

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

16

2014

ISSN 1698-7861

Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

Edita Xunta de Galicia
Secretaría Xeral de Política Lingüística
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretario Xeral de Política Lingüística

VALENTÍN GARCÍA GÓMEZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Director Técnico de Lingüística

GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ

Rúa de San Roque, 2. 15704 Santiago de Compostela

Tfno. +34 881 996 152 **Fax.** +34 881 996 140

Endereço electrónico paremias@cirp.es

<http://www.cirp.es>

© Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2014. (Véxase a páx. 655).

Autor Varios

Título *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 16, 2014

Periodicidade Anual.

ISSN: 1698-7861 (Cadernos de Fraseoloxía Galega)

ISSN: 1698-787X (Biblioteca fraseolóxica do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

D.L. C 467-2015

Imprime: Grafant, S.L.

Cadernos de Fraseoloxía Galega aparece nos seguintes repertorios bibliográficos: CARHUS, CIRBIRC, DICE, DIALNET, DULCINEA, ISOC, LATININDEX, LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY ONLINE, MIAR, MLA, REBIUN e SUDOC-ABES e pode lerse en tódalas bibliotecas das Universidades de España e Portugal. Aparece, ademais, no elenco bibliográfico da revista Proverbium (The University of Vermont). Recíbena máis de 100 fraseólogos de todo o mundo.

Pasados seis meses da edición en papel tódolos números poden descargarse íntegros en formato PDF de <http://www.cirp.es>, a onde manteñen ligazóns EUROPHRAS (europhras.org/), o Instituto Cervantes (<http://www.letrasgalegas.org/>) e diversos Organismos Universitarios (coma tal Biblos-e Archivo).

A presentación, a revisión por pares anónimos, a aceptación de orixinais nesta revista e as condicións de copyright seguen estándares internacionais que se detallan nas *Normas* (páxs. 653-657).

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE
FRASEOLOXÍA GALEGA
16

2014

ISSN 1698-7861
Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Director: Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Secretaria: María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

CONSELLO CIENTÍFICO

Margarita Alonso Ramos (Universidade da Coruña)

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)

Maria Conca i Martínez (Universitat de València)

Xermán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)

Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)

Stefan Ettinger (Universität Augsburg)

José Enrique Gargallo Gil (Universitat de Barcelona)

Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)

Luis González García (Universidade da Coruña)

Mª Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)

Ángel Iglesias Ovejero (Université d'Orléans)

Hugo Kubarth (Karl-Franzens-Universität Graz)

Ottavio Lurati (Universität Basel)

Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)

Wolfgang Mieder (University of Vermont)

Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)

Valerii Mokienko (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)

Károly Morvay (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)

António Nogueira Santos (Portugal)

Gerd Wotjak (Universität Leipzig)

Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Carme López Taboada (IES Eusebio da Guarda da Coruña)

Ramón Anxo Martíns Seixo (Escola Oficial de Idiomas de Vigo)

Maria do Rosario Soto Arias (IES Eusebio da Guarda da Coruña)

Beatriz Pérez Traseira (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

En memoria de

FERNANDO VARELA IGLESIAS

(Ourense 1946 - Wien 2012)

Profesor da Universitat Wien

Pioneiro da fraseografía española,

coautor con Hugo Kubarth do

Diccionario fraseológico del español moderno.

Madrid: Gredos 1994; 296 páxs. ISBN 84-249-1659-X

“Problemas e solucións adoptadas no ‘Diccionario Fraseológico del Español Moderno’” en FERRO RUIBAL, Xesús (coord.) (1998): *I Coloquio Galego de Fraseoloxía (1997) Actas*; 201-218. I.S.B.N.: 84-45321-67-6.

Cadernos de Fraseoloxía Galega lembra que o *Diccionario fraseológico del español moderno* (1994) dos profesores Fernando Varela e Hugo Kubarth foi pionero no panorama fraseográfico por recoller 6000 unidades da lingua realmente falada, superando así os límites que a lexicografía ó uso fora imponiendo por exceso de formalismo e pudor. O libro naceu coa idea de ser un material de uso práctico para estudiantes estranxeiros de español pero, conforme foi medrando o corpus fraseológico, o horizonte ampliouse ós profesionais do ensino ou da tradución, ós teóricos da materia ou simplemente ós curiosos de saber. Isto último foi posible por utilizar todo tipo de marcas que contextualizan o uso más preciso e axeitado: a indicación do contorno co tipo de suxeito (u.p/u.c.) e de complemento (algo ou alguén), a indicación dos complementos opcionais en forma de corchetes, as parénteses para os elementos facultativos, así como a marca de rexistro (f., inf., rest.). Recollen tamén os esquemas sintácticos fraseológicos de xeito totalmente pionero e innovador, indicando as casíñas baleiras (p. ex. “de + NUMERAL (SUSTANTIVO) + para abajo (inf.). Menos de: “Todavía es muy joven; tendrá de treinta años para abajo”). E para axudar a visualiza-lo resultado final, fan uso sistemático das marcas tipográficas como a negriña e a versaleta (p. ex. [ser u.p.] de lo más + ADJETIVO (que hay) (inf.). [Ser] muy + Adjetivo). A decisión dos autores de supera-las rutinas da disciplina fraseográfica anterior fixo deste dicionario un instrumento pionero, útil, dinámico e vivo, coma a lingua que recolle. Nin é irrelevante esta confesión do prólogo: “si al hojear por curiosidad este libro se ofreciera ocasión para sonreír o para reflexionar sobre la psicología humana o la idiosincrasia de los españoles y sus peculiaridades culturales, esto no resultaría ajeno a la intención de los autores”.

- Fernando Varela Iglesias foi ademais investigador da literatura española contemporánea, maiormente da poesía e das relacóns da literatura coa filosofía, coa teoloxía e cos clásicos latinos. Estes son algúns dos seus traballoos más recentes:
- (2000): *Civilización española 1*. Wien: WUV Univ.-Verlag, Facultas.
 - (2000): *Civilización española 2*. Wien: WUV Univ.-Verlag, Facultas.
 - (2003): *Poesía e imagen*. Frankfurt am Main; Wien: Lang.
 - (2004): *La imagen de la sombra en Luis Cernuda*. Wien: Turia+Kant.
 - (2004): *Literatura y pensamiento*. Wien: Turia+Kant.
 - (2005): *Panorama de civilización española*. Wien: WUV Univ.-Verlag, Facultas.
 - (2006): “Pío Baroja: El Árbol de la Ciencia y el Árbol de la Vida” en ERTLTER, Klaus-Dieter e HIMMELSBACH, Siegbert (eds.) (2006): *Pensées-Pensieri-Pensamientos*. Wien: Lit-Verlag. 591 páxs.
 - (2007): *Baroja, epígono del romanticismo*. Wien: Lit.Verlag.
 - (2007): “Realismo e idealismo en la recepción del Quijote. Una visión pendular” en ERTLTER, Klaus-Dieter e RODRÍGUEZ DÍAZ, Alejandro (eds.) (2007): “*El Quijote hoy: La riqueza de su recepción*. Madrid/ Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert; 290 páxs.
 - (2009): “La obsesión del tiempo en J.L. Borges” en AICHINGER, Wolfram e TÜRSCHMANN, Jörg (eds.) (2009): *Das Ricoeur-Experiment: Mimesis der Zeit in Literatur und Film*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
 - (2009): *Res et verba. Perspectivas de la sencillez poética*. Wien: Lit.-Verlag.

Cadernos de Fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseolólica, estuda a fraseoloxía e paremioloxía de calquera lingua do mundo e en calquera dos seus enfoques: estrutural, fraseográfico, tradutolóxico, comparativo e didáctico. Difúndese en Europa, América e África, recíbena tódalas Universidades de España e Portugal e, pasados seis meses, é de acceso libre na Rede [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Admítense orixinais en oito lenguas europeas, áinda que a publicación final se fai só en galego, porque esta revista naceu para estimular en Galicia a recolleita e investigación da fraseoloxía galega e universal, porque forma parte do proxecto de ecoloxía lingüística do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela e porque xenerosamente a apoian os 177 fraseológos de 22 países diferentes que xa publicaron nela.

Cadernos de Fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseológica, estudia la fraseología y paremiología de cualquier lengua del mundo y en cualquiera de sus enfoques: estructural, fraseográfico, traductológico, comparativo y didáctico. Se difunde en Europa, América y África, la reciben todas las Universidades de España y Portugal y, pasados seis meses, es de acceso libre en la Red [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Aunque se admiten originales en ocho lenguas europeas, la publicación final se hace sólo en gallego, porque esta revista nació para estimular en Galicia la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal, porque forma parte del proyecto de ecología lingüística del Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela y porque generosamente la apoyan los 177 fraseólogos de 22 Países diferentes que ya han publicado en ella.

Cadernos de Fraseoloxía Galega, an international yearbook of phraseological research, studies phraseology and paroemiology in any language of the world and from any approach: structural, phraseographical, translational, comparative and didactic. It is spread over Europe, America and Africa and received by all Spanish and Portuguese Universities. After six months, this yearbook is accessible for free on the Internet [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Originals are admitted in eight European languages, despite the final publishing is only in Galician. This yearbook was created to stimulate the compilation and research of phraseology in Galicia—both Galician and universal—, as it is part of the linguistic ecology project of the Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades in Santiago de Compostela. Phraseologists from all over the world support this yearbook, to which 177 from 22 different countries have already contributed.

Cadernos de Fraseoloxía Galega, revue internationale de recherche en Phraséologie, étudie la phraséologie et la parémiologie de n'importe quelle langue du monde selon toutes les approches: structurale, phraséologique, traductologique, comparative et didactique. Elle est diffusée dans toute l'Europe, l'Amérique et l'Afrique; elle est envoyée à toutes les Universités d'Espagne et du Portugal et, six mois après la parution de ses numéros, elle est en accès libre sur le lien [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Des textes originaux sont admis en huit langues européennes, bien que la publication finale soit faite en galicien, car cette revue est née pour stimuler en Galice la collecte et la recherche de la phraséologie galicienne et universelle. En effet, elle fait partie du projet d'écologie linguistique du Centre Ramón Piñeiro pour la Recherche en Sciences Humaines de Saint-Jacques-de-Compostelle, et elle bénéficie aussi du soutien généreux des 177 phraséologues de 22 pays différents qui ont déjà publié leurs travaux dans cette revue.

Cadernos de Fraseoloxía Galega ist eine internationale phraseologische Forschungszeitschrift, die sich mit der Untersuchung der Phraseologie und Paroemiologie jeder Sprache der Welt beschäftigen, und die verschiedene Ansätze verfolgen: strukturell, phraseographisch, translatologisch, komparativ und didaktisch. Sie sind in Europa, Amerika und Afrika verbreitet und an alle spanischen und portugiesischen Universitäten geliefert; nach sechs Monaten, ist die Zeitschrift über das Internet frei zugänglich [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. Originale Artikeln sind in acht europäischen Sprachen ausgenommen, auch wenn die endgültige Publikation auf Galicisch ist., da diese Jahrbücher geschaffen wurden, um in Galicien die Sammlung und Forschung der galicischen und universellen Phraseologie zu fördern. Sie gehören zu dem Projekt ökologische Linguistik von dem Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades in Santiago de Compostela. Phraseologen aus aller Welt unterstützen diese Zeitschrift, in der 177 Experten aus 22 Ländern schon etwas beigetragen haben.

Cadernos de Fraseoloxía Galega («Тетради по галисийской фразеологии») — это международный журнал, посвященный фразеологическим исследованиям. В нем публикуются материалы по фразеологии и паремиологии любого из языков мира во всех аспектах: структурном, фразеографическом, переводоведческом, сравнительном и дидактическом. Журнал распространяется в Европе, Америке и Африке, его получают все университеты Испании и Португалии. Кроме того, через шесть месяцев после выхода в свет его можно посмотреть на открытом доступе в сети Интернет [http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini]. К печати принимаются оригиналы на девяти европейских языках, однако текст публикуется только на галисийском языке, поскольку этот журнал был создан специально для того, чтобы придать импульс сбору материала и исследованиям в области галисийской и общей фразеологии в Галисии. Данный журнал является частью проекта лингвистической экологии Центра гуманитарных исследований им. Рамона Пинейро в г. Сантьяго-де-Компостела, и его любезно поддерживают 177 фразеологов из 22 стран мира, уже опубликовавших здесь свои статьи.

Índice

ESTUDOS / PAPERS	17
ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso. <i>'Carapucho no Farelo, auga no pelo:' a xeografía dos refráns meteorolóxicos romances / 'Carapucho no Farelo, auga no pelo': Geography of Romance weather proverbs</i>	19
CORPAS PASTOR, Gloria e KOVALEVA, Anastasia. <i>Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus: 'en negro' e os seus equivalentes de tradución ao ruso / Approach to the study of colour idioms with achromatic components (corpus 'en negro') and their translation counterparts in Russian</i>	41
FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia. <i>Perifrases verbais con valor deónico no discurso paremiológico: unha perspectiva diacrónica / Verbal periphrasis with a deontic meaning in paroemiologic discourse: a diachronic overview</i>	61
FERRO RUIBAL, Xesús, PÉREZ TRASEIRA, Beatriz, SURRIBAS DÍAZ, Noelia e VARELA MARTÍNEZ, Xacinta. <i>Fraseoloxía e paremioloxía castelá nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772) / Spanish phraseology and paroemiology of Martín Sarmiento OSB (1695-1772).....</i>	93
GARCÍA SALIDO, Marcos. <i>O uso de construccions con verbos soporte en aprendices de español como lingua extranxeira e en falantes nativos / Use of Support Verb Constructions among learners of Spanish as a Foreign Language and native speakers</i>	181
MILLÁN RODRÍGUEZ, Francisco Miguel. <i>Unha tradución ó galego da 'Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria' de Levin Warner (1644) / A translation to Galician of Levin Warner's 'Proverbiorum ac Sententiarum Persicarum Centuria' (1644).....</i>	199
OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia. <i>As fórmulas rutineiras españolas á luz da etoloxía humana / Spanish routine formulae in view of Human Ethology</i>	249
PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada. <i>Fixación estrutural e desautomatización das locúcions / Structural fixedness and defamiliarization of idioms.....</i>	273
RECADÁDIVAS / COMPILATIONS	303
ESTÉVEZ RIONEGRO, Noelia. <i>Fraseoloxía do noroeste de Valdeorras / Phraseology of Northwestern Valdeorras</i>	305
FERRO RUIBAL, Xesús e SURRIBAS DÍAZ, Noelia . <i>Locúcions, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955) / Galician idioms, expressions and paroemias noted by Couceiro Freijomil (1888-1955)</i>	319
GROBA BOUZA, Fernando. <i>Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es'. Así se fala na Chan / 'Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es'. The way people from A Chan speak</i>	357

LUACES PARDO, Narciso. <i>Ditos e refráns recollidos na comarca do Ortegal / Expressions and proverbs collected in the Ortegal area</i>	439
RECENSÍONS / REVIEWS	455
GONZÁLEZ REY, M ^a Isabel (ed.) (2013): <i>Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language/Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache</i> . Por / By Laura Amigot Castillo.....	457
GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.) (2014): <i>Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas</i> . Por / By Carola Strohschen	462
GONZÁLEZ REY, María Isabel (dir.) (2014): <i>Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique</i> . Por / By Germán Conde Tarrío	471
GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): <i>Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción</i> . Por / By Angela Mura	477
MELLADO BLANCO, Carmen (coord.), BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (eds.) (2013): <i>La fraseología del alemán y el español: Lexicografía y traducción</i> . Por / By Beatriz Pérez Traseira	480
MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): <i>Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship</i> , 31, 2014. Por / By Beatriz Pérez Traseira	484
MOGORRÓN HUERTA, Pedro; GALLEGO HERNÁNDEZ, Daniel; MASSEAU Paola; TOLOSA IGUALADA Miguel (eds.) (2013). <i>Fraseología, Opacidad y Traducción</i> . Por / By Marie-Évelyne Le Poder.....	491
SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.): <i>Fraseología y Léxico. Un enfoque contrastivo</i> . Por / By Vanessa Fernández Pampín	494
SULKOWSKA, M. (2013): <i>De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques</i> . Por / By María Isabel González Rey	496
VAL VAL, Xosé. Cura de Vilar de Ortelle (2012): <i>Díxoo ou prediconou? Ditos populares</i> . Por / By Xesús Ferro Ruibal	501
VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): <i>Pareñas populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa)</i> . Por / By Xacinta Varela Martínez	506
NOVAS / NEWS	511
1. Libros, revistas ou artigos / Books, Journals or Papers	513
1.1. Actas / Proceedings	565
1.2. Recensíons / Reviews	565
1.3. Recensionantes / Reviewers	568
2. Congresos, coloquios, asembleas e xornadas / Congresses, Symposiums, Assemblies and Conferences	570

2.1 Coloquios Internacionais de Paremioloxía en Tavira (Portugal) 2008-2013: Actas e contidos	570
2.2. EUROPHRAS: Congresos e publicacións: 2014 Paris; 2015 Málaga	600
2.3. Outros congresos, xornadas ou asembleas do ano 2014 / Other Congresses, Conferences or Assemblies in 2014: PHRASIS. Verona. 20-21.2.2014; PARSEME: Frankfurt 8-10.9.2014; V Coloquio Lucentino. Alacant 28-30.10.2014. Fraseología, Variaciones, Diatopía y Traducción; Wroclaw 25-27.9.2014; Basel 13-15.10.2014; Nancy 11-12..12.2014	605
2.4. Outros congresos, xornadas ou asembleas para o ano 2015 / Other Congresses, Conferences or Assemblies for 2015 : XX Congreso da Asociación Alemana de Hispanistas (Heidelberg, 18-22.3.2015); PARSEME: Malta (3.2015) + Iași. (10.2015); PHRASIS Cagliari. 17- 18.9.2015	606
3. Recursos / Resources	607
3.1. <i>Paremia e o Refranero Multilingüe</i>	607
3.2. <i>ParemiRom</i>	607
3.3. Paremioloxía catalá na Rede: http://refranys.wordpress.com/ e http://www.refranysmesusuals.cat	607
4. Proxectos de investigación / Research Projects	607
4.1. <i>Combinaciones fraseológicas del alemán de estructura [prep. + sust.]: patrones sintagmáticos, descripción lexicográfica y correspondencias en español</i>	607
4.2. <i>Widespread Idioms in Europe and Beyond</i>	608
5. Fraseografía espontánea / Spontaneous. Phraseography	608
5.1. Fraseoloxía en <i>ogalego.eu</i>	608
5.2. <i>Fraseoloxía carriñana</i>	609
5.3. <i>Decires tradicionales canarios</i>	609
BALANCE / OUTCOME	611
1. Índices de Cadernos de Fraseoloxía Galega / Index of Cadernos de Fraseoloxía Galega	613
1.1 Índices alfabéticos de artigos / Alphabetical index of papers	613
1.2. Índice da sección de Recadádivas / Index of Compilations section	617
1.3.1. Índice alfabético de recensións por autores / Alphabetical index of reviews by authors	619
1.3.2. Índice alfabético de recensións por recensionantes / Alphabetical index of reviews by reviewers	623
1.4. Índice da sección de Novas / Index of News section	627

2. Índice temático dos dezaseis números de Cadernos de Fraseoloxía Galega / Subject index of the sixteen issues of Cadernos de Fraseoloxía Galega	629
3. Índice global dos Cadernos de Fraseoloxía Galega / Global index of Cadernos de Fraseoloxía Galega	639
4. Procedencia dos autores de Cadernos de Fraseoloxía Galega / Origin of the authors of Cadernos de Fraseoloxía Galega	648
PROCESO E CONDICIÓN S DE ADMISIÓN S DE COLABORACIÓN / SUBMISSIONS PROCESS. AND CONDITIONS	653
CATÁLOGO / CATALOGUE: 9 Recursos en liña e 220 publicacións do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades 1994-2014 / 9 online resources and 220 publications of Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades 1994-2014	659

Presentación

Neste número 16, 2014 de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* analízanse aspectos fraseolóxicos ou paremiolóxicos das seguintes linguas: asturiano, aragonés, catalán, italiano, romanche, galego, ruso, español, latín, turco, persa, árabe e grego antigo.

A sección de ESTUDOS ofrece oito traballos que abordan diversos aspectos do cada día más extenso campo da fraseoloxía. O estudo de Penadés profunda en dúas características das locucións: a fixación estrutural e a desautomatización. Olimpio de Oliveira reflexiona verbo da aplicación da etoloxía humana ó estudo das fórmulas rutineiras. A fraseoloxía contrastiva está presente no traballo das autoras Gloria Corpas e Anastasia Kovaleva, que analizan os fraseoloxismos acromáticos en español e en ruso (concretamente a locución *en negro*). García Salido presenta unha comparación da frecuencia de uso de construcións con verbos soporte por parte de aprendices de español como lingua estranxeira e de falantes nativos, baseándose na consulta de corpus. A paremioloxía ofrece en primicia o refraneiro persa colixido en 1644 por Levin Warner en versión bilingüe persa-latina *Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria*: coa tradución e comentarios de Francisco Miguel Millán Rodríguez. Patricia Fernández Martín analiza o valor deóntrico das perifrases verbais a través da paremioloxía. Álvarez Pérez presenta un estudo de xeoparemioloxía románica centrada nos proverbios meteorolóxicos. Traballo mixto é *Fraseoloxía e paremioloxía castelá nos escritos do Padre Sarmiento*, obra de Xesús Ferro Ruibal, Beatriz Pérez Traseira, Noelia Surribas Díaz e Xacinta Varela Martínez, que citan e comentan locucións, frases proverbiais e refráns casteláns usados polo P. Sarmiento no séc. XVIII, medindo en diferentes córpora a pervivencia actual ou a mortalidade, é dicir, explorando os límites da fixación.

A sección de RECADÁDIVAS ofrece catro novas escolmas de fraseoloxía ou paremioloxía galega. Son as de Noelia Estévez Rionegro en Valdeorras; de Fernando Groba Bouza, nas Neves; de Narciso Luaces Pardo en Ortegal. Por outra banda Xesús Ferro Ruibal e Noelia Surribas Díaz editan unha recadádiva inédita de Antonio Couceiro Freijomil. Esta sección segue construíndo un Tesouro Fraseolóxico Galego: véxanse as cifras na páxina 639.

A sección de RECENSÍONS valora trece obras. Unha revista científica de referencia internacional: *Proverbum*, editada por Wolfgang Mieder da University of Vermont. A comparación interlingüística (fraseografía e tradutoloxía) está presente nas obras coordinadas por Pedro Mogorrón Huerta e outros; por

Carmen González Royo e Pedro Mogorrón, por Carmen Mellado Blanco; Julia Sevilla Muñoz edita outro libro cun efoque contrastivo verbo da fraseoloxía e léxico. Catro obras tratan a fraseodidáctica: tres editadas por Mª Isabel González Rey e unha por M. Sulkowska. Analízanse tamén dúas recadádivas: un corpus paremiolóxico asturiano de Xulio Viejo e a recolleita de fraseoloxía espontánea galega de Xosé Val Val.

As referencias bibliográficas da sección de NOVAS visualizan a crecente vitalidade da investigación fraseolóxica no mundo, xa que para este ano 2014 suman 1.054 libros, artigos, comunicacións ou recensións. A todo isto hai que suma-las 25 unidades (8 artigos, 4 recadádivas e 11 recensións) propias deste número. A seguir dáse conta dos Congresos, Seminarios, Proxectos e Recursos do 2014 e dos que se anuncian para o 2015. Tamén se informa do que chamamos “Fraseografía espontánea”.

A sección BALANCE ofrece a referencia completa do que 177 investigadores de 22 Países deron á luz nos 16 números de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* nestes seus 14 anos de existencia. O índice ofrécese por orde alfabética de autores, por temática dos traballos e por procedencia dos autores. Esta revista quere agradece-la acollida internacional cumprindo tódolos parámetros de calidade e ofrecendo unha difusión internacional tanto no seu formato en papel como posteriormente en http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini

Como sempre a revista remata coas normas de admisión e de valoración de orixinais e co catálogo das publicacións do Centro de Investigación que a fai posible.

O Consello de Redacción

Preface

This issue 16, 2014 of *Cadernos de Fraseoloxía Galega* studies phraseological or paroemiological aspects of these languages: Asturian, Aragonese, Catalan, Italian, Romanian Galician, Russian, Spanish, Latin, Turkish, Persian, Arabian and Ancient Greek.

The ESTUDOS (PAPERS) section presents 8 essays addressing several aspects of the broader field of phraseology. Penadés examines two features of idioms: structural fixation and desautomatization. Olimpio de Oliveira reflects on the application of Human Ethology to routine formulae. Comparative phraseology is included in the work of the authors Gloria Corpas and Anastasia Kovaleva, who study colour idioms in Spanish and Russian (particularly, the idiom “en negro”). García Salido presents a comparison of the frequency of use of Support Verb Constructions among learners of Spanish as a Foreign language or natives, based on a corpus analysis. For the first time, paroemiology offers the Persian proverb collection, written in 1644 by Levin Warren in bilingual version Persian-Latin *Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria*: with the translation and comments by Francisco Miguel Millán Rodríguez. Patricia Fernández Martín studies the deontic meaning of verbal periphrasis through paroemiology. Álvarez Pérez presents an analysis of Romanic Geparoemiology, focused on metereological proverbs. The joint work *Spanish phraseology and paroemiology of Martín Sarmiento*, Xesús Ferro Ruibal, Beatriz Pérez Traseira, Noelia Surribas Díaz e Xacinta Varela Martínez quote and comment idioms, proverbial phrases and proverbs used by P. Sarmiento in the 18th century, measuring the present existence or the mortality with different corpora, thereby exploring the limits of fixation.

The RECADÁDIVAS (COMPILENTIONS) section offers four new selections of Galician phraseology and paroemiology with works from the following authors: Noelia Estévez Rionegro in Valdeorras; Fernando Groba Bouza, in as Neves; Narciso Luaces Pardo in Ortegal. To conclude, Xesús Ferro Ruibal and Noelia Surribas Díaz edit an unpublished collection from Antonio Couceiro Freijomil). This section continues building a Galician Phraseological Thesaurus: see figures on page 639.

RECENSIÓNS (REVIEWS) evaluates 11 works. An international scientific journal: *Proverbium*, edited by Wolfgang Mieder from the University of Vermont. The linguistic comparison (phraseography and translation) is addressed in the works coordinated by Pedro Mogorrón et al., by Carmen González Royo and Pedro Mogorrón, by Carmen Mellado Blanco and Julia Sevilla Muñoz edit

another book with a contrasting approach on phraseology and lexicon. Four works deal with phraseodidactic: three edited by Mª Isabel González Rey and one by M. Sulkowska. Two compilations are also reviewed: an Asturian paroemiologic corpus by Xulio Viejo and the collection of Galician spontaneous phraseology by Xosé Val Val.

The bibliographic references from the section NOVAS (NEWS) reveals the growing vitality of global phraseological research, since for this year 2014 1.054 books, articles, communications or reviews are provided. In addition, we must also add the 23 units (8 articles, 4 compilations and 11 reviews) from this volume. Next the Congresses, Seminaries, Projects and Resources from 2014 and News for 2015 are reported. We also inform about what we have come to call “spontaneous phraseography”.

The section BALANCE (OUTCOME) discloses a complete reference of what the 177 researchers from 22 countries have contributed in the 16 issues of *Cadernos de Fraseoloxía Galega* throughout its 14 years of existence. The index is ordered alphabetically by authors, topics of the works and country of origin of the authors. This yearbook would like to thank the international reception by complying with all the quality parameters and by offering an international spread both in its paper format and later on line: http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini.

This yearbook concludes with information related to the admission, assessment process and the catalogue of publications of this research centre which makes this possible.

The editors

***Estudos
Papers***

Carapucho no Farelo, auga no pelo: a xeografía dos refráns meteorolóxicos romances

'Carapucho no Farelo, auga no pelo': Geography of Romance weather proverbs.

Xosé Afonso Álvarez Pérez¹

Centro de Linguística da Universidade de Lisboa

xoseafonso.alvarez@gmail.com²

Resumo: Este artigo quere pór de manifesto a importancia da componiente xeográfica nos proverbios meteorolóxicos e do calendario. Exponse que moitos refráns están estreitamente vinculados a un territorio concreto, de modo que resulta difícil comprender o seu significado sen ter en conta o espacio xeográfico no que se insiren (por exemplo, a localidade de recollida do refrán ou os topónimos incluídos no seu enunciado) e as características climáticas da zona. A incorporación da perspectiva xeográfica tamén permite acometer estudos de xeoparemiología (isto é, de análise da distribución espacial dos refráns), que permiten constatar a existencia de áreas paremiológicas, lugares onde se concentran determinados refráns; este enfoque tamén dá pé a realizar actividades en colaboración coas comunidades onde se recollerón os proverbios. Unha vez constatada a relevancia de tomar en consideración a xeografía dos refráns, o artigo presenta o proxecto *Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio*, desenvolvido na Universidade de Barcelona baixo a dirección de José Enrique Gargallo; describese brevemente a súa apostila por ofrecer a información xeográfica dun modo accesible para o usuario e o potencial de explotación destes datos na investigación científica.

Palabras clave: Paremiología, territorio, xeolinguística, xeoparemiología, análise espacial, linguas románicas, ParemiRom.

Abstract: This paper aims to highlight the importance of the geographic component in weather and calendar proverbs. Many sayings are closely tied to a specific territory, so it is difficult to understand their meaning without taking into account the physical space they are inserted in (e.g., the locality where the proverb was collected or the toponyms mentioned in the saying) and its

Data de recepción: 29.4.2014. Data de aceptación 2.6.2014.

¹ Quero deixar constancia do meu agradecemento a José Enrique Gargallo Gil, *bo e xeneroso*, polo seu apoio e pola amabilidade de revisar unha versión previa deste artigo.

² Este artigo fai parte dos traballos do proxecto de investigación *Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio* (FFI2011-24032, Ministerio de Economía y Competitividad). O autor recibiu financiamento do programa de recursos humanos da Fundação para a Ciéncia e a Tecnología do goberno portugués, coa referencia SFRH/BPD/72238/2010.

climatic characteristics. The incorporation of the geographic perspective also enables undertaking geoparaoemiologic studies (that is, the analysis of the spatial distribution of proverbs), that verifies the existence of paroemiologic areas, zones with significant concentration of certain types of proverbs; this approach also gives rise to the development of activities in collaboration with the communities where the sayings were collected. Having established the importance of the geographic perspective, the paper presents the project Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio, developed at the University of Barcelona under the direction of José Enrique Gargallo; the paper briefly describes its commitment to provide geographic information in an accessible manner and the potential exploitation of this kind of data in scientific research.

Keywords: Paremiology, territory, Geolinguistics, Geoparemiology, spatial analysis, Romance languages, ParemiRom.

1. Introdución

Os grandes refraneiros adoitan atender pouco a componente xeográfica dos refráns que escolman. En particular, as antoloxías de refráns por dominios lingüísticos, estados ou rexións non acostuman indicar de modo sistemático o lugar de procedencia do refrán nin dar moitos detalles sobre o espazo territorial ao que se refiren esas paremias, a non ser en glosas esporádicas ou en obras especializadas, como os refraneiros xeográficos, onde si é normal que haxa algunha explicación deste tipo.

A investigación paremiolóxica tampouco concede unha atención preferente á procedencia territorial dos refráns, senón que o elemento tomado en consideración adoita ser a lingua na que están codificados os proverbios, e cómpre termos presente que a correspondencia entre lingua e territorio non é tan clara como podería parecer intuitivamente, xa que son poucos os países e rexións monolingües e hai un intenso proceso de tradución dos refráns cara ás grandes linguas estatais e de limpeza de calquera trazo dialectal que puidese ter a formulación orixinal, o que esvaece, áinda máis, a súa procedencia xeográfica. En particular, cómpre mencionar os traballos que analizan a presenza dun determinado motivo paremiolóxico no interior dunha mesma familia lingüística e incluso entre linguas moi afastadas, como a contribución de Ferro Ruibal (2007), publicada nesta mesma revista, que estuda o fraseoloxismo da chuvia con sol en numerosas linguas de todo o mundo. Estes traballos opoñen grandes áreas lingüísticas, mais o seu aproveitamento xeográfico é pequeno, porque, para alén dos problemas xa mencionados, non poden indicar se un refrán determinado existe en todo o espazo lingüístico ou só nunha parte, nin tampouco examinar a variación intralingüística, pois un proverbio italiano que apareza citado nun refraneiro de Italia tanto pode ser de Padua como de Lecce, nos dous estremos da tan socorrida bota.

O obxectivo deste artigo é pór de manifesto o interese de contemplar a perspectiva xeográfica na investigación paremiolóxica. Na primeira parte (§2) achegarei mostras da utilidade deste enfoque integrado para acometer catro tipos de traballo: a) explicar un importante número de refráns estreitamente vinculados ao territorio, ata tal punto que resultan opacos para o lector que descoñece a realidade xeográfica na que se insiren (§2.1); b) constatar a existencia de refráns que se concentran en determinados territorios, polas necesidades específicas que teñen, ou tiveron, os seus habitantes de transmitir

unhas determinadas informacións sobre a súa configuración climática (§2.2); c) analizar a variación diatópica nos proverbios e determinar a existencia de áreas parémicas, tal e como existen árees lexicais (§2.3); d) emprender actividades en colaboración coas comunidades locais, interesadas en coñecer, conservar e divulgar a súa cultura (§2.4). Na segunda parte do artigo (§3) examinarei as principais posibilidades que achega o proxecto *Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio* (2011-), dirixido por José Enrique Gargallo na Universidade de Barcelona, ao estudo da componiente xeográfica dos proverbios.

2. A paremioloxía e o territorio

2.1. Refráns fortemente ligados ao seu contexto xeográfico: os refráns con topónimo

Un importante número de refráns contén un ou varios topónimos no seu enunciado. Nesta tipoloxía queda claro o estreito vínculo co territorio, xa que a súa área de influencia é moi limitada, xeralmente uns poucos quilómetros ao redor da localidade onde se recolleu ou do topónimo que mencionan. Os máis destes proverbios poden chegar a ser totalmente opacos para o lector dun refraneiro que descoñeza o espazo no que se insire o refrán e, do mesmo modo, para usalos nas investigacións paremiolóxicas ou poder comparalos e contrastalos con paremias doutras zonas é imprescindible un traballo de descodificación, como se detallará a seguir; en Bastardas (2010) examínanse algúns destes puntos en refráns toponímicos de Asturias.

2.1.1. A identificación dos topónimos

No momento actual, a localización da maioría de topónimos referentes a rexións ou entidades de poboación facilitouse bastante, xa que ferramentas informáticas como *Geonames*, *Google Maps* ou *OpenStreetMaps*, accesibles libremente na internet, liberan da necesidade de consultar unha ampla remesa de atlas e mapas rexionais en formato cartáceo.

Agora ben, non sempre os refráns enuncian o topónimo na súa forma habitual ou na normativa, cando existe. Isto é moi frecuente cando o proverbio procede de recollas orais ou de fontes escritas décadas atrás. Un lector pouco familiarizado co dominio galorrománico tería dificultades en localizar os topónimos mencionados no refrán *En ivèr Lausero dis à l'Augal: Quand tu as frech, iéu n'ai pas cald³* ("En inverno o [monte] Lausero dille ao [monte] Augal: cando ti tes frío, eu non teño calor") se non ten a precaución de substituír a antiga grafía mistraliana *Lausero* pola forma *Losera* do occitano moderno; e, ainda así, posiblemente varios atlas só reproducirán a forma da lingua-teito, o francés: *Lozère* e *Aigoual*. A situación é habitual nas linguas sen estado ou sen recoñecemento oficial e, por tanto, más ignoradas en atlas e nomenclátores. O orónimo francoprovenzal *Illeiretta*, citado nun refrán da localidade valdostana de Valgrisenche –*Quan queuche bas de Illeiretta, Queuche inque lo lundeman* ("Cando

³ Salvo indicación en contrario, todos os refráns citados neste artigo proceden da base de datos do proxecto *Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio* (*ParemiRom*), disponible no enderezo <http://stel.ub.edu/paremi-rom> [Data de consulta: 10 de abril de 2014]. Pódese acudir a esa ferramenta para consultar a fonte da que provén o refrán, que non se cita aquí por razóns de espazo.

hai tormenta por baixo de Illeiretta, haberá tormenta aquí no día seguinte") – é unha forma moi pouco presente nos mapas e obras de referencia; no entanto, a denominación oficial de *Aiguille de la Grande Sassière* aparece en calquera mapa ou páxina web. Conseguir localizar o topónimo de referencia non é unha cuestión anecdótica; só cando o lector ou o oínte sitúan a montaña e constatan a súa posición meridional con respecto a Valgrisenche están en condicións de asimilar por completo o contido semántico do proverbio.

Outro problema relevante é a localización de orónimos, hidrónimos ou talasónimos de extensión reducida. Estes topónimos serven como puntos de referencia no lugar onde se recolleu o refrán, pero, polo seu carácter local, son pouco coñecidos fóra dese ámbito e non resultan familiares nin sequera para os habitantes das comarcas veciñas. Ás veces faise necesario consultar publicacións especializadas sobre excursionismo ou mapas topográficos moi detallados, e mesmo así non sempre é posible determinar con total precisión a situación dunha montaña. En ocasións, súmase a variación diacrónica. Os cambios na paisaxe –especialmente nas zonas urbanas e periurbanas– e os novos criterios de delimitación do espazo –por exemplo, a substitución da toponimia tradicional por nomes de rúa e números– fan que as antigas referencias especiais queden obsoletas co sucederse das xeracións. Á hora de editar os refráns da base de datos do ParemioRom, nin sequera a consulta a pescadores xixoneses entrados en anos permitiu confirmar a localización do rochedo citado no refrán *Non vayas de costera, que canta la Cordelera* ("Non vais pescar, porque canta a Cordelera"), pois afirmaron que nunha oíran tal cousa a pesar de que naceron nesa cidade e viviron sempre alí.

2.1.2. Refráns lidos sobre mapas: os topónimos como coordenadas xeográficas

Resulta común que os falantes non mencionen expresamente un punto cardinal nos refráns, senón que utilicen puntos de referencia máis fáceis de situar por parte da comunidade: un monte, unha aldea veciña, a capital da provincia ou incluso un país, como din no Baix Llobregat catalán: *Vent Francès, o plou molt o no fa res* ("Vento francés, ou chove moito ou non fai nada"). Para o lector ou investigador dun corpus paremiolóxico, iso suscita dúas cuestións estreitamente ligadas.

Como quedou de manifesto na sección anterior, non sempre é fácil localizar xeograficamente pequenos montes e regatos, ou topónimos que se afastan da forma normativa. Moitas veces o problema aparece cando se mencionan localidades pequenas, que pode identificar sen problemas un membro da comunidade onde naceu o refrán, mais que descoñece un lector de fóra que o le nun refraneiro. Sen un traballo de pescuda xeográfica, para a grande maioria dos galegos resultan opacas paremias como *Si corren as nubes pra Montán, colle o mallo e malla o pan e, si corren pra Bustelo, colle a capa i-o capelo*; porén, se saben que Bustelo e Montán son dúas aldeas dos concellos de Láncara e Samos, xa poden ter unha idea do significado que se quere expresar.

A maioría das veces saber a localización do topónimo mencionado na paremia non adianta moito no que respecta á descodificación do refrán, xa que esa entidade xeográfica non ten un significado propio, senón que é un elemento dun eixo de coordenadas que non

pode descifrarse sen coñecer a outra referencia, a localidade onde se recolleu o proverbio. Vexámolo cun exemplo. Quen lea refráns como *Aire de Carnota jode a quen topa; Aire de Carnota, nin bo viño nin boa bota ou Cando o vento é de Carnota, mete leña e cerra a porta* deducirá, correctamente, que expresan un mesmo significado, o lamento contra os duros efectos do vento que vén dunha determinada dirección. Agora ben, cal é esa? Vento do sur ou do norte? Vento do leste ou do oeste? Só a consulta das fontes, que aclaran que estas paremias proceden, respectivamente, de Dimo (Catoira), Dodro e a Serra de Outes, permite saber o significado deste paremiotipo: 'o vento do Noroeste/Oeste traerá mal tempo'. Unha vez determinada a súa estrutura semántica básica, xa resulta doado comparar o proverbio con outros tipos semellantes no significado, mais diferentes na lingua, na forma ou na estrutura superficial, como o refrán romanche *Cur chi zoffla our da Zuort, piglia svelt teis fain e va cun tuot* ("Cando sopra desde Zuort, colle axiña o teu feo e marcha rápido").

Unha tipoloxía de refráns onde se observa con claridade a existencia dunha forte vinculación ao territorio e a necesidade de coñecer a localidade de procedencia do refrán e de determinar a situación espacial de todos os topónimos mencionados é a das "montañas con capa", do tipo *Cuando el Teide tiene toca, recoge, niña, la ropa* ("Cando o Teide ten touca, recolle, moza, a roupa"), recollido en La Laguna (Tenerife). As nubes que rodean o cumio da montaña compáransen normalmente a unha peza de abrigo (unha capa, unha touca, unha boina, un gorro, etc.). Cando o monte, personalizado, se cubre con ese vestido, prognósticase chuvia nun prazo curto de tempo, polo que, á miúdo, o refrán exhorta a xente dos arredores a facer algúna acción (abrigarse, correr, deixar o traballo, esconderse, non saír da casa, etc.). Os proverbios de "montañas con capa" analizan os ciclos dos ventos, nubes e presións atmosféricas dunha determinada zona, e a súa vixencia está moi limitada a esa área, xa que calquera cambio nas condicións de partida (por exemplo, unha orografía diferente) fará que o microclima sexa outro. Ten bastante relevancia nestes proverbios a circunstancia atmosférica que se denomina *efecto Föhn* (polo nome dun vento das montañas tirolesas). As montañas actúan como unha barreira que detén o avance das nubes; para superalas, o vento ten que elevarse, polo que as nubes perden temperatura e gañan humidade relativa, ata saturarse e descargar a chuvia. Así, as precipitacións caen no lado de barlovento e, do outro lado da montaña, é menos frecuente haber choiva, e si un vento seco e forte. Un caso claro en Galicia son serras como as do Xistral, Meira, Farelo ou Suído, bastante próximas da costa, que fan de freo aos aires húmidos que veñen do mar, polo que as descargas concétranse na súa vertente occidental. Esa situación ten o seu reflexo paremiolóxico, como no refrán *Carapucho no Farelo, auga no pelo*, recollido en Agolada, ao oeste da montaña.

A lectura dos refraneiros tamén desvela a existencia de contradicións aparentes que só desaparecen cando se analiza o espazo xeográfico no que se insiren os refráns. Así, por exemplo, o corpus do *ParemioRom* contén tres refráns asturianos que prognostican mal tempo se hai nubes ou tormenta no Aramu (cordilleira calcaria do centro de Asturias), mentres que hai un que anuncia que esta mesma circunstancia é augurio de bo tempo:

- (1) *Cuando 'l picu Pelitrón [un dos picos do Aramu] pon capa, non dexes la tuyá 'n casa.*
- (2) *Nubes pa Mingoyo, señal de bono; nubes pal Aramo, señal de malo.*
- (3) *Si trona pa Mengoyo, siñal de bono; si trona pal Aramo, siñal de malo.*
- (4) *Cuando trona pel Aramu, xunci los gües y ponlos al carru.*

A contradición explícase pola proveniencia dos refráns: (1) e (2) foron recollidos no concello de Quirós e (3) en Santo Adriano, sempre ao oeste ou suroeste do Aramu; por contra, (4), que augura bo tempo, é propio de Morcín, ao nordés da cordilleira. Sendo que os ventos e circunstancias atmosféricas son diferentes, non sorprende que o prognóstico do refrán sexa distinto.

2.2. Os refráns meteorolóxicos como memoria histórica do territorio e dos seus poboadores

Numerosos proverbios do tempo e do calendario forman parte da cultura popular de diversos países e linguas e están presentes no imaxinario da maioría dos falantes, con independencia, claro está, da súa veracidade científica (Martín-Vide 2011). Así, interrogado sobre o tempo que se pode agardar no mes de abril, calquera galego respondería rapidamente –aínda que quizais sen moito fundamento climatolóxico, cf. Conde Tarrío (1998: 65-66)– que *En abril, augas mil*, do mesmo modo que, sen que mude a substancia da mensaxe, un valenciano referiríase ao mes como *Abril, el de les pluges mil*, e un italiano das Marcas ou un sardo sentenciarián, respectivamente, que *Aprì, 'na goccia a lu dì* ou *Aribili aqua a bidili*. Do mesmo modo, sería estranxo que un falante de linguas románicas ou xermánicas non tivese en mente que o 2 de febreiro, día da Candeloria, será o momento de prever o tempo das semanas vindeiras (Gargallo 2004), aínda que só sexa porque os telexornais abren coa noticia do *dia da marmota* nos Estados Unidos.

Do mesmo modo que existen refráns con vocación panrománica ou paneuropea, carentes de calquera tipo de limitación territorial, tamén existen proverbios que restrinxen a súa validez a árees xeográficas moi reducidas, tal e como se puxo de manifesto cos refráns de “montes con capa”. Un importante número de proverbios meteorolóxicos son pequenos tratados científicos escritos e matizados mediante a observación directa da natureza ao longo de moitas xeracións. Este horizonte cronolóxico alongado permitiu analizar en pormenor os fenómenos meteorolóxicos que se dabán na zona e a súa relación coa natureza circundante. Os resultados sintetizáronse nun corpus paremiolóxico que ten que poder transmitirse facilmente e con precisión aos descendentes, de aí a necesidade de crear sentenzas breves, con consellos ben definidos e con claros referentes xeográficos que eliminan a ambigüidade.

Exemplificarei cos proverbios referentes aos ventos mariñeiros do litoral románico este estreito vínculo dos proverbios co territorio e coas necesidades da comunidade de codificar consellos e experiencias da vida diaria; máis detalles sobre este tipo de refráns estarán dispoñibles en Álvarez Pérez (2014).

Nas zonas costeiras teñen unha avultada presenza os refráns que mencionan o vento e que chaman a atención sobre os seus perigos, algo moito menos frecuente nas terras do interior; pódese constatar de modo claro esa circunstancia cos datos expostos na sección 2.3. a propósito dun paremiotipo en particular. A razón deste comportamento diverxente é clara e está intimamente ligada ao territorio. Para os labregos, o vento pode ser unha molestia menor ou maior, más poucas veces constitúe unha ameaza importante. Por contra, para un mariñeiro, a aparición por sorpresa dun vento que alborote as ondas do mar pode ser a diferenza entre a vida e a morte, como se exemplificará nas lñas vindeiras. Sintetizano maxistralmente dous refráns recollidos entre mariñeiros de Mallorca: *Moliner i mariner, vent els fa mal i vent els fa bé* ("Mariñeiro e mariñeiro, o vento failles mal e o vento failles ben") e *Déu te guard d'ofici que el vent meni* ("Deus te garde de oficio movido polo vento").

Por tanto, existe nas costas de toda Europa un rico inventario de refráns, de morfoloxía moi variada e fecundo no que respecta aos paralelos interlingüísticos, que alerta sobre os perigos do ventoensina métodos para previr a súa aparición e formula ordes para que os mariñeiros poidan escapar dos riscos asociados a unha determinada configuración atmosférica. Acontece así, por exemplo, noutro refrán mallorquino, *Vent de fora i sense lluna, fuig de sa costa tot d'una* ("Vento de fóra e sen lúa, fuxe da costa axiña"), porque as comunidades costeiras saben que os ventos que lles chegan dese lado do mar adoitan vir acompañados de néboa e mar grossa. Hai motivos para a alerta en todas as direccións da rosa dos ventos; darei unhas poucas mostras.

O vento garbino ou lebeche, aire seco e cálido de orientación suroeste, ten moita mala fama entre os mariñeiros do Mediterráneo occidental, porque as depresións ás que está asociado poden causar fortes temporais. O medo que inspira chega ata o punto de que nas costas de Cataluña e Valencia aparece moi a miúdo relacionado co propio Inferno –unha comparación favorecida, claro está, pola rima–, por exemplo *El vent a Garbi en l'invern es purna d'infern* ("O vento garbino no inverno é chispa de inferno", Golfo de Valencia) ou *Llebeig d'hivern, dimonis d'infern* ("Lebeche de inverno, demos do inferno", Costa de Ponent e Tarragona). Tamén hai frecuentes apelacións directas aos mariñeiros, como *Llebeig? | Mariner, perdit et veig* ("Lebeche? | Mariñeiro, véxote perdido", Altea), que ás veces poden combinar as referencias a dous ventos: *Libeccio chiaro e tramontana torba, guardati marinari che non ti colga* ("Lebeche claro e tramontana escura, ten coidado, mariñeiro, que non te colla", Italia) ou, noutra formulación, *Tramontana torba e libeccio chiaro [/] tienti all'erta marinaro* ("Tramontana escura e lebeche claro, está alerta, mariñeiro", Italia). Mais taxativo é o refrán siciliano *Di Punenti e di Libbici [/] mimalidittu cu 'beni nni dici* ("De poñente e de lebeche, maldito o que diga ben deles"). Outros refráns son menos expresivos, áinda que non menos intensos, como esta paremia documentada en Manresa e no Delta do Ebro que lembra os sufrimentos das mulleres dos mariñeiros: *Vent de garbi, marits aquí; vent de llevant, marits se'n van* ("Vento garbino, os maridos aquí; vento levante, os maridos marchan").

Ten unha orientación similar o "vento do mediodía", tamén coñecido como "austro" ou "africano", de compoñente sur, cálido e húmido. Non é un vento favorable para a pesca nin para a navegación, e por iso atopamos refráns moi semellantes aos mencionados no

parágrafo anterior, incluídas as referencias infernais: *Migjorn d'hivern, pluja d'infern* (“Mediodía de inverno, chuva de inferno”) ou tamén *Quan ha passat el migjorn, el dimoni diu: -Déu faci que no torn* (“Cando pasou o mediodía, di o Demo: -Non permita Deus que volva”). Tampouco faltan os apelativos directos ao mariñeiro, como *Migjornell, no et fiis d'ell* (“Mediodiña, non te fies del”, Tarragona) e incluso lamentos atribuídos en primeira persoa ao traballador do mar: *Migjornen arribar a la mar me'n torn* (“Mediodía, en chegando á mar dou volta”, Llucmajor, Mallorca).

A enumeración podería ser moito más extensa, pois son moitos os refráns de advertencia, alerta e consello. Sinalarei apenas uns poucos proverbios referentes a outros ventos que repiten estratexias semellantes ás vistas liñas atrás:

- *A mistrau brut e levant cla [/] Noun te fisa* (“De Mistral turbio e levante claro, non te fíes”, Provenza).
- *De ponent, ni vent ni gent* (“De poñente, nin vento nin xente”).
- *Déu mos guarde de tot mal i de ratxa de maestral* (“Deus nos garde de todo mal e de racha de Mistral”, Altea).
- *Las abrigadas de marzo, las sopla el diablo* (“As avreguías de marzo sópraas o demo”)
- *Mestral i tramuntanaen esser a l'hivern, treuen diables de l'infern* (“Mistral e tramontana, sendo inverno, sacan demos do inferno”, Illas Baleares).
- *No et fiis de tramontanas claras ni de guergals foscos* (“Non te fies de tramontanas claras nin de gregais escuros”, Baixo Empordá).

Para concluir esta sección, quixería determe nun paremiotipo que pon de manifesto dun modo claro a interrelación entre paremiología e espazo xeográfico, así como a función de transmisores de consellos útiles para a supervivencia das novas xeracións. En dous municipios asturianos (Ponga e Cabrales) e mais en Cantabria recóllese, respectivamente, os refráns *Abril buenu era si el gallegu non viniera* e mais *Abril fuera bueno si el gallego no anduviera* (“Abril era/sería bo se o [vento] galego non andara/viniera”). Loxicamente, “vento galego” refírese ó vento do oeste ou noroeste, que, como se viu en liñas anteriores, está asociado ao mal tempo no occidente peninsular. Non resulta evidente por que estes refráns conteñen unha especificación temporal nada corrente noutros refráns semellantes nin por que o proverbio vai ser válido precisamente en abril e non en xaneiro ou agosto.

A resposta vén da man do clima da zona. A costa cantábrica tenen paralelo ao mar, unha cordilleira montañosa de notables dimensións, onde se dá o efecto Föhn referido parágrafos atrás. Cando sopra o vento do sur ou sueste, chove na parte meridional de Asturias, e chega á costa un vento meridional forte, seco e cálido que trae calor e sensación de bochorno. Nesa situación atmosférica –máis común entre abril e xuño e setembro e outubro–, a chegada dunha fronte fría (que entra polo oeste, impulsada polo “vento galego”) causa un cambio radical da situación. A presión atmosférica descendente de súpeto, e a temperatura pode baixar ata 15º C en menos de media hora, ao tempo

que a humidade relativa sobe ata rozar o 100%. Este novo cadro causa unha galerna moi intensa, con precipitacións moi fortes e vagallóns, ondas que poden superar os 7 graos na escala de Douglas (6 a 9 metros). O carácter repentino destas galernas apaña desprevidos os mariñeiros e non son poucas as mortes causadas por este fenómeno, ao longo dos anos. Aínda hoxe é recordada a “galerna do Sábado de Gloria” (20 de Abril de 1878), na que perderon a vida máis de 300 pescadores desde Asturias ao País Vasco, un feito que supuxo toda unha conmoción en España e que impulsou numerosos cambios nas regulacións marítimas e nos sistemas de información meteorolóxica (Arteche 2008 e Gozalo 2002). Non sorprende, por tanto, que as comunidades do litoral cantábrico sentisen a necesidade de alertar do perigo dos ventos do oeste, mediante unha concisa mensaxe codificada no refraneiro que se transmite de xeración en xeración.

2.3. A distribución xeográfica dos proverbios: áreas parémicas

Nunha recente intervención no *Tercer Seminario Internacional sobre Refranes Meteorológicos* celebrado na Universidade de Barcelona, publicada como Iannàccaro e Dell'Aquila (2012), reflexionouse demoradamente sobre a aplicación do método xeolingüístico á paremioloxía, unha cuestión que tamén se analiza en Álvarez Pérez (2013). Trátase dunha cuestión complicada, sobre todo pola extrema diversidade actancial e formal dos proverbios, incluso cando transmiten un significado moi similar, que obriga a un importante traballo de análise formal e de clasificación, para poder agrupar paremiotipos similares. Aínda non está establecida unha metodoloxía de traballo sólida, nin contamos cun corpus suficientemente homoxéneo (volverei sobre iso na sección 3), mais si que é posible acometer ensaios preparatorios que permitan depurar as técnicas e mostrar a utilidade deste tipo de enfoque.

Por razóns de espazo, presentarei aquí apenas unha mostra da posibilidade de delimitar áreas parémicas. En concreto, compararei a formulación dun coñecido paremiotipo, o do “ceo de la”, no occidente (Galicia e Asturias) e no oriente (Aragón, Cataluña e Valencia) da Península Ibérica; a escolla deses territorios en concreto obedece a que son as áreas peninsulares con máis refráns xeolocalizados (isto é, dos que se coñece a procedencia xeográfica) na base de datos do ParemioRom. A metáfora do ceo de la, que ten infinitas variantes en toda a Romania (‘aos carneiros, empedrado, rizado, etc.’), dá nome a unhas nubes altas, de forma arredondada, que adoitan preceder a entrada dunha fronte, polo que son vistas no imaxinario popular como indicios de precipitacións e de vento, algo que non sempre é verdade desde o punto de vista meteorolóxico (Martín-Vide 2011: 254).

A predición de mal tempo pode concretarse de modos moi diferentes, e precisamente neste comportamento difiren por completo as dúas áreas examinadas, tal e como se constata na figura 1 (no apéndice). No occidente, a maioría dos refráns mencionan explicitamente que caerá chuvia, auga ou neve e, os máis delesengaden ademais un período cronolóxico, normalmente inferior a 24 horas, para que se cumpla a predición; trátase de refráns como *Cando o ceo está color de lan, ou chove hoxe ou mañán ou Cielu empedriáu, a los tres días mocháu* (“Ceo empedrado, aos tres días mollado”), que só se documentaron en catro localidades da área oriental da Península. O segundo grupo de paremias que domina en Galicia e Asturias son os refráns que non prognostican a chegada de chuvia, senón de

vento, como en *Ceo escamento, ou chuvia ou vento*; non se documentan proverbios deste tipo no oriente peninsular. O terceiro tipo, no que respecta á vitalidade, está formado polos refráns que mencionan elementos como ‘chan’ ou ‘tellado’ no segundo elementoen contraposición ao ‘ceo’ que aparece na parte da paremia, como en *Cielo empedrao, agua n' teyao* (“Ceo empedrado, auga no tellado”) ou *Ceo ovellado, chan mollado*; proverbios desta clase aparecen apenas en dous puntos da rede da parte oriental.

Por súa vez, ningunha das tres variantes que se documentan en Aragón, Cataluña e País Valenciano é coñecida no occidente peninsular. O tipo máis difundido menciona recipientes, aptos para conter a chuvia que anuncian estas nubes, como en *Cielo a carneros, agua a calderos* (“Ceo a carneiros, auga a caldeiros”). Concentrados no centro e sur de Cataluña están os refráns que fan referencia á lama, á terra pastosa pola molladura: *Cel a cabretes, a la terra pastetes* (“Ceo a cabriñas, na terra pastiñas”). Finalmente, hai que sinalar os refráns que mencionan os charcos ou os torrentes de auga que se van formar pola acción da chuvia; así, *Cel a clapetes, a la terra bassetes* (“Ceo a manchiñas, na terra charquiños”).

Constátase, por tanto, unha identidade *dialectal* completamente contraposta entre as dúas áreas, no que respecta ás estratexias para transmitir un mesmo significado, o que permite afirmar a existencia de áreas paremiolóxicas diferentes.

2.4. A xeografía dos refráns como mecanismo para fomentar a interacción (e retroalimentación) entre a investigación paremiolólica e a sociedade

Manifestar que a investigación paremiolólica non pode desligarse da cultura popular é unha verdade de pé de banco. Como se indicou liñas atrás, o corpus dos refráns meteorolóxicos e do calendario fórmase fundamentalmente a través da decantación da sabedoría do pobo ao longo de moitas xeracións de observación da natureza. Máis áinda, un número notable dos refráns deste tipo que se empregan en investigacións paremiolóxicas proveñen de recollas de campo, mormente de entrevistas para atlas lingüísticos. Se ben é un deber xeral dos investigadores procurar que os seus traballos teñan un retorno no pobo que financia o seu labor, a obriga moral semella maior neste caso, onde se trata con obxectos estreitamente vinculados á xente do común.

Actualmente resulta difícil que os habitantes dunha localidade ou rexión poidan acceder a un inventario exhaustivo dos proverbios que se documentaron na súa zona. É certo que existen refraneiros impresos que catalogan os inventarios paremiolóxicos dunha localidade ou rexión, e tamén que algúns grandes refraneiros aloden, sen regularidade, á procedencia dos refráns. Agora ben, para ter unha listaxe dos refráns recollidos na zona que lle interese, o lector terá que “fusionar” diferentes obrixas individuais ou consultar integralmente diferentes volumes para escolmar as paremias que cumplan os seus criterios xeográficos. A vía para facilitar o acceso das comunidades á súa producción paremiolólica pasa inexorablemente pola creación de bases de datos en liña de libre acceso, dotadas dun conxunto de campos de “xeolocalización” que permitan crear en tempo real refraneiros “á demanda”, co ámbito xeográfico que deseñe o usuario. Exporei na seguinte sección un traballo deste tipo no eido dos refráns meteorolóxicos e do calendario.

A perspectiva xeográfica abre diferentes vías de colaboración activa entre os paremiólogos e as comunidades. Unha vez que se conte cun corpus de refráns dunha zona, os investigadores poden acudir ás escolas e preguntar aos nenos se coñecen eses proverbios ou outros parecidos, para analizar os procesos de evolución diacrónica e de conservación do inventario paremiolóxico. Tamén poden suxerírles que pregunten a pais e avós se coñecen eses ou outros ditos e que significan, unha forma de obter novos materiais para a investigación e de fomentar a transmisión cultural entre xeracións. Pódense desenvolver varias actividades pedagógicas ligadas ao mundo dos refráns, como, por exemplo, no caso dos proverbios meteorológicos e do calendario, asociálos ao desenvolvemento do currículo escolar das ciencias naturais para explicar os fenómenos atmosféricos ou para informar sobre os traballos agrícolas, un dominio no que perdeu competencia a rapazada das últimas xeracións. Unha tarefa interesante nas comunidades bilingües é determinar se os refráns que se documentaron outrora na lingua propia da zona seguen vivos nesa variedade lingüística, se foron adaptados á lingua-teito ou, evidentemente, se a fraseoloxía propia da comunidade foi desprazada pola da lingua dominante.

Como se puxo de manifesto, estas e outras moitas actividades que se poidan idear esixen un bo coñecemento da distribución espacial dos proverbios. Este coñecemento pode obterse mediante o tratamiento xeográfico das bases de datos paremiológicas ou tamén mediante enquisas directas nas comunidades, unha estratexia que pode ter moito impacto nestes tempos, polas constantes innovacións tecnolóxicas que favorecen o traballo colaborativo a distancia; unha iniciativa interesante nesa dirección é o recente proxecto *Els refranys més usuals de la llengua catalana* (<http://www.refranysmesusuals.cat>).

3. Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio (ParemiRom)

O proxecto de investigación *Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio* –financiado polo Ministerio de Economía y Competitividad do goberno español, FFI2011-24032– está dirixido na Universidade de Barcelona por José Enrique Gargallo Gil, quen coordina un equipo integrado por unha ducia de investigadores desa institución e de organismos de cinco países europeos (Croacia, España, Francia, Italia e Portugal). Esta iniciativa parte da ampla experiencia acumulada polo investigador principal e parte dos seus colaboradores no proxecto *Base de datos sobre refranes del calendario y meteorológicos* (BADARE), desenvolvido entre 2005 e 2011, que permitiu crear un repertorio informatizado con miles de refráns de todo o espazo románico, detalladamente clasificados. No entanto, o ParemiRom non é unha mera continuación cronolóxica de BADARE, senón que, mantendo a súa estrutura básica, propón unha importante reorientación que realice un tratamento sistemático da perspectiva xeográfica dos refráns, unha decisión que supón un importante avance nos traballos paremiológicos, como se relatou na sección anterior. Toda vez que as características básicas de BADARE xa foron descritas neste mesmo foro por Río Corbacho (2009) e Álvarez, Bastardas e Gargallo (2013) expuxeron as liñas xerais do proxecto ParemiRom, centrareime aquí nas novas funcionalidades e posibilidades abertas polo tratamento sistemático da componente xeográfica dos refráns.

3.1. A xeolocalización dos proverbios

Como se indicou anteriormente, moitos refráns están recollidos en antoloxías por dominios lingüísticos ou grandes territorios administrativos, unhas fontes que non adoitan sinalar o lugar concreto en que se documentou cada proverbio. No entanto, tamén hai fontes que mencionan de modo explícito a procedencia do refrán ou permiten deducila facilmente: inventario de refráns obtidos durante as enquisas de atlas lingüísticos, recollas de folclore en monografías etnolingüísticas dunha localidade ou territorio (“teses de fala”), refraneiros dunha parroquia, un concello, unha comarca, etc. A maioría das fontes incluídas en BADARE pertencían ao primeiro grupo. Cando aparecía algúna paremia con localización xeográfica específica ou referencia a algún topónimo, esta circunstancia recollíase no campo de *comentarios*, unha sección miscelánea que daba conta dunha pluralidade de informacions: aclaracións sobre o significado do refrán ou a súa tradución, remisión a proverbios similares, problemas da fonte, etc. Esta metodoloxía deixaba constancia do dato xeográfico, mais camuflado entre informacions moi heteroxéneas, cun formato que dificultaba a recuperación desa información. O único que podía facer o usuario era empregar o buscador para consultar todas as fichas que contiñan unha determinada cadea alfabetica, mais tiña que procurar o topónimo exacto que aparecese alí; isto é, quen procurase *Padova* non ía atopar os refráns que contivesen o topónimo na forma castelá (*Padua*).

O ParemioRom soluciona estas importantes limitacións coa introdución do concepto de “ficha de xeolocalización”, unha entidade independente que se pode asociar a unha ou varias “fichas de refrán” e que consta de varios campos específicos na base de datos, como se pode observar na figura 2:

- O campo *lugar* indica a procedencia exacta do refrán, que pode ter unha tipoloxía moi variada (parroquia de Beba, cidade de Xixón, concello de Mazaricos, cantón dos Grisóns, comarca do Maresme, etc.) ou o referente xeográfico que se contén no enunciado (o monte Farelo, a serra de Cuera, o val dos Ormonts, o estado de Francia, etc.).
- O campo *territorio* contén, de modo xerárquico, as sucesivas adscricións administrativas da entidade mencionada no campo *lugar*, segundo a división territorial vixente en cada país (municipio, cantón, comarca, provincia, departamento, rexión, comunidade autónoma, estado, etc.). Así, por exemplo, o monte *Gratal*, mencionado no refrán aragonés *Si Gratal se pone gorro, agua hasta el morro* (“Se Gratal pon gorro, auga ata o morro”) aparece descrito no campo *territorio* como La Sotonera, Huesca, Aragón, España. A clasificación piramidal permite que un mesmo refrán aparezca en varias pescudas e facilita que os usuarios recuperen instantaneamente a información co nivel de detalle que lles interese, sexa os refráns localizados en La Sotonera ou que se refiren a algún topónimo dese municipio (hai 2), a toda a provincia de Huesca (121), ao conxunto da comunidade de Aragón (217) ou a toda España (3187).

- O campo *descripción* inclúe todo tipo de precisións e complementos sobre os dous campos anteriores. Entre outros, sinálase se o lugar forma parte da rede dalgún atlas lingüístico, se a zona xeográfica referida é unha rexión histórica sen correspondencia coa división administrativa actual (por exemplo, a comarca histórica da Ribagorza, hoxe dividida entre Aragón e Cataluña), ou defíñese, mediante palabras-chave, cal é a tipoloxía do topónimo mencionado (orónimo, hidrónimo...) para que se poidan restrinxir as buscas a estas categorías. Así, unha consulta da base de datos revela que hai catalogados 76 hidrónimos no conxunto do ParemiRom, a maioría ríos (como en *Néboa no Miño, auga vén de camiño*), áinda que non son os únicos, como demostra o refrán romanche *Cur cha'l Lai Nair fúma, schi vaine trid'ora* ("Cando o Lago Negro fumega, vén mal tempo").
- Finalmente, o campo *tiene geolocalización* permite que o usuario que busca no conxunto da base de datos do ParemiRom restrinxira recuperación de resultados a aqueles refráns que teñen algunha referencia xeográfica e, dentro deles, aos que teñen unha procedencia coñecida, aos que se refiren a algúns topónimos ou a ambos os dous casos. Isto é, por exemplo, para deseñar un mapa como o que se presentou na figura 1 o investigador non tería que percorrer unha a unha todas as fichas dos 290 refráns de "ceo aborregado" que existen no ParemiRom, senón que podería empregar este campo para restrinxir a busca e que lle aparezan directamente os 102 proverbios deste tipo con xeolocalización.

O ParemiRom tamén resolve unha cuestión que resulta moi problemática nun corpus multilingüe, a da forma de cita dos topónimos, que se ilustrou liñas atrás co exemplo duns refráns do dominio galorománico. No ParemiRom, os nomes aparecen mencionados nas tres linguas vehiculares da base de datos (catalán, español e inglés), e mais na lingua propia da zona do refrán e na súa lingua-teito, se a houber. Así, a ferramenta recuperará os mesmos resultados se o usuario procura refráns documentados en *Oviedo* e *Uviéu*, e tamén en *España, Espanya* ou *Spain*; máis áinda, o refrán *Jamais l'Ouvernha n'es mórtia de sechada* ("Endexamais a Auvernia morreu de seca") aparece cando se buscan *Alvèrnia, Auvergne, Auvèrnha, Auvergne ou Auvernia*.

Todas estas seccións abren novas posibilidades para o usuario e para o investigador da paremioloxía. Ademais das xa mencionadas en seccións anteriores, unha perspectiva moi interesante é a de poder recuperar todas as paremias localizadas nun determinado territorio con independencia da súa codificación lingüística, algo que pode ser moi interesante para examinar solidariedades xeográficas con independencia da lingua e tamén para detectar posibles traducións por parte dos recompiladores, moi afeccionados a ocultar as variedades locais en favor da lingua dominante. Así, por exemplo, hai 217 refráns localizados en Aragón (35 deles en aragonés, 116 en castelán, 60 en catalán e 6 en benasqués, unha fala de transición que ten etiqueta propia no ParemiRom) e 795 en Asturias, a grande maioría deles (682) en asturiano, pero tamén en galego e en castelán en boa medida porque o maior recolledor de paremioloxía asturiana, Luciano Castañón, tendía a castelanizar os refráns.

3.2. A incorporación da cartografía

Outra importante innovación do ParemioRom é a incorporación sistemática de mapas á base de datos. Cada topónimo mencionado nun refrán e cada localidade ou zona onde se recolleu un proverbio teñen na base de datos unha ficha propia de xeolocalización na que aparecen os mencionados campos de lugar, territorio e descripción, ademais dun mapa con distintas posibilidades de aproximación e de visualización segundo os desexos do usuario (físico, político ou vista de satélite); tamén aparece unha listaxe dos refráns asociados ao topónimo en cuestión. Esta medida axiliza a consulta da información xeográfica e faina máis accesible para os usuarios non familiarizados co espazo xeográfico no que se insire o refrán. Vexamos algúns exemplo.

A figura 3 mostra a situación xeográfica do pico Ricáu, mencionado no refrán asturiano *Cuando truena pa Marana, xunce los gües y ponte a la grada; cuando truena pa Ricau, suelta los gües y llévalos al prau* (“Cando trona para Marana, xungue os bois e ponte á grada; cando trona para Ricau, solta os bois e lévaos ao prado”). Este refrán recolleuse na localidade de Riofabar, no concello de Pilofría, e ademais de mencionar o pico Ricáu cita unha entidade que ben podería ser o municipio leonés de Maraña, moi próximo. A figura 4 reproduce o mapa de síntese que aparece na ficha do refrán, creado automaticamente pola ferramenta informática mediante a combinación dos mapas individuais da localización xeográfica e dos topónimos individuais citados na paremia. Deste modo, a imaxe permite que o usuario capte inmediatamente o consello que se estaba a transmitir: ‘Se trona cara a Maraña [ao SE], o tempo será bo; se trona por Ricáu [ao O], o tempo será malo, non permitirá traballar no campo’.

Os mapas de síntese tamén permiten ofrecer unha primeira visión, moi intuitiva, da distribución xeográfica dun refrán. Por exemplo, a figura 5 demostra que o refrán *En maio ainda a vella queima o tallo* é coñecido en toda Galicia (aínda sen ter en conta numerosas variantes, con *carro*, *escano*, *saio*, etc.), mentres que a figura 6 que o proverbio *Entre marzo e abril sal o cuco do cubil*⁴ ten unha área bastante máis definida.

Ademais dos mapas puntuais, que representan a situación dunha localidade ou monte, tamén hai mapas zonais, que dan conta de concellos, rexións, áreas lingüísticas, serras ou vales entre outros. Unha mostra é a figura 7, que delimita a extensión do val Bergell (ou Bregagliaen italiano), un val alpino dividido entre Italia e Suíza onde se fala o lombardo. A ficha de xeolocalización indica que aparece mencionado en dous refráns (un deles, *Gran marciaja in boscaya, gran fénaja in Bergaya* “Grande humidade no bosque, moito feo en Bergell”) e que o ParemioRom inclúe un total de 17 refráns procedentes dessa zona.

3.3. Dificultades e desafíos

O ParemioRom é unha ferramenta en continua actualización. A día de hoxe, 24 de abril de 2014, transcorridas case catro décadas da Revolución dos Caraveis portuguesa, conta con 11858 fichas de refráns. Deses proverbios, un 37'13% (4403) teñen unha

⁴ Ten, ademais, ficha propia o refrán *Entre marzo e abril sale o cuco do cubil e marcha polo Santiago*, documentado na Laracha, non lonxe da zona que se representa no mapa.

indicación expresa da súa proveniencia xeográfica e o 7% (830) mencionan algúns topónimos. As perspectivas parecen boas para acometer estudos sobre a distribución xeográfica dos refráns nas linguas romances, unha liña de investigación que demos en chamar *xeoparemiología románica*, cf. Gargallo e Álvarez (2014). Non obstante, cómpre facer algunas matizacions.

Varios países están representados no ParemioRom cun elevado número de refráns xeolocalizados, ben porque houbo un atlas lingüístico nacional que explorou o aspecto paremiológico (así aconteceu en Galicia e Cataluña), ben porque un recolledor de campo ou o creador dunha antoloxía deixaron constancia do lugar de procedencia (acontece con Vázquez Saco en Galicia, Castañón en Asturias ou Hauser no romanche), ben porque se recollerón refráns en investigacións dialectais ou paremiológicas de microdominio (teses de licenciatura “de fala”, recolla de refráns dun concello ou comarca, etc.). Así, por exemplo, o 52'37% dos refráns en lingua galega e o 49'35% dos refráns en lingua catalá teñen unha clara indicación da súa orixe xeográfica.

Porén, para outros dominios a situación é distinta. O castelán e o francés teñen porcentaxes más discretas de refráns xeolocalizados (29'15% e 29'2%, respectivamente), polo forte peso dos refraneiros xerais de referencia que poucas veces indican a orixe xeográfica dos proverbios alí recollidos. Trátase, non obstante, dunha porcentaxe moi aceptable, especialmente cando se compara cos datos doutras linguas próximas, o occitano (6'55%) e o italiano (5'6%). Por último, cómpre mencionar o caso do portugués (0'4%) e, sobre todo, do romanés, sen ningún refrán xeolocalizado. As consecuencias desta situación son claras. No momento actual é difícil facer mapas como o da figura 1 que tomen en consideración o conxunto da Europa romance, xa que quedarían moitos espazos baleiros.

O equipo do ParemioRom ten como prioridade aumentar o número de refráns xeolocalizados, con vistas a conseguir unha base de datos homoxénea. Sen ir máis lonxe, durante os próximos meses entrarán na base de datos arredor de 2000 refráns portugueses con localización xeográfica, o que significará un cambio de primeira magnitude na representación desa lingua e permitirá abrir novas liñas de pescuda (por exemplo, valorar a existencia de continuidade paremiólica entre galego e portugués). Outra tarefa urgente é a localización e análise de monografías etnolingüísticas (moitas delas conservadas como obras inéditas en bibliotecas universitarias), que adoitan conter moita información paremiólica xeolocalizada.

4. Cabo

O obxectivo deste traballo foi a reivindicación da necesidade de ter en conta a perspectiva xeográfica á hora de tratar os refráns, tanto desde o enfoque do paremiólogo coma desde o ollar do lector de refraneiros. Existe unha tendencia a contemplar e analizar os refráns como artefactos literarios ou como obxectos culturais con existencia propia. No entanto, os proverbios son en última instancia, creacions dunha comunidade humana, que se define por unhas características culturais e lingüísticas, mais tamén por unhas

coordenadas xeográficas, un relevo, unha climatoloxía, etc. Nos refráns do calendario e meteorolóxicos constátase esta circunstancia dun modo irrefutable. En liñas anteriores referíronse casos de proverbios que son totalmente opacos se non se coñece o topónimo que mencionan. Tamén se observaron refráns, como os numerosos proverbios de "montes con capa", que non poden ser descodificados sen saber onde foron recollidos e sen situar nun mapa todas as referencias xeográficas que se mencionan no enunciado da paremia. Todos estes refráns teñen un vínculo tan indisoluble co territorio no que se sitúan que non son exportables a outras áreas. Un refrán como *Abril fuera bueno si el gallego no anduviera* só ten sentido no litoral cantábrico, non noutras áreas de lingua castelá como Madrid ou as illas Canarias, a diferenza do que acontece coa grande maioría das paremias, cunha vontade de xeneralidade; calquera refraneiro galego contén proverbios como *Para o bo traballador non hai ferramenta mala* ou *Vai a vella morrendo e vai aprendendo* que serían válidos en calquera lingua e rexión do mundo.

Outra achega da perspectiva xeográfica é a posibilidade de explorar a distribución espacial dos refráns, do mesmo modo que se delimitan áreas lexicais. Ata o momento, os estudos contrastivos baseados na comparación de proverbios procedentes de dominios lingüísticos distintos demostraron a existencia de diferenzas tipolóxicas entre eles (refráns que só se coñecen nunha lingua, existencia de variantes para expresar un mesmo concepto, etc.). Non obstante, este método é un pouco limitado. Por un lado, algunas linguas teñen unha gran extensión territorial (un refrán castelán pode ser de Cantabria ou das Illas Canarias) e dúas rexións que comparten unha mesma lingua poden ter características parémicas diferentes. Polo outro, está moi documentada a existencia de deturpacións e traducións entre linguas; que un refrán occitano e outro francés ou un siciliano e outro italiano sexan moi semellantes formal e semanticamente pode deberse simplemente a que houbo algún compilador que colleu os refráns formulados na lingua minorizada e os traduciu á lingua do estado, non a que os refráns que se comparan pertenezan a territorios diferentes. A toma en consideración dos refráns xeolocalizados permite solucionar estes e outros problemas e tamén elaborar análises contrastivas moito más detalladas, acompañadas de mapas como o que se presentou na figura 1.

O proxecto *Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio* (ParemioRom) revélase unha iniciativa moi interesante para o aproveitamento da componente xeográfica inherente aos refráns meteorolóxicos e do calendario. A súa base de datos permite consultar a localización de máis de catro mil refráns formulados en linguas románicas dun modo accesible para os usuarios, xa que cada topónimo está acompañado dun mapa e das informacíons adicionais necesarias. Esta ferramenta constitúese como un paso imprescindible para emprender no futuro os traballos dun atlas románico dos refráns do calendario e meteorolóxicos que ofrecería froitos moi interesantes para os estudos paremiológicos europeos.

5. Apéndice: mapas e imaxes

Figura 1: Distribución xeográfica dos diferentes procedementos que sinalan a chegada do mal tempo nos refráns do tipo "Ceo aborregado..."

▼ Por geolocalizaciones

Lugar	Territorio
Descripción	Tiene geolocalización De cualquier tipo (Localización geográfica y/o Referencia topográfica) Localización geográfica Referencia topográfica Ninguno

Figura 2: Sección de xeolocalizacóns do formulario de pescuda da base de datos do ParemioRom.

Ricáu

Territorio:

Asturias, España.

Tipo de localización: Localización puntual

Orónimo. Pico.

Como referencia toponímica en...

Fichas de refranes

Mostrando 1 - 1 de 1 (página 1 de 1)

Texto ▾

Lengua o variedad

Cuando truena pa Marana[,] xuncelos gües y ponte a la grada; cuando truena pa Ricáu[,] suelta los gües y llévalos al prau

asturiano

Figura 3: Ficha de xeolocalización do pico asturiano Ricáu, representado nun mapa físico con curvas de nivel.

Figura 4: Mapa de síntese do refrán *Cuando truena pa Marana, xunce los gües y ponte a la grada; cuando truena pa Ricau, suelta los gües y llévalos al prau*, onde aparecen o lugar de recollida e os topónimos que se mencionan; vista de mapa físico.

Figura 5: Mapa de síntese que sinala os puntos onde se recolleu o refrán *En maio ainda a vella queima o tallo*; vista de mapa político.

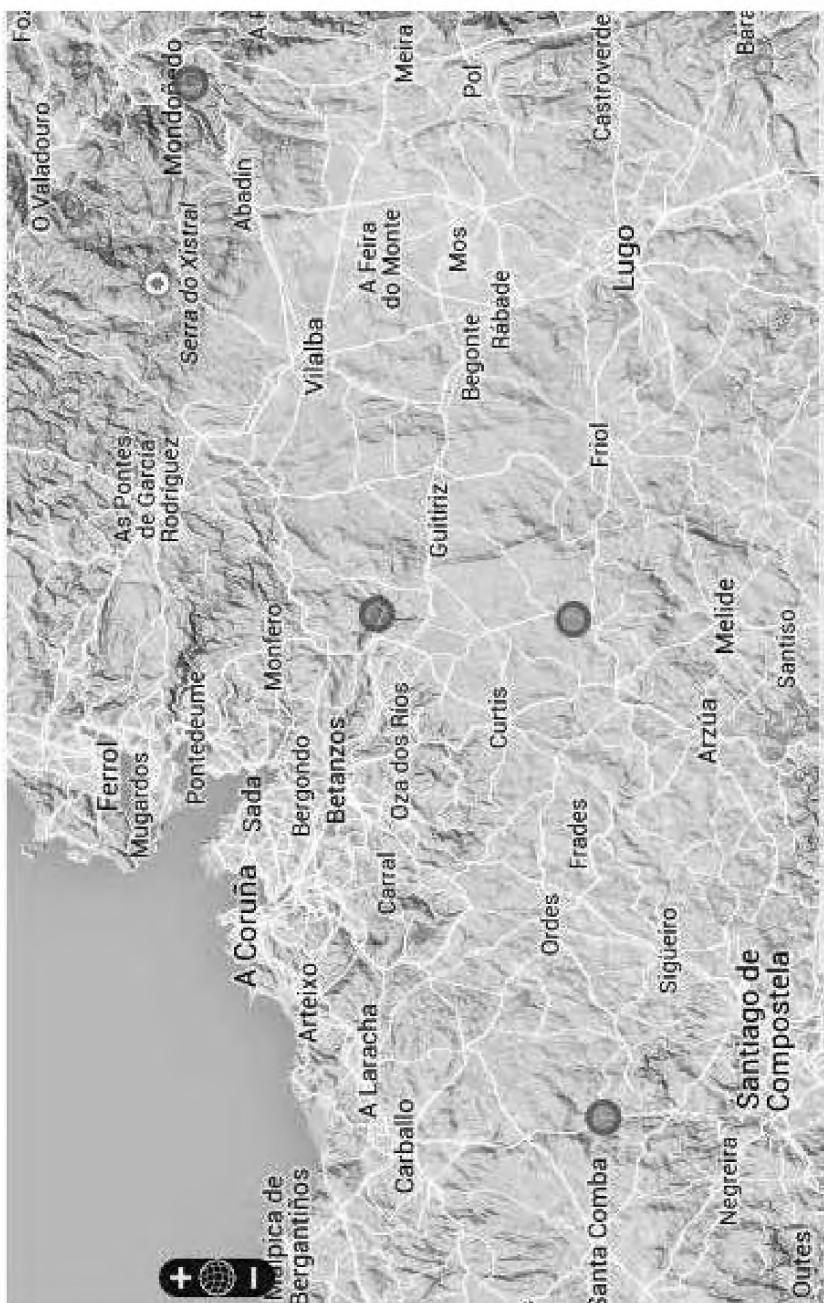

Figura 6: Puntos nos que se documenta o refrán *Entre marzo e abril sal o cuco do cubil*; vista de mapa físico.

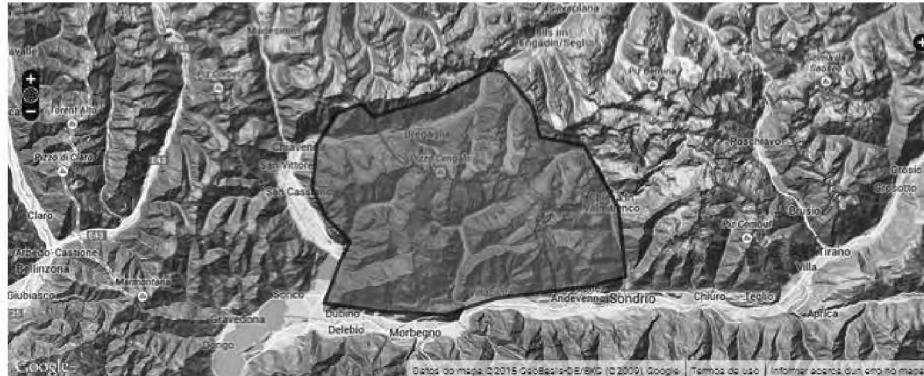
Val Bregaglia [Bergell]

Territorio:

Maloja [Maloggia], Grisones, Suiza; Sondrio, Lombardía, Italia.

Tipo de localización:

Localización zonal
Valle de habla lombarda, repartido entre Suiza e Italia.

Como referencia toponímica en...	Como ubicación geográfica en...
Fichas de refranes	
Mostrando 1 - 2 de 2 (página 1 de 1)	
Texto	Lengua o variedad
Gran marciaja in boscaja, [/] gran fenaja in Bergaja	lombardo de Suiza
Quand ca in Bragaja al vól fá bun temp[,] dal di al boffa la breiva ed a nôtsch al vent	lombardo de Suiza

Figura 7: Exemplo de mapa areal. Extensión do val Bergell entre Suiza e Italia; vista de satélite.

6. Bibliografía

- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2013): "Distribución geoparemiológica de refranes meteorológicos asturianos" en *Lletres asturianes* 109; 67-102.
(2014): "Bora freda e neve in mar, la fin del vento vedo 'rivar. Refráns do vento no mar románico'" en VULETIĆ, Nikola et al. (eds.): *La geovariazionne linguistica nelle terre maritime della Romania* (no prelo).
ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso; GARGALLO GIL, José Enrique e BASTARDAS i RUFAT, Maria-Reina (2013): "ParemiRom: distribución espacial de refranes meteorológicos romances" en BUCHI, Éva et al. (eds.): *Actes du XXVIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes* (no prelo).

- ARTECHE GARCÍA, José Luis (2008): *La galerna del Cantábrico*. Santander: Delegación territorial de la AEMET [<http://www.divulgameteo.es/uploads/Galerna-del-Cant%C3%A1brico.pdf>] [23.04.2014].
- BASTARDAS i RUFAT, María-Reina (2010): "Topónimos en los refraneros meteorológicos asturianos" en CANO GONZÁLEZ, Ana María (ed.): *Homenaxe al Profesor Xosé Lluis García Arias*, tomo 2. Uviéu: Academia de la Llingua Asturiana; 543-559.
- CONDE TARRÍO, Germán (1998): "La verdad en el refranero. Los refranes meteorológicos gallegos" en *Paremia* 7; 61-68.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2007): "Cando chove e dá o sol... ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?" en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 9, 67-94.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2004): "Dos de febrero: refranes romances de la Candelaria y meteorología popular" en *Paremia* 13; 109-124.
- GARGALLO GIL, José Enrique e ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2014): "El proyecto Paremio-Rom. Refranes meteorológicos y geoparemiología romance" en *Estudis Romànics* (no prelo).
- GOZALO DE ANDRÉS, Carmen (2002): "Galernas de ayer y de hoy" en *Revista del Aficionado a la Meteorología* 3. [<http://www.tiempo.com/ram/225/galernas-de-ayer-y-de-hoy>]. [23.4.2014].
- IANNACCARO, Gabriele e DELL'AQUILA, Vittorio (2012): "Per un atlante paremiologico romanzo" en *Géolinguistique* 13; 179-230.
- MARTÍN-VIDE, Javier (2011): "¿Qué tienen de verdad los refranes meteorológicos?" en GARGALLO, José Enrique et al. (ed): *I proverbii meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza*. Alessandria: Edizioni dell'Orso; 247-258.
- RÍO CORBACHO, Pilar (2009): "BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romania" en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 11; 173-190.

Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus: *en negro* e os seus equivalentes de tradución ao ruso

Approach to the study of colour idioms with achromatic components (corpus “en negro”) and their translation counterparts in Russian

Gloria Corpas Pastor
Universidad de Málaga
gcorpas@uma.es¹

Anastasia Kovaleva
Universidad de Málaga
akovaleva@uma.es

Resumo: O presente traballo céntrase nun aspecto moi pouco investigado no ámbito da fraseoloxía contrastiva. Preséntanse os resultados dun estudo sobre fraseoloxismos acromáticos (unidades fraseolóxicas con *blanco* ou *negro* entre os seus compoñentes) no par de linguas español-ruso. Pártese da locución española *en negro* e os seus equivalentes de tradución ao ruso. O español amósase más rico con respecto ao número de acepcións fraseolóxicas da unidade e o número de locucións e colocacións asociadas en concreto á acepción de ilegalidade/irregularidade. Ademais, as unidades fraseolóxicas españolas presentan unha maior polisemia e variabilidade. O ruso, en cambio, amósase más parco e limitado. A abundancia de datos que se obtén mediante a consulta a cónpora e sistemas en liña presenta un gran contraste coa escaseza de información que achegan os diccionarios. De feito, os repertorios bilingües non resultan ser recursos demasiado útiles, no tipo de información microestructural e os equivalentes de tradución que proporcionan. As autoras propoñen utilizar cónpora comparables e paralelos para realizar análises contrastivas baseadas en datos reais de uso e poder descubrir as técnicas e estratexias relevantes de tradución.

Palabras clave: corpus, tradución, lexicografía, fraseoloxía contrastiva, fraseoloxismos acromáticos.

Abstract : This paper covers an under-researched topic in the field of cross-linguistic contrastive phraseology. It presents the results of a study on colour idioms with achromatic components (that

Data de recepción: 19.5.2014. Data de aceptación: 4.9.2014

¹ O presente traballo encádrase (en parte) no seo do proxecto TRADITEC (PIE10-133).

is, phraseological elements regarding black or white) in Spanish and Russian. The starting point of this study is the Spanish idiom en negro and its translation counterparts in Russian. Spanish appears to have a wider range in terms of the number of phraseological senses of the idiom "en negro" and the number of other phraseological units associated with the basic sense of 'illegality' and 'irregularity'. In addition, Spanish idioms and collocations exhibit a higher degree of polysemy, whereas Russian seems to be more restricted in the number and variety of choices. The wealth of data obtained from looking up the nodes in on-line and web corpora contrasts sharply with the limited information found in dictionaries. It seems that bilingual dictionaries are not too helpful, when it comes to microstructural information and translation equivalents. The authors suggest the use of comparable and parallel corpora in order to carry out usage-based contrastive analysis as they unveil relevant translation strategies and techniques.

Keywords: *corpus, translation, lexicography, contrastive phraseology, acromatic phraseological units.*

1. Introducción

Os estudos contrastivos constitúen un dos ámbitos más férteis para a investigación fraseolóxica. As investigacións que se realizan nesta área teñen por obxecto establecer relacións de equivalencia entre as unidades fraseolóxicas ou fraseoloxismos² de dúas ou máis linguas, coa intención de determinar o grao de correspondencia e as técnicas e estratexias de tradución. A fraseoloxía rusa atendeu especialmente a vertente contrastiva dende sempre cos traballos pioneiros de Shanskij (1957) e, máis en especial dende mediados dos oitenta, con Smirnitskij (1985), que deron paso a outros máis recentes, entre os que destacaremos o de Shepeleva (2009), sobre aspectos xerais da tradución da fraseoloxía rusa; o de Gholobova (2005), sobre as unidades fraseolóxicas (UF) bíblicas en ruso, español e inglés; e o de Arsentieva (2006), sobre a comparación dos fraseoloxismos dende o punto de vista semántico en ruso e en inglés, por citar só algúns. Tamén na década dos oitenta asistimos ao tímido comezo da fraseoloxía contrastiva en España (véxanse os traballos desa época recollidos no volume recompilatorio posterior de Corpas Pastor, 2003), que non remata de despegar ata finais dos noventa (véxase Mellado Blanco, 1997, 1999, e os traballos editados por Corpas Pastor, 2000). En canto ao par de linguas español-ruso, destaca o traballo de Guillén Monje (2004), centrado no estudo dos fraseoloxismos somáticos dende unha perspectiva contrastiva, así como diversas teses de doutoramento realizadas por investigadoras rusas no noso país, entre as que citaremos a de Timofeeva (2008), centrada nos aspectos tradutolóxicos da fraseoloxía no par de linguas que nos ocupan, e a de Zholobova (2011), sobre unidades fraseolóxicas de orixe bíblica.

Hoxe en día, as últimas tendencias na investigación de unidades fraseolóxicas céñtranse na comparación dos fraseoloxismos de sistemas lingüísticos distintos, pero con especial

² Ao longo do noso estudio utilizaremos os termos *unidad fraseológica* (*фразеологическая единица*) e *fraseoloxismo* (*фразеологизм*), por entender que ambos os dous sinónimos son denominacións de carácter xeral (cf. Corpas Pastor, 1996: 18). Ademais, esta é tamén a tendencia na fraseoloxía rusa dende os seus comezos: Vinogradov (1946[1977], 1947[1997]) e Shanskij (1963), por exemplo, usan as dúas denominacións, ainda que algúns autores amosen preferencia pola primeira (Arkhangel'ski, 1964) e outros, pola segunda (Telia, 1996; Baranov e Dobrovolskij, 2008).

referencia ao seu comportamento pragmático-discursivo e á aplicación de metodoloxías que inclúen corpora, así como técnicas e ferramentas de procesamento de linguaxe natural (Corpas Pastor, 2013). O noso traballo encádrase, precisamente, nestes novos enfoques dos estudos fraseolóxicos baseados en corpora. Por iso, propónemonos comparar os fraseoloxismos acromáticos de dúas linguas tipoloxicamente distantes (ruso e español), con especial referencia ao caso das UFs que conteñen *negro*/чёрный entre os seus compoñentes.

2. Os fraseoloxismos de cor

Como indica Corpas Pastor (2003), os estudos de fraseoloxía contrastiva tenden a centrarse en campos léxico-fraseolóxicos, metáforas cognitivas, series fraseolóxicas e grupos de unidades fraseolóxicas que comparten un mesmo tipo de compoñente, como, por exemplo, os numerais, as partes do corpo (somatismos), os nomes de animais ou as cores. Precisamente, os fraseoloxismos con compoñentes de cor espertou certo interese na fraseoloxía española (Szalek, 2005), e en comparación con outras linguas, como o polaco (Tatoj, 2006) ou o grego moderno (Chelmi, 2009). Pero foi en Rusia onde máis se estudiou o fenómeno nos últimos anos, como demostran as teses de doutoramento³ de Nedel'cho (2000), Zakirov (2003), L'ukina (2004), Prachenko (2004), Safina (2004), Kir'ianov (2005), Rogulina (2006), Shevchenko (2007), Zavialova (2007), Li (2009), Nazirova (2009), Zol'nikova (2010) e Petkelite (2011). Estes traballos realizáronse dende a perspectiva monolingüe e rara vez teñen en conta datos empíricos, pois céñtranse en exclusiva na lingüística, a fraseoloxía e a lexicografía teóricas. Ademais, a maioría dos estudos rusos sobre o tema baséanse nun corpus literario dun ou varios autores de épocas pasadas. Deste xeito, algunas investigacións, ademais de teren carácter diacrónico, presentan unha serie de restricións temporais. Outros parten dos diccionarios, o que, por unha banda, proporciona unha perspectiva más ampla, en comparación cos casos anteriores, pero tamén bastante limitada xa que non todas as UFs aparecen en diccionarios. Por outra banda, non se atopan traballos que traten o tema dende a perspectiva pragmática ou dende as vertentes contrastivas e tradutolóxicas, como facemos neste traballo. Tampouco parecen aplicarse corpora nin técnicas de Procesamento de Linguaxe Natural (PLN).

Os fraseoloxismos de cor poden ser cromáticos e acromáticos. Esta división responde aos estudos lingüísticos sobre as formas de expresar os conceptos de cores nas distintas linguas. A teoría das cores defendida por Berlin e Kay (1969), e baseada na análise realizada para vinte linguas diferentes, establece que a categorización mental das cores en falantes de distintas linguas non é arbitraria nin está totalmente determinada pola súa lingua, senón que se estrutura ao redor das cores básicas (prototípicas ou más claramente diferenciables). Segundo esta teoría, as categorías de cores gardan relación cos patróns neurolóxicos nos que se basea a percepción da cor; e establecéntense once

³ Os traballos que aparecen a continuación realizáronse co fin de obter o título de Кандидат наук (Candidate of Sciences) que non corresponde a ningún título do sistema educativo europeo, pero a miúdo considérase equivalente ao título de Doutor.

cores relevantes para todas as lingua (Berlin e Kay, 1969). Destas cores, destacan seis básicas ou fundamentais, situadas en catro grupos (*stages*): branco e negro; vermello; verde ou amarelo; azul; e outro grupo adicional que inclúe as cores non básicas, pero comúns en todas as culturas: rosa, castaño, violeta (morado) e gris. Igualmente, Küppers (1972) estableceu oito cores elementais que corresponden ás oito combinacións posibles de percepción do órgano da vista. Trátase de tres cores primarias (o vermello, o verde, o azul), tres secundarias (o amarelo, o azul ciano, o maxenta), máis as dúas cores acromáticas, o branco (a combinación das tres primarias) e o negro, que é a ausencia das tres. Nunha liña similar van outros estudos de antropoloxía e psicoloxía más recentes, dedicados á análise do código cromático e a súa evolución a través da historia da humanidade, coma o de Saunders (2002), que estableceu unha serie de cores primarias universais para todas as lingua.

Tendo en conta estas teorías, distinguimos entre fraseoloxismos cromáticos (FC) e fraseoloxismos acromáticos (FA), de acordo co compoñente de cor que conteñan. A continuación ofrecemos algúns exemplos de FC e FA para o par de lingua español-ruso:

- (a) Fraseoloxismos cromáticos: **E.** *príncipe azul, poner verde a alguien, pasarlas moradas, de color de rosa, comerse un marrón, materia gris | R.* голубая кровь (“sangue azul”), *До зеленого змия* (lit. “ata a serpe verde”, “ata o delirio”), *пускать красного петуха* (lit. “soltar o gallo vermello”, “prender lume”), *желтый дом* (lit. “casa amarela”, “manicomio”), *синий чулок* (lit. ‘media azul’, “[muller] sabichona”).
- (b) Fraseoloxismos acromáticos: **E.** *quedarse en blanco, más blanco que la leche, dar en el blanco, tener la negra, estar negro por algo, garbanzo negro | R.* белая горячка (lit. “febre branca”, “síndrome de abstinencia do alcohol”), *шить белыми нитками* (lit. “cosido con fios brancos”, “[estar] pouco disimulado”), *увидеть белый свет в клеточку* (lit. ‘ver a luz branca a cadríños’, “estar entre reixas”), *чернее тучи* (lit. “máis negro ca unha nube”, “moi negro/negro coma X”), *чёрный юмор* (“humor negro”), *чёрный список* (“lista negra”).

A natureza dos fraseoloxismos de cor causa numerosas dificultades á hora de traducilos xa que a definición de cores varía segundo a cultura da lingua en cuestión, por unha parte; e, pola outra, garda relación co aspecto psicolóxico, como se salienta a partir dos estudos de lingüística e de antropoloxía social. Nos apartados que seguen imos tratar aspectos culturais, (in)equivalencia e correspondencia entre os FA no par de lingua ruso-español a través dunha análise empírica mediante metodoloxía de corpus.

3. A metodoloxía de análise

Por evidentes limitacións de espazo, resulta imposible ofrecer neste traballo un estudo exhaustivo de todos os fraseoloxismos acromáticos do español e os seus equivalentes

de tradución ao ruso. Por este motivo, no que segue unicamente ofreceremos un resumo da nosa proposta metodolóxica, así como un exemplo ilustrativo.

A metodoloxía de análise que imos seguir compónse de dúas partes ben diferenciadas. Nunha primeira fase, localízanse, identifícanse e selecciónanse os fraseoloxismos obxecto de estudo⁴. Neste caso só nos imos ocupar da locución española *en negro*. Nunha segunda fase, realiza un estudo individualizado de cada fraseoloxismo dende unha perspectiva pragmático-discursiva con metodoloxía de corpus, contrastando os resultados cos obtidos de analizar o seu equivalente de tradución correspondente, xa se trate doutro fraseoloxismo acromático, un fraseoloxismo cromático, outro tipo de unidade fraseolóxica ou ben un equivalente non fraseolóxico. Neste punto, seguimos o modelo contrastivo proposto por Corpas Pastor (2013), que se basea en análises de exemplos procedentes de córpora e de Internet mediante o uso de programas e ferramentas de xestión da rede. Así, primeiro ofrécese unha interpretación básica do fraseoloxismo ou fraseoloxismos seleccionados a través dos repertorios lexicográficos disponíveis. A continuación estúdase a forma real do fraseoloxismo no corpus, así coma os casos de variación e as variantes posibles que aparecen para a UF seleccionada entre os resultados dos córpora en cuestión e mediante WebCorp. Como explica Corpas Pastor (2013: 55), a finalidade da análise é establecer os nodos fraseolóxicos, as súas variantes e as súas modificacións creativas, ademais da posible co-existencia de varias UFs sobre unha mesma base. Neste senso, a xestión da rede Internet mediante WebCorp resulta especialmente útil no caso dos fraseoloxismos de baixa frecuencia de aparición no discurso (Corpas Pastor, 2014: 146). A última etapa supón a análise contrastiva da(s) UFs no par de linguas seleccionado, as súas propiedades (a fixación e a produtividade), o seu comportamento a nivel textual e os seus patróns combinatorios. Así mesmo, Corpas Pastor (2013: 366) recorre a Linguee (<http://www.linguee.com>), un sistema CLIR (*cross-language information retrieval*), isto é, unha ferramenta que xestioná a rede Internet coma un corpus paralelo de enormes dimensións. Na actualidade Linguee non está disponible para o par de linguas ruso-español, polo que tivemos que descartar o uso desta ferramenta para a presente investigación. Así pois, para este estudio de caso baseámonos en dous córpora monolingües en liña e un sistema de xestión da rede como corpus:

⁴ O material para o estudo proporcionáronnolo diccionarios monolingües e bilingües, xerais e fraseolóxicos, en ámbalas linguas. Concretamente, para o español consultamos os seguintes diccionarios monolingües: *Diccionario del español actual* [DEA] (Seco, Andrés y Ramos, 1999), *Diccionario de la lengua española* [DRAE] (Real Academia Española, 2001) e o *Diccionario del uso de español* [DUE] (Moliner, [1988]2007). Para o ruso consultamos o *Толковый словарь русского языка* [TSRJ] (Ózhegov e Shvedova, 2004). En tanto aos diccionarios fraseolóxicos monolingües, consultamos o *Diccionario fraseológico del español moderno* [DFEM] (Varela e Kubarth, 1994), o *Diccionario fraseológico documentado del español actual* [DFDEA] (Seco, Andrés y Ramos, [2004]2006), o *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español* [DLAEE] (Penadés Martínez, 2005) e, para o ruso, *Фразеологический словарь русского языка* [FSRY] (Molotkov, 1967) e *Русские фразеологизмы* [RF] (Felitsina et alii, [1990]1994). Tamén fixemos uso de repertorios bilingües xerais e fraseolóxicos, a saber, o *Gran diccionario español-ruso* [GDER] (Zagorskaya e Kurchatkina, 2004) e o *Gran diccionario ruso-español* [GDER] (Turover e Nogueira, 2009), así como un metadiccionario bilingüe español-ruso/ruso-español en liña (<http://www.diccionario.ru>). Por outro lado para completar a listaxe das unidades, empregamos tamén os corpus en liña e sistemas de xestión da rede utilizados para a análise contrastiva baseada en corpus mencionados no corpo do presente traballo.

- (a) CREA-*Corpus de Referencia del Español Actual*: [<http://www.corpus.rae.es/creanet.html>];
- (b) CNR-*Национальный корпус русского языка [Corpus Nacional Ruso]*: [<http://ruscorpora.ru/index.html>];⁵ e
- (c) WebCorp: [<http://www.webcorp.org.uk/live/>].⁶

4. A secuencia [EN NEGRO] en español

O DRAE recolle o fraseoloxismo *en negro* baixo a entrada para o substantivo como locución adverbial de nivel coloquial e argótico, definida como: “Sin regularizar, fuera de la ley”. Resulta semanticamente próxima, pois, á acepción séptima do adjetivo *negro* (“clandestino, ilegal”), a que se ilustra mediante a colocación⁷ *dinero negro*. O DUE recolle tres acepcións do fraseoloxismo *en negro*: 1) “Aplicado a *fotografías, grabados, *películas, etc. hecho solo con los colores blanco y negro.”; 2) “Pagado o cobrado en dinero negro”; e 3). Arg. “Sin regularizar, ilegal”. Non inclúe a acepción “ilegal” para o adjetivo *negro*, pero si inclúe *mercado negro* como subentrada de *mercado* (é dicir, como locución nominal), que se define así: “Actividad de compra y venta clandestina de artículos que, por estar tasados, por estar prohibida su venta o su importación, etc., no se pueden adquirir en el mercado legal.”

Ningún dos dous dicionarios⁸ ofrece exemplos ou acotacións de uso para o fraseoloxismo. Co propósito de analizar as propiedades combinatorias de *en negro*, procederemos a

⁵ O *Corpus de Referencia del Español Actual* (CREA) da RAE contén uns 200 millóns de palabras. Inclúe textos orais e escritos, de distintos países de fala hispana, comprendidos entre 1975 e 2004. O *Corpus Nacional Ruso* (CNR) conta con máis de cincocentos millóns de palabras dende principios do século XVIII ata a actualidade. Ambos corpus son comparables, en tanto comprenden componentes narrativos, periodísticos, orais, etc. Os dous ofrecen a posibilidade de acotar as buscas mediante o emprego de filtros. Diferéñanse en que o CNR é máis versátil que o CREA e, a diferenza deste, permite consultar o corpus ruso lematizado e analizado morfosintacticamente.

⁶ WebCorp, un dos sistemas máis utilizados hoxe en día, foi creado polo RDUES (*Research and Development Unit for English Studies*) da Universidade Central de Inglaterra, en Birmingham. Entre as súas vantaxes podemos destacar as seguintes: é un programa gratuito, de libre acceso, que funciona como metabuscador e como xerador de concordancias para documentos en .HTML e .TXT. O traballo de WebCorp consiste do proceso de optimizar as estratexias de busca mediante secuencias truncadas ou expresións regulares e ofrecer os resultados mediante tales operacións como a lematización, o alíñamento, a extracción de colocacións e n-gramas. Este sistema localiza motores de busca que conduzan a páxinas web relevantes para a secuencia de busca, recibe acceso a ditas páxinas, realiza unha análise do documento (*parsing*) no seu formato orixinal e extrae liñas de concordancia segundo a estratexia de busca e os parámetros de presentación definidos polo usuario. Como secuencia de saída (*output*), WebCorp usa o formato KWIC (*Key Word in Context*), que constitúe liñas de concordancia co nodo centrado e en contexto (aparecen entre 1 e 50 palabras á dereita e esquerda). Os resultados recibense en .HTML ou en .TXT. Outra opción de busca permite determinar se na busca se distingue entre maiúsculas e minúsculas (*Case Sensitive/Case Insensitive*), ou se é necesario que as liñas de concordancia amosen a URL da páxina de orixe. Tamén se ofrece información sobre a lonxitude de páxina, así como a porcentaxe de ocorrencias totais (*type/token*).

⁷ Sobre o concepto de colocación, seguimos a Corpus Pastor (1996: 66 y 73). A UF *dinero negro* sería unha colocación de substantivo + adjetivo, na que *dinero* é a base semanticamente autónoma, e *negro* é o coloativo, cuxa acepción vén determinada pola base.

⁸ Este fraseoloxismo non se atopa recollido no DLAAE, nin no DFEM, nin no DEA, nin no DFDEA.

realizar unha busca da secuencia no CREA e na rede Internet a través de WebCorp. A modo de ilustración, na Táboa 1 amósanse algunas liñas de concordancias aliñadas na posición 1 á esquerda mediante WebCorp.

66: algunos de los vestidos de novia con motivos <u>en negro</u> que nos han llamado la atención. En la imagen, 169: MADRID Etiquetas: Juez Pablo Ruz · PP · pagos · <u>en negro</u> · reforma · sede · calle Génova · Unifica El
26: Zamora Tweet Más de 5.000 zamoranos trabajarian « <u>en negro</u> », según los datos de Estadística Las cifras de
126: Alrededor de 18.000 personas estarían trabajando <u>en negro</u> según la última EPA M. Chaves - lunes, 05 de
210: I hecho de tener una boda con detalles <u>en negro</u> , significa que te gusta innovar y que no te
128: No obstante, el afloramiento de los ocupados <u>en negro</u> sigue siendo muy complicado en un territorio tan
13: proporción de población que confiesa trabajar <u>en negro</u> son Letonia, Holanda y Estonia (11%), Dinamarca
212: que sea que elijas para decorar con detalles <u>en negro</u> , sorprenderás y serás una novia diferente, que
52: del nuevo convenio J.M. Serrano Un fundido <u>en negro</u> sustituye a las emisiones de Canal Sur TV A las
7: ara asistir a una cena informal. ¿Qué look <u>en negro</u> te ha gustado más? ¿Qué opinas? Credit Photos /
20: negro hacienda apenas destapa 4.700 alquileres <u>en negro</u> tras investigar el consumo eléctrico en 2012 la
11: 14:46 horas 27 El 5% de los españoles trabaja ' <u>en negro</u> ', una cifra ligeramente superior al 4% de media
31: e los ciudadanos españoles reconoce trabajar " <u>en negro</u> ", una cifra que se sitúa ligeramente por encima
131: negro. Cubierta Esta es la cubierta de Fundido <u>en negro</u> , una antología de relatos en la que participo
1: de la... Camisetas con un mensaje para Rajoy <u>en negro</u> y dorado: "Sr. Presidente, tengo hambre" Lanzan
36: Aquí prácticamente todos los autónomos trabajan <u>en negro</u> , y la mayoría tributan muy muy poco. El problema
92: Videos El Corte Inglés Detalles para una cocina <u>en negro</u> y acero Recrea el estilo de una de una de
197: a valores de fábrica. Ahora la pantalla está <u>en negro</u> , y no pasa de ahí por muchos botones del mando

Táboa 1. Concordancias aliñadas a 1-ESQ. para a secuencia [EN NEGRO] (WebCorp)

Os resultados da análise apuntan á coexistencia do fraseoloxismo polisémico *en negro* coa secuencia literal homónima que fai referencia a esta cor acromática primaria. Nestes casos funciona como atributo en posición posnominal de substantivos que denotan pezas de vestuario, detalles ou complementos (*tocado*, *vestido*, *zapatos*, *botones*, *guantes*, *look*, etc.), acabados (*biocromatizado de metal*, *metalizado*, *acabado*, etc.) e outros con respecto aos que só denota cor (*tatuaje*, *decoración*, *pintada*, *cartucho*, etc.). Por extensión metonímica, a secuencia [EN NEGRO] fai referencia tamén á interrupción anormal do funcionamiento da pantalla dun dispositivo electrónico, en especial no caso das pantallas de televisores, ordenadores e teléfonos móbiles. Nese caso, adóitase colocar cos verbos *estar*, *ponerse* e *quedarse* e, polo xeral, co substantivo *pantalla* en función de suxeito (en menor medida cos substantivos *televisor*, *ordenador*, *equipo*, *móvil* e similares, en cuxo caso sobreenténdese que a referencia é, precisamente, á pantalla de tales dispositivos). Esta fraseoloxización metonímica poderíase considerar como unha acepción máis do fraseoloxismo que, a súa vez, coaparece coa palabra *fundido*, para dar lugar a unha nova locución terminolóxica (*fundido en negro*), específica do ámbito cinematográfico e que denomina un tipo de transición entre esceas.⁹ Tamén constitúe unha acepción metonímica

⁹ Na linguaxe cinematográfica, o *fundido en negro* (tamén *fundido a negro* ou *fade out*) denomina un plano de transición gradual entre escenas, o que se vai facendo cada vez máis escuro, ata que na pantalla se fai o negro. Este tipo de plano de transición pode tamén fundir a branco (*fundido en blanco*) ou a cor (*fundido a color*), en cuxo caso a pantalla aparece totalmente en branco ou en cor (cf. DTAC).

a que se recolle no DUE con respecto ao ámbito da fotografía, os gravados ou as películas realizadas só en branco e negro, en oposición ás realizadas en cor. Nese caso, *negro* asume, por así dicilo, a representación referencial da gama acromática (branco e negro). Con todo, non se atoparon exemplos desa acepción nas liñas de concordancia analizadas; si, polo contrario, con *en blanco y negro* con ese mesmo significado: “*fotografía en blanco y negro*”, “*pintura en blanco y negro*”, “*película en blanco y negro*”, “*cortometraje en blanco y negro*”, “*cine en blanco y negro*”, “*documental en blanco y negro*”, etc.

Pero a maioría dos exemplos de uso fraseolóxico da secuencia corresponden á acepción recollida no DRAE, que denota carácter ilegal, clandestinidade, situación irregular, etc. Neste caso, a secuencia entra a formar parte de cláusulas en función de complemento circunstancial (locución adverbial) ou ben como atributo dun sintagma nominal (locución adxectiva). Cando funciona como locución adverbial,¹⁰ adoita colocarse con a) verbos que denotan operacións económicas, transaccións comerciais ou relacións laborais (*trabajar, alquilar, vender, pagar, comprar*); e b) verbos deslexicalizados (verbos soporte) que entran a formar parte de colocacións verbo-nominais con substantivos deverbiais ou da mesma base derivativa (*hacer/realizar una donación, una compra, una venta, un alquiler, un pago; recibir/percibir un sueldo*), polo xeral nas posicións 1 e 2 á esquerda. O patrón verbal pode ser intransitivo: 1. VB + [EN NEGRO], por exemplo, “*trabajar en negro*”; ou transitivo: 2. VB + SN + [EN NEGRO], por exemplo, “*pagar sobresueldos en negro*”. Os substantivos que adoitan coaparecer en función de obxecto directo e formar colocacións concatenadas son, ademais dos substantivos deverbiais ou derivados das colocacións verbo-nominais indicadas máis arriba, substantivos que denotan inmóveis (*vivienda, piso, local*), cantidades de diñeiro (*miles de euros, 200.000 euros, mucho dinero*), pagos (*sueldo, jornal, salario, sobresueldo*) e servizos (*servicio, obra*).

As formas verbais que entran en colocación co fraseoloxismo adoitan estar restrinxidas á terceira persoa singular e plural do presente ou do pasado de indicativo, ou ben son participios que funcionan como atributos dun verbo copulativo e que tamén denotan unha clara fixación en terceira persoa. En ocasións atópanse infinitivos cando se trata de cláusulas completivas de obxecto directo ou de infinitivo. A deíxe en terceira persoa está en consonancia coa prosodia semántica ou valoración negativa implícita no uso desta unidade. Polo xeral, os substantivos que adoitan constituir os suxeitos axentes da acción “ilegal” –e, polo tanto, ‘reprochable socialmente’–, adoitan ser políticos, empresarios e altos cargos, ou ben cidadáns anónimos, nun ambiente de corrupción xeralizada, como se observa nas liñas de concordancia que figuran a continuación:

¹⁰ Existe unha variante funcional cun sentido similar, constituída pola colocación *dinero negro* como termo das preposicións *en* e *con*, coas que forma sintagmas prepositivos que funcionan como complementos circunstanciais de verbos: “*pagar con dinero negro*”, “*traficar con dinero negro*”, “*hacer chalets con dinero negro*”, “*cobrar sobresueldos en dinero negro*” e como complementos prepositivos de substantivos: “*sobres con dinero negro*”, “*pago con/en dinero negro*”, “*comisión en dinero negro*”, “*bolsas con dinero negro*”, “*actividades en dinero negro*”, etc.

de las Corts, Juan Cotino, pagó 200.000 euros en negro a través de la empresa familiar Sedesa para de personas que conocen a gente que trabaja "en negro" que con un 33% supera la media de la UE del sumergida y el fraude al parado que trabaja en negro para poder comer, al dueño de una pyme que paga empleado demanda al Ayuntamiento por trabajar "en negro" 45 días 06.05.2014 | 05:34 Soto del Barco, por ello El juez Ruz constata que el PP pagó en negro parte de las obras de Génova. Se basa en un para detectar si las viviendas están alquiladas en negro. Hacienda prevé ir contra los propietarios pero estos casi 18.000 ciudadanos estarían empleados 'en negro'. La comparativa entre la EPA y la afiliación

Táboa 2. Liñas de concordancias que amosan colocacións para a secuencia [EN NEGRO]

Rara vez aparece a forma verbal en primeira persoa, agás algúns exemplo aillados, no que o falante se refire a si mesmo como vítima dunha situación irregular á que se viu conducido en certo modo, o que o exoneraría en parte da responsabilidade ética. A continuación amosamos dous exemplos extraídos mediante a funcionalidade de acceso ao parágrafo de WebCorp. O primeiro é un fragmento dunha consulta realizada ao blog *Fraude Fiscal*¹¹, no que o suxeito elude a súa responsabilidade que recae nunha terceira persoa, pois é o xefe o que lle causou o problema fiscal ao empregado, que busca o xeito de solucionalo:

Tengo una duda sobre la que no encuentro solución en ningún foro y por eso me he decidido a plantársela, ya que me parece el lugar más adecuado para resolvérla. Llevo cobrando una parte de mi sueldo en "negro" desde hace varios años. En varias ocasiones le he planteado a mi jefe que aparezca en nómina la cantidad total que recibo a lo cual él se niega abiertamente.

No segundo exemplo, un comentario a un artigo na versión dixital do diario *El Economista*¹² con data 25 de marzo de 2014, asistimos a unha deíxe de primeira persoa que produce un efecto expresivo. Este comeza por unha recreación da oralidade coloquial, e vese reforzado pola manipulación creativa consciente, mediante a actualización simultánea dos planos literal e figurativo da unidade a través dunha referencia literal e directa á cor da raza do emisor, quen, dalgún xeito, xustifica o seu proceder ante a actual situación político-económica do país:

IVAN [sic] EL NEGRO. Yo todo en negro, ademas [sic] soy negro, de guinea [sic], soy autonomo [sic] pero el tema está tan mal que si tuviese que declarar todo no tendría [sic] ni para beberme una caña...asi [sic] que...todo lo que puedo, en negro....y estos políticos[sic].....que se jod.a.n [sic]

Os casos nos que un suxeito se refire a si mesmo adóitanse producir en estilo indirecto, cando o emisor afirma que dito suxeito negou ou admitiu a veracidade da “acusación” velada contra el. A valoración nestes casos segue sendo negativa e vén marcada pola

¹¹ <http://www.fraudefiscal.es/consultas/>. [Data de consulta: 16/05/2014].

¹² <http://www.eleconomista.es/indicadores-espagna/noticias/5649248/03/14/Solo-el-5-de-los-espanoles-admite-trabajar-en-negro-por-encima-de-la-media-UE.html#.Kku8bYpLmTiNcbd>. [Data de consulta: 16/05/2014].

elección do verbo que introduce o estilo indirecto, tanto para refutar (*negar*) como para confirmar (*admitir, confesar, reconocer*):

...negó ante el juez que hiciera ninguna donación en negro El extesorero del PP Luis Bárcenas ha insistido...
...proporción de población que confiesa trabajar en negro son Letonia, Holanda y Estonia (11%), Dinamarca...
...de los ciudadanos españoles reconoce trabajar "en negro", una cifra que se sitúa ligeramente por encima...
...Páez admitió ante Ruz haber percibido su sueldo en negro "de los donativos que no se declaran" "Yo veo...

Táboa 3. Liñas de concordancias que amosan valoración negativa para a secuencia [EN NEGRO]

En canto á función adxectiva do fraseoloxismo, adoita colocarse cos mesmos tipos de substantivos deverbais ou da mesma raíz que os verbos referidos máis arriba (*pago, trabajo, empleo, alquiler, cobro, donación, compra, venta*), do mesmo xeito que substantivos que denotan diñeiro (*dinero, precio, valor*), mais rara vez colócase con substantivos que denotan inmobles directamente (cf. “acepté un 30% del precio del piso en negro”), pois cando se especifica o ben inmóvel adoita ser como complemento prepositivo do substantivo deverbal (cf. “campañas para perseguir el alquiler de pisos en negro”).

...5.800 millones de euros. Se trata de un dinero en negro que elude todos los mecanismos de control de la...
...plataforma europea para luchar contra el trabajo en negro Economía 09 de Abr de 2014 - 09:18 PM Aunque es...
...algunos de ellos, de presuntas irregularidades -pagos en negro- en relación con el fichaje por el Mil...

Táboa 4. Liñas de concordancias que amosan colocacións para a secuencia [EN NEGRO] en función adxectiva

5. Os equivalentes con *чёрный* en ruso

Unicamente dous diccionarios bilingües co ruso (o DFER e o metadiccionario electrónico) inclúen *en negro* na súa microestrutura. Con todo, de entre todos os valores semántico-pragmáticos que presenta a secuencia [EN NEGRO], só recollen a acepción relativa á modalidade en branco e negro específica dos ámbitos fotográficos e cinematográficos. Ámbolos diccionarios ofrecen como equivalente de tradución *чёрно-белый* (lit. “de cor negra e branca”, “en branco e negro”), e especificase que se adoita aplicar a termos relacionados co mundo do cinema, a fotografía e similares: “(*о фотографиях, фильмах и т. д.*)”. O metadiccionario ofrece, ademais, exemplos de uso¹³ do fraseoloxismo español, extraídos de xornais dixitais en dita lingua, datados en 2006. Curiosamente, ningún deses exemplos corresponde á acepción cinematográfica e fotográfica do fraseoloxismo español que se rexistra nos diccionarios bilingües, nin, por suposto, gardan relación algunha ditos exemplos co equivalente ruso proposto. Así, dos cinco exemplos en español, un deles corresponde á locución (*poner/en) negro sobre blanco* (“por escrito”) e as outras catro, á acepción “sen regularizar, fóra da lei” da locución, que está relacionada, á súa vez, coa acepción “clandestino, ilegal” do adxectivo *negro* cando se coloca con *dinero* e *mercado*.

¹³ E, viceversa, é dicir, tamén se ofrecen exemplos de uso en ruso, se a secuencia de busca é unha palabra ou expresión rusa.

A consulta ao Corpus Nacional Ruso amosa colocacións típicas do fraseoloxismo чёрно-белый con función atributiva na posición 1 á dereita (cf. Táboa 2), que se corresponden coa acepción recollida nos dicionarios bilingües: телевизор (“televisor”), фильм (“película”), экран (“pantalla”), негатив (“negativo”), кинематограф (cinematógrafo), снимок (“negativo”), сон (“soño”), изображение (“ímaxe”).

люди могли бы установить нормальный	чёрно-белый	светофор вместо полюбившегося им одноклетного
года. старуха дала какую-то древний	чёрно-белый	фильм. сказала, что я дохрен
что перевозила искарапанную мебель, холодильник,	чёрно-белый	телеевизор, цветы в горшках и
свет и, вздыхаясь в маленький	чёрно-белый	экран, смотрели "щит и меч
слишком плотный и едобеек искарапанный	чёрно-белый	негатив, на котором почти ничего
на площадке перед подъездом полосатый	чёрно-белый	пост буточника, знакомый по иллюстрациям
там шел	чёрно-белый	клип эпохи древних фильмов — такой
окна в арматику, погруженную в	чёрно-белый	сон венецианской зимы...
в ярко-красном пальто, сам фильм	чёрно-белый	, и в этом фишка, на
снимок принципиально	чёрно-белый	, как многие ленинградские снимки (снимок

Táboa 5. Liñas de concordancia para чёрно-белый (CNR)

Tamén se fai outra referencia ao mundo da natureza, máis especificamente, ao tempo ou outros fenómenos da natureza. Nestes casos, o adjetivo en cuestión colócase cos substantivos туман (“néboa”), снег (“neve”), пейзаж (“paisaxe”) que aparecen en función do complemento, seguindo as preposicións que corresponden aos casos gramaticais propios do ruso: *в* (“en”) e *но* (“sobre”). Polo xeral, a combinación da preposición, o adjetivo e o substantivo entra nunha dependencia do predicado expresado por verbo de movemento *идти* (“ir”), *переходить* (“pasar”, “traspasar”). En todos estes casos non só se denota a cor, senón tamén o contraste, igual que a locución española que transmite unha acepción metonímica con respecto ao ámbito do mundo da fotografía en branco e negro que aparece en oposición aos mesmos obxectos en cor.

Nos seguintes casos o adjetivo transmite o significado máis específico relacionado co tipo de vestimenta, como podemos ver no seguinte exemplo: “Посреди этого чёрно-белого большинства красуется, в чем приехал Параджанов” (“No medio desta multitud branca e negra Paradjanov alardea da roupa que trouxo posta”). Neste caso o adjetivo colócase co substantivo *большинство* (“a maioria”) en función do complemento circunstancial. A combinación чёрно-белого большинства (“multitude branca e negra”) fai alusión ao traxe negro e á camisa branca.

Outras colocacións, como, por exemplo, con вопрос (“questión”) e мир (“mundo”), fan referencia a unha acepción do fraseoloxismo ruso, que non existe en español, e que se usa para calificar ou opinar sobre situacións ou temas que teñen parte boa ou só mala.

Cando o adjetivo se une a un substantivo mediante as preposicións *к* ("a") e *на* ("en") achega ademais un trazo maniqueísta ou de elección excluínte, como se observa nos seguintes exemplos: "чёрно-белый подход к ситуации" (lit. 'enfoque branco e negro á situación'), чёрно-белый взгляд на мир (lit. 'unha mirada branca e negra ao mundo'). Neste caso, o fraseoloxismo ruso achégase ao significado fraseolóxico da locución *verlo (todo) /ser blanco o negro*; ou, incluso, ao de *todo o nada*, en español. Cando o adjetivo funciona como colocativo dos substantivos *мир* ("mundo"), actualiza a acepción "único" ou "simple". Nestes casos trátase dunha visión simplificada do mundo ou de certas situacóns, como nos seguintes exemplos: чёрно-белый мир (lit. "o mundo en branco e negro"), чёрно-белое видение мира (lit. "a visión do mundo branca e negra"), воспринимать мир чёрно-белым (lit. 'percibir o mundo en branco e negro').

A maioría destes exemplos corresponde á primeira acepción do fraseoloxismo *en negro* que denota algo feito só coas cores branca e negra. Porén, o adjetivo conta cun significado máis amplo, atopámolo tanto aplicado en sentido directo, coma no sentido figurado.

O ruso non conta, con todo, cun fraseoloxismo similar a *en negro* na súa acepción de carácter ilegal, situación irregular ou clandestinidade, nin que amose un patrón colocacional tan amplio e variado. Existe a colocación чёрный налог (lit. 'efectivo en negro'), que se correspondería en español coa colocación *dinero negro* ou a locución *en negro*. De feito, o GDRE recolle a colocación чёрный налог (lit. 'efectivo en negro') baixo a entrada para o substantivo *налог* ("efectivo") como unidade de nivel coloquial co seguinte equivalente en español: "Dinero negro (sucio)" (cf. *dinero negro*).

Os resultados da análise inicial indican que, a diferenza da locución mencionada, a colocación rusa non fai referencia ningunha á cor acromática primaria. Igual que a locución española, a colocación rusa refírese polo xeral a unha acción ilegal por parte do falante ou outra persoa que persegue o fin de prestar un servizo sen pagar impostos. O seu patrón combinatorio abrangue substantivos que indican cantidade: *доля* ("parte"), *объем* ("volume"), *процент* ("porcentaxe"). A valoración ou prosodia semántica é, pois, negativa.

недавно «примкнувшему» к ним выражению «	черный налог».	
сам — строю компледжи. за	черный налог.	секретарь парткома ищет заказы
стали кооператорами, перегоняющими «безнал» в «	черный налог».	
?? банков, дающий кредиты под	черный налог»	сейчас достаточно, разъясни что
до 175 тысяч. поэтому долой	черный налог!	при таких послаблениях избирательные
что под натиском новых правил	черный налог,	пожалуй, и отступит.
что в условиях жестких регламентаций	черный налог	— это не плохо и
6 тыс. человек больше. если —	черный налог	посмотреть иной раз телевизор
всем уже давно ясно: господствует	черный налог,	двойная бухгалтерия.
бюджетного комитета думы («единая россия»): «	черный налог	победит проблема контроля за

спонсорам партий и кандидатов, использующих	чёрный налог,	и, естественно, тем, кто
цивилизованного ведения бизнеса и придушить «	чёрный налог»,	взятки и откаты в
существовать до тех пор, пока	чёрный налог	будет «крутиться» в российской
ожидать, что где-то в экономике	чёрный налог	по-прежнему играет заметную роль

Táboa 6. Liñas de concordancias que amosan valoración negativa para a secuencia [чёрный налог]

Tamén coaparece con substantivos que denotan actos ilegais, como *воровство* (“latrocínio”); causa ou consecuencia de tales actos, como *risk* (“risco”), *шантаж* (“chantaxe”), e formando outras colocacións da mesma área, como *отмывание денег* (“branqueo de diñeiro”), *чёрный фонд* (“fondo negro”), *чёрный тариф* (“relacións públicas negras”, lit. “relacións públicas negativas”).

A maioría dos exemplos de uso fraseolóxico da colocación corresponden á acepción recollida no DFRE, que denota carácter ilegal, clandestinidade, o que coincide coa acepción do fraseoloxismo *en negro*. Polo xeral, esta colocación forma parte de cláusulas en función de suxeito, obxecto directo, ou ben complemento circunstancial. Cando desempeña o papel do suxeito da oración, adoita colocarse cos verbos que denominan relacións de poder ou situacións bélicas *господствовать* (“predominar”), *отступать* (“retroceder”), *побеждать* (“vencer”). O patrón verbal pode ser intransitivo: VB + [чёрный налог], por exemplo, “господствует чёрный налог” (“predomina o diñeiro negro”). Por outro lado, resultan frecuentes os exemplos de uso da colocación чёрный налог (lit. ‘efectivo en negro’) como obxecto directo. Nestes casos, a colocación aparece en forma de acusativo sen preposición, en posición posverbal e combínase cos verbos da lingua xeral *уменьшить* (“diminuir”), *использовать* (“usar”) e os verbos que pertencen ao rexisto coloquial que aparecen en sentido metafórico ou figurado, como *придушить* (“estrangular”), *крутить* (“torcer”) e *пустить* (lit. “destinar”). O patrón verbal que segue no último caso sería: VB + [чёрный налог] +preposición +SN, por exemplo, *пустить чёрный налог на что-либо* (lit. ‘destinar diñeiro negro a/para algo’).

As formas verbais que entran en colocación co fraseoloxismo adoitan estar restrinxidas á terceira persoa singular do presente ou do pasado, o que en numerosas ocasións explícase polo papel do axente da acción implícita na colocación чёрный налог (lit. ‘efectivo en negro’), ou ben son participios que funcionan como atributos dun verbo copulativo. A diferenza do que observamos no caso da locución en español, non atopamos a colocación en formas plurais. Así mesmo a colocación adoita constituir o suxeito axente da acción ‘ilegal’. Nos casos nos que a colocación non forma parte de cláusulas nesta función, os substantivos que adoitan funcionar como suxeitos son tamén políticos, empresarios, altos cargos e persoeiros.

A continuación amosamos un exemplo extraído mediante a funcionalidade de acceso ao parágrafo de WebCorp. É un fragmento dun blog dedicado ao mundo das artes escénicas¹⁴,

¹⁴ <http://nash-sovremennik.ru/p.php?y=2003&n=6&id=3> [Data de consulta: 17/05/2014].

no que o suxeito comenta sobre as reunións da sociedade de autores, xulgando aos cantantes e actores que intentan evitar pagar os impostos:

*Как всегда, говорили о дефолте, вмешавшемся в доходы, о крушении прежнего порядка, о воровстве артистов и менеджеров. Все стараются обойти налоги. С этим поймали Ротару, которая в номере гостиницы в Ростове взяла “чёрным налогом” 15 тыс. долларов — свой гонорар за концерт*¹⁵.

Neste exemplo o falante retrata unha situación económica difícil que causa numerosas irregularidades. A valoración neste caso é negativa xa que se emprega o verbo que pertence ao rexistro coloquial *pоймали* (“pillaron”) que en numerosas ocasións utilízase para falar sobre ladróns ou outro tipo de delincuentes.

Pola súa parte, o adjetivo *чёрный* (“negro”) en solitario só se usa como sinónimo de “clandestino” ou “ilegal” no caso do fraseoloxismo *чёрная работа* (lit. ‘traballo negro’), que non corresponde a *trabajar en negro* en español (sería un falso amigo), senón que significa “*воровство*” (“roubo”) en argot.

Por outra parte, o verbo *получать* coaparece de forma recursiva coas colocacións formadas polo adjetivo *чёрный* e os substantivos *зарплата* (“salario”) e *нал* (“efectivo”): *получать чёрным налогом* (lit. “recibir diñeiro en efectivo negro”), que sería *cobrar en negro* en español; e *получать чёрную зарплату* (lit. “recibir salario negro”), que á súa vez equivalería a *cobrar en negro* ou *percibir/recibir/cobrar el salario en negro*, en español. Neste caso de *получать чёрным налогом*, dáse bastante variación no verbo co que se pode combinar a secuencia *чёрная зарплата* á esquerda: *взыскать* (“recadar”), *платить* (“pagar”), *забрать* (“recolher”), (*не*) *доплачивать* (“(non) pagar o restante”) ou *легализовать* (“legalizar”), entre outros.

6. Conclusión

Sen dúbida, existe unha relación intrínseca entre os fraseoloxismos e a cultura propia de cada lingua. De aí a importancia da análise semántico-comparativa para explicar a natureza das unidades fraseolóxicas, e poder detectar as similitudes e as diferencias que regulan o seu uso nas distintas linguas e culturas. Os resultados obtidos teñen, ademais, unha aplicación práctica no ámbito da tradución. Neste contexto, o diccionario bilingüe resulta de especial interese á hora de determinar as correspondencias institucionalizadas entre os universos fraseolóxicos das linguas. Con todo, por agora seguen presentando evidentes debilidades e limitacións. A análise contrastiva con metodoloxía de corpus permite recoller datos fidedignos que poden completar e mellorar os equivalentes de tradución propostos, así como a información fraseolóxica que conteñen os diccionarios e repertorios bilingües ao uso.

¹⁵ “Como siempre hablamos sobre el tema de los ingresos económicos, sobre el colapso del viejo orden, sobre el latrocínio de los cantantes y sus representantes. Todo el mundo intenta evitar pagar impuestos. Así pillaron a Rotaru en su habitación de hotel en Rostov del Don con 15 mil dólares en negro que había cobrado por su concierto.” (Tradución das autoras).

Neste traballo abordamos os fraseoloxismos acromáticos, isto é, unidades fraseolóxicas con branco ou negro entre os seus componentes. Centrámonos no español e no ruso, e, más en concreto, no caso de *en negro* e os seus equivalentes de tradución en ruso mediante unha metodoloxía de análise contrastiva baseada en corpus. En liñas xerais, pódese dicir que o español se amosa máis rico en número de unidades e matices, en especial para dar conta do semantismo asociado á ilegalidade, a clandestinidade e a irregularidade expresados no nivel fraseolóxico.¹⁶ Mientras o español conta cunha locución adxectivo-adverbial (*en negro*) e unha colocación substantivo-adxectival (*dinero negro*), o ruso só conta cunha colocación substantivo-adxectival (*чёрный налог*). Ademais, o fraseoloxismo español resulta máis polisémico e presenta maior variabilidade que o seu equivalente ruso, o que, á súa vez, conta con acepcións idiosincráticas (por exemplo, a de elección ou percepción excluínte ou simplificada). As súas propiedades sintáctico-combinatorias son, a miúdo, moi diferentes.

A abundancia de datos que se obteñen mediante a consulta a sistemas en liña e córpora comparables contrasta en gran medida coa escaseza de información que proporcionan os dicionarios. De feito, os repertorios bilingües non resultan recursos demasiado útiles, a xulgar polo tipo de información microestrutural e os equivalentes de tradución que proporcionan. De forma moi esquemática poderíamos dicir que á locución *en negro* e á colocación *dinero negro* lles correspondería o mesmo equivalente en ruso: *чёрный налог* (e as colocacións concatenadas con *зарплата* ("salario") e *налог* ("diñeiro")): *получать чёрным налогом* (lit. "recibir diñeiro en efectivo negro"), que sería *corar en negro* en español. Mais os dicionarios analizados non sempre ofrecen os equivalentes de tradución adecuados. De feito, os equivalentes en ruso adoitan ser parciais, pois non abranguen todas as acepcións españolas, e nas entradas correspondentes non se advirte das diferenzas de uso nin tampouco dos posibles casos de falsos amigos. Se for posible, sería deseñable completar a análise con córpora paralelos en español e en ruso, co fin de comprobar tamén as correspondencias que se establecen cando se baixa do plano léxico-fraseolóxico ao propiamente textual e tradutolóxico, especialmente no tocante aos aspectos pragmáticos e á deíxe. Talvez nun futuro non moi afastado se poida dispoñer deste recurso.

Finalmente, convén sinalar que escasean os estudos de fraseoloxía contrastiva rusoespañol. Ata o momento apenas se investigou sobre os fraseoloxismos de cor, nin tampouco se aplicou la metodoloxía de corpus ou se empregou a rede como corpus (*web corpus*, en inglés) para a análise contrastiva de unidades fraseolóxicas e a súa tradución en ruso e en español. De feito, este traballo podería considerarse como unha das primeiras aproximacións á fraseoloxía contrastiva con corpus no par de linguas rusoespañol. Esperamos ter podido contribuír á apertura dunha nova vía para a fraseoloxía contrastiva dende este novo paradigma de investigación.

¹⁶ Esta aseveración refírese ás UF con *negro* en español e os seus equivalentes en ruso. Para poder valorar a riqueza de cada lingua en abstracto ou de forma xeral, habería que abrir a análise contrastiva a outras expresións que vehiculasen o mesmo sentido, ainda que se recorra a outros componentes equivalentes (distintos de *negro*).

7. Bibliografía

- ARKHANGEL'SKIJ, Vladimir (1964): *Ustojchivie frazi v sovremennom russkom yazike* [Устойчивые фразы в современном русском языке]. Rostov del Don: Universidade de Rostov del Don.
- ARSENTIEVA, Elena (2006): *Fraseologija y fraseografía v sopostavitelnom aspekte: (na materiale russkogo y anglijskogo yazikov* [Фразеология и фразеография в сопоставительном аспекте: (на материале рус. и англ. яз.)]. Kazán: Universidade de Kazán.
- BARANOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dimitrij (2008): *Aspecti teorii fraseologuii* [Аспекты теории фразеологии]. Moscú: Znak. Disponible traducción en gallego *Aspectos teóricos da fraseoloxía* por Fernando de Castro García (2009). Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Xunta de Galicia.
- BERLIN, Brent; KAY, Paul (1969): *Basic Color Terms: their Universality and Evolution*. Berkeley e Los Angeles: University of California Press.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de fraseología española*. (Biblioteca Románica Hispánica. Manuales, 76). Madrid: Gredos.
- (2000): *Las lenguas de Europa: Estudios de fraseología, fraseografía y traducción*. Granada: Editorial Comares.
- (2003): *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Madrid-Francfort: Iberoamericana-Vervuert.
- (2008): *Traducir con corpus: los retos de un nuevo paradigma*. Fráncfort: Peter Lang.
- (2013): “Detección, descripción y contraste de las unidades fraseológicas mediante tecnologías lingüísticas” en OLZA, Inés; MANERO, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlín: Frank & Timme; 335-373.
- (2014): “El fraseólogo internauta: cómo pasarlo pipa en la red” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014/en prensa): *Fraseología y paremiología: enfoques y aplicaciones*. Madrid: Instituto Cervantes; 133-152.
- CHELMI, Evlampia (2009): “Fraseologismos en blanco y negro en griego moderno y en español” en *Paremia*; 209-216.
- FELITSINA, Vera et al. ([1990] 1994): *Russkie fraseologismi*. [Русские фразеологизмы]. Moscú: Russkij yazik. [RF]
- GHOLOBOVA, Anna (2005): *Fraseologicheskie edinitsi biblejskogo proishohdenija v anglijskom, ispanskom i russkom jazikah* [Фразеологические единицы библейского происхождения в английском, испанском и русском языках]. Tese de doutoramento. Kazán: Universidad de Kazán.
- GUILLÉN MONJE, Gonzalo (2004). *Fraseología contrastiva ruso-española: análisis del corpus bilingüe de somatismos*. Tese de doutoramento. Universidade de Granada.
- KIR'IANOV, Sergei (2005): *Semantiko-stilisticheskij potentsial fraseologicheskikh edinit s koloronimom v kvebekscrom i metropol'nom variante frantsuzsgkogo yazika*. [Семантико-стилистический потенциал фразеологических единиц с колоронимом в квебекском и метропольном варианте французского языка]. Tese de doutoramento. Moscú: Universidad Estatal Pedagógico de Moscú.

Gloria Corpas Pastor e Anastasia Kovaleva. *Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus 'en negro' e os seus equivalentes de tradución ao ruso.*

- KONINGSBERG, Ira (2004): *Diccionario técnico Akal de cine*. Madrid: Akal. (Traducido por Enrique Herrando Pérez e Francisco López Martín). [DTAC]
- KÜPPERS, Harald (1972). *Farbe–Ursprung, Systematik, Anwendung*. Múnich: George Callwey.
- LI, An'fen (2009): *Russkie fraseologicheskie edinitsi s tsverovim komponentom na fone kitajskoj lingvokul'turi* [Русские фразеологические единицы с цветовым компонентом на фоне китайской лингвокультуры]. Tese de doutoramento. Moscú: Universidad Rusa de la Amistad de los Pueblos.
- L'UKINA, Elena (2004): *Nominativnoe prostranstvo fraseologicheskikh ediniti s komponentami tsvetooboznacheniya v nemetskom i anglijskom yazikah* [Номинативное пространство фразеологических единиц с компонентами цветообозначения в немецком и английском языках]. Tese de doutoramento. Moscú: Universidad Rusa de la Amistad de los Pueblos e a Universidade Lingüística Estatal de Moscú.
- MELLADO BLANCO, Carmen (1997): “Fraseologismos alemanes y españoles del campo de las emociones” en *Paremia*, 6, 383-388.
- (2000): “Formas estereotipadas de realización no verbal en alemán y español: los cinegramas desde un enfoque contrastivo-histórico” en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.) (2000): *Las lenguas de Europa: Estudios de Fraseología, Fraseografía y Traducción*. 1ª edición. Granada: Editorial Comares; 389-410.
- MOLINER, María ([1998] 2007): *Diccionario de uso del español*. 3ª ed. Madrid: Gredos. [En línea]. [<http://www.diclib.com>]. [DUE].
- MOLOTKOV, Alexandr et al. (1967): *Fraseologicheskij slovar' russkogo yazika* [Фразеологический словарь русского языка]. Moscú: Russkij yazik. [FSRY]
- NAZIROVA, Mavdzhuda (2009): *Fraseologicheskie edinitci s komponentom tsvetoobrazovaniya anglijskogo, russkogo i tadzhikskogo yazikov* [Фразеологические единицы с компонентом цветообразования английского, русского и таджикского языков]. Tese de doutoramento. Dusambé: Universidade Estatal de Dusambé.
- NEDEL'CHO, Elena (2000): *Structurno-semanticheskaya harakteristica russkih paremij s komponentami tsvetooboznacheniya* [Структурно-семантическая характеристика русских паремий с компонентами цветообозначения]. Kostromá: Universidade de Kostromá.
- OZHEGOV, Sergéi; SHVEDOVA, Natalia (1992): *Tolkovij slovar' russkogo yazika* [Толковый словарь русского языка]. Moscú: Az. [TSRJ]
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2005): *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco/Libros. [DLAEE]
- PETKELITE, Kristina (2011): *Kognitivnie osnovi formirovaniya znacheniya ustoychivih sochetanij s komponentom tsvetooboznachaniem* [Когнитивные основы формирования значения устойчивых сочетаний с компонентом цветообозначением]. Tese de doutoramento. Kaliningrado: Universidade Federal de Báltica.

- PRACHENKO, Oksana (2004): *Fraseologicheskie edinitsi s kolotarivnym komponentom v russkom, anglijskom, ispanском i portugalskom yazikah* [Фразеологические единицы с колоротивным компонентом в русском, английском, испанском и португальском языках]. Tese de doutoramento. Kazán: Universidad Estatal de Kazán.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001): *Diccionario de la lengua española*, 22^a ed. Madrid: Espasa. [DRAE]
- ROGULINA, Elena (2006): *Natsional'no-kul'turnaya semantika tsveta v ispanskoj fraseologii na materiale pireneiskogo dialecta natsional'nogo variantiа ispanskogo yazika* [Национально-культурная семантика цвета в испанской фразеологии на материале пиренейского национального диалекта национального варианта испанского языка]. Tese de doutoramento. Moscú: Universidade Estatal de Moscú.
- SAFINA, Zarema (2004): *Kognitivno-lexicograficheskoe opisanie fraseologicheskikh edinitiц s komponentom tsveta: na materiale anglijskogo, russkogo y bashkirskogo yazikov* [Когнитивно-лексикографическое описание фразеологических единиц с компонентом цвета на материале английского, русского и башкирского языка]. Tese de doutoramento. Ufá: Universidade Estatal de Bashkir.
- SAUNDERS, Barbara (2000): “Revisiting Basic Color Terms” en *The Journal of the Royal Anthropological Institute*; 6, 81-99.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia; RAMOS, Gabino (1999): *Diccionario del español actual*. Madrid: Aguilar. [DEA]
- ([2004] 2006): *Diccionario fraseológico documentado del español actual: Locuciones y modismos españoles*. 2^a ed. Madrid: Santillana. [DFDEA]
- SHANSKIJ, Nikolái (1957): *Lexica y fraseologija sovremenennogo russkogo yazika* [Лексика и фразеология современного русского языка]. Moscú: UCHPEDGIZ.
- (1963): *Fraseologija sovremenennogo russkogo yazika* [Фразеология современного русского языка]. Moscú: Vissjaja shkola.
- SHEPELEVA, Evgénija (2009): “Osobennosti perevoda fraseologizmov” [Особенности перевода фразеологизмов] en *Izvestia*. Penza: Universidad Estatal Pedagogico de Penza; 68-72.
- SHEVCHENKO, Elizaveta (2007): *Kognitivnie aspecti fraseologicheskikh edinitiц soderzhaschih komponent tsvet, v sovremennom anglijskom yazike* [Когнитивные аспекты фразеологических единиц, содержащих компонент цвет, в современном английском языке]. Tese de doutoramento Moscú: Universidade Estatal de Rusia.
- SMIRNITSKIJ, Aleksandr; Akhmanova Ol'ga (1985): *Russko-anglijskij slovar* [Русско-английский словарь]. 13^a ed. revisada e ampliada. Moscú: Russkij Yazyk.
- SZAŁEK, Jerzy (2005): “Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas” en *Studia Romanica Posnanienska*, 32; 87-96.
- TATOJ, Cecylia (2006): “El concepto del ‘color’ en los fraseologismos españoles y polacos” en *Neophilologica*, 18; 123-130.

Gloria Corpas Pastor e Anastasia Kovaleva. *Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus 'en negro' e os seus equivalentes de tradución ao ruso*.

- TELIA, Veronika (1996): *Russkaja fraseologija* [Русская фразеология]. Moscú: Shkola "Yazyki russkoj kultury".
- TIMOFEVA, Larisa (2008): *Acerca de los aspectos traductológicos de la fraseología española*. Tese de doutoramento. Alicante: Universidade de Alicante.
- TUROVER, Guenrikh; NOGUEIRA, Justo (2000): *Gran Diccionario Russo-español* [Большой русско-испанский словарь]. Madrid: Rubiños-1860. [GDRE]
- VARELA, Fernando; KUBARTH, Hugo (1994). *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos. [DFEM]
- VINOGRADOV, Viktor ([1946] 1977): "Osnovnye ponятия russkoj fraseologii kak lingvisticheskoy distsipliny" [Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины] en Vinogradov, V. (1977) *Избранные труды. Лексикология и лексикография* [Izbrannie trudi. Lexicologia i lexicografia]. Moscú: Nauka.
- ([1947] 1977): "Ob osnovnykh tipakh fraseologicheskikh edinits v russkom jazyke" [Об основных типах фразеологических единиц в русском языке] en Vinogradov, V. (1977): *Избранные труды. Лексикология и лексикография* [Izbrannie trudi. Lexicologia i lexicografia]. Moscú: Nauka.
- ZAGORSKAYA, Natalia et al. (2010): *Gran diccionario español-ruso* [Большой испанско-русский словарь]. Moscú: Drofa. [GDER]
- ZAKIROV, Ráfis (2003): *Fraseologicheskie edinitsi s komponentom tsvetoobrazovaniya v angliskom, russkom i tatarskom yazikah* [Фразеологические единицы с компонентом цветообразования в английском, русском и татарском языках]. Tese de doutoramento. Kazán: Universidad Estatal de Kazán.
- ZAVIALOVA, Natalia (2007): *Fraseologismi s componentom tsvera kak otraghenie yaponskoj, anglijskoj i russkoj kartin mira* [Фразеологизмы с компонентом цвета как отражение японской, английской и русской картин мира]. Tese de doutoramento. Ekaterimburgo: Universidade Pedagóxica Estatal dos Urais.
- ZHOLOBOVA, Anna (2011): *Unidades fraseológicas de origen bíblico en español y ruso*. Tese de doutoramento. Granada: Universidade de Granada.
- ZOL'NIKOVA, Yulia (2010): *Tsvetovye fraseologizmy kak fragment idiomaticheskoj kartini mira russkogo i nemetskogo yazikov* [Цветовые фразеологизмы как фрагмент идиоматической картины мира русского и немецкого языков]. Tese de doutoramento. Tiumén: Universidad Estatal de Tiumén.

Perífrases verbais con valor deónico no discurso paremiolóxico: unha perspectiva diacrónica

Verbal periphrasis with a deontic meaning in paroemiologic discourse: a diachronic overview

Patricia Fernández Martín

Universidade de Vigo
pafernandez@uvigo.es

Resumo: O obxectivo do traballo é afondar no estudo diacrónico das perífrases verbais más comúns do castelán con valor deónico (*haber de + infinitivo, haber que + infinitivo, tener que + infinitivo, deber [de] + infinitivo e poder + infinitivo*), empregando como base textual diversas recadádivas paremiolóxicas (*Los refranes que dizan las viejas tras el fuego*, atribuído ao Marqués de Santillana; o *Vocabulario de Refranes i Frases Proverbiales i otras Formulas comunes de la lengua castellana* de Correas e o *Refranero Multilingüe* do Instituto Cervantes). Para iso, nunha primeira fase ofrecemos as premisas metodolóxicas baseadas en tres pilares teóricos: a paremia como texto (corpus lingüístico), as perífrases deónicas como obxecto de estudio e a filosofía moral como ferramenta de análise taxonómica. Na segunda parte do artigo faise un estudo lingüístico das perífrases segundo o método da gramática histórica: primeiramente, ofrécense os datos pertinentes sobre cada unha das obras, dende unha perspectiva sincrónica; e, a continuación, estúdanse as relacións entre as paremias con perífrases dende unha perspectiva diacrónica. As principais conclusións resaltan a relevancia das paremias para coñecer en maior profundidade a historia da nosa lingua, entre outros motivos, porque estas constitúen un xénero textual que permite unha comparación diacrónica nos diversos estadios do idioma.

Palabras clave: Cultura, lingüística, gramática, sintaxe, linguas románicas, español, cambio lingüístico, paremia, perífrases verbales

*Abstract: The aim of this paper is to broaden the diachronic study of the most common Spanish verbal periphrases with a deontic meaning (*haber de + infinitivo, haber que + infinitivo, tener que + infinitivo, deber [de] + infinitivo e poder + infinitivo*), with a textual basis of various paroemiologic compilations (*Los refranes que dizan las viejas tras el fuego*, attributed to Marqués de Santillana; *Vocabulario de Refranes i Frases Proverbiales i otras Formulas comunes de la lengua castellana* by Correas; and *Refranero Multilingüe* by the Instituto Cervantes). To carry on this study, we offer*

Data de recepción: 22.10.2014. Data de aceptación: 26.12.2014.

in the first part the methodological assumptions based on three theoretical pillars: paroemia as a text (linguistic corpus), deontic periphrases as the object of study, and moral philosophy as a tool for taxonomic analysis. In the second part of the article, we carry on a linguistic study of the periphrases according to the method of historical grammar. Here, we first provide relevant data about each text from a synchronic perspective, and then explore the relationships among paroemias with periphrases from a diachronic point of view. The main conclusions highlight the relevance of paroemias in order to know more about the history of the Spanish language, among other reasons, because these conclusions form a genre that allows a textual comparison through several stages of the language.

Keywords: Culture, linguistics, grammar, syntax, Romance languages, Spanish, linguistic change, paroemia, verbal periphrases.

1. Introdución

O obxectivo deste artigo é afondar no estudo das perífrases verbais españolas con valor deontico, empregando como base textual diversas recadádivas paremiolóxicas. En concreto, trátase de aplicar o método da gramática histórica ao estudo lingüístico das paremias españolas, é dicir, tomar estas como tipo de discurso, útil *per se* como corpus, sobre cuxa historia poder observar a evolución dos valores das perífrases verbais que expresan modalidade deontica.

Con este fin, seleccionáronse as principais perífrases con significado de obriga, como son *haber de* + infinitivo, *haber que* + infinitivo, *tener que* + infinitivo y *deber [de]* + infinitivo, ademais da polisémica *poder* + infinitivo (Gómez Torrego, 1988; 1999; Gómez Manzano, 1992; RAE, 2009: cap. 28; García Fernández, 2006). Dado que a perspectiva que pretendemos ofrecer é diacrónica, traballouse cun corpus paremiolóxico que consta de catro obras: *Los refranes que dizen las viejas tras el fuego* (en adiante, *MS*), na edición de Bizarri (2001), en representación do español medieval; o *Vocabulario de Refranes i Frases Proverbiales i otras Formulas comunes de la lengua castellana* de Correas (en adiante, *Correas*), segundo a primeira edición de 1906 (Sevilla Muñoz, 1996), en representación do español clásico; e o *Refranero Multilingüe* do Instituto Cervantes, como representante do español actual (en adiante, *RM*). A recopilación de Sevilla e Cantera (2008) completa parcialmente a todos estes, dado que ofrece un percorrido histórico pola paremiología española, e por elo empregamos todos os capítulos, especialmente para a análise comparativa (en adiante, *SC*). O único capítulo excluído é o que alude ao refrán no ámbito hispano, por cuestiós de coherencia metodolóxica, relacionadas coas variedades dialectais¹.

A investigación consta de dúas fases. Por unha parte, ofrécese a explicación teórica das premisas adoptadas, que inclúe a consideración discursiva das paremias (cfr. § 2.1), a descripción dos valores deonticos das perífrases elixidas, con pinceladas diacrónicas que

¹ Ao longo do traballo aparecerán algunas paremias seguidas polas siglas á que refieren as obras e dun número. No caso de Sevilla y Cantera (2008) e Correas, dito número refírese á páxina da edición referenciada na bibliografía final. No caso da recadádiva atribuída ao Marqués de Santillana, a cifra segue a numeración de Bizarri (2001). As localizadas no *Refranero Multilingüe* carecen de numeración.

facilten a comprensión do seu funcionamento no español actual (cfr. § 2.2), e a base filosófica da taxonomía proposta para as perífrases (cfr. § 2.3). Por outra parte, ten lugar o estudio das perífrases, no que se segue o método da gramática histórica: exposición dalgúns datos dende unha perspectiva sincrónica que atravesa diversas etapas (cfr. § 3) e interpretación das relacións entre as paremias con perífrases dende unha perspectiva diacrónica (cfr. § 4). As conclusións, nas que se alude, entre outros, á importancia do texto paremiológico como fonte do coñecemento gramatical que atravesa a historia da lingua, pechan o traballo.

2. Marco teórico

2.1. O corpus: a paremia como texto

Conocida de sobra é a función textual que implica aquel “enunciado breve, sentencioso, consabido, de forma fija y con características lingüísticas propias” (Sevilla, 1993: 16) que é a paremia: enunciado, porque ten necesariamente forma fonolóxica, morfolóxica, sintáctica e semántica (cfr. § 2.3); “breve”, porque non se precisan moitas palabras para acadar o éxito comunicativo (Cueto Vallverdú, 2002); “sentencioso”, porque encerra o coñecemento popular de séculos de historia (Conca, 1987; Aguilar Ruiz, 2011; Penadés Martínez, 2006; Sevilla e Cantera, 2008); “consabido”, porque se precisan igualmente anos de experiencia lingüística común para aprendelo, comprehendelo e empregalo; “de forma fija” porque pertence ao lexicón, o que o fai tan só comprensible como un todo; e “con características lingüísticas propias”, de forma similar a calquera acto de fala que teña a suficiente forza sociocognitiva (Conca, 1987; Cueto Vallverdú, 2002) como para converterse nun texto *per se*, como amosa o feito de que se poida analizar seguindo as pautas da gramática do texto (Conca, 1987: 49-90).

En efecto, seguindo a liña teórica dos actos de fala, cómpre entender cada refrán como un texto (un [macro]acto de fala), que conta cunha dimensión locutiva (a estrutura sintáctica, semántica, morfolóxica e rítmica), certa forza ilocutiva (ameazar, advertir, esixir, explicar-, dependendo sempre do contexto) e diversos efectos perlocutivos (asustar ao receptor, facerlle reflexionar, guiar a súa conduta...). O primeiro nivel, o locutivo, dependente estritamente do código, atoparíase no nivel do enunciado, mentres que os outros dous, de corte pragmático, acharíanse analíticamente no da enunciación (Conca, 1987: 21, 93; cfr. § 2.3).

Dende esta perspectiva, se consideramos soamente o seu enunciado en tanto acto locutivo, a paremia pode ser descriptiva ou prescritiva (Conca, 1987: 23-26). No primeiro caso, os refráns definen feitos segundo a experiencia, a observación ou o razonamento inducido, sen emitir ningún xuízo de valor, como aqueles nos que se fai referencia a fenómenos naturais ou se expresan coñecementos sobre a vida no campo (*Año de nieves, año de bienes* [RM]). No segundo, as paremias transmiten un ensino moral, co fin de guiar a conduta social, como adoita ocorrer naquellos procedentes de sermones, sentenzas de maxistrados, xuíces ou mestres, ou da literatura clásica (*Quien mucho habla mucho yerra* [RM]).

O grupo que nos vai a interesar aquí é, está claro, o segundo, xa que, dado o valor deónico das perifrases verbais elixidas (cfr. § 2.2), o máis esperable é que non haxa posibilidade de interpretar as paremias nas que aquelas aparecen dunha forma sinxelamente descriptiva. Así mesmo, debido a que non cabe, cos enunciados prescriptivos, aplicar a visión de verdade ou falsedad, comprobable mediante a súa extrapolación da proposición á realidade extralingüística, como se fai cos descriptivos (Conca, 1987: 25), o xeito que imos ter de medir o grado de “deonticidade” de cada paremia pasará por unha base filosófica de corte fundamentalmente neokantiano (cfr. § 2.3), dada a complexidade de afrontar unha análise rigorosa que abranga todos os contextos de situación (Nystrand, 1986) nos que se viron inmersas as paremias que nos interesan.

Noutras palabras, debido a que pretendemos realizar un estudo diacrónico das perifrases seleccionadas, pero á vez somos conscientes de que non é posible, dende a perspectiva metodolóxica da análise lingüística, acudir a *todos os* usos das paremias nas que aparezan perífrasis (todas elas con valor prescritivo), que aconteceron ao longo da historia da lingua española, entendemos que o emprego dos refraneiros utilizados pode ser útil para acceder a elas, posto que funcionan *per se* como xénero discursivo. Neste traballo, pártese dunha consideración textual do refrán, non tanto en relación con outros elementos do discurso (Penadés Martínez, 2006), senón como conformante dun acto de fala propio, portador de sentido con coherencia sintáctica, semántica e pragmática, que constitúe por si só unha unidade discursiva, reconducible polos falantes do mesmo contexto sociocultural (Conca, 1987: 15) e que actúa no discurso como acto de fala autónomo (Aguilar Ruiz, 2011: 18). Non é de sorprender que, baixo a premisa da moderna teoría das tradicións discursivas (Kabatek, 2008), as paremias se vaian analizar dun xeito semellante a como se fixo coas crónicas de Indias, os pasos teatrais, as cartas de relación ou os textos ensaísticos (Fernández Martín, 2013, 2014), un conxunto de actos de fala en consonancia co contexto doutros macroactos de fala. A principal diferenza, non obstante, entre o discurso paremiolóxico e o resto de discursos atópase en que ao longo da historia do español as paremias non deixan de ser *elas mesmas*, polo que se poden estudar sen temor a que a comparación diacrónica non sexa rigorosa, a diferenza do que ocorre con outros discursos nos que, conformantes dun xénero textual, os actos de fala son múltiples e variados.

A modo de ilustración, cómpre dicir que un soneto de Lope de Vega pode compararse dende unha perspectiva lingüística cun soneto de Pablo Neruda, para estudar os trazos que se desexen, pero sempre haberá que entender ámbolos poemas como un tipo de xénero discursivo formado por diversos actos de fala que nunca serán *exactamente* iguais entre si, polas evidentes diferenzas diatópicas, diacrónicas, diafásicas e idiolectais. Pola contra, unha paremia como *Al ruyn dalde vn palmo y tomara quatro* (MS, 62) será sempre a mesma paremia, pese aos posibles cambios formais, polo que se prestará a unha comparación lingüística exacta, allea aos problemas habituais referentes á validez na selección do corpus empregado (Enrique-Arias, 2009; Fernández Martín, 2014). A natureza fosilizada das paremias non impide, como veremos (cfr. § 4),

que se presten a unha análise morfosintáctica, centrada nas perifrasis verbais que explicamos a continuación.

2.2. O obxecto de estudo: as perifrasis verbais con valor deóntrico

Debido aos problemas que incumben ao concepto de perífrase verbal (Gómez Torrego, 1988, 1999; Gómez Manzano, 1992; García Fernández, 2006), asumimos aquí a definición de Hella Olbertz (1998: 32), segundo a cal unha perífrase é a combinación indisoluble e produtiva, por unha banda, dun verbo conjugado que funciona como auxiliar e, por outra banda, dun verbo en forma non persoal (infinitivo, xerundio ou participio), onde o verbo conjugado concorda morfolóxicamente co rol semántico de axente esixido polo verbo en forma non persoal. Isto supón que deixamos de lado aquelas paremias nas que o verbo modal careza de infinitivo explícito (*El rey va do puede y no do quiere* [MS, 296]) ou nas que funcione como verbo pleno (*No le debemos centeno y pónenos ceño* [Correas, 225]).

Diacronicamente, o grao de fusión entre os verbos vai modificándose de acordo co proceso de gramaticalización (Heine, 2003), polo que asumimos parcialmente as perifrasis con valor obrigatorio que xa se mencionan en Yllera (1980): *haber de* + infinitivo, *haber que* + infinitivo, *tener que* + infinitivo, *deber* [*de*] + infinitivo e *poder* + infinitivo. Vexamos brevemente a historia de cada unha.

Haber de + infinitivo atópase claramente relacionada con outras cadeas de gramaticalización do verbo HABEO latino (Girón Alconchel, 2005), que durante a Idade Media orixinaron diversas estruturas (Yllera 1980: 92-97): *aver* + infinitivo (expresaría necesidade ata o século XV, cando empezaría a indicar o futuro ou o condicional en contextos pospostos: *comer he > comeré*); *aver a* + infinitivo (pasaría de expresar a finalidade ou o propósito a denotar obriga) e, finalmente, *aver de* + infinitivo (tería a súa orixe na estrutura *aver* + sustantivo + *de* + infinitivo, que primeiro denotaría finalidade e, posteriormente, obriga).

A orixe de *haber que* + infinitivo atópase probablemente naquelas estruturas nas que que non é unha conxunción, senón un pronombre interrogativo que non funciona como nexo senón como complemento directo do verbo en infinitivo, ao que complementa (Yllera, 1980: 109; Fernández Martín, en prensa).

En tanto a *tener que* + infinitivo, pouco frecuente ata o Século de Ouro, cómpre mencionar a estreita relación semántica deste verbo auxiliar con *haber*, especialmente no último terzo do século XIII, cando *haber de* era a perífrase de obriga dominante. Aínda que o proceso con *aver* comezaba con *aver* + infinitivo, seguía con *aver a* + infinitivo e remataba con *aver de* + infinitivo, agora podemos comprobar como con *tener* acontece a inversa: *tener de* + infinitivo (co significado de conveniencia ou necesidade atenuada) manterase ata o século XV, convivindo con *tener a* dende o XIV, a cal competía con *aver a* + infinitivo; e finalmente acharemos *tener* + infinitivo, que xorde no século XV, en usos parecidos aos de *aver* + infinitivo (Yllera 1980: 111).

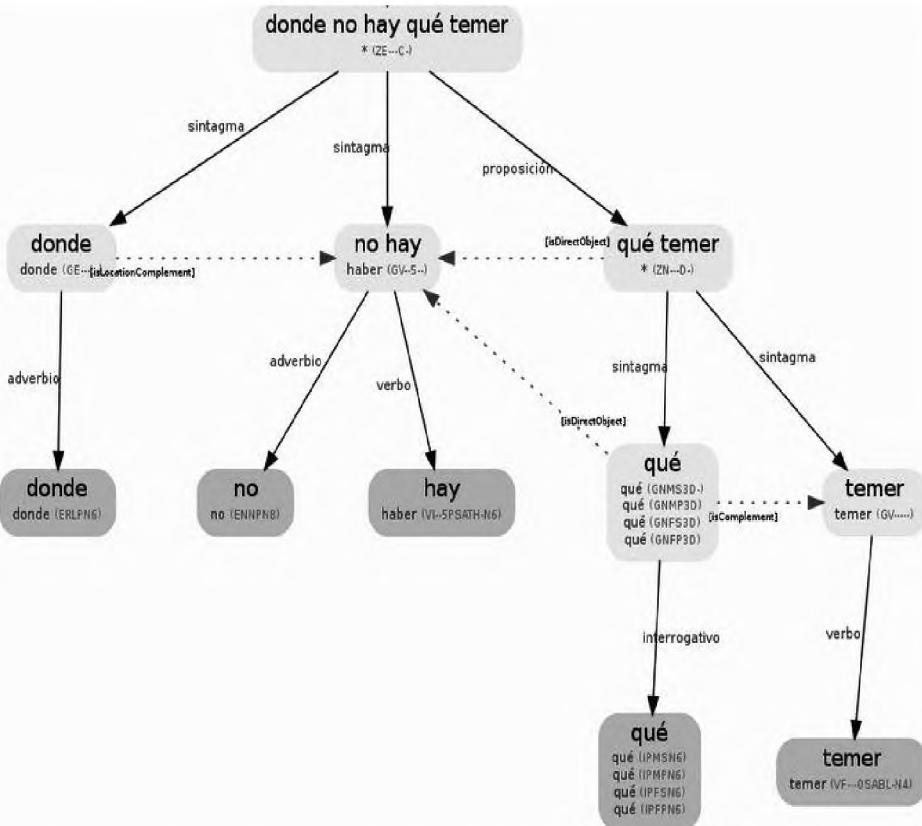

Figura 1. Lectura non perifrásica do segundo membro da paremia (Fonte: Analizador morfosintáctico Mystilus)

De feito, a relación entre *haber* e *temer* pode comprobarse nos problemas estruturais que suscitan as perifrases nas que aparece un ou outro, como intentamos demostrar con dúas paremias recollidas, presumiblemente, polo Marqués de Santillana: *Fue la negra al baño y tuvo que contar todo el año* (318) e *El temor muchas veces espanta do no ay que temer* (424).

Así, a propensión do castelán a confundir fácilmente a estrutura interrogativa ('tuvo qué contar') e a estrutura relativa ('tuvo cosas que contar'; Girón Alconchel, 1988: § 3.2.1.2) dificultan a interpretación gramatical da primeira paremia, *Fue la negra al baño y tuvo qué contar todo el año*. Nós inclinámonos por entender que *qué* difícilmente pode ser interpretado como unha conxunción, xa que iso deixaría ao verbo *contar* sen un argumento esencial para completar o seu significado, como é o CD, dando así lugar a unha oración agramatical (**Tuvo que contar todo el año*). Nesta paremia, polo tanto, non hai perífrase verbal, polo que entendemos que unha correcta interpretación ecdótica, baseada nas normas ortográficas do español actual, esixiría a acentuación

de *que*, xa que, como vemos, non pode lerse como convención, senón unicamente como pronoméntico interrogativo con toda a carga semántica (obxecto) que iso implica.

Figura 2. Lectura perifrásistica do segundo membro da paremia (Fonte: Analizador morfosintáctico Mystilus)

No segundo exemplo, con todo, son posibles ámbalas lecturas. Por unha banda, pode interpretarse *que* como un pronoméntico interrogativo que funcione como CD do verbo en infinitivo, *temer*, e deste xeito activa o seu significado transitivo, “tener a alguien o algo por objeto de temor” (DRAE), o que implica que a paremia alude ao feito de que realmente non existe ningún obxecto ao que temer (cfr. figura 1). Pero, doutra banda, pode interpretarse *que* como unha convención, e deste xeito daría lugar a unha perifrase que permite unha lectura claramente deóntica da paremia, baseada no significado intransitivo do verbo *temer* “sentir temor” (DRAE), que facilita o seu funcionamento sen CD explícito, parafraseable entón por *no conviene sentir temor* (cfr. figura 2), e focaliza o significado sobre a conveniencia (perifrásico) e non sobre a existencia do temible elemento (non perifrásico). Para este traballo, eliximos a lectura perifrásica naquelhas paremias de estrutura semellante nas que esta sexa posible, aínda que ambigua, tanto con *tener* como con *haber*, polo que descartamos da nosa análise as do tipo *Fue la negra al baño y tuvo qué contar todo el año* (Correas, 296); *Aquel pierde feria, que no tiene qué llevar a ella* (Correas, 61) ou *En la casa do no hay qué comer, todos lloran y no saben de qué* (Correas, 114) e incluimos as semellantes a *El temor muchas veces espanta do no ay que temer* (MS, 424); *Do no ay posibilidad, no ay que esperar* (MS, 438) e *Duro güeso tiene que roer* (Correas, 294).

Con respecto a *deber* (*de*) + infinitivo, cuxa distinción académica entre o epistémico e o deóntico (Gómez Torrego 1999: 3348 ss; RAE 2009: § 28.6k) é claramente artificial (Yllera 1980: 140; Gómez Manzano, 1992: 161 ss; Fernández de Castro, 1999: 172-184), ten as súas raíces na construción latina DEBERE + infinitivo, que indicaba

unha suposición ou crenza, e ao comezar a empregarse para expresar conxecturas, puido conformar o primeiro paso do que logo se acabou convertendo na expresión da posibilidade e a probabilidade (Yllera, 1980: 129; Martínez Díaz, 2010: 71 ss), polo que comezaría expresando primeiro valores deónicos e, despois, pasaría a expresar os epistémicos (Elvira, 2004).

Finalmente, no español actual *poder + infinitivo* pode expresar unha modalidade facultativa (*No se puede hacer tortilla sin romper los huevos*), epistémica (*Persona envidiosa no puede ser dichosa*) ou deónica (*Nadie puede ser juez y parte*), en función de si é parafraseable por “ser capaz de”, “es {possible/probable} que” ou “se tiene {permiso para/derecho a}”, respectivamente (Gómez Torrego, 1988: 98; 1999: § 51.3.1.6; Gómez Manzano, 1992: 144; RAE, 2009: § 28.6w-28.6e). Como sucede con *deber (de) + infinitivo*, o más probable é que comezase a expresar o significado facultativo, de aí pasaría ao deónico e acabaría desenvolvendo o epistémico, a partir de contextos moi marcados (Elvira, 2006). No entanto, debido á forte relación diacrónica dos tres significados (Yllera, 1980: §§ 2.2.2.5, 2.2.3.2; Elvira, 2006), a distinción entre eles non é sempre o suficientemente clara como para decantarse por un con total seguridade en cada paremia (Martínez Álvarez, 1977).

2.3. A taxonomía: modalidade deónica, funcionalismo e filosofía moral

Entendemos por modalidade a posición do interlocutor ante o mesmo feito que pretende explicar, ben con relación á verdade do contido da proposición que formula (modalidade do enunciado ou *proposition*), ben con relación á actitude dos participantes no acto mesmo da enunciación (modalidade da enunciación ou *proposal*) (Ridruejo, 1999: 3211-3213; Moreno Cabrera, 2004: 201; Halliday e Mathiessen, 2014: 172).

Pola natureza eminentemente textual das paremias (Penadés Martínez, 2006: 296; Conca, 1987: 17; cfr. § 2.1), así como o seu valor cultural como pautas de conducta, especialmente no caso das de carácter moral (Sevilla e Cantera, 2008: 26), que son as que van constituir o noso corpus na súa maioría, entendemos que nos atopamos de a cabalo entre o nivel do enunciado (*proposition*) e o nivel da enunciación (*proposal*, en términos de Halliday e Muthiessen [2014: 177-178]). Así, mentres no nivel do enunciado se dan catro modalidades (alética, epistémica, deónica e existencial), no da enunciación existen o que podemos considerar dous polos dun *continuum*: a modalidade que pretende causar un cambio condutual físico no interlocutor, que adquirirá un modo imperativo; e a que busca un cambio condutual psíquico nel, habitualmente en modo enunciativo ou declarativo (Ridruejo, 1999: 3212; Moreno Cabrera, 2004: 201). No centro do continuo atoparíase a modalidade interrogativa, segundo a cal o falante pretende influir físicamente no oínte, aínda que de xeito simbólico (Moreno Cabrera, 2004: 202).

Estas modalidades (declarativa, imperativa e interrogativa), que aparecen explicita ou implicitamente nas paremias (*El amor todo lo puede*: declarativa; *A la mujer y al mar has de respetar*: imperativa; *La hija de la cabra, ¿qué ha de ser sino cabrita?*: interrogativa), en función do contexto concreto no que se produzan e tendo en conta,

xa que logo, a intención do falante, o ámbito cognitivo compartido polo interlocutor, as relacóns de poder que se estableceron entre eles e os valores culturais da mesma paremia (Cueto Vallverdú, 2002), conviven coas do enunciado (alética, epistémica, deóntrica e existencial), que constitúen o nivel explícito da modalidade, é dicir, a posibilidade de expresar lingüísticamente a intencionalidade do acto de fala que comparten o resto dos textos.

Noutras palabras, asumimos que as paremias nas que aparecen as perífrases verbais seleccionadas (cfr. § 2.3), que son as que van constituir o noso corpus, se empregan no nivel pragmático (*enunciación, proposition*) para modificar a conduta do interlocutor, sexa a nivel físico, sexa a nivel psíquico, o que as ancora a unha serie de contextos de produción concretos (Nystrand, 1986). Pero, simultaneamente, a aspiración universal das paremias plásmase na modalidade do enunciado, compartida co resto dos textos producidos pola lingua, no noso caso, a española, de maneira que se debe interpretar que a modalidade da enunciación (nivel pragmático) se codifica gramaticalmente na modalidade do enunciado (nivel semántico). Dentro dos tipos de modalidade do enunciado, escollemos o deóntrico, porque é o que máis fácilmente se plasma no noso obxecto de estudo morfosintáctico, as perífrases verbais.

En efecto, esta modalidade achega unha avaliación sobre as condicións nas que se establece a verdade do predicado, pero supón unha expresión dasas condicións baixo as premisas dun sistema normativo creado socioculturalmente, no que se atopan os interlocutores (Ridruejo, 1999: 3214), considerados individuos moralmente responsables e axentes socialmente capacitados (Lyons, 1980: 754).

É esa diferenza entre a responsabilidade moral e individual e as implicaciones sociais das decisións o que nos vai a permitir distinguir entre catro tipos de modalidade deóntrica ou *modulation* (Lyons, 1980: § 17.5; Traugott e Dasher, 2002: 109 ss; Halliday e Matthiessen, 2014: 178): a obriga, que será externa (natural ou social) ou interna (moral); a prohibición, que igualmente pode ser externa (natural ou social) ou interna (moral); a exención (ou non necesidade) e a necesidade.

A obriga externa aparecerá naqueles casos nos que poidamos demostrar que a acción denotada pola forma en infinitivo é independente da vontade do individuo (que supón obriga interna ou moral), o que pode implicar ben unha obriga natural, na que o axente non ten liberdade de elección, como ocorre na *Al pajarillo que se ha de perder, alillas le han de nacer* (RM); ben unha obriga social, onde a perífrase alude a un evento que só cómpriría cumplir si se entendese dentro dun contexto sociocultural concreto, como ocorre en *El deudor no se muera, que la deuda pagarse a* (MS, 253), xa que leva á imaxe dunha sociedade utópica (unha comunidade moral) na que non haxa que pagar a débeda, polo que non se lle pode dar presunción de universalidade nin, moito menos, de naturalidade.

Ao operar deste xeito, estamos aplicando distintos aspectos da ética kantiana á clasificación deóntrica das perífrases verbais aparecidas nas paremias que pretendemos estudar. En primeiro lugar, damos por feito que o elemento máis importante para

considerar que unha acción se está facendo de forma obrigada é a ausencia de liberdade, xa que esta constitúe a esencia do ser humano (Díaz Álvarez, 2007: 416), como ocorre nas paremias que expresan a obriga natural xa aludida, do tipo *La hija de la cabra, ¿qué ha de ser sino cabrita?* (RM; Sevilla y Cantera, 2008: 182), *La oveja que ha de ser para el lobo, es fuerza que lo sea* (RM) ou incluso na primeira parte de *La abeja que miel te da, también tiene que yantar; al meter la catadera, piensa lo que has de dejar* (Sevilla e Cantera, 2008: 235), onde non hai elección posible para (non) levar a cabo a acción denotada polo infinitivo (*yantar*). Xa que logo, non pode haber xuízo moral que efectuar sobre esas accións, nin responsabilidades que esixir tras realizaras, xa que, como dicimos, non houbo alternativa (Muguerza, 2007).

En segundo lugar, estamos utilizando a diferenza que o filósofo de Königsberg realizou implícitamente entre o interese moral e o interese egoísta que move ás accións humanas: o primeiro interéssase pola mesma acción, independientemente das súas consecuencias e tomada como boa en si mesma (o deber polo deber), mentres o segundo busca os resultados que máis lle satisfagan a el, nunha concepción utilitarista dos medios (Cortina, 2007: 387). Por isto, os imperativos hipotéticos poden ser útiles para obrar prudentemente segundo un interese egoísta que supoña desexar alcanzar un fin concreto (*Por bien estar, mucho se ha de andar* [RM], *Quien a su can quiere matar, rabia le ha de levantar* [RM], *Si quieres buenos nabos, en julio has de sembrarlos* [RM], *Para presumir hay que sufrir* [RM]), ligado, indirectamente, sempre ao social, xa que dentro diso é onde se constrúe a relación que se ha de establecer entre os medios e os fins.

Pola contra, en terceiro lugar, o imperativo categórico ha ser autónomo, de forma que a autonomía moral supoña que só uno mesmo pode dictarse a si mesmo a súa propia lei moral (Muguerza, 2007: 101), ao estilo da *inclination* funcional (Halliday e Matthiessen, 2014: 178). Por iso, devandito imperativo categórico pode utilizarse, tendo presente a aspiración á universalidade de toda lei moral (“Obra só segundo unha máxima tal que poidas querer ao mesmo tempo que se torne lei universal”, Immanuel Kant, *Fundamentación para una metafísica de las costumbres*, apud, 2007: 102), para determinar que é o deber polo deber, como en *A los amigos, hay que cuidarlos* (RM). Isto á súa vez implica, naturalmente, un individualismo ético, segundo o cal o responsable dos actos é o individuo que os realiza e non a cultura ou a sociedade onde vive (Díaz de Rada, 2010: cap. 6).

Xa que logo, para diferenciar as paremias de obriga externa das de obriga interna, recorremos á aspiración a universal que ha ter a acción denotada polo infinitivo da perífrase. O feito de que apareza a segunda persoa do singular (*tú*), pode implicar un intento de facer explícito ese ente autónomo, responsable e libre que é o ser humano ao que se dirixe o refrán; con todo, o esencial, ao noso xuízo, é que devandito evento sexa universalizable, como en *A los amigos, hay que cuidarlos* (RM) ou en *A la mujer y al mar has de respetar*, o que permite unha interpretación de obriga interna, que non se pode expresar mellor que como rexistra Correas: *Has de hacer, no lo que quieras, sino lo que debes* (Correas, 55).

Se nalgún momento existe a dúbida acerca da verdadeira universalización do indicado polo infinitivo, entón podemos recorrer ao defendido pola ética do discurso de Apel (1985) e Habermas (1989), entre outros, segundo a cal non habería que considerar universalmente válida unha máxima que a un lle pareza adecuada para vela convertida en universal, senón que cumpriría someter dita máxima á consideración de todos os demás, para comprobar discursivamente a súa pretensión de universalidade (Muguerza, 2007: 106; Cortina, 2007: 397 ss). Deste xeito, exemplos xa mencionados como *A los amigos, hay que cuidarlos* (RM) ou *A la mujer y al mar has de respetar* (RM), non se deben entender únicamente dende a obriga socialmente ancorada a un grupo concreto, senón que vale a pena comprehendelos dentro do universal, xa que nun mundo hipotético no que todos puidésemos debatelo (unha comunidade dialóxica) e, por iso, poñernos de acordo, o máis probable é que ningún colectivo social se rebelase contra unha máxima cuxas consecuencias, dende a perspectiva kantiana, non poden facer dano a ninguén, é máis, ata, poden mellorar o seu estilo de vida.

Pola contra, unha paremia do tipo *El enamorado y el pez, frescos han de ser* (RM), non pode interpretarse baixo a máxima neokantiana da ética do discurso, xa que resulta pouco probable que todos os seres humanos estean de acordo na obriga interna que supón a frescura do namorado e o peixe (por exemplo, os vendedores de peixe conxelado poden discrepar). Neste caso, a paremia estaría expresando, simplemente, unha necesidade, o que atañía o carácter obrigativo da perífrase e afástaa do seu valor prototípico, para achegala a unha suxestión ou consello, claramente atenuante de devandita obriga.

A outra cara da moeda da necesidade é a exención, que tenderá a aparecer naquelas paremias con perífrases negadas, cuxo afán de universalidade fracasará, pola mesma esencia trivial da acción denotada polo infinitivo. Por exemplo, o caso de *No hay que empezar la casa por el tejado* non parece indicar nin unha obriga externa (o individuo sempre ten a opción de empezar polo tellado), nin unha interna (non parece adecuado entender como universalizable o feito de non empezar a casa polo tellado, como podería testemuñar calquera que, sen ningunha dúbida, o fai constantemente na súa vida diaria, áinda que sexan conscientes das súas consecuencias), polo que nos atopamos no plano do conveniente, aconsellable ou suxerible, útil para acadar o ben, pero nunca obrigatorio porque non ten implicacións de xustiza universal (Cortina, 2007: 388).

A principal diferenza, entón, entre a (non) necesidade (ou o consello ou a suxestión) e calquera tipo de obriga atópase no concepto mesmo de felicidade establecido por Kant: se entendemos que alcanzala supón realizar o deber pola sinxela razón de realizarlo, engadindo a importancia que se lle dá na súa ética ao universalizable, non nos podemos extrañar pola definición que ofrece de felicidade, entendida como o deber ao que ha de aspirar a vida humana: “la propia perfección y la felicidad ajena” (Muguerza, 2007: 108). Si alguén empeza a casa polo tellado, desoíndo o indicado pola paremia, vai en contra da súa propia felicidade, é dicir, do seu propio fin esencial, e non resulta aquilo bo no sentido aristotélico (Cortina, 2007: 382 ss); pero se alguén deixa de respectar á muller ou ao mar, pode ocasionar dor na outra persoa, o que supón entón ir en contra do seu propio deber e, xa que logo, esnaquizar o seu propio achegamento á felicidade.

Por iso é polo que entre as segundas incluamos as paremias con valor de obriga, e entre as primeiras, as de necesidade, prestando indirectamente atención ás consecuencias de non cumplir co dito na paremia.

Finalmente, a prohibición debe funcionar necesariamente en sentido inverso á obriga. Cando poidamos demostrar que se alude a un evento que se debe cumplir contra a vontade do individuo, estaremos ante a expresión dunha prohibición externa, que será á súa vez natural, como ofrece en numerosas ocasións o valor facultativo de poder (Ridruejo, 1999: 3214; Traugott e Dasher, 2002: 109 ss) en paremias do tipo *No se puede chiflar y beber agua* (RM) e *No se puede estar en misa y repicando* (RM); ou social, como se dá no valor próximo ao epistémico da perífrase *poder + infinitivo* (recórrese a orixe próxima destes valores; cfr. § 2.2), como acontece, por exemplo, en *Nadie puede ser juez y parte* (RM) e *Nadie puede servir a dos señores* (RM), ou na paremia con *haber que + infinitivo* *No hay que mentar la soga en casa del ahorcado* (RM).

A prohibición interna será, en liña coa obriga interna, aquela á que, indo en contra da vontade do individuo, chégase dende unha conjectura propia (como sucede coa perífrase *deber de + infinitivo*, cfr. § 2.2), e cuxa realización supón un paso máis cara a esa comunidade ideal de moral perfecta, á que Kant denominou *El reino de los fines* (Muguerza, 2007: 117). Dende a perspectiva filosófica, resulta evidente que, do mesmo xeito que un individuo se ten que crear deberes de forma autónoma, tamén deba crearse prohibicións. Con todo, a natureza textual das paremias, focalizada na función pragmática de guiar a conducta *dos demás* (e non dun mesmo), xunto co feito de que os refráns non constitúan o nivel macroestructural de comunidades utópicas como as que imaxinaba o mesmo Kant, senón que representen prácticas sociais reais, xa sexa do pasado ou do presente (Conca, 1987; Aguilar Ruiz, 2011; Penadés Martínez, 2006; Sevilla e Cantera, 2008), poden explicar a ausencia de exemplos paremiolóxicos con perífrases verbais nos que a prohibición estea marcada dunha forma interna.

Na seguinte táboa tratamos de sintetizar o explicado nesta sección:

CONTRA-OBRIGA		NON OBRIGA		OBRIGA			
Prohibición (externa)		Necesidade	Non necesidade ou exención	Externa		Interna (moral)	
Natural	Social			Natural	Social		
Función comunicativa	Expresión da imposibilidade-de facultativa	Expresión da imposibilidade-de epistémica	Expresión dun consello ou suxerencia	Expresión dun non-consello ou non-suxerencia	Expresión da ausencia de vontade	Expresión da vontade "social"	Expresión das normas morais-individuais
Base filosófica	Non hai liberdade de elección (para non facelo)	Non hai un interese egoísta, senón social	Invitación á felicidade	En defensa da propia felicidade ("o bo" aristotélico)	Non hai liberdade de elección (para facelo)	Interese egoísta (creado en sociedade)	Interese moral (o deber polo deber): universalizable
Exemplo	<i>No se puede chiflar y beber agua.</i>	<i>Nadie puede ser juez y parte.</i>	<i>El enamorado y el pez frescos han de ser.</i>	<i>No hay que empezar la casa por el tejado.</i>	<i>Al pajarillo que se ha de perder, alillas le han de nacer.</i>	<i>El deudor no se muera, que la deuda pagarse ha.</i>	<i>A la mujer y al mar has de respetar.</i>

3. Análise lingüístico (I): algúns datos

O obxectivo deste apartado é presentar unha aproximación cuantitativa sobre as paremias con perífrases, rexistradas nos textos consultados. Comézase, seguindo unha orde cronomolóxica, polo refraneiro atribuído ao Marqués de Santillana (cfr. 3.1), séguese polo de Correas (cfr. 3.2) e remátase co *Refranero Multilingüe* (cfr. 3.3).

Antes de continuar, queda simplemente engadir que a forma de localización das paremias en todas as obras realizouse introducindo, no sistema de procura, as persoas do presente de indicativo dos verbos auxiliares das perífrases elixidas, entendendo que a aspiración a universal das paremias (Conca, 1987: 76-79; Sevilla Muñoz, 1987-1988; Sevilla e Cantera, 2008: 167-193) vaise a reflectir no valor gnómico do presente (RAE, 2009: § 23.51). Non se han ter en conta os sinónimos, senón tan só as formas clasificadas como principais, xa que se entende que o motor de procura arroxa calquera paremia con perífrasis, independientemente de que conste na base como principal ou como sinónimo. No caso de Sevilla e Cantera (2008), Correas e *Los refranes que dizen las viejas tras el fuego*, realizouse, ademais, a unha lectura da obra.

3.1. Castelán medieval: paremias en *Los refranes que dizen las viejas tras el fuego*

Na obra atribuída ao Marqués de Santillana localizamos tan só 7 paremias con perífrases verbais modales (Fernández Martín, en prensa), das cales 6 ofrecen significado deóntrico, expresado en catro ocasións coa estrutura {infinitivo + *haber*} (recórdese a súa relación diacrónica con *haber de* + infinitivo e o futuro simple actual, cfr. § 2.1):

- (1) *Cria el cueruo, sacarte ha el ojo* (152, obriga externa natural)
- (2) *Dime con quien andauas y dezirte e lo que hablaudas* (219, obriga externa social)
- (3) *El deudor no se muera, que la deuda pagarse a* (253, obriga externa social)
- (4) *No dire que te vayas, mas hazerte e las obras* (467, obriga interna [moral])

A paremia *Dineros y diablos no se pueden encubrir* (MS, 225) ofrece un valor de a cabalo entre a prohibición externa natural da imposibilidade facultativa ('no es posible encubrir') e o significado epistémico ('no está bien, no conviene') ou deóntrico ('no se debe') da prohibición externa social.

A excepción a este grupo de perífrases modales é *Yo a buenas y vos a malas, no puede ser mas negro el cueruo que sus alas* (MS, 703), con significado de prohibición externa natural (facultativo), equivalente a 'es físicamente imposible'.

3.2. Español clásico: paremias en Correas

Na obra de Correas localizamos 580 paremias con perífrases modais deóntricas: preto dunha quincena con *tener que* + infinitivo e con *haber que* + infinitivo, respectivamente; case unha trintena de *deber [de]* + infinitivo; algo máis de 350 con *haber de* + infinitivo e máis de 170 con *poder* + infinitivo.

Así, das paremias con *tener que* + infinitivo, unha mayoría contén a locución *tener que ver*, tanto en construcción interrogativa (5-8) como en construcción negativa (9, 10):

- (5) *¿Qué tiene que ver el diablo con la cruz de Cristo?* [335]
- (6) *¿Qué tiene que ver Judas con los pobres?* [335]
- (7) *¿Qué tienen que ver berzas con gazpachos?* [335]
- (8) *¿Qué tienen que ver las bragas con el alcabala de las habas?* [335]
- (9) *No tiene que ver eso con esotro* [561]
- (10) *No tiene que ver uno con otro* [561]

O feito de que se trate dunha locución verbal e non dunha perífrase, con significado de ‘existir relación entre’ (Kazumi, 2003: 49), impide a súa clasificación seguindo os criterios establecidos (cfr. § 2.3), a diferenza do que acontece coas catro restantes:

- (11) *Duro güeso tiene que roer* (294, 314, obriga externa natural [sentido literal] o social [sentido metafórico])
- (12) *¿Qué otras vacas tiene que guardar? Tiene, tenéis, tenía* (333, obriga externa social)
- (13) *Harto tiene que trotar el que no tiene pajar* (489, obriga externa natural)
- (14) *Bien tiene que lamer* (587, obriga externa social).

A perífrase *haber que* + infinitivo aparece, como dixemos, en praticamente unha quincena de paremias. Exponemos a continuación un exemplo de cada tipo:

- (15) *A caballo regalado no hay que mirar la boca* (14, obriga externa social)
- (16) *Alcalde de vara en cita y mujer de poco importa no hay que fiar de cosa* (45, no necesidad o exención)
- (17) *Enhebrar la aguja por la punta hay que saber, que en lo ál no hay que hacer* (128, consejo o sugerencia)
- (18) *Más hay que hacer en saber el amigo conservar que en saberle alcanzar* (447, obriga interna o moral)

Das paremias que ofrecen exemplos da perífrase *deber (de)* + infinitivo, resulta interesante sinalar que unha delas aparece nas dúas formas, con preposición ou sen ela; o que indica, cremos, unha correspondencia sinónímica entre ambas, da que Correas era perfectamente consciente (*En algo debe de topar, como dijo la hormiga* [Correas, 110] e *En algo debe topar* [cuando no se concluye algún negocio, Correas, 521], obriga externa natural).

Das demais, deixamos de lado aquellas con *deber de* + infinitivo que ofrecen significado epistémico como, por exemplo, *Hombre veloso, valiente o lujurioso: dijo la mujer: a la fee, micer, valiente debéis de ser* (Correas, 156); *Debe de nacer hija de algún ruin*

Correas, 281); *Triste debe de estar quien no tiene qué gastar* Correas, 429); *Misterio debe de tener* [Correas, 468].

O resto mostra numerosos exemplos de significados deóntricos: dende a obriga externa, tanto natural (19-21) como social (22-24), e a interna (25, 26), ata a contra-obriga natural (27) ou social (28, 29), pasando pola non obriga, ben sexa unha necesidade (30) ou unha non necesidade ou exención (31, 32).

- (19) *A cinco de abril el cuco debe venir; y si no viene a los siete o a los ocho, o él es preso o morto* [8]
- (20) *Cada cual a su natural se debe acomodar y aplicar* [328]
- (21) *Tal debe ser, cual deseas parecer* [410]
- (22) *Juez sobornado debe ser castigado con soga y palo* [274]
- (23) *Do el maravedi se deja hallar, otro allí debes buscar* [289]
- (24) *Para tu mujer empreñar, no debes a otro buscar* [380]
- (25) *Adonde hay más prudencia, debe haber más clemencia* [56]
- (26) *Tres cosas deben ser premiadas: la virtud, y las letras y las armas* [428]
- (27) *Odios de mortales no deben de ser inmortales* [157]
- (28) *Lo que a ti no te aprovecha y otro ha menester, no lo debes retener* [197]
- (29) *Nadie se debe enseñar, si no tiene buen desenseñadero* [207]
- (30) *Los jueces deben tener dos orejas y ambas bien abiertas* [203]
- (31) *Nadie debe vivir pobre por morir rico* [207]
- (32) *No se debe dejar dudoso e cierto lo incierto* [227]

Por outra parte, entre as paremias rexistradas coa perífrase *haber de* + infinitivo atopamos sete, das que destacamos as seguintes:

- (33) *El que ha de ser bachiller, menester há deprender* [sic] (91, obriga externa social)
- (34) *El que ha de besar al perro en el culo, no ha menester limpiarse mucho* (91, obriga externa social)
- (35) *El que ha de morir a escuras, poco le importa ser cerero* (91, obriga externa natural)
- (36) *Quien tiene por qué callar, no ha de hablar* (342, obriga externa social)

Resulta interesante resaltar dous aspectos relacionados con tres paremias. Por unha banda, chama a atención o feito de que nos dous membros de *En el huso se ha de esperar, que*

en la rueca no hay que fiar/mirar (Correas, 112, consello ou suxestión) aparezan senllas construcións impersonais: a primeira, con *haber de* + infinitivo, indica unha suxestión ('mirar a lo que ya se tiene hecho'), causada polo denotado polo contraproducente que podería ser realizar o dito no segundo membro ('mirar hacia lo que aún no se ha logrado'). Por outra banda, en *No sólo ha de ser casta la mujer, mas débelo parecer* (Correas, 229, obriga externa social) e en *Has de hacer, no lo que quieres, sino lo que debes* (Correas, 55, obriga externa social), a nosa perífrase entrecruzase, no segundo membro, con *deber* + infinitivo, que indica unha obriga interna (moral). Deste xeito, podemos ver como a paremia permite comprender a forma na que a obriga externa social sinalada por *haber de* + infinitivo (*ser casta la mujer, hacer lo que se quiere*), termina converténdose nun deber moral, incuestionable e, como consecuencia, tomado por natural (*hacer lo que se debe, parecer casta [la mujer]*).

Finalmente, a perífrase *poder* + infinitivo ofrece uns 175 exemplos con valor deónico na obra de Correas, a maioría deles para denotar a prohibición externa, xa sexa natural (37, 38), xa sexa social (39, 40), áinda que hai algún caso que expresa igualmente a necesidade (41, 42):

- (37) *Mi marido es viejo, hermana; no puede subir á la cama* [465]
- (38) *No se puede ver todo* [558]
- (39) *Malo anda el tiempo cuando lo que no se puede alcanzar por justicia se alcanza por dinero* [445]
- (40) *Mujer ociosa, no puede ser virtuosa* [473]
- (41) *Donde puede andar barco, no vaya carro, y donde puede andar carro, no vaya caballo* [292]
- (42) *No se hace sin tiempo lo que se puede hacer en todo tiempo* [228]

Considérase, xa que logo, incapaz o verbo *poder* para expresar calquera tipo de obriga, porque na súa propia esencia semántica (capacidade, probabilidade, eventualidade...) existe sempre unha alternativa que impide que haxa obriga. É dicir, a perífrase *poder* + infinitivo, en contextos negados, si pode expresar prohibición, debido á posibilidade de indicar a incapacidade (facultativa ou epistémica) de realizar a acción denotada polo infinitivo, pero non pode significar obriga, porque esta supón a ausencia de elección (cfr. § 2.3), e é elección, precisamente, o que significa o verbo *poder* ("Significa también tener dominio, autoridad o manejo" [*Diccionario de Autoridades*]; "2. tr. Tener facilidad, tiempo o lugar de hacer algo" [*DRAE*]).

3.3. Español actual: paremias no Refranero Multilingüe

Dende unha perspectiva cuantitativa, as 34 paremias con perífrase contabilizadas no *Refranero Multilingüe* distribúense do seguinte xeito: *poder* + infinitivo é a perífrase más frecuente (tamén é a que ofrece un maior número de valores), con 17 ocorrencias, seguida de *haber de* + infinitivo (13 exemplos), *haber que* + infinitivo (12) e *deber* + infinitivo (2).

Das dúas atopadas con *deber* + infinitivo, unha expresa obriga externa social (*El que ley establece, guardarla debe*) e a outra, como en Correas (cfr. 3.2), obriga interna ou moral (43), mentres que as paremias expresadas con *haber de* + infinitivo ofrecen ben o significado de obriga externa natural (44), ben o de necesidade (45), ben obriga interna (46), ben, finalmente, obriga externa (47):

- (43) *La mujer del César, además de ser honesta, debe parecerlo*
- (44) *La oveja que ha de ser para el lobo, es fuerza que lo sea*
- (45) *El enamorado y el pez frescos han de ser*
- (46) *A la mujer y al mar has de respetar*
- (47) *Más se ha de estimar un diente que un diamante*

Con *haber que* + infinitivo o valor de obriga externa social (*Al que tiene y duerme en el suelo, no hay que tenerle duelo; Para presumir hay que sufrir*) aparece na mayoría dos casos, e o resto distribúese entre o significado de obriga interna (*A los amigos hay que cuidarlos*), de non necesidade ou exención (*No hay que extender la pierna más que lo que da de si la sábana*) ou de necesidade (*No hay que llorar al muerto sino al vivo*).

Por último, *poder* + infinitivo absorbe o valor da prohibición externa natural en 11 das 17 paremias totais con esta perífrase (Fernández Martín, en prensa). Das demais paremias, dúas mostran un significado de prohibición externa social (*Quien no tiene, perder no puede; Amores, dolores y dineros no pueden estar secretos*), e catro permiten ambas interpretacións (*Persona envidiosa no puede ser dichosa; No se puede satisfacer y agradar a todos; Soplar y sorber, no puede ser; El que da lo que tiene no se le puede pedir más*), polo que non procede sorprenderse, dado a orixe común dos significados e a dificultade de distinguilos na actualidade (Martínez Álvarez, 1977; Yllera, 1980: §§ 2.2.2.5, 2.2.3.2; Elvira, 2004, 2006).

4. Análise lingüística (II): interrelacións diacrónicas

De todas as paremias nas que aparecen perífrases verbais con significado deóntrico, imos deternos na análise minuciosa de 31 (cfr. anexo), aínda que tan só unha cuarta parte destas aparece nas tres etapas estudiadas, polo que cremos analiticamente útil dividir este apartado en dous, segundo se faga referencia a paremias que aparecen nas tres etapas (cfr. § 4.1) ou que tan só aparecen en dous delas (cfr. § 4.2). A dificultade que implica, xa que logo, localizalas todas nos distintos periodos do español, xunto coa necesaria reflexión sobre a fixación metalingüística de cada unha delas, fainos ser conscientes das naturais limitacións desta tarefa filolóxica.

4.1. Paremias existentes nas tres etapas

4.1.1. Paremias que manteñen a mesma perífrase

Localizamos catro paremias nas que non varía a perífrase, máis alá do esperable tendo en conta as modificacións gramaticais aducidas (cfr. § 2.2).

Así, podemos comenzar por un refrán con significado de obriga externa social, *Al ruyn dalde vn palmo y tomara quatro* (MS, 62), o cal, máis aló do fenómeno fonolóxico da metátese na fusión entre a segunda persoa do plural do presente de imperativo do verbo *dar* e o pronombre átono de terceira persoa do singular en función de complemento indirecto *lle* (*dadle > dalde*), mostra un futuro sintético perfectamente conformado, que se vai a manter así ata a actualidade, en certas variantes da paremia (*Al villano, dalde un palmo y tomará cuatro* [Correas, 39]; *Al villano, dalde el huevo y pedirá sal* [Correas, 39]; *Al villano, dadle el dedo, y se tomará la mano* [RM]), pero que vai loitar co analítico noutras tantas, debido probablemente á aparición do pronomé persoal átono, que se pode intercalar entre ambos verbos (*Al villano, dalde el {pie/dedo} y tomaros há la mano* [Correas, 39]; *Al ruin, dadle un huevo y pediros ha el tozuelo* [SC, 168]). Finalmente, hai algúnsa versión na que, simplemente, a perífrase desaparece e pásase a utilizar o presente con valor gnómico (RAE, 2009: § 23.5I): *Al villano, danle el pie y toma la mano* (Correas, 39).

Outra paremia interesante pode atoparse na medieval *Dineros y diablos no se pueden encubrir* (MS, 225), que presumiblemente se converte, na época clásica, en *Amor, dinero y cuidado, no puede estar encerrado* (Correas, 68) e no español actual en *Amores, dolores y dineros no pueden estar secretos* (RM). Dende a perspectiva do uso da perífrase verbal, resulta rechamante que nos tres casos emprégase *poder + infinitivo* para denotar o significado, nun primeiro momento, de imposibilidade facultativa (prohibición ou contra-obriga natural) pero, nun segundo momento, podería aceptar, como xa vimos (cfr. §§ 2.2, 3.1), o significado epistémico da prohibición (ou contra-obriga) externa social e, ata, o da obriga externa social (significado deónico) (Elvira, 2006).

A terceira paremia que, agás as diferenzas diacrónicas entre a construción *{infinitivo + haber}* e o futuro analítico (cfr. § 2.2), mantén a mesma perífrase nas tres etapas, é *Cria el cueruo, sacarte ha el ojo* (MS, 152). De feito, chega intacta ao século XVII (*Cría el cuervo, y sacarte ha el ojo* [Correas, 376]) e, no español actual, sofre a transformación ao futuro simple xunto coa anteposición do clítico (*Cría cuervos, y te sacarán los ojos* [RM]), seguindo o sucedido no resto do sistema lingüístico (cfr. § 2.2), para manter o significado de obriga externa natural.

De forma prística pódese observar no seguinte refrán, que denota unha obriga externa social, o proceso de gramaticalización do futuro simple (cfr. § 2.2). Así, a estrutura medieval *{infinitivo + pronomé persoal + haber}* (*Dime con quien andauas y dezirte e lo que hablaus* [MS, 219]) deixa paso a un período de selección estilística (que corresponde, previsiblemente, co español clásico), no que se dá, por unha banda, a fusión entre o infinitivo e o verbo auxiliar, que agora xa é claramente un morfema, xa que non admite a intercalación de pronomes (*Dime con quién fueres, diréte quién eres* [Correas, 282]; *Dime con quién andas, diréte lo que hablas* [Correas, 282]) e, á vez, por outra banda, a inserción de ditos pronomes entre o infinitivo e *haber*, que lle permiten ao falante entablar a rima e o ritmo propios dalgúns refráns (*Dime con quién irás, decirte he lo que harás* [Correas, 282]). Na actualidade (*Dime con quién andas, y te diré quién eres* [RM]), esta variación estilística non resulta posible, agás que se

trate, naturalmente, de fórmulas fixas, como sucedía co xa mencionado *Al ruin, dadle un huevo y pediros ha el tozuelo* [SC, 168].

4.1.2. Paremias que empregan a mesma perífrase en dúas etapas

Dentro deste grupo, só nos atrevemos a traer a colación dúas paremias, non sen cuantiosas dúbidas sobre o feito de que de verdade sexan a mesma, na súa versión medieval e clásica/actual.

Por unha parte, cómpre sinalar a rexistrada, presuntamente, polo Marqués de Santillana, *Cabra va por viña, qual la madre tal la hija* (MS, 164), que non precisa en absoluto dunha perífrase para expresar o significado de obriga externa natural ao que xa aludimos (cfr. § 2.3), a diferenza do que lles sucede aos seus posibles continuadores no Século de Ouro e no español actual, tanto na súa versión feminina (*La hija de la cabra, qué ha de ser sino cabrita* [Correas, 191]; *La hija de la cabra, ¿qué ha de ser sino cabrita?* [RM; SC, 182]) como na masculina (*El hijo de la cabra, siempre ha de ser cabrito* [Correas, 108]; *El hijo de la cabra, ¿qué ha de ser sino cabrito?* [SC, 182]), que empregan *haber de* + infinitivo, debido á forza semántica que ten esta perífrase para expresar a obriga externa (neste caso, natural) (Yllera, 1980: 101; Fernández Martín, en prensa).

Por outra parte, de xeito semellante, a versión actual de *La oveja que ha de ser para el lobo, es fuerza que lo sea* (RM) é idéntica á que tiñamos no español clásico (*La oveja que ha de ser del lobo, es fuerza que lo sea* [Correas, 168]) e, con todo, non pode remontarse a un paralelismo gramatical no Medievo, xa que a paremia *El poluo de la oveja alcohol es para el lobo* (MS, 251) non acode a *haber de* + infinitivo para denotar a obriga externa natural, que, sen ningunha dúbida, expresa de igual forma, como glosa o mesmo recopilador (“*El afición de la natural ynclinacion no se disminuye antes se aguza con los ympedimentos que contra la cosa amada se offrecen*”).

4.1.3. Paremias que utilizan outras estratexias lingüísticas

As paremias que mostramos neste apartado compórtanse diacrónicamente de diferente xeito ás vistas.

Por unha banda, atópase o caso da medieval *Quien mal anda, en mal ha de caer* (Berceo, *apud* SC, 80), con ese *haber de* + infinitivo que denota o inevitable da acción futura (Yllera 1980: 92-97; Fernández Martín, en prensa), polo que a paremia podería encadrarse, seguindo a taxonomía proposta (cfr. § 2.3), dentro da obriga externa natural. Con todo, na versión clásica (*Quien mal anda en mal acaba* [Romance, 120, 1588, *apud* CORDE]) e actual (*Quien mal anda mal acaba* [RM]), ademais de existir un cambio funcional do sintagma *mal*, que de concibirse como un locativo (*en mal*) pasaría a ser concibido como un modo (*mal*) de realizar a acción do verbo (*acaba*), non se precisa en absoluto a perífrase para denotar o que se considera unha verdade universal (Conca, 1987: 76-79; Sevilla Muñoz, 1987-1988; Sevilla e Cantera, 2008: 167-193), expresable mediante o presente de indicativo con significado gnómico (RAE, 2009: § 23.51). O uso, pois, da perífrase é, neste sentido, estilístico, porque existe a opción de non escollela.

Por outra banda, atopámonos cunha paremia medieval (*Sy fuere el fablar / de plata figurado, / debe ser el collar / de oro afynado* [Seb Tom de CarrIÓN, apud SC, 83]) que ofrece unha perífrase completamente diferente á que ofrecen as que poden ser consideradas as súas sucesoras, tanto no español clásico (*Quien tiene por qué collar, no ha de hablar* [Correas, 342]) como no actual (*Siempre sale a hablar quien tiene por qué collar* [RM]). Con todo, a diferenza do que ocorría coa paremia anterior, na que o significado deontico atopábase no contexto, e non tanto na perífrase, neste caso podemos ver como a modificación da estrutura perifrásica conduce igualmente un cambio no sentido da paremia. Así, na Idade Media, o emprego da perífrase *deber + infinitivo* supón expresar a consecuencia lóxica dunha serie de conjecturas que permiten a interpretación da probabilidade sobre o que acontece (Yllera, 1980: 129; Martínez Díaz, 2010: 71 ss). En concreto, enténdese que, dentro do prestixio outorgado á actitude silenciosa, si o falar é ben considerado, o calar o é aínda máis, polo que estariamos nun plano argumentativo, moi próximo ao epistémico e, xa que logo, algo afastado do deontico (Elvira, 2004).

Mais na versión clásica, esta paremia adquire a expresión deontica da obriga externa social (con *haber de + infinitivo*), segundo a cal o falante está obrigado a non falar se cumple o requisito de ter motivos para calar (Fernández Martín, en prensa), mentres que na variante actual, a paremia deixou de ofrecer modalidade para pasar a denotar a expresión duns feitos, ditos en presente de indicativo e xa que logo de aspiración universal, mediante o emprego dunha locución (*salir a hablar*) que supón a irrupción incómoda dunha acción inesperada².

Finalmente, pareceunos interesante o exemplo dunha paremia medieval que non contén ningunha perífrase nin nesta época (*Can con rauia a su dueño muerde* [MS, 154]), nin no español clásico (*El can con rabia, de su dueño traba* [Correas, 90]), e hai que esperar ata o español moderno para que apareza a construcción *haber de + infinitivo* (*Quien a su can quiere matar, rabia le ha de levantar* [RM]), típica da obriga externa social que comprende os fins desexados (cfr. § 2.3).

² Esta construcción, sospeitosamente moderna xa que non está rexistrada nin por Alicia Yllera (1980) nin por Keniston (1937), parece achegarse máis a unha locución que a unha perífrase (Gómez Torrego, 1988: 169 e ss; Olbertz, 1999: 70), se ben pode relacionarse diacrónicamente con *salir + xerundio* (Yllera, 1999: § 52.1.5.2). De ser así, *salir a + infinitivo* tería sufrido unha evolución distinta á doutras perífrases de infinitivo que remataron desaparecendo en lingua española e, en certo modo, substituídas polos seus correspondentes en xerundio, como *andar a + infinitivo* (> *andar + xerundio*) ou *estar a + infinitivo* (> *estar + xerundio*) (Yllera, 1980: § 1.2); os casos perifrásicos de *salir + xerundio* localizados no Corpus do Español de Mark Davies (poniendo [*salir*] como palabra para buscar, colocada coa forma de xerundio [VPP*]), e un [0-2] para que localice un máximo de dous ítems á dereita e ningún á esquerda) non superan a trintena entre os séculos XIII e XV, e son moito menores os casos con *salir a + infinitivo* (apenas cinco). Entre os séculos XVI e XX, non obstante, esta construcción aumenta (uns 500 exemplos perifrásicos), ao igual que a súa irmá *salir + xerundio* (prácticamente o dobre que aquela), o que pode deberse, sinxelamente, a unha cuestión de selección léxica.

4.2. Paremias que aparecen en dúas das tres etapas

4.2.1. Paremias que empregan a mesma perífrase en dúas etapas

No noso corpus, son bastantes as paremias que non cambian de perífrase ao longo da súa historia. Así, temos o refrán medieval *Yo a buenas y vos a malas, no puede ser mas negro el cuervo que sus alas* (MS, 703), convertido no español clásico en *No podía ser el cuervo más negro que las alas* (*Buscón*, apud SC, 104; Correas, 146): ambas denotan a prohibición externa natural (cfr. § 3.1).

Múltiples paremias demostran que, en ocasións, as diferenzas morfosintácticas entre o español clásico e o actual non son demasiado evidentes. Por unha banda, hai algunha formada polo futuro analítico, relacionado coas perífrases con *haber* (cfr. § 2.2), como en *Dame cava y bina, darte he rama y Vendimia* (Correas, 277; SC, 231) ou *El olivar, hacerte há bien si le haces mal* (Correas, 79; SC, 227), en ambos casos para expresar a obriga externa social.

Ademais, abundan os exemplos coa perífrases *haber de* + infinitivo, como amosan *El enamorado y el pez, frescos han de ser* (Correas, 78; RM), con significado de necesidade; *Has de hacer, no lo que quieres, sino lo que debes* (Correas, 55) e *Habremos de vivir como podamos que no como queramos* (SC, 49), con significado de obriga externa social; *Lo que has de dar al mur, dalo al gato, y quitarte ha de cuidado; aunque más come un gato de una vez, que un ratón en un mes* (Correas, 197); *Lo que has de dar al rato, dáselo al gato* (SC, 20) ou *Lo que has de dar al mur, dalo al gato y sacarte ha de cuidado* (SC, 24), co futuro analítico (*quitarte ha e sacarte ha*) que enfatiza a obriga externa social; *Lo que no has de comer, déjalo bien cocer* (Correas, 198) e *Lo que no has de comer, dejadlo cocer er* (RM), con significado de necesidade; e *Por bien estar, mucho se ha de andar* (Correas, 398; RM), co significado de obriga externa social.

Tamén hai algúns casos con *deber* + infinitivo, que se pode comprender como unha obriga interna (moral): *El que ley establece, guardarla debe* (Correas, 93; RM); e *Mal por mal no se debe dar* (Correas, 444) e *Mal por mal no se debe tomar* (SC, 32), nos que cambia a perspectiva do axente (ou paciente) que dá (ou toma) o mal.

Noutros casos nos que se dá unha interesante interrelación de perífrases, como en *No sólo ha de ser casta la mujer, mas débelo parecer* (Correas, 229) e *La mujer del César, además de ser honesta, debe parecerlo* (RM), pódese observar, separadamente da diferente localización do pronombre persoal *lo* (*débelo parecer* vs. *debe parecerlo*), certo cambio sociocultural na concepción do papel da muller, xa que a paremia pasa de afectar a calquera fémina (*la mujer*), a afectar, na actualidade, só ás de certa relevancia social (*la mujer del César*), ademais de colocar ao mesmo nivel as apariencias e a verdadeira esencia, e permitir que se poida pasar dunha lectura de obriga externa (*ha de ser*) a unha lectura de obriga interna (*debe parecerlo*), como xa explicamos anteriormente (cfr. § 3.2).

Tan só rexistramos unha paremia con *haber que* + infinitivo, que denota unha contrabriga externa: *No hay que mentar la soga en casa del ahorcadío* (*Quijote*, apud SC, 112; RM).

En canto a poder infinitivo, vén demostrar o valor eminentemente facultativo (e tamén de prohibición externa social) nas variantes da paremia *Nadie puede servir á dos amos, y contentarlos á entrambos* (Correas, 208), como *No se puede servir á dos señores, ó nadie puede servir á dos señores* (Correas, 228); *No se puede servir á dos señores á un tiempo y tener á cada uno contento* (Correas, 228), que en español actual aparecen praticamente sen cambios: *Nadie puede servir a dos señores* (RM; SC, 44); *Nadie puede servir a dos amos y contentar a entrambos* (SC, 44); *Nadie puede servir a dos señores a un tiempo y tener a cada uno contento* (SC, 44). A excepción pode ser a paremia *Quien a muchos amos sirve, a alguien ha de hacer falta* (SC, 44), que ao empregar a versión en afirmativo, precisa cambiar de perifraxe e, xa que logo, deixar de expresar unha contra-obriga para pasar a denotar unha obriga.

Por último, resúltanos gramaticalmente moi interesante a paremia *Cuando un lobo come á otro, no hay qué comer en el soto* (Correas, 367), que no español actual se mantén praticamente intacta (*Cuando un lobo come a otro, no hay que comer en el soto* [RM]), sobre todo si facemos caso omiso ao til do español clásico que transforma nun pronoménterrogativo a palabra que, que na versión actual funciona con claridade como unha conxunción, e conforma deste xeito unha perifraxe (*haber que + infinitivo*) con significado de necesidade, feito que non sucede necesariamente na versión do español áureo (Fernández Martín, en prensa).

4.2.2. Paremias que utilizan distintas estratexias lingüísticas

Neste último grupo imos incluír aquelas paremias que, aparecendo tan só en dúas das tres etapas estudiadas, desenvolven distintas estratexias para expresar o mesmo significado deónico ao longo dos séculos. Unha dasas estratexias é, necesariamente, unha perifraxe verbal. Entre as outras estratexias utilizadas atopamos a desaparición do membro que contén a perifraxe en cuestión ou a súa sustitución por outra construcción gramatical, como un presente de indicativo ou de subxuntivo.

Así, en *A la ocasión la pinta calva y hay que cogerla por los pelos* (Lope de Vega, apud SC, 118), a perifraxe desaparece, simplemente porque o segundo membro da paremia, testemuñado polo Fénix dos Enxeños, non supera o paso do tempo (*A la ocasión la pintan calva* [RM]), o que ocasiona que se perda, en certo xeito, o significado deónico.

Noutros casos, a perifraxe da paremia antiga converteuse noutra construcción gramatical na versión máis moderna, como sucede coa medieval *El deudor no se muera, que la deuda pagarse a* (MS, 253), que se transforma en *Si el deudor no se muere, la deuda no se pierde* (Correas, 251). Na paremia medieval, a perifraxe (*pagarse a*) insérrese dentro dunha subordinada causal que explica o motivo polo que non debe morrer o deudor, mentres que na versión áurea, convertida nunha estrutura condicional, a apódose implica unha consecuencia da condición expresada pola prótase, polo que, ademais da perifraxe, desaparece o significado deónico.

Algo moi semellante acontece en *No dire que te vayas, mas hazerte e las obras* (MS, 467), no que o futuro analítico medieval se converte nun presente de indicativo no español

clásico, inserido nunha coordinada adversativa introducida por *mas* (*Yo no te despido, mas hágote obras {por donde te vayas/por donde lo hagas}* [Correas, 121]), cuxo verbo (*hago*) aparece complementado por unha adverbial con función de circunstancial (*{por donde te vayas/por donde lo hagas}*), que non existía na versión do marqués de Santillana.

Como se se tratase dun espello con respecto á xa vista *El deudor no se muera, que la deuda pagarse a* (MS, 253), a paremia *El cazador y el mentiroso, perdidos son si no son memoriosos* (Correas, 90), carente de perifraxe, convértese en *El mentiroso ha de ser memorioso* (RM), cuxo significado deóntrico de necesidade queda expresado mediante *haber de + infinitivo*. Así mesmo, de xeito igualmente especular, a condición existente na versión do español clásico, que elimina por completo o valor deóntrico, e transforma o ser memorioso nunha condición para evitar a perda (literal) do cazador e (metafórica) do mentiroso, dá paso a unha oración simple, na que non existe ningunha relación de causa e efecto, senón unha simple aserción, como dicimos, cun valor deóntrico expresado na perifraxe.

Tamén resulta interesante que unha perifraxe con significado claramente deóntrico como é *haber de + infinitivo* se convierta, dentro do mesmo contexto de negación, nun imperativo, como de feito sucede na paremia clásica citada por Calderón da Barca (*En tu vida no has de darle consejo al que ha menester dinero* [Calderón de la Barca, apud SC, 121]), que pode considerarse, polo menos no primeiro membro, a mesma que a versión actual (*Nunca des consejo al que no te lo pide* [RM]).

Moi interesante resulta o que sucede coa paremia do español clásico *Llantos no se han de creer / de viejo, niño y mujer* (Calderón da Barca, apud SC, 123), cunha perifraxe de marcado significado deóntrico (non necesidade ou exención), que aparece no español actual expresada mediante o que foi no seu día outra perifraxe, *ser de + infinitivo* (*El lloro de la mujer, no es de creer* [RM]) que, orixinada na forma da estrutura latina *est credere, est dicere, herda*, non obstante, os valores deóntricos de {*ESSE + -NDVS*} (*es de alabar = LAVDANDVS EST*), como o da necesidade ou exención que aparece aquí (Yllera, 1980: § 2.2.1.4.1). O feito de que algúns autores ainda a consideren perifrástica indica o alto grado de gramaticalización de *ser de + infinitivo* (Gómez Torrego, 1988: 25 ss; Morera, 1991: 49-197).

O curioso da seguinte paremia é que fluctúa formalmente dende unha perspectiva sincrónica, xa que rexistramos *Nadie extienda la pierna sino hasta donde la sábana llega* (SC, 70), procedente probablemente do español clásico (*Nadie extienda la pierna, sino hasta donde la sábana llega* [Correas, 207]), e tamén *No hay que extender la pierna más que lo que da de sí la sábana* (RM), na que existe de facto unha perifraxe que permite que a paremia se entenda, como na súa versión non perifrástica, como unha necesidade (un consello ou suxestión).

E, por último, a interesante paremia do español clásico *Adonde no hay, no cumple buscar* (Correas, 56) chamou a nosa atención porque ofrece un significado deóntrico de necesidade (suxestión ou consello) sen utilizar unha das perifraxes seleccionadas neste traballo, como xa o mesmo Covarrubias destaca ao falar do verbo cumplir no

seu dicionario (“No cumple se haga esto, vale no conviene”)³. Na versión actual, *De donde no hay, no se puede sacar* (RM; SC, 259), esa conveniencia áurea parece terse convertido ben nunha contra-obriga externa natural (facultativa), que implica que é completamente imposible sacar algo de onde non hai nada; ou unha contra-obriga externa social (epistémica), que supón exercer unha opinión pesimista sobre a imposibilidade mesma de sacar algo de onde non hai nada.

5. Conclusións

O obxectivo deste artigo consistía en coñecer mellor as perifrases verbais a través do discurso paremiolóxico, para o que, tras establecer o marco teórico adecuado (cfr. § 2), analizamos, en primeiro lugar, as perifrases achadas en tres recompilacións paremiolóxicas que atravesan a historia do español (cfr. § 3) e, en segundo lugar, a interpretar o xeito no que as paremias botan man dunhas perifrases ou doutras (ou de ningunha) para expresar o valor deontico (cfr. § 4). Así, a primeira conclusión á que chegamos é que resulta completamente necesario para o estudo da historia da lingua incluír córpora paremiolóxicos entre os seus textos de estudo, porque poden contribuir enormemente a ampliar o noso coñecemento sobre o funcionamento das estruturas morfosintácticas que en cada momento interesen.

A este respecto, as paremias amósanse como unha xoia intacta ao longo do tempo, xa que se prestan a ser perfectamente comparadas nas distintas etapas da lingua, porque, como dixemos anteriormente, *son elas mesmas*, é dicir, porque poden ser estudiadas sen temor a que a comparación diacrónica non sexa rigorosa.

En efecto, a comparación que se pode establecer formalmente entre, por exemplo, unha paremia actual e a súa versión medieval sempre se vai axustar á realidade lingüística en maior medida que como se adoita facer comparando discursos semellantes, pero non iguais. Así, o anónimo *Lazarillo* contén unha serie de actos de fala que o fan aproximarse a outras novelas como a *Busca de Baroja*, do que se desprende que ambas poidan ser cualificadas de “novelas” e, xa que logo, dende a perspectiva da gramática histórica, estudiadas por ser discursos comparables. Mais á súa vez, cada unha das novelas está formada por unha serie de actos de fala diferentes que as dotan de calidades idiosincrásicas propias, debido a cuestiós de autor, estilo, etc., o cal prácticamente non se dá nas paremias.

E dicimos que non se dá “practicamente” porque observamos máis dun caso no que unha mesma paremia pode expresarse de distintos modos, como ocorria no plano sincrónico con *Nadie extienda la pierna sino hasta donde la sábana llega* (SC, 70) e *No hay que extender la pierna más que lo que da de sí la sábana* (RM), ou no diacrónico con *Cabra va por viña, qual la madre tal la hija y La hija de la cabra, qué ha de ser sino cabrita* (cfr. § 4). Esta posible variabilidade (diatópica, diastrática, diafásica?), con todo, non

³ Lémbrese que en galego *cómpre* (do latín COMPLERE) + infinitivo equivale a ‘é necesario’+ inf., acepción que tamén ten como 7º o verbo *cumplir* no DRAE. En galego o til diacrítico (*cómpre*) distingue este verbo do *compre* (subx. de *comprar*).

afecta ao emprego dos repertorios paremiológicos como córpora, xa que forma parte do dinamismo natural e inherente ao sistema lingüístico.

Deste xeito, tendo sempre en conta as limitacións do estudo histórico (a fixación dunha forma concreta, os avatares textuais, as cuestións ecdóticas...), a vantage de traballar con paremias radica, como dicimos, en que estamos ante o mesmo *acto de fala* en todas as épocas. Desta forma, unha novela como o fascinante *Quixote* pode chegar ata nós e deixarnos así unha muda testemuña da lingua da época cervantina, pero non hai máis *Quixotes* na historia do español que sufran o paso do tempo e poidan funcionar como vítimas do cambio lingüístico, algo que si ofrecen as paremias, cuxo legado atravesa todo o longo da historia da lingua (cada unha dentro da súa período inicial, naturalmente) ata o noso século XXI (se chegaron). Desta forma, a comparación que se pode efectuar, dende a perspectiva da análise das perifrases verbais, entre a paremia do Medievo *Dime con quien andauas y dezirte e lo que hablauas* (MS, 219) e a paremia actual *Dime con quién andas, y te diré quién eres* (RM), será sempre máis fidedigna e rigorosa que a comparación lingüística que se podería facer, por exemplo, entre *Cárcel de amor* e *La Regenta*.

Ademais, as paremias serviron para comprobar non só as pegadas formais de estados previos de lingua na actualidade (*Lo que has de dar al mur, dalo al gato y sacarte ha de cuidado* [SC, 24]), senón tamén como se fusionan e se adaptan certas formas ao significado que se pretende expresar en cada momento sociohistórico (*Cria el cuervo, sacarte ha el ojo* [MS] > *Cria cuervos y te sacarán los ojos* [RM]), incluso sen ter que empregar en todas as épocas as perifrases verbais aducidas para expresar o significado deónitico (*El cazador y el mentiroso, perdidos son si no son memoriosos* [Correas, 90]; *El lloro de la mujer, no es de creer* [RM]).

Naturalmente, sempre se pode reprochar unha posible loita metodolóxica entre o evidente conservadurismo das paremias e a riqueza morfosintáctica da lingua. Sendo conscientes deste posible inconveniente, atrevémonos a dicir, non obstante, que a morfosintaxe dunha lingua é un alicerce tan profundo na súa estrutura que chega a modificar formalmente (e en ocasións, tamén semánticamente, como comprobamos no apartado 4) unhas construcións tan fosilizantes como son as paremias. Ou, dito doutro xeito, os refráns, tan tendentes a manterse praticamente intactos ao longo dos séculos, non poden evitar sufrir certos cambios gramaticais cando estes afectan ao resto do sistema lingüístico, o que unha vez máis demostra a característica discursiva das paremias, pois pertencerían a aqueles xéneros textuais que son más tardíos en aceptar os cambios do código, segundo defende a moderna teoría das tradicións discursivas (cfr. § 2.1).

Por isto, sería moi interesante seguir indagando no valor lingüístico das paremias dende distintas perspectivas. Dende a diacronía, podería ser relevante comprobar, nun corpus paremiológico máis amplio que o que aquí se utilizou, que usos perifrásticos abondan en paremias desaparecidas do español actual, nas actuais de recente creación e naquelas que ofrecen varias perifrases nas distintas etapas da historia da lingua. Nestes casos, podería á súa vez investigarse se esas vacilacións teñen a súa orixe en posibles

traducións doutras linguas, é dicir, na propia historia da paremia ou noutros motivos igualmente interesantes. Ao fin e ao cabo, as motivacións que pode haber para que unhas veces se empregue unha ou outra perífrase e outras veces outra na mesma paremia ao longo do tempo poden relacionarse coas características socioantropolóbicas do colector (coñecementos metalingüísticos, rexión de orixe, variantes de prestixio...), coa natureza dos textos que nos chegaron (por exemplo, ausencia de repertorios ou carencia de explicacións metalingüísticas), con cambios nas percepcións sociais (lembremos *No sólo ha de ser casta la mujer, mas débelo parecer* [Correas, 229] e *La mujer del César, además de ser honesta, debe parecerlo* [RM]), e outros múltiples factores nos que se podería tamén profundar.

Dende a sincronía, valería a pena analizar o funcionamento das perífrases verbais de valor deontico dende dousas perspectivas: a intralingüística e a interlingüística. A primeira podería suscitarse que mecanismos (eminenteamente sociolingüísticos) se empregan para fixar certa forma paremiolóxica no español actual, de maneira que, con sumo coidado, se puidese extrapolar a outras etapas do español, para comprender o grado de necesidade de expresar a modalidade deontica mediante unha perífrase verbal.

Dende unha perspectiva interlingüística, merecería a pena estudar outras linguas romances (e, posteriormente, non só romances), operando nun dobre camiño: a) localizando as mesmas paremias que detectamos en castelán e comprobando que perífrase se emprega en cada caso nas outras linguas (se esa paremia opta por unha perífrase para expresar a modalidade deontica e, se non o fai, que mecanismos emprega entón); e b) partindo das perífrases verbais elixidas noutras linguas, e localizándoas no seu propio corpus (galego, catalán, asturiano, portugués, italiano, francés...) para descubrir se se utilizan nas mesmas paremias ou en diferentes ás do castelán. Naturalmente, unha visión diacrónica que engadise explicacións tanto aos valores perifrásticos como ás orixes das paremias sería sumamente enriquecedora para comprender o funcionamento sincrónico de ambas.

En calquera caso, esperamos coa nosa proposta demostrar que un xénero discursivo como o paremiolóxico pode contribuír a seguir profundando nas complexas interrelacións morfosintácticas que han ter lugar ao longo da historia da lingua e que estas, á súa vez, quizá teñan algo que achegar ao coñecemento paremiolóxico, se se utilizan para comprender as transformacións que as paremias poidan sufrir ao longo dos séculos.

6. Apéndice

A continuación, ofrecemos unha lista por orde alfabética (da columna do español actual), coas paremias analizadas na sección 4. Empregamos as seguintes siglas: RM = *Refranero Multilingüe*; SC = *Sevilla y Cantera* (2008); C = Correas; MS = *Los refranes que dizan las viejas tras el fuego*. O número entre paréntese corresponde á páxina, no caso de Sevilla e Cantera (2008) e Correas; ou á paremia referida na edición correspondente, no caso da obra atribuída ao Marqués de Santillana. Lembre que no noso traballo, este é o texto que representa o español medieval; para o español clásico, é o de Correas; e

para o actual, o *Refranero Multilingüe*. A obra de Sevilla e Cantera (2008) aparece de xeito transversal en varias épocas (= SC).

Castelán medieval	Español clásico	Español actual	Valor da paremia
	A la ocasión la pinta calva y hay que cogerla por los pelos (Lope de Vega, apud SC, 118)	A la ocasión la pintan calva (RM)	Necesidade (consello ou suxestión)
Al ruyn dalde vn palmo y tomara quatro (MS, 62)	Al villano, dalde el huevo y pedirá sal (C, 39); Al villano, dalde el pie y tomaros há la mano (C, 39); Al villaño, dalde un palmo y tomará cuatro (C, 39); Al villano, dalde el dedo y tomaros há la mano (C, 39); Al villano, danle el pie y toma la mano (C, 39)	Al ruin, dadle un huevo y pediros ha el tozuelo (SC, 168) Al villano, dadle el dedo, y se tomará la mano (RM)	Obriga externa social
Dineros y diablos no se pueden encubrir (MS, 225)	Amor, dinero y cuidado, no puede estar encerrado; ó nunca fué disimulado (C, 68)	Amores, dolores y dineros no pueden estar secretos (RM)	Contra-obriga externa natural (significado facultativo), contra-obriga externa social (significado epistémico ou obriga externa social (significado deóntrico)
Cria el cueruo, sacarte ha el ojo (MS, 152)	Cria el cuervo, y sacarte ha el ojo (C, 376)	Cría cuervos, y te sacarán los ojos (RM)	Obriga externa natural
	Cuando un lobo come á otro, no hay qué comer en el soto (C, 367)	Cuando un lobo come a otro, no hay que comer en el soto (RM)	Necesidade (consello ou suxestión)
	Dame cava y bina, darte he rama y Vendimia (C, 277)	Dame cava y bina, darte he rama y vendimia (SC, 231)	Obriga externa social
	Adonde no hay, no cumple buscar (C, 56)	De donde no hay, no se puede sacar (RM; SC, 259)	Necesidade (consello ou suxestión)
Dime con quien andauas y dezirte e lo que hablaus (MS, 219)	Dime con quién andas, diréte lo que hablas, ó tus mañas (C, 282); Dime con quién fueres, diréte quién eres (C, 282); Dime con quién irás, decirte he lo que harás (C, 282)	Dime con quién andas, y te diré quién eres (RM)	Obriga externa social
	El enamorado y el pez, frescos han de ser (C, 78)	El enamorado y el pez, frescos han de ser (RM)	Necesidade (consello ou suxestión)
	Llantos no se han de creer / de viejo, niño y mujer (Calderón de la Barca, apud SC, 123)	El lloro de la mujer, no es de creer (RM)	Non necesidade ou exención
	El cazador y el mentiroso, perdidos son si no son memoriosos (C, 90)	El mentiroso ha de ser memorioso (RM)	Necesidade (consello ou suxestión)
	El olivar, hacerte há bien si le haces mal (C, 79)	El olivar hacerte ha bien si le haces mal (SC, 227)	Obriga externa social
	El que ley establece, guardarla debe (C, 93)	El que ley establece, guardarla debe (RM)	Obriga interna (moral)
	Has de hacer, no lo que quieras, sino lo que debes (C, 55)	Habremos de vivir como podamos que no como queramos (SC, 49)	Obriga externa social

Cabra va por viña, qual la madre tal la hija (MS, 164)	<i>La hija de la cabra, qué ha de ser sino cabrita (C, 191); El hijo de la cabra, siempre ha de ser cabrío (C, 108)</i>	<i>La hija de la cabra, ¿qué ha de ser sino cabrita? (RM; SC, 182) El hijo de la cabra, ¿qué ha de ser sino cabrío? (SC, 182)</i>	Obriga externa na- tural
	<i>No sólo ha de ser casta la mujer, mas débelo parecer (C, 229)</i>	<i>La mujer del César, además de ser honesta, debe parecerlo (RM)</i>	Obriga externa social (haber de + infinitivo) / Obriga interna natural (deber + infinitivo)
<i>El poluo de la oveja alcohol es para el lobo (MS, 251)</i>	<i>La oveja que ha de ser del lobo, es fuerza que lo sea (C, 168)</i>	<i>La oveja que ha de ser para el lobo, es fuerza que lo sea (RM)</i>	Obriga externa na- tural
	<i>Lo que has de dar al mur, dalo al gato, y quitarte ha de cuidado; aunque más come un gato de una vez, que un ratón en un mes (C, 197)</i>	<i>Lo que has de dar al rato, dáselo al gato (SC, 20); Lo que has de dar al mur, dalo al gato y sacarte ha de cuidado (SC, 24)</i>	Obriga externa social
	<i>Lo que no has de comer, déjalo bien cocer (C, 198)</i>	<i>Lo que no has de comer, dejadlo cocer (RM)</i>	Necesidade (consello ou suxestión)
	<i>Mal por mal no se debe dar (C, 444)</i>	<i>Mal por mal no se debe tomar (SC, 32)</i>	Obriga interna (moral)
	<i>Nadie puede servir á dos amos, y contentarlos á entrabmos (C, 208); No se puede servir á dos señores, ó nadie puede servir á dos señores (C, 228); No se puede servir á dos señores á un tiempo y tener á cada uno contento (C, 228)</i>	<i>Nadie puede servir a dos señores (RM; SC, 44); Quien a muchos amos sirve, a alguien ha de hacer falta (SC, 44); Nadie puede servir a dos amos y contentar a entrabmos (SC, 44); Nadie puede servir a dos señores a un tiempo y tener a cada uno contento (SC, 44)</i>	Prohibición externa natural (significado facultativo) ou prohi- bición externa social (significado episté- mico)
	<i>Nadie extienda la pierna, sino hasta donde la sábana llega (207).</i>	<i>No hay que extender la pierna más que lo que da de si la sábana (RM); Nadie extienda la pierna sino hasta donde la sábana llega (SC, 70)</i>	Necesidade (consello ou suxestión)
	<i>No hay que mentar la soga en casa del ahorcado (Quijote, apud SC, 112)</i>	<i>No hay que mentar la soga en casa del ahorcado (RM)</i>	Contra-obriga externa
Yo a buenas y vos a malas, no puede ser mas negro el cueruo que sus alas (MS, 703)	<i>No podía ser el cuervo más negro que las alas (Buscón, apud SC, 104; C, 146)</i>		Prohibición externa natural
	<i>En tu vida no has de darle consejo al que ha menester dinero (Calderón de la Barca, apud SC, 121)</i>	<i>Nunca des consejo al que no te lo pide (RM)</i>	Non necesidade ou exención
	<i>Por bien estar, mucho se ha de andar (C, 398)</i>	<i>Por bien estar, mucho se ha de andar (RM)</i>	Obriga externa social
Can con rauia a su dueño muerde (MS, 154)	<i>El can con rabia, de su dueño traba (C, 90)</i>	<i>Quien a su can quiere matar, rabia le ha de levantar (RM)</i>	Obriga externa social
Quien mal anda, en mal ha de caer (Beroeo, apud SC, 80)	<i>Quien mal anda en mal acaba (Romance, 120 [1588], apud CORDE)</i>	<i>Quien mal anda mal acaba (RM)</i>	Obriga externa na- tural

<i>El deudor no se muera, que la deuda pagarse ha</i> (MS, 253)	<i>Si el deudor no se muere, la deuda no se pierde</i> (C, 251)		Obriga externa social
<i>Sy fuere el fablar / de plata figurado, / debe ser el callar / de oro afynado</i> (Seb Tom de Carrión, apud SC, 83)	<i>Quien tiene por qué callar, no ha de hablar o no hable</i> (C, 342)	<i>Siempre sale a hablar quien tiene por qué callar</i> (RM)	(Significado epistémico >) obriga externa social (> significado descriptivo)
<i>No dire que te vayas, mas hazerte e las obras</i> (MS, 467)	<i>Yo no te despido, mas hágoté obras por donde te vayas o por donde lo hagas</i> (C, 121)		Obriga interna (moral)

7. Referencias bibliográficas

7.1. Bibliografía primaria

- BIZARRI, Hugo O. (2001): “La glosa de 1541 a *Los refráns que dicen las viejas tras el fuego*”, *Olivar*, 2 (2). [http://www.fuentesmemoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.2905/pr.2905.pdf]. [4.5.2014].
- CORREAS, G. (1627/1906): *Vocabulario de Refráns i Frases Proverbiales i otras Formulas comunes de la lengua castellana*. Madrid: Establecimiento tipográfico de Jaime Ratés. [<https://archive.org/stream/vocabularioderef00corruoft#page/n3/mode/2up>]. [1.8.2014].
- REFRANERO MULTILINGÜE. Centro Virtual Cervantes, Instituto Cervantes. [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/Default.aspx>]. [1.5.2014].
- SEVILLA, J. y CANTERA, J. (2008): *Pocas palabras bastan. Vida e interculturalidad del refrán*. Salamanca: Diputación/Centro cultural.

7.2. Bibliografía secundaria

- AGUILAR RUIZ, Manuel José (2011): “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: *Los refráns que dizan las viejas tras el fuego*” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 13: 17-48.
- APEL, Karl-Otto (1985): *La transformación de la filosofía*. Madrid: Taurus.
- CONCA, María (1987): *Paremiología*. Valencia: Servei de Publicacions de la Universitat de València.
- CORTINA, Adela (2007): “Lo justo y lo bueno” en GÓMEZ, Carlos y MUGUERZA, Javier (eds.): *La aventura de la moralidad (paradigmas, fronteras y problemas de la ética)*. Madrid: Alianza; 382-404.
- CUETO VALLVERDÚ, Natalia (2002): *Representación e inferencia. El proceso de la interpretación*. Oviedo: Departamento de Filología Española de la Universidad.
- DÍAZ ÁLVAREZ, Jesús M. (2007): “La virtud” en GÓMEZ, Carlos y MUGUERZA, Javier (eds.): *La aventura de la moralidad (paradigmas, fronteras y problemas de la ética)*. Madrid: Alianza; 405-443.
- DÍAZ de RADA, Ángel (2010): *Cultura, antropología y otras tonterías*. Madrid: Trotta.

- ELVIRA, Javier (2004): “Modalidad e inferencia pragmática”, *Cahier de Linguistique hispanique médiévale*, 27; 37-54.
- (2006): “Sobre el desarrollo del valor epistémico del verbo *poder*”, en *Actas del VI Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, vol. 1. Madrid: Arco/Libros; 641-653.
- ENRIQUE-ARIAS, Andrés (2009): “Introducción. Lingüística de corpus y diacronía de las lenguas iberorrománicas” en ENRIQUE-ARIAS, Andrés (ed.), *Diacronía de las lenguas iberorrománicas. Nuevas aportaciones desde la lingüística de corpus*. Madrid: Iberoamericana Vervuert; 11-21.
- FERNÁNDEZ DE CASTRO, Félix (1999): *Perífrasis verbales del español actual*. Madrid: Gredos.
- FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2014): “La expresión de la modalidad deóntica en las paremias españolas: entre el *deber*, el *poder* y el *haber* de hacer”, *Paremia*, 23:2014; 79-89.
- (2013): “Del contexto sociocognitivo al cotexto lingüístico: algunas perífrasis de infinitivo en crónicas de Indias” en CAIRO CAROU, Heriberto; CABEZAS GONZÁLEZ, Almudena; MALLOGUTIÉRREZ, Tomás; del CAMPOGARCÍA, Esther y CARPIO MARTÍN, José (eds.): *XV Encuentro de Latinoamericanistas Españoles*. Madrid: Trama; 1121-1137. [<http://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00876573>]. [4.5.2014]
- (2014): “Cuestiones metodológicas en el estudio de las perífrasis verbales: interrelaciones entre sintaxis, semántica y pragmática” en GIRÓN ALCONCHEL, José Luis y SÁEZ de RIVERA, Daniel (eds.): *Los procesos de gramaticalización en la historia del español*. Madrid/Frankfurt: Iberoamericana/Vervuert; 119-158.
- GARCÍA FERNÁNDEZ, Luis (dir.) (2006): *Diccionario de perífrasis verbales*. Madrid: Gredos.
- GIRÓN ALCONCHEL, José Luis (1988): *Las oraciones interrogativas indirectas en español medieval*. Madrid: Gredos.
- (2005): “Gramaticalización y gramatización. Los futuros analíticos” en SANTOS RÍO, Luis; BORREGO NIETO, Julio; GARCÍA SANTOS, Juan Felipe; PRIETO DE LOS MOZOS, Emilio (eds.): *Palabras, norma, discurso en memoria de Lázaro Carreter*. Salamanca: Universidad; 581-592.
- GÓMEZ MANZANO, Pilar (1992): *Perífrasis verbales con infinitivo (valores y usos en la lengua hablada)*. Madrid: UNED.
- GÓMEZ TORREGO, Leonardo (1988): *Perífrasis verbales. Sintaxis, semántica y estilística*. Madrid: Arco/Libros.
- (1999): “Los verbos auxiliares. Las perífrasis verbales de infinitivo” en BOSQUE, Ignacio y DEMONTE, Violeta (coords.): *Gramática descriptiva de la lengua española* (2). Las construcciones sintácticas fundamentales. Relaciones temporales, aspectuales y modales. Madrid: Espasa; 3323-3389.
- HABERMAS, Jürgen (1989): *El discurso filosófico de la Modernidad*. Madrid: Taurus.
- HALLIDAY, M.A.K. y MATHIESSEN, Christian M.I.M (2014): *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. Kent: Routledge.

- HEINE, Bernd (2003): “Grammaticalization” en JOSEPH, Brian D. y JANDA, Richard (eds.): *The Handbook of Historical Linguistics*. Oxford: Blackwell; 575-599.
- KABATEK, Johannes (ed.): *Sintaxis histórica del español y cambio lingüístico: Nuevas perspectivas desde las Tradiciones Discursivas*. Madrid/Frankfurt am Main: Iberoamericana/Vervuert.
- KAZUMI, K. (2003): “Las unidades fraseológicas del español: su distribución geográfica y variantes diatópicas”, *Epos: Revista de filología*, 19, 47-66.
- LYONS, John (1980): *Semántica*. Barcelona: Teide.
- MARTÍNEZ ÁLVAREZ, Josefina (1977-1978): “Poder + infinitivo”, en *Archivum*; 27-28, 397-414.
- MARTÍNEZ DÍAZ, Eva (2010): “La formación de analogía histórica de <DEBER + DE + INFINITIVO> a partir de <HABER + DE + INFINITIVO>: historia de la covariación con <DEBER + INFINITIVO>”, en *Lengua y Habla*, 14/1; 71-83.
- MORENO CABRERA, Juan Carlos (2004): *Introducción a la Lingüística. Enfoque tipológico y universalista*. Madrid: Síntesis.
- MORERA, Marcial (1991): *Diccionario crítico de las perifrasis verbales del español*. Puerto del Rosario: Servicio de Publicaciones del Cabildo Insular de Fuerteventura.
- MUGUERZA, Javier (2007): “Del Renacimiento a la Ilustración: Kant y la ética de la Modernidad” en Carlos GÓMEZ y Javier MUGUERZA (eds.): *La aventura de la moralidad (paradigmas, fronteras y problemas de la ética)*. Madrid: Alianza; 80-128.
- NYSTRAND, Martin et alii (1986): *The structure of written communication. Studies in Reciprocity between Writers and Readers*. Londres: Academic Press.
- OLBERTZ, Hella (1998): *Verbal Periphrases in a Functional Grammar of Spanish*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2006): “El valor discursivo de los refráns” en *ELUA*, 20; 287-304.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2009): *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa.
- (2012): *Normas ortográficas e morfológicas do idioma galego*. [s.l.]: Editorial Galaxia. [<http://www.realacademiagalega.org/documents/10157/71d9f620-06b3-4aab-b19d-628b6586a696>]. [1.10.2014].
- RIDRUEJO, Emilio (1999): “Modo y modalidad. El modo en las subordinadas sustantivas” en BOSQUE, Ignacio y DEMONTE, Violeta (dirs.): *Gramática Descriptiva de la lengua Española*. Madrid: Espasa-Calpe; 3209-3251.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (1987-1988): “Los universales paremiológicos en dos paremias heroicas” en *Revista de filología románica*, 5; 221-234
- (1993): “Las paremias españolas: clasificación, función y correspondencia francesa” en *Paremia*, 2; 15-20.
- (1996): “Sobre la paremiología española” en *Euskera*, XLI (2. Aldia); 641-672.
- SEVILLA, Julia y CANTERA, Jesús (2008): *Pocas palabras bastan. Vida e interculturalidad del refrán*. Salamanca: Diputación/Centro cultural.

- TRAUGOTT, Elizabeth Closs y DASHER, Richard B. (2002): *Regularity in semantic change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- YLLERA, Alicia (1980): *Sintaxis histórica del verbo español: las perifrasis medievales*. Zaragoza: Universidad.
- (1999): “Las perifrasis verbales de gerundio y participio” en BOSQUE, Ignacio y DEMONTE BARRETO, Violeta (coords.): *Gramática descriptiva de la lengua española* (2). Las construcciones sintácticas fundamentales. Relaciones temporales, aspectuales y modales. Madrid: Espasa, 3392-3441.

7.3. Páxinas web (consultadas no mes de setembro de 2014)

- Analizador morfosintáctico Mystilus*. [http://www.mystilus.com/Analizador_morfosintactico#].
- COVARRUBIAS HOROZCO, Sebastián (1611): *Tesoro de la lengua española o castellana*. Madrid. [<http://fondosdigitales.us.es/fondos/libros/765/556/tesoro-de-la-lengua-castellana-o-espanola/>].
- (1726-1739): *Diccionario de Autoridades*. [- <http://web.frl.es/DA.html>].
- DAVIES, Mark. (2002-): *Corpus del Español: 100 million words, 1200s-1900s*. [<http://www.corpusdelespanol.org>].
- Real Academia Española. *Banco de datos (CORDE): Corpus diacrónico del español*. [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>].
- (2001): *Diccionario de la lengua española* (22^a.ed.). [<http://www.rae.es/rae.html>].

Fraseoloxía e paremioloxía castelá nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)

Spanish phraseology and paroemiology of Martín Sarmiento OSB (1695-1772)

Xesús Ferro Ruibal
Beatriz Pérez Traseira
Noelia Surribas Díaz
Xacinta Varela Martínez

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

Resumo: Recuperación de fraseoloxía e paremioloxía castelá (17 locucións ou compostos sintagmáticos, 5 frases proverbiais e 39 refráns) comentada polo ilustrado beneditino galego Frei Martín Sarmiento (1695-1772). Contrólase a pervivencia posterior ata o cambio de milenio, utilizando repertorios fraseolóxicos e paremiolóxicos actuais e mesmo os córpora Refranero Multilingüe, CREA e WEBCORP ou directamente GOOGLE. Isto permite no final do artigo facer unha medición aproximada da mortalidade fraseolóxica e paremiolóxica, que parece maior na fraseoloxía do que na paremioloxía. Pero, ademais desta análise cuantitativa, faise unha análise cualitativa do material usado polo P. Sarmiento e constátase que, coma calquera falante actual, utiliza o “discurso repetido” por veces como unha cita neutra, outras veces como unha cita de autoridade e algunha vez como unha cita crítica do propio pre-texto: o discurso repetido para el é algo fixado pero dinámico. Recóllese a terminoloxía que el utiliza neste ámbito e constátase que a mediados do século XVIII pide que se inicien os estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos.

Palabras clave: Fraseoloxía, paremioloxía, español, fixación, cambio lingüístico.

Abstract: Retrieval of Spanish phraseology and paroemiology (17 phrases or syntagmatic compounds, 5 proverbial phrases and 39 proverbs) commented by the Galician Benedictine erudit Fr. Martín Sarmiento (1695-1772). The subsequent survival up to the turn of the millennium is controlled using current phraseological and paroemiological repertoires and even corpora such as Refranero Multilingüe, CREA and WEBCORP, or directly GOOGLE. This enables us to measure approximately the phraseological and paroemiological mortality at the end of this article, that seems to be higher in phraseology than in paroemiology. But in addition to this quantitative analysis, there is a qualitative analysis of the material used by Father Sarmiento, proving that he, as any current speaker, when

Data de recepción: 2.7.2014. Data de aceptación: 24.11.2014.

using “repeated speech” may do sometimes a neutral citation, other times an authority citation or, at certain intervals, he provides criticism of this pretext. He sees repeated speech as something fixed, but also dynamic. The terminology used in this area is collected and it is verified that he calls for a beginning of phraseological and paroemiological studies in the mid-seventeenth century.

Keywords: *Phraseology, Spanish, paroemiology, fixation, linguistic change.*

0. Antecedentes e estrutura deste traballo

Frei Martín Sarmiento (1695-1772), máis coñecido como P. Sarmiento, foi un dos grandes ilustrados españoles, home de erudición enciclopédica, que o levou a facer tamén diversas observacións pertinentes verbo de asuntos fraseolóxicos e paremiológicos. Segundo a pauta dun artigo publicado anteriormente nesta mesma revista (FERRO-VARELA 2012: 99-164), pretendemos reunir agora fraseoloxía castelá usada e comentada polo P. Sarmiento nas sete obras nas que encontramos máis fraseoloxía castelá:

- 0.1. O manuscrito de 1730 *Costumbres, etiquetas, ceremonias, juegos, observaciones, supersticiones y vulgaridades, que se practican en diferentes partes de España: Refranes, frases, dichos y hechos que oy se aplican á otros y de lo que hay alguna noticia en autores antiguos etc.* (SARMIENTO 1730) que é un dos primeiros traballos que Sarmiento iniciou e que é o máis directamente fraseológico¹. Nel o sabio beneditino pretendía explica-la orixe e pervivencia de sintagmas fixos cargados de historia ou de implicacións que o tempo ía facendo escuras, converténdose así nun precedente de Sbarbi, de Montoto Rautenstrauch ou de Iribarren. Pero este interesante traballo quedou abortado porque a multidisciplinar curiosidade científica de Sarmiento levouno axiña a emprender, no eido lingüístico, proxectos más lexicográficos e a formular e practica-la gramática histórica e comparada en pleno século XVIII. Extraemos del 9 entradas.
- 0.2. O manuscrito de 1745 *Memorias para la Historia de la poesía y poetas españoles.* (SARMIENTO 1745).
- 0.3. O manuscrito de 1746 *Colección de voces y frases gallegas* (SARMIENTO 1746).
- 0.4. O manuscrito secreto² de 1752 *Copia del Real Privilegio del Rey Don Hordóño 2º* (SARMIENTO 1752). Del extraemos 19 entradas.

¹ Véase na Bibliografía a descripción do manuscrito do Museo de Pontevedra, que é o que seguimos, ainda que xa existe edición de Sbarbi e tamén de García Alén. Cando o P. Sarmiento abandonou este traballo deixouno metido dentro doutro titulado *Conjeturas para establecer algunas etimologías de diferentes voces que se usan en España, segun la Observacion del Rev.mo Padre Maestro Sarmiento, cuya obra la empezó el año 1730, y la fue continuando despues por todo el curso de su vida segun le yban ocurriendo las voces en la lectura, ó conversacion, y procede por Alphabeto.*

² Trátase dun escrito no que o P. Sarmiento empieza por facer unha nova edición depurada dun importante documento medieval do mosteiro de Samos en Galicia e, vendo que unha edición anterior continúa errores, decítase de que a Orde Benedictina ten en España un problema de falta de arqueiros competentes propios. Disto pasa a analiza-los problemas da formación dos monxes bieitos do seu tempo. A súa análise pasa dun aspecto a outro e acaba converténdose nunha crítica severa pero leal, porque é interna e secreta. Por iso na súa epígrafe § 203, consciente de que esta análise desinhibida dos problemas de funcionamento interno da Orde Benedictina poden ter unha lectura agresiva por parte de inimigos do monacato, anota estas palabras: *Ni directe ni indirecte sabrá Samos [a abadía galega pola que empezou a escribir este texto] ni otra casa*

- 0.5. O manuscrito de 1757 *Onomástico etimológico de la lengua gallega* (SARMIENTO 1757).
- 0.6. A monumental *Obra de 660 Pliegos* (SARMIENTO 1762-1772), da que extraemos a maior parte das entradas (28).
- 0.7. O manuscrito de 1768 *La educación de la juventud* (SARMIENTO 1768).

Queda áinda unha obra inxente por analizar. Este traballo ten dúas partes.

- 0.8. Na primeira parte (epígrafes 1-4) expóñense as citas fraseolóxicas e paremiolóxicas do P. Sarmiento, dentro do seu propio contexto, confrontadas ós datos que ofrece o español actual. Coma no artigo aludido, trataremos de observar se eses fraseoloxismos ou paremias seguen ou non en uso e, para iso, consultamos de maneira sistemática os dicionarios fraseolóxicos do español moderno: o creado por Fernando Varela e Hugo Kubarth (**Varela-Kubarth**), o do español actual creado por Manuel Seco, Olimpia Andrés e Gabino Ramos (**Seco**) o de Cantera Ortiz de Urbina – Gomis Blanco (**Cantera-Gomis**) pero tamén o *Diccionario de la Real Academia Española (DRAE)*; e prescindiremos destes dicionarios cando entremos na análise das paremias, porque estas fontes non as conteñen. Para as paremias revisouse de maneira exhaustiva o monumental *Refranero general ideológico español* de Luis Martínez Kleiser (**MKleiser**) que integra a case totalidade das fontes anteriores a el (1953). Na procura de datos fiables de pervivencia actual (2014) fixérонse tamén buscas exhaustivas en catro fontes: o **Refranero Multilingüe (RMultilingüe)** (Sevilla e Zurdo dirs. 2009) que ofrece o Centro Virtual Cervantes [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>] e do que recollemos só as indicacións de pervivencia actual, dado que as históricas xa figuran nas referencias de MKleiser; o *Corpus del Español Actual (CREA)* que ofrece a Real Academia Española; o *Webcorp (WEBCORP)* creado pola Research and Development Unit for English Studies da Birmingham City University, que permite acceder a toda Web coma se fose un corpus³; e finalmente introduciuse, como fonte complementaria, a busca directa en **GOOGLE** tras comprobar que ese motor de buscas ofrecía secuencias que non aparecían no Webcorp. A base de datos **Paremiorom** (<http://stel.ub.edu/paremio-rom/es/refrane/>) é unha base de datos romance especializada en refráns meteorolóxicos. Como dos que Sarmiento cita só un (3.38) é meteorolóxico (*Una golondrina no hace verano*), Paremiorom só figura nese refrán.

alguna, si existen o no existen estos pliegos que voy escribiendo; no saldrán jamás de mi poder ni daré copia de ellos a alma viviente, a no ser a un [Padre] general que yo le imagine dedicado a cortar de raíz muchos abusos aquí referidos.

³ A tódolos autores deses libros ou ferramentas de investigación expresámolle o noso recoñecemento, maiormente ó fraseólogo galego-vienés Fernando Varela Iglesias, inesperadamente falecido en 2013, que co profesor Hugo Kubarth construíu un magnífico e pioneiro *Diccionario fraseológico del español moderno* (VARELA-KUBARTH). Aínda que a maior parte dos textos do P. Sarmiento xa os localizaramos nos exemplares da biblioteca do Museo de Pontevedra e da Universidade de Santiago de Compostela, reiteramos gustosos a nosa gratitud ó prof. Henrique Monteagudo por nos franquea-lo acceso á primicia da parte impresa e mesmo a algúnhia parte inédita.

0.9. Na segunda parte (epígrafe 4) facemos unha reflexión sobre todo o material reunido.

- 0.9.1. En primeiro lugar (epígrafe 4.1.) contabilizamos con detalle cantos fraseoloxismos e paremias que Sarmiento usou ou comentou no século XVIII, perviven hoxe (4.1.) visibilizándoo todo en tres táboas (1, 2 e 3); a isto seguen unhas reflexións sobre se realmente se pode medi-la fixación (4.1.1.), dado que non tódalas citas actuais de Internet son testemuño de uso actual (4.1.2.); sobre a maior conservación en América (4.1.3.) e descartamos que a desaparición de unidades usadas no século XVIII polo P. Sarmiento poida atribuírse a que el adaptaba ó castelán o seu substrato fraseolóxico e paremiolóxico galego (4.1.4). Constatamos tamén que a fixación é esencial no texto fixado pero que tamén o é a innovación (4.1.5.). Coidamos que estas cinco reflexións constitúen unha aproximación ás dimensións cronolóxicas e estruturais do fenómeno que chamamos *fixación*. Coas reservas que expresaremos en 4.1.1. e 4.1.2., todo isto permitenos aproximarnos algo a saber se hoxe perviven ou non eses fraseoloxismos e paremias que corrián no século XVIII. O método será, polo tanto, o mesmo que seguiron os autores do artigo anterior e a el nos referimos, só que, neste caso, as fontes de contraste, como queda dito, serán dicionarios, refraneiros e córpura en castelán. Nalgún caso ofreceremos en nota a rodapé a equivalencia galega, non tanto para salientar innecesariamente paralelos entre a fraseoloxía das dúas linguas senón, sobre todo, porque ordinariamente⁴ permite excluír que sexan substrato galego de Sarmiento certos fraseoloxismos ou paremias castelás que el usa e que hoxe non encontramos vivas: é dicir, permitenos falar de verdadeira mortalidade fraseolóxica ou paremiolóxica⁵.
- 0.9.2. Na mesma segunda parte (epígrafe 4.2.) examinamos aspectos do uso en vivo que o P. Sarmiento fai da fraseoloxía e da paremioloxía, como son os distintos tipos de cita que practica (crítica, neutra ou de autoridade) (Táboas 4 e 5) e percibiremos que as paremias no seu conxunto son máis autoridades (54%) ca sofismas (26%), feito no que se revela a dependencia pero tamén a independencia de criterio de Sarmiento fronte á doutrina do seu mestre, o P. Feixoo (FEYJOO)⁶, verbo dos refráns⁷ no monumental *Theatro crítico* que el axudou a editar e do que foi principal defensor (Sarmiento 1732). E tamén analizamos algúns exemplos de desautomatización, que revelan que Sarmiento considera o texto

⁴ Só podería darse un caso con de tempos a tempos (1.7.).

⁵ Neste caso agradecémo-la posibilidade de consulta-lo Tesouro Fraseolóxico Galego (TFG), en construcción no Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.

⁶ A forma gráfica usual deste apellido galego e mesmo a referencia a este sabio benedictino en Galicia é sempre *Padre Feixoo*, como corresponde á etimoloxía (*sphæsolū*). Con todo, dado que el escribiu *Feyjoo* e o seu discípulo Sarmiento tamén escribiu *Feyjoo*, usaremos esta única grafía nas referencias bibliográficas.

⁷ É ben coñecido que o P. Feixoo abriu o primeiro tomo do seu transcendental *Theatro crítico* cun primeiro capítulo titulado “Voz del pueblo” contra a veracidade global dos refráns no que critica que sexa “voz de Dios” (FEYJOO 1726). Saíulle un oponente anos despois que sostiña que os adaxios son “evangelios breves” e a isto retrucou Feixoo cun segundo escrito, xa histórico, “Sobre la falibilidad de los adagios” (FEYJOO 1750, 1-10). Pode verse tamén o comentario de Cantera (2009:21-30).

fixado como un punto de partida, é dicir, como algo que pode mellorar e, por veces, mellora cando se retoca ou reforma⁸. Se o feito na epígrafe 4.1 permite aproximarnos á realidade cuantitativa da fixación, esta epígrafe axuda a perfilalo concepto cualitativo desa fixación.

- 0.9.3.** Na mesma segunda parte (epígrafe 4.3.) observamos tamén a terminoloxía que Sarmiento espontaneamente usa (*dicho, modo de hablar, proverbio, adagio* etc.) e a qué unidades aplica eses termos (Táboa 6).
- 0.9.4.** Finalmente (epígrafe 4.4.) resaltámolo feito de que entre os primeiros escritos do P. Sarmiento (1730) aparece un escrito que parecía se-lo inicio dun *Diccionario fraseológico castellano* e que, ademais, no seu último escrito (1762-1772) formula o necesario inicio dos estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos. Nese medio tempo, como sabio ilustrado, repasou con aguda mirada e enorme erudición os problemas más acuciantes do seu tempo propofiendo sempre medidas concretas de mellora. Pero é importante salientar que el considerou sempre os estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos como base dos estudos lingüísticos.
- 0.10.** Coma no artigo citado (FERRO-VARELA 2012: 99-164), no inicio de cada parágrafo de Sarmiento indicaremos entre corchetes a data na que Sarmiento escribía ese texto, porque esa referencia cronolóxica sempre é útil e, nalgún caso, é pertinente. Así *entrar por la boca-manga y sacar por el cabezón*. [1752]. E, a continuación, segue unha cita suficiente.
- 0.11.** Se no artigo citado a presenza de fraseoloxismos ou paremias galegas era moi visible, por seren sintagmas galegos nun texto en castelán, neste caso o detector desas unidades é o texto que Sarmiento comenta ou que no seu manuscrito subliña⁹ (e que o editor publica en cursiva), porque iso indica que el tiña conciencia de que son textos fixados, pre-textos, discurso repetido, ben fraseoloxismos ben paremias.

Para abreviar, utilizamos siglas que remiten ás referencias más usadas e que se desenvolven na bibliografía final. Son as do seguinte cadro.

⁸ Rara vez Sarmiento realiza unha cita observando a disciplina fraseográfica actual, porque os datos non proceden de traballox lexicográficos senón de ensaios nos que el trata os máis diversos temas científicos e neles insire un fraseoloxismo ou paremia, que lle dá o pé para clarifica-lo razoamento que está facer. As citas que trae a conto e que el glosa non sempre son autoridades nas que el se apoia senón, en certos casos, sofismas vulgares que el expresamente quere combatir.

⁹ A dici-la verdade, Sarmiento nos seus manuscritos subliña moitísimas palabras (substantivos, por exemplo) cun criterio que ainda non demos descifrado pero os que Sarmiento considera fraseoloxismos e paremias adoitan ir subliniados e iso pasou ás edicións modernas con letra cursiva. Nisto e nos índices finais é nos que nos baseamos, polo que, en lei dereita, non podemos asegurar que non haxa máis fraseoloxismos cós que nós aquí recollemos e comentamos.

Abreviaturas más usadas	
Sigla	Correspondencia na bibliografía final
CANTERA-GOMIS	CANTERA ORTIZ DE URBINA Jesús e GOMIS BLANCO, Pedro (2007)
CREA	REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en liña].
CORDE	REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CORDE) [en liña].
DRAE	REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001): <i>Diccionario</i> [en liña].
GOOGLE	
MKleiser	MARTÍNEZ KLEISER, Luís (1953). Por ser este un refraneiro que aglutina e ordena ideoloxicamente os máisw sobranceiros refraneiros anteriores (ata un total de 65.083 refráns), Martínez Kleiser tamén usou siglas propias para cita-los paremiólogos anteriores a el e son as que figuran nas casñas inferiores <ul style="list-style-type: none"> C Gonzalo Correas (1627). C.C. Caro Cejudo (1675). H Sebastián de Horozco (1599). M Juan de Mal Lara (1568). N Hernán Núñez (1555). R Francisco del Rosal (1560). R.M. Francisco Rodríguez Marín (1883, 1896, 1930, 1934, 1938, 1941). S Marqués de Santillana (1499). Z Pedro Vallés (1549).
PRIETO	PRIETO DONATE, Estefanía (2009).
RMultilingüe	SEVILLA MUÑOZ, J.; ZURDO RUIZ-AYÚCAR (2009).
SARMIENTO 1730	SARMIENTO, Fr. M. (1730)
SARMIENTO 1745	SARMIENTO, Fr. M. (1745)
SARMIENTO 1746	SARMIENTO, Fr. M. (1746)
SARMIENTO 1752	SARMIENTO, Fr. Martín (1752).
SARMIENTO 1757	SARMIENTO, Fr. M. (1757)
SARMIENTO 1762-1772	SARMIENTO, Fr. Martín (1762-1772).
SARMIENTO-1768	SARMIENTO, Fr. Martín (1768).
SECO	SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia e RAMOS, Gabino (2004).
VARELA-KUBARTH	VARELA, Fernando e KUBARTH, Hugo (1994).
VSACO	VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003).
WEBCORP	<i>Webcorp.</i> RDUES. Birmingham [en liña].

1. Colocacións, locucións e fórmulas

Só citaremos 22, porque non pretendemos facer un reconto exhaustivo de toda a fraseoloxía española que usou o P. Sarmiento (obviamente inmensa nunha obra xigantesca¹⁰) senón só daquela que a el lle merece algúñ comentario ou da que temos evidencia que pensaba comentar. E, áinda desa, só nos demoramos na que encontramos na obra publicada (maiormente por José Luís Pensado Tomé e por José Santos Puerto), xa que, como é ben sabido, a maior parte da inmensa obra de Sarmiento áinda está inédita e só no século XXI se abriu un proceso de edición total¹¹.

1.1. *Como tres con un zapato*. [1745; 1762-1772]

... entre sus Poesías [de Juan de la Encina 1468-1529] hay veinte coplas de á nueve pies cada una, y de ocho sylabas cada pie, y cuyo título es este: Disparates trobados por Juan de la Encina. El asunto es una sarta de desatinos, y disparates puestos de estudio, para hacer reir. Comienzan: *Anoche de madrugada / Ya despues de medio dia, / Vi venir en romeria / Una nube muy cargada, Etc.: / No despues de mucho rato / Vi venir un orinal puesto de pontifical, / Como tres con un zapato: / Y allí vi venir un gato / Cargado de verdolagas, / Y al Parce mihi, sin bragas, / Caballero en un gran pato, / Por hacer mas aparato*, Ec. [533]. Por lo que copié aquí, se conocerá lo que queda. (SARMIENTO 1745: 533).

(§ 6758) La voz *osas* siempre es plural o dual, porque significa una especie de calzado o zapatos que siempre se venden pareados –y así se usan a no seguir el disparate de Juan de la Encina *como tres con un zapato*. El arancel del arzobispo de Santiago don Diego Gelmírez dice así: “de calceamentis socos optimos cabrunos, sine fraude non amplius viii nummis. Osas bonas non amplius duobus solidis. Zapatones mulierum optimos xii nummis non amplius. Zapatones bonos bobinos pro ad barreganes non amplius v nummos etc¹²”, como se lee en la página 535 de la *Historia compostelana*. ¿Quién no ve aquí que *osas* son especie de zapatos? (SARMIENTO-660:6758).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: 2 *como tres en (o con) un zapato*. adv (col) Con grandes apuros o dificultades. // LaN 3.10.02 (In): Cuando los niños son pequeños, andas como "tres en un zapato", pero la crisis de la familia no es por la incorporación de la mujer al trabajo.

CREA: Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: 15 aparicións (+recente 2014). Nos deshacemos de nuestra moneda, andamos como tres con un zapato para sobrevivir al cambio y diez añitos después, nos condenan a la miseria sin

¹⁰ Queda, polo tanto, indicado aquí un farturento e interesante campo de traballo.

¹¹ O Consello da Cultura Galega, por acordo coa Casa Ducal de Medina-Sidonia, propietaria da maior parte dos manuscritos orixinais de Sarmiento, ten en marcha un ambicioso proxecto de edición que se describe en [<http://consellodacultura.org/sarmiento/>] [10.2.2014].

¹² “Do calzado, os mellores zocos de pel de cabra, sen gano, custarán non máis de 8 moedas. Unhas boas polainas, non máis de dous soldos. As mellores botas de mulleres, non máis de 12 moedas; as botas boas para os criados, non máis de cinco etc. “.

poder hacernos cargo de nuestra economía porque somos parte -perdedora- de algo más grande que cojea pero bien. [http://labasquebondissante.blogspot.com.es/2013_04_01_archive.html]. [11.11.2014].
// Están estos días muy mohinos algunos portugueses porque su gobierno, que anda como tres con un zapato, quiere deshacerse de unos cuantos cuadros de Miró que valen una pasta. Y los periodistas, claro, encantados, porque ya tienen de qué hablar sin exprimirse un ápice el coco. [http://gimiendoeneltostador.blogspot.com.es/2014_02_01_archive.html]. [16.11.2014].

GOOGLE: Máis de 2000 resultados. 2 exemplos do 2014 dun blogue, sempre co verbo *andar*.
// Están estos días muy mohinos algunos portugueses porque su gobierno, que anda como tres con un zapato, quiere deshacerse de unos cuantos cuadros de Miró que valen una pasta. [http://gimiendoeneltostador.blogspot.com.es/2014_02_01_archive.html]. [14.11.2014]. // todo lo demás era un sin parar de sortear obstáculos, por no hablar de los baches de la calzada que a nada que te descuidabas te tragabas uno que en eso sí que se nota que el ayuntamiento de la capital *anda como tres con un zapato*.

[http://gimiendoeneltostador.blogspot.com.es/2014_03_01_archive.html]. [14.11.2014].

COMENTARIO Resulta estraña a ausencia desta locución no CREA. E noutras fontes, a variante *como a tres con un zapato* (8 aparicións) son expresas referencias a outro sonado poema; este de Juan de Padilla (1490-1521). *Bien pensaua io, sennora, / que io solo uuestro era / hasta el punto de agora / que ui lo que non quisiera. / Pero, pues passan de dos / los que comen en este plato, / digo que me ua con uso / como a tres con un çapato.* [<https://quadernodenotas.wordpress.com/tag/literatura-siglo-xv/>] [1.11.2014]. Con todo iso, a presenza no Webcorp e no Diccionario de Seco-Andrés-Ramos é suficiente proba de vitalidade actual desta locución. As *osas*, que comenta Sarmiento, eran as polainas de coiro que protexían a parte inferior da perna (tinia e peroné).

1.2. *Dar anguilas* [a alguien]. [1730].

Anguilas por Azotes Plinio libr. 9. cap. 23. Contra Anguillis (Tergus) crasius, eo que verberari¹³ solitos, tradit Verrius, praetextatos et ob id multam his dicit non institutam¹⁴. San Ysidoro libr. Sº. cap. 26 fol. 935. dice Anguilla, est qua coercentur in Scholis pueri, quae vulgo Scutica dicitur¹⁵ Alejandro ab Alexandre libr. 2º cap. 25. folio 92. Vuelta: A quibus (los Niños en la Escuela) si quid esset ofensum [sic], praetextati Anguillarum tergore: Pueri férula: à parentibus vero levioribus flagris, vel plagis, aut puerili verbere plectebantur.¹⁶ Acaso aludirà à esto el modo de hablar en España quando se dice que à tal, ô tal muchacho le dieron en la Escuela tantas Anguilas, para significar tantos Azotes, ô Scuticas, pues estoy en que la voz Azote, viene de Scutica, Ascutica, Açutica, Azote, ô Ascote, ô Acote. (Sarmiento 1730).

¹³ O ms. di erroneamente *verbari*.

¹⁴ Plinio no texto citado estaba describindo a *muraena* (lamprea) e no inicio desta cita compara con ela a *anguilla* (anguía) e di que “a pel do lombo desta é algo máis brava” é que Verrio Flaco (55 aC – 20 dC) afirmaba que coa anguía dábanlle unhas zorregadas ós mozos de mala donduta e que ese castigo era inapelable”. Nótese que a pel deste peixe ten escamas microscópicas.

¹⁵ “A anguía é coa que se castigan os nenos na escola e a xente adoita chamarlle *scutica* (xostra, azoute)”.

¹⁶ Esta nota indica que había diferente rigor no castigo segundo a idade. Os *praetextati* eran os mozos menores de 17 anos e, polo contraste que establece cos *pueri*, estes deben de ser os pequenos. Pero cómpre ter en conta que os menores de 7 anos considerábanse *infantes*. Polo tanto este texto debe de significar que os mozos (*praetextati*) castigábanse con zorregadas de lombo de anguiás pero que os nenos (*pueri*) cunha varinha ou palmeta; pero que na casa os pais castigábanos co xostras más moles (*infantis*) ou con golpes. Dende o punto de vista fraseolóxico o más interesante é que Sarmiento testemuña que no tempo del circulaba a locución *darle tantas anguilas* [a alguien].

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera - Gomis: Non figura.

CREA: Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: Non figura. [3.11.2014].

GOOGLE: 1 cita. *Empezando por estos últimos aspectos, se ha detectado la influencia pliniana en dichos y expresiones castellanas como llevó el diablo rocín y manzanas*—Plin. HN 23, 7; 24, 1-, o *dar anguilas—por azotes* HN 9,77—, además de *estar en otro mundo*—para el que está de nuevas en algún asunto, como recordaba López de Gómara, J. General, cap. 1 a propósito de HN 2, 2-3-. (MOURE CASAS, Ana (2008): “Plinio en España: Panorama general” en Revista de Estudios Latinos). [<http://www.google.es/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fdialnet.unirioja.es%2Fdescarga%2Farticulo%2F4571176.pdf&ei=fJJcVLyGONTasASK1YKYDA&usg=AFQjCNFLzPbGfhr8os158QR7SAiYPSWGg>]. [7.11.2014].

COMENTARIO. No mundo antigo había moitas anguiñas porque se utilizaban para manter potable a auga dos depósitos públicos, dado que elas aliméntanse das algas e insectos que nacen nese medio. Para castigar non se usaba a anguia enteira senón un látigo feito coa súa pel que tiña escamas microscópicas. Sarmiento, sempre fiable, afirma “se dice que á tal, ó tal muchacho le dieron en la Escuela tantas Anguilas”. este “se dice” sitúanos en Madrid 1730. Por iso resulta extraño non encontrar outro testemuño desta locución en ningún corpus nin diccionario (non a detectamos nin no CORDE onde hai moitos textos contemporáneos de Sarmiento). Pero en cambio hai un poema de Eugenio Montale, titulado precisamente “L’anguilla” que di *l’anguilla, torcia, frusta*, no que define este peixe teleósteo como “facha e látigo”, o que evidencia que a memoria do látigo de anguia chegou en Italia ó século XX. A *scutica* era un flaxelo de correas.

1.3. *Dar un jaquimazo* [a alguien] [1762-1772]

(§ 6313) Los castellanos debían haber llamado *el juego de los jaques* o de *los jeques* y tendrían más a mano la etimología en el persiano; *xah*, *xaque*, *xeque*, todo significa ‘rey’ o ‘príncipe’ para la pieza principal y por extensión todas las piezas se llaman escaques o jaques. Antes que un jugador prenda al jaque o rey es cortesía advertirle que se retire y para eso vocea *jaque*. De ahí se originó la frase castellana para despedir a uno, diciéndole: “*ea, jaque de aquí*”. Cuando el jugador llega a prender al rey debe vocear “*shah mat*” o “*jaque mate*” que significa ‘el rey está preso o muerto’ y entonces se acabó el juego de ajedrez (y de la expresión jaque-mate se formó la frase castellana cuando a uno se le da una grande desazón: *le dieron un jaquimazo*). (SARMIENTO-660:6313).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

CREA: Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: Figura co verbo *pegar* en vez de *dar*. -*Sin faltar, oiga, sin faltar! ¡Que le pego a usté un jaquimazo de abajo parriba que hasta el cielo le molesta padar la vuelta, ¿oyó, cacho machango?*. [<http://adolfoasantana.com/retazos-de-zafras-vii>]. [11.11.2014]. Querido Ángel, Qué forma más educada, noble, humilde y acertada de *darle un jaquimazo* a ese tan listo que habla desde la sombra. Como lleva la intención de herir se oculta. Ahora que no ofende quien quiere sino quien puede, y a tí no pueden. [<http://rinconfiante.blogspot.com.es/2012/03/marzo-2012.html>]. [16.11.2014].

GOOGLE: 4 aparicións. Querido Ángel, Qué forma más educada, noble, humilde y acertada de *darle un jaquimazo* a ese tan listo que habla desde la sombra. Como lleva la intención de herir se oculta. Ahora que no ofende quien quiere sino quien puede, y a tí no pueden. [<http://rinconfiante.blogspot.com.es/2012/03/marzo-2012.html>]. [16.11.2014].

com.es/2012/03/marzo-2012.html]. [16.11.2014]. // *En fin, hoy estoy de reflexiones y me apetece darle un JAQUIMAZO al mundo...* [http://livaex.blogspot.com.es/2010/02/el-jaquimazo.html]. [11.11.2014]. // *Este como que estaba borracho y se dió un jaquimazo en el ojo. No es fácil encontrar a Mr turdus blumbeus aislado en una percha. Esta especie me falta..* [https://www.flickr.com/photos/dax_roman/14358446735]. [16.11.2014].

1.4. *De tiempos a tiempos* [1752].

Se de quien, asi que llegaba á un partido, suspendia a todos los Sacerdotes, de decir Misa, asta volverlos á examinar, y que tomasen nueba Licencia, pero que la pagasen, á razon de 4, ó 5 reales. Lo mismo sucedia, y aun sucede, con las Licencias de confesar. Que *de tiempos à tiempos*, se buelvan a examinar los Confesores, y los Sacerdotes de Misa, es tan justo, que ojala se hiciese con todo el rigor que piden aquellos dos Sacramentos, de la Penitencia, y de la Eucaristía. Pero que á todos se suspenda del exercicio, asta que suelten el Dinero; y que despues de pagados todos buelvan á quedar iguales, es un latrocínio escandaloso. (SARMIENTO 1752:106v).

DRAE: *de tiempo en tiempo* 1. loc. adv. Con discontinuidad, dejando pasar un espacio de tiempo entre una y otra de las cosas y acciones de que se trata.

MKleiser: Non figura.

Cantera - Gomis: *de tiempo en tiempo*. De vez en cuando

VARELA-KUBARTH: (p.267) *de tiempo en tiempo* (f.) Algunas veces (dejando pasar algún tiempo entres unas veces y otras): *Vive alejado de todo contacto humano, y sólo de tiempo en tiempo abandona la sierra para hacer algunas compras en la ciudad* (267-268).

SECO: *de tiempo en tiempo* adv. De vez en cuando. // A. GWalker Índ 1.11.74, 3: *Nuestros "amigos oficiales"… se limitan a cubrir las "formas" de tiempo en tiempo con declaraciones paternalistas, alentadoras y cariñosas* (p.965).

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 14 citas (+ recente: 2012) *Todos tenemos células cancerígenas y a algunos se les desarrolla más que a otros. Si se ven a tiempo no hay problema, hay de cáncer a cáncer y de tiempos a tiempos* explicó. [http://novedadesyseries.univision.com/abismo-de-pasion/lo-ultimo/article/2012-08-28/eric-del-castillo-tiene-cancer-de-prostata] [7.10.2014].

GOOGLE: 6 citas. (+ recen: 2012): *-De tiempos a tiempos* es preciso volver a enamorar, a cortejar. Mirar para el otro como un pretendiente en potencial. Salir para danzar, para mirar a la luz de las estrellas. [http://rinconespirita.wordpress.com/saludos-matinales-tres/]. [7.8.2012].

COMENTARIO. Incluímos aquí esta locución, que non recollen outras fontes especializadas, non porque Sarmiento a comente senón porque sabemos que pensaba comentala. Neste texto xa a resalta ortograficamente, como indicando que lle resultaba especial, ben porque empezaba a desaparecer do uso ben porque estaba especialmente viva en Galicia, dado que a usou tres veces o tamén galego P. Feixoo. Pero o máis significativo (e decisivo para nós) é que el mesmo usara esta locución seis anos antes (1746) nunha obra en galego de carácter metalíngüístico: unhas coplas en galego que el redactou, imitando o estilo das coplas populares, para facer despois sobre elas comentario de gramática histórica e filoloxía comparada (en pleno século XVIII): entre as palabras e locucións que el organizou para comentario lingüístico figura a locución *de tempos a tempos* (na copla 1000). Lamentablemente o seu extenso e

intenso comentario filolóxico non conseguiu prolongalo máis alá da copla 195. Por iso sabemos que a esta locución lle daba o valor de “reiterada e intermitentemente”: *Que leba tras si / hums doce gaiteiros / cos seus tamboriles / que tanguen uns nenos; // e que vai á vila / co seu reximento, / con muitos corchetes / vestidos de vello, // que van nunhas bestas / ou facos galegos / e muitas de veces / a pé os gaiteiros; // xa vistes tamén / o que fan os nenos / despois que larparon / as centolas presto, // que fan nas cacholas / doux ollos abertos / e pónas nas caras / e fan mil enredos, // e nas foliadas / de tempos a tempos / a Vella do Grove / con cós e mouquelo; // e con carantonha / facendo o fedello / botando pernadas / que matou ao Meco //.* (SARMIENTO 1746: 146,1000).

A consulta do CORDE da Real Academia Española permítenos ver que esta locución fora usada por Fadrique de Zuñiga (1565), por Pedro Pizarro (1571), por Cervantes (1585), por Juan de Jerez (1601-1621); que no século XVIII estaba viva en escritores galegos (Feixoo e Sarmiento), como queda dito, e que con posterioridade a eles o CORDE só a detecta noutra escritora galega (Rosalía de Castro). Vexamos:

y desde arte habria abundancia de mudas, mayormente que, cuando viniesen a hallarse todas las que hiciese de los azores pollos que habrian criado, serian tantos (con hacer esta diligencia de tiempos a tiempos un año) que no pereciesen estas mudas en la tierra donde esto se hiciese hasta quel mundo se acabase. (Zúñiga (1565): Libro de cetrería de caza de azor. Ed. Dámaso Gutiérrez-Arrese, Bibliófilos españoles (Madrid), 1953: 53).

y creyendo los yndios que el sol se auía enoxado porque le auían descubierto su mina, no entendiendo (116) los cursos del sol, dixeron a Lucas Martínez que todos se auían de morir si le mostrauan la mina: que el sol se auía enoxado, y por eso se auía escurecido. Pues animándoles Lucas Martínez, y diciéndoles que de tiempos a tiempos hacia el sol aquello, los consoló algo, y dixeron que yrían con él a mostrársela. (Pizarro (1571) Relación del descubrimiento y conquista de los reinos del Perú. Ed. Guillermo Lohman Villena - Pierre Duviols (1986) Pontificia Universidad Católica del Perú (Lima), 193).

Por do claro se conoce la diferencia que hay de tiempos a tiempos, y cómo con ellos suele mudar amor los estados, haciendo que hoy se ría el que ayer lloraba y que mañana llore el que hoy ríe. (Cervantes (1585): La Galatea; ed. Florencio Sevilla Arroyo; Antonio Rey Hazas, Centro de Estudios Cervantinos (Alcalá de Henares), 1994 107).

Aviendo pues de averiguar si por vía de governo conviene que de tiempos a tiempos se muden las cortes de los Príncipes de una en otra ciudad, emos de acudir a la razones que ay en favor desta mudanza civil, entre las cuales se ofrecen ocho más apparentes con que los desta opinión la pueden dar color. (Jerez, Juan (1601-1621) Razón de Corte: 79).

Advierto, en fin, que aun prescindiendo de los peligros, que amenazan los purgantes, no tienen tampoco las fuerças que se les atribuyen para exterminar de el cuerpo la materia morbífica. En vn tiempo, que yo tenia más fe con ellos,

los vsaba en vnas indisposiciones, que de tiempos a tiempos padecía, y aún oy padezco, cuyos ordinarios symptomas son pesadez de los miembros, decadencia de el apetito, y aun alguna opresión de las facultades de la Alma, y suelen durar dos meses, ya más, ya menos. (Feijoo (1726): Teatro crítico universal, I:45).

Pero es claro, que esta nota no cabe, pues el intento de dicho discurso es manifestar un error comuníssimo; conviene a saber, la translación de chistes, de lugares a lugares, y de tiempos a tiempos. (Feijoo (1742): Cartas eruditas y curiosas, CORDE).

Sobre todo, el actuante huvo de espiritarse, y aun no sé si después publicó que havía estado para decirle al padre: ¿qué llama Si-es-te-ma? No-es-te-ma, padre mío, aquí no disputamos por tema, sino por razón. ¡Lo que va de tiempos a tiempos! Ya la voz systema, como también phenómeno, no solo suena en las aulas, mas en los estrados y aun en las cocinas: pues hasta una guisandera, si contra su esperanza se le estraga algo de lo que adereza, saber decir, que es un phenómeno raro y nada conforme al sistema común. (Feijoo (1745): Cartas eruditas y curiosas, CORDE).

Lo qual, no solo se prueba con lo alegado arriba, mas también con las noticias, bastante comunes, de que en los países de el Assia Menor, que son, de que en los países de el Assia Menor, que son de tiempos a tiempos, sin distancia de muchos años, infestados de la peste, en los intervalos hay pocas enfermedades, y muere poquíssima gente, y es preciso que sea así, porque si no, aquellos países ya estuvieran hechos páramos. (Feijoo (1753): Cartas eruditas y curiosas, CORDE).

- ¡Ah, señora! -murmuró la vieja María, algo indecisa-. Allí he parado... Pero ¡cuánto va de tiempos a tiempos! ¡Cuán cierto es que las mujeres somos como las rosas: el menor viento nos hace daño! - Pues, ¿qué le ha pasado a aquella pobre niña? -preguntó Mara con interés. - Por de pronto, su madre ha muerto... (Rosalía de Castro (1861). Flavio: 393).

Nestas citas xa se percibe que esta locución derivou na aparición secundaria da fórmula *¡Cuánto va de tiempos a tiempos!* ou *¡Lo que va de tiempos a tiempos!* A forma máis común hoxe é *de tiempo en tiempo*, en singular e con outra preposición.

1.5. *Ea, jaque de aquí!* [1762-1772].

Véxase *darle un jaquimazo* (1.3.).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

CREA: Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: 4 citas pero todas referencias ó soneto de Lope de Vega (1562-1635), polo tanto non actual e mesmo anterior ó propio Sarmiento : *Jaque de aquí con este santo Roque, / peste cruel, que quiere Dios que aplaque / este bordón con su divino jaque / todo peligro que a los hombre toque; / y que las piezas del contrario apoquen, / y el alma dama en el postre escaque, / libre de tretas y peligros, saque / cualquiera que su nombre santo invoque. / Procura el negro alfil que el hombre pequeño, / y con sus tretas ya le pone a pique, / porque de la piedad la oliva seque. / Mas*

Roque hace que el bordón se aplique / a la espada de Dios, y el rigor trueque, / y que su cruz a Cristo signifique. [http://es.wikisource.org/wiki/Jaque_de_aqu%C3%AD_con_este_santo_Roque]. [16.11.2014].

GOOGLE: 15 citas, a maioría son explicacións lexicográficas que fan referencia ao poema de Lope ou son entradas de diccionarios do século XIX e XX, coma o Diccionario de la lengua castellana do 1838 que define: *Interjección con que se avisa á alguno que se aparte ó se vaya. Dícese frecuentemente JAQUE de aquí, y se toma la alusión del juego del ajedrez.* [http://books.google.es/books?id=NLERlQPrlrwC&pg=PA543&lpg=PA543&dq=%22JAQUE+DE+AQU%C3%8D%22&source=bl&ots=EaaOL46Rnk&sig=sBY6egtLH39poj-KVmnn71FB-gek&hl=gl&sa=X&ei=289pVPUlDYtaau_3gaAO&ved=0CDcQ6AEwBA#v=onepage&q=JAQUE%20DE%20AQU%C3%AD&f=false]. [16.11.2014]. No Nuevo diccionario portátil español-francés publicado no 1825. *JAQUE DE AQUÍ: hors d'ici.* [http://books.google.es/books?id=DABMce7lxACU&pg=PA378&lpg=PA378&dq=%22jaque+de+aqui%22&source=bl&ots=oT66eHL6bb&sig=7fsPZQ_5iC3OTHUYXjFvvgoiVg&hl=gl&sa=X&ei=dNZpVJ_PBdjval_ZgrAP&ved=0CEgQ6AEwBw#v=onepage&q=%22jaque%20de%20aqui%22&f=false]. [17.11.2014].] Na páxina 376 no Tomo II do *Diccionario castellano con las voces de ciencias y artes y sus correspondientes de las tres lenguas francesa, latina e italiana* de Esteban Terreros y Pando JAQUE DE AQUÍ: Lo mismo que *marche de aquí, ó marchemos*, V publicado no 1787. [http://books.google.es/books?id=1SU3vKYK7pcC&pg=PA376&lpg=PA376&dq=%22jaque+de+aqui%22&source=bl&ots=yCzzkljtE&sig=k4zv261_QeLXVJx88Oogx38GsDs&hl=gl&sa=X&ei=N9ZpVKOgFIK1aeHgbgK&ved=0CEMQ6AEwBg#v=onepage&q=%22jaque%20de%20aqui%22&f=false]. [16.11.2014].

GOOGLE. 0 citas válidas. Hay varias pero todas son de obras do Século de Ouro ou de diccionarios que explican fraseoloxismos obsoletos.

COMENTARIO. Como acontece cos fraseoloxismos que perderon vixencia e uso, a maior parte das aparicións son ou citas do famoso verso de Lope de Vega ou explicacións e equivalencias en textos ingleses¹⁷ ou franceses sobre o xadrez: [http://www.monoculartimes.co.uk/avantgardening/gameofchess.shtml]. [16.11.2014].

1.6. Entrar por la boca-manga y sacar por el cabezón. [1752].

Què ès esto, otra cosa, sinó representar el Entremès, en que, para bañar D^a.Sancha, à Mudarra, de ser su hijo lexítimo; *le entró por la boca-manga de su Camisa, y le sacó por el Cabezón.* No prueba esto, una perniciosa Pandilla de los Colegiales, contra los que no lo son? Poco sería esto, sino huviese la otra Pandilla, en los Colegios, de unos, con otros Colegiales, para avultar el numero de los de su País. Y esta Pandilla, así en general, como en particular, se vâ continuando, asta la vegèz, ó Chochez, quando mas devia no averla; por la circunstancia, de proponer al Rey los sugetos, que se deben premiar. (SARMIENTO 1752:99r).¹⁸

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera - Gomis: Non figura.

¹⁷ The expression “*Check!*” is used when a player attacks the enemy king, forcing the latter either to move squares or to protect itself by moving another piece forward. In Arabic *hashahs* means to be careful, protect oneself, withdraw, flee. The Arabic *sââq* [he chased] is rendered in Spanish by *jaque* [check!]. The popular expression *Jaque de aquí!* is equivalent to *Clear off!* [Fr. *dégage!*]. It will be recalled that in Spain the name for chess is *ajedrez* (distortion of *ash-Shatranj*). [http://www.monoculartimes.co.uk/avantgardening/gameofchess.shtml]. [16.11.2014]

¹⁸ No TFG: entrar pola manga e saír polo cabezón.

MKleiser: 359: *Entrar por la manga, y salir por el cabezón*. Z, R, C. (Según R., nació el dicho de la ceremonia empleada antiguamente en Castilla para prohijar, que consistía en hacer con el adoptado lo que el refrán dice, vistiendo la madre adoptante ropa especial que lo permitiera, como símbolo, sin duda, de un alumbramiento. Hoy se aplica contra los que abusan de la bondad ajena). // 30.431: *El hijo ajeno entra por la manga y sale por el cabezón*. R-M. // 32.924: *Entró por la manga y salió por el cabezón*. C.

DRAE: Non figura.

CREA: 1 cita (+ reciente: 1992): *Eso dice ahora que está en peligro, pero después no habrá quien contenga las ambiciones del hideputa. Si lo dejamos bajar, con seguridad "entrará por la manga y al cabo saldrá por el cabezón"* [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=62&ordenar1=3&ordenar2=0&FID=160614013C003O16062014135556150.1004.1000&desc={B}+{I}+cabez%F3n{II},+en+todos+los+medios,+en-{I}CREA+{II}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acerto62>]. [3.11.2014]

WEBCORP: 3 citas. (+ reciente: 2014). *De aquí vienen frases que anteceden a la nuestra, como meterlo por la manga y salirse os ha por el cabezón o entrar por la bocamanga y salir por el cabezón*. [<http://www.aulafacil.com/articulos/sabias/t816/el-origen-de-la-expresion-meterse-en-camisa-de-once-varas>]. [15.8.2014].

GOOGLE: 3 citas. (+ reciente: 1737). *Enseña, que esta acción de entrar por la Manga, y sacar por el Cabezón era ceremonia de la adopción antiguamente practicada en España* [http://books.google.es/books?id=BsUBAAAAYAAJ&pg=PA133&lpg=PA133&dq=%22entrar+por+la+manga+y+sacar+y%22&source=bl&ots=AFwdCirIr5&sig=kkFQKtqM0wwguS_Belrif5jdd-k&hl=gl&sa=X&ei=zQCgU6zlNcrL0QXUpYbw&ved=0CC4Q6AEwBA#v=onepage&q=%22entrar%20por%20la%20manga%20y%20sacar%22&f=false]. [3.11.2014]

3 citas. (+ reciente: 2010). Eduardo González Palomar. Thursday, November 18, 2010. *Entrar por la manga y salir por el cabezón. Legión son los que desde instituciones públicas en Catalunya -ayuntamientos- se arrojan facultades que nadie en democracia les ha otorgado*. [<http://eduardo-gonzalez-palomar.blogspot.com.es/2010/11/entrar-por-la-manga-y-salir-por-el.html>]. [3.11.2014]

COMENTARIO: Obsérvese que nas escasas pervivencias os verbos cambiaron: *entrar*, co significado de “introducir” pasou de transitivo a intransitivo (“introducirse”) e, consecuentemente, o segundo verbo cambiou de *sacar* (“extraer”) a *salir*: Pero parece que a forma *entrar ~ sacar*, que áinda usa Sarmiento no séc. XVIII, xa estaba en crise, porque no século anterior (1674) xa Covarrubias rexistrara *entrar ~ salir* que é a que chegou ó séc. XX: *Entrar por la manga, y salir por el cabezón: Dizese del que auiendo tenido alguna cabida con persona poderosa, ó señor, se ha ido poco a poco apoderando d'el; de manera que se alça con todo, queriendo mandar tanto, y a veces mas que él* (Covarrubias Tesoro 1611: f 240v remite a 112 r).

1.7. Hacer [a uno] *la mamola*. [1730].

Mamola. Hacer à uno la mamola Es hacer escarnio, ô es poniendo el pulgar en la barba extendiendo¹⁹ verticalmente los dedos y sacando la lengua, y corresponde al *Nulla Ciconia pinxit*²⁰ del Satírico Persio; ô es poniendo los pulgares en los oydos extendiendo los dedos, ymitando así a un Asno con orejas, y corresponde al *Nec manus aurículas imitata est mobilis albas*; del mismo Persio, Satira 1^a. Uno, y otro se usa oy, y se usaba entre los Romanos. (Sarmiento 1730).

¹⁹ Sic, seguramente por extendiendo.

²⁰ O manuscrito de Sarmiento di pinxit pero outros editores de Persio len pinsit (de *pinso* “machacar”) co valor de “machaca-la cegoña a alguén”.

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera - Gomis: *Hacer la mamola* (a alguien). a. Darle golpecitos debajo de la barbilla en señal de desprecio. b. Tratarlo como si fuera bobo.

CREA: 1 cita. *Ya estoy sentado, Arrieta, ¿me oyes? Me he sentado aquí, plácidamente, y aquí me quedaré hasta que te canses de hacerme la mamola... o hasta que uno de esos malditos indios que andan sueltos por ahí te quite las ganas de broma clavándote en el culo una flecha envenenada...* (SANCHIS SINISTERRA, José (1986): Lope de Aguirre, traidor. Madrid: Centro de Documentación Teatral) [3.11.2014]

WEBCORP: 3 citas. *mamola s. f. Caricia o burla que se hace tocando con la mano debajo de la barbilla de otra persona. Traducciones mamola SF dar o hacer la mamola a algn (lit) → to tickle o chuck sb under the chin (fig) → to take sb for a ride* [<http://www.webcorp.org.uk/live/view.jsp?query=mamola&url=http://www.webcorp.org.uk/live/view.jsp?query=mamola>]. [3.11.2014]. Rexistranse tamén diversas consultas en portais especializados sobre o significado desta palabra.

GOOGLE: > 3000 citas Apadrina una palabra. MAMOLA. Motivos para apadrinar: *Porque en mi pueblo de la costa alicantina se usa muchísimo (Desde España)*. Motivos para apadrinar: *Mamola significa pasar la mano por debajo de la barbilla en signo de burla. Ejemplo. Hacer la mamola. (lambonear). (Desde España)*. Motivos para apadrinar: *Cuando nació mi hija, Manuela, mi madre y mi abuela materna dijeron que tenía la misma mamola que su padre (la niña es igual que él). El padre de la criatura se sorprendió al oír dicha palabra. No la había oido nunca. Así que para mí se ha convertido en una palabra amiga, familiar y entrañable. (Desde España)* [<http://www.reservadepalabras.org/apadrinelistar.php?palabra=mamola>] [10.9.2014].

COMENTARIO. Interesante dato fraseoloxía xestual, porque os dous xestos (a mamola e os dedos nas orellas) son xestos romanos de burla que estaban vivos en tempo de Sarmiento e que, con certos matices, ainda están vivos hoxe. Con todo o pinta-la cegoña era diferente: consistía en face-la risa de alguén poñéndolle por detrás del os dedos retorcidos sobre o índice, a maneira de pico de cegoña. O texto de Persio fala da crítica que se lle fai a alguén por detrás e por iso considera afortunado o deus Xano (Ianus) porque, como tiña dúas caras, ninguén lle podía face-la risa por detrás, porque o vería coa cara traseira. Persio, en definitiva, di que ninguén lle pode face-la cegoña a Xano.

A abundancia de citas de Webcorp e de Google pode ser engañosa. Citámo-la primeira que encontramos e, como se ve, non é un verdadeiro testemuño de uso senón todo o contrario: unha proposta de salvar unha expresión que xa non se usa. Na Rede hai moitas consultas e respuestas sobre o significado ou motivación dunha expresión arcaica e, en lei dereita, non se poden sumar citas heteroxéneas na Internet. Para a valoración dos datos de Webcorp e Google véxase o que diremos en 4.1.2.

1.8. *Hacer la zancadilla* [a alguien] [1730].

Zancadilla La usaban los Athletas Romanos para hacer caer al Competidor. Plauto in Pseudolo, Acto 5º scena 1º. *Pedes captat primum, Luctator dolosu[s] est.*²¹ (SARMIENTO 1730).

Cantera - Gomis: Echar / Hacer / Poner una zancadilla (a alguien). Utilizar algúun ardid o engaño para perjudicarlo.

²¹ “[O viño] primeiro fai a trancaperna: é un loitador tramposo”.

Seco: *echar la zancadilla* v (col) Aventajar [a alguien en algo]. // Z Vicente Mesa 103 Nadie le echa a este la zancadilla en materia de granujería previsora. // *poner (o echar) la zancadilla* [a alguien]. Cruzar la pierna [con la de esa pers.] mientras anda, para derribarla // Cunqueiro (Un hombre 23): Por seis monedas un soldado le puso la zancadilla y lo hizo caer por las escaleras de la torre. Landero (Juegos 351): Uno le echaba la zancadilla a una anciana y allí estaba enseguida un caballero llevándola en brazos al puesto de socorro. *poner (o echar) la zancadilla* [a alguien o algo]. Usar alguna estrategema para perjudicar[lo] o echar[lo] abajo, Tb sin compl // LaR 19 10 02 (In): Rechazar Niza sería como poner la zancadilla a los países solicitantes que han trabajado tanto para unirse a la UE. VNágera Depresión 60 (C): El médico casi siempre está desbordado.. Tiene la obligación de aguantarse y dominar la prisa, pero ¿qué ganamos con echarle la zancadilla cuando nos quiere ayudar? Val 17., 1.92: Si alguien en este proceloso mar de la política está pensando en seguir poniendo zancadillas, sepa que estamos dispuestos a saltarlas por encima de quien sea.

CREA. 112 citas. Por orde de frecuencia a *zancadilla* colócase cos verbos *poner* (16 citas), *hacer* (11), *meter* (11), *echar* (5), *dar* (2), *tender* (1). Ocasionalmente con outros verbos como *ser* (3), *intentar* (1), *usar* (1), *propinar* (1), *producirse* (1) e ós complementarios *sufrir* (1), *evitar* (1), *repetir* (1), *maliciar* (1), *terminar* (en) (1) e *sancionar* (1). [Data de consulta 3.11.2014].

WEBCORP. 48 citas (en inf.). *Estuvimos jugando y ella tirándose por las barras y toboganes y yo ayudándola a cruzar las barras y luego estuvo un rato jugando con otros niños a 'hacer la zancadilla'* que básicamente consistía en esperar a que uno bajara por el tobogán para intentar darle una patada en las espinillas. [<http://elblasco.blogspot.com.es/2012/03/father-and-child-reunion.html>]

(cita + recente 2014: pero o anterior exemplifica más) A la vez, un concepto tan abstracto como "bueno", se caracteriza por su indeterminación, tal como acabamos de decir, y también por su determinación, pues a pesar de su ambigüedad excluye "hacer la zancadilla al ciego del bastón". Es decir, el concepto abstracto orienta, da una dirección determinada. [<http://astrologiaexperimental.com/2014/07/17/discusion-entre-jorge-bosia-y-aleix-mercade-sobre-lenguaje-y-ciencia-en-astrologia/>] [3.11.2014].

GOOGLE 55.100 citas. *El retrato de una casta esperpéntica de personajes. Poetas cuyo ego les impide ver el bosque pero no hacer la zancadilla al lirico más cercano.* [<http://cuentalibros.blogspot.com.es/2014/11/avidas-pretensiones-fernando-aramburu.html>] [7.11.2014].

COMENTARIO. Como se ve, Sarmiento non chega a dicir cal é o verbo que acompaña o substantivo *zancadilla*. Nós deducímolo do *hacer caer* da definición e de que é a segunda en frecuencia de uso, segundo o CREA. Pero podería ser outro.

1.9. *Hacer pucheritos los niños.* [1730].

Hacer pucheritos los Niños. Segun Suydas y Julio Polux, La voz *χύτρα* significa olla, ô Puchero. Tambien *Xύτρα osculi species erat, cum pueros auriculis prehensos oscülarentur*²². Quando alguno vesába [sic] á un Niño le tomaba por las dos orejas, como quien agarra una Olla *χύτρα*, ô Puchero. De aquí es verisimil que quando á un Niño se le pedía un beso, se le digese que hiciese el *Pucherito*. Vease á Samuel Pitisco en su *Lígicon de las Antiguedades Romanas*. Vervo *Osculum*. (Sarmiento 1730).

Varela-Kubarth: *hacer u.p. pucheros.* (inf.). Hacer (un niño) el gesto que precede al lloro: *El niño se puso a hacer pucheros y tuve que darle una chocolatina para que no llorase.*

Seco: *hacer pucheros* v. Col. Hacer gestos que preceden al llanto. Laiglesia Tachado 80: *En vez de hacer llorar a la gente, solo consigue que haga pucheros.*

Cantera - Gomis: *Hacer pucheros.* Lloriquear un niño.

²² "A *χύτρα* é un tipo de bico, que se lles daba ós meniños colléndoos polas orellas".

CREA. 3 citas. Técnica número 5. *LA PRINCESITA* (*para hombres que necesitan sentirse fuertes y protectores*) *Sugíerale que necesitas ayuda, con el coche, con una cerradura... Nunca te digas la verdad, que necesitas su ayuda para un descubierto en el banco. Cultiva el género cándido-indefenso-Inocente-vulnerable Vístete como una niña (adiós trajes ajustados y medias de seda)* *Hacer pucheritos* (*practicar primero frente al espejo*) y dar a entender que se tendrá un gran berrinche si no nos hace caso. (EFIMERO (2006) 02206005. Weblog 200. [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tip02=0&iniItem=6&ordenar1=3&ordenar2=0&FID=031114011C003O03112014113809013.1052.1048&desc={B}+{I}+pucheritos{II},+en+todos+los+medios,+en+{II}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#facierto6>] [3/10/2014].

WEBCORP: 46 citas. *Los niños a esa edad ya son capaces de reír o de llorar, de festejar o de hacer pucheritos.* [<http://ladiaria.com.uy/humor/amarillo/hernando-billar-y-la-baja-de-la-edad-de-imputabilidad/?ref=rss>]. [3.11.2014].

GOOGLE 13.400 citas. *Sin llorar: #Chadwick se convirtió en Trending Topic por hacer pucheritos en conferencia de prensa.* [<http://www.theclinic.cl/2014/01/20/sin-llorar-chadwick-se-convirtio-en-trending-topic-por-hacer-pucheritos-tras-reunion-del-cosenac/>]. [3.11.2014].

COMENTARIO. Outro fraseoloxismo xestual.

1.10. *Jueves de Comadres, Jueves de Compadres* [1730].

Francisco Alvarez en la ‘Historia de la Etiopia’, capítulo 104. refiere que los recien Casados comen carne los dos primeros meses. Por esto muchos esperaban á casarse el *Jueves* antes de su Quaresma. (Esta comienza en Etiopia el Lunes de la Sexagesima). De este modo se valian del Privilegio del bimestre en la Quaresma; y assi toda ella comian, y comen aun oy, Carne, á titulo de recién Casados, y de que necesitan estar robustos para la generacion. Esta costumbre es antiquissima: Acaso la havría en España, y por eso vendría *El Jueves de Compadres, y Comadres*, pues hacia aquel tiempo era la mayor frecuencia de Matrimonios. (Sarmiento 1730).

Varela - Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera - Gomis: Non figura.

CREA: 1 CITA: *La imaginería popular asocia el tiempo del jueves de compadres y comadres con las emociones y la fortaleza moral de sus protagonistas si ese día llueve, es que los compadres o las comadres son "llorones".* (*Los Tiempos* 6.2.1997) (Bolivia). [3.11.2014].

WEBCORP: 131 citas (As más refirense ó entroido de Galicia).

Una semana después, el Jueves de Comadres, ellas se reúnen sin hombres presentes. Hablan, coplean y bailan. [<http://www.viajarhoy.com.ar/opencms/opencms/viajarHoy/eventos.html?mes=10Octubre&pageNumber=1>]

Jueves de compadres: 111 citas (As más refirense ó entroido de Galicia).

La tradición reza que el jueves de compadres la gente salía al campo para degustar los embutidos de la matanza y se aprovechaba para gestar noviazgos. [<http://elcastellano.elnortedecastilla.es/castellano/aula/jueves-de-compadres-y-jueves-de-comadres>] [3.11.2014].

GOOGLE >90.000 citas. *El Jueves de Comadres y Compadres* es una tradición que iniciaba dos semanas antes del Carnaval(en día jueves), tenía como finalidad estrechar lazos de amistad y de solidaridad. [<http://www.pinterest.com/TurismoCuencaEC/pins/>] Con numerosas actividades incluidas concurso de Banderas de todas las Comparsas,donde también habrá copleros y artistas destacados de la zona se pondrá en marcha con el *Jueves de Comadre*, esta festividad, anticipando la gran algarabía una semana más tarde cuando tenga lugar el *Jueves de Comadres*. [http://www.diarioelpaso.com.ar/index.php?option=com_content&view=article&id=4437:la-quica-se-prepara-para-el-carnaval&catid=2:politica&Itemid=6]. [7.11.2014]

COMENTARIO. Como diremos en 4.1.3. de cando en cando hay unha expresión obsoleta en España que, en cambio, se conserva viva en América. Este é un deses casos. En cambio no Entroido galego o *xoves de Compadres* e o *xoves de Comadres* son días fortes do calendario festivo e gastronómico, aínda que estea xa parcialmente perdida a memoria desa vinculación coa xestación arteira que pretende burla-la norma relixiosa do xexún cuaresmal. Con todo iso, moitas das citas son explicacións en certa medida etnográficas.

1.11. *Llevó el diablo rocín y manzanas*. [1730].

Rocín, y Manzanas. Modo de hablar Castellano quando se pierde una cosa, y se dice: **Llevó el Diablo Rocín, y Manzanas.** Plinio 23. cap. 7. Dice que los jumentos llevan de malissima gana el peso de Manzanas, y de peras, y que el remedio es darles á comer antes algunas, ó á lo menos enseñárselas. En el libro 24.cap.1º dice lo mismo así: **Pomorum Onera à Jumentis statim sentiri; ac nisi prius ostendantur his, quamvis [sic]** **pauca portent sudare illoco²³**. Acaso de esta antipathia se originaría la frase que *Rocín, y Manzanas peligran simul si se juntan*. (Sarmiento 1730).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

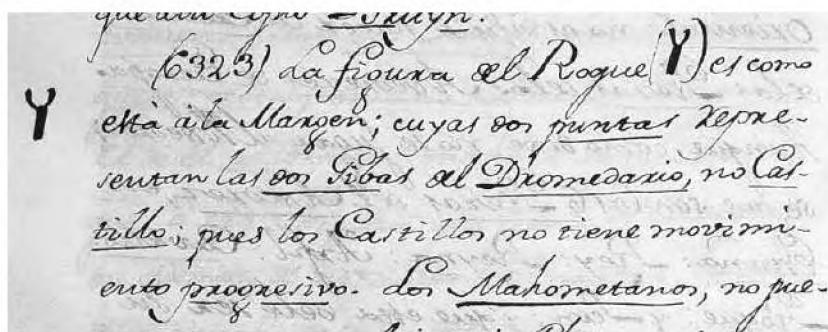
COMENTARIO. A expresión, hoxe obsoleta, debía ser común en tempo de Sarmiento. Douscentos anos antes del xa a usara unha variante Cristóbal de Villalón (ca. 1505-1581) no seu *Viaje de Turquía* onde di: *No pude hacer menos: que si por malos de mis pecados dijera de no o refunfuñeara, luego me levantaran que rabiaba, y me quería ir, y fuera todo con el diablo, rocín y manzanas.* (DE VILLALÓN, Cristobal (2012): *Viaje de Turquía*). [http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/viaje-de-turquia--0/html/000423ea-82b2-11df-acc7-002185ce6064_6.html]

1.12. *Ni rey ni roque* [1762-1772].

(§ 6321) La quinta pieza figurada es un dromedario con sus dos gibas y, en él, un jinete golpeando en dos timbales de metal. Llámase *ruch*, que significa el mismo animal y es el *roque* del ajedrez común. [...] (§ 6322) Explicadas ya todas las figurillas del primitivo ajedrez de la India oriental, no es difícil hacer la crítica de las piezas de los ajedrezes de Europa. Aunque, como dije, no sé jugar al ajedrez, sé que son las seis piezas del ajedrez en España rey, reina, arfil, caballo, roque y peón, y que esta debe ser su graduación verdadera. La reina es pieza espuria, el arfil es el elefante, el caballo es el *suar* y el roque es el *ruch*, y, si en lugar de la reina se formase una pieza que representase a un generalísimo, sería el ajedrez de España el más conforme al oriental. Acaso porque le

²³ “Burros, bestas e caballos de contado senten o peso das mazás e, se antes non llellas amostran, axiña súan ainda que leven poucas”.

hemos recibido de los árabes, la voz *roque* no tiene conexión con una roca o castillo roquero. Es tomada del *ruch* oriental que significa ‘el dromedario con dos gibas’, que es velocísimo, y cuya figura con las dos gibas y con una campanilla al pescuezo se halla de relieve en las ruinas de Persépolis, que allí copió Bruyn.

Imaxe do manuscrito da Colección Medina Sidonia (tomo XVII. Museo de Pontevedra)²⁴.

(§ 6323) La figura del roque [...] es como está a la margen, cuyas dos puntas representan las dos gibas del dromedario, no castillo, pues los castillos no tienen movimiento progresivo. Los mahometanos no pueden pintar, esculpir ni efigiar viviente alguno, así usaron de la señal de las dos gibas para significar el *ruch* o dromedario. La expresión castellana ni rey ni roque no puede aludir a roque castillo ni a algún hombre Roque, sino a las dos piezas del ajedrez, primera y última. La circunstancia de haber dos elefantes en las cinco piezas orientales es prueba que el ajedrez se inventó en país de elefantes. (SARMIENTO 1762-1772:6321-6323).

Varela-Kubarth: ni rey ni roque (inf.). [Enfático] Nadie: “Le doy a usted mi palabra de honor de mantener el secreto y de no hablar de esto ni a rey ni a roque”.

Seco: (*ni*) rey ni roque. pron (col) Nadie. II Gala Sá.b 17.3.76, 16: Las raíces -el pueblo verdadero, las figuras de este paisaje- están hincadas en la eternidad y no las moverá ni rey ni roque. Nieva Carroza 81: ¡Tú eres una fuerza ciega que no respeta rey ni Roque!

CREA: 2 citas. Pero Soledad puso su sal y pimienta: aquella antigua pastora que era la imagen misma de la serenidad se destapó como una farruca resistente. Peleó sin temer rey ni roque para arrancarle de manos de sus guardias. La gente se arremolinó en torno al grupo apoyándola, aunque sólo moralmente: en realidad se les iba la fuerza por la boca y los escupitajos por los colmillos. (ARRABAL, Fernando (1982) La torre herida por el rayo. Barcelona: Destino; 157. [[WEBCORP: 69 citas: Excluimo-las numerosas referencias ó título da obra de Patricio de la Escosura, publicada no 1835. Mis hermanos: porque Europa rechazó la reyecía de Jesucristo, actualmente no puede parar en ella ni Rey ni Roque. \(Cita da obra de Leonardo Castellani “Cristo, ¿vuelve o no vuelve?” Publicada no 2004\). \[<http://benedictinostradicionales.blogspot.com.es/2013/10/fiesta-de-cristo-rey.html>\]. \[11.11.2014\]](http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpssrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=1&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=1411140101C000014112014103300665.1060.1056&desc={B}+{I}+rey+ni+roque[{I}],+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#aciertos1]. [11.11.2014]</p></div><div data-bbox=)

²⁴ Agradecemos a Henrique Monteagudo, director do Proxecto Sarmiento do Consello da Cultura Galega e tamén ó Museo de Pontevedra a posibilidade de reproducir este fragmento dun manuscrito ainda inédito.

GOOGLE: > 4000 citas. Excluímos las numerosas referencias á obra de Patricio de la Escosura (*Ni rey ni roque*) de 1807 pero a última aparición é de novembro de 2014 e aparece nun glosario do xadrez. Aparece en numerosos contextos de polémica actualidade. Pero véxase este uso nun artigo sobre bandolerismo para unha aula de historia de bacharelato. *Bandoleros guapos o valentones, que hacen alarde de un carácter temerario, no respetando, como se dice ni Rey ni Roque, creando sus propios valores fuera de la ley y buscando aventuras y propios peligros; son por lo general caballeros que venían a ser públicos asesinos, y son los recogidos en los romances de guapos. Como ejemplos sirvan, Pedro Salinas, natural de Jaén, Miguel Ramírez de Lucena, entre otros.* [http://www.csi-csif.es/andalucia/modules/mod_enseñanza/revista/pdf/Numero_15/PEDRO_JAEN_2.pdf]. [11.11.2014]

1.13. *Pan y toros* [1762-1772].

duas tantum res anxius optat, panem, et circenses. La expresión: *panem, et circenses*: corresponde al dicho español de muchas provincias, aficionadas á toros; quando apetecen *pan, y toros*. Este dicho no corre en Galicia; sinón otro mejor que dice, *pan, è porco*; como que es feliz el que allí tiene pan, è porco; entendiendo por el pan, el alimento diario; como Christo nos enseña: *panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* (SARMIENTO 1762-1772:6894).

DRAE: Non figura.

MKleiser: 48.689: *Pan y toros*. R-M. // 59.994: *Pan y toros queremos; y si falta algo, que sea lo primero.* R-M.

Varela-Kubarth: Non figura.

Cantera-Gomis: *Pan y toros*. Comida y diversiones.

Seco: *pan y toros* m Alimento y diversión, como recursos políticos para mantener sumiso al pueblo. // Delibes Pegar 83: *Recuerdo la entusiasta acogida que tuvieron.. dos comedias suyas tituladas Familia honorable no encuentra piso y Los maridos engañan después del fútbol: Pisos y fútbol constituyan el "pan y toros" de aquellos tiempos difíciles.* (p.730).

CREA: 2 citas. *Menos mal que, si no tuvo lugar esa tarde fiesta de pan y toros si "hubo novillos y baile". Al día siguiente se despidió el jefe político, de regreso a Burgos.* (Ortiz-Armengol, Pedro (1994) Aviraneta o la intriga. // *en el Madrid de 1920 el lema pan y toros no respondía tanto a una previsión o actitud explícita de las autoridades cuanto a una conquista de las gentes que deseaban abrirse a una ciudad creciente y disfrutar de su propia condición de ciudadanos.* Bahamonde Magro, Ángel (2002) El Real Madrid en la historia de España [http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsrEx.dll?visualizar?tipo=1=5&tipo2=0&inItem=1&ordenar1=3&ordenar2=0&FID=031114\012\CO03O03112014120413533.1060.1056&esc={B}+{I}+pan+%27y%27+toros{I},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acíerto1]. [3.11.2014].

WEBCORP: 221 citas. (+ recente: 2014): *"Pan y toros"* es un tópico cultural español que, parafraseando la expresión latina de Juvenal «*Panem et circenses*» ('Pan y circo'), describe la fiesta de los toros como una diversión que halaga las bajas pasiones del pueblo llano, amortigua los conflictos sociales y le mantiene en una situación de atraso. [http://es.wikipedia.org/wiki/Pan_y_toros]. [3.11.2014].

GOOGLE: 230 citas (+ recente 15.6.2014): *Gobierno ilustrado: pan y toros pide el pueblo. Pan y toros es la comidilla de España. Pan y toros debes proporcionarla para hacer en lo demás cuanto se te...* [https://www.google.es/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=%22Pan+y+toros%22&start=226&tbs=qdr:y]. [15.6.2014].

COMENTARIO. A frase é un calco do latín *panem et circenses* que aparece en dous versos da Satura X, 80-81 do poeta romano Xuvenal²⁵. É frecuente atribuír este calco (*Pan y*

²⁵ *duas tantum res anxius optat, / panem et circenses:* “Só dúas cousas cobiza [o pobo] con ansia: pan e espectáculos de circo” (Satura 10,80-81; e non verso 31, como di Iribarren).

toros) a Jovellanos (1744-1811)²⁶ pero, como se ve, a frase tíña que ter xa circulación popular anterior porque, cando Sarmiento a comenta (1762-1772), xa lle dá categoría de dicho español e nese momento Jovellanos pouco más tería ca 18 anos e o folleto Pan y toros áinda aparece despois, en tempos de Godoy (1792-1808).

1.14. *Poner tontos en portillo*. [1762-1772]

Acaso creería Augusto que, siendo Quintilio Varo un grande ladrón, sería un grande capitán, confundiendo las uñas con el brazo y corazón. No le hubiera nombrado Patérculo, pues dice del dicho Quintilio: *Otio magis castrorum quam bellicae assuetus militiae*²⁷. *Aquella derrota variana (tribus legionibus, cum duce legatisque et auxiliis ómnibus caesis)*²⁸, ha sido la más ignominiosa y fatal del Imperio romano. Esto tiene –como dicen– *poner tontos en portillo*. Quiere decir que es neededad conferir los empleos a los tontos y que son ineptos para ejercerlos y desempeñarlos. Los que han solicitado que los reyes den todo género de empleos, ni miraron al honor del Rey ni al bien y buen gobierno del público y de la justicia, sino a su propia ambición y avaricia, para repartirlos ellos todos entre paniaguados, por ineptos que sean (SARMIENTO 1762-1772:4001).

Ya que estuviste en Bayona, debias avisar en que estado está la Orchilla. Supongo que el Ministerio no tomó providencia; ni ya lo sacan los Portugueses. Sera como los boxes embargados en Redondela. Esto tiene *poner tontos en portillo*. Para averiguar cosas, mejor es valerse de niños, que de viejos talludos, calludos e idiotas satisfechos. Poco te costaba recogerme (en Luna llena) algunas matas de pezebres, y secarlas como te lo había encargado. (Carta ó seu irmán Javier 17.12.1760) (Pensado 1995: 454-455).

DRAE: Non figura.

MKleiser: 32.465: *¿Quién mete a burros en portillo?* R-M.

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas.²⁹ [3.11.2014].

²⁶ IRIBARREN (1994: 238) di que a frase completa de Jovellanos é: “Si Roma vivía contenta con pan y armas, Madrid vive contento con pan y toros”. Pero con más consistencia di “Resulta idéntica a la de *panem et circenses*, exclamación del populacho romano, que recogió Juvenal en el verso 31 de su sátira X.

²⁷ “Acostumbrado más a la ociosidad de los campamentos que a la acción militar” (Veleyo Patérculo, *Historiae Romanae Libri Duo* II, 117,2).

²⁸ “en la que fueron masacradas tres legiones junto con su general, los legados y todas las tropas auxiliares” (Suetonio, *Vita Augusti* 23,1).

²⁹ Google rexistra en 2012 unha variante: *ya os queda menos para esos días de fiesta, si se les puede llamar fiestas y para que os mameis como burros en portillo y luego en vuestras fiestas solo haya por la calle cuatro gatos y a las 3 de la mañana no haya ni cristo en las peñas.* [<http://www.foro-ciudad.com/valladolid/arrabal-de-portillo/mensaje-10440514.html>] [20.8.2012].

1.15. *Sacar el caballo*. [1762-1772].

(§ 6969) Hace muchos años que he observado que en Madrid son frecuentes tres expresiones castellanas. Primera, “*vamos a sacar el caballo*”; segunda, “*vamos a salir del día*”; tercera, la respuesta “*eso no es del día*”. Estas expresiones son más propias de algunos que el acaso juntó en un día de feria que de los que viven de asiento en sus casas estudiando para hacerse casi eternos *a parte ante*; casi immensos, para meditar la eternidad *a parte post* y para considerar lo nada que es un día. (SARMIENTO-660:6969).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

DRAE (2014). 1. locs. verbs. En el manejo de caballería, y particularmente en las corridas de toros, salir del lance o de la suerte sin que el caballopadezca y siguiendo la mano y el paso que enseñan las reglas del manejo. 2. Salir bien de una disputa, empeño o acusación. 3. Hacer algo difícil o peligroso, evitando todo daño.

CREA: 1 cita. Aparece simplemente *sacar el caballo* nun texto de Uruguay, que, ainda así, parécenos dubidoso que teña exactamente o valor que lle recoñecía Sarmiento. *Los verdaderos conductores, además, se ven no cuando todo va bien, sino cuando hay que sacar el caballo a la orilla en medio de la correntada.* (El País, 06/09/2001 : ELIMINATORIAS). [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=1211140121C000012112014122947231.1060.1056&desc={B}+{I}+sacar+el+caballo{I},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto0>]. [11.11.2014].

WEBCORP: Non a encontramos con este significado. [3.11.2014].

GOOGLE: Aparece, pero non conta como actual, unha cita do *Diccionario general etimológico de la lengua castellana* (1887) de Eduardo de Echegaray // *Sacar bien el caballo, ó sacar el caballo limpio. Frasc. En el manejo de caballería, y particularmente en las corridas de toros, es salir del lance ó de la suerte sin que el caballo padezca, y siguiendo la mano y el paso que enseñan las reglas deí manejo. // Frase metafórica. Salir bien de alguna disputa, empeño ó acusación. II Frase metafórica. Hacer alguna cosa difícil ó peligrosa, evitando todo daño.* [https://archive.org/stream/diccionariogener01echeou0f/diccionariogener01echeou0f_djvu.txt]. [11.11.2014].³⁰

1.16. *Salir del día* [1762-1772] Véxase *sacar el caballo* (1.15).

(§ 6969) Hace muchos años que he observado que en Madrid son frecuentes tres expresiones castellanas. Primera, “*vamos a sacar el caballo*”; segunda, “*vamos a salir del día*”; tercera, la respuesta “*eso no es del día*”. Estas expresiones son más propias de algunos que el acaso juntó en un día de feria que de los que viven de asiento en sus casas estudiando para hacerse casi eternos *a parte ante*; casi immensos, para meditar la eternidad *a parte post* y para considerar lo nada que es un día. (SARMIENTO-660:6969).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

CREA: Non figura con este significado. [3.11.2014].

WEBCORP: Non figura. Soamente outros significados como *salir del día a día*. [3.11.2014].

³⁰ Parécenos dubidosa a pertinencia desta cita: *Vamos a trabajar para que crezca este proyecto y nos preparamos para gobernar el país. Pero no somos suicidas, y si es necesario vamos a sacar el caballo a un costado y nos alimentaremos bien en la ciudad de Buenos Aires*, afirmó sobre su posible aspiración como candidato a jefe de gobierno porteño. [<http://www.lapoliticaonline.com/nota/46234/>]. [3.11.2014].

GOOGLE: Non con este significado. *Hay que dejarse ir y salir del día cuando se pone el sol.* [<http://boscodigresiones.blogspot.com.es/2008/11/hay-que-dejarse-ir-y-salir-del-dia.html>]. [14.11.2014]. // “*No hubo tal mudanza de manera, sino que siguiendo siempre una manera árida y confusa, le salieron buenos los cuadros que hizo con mucho estudio y consideración, y malos y aun abominables los que hizo solo para salir del día*”, trataba de reconducir con más voluntarismo que solvencia Eugenio Llaguno en las mismas fechas. [http://www.elconfidencial.com/cultura/2013-08-25/el-greco-despreciable-y-ridículo-pintor_20572/]. [14.11.2014].

1.17. *Saltar en un pie.* [1730]

Saltar en un Piè. Juego de Niños *Ascoliasmos*. *Ascos* en Griego significa Pellejo, y saltaban sobre pellejos llenos de ayre, sin caer. De otro Juego semejante habla Virgilio: *Unctos saliere per Utres*³¹; y es que untaban con aceytes los cueros, para que resbalasen. Veanse los Comentadores de Virgilio. (Sarmiento 1730).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

CREA: Non figura co significado exacto que describe Sarmiento pero algo parecido hay en esta cita guatemalteca de 1987: *Gozaba con cada cañonazo -de cañón nazi- y la vibración de las explosiones le causaba un extraño placer, y era tal su excitación -como cuando le decía jéxito! a l'Ana Chon o se paseaba por el río aterrorizando lagarteros- que se ponía a ayudar a los artilleros acarreando las grandes balas del cañón empotrado -con su potra montado de largo alcance, o simplemente despernancado y su pierna de corcho por ahí tirada, se ponía a saltar en un pie de tan a gusto, como que se llamaba Augusto Aurelio Ubeda Castañás, alias Satanás* [Cifuentes, Edwin (1987) *La nueva Esmeralda*] [corpus.rae.es/cgi-bin/crsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&inItem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=031114012\CO000O 3112014121005226.1060.1060&desc={B}+{I}+saltar+en+un+pie[{I}],+en+todos+los+medios,+en+[{I}]CREA+[{I}]+[{B}]{BR}&tamVen=0#acierto0 [3.11.2014].

WEBCORP: (en infinitivo, 46 apariciones pero ningunha coa acepción de saltar sobre un odre). *Saltar en un pie (alrededor de los 4 años) y posteriormente hacer equilibrio sobre un solo pie durante unos 5 segundos.* [<http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/spanish/ency/article/002013.htm>] [3.11.2014].

GOOGLE: 11.500 CITAS. y si eso implica que uno tenga que saltar en un pie durante 3 minutos y cantar el himno, será eso lo que uno tenga que hacer. [<http://betapadre.blogspot.com.es/>] [3.11.2014].

1.18. *Sentenciar como si fuese en Peralvillo* [1752].

Debe examinarse del Derecho Canonico, Especulativo, y Practico; y de la comprehensión de algun Formulario, v.g. de Monacelli, ó de otro. De si sabe, que ay Bulario Magno, y cómo se maneja. De las fuentes del Derecho Canonico, que son, los Canones Conciliares, los Stos. Padres, y las Epistolas Pontificias; y de las Synodales de los más de los Obispados. De las practicas de la Dataría, y Penitenciaria, de la Corte Romana. Y de los Privilegios de los Regulares, que por no averlos oido algunos Provisores, han *sentenciado, como si fuese en Peralvillo* (SARMIENTO 1752:113v).

DRAE: Non figura.

Varela-Kubarth: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

Seco: Non figura.

³¹ “Saltar enriba de pelellos embreados”.

MKleiser: Non figura pero en 30.814: *La justicia de Peralvillo: antes las saetas que lo escrito*. R-M.
(De los juicios sumarísimos de la Santa Hermandad).

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. (+ recente: 1873): *Quevedo llamó Peralvillo de las bolsas, en la Fortuna con seso, al estudio de un abogado ignorante y embrollon porque en el bufete de aquel letrado dan fin las bolsas de los litigantes, como en Peralvillo lo encontraban á su existencia los ladrones y malhechores.* [http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/florilegio-o-ramillete-alfabetico-de-refranes-y-modismos-comparativos-y-ponderativos-de-la-lengua-castellana--0/html/feed13ea-82b1-11df-acc7-002185ce6064_13.htm]. [3.11.2014]. Como se ve é unha cita tan antiga que non testemuña a vixencia actual.

GOOGLE: 0 citas³². [3.11.2014].

COMENTARIO. Para entender esta locución é útil le-lo que anota Iribarren (1946: 211-212)³³: *La justicia de Peralvillo, que, ahorcado el hombre, haciale pesquisas del delito*. Suele también decirse: *Como la justicia de Peralvillo, que después de asaeteado el hombre, le formaban proceso*. Modo con que se moteja a un tribunal o autoridad de haber procedido con suma ligereza en su determinación. También se dice metafóricamente de los que empiezan cualquier negocio por donde debían acabarlo. // Peralvillo, pueblo de la provincia de Ciudad Real, era el lugar donde el tribunal de la Santa Hermandad ejecutaba a los delincuentes que cometían crímenes en despoblado. El tribunal procedía sumarísimamente, y en cuanto apresaba a un delincuente le conducía a Peralvillo y le asaeteaba inmediatamente, dejando su cadáver insepulto y haciendo después proceso en averiguación del delito que había cometido. La sentencia era leída ante el cadáver del ajusticiado. Quevedo, en su libro *La hora de todos y la Fortuna con seso*, llamó ‘Peralvillo de las bolsas’ al estudio de un abogado ignorante y embrollón, porque en el bufete de aquel letrado daban fin las bolsas de los litigantes, del mismo modo que en Peralvillo encontraban la muerte los ladrones y malhechores.

1.19. Ser del día [1762-1772]. Véxase *sacar el caballo* (1.15).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Só aparece a entrada para *del día*. (*Del día a que se hace referencia. I */ Pan del día. 2 del día. adj De actualidad dad. II Cossío Confesiones 326: Esta entrevista a la que yo di un tono sensacionalista me dio en Buenos Aires una grán popularidad. Llegué a ser esa cosa tan efímera que se llama el hombre del día. Laforet Mujer 46: La abuela se hubiese muerto de horror si hubiese sabido la libertad con que Víctor y Paulina hablaban de temas del día, como el amor libre.*

COMENTARIO. Non está claro cal é o significado que Sarmiento lle recoñece á expresión madrileña do seu tempo *no es del día*. Aínda que esa secuencia de palabras aparece hoxe abundantemente no CREA, en WEBCORP e en GOOGLE (en frases como *Este pan no es del dia ni de la zona; ese periódico no es del dia*), sospitamos que ese non é significado que debía ter no Madrid do século XVIII.

³² Google ten unha cita pero é este mesmo texto de Sarmiento.

³³ Iribarren cita a Sbarbi (*Gran Diccionario de Refranes*, 526) e a Vergara Martín (*Diccionario geográfico-popular*, 205).

1.20. Ser lágrimas del crocodilo (1762-1772).

(§ 348) Soy testigo de vista que la miseria de los dichos gallegos es mucho mayor que la que se pinta en el dicho memorial. Averigué por mí mismo las causas de ella. Y todo consiste en que entre el labrador y el directo dominio se mete una ristra de chamarilleros, que todos quieren comer y triunfar a costa del sudor del pobre. El ir demostrando esto es el principal asunto de este papel, vindicando de camino el incontrastable derecho de la Religión de san Benito a lo poco que posee. Así, aquella afectada prosa y parola del memorial está comentada con solo decir: *Son lágrimas del crocodilo*. Esto, porque después de tiranizar y estrujar a los pobres, no solo en su sudor, sino tal vez en sus mismos cuerpos, exigiendo a palos una adoración fantástica —*Et pugnato concisus adorat³⁴, que dijo Juvenal— se vienen los dichos contrarios con la mamarrachada de hacer la llorona del crocodilo, porque quisieran devorar más.* (SARMIENTO 1762-1772:348).

DRAE. *Lágrimas de cocodrilo* (f. pl.) lágrimas que vierte alguien aparentando un dolor que no siente.

Varela-Kubarth: [llorar/derramar u.p.] *lágrimas de cocodrilo*. (inf.). [Fingir] dolor que no se siente.

Seco: *lágrimas de cocodrilo* (f.pl). Llanto fingido.

Cantera-Gomis: *lágrimas de cocodrilo*. Se dice del llanto no sentido que se hace de manera fingida.

MKleiser: Non figura.

CREA: 22 entradas: *un macho mexicano se va a dejar conmover por unas lágrimas de cocodrilo?* No. Castellanos, Rosario (1975): El eterno femenino. México D.F. Fondo de Cultura Económica. [[http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsrvcgi?visualizar?tipos=5&tipos=0&initem=0&ordenar1=3&ordenar2=0&FID=260914017C003O26092014175848394.1028.1024&desc=\[B\]+\[I\]+%E1grimas+de+cocodrilo\[!\],+en+todos+los+medios,+en+\[I\]CREA+\[I\]+\[B\]&BR&tamVen=1&marcas=0#acierto0.](http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsrvcgi?visualizar?tipos=5&tipos=0&initem=0&ordenar1=3&ordenar2=0&FID=260914017C003O26092014175848394.1028.1024&desc=[B]+[I]+%E1grimas+de+cocodrilo[!],+en+todos+los+medios,+en+[I]CREA+[I]+[B]&BR&tamVen=1&marcas=0#acierto0.)] [3.11.2014].

WEBCORP: 263 citas. *Cocodrilo* (e non *crocodilo* como áinda se dícía en tempos de Sarmiento) é a variante que encontramos. *No deben ser lágrimas de cocodrilo las de Marino Murillo, sin duda, y por eso mismo deberían ponerlo a pensar. Su llanto es ahora el llanto que durante más de medio siglo ha provocado a toda una nación el absurdo y cruel régimen totalitario impuesto a la fuerza por los hermanos Castro.* [http://www.solucioncuba.com/2012_08_01_archive.html] [3.11.2014].

GOOGLE: 617.000 citas. A variante dominante hoxe é *cocodrilo*. Aparecen tamén citas coa variante antiga e etimolóxica *crocodilo* pero son doutras linguas, maiormente do portugués. [3.11.2014].

COMENTARIO. Nótese en primeiro lugar a variación: Sarmiento di *lágrimas del crocodilo* e hoxe dise *lágrimas de cocodrilo*, con cambio en dúas das tres palabras. Entre os mosteiros, propietarios das terras, e os foreiros que as traballaban de xeración en xeración, había uns intermediarios, encargados de cobra-las rendas que, por unha banda, defraudaban ós propietarios e, pola outra, facían máis gravosa e por veces inhumana a situación dos traballadores verdadeiros das terras. E, por riba, estes intermediarios ousaron teorizar con evidente hipocrisia sobre o problema social dos labregos con informes e memoriais. Isto é o que Sarmiento denomina *lágrimas del crocodilo*.

³⁴ “E uns bos puñetazos vólveno sumiso”. (Xuvenal: *Saturaæ* 3,200).

1.21. Ser *remedios de viejas* [1762-1772].

Para despreciar y ridiculizar los remedios caseros han inventado los médicos el falso sonsonete que “*son remedios de viejas*”, que para mí corresponde a “son remedios fáciles y experimentados por tradición”. A esos me atengo y no a los de los libros o de la nueva fábrica para hacer experiencia en el primero que enfermaren, y caiga quien cayere. Nótese que ninguna vieja usará de metal o mineral para remedio interior, y menos de pócimas de botica o de venenos químicos. Tampoco piensan en sangrías y, si juzgan a propósito el purgarse, echan mano de algún vegetable que *simul* sea alimento y un purgante muy benigno. Y si no fuera por algunos idiotas cirujanos entremetidos y avarientos, vivirían los de las aldeas o eternamente o muy sanos los días de su vida, pues su pobreza los libra de los errores de médicos. (SARMIENTO 660:4327).

DRAE: Non figura.

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

MKleiser: Non figura.

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 6 citas. (+ recente: 2011): *Ah! pero no cuentan con mis remedios de viejas, no saben de la existencia de la cola de carpintero que todo lo sepulta.* [<http://chabelaconbdeisabel.blogspot.com/2011/03/persiguiendo-hormigas-otro-invierno.html>].

GOOGLE: 31 citas (+ recente: 2013): *Remedios caseros y remedios de viejas usando el bicarbonato* [<http://www.doctornews.org/los-mejores-remedios-para-tratar-las-espinillas-negras/>] [7.12.2013]. *Pero se libran de ellas: “Son remedios de viejas, no los uséis, nuestra medicina es de primera”.* [<http://sufismorosario.blogspot.com.es/2013/09/nuestro-senor-no-creaste-esto-en-vano.html>] [3.11.2014].

COMENTARIO. Nótese que para Sarmiento é unha locución verbal (así a formula e así a define) mentres que nas citas actuais só a encontramos como locución substantiva.

1.22. ser un *cagalaolla* [1762-1772].

(§ 6951) ¡Raro modo de perpetuar y hacer casi eternos a parte post reduciéndolos a cenizas! En esto considero a los egipcios como más racionales para ese fin, y aun a los guanches de Tenerife. ¿Quién diría que todo el fausto, boato, lujo y bambolla de los romanos había de venir a parar en un puñado de polvos de salvadera recogidos en una urna u olla cineraria? Permítaseme, para desprecio de todo emperador romano gentil, usar de la expresión castellana del ínfimo vulgo *cagalaolla*, pues cada uno de aquellos paró al fin en *ser un cagalaolla*. Y toda la seriedad de Séneca no usó de otro verbo más limpio al referir la muerte del emperador Claudio en su *Apocolocyntosis* (esto es, en lugar de apoteosis, encabezación): *Vae me, puto concacavi me. Quid autem fecerit nescio: omnia certe concacavit*³⁵. Y Justo Lipsio comenta el texto:

³⁵ “¡Pobre de quien! Paréceme que caguei por min”. - Se o fixo, non o sei pero cagar cagouno todo. (Seneca, *Apocolocyntosis* 4).

*Imperium totum: quod caedibus, et stoliditate polluit, et conspurcavit*³⁶. En fin, cada uno de esos malvados e infames emperadores que hizo estudio de hacer escarnio del género humano paró en cisco y polvos de cartas. (SARMIENTO-660:6951).

Varela-Kubarth: Non figura.

Seco: Non figura.

CREA: Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita *Pero además de pendejo, [...] es un cagalaolla, no más...* [<http://monerohernandez.blogspot.com.es/2008/08/el-pequeo-caldern.html>] [11.11.2014])

GOOGLE: 3 citas (+ recente 2008). *Discrepo en la similaridad. A Cabra da Peste es un cagalaolla indiscriminado, un tiro al aire, un pulpo que excreta... que nos referimos parece tener a gente muy concreta en el punto de mira y propósitos muy definidos e inconfesables.* [<https://forodeespanol.com/Archive/Gachupin/3/lcdn/post.htm>]. [11.11.2014].

1.23. tener un perro / una loba / una mona / una zorra [1762-1772].

(§ 7361bis) Plinio se rie de esas metamorfosis que tantas necesidades y credulidades introdujeron en el vulgo, y por ser la licantropía la mayor locura de las locuras y siempre furiosa, por eso llamaron locos a todos los que padecían algo de esa morbosa fantasía. Y siendo la borrachera una especie de locura interina, o turna o festiva o furiosa, quedó en España la trivial expresión cuando se habla de un borracho actual: *fulano tiene un lobo*, y en Madrid: *tiene una perra*, y aludiendo a los gestos es más común en Galicia decir que *tiene una mona* y en otras partes *una zorra*. Lo que debe reflexionar el lector es la conformidad de las voces lobo y loco: “fulano tiene un lobo o lyco, luco, loco” y “fulano se volvió loco, luco, lyco o lobo”. Por ser irrisibles los borrachos y expuestos con razón al escarnio y burla de los muchachos y del vulgo, se han inventado infinitos apodos para insultarlos. He oído seis en Galicia: moña, cerín, xarela, lurpia, lupanda y también lobo. Si esta etimología no gustare no se me podrá oponer que la he copiado de otro. (SARMIENTO-660:7361bis).

Varela-Kubarth: Non figura. Figura *agarrar / coger / pescar / pillar una mona*. Emborracaharse: *Aunque no sea un vino de mucha graduación, si sigues bebiendo vas a pescar una buena mona*.

Seco: Non figura.

CREA: Non figura. Pero 15 citas de *dormir la mona*. [3.11.2014].

WEBCORP: 15 citas con *mona* e en catro casos aclárase o significado de “estar borracho”. Aparece o seu uso en México. *Otras voces empleadas en México equivalentes a cruda o resaca son: cruz, sequía (en el norte de Sinaloa), traspedo (por cuanto pedo es ‘borrachera’) y goma (solamente en el sur mexicano); y entre algunas frases que tienen idéntico significado se pueden incluir aquí: estar crudo, estar crustáceo y estar gomoso, así como tener una mona.* [<http://www.cubarte.cult.cu/periodico/columnas/gazaperias/la-conduerma-de-una-perseguidora-ii-parte-y-final/51/25171.html>]. [11.11.2014]. // ENMONARSE.—Emborracharse, *tener una mona (borrachera) de padre y muy señor mío*. (Wikisource: neologismos y americanismos. [http://es.wikisource.org/wiki/Neologismos_y_americanismos:_E]). [11.11.2014]. // En 9 citas aparece o lobo, en masc., *pillar/coger un lobo* con el significado de emborracharse; o estas otras que significan dormir mientras dura la borrachera: «*coger un lobo*», «*dormir la zorra*», «*desollar (o dormir) el lobo*», etc. [http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1665-12002010000100005]. [17.11.2014]. // 9 citas tamén de *pillar una zorra*, todas diccionarios monolingües ou listaxes de

³⁶ “(Claudio enmerdou) o Imperio enteiro, porque o lixou e emporcou cos asesinatos e coa súa estupidez”.

expresións. *Melopea*”, “*taja*”, “*follón*”, “*jumera*”, “*arrimarse a las paredes*”, “*pillar una zorra*”, “*coger un cernicalo*”; *ir en estado de embriaguez*. [http://almeriapedia.wikanda.es/wiki/Refranero_popular_de_Dal%C3%ADADas]. [17.11.2014].

GOOGLE: 28 citas. As más de América. *Colombia: Emborracharse: estar curdo, jumo, jumao, rascado, jarto, jincho, pichó, copetón, borracho, jalado, tomado, bebido, cachirulo, caneco, chapiado, jalopiado. Tener o amarrarse una mona, una pea, una juma, una curda, una pinta, una perra*”. [http://www.cucutanuestra.com/temas/africano/dichos_11.htm]. [14.11.2014]. Coger una mona: Máis de 20.000 resultados. ¿Cómo prevenir ese abuso en los tiempos en que “*coger una mona*” entre gente joven es hasta considerado por los protagonistas como “divertido”?... pues difícil lo tenemos pero creo de veras que la estimulación de los hábitos sanos sería una buena manera de paliar el problema. [<http://www.emergencies-setmil.es/playa-sin-tabaco/>]. [17.11.2014]. // Ou este artigo localizado en Palencia (2008): Parece ser que los monos de antaño eran muy aficionados al vino y divertidos en estado de ebriedad y de ahí lo de coger o tener una mona, cuando un hombre se sobrepasa con el jarro y offrece comportamientos de risa. [<http://www.diariopalentino.es/noticia.cfm/Opin%C3%B3n/20081112/monos/algunas/monadas/8AEFC5AD-1A64-968D-5914FCD4E71F203F>]. [14.11.2014]. // Coger una loba, 7 citas, todas en foros ou comentarios de América. *Hola foreros. Ya tenía ganas de coger una loba de este tamaño, aunque la alegría es solo del 50%*. [<http://search.miarroba.com/#q=type%3Atopics+u+ser%3Aangsan>]. [17.11.2014]. 18 resultados de *coger un lobo*. Aparece sobre todo en dicionarios. *Lobo'embriaguez, borrahera'*, desusado. *Coger un lobo 'embriagarse'.* *Pillar un lobo* (27 citas) ‘*embriagarse*’. [<http://www.curiosidario.es/embriagarse/>]. [17.11.2014]. Coger una zorra: 6 resultados. Aparece en dicionarios, como por exemplo neste de inglés-español. [<http://www.wordmagicsoft.com/diccionario/es-en/coger%20una%20zorra.php>]. [17.11.2014].

COMENTARIO. Como se ve, as citas literais de *tener una mona* rexístranse en América, neste caso coma noutros, máis conservadora da lingua. O habitual é que, manténdose os animais de referencia (lobo, perro, mona, zorra) estas locucións pervivan, pero mudando o verbo *tener* por *agarrar / coger / pescar / pillar*, ou ben cambiando o significado (*coger una perra*, máis ben, significa hoxe “enfadarse”). Pero, dado que en parte de América o verbo *coger* significa “practicar o acto sexual, enténdese esta cita *Como puede suponer el lector, los dominicanos se desternillan de risa ante expresiones castellanas como coger una mona*. [<http://www.repdominicana.info/Principales-vocablos-Dominicanos.html>]. [17.11.2014].

2. Frases proverbiais

Aínda que as frases que imos anotar a continuación xa non estean en uso hoxe, todo indica que o estaban en tempos de Sarmiento: é dicir, non afirmamos que sexan frases proverbiais hoxe senón que o foron no seu tempo. No caso de 2.1. temos un testemuño de 2008 que nos retrotrae a 1950 máis ou menos. No caso de 2.2. o propio Sarmiento afirma que “Y en fin llegó à ser maxima brutal del vulgo. No caso de 2.5. di quantos Alcaldes semejantes à aquel de Urueña he conocido yo, y se aguantan cada dia!... [...] Quien podrá tolerar con gusto, tantos Alcaldes de Urueña... No caso de 2.3. di que célebre es el dicho. No caso de 2.6. di que Una de las diversiones de los muchachos. es jugar con los carneros, incitandolos con la expresion: ‘Topa, Martin’.

Polo tanto, nos cinco casos a proverbialidade está suficientemente documentada, aínda que ningunha desas frases chegase viva ó século XXI, como acontece con moitas outras unidades fraseolóxicas que a historia documenta. A mortalidade fraseolólica e paremiolólica é un feito tan real coma a fixación.

2.1. *No han venido los Gallegos*. [1752].

Varias veces he increpado a los Castellanos, porque no echan mano del azadon, para cavar sus viñas, y tambien a la hoz, para segar sus trigos. Es lastimosisima la solucion que me dan, para descargar en los Gallegos, sus obligaciones de Labradores. Dizen, que es tanto el terreno de Trigo, y de Cepas, que no le pueden cultivar por si mismos. Respondoles. Bien está que sea preciso buscar quienes les ayuden à cabar, y à segar, por la razon de ser mucho el Terreno. Pero, por que no cavan, y siegan, por si mismos, lo que por si solos pueden, y deben, como Labradores, segar, y cabar? Caben, y sieguen, v.g. la 4^a, 5^a ó 6ª parte de sus tierras, y llamen, enhorabuena, a los Gallegos, para que los ayuden en lo restante; no para que, con ellos jamas echen la mano à la hoz, Que palos no merecian los Labradores, que preguntados varios años, y aun este presente, por que no se abian segado unas cevadas, respondieron: *Por que no han venido los Gallegos.* (SARMIENTO 1752:109r).

DRAE: Non figura.

Varela-Kubarth: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

MKleiser: Non figura.

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

COMENTARIO. En xaneiro de 2008 D. Jonás Castro Toledo (1933-2010), cóengo arquiveiro da catedral de Valladolid, comentounos que el ainda lembraba ter oído na súa mocidade e polo mesmo motivo esta frase por terras de Medina del Campo pero xa en sentido autocritico, para aludir a traballos que quedaron sen fazer por falta de xente disposta a facelos (no que se percibe xa unha pequena mutación semántica). Por falar D. Jonás en pasado, deducimos que esta frase xa non corria en 2008.

2.2. *Si no /h Jay muertes, y desgracias de hombres y de animales, no será lucida la fiesta* [1762-1772].

(6870) No pocas veces he reflexionado sobre el origen de la barbara, ciega, y cruel, aficion de algunos provinciales de España, à la que ellos fatuamente, llaman fiesta de toros; no siendo, sino una publica tragedia, y de intento, con muertes de hombres, toros, caballos, perros; y de los espectadores; y aun de los que ven los toros de talanguera. A la tarde del jueves pasado, y en la corrida de toros, hubo muchas desgracias, y muertes de hombres, ó instantaneas, ó a pocos días despues. Y en fin llegó à ser maxima brutal del vulgo; que, *si no ay muertes, y desgracias de hombres y de animales, no será lucida la fiesta*. Siendo asi, que se dice; que *la santa extrema unción, es la cosa que siempre anda corriendo; y siempre llega tarde*, en la fiesta de toros, siempre ba delante; asta tener quarto señalado en la plaza de toros de la Puerta de Alcalá, para que desde el vean los toros, muertes, y desgracias, la santa unción, el cura y el sacristán. (SARMIENTO 1762-1772:6870).

DRAE: Non figura.

Varela-Kubarth: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

MKleiser: Non figura o primeiro. O segundo ten este parelelo: *Sin la unción se van algunos; sin el coscorrón, ninguno.*-R.M. (MKleiser: 16681).

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: Non figura. [3.11.2014].

GOOGLE: Non figura. [3.11.2014].

2.3. *Topa, Martin* [1762-1772].

(6876) Una de las diversiones de los muchachos, es jugar con los carneros, incitandolos con la expresion: *Topa, Martin;* para que vengan à dar mochadas. Lo mismo hacen con los terneritos. Y los carníceros, no por diversion, sino para que la sangre se extienda mas, y pese mas la carne; agitan, corren, y torean las bacas, y bueyes, que han de matar, y vender en la carnicería. Así, los torreadores, tienen su escuela en las carnicerías; y dejó aparte, à los que sin ser carníceros, tienen la excusada afición de meterse entre ellos para imitarlos. Vease aquí el depravado gusto de ver corridas de toros de muerte. Este es el de ver que quattro carníceros, maten en plaza publica, las mismas reses boyunas que cada dia matan en las carniceras, siempre con villania, y traicion. Y no tanto se ha de llamar fiesta de toros; quanto fiesta de la matanza, y diversion de la carniceria. (SARMIENTO 1762-1772:6876).

DRAE: Non figura.

Varela-Kubarth: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

MKleiser: Non figura.

CREA. 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: Non figura. [3.11.2014].

GOOGLE: Non figura. [3.11.2014].

2.4. *Ya me dice el médico que veo* [1762-1772].

(§ 214) Si los padres de los dichos concilios se juntasen hoy, mandarían que los monjes estudiasen leyes y los legos medicina, no *gratia lucri temporalis, ni avaritiae flammis accensi*¹⁵⁷, sino para conservar sus vidas y sus haciendas, no defiriendo ciega y tontamente a médicos y abogados solo charlatanes. Ha llegado a tanto esta tan vil, fatua e insensata deferencia que aun para cosas notorias se recurre al médico y al abogado. Célebre es el dicho: *Ya me dice el médico que veo* y la tema del alcalde del *Entremés del Dia de Compadres* que para todo se remitía a su asesor: “Vayan a mi asesor a ver si veo”. (SARMIENTO-660:214).

DRAE: Non figura.

Varela-Kubarth: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

MKleiser: Non figura.

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: Non figura. [3.11.2014].

GOOGLE: Non figura. [3.11.2014].

2.5. *Yo soy el Dios visible de Urueña*. [1752].

Yo soy el Dios visible de Urueña, dizen voceaba un Alcalde de polaina de aquella Población de Monte de Torozos³⁷. O, y quantos Alcaldes semejantes à aquel de Urueña he conocido yo, y se aguantan cada dia! Siendo de Fée que para manejar Dios las voluntades de los Hombres, se vale de toda su Saviduria, omnipotencia, y santidad, de un modo, que solo debemos venerar por que jamas le podremos entender; *O Haltitudo!*³⁸ etc; *Quien podrá tolerar con gusto, tantos Alcaldes de Urueña; y que estos pidan de justicia, que en su obsequio se cabtiven los Entendimientos; y se violenten las voluntades?* (SARMIENTO 1752:97r).

DRAE: Non figura.

Cantera-Gomis: Non figura.

Varela-Kubarth: Non figura.

MKleiser: Non figura. [36.966. *Ni mala ni buena con el conde de Urueña*. N.]

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014]. A única cita que existe é precisamente este texto de Sarmiento.

3. Refráns

3.1. *A pan de quince días, hambre de tres semanas*. [1762-1772].

No sé si este adagio se concibió en idioma castellano, que solo hablado por tradición de padres a hijos llegó hasta don Rodrigo, que le escribió en latín; o si se voceó en latín, y la *Crónica general* le escribió en castellano. El hecho es que el refrán “*Do quieren reyes, allá van las leyes*”, es un verso de arte mayor, o dos versos rimados de seis sílabas, o un verso sálico. A ese tenor, el adagio “*Manos duchas comen truchas*”, es un verso de ocho sílabas, o dos de cuatro. El “*Romero hito, saca zatico*” es un verso de diez, o dos de cinco. El “*Una golondrina no hace verano*” es uno de doce de arte mayor, o dos de seis sílabas. Lo mismo “*Téngote en lazo, palomo torcazo*”. El “*A pan de quince días, hambre de tres semanas*” es un verso de catorce sílabas

³⁷ Urueña, poboación situada ó O. de Valladolid. Os Montes Torozos son unhas ondulacións do terreo existentes no sur da Tierra de Campos (NO de Valladolid e SO de Palencia).

³⁸ *O ALTITUDO*: “¡Que profundidade!” (Rom. 11,33). Citase para indicar un sentimento de exaltación religiosa ou de emoción elevada. Di o texto: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius!* “¡Que profundidade a das riquezas da sabedoria e da ciencia de Deus! ¡Que incomprensibles son os seus xuízos!”.

y alejandrino, o dos de siete sílabas. Y el otro: “*La mala llaga sana, la fama mala mata*”: A este tenor, otros infinitos (SARMIENTO 1762-1772:5740).

MKleiser: 29.770: *A pan de quince días, fambre de tres semanas.* S, Z, N. // 48.604: *A pan de quince días, hambre de tres semanas.* C.

RMultilingüe: *A pan de quince días, hambre de tres semanas.* (Engade a marca “En desuso”). Tamén rexistra a var. *hambre de dos semanas*. [3.11.2014].

CREA: 1 cita. (+ recente: 1984): - *Tu casa estará desangilá; cuando no se viven, ya se sabe. Nos apañaremos cualquier guisote, y si no: “a pan de quince días, hambre de tres semanas”.* [[http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsrVEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=2&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=1206141023|C000012062014232455319.1012.1008&desc={B}+{}+pan+de+quince{{I}}+en+todos+los+medios,+en+{{I}}+{\[B\]}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto2](http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsrVEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=2&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=1206141023|C000012062014232455319.1012.1008&desc={B}+{}+pan+de+quince{{I}}+en+todos+los+medios,+en+{{I}}+{[B]}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto2)].

WEBCORP: 49 citas. (+ recente: 2014): *Los Dichos famosos en el Roa Show “A pan de quince días, hambre de tres semanas”*. [<http://laz.mx/notas/miles-de-chefs-y-camareros-rompen-dos-record-guinness-en-mexico.html>].

GOOGLE: 160 citas (+ recente: 2008): *Dicen que “a pan de quince días, hambre de tres semanas”.* *Esa es la única manera de atragantarse con una película que no pasa de ser un capítulo más de la teleserie, un capítulo hinchado o alargado con algunas situaciones menores tan banales como el largometraje todo.* [<http://www.nacion.com/viva/2008/junio/10/viva1571474.html>].

3.2. *Al principio se hacen los Panes tuertos.* [1752].

(24v). Al contrario, me son molestas las conversaciones de algunos Eruditos que, fuera de referir opiniones sobre opiniones encontradas, algunas especulaciones ininteligibles, y algunas aserciones Políticas y Morales, no derivadas del syndéresis sino de los abusos prácticos, y de tales quales Libros de idiotas, manifiestan *despumantes confusiones suas*³⁹, que han tenido poco uso de su Razón natural; y que si han exercitado su Memoria, sólo ha sido en confusíssimos objetos que jamás podrán entender, ni desenredar. Todo proviene, no tanto de su masa intelectual, quanto de la mala Educacion, con que en la Juventud se la amasaron sus Maestros. Y nunca mejor viene, que aquí: *Al principio se hacen los Panes tuertos;* y yo añado, *y los Arbolitos torcidos, y viciosos.* O! y quantas veces he deseado desprenderme de las confusiones con que me han criado á mí! Eso sí, que á mí, y á otro, és yá imposible. Por lo mismo, quisiera, que los que oy son niños, no vengan a parar en el mismo embarazo. (SARMIENTO 1752:24v)⁴⁰.

MKleiser: 48.758: *Al enhornar, se hacen los panes tuertos.* Z, C. (De la iniciación buena o mala de un asunto depende su éxito o su fracaso). // 48.759: *Al enhornar se tuerce el pan.* C // 48.760: *Quien mal enhorna, saca los panes tuertos y, así como así, paga la poya.* C (Poja, impuesto o derecho que se paga en el horno del pan común). // 48.761: *Quien mal enhorna, mal cuece.* R-M. // 48.762: *Al principio de la masa, bueno o malo el pan se saca.* R-M.

³⁹ Cita da Carta de Xudas (1,13) na que condena algúns impíos que se introduciron entre os cristiáns e que, collendo o camiño de Caín, van sementando erros doutrinais, unha moral corrompida, o apego ós cartos e, neste versículo concretamente, a murmuración: deles di que son coma 1:13 *fluctus feri maris despumantes suas confusiones* “ardentías do mar que rebotan coma escuma as súas porcalladas”.

⁴⁰ No TFG estas son as equivalencias: *Ó enfornar fanse os pans tortos.* [R3077]. [34401,044]. *Quen mal enforna, saca os pans tortos, mais paga a poia.* [R2189]. *Ó enfornar fanse os pans tortos.* [R3077]. *Ó enfornar fanse os pas tortos.* [VSACO:659,17526]. *Ó enfornar tórcense os pas.* [VSACO:659,17527]. *Quen mal enforna, saca os pans tortos, mais paga a poia.* [R2189]. *Quen mal enforna saca os pas tortos, mais paga a poia.* [VSACO:665,17705].

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. *Y en esto pondré yo de mi parte mucho cuidado, porque, como dice nuestro refrán, al principio se hacen los panes tuertos.* [http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/cartas-a-lord-holland-sobre-la-forma-de-reunion-de-las-cortes-de-cadiz--0/html/lfe047b8-82b1-11df-acc7-002185ce6064_1.html]. [4.11.2014]. Rexistra mesmo unha variante: “*Aprendiz de panadero, hace los panes tuertos*”. [<http://saboreartentusiasma.blogspot.com.es/2009/06/si-no-fueron-de-esto-se-perdieron.html>]. [4.11.2014].

GOOGLE: 12 citas. (+ recente: 2014) *Al enhornar se tuerce el pan. “Al enhornar se hacen los panes tuertos”*. Advierte del cuidado que se debe tener cuando se empiezan las cosas para que salgan bien hechas. [misdeberes.es/tarea/451411]. [3.11.2014].

COMENTARIO: O P. Sarmiento reflexionou moitas veces verbo da necesidade de reforma-la educación e manifestouse moi hostil á rigorosa disciplina e á memorización como método didáctico cómodo para o mestre⁴¹. Algunhas das súas ideas sistematizounas maiormente en dúas obras: unha delas de 1752 e de título intencionadamente críptico porque era realmente un informe reservado para un P. Xeneral da Orde Benedictina disposto a facer reformas estruturais no sistema educativo da Orde (*Copia del Real Privilegio del Rey Don Hordóño 2º concedido al Monasterio de Samos, a 1º de Agosto, Era 960...* (SARMIENTO 1752) editada por Santos Puerto en 2013. Tamén falou disto en *La educación de la juventud* (Sarmiento 1768). Pero, fale do que fale, Sarmiento nunca perde ocasión de insistir dende as máis variadas perspectivas neste tema que lle parecía esencial na mellora da humanidade. Verémolo cando comenta o refrán que preconiza que *La letra con sangre entra* (3.14).

Sarmiento estaba convencido de que na educación dos rapaces é onde unha sociedade xoga o seu futuro, e por iso noutro lugar paralelo trae a conto un verso de Ovidio (*Remedia Amoris*: 91) que se refire á enfermidade do amor (*Principii obsta: sero medicina paratur*) que indica que lle hai que poñer moita atención ós principios (da enfermidade), porque a medicina serodia pouco remedia. Pero a el parécelle máis axeitada ó asunto da educación a imaxe do pan e das árbores.

Debemos observar unha pequena diferencia entre a versión do P. Sarmiento (*Al principio se hacen...*) e a forma que aparece nas citas (*Al enhornar...*) que mesmo aparece nos paralelos galegos (*Ó enfornar...*): isto parece indicar que a forma canónica falaba de *enhornar / enfornar* e que desta vez Sarmiento adaptou consciente ou inconscientemente a forma canónica. Pero non debemos pasar por alto a forma que testemuña Rodríguez Marín: *Al principio de la masa, bueno o malo el pan se saca*.

⁴¹ O P. Sarmiento, como bo ilustrado, considerou de enorme transcendencia os asuntos pedagógicos e iso levouno non só a describi-los fallos do sistema vixente no seu tempo nun informe que el mesmo qualificou de secreto (SARMIENTO 1752) senón tamén a formular de maneira moi pormenorizada diferentes ideas didácticas cada vez que un asunto calquera lle daba a ocasión. As súas ideas didácticas foron xustamente analizadas por diversos especialistas durante o século XX e principios do XXI. Sen pretendermos ser exhaustivos, podemos cita-los traballos de Del Álamo (1931), Filgueira Valverde (1947, 1972, 1994), M. A. Galino (1953, 1997), Filgueira Iglesias (1972), Flecha Andrés (1995), Costa (1997, 2002a, 2002b, 2002c, 2002d, 2002 e Allegue (2001), Santos Puerto (1998a, 1998b, 1998 c, 2002^a, 2002b e sobre todo a edición en 2013 do xa citado manuscrito secreto que aquí leva a sigla SARMIENTO 1752), Figueiroa e Fontenla (1984), Dahlmann (1999), Costa e Álvarez (2002), Álvarez e García (2002) e Ruiz Berrio (2002).

3.3.1. *Allá van leyes do quieren reyes* [1762-1772].

Los que han recogido los refranes españoles, exceptuando tales cuales y los modernos, no los han copiado de libros, sino de la viva voz del pueblo y vulgo, que los sabían por tradición no escrita, sino de oídas. Por eso es difícil averiguar la antigüedad de los adagios españoles. Los que recogió el marqués de Santillana entran ya con más de trescientos años de antigüedad. ¿Y cuántos tenían antes? Solo Dios lo sabe, porque los hombres no pensaron en instruirnos, y al vulgo no tocaba escribir. Es famoso el adagio del cual se sabe su origen y época. Hoy se dice *Allá van leyes, donde quieren reyes*, el marqués de Santillana escribió: *Allá van leyes, do quieren reyes*, que forma un verso leonino de diez sílabas. (SARMIENTO 1762-1772: 5739).

MKleiser: 36.436 e 55.735: *Allá van leyes, do quieren reyes*. S., Z, N, C*, R-M. // 36.440 R.M. *Lo que quiere el rey, eso es ley.* // 36.439 C. *Cada rey puede hacer ley.* // 36.441 *La ley, dura o blanda, es ley porque el rey lo manda.*

RMultilingüe: *Allá van leyes, do quieren reyes*. (En desuso). [3.11.2014].

CREA: 1 cita. (+ reciente: 1984): *Y así, como temía Sancho Panza, quiere el candidato Molina que siga siendo cierto que "allá van leyes, do quieren reyes". Pero, de todos los infinitos refranes que ensartaba, el que mejor le viene al ¿todavía? candidato Molina a la presidencia de la región vinícola más importante del mundo es el que le compara con el maestro Ciruela, que no sabía leer y puso escuela.* [[http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614023|C000012062014231740045.1004.1000&desc={B}+{I}+leyes+y+quieren+reyes\[{I}\],+en+todos+lo+s+medios,+en-{I}CREA+{I}+{B}{BR}&marcas=0](http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614023|C000012062014231740045.1004.1000&desc={B}+{I}+leyes+y+quieren+reyes[{I}],+en+todos+lo+s+medios,+en-{I}CREA+{I}+{B}{BR}&marcas=0)]. [3.11.2014].

WEBCORP: 53 citas. (+ reciente: 2014): *Que, demasiado a menudo, los poderosos no solo interpretan las leyes a su conveniencia sino que, además, las acomodan a ella para enseguida quebrantárlas es algo que está fuera de toda duda, cuando menos en esta España de corrupción endémica. "Allá yan leyes, do quieren reyes" —nunca mejor dicho—.* [<http://siempreacontraluz.blogspot.com.es/2014/01/noo-somos-iguales.html>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 212 citas. (+ reciente: 2014): *¿Podemos los españoles, de una vez, perder la sensación de que "Allá van leyes do quieren reyes"?* [<http://wwwscarpia.blogia.com/>]. [3.11.2014].

3.3.2. *Do quieren reyes, allá van las leyes* [1762-1772].

Bien sabida es la reyerta en tiempo de don Alonso el VI, y en Toledo, sobre el oficio mozárabe, el cual, no obstante la razón, posesión, monomaquia y milagro, y la voluntad del pueblo, se abrogó, por el temoso capricho del rey y de la reina francesa doña Constanza. Entonces se levantó el adagio: *Allá van leyes do quieren reyes*. En la *Crónica General* se dice *Do quieren reyes, allá van las leyes*, y el arzobispo don Rodrigo: *Inolevit proverbium: 'Quo volunt reges, vadunt leges'*. Véase aquí un adagio de casi setecientos años de antigüedad. Si así se pudiese averiguar el origen y época de otros refranes, tendríamos un tesoro de la lengua en la *Gran colección de los seis mil refranes* que pone Malara. (SARMIENTO 1762-1772:5740; IV,303).

MKleiser: Non figura.

RMultilingüe: *Do quieren reyes, allá van leyes*. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 2 citas. (+ reciente: 2006): *Además, ratifica una forma idiomática con la cual el Quijote sirve de expresión de la cultura popular y la relación de esta con el pasado histórico. En muchos casos, se*

habla de frases que tuvieron origen en un hecho histórico. Es el caso del refrán «allá van las leyes» que Cervantes cita tanto en la primera parte como en la segunda y que surge de una expresión de Alfonso VI... [http://cvc.cervantes.es/el_rinconete/antiguos/febrero_06/13022006_01.htm] [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

COMENTARIO: Sarmiento consegue data-lo nacemento deste fraseoloxismo. Atribúelle case 700 anos porque el escribe entre 1762 e 1772 aludindo ó famoso episodio de Afonso VI (1065-1072) e no que con trampa e prepotencia impuxo o ritual litúrxico romano (que traían os cluniacenses impulsados polo papa de Roma) e suprimiu o ritual litúrxico hispano (chamado tamén mozárabe ou toledano). Na versión galega da Crónica Geral (do século XIV) di así: *Hu querem rreys ala uam leys. Vexamos: Da gran perfia que auia el rey por que cobrassse o ofizio de Roma. Conta a estoria que tā grande foy a perfia del rrey en este lugar, que os hūus ameaçaua de morte et aos outros que os deytaria da terra. Et mandou tomar o oficio rromāno et que jusatsem per elle. Et, quando as gentes virōn que a fazer lles era, husarō delle per força. Et ende adeante ficou este oficio en todo seu senorio, pero que en Toledo ficarō seys iglesias, que som oge dia, que dam testemoyo do oficio toledano. Muyto pesou aos da terra por esta força que el rrey fez. Et leuantousse entō prouerbio en Castela, que dizem parauoas de façaya que querem mostrar syso et castigo; et dizem aasi: hu querem rreys ala uam leys. Et el rrey Salamō fez hūu livro destas cousas, et chamāle Livro dos prouerbios de Salamō.* (Lorenzo 1975: 460:10).

3.4. Besugo, mata mulo y da mulo [1762-1772]

(§ 2084) No es pequeño ni poco lucrativo el comercio que los montañeses, vizcaínos y asturianos hacen con el pescado que llaman besugo. Traen a Madrid y esparsen por toda Castilla esos pescados, ya frescos por el invierno ya escabechados para la Cuaresma. Pero extraño que, habiendo tanta diferencia de pescados en aquellas costas cantábricas, se contenten los naturales con solo traer a Madrid congrio, merluza y besugos en fresco, y solo besugos en escabeche. Si dicen que solo en eso tienen conveniencia y en traer de cuando en cuando salmones y meros en fresco, ¿por qué no traen también esos pescados en escabeche o salados o arenados? Cita Covarrubias el adagio *Besugo, mata mulo y da mulo*. Esto, por la mucha ganancia si llega bueno y, lo otro, por la mucha pérdida si llega ya malo. (SARMIENTO 1762-1772:2084; Monteagudo: 2,153).

MKleiser: 7.270 *Besugo, mata mulo*. N. (Explica N. que es porque se daña fácilmente).

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 CITAS. [3.11.2014].

WEBCORP: 5 citas. (+ recente 2014). Dos olvidados refranes recuerdan tal reparto apresurado por las caducidades: «besugo mata mulo» y «menos fresco que besugo en Soria». [<http://gastronomia.elcomercio.es/index.php/component/content/article/132-la-mar-y-sus-alimentos/2566-el-besugo-tambien-en-septiembre?directory=225>]. [4.11.2014].

GOOGLE: 42 citas. Como los reales correos llegaban á la corte reventando caballos, el besugo llegaba a Madrid reventando mulos. Hay un refrán que dice *Besugo mata mulo*. Y este refrán indica el paso acelerado que á fuerza de vara tenía que tomar la recua para que el pescado llegase fresco y sano a Madrid (Blanco y Negro 29.12.1894). Un arriero que vivió en Zumárraga hace unos cien años solía

decir, por lo que me han solido contar, que el besugo mata mulo y gana mulo, indicando con ello que había que transportarlo rápidamente y que se vendía muy caro. El mismo arriero decía que en una ocasión al llegar en vísperas de Navidad a las puertas de un convento aragonés cuando el refitolero le preguntó por el precio de los besugos dijo: “¡Caros están hoy, a onza por onza!” esto es, onza de pez por onza de oro. [<http://academiacastelana.com/>] [26.09.2014].

3.5. *Cada gallo canta en su muladar.* [1730].

Gallo. Cada Gallo canta en su muladar. Adagio que oy se usa en Castilla. Usólo Seneca en la Apotheosis satírica, que hizo del Emperador Claudio. Tomo 2º folio mihi 603. *Gallum in suo Sterquilino plurimum posse*⁴². Es mas al caso; por que Claudio havía nacido en las Galias. (Sarmiento 1730).

MKleiser: 38.624. *Cada gallo, en su muladar.-* S.-N. 38.625. *Cada gallo en su muladar, no canta mal.-C.* // 38.626. *Cada gallo canta en su muladar.-C.* // 38.627. *Cada gallo canta en su muladar, y en viendo la suya dejó de cantar.-C.* // 38.628. *Cada gallo canta en su gallinero, y el que es bueno, en el suyo y en el ajeno.-C.* // 33.038. *Cada lobo por su senda, y cada gallo en su muladar.-C.*, R.M. [En C. la primera parte]. // 30.922. ¡Con qué señorío y magestad canta el gallo en su muladar! R. M.

RMultilingüe: *Cada gallo canta en su muladar.* Esta paremia alude a que cada uno manda en su casa o territorio. También se puede entender que cada uno se manifiesta según es entre sus familiares o amigos, en su ambiente, en su lugar de origen. En desuso. [3.11.2014].

CREA: 1 cita. Dicen que “*cada gallo canta en su gallinero*”, y los Dodgers ganan en su patio. (Diario de las Américas, 06/09/1997 : LOS ANGELES) [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo=1&tipo2=0&iniItem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=061114009C000006112014093141646.1004.1000&desc={B}+{I}+gallo+canta+{I},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto0>] [4.11.2014].

WEBCORP: 19 citas. “*Cada gallo canta en su muladar; y otros añaden, y el bueno en el suyo y en el ajeno.* Refrán con que nota al que se vale para lo que hace o lo que dice, de la confianza y seguridad que da estar en su propio País, por la ayuda que puede tener de sus parientes, amigos y conocidos”. [http://www.webcorp.org.uk/live/view.jsp?query=en+su+muladar&url=http%3A%2F%2Fwww.jerezsiempre.com%2Findex.php%2FRefranes_sobre_amigos]. *Cada gallo canta en su corral* (7 citas). *Cada gallo canta en su corral; pero el que es bueno, bue- no, canta en el suyo y en el ajeno.* A esta clase pertenecía Juan Pérez; porque, si en su casa tocaba bien, en la de los vecinos lo hacía maravillosamente. [http://es.wikisource.org/wiki/%C2%BFQuien_toca_el_arpa%3F_Juan_Perez] [4.11.2014]. *Muchos juran cada gallo canta en su gallinero / falso refrán digo yo que canto donde quiero / y no por malcriadez o hacer alarde / sino que así es esto que en mi pecho arde.* [http://leyendas-uruguay.espaciolatino.com/aaa/gutierrez_espinoza_luis/con_ton_y_son_camana.htm] [4.11.2014]. // *En el Diccionario de la Real Academia leo: al gallo que canta le aprietan la garganta, alzar uno el gallo, bajar el gallo, cada gallo canta en su muladar, como el gallo de Morón, cacareando y sin plumas. Expresiones que elijo porque no son habituales en México, aunque, es obvio, lo son en España.* [<http://www.siempre.com.mx/2014/02/luis-fernando-lara-y-el-espanol-nuestro-de-cada-dia/>] [15.11.2014].

GOOGLE > 1000 citas pero a mayoría son listaxes ou explicacións eruditas que non chegan documentan a vitalidade. Desde mi punto de vista se han dado al menos 4 tipos de corralito (*cada gallo canta en su muladar*)... [<http://nuevosagrícolas.blogspot.com.es/2012/08/nuevas-oportunidades-y-expertas.html>] [10.10.2014].

3.6. *Casas, las que vivas; viñas, las que bebas; y tierras, las que veas.* [1762-1772]

Es muy del asunto el antiguo adagio español que dice: *Casas, las que vivas; viñas, las que bebas; y tierras, las que veas. Hacienda en casas que no habite el dueño es poca lana, y esa en zarzas.* Hacienda en grandes viñedos es la mayor maula de las haciendas, que siempre promete y casi siempre engaña y alcanza al dueño –según el adagio gallego:

⁴² “O gallo pode moito no seu poleiro”.

Se queres vivir mesquño, trata en viño. Arreglando el consumo del vino de una casa a una mala cosecha y cultivando para esa las viñas suficientes, siempre el dueño tendrá qué beber, y regularmente podrá vender algún vino. He notado que en los países en donde la principal granjería es en grandes viñedos, andan muy alcanzados de pesetas sus naturales. Empéñanse para pagar las labores de las viñas y las vendimian por lo común antes que el dueño, las heladas, pulgón, piedra y granizo. (SARMIENTO 1762-1772: 3943).

MKleiser: Ver *Tierras las que puedas*: 3.37.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 12 citas. *Para nuestros abuelos tenía valor de aforismo o de artículo constitucional este refranejo: - Casa en la que vivas, viña en la que bebas, y tierras cuantas veas y puedas.* (Wikisource). [http://letras-uruguay.espaciolatino.com/aaa/palma_ricardo/carta_canta.htm] [4.11.2014].

2 citas de *Viñas cuantas bebas, tierras cuantas veas* (Forum WordReference). [<http://forum.wordreference.com/showthread.php?t=1690922&langid=241>] [4.11.2014] e (Recopilación de Refranes y Dichos Populares) [<http://perso.ya.com/refranero/Refranes2V.htm>] [4.11.2014]

GOOGLE: 428 citas pero a mayoría son listaxes. *Sin embargo, había un dicho que resumía el estado de bienestar de todo labrador: Casa en la que vivas, viña de la que bebas y tierras cuantas veas. Con una casa, un majuelo para tener todo el año el jarro lleno y cuantas más tierras mejor, santa paz y santa gloria.* [<http://www.diariopalentino.es/noticia.cfm/Opini%C3%B3n/20111115/mas/vi%C3%81as/consejos/55D01F68-CB80-B432-3D090E325B7AB676>] [4.11.2014].

COMENTARIO. Véxase 3.40 e comentario a 3.17.

3.7. *Castígame mi madre y yo trómpogelas* [1768].

La voz *disciplina* no tiene significado visible, pues no es otra cosa que la voz *doctrina*. Esta viene del verbo *doceo*⁴³ y aquella del verbo *disco*⁴⁴. No obstante, los maestros cómitres y bárbaros que entienden tan mal el texto *aprehendite disciplinam*⁴⁵ merecían que se les aplicase en el sentido en que le entienden. Y el original del texto *animae indisciplinatae erraverunt “ex apaideuti”*⁴⁶, esto es, sin enseñanza (en el refrán antiguo castellano, *Castígame mi madre y yo trómpogelas*, el verbo *castigar* significa amonestar a la hija, no zurrarla). (SARMIENTO-660:6195).

MKleiser: 9.858. *Castígame mi madre e yo trómpogelas.-S.-Z.-M. 34.038. Ríñeme mi madre, y yo trómposelas; o trómpojelas a lo viejo..-C. Trompar, engañar, burlar.*

CREA: 0 citas válidas. Todas son citas ou comentarios do Quixote (2,3). [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas válidas. Todas son citas ou comentarios do Quixote (2,3). [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas válidas.Todas son citas ou comentarios do Quixote (2,3). [3.11.2014].

⁴³ “Ensino”.

⁴⁴ “Aprendo”.

⁴⁵ “Aprendede disciplina”.

⁴⁶ O texto que Sarmiento cita en latín procede da Biblia (Sabedoría 17, 1) na versión latina da Vulgata: *magna enim sunt iudicia tua et inenarrabilia verba tua propter hoc indisciplinatae animae erraverunt* (“Grandes e inexplicables son os teus xuízos, por iso as almas indóciles erraron”). A continuación con *ex apaideuti* parece citar un sintagma da versión grega dese mesmo texto que significa “por falta de educación / instrucción”.

COMENTARIO. Aparece dúas veces no Quixote e nalgúnhas edicións co acento cambiado *trompógelas* (edición de Ibarra de 1780). Hoxe relaciónnase co verbo francés *tromper* ('enganar'), seguido do pronomé arcaico *ge* (actualmente *se*) e mais outro pronomé enclítico *las*; é dicir *se las trompo*. Hoxe, como xa indica o P. Sarmiento nesta cita, interprétase o *castigar* como "amonestar, reñir, advertir" "Me riñe mi madre, y yo me burlo de ella!" ou "¡Me riñe mi madre, y no me importa nada!". Véxase <http://agendazalabardo.blogspot.com.es/2012/02/acerca-de-un-refran-del-quijote-hay.html>. onde explican que este verbo *trompar* aparece na primeira edición do DRAE (1739) onde xa di que é arcaico e significa "engañar" e que desaparece da edición de 1817, reaparece na de 1884 (significando "jugar al trompo" e "engañar, burlar"), que na de 1899 di que procede do francés *tromper*; que desaparece na de 1985 e reaparece na de 1992. O uso actual é absolutamente residual e puramente erudito.

3.8. *Del dicho al hecho hay un gran trecho.* (1762-1772)].

Atiendan a esta miseria y fragilidad humana los baladrones matemáticos de estuche que confunden lo hipotético con lo absoluto y lo especulativo con lo práctico: *sua narret Ulysses quae sine teste gerit, quorum nox conscientia sola est*⁴⁷ –decía Ajax en Ovidio. Esos que tanto baladronan evidencias en la oscuridad de fantasía no señalarán testigo alguno en la práctica si los sacan a campo raso, en donde las miniaturas del papel no hacen papel alguno de evidencias. Y si esto sucede con las evidencias teóricas y de teoremas, ¿qué sucederá con las opiniones, sistemas y probabilidades? Nunca más cierto que en los dos casos el dicho vulgar: *del dicho al hecho hay un gran trecho.* (SARMIENTO-660:6474).

MKleiser: 52.614. *Del dicho al hecho hay largo trecho*.-R. M. 2.848. *Del dicho al hecho hay diez leguas de mal camino*.-R. M.

R.Multilingüe: *Del dicho al hecho hay gran trecho.* Significado: En ocasiones, existe mucha distancia entre lo que uno dice y lo que hace, por lo que conviene no confiar en promesas que pueden no cumplirse. Marcador de uso: Muy usado. Existe también una forma en la que se ha suprimido el verbo: *Del dicho al hecho, gran trecho* (Fuente oral). Contexto: «[...] *En lo que yo pienso entretenermee es en jugar al triunfo envidiado las pascuas, y a los bolos los domingos y fiestas; que esas cazas ni cazos no dicen con mi condición ni hacen con mi conciencia.* –*Plega a Dios, Sancho, que así sea; porque del dicho al hecho hay gran trecho*» (Miguel de Cervantes Saavedra, Segunda parte del ingenioso caballero don Quijote de la Mancha. Barcelona: Instituto Cervantes – Crítica, 1615=1998, II 34). Contexto: «– *En primer lugar, del dicho al hecho siempre hay gran trecho, y mucho más si los hechos son de la magnitud de éste que a usted la espanta; de manera que las amenazas de venir esta noche esos bandoleros a desvalijar a mi tío, se cumplirán... o no se cumplirán; y bien pesado y medido todo, quizás fuera preferible que vinieran, particularmente para usted, por aquello de que 'muerto el perro, se acabó la rabia'*» (José María de Pereda, Peñas arriba. Madrid: Cátedra. 1895=1995, p. 462). [3.11.2014].

CREA: 9 aparicións da variante: *del dicho al Hecho hay mucho trecho.* // *Aunque después, del dicho al hecho hay mucho trecho.* (MIRET MAGDALENA, Enrique (2002): ¿Qué nos falta para ser felices? Un nuevo modo de pensar y de vivir). [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&initem=6&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=121114\014\000012112014140114767.1012.1008&desc={B}+{I}+del+dicho+al+hecho+hay+mucho+trecho{I},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto6>]. [11.11.2014].

⁴⁷ “Que conte Ulises as fazañas que fixo sen testemuñas e das que só a noite ten conciencia” (*Metamorfoses* 13, 1, 14-15).

WEBCORP: Variante *hay un gran trecho*. 58 citas das que moitas son listaxes pero tamén ás veces integrado en textos de crítica da xestión política. *Ya sea por convicción, presión de la prensa o para salir del paso, lo cierto es que muchos funcionarios públicos se comprometen a ayudar al pueblo y dan plazos puntuales para hacerlo. Pero del dicho al hecho hay un gran trecho. Hace más de dos meses les mostramos la situación que viven los vecinos de Cocorí de Pococí.* [http://telenoticias.teletica.com/detalle_dinamica.php?titulo=Perros-de-Traba-le-siguen-la-pista-a-promesa-de-municipios-&id=127575] [11.11.2014]. // *Y es que es definitivo, los que estamos en Cristo no tendríamos que andar conforme a la carne, sino conforme al Espíritu, pero del dicho al hecho hay un gran trecho.* [<http://www.alientodiario.com/hoy-vivas-según-la-carmel>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 12.300 resultados (+ recente 2014). Pero analizando los pasajes bíblicos encontramos que *del dicho al hecho hay un grande trecho*. [<http://www.extj.com/showthread.php?11249-quot-No-morir%C3%A9n-los-padres-por-culpa-de-sus-hijos-ni-los-hijos-por-culpa-de-sus-padres-quot>]. [11.11.2014]. // *Noticia de México: Aunque dicen que del dicho al hecho hay un grande trecho, lo cierto es que tanto EVERARO como BEJAMIN, gozan de un repudio generalizado en sus respectivos municipios que mal gobiernan.* [http://cuartopoderdetamaulipas.com.mx/index.php?option=com_content&view=article&id=7517:perip-lo-politico&catid=79:opinion-politica&Itemid=129]. [11.11.2014].

3.9. *Dure la cura y corra la paga.* [1768].

El maestro que tuviere la curiosidad de formar el propuesto *Onomástico*, ya para sí, ya para los demás á quienes enseñe, y si se dedicare al estudio de las *Étimologias*; yo fio de los niños que adelantarán mas en un año, que otros en dos, siguiendo el método vulgar; viendo que los niños no comienzan la Gramática, atestándose primero de voces latinas sueltas, de modo que no necesite buscar diccionario, y sacaría una mala conseqüencia de que algunos maestros no quieren instruir así á sus discípulos, *porque dure la cura, y corra la paga*. Esos maestros son como los Albañiles, que una vez que entren en una casa el cuezo, no aciertan á sacarle; harto mejor sería que el maestro se obligase á enseñar la Gramática al niño en tantos meses, á satisfacción de tres maestros, y si no cumpliese, que no se le diese el minerval ó salario. (SARMIENTO 1768:138)⁴⁸.

MKleiser: Non figura.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

3.10. **El comer y el rascar no quiere más que empezar.* [1757]

[167] Si Menage hubiese atendido a estas dos TT no pensaría en *rado, is, ratum* para la etimología de su *gratter*. Y si los italianos hubiesen reflexionado sobre el verbo, *unguis crataverit** y el* texto de Prudencio ya citado, no inventarían tantas etimologías falsas de su *grattare**, sin haber soñado en la verdadera. *El comer y el rascar no quiere más que empezar.* La significación de *gratter**, *grattare y carittare*, y de la raíz de los tres *charatto*, comenzó por *escribir*, pasó* a *rascar* y aún el *rasguear* se aplica al. *escribir caracteres* con hermosura y garbo. Después pasó a *burilar, grabar* y *esculpir*. Después pasó a *arañar*, como hacen los *gatos*,

⁴⁸ No TFG no figura. Hai un algo parecido que se pon na boca do enterrador: *A xente que non morra pero o oficio que corra*.

niños y mujeres cuando con las uñas ofenden o se defienden, y entonces mejor se dirá *aruños y rasguños**, aludiendo a las *uñas*. Después pasó a *arañar; rasgar o romper* la carne con navaja, cuchillo u otro instrumento. Después a *sajar; rajar y rachar* gallego. (SARMIENTO 1757: 51,167).

MKleiser: 11.528: *El comer y el rascar, todo es empezar.* Z, N. // 11.529. *El comer, como el bailar, todo es comenzar.* R-M. // 3.718: *El amar y el rascar no quieren sino comenzar.* R-M // 28.717: *El comer, y el rascar, y el hablar, todo es comenzar.* C. // 28.718: *Comer y rascar, todo es comenzar.* R-M. // 54.022: *Rascar y comer, comienzo han menester.* N, R-M. // 54.023: *El comer y el rascar, hasta empezar.* R-M. // 54.024: *Picar y rascar, rascar y picar; ninguno de los dos quiere acabar.* R-M.

RMultilingüe: *El comer y el arrascar no quieren más que comenzar* (Fuente oral). *A comer y andar, todo es empezar* (Argentina) (1001 nº 350). *Comer y roncar, el trabajo es empezar.* (México). (1001 nº 350). *El comer y el rascar no tienen sino empezar.* (Colombia). (1001 nº 350). [3.11.2014].

CREA: 1 cita: - *¿Te dio bien de comer? Supongo que sí. Espero que te hayas quitado el apetito para una temporad... Aunque ya sabes, el comer y el rascar todo es empezar.* (LEGUINA, Joaquín (1992): Tu nonbre envenena mis sueños). [[http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=3&ordenar1=3&ordenar2=0&IDI=0311140111C003003112014112226015.1052.1048&desc={B}+{I}+el+rascar\[{I}\]+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto3](http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=3&ordenar1=3&ordenar2=0&IDI=0311140111C003003112014112226015.1052.1048&desc={B}+{I}+el+rascar[{I}]+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto3)]. [3.11.2014].

WEBCORP: 76 citas pero variantes diferentes da que usa Sarmiento. (+ reciente: 2014) *Y como en el comer y el rascar, todo es empezar...* Podemos empezar por unas sopas de ajo castellanas, o por unas migas o por arroz a la toledana. Quizá ahora es el gazpacho una mejor elección. También hay cochinito, gachas o unas ricas y variadas carcamusas. Famosos son sus guisos de perdiz, estofada o en escabeche. A la toledana. Si eres más de pescado... la trucha también tiene su versión en Toledo. [<http://internacional.universia.net/seccionEspecial.jsp?idEspecial=538&idSeccion=11485&title=GASTRONOMIA-TOLEDANA>]. [4.11.2014] // 3 citas. (+ reciente: 2014): Los chicos de Ironblogger tienen razón, *esto de bloguear es como el comer y el rascar,* cuestión de empezar; de momento estoy cumpliendo la promesa que les hice y estoy posteando religiosamente una vez a la semana, para premiar mi dedicación me han mandado un banner con su búho guardian #bundi. [<http://rilova.es/personal/tecleando-por-navidad>]. [4.11.2014]. Variantes detectadas: *El comer y el rascar no quieren más que empezar* (4) // *El comer y el rascar no tiene más que empezar* (1) // *El comer y el rascar solo es empezar;* 4 // *El comer y el rascar cuestión de empezar* (1). // *Comer y rascar hasta empezar* (1). *El comer y el rascar todo está en empezar* (1). *El comer y el rascar son cosas de empezar* (1). *El comer y el rascar no tienen sino empezar* (1). [3.11.2014].

GOOGLE: 4 citas. (+ reciente: 2005): *Desde luego no podía ni soñar con una estancia prolongada así que me tuve que conformar con hacer una cata de una semana que a la postre no sólo no me sació el hambre de México sino que me provocó más; algo así como el refrán de "el comer y el rascar no quieren más que empezar"; pues eso, que comencé a rascarme y quiero seguir rascándome y seguir bebiendo México hasta emborracharme.* [<http://perso.wanadoo.es/circuloquijano/Hemeroteca/Marzo%202005/chiapasi.htm>]. [3.11.2014].

COMENTARIO. Precisamente por ser un refrán moi común, a segunda parte produciu numerosas variantes: *no quieren más que empezar* (a más próxima á de Sarmiento), *no quieren más que comenzar; no tiene más que empezar; no tienen sino empezar; son cosas de empezar; todo es empezar; cuestión de empezar; solo es empezar; hasta empezar; todo está en empezar.* Destacámolo-la curiosa variante mexicana *Comer y roncar, el trabajo es empezar* e tamén a creativa cita de 1.9.2014 *esto de bloguear es como el comer y el rascar.*

3.11. *En casa del gaitero todos son danzantes.* [1752].

[204] En vista, digo, de estos y otros pésimos ejemplos, ¿qué monje se ha de dedicar a vivir recluso en los claustros, y retirado en un archivo, por lo común de una fría intemperie, a lidiar con pergaminos viejos? ¿Qué premio puede esperar de sus fatigas, viendo que no se premian éstas, sino las ambiciosas ociosidades? Me acuerdo que

cuando el Rvmo. Berganza andaba juntando materiales para su obra, le fue preciso pasar de una casa a otra, para registrar los archivos. Y también me acuerdo que, en vez de apreciarle su trabajo y alabar su infatigable aplicación, en una casa le silbaban, en otra le despreciaban; y en ninguna se le trató como se trata al más mínimo tunante, convidado o entremetido. Dejo aparte las befas que llevó el P. Yepes. [205]. En breve, tan lejos de haber en la orden algún atractivo para que un monje se sacrifique a ser archivero, hay muchos retractivos, que aterraran al más prudente. Lo mismo, a proporción, digo del maestro de novicios. Así, antes de pensar en otra cosa, es indispensable que la orden corte todos los retractivos, y los abusos que los ocasionan; y que las respectivas casas fijen unos atractivos constantes. Yo discurso que era más fácil señalar atractivos que cortar de raíz los retractivos. [206] Y si he de decir lo que alcanzo, és que jamás se removerán esos estorvos, mientras no se entable otro modo de Criar, y educar la Juventud; sin pensar yá en mudar: *Labium annosi senis. En Casa del Gaytero, todos son Danzantes*. Nótese, que si un Abad se inclina á esto, ó á lo otro, sea bueno, o sea malo; la mayor parte de sus subditos, se esmeran en imitarle. Quando un Abad es dedicado al Juego, todos aspiran á querer ser contrayentes; y quando no los ay en Casa, se alquilan fuera, para contemplar al Abad. (SARMIENTO 1752:39r)⁴⁹.

MKleiser: 20.568: *En casa del gaitero, todos danzan -o son danzantes.* R-M. // 20.559: *En casa del alboguero, todos son albogueros.* S, N, C. (*Alboguero*, persolla que toca o hace albogues). (*Albogue*, especie de dulzaina). // 20.560: *En casa del tañedor, cada cual es danzador.* N, C. // 20.561: *En casa del tamborilero, los hijos son bailadores.* C. // 20.562: *Cuando el amo es juglar, la familia es bailadora.* C. // 20.563: *Cuando el amo es juglar, ¿qué han de hacer los criados sino bailar?* R-M. // 20.564: *Cuando el amo es tañedor, los mozos son bailadores.* R-M. // 20.569: *En casa del tamborilero, el que menos, toca el pandero.* // 20.570: *En casa del tañedor, todos danzan a su son.* R-M. // 20.571: *En casa del músico, todos saben cantar.* R-M.

RMultilingüe: *En casa del gaitero, todos son danzantes.* (En desuso). [3.11.2014].

CREA: 0 citas.

WEBCORP: 17 citas. (+ recente: 2012): Titular: "El príncipe Enrique se desmelena en Las Vegas". Comentario: "En casa del gaitero todos son danzantes" [<http://www.elmundo.es/elmundo/2012/08/22/gentes-verano/1345611626.html>]⁵⁰

GOOGLE: 50 citas. (+ recente: 2014): Nota: tódalas citas son recompilatorios paremiológicos menos esta: "En casa del gaitero, todos son danzantes". Marek Eben y sus hermanos Krystof y David son estos danzantes. [<http://www.radio.cz/es/rubrica/notas/el-trio-de-los-hermanos-eben-esta-en-ellos>].

COMENTARIO. Discúlpese a extensión da cita, necesaria pola razón que se verá. *Labium annosi senis* é unha case segura reclaboración da frase de san Xerome *senis mutare linguam* que deu un proverbio medieval *Non est facile mutare labium annosi senis* "Non é doado que un vello cheo de anos cambie de lingua", onde *lingua* significa a maneira de falar pero tamén a maneira de actuar. No texto que citamos Sarmiento

⁴⁹ No TFG: *Na casa do gaiteiro todos son danzantes.* [VSACO:634,16805]. *Na casa do tamborileiro todos saben ser danzantes.* [VAZSACO1:3448551]. *Na casa do gaiteiro, todos danzantes* [23911291]. *Na casa do gaiteiro, bailarins todos.* [R1512]. *Na casa do gaiteiro, bailaris todos.* O exemplo e conducta dos pais é o millor espello prós fillos. [MOREI1046].

⁵⁰ Non computamos citas, que non probarían realmente o uso, coma esta: *EN CASA DEL GAITERO TODOS SON DANZANTES. Refrán con que se advierte que los miembros de una casa suelen tener las costumbres del padre (R. A.)*. [<http://www.funjiaz.net/folklore/07ficha.php?ID=917>]

fala de que a forza dos hábitos adquiridos por unha persoa aumenta cos anos; pero que se multiplica cando esa inercia afecta tamén as persoas que o rodean. Sarmiento insiste aquí na súa idea de que as necesarias reformas dos mosteiro beneditinos só serán eficaces se algún día se empeza por modifica-lo sistema de ensino. Traer a conto a frase de san Xerome sobre a dificultade dos vellos para aprender linguas e tamén o refrán do que pasa na casa do gaiteiro significa detectar aspectos comúns en asuntos moi heteroxéneos, que son imaxe ou contraimaxe un dos outros e salvar unha enorme distancia conceptual.

3.12. *En el país de los ciegos el que tiene un ojo es rey*. [1752].

Al modo que *en el País de los Ciegos el que tiene un ojo es Rey*, Un Historiador, por mediano que sea, puesto entre hombres que no lo son, se mirará, como de una memoria portentosa. Notase que todos los demás Historiadores hablan mucho, y vacian muchas especies. Luego —infieren algunos— los Historiadores tienen una grande memoria. Luego, para dedicarse à la Historia, es preciso tener una memoria mui feliz. Y como esta, es gracia especial de Dios, que no tienen todos; vease aquí la respuesta de los que tienen aversion a ojear un Libro. No solo responden así, para no dedicarse a la Historia; sinó tambien, para no dedicarse a estudio alguno. Yo discurso de otro modo. (SARMIENTO 1752:54v).

MKleiser: 40:890: *En tierra de ciegos, el tuerto es rey*. // 54.847: *En la tierra de los ciegos, al tuerto hacen rey*. Z, C, R, M. // 54.848: *En la tierra de los ciegos se disputaban la corona un bicho y un tuerto*. R-M. // 54.849: *Quién sólo renquea, rey será donde los demás cojean*. R-M. // 54.851: *En tierra de negros, el mulato es rubio*. R-M.

RMultilingüe: *En el país de los ciegos, el que ve/de/tiene un ojo es rey*. (Argentina, Nicaragua, Puerto Rico, Rep. Dominicana, Venezuela). (1001 nº 425). [3.11.2014].

CREA: 6 citas. *En lo que respecta al señor Fujimori, ha sido el mejor Presidente que ha tenido el Perú desde que tengo memoria. Sin embargo, reconozco que es algo así como "en el país de los ciegos el tuerto es rey"*. (Caretas, 07/08/1997 : CARETAS 1476: nuevas luces y sombras.). [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=1&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=061114/009C000006112014093928959.1012.1008&desc={B}+{I}+pa%EDs+de+los+ciegos{II},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{II}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto1>]. [4.11.2014].

(+ reciente: 2001): *Ignoro cuál es la importancia de la obra alfonsina en el estudio universal de la cultura universal. Sé, en cambio, que, en un país que llegó tarde al banquete de la cultura, como dice el propio Reyes, y donde en aras de un nacionalismo patrioterio con harta frecuencia se cerraron los oídos a las voces del mundo, la importancia de la obra alfonsina puede resumirse en una paronomasia que, sin ser de mi invención, dejó caer con mi mayor respeto: "en el país de los ciegos, el tuerto es Reyes".* Nótese a manipulación Reyes por rey que en calquera caso testemuña a vitalidade do refrán. [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=5&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614/0221C000012062014224037173.1004.1000&desc={B}+{I}+pa%EDs+de+los+ciegos{II},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{II}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto5>]. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. (+ reciente: 1980)...*espiritual, lo que viene a ser como un ciego guiando a los otros ciegos. El decir común es que "En el país de los ciegos el que tiene un ojo es rey". Doña Perfecta Rey de Polentinos se propone aumentar la influencia de su nombre....* [<http://mdc.ulpgc.es/cdm/ref/collection/galdosianos/id/524>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 20 citas. (+ reciente: 2014): Comentario: *Bueno, me parece que es parte del fanatismo religioso. Todo es tal como se interpretan las cosas. Existe algo que se llama Simbolismo. "En el país de los ciegos, el que tiene un ojo es rey"*. [<http://elnuevodiario.com.do/mobile/article.aspx?id=362955>]. [3.11.2014].

COMENTARIO. Se comparámos los datos de Martínez Kleiser cos do Refranero Multilingüe, percibimos que se conserva mellor en América que en España. Nos dous continentes parece máis frecuente a variante *En tierra de ciegos el que tiene un ojo es rey*.

3.13. *En España solo hay de bueno el oro y la plata [...] y el salmón]* [1762-1772]

Dicen que *En España solo hay de bueno el oro y la plata, y el salmón* –añadió uno que lo apeteció estando para vomitar el alma, porque en su país es inaudito el salmón, que jamás ha pasado, bajando del norte, el estrecho de Gibraltar. (SARMIENTO-660:6983bis)

MKleiser: Non figura.

R.Multilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA:Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: Non figura. [3.11.2014].

GOOGLE: Non figura. [3.11.2014].

COMENTARIO. Obsérvese como Sarmiento distingue entre o refrán recibido *En España solo hay de bueno el oro y la plata* e como el é testemuña de que alguén lle engadiu un terceiro elemento que non prosperou. (*y el salmón*). O curioso é que, interrompida a chegada de ouro e prata das colonias, tamén se acabou perdendo o refrán enteiro, xa que non queda rastro nos dicionarios e córpora actuais.

3.14.1. **Gente pobre, todo es trazas.* [1768].

A mí me sucedió, la 1ª vez que leí el título de ese bibliotecario beneditino alemán, que solo de leerlo, me quedó en la memoria. Fingí que decía Ciegue el Bauer, sin saber lo que significaba. A este modo, siguiendo el método de la aritmética de falsa posición, en que de una falsedad, se descubre una quenta evidente, así de una falsa etimología, queda en la cabeza, y en la memoria, una voz difícil. *Gente pobre todo es trazas*. El que se quexare de que no tiene memoria; procure dedicarse a las etimologías evidentes; pues haciendo anatomía de la cosa, y análisis de la voz; a poco cuidado se le quedará en la memoria, y aun en el entendimiento, la voz, por difícil que sea. (SARMIENTO 1768:137).

3.14.2. *Gente pobre, todo es trazas / trampas* [1762-1772]

“Gente pobre –dice el adagio– todo es trazas”, otros dicen, **todo es trampas**. Yo digo: todo es arbitrios y proyectos, y en el fondo todo es trapazas y trapacerías. Hablo de los arbitristas que se escudan con la Hacienda Real, no hablo de los pobres, que todo se les va en pensar en lícitas industrias para ganar de comer. Bien sé que en Cádiz había dos aras, según Filóstrato, una a la pobreza y otra a la fabril industria de manos: *apud pisos arti et paupertati arae positae*⁵¹. ¿Por qué esos arbitristas no se dedican a la industria de sus manos en el cultivo de la tierra o en el trabajo de algún arte fabril? En verdad que entonces ya podrán decir que concurren al aumento de la Hacienda

⁵¹ A cita de Filóstrato (na *Vida de Apolonio* 5,4) di que en Gades “erixiran dúas aras, unha á pobreza e outra artesanía (βέρμοι δὲ καὶ πενίας καὶ τέχνης): é dicir, estimaban como valores moi importantes a austeridade e mailo esforzo técnico (5,4).

Real y a la del público. No señor –dirán esos pobres y holgazanes– no es ese nuestro fin en los fementidos memoriales que embarramos con los colores de la Real Hacienda. Eso es no entendernos (SARMIENTO 1762-1772:3800).

MKleiser: 51.057: *El hombre pobre todo es trazas*. R. // 51.058: *El hombre pobre todo es trazas: a las veces son buenas, a las veces son malas*. C. // 51.059: *El hombre pobre todo es trazas, y el rico trapazas*. C. // 51.060: *Hombre pobre, tracero; hombre rico, trapacero*. R-M.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. Realmente parece o subtítulo do *Entremés del triunfo de los coches*, que figura no catálogo das obras de G. de Barrionuevo dos séculos XVI-XVII. Non o computamos, ainda que pode ser que este título ou subtítulo suixerise esta variante ó P. Sarmiento. [3.11.2014].

GOOGLE: 3 citas pero todas da mesma obra xa vista por Webcorp de G. de Barrionuevo. [3.11.2014].

COMENTARIO. É curioso que a versión de Sarmiento (*Gente pobre...*) non rexistre aparicións, sendo como é un concepto eterno e moi vivo na crise económica actual. En cambio a variante *Hombre pobre todo es trazas* ten diversas entradas en tódolos cópora (62 no WEBCORP) por se-lo título dunha obra de Calderón de la Barca (Madrid: Viuda de Blas de Villanueva, 1726). No propio galego, onde a palabra *trazante* significa persoa inxeniosa que dun problema ou necesidade sabe sacar non só unha solución senón convertela nunha oportunidade⁵², tampouco rexistramos esa forma exacta (**Xente pobre todo é trazas*) pero rexístranse tantas variantes próximas⁵³, que, nunha hipotética enquisa, calquera falante galego daría este refrán como natural e vivo. E non faltan outras moi próximas como *Xente pobre non necesita criados* (Castelao 1991:91).

3.15. *Gran caballero es don dinero*. [1762-1772]

Algunos querrán saber el origen de esta exclusiva, siendo tan vulgar el dicho “gran caballero es don dinero”. Lean esos las crónicas e historias de España y le sabrán a *fundamentis*. Las órdenes militares se instituyeron cuando los judíos estaban tolerados den España y se les permitía el ejercicio de su religión pagando un tal tributo o farda. Esos no podían tener oficio alguno, ni eclesiástico ni civil, entre los cristianos. Tratábanse entre sí de “don”, no aludiendo al *Dominus* latino (como creen algunos) sino al *adon* hebreo y, si eran literatos, se trataban con el hebreo *rabbi* y *rabbenu*, esto es, “maestro mío” y “maestro nuestro”. No poseían tierras o huíán de cultivarlas (SARMIENTO 1762-1772:3882).

⁵² *Trazantes* é o nome colectivo tradicional dos habitantes da parroquia de Tenorio (Cotobade).

⁵³ No TFG vemos tamén estas equivalencias: *Home probe todo é trazas*. *O probe todo é trazas y-o rico todo trampas*. [VSACO:727,19399]. *O pobre todo é trazas; o rico todo trampas*. [VSACO:727,19402]. *O home probe todo é mañas, ás veces boas e ás veces malas*. [VSACO:727,19401]. Paralelos que resaltan a necesaria agudeza dos pobres serían estos: Mais inventa un pobre que sete abogados. [VSACO:727,19400]. *Discurre más un famento ca cen letrados*. [VSACO:727,19397]. *Discurre más un necesitado c'on bon abogado*. [VSACO:727,19398]. *Sabe más un necesitado que sete abogados*. [VSACO:727,19403]. Concepto lixeiramente diferente: *Ano pobre e ovella fraca, todo é carrachas. A voda dos pobres todo é voces*. [34401,140] [RODGO1366]. *A boda dos probes todo é voces*. [MOREI1135]. *Boda de pobres, todo é voces*. [23911326]. *A vaca do probe, todo é miseria. Ao can fraco todo é carrachas. Boi pequeno, todo é corna*. [CARRA4190508].

MKleiser: 18.407: *Poderoso caballero es don Dinero*. R-M. // 8.135: *No te creas caballero porque te llamen don Dinero*. R-M. // 18.370: *El mejor don es don dinero*. R-M.

RMultilingüe: *Poderoso caballero es don Dinero*. (Fuente oral). *Gran señor es don Dinero*. (Chile). (1001 nº 802). [3.11.2014].

CREA: 16 citas. *Como siempre, poderoso caballero es don dinero*. (La Prensa de Nicaragua. Suplemento de Informática, 10/04/2001: Póngale fuerza a su computadora). [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=2&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=0611140091C000006112014094355584.1012.1008&desc={B}+{I}+don+dinero{I}{B},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto2>]. [4.11.2014].

(+ reciente: 2002): *Tema 10. El rondó en poesía y en música. Canción de cuna para despertar a un negrito* (Nicolás Guillén). *La muralla* (Nicolás Guillén). *"Poderoso caballero es Don Dinero"* (Quevedo). *Ándeme yo caliente y riase la gente* (Góngora). *Llanto por Ignacio Sánchez Mejías* (García Lorca). *Yellow submarine* (Beatles) [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=15&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=1206140231C000012062014233201922.1012.1008&desc={B}+{I}+caballero+dist/5++?on+?inero{I},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto15>]. [3.11.2014]. Como se ve é unha cita de valor relativo.

WEBCORP: 13 citas. (+ reciente: 2014): *Ese es pues Tarek a quien aplica eso de "Gran Caballero es don dinero". Tiempo al tiempo*. [http://www.politicaaldia.com/_vti_script/padv3/principal/?id_principal=2508]. [3.11.2014].

GOOGLE: 58 citas. (+ reciente: 2014): *Ese es pues Tarek a quien aplica eso de "Gran Caballero es don dinero". Tiempo al tiempo*. [http://www.politicaaldia.com/_vti_script/padv3/principal/?id_principal=2508]. [3.11.2014].

3.16. **Habló el buey y dijo mu*. [1768]

Habló el buey y dijo mu es adagio. Y yo creo que debe decir: *y dixo bū*; porque es fácil el resbalón de la *B* a la *M*, pues son de un mismo órgano, y labiales, las dos letras *B* y *M*; y de el sonido *Bu*, tomó el nombre *buey*, *boy*, *boe*, *bos* (...) y *bucina*, que es el caracol que mete tanto ruido, y de ahí el *rebuznar*, como *bucinar* y *rebucinar*. Por lo mismo se dijo *Mogiganga*, y debe de ser *Bugiganga*, que es danza de *monos de Bugía*, que significa el *mono* que vino de *Bugia* en África. (SARMIENTO 1768:93).

MKleiser: 33.158: *Habló el buey, y dijo mu. C.**

RMultilingüe: *Habló el buey y dijo mu*. (En desuso). [3.11.2014].

CREA: 1 cita. (+ reciente: 1982): - ¿Estás por salir, Victoria querida? Tal vez derrame algunas lágrimas. - Tal vez esperás que te pida permiso. Apúntate dos renglones que me había salteado. *"Habló el buey y dijo mu"*. Hasta los gatos quieren zapatos. - Somos libres en el uso de la libertad concedida, señora. - Entra de una vez y limpiate esos zapatos en el felpudo. - Ya, señora mía. Qué limpia está su casa, cómo reluce. Me tortura hollar esta pureza doméstica, le juro. - ¡Idiota! [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=1206140231C000012062014233422717.1012.1008&desc={B}+{I}+dijo+mu{I},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto0>]. [3.11.2014].

WEBCORP: 50 citas. (+ reciente: 2014): *Ole esta @MariaFdaCabal nunca dijo nada durante la campaña hasta hoy. Como dice el dicho: Habló el buey y dijo Mu*. [<https://twitter.com/MARCEALFONS>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 180 citas. (+ reciente: 2014): *Comentario: Al mal periodismo le pasa lo que al buey, "Habló el buey y dijo MU"*. [<http://www.proceso.com.mx/?p=373406>]. [3.11.2014].

COMENTARIO. É curioso que a versión *y dijo bu*, que postula Sarmiento como más lóxica, tampouco se encontra no refraneiro galego⁵⁴. *Bu*, en cambio, é a onomatopea galega do canto da bubela (*a bubela fai bu bu*) e tamén a expresión do frío *¡bu bu ! ¡qué frío vai !... estou tembrando, ¡bu ! ¡bu !*

⁵⁴ No TFG *Falou o boi e dixo mu...* (CARRA4190608). *Falou o boi e dixo: "¡Mu!"*. (R2327). *Falou o boi e dixo mu*. (VSACO).

3.17. Hacienda en casas que no habite el dueño es poca lana, y esa en zarzas. [1762-1772]

Es muy del asunto el antiguo adagio español que dice: Casas, las que vivas; viñas, las bebas; y tierras, las que veas. *Hacienda en casas que no habite el dueño es poca lana, y esa en zarzas*. Hacienda en grandes viñedos es la mayor maula de las haciendas, que siempre promete y casi siempre engaña y alcanza al dueño –según el adagio gallego: Se queres vivir mesquño, trata en viño. Arreglando el consumo del vino de una casa a una mala cosecha y cultivando para esa las viñas suficientes, siempre el dueño tendrá qué beber, y regularmente podrá vender algún vino. He notado que en los países en donde la principal granjería es en grandes viñedos, andan muy alcanzados de pesetas sus naturales. Empéñanse para pagar las labores de las viñas y las vendimian por lo común antes que el dueño, las heladas, pulgón, piedra y granizo. (SARMIENTO 1762-1772: 3943).

MKleiser: 920: *Poca lana, y esa tendida en zarza*. C.*

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

COMENTARIO. O *refranero* de M. Kleiser recolle só a segunda parte (rema) pero non se di a quien se aplica (tema), por iso consideramos que non pervive. Sarmiento quedaría sorprendido vendo a súa terra pontevedresa convertida hoxe en produtora de viños de alta calidade que non só se consomen en Galicia senón que chegan ós mercados dos cinco continentes. É certo que a vide escraviza o viñateiro porque require atencions que se deben dar sen agardar a mañá; pero hoxe xa non sae certo o refrán galego que el mesmo cita *Se queres vivir mesquño, trata en viño*, porque nas Rías Baixas, no Ribeiro, na Ribeira Sacra, en Monterrei ou en Valdeorras hai familias galegas que viven do viño; e non mal. O que é certo é que a economía de mercado é volátil, porque todo muda radicalmente cando a ese mercado internacional chega outro que ofrece o mesmo máis ou menos a un prezo máis barato. Sarmiento sempre foi partidario dunha economía máis familiar, máis centrada en satisfacer as necesidades dunha familia, que para el é unha unidade de producción máis estable e sólida áinda que sexa menos potente. Mesmo falando do tamaño das casas, Sarmiento parece ter de nacencia o concepto tradicional galego de que *A casa, con caber nela, xa é casa*.

3.18. Hay ley para todo. [1752].

Las Leyes de la Partida, Fuero R[ea]¹, Ordenamiento, Leyes de Toro, las de la vieja, y nueba Recopilacion etc: todas se promulgaron, y intimaron en la Lengua Vulgar, que entendiesen todos. Y aun se mandó, que el Fuero Juzgo, que se havia promulgado en Latin, se traduxese al Castellano. Pregunto. No es mamarrachada, un Comento, en Lengua muerta de una Ley que está en Lengua viva? Podría tolerarse un Comento en Lengua viva, de una Ley, que yá está en Lengua muerta. Pero lo contrario es justamente

querer entender *Ignotum per ignotius*. Y este querer desordenado, es la raíz de tanto Pleito; pues es raíz de todo genero de embrolllos, trampas, demoras, estafas, y de què ya sea Adagio, que, *Ay Ley para todo*. (SARMIENTO 1752:90r-90v). Tamén aparece en (91r)⁵⁵.

MKleiser: Non figura con esa formulación pero hai moitas outras similares.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 3 citas. (+ recente: 2013): *Un abogado que diga que aquí no hay ley para eso, no se corresponde con la realidad porque de todas las formas que reviste la corrupción administrativa, hay alguna forma de sanción en la legislación vigente, por tanto, deficiencias legislativas no hay en este país, aquí "hay ley para todo"*, sostuvo. [<http://desdelarepublicadominicana.blogspot.com.es/2013/05/argumentos-de-la-fiscalia-para-archivar.html>]. [3.11.2014].

Lamentablemente en Colombia hay ley para todo, pero en muchos casos NO se cumple no son tanto las lagunas sino que aquí en México hay ley para todo, hay ley hasta para el pie chiquito de la pierna [<http://occidente.co/sanciones-ejemplarizantes-a-directivos-de-eps-por-los-jueces-mejoraria-el-servicio-de-salud/>] [06.11.2014].

GOOGLE: 17 citas. (+ recente: 2014):... *para el ciudadano. En el país "hay ley para todo". Común es que para conseguir una solución a un problema siempre tenga que expedirse una norma...* [<http://elmeridianodecordoba.com.co/editorial/columnistas/item/54453-pa%C3%ADs-de-leyes>] [29.2.2014].

3.19. *Hay más estacas que tocino*. [1730].

Estacas. Hay mas estacas que Tocino. Adagio Español que usa mucho Sancho Panza. Turnebo lib. 18. *Advers. Capit. 15.* explica este texto de Plauto, *in Gurgulione* (Scena, sine foris): *Quasi supellex Pollionis, palus palo proximus est*⁵⁶. Dice *de Polione Homine paupere dicit, cuius supellex praeter pálos nudos nulla erat*⁵⁷. Antes se colgaban en pálos las cosas. (Sarmiento 1730).

MKleiser: 0 citas. Os más parecidos 16.408 *Do pensáis que hay tocinos, no hay estacas.-N.-C.* 32.137. *A do pensades que hay tocinos, no hay estacas.* 39.280 *Tres estacas y una oterra, el ajuar de la frontera.-N.-C.-R.M.* (Ortera, hortera; escudilla o cazuela de madera).

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014]. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. <*il n'y en a pas pour tout le monde*><西>Hay más estacas que tocino [<http://www.webcorp.org.uk/live/view.jsp?query=estacas+que+tocino&url=http%3A%2F%2Fchengyu.911cha.com%2FMjVhOA%3D%3D.html>]. [15.10.2014].

GOOGLE: 5 citas. Ningunha é exemplo dun uso actual: todas son citas deste propio texto de Sarmiento. [15.10.2014]. Aparece soamente no diccionario *The Harper Dictionary of Foreign Terms*, editado por Eugene Ehrlich, que conta con 15.000 palabras e expresións en máis de 50 lingua e os seus significados en inglés. Está baseado na edición de Sylvester Mawson do ano 1934. Están clasificados por orde

⁵⁵ No TFG non figura con esa formulación pero hai moitas outras similares: *Feita a lei, feita a trampa. Alá van leis onde queren reis. A lei nace do pecado, e a lei quere castigalo. A toda lei, fillos e muller. A toda lei, mozo falangueiro e fiel; mais se for calado, dao ó diaño. A toda lei, os fillos da muller. Feita a lei, feita a trampa. Quen fixo a lei, fixo a trampa. novo rei, nova lei. Cal o rei, tal a lei. Rei novo, lei nova. Reis rachan leis. Tal o rei tal a lei* (RODGO2:522/RODGO3:2133) // *Quen fai a lei fai a trampa cand'ela.* (ERQ1).

⁵⁶ “Coma o enxoaval de Polión, que era un pau onda outro pau”.

⁵⁷ “De Polión di que era un pobre, porque o seu enxoaval non era máis que paus sen nada colgado neles”.

alfabético e a lingua está indicada entre corchetes. Neste caso inclúese a tradución literal e unha breve aclaración. *hay más estacas que tocino* [Sp], *there are more hooks than bacon; there are more mouths than food to fill them*. (EHRLICH, Eugene (19903): *The Harper Dictionary of Foreign Terms*. New York : Harper & Row; páx. 151. ISBN 0062731629. [<http://antriparto.files.wordpress.com/2014/05/the-harper-dictionary-of-foreign-terms.pdf>]. [10.11.2014].

COMENTARIO. Espetar un pau entre as pedras dun muro ou parede e colgar del calquera cousa é un sistema primitivo de ordenación, anterior en moitos séculos á existencia de armarios e caixóns. Nas aldeas de Galicia aínda é frecuente ver como se utilizan estes paus (*estacas*) non só para colgar sachas, angazos, fouciños ou mesmo para acomodar mangueiras de regar. Tamén é a maneira habitual de garda-lo unto, o touciño, os chourizos e xamóns que pouco e pouco se van curando co fume da cociña. Compréndese ben que *haber más estacas que tocino* é indicio manifesto de que a familia veu a menos e está padecendo unha crise económica.

3.20. *La Letra con Sangre entra*. [1752].

Para conseguir este fin, esto es, que Novicios y Juniores se aficionen, inclinen, y dediquen, desde la niñez, à Libros de virtud y Literatura, es preciso remover dos experimentados estorvos, que asta aqui han hecho inconseguible aquel fin. Desengañense los que quieren pasar por Martires de los usos, y costumbres, con que los han criado; que es un crasisimo error, asentir à que el mas seguro modo de educar à un Muchacho, es señalarle tal Libro, que *velis nolis*, le estudie de memoria; y siguiendo el barbaro axioma: *La Letra con Sangre entra*, que se le castigue, y azote, si es negligente, y no save la Leccion. Ya contra semejante error pernicioso he dicho algo; y quisiera decir mucho más para desarraigal el dicho error. (SARMIENTO 1752:40r)⁵⁸.

MKleiser: 23.280: *La letra con sangre entra*. Z, N, R-M. // 21.451: *La letra con sangre entra, y la labor con dolor*. C. // 21.452: *La letra con sangre entra; pero con dulzura y amor se enseña mejor*. R-M. // 21.453: *La letra, con sangre entra; y el renglón, con el cucón*. R-M. (Con el cachete). // 21.454: *La letra, con sangre entra; y la costura, con amargura*. R-M. // 21.455: *La letra, por el culo entra*. R-M.

RMultilingüe: *La letra con sangre entra*. (Muy usado). (Fuente oral). [3.11.2014].

CREA: 21 citas. (+ reciente: 2014): *Todo el esfuerzo que se está haciendo por reconocer el mobbing debería aprovecharse para reivindicar el derecho a no ser tratado con violencia, persiga el agresor lo que persiga, es, si se nos permite, la derogación expresa de la costumbre socio-jurídica encerrada en la máxima “la letra, con sangre entra”*. (GONZÁLEZ DE RIVERA, José Luis (2002): El maltrato psicológico. Cómo defenderte del mobbing y otras formas de acoso). [[WEBCORP: 162 citas. \(+ reciente: 2014\) “*La letra con sangre entra*” ya fue: 10 consejos de una madre pacífica \[...\]...aceptar la ideología del dicho “*la letra con sangre entra*” tiene tanto sentido para mí como comprar un paquete de cigarrillos y esperar no enfermarse de cáncer. \[<http://es.globalvoicesonline.org/2014/05/04/la-letra-con-sangre-entra-ya-fue-10-consejos-de-una-madre-pacifica/>\]. \[3.11.2014\].](http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpssvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=10&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=061114009C000O06112014094819085.1012.1008&desc={B}+{I}+letra+con+sangre[{I}],+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+[{I}]+{B}{BR}&tamVen=1&mcas=0#acierto10]. [4.11.2014].</p></div><div data-bbox=)

GOOGLE: 338 citas. (+ reciente: 2014): *El viejo adagio de “la letra con sangre entra” ya no tiene cabida en nuestros días, pero las imágenes, la repetición, el juego y las canciones, van poco a poco*

⁵⁸ TFG. *A letra co sangue entra*. [CARRA4190508] [R2528] Vello adaxio que xustifica a necesidade do uso da violencia como método pedagóxico. [XERAIS1538] [XERAIS2430]. *A letra con sangre entra*. [10005] [10208] [10614] [20001] [20301] [21002] *A letra con *sangre entra*. [VSACO:682,18136].

calando y me llena de alegría ver con que soltura me lanzan can mañana el “Good morning, how are you?” que contesto sin falta aunque tenga que hacerlo doscientas veces. [http://fedequiza.blogspot.com.es/]. [3.11.2014].

COMENTARIO. O número de citas é un bo medidor da vixencia: “neste caso da lamentable vixencia” –diría Sarmiento. Véxase o comentado en 3.2. e a bibliografía final.

3.21. *La mala llaga sana, la fama mala mata.* [1762-1772]

No sé si este adagio se concibió en idioma castellano, que solo hablado por tradición de padres a hijos llegó hasta don Rodrigo, que le escribió en latín; o si se voceó en latín, y la *Crónica general* le escribió en castellano. El hecho es que el refrán “*Do quieren reyes, allá van las leyes*”, es un verso de arte mayor, o dos versos rimados de seis sílabas, o un verso sálico. A ese tenor, el adagio “*Manos duchas comen truchas*”, es un verso de ocho sílabas, o dos de cuatro. El “*Romero hito, saca zatico*” es un verso de diez, o dos de cinco. El “*Una golondrina no hace verano*” es uno de doce de arte mayor, o dos de seis sílabas. Lo mismo “*Téngote en lazo, palomo torcazo*”. El “*A pan de quince días, hambre de tres semanas*” es un verso de catorce sílabas y alejandrino, o dos de siete sílabas. Y el otro: “*La mala llaga sana, la fama mala mata*”: A este tenor, otros infinitos (SARMIENTO 1762-1772:5740).

MKleiser: 46.505: *La mala llaga sana y no la de palabra.C.*

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 1 cita. (+ reciente: 1992): *Las carcajadas se amortiguan en el muro de niebla que avanza hacia las naves. El chapoteo de las olas contra los cascos semejan aplausos. La bronca voz del mayor de los Pinzones grita en alguna parte, invisible: “¡La mala llaga sana... la mala fama mata!...” ¡No me verás morir, marinero extranjero!... ¡Pero tú sí te verás morir de algo que no has visto jamás!...* [http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsrEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614023]C0000 12062014233518454.1004.1000&desc=[B]-{[B]}-llaga+dist5+fama{[B]},+en+todos+los+medios,+en+{[B]}CREA+{[B]}+[B]{[B]}&tamVen=1&marcas=0#acierto0]. [3.11.2014].

WEBCORP: 2 citas. *La mala llaga sana, la fama mala mata. Fíjate en este antiguo refrán monovocálico: “La mala llaga sana, la mala fama mata”. Si quieres buscar más palabras con la vocal que elijas (“abracadabra”, “efervescente”, “dimití”, “ortodoxos”, “urubú”) vete aquí.* [http://3diver.blogia.com/2006/110202-monovocalismo.php]. [4.11.2014]. *La mala llaga sana pero la mala fama mata. Ahi verán ustedes.* [http://es.wikisource.org/wiki/Uñ_cap%C3%ADtulo_de_frailes]. [4.11.2014].

GOOGLE: 1 cita de uso actual *Un viejo dicho dice: “La mala fama mata”*. Pero cuando le damos buena fama a alguien, ya vemos lo que pasa [agora.xtec.cat/iesb7/moodle/mod/.../view.php?id...]. Aparece en diversos repertorios. Así Hugo Bizarri [La glosa de 1541 a los refranes que dicen las viejas tras el fuego] comenta *La fama mala por que esta en lenguas agenas no recibe medicina como la llaga de la carne propia y por esto nunca sana.* [http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.2905/pr.2905.pdf] *La mala llaga sana; la fama mala mata. (Con él se denota cuán difícil es borrar la mala opinión una vez adquirida) El poder educativo de los clásicos.* RETAMATCH. Boletín mensual 1999-2004. [http://www.forofamilia.org/documentos/EDUCACION%20-%20EI%20poder%20educativo%20de%20los%20cl%C3%A1sicos%20-%20Retamach%20Bolet%C3%ADn%20-%2028ENE04%29.pdf] [4.11.2014].

COMENTARIO. Este refrán ten a peculiaridade de que só contén unha vogal (o *a*) é decir, é monovocálico.

3.22. *La santa extrema uncion, es la cosa que siempre anda corriendo y siempre llega tarde.* [1762-1772].

(6870)... si no ay muertes, y desgracias de hombres y de animales, no será lucida la fiesta. Siendo así, que se dice; que la *santa extrema uncion, es la cosa que siempre anda corriendo; y siempre llega tarde*, en la fiesta de toros, siempre ba delante; asta tener quarto señalado en la plaza de toros de la Puerta de Alcalá, para que desde el vean los toros, muertes, y desgracias, la santa uncion, el cura y el sacristán. (SARMIENTO 1762-1772:6870). Véxase 3.2.

MKleiser: Non figura.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. (Para ben ser, debe recoñecerse que aparecen tres citas pero son deste mesmo texto de Sarmiento e, polo tanto, non contan). [3.11.2014].

COMENTARIO. As cousas que chegan tarde, segundo o *Refranero General* de M. Kleiser son a boa sorte para o cobarde, o que non anda á presa, o mal peón, o socorro de España e o can de moitas vodas (10.980. *Para el cobarde, o no hay buena suerte, o le llega tarde*.-R. M.; 18.066 *Quien no anda aprisa, llega tarde a misa*.-R. M.; 18.073. *El buen peón nunca llega tarde*.-R. M.; 22.699 *El socorro de España siempre llega tarde*.-R. M.; 28.388 *Perro de muchas bodas, llega tarde a todas*.-R. M.).

3.23.1. *Lo mío, mio; y lo tuyo, de entrambos.* [1752].

[Mt 22,21] Y ès de Reir, que los que solicitan eso, no degen de la boca el: *reddite quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo*; siendo así, que quieren en los hechos, que lo del Cesar, se dé al Cesar, y tambien se dè al Cesar, lo de Dios. Es dicho tribal: *Lo mío, mio; y lo tuyo, de entrambos*. Pero la experiencia que, tengo, de lo que abraza la ambición de algunos, me hizo entender, que la Maxima de esos ambiciosos, se hâ refinado así: *Lo mío, todo mío; y todo lo tuyo, tambien*. O! y qué exemplares no pudiera referir, de ver esta iníqua maxima entablada! (SARMIENTO 1752:69r)⁵⁹.

MKleiser: 11.197: *Lo mío, mío, y lo de Juan suyo y mío*. C. // 11.198: *Lo mío, mío, y lo tuyo de entrambos*. C. // 20.383: *Lo mío, mío sea; y lo tuyo, a medias*. R-M // 20.385: *Lo que es mío, es mío; y lo tuyo, tuyo y mío*. R-M. // 20.386: *Lo tuyo sea común, y lo mío, de ningún*. R-M.

RMultilingüe: *Lo mío, mío; y lo tuyo, de entrambos*. (En desuso). [3.11.2014].

CREA: 1 cita. (+ recente: 1984): *En dos puntos de su estrategia los rusos habían encontrado una respuesta adecuada: en la acción directa y en el espionaje, pues Occidente, en el primer caso aceptó el combate, y en el segundo, practicó la reciprocidad. Sin embargo, en el tercer punto su superioridad era innegable, pues el sentido único de la historia impedía toda reciprocidad y afirmaba el clásico principio comunista de "lo mío para mí y lo tuyo para los dos". Ese punto era y es el del pacifismo, una de las manifestaciones más eficaces de la agitación y propaganda. A cita non é rigorosamente exacta pero esta variante é a más próxima*. [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=1&orden=1&palabra1=lo+mio+para+mi+y+lo+tuyo+para+los+dos&palabra2=&ordenar=1&busqueda=1&resultado=1>]

⁵⁹ No TFG vemos *O meu, meu; e o teu dentrambos. O meu, meu; e o teu tamén meu*. (RODGON:2,622). *Renego do amigo que come o meu comigo i o seu consigo*. (RODGON:1,151).

2=0&initItem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614\023\0000\12062014233639170.1012.1008&desc=[B]+[I]+lo+m%EDo+y+&tamVen=1&marcas=0#acierito0] [3.11.2014].

WEBCORP: 15 citas pero con numerosas variantes: *todo lo mío es mío y todo lo tuyo es mío; lo mio mio y lo tuyo mio también; lo mio, mio y lo tuyo tambien mio; lo mio mio y lo tuyo para mí; lo mio mio y lo tuyo de todos.* [3.11.2014].

GOOGLE: 63 citas. Aparece sobre todo en listaxes de refráns coma este [<http://www.losrefranestelleropedia.es/node/47>], en comentarios de noticias/blogues (como acontece en WEBCORP) ou como exemplo nun artigo da revista *Paremia*. - "Lo mío, mío y lo tuyo, de entrabmos". De forma irónica, alude a quienes siempre están dispuestos a participar y beneficiarse de las cosas de los demás, pero nunca a compartir lo suyo (GOGAZEH, Ziyad (2005): "Problemas culturales y lingüísticos en la traducción de refranes del árabe al. Español y viceversa" en *Paremia*, 14: 2005, 61-70). [<http://www.paremia.org/wp-content/uploads/p14-16.pdf>]. [3.11.2014].

Pero esta cita é de uso: *El coscidio del trabajo está en la base de la crisis global y del desamparo del hombre contemporáneo frente a la avaricia y la codicia de un puñado de capitalistas y lacayos condenados tarde o temprano a la deglución del agujero negro que ellos mismos rasguearon en la Tabla de la Ley con un único lema: «Lo mío, mío, y lo tuyo, de entrabmos».* [<http://www.diariodeavila.es/noticia.cfm/Opiin%C3%B3n/20100503/curro/dineros/4FA1DF10-9AB0-11D9-6D69E78D87EE197E>]. [3.11.2014].

3.23.2. *Lo mío, todo mío; y todo lo tuyo tambien.* [1752].

Véxase 3.20.1.

MKleiser: 11.199: *Lo tuyo mío, y lo mío, de nadie sino mío.* R-M. // 20.384: *Lo mío, mío; y lo de entrabmos, también mío.* R-M 3.119: *Reniego del amigo que se come lo suyo solo y lo mío conmigo.* R-M. // 20.519: *Reniego del amigo que come lo mío conmigo y lo suyo consigo.* C. // 3.117: *Mal amigo es el que come lo mío conmigo y lo suyo consigo.* R-M.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. *Más nos vale no necesitar agua de España, ya conocemos la “solidaridad española”: todo lo mío es mío y todo lo tuyo es mío. (comentario noticia).* [<http://www.20minutos.es/noticia/439693/0/riegosubterraneovalencia/>]. [4.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. Non aparece idéntico pero si a variante: *Todo es mío y lo tuyo también*, título dun artigo de Gerardo Iglesias de Uruguay. [<http://www.rel-uia.org/index.php/es/agricultura/item/4188-todo-es-mio-y-lo-tuyo-tambien>]. [3.11.2014].

3.24. *Los hombres, son como las cabras, que si se unen pasadas de 100, se apestan unas à otras* [1762-1772].

(6893) No quiero omitir el argumento, que los ociosos tienen por su Achiles. Este ès, que es preciso que los pueblos grandes, tengan grandes, y muchas diversiones; por que no haya bullicios, y conjuras. Soy de ese mismo dictamen, que *aya diversiones; pero no perversiones*. Aquel motín, y horrenda matanza de los quarenta mil hombres, no huviera sucedido, si estuviesen en sus casas, aunque en ellas estuviesen ociosos. Sucedio en el circo de Constantinopla; por que allí estaban ociosos, unidos, y apiñados. *Y los hombres, son como las cabras, que si se unen pasadas de 100, se apestan unas à otras;* y en lo phisico, y en lo moral, hablando de los hombres. De lo que sucedia en los espectaculos de Roma, harto ha escrito Ovidio, y el mundo, siempre ha sido uno. Muchas mugeres, no tanto ban à ver las fiestas, quanto à quèlas vean, miren, y admiren, en ellas. El pueblo romano llegò à la ultima ociosidad, y al luxo, despues de haver conquistado el mundo, y tambien à la ultima miseria. (SARMIENTO 1762-1772:6893).

MKleiser: Non figura.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

3.25. *Manos duchas comen truchas*. [1762-1772]

No sé si este adagio se concibió en idioma castellano, que solo hablado por tradición de padres a hijos llegó hasta don Rodrigo, que le escribió en latín; o si se voceó en latín, y la *Crónica general* le escribió en castellano. El hecho es que el refrán “*Do quieren reyes, allá van las leyes*”, es un verso de arte mayor, o dos versos rimados de seis sílabas, o un verso sálico. A ese tenor, el adagio “*Manos duchas comen truchas*”, es un verso de ocho sílabas, o dos de cuatro. El “*Romero hito, saca zatico*” es un verso de diez, o dos de cinco. El “*Una golondrina no hace verano*” es uno de doce de arte mayor, o dos de seis sílabas. Lo mismo “*Téngote en lazo, palomo torcazo*”. El “*A pan de quince días, hambre de tres semanas*” es un verso de catorce sílabas y alejandrino, o dos de siete sílabas. Y el otro: “*La mala llaga sana, la fama mala mata*”: A este tenor, otros infinitos (SARMIENTO 1762-1772:5740).

MKleiser: 29.228, 35.864: *Manos duchas, comen truchas*. S, Z, N, C. // 29.229: *Manos duchas mondan huevos que no largos dedos*. N, C.

RMultilingüe: *Manos duchas, comen truchas*. (En desuso). [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 22 citas. (+ reciente: 2013): *Te recomendamos ir al llamado Bosque de las Truchas, pescar un par y zampártelas. “Manos duchas comen truchas” y Panza trucha corazón contento.* (?). [<http://sadabombon.com/cumbre-tajin>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 80 citas. (+ reciente: 2012): *Pero las cosas son así y “manos duchas comen truchas”. ¿O qué quieres? –te reprimirán–: ¿llegar y besar el santo? (clara conexión con la vía de ascensión que mencionaba). ¿Llevarte lo primero que veas y tener que volver porque te viene estrecho?* [<http://www.diariodemallorca.es/opinion/2012/01/08/compra-sexo/734145.html>]. [3.11.2014].

3.26. *Muchas maestras cohonden⁶⁰ la novia*. [1768].

Siempre he observado, que el modo de enseñar a los niños, no ha de ser multiplicando maestros, ni *simul*, ni *sucesive⁶¹*, para enseñar a un niño, pues sin duda le confundirán, en lugar de enseñarle; siguiendo el refrán castellano: *Muchas maestras cohonden la novia*. Tampoco apruevo que un solo maestro enseñe *simul* a muchos niños, siguiendo el dicho: *Sermo communis neminem tangit⁶²*. Soy testigo de que un solo maestro, y en

⁶⁰ *Cohonden* é palabra que significa “confunden”.

⁶¹ “Nin simultaneamente nin sucesivamente”.

⁶² “O que se di de todos non toca ningúén”. Ese refrán latino realmente significa que ningúén se dá por aludido polo que se di xeneralizando ou, como se ten dito, *de generalidades nadie se da por entendido*. Pero aquí Sarmiento utiliza ese *sermo communis* como “o que se di para todos” ou “para moitos”, aludindo a ese ensino despersonalizado e para centos de alumnos simultaneamente.

una sola aula, enseñaba Gramática a más de 500 muchachos. Tiempo perdido para los muchachos, y para el maestro". (SARMIENTO 1768:123).

MKleiser: 12.741: *Muchas maestras cohonden la novia*. S, N, C. (*Cohonder*, corromper). // 12.742: *Muchos componedores, cohonden la novia* (o la descomponen). Z.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. (+ reciente: 2008): *Observaciones: Muchas maestras cohonden la novia* (Santillana 413). [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/ficha.aspx?Par=59102&Lng=0>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 1 cita. Aparece no artigo SEVILLA MUÑOZ, Julia e SARDELLI, María (2007): "Las concordancias paremiológicas del Diálogo de la lengua de Juan de Valdés y el Vocabulario de refranes y frases proverbiales de Gonzalo Correas" en CRÍTICON, 99, 2007; 67-91 como exemplo (páxina 78). [http://cvc.cervantes.es/literatura/criticon/PDF/099/099_067.pdf]. [3.11.2014].

3.27. *Muchos manejan el arado que debieran manejar la pluma*. [1752].

Ya, contra semejante error pernicioso, he dicho algo; y quisiera decir mucho mas, para desarraigar el dicho error. Ningun Hombre save la comprension intelectual de otro Hombre; y acaso muchos Hombres viven, que tampoco saven la propia; porque no tuvieron el acaso de que el objeto, y materia conducentes, para excitarsela, se le presentasen delante. Dize bien Caramuel, que *muchos manejan el Arado que debieran manejar la Pluma*; Y vemos que *muchos manejan la Pluma, que solo debieran manejar el Arado*. Los muchachos son Arcas cerradas: ni ellos saven lo que contienen en si mismos; ni lo pueden saver sus Maestros. (SARMIENTO 1752: 40r)⁶³.

MKleiser: Non figura.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

COMENTARIO: Véxase aquí un de tantos exemplos da innovación que practica o P. Sarmiento cando utiliza un refrán, cambiando o *Muchos manejan el Arado que debieran manejar la Pluma* en *Muchos manejan la Pluma, que solo debieran manejar el Arado*.

3.28.1. *No hay tonto para su cuento*. [1768]. (SARMIENTO 1768:105).

CREA: 0 citas.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

⁶³ No TFG non figura. Pero hai un moi semellante ó retruque que a ese refrán lle fai Sarmiento *A moitos mantén a fariña que debía manter a cebada*.

3.28.2. *Ninguno es bobo para su cuento.*

CREA: 0 citas.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

3.28.3. *A ninguno le falta memoria para su negocio* [1752].

Todo esto inferiré; y jamás soñaré en inferir: luego este tiene una memoria mui feliz; pues se compone, que solo tenga una memoria mui regular, y la qual a ninguno falta, si quisiere aplicarse tambien. Dizese: que *ninguno es bobo para su Cuento*; que equívale a que: á ninguno le falta entendimiento para su negocio. A esto es consiguiente formar este otro dicho: *a ninguno le falta memoria para su negocio*, y para lo que ès de su aplicación. Lo más intolerable es, que de los que pretextan su ociosidad y aversion a leer un Libro, diciendo que no tienen Memoria o que la tienen mui mala, causa admiracion su Memoria portentosa, quando se les ve exercitar en Cosas de su aplicación viciosa. Hablo de los que no saven dexar el Libro-Baraja de las Manos. Cien veces que se den Cartas al revesino, resultan cien combinaciones diferentes de dieciocho terminos cada una. Quejosos de Memoria ay que todas esas combinaciones las van tomando de Memoria, como se siguen. Ay mas. Aun dos o tres horas despues de haberse acabado el juego, hacen conversacion y conferencia sobre tales y tales jugadas. Como es posible que yo crea que a estos les falta la Memoria para dedicarse á los Libros. (SARMIENTO 1752:55r).⁶⁴

MKleiser: 32.978: *Cada uno su cuento se sabe*. R.M. 28.269. *Cada uno en su negocio, sabe más que el otro*.-C. 20.404. *Todos van a su negocio, y yo más que todos*.

RMultilingüe: Non figura.

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

COMENTARIO. A idea pedagóxica básica de Sarmiento e de moitos outros pedagogos é que *todo o mundo vale para algo*. En Galicia esta frase é xa proverbial e moitos engaden: *ata un cego vale para vende-lo cupón*. É máis común a variante *No hay tonto para su provecho* e tamén *Bobo, bobillo; pero no para su bolsillo*. O primeiro problema didáctico consiste en encontrar-la relación da materia que cómpre aprender co centro de intereses do alumno; pero cando o profesor consegue contactar con iso, todo resulta doado, porque ningún é parvo para aquelas cousas que lle interesan. Sarmiento adiantou no século XVIII os catro principios que formulou Renzo Titone no séc. XX: motivación, gradualidade, individualización e socialización. A motivación é a porta da pedagoxía; se iso falla, todo o resto será inútil, porque non hai maneira de lle aprender nada a quen non o queira aprender.

⁶⁴ No TFG hai un moi parecido: *Non hai parvo pró seu proveito* [RODGO3200].

3.29. *No por mucho madrugar amanece mas aína*. [1770].

Axiña, es voz antigua y especial, pero de difícil origen. El castellano dice aína, presto, temprano, etc., v. g.: *No por mucho madrugar amanece mas aína*. Lei en Escalígero, que el *aína* español era voz arábiga. No hay tal cosa, pues *axiña*, que es el *aína* castellano, es antiguo en Galicia, y se (80v.) usa hoy; y como dije la lengua gallega non tiene voces moriscas. (SARMI7:166).

MKleiser: 38.107: *Por mucho madrugar no amanece más aína*. Z, N, M, C.

RMultilingüe: *No por mucho madrugar, amanece más aína. Figura na entrada No por mucho madrugar amanece más temprano*. (Muy usado). [3.11.2014].

CREA: 1 cita. (+ reciente: 1989): BOBA Digo que vamos por la misma calle, que la azotamos en cualquiera de sus nombres y el que va atrás y el que va adelante caminan sobre el mismo momento. BOBO (para sí mismo, mientras avanza por la calle) Pues que los gallos cantan, cerca está el lugar; en los nidos de antaño no hay pájaros ogaño; quien bien ama, tarde olvida; “por mucho madrugar no amance más aína” (ARIDJIS, Homero (1994): *El mundo al revés*). [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&inItem=5&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614023C000012062014233753403.1012.1008&desc={B}+{I}+por+mucho+madrugar{{I}},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acuerdo5>]. [3.11.2014].

9 citas. (+ reciente: 2001): *El inventor de los refranes, o era tonto o tenía más morro que un oso hormiguero. Se inventaba un refrán, pero siempre tenía otro preparado por si le pillaban. ¿Que se quería ir a hacer footing? A quién madruga Dios le ayuda. ¿Que se le pasaba la manía del footing? “No por mucho madrugar amanece más temprano”. ¿Que le daba por acostarse pronto? “A las diez, en la cama estés”. ¿Que se le pasaba la manía de acostarse pronto? “Quien mucho duerme, poco vive”. Y arreglado. En fin, que a mí me descoloca*. [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&inItem=9&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614023C000012062014233753403.1012.1008&desc={B}+{I}+por+mucho+madrugar{{I}},+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acuerdo9>]. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita. “No por mucho madrugar amanece más temprano”. En palabras sencillas esto es lo que sucedió con la Actualización Tributaria y está sucediendo con la iniciativa de Ley de Inversión y Empleo. [<http://www.elperiodico.com.gt/es/20140909/opinion/1592/De-lo-urgente-a-lo-importante.htm>] [3.11.2014].

GOOGLE: 1 cita. No por mucho madrugar amanece más aína. Sepa el político no mostrar impaciencia en los comienzos de su carrera; no se precipite; no quiera coger el fruto cuando aun no está maduro. Conviene que el hombre cauto sepa renunciar un empleo, cargo ó sinecura en determinadas ocasiones; muchas veces este empleo que se nos ofrece no tiene lustre, aunque sea provechoso, ó no está á la altura de nuestros merecimientos. (AZORIN (1908): *El político*). [<http://bibliotecadigital.ilce.edu.mx/sites/fondo2000/vol2/03/>: Para tales gentes el discurrir por cuenta propia tiene más espinas que un zarzal, y aferrados a tradiciones, ficciones y embelecos, quieren hacernos creer que están en los ápices de lo temporal y de lo eterno, que para ellos los problemas de la vida y de la muerte son habas contadas, que en la conquista de la verdad no por mucho madrugar amanece más aína, pues que al fin y al cabo tijeretas han de ser, viendo, como aseguran tener visto, más transparente que caldo de sopista el destino final del hombre. (Carta dirigida por D. Gonzalo de Murga y Suinaga a D. Miguel de Unamuno y Jugo en 1905)] [http://kokodria.blogspot.com.es/2014_06_01_archive.html]. [3.11.2014].

COMENTARIO: O problema está na palabra *aína* (parella da galega *axiña*) que deixou de ser corrente en castelán (só 22 casos recolle o CORDE no século XX e só 3 o CREA, a máis moderna de de 1989 e de México). En cambio coa equivalencia *temprano* este refrán está moi ben vivo.

3.30. *Para perecer, y morirme de hambre, no necesito à nadie.* [1752].

Yo entiendo las cosas, segün son en si; y las aplaudo, ó no, segün sus resultas, no segün los interesados las jacarean. Todo el Achiles consiste, en que el Rey percibe mucho del Tabaco. Con esta razon, se podran estancar todos los generos, y entonces percivira más; y yò digo que quantos más se estancaren, el Rey vendrà à percibir menos, por que los Pueblos pararán en no utilizarse en nada; Y a eso es consiguiente la suma miseria, y la suma Ociosidad forzosa. Ya se oye el Adagio de los desesperados: *Para perecer, y morirme de hambre, no necesito à nadie.* (SARMIENTO 1752:139r)⁶⁵.

MKleiser: Non figura.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

3.31. *Para un traidor, dos alevosos.* [1762-1772]

Debía haberse cautelado Villanueva de la mala harina que estaba haciendo Faria para la empanada de la traición. *Cavete a fermento Pharisaorum*⁶⁶ es texto que, aun en el sonsonete, estaba avisando que caute legendus Faria⁶⁷; pues era con otros muchos enemigo y traidor oculto. Dicese para un traidor, dos alevosos. Y no deshace partido lo de Virgilio: *Dolus, an Virtus quis in hoste requirat?*⁶⁸ El fermento de los fariseos era la hipocresía, y la hipocresía, con cuatro coplas, para bien quitarse con muchos, sería el fermento de Faria. Si cuando se descubrió indicio fuerte de que Faria era infidente y traidor al rey, se hubiesen echado sobre sus cartas y le privasen de escribir las, se hubiera revelado lo que estaba oculto. (SARMIENTO 1762-1772: 5138).

MKleiser: 54.331: A un traidor, dos alevosos. S, Z, N, C. // 54.332: Al traidor, traidor y medio. C. // 54.334: A un alevoso, dos traidores. R-M. // 54.335: A un desleal, dos traidores. R-M. // 54.336: A un desleal, otro que tal. R-M.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: Var: A un traidor, dos alevosos. Nas outras 12 aparicións todas son listaxes [<http://www.portalsolidario.net/ocio/refranes.php>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 1 cita (2012). *Columnistas — mayo 24, 2012 9:32 PM Filosofía Marismeña Publicada por llarranaga “PARA UN TRAIDOR, DOS ALEVOSOS”.* Hemos de reconocer que cavilar con rigor, y exponer libremente lo que pensamos, está francamente mal visto entre nosotros “A nadie

⁶⁵ Sarmiento ataca o exceso de impostos como factor de empobrecemento non só dos cidadáns senón do propio rei que daquela os recibía: a desaparición de actividade económica produce desaparición de ingresos para o fisco. E conclúe que, para morrer de fame, o cidadán non precisa nin rei nin Estado.

⁶⁶ “Andade con tino co fermento dos fariseos” (Mateo 16,6).

⁶⁷ “A Faría haino que ler con moito tino”, son palabras que no mundo eclesiástico se aplicaban a tó dolos escritores que lles resultaban lectura delicada ós que non tiñan unha sólida formación en teoloxía, por seren sospeitosos de herexia: *Caute legendus, fors haereticus fuit.*

⁶⁸ “Renartería ou audacia, ¿qué importancia ten tratándose do inimigo? (Virxilio: *Eneida* 2, 390).

le gusta que le digan sus verdades". Aquí es obligado moverse por el carril de lo consabido y de lo políticamente correcto y al gobierno "Ni con el pétalo de una rosa". En algunas publicaciones se deja ver lo cargado de la mano en donde el columnista rebasa lo ridículo en busca de una dadiva o exaltar virtudes inexistentes y en otras se prefiere no decir nada; y, desde luego, que en ningún caso se aparten de la corriente principal en los comentarios hechos fuera de letra escrita. Salvo excepciones, los medios de comunicación son por estos pagos llamativamente superficiales y dóciles a la voz de mando "El que paga manda" y el que cobra "se arrastra". Tanto a la izquierda como a la derecha, casi nadie se atreve a caminar fuera de la trillada senda de los tópicos que van de boca en boca. Propongo un experimento crucial: examinar los comentarios de la radio o la prensa y veremos que es raro el caso en donde se deslice una idea diferente, original, seria improbable que esto sucediera, a menos que el periodista estuviera dispuesto a perder su trabajo o ser perseguido en sus asuntos familiares. [<http://alinstantenoticias.com/portal/2012/05/filosofia-marismena-369/>]. [3.11.2014].

3.32. *Pobre importuno saca mendrugo*. [1746] [1762-1772].

La voz *romero* es muy antigua en castellano, pues el poeta Berceo, coetáneo de San Fernando, la usa citando el adagio *Romero hito saca zatico*, que después se alteró en este otro *Pobre importuno saca mendrugo*. (SARMIENTO 1746:193).

No es impropio comparar los pobres a las moscas, por razón de la importunidad y persistencia en pedir y moler. "*Romero hito, saca zatico*" es adagio muy antiguo en España. Y este se perifraseó en el otro más moderno "*Pobre importuno saca mendrugo*". Así pues, ese estratagema de juntar los pobres para cogerlos es lo mismo que andar a caza de moscas, que, cuantas más se cazan, más se multiplican y vienen de otras partes. A Madrid vienen pobres de todas las provincias acosados de la hambre y de que en sus países no hallan limosna porque casi todos la piden (SARMIENTO 1762-1772: 3844).⁶⁹

MKleiser: 40.614: *Pobre importuno nunca se acuesta ayuno*. R-M. // 40.615: *Pobre importuno, saca mendrugo*. C-C, R-M. // 40.616: *Pobre porfiado, saca bocado*. R-M.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 1 cita. (+ reciente: 1975): *Y, además, por el efecto psicológico de la insistencia en la súplica. "Pobre porfiado saca mendrugo"*, dice un refrán castellano, aplicable así a los hombres como a los seres sobrehumanos. La reiteración es tan lógica en la orden para compelir como en la oración, que sólo implora. Se insiste en repetir el mandato y la amenaza como el ruego y el halago. Así se encuentran plegarias en las cuales se repiten indefinidamente las deprecaciones. (ORTIZ, Fernando (1975): La música afrocubana). [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=1&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=120614023|C000012062014233927849.1012.1008&desc={B}+{I}+?obre+dist/7+mendrugo{II},+en+todos+los+medios,+en+{II}CREA+{II}+{B}{BR}&tamVer=1&marcas=0#acierto1>]. [3.11.2014].

WEBCORP: 3 citas. (+ reciente: 2013): *Pobre importuno saca mendrugo*. [http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/clorinda-matto-de-turner-el-papel-de-la-mujer-entre-tradicion-e-innovacion/html/beba4ed9-f2f6-47af-a0e0-d114c1b5b20b_5.html]. [3.11.2014].

GOOGLE: 4 citas (+ reciente: 2014). *¿Por qué esta tenacidad? ¿Por qué no se ha escrito esa historia? Por varias razones, algunas muy íntimas, que no hay para qué exponer. Ni su publicación hace falta para el objeto de la historia. Pero todo tiene fin; y si no lo han tenido las peticiones, por aquello de si perseveraverit pulsans, que estamos meditando estos días con la Santa Iglesia, o por lo otro de «el pobre importuno saca mendrugo», que repite el pueblo, lo tienen las resistencias por lo de «tanto y tanto va el cántaro a la fuente que al final se rompe»*. [<http://somos.vicencianos.org/blog/memorias-de-un-paul-la-iglesuela-del-cid-i/>]. [3.11.2014].

⁶⁹ No TFG non figura. Paralelos son estos: *Probe que moito pedicha, sempre gana algún codelo* [RODGO3:193]. *Probe que moito pidicha, ó fin recolle cadela*. [VSACO:720,19231]. En PRIETO non figura

3.33. Por el pan baila el perro. [1746].

Facía baylare/ o can por diñeyro;/ pedía nas ruas/ ó pan para ó cego. [...] Facía baylare. El infinitivo gallego baylare, viene del latín ballo, y del griego ballizo, saltare, tripudiare. Lo restante es latín fácil [...] Es adagio por el pan baila el perro. (525 r.) (SARMIENTO 1746: 431-432).⁷⁰

MKleiser: 34.256: *Menea la cola el can, no por ti, sino por el pan*. N, C. // 34.258: *Por el pan baila el can*. R-M. // 34.259. *Por pan baila el perro, que no por el dueño*. R-M. // 18.265: *Por el dinero baila el perro*. S, Z, N. // 18.266: *Por dinero baila el perro, y por pan si se lo dan*. C. // 18.267: *Por el dinero baila el perro y salta por el cerco*. C. // 18.268: *Por dinero baila el perro; no por el son que le toca el ciego*. R-M. // 18.269: *Por dinero canta el ciego y baila el perro*. R-M. // 18.270: *Por dinero baila el perro, y hay bautizo, boda y entierro*. R-M.

RMultilingüe: Só figura como var. *Por pan baila el perro* na entrada *Por dinero baila el perro*. Outras variantes de uso actual: *Por dinero baila el can* (Argentina). (1001 nº 804) /...el chango. (California, Texas), (1001 nº 804) /... el mono. (Cuba). (1001 nº 804). *Por la plata baila el can* (Argentina) (1001 nº 804). [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 11 citas. (+ recente: 2014): *pues hubiera jurado que había leído que el betis tenía interés, en cuanto al valencia venderá y entonces con tres o cuatro se lo llevará, no sería el primero (nando, vicentín, juanfran, que yo recuerde, mi padre me dice algunos más que yo ni he oido hablar) ya sabes, por el pan baila el perro, saludos*. [<http://www.marca.com/2013/06/16/futbol/equipos/levanto/1371373455.htm>] [20.11.2014].

GOOGLE: 75 citas (+ recente: 2014). *El hacker del jailbreak Geohot muestra un root para el Galaxy S5 (...). El paci dijo hace 3 días Hace muy bien, si saca una herramienta que le puede reportar un beneficio, mas se motivara parar sacar herramientas para el futuro, como dice el dicho "por el pan baila el perro"* [<http://www.actualidadiphone.com/2014/06/16/el-hacker-del-jailbreak-geohot-muestra-un-root-para-el-galaxy-s5>]. [3.11.2014].

3.34. Quando el Cura lo dice, estudiado lo tiene. [1752].

O! y quantos sonrojos se verían en las Caras de algunos descarados Abogados, y en las de algunos Jueces, de los que sentencian con las Habas, á pares, ó nones; reducidos á

⁷⁰ Aínda que Sarmiento cita este refrán en castelán, é para comentar unha cantiga galega (a 66 do seu *Coloquio de los 24 rústicos* co que inaugurou a filoloxía comparada). Por certo, a forma galega deste refrán é *Polo pan baila o can*, onde ademais rima *pan* con *can*. Este refrán é o 14º en orde de frecuencia (FERRO 1987:9) e aplicase a calquera situación na que unha persoa fai todo o posible para conseguir algo. (SACO1224) (SACO1228) (17851) (41202,344) (40204,75) (38119112) Debilidade do ser humano fronte á dádiva, sobre todo, cando esta é necesaria para a súa subsistencia. Ademais do recoñecemento e agradecemento, hai unha obriga de servidume á vontade de quem lle dá. Todo o mundo é vítima dos agasallos que recibe. (QUINTA220895) (42705) (ALOMO326) (43920) (IRMAN326) (44237,54) (TABOA2) (21813) *Cando á xente lle ofrecen o que lle interesa fai malabares pra conseguiilo.* (37504) (LEIRO128) (21830) (21817) (PORTELA13,204) 13702,121). (IBAÑEZXXX) (44307) (21112032) (CARU22121888) (25213) (CARREA1139) (23911196) (40800) (40809) (24402,1325) *Polo pan baila o can e mais non llo dan.* (TABOA2). *Polo pan baila o can para ver se llo dan.* (34401,211) (R1460). *Por cartos baila o can e por pan, si llo dan.* (41816). *Por diñeiro baila o can e polo pan, se llo dan.* (R2115) (VSaco). *O can baila polo pan.* “O can é un animal que sempre se está movendo ó redor da xente, sobor do todo, cando quiere comer”. (44242) *O can baila polo pan.* (R1460) (10613). *Quen baila polo pan é o can.* (42413) (38215). *Menea o rabo o can, non por ti sinón polo pan* 998V (R3077). PRIETO. Dálle ó rabo o can non por ti, senón polo pan. [2007] (30644). *Dáme pan e chámame can.* [1995] (417112). *Menea a cola o can non por ti, senón polo pan.* [1995-1997] (21122-07199). *Polo pan baila o can.* [2007] (30620). [1995-1997] (21126-12402). [2007] (30636). [2003] (11616-0206). [2003] (11671-5702). [2003] (11634-2002).

hacer notorio, que avían sentenciado sobre Instrumentos, que ni entendían, ni sabían leer, ni sabían Copiar. En poner el Rey esta Ley, no hacía gracia alguna á la parte, que se creía agraviada de la ignorancia (y dejó á parte la malicia) de los que le sentenciaban en lo que no entendían; sinó que era trámite de la Justicia, que se le debía conceder. El espantajo, de que: *cuando el Cura lo dice, estudiado lo tiene*, es razón de páparos; siendo constante, que ay muchos Curas, que no saben lo que dicen; ni jamás han estudiado varias materias, en que se entremeten á hablar. Esto no és injuriar ni á algunos señores Curas, ni á algunos señores Jueces; y menos, á Abogados, Escribanos, etc. El Rey, ni hace, ni puede hacer Verídico, al Escribano que, antes (9r) de venir á examinarse, era el más falsario, inquieto, malvado, y orgulloso, del Pueblo; y que se metió á escribano para tener ocasión, y Capa, de sus tiranías. El Rey, no hace Docto, timorato, y justificado en su Conducta, al Abogado, que siendo un pobre Zampatortas, se metió a ese fácil Oficio, para comer á ambos Carrillos, preparado á sugerir, que en el Pleyto entre Juan, y Pedro; si defiende á Pedro, son falsos los Instrumentos de Juan; y si defiende á Juan, son falsos los Instrumentos de Pedro. Y generalmente, quando no sabe leer, siquiera, ni los Instrumentos de Pedro, ni los Instrumentos de Juan. O! si volviese á revivir la antigua Ley de Castilla, por la qual, el Abogado que no tropezaba en defender qualquiera Causa, sinó ganaba el pleyto, no recibía un maravedí, ni antes, ni en el medio, ni despues del pleyto! De ese modo, se atajarían muchos pleytos, muchas iniquidades, muchas demoras, y muchas estafas. Tampoco el Rey hace Eruditos, Críticos, y reflexivos, á los Jueces, si antes no tienen yá esas prendas intelectuales; ni jamás podrá hacer, que el Juez, que por sí mismo, no entiende, ni sabe leer un Instrumento antiguo, pueda discernir de su contexto, y Calidades; y sentenciar con acierto, en lo que, ni él, ni el Abogado, ni el Escribano, han estudiado jamás. El Rey, jamás há pensado en autorizar ignorancias; y menos, sus resultas, en dafío de tercero. (SARMIENTO 1752:8v-9r).⁷¹

MKleiser: 56.993: *Cuando el cura lo dice, en su libro estará –o estudiado lo tiene.* R-M.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 1 cita. Hai más pero só a terceira é recente e, ainda así, é más unha explicación ca un verdadeiro uso. *Quando el cura lo dice, estudiado lo tiene* (con *cuando con q*) aparece 3 veces a mesma cita de CERNADAS CASTRO, Diego Antonio (1789): *Obras en prosa y verso del Cura de Fruíme.... llevar el gato en la pobre despensa de mi cholla. No llore, P. R. que no se pierde, no digo yo un talento, pero ni un teruncio; y mire, que cuando el Cura lo dice, estudiado lo tiene, y V. R. tambien lo sabe, sino que se quiere hacer zonzo.* II Con c aparece 5 veces *¿Qué más es necesario para creer que son tan ciertos como los artículos de la ley? porque cuando el cura lo dice estudiado lo tiene, y si no lo estudió, ¿qué me importa?* [FERNÁNDEZ DE LIZARDI, José Joaquín (1842): *La educación de las mugeres: ó La Quijotita y su prima*] -*Cuando el cura lo dice, estudiado lo tiene. Se dice de algo que sabemos que procede de buena tinta y no hay motivo para ponerlo en duda.* Foro de refráns [<http://www.pueblos-espana.org/castilla+la+mancha/cuenca/alconchel+de+la+estrella/foro-tema/223687/>]. [3.11.2014].

⁷¹ No TFG non figura. Similares no contido serían estes: *Cando os santos falan, licencia de *Dios tein.* [7BIER224]. *Cando os santos falan, licencia de *Dios teñen.* [VSACO:316:7835]. En PRIETO non figura.

3.35. *Quien adelante no mira, atrás se queda* [1762-1772]

Siempre me he reido del *fit minor ad singula sensus*⁷² y yo le he trovado *maior fit ad singula sensus*. Y es constante que el otro dicho, *Quien adelante no mira, atrás se queda*, acusa a los que se contentan con lo presente y, como dicen, con solo lo que es del día. Y yo, en un papel histórico, trové así: *Quien atrás no mira, atrás se queda*, y los más de los desaciertos de las providencias civiles proceden de que no se mira ni atrás ni adelante. (SARMIENTO 1762-1772: 6587).

MKleiser: 18.031 *Quien adelante no mira, atrás se queda*. R.M.

RMultilingüe: *Quien adelante no mira, atrás se queda*. Anima a tratar de luchar en todo momento para conseguir tener éxito. Variante: *Quien adelante no cata, atrás se halla*. [3.11.2014].

CREA: Non figura e só presenta unha cita que di ser variante dun "refrán gallego" que traduce. *No es que todo esto no mereza castigo, que sin duda sí lo merece, pero como dice un refrán gallego "Quien adelante no mira, atrás no vuelve"*, y perdónenme señores políticos, pero se siguen engañando, y no traten de confundir más de lo que ya estamos, tratando de sacar jugo de la miseria de todos nosotros y les pido a todos los políticos de colores y formas que colaboren en la recuperación de Galicia y de sus gentes, dejando para otro momento y lugar su guerra particular por alzarse con el codiciado "poder" que 0 citas. [Diario digital de Ferrol, 03/12/2002]. [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll>]. [3.11.2014].

WEBCORP: 74 citas. Normalmente ofrece a forma canónica, aínda que alternado *Quien adelante...* con *El que adelante...* 34 citas. Tamén encontramos unha vez a variante *Quien adelante no mira, atrás se halla*. [3.11.2014].

GOOGLE: 7.160 citas. (+ recente 2013) *Con el movimiento uno se deshace de los síntomas más rápidamente. Quien adelante no mira, atrás se queda. Así que a pesar del dolor debe mantenerse en movimiento.* [<http://pure supplements.info/es/category/dolor-en-la-parte-inferior-de-la-espalda/>] Más como *quién adelante no mira atrás se halla, mirando yo que un alma sola ni canta ni llora, y que una golondrina no hace verano, pareciéndome que debía buscar compañía...* (*Cartas con refranes de autora mexicana*). [<http://carta002.blogspot.com.es/>] [3.11.2014].

COMENTARIO: Neste parágrafo Sarmiento desautomatiza dous refráns. O primeiro caso é un fragmento dun axioma de Aristóteles que circulaba como axioma ou refrán latino e que na súa forma plena sería *Pluribus intentus fit minor ad singula sensus* ("Atendendo a varias cousas tense menor percepción de cada unha delas") e vén ser sinónimo do refrán *El que mucho abarca poco aprieta*. (CANTERA 2005: 176,2310). Pero Sarmiento ve as cousas con outra perspectiva e modifícalo en *[Pluribus intentus] maior fit ad singula sensus* que podíamos traducir "Atendendo a varias cousas tense maior percepción de cada unha delas"; é dicir, cando a perspectiva é maior, estamos en condicións de valorar máis axeitadamente cada parte do conxunto. O segundo caso é o refrán *Quien adelante no mira, atrás se queda* e neste caso Sarmiento tamén o altera en *Quien atrás no mira, atrás se queda*, que está más en consonancia co seu firme pensamento de pousa-los pés na terra para saber ben de onde vimos e poder planifica-lo futuro cos recursos reais que temos e coa experiencia acumulada pola historia. Como se ve na cita do CREA tamén se seguían producindo variacións en 2002.

⁷² Fragmento de un refrán latino (que en realidade procede dun axioma de Aristóteles) e que, completo, sería *Pluribus intentus fit minor ad singula sensus* "Atendendo a varias cousas tense menor percepción de cada unha delas" que vén ser sinónimo do refrán *El que mucho abarca poco aprieta*. (CANTERA 2005: 176,2310).

3.36. *Reniego del oficio, que no dá de comer a su dueño*. [1752].

Si alguno de esos se casa, echa antes fuera de España, el valor de dos Dozes à titulo de Coches, Galas, Vestidos, y Joyas. Empobrezense ellos; empobrezen la Monarquia; y empobrezen à la multitud; de modo que pocos tengan que comer, y muchos huyan de casarse; y todos huyan tambien del inutil oficio de Labradores. Esto ultimo, con mucha razon; pues ninguno está pribado de arreglarse al Adagio comun: *Reniego del Oficio, que no dá de comer a su Dueño*. (SARMIENTO 1752:130v).⁷³

MKleiser: 46.610: *Oficio es malo el que no da de comer a su amo*. R-M. // 46.617: *Ruin es el oficio que no da de comer a su dueño*. R-M.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 32 citas. Oficio que no da de comer a su dueño, no vale dos habas (*citado por F/SAS, Carlos (1983): Historias de la Historia*) [<http://corpus.rae.es/cgi-bin/cprsvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniltem=0&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=051114012C000O05112014125407648.1060.1056&desc={B}+{I}+da+de+comer+a+su+due%F1o{|},+en+todos+los+medios,+en+{|}CREA+{|}+{|}B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto0>]. [4.10.2014].

WEBCORP: 1 cita. escribio Miguel de Cervantes que "oficio que no da de comer a su dueño no vale dos habas" lo positivo es que hay mayor competencia y esta siempre ayuda a mejorar en todos los sentidos, así es que hoy te piensas dos o más veces comprar un disco y el resultado es ser más selectivo y no comprar cualquier disco, dvd, blu ray o quimera... [<http://www.faustoponce.com/mix-up-setambalea/>] [3.11.2014].

GOOGLE: 1 cita. bien menciona Cervantes en "El Quijote", en el capítulo del banquete de sancho panza:..."Oficio que no da de comer a su amo, no vale dos habas"... y esa frase me ha perseguido desde siempre, ya que si no se vender mi espectáculo, si mi payaso no me da ni para comer, pues mejor me dedico a otra cosa [<http://www.metroflog.com/cascarin/20090403/1>] [3.11.2014].

3.37. *Reniego del que a palos há de ser bueno*. [1752].

Los Superiores, en materias de virtud, y Literatura, jamás deben hacer de Comites de Galera, ni de Sargentos de soldados, que reducen su Rethorica á palos y a azotes. *Reniego*, dicen, *del que a palos há de ser bueno*. Y yo reniego mucho mas del que ha de ser Docto a repetidos azotes. Y si hay mucho mas que renegar, eso mucho mas, reniego, del que lo cree, y piensa poner en ejecución. Si el Diablo diese en la mania (y se le permitiese) de que los hombres havian de ser pecadores, a palos, y mojicones, no tendria tantos sequazes. Pero es muy advertido el Diablo, para ser tan tonto, como algunos hombres. Save el Demonio, que, aun siendo del gusto y apetito de Pedro la materia del Pecado, y de tal Pecado, no conseguirá que pequie, si Pedro save, que interviene imperio, amenazas, ó castigos, que le obliguen a pecar. (SARMIENTO 1752:33r)⁷⁴.

MKleiser: 9.962: *Reniego del árbol que da el fruto a palos*. R-M. // 49.665: *Maldito el árbol que echa la fruta a fuerza de palos*. // 63.929: *El villano y el nogal, a palos dan lo que han*. N, C. // 63930: *Los villanos dan el fruto a palos*. R-M.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

⁷³ No TFG non figura.

⁷⁴ A mesma idea expresa o refrán *Renego do *árbol que dá o froito a paus*, que Vázquez Saco comenta así: "Contra los que no obran bien, sino a fuerza de castigos" (VSACO 2003:79,1915). En PRIETO non figura.

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas, se prescindimos das que son simples listaxes. Variante: *Reniego del árbol que a palos ha de dar su fruto*, en 37 resultados. Todas son listaxes como [<http://www.ciudad-real.es/varios/refranero/r.php>]. [3.11.2014].

3.38. *Romero hito saca zatico*. [1746].

La voz romero es muy antigua en castellano, pues el poeta Berceo, coetáneo de San Fernando, la usa citando el adagio *Romero hito saca zatico*, que después se alteró en este otro *Pobre importuno saca mendrugo*. (SARMIENTO 1746:193).

No es impropio comparar los pobres a las moscas, por razón de la importunidad y persistencia en pedir y moler. *Romero hito, saca zatico* es adagio muy antiguo en España. Y este se perifraseó en el otro más moderno *Pobre importuno saca mendrugo*. Así pues, ese estratagema de juntar los pobres para cogerlos es lo mismo que andar a caza de moscas, que, cuantas más se cazan, más se multiplican y vienen de otras partes. A Madrid vienen pobres de todas las provincias acosados de la hambre y de que en sus países no hallan limosna porque casi todos la piden (SARMIENTO 1762-1772:3844).⁷⁵

No sé si este adagio se concibió en idioma castellano, que solo hablado por tradición de padres a hijos llegó hasta don Rodrigo, que le escribió en latín; o si se voceó en latín, y la *Crónica general* le escribió en castellano. El hecho es que el refrán *Do quieren reyes, allá van las leyes*, es un verso de arte mayor, o dos versos rimados de seis sílabas, o un verso sálico. A ese tenor, el adagio *Manos duchas comen truchas*, es un verso de ocho sílabas, o dos de cuatro. El *Romero hito, saca zatico* es un verso de diez, o dos de cinco. (SARMIENTO 1762-1772:5740).

MKleiser: 40.611: *Romero hito saca zatico*. N, C. (Hito, porfiado). // 49.623: *Romero afilito, saca zatico*. S, Z, R. (En R.: "Romero hito,...").

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 8 citas. (+ reciente: 2012): "*Romero hito saca zatico*". Refrán que denota la fuerza que hace la persona importuna o pesada en insistir. [<http://365palabras.blogspot.com.es/2012/12/zatico-o-zatillo.html>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 21 citas (+ reciente: 2012)⁷⁶ *Romero hito saca zatico*. [...]. El término *zatico* o *zatillo*, proviene del vasco *zati*, "pedazo" y precisamente designa el corrusco o mendrugo, que no es

⁷⁵ No TFG: *Hito* é castelán antiguo que significaba "persoa importuna ou pesada en insistir ou pedir" e *zatico* significaba "anaco de pan". *Algo alcanza aquel que non cansa* (VSACO:710,18917). *Cansa quen dá, que quen pide, nin cansa nin cansará* (VSACO:710,18919). En PRIETO non figura.

⁷⁶ El término *zatico* o *zatillo*, proviene del vasco *zati*, "pedazo" y precisamente designa el corrusco o mendrugo, que no es otra cosa que el trozo de pan duro o desechado, y especialmente el sobrante. Las dos variantes son correctas y están recogidas en la misma entrada del DRAE. Además, antiguamente, tal y como se recoge en la segunda acepción, el *zatico* era también el hombre encargado del pan en palacio. Como ejemplos de uso, hoy recurrimos a los refranes populares, siempre repletos de sabiduría,:-) "*Del pan de mi compadre, gran zatico a mi ahijado*". Con los bienes ajenos somos muy generosos, aunque no nos prodigemos mucho con los propios. [<http://365palabras.blogspot.com.es/2012/12/zatico-o-zatillo.html>].

otra cosa que el trozo de pan duro o desecharo, y especialmente el sobrante. Las dos variantes son correctas y están recogidas en la misma entrada del DRAE]. [<http://es.paperblog.com/zatico-o-zatillo-1618601/>]. [3.11.2014].

3.39. *Téngote en lazo, palomo torcazo.* [1762-1772].

No sé si este adagio se concibió en idioma castellano, que solo hablado por tradición de padres a hijos llegó hasta don Rodrigo, que le escribió en latín; o si se voceó en latín, y la *Crónica general* le escribió en castellano. El hecho es que el refrán “*Do quieren reyes, allá van las leyes*”, es un verso de arte mayor, o dos versos rimados de seis sílabas, o un verso sálico. A ese tenor, el adagio “*Manos duchas comen truchas*”, es un verso de ocho sílabas, o dos de cuatro. El “*Romero hito, saca zatico*” es un verso de diez, o dos de cinco. El “*Una golondrina no hace verano*” es uno de doce de arte mayor, o dos de seis sílabas. Lo mismo “*Téngote en lazo, palomo torcazo*”. (SARMIENTO 1762-1772:5740).

MKleiser: 19.581: *Téngote en el lazo, palomo torcazo.* S, Z, N, C, R-M. // 19.582: *No te me irás, paloma torcza.* C.

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE: 0 citas. [3.11.2014].

3.40. *Tierras, las que puedas* [1762-1772]. Véxase 3.6.

A algunos oí decir: *Tierras, las que puedas*. Es una necesidad si alude a “*puedas tener*”, y aun dice poco si alude “*puedas cultivar*” si están muy distantes y no a la vista física del dueño. Así, el adagio dijo “*Tierras las que veas*”, y se infiere de la paronomasia “*vivas bebas veas*”. En parajes de Castilla suele ir el labrador a cultivar tierras distantes cuatro, seis, ocho cuartos de legua. Eso es hacer burla de la tierra, no cultivarla. Eso no es sembrar, sino echar pan a pájaros, cuervos y grajos, etc. Y más útil sería echar ese grano, o pan, a pollos y a otras aves domésticas. Debe, pues, el labrador aspirar a tener todas sus tierras juntas, y que cada instante las vea y pueda escupir en ellas, y aun inspirar y respirar en su ambiente con todos los vivientes domésticos, ya hombres, ya animales. Añádase el abono que saldrá de esos vivientes y vegetales (SARMIENTO 1762-1772:3944).

MKleiser: 7.367: *Casa en que vivas, vino que bebas, y tierras cuantas veas.* N, R-M. // 7.368: *Casa, la que habites; tierras, las que ares.* R-M. // 7.469: *Casa, la que vivieres; hacienda, la que pudieres.* R-M. // 7.370: *Casa, para tu habitar; y tierras, cuantas puedas labrar.* R-M // 64.295 Z.-C. *Viñas cuantas bebas, tierras cuantas veas.* // 64.317 R.M. *Viña, la que baste para tu bodeguita.* // 9.663 R.M. *Casa, en la que mores; pero más no compres.*

RMultilingüe: Non figura. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

WEBCORP: 1 cita (- recente: 2011)...en la cultura popular española, siempre ha habido un dicho muy sabio: - “*casas, las que quepas; tierras, las que veas*”. ¿Qué ha pasado para que se trastocara tanto un orden natural y cultural, con consecuencias tan... [<http://bichitos.blog.com.es/2011/01/12/inmotrinidad-10351988/>]. [3.11.2014].

GOOGLE: 4 citas (+ recente: 2014): *El “pinchazo inmobiliario”ha provocado importantes estragos en todos los segmentos vinculados al sector. Sin embargo, hay un ámbito, el de las fincas rústicas, tierras de cultivo, de regadío y pastos, que han soportado mejor el envite. Los precios de este tipo de propiedades se han mantenido [...] Como dijo un agricultor por 100 Ha de secano manchego, 1000000 de Euros, por un secarral... ah, ese chalet que hicistes para follarte a tus guerrillas con algún socio que caza perdices y conejos... 300000 y vas que chutas. Sigue 4 años después sin venderse. El sector primario y el medio rural va a otras velocidades y es otro mundo. Refrán más o menos, Casa la que ocupes, tierras las que puedas...* [http://www.elconfidencial.com/vivienda/2014-04-29/fincas-rusticas-de-cultivo-pasto-regadio-los-activos-que-mejor-resisten-la-crisis_123145/] [3.11.2014].

El hombre que decía hablando de compras, que no adquiría sino tierras, tierras las que veas, casa, la que vivas, se enterraba aquella tarde febril de febrero entre el calor de los suyos, tanta gente, que parecía una recogida de procesión penitencial más que un sepelio. [<http://www.diariodecadiz.es/article/opinion/912176/paquiqui.html>] [3.11.2014].

3.41. Una golondrina no hace verano. [1762-1772].

No sé si este adagio se concibió en idioma castellano, que solo hablado por tradición de padres a hijos llegó hasta don Rodrigo, que le escribió en latín; o si se voceó en latín, y la *Crónica general* le escribió en castellano. El hecho es que el refrán “*Do quieren reyes, allá van las leyes*”, es un verso de arte mayor, o dos versos rimados de seis sílabas, o un verso sálico. A ese tenor, el adagio “*Manos duchas comen truchas*”, es un verso de ocho sílabas, o dos de cuatro. El “*Romero hito, saca zatico*” es un verso de diez, o dos de cinco. El “*Una golondrina no hace verano*” es uno de doce de arte mayor, o dos de seis sílabas. (SARMIENTO 1762-1772:5740).

MKleiser: 23.409: *Una golondrina no hace verano*. S, N, R. // 9.272, 23.410: *Ni un dedo hace mano, ni una golondrina verano*. N, C, R-M. // 9.273, 12.943, 23.412: *Una golondrina no hace verano, ni una sola virtud bienaventurado*. C. // 23.412. *Ni una sola golondrina hace verano, ni una sola virtud bienaventurado*. R-M. // 23.411. *Ni una flor hace ramo, ni una golondrina hace verano*. R-M.

RMultilingüe: *Una (sola) golondrina no hace verano*. (Argentina, Colombia, México, Puerto Rico). (1001 nº 983). [3.11.2014].

ParemiRom: *Una golondrina no hace verano, ni una sola virtud bienaventurado*. "Verano" significa aquí genéricamente 'buen tiempo'. Paremiotipo común en muchas lenguas y conocido desde la Antigüedad. Se entiende en sentido figurado, y hace referencia a que un hecho excepcional no se puede tomar como norma. *Ni una flor hace ramo, ni una golondrina hace verano. Ni un dedo hace mano, ni una golondrina verano*. [<http://stel.ub.edu/paremi-rom/es/refraneis/n1-un-dedo-hace-mano-ni-una-golondrina-verano>]. [5.10.2014].

CREA: 12 citas. (+ recente: 2014): *De todas maneras una golondrina no hace verano, ni dos tampoco* (ORTIZ TRIXAC, Santi: *Lances que cambiaron la Fiesta* (2012)). [[http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=12&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=0511140130C00000511201413110463.1052.1048&desc={B}+{I}+hace+verano\[{I}\],+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto12](http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll?visualizar?tipo1=5&tipo2=0&iniItem=12&ordenar1=0&ordenar2=0&FID=0511140130C00000511201413110463.1052.1048&desc={B}+{I}+hace+verano[{I}],+en+todos+los+medios,+en+{I}CREA+{I}+{B}{BR}&tamVen=1&marcas=0#acierto12)] [4.10.2014].

WEBCORP: 138 citas (+ recente: 2014): *Se dice que una golondrina no hace verano. Pero, desde luego, con ellas empieza el despertar, el gran jolgorio de la primavera*. [http://www.elmundo.es/especiales/2008/05/scientia/sonido_naturaleza/sonidos_22_03_2014.htm] [3.11.2014].

GOOGLE: 71.000 citas. Alta presencia en textos de América. Título dun artigo de opinión de Claudia Heiss de Chile. *Mujeres y política: una golondrina no hace verano* [<http://www.inap.uchile.cl/columna-de-opinion/1382-mujeres-y-politica-una-golondrina-no-hace-verano.html>] // Frase pronunciada por unha política arxentina “*Una golondrina no hace verano, pero mil boludos tampoco*”. La fuerte frase la pronunció esta mañana la diputada nacional Elisa Carrío al recordar un diálogo que mantuvo con el gobernador de Corrientes, el radical Ricardo Colombi, quien se quejaba porque los precandidatos

presidenciales no recorrían el país. [<http://www.msn.com/es-ar/noticias/national/elisa-carri%C3%B3-una-golondrina-no-hace-verano-pero-mil-boludos-tampoco/ar-BbaBcd>] [3.11.2014] Tamén en México: *El impacto a la reputación de la banca por los fraudes en Banamex por parte de Oceanografía y de su propia división de seguridad privada, muestra que una golondrina no hace verano*, sostuvo Luis Robles Míajia, quien este miércoles tomó la presidencia de la Asociación de Bancos de México (ABM). [[http://www.reforma.com/aplicacionesilibre/preacceso/articulo/default.aspx?id=367756&po=4](http://www.reforma.com/aplicacionesilibre/preacceso/articulo/default.aspx?id=367756&po=4&urlredirect=http://www.reforma.com/aplicaciones/articulo/default.aspx?id=367756&po=4)] [3.11.2014].

3.42. Valdebría, Valdebría, mucho bien en ti se cría. [1762-1772].

(§ 813) En el dicho lugar de Domingo Flórez es muy trivial este dicho hablando con la cuesta: “*Valdebría, Valdebría, mucho bien en ti se cría*”. La voz *Valdebría* es corrupción ligera de *Valdeauria* o *Vallis aurea* o *Valle de oro*. El obispo de Mondoñedo se llama en lo antiguo *Vallibriensis*, aludiendo al valle de oro famoso en aquel obispado. Los antiguos que formaron aquél adagio aludieron a que en los cerros de Valdebría se criaba mucho oro. Entre los cerros colorados de Quereño, de donde se desgajan las partículas de oro al río Sil, y la punta o remate de Valdebría al norte, no media más que el río Sil que le rodea. Si el río viniese derecho, cortaría por el centro ese remate. Digo, pues, que, si se hace esa socavación artificialmente, allí resultará un puente natural como en Montefurado. En ese caso, es natural que en la socavación se tropiece con venas de oro; y, quedando en seco la madre circular que hoy tiene allí el Sil, se hallaría mucho oro en sus arenas, que allí ha estado cayendo de Noé acá. (SARMIENTO 1762-1772:813).

MKleiser: 0 citas.

RMultilingüe: 0 citas. [3.11.2014].

CREA: 0 citas. [3.11.2014].

Webcorp: 0 citas. [3.11.2014].

GOOGLE:0 citas. [3.11.2014].

4. Observacións en vista dos usos fraseolóxicos e paremiológicos do P. Sarmiento

Fr. Martín Sarmiento introducía nos seus razoamentos científicos expresións populares que el colocaba ó mesmo nivel que as citas dos sabios, dos literatos ou mesmo das citas bíblicas. El non foi fraseólogo nin paremiólogo senón un científico ilustrado, que no século XVIII situaba a experimentación como base da ciencia⁷⁷e que entendía a relixión como servizo ós humildes e á verdade. Por estas dúas razóns Sarmiento tendía a contra-la verdade, non nos poderosos e nas súas formas de adquiriren poder e riqueza e de manteren esas regalías, senón nos humildes e nas súas formas de supervivencia.

⁷⁷ *Desengáñense los celosos españoles que desean ver floreciente en España todo género de literatura y la perfección de las artes mecánicas. Mientras no se instruya la juventud de distintísimo modo que hasta aquí, todo será andar por las ramas, y siempre vendremos a parar en que todo nos venga de fuera; y sólo salga de nosotros el oro y la plata, para pagar nuestra desidia y nuestra espontánea ineptitud. Y llamo espontánea, porque tengo por error crasisimo lo que algunos tontos vocean: que los españoles no tienen genio para las matemáticas, sino para las ciencias muy abstractas y especulativas.* (SARMIENTO 1752: 146).

Por ser Sarmiento o que era, cando citaba un fraseoloxismo ou a unha paremia non engadía sistematicamente un comentario. E, cando o introducía, ese comentario rara vez (3.1.) tiña carácter erudito, como teñen tódalas glosas de Gonzalo Correas, as de Sbarbi e as de moitos outros. Ese camiño de escritor erudito emprendeuno en 1730, cando tiña 35 anos, pero, como queda dito en 0.1., abandonouno xa tras escribi-los primeiros folios para crear unha filoloxía máis comparativa e, sobre todo, máis humanista. Sarmiento entrou en diversas especialidades científicas pero en todas elas cun obxectivo de servizo á verdade que el case sempre encontraba nos humildes. Na fraseoloxía (e paremioloxía) encontraba grandes verdades que resaltar; pero, de cando en cando, vía tamén algúns media verdade que se debía matizar (mellorándoa cun pequeno retoque ou engádega) e tamén algúns mentira que el combatía abertamente. Sarmiento en un usuario apaixonado pero crítico e innovador do tesouro fraseolóxico, porque nunca se desviaba do que el consideraba a verdade.

4.1. Resumo da pervivencia da fraseoloxía e paremioloxía castelá usada polo P. Sarmiento.

Tratemos agora de sintetiza-los datos que fomos acumulando, porque iso permitirános ter unha visión de conxunto e, se cadra tamén, responder, preguntas que teñen que ver coa fixación fraseolólica e paremiolólica. ¿Seguen vivos e en uso popular os fraseoloxismos e paremias que usou ou comentou o P. Sarmiento? Usaremos estas claves: **SI** (pervive intacto); **modif.** (pervive modificado na forma ou no significado); **?** (testemuño dubidoso); **si desuso** (en desuso: que é información que ocasionalmente ofrece o Refraneiro Multilingüe do Centro Virtual Cervantes). Téñase en conta que na columna dos Dicionarios fraseolóxicos computámos-las informacóns fraseolóxicas que ofrece o DRAE; que computamos como pervivencias aquelas que se dan só en España ou só en América; e que computamos como SI tamén aquellas que o R.Mult. recolle coa nota “en desuso”, pero especificámolo en cada caso e tamén, entre parénteses, no cómputo final así (Táboa 3).

Despois do cómputo numérico faremos algunas consideracións complementarias que quizais sexan de interese para o lector.

	Dicionarios Fraseol.	CREA	WEBCORP	GOOGLE
1.1. como tres con un zapato	SI		SI	SI
1.2. dar anguilas				SI
1.3. dar un jaquimazo [a alguien]			SI	SI (Amér.)
1.4. de tiempos a tiempos	modif.	modif.	SI	SI
1.5. Ea, jaque de aquí!				
1.6. entrar por la boca-manga y sacar por el cabezón		modif.	SI	SI
1.7. hacer [a uno] la mamola	SI	SI	SI	SI
1.8. hacer la zancadilla [a alguien]	SI	SI	SI	SI
1.9. hacer pucheritos [los niños]	modif.	SI	SI	SI
1.10. jueves de comadres / compadres		SI	SI	SI (Amér.)
1.11. Llevó el diablo rocin y manzanas				

1.12. ni rey ni roque	SI	SI	SI	SI
1.13. pan y toros	SI	SI	SI	SI
1.14. poner tontos en portillo				
1.15. sacar el caballo	si			
1.16. salir del dia				?
1.17. saltar en un pie		modif.	modif.	modif.
1.18. sentenciar como si fuese en Peralvillo				
1.19. ser del dia	?	?	?	?
1.20. ser lágrimas de crocodilo	modif.	modif.	modif	modif.
1.21. ser remedios de viejas			modif	modif
1.22. ser un cagalaoña			SI	SI
1.23. tener un perro / una loba / una mona / una zorra	modif.	modif.	SI	SI
2.1. Por que no han venido los Gallegos				
2.2. Si no (h)ay muertes, y desgracias de hombres y de animales, no será lucida la fiesta				
2.3. Topa, Martin				
2.4. Ya me dice el médico que veo				
2.5. Yo soy el Dios visible de Urueña.				
TOTAL	6-4-1 / 28	6-5 -1/ 28	12-3-1 / 28	13-3-2 / 28

Táboa 1

	MKleiser	RMultilingüe	CREA	WEBCORP	GOOGLE
3.1. A pan de quince días, hambre de tres semanas	SI	si, desuso	SI	SI	SI
3.2. Al principio se hacen los Panes tuertos	modif			SI	SI
3.3.1. Allá van leyes do quieren reyes	SI	si, desuso	SI	SI	SI
3.3.2. Do quieren reyes, allá van las leyes	--	SI	--	--	--
3.4. Besugo mata mulo y da mulo	SI			modif.	SI
3.5. Cada gallo canta en su muladar.	SI	si, desuso	modif	SI	SI
3.6. Casas, las que vivas; viñas, las que bebas; y tierras, las que veas	SI			modif.	modif.
3.7. Castigame mi madre y yo trómpogelas					
3.8. Del dicho al hecho hay un gran trecho	modif.	SI	modif	modif.	SI
3.9. Dure la cura y corra la paga					
3.10. El comer y el rascar no quiere más que empezar	modif.	modif.	modif	modif.	SI
3.11. En casa del gaitero todos son danzantes	SI	si, desuso		SI	SI
3.12. En el país de los ciegos el que tiene un ojo es rey	modif.	modif	modif	SI	SI
3.13. En España sólo hay de bueno el oro y la plata,...y el salmón					
3.14.1. Gente pobre, todo es trazas	modif.				
3.14.2. Gente pobre, todo es trampas					
3.15. Gran caballero es don dinero	modif.	modif.	modif	SI	SI
3.16. Habló el buey y dijo mu ⁷⁸	SI	si, desuso	SI	SI	SI
3.17. Hacienda en casas que no habite el dueño es poca lana, y esa en zarzas.	modif.				
3.18. Hay ley para todo.				SI	SI
3.19. Hay más estacas que tocino	modif.				

3.20. La letra con sangre entra	SI	SI	SI	SI	SI
3.21. La mala llaga sana, la fama mala mata.	modif.		SI	SI	SI
3.22. La santa extrema unción, es la cosa que siempre anda corriendo; y siempre llega tarde.					
3.23.1. Lo mio, mio; y lo tuyo, de entrabmos	SI	si, desuso	modif	modif.	SI
3.23.2. Lo mio, todo mio; y todo lo tuyo tambien	modif.			modif.	modif.
3.24. Los hombres, son como las cabras, que si se unen pasadas de 100, se apestan unas á otras					
3.25. Manos duchas comen truchas	SI	si, desuso		SI	SI
3.26. Muchas maestras cohonden la novia.	SI				
3.27. Muchos manejan el arado que debieran manejar la pluma					
3.28.1. No hay tonto para su cuento.	modif.				
3.28.2. Ninguno es bobo para su cuento.					
3.28.3. A ninguno le falta memoria para su cuento.					
3.29. No por mucho madrugar amanece mas alba.	modif.	SI	modif	modif.	SI
3.30. Para perecer, y morirme de hambre, no necesito a nadie.					
3.31. Para un traidor, dos alevosos.	modif.			modif.	SI
3.32. Pobre importuna saca mendrugo	SI		modif	SI	SI
3.33. Por el pan baila el perro	modif.	modif.		SI	SI
3.34. Quando el Cura lo dice, estudiado lo tiene.	SI				SI
3.35. Quien adelante no mira, atrás se queda / halla.	SI	SI	modif.	SI	SI
3.36. Reniego del oficio, que no dá de comer a su dueño.	modif.		modif	modif.	modif.
3.37. Reniego del que a palos há de ser bueno.	modif.				modif.
3.38. Romero hito saca zatico.	SI				
3.39. Téngote en lazo, palomo torcazo	SI				
3.40. Tierras, las que puedas	modif.			modif.	modif.
3.41. Una golondrina no hace verano	SI	SI	SI	SI	SI
3.42. Valdebría, Valdebría, mucho bien en ti se cria					
TOTAL	17-16-0/ 42	6-4-6/ 42	6-10-0/ 42	16-9-0/ 42	23-4-0 / 42

Táboa 2

⁷⁸ Non se dá como vivo, porque a única cita é do propio Correas.

FRASEOLOXIA		D.Fras.	CREA	WEBCORP	GOOGLE	Total	%
	SI (figuran ou perviven)	6	6	12	13	37	33,03
	Modificados	4	5	3	3	15	13,39
	Dubidosos	1	1	1	2	5	4,46
	NON (figuran)	17	16	12	10	55	49,10
	TOTAL	28	28	28	28	112	99,98

PAREMIOLOXIA		MKleiser	RMult.	CREA	WEB CORP	GOOGLE	Total	%
	SI (figuran ou perviven)	17	6 ⁷⁹	6	16	23	68	32,38
	Modificados	16	4	10	9	4	43	20,47
	En desuso	0	6	0	0	0	6	2,85
	NON (figuran)	9	26	26	17	15	93	44,28
	TOTAL	42	42	42	42	42	210	99,98

Táboa 3

4.1.1. ¿Pódese medi-la durabilidade da fixación fraseolóxica e paremiolóxica?

En 1.15, 1.16 e 1.19 vimos que Sarmiento citaba como moi vivas en Madrid no tempo del as locucións *sacar el caballo e salir del día*⁸⁰ que 242 anos despois parece que xa non usa ningúen. Outro tanto acontece con *En España solo hay de bueno el oro y la plata* (3.13), cousa que nos sorprende porque, neste caso, el detecta incluso a circulación dunha versión ampliada (... y el salmón) e estas ampliacións testemuñan e forzan a vitalidade do refrán.

Algo semellante é o que acontece con *Casas, las que vivas; viñas, las que bebas; y tierras, las que veas* (3.6.) do que un internauta escribe como cousa xa inactual “*Para nuestros abuelos tenía valor de aforismo o de artículo constitucional este refranejo: - Casa en la que vivas, viña en la que bebas, y tierras cuantas veas y puedas*”.

Todo isto ponmos ante o feito da mortalidade fraseolóxica e paremiolóxica nun período curto de tempo e isto parece contradici-lo principio fundamental da fraseoloxía: fixación e estabilidade. A fixación é un dos elementos esenciais do *discurso repetido*. Parece que, cando unha sintagma ou frase feliz empeza a circular e se converte en fraseoloxismo ou paremia, xa queda protexido pola fixación. Pero xa Mokienko nos aprendeu que na fraseoloxía funcionan seis dicotomías en implicación dialéctica; e que a primeira delas é precisamente a estabilidade ~ inestabilidade (Mokienko 2000: 27-92).

⁷⁹ O refrán 3.3. ten dúas variantes: unha que o RMultilingüe recolle como viva e outra que anota como “en desuso”. Contabilizamos este refrán como vivo.

⁸⁰ Para ben ser, hai que dicir que tamén cita *ser del dia* pero, como dixemos en 1.19, non demos descifrado o significado que el atribuía a esta locución.

¿Canto dura unha unidade fixa no uso da xente? ¿Canto dura a fixación? Neste traballo ofrecemos probas, aparentemente obxectivas, que (tamén aparentemente) certifican a defunción de numerosas unidades que Sarmiento ainda utilizou como vivas hai 242 anos (morreu en 1772). Pero ¿podemos realmente con estes datos medi-la fixación? A pregunta é tentadora pero nós estamos lonxe de poder respondela, porque, áinda que traballemos cun corpus detectado en vivo, no uso discursivo, a un único escritor da segunda metade do século XVIII, e áinda que o comparemos con córpora actuais de suficiente potencia e fiabilidade⁸¹, cumpriría traballar cun corpus moi extenso.

Non pretendemos, polo tanto, responder tamaña pregunta con datos dun único escritor. Pero algo debemos dicir da pervivencia actual. Vexamos. O cómputo dos datos nas Táboas 1 e 2 permitiu-nos facer unha visión global (Táboa 3) que nos leva a pensar

- que a durabilidade fraseolóxica e a paremiolóxica son bastante semellantes: perviven intactos un 33% dos fraseoloxismos e un 32% dos refráns;
- que pervive modificado un 13% dos fraseoloxismos (e mais un 4% de dubidosos) e un 20% dos refráns;
- que non figura actualmente (é dicir, aparentemente caeu en desuso) un 49% dos fraseoloxismos e un 44% das paremias (ó que se podería engadi-lo 3% que algúns consideran en desuso).

Digámolo doutro xeito: a táboa 3 indica que no 2014 (242 anos despois da morte do P. Sarmiento) aparentemente seguen vivos (intactos ou modificados) aproximadamente o 46% dos fraseoloxismos e un 52% das paremias que el usou. Disto parece derivarse que aparentemente a mortalidade fraseolóxica podería cifrarse no 54%; e a paremiolóxica, no 48%.

Sorpréndenos tamaña “mortalidade” en 242 anos pero ese dato é complementario do feito de que só 5 fraseoloxismos (*hacer la mamola*, *hacer la zancadilla*, *hacer pucheritos*, *ni rey ni roque e pan y toros*) e só 2 refráns (*La letra con sangre entra* e *Una golondrina no hace verano*) aparecen intactos en tódolos índices de uso actual.

Tamén chama a atención a total extinción das frases proverbiais que o P. Sarmiento cita como proverbiais no seu tempo⁸². Non sabemos que conclusión extraer deste feito pero do que non nos queda dúbida é de que Sarmiento as cita como correntes no seu tempo.

Con todo, admitimos e reiteramos que unha resposta cabal a unha pregunta tamaña (¿canto dura a fixación fraseolóxica?) precisa maiores volumes de documentación e, se cadra, métodos más precisos de cómputo, entre outras cousas, polo que diremos a continuación.

⁸¹ O corpus que máis unidades rexistra é o *Refranero* de Martínez Kleiser, pero este dato non é moi significativo, posto que é un refraneiro pancrónico, onde se acumulan a maior parte dos refraneiros hispanos anteriores a 1953 e, por suposto, tamén os anteriores ó propio P. Sarmiento.

⁸² Aquí entraría tamén aquel *En España solo hay de bueno el oro y la plata* (3.13.) que mesmo circularía cunha ampliación (*y el salmón* –añadió uno).

4.1.2. As citas actuais en Internet poden indicar vitalidade pero tamén obsolescencia

Coidamos que, en lei dereita, non se pode falar de pervivencias efectivas e de mortalidade efectiva, se non se manexan fontes orais actuais. Nós non manexamos fontes orais

Pero algúns datos que ofrece a Internet, nalgúnha medida, son unha oralidade virtual, é dicir, unha escrita moi próxima á oralidade (blogues, artigos, publicidade, cartas e similares). Calquera que busque citas de *Allá van leyes, do quieren reyes* ou de *Hay ley para todo* encontrará na Rede probas moi vivas de usos referidos ó estado da política actual. Todo iso non existiría se na oralidade non corresesen tamén eses vellos refráns.

Por outra banda, cando a Internet ofrece moitas citas dun refrán ou, como é o caso de *Lo mío, mío; y todo lo tuyo también* (3.23), ofrece numerosas variantes (*Todo lo mío es mío y todo lo tuyo es mío; Lo mío mío y lo tuyo mío también; Lo mío, mío y lo tuyo tambien mío; Lo mío mío y lo tuyo para mí; Lo mío mío y lo tuyo de todos*), estamos revelando unha especial vitalidade no uso actual dese fraseoloxismo ou desa paremia.

A pesar de todo, este uso da Internet como fonte “oral” ou como índice de pervivencia actual require algúns matices e controis. Porque, aínda que a priori a Rede é un magnífico indicio da circulación, a abundancia de citas na Internet (no noso caso Webcorp e Google) non sempre indica verdadeira pervivencia dese fraseoloxismo ou paremia.

- Por veces as aparicións dun fraseoloxismo ou paremia na Internet responden a unha cita erudita dun texto antigo, a un listado que alguén acaba de subir ou á cita explicativa dun dicionario (*En casa del gaitero todos son danzantes* 3.11).
- Outras citas de internet conteñen a pregunta dun internauta verbo do significado dunha expresión que el xa non usa ou que non entende e, a continuación, interveñen numerosos internautas achegando as súas clarificacións más ou menos eruditias (3.26).
- Outras citas de internet conteñen a pregunta dun internauta verbo de como se di noutra lingua un determinado fraseoloxismo, como acontece na cita de WEBCORP para *Hay más estacas que tocino* (3.19).

Todas estas intervencións suman pero non sempre documentan que ese fraseoloxismo ou paremia circulen no uso vivo actual. En lei dereita habería que entrar en cada unha dasas citas, computa-los casos de uso natural e espontáneo e xebralos dos que son consultas, listados ou clarificacións más ou menos eruditias. Se os primeiros documentan a circulación actual, os segundos documentan a estraneza, a obsolescencia, é dicir, a falta de circulación. Poñeremos tres exemplos clarificadores. *De aquí vienen frases que anteceden a la nuestra, como metelo por la manga y salirse os ha por el cabezón o entrar por la bocamanga y salir por el cabezón* (1.6.) é unha pura explicación etimolóxica e non necesariamente unha proba de uso actual. Tampouco indica plena vixencia esta cita: *Para nuestros abuelos tenía valor de aforismo o de artículo constitucional este refranejo: - Casa en la que vivas, viña en la que bebas, y tierras cuantas veas y puedas* (3.6.).

Pero hai outros casos nos que a obsolescencia xa é evidente pola natureza mesma do refrán: *Besugo mata mulo* (3.4.) tiña un uso natural cando o transporte de pescado dende a costa galega ou cantábrica a Madrid se facía en relevos de mulos, que acababan rebentados cando cada un deles chegaba ó seu lugar do relevo; pero hoxe faise en camións frigoríficos (que poden chegar a Madrid en sete horas) ou mesmo en avión: a consecuencia é que hoxe este refrán está obsoleto e só pode ter un uso erudito, como comentario do que acontecía noutro tempo. É certo que nos casos citados a cita na Rede é recente; pero que a Rede rexistre un uso actual xa non indica por si mesma vixencia real do refrán.

Como xa dixemos en *hacer la mamola* (1.7.) e en *Romero hito* (3.38.), o manexo da información de Internet require importantes matices. Isto aplícaselle esencialmente á información de Webcorp e de Google, que, obviamente, é sempre magnífica pero o uso que nós fagamos dela pode non ser sempre magnífico e ponderado. En consecuencia, nós, salvo erro ou omisión, non computamos como proba de uso actual as citas de internet que son referencias ó pasado ou do pasado.

4.1.3. Maior conservación dalgunhas unidades de Sarmiento (século XVIII) no español de América

Nalgúns casos constátase que a única vixencia (ou a maior vixencia) actual dun fraseoloxismo ou paremia que no século XVIII utiliza o P. Sarmiento détectase en América: *de tiempos a tiempos* (1.4.) ou *jueves de compadres / comadres* (1.10.), *ser un cagalaolla* (1.22.) non figurán nos diccionarios de fraseoloxía española consultados pero si que os detectamos na Internet como vivos en América. Algo parecido acontece co refrán *En el pais de los ciegos, el que tiene un ojo es rey* (3.12.) e, nalgúnha medida, tamén con *Hay ley para todo* (3.18.). Isto non é sorprendente, porque coincide co carácter conservador en non poucos aspectos gramaticais e léxicos da fala viva hispanoamericana actual (como acontece no ámbito do inglés e do francés nas que en tempos foron colonias británicas ou francesas).

E o mesmo se pode dicir a sensu contrario: o Webcorp detecta unha cita que testemuña que en América non corren fraseoloxismos ou paremias habituais en España (*al gallo que canta le aprieten la garganta, alzar uno el gallo, bajar el gallo, cada gallo canta en su muladar, como el gallo de Morón, cacareando y sin plumas. Expresiones que elijo porque no son habituales en México, aunque, es obvio, lo son en España*) (3.5.).

Pero tamén se percibe unha certa versatilidade americana, como vemos en citas deconstruídas ou reconstruídas, especialmente vivas en América como *Una golondrina no hace verano (...ni dos tampoco); Una golondrina no hace verano (pero mil boludos tampoco)* (3.41.).

4.1.4. ¿Inflúe o substrato galego do P. Sarmiento na escasa supervivencia da súa fraseoloxía castelá?

Cabería preguntarse se esa escasa pervivencia dos fraseoloxismos casteláns podería deberse a que o P. Sarmiento inconscientemente traducía ou adaptaba ó castelán fraseoloxismos que el coñecía en galego e que non chegaron a callar en castelán. A resposta é negativa por varias razóns. A primeira é que Sarmiento nunca mestura galego e castelán, porque

ten viva conciencia da orixinalidade da lingua galega fronte ó castelán (e mesmo fronte ó portugués); de feito, neste mesmo reconto vemos que el, cando comenta a fórmula *Pan y toros*, especifica “Este dicho no corre en Galicia; sinón otro mejor que dice, *pan, e pórco*” (1.13.). A segunda razón é a escaseza de coincidencias, das que poucos máis exemplos habería en galego ca *entrar por la boca-manga y sacar por el cabezón*. Aínda que, por veces, encontremos vivas no galego actual formas equivalentes ás que el cita (3.11.), se computámo-las equivalencias galegas que rexistra o Tesouro Fraseolóxico Galego (TFG), resulta unha proporción de presenzas e ausencias semellante á que se dá en castelán. Por iso, a falta de pervivencia actual das unidades usadas por Sarmiento non é atribuíble a que el mentalmente estivese traducindo ó castelán unidades da fraseoloxía ou paremioloxía galega.

4.1.5. Se a fixación é esencial no texto fixado, a innovación tamén é importante

Na Táboa 3 vimos que o índice de citas modif(icadas) é 11,60% na fraseoloxía e 20,19% na paremioloxía. Non parece moita esa porcentaxe; pero, se só computámo-las unidades que perviven e excluímos do cómputo as unidades que desapareceron, a porcentaxe de fraseoloxismos modificados sobe ó 26% e a das paremias sobe ó 37%. Globalmente pode dicirse, logo, que un terzo dos fraseoloxismos e paremias que perviven, sobreviven con modificaciós e que a innovación nos textos recibidos representa un terzo do que chamamos fixación ou pervivencia. Dito doutro xeito: esas pequenas transformaciós que os usuarios introducen no corpus recibido son unha parte substancial diso que chamamos fixación. E moitas destas innovaciós son verdadeiros casos de implicadade ~ explicitadate como as describiu Mokienko (Mokienko 2000:201-317).

Poñámossalgúnsexemplos:

4.1.5.1. Algunxs refráns (e habería que estudar por que) son especialmente prolíficos en variantes, ata o punto de que é difícil encontrar unha cita exactamente idéntica á que usou o P. Sarmiento no século XVIII. Tal é o caso de *El comer y el rascar no quiere más que empezar*, do que hai numerosas variantes que vimos en 3.10. ou usos creativos coma este: *Los chicos de Ironblogger tienen razón, esto de bloguear es como el comer y el rascar, cuestión de empezar; de momento estoy cumpliendo la promesa que les hice y estoy posteando religiosamente una vez a la semana, para premiar mi dedicación me han mandado un banner con su búho guardian #bundi*. (Ibidem).

4.1.5.2. Canto máis breve sexa un refrán e máis simple sexa a súa estrutura, máis probabilidade parece ter de manterse inalterado no uso oral a través dos séculos. Pero cando a estrutura é complexa, as posibilidades de que xurdan variaciós multiplícanse. Tal é o caso de *Casa en la que vivas, viña en la que bebas, y tierras cuantas veas y puedas*, do que podemos encontrar exemplos de uso con variación en tódolos seus sintagmas ou mesmo no número de sintagmas. As citas de unidades complexas son máis polimórficas.

4.1.5.3. Quevedo (1580-1645) titulara un poema *Poderoso caballero don dinero*. Sarmiento (1695-1772) preferiu a variante *Gran caballero es don dinero* (3.15.) e a pesar

de todo hoxe predomina a variante quevediana que é anterior, quizais porque Quevedo sempre tivo lectores e Sarmiento, inimigo de publicar, aínda empezou a telos na fin do século XX. Como é natural, entre as citas actuais encontramos algunhas intactas do tipo *Como siempre, poderoso caballero es don dinero* (*La Prensa de Nicaragua*) pero tamén *Poderoso caballero don dinero*, omitindo o verbo, ou simplemente *poderoso don dinero*.

4.1.5.4. Exemplo das liberdades creativas que incrementan o texto no uso real son as citas que vimos en 3.41. *De todas maneras una golondrina no hace verano, ni dos tampoco. Una golondrina no hace verano, pero mil boludos tampoco.* Ou estoutra que vimos en 3.5. *Cada gallo canta en su muladar; y otros añaden, y el bueno en el suyo y en el ajeno.* Ou esta na mesma epígrafe: *Muchos juran cada gallo canta en su gallinero / falso refrán digo yo que canto donde quiero / y no por malcriadez o hacer alarde / sino que así es esto en mi pecho arde.*

4.2. Sarmiento entende o discurso repetido como algo fixado pero dinámico

Tras esta recapitulación cuantitativa, intentemos unha análise cualitativa do uso que o P. Sarmiento fixo do material fraseolóxico e paremiolóxico que cita. Constatamos que Sarmiento (coma calquera falante actual) cando usa o “discurso repetido” fai unha destas dúas cousas:

4.2.1. A primeira, a máis normal, é usalo na súa forma fixada polo uso e no seu sentido recto. ¿Por qué razón? Porque percibe que é unha unidade tan concisa e rica en significado, que nada se pode decir mellor e con menos palabras. E aínda repara en que o pobo lle foi dando ós refráns unha estrutura métrica que facilita moito a memorización. Véxanse as súas observacións métricas en 3.1.

Pero Sarmiento, que ve o mundo sempre cos ollos vivos e críticos do proletariado rural e mariñeiro, ten un profundo respecto por toda a cultura popular, porque atopa nela verdades profundas expresadas de maneira moi plástica e directa que a ciencia formula con linguaxe más abstrusa. Nos refráns encontra todo tipo de verdades, mesmo económicas, coma cando, falando das dimensións ideais das casas, das terras de labor e das viñas, di

Al adagio gallego es conforme el adagio español: *Casas las que habites, tierras las que veas, y viñas las que bebas.* Todo esto es para mí como un evangelio. (SARMIENTO 1762-1772: 1144).

Como un evangelio quere dicir que lle parece unha verdade sólida que é inútil discutir. Moitos dos refráns son para Sarmiento destas características.

En coherencia con isto, cando el trae a conto un fraseoloxismo ou paremia, utilizao ordinariamente como argumento aproveitando a forza expresiva e argumentativa dessa unidade no asunto do que está a falar.

Outras veces, tráeo a conto para clarifica-lo contido semántico dunha palabra que é esencial no razoamento que está facendo.

4.2.2. A segunda forma de utilización consiste en intervir no texto recibido (o que chamamos hoxe *desautomatización*). E iso faino de varias maneiras:

4.2.2.1. Por veces a desautomatización consiste en emendar unha palabra substituíndo por outra máis lóxica ou que crea unha mensaxe máis razoable ou que corresponde mellor á realidade das cousas. Así fai cando di *Habló el buey y dijo mu* (3.16.) que el considera que debía ser y dijo bu e fai unha digresión filolóxica de gramática histórica. Ou cando di que o refrán *Lo mío, mio; y lo tuyos, de entrumbos* pasou a ser realmente *Lo mío, todo mío; y todo lo tuyos, tambien* (3.23.1. e 3.23.2.).

4.2.2.2. Por veces a desautomatización consiste en engadir un sintagma, que amplía o alcance agronómico e pedagóxico do refrán. Así di: *Al principio se hacen los Panes tuertos; y yo añado, y los Arbolitos torcidos, y viciosos*. Ou cando comenta que “*Gente pobre –dice el adagio– todo es trazas*”, otros dicen, “*todo es trampas*” Yo digo: *todo es arbitrios y proyectos, y en el fondo todo es trapazas y trapacerías* (3.14.).

4.2.2.3. Outras veces, desautomatiza cambiando unha palabra que vira en redondo a mensaxe global. En 3.35 vemos unha sobre intervención deste tipo: nun refrán latino (*Siempre me he reido del Fit minor ad singula sensus y yo le he trovado Maior fit ad singula sensus*) e tamén un refrán castelán (*Quien adelante no mira, atrás se queda...* Y yo, en un papel histórico, trové así *Quien atrás no mira, atrás se queda*). Repárese en que Sarmiento a estas intervencións denomináñas trovar (*y yo lo he trovado...; y yo trové así...*), porque el ten clara conciencia da natureza métrica de tódolos refráns (véxanse os diversos exemplos que pon en 3.1.).

O que neste caso pretende Sarmiento é poñer en valor o pasado do que proceden as cousas e procedemos nós mesmos, porque ese pasado permite coñecer mellor a realidade presente. Neste caso a desautomatización contradí a forma estandarizada para encontrar unha verdade máis profunda.

4.2.2.4. Cando, en cambio, un refrán lle parece abertamente necio, elabóralle unha versión e mendada e acorde coa ciencia experimental. Así, cando fala do bárbaro axioma: La Letra con Sangre entra (3.20), radicalmente antitético das súas avanzadas ideas pedagógicas. Na mesma liña de renovación pedagóxica (verdadeira obsesión na súa vida) modifica outro refrán para combate-lo mito de que algúns alumnos fracasan por falta de memoria. “Dízese: que *ninguno es bobo para su Cuento*; que equívale a que: à ninguno le falta entendimiento para su negocio. A esto es consiguiente formar este otro dicho: a ninguno le falta memoria para su negocio” (3.28.3.). Tamén considera necio o refrán que di *Tierras, las que puedes* e que el enmenda en *Tierras, las que veas* (3.40.). Se o anterior era necio dende o punto de vista pedagóxico, este é necio dende o punto de vista económico.

4.2.2.5. Outras veces a intervención é máis radical e representa unha enmenda á totalidade. Tal é o caso, que vimos en 2.3., no que di que unha das más verosímiles orixes das corridas de touros é unha vella artimaña dos carniceiros que, *no por diversion, sino para que la sangre se extienda mas, y pese mas la carne, agitan, corren, y toorean las bacas, y bueyes, que han de matar, y vender en la carnicería*. De onde el conclúe que, máis que *corridas de toros* habíanse chamar *fiesta de la matanza, y diversion de la carnicería* (é dicir, do gremio de carniceiros).

Se iso fai co corpus paremiolóxico, non é menos intervencionista coas frases proverbiais ou de autor. Así propón modifica-la cita de Caramuel *Muchos manejan el Arado que debieran manejar la Pluma en Muchos manejan la Pluma, que solo debieran manejar el Arado* (3.27).

Como vemos, fronte á concepción de fixación que hoxe predomina, Sarmiento ten unha idea moi dinámica do “discurso repetido”.

Podemos dicir que para Sarmiento o corpus fraseolóxico e paremiolóxico dunha lingua é un corpus sapiencial, no sentido de que condensa a experiencia desa comunidade, que garda observacións moi pertinentes e que é de valor perenne: polo tanto, debe ser atendido. Ora ben, ese corpus fraseolóxico e paremiolóxico non é *a priori* un compendio de citas infalibles que requiran obrigado asentimento. Como discípulo que fora do P. Feixoo, sitúase ante ese corpus tamén con mirada crítica, non considera que sexa de uso necesariamente pasivo e repetitivo senón algo vivo e dinámico e con algunha frecuencia modifica parcialmente ou totalmente os ditos ou refráns para lles dar nova semántica e nova vida.

Con todo, fronte ó P. Feixoo que poñía o acento na falibilidade dos adaxios, Sarmiento matiza e encontra neles algo máis de autoridade que de falibilidade. Vexámolo dun xeito plástico sintetizando a información ofrecida ata este momento.

TIPOS DE CITA REALIZADOS POLO P. MARTÍN SARMIENTO			
	Cita crítica	Cita neutra	Cita de autoridade
1.1. como tres en un zapato		x	
1.2. dar anguilas [a alguien]		x	
1.3. dar un jaquimazo [a alguien]		x	
1.4. de tiempos a tiempos		x	
1.5. Ea, jaque de aquí!		x	
1.6. entrar por la boca-manga y sacar por el cabezón		x	
1.7. hacer la mamola [a alguien]		x	
1.8. hacer la zancadilla [a alguien]		x	
1.9. hacer pucheritos [los niños]		x	
1.10. jueves de comadres / compadres		x	
1.11. Llevó el diablo rocín y manzanas		x	
1.12. ni rey ni roque		x	
1.13. pan y toros	x		
1.14. poner tontos en portillo		x	
1.15. sacar el caballo		x	
1.16. salir del día		x	
1.17. saltar en un pie		x	
1.18. sentenciar como si fuese en Peralvillo		x	
1.19. ser del dia		x	
1.20. ser lágrimas del crocodilo		x	
1.21. ser remedios de viejas		x	
1.22. ser un cagalaoña		x	
1.23. tener un perro / una loba / una mona / una zorra		x	
2.1. No han venido los Gallegos	x		
2.2. Si no hay muertes, y desgracias de hombres y de animales, no será lucida la fiesta	x		
2.3. Topa, Martin		x	
2.4. Ya me dice el médico que veo		x	
2.5. Yo soy el Dios visible de Urueña.		x	
	3/28	25/28	0/28
	Cita crítica	Cita neutra	Cita de autoridade
3.1. A pan de quince días, hambre de tres semanas		x	
3.2. Al principio se hacen los Panes tuertos			x
3.3.1. Allá van leyes do quieren reyes	x		
3.3.2. Do quieren reyes, allá van las leyes	x		
3.4. Besugo, mata mulo y da mulo			x
3.5. Cada gallo canta en su muladar.			x
3.6. Casas, las que vivas; viñas, las bebas; y tierras, las que veas			x
3.7. Castígame mi madre y yo trómpogelas		x	
3.8. Del dicho al hecho hay un gran trecho			x
3.9. Dure la cura y corra la paga	x		
3.10. El comer y el rascar no quiere más que empezar			x
3.11. En casa del gaitero todos son danzantes	x		
3.12. En el país de los ciegos el que tiene un ojo es rey		x	
3.13. En España solo hay de bueno el oro y la plata,...y el salmón	x		
3.14.1. Gente pobre, todo es trazas			x
3.14.2. Gente pobre, todo es trampas	x		
3.15. Gran caballero es don dinero	x		
3.16. Habló el buey y dijo mu / bu	x		
3.17. Hacienda en casas que no habite el dueño es poca lana, y esa en zarzas.			x
3.18. Hay ley para todo.	x		
3.19. Hay más estacas que tocino.			x
3.20. La letra con sangre entra	x		

3.21. La mala llaga sana, la farma mala mata.		x	
3.22. La santa extrema unción, es la cosa que siempre anda corriendo; y siempre llega tarde			x
3.23.1. Lo mío, mío; y lo tuyo, de entrabmos	x		
3.23.2. Lo mío, todo mío, y todo lo tuyo tambien	x		
3.24. Los hombres, son como las cabras, que si se unen pasadas de 100, se apestan unas á otras	x		
3.25. Manos duchas comen truchas		x	
3.26. Muchas maestras cohenden la novia.			x
3.27. Muchos manejan el arado que debieran manejar la pluma			x
3.28.1. No hay tonto para su cuento.			x
3.28.2. Ninguno es bobo para su cuento			x
3.28.3. A ninguno le falta memoria para su negocio			x
3.29. No por mucho madrugar amanece mas áina.			x
3.30. Para perecer, y morirme de hambre, no necesito á nadie.			x
3.31. Para un traidor, dos alevosos.		x	
3.32. Pobre inoportuno saca mendrugo / Pobre importuno saca mendrugo			x
3.33. Por el pan baila el perro			x
3.34. Quando el Cura lo dice, estudiado lo tiene.			x
3.35. Quien adelante no mira,atrás se queda / halla	x		
3.36. Reniego del oficio, que no dá de comer a su dueño.			x
3.37. Reniego del que a palos hâ de ser bueno.			x
3.38. Romero hito saca zatico.			x
3.39. Téngote en lazo, palomo torcazo		x	
3.40.1. Tierras, las que puedes	x		
3.40.2. Tierras, las que veas			x
3.41. Una golondrina no hace verano.		x	
3.42. Valdebría, Valdebría, mucho bien en ti se cría.			x
11/42		8/42	23/42

Táboa 4

	Cita crítica	Cita neutra	Cita de autoridade
Fraseoloxía	10,71%	89, 28%	0,00%
Paremioloxía	26,19%	19,04%	54,76%

Táboa 5

A Táboa 5 presenta unha notoria diferencia entre o uso que o P. Sarmiento fai da fraseoloxía e o da paremioloxía: case o 90% da fraseoloxía resultalle de uso neutro; nin crítico nin de autoridade. Pola contra, o uso neutro que Sarmiento fai da paremioloxía non chega ó 20%. A maior parte dos refráns que usa teñen unha función de autoridade e do 26% fai unha cita crítica.

Possiblemente este reparto dos usos do discurso repetido que fai o P. Sarmiento sexa o habitual pero resulta inevitable lembrar-la visión crítica que dos refráns tiña e puxo por escrito o seu mestre o P. Feixoo, visión que o P. Sarmiento editou. Frente á *falibilidad de los adagios* que defendía o P. Feixoo, esa falibilidade reducíase ó 26% e fronte a ela Sarmiento acode ós refráns como testemuño de autoridade nun 54% dos usos espontáneos. Sarmiento non pon o acento na falibilidade dos adaxios senón na súa, que, nalgún caso parécenlle un *evangelio*, como queda citado en 4.2.1.

4.2.2.6. Mais áinda, el ten a certeza de que, trala desaparición do latín vivo, as vellas figuras retóricas e a vella métrica mantivéronse vivas nos refráns que corrián de boca en boca e que a métrica dos refráns provocou o renacemento da poesía en romance, primeiro popular e despois culta. En 3.1. xa vímo-las súas observacións de que tódolos refráns son versos de dous hemistiquios de arte maior ou arte menor pero sempre con rima interna. Véxanse tamén as variantes que cita en 3.18. Véxase tamén como observa que o refrán *Do quieren reyes, allá van las leyes* é un verso de arte maior ou dous versos rimados de seis sílabas o un verso sáfico.

Esta observación non é banal senón importante, porque con ela Sarmiento intúe que tivo que haber unha poesía medieval profana en galego, na que a muller expresa os seus sentimientos (*cantiga de amigo*), cousa que se acabaría descubrindo no século XIX. A poesía relixiosa en galego descubriuna precisamente el con 20 e poucos anos ó cataloga-lo arquivo da Catedral de Toledo e bater ali cun manuscrito das Cantigas de Santa María.

4.2.2.7. Noutros casos detecta que os refráns son verdadeiros documentos históricos, como cando nos desvela a orixe histórica dalgún deles, como fai no caso de *Gran caballero es don dinero* (3.15.). Noutro caso a súa memoria e erudición permitenlle data-la primeira aparición dun refrán, como é o caso da frase nacida de autor anónimo ante a caprichosa decisión de Afonso VI de elimina-lo ritual hispano e impoñelo rito romano: *Véase aquí un adagio de casi setecientos años de antigüedad* (3.3.2.) referíndose a *Allá van las leyes do quieren reyes* (3.3.1.) e mais a *Do quieren reyes, allá van las leyes* (3.3.2.). Igual acontece cando documenta que *Pobre inoportuno saca mendrugo* é unha modificación daquel que usou o poeta Berceo, coetáneo de San Fernando (*Romero hito saca zatico*) (3.38.).

Por iso dicimos que a posición de Sarmiento é moito máis matizada cá do seu mestre o P. Feixoo.

4.3. Sarmiento e a terminoloxía fraseográfica

Hai outro aspecto que queremos comentar. Como quedou dito en 0.1. Sarmiento en 1730 iniciou un proxecto que, dalgún xeito, era fraseolóxico (SARMIENTO 1730). Pero se o abandonou ás poucas páxinas de inicialo, o certo é que esas digresións fraseolóxicas e fraseográficas impregnaron a súa obra toda e aparecen continuamente, como se ve neste traballo.

Pero algunha vez (como xa se viu 3.1.) entra en análises métricas dos refráns e do que neles encontra saca lúcidas conclusións sobre a prehistoria do corpus paremiolóxico.

Non só iso. Sarmiento detecta xa que existen cuestións taxonómicas, áinda que el utiliza a terminoloxía propia do seu tempo. Para a fraseoloxía utiliza *dicho* ou *modo de decir, modo de hablar*. Para a paremioloxía utiliza *refrán, adagio e proverbio*. No seguinte cadro poñeremos algúns exemplos para que o lector faga as súas propias observacións.

TERMO	CITA
Modo de hablar	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Acaso aludirà á esto el modo de hablar en España quando se dice que á tal, ó tal muchacho le dieron en la Escuela tantas Anguilas</i> 2. Modo de hablar Castellano quando se pierde una cosa, y se dice: <i>Llevò el Diablo Rocin, y Manzanas</i> 3. <i>Como la justicia de Peralvillo, que después de asaeteado el hombre, le formaban proceso.</i> Modo con que se moteja a un tribunal o autoridad de haber procedido con suma ligereza en su determinación.
Proverbio	<ol style="list-style-type: none"> 4. según el proverbio <i>Iro, et Codro pauperior</i> 5. sobre eso se formó el proverbio <i>Lesbia regula</i> 6. <i>Plureis thyrsigeros, paucos est cernere Bacchos</i> es proverbio de Erasmo. 7. El proverbio <i>Turdus ipse sibi malum cacat</i> es de griegos y de latinos... 8. A todo esto se reduce el tesoro, según el proverbio: <i>Carbones thesaurius erant.</i> 9. Verificar el proverbio <i>Mali corvi, malum ovum.</i>
Adagio	<ol style="list-style-type: none"> 10. <i>Habló el buey y dijo mu</i> es adagio. 11. Aquí viene el adagio griego <i>Mali corvi, malum ovum. Y más al caso, Mali ovi, malus corvus.</i> 12. aludiendo al adagio <i>festina lente</i> 13. Hay adagio en Lombardía que <i>el barbo neque frigidus, neque calidus, neque elixus, neque assatus, sit bonus</i> (2,2049). 14. En la cuestión sobre si la voz <i>camello</i>, de que usó Cristo para hacer difícil que el rico entre en el cielo, unos la entienden por un cable de un navío y otros por el animal, yo me inclino a esto, pues <i>el adagio entre los hebreos</i> hablaba del elefante, que no pasaba por el agujero de una aguja —per foramen acus⁸³, como Bochart le cita, columna 92, de dos textos del Talmud. Por ser tan raro el elefante, usó Cristo del camello, animal tan conocido. Del mismo, usó contra los fariseos: excolantes culicem, camelum autem glutientes. La maroma de navío o la gómena sería más raro el conocerla que al camello. Así, no hallo dificultad en el dicho de Cristo, pues el tragarse un camello prueba que Cristo usaba del camello animal para su retórica, y no del cable de navío o maroma. 15. <i>Valdebría, Valdebría, mucho bien en tí se cría...</i> En el dicho lugar de Domingo Flórez es muy trivial este dicho... Los antiguos que formaron aquel adagio... 16. Es adagio gallego: <i>Se queres vivir mezquiño, trata en viño.</i> 17. Dice un adagio gallego que ya cité: <i>"Se queres vivir mezquiño, trata en viño"</i> 18. Al adagio gallego es conforme el adagio español: <i>"Casas las que habites, tierras las que veas, y viñas las que bebas".</i> Todo esto es para mí como un evangelio. 19. Al contrario, el adagio gallego <i>"Se queres vestir de seda, trata en cera"</i>, era experimentado en lo antiguo, pero hoy es casi falso en Galicia. 20. en Pontevedra hay este adagio <i>"Cando o trigo é louro, o muge é d'ouro".</i> 21. Eso es a favor de estos según el adagio portugués: <i>Da muller, e da sardiña, a más pequenijia.</i> 22. [...]según otro adagio portugués: <i>Quem quizer mal a sua veziña, delles en mayo hum a sardiña.</i> Y este otro: <i>A quem en mayo come sardiña, en agosto lle pica a espíña.</i> 23. Cita Covarrubias el adagio <i>Besugo, mata mulo y da mulo...</i>por lo que se verifica el adagio gallego: <i>"El que vive en puerto de mar, nunca se acuesta sin cenar".</i>

Táboa 6

¿Distingue Sarmiento entre refráns, adaxios e proverbios? A primeira vista parece que os usa como sinónimos: de feito, o mesmo *Mali corvi, malum ovum* aparece designado como proverbio en 9 e como adagio en 11.

⁸³ “Polo burato da agulla”.

Pero, se seguímo-la taxonomía proposta por Julia Sevilla (1993) e Sevilla e Crida (2013), podemos ver que, fóra do caso aludido, Sarmiento xa establece algunha diferenza. Para Sevilla e Crida *proverbios* e *aforismos* son paremias de orixe coñecida e uso preferentemente culto; mentres que os *refráns*, *aforismos*, *frases proverbiais*, *as locucións proverbiais* e os *dialogismos* son paremias de orixe anónima e uso preferentemente popular (2013:113). Máis concretamente, o *proverbio* é “enunciado sentencioso de orígen conocido, cuyas características son la procedencia culta, la antigüedad, el tono grave, la gradación idiomática, la potencial variación y el uso preferentemente culto” (2013:109). Vexamos algúns exemplos ós que Sarmiento denomina *proverbios*:

- 1.... *según el proverbio Iro, et Codro pauperior*
2. *sobre eso se formó el proverbio Lesbia regula*
3. *Plureis thysigeros, paucos est cernere Bacchos* es proverbio de Erasmo.
4. *El proverbio Turdus ipse sibi malum cacat* es de griegos y de latinos...
5. *A todo esto se reduce el tesoro, según el proverbio: Carbones thesaureus erant.*
6. *Verificar el proverbio Mali corvi, malum ovum.*

Como se ve, 1 e 2 parecen simples locucións; 3-6, en cambio, que parecen paremias pero os seis teñen a característica de seren de orixe coñecida, transmisión culta, ton grave, potencial variación e uso preferentemente culto. Destes proverbios Sarmiento di

Aun el comentario de nuestros proverbios que llaman evangelios chicos sería infinitamente más útil e instructivo...

Pero noutros casos para Sarmiento a proverbialidade parece te-lo sentido de antonomasia, de referencia no seu xénero coma cando di (§ 1585)

En el Cronicón Aemilianense se hallan los proverbios de España por la era de 921. Allí hay estos dos: mulus de Hispali y caballus de Mauris. Si entonces eran famosas las mulas de Sevilla, es señal que había caballos moriscos, sin exclusiva de mulas.

vox stentorea. [§ 3180] En el V de la Ilíada supone Homero que un hombre llamado Stentor tenía una voz de bronce y tan clamorosa que cuando voceaba abultaba más que cincuenta hombres. Por eso pasó a proverbio “vox stentorea”

Nestes casos, e tal como di o manuscrito medieval, *proverbios* refírese ás cousas máis sonadas de Hispania (*Res Hispaniae celebres*), ás cousas que son paradigma, proverbiais. Aínda que *mulus de Hispali* e *caballus de Mauris* parezan significar simplemente “mulo de Híspalis” e “cabalo mourisco” realmente queren dicir “Mulos, os de Híspalis” e “Cabalos, os de terra de Mouros”. É dicir son afirmacións de calidade suprema. Igual que, cando no mesmo manuscrito se di “Mel de Gallaecia”, quere dicir que daquela o mel máis prezado era o do Reino de Galicia. Proverbio, neste caso, quere dicir paradigma de excepcionalidade, coma a *voz estentórea*, e por iso os proverbios son considerados *evangelios chicos*.

Pero Sarmiento cita tamén non poucos *adagios*. Vexamos algúns exemplos.

1. *Aquí viene el adagio griego Mali corvi, malum ovum. Y más al caso, Mali ovi, malus corvus.*

Como se ve os adaxios 1 - 4 teñen orixe culta e coñecida e un uso exclusivamente culto é dicir, deberían considerarse proverbios; mentres que os restantes, seguindo a terminoloxía de Sevilla-Crida, serían refráns.

Parece, logo, que Sarmiento usa indistintamente un termo ou outro.

4.4. Sarmiento postula o inicio dos estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos

Queremos rematar explicitando que Sarmiento, que ós 35 anos iniciara unha especie de dicionario fraseolóxico (0.1) e axiña o abandonou por outros traballos, ós seus 70 anos volveu a expresa-la matizada reverencia que lle merecía o corpus fraseolóxico e paremiolóxico: na súa obra póstuma, escrita entre 1762-1772, deixa un parágrafo no que expresamente pide que se recollan os refráns e que se inicien os estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos.

Después de las dichas voces puras vulgares de lo que Dios ha criado, se deben recoger las voces que entran en los refranes, y el curioso debe copiar el refrán entero. Los **refranes, adagios y proverbios** de una lengua son los textos más antiguos, más auténticos y más puros que se deben citar, por razón de sus voces, en un vocabulario o glosario. No todos los proverbios son iguales en la enseñanza, pero todos son del caso para la pureza de la lengua, y unos más antiguos que otros. Hay no pocos que ya no se les penetra bien el sentido, y harto más útil sería que los escritores los hubiesen comentado que no el que anduviesen a caza de voces no españolas. (SARMIENTO 1762-1772:4893; Monteagudo: 4,109).

Sarmiento era consciente da existencia, heteroxeneidade estrutural, relativa autoridade e transcendencia da oralidade fixada no uso. Por todo iso usou con naturalidade e oportunidade máxima o corpus fraseolóxico e paremiolóxico e no final da súa vida postulou o inicio dos estudos sistemáticos de fraseoloxía e paremioloxía (4.4.).

5. Referencias bibliográficas

5.1. Bibliografía primaria

- CANTERA ORTIZ DE URBINA Jesús (2005): *Diccionario Akal del Refranero latino*. Madrid: Akal.
- CANTERA ORTIZ DE URBINA Jesús e GOMIS BLANCO, Pedro (2007): *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español (su interpretación)*. Madrid: Abada.
- (2011): *Diccionario de dichos y expresiones del español. Su interpretación al alcance de todos*. Madrid: Abada.
- CASTELAO DIÑEIRO, Santiago (1991): *Refranero Berciano*. León: Ediciones Lancia.
- CASTRO, Rosalia de (1861): *Flavio*. Ed. de MAYORAL, Marina (1993) Madrid: Turner.
- Extraído do CORDE [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [20.9.2014].
- CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de (1585): *La Galatea*. Ed. de SEVILLA ARROYO, Florencio e Rey Hazas, Antonio (1994). Alcalá de Henares: Centro de Estudios Cervantinos.

- FEYJOO, Benito Jerónimo (1726): *Theatro crítico universal*, I. Ed. do Instituto Feijoo del siglo XVIII (1998). Oviedo.
- (1742): *Cartas eruditas y curiosas, en que por la mayor parte se continúa el designio de el Theatro Crítico*. CORDE, Real Academia Española: Madrid (2004). Extraído do CORDE [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [20.9.2014].
- (1745): *Cartas eruditas y curiosas, en que por la mayor parte se continúa el designio de el Theatro Crítico*. CORDE, Real Academia Española: Madrid (2004). Extraído do CORDE [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [20.9.2014].
- (1753): *Cartas eruditas y curiosas, en que por la mayor parte se continúa el designio de el Theatro Crítico*. CORDE, Real Academia Española: Madrid (2004). Extraído do CORDE [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [20.9.2014].
- JEREZ, Juan (1601-1621): *Razón de Corte*. Ed. de REGUERA RODRÍGUEZ Antonio T (2001). León: Universidad de León. Extraído do CORDE [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [20.9.2014].
- MARTÍNEZ KLEISER, Luís (1953¹): *Refranero general ideológico español*. Madrid: RAE. Citamos pola terceira reimpresión (1989)⁸⁴.
- PIZARRO, Pedro (1571): *Relación del descubrimiento y conquista de los reinos del Perú*. Ed. de LOHMAN VILLENA Guillermo e DUVIOLS, Pierre (1986). Lima: Pontificia Universidad Católica del Perú. Extraído do CORDE [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [20.9.2014].
- PRIETO DONATE, Estefanía (2009): “Refraneiro escolar galego do cambio de milenio” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 11, 2009, 305-369.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Corpus de Referencia del Español Actual (CREA)*. [<http://corpus.rae.es/creanet.html>] [Data de consulta: abril 2014].
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Corpus Diacrónico del Español (CORDE)*. Banco de datos [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [Data de consulta: abril 2014].
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001²²): *Diccionario de la Real Academia Española*. Madrid: Real Academia Española. [<http://www.rae.es/recursos/diccionarios/drae>] [Data de consulta: agosto 2014].
- SARMIENTO, Fr. Martín (1730): *Costumbres, etiquetas, ceremonias, juegos, observaciones, supersticiones y vulgaridades, que se practican en diferentes partes de España: Refranes, frases, dichos y hechos que oy se aplican á otros y de lo que hay alguna noticia en autores antiguos etc. Advertíalo yo Fray Martín Sarmiento, monge benedictino y profeso en San Martín de Madrid. Año de 1730*. (Manuscrito do Museo de Pontevedra)⁸⁵.
- (1732): *Demonstración crítico-apologética del Teatro Crítico Universal que dio a luz el R. P. M. Fr. Benito Jerónimo Feijoo, Benedictino, con la cual se hace*

⁸⁴ Véxase 0.7 para as siglas con que cita os paremiólogos anteriores a el. E os refráns que nesa obra monumental non levan síglas ningunha proceden da recolleita do propio Luís Martínez Kleiser.

⁸⁵ Seguimolo manuscrito do Museo de Pontevedra, corrixindo nalgún caso, a edición de Alfredo García Alén en VVAA (1995): Estudos adicados a Fr. Martín Sarmiento: artigos tirados dos Cuadernos de Estudios Gallegos (1945-1982). Introducción de J.L. Pensado. Santiago de Compostela: Instituto Padre Sarmiento; 341-347. Tamén corriximos nalgún caso a edición de José Mª Sbarbi (1877): *El refranero general español*, parte recopilado, y parte compuesto por... Madrid: Imprenta de A. Gómez Fuentenegro; VII, 167-173.

patente la evidencia de sus discursos, la certeza de sus noticias, la probabilidad de sus opiniones, la verosimilitud de sus conjeturas, la elección de sus autores, la exactitud de sus citas, la harmonía de sus expresiones, la propiedad de sus palabras, que en los tomos I, II, III, en algunas partes del IV, y en la Ilustración Apologética pretendió contradecir el vulgo, con diferentes papelones; por no haber entendido hasta ahora la conexión, y obvia significación de las voces. Hacela uno de los aprobantes el P. Fr. Martín Sarmiento, Benedictino, Lector de Teología Moral en el Monasterio de S. Martín de esta Corte. En Madrid. Año de 1732.

Existe reimpresión de 1787: *Demonstracion critico-apologética del Theatro crítico universal, que dió a luz el R.P.M. Benito Gerónimo Feyjoo... hacela uno de los aprobantes el P.Fr. Martín Sarmiento*. Pamplona: en la Imprenta de Benito Cosculluela.

(1745): *Memorias para la Historia de la poesía y poetas españoles*. Edición de 1942 en Buenos Aires: Emecés-Editores.

(1746): *Colección de voces y frases gallegas*. Ed. de PENSADO, José Luís (1970). Salamanca: Universidad de Salamanca. Contiene el *Coloquio de 24 gallegos rústicos* y los comentarios filológicos que llegaron a la copla 195 de las 1201 previstas.

(1752): *Copia del Real Privilegio del Rey Don Hordóño 2º concedido al Monasterio de Samos, a 1º de Agosto, Era 960 [i.e. 922] [Manuscrito]: el qual vi, leí y copié por mi mismo, en S. Martín de Madrid, a 20 de agosto de 1752. Y reflexiones previas sobre los archiveros*. Manuscrito 9892 da Biblioteca Nacional. Madrid. [Citamos por este manuscrito axeitando a puntuación]⁸⁶.

Hai agora edición completa dese manuscrito en SARMIENTO, Martín (2010): *Notas al privilegio ghotico de Ordoño 2º, concedido al Monasterio de San Julián de Samos, a 1º de Agosto, Era 960 [i.e. 922] [Manuscrito]: el qual vi, leí y copié por mi mismo, en S. Martín de Madrid, a 20 de agosto de 1752. Y reflexiones previas sobre los archiveros*. Edición de SANTOS PUERTO, José (2013). [...] *Estudio preliminar, edición e índices de...* La Laguna: Museo de la Universidad de la Laguna; 338 páx. Edición en PDF en [http://medull.webs.ull.es/pedagogos/SARMIENTO/Reflexiones_sobre_Archiveros.pdf] [15.12.2012].

(1757): *Onomástico etimológico de la lengua gallega*. Edición y estudio por J. L. Pensado (1998). A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza. (2 vols.).

(1762-1772): *Obra de 660 Pliegos de el Reverendissimo Padre Maestro Fray Martín Sarmiento, Benedictino que trata de Historia Natural y de todo genero de Erudicion, con motivo de un papel que parece se havia publicado por los Abogados de la Coruña contra los Foros, y Tierras, que poseen en Galicia los Benedictinos: Y lo escriviò en Madrid por los años de 1762. y siguientes. Sacada esta Copia de su Original, para el Uso de el Excelentissimo Señor Duque de*

⁸⁶ Véxase tamén FERRO RUIBAL, Xesús (2002): “Lingua, vida cotiá e corridas de touros. Miscelánea inédita de Fr. Martín Sarmiento” en *Boletín da Real Academia Galega* 363, 2002, 79-80; pp.63-93 [<http://www.realacademiagalega.org/imaxin-boletins-web/paxinas.do?id=3345&d=447263&p=17>].

- Medina-Sidonia. En Madrid, Año de 1772). [Numeración de párrafos do propio P. Sarmiento]. Existe xa edición de tres dos cinco volumes SARMIENTO, Fr. M. (2008): *De historia natural y de todo género de erudición. Obra de 660 pliegos*. Monteagudo, Henrique (ed.). Vols. II, 460 páxs.; III, 253; IV, 412 páxs. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega. CSIC. (resto en prensa).
- (1768/1984): *La educación de la juventud. Edición y estudio crítico de J.L. Pensado*. Santiago: Xunta de Galicia, Servicio Central de Publicacións.
- SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia e RAMOS, Gabino (2004²): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Dirigido por Manuel Seco. Madrid: Santillana.
- SEVILLA MUÑOZ, J.; ZURDO RUIZ-AYÚCAR, M. I. T. [dir.] (2009): *Refranero multilingüe*. Madrid: Instituto Cervantes (Centro Virtual Cervantes). <<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>>
- VARELA, Fernando e KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Editorial Gredos.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. Cadernos de Fraseoloxía Galega 5,2003. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, Santiago de Compostela 2003. Indícase a páxina e despois o número do refrán nesa edición.
- Webcorp. Research and Development Unit for English Studies-RDUES. School of English. Birmingham City University. [<http://www.webcorp.org.uk/>] [abril 2014].
- ZÚNIGA Y SOTOMAYOR, Fadrique de (1565): *Libro de cetrería de caza de azor*. Ed. de GUTIÉRREZ-ARRESE, Dámaso (1953). Madrid: Bibliófilos españoles. Extraído do CORDE [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>] [20.9.2014].

5.2. Bibliografía secundaria

- ÁLVAREZ LIRES, M. M. e García, X. (2002): “O papel das matemáticas na obra de Frei Martin Sarmiento”. *Sarmiento. Anuario Galego de Historia da Educación* 6, 2002; 41-67.
- ALLEGUE AGUETE, P. (2001): *Martín Sarmiento, pensador, crítico, científico, filólogo, educador*, Vigo: Ir Indo, 2001.
- BENAVENTE JAREÑO, Pedro e FERRO RUIBAL, Xesús (2010): *O libro da vaca. Monografía etnolingüística do gando vacún*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Xunta de Galicia. 1632 páxs.
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2009): “Los adagios son evangelios breves”. Encendida réplica contra esta sentencia por parte del Padre Feijoo en su carta titulada ‘Falibilidad de los adagios’ en *Paremia* 18, 2009; 21-30. [<http://www.paremia.org/wp-content/uploads/P18-2.pdf>] [20.6.2014].
- CANTERA ORTIZ DE URBINA Jesús e GOMIS BLANCO, Pedro (2007): *Diccionario de fraseología española. Locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español*. Madrid: Abada; 429 páxs.
- COSTA RICO, A. (1997): “A dimensión pedagóxica do Padre Sarmiento” en *O Padre Sarmiento e o seu tempo. Actas do Congreso Internacional do Tricentenario*

- de Fr. Martín Sarmiento (1695-1995), *Santiago de Compostela*, 29 de maio - 3 de xuño de 1995. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega -Universidade de Santiago de Compostela; 2, 245-300.
- (2002): “Frei Martín Sarmiento, escritos de educación. Significado histórico-pedagógico”, *Revista Galega do Ensino* 35, 2002; 41-68.
- (2002): “As ideas pedagóxicas de Martín Sarmiento como expresión do discurso educativo da ilustración europea”, Sarmiento. *Anuario Galego de Historia da Educación*. 6, 2002; 9-39.
- (2002): “Frei Martín Sarmiento, alethophilo e fundador da pedagogía galega” en Santamarina, A. (coord): *Frei Martín Sarmiento, Día das Letras Galegas*, Santiago: Universidade de Santiago de Compostela, 2002, 33-48.
- (2002): “Unha aprendizaxe natural, empirista e demostrativa”, en *Congreso sobre Frei Martín Sarmiento*, Santiago:Xunta de Galicia, 2002, págs. 61-70.
- (2002): *Sarmiento, pensador e investigador ilustrado. Vida e obra*, Vigo: Xerais.
- COSTA, A., ÁLVAREZ LIRES, M.A. (2002): *Edición y estudio introductorio de Martín Sarmiento, La educación de la niñez y de la juventud [textos]*, Madrid: Biblioteca Nueva, 2002.
- COVARRUVIAS OROZCO, Sebastián de: *Tesoro de la lengua castellana o española / compuesto por el licenciado Don Sebastian de Covarruuias Orozco,...* Madrid: Luis Sánchez, 1611. O Centro Virtual Cervantes ofrece en facsímile a reedición de Melchor Sanchez 1674 [http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/del-origen-y-principio-de-la-lengua-castellana-o-romance-que-oy-se-vsa-en-espana-compuesto-por-el-0/html/00918410-82b2-11df-acc7-002185ce6064_1184.html] [22/09/2014]. Hai tamén reedición integral e ilustrada de ARELLANO, Ignacio e ZAFRA, Rafael (2006): *Tesoro de la lengua castellana o española*. Madrid: Iberoamericana-Vervuert.
- DAHLMANN, L.M. (1999): “El discurso pedagógico en la obra de Fr. Martín Sarmiento”, *Trocadero*, 10-11, 1999.
- DEL ÁLAMO, J. (1931): “La educación de los niños. Folleto inédito del sabio benedictino Fray Martín Sarmiento” en *Revista de Archivos, Bibliotecas y museos* LII; 1931; 67-82, 281-301.
- FEYJOO Y MONTENEGRO, Fr. Benito Jerónimo (1726-1740): *Teatro critico universal ó Discursos varios en todo género de materias, para desengaño de errores comunes / Escrito por el Muy Ilustre Señor D.Fr....* Texto tomado da edición de Madrid 1778; por D. Joaquín Ibarra; páxs. 1-19. [Edición dixital en <http://www.filosofia.org/bjf/bjft101.htm>]. [14.6.2014].
- (1750): *Cartas eruditas, y curiosas, en que, por la mayor parte, se continúa el designio del Teatro critico universal, Impugnando, ó reduciendo á dudosas varias opiniones comunes / Escritas por el Mui Ilustre Señor D. Fr... tomo tercero (1750)*. Texto tomado da edición de Madrid 1774. Imprenta Real de la Gazeta; tomo segundo (nueva impresión), páxs. 1-10. [Edición dixital en <http://www.filosofia.org/bjf/bjfc301.htm>]. [14.6.2014].

- FERRO RUIBAL, Xesús (1987): *Refraneiro galego más frecuente*. A Coruña: La Voz de Galicia.
- (2004): “Explicitación e implicitación fraseolóxica. Notas galegas”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6, 2004, 57-80.
- FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 14, 2012, 99-163.
- FIGUEIROA, A. e FONTENLA, J. L. (1984): “Un precursor da innovación pedagógica galega do seculo XVIII. O padre Sarmiento”, *O Ensino*, 7-10, 1984; 81-92.
- FILGUEIRA IGLESIAS, M.A. (1972): “Lengua materna y educación en Fr. Martín Sarmiento” en *Cuadernos de Estudios Gallegos* XXVII, 1972; 191-272.
- FILGUEIRA VALVERDE, X. (1947): *El plan de estudios gallegos ideado por el P. Sarmiento*, Santiago, 1947.
- (1972): “El P. Sarmiento en el Museo de Pontevedra” en *Cuadernos de Estudios Gallegos*, XXVII, 1972; 74-103.
- (1972): “No centenario. O Padre Sarmiento e a fala galega” en *Grial* 38, 1972; 385-393.
- (1972): *Fray Martín Sarmiento, el último cronista de Indias*, Pontevedra, 1972.
- (1981): *Ideas y sistema de la historia en Fr. Martín Sarmiento*, Discurso de ingreso na Real Academia de Historia, Madrid, 1981.
- (1983): “Feijoo y Sarmiento ante la antigüedad clásica” en *Cuadernos de la Fundación Pastor*, 31, 1983; 9-35.
- (1985): “América ante dos ilustrados españoles. Feijoo y Sarmiento”, en *II Congreso de Academias Iberoamericanas de la Historia*, Madrid, 1985.
- (1994): *Fray Martín Sarmiento (1695-1772)*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- FLECHA ANDRÉS, F. E CELADA PERANDONES, P.: “Sentido, alcance y límites de la crítica en el proyecto educativo del Padre Sarmiento” en *O Padre Sarmiento e o seu tempo. Actas do Congreso Internacional do Tricentenario de Fr. Martín Sarmiento (1695-1995), Santiago de Compostela, 29 de maio - 3 de xuño de 1995*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega -Universidade de Santiago de Compostela; II, 303-318.
- GALINO CARRILLO, M.A. (1953): *Feijoo, Jovellanos y Sarmiento, tres hombres y un problema ante la educación moderna*, Madrid, 1953.
- (1997): “El espacio del Padre Sarmiento en la historia de la educación”, en *O Padre Sarmiento e o seu tempo. Actas do Congreso Internacional do Tricentenario de Fr. Martín Sarmiento (1695-1995), Santiago de Compostela, 29 de maio - 3 de xuño de 1995*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega -Universidade de Santiago de Compostela. 2; 221-235.
- IRIBARREN, José M^a (1946): *El porqué de los dichos*. Navarra: Departamento de Educacion y Cultura del Gobierno de Navarra.
- LORENZO, Ramón (ed.) (1965): *La traducción gallega de la Crónica General y de la Crónica de Castilla (s. XIV): Edición crítica anotada, con introducción, índice*

- onomástico y glosario. Ourense: Instituto de Estudios Orensanos «Padre Feijoo», 1975-77, 2 v. (I: Introducción, texto anotado e índice onomástico, 1975, LVIII + 1009 p.; II: Glosario, 1977, XXXIII + 1342 p.).
- MOKIENKO, Valerii (2000): *Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- PENSADO, José Luis (1995): *Estudos adicados a Fr. Martín Sarmiento. Artigos tirados dos Cuadernos de Estudios Gallegos (1945-1982). Introducción de J.L. Pensado*. Santiago de Compostela: Instituto Padre Sarmiento, 1995 XIX; 545 páxs.
- RUIZ BERRIO, J. (2002): “Maestro de niños. El empleo más difícil de la República” en *Sarmiento. Anuario Galego de Historia da Educación* 6, 2002; 97-111.
- SANTOS PUERTO, J. (1998): “El primer texto reformista de Sarmiento. Planta curiosa sobre entablar el adelantamiento de los estudios de la congregación benedictina de España”, *Tempora*, segunda época, vol. I, 1998; 255-305.
- (1998): “El último texto educativo de Sarmiento. Sobre el método de estudios de San Isidro de Madrid” en *Cuadernos de Estudios del S.XVIII*, núm. 6-7, 1998; 207-238.
- (1998): “Fray Martín Sarmiento, una propuesta de educación popular postergada” en *Educación Popular*, La Laguna, 1998, vol. I, 287-306.
- (2002): *Martín Sarmiento, Ilustración, educación y utopía en la España del siglo XVIII*, A Coruña: Fundación Barrié de la Maza, 2002, 2 vol.
- (2002): *Reflexiones Literarias para una Biblioteca Real (La referencia cultural de la ilustración española)*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (1993): “Las paremias españolas: clasificación, definición y correspondencia francesa” en *Paremia* 2, 1993; 15-20.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2013): “Las paremias y su clasificación” en *Paremia* 22, 2013; 104-114.
- TITONE, Renzo (1963): *Metodología didattica*. Zurich: Pas Verlag. Versión esp. *Metodología didáctica* Rialp (1970).

O uso de construcións con verbos soporte en aprendices de español como lingua estranxeira e en falantes nativos

Use of Support Verb Constructions among learners of Spanish as a Foreign Language and native speakers

Marcos García Salido¹
Universidade da Coruña²

Resumo: Na non moi abundante bibliografía centrada no estudo de verbos soporte dentro da aprendizaxe de español como lingua estranxeira tendese a asumir que as construcións con verbo soporte son un recurso que os aprendices desta lingua empregan menos que os nativos. O obxectivo do presente traballo é comprobar se esta idea se verifica nas producións dos aprendices. Con este obxectivo, realiza un estudo sobre un corpus de textos de aprendices de español (CEDEL2), comparándoo cun corpus formado por textos de nativos. Compararanse dous parámetros: (i) a frecuencia de construcións con verbos soporte nos textos e (ii) a variedade léxica deste tipo de expresión, é dicir, o número rexistrado de construcións con verbos soporte distintas. Comprobarase que a frecuencia deste tipo de construcción é algo maior nos aprendices, se ben a variedade do conxunto de construcións con verbos soporte nos nativos é maior que no caso dos aprendices. Só atendendo ao segundo parámetro se pode afirmar que os aprendices empregan menos este recurso que os nativos.

Palabras clave: Aprendizaxe de español lingua estranxeira, colocacións, construcións con verbos soporte, frecuencia de uso, corpus

Abstract: There is a tendency to assume in the not too extensive literature on Support Verbs within the context of Spanish as a Foreign Language Learning that learners use fewer Support Verb Constructions than natives. The aim of this study is to verify if this idea is confirmed by the learner production. With this purpose, a corpus study comparing a learner (CEDEL2) and a native text corpus is carried out. Two parameters are compared: (i) the frequency of Support Verb Constructions in the

Data de recepción: 28.2.2014. Data de aceptación: 14.5.2014.

¹ O autor quere expresar o seu agradecemento a Margarita Alonso Ramos, pola atenta revisión deste traballo, e a Estela Mosqueira, Ana Orol e Orsolya Vincze, pola súa axuda. Os erros que poidan permanecer son responsabilidade do autor.

² O autor está contratado con cargo ao proxecto de investigación “Herramientas de ayuda a la redacción en español: fundamentos lingüísticos para el procesamiento de las colocaciones” (FFI2011-30219-C02-01) do Ministerio de Ciencia e Innovación, financiado parcialmente con fondos FEDER.

texts, and (ii) the lexical variety of this type of construction, that is, the registered number of different Support Verb Constructions. It will be shown that the frequency of this kind of construction is slightly higher in the learner corpus, although the native corpus displays more variety. Only regarding the second parameter it can be stated that learners use fewer Support Verb Constructions than natives.

Keywords: Spanish as a Foreign Language Learning, collocations, Support Verb Constructions, frequency of use, corpus

1. Introdución

Existe consenso en considerar o coñecemento das colocacións dunha lingua como parte fundamental da competencia léxica dos seus aprendices. Así, os estudos que se teñen ocupado do papel das colocacións no proceso de aprendizaxe do español como lingua estranxeira (ELE) recoñecen que o dominio deste tipo de combinacións proporciona fluidez e precisión ás producións discursivas de quen as emprega (Ferrando Aramo 2012: 351) e dótaas dunha calidade que as achega ás dos nativos, ata o punto de revelar, segundo defende Higueras (2006: 29), o grao de coñecemento que dunha lingua determinada posúe un falante.

A pesar de recoñecerse a importancia destes elementos dentro do conxunto do léxico, ata datas relativamente recentes non gozaron da atención da investigación en lingua española, e ata hai tan só unha década os materiais para o seu estudo eran prácticamente inexistentes (Alonso Ramos 2002; Barrios Rodríguez 2005). Nun repaso ao estado da cuestión máis recente, Ferrando Aramo (2012) informa da publicación por parte de editoriais especializadas no ensino de español de dous recursos centrados nas colocacións aos que habería que engadir diversas propostas didácticas aparecidas en publicacións de carácter científico, como os artigos de Barrios Rodríguez (2005) ou Ferrando Aramo (2010), as monografías de Higueras (2006, 2007), etc. e, no ámbito lexicográfico, o *Diccionario de colocaciones del español* (Alonso Ramos 2004a).

Dentro do conxunto de colocacións dunha lingua teñen especial importancia construcións como *dar un paseo*, *tener ganas*, ou *hacer una reclamación*. Son as denominadas construcións con verbo soporte: construcións nas que o nome achega o contido léxico e o verbo serve fundamentalmente para ubicar no tempo o denotado polo nome. No ámbito do ensino de linguas, estas construcións merecen especial atención, aínda que só sexa pola súa elevada frecuencia no discurso. Segundo os datos de Wanner, Verlinde e Alonso Ramos (2013: 475), obtidos a partir do corpus de aprendices CEDEL2 (Lozano 2009)³, o conxunto máis numeroso de colocacións producidas por aprendices de español é o constituído por construcións con verbo soporte. Estas acadan o 35,7% do total de colocacións correctas e o 24% de colocacións incorrectas. O segundo grupo de colocacións correctas más frecuentes queda moi afastado co 6,5% do total. No conxunto de colocacións incorrectas a diferenza non é tan pronunciada, pois o segundo grupo máis numeroso representa o 18% do total. Isto dá unha idea tanto da rendibilidade deste tipo

³ Para máis información pode consultarse tamén a ligazón <http://www.uam.es/proyectosinv/woslac/cedel2.htm>.

de construcións, como da dificultade que representa a súa producción para os aprendices dunha lingua, e xustifica o seu estudo individualizado.

Se o desenvolvemento de investigacións e recursos centrados nas colocacións no ámbito do ensino e aprendizaxe de ELE non ten unha traxectoria especialmente longa, cabe facer parecidas consideracións no caso particular das construcións con verbo soporte (CVS). En canto aos recursos para o seu ensino, Mitatou (2011: § 3.3) lamenta a falta de sistematicidade e explicitude no seu tratamento. Polo que respecta aos estudos que se ocupan das CVS en relación coa aprendizaxe de ELE, considerar datos producidos por aprendices non é unha vía moi explorada: ata onde coñeo, só Wanner, Verlinde e Alonso Ramos (2013), que usan un corpus composto deste tipo de producións, e Martín Bosque (2008), que repasa unha selección de errores de aprendices de ELE con italiano como lingua materna, optan por este enfoque. A alternativa é a exploración de córpores de referencia (Buckingham 2008, Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo 2010) ou de materiais de consulta como manuais e diccionarios (Mitatou 2011) para prever posibles problemas e aventurar posibles solucións mediante diversos recursos didácticos.

Os traballos arriba citados apuntan fundamentalmente a dous tipos de problemas con respecto ao uso de CVS por parte dos aprendices de español. En primeiro lugar, sinálase en varias ocasións que as CVS, en tanto que moitas veces teñen unha forma verbal ata certo punto equivalente, poden evitarse en favor desa forma sintética, por ser esta más doada para os aprendices. Deste xeito, as producións lingüísticas dos aprendices acabarían caracterizadas por un menor uso de CVS en comparación coas dos nativos. En segundo lugar, advítese de que se poden producir errores de transferencia na selección do verbo soporte, xerando secuencias inaceptables na lingua meta.

O presente traballo centrarase na consecuencia do primeiro tipo de problema apuntado enriba: a asunción de que nas producións dos aprendices as CVS están infroutilizadas. Dado que, na bibliografía revisada, esta asunción descansa ben en previsións teóricas, ben en resultados de traballos centrados noutras linguas (Buckingham 2008), ou ben en análises non cuantitativas de producións de aprendices (Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo 2010: 194), faltan áinda traballos nos que se verifique a súa validez cun enfoque cuantitativo. O propósito deste estudio é, logo, contribuír a cubrir este oco e comprobar se efectivamente as CVS están infrarrepresentadas nas producións de aprendices de ELE, partindo da comparación entre textos de aprendices e textos de falantes nativos de español, extraídos do corpus CEDEL2.

Adianto xa que a asunción non se pode manter, polo menos se só se ten en conta a frecuencia de CVS nos textos sen ulteriores consideracións. Unha cuestión distinta é a de se nas producións de nativos se rexistra un número maior de (lemas de) CVS diferentes que nas dos aprendices, é dicir, se a variedade léxica das CVS é maior no primeiro grupo. Só neste último sentido é axcitado falar de infroutilización das CVS por parte dos aprendices, como se verá nas seguintes páxinas.

Nas páxinas que seguen abordaranse estas dúas cuestións na seguinte orde. Na sección que segue inmediatamente (§ 2) preséntase unha caracterización das construcións con verbo

soporte, ademais de facer mención das ferramentas que proporciona a Teoría sentido-texto para o seu tratamento (e que foron usadas no corpus co que se traballará aquí) e de repasar as dificultades que poden presentar estas construcións para aprendices de español como lingua estranxeira. A continuación (§ 3), compróbase a frecuencia coa que se usa a construcción estudiada en textos producidos por falantes nativos e por aprendices. Pásase despois a examinar a variedade que presentan os nativos e os aprendices no uso das CVS, poniendo atención na cantidade de lemas de CVS diferentes nos dous grupos de textos. O artigo péchase cun apartado de conclusións.

2. Caracterización das construcións con verbos soporte e problemas na súa aprendizaxe

As construcións con verbos soporte (CVS) caracterízanse por estaren constituídas por un verbo e un nome que sintacticamente depende del, mais, a diferenza do que ocorre noutros predicados, o verbo dunha CVS serve principalmente para inscribir no tempo o contido expresado polo nome (vid. Alonso Ramos 2004b: 55), pois é este o elemento predicativo da construcción discutida. Chámase a atención habitualmente sobre o feito de que os verbos soporte están baleiros de significado léxico: fálase así de *light verbs* ou verbos lixeiros, segundo unha denominación acuñada por Jespersen (1946: 117), de *delexical verbs* ou verbos deslexicalizados (Sinclair e Renouf 1988: 153), etc. Desde o punto de vista adoptado aquí e na anotación do corpus que nos servirá de referencia, o realmente decisivo é que o verbo da CVS non achega contidos léxicos que non estean xa presentes no nome predicativo, tal como se defende en Alonso Ramos (2004b: 85 e ss.). Así, o verbo pode efectivamente non achegar máis que un contido léxico moi esquemático ou xeral e común aos verbos que denotan accións como *facer* en *facer unha chamada*, pero tamén pode ter un contido léxico máis específico como *dicir* en *dicir mentiras*. Neste último caso, o verbo non achega ningún contido léxico novo con respecto ao do nome (cf. Alonso Ramos 2004b: 87), pois unha mentira é un acto de fala.

O nome da CVS, pola súa parte, é quien proporciona o contido fundamental do predicado. En Alonso Ramos (2004b: 130 e ss.) sinálase que, en ocasións, na bibliografía ao respecto consideránse nomes predicativos os que teñen algún tipo de relación cun determinado verbo, como ser derivados del (nomes deverbiais) ou ter unha interpretación similar (por esta razón sería considerado predicativo un nome con lectura de proceso, pero non o mesmo nome cunha interpretación resultativa⁴). Neste senso, e por poñer un exemplo centrado no caso do español, a idea mencionada está presente en de Miguel (2008: 567) que define as CVS como sintagmas nos que se combinan “verbos aparentemente vacíos de significado léxico (y, por tanto, escasamente predicativos) con nombres que denotan eventos (por tanto, no referenciales)”. De novo, a perspectiva adoptada aquí é más ampla e segue os presupostos defendidos en Alonso Ramos (2004b: 117), segundo os cales un predicado, desde o punto de vista semántico, é un sentido que (i) denota un feito ou situación e (ii) ten ocos que deben ser saturados por outros sentidos (argumentos). A

⁴ Vid. novamente Alonso Ramos (2004b: 136 e ss.) e a bibliografía alí citada. A autora pon de manifesto as dificultades de delimitar claramente estas dúas lecturas.

autora admite tamén a posibilidade de que o nome predicativo sexa un quasi-predicado desde o punto de vista semántico⁵, é dicir, un nome que, a diferenza dos predicados, non denota feitos ou situacións, senón entidades (é, xa que logo, “referencial”, no senso que ten esta expresión para de Miguel), pero que igual que os predicados, ten estrutura argumental. Son quasi-predicados nomes que denotan relacións, como *nai* ('X é nai de Y'), nomes que denotan partes do corpo como *man* ('man de X'), nomes de instrumentos ('instrumento utilizado por X para facer Y'), etc. Así, o lector non deberá estrañarse de atopar exemplos como *tener padre*, onde o nome predicativo ten carácter relacional, incluídos entre os casos de CVS.

Como se sinala ao principio deste traballo, as CVS son un tipo de colocacións. Así, outro dos trazos deste tipo de construcción é que unha das unidades que a componen, a base, que coincide co nome predicativo, é escollida libremente en función do sentido que quere expresar un falante. O outro membro (colocativo), porén, escóllese tendo en conta non só o sentido que o falante quere expresar, senón tamén en función das restricións que impón a base. Así, se un falante de español quere un verbo soporte unha vez que ten escollida a unidade léxica *paseo*, escollerá como colocativo *dar* e non *hacer*, pero se quere realizar a operación equivalente coa base *excursión*, a elección será a inversa (*hacer una excursión*/**dar una excursión*).

En tanto que colocacións, as CVS son susceptibles de seren descritas por medio das ferramentas que proporciona a Teoría sentido-texto (TST) para o tratamento deste tipo de combinacións: as funcións léxicas (FFLL). Unha FL é unha función en sentido matemático que asocia un valor a un determinado argumento (Mel'čuk 1996: 39-40). Así, no caso que nos ocupa, se temos a unidade léxica (UL) *paseo* como argumento da función **Oper**₁, que describe o sentido asociado aos verbos soporte, o valor que obteremos será a UL *dar*. Seguindo a formalización que propón o autor, obteríamos a representación seguinte:

$$(1) \textbf{Oper}_1(\textit{paseo}) = \text{dar} [\text{ART } \sim]$$

O subíndice da formulación reproducida arriba vén dado pola estrutura argumental da UL que serve de argumento á función en cuestión, neste caso un nome predicativo. Se tivésemos un nome do tipo de *consello*, cunha estrutura argumental do tipo 'consello de X sobre Y a Z', obteríamos valores distintos dependendo da FL empregada. Así, á función **Oper**₁(*consello*) habería que asignarlle o valor *dar*, mentres que **Oper**₃(*consello*) daría como resultado *recibir*, pois nun caso o primeiro argumento do verbo correspón dese co primeiro actante do nome predicativo (X), mentres que no outro a correspondencia dáse co terceiro (Z).

Na TST hai previstas dúas FFLL ademais de **Oper**_i para tratar verbos soporte (**Func**_i e **Labor**_{ij(k)}) cos que o nome predicativo cumple a función de primeiro e terceiro actante sintáctico, respectivamente (un exemplo de **Func**₁ podería ser *reinar la calma*

⁵ Para unha descripción máis detallada da concepción de quasi-predicado semántico que se menciona aquí pódense consultar Mel'čuk e Polguère (2008) ou Polguère (2012). Nas referencias citadas danse nóminas más amplias de tipos de nomes que son semanticamente quasi-predicados.

e un exemplo de **Labor₁₂**, *dar algo en préstamo*). Porén, o presente estudo limitarase a análise dos casos marcados no corpus como **Oper_i** (FL que describe verbos cos que o nome predicativo actúa como segundo actante, sexa obxecto directo ou complemento preposicional), por describir o caso típico de CVS e por seren as outras dúas FFLL moi infrecuentes no corpus empregado (só se documentan doce casos de **Func_i** e ningún de **Labor_{ij(k)}** nos textos dos aprendices).

Ao inicio deste traballo incidíase na especial atención que merecen as CVS no ensino do español como lingua estranxeira por constituíren o grupo máis numeroso dentro do conxunto das colocacións desta lingua e porque a maioría dos erros de producción de colocacións cometidos polos aprendices correspondense tamén con este tipo de construcción (Wanner, Verlinde e Alonso Ramos 2013: 475). Isto non quere dicir que as CVS representen para os aprendices dunha lingua estranxeira, o español neste caso, maiores dificultades que outro tipo de colocacións. Os citados autores notan que, aínda que as CVS supoñen o conxunto máis numeroso de colocacións incorrectas en termos absolutos, en termos relativos hai grupos de colocacións que presentan porcentaxes de erros maiores que estas.

O seguinte cadro presenta unha comparación entre a proporción de erros en CVS e no resto das colocacións no corpus de aprendices empregado neste traballo, descrito en máis detalle no seguinte apartado.

	incorrectas	total	proporción
CVS	110	658	0,17
outras colocacións	347	833	0,42

Cadro 1: Proporción de erros en CVS no resto de colocacións en textos de aprendices

Compróbase, logo, que non é un conxunto de colocacións que favoreza especialmente os erros dos aprendices, aínda que por ser o tipo de colocación máis frecuente, en termos absolutos, os erros asociados ás CVS sexan a maioría.

Na bibliografía ao respecto prevese que as dificultades que supón a aprendizaxe das CVS pode ter fundamentalmente dous resultados nas producións dos aprendices. En primeiro lugar, asímese que os aprendices usan menos as CVS que os nativos. Así, Buckingham (2008: 152) defende unha esperable infrautilización de CVS nos aprendices de español baseándose nos resultados de Altenberg e Granger (2001). Os autores citados en último lugar analizan o uso de *make* en aprendices de inglés como lingua estranxeira para concluíren que, nos seus usos como verbo soporte, é menos frecuente que nas producións de nativos. Buckingham sinala en repetidas ocasións a complexidade sintáctica que presentan certas CVS, como *poner en común*, ou *poner de relieve* (Buckingham 2008: 162, 166) e, tendo en conta que este tipo de construcións adoita ter formas verbais quasi-sinónimas⁶, defende que é probable que os aprendices prefiran unha forma verbal

⁶ Piera e Varela (1999) enumeran as posibles correspondencias entre CVS e formas verbais, listaxe que se recolle en Alonso Ramos (2004b: 131) e que fai súa o artigo de Buckingham que se está a comentar (2008: 154-155).

única, especialmente se conta cunha correspondencia frecuente na súa L1⁷. Análogas consideracións poden lerse en Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo (2010), desta volta a propósito da falantes de linguas romances que aprenden inglés:

[Support verbs] are also particularly important for speakers of Latin languages because students avoid or do not even feel the need to use them as there is normally a one word translation between their L1 and English (Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo 2010: 198).

En segundo lugar, alértase sobre os erros que propiciarían tipicamente as CVS. Se a súa evitación deriva dunha relación que se produce tipicamente entre CVS e formas verbais simples, os erros na súa producción previstos polos estudos citados teñen que ver coa natureza colocacional das CVS. Como se dixo, a selección do verbo (colocativo) nunha CVS faise en función do nome predicativo (base). Martín Bosque (2008: 445-455) alerta de que os aprendices de español con L1 italiano tenden a traducir o *it. fare* polo esp. *Hacer*, sen ter en conta que cando aparece nunha CVS a súa aceptabilidade depende de que estea ou non seleccionado polo nome predicativo en cuestión. A autora detecta erros como: **hace parte (forma parte)*, **hacer pasos (dar pasos)*, **hacer una vida sedentaria (llevar una vida)*, etc.⁸

3. A frecuencia de uso de verbos soporte en nativos e aprendices

Como se sinalaba enriba, a asunción de que os aprendices dunha lingua usan menos CVS que os falantes nativos calou nas investigacións sobre a aprendizaxe de ELE (cf. Buckingham 2008, Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo 2010), aínda que non haxa ata o de agora estudos cuantitativos que fundamenten tal idea para esta lingua, a diferenza do que ocorre, por exemplo, co inglés (Altenberg e Granger 2001). Para verificar a validez desta idea levouse a cabo un estudio cuantitativo comparando o uso de CVS en textos producidos por nativos e aprendices tomados do corpus CEDEL2.

O corpus CEDEL2 contén máis de 730.000 palabras das que o 74% (case 540.000) corresponden a producións de aprendices de español con inglés como L1 e o 26% (máis de 190.000) a producións de falantes nativos de español. En total, o corpus reúne producións de máis de 2300 participantes.

Do total de CEDEL2 extraéreronse 100 textos producidos por aprendices e 103 producidos por nativos para anotar manualmente as colocacións que se atopasen neles. A extensión dos textos mostra unha variación considerable: así, nas producións dos aprendices, que suman más de 50.000 ocurrencias ou *tokens*, o texto máis pequeno conta con 77

⁷ Sobre o uso de *poner en común* por parte de falantes de inglés e alemán comenta a autora: *Poner en común* may cause some surprise and learners may well avoid its use, preferring instead a simple verb such as *compartir* which would be more akin to how this proposition would be expressed in these two languages (*to share; teilen*) (Buckingham 2008: 162).

⁸ As restricións que impón a base con respecto do colocativo están tamén na orixe do problema que supón a tradución das construcións estudiadas. Así, os sistemas de tradución automática deben ter en conta o nome predicativo para atopar unha boa tradución de toda a CVS. Cf. por exemplo, Pérez Hernández (1995) para a tradución entre inglés e español ou Ginebra (2008) para a tradución entre catalán e inglés.

ocorrencias e o maior con 824. No caso dos nativos (cerca de 34.000 ocorrencias), o texto menos extenso consta de 31 ocorrencias e o más extenso de 850. A anotación das colocacións presentes nestes textos utilizou o repertorio de FFLL que proporciona a TST e ao que se alude máis arriba. Nos textos recóllese o criterio de polo menos dous anotadores, que contrastaron as súas anotacións e chegaron a un consenso onde estas non coincidían nun principio. Descripcións más detalladas do procedemento poden atoparse en Prieto, Mosqueira e Vázquez (2009), Alonso et al. (2010) e Alonso Ramos et al. (2010).

A idea de que os aprendices de ELE evitan as CVS podería estar xustificada *a priori* se se pensa na dificultade que supón o feito de que as CVS teñan natureza colocacional, o que implica que quen as emprega debe coñecer as restricións asociadas a un determinado nome para seleccionar un verbo soporte en concreto e non outro. Con todo, admitir a dificultade das CVS non conduce automaticamente á conclusión de que os aprendices de ELE empregarían alternativas univerbais para evitá-las.

Tendo en conta que en moitas ocasións os verbos soporte son unidades con escaso contido léxico e de uso moi frecuente, outra hipótese razoable sería que os aprendices empregasen verbos baleiros frecuentes producindo expresións con estrutura de CVS sen atender ás restricións impostas polo nome predicativo, cometendo, así, erros debidos á falsa selección do colocativo.

Este podería ser un problema similar ao que Altenberg e Granger (2001) sinalan ao estudar o abuso de *make* con sentido causativo por parte de aprendices de inglés que teñen o sueco como lingua materna (convén deixar claro que, pese ao paralelismo proposto, os valores de verbo causativo e de verbo soporte non son equivalentes⁹). Os autores atribúen á influencia da L1 dos aprendices a proliferación de usos de *make somebody/something + adjetivo* en contextos nos que os falantes nativos preferirían unha forma verbal (Altenberg e Granger 2001: 181 e ss.). Os factores determinantes para este tipo de usos parecen ser, dunha banda, a equivalencia da construcción con *make* en sueco e en inglés e a facilidade que lle dá a *make* a escasa especificidade do seu contido (*ibid.*: 182).

Neste mesmo suposto encaixarían os erros de falantes con L1 italiano sinalados antes, do tipo **hacer (formar) parte* ou **hacer (dar) pasos* que en Alonso Ramos et al. (2010: 3211) clasifícanse como erros léxicos de importación, desde unha perspectiva explicativa.

Ademais, certos erros detectados no corpus que aquí se emprega poden sugerir que construcións coa estrutura característica das CVS se empregan como unha estratexia para substituír formas verbais descoñecidas para o aprendiz:

- (1) a mí me encanta la lengua y yo tengo el deseo personal de ser bilingüal
- (2) Siempre hay gente sentado por sillas en la explanada, haciendo de cotilleo o leyendo al periodico

⁹ De feito, o citado artigo deixa claro que o tratamento que fan os aprendices de *make* verbo causativo e *make* verbo soporte é diferente.

En Alonso Ramos et al. (2010: 3210) xustifícase a anotación de 0 como erro porque, áinda que *tengo el deseo* é correcta como colocación, é inadecuada nese contexto fronte a alternativas más naturais como *gustaría* (cf. Alonso Ramos et al. 2010: 3210). En 0, **haciendo de cotilleo* resulta directamente unha secuencia inaceptable que substitúe a forma verbal *cotillear*.

Os datos extraídos do corpus que se emprega neste traballo non van na dirección da primeira das hipóteses sinaladas: os aprendices non evitan o emprego de CVS, senón que producen este tipo de construcción cunha frecuencia incluso maior que os falantes nativos. No cadro que se presenta a continuación figura a frecuencia media de verbos soporte no conxunto dos textos de nativos e de aprendices. Para calculala, obtívose en primeiro lugar a frecuencia normalizada (por cada cen palabras) de verbos soporte en cada un dos textos que componen a mostra.

	media da frecuencia de VS por 100 palabras	desviación estándar
nativos	0,94	0,78
aprendices	1,2	0,74

Cadro 2: Frecuencia de verbos soporte por 100 palabras en nativos e aprendices

Como se pode apreciar no cadro, a frecuencia de verbos soporte é moi similar nos dous grupos de textos, se ben no grupo dos nativos é algo menor que no grupo dos aprendices. A desviación estándar é similar nos dous casos, pero apunta a que a dispersión é algo maior no grupo dos nativos.

Para determinar se a pequena diferenza rexistrada entre os textos de nativos e os de aprendices é significativa desde o punto de vista estatístico os datos foron sometidos á unha proba estatística: o *contraste de hipóteses*¹⁰. Os datos considerados nesta ocasión foron o número total de formas clasificadas como verbo soporte e o número de ocorrencias de cada unha das mostras.

	verbos soporte	tokens
nativos	301	33.992
aprendices	658	52.269

Cadro 3: Verbos soporte e total de tokens en nativos e aprendices

O resultado do contraste de hipóteses ($z=57,14$) permite rexeitar a hipótese 0 cun nivel de significación do 0,05. A pequena diferenza rexistrada entre os dous grupos é, polo tanto, estatísticamente significativa e, xa que logo, os aprendices da mostra usan as CVS cunha frecuencia algo maior que os nativos.

Nun principio, podería pensarse que a explicación á frecuencia de uso lixeiramente maior nas producións de aprendices podería deberse á posta en práctica de estratexias como a ilustrada mediante o exemplo 0, onde unha CVS inaceptable na lingua meta emprégase

¹⁰ Para máis detalles sobre esta proba, pódese consultar Herrera Soler et al. (2011: 159 e ss.).

nun contexto no que debería aparecer unha forma verbal. Porén, a mostra empregada non é moi concluínte a este respecto: só se atopan dous casos nos que á corrección prevista para unha CVS é unha forma verbal simple.

Outra posibilidade para xustificar a maior frecuencia de CVS en aprendices é a influencia da súa lingua materna. Máis arriba citase un fragmento de Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo (2010: 198) onde afirman que os falantes de linguas romances disponen en moitas ocasións de equivalentes univerbais ás CVS do inglés. Tendo en conta que a mostra empregada aquí corresponde a aprendices co inglés como lingua materna, podería ser razoable concluir que a maior frecuencia de CVS nesa porción da mostra é efectivamente resultado da influencia da L1 dos aprendices. Con todo, non queda claro sobre que evidencia basean os citados autores a súa conclusión respecto das diferencias entre o emprego de CVS en inglés e nas linguas romances. No citado artigo lévase a cabo unha comparación entre varios exemplos de CVS cos verbos *dar* e *give* empregando o *British National Corpus* (BNC) e o *Corpus de Referencia del Español Actual* (CREA) como fontes de datos: tanto no inglés coma no español, os autores constatan unha forte preferencia polo emprego dunha forma verbal fronte á utilización dunha CVS (Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo 2010: 203)¹¹. A comparación levada a cabo no artigo citado, ademais, realiza-se sobre un conxunto moi limitado de CVS. Para obter datos concluíntes a este respecto, habería que levar a cabo unha comparación más sistemática entre as CVS rexistradas nun corpus da L1 dos aprendices e un de nativos da lingua meta.

Por último, cómpre notar que, se se descontan os casos de CVS erróneas, a similitude entre as proporcións de verbos soporte en nativos e aprendices aumenta, tal como se aprecia no cadro seguinte.

	verbos soporte	tokens	proporción
nativos	301	33.992	0,009
aprendices (total)	658	52.269	0,013
aprendices (só correctas)	548	52.269	0,010

Cadro 4: Proporción verbos soporte/total de ocorrencias en nativos, total de producións aprendices e producións só correctas de aprendices

Cos datos presentados ata aquí, constátase que as CVS non son un recurso infrautilizado polos aprendices de español —polo menos, polos da mostra analizada—. É máis: nos seus textos presentan unha frecuencia maior que nos textos dos nativos. Mais difícil é determinar se tal preferencia e o resultado da influencia da L1 dos aprendices, se é unha estratexia de paráfrase de formas verbais descoñecidas ou se deriva dalgún outro factor.

Na sección seguinte estudarase o uso das CVS en nativos e aprendices non xa tomando como referencia a frecuencia deste tipo de construcción nun corpus, como se fixo ata aquí, senón a variedade léxica que mostran as CVS nos textos de aprendices e nos textos de nativos.

¹¹ Para o español proporcionan ademais datos relativos a seis CVS con verbos distintos de *dar*, que veñen a confirmar a preferencia por formas verbais simples nesta lingua (Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo 2010: 207).

4. Variedade colocacional en nativos e aprendices

Entendo por variedade colocacional a relación entre ocorrencias de colocacións e lemas de colocacións, seguindo a Orol González e Alonso Ramos (2013): cantos máis lemas diferentes teña un conxunto de ocorrencias de colocacións, maior será a súa variedade. As autoras citadas comparan o total de colocacións producidas por falantes nativos e por aprendices no mesmo corpus que se analiza aquí¹² e conclúen que un dos trazos que distinguen un e outro grupo é a menor variedade colocacional que manifestan os aprendices con respecto aos nativos. É dicir, nas producións de falantes nativos pode observarse unha maior variedade de colocacións formadas por unidades léxicas distintas que nas de aprendices, áinda que o uso de colocacións nun determinado número de palabras sexa similar nos dous grupos ou incluso algo superior neste último.

Neste apartado preténdese comprobar se nas CVS se repite a diferenza observada entre nativos e aprendices en canto á variedade colocacional. O procedemento é o mesmo aplicado no artigo citado (Orol González e Alonso Ramos 2013: 566-567): para observar se o conxunto de colocacións se corresponden cun número menor ou maior de lemas nos dous grupos de textos comparados, asignaselle un lema a cada colocación e divídese o número de lemas rexistrados en cada un dos conxuntos entre o total de ocorrencias de colocacións correspondentes a eses lemas en cada conxunto.

$$(4) \text{Variedade colocacional} = \frac{\text{nº de lemas de colocación}}{\text{nº de ocorrencias de colocación}}$$

A asignación de lemas para as ocorrencias de CVS recollidas para o presente traballo levouse a cabo manualmente, seguindo os criterios que se enumeran a continuación:

- (a) asignaselle a cada CVS a forma de infinitivo do verbo soporte e a forma masculina singular do nome predicativo, en caso de que este teña variación en número e moción xenérica: por exemplo, o lema para un caso como *dimos muchos paseos* sería *dar paseo*, pero o de *le dimos las gracias* sería *dar gracias* pois é imposible o singular nesa colocación (**dar gracia*).
- (b) exclúense artigos e cuantificadores: o lema de *pasamos dos meses* sería *pasar mes*
- (c) consérvese a preposición no caso de que o nome predicativo vaia introducido por ela (*ir de excursión*)

Antes de pasar a expoñer os resultados da comparación cómpre facer unha aclaración con respecto ao tratamento das colocacións incorrectas producidas polos aprendices. Hai certos tipos de errores que fan aumentar a variación do conxunto de lemas empregados polos aprendices sen que isto sexa indicio dun maior dominio léxico da súa parte. Son casos de selección errónea da base, do colocativo ou da preposición que introduce este último, que xeran lemas como **hacer reservación* (por *hacer reserva*), **realizar beneficio*

¹² A nómina de textos considerada no artigo citado non é completamente coincidente.

(por obtener beneficio), ou **estar en vacación* (por *estar de vacación*). Ademais, neste tipo de casos e a falta de distintas ocorrencias do mesmo erro, non se pode determinar se unha determinada ocorrencia é un erro puntual ou se a forma en cuestión é recorrente nas producións dun mesmo falante ou dun grupo. Aínda que non todas as colocacións clasificadas como incorrectas supoñen a asignación dun novo lema¹³, parece conveniente consideralas á parte para unha comparación como a descrita. Por este motivo, considéranse en primeiro lugar o conxunto de CVS de nativos e o de aprendices tendo en conta para este último únicamente as ocorrencias correctas. Máis adiante, comprobaremos que efectos ten a inclusión das CVS incorrectas na comparación.

No cadro seguinte preséntanse o total de ocorrencias de CVS en nativos, as ocorrencias de CVS correctas nos textos de aprendices, os número de lemas diferentes asignados a cada conxunto e a *ratio* entre lemas e ocorrencias para cada un dos grupos:

	lemas	ocorrencias	<i>ratio</i> lema/ocorr.
nativos	217	301	0,72
aprendices	249	548	0,45

Cadro 5: *Ratio* lemas/ocorrencias en nativos e aprendices

A conclusión inicial a partir destes datos é que os falantes nativos efectivamente manifestan unha variedade maior no seu uso de CVS. De feito, a *ratio* entre lemas e ocorrencias na parte da mostra correspondente aos nativos está moi próxima a 1, é dicir, as súas CVS repítense pouco, hai case unha relación un a un entre o conxunto de lemas e o conxunto de ocorrencias rexistrado.

Unha comparación coas cifras que aparecen no Cadro 5, con todo, non ten unha grande validez debido ao diferente tamaño das mostras empregadas. Xa en Biber (1993: 248) obsérvase que o incremento de tipos (*types*; formas de palabras, pero tamén tipos gramaticais) non se produce de forma lineal, senón que traza unha curva: en conxuntos pequenos de ocorrencias o incremento é relativamente pronunciado, pero conforme a mostra considerada vai medrando, cada vez hai que engadir un maior número de ocorrencias para obter novos tipos, ata que o seu incremento se aproxima a cero. Isto é: en conxuntos pequenos de datos, a repetición é escasa, e hai que engadir relativamente poucos datos para obter novos tipos, pero conforme os datos comezan a repetirse, a cantidade de novas ocorrencias que se precisa para atopar tipos novos é maior. Este razonamento acerca da relación entre tipos e ocorrencias é tamén válido para a que media entre lemas e ocorrencias —os primeiros supoñen un grao de abstracción maior con respecto dos tipos—.

Tendo en conta as cifras presentadas ata o de agora, poderíase considerar que os lemas das CVS dos nativos repítense menos que os dos aprendices simplemente porque teñen menos ocasión para facelo, debido a que o número de ocorrencias rexistrado nas súas producións é menor (tamén o subcorpus de nativos é de menor tamaño que o de aprendices).

¹³ Hai errores que non producirían novos lemas, como por exemplo a elección do xénero do artigo en **pasé los vacaciones*.

Para poñerlle solución a este problema¹⁴, efectuouse un novo reconto, tendo en conta desta vez o mesmo número de ocorrencias de CVS en aprendices e nativos (de novo, o reconto inclúe só as colocacións correctas dos aprendices): seleccionáronse de maneira aleatoria 200 CVS para cada grupo. Os datos presentáñanse no seguinte cadro:

	lemas	ocorrencias	<i>ratio lema/ocorr.</i>
nativos	155	200	0,78
aprendices	113	200	0,57

Cadro 6: *Ratio lema/ocorrencias en nativos e aprendices en mostras de igual tamaño*

Como se pode ver no Cadro 6, ao reducir o tamaño da mostra, aumenta nos dous casos a *ratio* entre lemas e ocorrencias, tal como era de prever, tendo en conta o dito anteriormente. Aínda así, segue observándose unha diferenza entre os dous grupos e son os nativos os que producen unha maior variedade de colocacións: nunha mostra do mesmo tamaño, os nativos producen máis CVS correspondentes a lemas distintos e, polo tanto, repiten en menos ocasións que os aprendices as que se asocian a un mesmo lema.

A continuación veremos as consecuencias de incluír na comparación os casos de CVS incorrectas dos aprendices. Consideradas illadamente, estas presentan unha *ratio* lemas/ocorrencias ainda más alto que o que viamos para as producións de nativos. Isto é consecuencia de dous factores xa mencionados que inflúen na cantidade de tipos e lemas asociada a un determinado corpus: dunha banda, o tamaño da mostra é moi pequeno; doutra banda, existe a posibilidade de que as ocorrencias sexan exemplos de errores illados, e xa que logo, sen recorrenza.

No seguinte cadro, á información presentada no Cadro 5 súmase a correspondente as CVS incorrectas no corpus de aprendices. Pódese comprobar que nesta última mostra se dá unha correspondencia case biunívoca entre lemas e ocorrencias, é dicir, apenas hai repeticións dun mesmo lema.

	lemas	ocorrencias	coc. lemas/ocorr.
nativos	217	301	0,72
aprendices (correctas)	249	548	0,45
aprendices (incorrectas)	100	110	0,90

Cadro 7: *Ratio lemas/ocorrencias en nativos, aprendices (correctas) e aprendices incorrectas*

¹⁴ Sánchez e Cantos (1997) propoñen unha fórmula que predí o número de tipos ou de lemas en función do número de ocorrencias ou *tokens*. É a seguinte: (i) tipos = K \sqrt{tokens} , onde K é unha constante que se pode calcular a partir dunha mostra dun corpus determinado. A fórmula non se pode aplicar aos datos manexados aquí, en primeiro lugar polo tamaño da mostra, xa que os autores advirten que as mostras deben de ser dun mínimo de 10000 *tokens*. Tampouco se pode trasladar aos nosos datos o valor da constante que proporcionan os citados autores, pois só é trasladable a corpus con similares criterios de compilación. Ademais, cando aquí falamos de *ocorrencias*, estamos considerando secuencias compostas por dúas palabras, igual que cando empregamos a etiqueta *lema*, a diferenza do que ocorre en xeral en traballos de lingüística de corpus.

Como se indicaba enriba, se quixésemos comparar a *ratio* de lemas e ocorrencias de CVS incluíndo os casos de colocacións incorrectas, teríamos que partir de mostras do mesmo tamaño. Deberíamos, logo, seguir un procedemento como o levado a cabo anteriormente, extraendo conxuntos de igual tamaño de cada mostra.

É interesante, no entanto, ver que sucede ao sumar as CVS correctas e incorrectas dos aprendices antes de levar a cabo a comparación (Cadro 8). Se facemos isto, por unha parte, a variedade léxica decrece con respecto das CVS incorrectas consideradas illadamente, o cal concorda coa idea de que aumentando o tamaño dunha mostra, a incorporación de novos tipos/lemas é cada vez menor. Pero por outra parte, se o que tomamos como termo da comparación é o conxunto constituído únicamente polas CVS correctas, o efecto é o contrario: a pesar de que a mostra é de maior tamaño, a variedade léxica tamén é maior, contrariamente ao esperable (lémbrese que nas mostras más grandes hai, en xeral, más repeticións dos mesmos tipos). Isto é consecuencia da grande variedade de lemas que se rexistra no conxunto de CVS incorrectas, debida á falta de recorrenza de lemas que producen os errores de selección.

	lemas	ocorrenzas	coc. lema/ocorr.
aprendices (total)	329	658	0,50
aprendices (correctas)	249	548	0,45

Cadro 8: *Ratio* de lemas/ocorrenzas no total de CVS de aprendices e no subconxunto de CVS correctas

Por último, presentarase unha comparación entre os dous totais: nativos e aprendices, incluíndo as colocacións incorrectas neste último grupo. A tal efecto foi extraído un conxunto de 200 ocorrencias do total de CVS producidas polos aprendices, tal como se fixera antes co total das CVS dos nativos e as CVS correctas de aprendices. O resultado recóllese no cadro seguinte.

	lemas	ocorrenzas	<i>ratio</i> lema/ocorr.
nativos	155	200	0,78
aprendices	121	200	0,60

Cadro 9: *Ratio* de lemas/ocorrenzas no total de CVS de nativos e aprendices (inclúe incorrectas)

Compróbase así que, aínda se se considera o conxunto formado por CVS correctas e incorrectas dos aprendices, coa maior variedade que introducen estas últimas, a variedade producida polos nativos é maior.

A partir de todo o anterior cabe apuntar que só se se considera a maior variedade de CVS rexistrada nos textos de falantes nativos (parámetro medido neste apartado), podería manterse a hipótese da infrautilización de CVS por parte de aprendices de español. Se esta idea se concibe en termos da frecuencia de uso desta construcción, sen ter en conta a súa variedade, como se facía no apartado previo, a hipótese debe ser rexeitada.

5. Conclusións

Este traballo pretendía verificar a hipótese, asumida en parte da bibliografía ao respecto, de que os aprendices de español utilizan menos construcións de verbos soporte que os falantes nativos desta lingua. Partindo da comparación de producións escritas de falantes nativos de español e aprendices de ELE, chegouse á conclusión de que a hipótese debe desbotarse se por infrautilización se entende o uso de CVS en termos da frecuencia coa que a construcción discutida se rexistra nun corpus. A frecuencia de uso de CVS non só é moi similar nos textos escritos por falantes nativos e por aprendices de ELE, senón que é algo maior no segundo grupo.

É complicado, con todo, establecer a causa da maior frecuencia de CVS no grupo de nativos. Tendo en conta que en moitas ocasións as CVS contan cunha forma verbal máis ou menos equivalente, poderíase pensar que os falantes nativos fan uso do último recurso con máis frecuencia que os aprendices, mentres que estes prefieren a CVS correspondente, xa sexa porque descoñecen a súa alternativa verbal, xa sexa porque as CVS son un recurso máis produtivo na súa lingua materna e transfiren ese patrón á lingua meta. Un dato que podería apoiar o primeiro tipo de argumentación é o exemplo presentado como 0, no que un aprendiz produce unha secuencia con estrutura de CVS que é inaceptable en español en detrimento da forma verbal que sería esperable nese contexto. Na mostra empregada, non obstante, só hai un único caso coas características descritas. Probablemente, precisariase unha mostra maior para determinar se esta estratexia ten carácter recorrente ou non no proceso de aprendizaxe do español.

Con respecto a influencia da lingua materna dos aprendices na frecuencia de uso de CVS, pódense atopar datos referentes a algúns exemplos de CVS e os seus equivalentes verbais no traballo citado de Molina-Plaza e de Gregorio-Godeo (2010). Parece que en inglés e en español existe unha preferencia pola forma verbal en detrimento da CVS, pero o número de comparacións levadas a cabo é pequeno. Para determinar a influencia deste factor na frecuencia de uso de CVS nas producións de aprendices, sería necesario un estudo contrastivo que comparase a frecuencia de uso deste tipo de construcción en español e inglés (lingua meta e lingua materna, respectivamente, do grupo de aprendices considerado). É, polo tanto, unha cuestión que queda pendente de resposta en futuras investigacións.

Se desde o punto de vista da frecuencia das CVS non se pode considerar que exista unha infrautilización deste recurso por parte dos aprendices, polo menos no corpus analizado, si que se pode afirmar que existen diferenzas con respecto á variedade de CVS que se rexistra nas producións de nativos e aprendices. Os primeiros empregan un maior número de CVS diferentes que os segundos, o que se traduce nun maior número de lemas para un conxunto equivalente de ocorrencias. Non hai, polo tanto, infrautilización, senón menor riqueza léxica e maior repetición de CVS coñecidas por parte dos aprendices.

As conclusións ás que se chegou no presente traballo con respecto as diferenzas de uso de CVS entre nativos e aprendices están en consonancia co observado por Orol González e Alonso Ramos (2013) para o conxunto de colocacións do corpus estudiado. As autoras

citadas advertían que os aprendices usaban colocacións con tanta frecuencia ou máis que os nativos, pero carecían da variedade, da corrección e da sofisticación destes. Aquí non se analizan todos os parámetros recollidos no citado traballo, pero con respecto á densidade colocacional (é dicir, o número de colocacións producidas cada certo número de palabras) e á súa variedade (o número de lemas entre o total de ocorrencias), a similitude entre o total de colocacións e o subconxunto constituído por as CVS é absoluta.

6. Referencias bibliográficas

- ALONSO RAMOS, Margarita (2002): “Un vacío en la enseñanza del léxico del español como lengua extranjera: las colocaciones léxicas” en BRAASCH, Anna; POVLSEN, Claus (eds.): *Proceedings of the Tenth EURALEX International Congress*. Copenague: CST.
- (2004a): *Diccionario de colocaciones del español*. [<http://www.dicesp.com/paginas>]. [1.1.2014].
- (2004b): *Las Construcciones con verbos de apoyo*. Madrid: Visor.
- ALONSO RAMOS, Margarita; WANNER, Leo; VINCZE, Orsolya; CASAMAYOR, Gerard; VÁZQUEZ, Nancy; MOSQUEIRA, Estela; PRIETO, Sabela (2010): “Towards a Motivated Annotation Schema of Collocation Errors in Learner Corpora”, *7th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC)*. La Valetta, Malta; 3209-3214.
- ALONSO, Margarita; WANNER, Leo; VÁZQUEZ, Nancy; VINCZE, Orsolya; MOSQUEIRA, Estela; Prieto, Sabela (2010): “Tagging collocations for learners” en GRANGER, Sylviane; PAQUOT, Magali (eds.): *eLexicography in the 21st century: New Challenges, New Applications. Proceedings of eLex 2009*, Cahiers du Cental 7. Louvain-la-Neuve: Presses universitaires de Louvain; 369-374.
- ALTENBERG, Bengt e GRANGER, Sylviane (2001): “The Grammatical and Lexical Patterning of MAKE in Native and Non-Native Student Writing”, en *Applied Linguistics* 22/2, 173-195.
- BARRIOS RODRÍGUEZ, María Auxiliadora (2005): “El aprendizaje de las colocaciones del español: CALLEX, una propuesta multimedia” en ÁLVAREZ, Alfredo; BARRIENTOS, Laura; BRAÑA, Mónica; COTO, Vanessa; CUEVAS, Miguel; HOZ, Concha de la; IGLESIAS, Isabel; MARTÍNEZ, Pablo; PRIETO, María; TURZA, Anna (eds.): *La Competencia pragmática y la enseñanza del español como lengua extranjera :actas del XVI Congreso Internacional de ASELE*. Oviedo, 22-25 de septiembre de 2005. Oviedo: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo; 703-712.
- BIBER, Douglas (1993): “Representativeness in Corpus Design” en *Literary and Linguistic Computing* 8/4; 243-257.
- BUCKINGHAM, Louisa (2008): “Spanish verb support constructions from a learner perspective” en *Estudios de lingüística inglesa aplicada* 8; 151-179. [<http://institutional.us.es/revistas/elia/8/9.%20buckingham.pdf>]. [22.4.2014].
- FERRANDO ARAMO, Verónica (2010): *Materiales didácticos para la enseñanza-aprendizaje de las colocaciones: análisis y propuestas*. Memoria de máster. (<https://www>.

- meed.gob.es/redele/Biblioteca-Virtual/2010/memoriaMaster/1-Trimestre/VeronicaAramo.html) [Data de consulta: 02/02/2014]
- (2012): Aspectos teóricos y metodológicos para la compilación de un diccionario combinatorio destinado a estudiantes de E/LE. Tese de doutoramento. [<http://www.tdx.cat/handle/10803/84025>]. [1.1.2014].
- GINEBRA, Jordi (2008): “Els verbs de suport en català i en anglès. Estudi contrastiu a partir d'un petit corpus paral·lel” en *Els marges* 85; 53-73.
- HERRERA SOLER, Honesto; MARTÍNEZ ARIAS, Rosario; AMENGUAL PIZARRO, Marian (2011): *Estadística aplicada a la investigación lingüística*. Madrid: Eos.
- HIGUERAS, Marta (2006): *Las colocaciones y su enseñanza en la clase de ELE*. Madrid: Arco/Libros.
- (2007): Estudio de las colocaciones léxicas y su enseñanza en español como lengua extranjera. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.
- JESPERSEN, OTTO (1946): *A modern English grammar on historical principles. Part VI: Morphology*. Londres: Allen & Unwin.
- LOZANO, Cristóbal (2009): “CEDEL2: Corpus Escrito del Español L2” en BRETONES CALLEJAS, Carmen María; FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, José Francisco; IBÁÑEZ IBÁÑEZ, José Ramón; GARCÍA SÁNCHEZ, María Elena; CORTÉS DE LOS RÍOS, María Enriqueta; SALABERRI, Ramiro; CRUZ MARTÍNEZ, María Sagrario; HONEYMAN, Nobel Perdú; CANTIZANO MÁRQUEZ, Blasina (eds.) *Applied Linguistics Now: Understanding Language and Mind / Lenguaje y la Mente*. Almería: Universidad de Almería; 80-93.
- MARTÍN BOSQUE, Adelaida (2008): “¿Fare es hacer? Colocaciones en los diccionarios monolingües de aprendizaje de ELE” en AZORÍN FERNÁNDEZ, D.; ALVARADO ORTEGA, B.; CLIMENT DE BENITO, J.; GUARDIOLA I SAVALL, M. I.; LAVALE ORTIZ, R. M.; MARIMÓN LLORCA, C.; MARTÍNEZ EGIDO, J. J.; PADILLA GARCÍA, X. A.; PROVENCIO GARRIGÓS, H.; SANTAMARÍA PÉREZ, I.; TIMOFEEVA, L.; TORO LILLO, E. (eds.): *El diccionario como puente entre las lenguas y culturas del mundo*. Actas del II Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica. Alicante: Taller digital de la Universidad de Alicante / Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes; 444-450.
- MEL'ČUK, Igor A. (1996): “Lexical Functions: A tool for the description of lexical relations in the lexicón” en WANNER, Leo (ed.): *Lexical Functions in Lexicography and Natural Language Processing*. Amsterdam: John Benjamins; 37–102.
- MEL'ČUK, Igor; POLGUÈRE, Alain (2008): “Prédicats et quasi-prédicats sémantiques dans une perspective lexicographique” en *Lidil* 37. [<http://lidil.revues.org/2691>]. [2.2.2014].
- MIGUEL, Elena de (2008): “Construcciones con verbos de apoyo en español. De cómo entran los nombres en la órbita de los verbos” en OLZA MORENO, Inés; CASADO VELARDE, Manuel; GONZÁLEZ RUIZ, Ramón: *Actas del XXXVII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística (SEL)*. Navarra: Servicio de publicaciones de la Universidad de Navarra; 567-578. [<http://www.unav.es/linguis/simposiosel/actas/act/49.pdf>]. [22.4.2014].

- MITATOU, Zafeira (2011): *Las construcciones del verbo dar en la enseñanza del español como lengua extranjera*. [http://www.mecd.gob.es/dctm/redele/Material-RedEle/Revista/2011_23/2011_redELE_23_15Reina%20Mitatu.pdf?documentId=0901e72b8101eb7a]. [20.12.2013].
- MOLINA-PLAZA, Silvia e GREGORIO-GODEO, Eduardo de (2010): “Stretched verb collocations with give: their use and translation into Spanish using the BNC and CREA corpora” en *ReCALL* 22; 191-211.
- OROL GONZÁLEZ, Ana e ALONSO RAMOS, Margarita (2013): “A Comparative Study of Collocations in a Native Corpus and a Learner Corpus of Spanish” en *Procedia* 95; 563-570.
- PÉREZ HERNÁNDEZ, Chantal (1996): “A Pilot Study on Translation Equivalence between English and Spanish” en *International Journal of Lexicography* 9/3; 218-237.
- PIERA, Carlos; VARELA, Soledad (1999): “Relaciones entre morfología y sintaxis” en BOSQUE, Ignacio e DEMONTE, Violeta (eds.): *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa, vol. 3; 4367-4422.
- POLGUÈRE, Alain (2012): “Propriétés sémantiques et combinatoires des quasi-prédicats sémantiques” en *Scolia* 26; 131-152.
- PRIETO, Sabela; MOSQUEIRA e VÁZQUEZ, N. (2009): “Córpores y enseñanza de lenguas: se buscan colocaciones” en CANTOS GÓMEZ, Pascual e SÁNCHEZ PÉREZ, Aquilino (eds.): *A Survey of Corpus-based Research. Panorama de investigaciones basadas en corpus*, AELINCO. Murcia; 366-373.
- SÁNCHEZ, Aquilino e CANTOS, Pascual (1997): “Predictability of Word Forms (Types) and Lemmas in Linguistic Corpora. A Case Study Based on the Analysis of the CUMBRE Corpus: An 8-Million-Word Corpus of Contemporary Spanish” en *International Journal of Corpus Linguistics*, 2/2; 259-280.
- SINCLAIR, John McH e RENOUF, Antoinette (1988): “A lexical Syllabus for language learning” en RONALD, Carter; McCARTHY, Michael (eds.): *Vocabulary and Language Teaching*. Londres / Nova York: Longman; 140-160.
- WANNER, Leo; VERLINDE, Serge; ALONSO RAMOS, Margarita (2013): “Writing assistants and automatic lexical error correction: word combinatorics” en KOSEM, I., KALLAS, J., GANTAR, P., KREK, S., LANGEMETS, M., TUULIK, M. (eds.): *Electronic lexicography in the 21st century: thinking outside the paper. Proceedings of the eLex 2013 conference, 17-19 October 2013, Tallinn, Estonia*. Ljubljana/Tallinn: Trojina, Institute for Applied Slovene Studies/Eesti Keele Instituut; 472-487.

Unha tradución ó galego da *Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria* de Levin Warner (1644)

A translation to Galician of Levin Warner's "Proverbiorum ac Sententiarum Persicarum Centuria" (1644)

Francisco Millán Rodríguez

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

Resumo: En 1644 publicouse en Leiden a *Proverbiorum et sententiarum Persicarum Centuria*. Preséntase aquí a que posiblemente sexa a primeira tradución a unha lingua moderna deste traballo, ó galego neste caso. Abrindo as fronteiras da fraseoloxía actual búscase, con ela, amplia-lo espectro investigador tanto cara ó Oriente como cara ó pasado; facilitase así achegamento a un traballo pioneiro no seu tempo en moitos aspectos, entre eles por conte-las primeiras traducións directas do persa ó latín. As súas moitas referencias bíblicas e ós clásicos grecolatinos permiten, por outra parte, entendelo como un punto de encontro entre diversas culturas.

Palabras clave: século XVII, paremiología, persa, latín, cristianidade, islam.

Abstract: In 1644 the 'Proverbiorum et sententiarum Persicarum Centuria' was published. Hereby is presented this work's translation into Galician, which is possibly the first into a modern language. Opening boundaries of modern phraseology we look forward to widening the research 'spectrum' both towards the East and the past; an approach is thus enabled to an -at the time- pioneering work, containing, among other aspects, the first direct translations from Persian into Latin. In addition, its frequent quoting from the Bible and Greek and Roman classics allows us to understand it as a crossroad between diverse cultures.

Keywords: XVIIth century, paroemiology, Persian, Latin, Christianity, Islam.

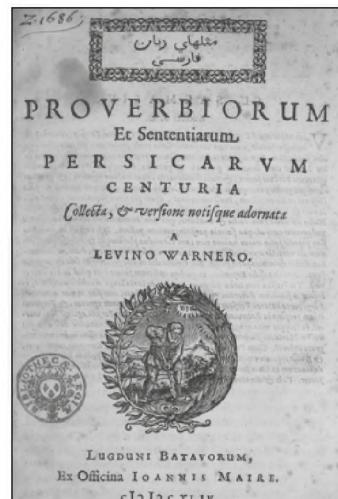
1.1. A obra

Preséntase a tradución á lingua galega dos *Cen refráns e sentencias persas*¹ de Levin Warner, que posiblemente sexa a primeira a unha lingua moderna. Esta obra, publicada en Leiden no ano 1644, constitúe un traballo de profunda erudición e de grande interese, excepcional para o seu tempo tanto como para o noso, xa que non abondan os traballos capaces de salva-las distancias entre Oriente e Occidente.

Foi Frei Martín Sarmiento (1695-1772), grande erudito pontevedrés, quen deu noticia da obra que aquí se presenta. Así o fai cando cita² o prólogo -que aquí se inclúe- da autoría de Salmasio (1.5.) e engade pouco despois, de feito, “tengo los dichos proverbios pérsicos...”. Unha vez máis, coma tantas outras, subidos ós ombreiros dos xigantes do pasado, podemos dar ese salto do máis próximo ó máis lonxano e do particular ó universal.

A colección está contida nun total de 44 páxinas na edición orixinal, e o seu uso de grafiás persas, hebreas, gregas e latinas nun mesmo corpo de texto, vén demostra-los avances técnicos do período, tratándose neste caso, de feito, dun dos primeiros libros impresos con tipos en alfabeto persa (Shurgaia 2012: 317). No presente traballo, de feito, pódese obseva-la feitura dos tipos orixinais, xa que, nos casos do persa, árabe e hebreo, preferiu-se conservalos en formato de imaxe antes que transcribi-lo seu texto.

Trátase dunha obra que pretende achega-lo lector á cultura persa, de maneira que, moitas veces, os refráns ou ditos son enriquecidos con fragmentos doutras obras, reflexións de tipo lingüístico, sentenzas similares... etc, habitualmente introducindo relatos da obra persa *Golestan* (Shurgaia 2012: 318) pero tamén relatos árabes ou referencias clásicas. É deste xeito como, sobre o contraste coas culturas que a rodean, tanto coa do propio autor que nós compartimos como coas que a precederon, como Warner leva o lector ó encontro doutras realidades humanas: dótase de significación así a este crisol humano, precisamente no encontro peculiar ó que nos fai asistente.

¹ A edición usada procede da Bibliothèque Nationale de France, no département Littérature et art, coa signatura Z-3662. [<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6245103x.r>] [27.10.2014].

² O fragmento, que foi recollido recentemente por Ferro Ruibal e Varela Martínez (2012: 101), nun artigo no que trataron de concreta-las súas moitas aportacións á fraseoloxía, é o seguinte: “(§ 4894) La mayor parte de los proverbios son sentencias morales, otros son físicos y médicos, otros aluden al tiempo (160v) y estaciones, otros aluden a naciones, lugares y personas, otros son jocosos y otros irónicos y satíricos. Los proverbios de Salomón todos son instructivos. No hay nación que no los tenga más o menos agudos. Y los más agudos, por voto del célebre francés Claudio Salmasio, son los proverbios o refranes españoles. Levin Warner tradujo en latín cien proverbios persianos, y en la carta que Salmasio le dice: *Inter europaeos, hispani in his excellunt. Itali vix cedunt. Galli proximo sequuntur intervallo,*” [Entre os europeos sobresaen nisto os hispanos, os italianos van pouco atrás, os franceses séguenos a moi pouca distancia] “supone que la agudeza de los proverbios prueba la agudeza de los nacionales, y es de mucho peso que siendo francés, y con voto, dé la primacía a los españoles.” (SARMIENTO// MONTEAGUDO (2008): IV, 109-110)

O traballo de Tea Shurgaia, no seu conxunto, vén ser boa introdución do presente, na medida en que presenta a obra, traza as súas fontes na literatura persa, e comenta o -moi pobre- coñecemento dela no mundo iranio. Aquí, en cambio, adóptase unha perspectiva oposta, antes que o interese da obra en si en canto ás súas fontes, buscarase, por unha banda, un entendemento da obra en si respecto ós seus focos de interese (1.3), para o cal se partirá dun entendemento da vida do autor (1.2) e, por outra (1.4), segundo a Piirainen (2011; 2012), valorarase a súa posible influencia no noso entorno, permitíndonos traza-lo diverso e o común entre diferentes contextos paremiolóxicos.

1.2. O autor

Non pode menos que causar admiración o coñecemento e altura intelectual desa procesión de nomes ilustres que desfila polas páxinas deste pequeno tratado. No século XVII en Leiden concentrábase un conxunto de personalidades de grande altura intelectual, de curiosidade extensa e amplio dominio de idiomas. Con seguridade podemos afirmar que entre os coñecidos de Warner brillaban nomes como Antonio Thysio, ó que vai dedicada a obra, teólogo da época, ou Claudio Salmasio, sucesor na cátedra a Scalígero e prologador deste refraneiro. Todos eles sorprenden pola súa erudición e poliglosia, que en moitos casos adquiriran de forma autodidacta e que adoitaba incluír, polo menos, tódalas linguas sagradas e o árabe.

Un máis deles é Levin Warner³ (Lippe 1619⁴ - Istambul 1665). Foi alumno do Athenaeum Illustre de Bremen e posteriormente a súa vida desenvolveríase xa en dous escenarios principalmente: a Universidade de Leiden, onde se matricula á idade de 19 anos, no ano 1638, e na que permanece ata os 26 anos, e Istambul, a capital imperial do Imperio Otomano, na que habita ata a súa morte no ano 1665. O eixo principal dos corenta e sete anos da súa vida está marcado así pola súa marcha a Istambul, cando corría o 1645.

Podemos, polo tanto, colocar separadamente os seus 26 anos de mocidade nos Países Baixos, nos que foi quen de publicar un total de catro obras, que tratan cuestiós de tipo máis ben erudito, e os seus vinte anos en Istambul, dedicado principalmente a actividades de tipo diplomático e comercial. Neste segundo período foi quen, asimesmo, de acumula-lo chamado *Legatum Warnerianum*, unha importantísima colección bibliográfica de, principalmente, manuscritos, que á súa morte doou á Universidade de Leiden.

O autor desta colección, por estes azares da súa vida, non foi tan prolífico coa pluma coma os seus mestres ou coma algúns dos seus compañeiros da Universidade de Leiden, xa que a produción del limitase ós seus anos mozos. En 1644, con 25 anos, publicara xa, como dicíamos, as seguintes catro obras, contando con esta: *Dissertatio, qua de Vitae Termino, utrum fixus sit, an mobilis, disquiritur ex Arabum & Persicarum scriptis*⁵ (Amsterdam,

³ A fonte principal usada aquí foron as páxinas que a Warner lle adican Vrolijk e Van Leeuwen (2013: 48-51 e 57-58) xunto coas anotacións feitas por Shurgaia (2012) e De Rieu (Warner 1883).

⁴ Esta data indícaea de Rieu na súa introdución ás cartas de Warner. É o único que a facilita cun dato concreto: *nam die 19 mensis Mai anni 1638 Levini Warneri Lippiaci nomen relatum esse in Album nostrum Academicum legimus, vigesimum tunc annum agentis.* “posto que lemos que o día 19 do mes de maio do ano 1638 o nome de Levin Warner de Lippe foi incluído no noso álbum académico, cando ía para os 20 anos” (Warner 1883: VII).

⁵ “Dixertación, na que se discute, a partir de textos árabes e persas, se a vida ten un final fixo ou móbil”.

1642); *Compendium Historicum eorum quae Muhammedani de Christo et praecipuis aliquot religionis Christianae capitibus tradidierunt*⁶ (Leiden, 1643); *Proverbiorum et Sententiarum Persicarum Centuria* (Leiden, 1644); e *Epistola Valedictoria in qua inter alia de Stylo Historiae Timuri*⁷ (Leiden, 1644).

Característica principal das súas obras é o coñecemento e interese que amosa polas linguas e realidades orientais, manexando con soltura o persa, o turco e o árabe. Sorprende que a adquisición deste coñecemento fose posibilitado unicamente polo entorno de Leiden, se admitimos ademais, como indica Shurgaia (2012: 324), que debía facer uso da lingua persa na oralidade. Tal adquisición de habilidades lingüísticas, sen entrar na súa ampla capacidación en ámbitos como a teoloxía e a historia, pódese comprender tan só remitíndonos ó desenvolvemento da Universidade de Leiden na Idade Moderna, que entre outras cousas incluía a atracción de nativos en linguas orientais (Vrolijk e Van Leeuwen 2013: 43).

Este refraneiro, en boa medida, foi a súa despedida da dedicación exclusiva ó mundo da universidade, para dedicarse a actividades que, ou despertaban máis a súa curiosidade, ou lle ofrecían a posibilidade de estar máis preto do seu foco de interese: o mundo oriental. Como anuncia na súa *Epistola Valedictoria*⁸, sentíndose inspirado impulsado por ese “favonio” do afecto dos seus amigos (1644: 4), Warner marcha para Constantinopla ó ano seguinte, en 1645. O cambio non debeu de ser menor.

As súas cartas son magnífica testemuña das dificultades do seu período en Contantinopla, que abrangue o que lle restou de vida, do ano 1645 ó 1665. A primeira e última carta correspóndense precisamente con estas datas, e, nelas, vémo-los sucesos históricos que atormentaron aquel confuso período da historia do Imperio Otomano. A colección, publicada por de Rieu, ábrese coa descripción patética da súa situación de abandono en Constantinopla, da que me permito tan só esta pequena mostra:

*Centenos quos accepi imperiales suo jure quasi sibi vendicavit medicus, ut expelleret gravem dysenteriae morbum, et ophthalmicis mederetur doloribus. Nulli nunc nummi, quos in magistros impendam, quibus libros comparem, plane ut non videam quomodo Tuae, Magne patronae, aliorumque expectationi sim satisfacturus, nisi brevi huic meae succurratur inopiae. (...) Libros quippe quibus mutuo concessis utebar, alio transportavit possessor, amici, qui nummos commodabant, discedunt et sua repetunt.*¹⁰ (Warner 1883: 1)

⁶ “Compendio histórico do que os mahometanos recollen por tradición sobre Cristo e sobre outros elementos principais da relixión cristiá”.

⁷ “Carta de despedida na que entre outras cousas [se trata a cuestión] do estilo da *Historia de Timur*”. Nótase que Timur ou Temur é o nome orixinal de Tamerlán. Este último nome é corrupción de Timur-i-Lenk, que significa “Timur o coxo” (Nicolle 2004⁹: 3).

⁸ “Carta de despedida”.

⁹ Tal é o nome do “vento que favorece”, sentido que xa se percibe na raigame da palabra.

¹⁰ “Os cen imperiais que recibín levounos o médico coma se fose un dereito, por me saca-la enfermidade da disentería e trata-la dor dos ollos. Agora xa non hai cartos, nin para paga-los mestres nin para mercar libros. De xeito que non vexo como poderei satisface-las expectativas túas e as dos demais, se non socorredes a miña ruína.” (...) “Os libros, que me emprestaran, levounos a outra parte o seu dono; os amigos, que me prestaban cartos, marchan e volven ás súas cousas.”

Tras esta terrible estampa vémolo, despois, na terceira, dando noticia da morte do sultán Ibrahim I, do despedazamento do visir¹¹ e da substitución del polo seu irmán, que sería o sultán Mehmed IV. O ton xeral do epistolario continúa nestes termos, relatando os acontecementos históricos do período e introducindo, aquí e acolá, valoracións persoais de variado tipo. Impresionado, por exemplo, pola corrupción xeneralizada na cidade imperial, comenta: “*videmus nunc Constantinopolin tanquam locum, in quo nihil aliud est nisi cadavera quae lacerantur, aut corvi qui lacerant*”¹² (p.11). Estes acontecementos detálloa Warner para a información do seu patrón David de Wilhelm.

Co tempo Warner desenvolvería contactos na cidade, e, doce anos despois, en 1657, é nomeado Residente dos Países Baixos no Imperio Otomano, cargo inferior ó de embaixador, pero con asignación de salario e porcentaxe nos beneficios das mercadorías. Nesta etapa, ata a súa morte en 1665 só oito anos despois, desenvolvería a súa inmensa actividade como colecciónista, que levou a que o *Legatum Warnerianum*¹³ sexa hoxe un referente fundamental da bibliografía manuscrita procedente de Medio Oriente.

É así que os últimos anos da súa vida transcorren en Istambul, vivindo “ó estilo oriental”, convivindo sen casar cunha dama ortodoxa da boa sociedade constantinopolitana e rodeado dos turcos otomanos coma un máis. Un dos seus grandes obxectivos foi o misionerismo protestante entre os ortodoxos do imperio otomano –estando prohibida a apostasía dende o Islam- e, inmediatamente relacionado con isto, a tradución da Biblia ó turco como medio necesario.

A publicación desta última obra foi interrompida pola súa morte, o día 22 de xuño de 1665, que, polo que parece, foi causada por envenenamento. Afírmalo así Bovobio -un polaco que fora capturado e convertido ó Islam e ó que lle encargara a tradución ó turco das Sagradas Escrituras-, cando escribe, en Londres, ó colecciónista Isaac Basire con estas palabras: “after I had finished this [the OT and NT] in two years, together with the Apocrypha, he was killed two months later by unknown criminals using poison” (Neudecker 2009: 183).

Tratando de valora-lo convxunto heteroxéneo das experiencias vitais de Warner, atopámonos coa reafirmación reiterada do seu compromiso cristián, compaxinado perfectamente co seu orientalismo no seu espírito misioneiro. Cando fala das súas actividades en Constantinopla, dinos: “*dum varia Karaitarum scripta evolvi, dum Graecorum Armenorumque ritus et*

¹¹ *cujus sanguinem multi pro ultione hauserunt, eo satiari cupientes, quod ipse innocentissimi sanguinis ante insatiabilis fuisset /* “moitos derramaron o sangue del por vinganza, queréndose fartar, porque el mesmo antes fora insaciabie co sangue más inocente” (Warner 1883: 4)

¹² “Vemos agora Constatinopla como un lugar no que só hai cadáveres esnaquizados ou corvos que os esnaquizan”.

¹³ Pódese destacar aquí, a nivel hispano, unha publicación recente de Alonso Fontenla (2009), que nos descobre, entre o *Legatum Warnerianum*, un relevante códice de procedencia toledana. Asimesmo ten interese a seguinte noticia, tomada de Weststeijn (2004): “Together with Jan Just Witkam, Kruk also translated another Andalusí masterpiece that had been in the Netherlands since the seventeenth century: Ibn Hazm’s (d. 456/1064) treatise on love *Tawk al hamāma* (The Dove’s Collar). The only surviving manuscript of this famous work was originally bought in the seventeenth century by the Dutch ambassador in Istanbul, Levin Warner, who bequeathed it to the Leiden University Library” (p. 206).

ceremonias Ecclesiasticas pervidi”¹⁴(Warner 1883: 1). Este debía se-lo seu día a día, avanzando na busca dun entedemento filolóxico, artellado sobre estes dous polos de interese relacionados, por unha banda o entendemento dos pobos e, por outra, a transmisión da palabra de Deus contida no Antigo e Novo Testamento. É deste xeito como se pode observar unha unicidade no percurso da súa vida.

A atención que lle prestou á paremioloxía e a súa implicación relixiosa son, xa que logo, concrecións desta busca persoal. Como mostra do primeiro débense engadir, ó presente traballo, dúas colección máis de paremias, unha de gregas¹⁵, e outra de árabes e turcas¹⁶. No relixioso interesouse, en especial, polo xudaísmo karaíta. Esta secta foi entendida neste período como un referente para o protestantismo, debido a que excluía a tradición talmúdica centrándose na Torah. A adquisición de trinta manuscritos clave do karaísmo por parte de Warner durante o seu período como diplomático supuxo un paso decisivo nesta materia (Berti 2005:118), xa que permitiu o desenvolvemento de subseguientes xeracións de estudos sobre o xudaísmo ata entrado o século XIX.

Mesmo neste pequeno refraneiro, que a primeira vista non parece directamente relacionado coa relixiosidade, senón con cuestións de natureza máis profana, vemos como unha e outra vez aparecen referenciais a esta realidade. No refrán terceiro, sen ir más lonxe, aproveita unha referencia á chamada ó rezo para introduci-la fórmula habitualmente usada. Máis claramente, no refrán 61, dedícallle un espazo importante, case dúas páxinas completas no orixinal (Warner 1644: 29-30), a unhas historias apócrifas de Xesús, que introduce cun sinxelo “huius generis sunt illa, quae a Iesu dicta esse tradunt”¹⁷ (1644:28).

Entende Shurgaia que a súa carreira diplomática impidiu o seu desenvolvemento como académico, chegando a afirmar “it is a pity that a man of such wide scholarly interests should have wasted his time on his diplomatic career; he died rather young and therefore could not achieve more” (2012: 313). Asimismo resume os seus esforzos cando indica “he did not succeed in developing into a true diplomat and did not become a distinguished missionary, though he tried his best in both of these fields” (*ibidem*).

Respecto á figura deste estudoso, creo necesario entender que probablemente non buscase “alcanzar” nada no mundo académico, senón que buscaría máis ben facer aportacións reais para o avance xeral do coñecemento humano. Pódese entender, así, a súa renuncia a un futuro brillante no ámbito académico para baixar, por así dicilo, ó mundo real, onde buscou

¹⁴ “namentres lin varios escritos karaítas, e observei con atención as ceremonias eclesiásticas dos gregos e os armenios”.

¹⁵ Existe unha edición deste traballo co título Συλλογή ἑλληνικῶν παροιμιῶν ὑπό Levinus Warner [Colección de proverbios gregos por Levin Warner], da autoría de D. C. Hesselink, elaborada en Leiden en 1899 e publicada en Atenas no ano 1900 por parte N.G. Politis como parte dunha obra máis ampla: ΠΙΟΛΙΤΗΣ, N. G. (1900). Μελέται περί τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παρομία. Τόμος Β'. Αθήνα: Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. [Politidis, N.G. (1900). Estudos sobre a vida e a lingua do pobo grego. Tomo II. Atenas: Tipografía de P.D. Sakellarios].

¹⁶ Este traballo, inédito polo que sei, consérvase na biblioteca de Leiden. É accesible en [<http://primarysources.brillonline.com/browse/memo-2-the-ottoman-legacy-of-levinus-warner/collection-of-arabic-and-turkish-proverbs-and-sayings;lw140>] [02.12.14].

¹⁷ “Deste mesmo tipo son as cousas que segundo a súa tradición dixo Xesús”

ser ponte entre o orientalismo e o Oriente mesmo, como colector de libros e manuscritos, e entre Deus e as xentes, como tradutor bíblico.

Foi, por tanto, menos ilustre por obra propia que outros, áinda sendo no intelectual igualmente brillante, pero superounos quizais por legado. O chamado *Legatum Warnerianum*, que recolle en especial ó redor de 1000 manuscritos do Medio Oriente, continúa coidadosamente resgardado na Universidade de Leiden¹⁸, onde segue a ser fonte de estudos e coñecemento nas máis variadas áreas. O seu afán de investigador segue hoxe vivo en todo estudoso que se achega ó seu gran *Legatum*. Se os seus esforzos propios, nalgúns casos, non chegaron a bo porto, débese culpa-la morte, que o arrebatou do mundo á temperá idade de 46 anos.

1.3. Obxecto da obra

Os proverbios están dispostos sen orde recoñecible ningunha. Isto, ás veces, dificulta a correcta interpretación do seu sentido, sobre todo cando, como é o meu caso, só se conta co entendemento da tradución latina. Creo posible afirmar, non obstante, que en ningún caso o resultado é incomprendible, e, na medida do posible, tratouse de adoptar unha linguaxe o máis clara posible neste romance noso galego.

Dá a impresión logo de que as fortes peculiaridades deste refraneiro remiten inmediatamente ós intereses do autor. Os comentarios, cando non teñen un sentido de aclaración lingüística, remiten case sempre a textos relixiosos ou fábulas morais, buscando observa-lo transfondo moral e espiritual do pobo persa. A elección parece orientarse sempre cara a este tipo de refráns, chamando a atención a total ausencia de refráns de tipo meteorolóxico ou agronómico, por exemplo, e resultando excepcionais aqueles de carácter cotián, como os que tratan situacóns sociais (94) ou de parella (67).

A maioría recollen, máis ben, sentenzas de carácter xeral, das que se poden extraer ensinanzas de tipo moral ou reflexións de carácter social. Este desaxuste coas proporcións, en canto a tema, que habitualmente ten un refraneiro, fai que nos preguntemos pola orixe destas sentenzas. Shurgaia (2012) explorou acertadamente este ámbito, observando que 59 delas teñen a súa orixe no *Golestan*, obra clásica de Sa'adi, o máis coñecido dos poetas persas da Idade Media. Asimismo do *Golestan* procederían, segundo afirma (2012: 318), dez dos ditos e sete das historias que se inclúen nos comentarios.

Chama a atención, por exemplo, que cinco dos refráns traten directamente sobre a morte ou a fin do mundo, amonestando sobre a superioridade dos bens espirituais porriba dos materiais (6, 17, 32, 34, 52, 53, 71). Destes sete, todos, agás o 71, proceden do *Golestan* (Shurgaia 2012: 318), e sobre este último Shurgaia indica que non é familiar ás coleccións paremiológicas persas (321). Outros catro, neste sentido, tratan da fe e a confianza en Deus (47, 75, 99, 100), ningún dos cales procede do *Golestan*; tampouco Shurgaia atopa referencia para eles.

¹⁸ Hoxe podemos ler, na introdución ás coleccións orientais desta universidade, o seguinte: “The Oriental collections of Leiden University Library are generally known as *Legatum Warnerianum*, “Warner’s Bequest”, a reference to Levinus Warner (1619-1665), minister of the Dutch Republic to the Sublime Porte, whose legacy of 1,000 Middle Eastern manuscripts constitutes the core of the present-day collections.” [<http://www.library.leiden.edu/special-collections/oriental-collections/intro-orient.html>] [02.12.14].

TEMARIO IDEOLÓXICO DOS PROVERBIOS DE L. WARNER				
Prudencia e imprudencia	Sabedoría, Aprendizaxe e ignorancia	Amizade, inimizade e relacións sociais	Goberno e cidadanía	Fama e difamación
1, 3, 4, 5, 12, 16, 23, 28, 31, 37, 42, 46, 51, 61, 62, 64, 65, 69, 72, 74, 78, 86, 87, 90, 92, 93	2, 7, 18, 19, 20, 21, 22, 29, 32, 35, 37, 39, 43, 63, 81, 88, 89	24, 25, 30, 67, 68, 76, 79, 82, 83, 94, 95	11, 26, 27, 31, 45, 49, 66, 70, 91, 96	10, 13, 36, 44, 50, 55, 57, 74, 77, 97
Fortuna/infortunio	Viaxar	Morte/Fin.	Fe en Deus	Outros
8, 9, 14, 15, 42, 56, 80, 83, 98	40,41	6, 17, 32, 34, 52, 53, 71	47, 75, 99, 100	38, 47, 54, 58, 59, 60, 73, 84.

Obviamente é L. Warner quen escolle os refráns persas que quere comentar. O primeiro que sorprende é a ausencia de proverbios climatológicos e agronómicos, que adoitan constituílo núcleo de tódo-los refraneiros e a abundancia de paremias de carácter espiritual ou que falan da conducta ideal. Son frecuentes as reflexións sobre a aprendizaxe e a prudencia, á esquerda da primeira táboa, que vemos como as dúas categorías máis frecuentes. Entre eles son frecuentísimas as referencias á natureza invariable das cousas; reflexións coma as seguintes son unha constante:

18. *O burro de Xesús, aínda que vaia á Meca, chegado ali burro seguirá.*// 19. *Ó final o lobeto lobo quedará, aínda que se edueque entre homes.*// 20. *E logo, cando se fixo unha espada boa dun ruín ferro?*// 21. *Pulindo non se lle saca a ferruxé ó ferro picado*// 22. *A prata e o ouro veñen da pedra, pero non se topa en calquera pedra nin prata nin ouro.*// 29. *Burro naceu, burro viviu, burro morreu*¹⁹.

Podemos establecer unha relación entre estas sentenzas ou proverbios coa doutrina calvinista da dobre predestinación, que defende que tanto os condenados como os que se van salvar teñen o seu destino marcado dende o principio. A demostración de tal criterio tentáraa realizar Calvino a través de citas bíblicas, xunto con S. Paulo e Sto. Agostín. A inclusión destas sentenzas ou proverbios debemos valoralas, por outra parte, no contexto da polémica co Arminianismo ou remonstrantismo, corrente que se opuña ó calvinismo ó

¹⁹ Cómpre sinalar que, destes seis refráns que colocamos como exemplo, só o 29, quizais de certo sabor popular, non procede do *Golestan* (Shurgaia 2012: 318).

defende-la vontade do home como protagonista da súa salvación, na medida en que podía rexeita-la grazá polo seu libre albedrío²⁰.

Dende o momento en que a obra vai adicada a Antonio Thysio, importante teólogo, filólogo e historiador, ó que vemos censura-las crenzas dos remonstrantes (VV.AA. 1626: 6) xunto co resto de profesores de teoloxía de Leiden, podemos supoñer que o propio Levin compartiría o principal dos seus postulados. Dada a intensa vivencia da relixiosidade por parte dos homes da época, debemos entender que esta cercanía non está desprovista de significado, e que é precisamente neste sentido como debemos interpreta-la sorprendente recorrenza do tema da fatalidade no presente traballo.

Podemos así establecer un vencello moi claro entre esta obra de Warner e o seu precedente máis inmediato (Warner 1642), unha *dissertatio* sobre a fin da vida -o *terminus*, *utrum fixus sit annon*- se está fixada ou non. Neste tratado, dende as obras árabes e persas, insiste no criterio común entre eles en relación coa predestinación do fado para tódalas criaturas, incluídos peixes e moscas (1642: 17), pero, naturalmente, en especial para o home, que tería fixado o seu día e hora dende o principio.

A presente obra, como continuación, observaría o entendemento oriental -neste caso nomeadamente entre os persas- doutras nocións, que non indica expresamente, pero ás que volve de xeito recorrente. Quizais fose a súa intención inicial -nunca o saberemos- levar a cabo un traballo similar ó previo, tratando a cuestión da salvación, e despois o derivarse cara a un tipo de obra máis xeral e cun carácter en certa medida popular.

As continuas referencias, por unha banda, á dita noción de aprendizaxe e condición innata, e, por outra, á fin do mundo e á morte, en número desproporcionado en relación cunha obra deste tipo, virían incidir nesta posibilidade. O feito de que no inicio desta obra, ó dirixirse ó lector (Warner 1642: 7), cite expressamente o *Golestan* como fonte fronte á ausencia de tal referencia no refraneiro, débese entender igualmente en termos de continuidade dunha na outra. Só neste sentido podemos comprender que tal referencia non fose necesaria.

O interese de Warner, por tanto, ía na busca dunha teoloxía natural, nun contexto de análise dos coñecementos sobre Deus de sociedades distintas entre si, máis que na simple recollida de refráns cun interese paremiolóxico, que tampouco está excluído. Estes *Cen refráns e sentencias persas* débense valorar, xa que logo, con prudencia, partindo dun entendemento do seu foco de interese interno como conxunto. O seu carácter está a medio camiño entre o dunha colección de sentenzas de tipo literario e o dun refraneiro propriamente dito. Estes trazos impregnán os ditos e proverbios aquí recollidos e débense ter en conta antes de tomarlos en consideración individualmente.

²⁰ Sobre a fortuna posterior desta corrente abonda indica-lo seguinte: “Although the principles of Arminius were solemnly condemned in the great Calvinist Synod held at Dordrecht, or Dort, in 1618-19, and the “Remonstrant heresy” was rigorously suppressed during the lifetime of Maurice of Orange, nevertheless the Leyden professor had given to ultra-Calvinism a blow from which it never recovered. The controversy was soon transplanted to England where it roused the same dissensions as in Holland. In the following century it divided the early Methodists into two parties, the followers of John Wesley adhering to the Arminian view, those of George Whitefield professing the strict Calvinistic tenets.” (Loughlin 1907).

1.4. Valoración

O descoñecemento por outras fontes dalgúns destes refráns e a propia antigüidade do refraneiro poden espertar un interese investigador, en especial no que se refire ó proxecto *Widespread Idioms in Europe and Beyond*²¹. Este proxecto, que vén desenvolvendo Elisabeth Piirainen coa colaboración de investigadores procedentes de toda Europa e parte de Asia²², ten por obxecto rastrexar locucións que comparten a mesma estrutura léxica e semántica nun número grande de linguas.

Tratando de simplifica-lo proceso de desenvolvemento do proxecto, o seu resultado principal observámolo no seu *Widespread Idioms in Europe and Beyond: Toward a Lexicon of Common Figurative Units* (Piirainen 2012), no que, ó longo de 600 páxinas, se recollen distintas locucións comúns a un número variable de linguas europeas, normalmente alto, xunto coa súa procedencia, moitas veces atopada nas Sagradas Escrituras ou en obras literarias. Quizais este refraneiro sirva para limita-las afirmacións coas que Piirainen pecha este ensaio de Lexicon:

The idea that the figurative lexicon of a given language provides the basis for an idiosyncratic cultural worldview that mirrors some national-cultural character and mentality originated in national romantic thinking, which thought of nations as being identical to languages or cultural communities – something that even in Europe alone is nowhere the case. This idea has largely been disproved and abandoned since. (Piirainen 2012: 513)

Warner non semella estar de acordo con este tipo de afirmacións. Na súa introdución lemos como vai loando os engados de cada lingua, destacando nos árabes a “sabedoría e sutileza”, nos turcos “a magnificencia e altura”, nos persas “a suavidade e a elegancia” (1644: 5). Así semella entender, en todo momento, a lingua como receptora, transmisora e conduto principal da idiosincrasia dos pobos, nos modismos da cal residiría o aceno máis característico deste pulo social reflexado pola fraseoloxía.

Pese a que a obra de Warner está dirixida á recollida e estudo das sentenzas e proverbios persas, en 2.27 observamos que asimesmo lle presta atención ás locucións, onde indica as diferenzas presentes no uso de fraseoloxismos entre o mundo grecolatino e o entorno persa. Sinala así que a unha locución como *coñece-lo león polas unllas* “nin adiviñando lle sacan un sentido parecido” os persas, mentres que, a unha locución persa escura expresada en latín “ninguén que coñeza a lingua latina sería quen de darrle coa intención”. Estas afirmacións son matizables, por outra parte, coa lectura de 2.35, en que os usos idiomáticos presentes na lingua persa da palabra *ollo* pódemos lembrar usos parelllos en linguas modernas occidentais.

A utilidade do presente traballo, xa que logo, máis aló do seu interese en si, podería estar nunha mostra dos límites do que é común na paremioloxía, limitando posibles afirmacións xeralistas neste sentido. Ó engadi-la perspectiva histórica é posible matiza-las posibles

²¹ Sobre este proxecto: [<http://www.widespread-idioms.uni-trier.de/>] [02.12.14].

²² [<http://www.widespread-idioms.uni-trier.de/?p=teilnehmer&lang=en>] [02.12.14].

afirmacións xeneralistas, enmarcándoas no decurso do tempo e no contraste, xa non só entre as sociedades contemporáneas, senón tamén entre as históricas. É proba, noutro sentido, do vivo ambiente cultural da universidade de Leiden no século XVII, que nos traslada a un tempo do que temos moito que aprender, especialmente no noso tempo, no que a sobreespecialización é norma na academia.

A impresión final da lectura deste traballo de Warner é a dun, que chamarían os antigos, προτρεπτικὸς λόγος, un intento de atrae-los lectores á reflexión sobre a cultura e relixión persas, achegándoos á súa lingua e literatura dun xeito simplificado e entretido: unha lectura grata para os coñecedores e introduutoria para os interesados. As escollas feitas polo autor non están espidas de significación, senón que apelan a disputas do seu tempo e ós intereses que, por aqueles anos, animaban o estudo dos orientalistas de Leiden.

A obra debeu de xerar interese no seu tempo. Abondo como para que, cento vinte e seis anos despois, isto é, cando corría 1770, o noso Frei Martín Sarmiento, como antes se indicou, citase con total precisión as palabras introductorias de Salmasio: *Inter europaeos, Hispani in his excellunt, Itali vix cedunt, Galli proximo sequuntur intervallo*²³. Máis alá destes grandes eruditos, con todo, creo improbable achar referencias similares.

Na introdución indícanos Salmasio, inmediatamente despois da cita que daba Sarmiento, *Argutae brevesque loquendi formulae quamvis e trivio petitae, & plebi frequentatae, suas habent venieres, & genium cuiusque gentis penes quam celebrantur*²⁴ (Warner 1644: 1). De certo que estas aseveracións identifícanse só en certa medida coa realidade. É difícil crer que efectivamente fosen *e trivio petitae*²⁵ cando, como demostrou Tea Shurgaia (2012: 318), dos 100 proverbios 59 proceden do *Golestan* (“o Xardín das Rosas” en persa), ampla colección obra de Sadi, un dos grandes poetas medievais persas; este feito é recoñecido polo autor só en cinco ocasións (2, 4, 36, 75 e 91), aínda que existe a posibilidade de que en verdade os oíra en boca de outros.

Apúntase, por último, que todo o introducido entre corchetes [] é engadido respecto ó orixinal. Tratouse de aclarar aqueles puntos de interpretación más escura e completa-las citas na medida do posible, engadindo a referencia necesaria. Alí onde semellou posible fixose un intento, así mesmo, de indicar paralelos en galego ou castelán.

1.5. Prólogo de Salmasio²⁶

Claudio Salmasio saúda ó autor.

Hai pouco tempo, eruditísimo Warner, vin na imprenta os Proverbios persas que están tocando á fin, coa túa tradución. Despois de ollar por riba os que xa están impresos non

²³ “Entre os europeos os hispanos son nisto os máis descatados, os italianos pouco menos, e os franceses siguenos a pouca distancia”.

²⁴ “Os ditos agudos e breves, aínda que se recollan na rúa e sexan de uso vulgar, posúen os seus encantos e amosan o xenio do pobo que lles dá a súa fama”.

²⁵ “sacados da rúa” (lit. “recollidós no cruzamento de camiños”)

²⁶ Claudio Salmasio (1588-1653), erudito francés, a el débese o descubrimento do único manuscrito da *Antoloxia Palatina*, así chamada pola Biblioteca Palatina de Heidelberg, lugar da súa aparición (*Encyclopaedia Britannica*: s.v. *Anthology*).

me foi difícil asegura-lo valor e a importancia do traballo que levaches para dalos ó mundo latino. As agudas e curtas maneiras de falar, áinda que sacadas da rúa e a miúdo empregadas polo pobo, teñen o seu encanto, manifestan o enxeño do pobo que as usa e mostran a súa agudeza. Entre os europeos sobresaen nisto os españois, os italianos, van pouco atrás, os franceses séguenos a moi pouca distancia. Teño oído que tamén os belgas, para que non se queixen de quedaren esquecidos, tampouco están faltos de adaxios enxeñosos e graciosos. Non hai ningún pobo tan inculto e bárbaro que non abonde na brevidade desta clase de ditos populares que expresan en poucas palabras algunha agudeza. Os mesmos campesiños en case tódolos pobos disponen tamén de tales recursos, moitas veces non tan incultos e faltos de graza como é a súa vida. Quedan as coleccións dos gregos que mostran o enxeño deste pobo, onde se evidencia que en todo foron sabios e agudos. Tampouco os orientais están faltos de graza e agudeza neste aspecto. Erpenio²⁷ publicou cousas dos árabes, das que é fácil facer un xuízo de en que sobresaíron neste campo. Ti estasnos sacando a relucir cousas dos persas, que neste eido avantaxan cumplidamente as dos árabes, pola elegancia e beleza de semellantes ditos proverbiais, e non sen moito enxeño. Sigue dando así a coñece-las letras persas completamente descoñecidas ó noso mundo e dáte presa en levalas de Persia a Leiden. Que farías se vivises en Persia? Non importarías as mercadorías que a vida tanto aprecia de alí, non tan dignas de estima a non ser para os que senten devoción por Mercurio, que preside o lucro. Ti que estás interesado nas expresións breves farías pasar tódolos recursos da súa lingua a estas terras. Cando importases a Europa as mercadorías persas e mailas árabes volverías onda nós cargado cos despoxos de Oriente. Por iso desexo que poidas facelo canto antes e de corazón fago votos e súplicas para que acelére-la proxectada viaxe con este fin, feliz e venturosa para ti. Adeus e sigue queréndome. Leiden, 9 de agosto de 1644.

1.6. Introducción de Warner

Benévolu Lector:

Se che parece ruda ou inacabada a edición deste traballío, espero que as limitacións de tempo no que se fixo poidan excusalo. A verdade é que se chego a ter máis tempo entregaría un libriño más requintado, un que brillase con moitos más proverbios e sentenzas áinda más elegantes ca estas, que estivese acompañado de notas mellores e más precisas. En todo caso prégolles ós que estimen as cousas sen maldade, con boa vontade e xuízo, que me aconsellen sempre que atopen cousas deslabazadas ou sen corrixir, alí onde se faga notar en que condicións fixen público este traballo.

Penso, con todo, que lles satisfará ós meus amigos, que buscan ter ocasión de coñece-la lingua persa. A eles, insisto, quíxenlle dar a probar algún dos encantos desta lingua, para que puidesen xulgar por si mesmos o seu xeito singular, posto que ata o de agora non había nada traducido á lingua latina dende escritos propriamente persas. Tanto engado ten esta lingua canto pode imaxinarse en ningunha lingua, en tal grao que nin

²⁷ Erpenius (Van Exe), Thomas (1584-1624): Orientalista holandés, profesor en Leiden; destacan a súa gramática árabe e os seus avances na edición impresa con tipos árabes (*Encyclopaedia Britannica*: s.v. Erpenius).

os árabes nin os turcos o poden acadar. Por iso, se admiro a sutileza do árabe e louvo a maxestade do turco, entón da elegancia do persa son un completo namorado. Os árabes falan con sabedoría e sutileza, os turcos con magnificencia e altura, pero os persas con suavidade e elegancia.

Tiven xa moitas conversas variadas cos que falan en hebreo, en árabe, en persa e en turco; pero ningunha oíñ que tanto me emocionase, que de tal maneira xuntase a beleza e o xeito, como o persa. Non recomendaría a ninguén que tentase, antes de mergullarse ben no árabe, poñerse a traballa-lo persa, como tampouco me atrevería a propoñerlle que se esforzase no turco -que querería xuntar coas outras dúas- antes de poñer por diante o árabe e o persa. Hai infinitos préstamos do árabe no persa, e son un milleiro os do árabe e o persa no turco. Se un ten todos estes ben coñecidos, aprenderá as línguas que mesturan estas palabras cun traballo máis sinxelo e vantaxoso.

Engade ademais que un rapaz non vai ser quen de distingui-las palabras de cada lingua entre elas, senón que tomará as árabes por persas ou as persas e árabes por turcas, a non ser que coñeza de onde veñen as linguas. Aínda que alguén atopase un mestre que soubese levalas á súa orixe e fonte, que puidese, por exemplo, indicar que as persas son palabras árabes, ou que as turcas son árabes e persas, e ensina-lo seu significado: incluso así non sería posible aprender con precisión abondo o sentido orixinal que lle corresponde a cada cousa.

Hai que entender que nas diversas disciplinas trátase só un único tema; o xeito, en cambio, co que se trata, varía: Καὶ γὰρ τέκτων καὶ γεωμέτρης διαφερόντως ἐπίζητοῦσι τὴν ὁρθήν: ὃ μὲν γὰρ ἐφ' ὅσον χρησίμη πρὸς τὸ ἔργον, ὃ δὲ τί ἔστιν ἡ ποιῶν τι: θεατὴς γὰρ τὰληθοῦς.²⁸ [Arist.EN 1098a29] *Pois o carpinteiro e o arquitecto non buscan o ángulo do mesmo xeito, senón que un búscalo na medida en que lle é útil para o traballo: o outro, en cambio, pregúntase o que é e de que xeito é; xa que é un contemplador da verdade.* Arist. Ethic. ad Nicom. 1, 7.

Ocorre o mesmo cando unha palabra, por exemplo, de orixe árabe, é usada polos árabes, os persas e os turcos; pero os persas e os turcos só a saben explicar no uso, como o artesán valora o triángulo. Se a súa feitura é de madeira ou de pedra é algo que se deberá preguntar dende a súa experiencia no traballo -segundo Averroes-, para saber cal é a más axeitada para o seu propósito.

A verdadeira orixe da palabra hai que buscala no árabe: do mesmo xeito que alguén que quixese coñecer simplemente a natureza do triángulo, isto é, que é e como é, e que tipo de ángulos ten, terá que preguntarlle a un matemático. Isto mesmo convén telo en conta para as palabras persas que hai no turco.

Xa non engado máis, benévolo lector, que vou inicia-lo meu camiño oriental, conducido por Deus e baixo o padroado das altas autoridades, entre as cales sempre teño que eloxiar un home que non se pode loar abondo, D. Godefredo Hotton. Sen el estaría aínda moi

²⁸ Texto grego corrixido segundo a edición de Bywater (1894).

lonxe do meu destino. Se se me permite tò vóστιμον ἥμαρ iδεσθαι²⁹, e felizmente levar a remate cada unha das cousas que teño pensadas, conseguirei, coa axuda do bo Deus, satisface-las túas expectativas máis que suficiente.

Se ves, entretanto, algunha cousa nesta tradución ordinaria e confusa que con razón se poida quitar, perdoarao a túa boa fe. Ben sabes que neste tipo de exercicios téndese moito ó erro, nestes casos coma o meu, que non puiden facer uso de dicionarios, e foi necesario recorrer sempre á memoria.

Un saúdo.

2. Cen refráns e ditos persas

كَهْ نَمَكْ خُورِيْ نَمَكَانْ مشَكَنْ 2.1.

In loco, ubi sal comedis, salinum ne frangito.

Onde cóme-lo sal non rómpa-lo saleiro.

COMENTARIO: Os beneficios non se deben compensar con maldades. Dise que come con outro o sal, o que é amigo del. Do mesmo xeito chámannos tamén Demóstenes e Crisóstomo ἀλῶν κοινωνοῦντες [compañeiros de sal], *os amigos, os que comen xuntos*. De *نَمَك* *sal* fórmase *saleiro*; *do mesmo xeito que de شمع* *candea* fórmase *candieiro*, etc. Os árabes tamén din: *الجِبُ الَّذِي شَرِبتَ مِنْهُ أَلَاءً لَا تَرْبَضِ فِيهِ حَجَرٌ* *No pozo, onde bebiches auga, non tires pedra.*

اَكْرَ صَدَ هَسَالْ كَبَرَ اَتْشَ فَرُوزْ اَكْرَ يَكَدَمَ اَنْدَرْي 2.2. اقْتَدِ بِسُوزَنْ

Licet Gaber per centum annos accendat ignem, tamen si vel semel in eum incidat, comburitur.

Aínda que Gabro³⁰ acenda o lume cen anos seguidos, con que só unha vez caia nel, quéimase.

COMENTARIO: Ten graza o que se di en *گلستان* [Golestan]³¹ e vén ó caso deste refrán:

²⁹ “Contempla-lo día do retorno”. Cita da Odisea, por exemplo, I, 168, 354, etc.

³⁰ Gabro aquí, como se explica despois, significa “adorador do sol” ou “persa”.

³¹ Como Shurgaia indica (2009: 324) Warner non indica en ningún momento que 59 dos proverbios da súa colección proceden do *Golestan*. Tampouco aclara de cales se trata. Só en contadas ocasións cita esta fonte, coma neste caso, o nº 4, o nº 36, o nº 75 e o nº 91

ممثل سیما کوش را گفتند که
که این ملزمت شیر بجهه کار افتاده گفتند
فضلله صیدلش بخورم واز شر دشمنان در بناء او
رند خا-نی می‌کنم گفته اشون که بظل جایتش
در اسدی و شکر نهاده اش اعتراف نمودی چرا
فرمود که نیایی تا در حلقه خاصمات در آرد واز بند که
مخلص شمارن گفت از بطفش وی ایدمن دیستم

A unha raposa (de orella negra) preguntáronlle por que estaba ó servizo do león: “Porque”, dixo, “aproveito as súas presas, e, coa súa protección, vivo unha vida despreocupada dos ataques dos inimigos”. “Pois logo”, dixerón os outros, “xa que andas baixo a sombra da súa tutela, por que non te achegas máis a el, para que te acepte entre os seus, e te conte entre os seus servos queridos?” Respondeu ela: “A forza del non permite que eu poida estar segura”.

Polo demais ﻚـبـر é o nome dos *adoradores do lume*, que áinda hoxe sobreviven en Persia³², con moita teimosía na súa superstición. Vexo que outros lles chaman Gaor, e entendín o éntimo polo culto ó touro, que entre os persas está consagrado a Gao; ou, con mellor criterio, do turco, Gaur, co que se denomina os infieis. Pero sen dúbida Gaor é unha corrupción de ﻚـبـر Gaber³³. E se isto é así, descártanse as outras hipóteses etimolóxicas. A mesma voz aparece no Talmud, no Tratado do Sábado. תחת ישמעאל ולא תחת נוי החת צבוי ולא תחת חבר (habitarás) baixo o ismaelita e non baixo o cristián. Baixo o cristián, e non baixo o Caver. Onde a glosa indica que Caver é אומה o pobo dos fillos dos persas.

موفون بادک بی هنکام برد اشت نمیعنی آنکه چند این. 2.3. شیش گفنشت

Praeco intempestive vocem sustulit, ignarus, quantum de nocte praeterierit.

³² Actualmente o número de zoroastristas ou parsis ronda os 120.000, dos cales case 70.000 habitan na India (ADKINS 2012: 6) e entre 5.000 e 20.000 están ainda en Irán (2012: 10).

³³ Este termo é semellante ó árabe *kaffī*, usado co significado de infiel, que non está convertido ó Islam. Este termo aplicouse a diferentes pobos ó longo dos séculos, converténdose nalgúns casos en termo de uso habitual para determinados grupos étnicos. Inicialmente usado polos xeógrafos árabes como referencia á África por baixo do ecuador, a onde non chegara a relixión islámica, denominándoa así “Cafferia” (Machado 1995:23). De tal territorio serían naturais os caffres, termo que en portugués, galego e castelán tomou asimismo un sentido despectivo, independente da cor de pel. No *kaffir* do inglés e no *kaffer* do afrikaans mantivo en cambio o sentido racial e segue hoxe en uso como insulto neste sentido en Sudáfrica. [http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=kaffir] [02.12.14].

O pregoeiro ergueu a voz a deshora, sen saber canto pasara da noite.³⁴

COMENTARIO: Dice daquelas cousas que non se fan no seu xusto tempo. Coma se o pregoeiro entre os mahometanos convocase o pobo para os rezos á mañá, ou máis cedo ou máis tarde do debido. Adoita [o pregoeiro] recitar entón estas palabras:

الله اكبر اشهد ان لا
الله الا الله اشهد ان محمد رسول الله حي على الصلوة
حي على الفلاح الصلوة خير من النوم الله اكبر لا الله
لا الله

Deus é grande. Confesa que non hai un deus máis ca Deus. Confesa que Mahomet é o mensaxeiro de Deus. Achégate ós rezos. Alcanza a prosperidade. É máis importante rezar que durmir. Deus é grande. Non hai outro deus máis que Deus.

پدیدار مردم شده عیب نیست ولیکن فیندان ۲.۴.
که کویند آس

Homines invisere indecorum non est; modo toties non fiat, ut dicant: sat est.

Non é indecoroso que os homes fagan visitas; con tal de que non ocorra tantas veces como para que digan: xa abondou.³⁵

COMENTARIO: A visita frecuente de máis adoita disminuí-lo amor: pola contra a habitual adoita aumentalo. Sobre isto os árabes din: **فِرَغْبَاتِهِ حَبَا** *visita pouco e aumentarás o aprezo*³⁶. Do modo en que Mahomet, como está escrito, falou a Abuhariram, cando ía visitalo tódolos días: **فِي أَبَا هُرَيْرَةَ فَرَدَّ يَغْبَأ** *oh Abuhariram! Visitame pouco. O que o persa en [Golestan] expresa así: Non veñas cada dia, para que medre o amor.* **هَرَرُوزْ مِيَانْ قَامْ بَعْتَ زِيَادَتْ شَوْه**

³⁴ [MARTÍNEZ KLEISER: 566. 49.500. *Tarde vino el gato con la longaniza/* p. 685 59.944. *Ya es de noche y aún no estamos en Pedroche]*

³⁵ [MARTÍNEZ KLEISER: 742. 64.667. *A do te quieren mucho no entres a menudo/*64.674. *Visita cada dia a la semana hasta/* 64.675. *Va onde te queren, y no onde tu queres (refrán judío-español)/*64.678. *Adonde te quieran mucho, ve poco, y donde no te quieran, ni aparezcas/* 64.679. *A quien bien te quiere, visite poco, para que te deseé/*64.683. *Antes seas deseado que visitante pesado/* 64.684. *Hazte desear siquieres hacerte amar/* 64.685. *Quien quiera ser apreciado ha de hacerse deseado/* 64.686. *Las visitas, raras y no reposadas.]*

[gal. *Onde te queiran moito non vaías moito/ Á casa da tua tía non vaías cada dia.]*

³⁶ Semella o máis probable que a referencia a este proverbio a tomase Warner da obra de al-Jāḥīz *Al-Bayān wa-t-tabyīn* (“a claridade e a aclaración”), xa que Ould Mohamed Baba inclúe este entre os proverbios e refráns que recolleu este autor altomedieval (2003: 144).

2.5. **بەن بەن خوبی کە افتباست هر کر دشنبیده ام شە**
کسی او را دوست گیرد هکر در زمستان کە
خوبیست و محبوب

Qui solem propter usitatam eius bonitatem carum habeat, audivi neminem; sed tempore hyberno, ubi obvelatus est, desideratur.

Non sei de ninguén que lle teña cariño ó sol pola súa habitual bondade; pero no inverno, cando está cuberto, bótase de menos.

COMENTARIO: As cousas, de uso familiar e cotián, adóitanse case desprezar: pola contra dáselles un valor cando nolas apartan dos ollos.

2.6. **چو اهنگ رفتن شن جان یاک حە بر قخت مردن**
چە بروی خاک

Cum migrare vult (e corpore) anima pura, quid tum refert, in thronone quis moriatur, an in terra?

Cando a alma pura quere saír do corpo, qué diferencia hai entre que un morra nun trono ou tirado na terra?

COMENTARIO: **خاک** significa *po*. Esta palabra adóitana usar os persas cando queren testemuñar ante outros a máis alta observancia. Deste modo: **خاک یاپی شەما** (*son*) o *po dos teus pés*. Un xeito de falar tamén común entre os turcos. Así dí o poeta:

قند ھ بر اهلی دلی سکوره کورم
ایاغی طبراغی اولسون بو بورم

Cando vexo un sabio ou un cego, quero que a miña cara sexa o po do seu pé. Pero tamén, cando os persas lanzan imprecacions contra alguén, usan esta mesma palabra. Así dí, **خاک بر سرش** (*caia*) o *po na cabeza del*. E na honra de Alí:

ھر گە چون خاک نیست بر در او
کر فرشته است خاک بر سر اوست

A quien non é coma o po ante as portas del (Alí), ainda que sexa un anxo, o po cóbrelle a cabeza.

Palabra blasfema! Como tamén aquela, que está moito na boca dos persas:

عَلَى مَا خَدَا دَسْمِيشَنَا سَمْ دُورَازْ خَدَا نَمِينَادِمْ A Alí non o reconezo como Deus, pero sei que non está lonxe de Deus. Ademais é un uso vulgar entre os persas que, cando algúen usa as palabras خاک پای شما son po dos teus pés, o outro, ó que se lle di isto, responda: خاکی بَر سر گشمن شما Po sobre a cabeza do teu inimigo. E neste sentido tamén, como símbolo de rexeitamento, recollo as palabras do evanxelista, Mat. cap. 10 vers. 14. Ἐκτινάξατε τὸν κονιόπτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. Sacudide o po dos vosos pés³⁷.

قرار بفر گف آزاده کان تکیرن مال ده صبر در دل
2.7. عاشق ده آب در غربالی

Certum est, in manibus prodigorum non durare opes: cor amantis carere patientia: in cribro non manere aquam.

Tres cousas son ben certas: que nas mans dos gastadores non duran os cartos; que o corazón do namorado non ten paciencia; e que no cribo non se garda a auga.

بخت و دولت قریس بکند گراند هر گرا بخت نیست
2.8. دولت نیست

Fortuna & gloria arcte coniunguntur. Qui fortunam non habet, gloria quoque caret.

A sorte e a gloria están estreitamente unidas. Quen non ten sorte tampouco ten gloria.

COMENTARIO: نیست *non* é, compонese da particula de negación ﻻ *non*, e é: De xeito que entre os caldeos e os sirios (de onde árabe لیس *non* é) igualmente compонese de لیست *non*.

اکثر بھر سر موپیت دو صد هنر باشد هنر بکار
2.9. هیاید چو بخت بد باشد

Etiamsi singulis capillorum tuorum apicibus ducentae adhaereant artes, nihil illae iuvabunt, si fortuna aduersetur.

Aínda que a cada punta dos teus cabelos se che peguen duascentas artes, de nada servirán, se a sorte se che pon en contra.

هر که عیین دکران دینش تو آورد و شمرد بیکمان
2.10. عیین تو دینش دکران خواهد برد

Qui aliorum ad te crimina defert & recenset, praeter opinionem tuos etiam defectus aliis indicat.

³⁷ Mat. 10: 14 (Biblia en galego).

Quen che conta e critica os crimes doutros, áinda que che pareza que non, tamén lles conta a outros os defectos teus.

من فعل اليك فقد فعل عنك *Quen che vén co conto doutro, tamén lles leva a outros contos de ti.*

Asimesmo: **من يخبرك بشيء عن أحد فهو الشائم** *Quen che fala mal de alguéén, ese é un disamador.*

**بنست آهن نفته کردن خمیر به از دست بر سینه
غیش امیر** 2.11.

Manu ferrea fermentum subigere satius est, quam manu sinui applicata coram principe (stare).

É mellor con esforzo facer que levede a masa, que estar coa man no peito ante o príncipe.

گلستان, COMENTARIO: É xeitoso, o que, en relación con esta sentenza, se le en: [Golestan].

هو براہر بودند نهر مصر یکی خدمت سلطان ترکی
و بیکری بسعي بازو فان خورقی باری این توافخر
نرویش را گفت حرا خدمت نهخنی تا از مشقت کار
کردن برهای گفت توجهرا ترک خدمت دیگنی تا از
من لتن خدمت خلاص یابی

Había dous irmáns en Exipto, dos que un servía ó emperador, e o outro buscaba a vida co traballo das súas mans. Dunha vez o irmán máis rico dixolle ó pobre: "Por que non serves tamén ós magnates, para te quitares deste traballo ingrato?" E o irmán responde: "E ti, por que non deixas de servilos, para te liberares da pesadez deles?".

بنطف ادئمی بهتر است از دواب دواب ارتقا به کرد 2.12.
دکوی صواب

Homo brutis sermone praestat: sed bruta te antecedunt, si dicas quod improbetur.

O home supera as bestas coa palabra: pero as bestas supérante, se fála-lo que non debes.

گلستان, COMENTARIO: Neste sentido dí ademais o fundador:

مسخن مزن بی قابل بکفتار دم دکو کوی اکر دیر

شکوی جه غم Non fales sen meditar. Cando sales, prefire o que é axeitado. Aínda que sexa tarde, non importa.

2.13. چون تویه توان رسمن از عذاب خدای ولیک می. ھتوان از زیان مردم رسن

Per poenitentiam liberari quis potest a poena divina: sed liberari nemo potest a lingua hominum.

Coa penitencia calquera se pode liberar do castigo de Deus: pero ninguén se pode librar da lingua dos homes.

پای ھر زیگیر پیش ھوستان بنه که بیمسکان کان. 2.14. ھر بوستان

Pede catenato apud amicos esse satius est, quam apud peregrinos in horto (incedere).

Mellor estar cun pé atado a unha cadea entre amigos, que (entrar) nun xardín entre estráños.³⁸

COMENTARIO: بوصتنہ xardin, coma en caldeo فردوس. COMENTARIO: بوصتنہ xardin, coma en caldeo فردوس. Así ó xeito de παράδεισος coma os árabes din os persas tamén.

اکر ھنباشی ھر دمند یم اکر باشد فمهرش چای. 2.15. بند یم

Ubi opes nulla suppetunt, affligimur: cum suppetunt, amore illarum implicamur.

Cando non temos cartos, sufrimos; cando chegan, o amor a eles escravizanos.

COMENTARIO: دنیا mundo tómase aquí por cartos: de onde دنیا é o mesmo que مالدار quen ten moitos cartos.

اکر خویشتن را ملامت کنی ملامت فیابد شنبیعن. 2.16. فرکسی

Si ipse te coarguas, minime ab aliis reprehendi necesse habebis.

Se te criticas a ti mesmo, non precisarás que os outros te reprendan.

³⁸ [gal. Na terra allea quen ben está, ben estea.]

خیری گمن ای فلان وغندیه مت شمار عمر زان 2.17. دیشتر که بانک بر آجىن فلان نمادن

Benefac quisquis es, & in lucro deputa vitam, antequam vox illa increbrescat: ó ðeïva superstes amplius non est.

Fai ben, sexas quen sexas, e valora a vida como un beneficio, antes de que esa voz se faga oír: o tal non ha sobrevivir.

از آن دیشتر ^{زرا} COMENTARIO: از آن *dende aquelo*: posto que ^{زرا} describese de forma completa significa literalmente, *dende aquelo primeiramente*, isto é, antes. O از da seguinte partícula, از *dende* adóitase omitir: como tamén ocorre en كفر ^{كفر} en vez de *quen, porque dende*. O cal كفر débese distinguir de كفر, o cal xunto co morfema هر significa *never*. Como naquelo que di: میتوان ان بیخت خواهد بیت روی دیک بختی را گاه هر کفر *Non sufras coma se nunca foses coñece-la boa fortuna.*

خر عیسی ایکر بمکه روک حون فیا ین هنوز خر باشنه 2.18.

Asinus Iesu licet Meccam eat, cum eo venerit, etiamnum asinus erit.

O burro³⁹ de Xesús, áinda que vaia á Meca, chegado alí burro seguirá.⁴⁰

COMENTARIO: A mala condición dun home non se pode corrixir ou perfeccionar con ningún remedio ou técnica. Así como que o burro será sempre o mesmo, áinda que o utilizase o gran profeta Cristo (por falar aquí dende a perspectiva dos musulmáns), e áinda que puidese ver el o célebre e honorable lugar da Meca.

عاقبت کرک زاده کرک شود کرچه با ادمی بزرگ 2.19. شود

Ad extremum lupi catulus lupus manebit; etiamsi inter homines educatus fuerit.

Ó final o lobeto lobo quedará, áinda que se eduque entre homes.⁴¹

³⁹ Tamén no 29 e 79 vemos que volta aparece-lo burro, normalmente no uso desta figura “para resaltar el carácter inútil o absurdo de determinadas acciones o ideas” (Cascajero 1999: 115). Este uso é compartido por tanto co occidente antigo, no que, como destaca Cascajero, é de recurrencia frecuente. Asimesmo nun proverbio extraído do Corán lemos: “53. Mathalu al lathîna h:amalû at-tawrâti thumma lam yah:minlûha kamthal al-h:imâri yah:milu ‘asfâram bi’sa mathalin al-qâum al-lathîna kadh-dhabû bi’ayât Il-lâhi wal-Llâhu lá yahdi al-qâuma al-z:âlimin. [Aquellos a quienes les fue encomendada la Torá y no actuaron conforme a ella, se parecen a un asno que lleva una carga de libros. ¡Qué mala es la semejanza de la gente que niega los signos de Alá!]” (Gogazeh e Al-Afif 2007: 137).

⁴⁰ O concepto deste refrán exprésase entre nós dun xeito máis laico: *Ainda que a mona se vista de seda, se mona é, mona queda.*

⁴¹ [gal. *O cardo que ha de picar, xa espiñas trae ó nacer.*]

COMENTARIO: Aínda que botes fóra a natureza cun gallete, ela sempre volverá ó seu. É xitoso o que en relación a este dito contan os árabes nunha historia de animais.

هَخْلَتِ الْبَادِيَةُ فَإِذَا بَعْجُوزٍ وَبَيْنَ
يَدِيهَا شَاهَ مَقْتُولَةٌ وَجَرَوْنَيْبِينْ مَقْطَعٌ فَنَظَرَتِ الْبَهَّا
وَقَالَتِ اَنْدَرِي مَا هَذَا قَلَتِ لَا اَنْدَرِي قَالَتِ هَذَا جَرَوْنَيْبِينْ
اَخْدَنَاهُ وَادْخَلَنَاهُ بَيْنَنَا وَارْضَعَنَاهُ شَانَنَا فَلَمَّا كَبَرَ قُتِلَنَاهُ
وَقَدْ قَلَتِ فِي ذَلِكَ شِعْرٌ قَلَتِ مَا هَهُوْ فَانْشَدَتْ بَقْرَتْ
شَوْفِيَّةٌ وَفَجَعَتْ قَوْمًا وَادَتْ لِشَانَنَا وَلَدَ بَرِّيْبِينْ خَدِيْتْ بَزَرَهَا
وَرِبَّيْتْ قَيْمَنَا فَوْنَ اَبَاكِ اَنْ اَبَاكِ نَيْبِينْ اَذَا كَانَ الطَّبَاعَ
طَبَاعَ سَوْءَ فَلَمَّا يَنْتَافِعَ فِيهِ اَلْادِيْبِ

Fun ó campo e nisto vin unha vella, e onda ela unha ovella morta, que un lobeto desripaba. Achegueime a mirar e pregúntame ela: "Ti sabes quen é ese?" "Eu non," -dixen. Ela di, "Éche o lobeto ó que lle demos acubillo e que a nosa ovella aleitou. Cando se fixo grande, matouna. Sobre o tema inventei unha canción." "Que canción é esa?" Entón ela empezou así: "Tratáche-lo noso pobo de maneira inxusta, cando te puxemos ó carón da nosa ovella coma un da casa, e educácheste entre nós. Por favor, quen che dixo que ti es fillo dun lobo?" Éche boa verdade: cando a natureza é ruín, non hai educación que lle preste.

شَهْمَشِيرٌ نَيْكَ رَاهْمَنْ فَنْ حَوْنَ كَنْدَ كَسْيَ 2.20.

Ecquando conficitur gladius bonus ex ferro malo?

E logo, cando se fixo unha espada boa dun ruín ferro?⁴²

ذَاهْمَشِيرٌ بَتَرْفِيدَتْ كَلْسَتَانَ نَشَوْنَ كَسْيَ COMENTARIO: Sen duda lese como en *O malfeitor, por pasar por boa escola, non sae home de proveito.*

اهْنِي رَاهْمَهْ مُورِيَادَهْ بَخُورَنَ تَمَوَانَ بَرَهْ اَزُو بَصِيقَلَ 2.21.

Ex ferro quod arroditur, nulla politura auferri rubigo potest.

Pulindo non se lle saca a ferruxe ó ferro picado.⁴³

COMENTARIO: O sentido, como en *A quien aproveita que amorees consellos sobre un entendemento corrompido (negro)? O ferro non se clava na pedra.* No mesmo sentido xunto ó precedente está aquel:

⁴² [gal. *O que no leite se mama, tarde ou nunca se esquece/ Quen malas mañas ten no berce, tarde ou nunca as perde]*

⁴³ [gal. *Neno criado por avó, nunca foi bo/ A moita liberdade bota a perde-la mocidade]*

هیچ صیقل نکو نخواهد کرد اهنی را کسندین کهر باشد
Non vai a ningures andar pulindo o ferro de mala substancia.

گر چه سیم وزیر زستک آید هی در ۲.۲۲ منکی دنباشد.
زد و سیم

Etiam si argentum & aurum ex lapide proveniat: non tamen in omni lapide argentum & aurum reperitur.

A prata e o ouro veñen da pedra, pero non se topa prata ou ouro en calquera pedra.⁴⁴

COMENTARIO: Non se fai un Mercurio de calquera pau. Recibindo as mesmas ensinanzas e imbuíndose dos mesmos preceptos de virtude algúns toman deles proveito para ben, outros para mal.

طبعش خلاف جاران که در لطاقت A saber: *A choiva, que de seu é sempre a mesma, no xardín produce anémones; e, na bouza, toxos.*

لقمان را کفتند ادب از که اموختی کفت. از دی
ادبیان

Locmano dixerunt: ex quo didicisti eruditionem? respondit ille, ex iis, qui eruditione carent.

Dixéronlle a Locmán: De quen aprendíche-la erudición? Respondeu el: dos que carecen dela.

COMENTARIO: Os árabes así o expresan:

كأن يوماً لقمار الحكيم
وكلام أصيابه فسالة رجل قايله من اجهز تعلمته
الآدب فقال لقمار. مر. الذي ما له ادب

Certo día o sabio Locmán andaba a falar cos seus compañeiros; e preguntoulle un deles: de onde aprendiches a erudición? Dixo Locmán: De aquél, que non a ten. En proverb. CL. de Erpenio pax. 180. Parece escuro, de qué xeito aprendería Locmán a erudición de quen non tiña erudición. O gran Scaligero conjectura que sería a través dos libros mudos, que non teñen erudición: de maneira que *non a el*, preferiu ler conxuntamente *مالـة a obra del*; como se houbese que traducir, *الذـى مـالـة اـدـب مـن del, que tiña a riqueza da erudición*. Que é outro, en cambio, o sentido xenuíno deste dito aclárao o *گلستان* [Golestan] con estas palabras, que se atribúen ó propio Locmán. Daqueles, dixo, que non teñen erudición, aprendín a erudición, هر حـة اـز اـيـشـان درـنظـرم دـاـبـسـنـدـه اـمـنـه اـزـ فعلـه

⁴⁴ [gal. Non todo o que reloce é ouro/ Non todo o que cae na rede é peixe/ Non todos son reisenores os que cantan entre as flores]

اجتناب ڪردم porque, o que a min neles me desagradou, preocupeime de evitalo en min mesmo. De aí tamén se pode entender que esta palabra **ادب** neste lugar máis ben significa bos costumes que erudición.

2.24. د شمن عاقل بُه از دوست بي عقل است.

Inimicus sapiens amico stulto praestat.

Mellor un inimigo sabio que un amigo ignorante.

عدو عاقل اخیر من صدیق جا هل
COMENTARIO: Así din os árabes: [Mellor un inimigo sabio que un amigo ignorante]⁴⁵.

دوست را چندان قوت نده که اکثر دشمن شود
قوانی که جفا کند
2.25.

Amico nimium potestatis concedere noli: nam si inimicus idem existat, fieri potest, ut malum tibi creet. Non lle deas ó amigo demasiado poder: pois, se se volve inimigo, igual che fai mal.

COMENTARIO: Trata o amigo levando conta de que se pode volver inimigo. Convén que ames sabendo que algún día vas ser odiado. Que non hai palabra que se poida achar más inimiga da amizade lese en Cicerón⁴⁶.

2.26. کوسفنن از برای چو پان دیست بلکه چویان برای خذست اوست
Ovis non est propter pastorem; sed pastor ovi inservit.

A ovella non é para o pastor, é o pastor quen serve á ovella.

COMENTARIO: Constitúense para ben dos seus súbditos as repúblicas e as monarquías, que deben de coidar do seu benestar.

2.27. دروغ مصلحت آمیز بده از راست فتنه اذکریز
Mendacium quod pacem spectat, veritati praestat, quae seditionem excitat.

A mentira que busca a paz é mellor que a verdade que busca a discordia.

⁴⁵ Warner non engadiu tradución ó latín para este refrán árabe, probablemente pola súa coincidencia de significado co seu paralelo persa. Inclúo aquí esta tradución cun agradecemento a Ibrahim Natour, estudiante da USC de orixe palestina, que ma proporcionou amablemente.

⁴⁶ Cicerón en *De Amicitia* cap.54: "Atque hoc quidem videre licet, eos qui antea commodis fuerint moribus, imperio, potestate, prosperis rebus immutari, sperni ab iis veteres amicitias, indulgeri novis." É máis coñecida a formulación desta idea que fai Horacio en Epodos 1, 18, 86-87: "Dulcis in expertis cultura potentis amici;/expertus metuit".

COMENTARIO: É esa mesma mentira, que os moralistas chaman “oficiosa” [i.e. piadosa].

بروغ کوی mentira, engano corresponde ó xermánico *trug*. De aí compонse tal como o grego ψευδολόγος, posto que os persas forman moitos compostos do mesmo xeito cós gregos. Os gregos din πυράπτα *tenazas de fogo* e ὄφρα: os persas igual اتشکیر *کفرنی*: اذش lume e coller. Os gregos πολύλαλος *moi falador*: os persas بسیار کوی: بسیار کفرنی *کفرنی*: moito e بسیار کفرنی *falar, decir*. Os gregos πολύφαγος *voraz* [comellón]: os persas بسیار خور *& بسیار خور*: do mesmo بسیار خور *comer*, etc. Pero tamén teñen moitas frases e maneiras de falar os persas, que son usadas polos gregos; incluso tales que para os latinos e para os mesmos xermanos están en uso.

Onde hai que vixiar que, cando destas lingua se traduza algo a persa, non se confundan os xeitos de falar comúns que son propios de cada lingua. Posto que, se o xeito de falar, que é propio só dunha lingua, se usa co mesmo significado noutra, pérdece de todo o sentido. Iso gustaríame que lle acordase ó P. Xerónimo Xavier na súa versión da *Historia persa de Cristo*: na que non se preocupa abondo da propiedade de cada lingua cando en certos lugares valora e estima o xenio e natureza da lingua persa dende a latina. Así por exemplo onde escribe, a partir das cousas que introducira, que se pode recoñecer a Cristo abondo, engade:

چنانچه فیل را از نشان جای او بشناسند و شیر را از منجعه

Como se recoñece o elefante pola pegada dos seus pés, e o león polas unllas. É sabido que os gregos e os latinos falan así, con fraseoloxismos: Ἐκ τῶν ὀνύχων λέοντα γινώσκειν. Coñece-lo león polas unllas. Pero esta locución é inusitada entre os persas⁴⁷. De aí que nin adiviñando lle sacan un sentido parecido a estas palabras. De xeito que se unha escura frase persa se expresa co mesmo número de palabras latinas, sen dúbida ninguén que coñeza a lingua latina sería quen de darrle coa intención.

بکدی را بخطف امیدن ار کردن و بازش بنومندی خسته
خاطر کردن. ستار خوب مندان دیست

Bona aliquem spe implere, & postea ἀνέλπιζον eundem, animoque tristem dimittere, prudentibus minime competit.

Non é prudente encher alguén de boas esperanzas e despois deixalo sen elas e triste.

COMENTARIO: Condénase aquí ós χρεσολόγοι, que moito prometen e nada aportan. propiamente o que ten esperanza, εὐελπίζος. دومندی ار dise case como

⁴⁷ Remítome a Shurgaia (2009: 315-316) en relación a esta tradución da *Historia persa de Cristo* do P. Xerónimo Xavier, xa que indica, de acordo con Noorollah Moradi, que non foi realizada sobre o orixinal persa senón sobre unha tradución previa ó portugués, e que por tanto o traballo aquí presentado de Warner sería a primeira tradución feita dende o orixinal persa ó latín. Warner alude a que cada lingua ten mecanismos propios na creación de fraseoloxismos; e non sempre é posible o calco: en galego a fórmula *¡Vaiche boa!* pode significar “hai moito tempo (que aconteceu iso)”, pero se en castelán dicimos ***Te va buena!* un falante non galego non entendería que se está a dicir; non é un fraseoloxismo castelán a pesar de que en Galicia poída usarse humorísticamente porque se pensa na fórmula galega que, si, existe.

فَأَمْبَدِي [ánελπίςia /desesperanza]. Aquela partícula *ن* *ن* *non* se corresponde co grego *νή*, o que tamén en compostos ten carácter privativo: como nas palabras *νημερτής* [*infalible*], *νήριθμος* [*innumerable*], *νηλεής* [*sen piedade, cruel*] e noutros moitos se pode ver. Así aprovéitase tamén o *ن* nos compostos persas. Así dise *ذَاكِ* *impuro* de *ن* *non* e *بَاكِ* *puro*, *فَان* *coñecedor*, *ذَاهَاف* *rudo*, etc.

En cambio este *ن* cambiado *ن* *en* *ن* faise a partir do adverbio de negación común *ن* *non*. Na oración estes dous non se usan do mesmo modo. Por exemplo se queres decir en persa *non vos vin*, has decir, *نَهْ بَدِم شَهَا* e se queres decir, *síntoo*, *non vos vin*, terías que decir, *ازْهَا دِيدِن شَهَا*.

خری را در خری زید خری مرتی 2.29.

Asinus natus est, asinus vixit, asinus mortuus est.

Burro naceu, burro viviu, burro morreu.

[COMENTARIO:] Dise do home, que como di Homero, é ἔτώσιον ἄχθος ἀρούρης [Il. 18, 104: *inútil carga sobre a/da terra*], e non é de proveito nin para si nin para os outros. A quen os persas chaman graciosamente doutro xeito *خر با تشدید* *burro con “tesdid”*, como dicindo, *burro ó cuadrado*. Pois “tesdid” é unha figura, como indican os gramáticos árabes, que duplica a letra.

کند هر جنس با هه جنس پرواز کبوتر با کبوتر باز با فار 2.30.

Similes (avium) species una volitant. Columba cum columba, falco cum falcone (volitat.)

Os paxaros da mesma especie voan xuntos. Pomba con pomba, falcón con falcón.

COMENTARIO: Dise de aqueles, que se deleitan no costume compartido cos seus iguais. Así os gregos: Ἡλίξ ἥλικα τέρπει. ὅτι τῷ ὁμοίῳ φύλον τὸ δῆμοιον. ἐγνώκει θὴρ θῆρα. ὅτι κολοιός πρὸς κολοίον. *Ós que son da mesma quinta gústalles estar xuntos. Hai amizade entre as cousas que se parecen, reconece a besta á besta, sempre anda a gralla detrás da gralla. Cousa que Aristóteles recolle nos Libr. Rhetic. I cap. 2⁴⁸.*

⁴⁸ Esta cita resulta pouco clara. O que Aristóteles aclara neste capítulo é a diferenza entre o siloxismo e o entimema, baseado este último en que, partindo do común a un grupo de poboación, é posible realizar aseveracións de tipo particular. Aristot. Rh. 1.2.11.: οὐδὲ ἡ ρῆτορική τὸ καθ' ἔκαστον ἔνδοξον θεωρήσει, οἷον Σωκράτει ἡ Ἰππία, ἀλλὰ τὸ τοιοῦθεν “A retórica tampouco considerará o que é probable respecto a cada un, como con Sócrates ou Hipias, senón o que parece probable en relación a eles como grupo” [Trad. do autor]. Enténdese pois que Warner apunta ás comunidades humanas non só na súa natureza de agrupamento, senón tamén como condicionante da visión de mundo para os individuos que a integran.

2.31. هم مادشاهان دو طرفت دارد امید فان و بیم جا^{۴۹}.
و خلاف رای خردمندانست از دن امید بدان بیم
اقنادن

Iis, qui regibus inserviunt, duo proponuntur: spes victus, & vitae metus: at vero alienum est a sapientibus, propter talem spem, ejusmodi timori velle esse obnoxium.

A aqueles, que serven ós reis, dúas cousas se lles ofrecen: a esperanza do alimento ou o medo de (perder) a vida: pero é alleo ós sabios quererse atar por tal esperanza ou por semellante temor.

COMENTARIO: En vez de شاه dise شاه rei, que é a voz usada popularmente no xogo do xadrez. Ó que se lle adoita engadi-la palabra مات que tamén é persa, e que significa *perplexo*. Nin tampouco o árabe مات morreu, como queren outros, nin outra palabra similar debe de aplicarse aquí, posto que, se só se debe de atender ó parecido das palabras, que hai en contra de que servise tamén o xermánico *matt*, ou o grego μάταιος, ou incluso, o italiano *matto* que ven de aí? A verdade é que a orixe dese xogo, tal e como é e esta mesma palabra debémoslla ós persas. Pois é شاه مات seah mat, o rei perplexo, turbado, que non sabe para onde debe tirar. E estas palabras úsanas os árabes mesmos no xogo das damas tamén como estranxeiras e inexplicables en árabe. Lese así na historia, que o famosísimo Erpenio⁴⁹, incansable promotor da literatura oriental, introduciu unha Sarracénica⁵⁰, pág. 129. (esta cita suxeriu a un home ilustre, o gran patrono meu Claudio Salmasio) قد لاح لي على شاه مات O que a miña fonte traduce, *aparéceseme xa contra Cútero un touro salvaxe e moribundo*. Pero hai que traducilo: *aparéceseme xa contra Cútero o Schah mat* [i.e. xaque mate]. Isto é, xa teñio o seu rei acantoadó.

2.32. مرزک اکر چه مقسوم است اما با سباب آن تعلق شرط است

Victus quidem destinatus est (caelitus); sed ea lege, ut comparando ei opera impendatur.

Está destinado o alimento do ceo, pero segundo a lei de que comparando as obras da vida se lle distribúa.

⁴⁹ Vid. nota 26.

⁵⁰ O relato resulta incomprendible se non se leu o anterior: “Cumque die quodam ipse cum Cutero latrunculis luderet, & Tahero Bagdadum obsidente, bellum durissimum esset, dixit ei quidam familiarium ejus: O Imperator fidelium, non nunc tempus ludendi, surge, & rationem habe negotij tui. At ille respondit: Sine me: jam enim mihi apparuit contra Cuterum taurus silvestris, moriturus.”(Erpenius 1625:129) Un dia cando xogaba con Cutero ó xadrez, mentras Tahero asediaba Bagdad e a guerra estaba no seu momento máis duro, dixolle un dos seus escravos: “Oh emperador dos fieis, non é agora o tempo de xogar, érguete, e rende contas da tua responsabilidade”. E el respondeu: “Sen que eu fixese nada, *aparecêuseme xa contra Cútero o xaque mate” [Tradución do autor introducindo a corrección de Warner].

2.33. لعل سنگ اهست و ریک صحراء سنگ لیک اندر میان
تفاوت هست

Rubinus lapis est, & arena campi lapis est; sed differentia inter eos (lapides) est.

O rubí é pedra, e a area do campo é pedra, pero entre eles hai diferenza.

COMENTARIO: لیکن لیکن é o mesmo que لیکیکی pero, en cambio. هست significa o mesmo que است é. Correspondece ó hebreo אָשֵׁת grego ἔστι, latín est, alemán ist.

جوسف زلینخا denota ente, algunha causa. Así lese en e noutro lugar por todas partes, que Deus creou از دیستی هستی a partir de ningún ente (da nada) algo.

2.34. جهان ای برادر نمادن بکسی دل اندر جهان
افریدن بند ویس

Mundus, o frater, nemini perpetuus est: Cor ad mundi creatorem applica, et hoc sufficit.

O mundo non é eterno para ninguén: Achega o teu corazón a Deus, e iso xa abonda.

COMENTARIO: برادر como o grego antigo φρατήρ, o alemán bruder. Desta maneira pódense agrupar tamén outros nomes de parentesco nestas linguas. Como پدر en grego πατήρ, en alemán vatter. دختر en grego θυγάτηρ, en xermánico dochter. Polo demais a palabra برادر irmán úsana moito os persas no mesmo sentido que os gregos φίλος.

2.35. کده دو بینند بروز شب در چشم افتتاب را چه کنم؟

Quae culpa est solis, quo minus vespertilio de die videat [?].

Que culpa ten o sol de que o morcego non vexa de día?

COMENTARIO: Ninguén, ó que lle vaian mal as cousas, debe botarlle as culpas da súa mala sorte ós demais, que non teñen culpa ningunha. A palabra چشم ollo ten uns usos particulares na lingua persa. Así cando a alguén se lle dá algunha causa coa orde de dicir que a vai coidar con ganas, responde apropiadamente با چشم con ollo.

چشم دیگر دارم non vén ó ollo meu, isto é, non me opño a isto. چشم میں دمیاں teño outro ollo, isto é, ando a outra cousa, etc.

2.36. درسم درسی بکعبه ای اعرابی کین راه کد ترمیروی
خرکستان آست

Vereor, o Arabs, ut Cabum venias; quia illa qua incedis via ad Turcistan ducit.

Témome, árabe, que vais ó Cabo: porque ese camiño que comezas leva ó Turquistán.

COMENTARIO: Disc de aqueles, que van de curios⁵¹ e viven como bacantes. O sentido enténdese ben dende aquilo que se engade en گلستان [Golestan] que pon este proverbio que di así:

راهدي مهمان پادشاهي بود جون بطعام بدشستند
کمتر ازان خورن که عادت او بود جون دنماز درخواستند
بیشتر ازان گذاره که ارادت او بود تا ظن صلاحیت
در حق وی زجadt کند

Un home piadoso invitado nunha ocasión polo rei a un banquete, cando se servían, el comía menos do habitual: cando se puñan a rezar, el alongaba as oracións más do que realmente lle apetecía; para xerar unha maior impresión de home bo, etc.

2.37. فمین انم راحت جام

Dicere nescio, est tranquillitas animae meae.

(Se) non o sei decir, estou tranquilo.

COMENTARIO: Non temos que dar ningunha razón do que non sabemos: de aí a paz do espírito, de aí que gocemos de tranquilidade.

2.38. با يك گل فهار نميشو

Una rosa non facit ver.

Unha soa rosa non fai primavera.

[COMENTARIO:] Como os gregos: μία χηλιδῶν ἔαρ οὐ ποιεῖ⁵². *Unha anduriña non fai primavera.*

2.39. اند کی اند کی تفع گردن دریا میشو

Parum parvo additum, mare evadit.

Un pouco e outro pouco fan un mar.

⁵¹ Manio Curio Dentato, finado no 270 a. de C., foi cofiecido polos seus moitos servizos á República Romana, así como pola sua frugalidade, firmeza e rectitude. De aí, por antonomasia, que se coñeza como *curios* ós homes “de disciplina antigua e severa” (*Lexicon Totius Latinitatis*: s.v. *Curius* -ii)

⁵² Karagiorgos (1999), referíndose á obra de Erasmo de Rotterdam *Adagiorum Collectanea*, indica en relación con este proverbio: “This explains the phenomenon of ancient Greek proverbs commonly found in many European languages. The ancient Greek proverb Μία χηλιδῶν ἔαρ οὐ ποιεῖ, for instance, rendered in Latin is Una hirundo non efficit ver; in Italian, Una rondine non fa primavera; in French, Une hirondelle ne fait pas le printemps; in Spanish, Una golondrina no hace verano; in German, Eine Schwalbe macht keinen Sommer; in English, One swallow does not make a summer. Naturally, to such proverbs many others were gradually added, created by the people of each nation.” Resulta obvio que Levin, cando escribe estas liñas, ten como fonte a obra de Erasmo.

2.40. د دیا گرديون بة از د دیا خورتن

Mundum perambulare satius est, quam mundum devorare.

Presta más percorre-lo mundo que devora-lo mundo.

COMENTARIO: É mellor percorre-los espacios do mundo que deixar pasa-lo tempo na casa ocupado no luxo e os praceres mundanos. A palabra د دیا tómase primeiramente pola *harmonía do universo*: despois polas riquezas e os praceres mundanos.

2.41. گسی که د دیا ذکر دینه است بة خرس مینه ماید.

Qui mundum non perlustravit, ursus assimilatur.

Quen non deu a volta ó mundo, parécese ó oso.

حوق یاشین چوق بیلمرز حوق گزن

COMENTARIO: Os turcos din: حوق بیلمرز Non sabe moito aquel que é maior, senón sabe moito aquel que saiu da súa patria.

2.42. اندکی تمال بة از بسیاری مان.

Modica pulchritudo multis opibus praestat.

Unha pouca beleza é mellor que moitas riquezas.

COMENTARIO: Aristóteles en Dióxenes Laercio: τὸ κάλλος παντὸς ὀπιστολίου συστατικώτερον⁵³. [Máis que ningunha riqueza é a beleza a mellor compañeira].

2.43. هر چیز طلب گنی بیابی روی از طلبش چو فر نهانی.

Quam rem quae siveris, invenies: dummodo quaerere eam non desistas.

O que buscas, toparalo: sempre que non deixes de buscalo.

2.44. گا مرد شخص د گفته باشد عنین و هنرشن نهفته باشد

Quamdiu aliquis nullum verbum prolocutus est, dedecus & decus eius ignorantur.

Mentres que alguén non di unha palabra, tanto a súa dignidade como a súa desonra ignóranse.

COMENTARIO: As palabras dun home á vez indican e ocultan os seus costumes.

2.45. گسی که از گرگ میترسید گوشفتند د کاه شمیداره

Qui lupum timet, ovem non custodit.

⁵³ Diog. Laerc. 5, 18.

Quen lle ten medo ó lobo, non garda a ovella.

COMENTARIO: Ό μισθωτὸς δὲ, καὶ οὐκ ὁν ποιμήν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λόκον ἐρχόμενον, καὶ αφίσι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει.⁵⁴ Xo. c. 10 [*O empregado, que non é o pastor dono das ovellas, cando ve vi-lo lobo, déixaas e foxe*].

هُرْ بِيَشَةٍ كَمَانْ مِبَرْ كَهْ خَالِجَسْتَ شَابِدْ كَهْ بِلَنْكَ 2.46.
خفته باشند

Noli existimare sylvam esse vacuam: forte tigris in ea latitet.

Non penses que o bosque está baleiro: igual hai tigres escondidos.

COMENTARIO: Sería quen de crelo se fose a mesma a intención destoutro proverbio que é grego, ὑπὸ παντὶ λίθῳ δρακίων καθεύδει *baixo cada pedra dorme unha serpe*; se non en گلستان [Golestan] o vise encaixar mellor noutro sentido.

آین جار بکردن توست امروز بیز یا فردا 2.47.

Onus hoc cervici tuae incumbit: hodie illud tolle aut cras.

Esta carga que levas ás costas: quítaa hoxe ou mañá.

COMENTARIO: como o grego βάρος *carga, peso*. بار en vez do que entre os poetas tamén aparece como تواست *é teu, de ti*, e بست *é asturiano*. ببر ten engadida unha marca de imperativo ب posto que o simple ببر significa *castor* [fiber-ri], en alemán *biber*, que é claramente congruente co persa، در é en cambio *levado* [ferto] de دران *levar, transportar* [ferre], o que está en harmonía co alemán *burde* [carga]. De aí aquel xeito vulgar de falar entre os persas: خد ا برد *دیفایم* *onde leva Deus?* isto é: Onde vas? Desta palabra tamén se compón aquela palabra كم و دره خدتن خبر *دیفامبر* *profeta, como dicindo o que trae a noticia*. دیفامبر o que da a noticia de Deus, como os turcos o explican.

چراغی را که ایزد بر فروزد نهاد آدکس نوں گند پوشش 2.48.
بسوزن.

Quicunque extinguit lucernam illam quam Deus accedit, ejus barba comburitur.

A quien apaga o facho que acendeu Deus quéimaselle a barba.

COMENTARIO: ایزد *e* چند *Deus*. O nome común é هُو *que* se corresponde co alemán *gott*. هُو tamén para os persas e para outros orientais indica a Deus. Adoitán colocar esta única palabra á parte na fronte das letras. E a habitual fórmula چا هُو *oh* Deus adoitana desenvolver. Con todo ese هُو é sen dúbida o pronome árabe *aquel, ese*.

⁵⁴ Xo. 10, 12.

De certo que os cabalistas engaden o ﻦـ ﻪـ ós atributos de Deus. Hainos que afirman que se pode probar dende a Sagrada Escritura, que o pronome ﻦـ ﻪـ debería de se introducir no catálogo dos nomes divinos; o que contra Capnión nega o moi nobre señor Poliandro de Kerchoven na súa disputa anticreliana⁵⁵.

2.49. حـو اـزـ قـوـمـيـ وـكـيـ بـيـنـ اـشـيـ كـرـنـ دـهـ كـهـ رـاـ مـنـزـلـتـنـ
ماـذـنـ دـهـ مـهـ رـاـ

Cum ex populo unus delinquit, nec parvo locus relinquitur, nec magno (maximus minimus luit.)

Cando un do pobo comete un delito, nin hai solución para o máis pequeno nin para o máis grande (has pagar sexas pequeno ou grande)

COMENTARIO: Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπωρεῖ [Moitas veces toda unha cidade paga por un home malo]. Da ﻚـ fórmase o comparativo كـهـتـرـ “menor, inferior”; posto que ﻢـ تـرـ forma os comparativos entre os persas, como τέρος entre os gregos. De ﻢـ تـرـ مـهـتـرـ “maior, más forte”; e simplemente δινάστης ou señor. É esa mesma voz da que se forma o termo Mitra, que indicaba o Sol entre os persas, como a derivaron os grandes homes Xosé Scaligero⁵⁶ e Xerardo Xoán Vosio⁵⁷.

2.50. زـنـ ؛ إـسـتـ دـامـ فـرـخـ نـوـشـيـرـوـانـ بـخـيـرـ كـوـ جـهـ بـسـيـ
كـنـشـتـ كـهـ نـوـشـيـرـوـانـ دـمـانـ

Viget nomen excellens Neuschirwani, quamvis diu sit, quod amplius non sit superstes.

Vive aínda o nome famoso de Neusquirvano, aínda que hai moito tempo xa que el non vive.

COMENTARIO: Os turcos din: لـ الـورـ انـ قـلـوـرـ morre o home, pero o seu nome sobrevivelle. ﻢـ تـرـ اـخـرـ se [condicional]: a miúdo ponse unha única letra ﻢـ en lugar de ﻢـ تـرـ, e xúntase con outras letras que tamén se escriben en vez das

⁵⁵ Trátase probablemente da seguinte obra de Johannes Polyander a Kerchoven, teólogo holandés da reforma, publicada en Leiden en 1645: *De essentiali Jesu Christi existentia, ac gloria Divina, quam cum Deo Patre suo habuit ab aeterno, concertatio, decem Disputationibus contra Johannem Crellium comprehensa*. [Disputa, reducida a dez puntos de discusión contra Xoán Crelio, sobre a existencia esencial de Xesucristo e sobre a súa gloria divina, que dende todo tempo comparte con Deus o seu pa]. Nesta obra, que lamentablemente non é posible consultar en rede, oponse Poliandro ós principios defendidos por Johannes Crellius, un dos dirixentes da irmandade sociniana (*Allgemeine Deutsche Biographie*: s.v. Crell, Johann). Esta irmandade, de orixe polaca, caracterizábase polo seu antitrinitarismo e entendemento de Deus pai como a única persoa existente (*Biographisch woordenboek der Nederlanden*: s.v. Johannes Polyander).

⁵⁶ Josephus Justus Scaliger (1540-1609): Importantsísimo erudito da súa época; a súa obra *De emendatione temporum* supuxo a introdución no estudo da historia das cronoloxías expicia, babilónica e persa como narrativas históricas aparte, posuidoras dun interese intrínseco. Os seus últimos anos transcurridos estando ligado á universidade de Leiden, á que douou a súa coñecida colección de manuscritos e libros. (*Encyclopaedia Britannica*: s.v. Joseph Justus Scaliger)

⁵⁷ Gerardus Vossius (1577-1649): Filólogo e teólogo; director da facultade de teoloxía de Leiden de 1614 a 1619. Un dos primeiros en trata-los dogmas teolóxicos e as relixións pagás dende unha perspectiva histórica. (*Encyclopaedia Britannica*: s.v. Gerardus Vossius)

palabras completas. Así وَاسْكِرْ مِنْ e se eu ten o mesmo sentido que وَاسْكِرْ تُو se ti. Nada hai más frecuente ca que as dúas letras ت e ت se usen en lugar de پدرت: پدر منْ داده منْ. Así وَاسْكِرْ مِنْ o meu pai, en vez de پدرت o teu pai, en vez de پدرش. O pai del co engadido de ش dise cumpridamente كوش, que se constrúe con ش únese tamén a conxuncións e pronomes: como ش، etc. O ش en cambio non sempre é de ش (Constrúese tamén منش de ش منش). من انم son, como من eu; mentres que se pon para a primeira persoa من eu son aquel.

وزرا بر مثال اطیا اند و طبیعی ب دارو نهاد جز 2.51. سقیم را

Consiliarii sunt instar medicorum: medicus autem non dat medicinam nisi aegroto.

Os que dan consellos son coma os médicos: pero o médico non dá medicina se non estás enfermo.

COMENTARIO: Así respondeu Neusquirvano, cando para decidir un negocio se pediu en primeiro lugar a opinión del, xa que adiantaba ó resto de conselleiros en prudencia e autoridade. E engadiu:

چون میبینم که رای شما بر صوابست مرا بر سر آن گفتمن دشاید
Como parece que se aproba a vosa decisión non fai falla que engada palabra ningunha.

اکر بمرد عدو جای شادماهی دیست که زندگانی
ما دیز جاودانی نبست

Quando moritur inimicus (meus) non ideo hilari ego sum animo: nam nec mea vita aeternum durat.

Cando morre un inimigo non me poño contento porque tampouco a miña vida dura eternamente.

COMENTARIO: E estas son as palabras de Neusquirvano, que engadiu ás precedentes.

یکی مرد ڈیش دو شیروان عادل آورد کہ
فلان دشمن درا خدا ی تعالیٰ برداشت
کفت همچ چنیدی کہ مرا خواهد کندش

Cando se lle anunciou a Neusquirvano que o Deus mellor e máis grande levara consigo un certo inimigo del, comentou: "E quen che dixo que me vai deixar a min aquí?"

امروز بکش گه می توان کشت گاتش چو بلند.
شی جهان بسوخت

2.53. *Hodie occidito, quem occidere potes; ignis enim cum convalescūt, mundum comburit.*
Hoxe has matar a quen podes matar; pois o lume, cando colle forza, consome o mundo.

دروغ گوی روی همیاه را هست گوی روی سفید.

2.54. *Qui mentitur faciem habet nigram: qui vera dicit, albam.*

Quen mente ten a cara negra; quen di a verdade, branca.

الكتاب دائمًا وجهة أسود
COMENTARIO: Así os árabes: *Os mentireiros teñen sempre a cara escura.*

نیک باش و بدت گویند خلف به گه بند پاشی و نیک
2.55. بند ارد

Ut bene agas, & male de te loquantur homines, praestat, quam si male agas, & bene de te existiment.

É mellor que obres ben e fale mal de ti a xente que obres mal e te xulguen ben.

2.56. قا نه هي نستانی

Quamdiu nihil das nihil accipis.

Mentres non dás nada, nada recibes.

فریاد سک به سایل نقصان ندارد.

2.57. *Canis latrans mendicanti haud nocet.*

O can ladrador non fai dano ó mendigo.

ات هورر گاروان چخر
COMENTARIO: Xeitosamente din os turcos: *O can ladra, pero as caravanas pasan.* É dicir, por que van agarda-las caravanas, esa gran turba de mercaderes, polo can que ladra? Que non lles vai facer dano é cousa sabida.

اب در یک جای استاد می‌گذارد

Aqua, quae uno loco stat, foetet.

A auga que está parada no sitio apodrenta.

COMENTARIO: *استادن* estar de pé, que os gregos din ἰστάωται ou ἰστασθαι. E a esta palabra hai que engadirlle o *ستان* que xunto con outras palabras adoita indicar lugar como *بیمارستان* hospital ou *گلستان* rosal, etc.

چون اقای معنی دشود بز دکشید. 2.59.

Cum dominus ebrius non est, caprum haud mactat (occidit).

Cando o señor non está bêbedo, non mata a cabra.

چون آن بی حی COMENTARIO: cando, asimismo calidade, como naquilo: *Cando aquel que non ten calidade nestas calidades, etc.* حی در آینه چون حون بوسف زلیخا. O autor entende Deus, que ten unha esencia que é como áveξivíaζov, é dicir simplicísima, e describea así:

ریام اسماں یا مرکز خاک اکر صد رہ بیابی
وہم و انداگی فرو ایند یا بل شتابنہ رہ حکمش زرہ بیرون دیاردن
منزہ ناش از چونی و چندی مہراں زبستی و بلندی

Aínda que atopases os cen camiños que dende o ceo (baixan) ó centro da terra, polos que poida descende-la forza do enxeño e do intelecto, e te apresurases despois a subir; non entenderías⁵⁸ nin o menor anaco da sabedoría de Deus. Non hai lugar na súa esencia para a calidade ou a cantidade; está libre de toda profundidade e altitude.

بصی کہ دار خاک قندرستا فرا دفن گردی دن ورختم. 2.60.

خورده دمرد

Saepe numero qui sani erant, sepeliuntur: & qui vulneratus, non moritur.

A miúdo entérrase ós que estaban sans; e o que estaba ferido non morre.

رسن تی رست COMENTARIO: *تی رست* *san*, compоне de *corpo* e *recto*: como dicindo, *corpo sen dano e ben constituído*. *تی رست* *corpo* a miúdo úsase en lugar do home entero: igualmente adóitase usar *دفنت* *alma* entre os orientais co mesmo sentido. Afín é asimesmo a seguinte sentenza:

روز شد او بمرد و بیمار جزیست شخصی هد شب بر سر بیمار گرفست چون Con frecuencia tópase morto a quen durante toda a noite se estivo lamentando xunto ó enfermo; e con vida, en cambio, o enfermo.

جزر کش شخواهند اهل خون کہ نام بزرگان برشتی بخون. 2.61.

Magnum eum haud vocant prudentes, qui magnatum nomina traducit.

⁵⁸ O orixinal indica “percipiat”. Dado que a frase, así, é incomprendible, foi necesario entender aquí unha errata, corrixindo con “percipias”.

Os prudentes non chaman grande a quen despreza o nome dos que fixeron grandes cousas.

COMENTARIO: Por isto xulgan verdadeiramente magno os persas a Alexandre, porque dos reis que o antecederon sempre adoitara falar facéndolles honra.

اسكندر رومي ما درسيدي نه
كَهْ دِيَارْ مَغْرِبْ وَمَشْرُقْ رَا بِحَهْ كَرْفَتِيْ كَفْتْ بَعْنَوْ خَدْ أَيْ
تعالى هَسْرْ هَمَّاكْتْ رَا كَهْ بَكْرَفَتْمْ رَعِيَّتْشْ رَا فَيَازْدَامْ
بَادْ شَاهَارَنْ دِيشَاهَنْ جَوْ بَدْ نِيكَيْ فَيَرْمْ

Cando lle preguntaron a Alexandre Romeo [o romano]⁵⁹ como subxugara tanto Occidente como Oriente, respondeu: “Coa axuda de Deus o mellor e más grande ós súbditos dos reinos que conquistei non lles fixen mal; dos reis que me precederon só falei ben”.

A verdade é que difícilmente é crible que Alexandre dixese nunca que conquistase coa axuda de Deus esas rexións do mundo. O certo é que nas historias que se escriben sobre os ditos e feitos de Alexandre non fai mención ningunha del. Pero este é o costume dos musulmáns, que ora no relixioso ora no profano engaden moitas cousas que se afastan tremendoamente da historia verdadeira. Deste xénero son aquelas, que contan como ditos de Xesús⁶⁰.

قال عيسى بن مريم عليه السلام طالب الـ دـيـاـ
كـشارـبـ مـاءـ الـبـحـرـ كـلـمـاـ اـزـدـانـ شـرـبـاـ اـزـدـانـ عـطـشـاـ فـلـ
بـرـازـلـ يـسـرـبـ الـيـ اـنـ يـهـلـكـ

Dixo Xesús, para quen haxa paz, o fillo de María: “Quen cobiza as riquezas, é parecido a aquel, que bebe a auga do mar: canto máis bebe, máis sede ten; nin deixa de beber, ata que morre”.

⁵⁹ O texto persa orixinal denomina a Alexander o “rumi”, termo xenérico usado no mundo islámico tanto para os gregos bizantinos como para as minorías gregas baixo o Imperio Otomano. Usouse tamén no caso do sultanato selxúcida en Anatolia, que polo espazo que ocupaba foi denominado “sultanato de Rûm”. Levin tradúceo como “romaeus” pero quizais forá máis acertado un simple “graecus” (o grego).

⁶⁰ Unha das achegas más interesantes desta obra son estes catro pequenos relatos en árabe protagonizados por Xesús. Warner non aclara a súa orixe e Shurgaia tampouco comenta esta cuestión. Constitúen unha das partes da obra que xerou un interese duradeiro. O texto latino foi recollido, semella que en primeiro lugar, por Fabricio, en 1708 (169-170) e 1719 (394-395), e, posteriormente, por Jones (1798: 469-471), que engage unha tradución ó inglés. Entre ambas datas, Toland (1718: 20) só fai referencia á publicación por parte de Warner, apuntando á súa posible orixe nos evanxeos apócrifos. Lamentablemente non fun quen de atopar outras referencias. En todo caso, polo carácter e a lonxitude, estes *agrapha* teñen moito en común cos publicados por Monferrer Sala (1999), que non obstante non semella ter noticia dos que aquí presentamos. A súa introdución na obra por parte de Warner é coerente co interese que amosa pola perspectiva que sobre Cristo está presente na relixión musulmá. O ano anterior publicara o seu *Compendium Historicum eorum quae Muhammedani de Christo et praecipuis aliquot religionis Christianae capitibus tradiderunt* (“Compendio histórico do que os Mahometanos recollen por tradición sobre Cristo e sobre outros elementos principais da relixión cristiá”) (Warner 1643) sobre esta mesma cuestión.

قال عيسى ابن مريم عليه السلام ليتحمّي ابن زكريا
عليهم السلام اذا ان كركي رجل بشي وقال فيك صحيحا
فأشكر وان قال كذلك فارده في الشكر فاده يزيد
في ديوان عملك وان مستريح يعني ان حسناته تكتب
ابك في ديوانك

Dixolle Xesús, o fillo de María, a Xoán o fillo de Zacarías: "Cando algúén lembrándose de a verdade, louva a Deus; pero, se o que dí son mentiras, louva más a Deus: medrará a túa obra (boa) no cómputo das túas obras, e iso sen traballo teu ningún, isto é, as boas obras daquel quedarán no teu cómputo".

رأى عيسى ابن مريم عم الذيما في بعض مثا
شفاعة وهي على صورة ~~جحود~~ هرمون فقال لها كم لك بعل
فقالت لا يحضرون ~~جحود~~ فقال ماذا وطلقوكي فقالت بل
انا قتلتهم وافتتهم وقال عجبًا لهؤلاء العققاء الآخرين
الذين يشاهدون ما يسوهم صنعت وهم فيك يرغبون
وبغيرهم لا يعتبرون

A Xesús b. m. [de feliz memoria] nunha ocasión aparecéuselle o mundo en forma de vella decrépita: E el pregúntalle, “¿Cantos maridos tiveches?” Ela responde que tivera xa moitos, que xa non os podía contar. “Entón eles morreron e deixáronte?”, di Xesús. Ela responde “Non só iso: mateinos e saqueinos de diante”. Daquela Xesús dille, “Pois chama a atención que sexan tan parvos que, vendo como tráta-los outros, ardan de amor por ti, e non escarmenten na cabeza deles”.

كان في زمان عيسى ثلاثة سايزيون في طرف
موحدوا كلرا فقالوا قد جهنا فلهمض واحد منا وبقى
لنا طعاماً فمضى أحدهم لباقيهم بطعام فقال الصواب أن
اجعل لهم في الطعام مما قاتلوا لياكلوا منه فيموساً واغرقوا
بالكنز دونهم بما فعل ذلك وهم الطعام وانتف للرجلان
الاخرين اذهما اذا وصل اليهما بالطعام قتلوا، واغرقوا
بالكنز دونه فلما وصل اليهما بالطعام المسموم قاتلاه
واكلوا الطعام المسموم فماتا فاجتاز عيسى عم بذلك
الموضع وبعده العواريون فقال هذه الدنيا فانتظروا كيف
صنعت بهذه الثلاثة وبقيت بعدهم ويل لطالب الدنيا من
الدنيا

No tempo de Xesús ían tres camiñando que atoparon un tesouro. E dixeron: "Estamos esfameados, por iso un de nós marchará e mercará comida para os tres". Aquel que ía para traer comida, dixo argallando: "Voulle poñer veneno á comida, para que, cando a coman, morran, e o tesouro será para min só". Meu dito, meu feito: mesturou o veneno coa comida. Pero os outros dous tamén acordaran entre eles que, cando trouxese a comida,

matariano, para gozaren só eles do tesouro. Entón, cando el trouxo a comida envenenada, matárono. E estes, en comendo a comida envenenada, morreron (no instante). Nisto pasa Xesús cos seus apóstolos e di: "Esta é a condición do mundo! Mirade como tratou a estes tres, e ainda así despois deles persevera no seu estado. Ai daquel que busca [gañar] o mundo polo mundo [i.e. por medios terrenais]!".

جُونْ كَرْكَ بِرْ زَمِيشْ بِرْ بُونْ فَرِيَادْ جَوْيَانْ كَنْدْ 2.62.
عَصْوَتْ

Quando lupus agnum abstulit, quid tum juvat pastoris clamor?

Cando o lobo xa levou o año, para que serven os berros do pastor?

COMENTARIO: Os árabes din: أَنْتَبَهُ الْكَلْبُ مِنْ بَعْدِ النَّهَارِ espertou o can cando xa estaba o roubo feito.

أَفْتَابْ بِرَابِدْ جَرَاعَنْ فَرُو رو 2.63.

Cum sol oritur, lucerna extinguitur.

Cando sae o sol, apágase o candil.

COMENTARIO: A lumieira pequena apágaa a grande. O sentido do proverbio enténdese á primeira.

از آنْ كَزْ نُو كَرْسِدْ ذَرْسِي 2.64.

Illum a quo metueris, metue.

Teme a aquel que te teme.

COMENTARIO: Fai falta que aqueles que queiran ser temidos teman tamén a aqueles que os temen.

جُو قَامْ سَكْ بِرِي جَوْبِي بِنْسَتْ كَبِيرْ كَهْ جُونْ هَوْ 2.65.
هُوْ كَنْدْ دِي بِرْ دَهَادِشْ

Quando canis mentionem facis, baculum corripe; ut cum hau hau sonat, (latrare incipit) os ejus petas.

Cando ménte-lo can colle o pau; para que cando soe o uau uau, (empece a ladrar) lle deas na boca.

COMENTARIO: Úsase o proverbio cando se fai mención dun home malo, e este intervén de improviso. Os árabes dino así: اَنَا دَكَرْتُ الْذَّيْنَ هُوَ لَهُ قَضَيْبَا Cando ménte-lo can, prepáralle o pau.

اَفْرَارْ اِبْمَانْ اَسْتَ 2.66.

Pactum, fides est.

O acordado é obriga⁶¹.

2.67. زن بده سرای مرن دکو هم درین عالمست.
وزن او

Mala mulier in aedibus viri boni, infernus eius in hoc mundo est.

Muller mala en casa de home bo é o inferno del neste mundo.

COMENTARIO: سرای é a casa pero a espazosa e espallada: deste modo distínguese de خانه، que indica *a casa* en xeral. Desta palabra dinse گاروانسراي os amplos aloxamentos públicos en que os caravaneiros, os mercadores que percorren o Oriente, adoitan deterse.

2.68. تو مردي وصبر هداري

Tu vir es & patientia cares?

E ti es un home e non aguantas?⁶²

2.69. چرا عاقل کند گاري مکه باز آرن. پشیمانی

Cur sapiens aliquid perpetrat, cuius postea eum poeniteat?

Por que un sabio fai algo do que depois se poida arrepentir?

2.70. گسی نه بینه که دشنگان حجاز بر لب اب شور
کرد آید هر گیجا چسنه بون شرین مردم و مرغ
و همه کرن آیدن

Nemo sitientes coire videt ad ripam salsa aquae: sed ad fontem qui dulcem promit aquam, homines, aves, & formicae congregantur.

Ninguén ve os sedentos xuntarse á beira da auga salgada: é onda a fonte que dá auga doce onde se axuntan homes, paxaros e formigas.

COMENTARIO: As cousas mellores prefírense ás peores. لب significa propriamente *beizo*, en xermánico *lippe*: polo parecido indica tanto a ribeira como a beira do río. Tal como o hebreo חַפְצָה o grego χεῖλος e *labium* (beizo) indican e poden ter sentido de “beira”. Como Homero naquilo onde di Ιλιαδ. μ. μάλα δὲ χρεμέτιζον ἐπ’ ἄκρῳ χεῖλει ἐφεστάοτες⁶³.

Moito rinchaban en pé no máis alto da beira. حشيشة é fonte, asimesmo *ollo*, se se lle

⁶¹ Este principio é común a moitas sociedades. Na sociedade galega é visible por exemplo nas feiras de gando, en que é de estrito cumprimento. De feito dise: *A palabra é un documento.*

⁶² [gal. *Un home é un home!* / *Un home non choral!*]

⁶³ Il. 12, 51s.

quita a última letra ש: ó xeito da שַׁׁעַן dos hebreos e árabes que significa tanto fonte como oollo. ﺶـ formiga soa como o belga *mier*. En grego κατά ἀναδιπλασιασμὸν [por reduplicación] dise μόρυξ.

امروز دنیا است فرد اقیامت 2.71.

Hodie mundus durat, cras novissimus dies (instat).

Hoxe o mundo aguanta, pero mañá (vén) o último día.

COMENTARIO: Os homes deben controla-las súas accións como se fosen render contas delas o último día.

ن دینم کہ بسی آب رسر چشمہ خود چون پیشتر
آمن شتر وبار ببر

Saepe aquam scaturientem exiguum vidi, quae deinceps aucta camelum cum onere portarit.

Máis dunha vez vin un chorrío escaso de auga que despois, abundante, o camelo levaba con esforzo.

COMENTARIO: Non hai que menospreza-lo inimigo, por moi pequeno e humilde que sexa: ás veces, pode coller forza.

فرصت غنیمت آنہت 2.73.

Occasio est lucrum.

Na ocasión está a ganancia.⁶⁴

COMENTARIO: A vantaxe que a fortuna ofrece hai que considerala un beneficio, posto que de fronte ten pelo, pero por detrás é calva.

2.74. فام ڈی-ک رفتہان ضایع مکن قابوں کا دیکھ پاہ کار

Honestam defunctorum famam noli laedere, ut & nominis tui memoria maneat.

Non danes a memoria honrada dos defuntos, para que tamén a memoria do teu nome permaneza.

COMENTARIO: نَاهِمْ *nahm*, corresponde ó neerlandés *nahm*. literalmente *os que marcharon*, isto é, os que están mortos. Así *marchou*, equivale á frase dos latinos, *ad plures abiit* [marchou para onda a maioria, i.e. faleceu].

⁶⁴ [cast. *A la ocasión la pintan calva / El tiempo es oro*]

2.75. هر سو دوی اذکس زیر خوش براند و انرا که بخواهد.
بدر گسی فدواند

Undique & undique vagatur ille, quem (Deus) a se arcet: at quem accersit, ad fores alterius non abigit.

Por todas partes e por tódolos sitios anda errante aquel a quen (Deus) aparta de si: pero a aquel a quen chama non o vai axotar ás portas doutro.

COMENTARIO: Estas palabras, que expresan o froito do odio e da grazia de Deus, en [Golestan] گلستان van adxuntas a isto que segue:

یتکی از پادشاهان پارسای را دید کفت هیچست
از من یاد می اید کفتش بلی هر که از خدای تعالی
فراموش میکنم ترا یاد می آرم

Un rei, ó ver un relixioso, preguntoulle se algunha vez se acordaba del. “Acordo, ho,” dixo o outro, “Cada vez que me esquezo de Deus o más grande, adóitome acordar de ti”.

2.76. خاده د وستان بروپ و دری شهنان مکوب

Aedes amicorum scopis purga: at inimicorum fores ne pulsa quidem.

A casa dos amigos límpaa con vasoiras: pero á porta dos inimigos nin petes.

2.77. هر که قام نیک را باشن مرفون هر چه خواهد در د کان.
شاینه خرد

Is qui honestae est existimationis, quicquid vult, in officinis comparare potest.

Aquel que é de honrada estima, o que queira, pódese mercar nos talleres.

2.78. خفته را خفته کی گند بیدار

Dormientem dormiens quando excitat?

O que dorme cando esperta ó que dorme?

COMENTARIO: Un cego non pode levar outro cego. Quen non ten consellos para si mesmo, ós outros non llelos pode dar.

2.79. چو مرگ خر بون سک را عروسی

Quando asinus moritur, canis nuptias celebrat.

Cando un burro morre, o can celebra unha voda.

COMENTARIO: Dise dos que na morte doutro adoitan encherse de esperanza.

چو منم کند سفله را روزگار
 نهد بر دل تنک درویش بار
 حو بام بلندش بود خود پرسست
 کند بول و خاشاک در بام بست

Quando fortuna humilem exaltat, tum pauperi afflito (arcti cordis) onus imponit. Cum tectum ejus qui seipsum extollit, altius erigitur, ipse urinam & spinas mittit in domum depressorem.

Cando a fortuna está co humilde, entón imponlle un peso ó pobre afrixido (de corazón apretado). O que se louva a si mesmo, cando o teito del se eleva, el mesmo manda ouriños e espiñas contra a casa máis baixa.

COMENTARIO: خود پرست que se adora a si mesmo, igual que o que se contempla a si mesmo, quem se compra en si mesmo en exceso, e quem case se adora a si mesmo. Así dise بخت چرست que adora a Deus, idólatra. E dise que adora o viño o que lle gusta que o reguen con viño. Como nauelo do excelentíssimo poeta Haphis⁶⁵:

ساقی بشراب کیر نستام
در گلن قدحی که می پر فشم

Ei, copeiro! Dáme viño: enche a copa que o viño adoro.

شہر کے صیقل درجنہ رنک فراہم 2.81.

Gladius qui non politur, rubiginem contrahit.

A espada que non se abrillanta, colle ferruxe.

2.82. قو در خانه خود من در خانه خود

Tu in domo tua, ego in domo mea sum.

Tí na túa casa; eu, na miña.

COMENTARIO: Hai que evitar en todos a indiscreción. A culpa é de quen se mestura nun asunto que non lle toca.

فیر عجز دشمن رجت مکن که اگر قادر شوند ۲.۸۳.

Noli misereri hostis invalidi: nam si potentior evadat, nec tui miserebitur.

⁶⁵ Indica Shurgaia (2012: 318) que este poeta, xeralmente coñecido como Hafez, non é en realidade o autor destes versos.

Non te compadezas do inimigo sen forza: pois, se chega a ser más forte, tampouco de ti se compadecerá.

عمل کسی نیای خون بیجید. 2.84.

Opus proprium cujusque pedem implicat.

O traballo propio ata o pé de cada un.

کل من عمل صالحًا فلنفسه ومن اسا عليه Quen fai o ben, faise ben a si mesmo: quen delinque, sofre o seu delito. Alcorán.

هرچه کاری بن روی. 2.85.

Pro labore metes.

Segundo traballes colleitarás.

COMENTARIO: Como fa-la semente, así fara-la colleita.

سنگ بر باری حصار مرن تکه بود گز حصار سنگ اید 2.86.

Noli ad castri murum projicere lapidem; fiat enim, ut e castro mittatur (in te) lapis.

Non tires pedras contra o muro dun castro, pois poida que do castro chas tiren a ti.

COMENTARIO: Non se debe irritar a ninguén que nos poida supoñer un perigo. سنگ مرن propiamente significa *non báta-la pedra*. A frase persa é، سر بر سنگ زدن golpea-la cabeza contra a pedra, isto é, *resistir e soportar algunha cousa*, como na canción de amor:

رحمت بـا قوسـ دـو سـرـمـزـدـ بـرـ سنـكـهـاـ Polo desexo de bica-los teus pés, a cabeza golpea contra as pedras. Tómase esta frase noutro sentido totalmente distinto: posto que مـرـ بـرـ سنـكـ مـرـ non golpée-la cabeza contra a pedra, é o mesmo que دروغ مـكـوـي non mintas. Así lembro que dixo estas palabras un persa moi educado nunha conversa familiar.

قوـاـخـرـيـ بـهـنـرـ اـبـقـتـ دـهـ بـهـاـلـ وـيـرـكـيـ بـعـقـلـ اـسـتـ دـهـ بـسـارـ 2.87.

Divitiae in arte consistunt, non in opibus: prudentia ex intellectu, non ex annis aestimatur.

As riquezas sostéñense no bó xeito, non nos recursos: a prudencia cóntase pola intelixencia; non polos anos.

COMENTARIO: **دوادستن** دواشري بزرگی poder. **تاماڭ** tamaño, sabedoría. **دزرك** grande, sabio. Así os persas, cando citan algunha sentenza xeitosa, din **بزرگان** **كفوته اون** *dixeron os sabios*. Con este sentido adoitan usar ademais aquelas palabras **خردمندان** **هندمندان** **هوشمندان** **داشمندان** **ان** etc.

2.88. **کوچي که بعقل بير بود درد اهل خرد کبيست و بود**

Parvus, ingenio senem aequans, apud prudentes revera magnus est.

Un rapaz, que é listo coma un vello, é grande de verdade entre os prudentes.

2.89. **کوچاه خردمني بود که دان اون بلند**

Parvus sapiens, altae statura imperito praestat.

Un sabio pequeno é mellor que un ignorante de alta estatura.

COMENTARIO: Non se valora o home pola estatura e forza do corpo senón pola afouteza. É así que destaca polo entendemento aquel a quen a natureza lle negou a forza. **خرى منه** **سabio**, **prudente**, deriva de **خرون** **sabedoría**, **prudencia**: do mesmo xeito como se forma **عقلمنى** **sabio de عقل** **intelecto**. De **خرون** parece vi-la palabra **سپاچ** que está en Daniel. Lense outras palabras neste mesmo que é opinión común que son préstamos do persa; pero que eu áinda non sentín: quizais nin sequera todas se atopan na lingua dos persas más aló desta. Hai palabras que usaron os persas antigos pero que hoxe se ignoran. Hai outras, que os persas modernos retiveron estando derivadas das palabras antigas. Así o can nun tempo entre os persas chamábase *spacos*, como testemuña Xustino⁶⁶: agora non *spacos*, senón **سپاچ**. O sol antigamente dicíase mitra, nome que hoxe deixou de estar en uso: posto que **مهر** que indica o sol, moi pouca relación parece ter con aquilo. Pola contra hai outros, que veñen tendo o mesmo significado daquela coma agora. Entre estes está **فرچا**. Unha palabra que foi moi usada entre os persas como está presente en Curcio, que no libro cuarto sobre o Tigris, escribe que é chamado así pola rapidez coa que flúe: porque na lingua persa chaman ó Tigris a frecha. Así κυρος designaba o sol para os persas: agora chámase tamén **خورشيد**, que é a contracción de **خورشید**. É palabra persa antiga a *parasanga*, **قرسنه** que hoxe tamén está en uso. Pódense engadir moitos máis nomes deste tipo.

⁶⁶ Na *Epitome das Historias Filipicas de Pompeio Tromo*, de Xustino, na edición de Marie-Pierre Arnaud Lindet, disponible en [https://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost04/Iustinus/ius_e000.html] [02.12.14]., no lib. I cap. IV podemos ler: *Nutrici postea nomen Spargos fuit, quia canem Persae sic uocant.* (despois á nodriza chamárona Spargos, porque así chaman os persas o can). No aparato crítico vemos tamén a versión “spacos”, que debeu ser a que Levin coñeceu.

2.90. کسی فیايد بزبر سایه بوم ور هان از جهان شونه معدوم

Nemo se recipit sub umbram ululae, etiamsi aquilae omnes e mundo sublatae forent.

Ninguén se recolle baixo a sombra da curuxa, áinda que se quitasen tódalas aguias do mundo.

COMENTARIO: Non hai ninguén, que se queira poñer baixo a tutela dun home malo e inepto, áinda que por iso deba carecer de todo patrocinio. A aguia é nomeada no senso de que é a máis nobre de tódalas aves. Sobre a grandeza da aguia din entre outras cousas os persas:

همای بسر مرغان از ان شرق داره کمه
استخوا خوره وجابر دیازارن *A aguia é a más nobre das aves porque come os ósos, e por non dana-los estúpidos⁶⁷.*

۵۸ درووش در گلیمی بخسبند ودو پان شاه در ۵۹.
اقلیمی نکنجدن

Decem pauperes sub una cubant tegete; sed duos reges ne universa quidem regio capit⁶⁸.

Dez pobres dormen baixo unha soa esteira; pero en toda a terra xunta non caben dous reis.

COMENTARIO: Hai cousas en [Golestan] que cómpre ter en conta:

دیم خان کر خوره مرن خدای بذل درویشان کند نیم
دکر ملک اقلیمی کر بکبرن باش شاه همچنان در بند
کر اقلیمی دکر *Cando un home entregado a Deus come a metade do pan, a outra metade distribúea entre os pobres. Un rei, en cambio, en canto acaba de tomar unha rexión, xa desexa outra.*

ظرافت بسیار هنر دینمان است وعیب حظیمان

Multae facetiae compotatoribus sunt decori, sed dedecori sapientibus.

⁶⁷ Esta tradución, literalmente, é de moi difícil interpretación. No zoroastrismo -relixión da Persia antiga e dos actuais parsís- o corpo dos falecidos considérase un elemento impuro. Convén, por tanto, que non contamine os elementos puros da terra e da auga. Neste sentido é posible entender como un beneficio que a aguia “coma os ósos”, xa que axuda á eliminación dos corpos, que son deixados nas denominadas “torres do silencio” para seren devorados principalmente polas aves. En canto ó segundo, *et brutis non noceant*, quizais sería más axeitado entender que se refire ó gando.

⁶⁸ Léase *capit*.

Moitas bromas son axeitadas entre os que beben nunha xuntanza, pero son inapropiadas entre os sabios.

COMENTARIO: Tanta diferenza hai entre as persoas que o que para un ten sentido de loa para outro pode telo de defecto.

تو بس سر قدر خویش باش وقار بازی وظرافت. 2.93.
بجهادان بکذار

Dignitatis tuae rationem habeto, lusus & facetias iuvenibus relinque.

Ten en conta a túa dignidade, os xogos e bromas déixallelos ós rapaces.

مساقی اکسر غلط‌گنده خود نوشته 2.94.

Cum pocillator errorem committit, ipse bibere tenetur.

Cando o copeiro comete erro, está obrigado a beber:

COMENTARIO: É unha expresión moi común que usan os persas nos banquetes.

بیسی گرسنه خفت کسی ندانست که کیست بیسی 2.95.
جان بلین آمد که برو کسی نکریست

Saepe famelicus aliquis dormit, qui quis sit, ignoratur: saepe aliquis moritur (anima ad labia venit) qui a nemine defletur.

A miúdo hai algúñ famento durmindo que ninguén sabe quen é: a miúdo morre alguén (a alma sóbelle ós beizos) e ninguén o chora.

COMENTARIO: **كَيْسَتْ** por **كَيْسَتْ** *quen é: como non é.*
جَهْ أَسْتْ por **جَهْ أَسْتْ** *qué é. Á vez esta partícula كَهْ simplesmente perde a letra هـ.*
 Como ocorre en **كَانْدَهْ**, que por entero escribese **كَهْ أَنْدَهْ** *o que [como pron. rel.] ou porque dentro de.* Así **كَانْ** dise por **كَيْنْ أَنْ كَهْ** *o que ou porque el.*
 و **كَوْ** *porque este mesmo.* Ó **كَوْ** onde se lle engade **فَرْ** que vale por **كَهْ أَذْ** *poraue el dende, etc.*

هر کہ سلطان مرید او باشد کر ۹۶ بندگی نہیں دھکو۔

Is, qui principis experitur benevolentiam, quicquid mali perpetrat, in bonam partem accipitur.

O que goza da bondade dun xefe, calquera cousa que faga mal, tómalla a ben.

طلب فلند بادکی هر باطن همچو 2.97

Tympanum magnum edit clangorem, sed intus vacuum est.

O tambor fai moito barullo pero está baleiro por dentro⁶⁹.

COMENTARIO: Dise dos que pregoan coa boca chea as súas loanzas vas. Con máis xeito dixo un espartano⁷⁰ dun reiseñor: φωνά της εἰσι, καὶ οὐδὲν ἄλλο. *Tí es unha voz e máis nada.*

2.98. دراین عالم کسی بیفم کیاشر باشد هنی ادم. کیاشر
کیاشر

Nemo est in hoc mundo qui aerumnis vacet: si vacet, inter filios hominum numerandus non est.

Non hai ningúén neste mundo que non teña os seus sufrimentos; se non os ten, non se debe contar entre os fillos dos homes.

2.99. هر کرا کفر دیست ایمان نیست.

Ubi infideles non sunt, nec verba ibi fides est.

Onde non hai infieis tampouco hai fe verdadeira.

2.100. هرچه د لب خواست ده آن میشون انجه خدا. خواست هان میشون

Non quod vult cor tuum fiet, illud fiet quod Deus vult.

Non ha se-lo que queira o teu corazón, será o que Deus queira.

3.1. Bibliografía primaria

ARISTÓTELES (384-322 a. C.): *Ética a Nicómaco* [Ηθικὴ Νικομάχεια] en BYWATER, J. (ed.) (1894): *Aristotle's Ethica Nicomachea*. Oxford: Clarendon Press. [<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0053>] [02.12.14].

ERPENIUS, Th. (Trad.) (1625): *Historia Sarracenica*. Lugduni Batavorum: apud Iohannem Maire, & Elzevirios. [<http://books.google.es/books?id=omtJAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=erpenius+Historia+saracenica>] [02.12.14].

PLUTARCO, Lucio Mestrio (s. I-II d. C.): *Sentezas laconias* [Ἀποφθέγματα Λακωνικά] en WYTTEBACH, D. (ed.) (1799): *Plutarchi Chaeronensis Moralia* [Πλουτάρχου

⁶⁹ Quizais non sexa casual a similitude con I Cor. 13,1:Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens.//Por moito que eu falase as linguis todas dos homes e as dos anxos e non tiver amor, non seria máis que un bronce que resoa ou un pandeiro que repenica.

⁷⁰ A versión completa di así: “14. Τίλας τις ἀηδόνα, καὶ βραχεῖαν πάνυ σάρκα εὑρὼν, εἶπε, Φωνὰ τῷ τις ἔσσι, καὶ οὐδὲν ἄλλο. XIV. Laco cum plumis lusciniam nudasset, ac parum admodum carnis reperiret, dixit: Vox tu es, et nihil praeterea.(Plutarco: 415)” En galego traduciríamos: “Un espartano espiu de de plumas un roiseñor. Ó non topar máis que un pouco de carne dixo: Tí es voz, e nada máis.”

- τοῦ Χαιρωνέως τὰ ἡθικά]. t. I, parte II; 312-432. [<http://books.google.es/books?id=SrhT AAAAcAAJ&pg>] [02.12.14].
- WARNER, L. (1644): *Proverbiorum et Sententiarum Persicarum centuria, collecta & versione notisque adornata a Levin Warnero*. Lugduni Batavorum: Ex Officina Ioannis Maire. [<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6245103x/f5.image.r>] [02.12.14].

3.2. Bibliografía secundaria

- ADKINS, Andrew P. (2012): *Tending the Sacred Fire: The Adaptation of Zoroastrianism to North America*. Tese electrónica. University of Cincinnati, 2012. [https://etd.ohiolink.edu/rws_etd/document/get/ucin1331050693/inline] [27.10.2014].
- ALONSO FONTELA, C. (2009): “Prólogo arameo y notas hebreas de Alfonso de Zamora para una copia manuscrita del Targum de los Profetas encargada por la Universidad de Salamanca” en *Sefarad* vol. 69: 2, 2009; 382-396. [<http://sefarad.revistas.csic.es/index.php/sefarad/article/view/600/699>] [27.10.2014].
- BERTI, S. (2005): “Erudition and Religion in the Judeo-Christian Encounter: The Significance of the Karaite Myth in Seventeenth-Century Europe” en *Hebraic Political Studies* v. 1 nº1, 2005; 110-120.
- CASCAJERO, J. (1999): “A la sombra del asno. Asnos, burros y jumentos en la Paremiología antigua” en *Paremia* 8, 1999; 113-118.
- FABRICIUS, J.A. (1708): *Bibliothecae Graecae Liber IV*. Hamburgi: Sumptu Christiani Liebezeit. [http://books.google.es/books?id=Xrg_yXIWEIC&dq] [27.10.2014].
- (1719): *Codex Apocryphi Novi Testamenti, pars tertia*. Hamburgi: Sumptu viduae Benjamin Schilleri & Joh. Christoph. Kisneri. [<http://books.google.es/books?id=rRFcAAAAQAAJ&dq>] [27.10.2014].
- FERRO RUIBAL, X. e VARELA MARTÍNEZ, Xac. (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 14, 2012; 99-16. [<http://www.cirp.es/pub/docs/cfg/cfg14.pdf>] [27.10.2014].
- FORCELLINI, E. (1965⁴): *Lexicon totius latinitatis*. Bononiae: Arnaldus Forni. [http://documentacatholicaomnia.eu/25_90_1688-1768-_Forcellini_Aeg.html] [27.10.2014].
- GOGAZEH, Z. M., e AL-AFIF, A. H. (2007): “Los proverbios árabes extraídos del Corán: recopilación, traducción y estudio” en *Paremia* 16, 2007; 129-138.
- JONES, Jer. (1798): *A new and full Method of settling the Canonical Authority of the New Testament to which is subjoined a Vindication of the former Part of St. Matthew's Gospel, from Mr. Whiston's Charge of Dislocations*. Oxford: Clarendon Press. [<http://books.google.es/books?id=dIUNAAAQAAJ&dq>] [27.10.2014].
- KARAGIORGOS, P. (1999): *Greek and english proverbs* [<http://www.translatum.gr/etexts/pk/introen.htm>] [27.10.2014].
- LOUGHLIN, J. (1907): “Arminianism” en *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. [<http://www.newadvent.org/cathen/01740c.htm>] [27.10.2014].

- MACHADO, J.P. (1995⁷): *Dicionário etimológico da língua portuguesa*. Lisboa: Libros Horizonte.
- MARTÍNEZ KLEISER, L. (1952): *Refranero General Ideológico Español*. Madrid: Hernando.
- MONFERRER SALA, J.P. (1999): “Ocho logia y cinco *agrapha* de Jesús en árabe” en *Paremia* 8, 1999; 345-350.
- NEUDECKER, H. (2005): “From Istanbul to London? Albertus Bobovius Appeal to Isaak Basire” en Hamilton, A. Boogert, M. Van den & Westerweel, B. (Eds.): *The Republic of letters and the Levant. Intersections, Yearbook for early modern studies*, 5. Leiden/Boston: Brill; 173-196.
- NICOLLE, D. (2004⁹): *The Age of Tamerlan*. Oxford: Osprey Publishing. [http://books.google.es/books?id=s_F3AZ46fqMC&pg] [27.10.2014].
- OULD MOHAMED BABA, A-S. (2003): “Los proverbios y expresiones contenidas en la obra *Al-Bayān wa-t-tabyīn* de Al-Ǧāhiz (776-869)” en *Paremia* 12, 2003; 137-150.
- PIIRAINEN, E. (2011): “Ditos espallados por Europa e más alá dela: O substrato más antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 13, 2011; 227-246. [<http://www.cirp.es/pub/docs/cfg/cfg13.pdf>] [27.10.2014].
- (2012): *Widespread Idioms in Europe and Beyond: Toward a Lexicon of Common Figurative Units*. Series International Folkloristics, 5, New York: Peter Lang.
- SARMIENTO, Fr. Martín (1762-1772): *Obra de 660 Pliegos de el Reverendissimo Padre Maestro Fray Martín Sarmiento, Benedictino que trata de Historia Natural y de todo genero de Erudicion, conmovito de un papel que parece se havia publicado por los Abogados de la Coruña contra los Foros, y Tierras, que poseen en Galicia los Benedictinos: Y lo escriviò en Madrid por los años de 1762. y siguientes. Sacada esta Copia de su Original, para el Uso de el Excelentissimo Señor Duque de Medina-Sidonia. En Madrid, Año de 1772*. [Numeración de párrafos do propio P.Sarmiento]. Existe xa edición de tres dos cinco volumes SARMIENTO, Fr. M. (2008): *De historia natural y de todo género de erudición. Obra de 660 pliegos*. MONTEAGUDO, Henrique (ed.). Vol. II; III, 253; IV. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega. CSIC. (resto en prensa⁷¹).
- SCHIMMELPFENNIG, A. (1876): “Crell, Johann” en *Allgemeine Deutsche Biographie*, v. 4; 586-587. [http://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Crell,_Johann&oldid=2248123] [22/11/2014].
- SHURGAIA, T. (2012): “The earliest printed collection of persian proverbs” en *Proverbium* 29, 2012; 307-330. [http://www.academia.edu/5755153/The_Earliest_Printed_Collection_of_Persian_Proverbs] [27.10.2014].
- TOLAND, J. (1718): *Nazarenus*. London: J.Brown, J.Roberts e J. Brotherton. [<http://books.google.es/books?id=PQ5PAAAACAAJ&dq>] [27.10.2014].

⁷¹ Ferro Ruibal e Varela Martínez indican o seu agradecemento a Monteagudo por lles franquea-lo acceso á versión dixital inédita. Desta procede o texto citado.

- VAN DER AA, A. J. (1872): *Biographisch woordenboek der Nederlanden*. Haarlem: J.J. van Brederode. [http://www.dbln.org/tekst/aa_001biog18_01/aa_001biog18_01_0911.php] [22/11/2014].
- VV. AA. (1626): *Censura in Confessionem sive Declarationem Sententiae eorum Qui in foederato Belgio Remonstrantes vocantur, super praecipuis articulis Christianae Religionis a S.S. Theol. Professoribus Academiae Leidenses instituta*. Lugduni Batavorum: Ex Officina Bonaventurae & Abrahami Elzevir. Acad. Typograph. [<http://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=I9lsAAAA YAAJ&oi=fnd&pg=PP7&dq=Antonius+Thysius>] [27.10.2014].
- VV. AA. (1911)¹: “Joseph Justus Scaliger” en *Encyclopaedia Britannica*. [http://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Vossius,_Gerhard_Johann] [27.10.2014].
- VV. AA. (1911)²: “Gerhard Johann Vossius” en *Encyclopaedia Britannica*. [http://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Vossius,_Gerhard_Johann] [27.10.2014].
- VROLIJK, A. e VAN LEEUWEN, R. (2013): *Arabic Studies in the Netherlands. A Short History in Portraits, 1580-1950*. Leiden: Brill. [http://books.google.es/books?id=aYtWAgAAQBAJ&dq=Arabic+Studies+in+the+Netherlands&hl=es&source=gbs_navlinks_s] [27.10.2014].
- WARNER, L. (1642): *Dissertatio, qua de vitae termino, utrum fixus sit, an mobilis disquiritur ex Arabum & Persarum scriptis*. Amsterdam: Ex Typographia Iohannis Blaev. [http://www.europeana.eu/portal/record/03486/Bibliographic_Resource_3000093852177.html] [27.10.2014].
- (1643): *Compendium Historicum eorum quae Muhammedani de Christo et praecipuis aliquot religionis Christianae capitibus tradiderunt*. Lugduni Batavorum: Typis Ioannis Maire. [http://reader.digitale-sammlungen.de/en/fs2/object/display/bsb10219597_00010.html] [27.10.2014].
- (1645-1665): *De rebus Turcicis epistolae ineditae*. Edición de Du Rieu (1883). Leiden: Brill. [<https://archive.org/details/derebusturcise00warn>] [02.12.14].
- WESTSTEIJN, J. (2004): “Dutch Scholars on Muslim Spain” en *Al-Masāq*, vol. 16:2, 2004; 205-215. [<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/095031104200269828>] [27.10.2014].

As fórmulas rutineiras españolas á luz da etoloxía humana¹

Spanish routine formulae in view of Human Ethology

Maria Eugênia Olímpio de Oliveira Silva²

Universidad de Alcalá

Resumo: Este texto recolle unha proposta de aplicación da Etoloxía Humana ao estudo das fórmulas rutineiras. De forma concreta, pártese dun concepto específico, o de *gramática universal do comportamento social humano* (Eibl-Eibesfeldt 1979a, 1979b, 1993) e búscase relacionar as diferentes nocións teóricas que apoian este concepto con algunas das cuestións que fundamentan as reflexións sobre as fórmulas. Deste xeito, considéranse algúns tipos de fórmulas rutineiras, como, por exemplo, as fórmulas de consentimento ou as de agradecemento, a partir da súa posible relación con determinadas estratexias de interacción ou cos mecanismos de ritualización estudiados pola Etoloxía Humana. Deféndese a idea de que os estudos etolóxicos propician diferentes vías de reflexión que poden ser útiles para a investigación fraseolóxica.

Palabras clave: Etoloxía Humana, Etolingüística, Fraseoloxía, fórmula rutineira, ritualización.

Abstract: In this paper This paper proposes an application of Human Ethology to the study of routine formulae. Concretely, the study starts from a specific concept: the Universal Grammar of the Human Social Behavior (Eibl-Eibesfeldt 1979a, 1979b, 1993), and relates the different theoretical notions that support this concept with some of the points underlying the reflections on the formulae. Therefore, some types of routine formulae, such as approval and gratitude formulae, are taken into account, considering the possible connection with some interaction strategies or the ritualization mechanism studied in Human Ethology. This work defends the idea that ethological studies offer different paths that may prove useful for phraseological research, especially in unravelling the innate and cultural bases ruling the construction and use of formulae.

Keywords: Human Ethology, Etholinguistics, Phraseology, routine formula, ritualization.

Data de recepción: 4.9.2014. Data de aceptación: 1.12.2014.

¹ Este texto é unha reelaboración do traballo “Aportaciones de la Etoloxía humana al estudio de las fórmulas”, presentado no *XI Congreso Internacional de Lingüística General*, en maio de 2014, en Pamplona.

² A autora desexa dar as grazas á Dra. Inmaculada Penadés Martínez, que leu unha primeira versión deste traballo, e aos dous expertos anónimos que o revisaron. Os seus valiosos comentarios, críticas e sugerencias foron esenciais para que este artigo saise á luz.

0. Cuestiós preliminares

Este traballo ten como principal obxectivo presentar, en liñas xerais, unha proposta de estudo das fórmulas rutineiras baseada nun dos supostos teóricos desenvolvido por Eibl-Eibesfeldt (1979a, 1979b, 1993) no seo da Etoloxía Humana: *a gramática universal do comportamento social humano*. Como se sabe, a Etoloxía Humana pode entenderse como a ciencia que estuda o comportamento humano dende un punto de vista evolutivo. De feito, Eibl-Eibesfeldt, que acuña este termo en 1966, defínea como “bioloxía do comportamento humano”.

No primeiro apartado, preséntase a proposta teórica e examínanse algunas das nocións que a apoian, a saber: sistema de regras, universalidade, estratexias de interacción e ritualización. Na segunda parte, considéranse, de modo sucinto, algunas das cuestiós teóricas que foron desenvolvidas sobre as fórmulas rutineiras e, finalmente, na última sección, preséntanse algúns conxuntos de exemplos destas unidades a partir dunha perspectiva etoloxica. As fórmulas incluídas no traballo pertenecen a diferentes tipos, é dicir, non constitúen grupos homoxéneos, xa que o criterio que determinou a súa incorporación non é outro que o de amosar a adecuación do suposto teórico considerado ao estudo da Fraseoloxía. Agora ben, á hora de establecer a conexión entre a noción etoloxica e o elemento fraseológico, tivose en conta a súa función comunicativa, de acordo coas fontes de onde foron extraídas (Corpas Pastor 1996 e Yoshino 2008)³ e a súa paráfrase definitoria, segundo as obras lexicográficas consultadas (Real Academia Española; Seco, Andrés e Ramos 2014).

Finalmente, é necesario sinalar que este non constitúe un estudo etoloxico de feito, pois non se empregou unha metodoloxía baseada na observación e a comparación intercultural dos elementos lingüísticos considerados. Trátase, máis ben, dun achegamento ao tema, unha especie de exploración das súas posibilidades de aplicación á Fraseoloxía. A intención aquí non é, xa que logo, dar por feita a validez do enfoque etoloxico para o estudo das fórmulas, senón suxerir a súa viabilidade. Por este motivo, as ideas que se ofrecen aquí teñen necesariamente un carácter introductorio e relativo e, como consecuencia, este traballo debe verse como unha proposta para a reflexión e o estudo.

³ A elección desas fontes débese, fundamentalmente, ao feito de que ofrecen unha ampla mostra de fórmulas, na que se sinala de forma específica o seu valor comunicativo. As unidades incluídas no traballo de Yoshino (2008), por exemplo, proceden do baleirado de dúas obras fraseográficas de referencia en español (o *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles* (2004), de Seco, Andrés y Ramos, e o *Diccionario fraseológico del español moderno* (1994), de Varela y Kubarth). Por outra parte, na obra de Corpus Pastor (1996), ofrécese valiosas informacións sobre o funcionamiento das fórmulas en español. Como se verá máis adiante, neste artigo pártese da definición de fórmula que dá esta autora e adóptase, do mesmo xeito, a súa terminoloxía e proposta de clasificación. Enténdese que as súas aportacións satisfacen os obxectivos preliminares deste traballo e, ademais, permiten poñer en relación, de modo claro e obxectivo, as fórmulas rutineiras e certas nocións etoloxicas.

1. Ao redor do concepto de *gramática universal do comportamento social humano*

Eibl-Eibesfeldt (1979a, 1979b, 1993) acuñou a denominación *gramática universal do comportamento social*, segundo se deduce a partir da nosa investigación bibliográfica e, en diversas ocasións, atópase citada nas súas obras. Explica o autor que grazas aos seus estudos interculturais, cuxa finalidade era “la investigación de adaptaciones filogenéticas y culturales, de formación de rituales y su función, y, en general, de modelos comportamentales de comunicación” (Eibl-Eibesfeldt 1979a:9; 1993:13), puido constatar que nas estratexias de interacción social, tanto as interaccións verbais como as non verbais estaban pautadas por regras universais. A partir de aí, chegou á conclusión de que un sistema universal de regras goberna o comportamento humano e desenvolveu o concepto de gramática deste comportamento. Outro aspecto trascendental para o seu establecemento foi o que presenta Eibl-Eibesfeldt como unha das teses que se debería discutir no seo da chamada Etolingüística⁴. Trátase de “La tesis de la permutabilidad de comportamientos verbales y no verbales como equivalentes funcionales” (Eibl-Eibesfeldt 1993:97) que, como o propio nome indica, recolle a idea de que determinados actos verbais poden ser equivalentes funcionais de actos non verbais, tal como xustifica o autor:

The discovery that certain verbal and nonverbal behaviors can substitute as functional equivalents for one another bridges the gap between these behaviors and opens the way for the study of grammar of human social behavior, encompassing both modes. Basic social-interaction strategies indeed follow the same rules, regardless of whether verbalized or acted out nonverbally (Eibl-Eibesfeldt 1979b:24).

Máis tarde, volve afirmar Eibl-Eibesfeldt:

La etología humana consiguió dar un paso decisivo con el descubrimiento de las estrategias universales de interacción. Las áreas de la comunicación verbal y no verbal, tratadas como independientes, están ahora unidas por una teoría. Reconocemos la existencia de un sistema de reglas universal en el cual se basa cualquier interacción y podemos, así, comenzar a investigar la gramática del comportamiento social humano (Eibl-Eibesfeldt 1993:567).

Como se deduce a partir das citas, a noción de *gramática universal do comportamento social humano* derívase da tese suscitada e, á vez, desenvólvese a partir da investigación sobre devandita proposición. Segundo o autor, esta gramática constituiría unha parte esencial dos seus estudos. No entanto, aparece de modo disperso nas obras citadas e non parece desenvolverse, polo menos de forma completa, en obras posteriores. Tampouco se atopan referencias concretas a este concepto, tal como o introduciu Eibl-Eibesfeldt

⁴ De acordo co que propón este autor, a Etolingüística é unha rama da Etoloxía Humana que se encargaría de estudar os aspectos evolutivos (filoxénéticos), ontogenéticos, culturais e sociais do comportamento lingüístico humano.

nas obras doutros teóricos. Con todo, é necesario sinalar que Fox (2004), nun traballo no que busca desvelar e comprender as regras ocultas do comportamento inglés e con iso a súa “inglesidade” (“Englishness”), expresa unha noción moi similar, polo menos na súa esencia, á suscitada por Eibl-Eibesfeldt, como se verá a continuación.

Unha forma de obter unha visión máis exacta do constructo elaborado por Eibl-Eibesfeldt é examinar cada un dos elementos que integran a denominación. Así, a partir dos comentarios que desenvolve o autor ao longo de diferentes textos, enténdese que na designación do concepto creado o termo *gramática* úsase de forma metafórica e alude, por unha banda, á idea de sistema, de algo organizado, e, por outro, ás regras que configuran todos os tipos de rituais, que venen ser conxuntos complexos de patróns de comportamento moi ben estruturados (Eibl-Eibesfeldt 1979a:4)⁵. En consecuencia, este investigador considera que as variacións culturais que se observan, por exemplo, nas interaccións sociais (eventos ritualizados), son aspectos meramente externos. Ilustra o seu punto de vista considerando as similitudes atopadas en certas estratexias de interacción:

Un saludo tras un encuentro y una fiesta yanomami muestran idéntica articulación en términos generales e incluso en cada una de las fases del proceso: las estrategias de la toma de contacto amistoso, las de la consolidación de vínculos y las de despedida, que componen el ritual, están estructuradas igualmente de acuerdo con las mismas reglas (Eibl-Eibesfeldt 1993:548).

Sostén o autor que algunas destas regras veñen filoxenéticamente dadas, mentres que outras son froito de convencións culturais.

Como se sinalou, Fox (2004), dende unha perspectiva antropolóxica, utiliza os termos *gramática* e *regras* dun modo similar a Eibl-Eibesfeldt. Esta autora tamén fala dunha gramática composta por unhas regras que rexen o comportamento dos membros dunha sociedade dada. O coñecemento, aínda que inconsciente, destas regras permitelles ás persoas actuar de forma fácil e natural (Fox 2004:2). A idea que subxace no seu traballo é a de que existen patróns consistentes e regularidades que caracterizan o comportamento dos seres humanos. Deste xeito, é posible inquirir sobre cales son as regras, entendidas como acordos tácitos colectivos, que rexen este comportamento.

Este pensamento atópase, do mesmo xeito, en diferentes traballos de Tomasello (2007, 2010 e 2013), quen considera que un dos trazos que fai única a cultura humana é o establecemento de institucións sociais, entendidas como: “(...) conjuntos de prácticas comportamentales guiadas por distintos tipos de normas y reglas que los individuos reconocen mutuamente” (Tomasello 2010:13). Estes preceptos adquieren valor coercitivo, pois o seu incumplimiento pode ocasionar diferentes sancións ou castigos. Neste sentido, compréndese que as normas veñen contribuír ao mantemento das institucións sociais e,

⁵ Deste xeito, fálase de rituais de saúdo, de cortexo ou de loita, por exemplo. Os actos individuais que integran estes rituais son denominados, á súa vez, *patrones expresivos* o *movimientos expresivos* (Eibl-Eibesfeldt 1979a:4).

á vez, estimulan o desenvolvemento de certas motivacións e habilidades de cooperación peculiares da especie humana.

Esta idea de regularidade conduce ao segundo termo que compón a denominación *gramática universal do comportamento social humano*. A idea de universal aquí ten estreita relación coa noción de innatismo e o peso que ten dita noción na investigación etolóxica. Deste xeito, Eibl-Eibesfeldt fala de “estruturas universais” que se atopan presentes en diferentes tipos de rituais. De feito, a total coincidencia rexistrada en certos patróns de comportamento de diferentes culturas, como o comportamento de saúdo, reforza a crenza de que, moi probablemente, estes patróns teñan unha base innata (aínda que non se descarte a idea de que certas similitudes ou identidades nunha forma de comportamento sexan consecuencia de idénticas influencias do medio). Cabe, do mesmo xeito, a posibilidade de que un tipo de comportamento teña unha base innata, pero se fose transformando dunha cultura a outra (aínda que se sinala que esta transformación se dá de forma semellante). Un exemplo diso sería o “case universal xesto de inclinación” que, de acordo con Eibl-Eibesfeldt (1977:187), pode expresar submisión e cuxa realización pode variar “dende a rápida inclinación de cabeza, pasando pola profunda reverencia, ata a prostración” pero que, en todos os casos, ten como resultado sempre o empequeñecemento da persoa que fai o xesto. Explica o autor que se podería tratar aquí “de diversos graos de intensidade dunha coordinación hereditaria, ou dun patrón de comportamento adquirido sobre a base dunha disposición innata á aprendizaxe”. Dilucidar esta cuestión, no entanto, non é unha tarefa fácil, como reconoce o propio investigador:

En lingüística y en etnología se habla a menudo de universales. Se trata de rasgos que, independientemente de la raza y la pertenencia étnica, son propios de todos los grupos. Se concluye su existencia a partir de la amplia difusión de determinados rasgos, pero, en el fondo, las más de las veces se trata de supuestos universales, ya que apenas puede probarse que algo sea propio de todos los hombres. Una vez comprobada su universalidad, sigue en pie la cuestión de si se trata de una herencia cultural o biológica o de adaptaciones paralelamente. Sólo con el método comparativo, (...) se elaboran aquellos indicios que permiten calificar determinados universales como adaptaciones filogenéticas (Eibl-Eibesfeldt 1993:171).

É importante facer referencia aquí, aínda que brevemente, á correlación que se establece entre a Etoloxía Humana e a chamada *Cognición social*, en canto aos aspectos universais do comportamento humano. Dende este último enfoque afirmase, baseándose en estudos experimentais, que nas interaccións sociais se poñen en marcha determinadas capacidades que teñen unha base innata. De acordo con Escandell-Vidal (2009), estas capacidades innatas vense comprobadas a partir de certos razoamentos, tales como:

any normal human being possesses them simply because he/she belongs to the human race; they exhibit stable patterns of maturing and development, with no need for specific teaching; they are independent of other individual qualities such as intelligence or memory (...) (Escandell-Vidal 2009:68).

Do mesmo xeito, engade esta autora que a neurociencia demostrou que o cerebro do ser humano posúe áreas especializadas na cognición social: o “*social brain*” (Escandell-Vidal 2009:71), que foi identificado un conxunto de mecanismos biolóxicos propios da especie humana, que é universal, e que determinaría o seu comportamento social. Todo isto serviría para comprobar que a cognición social é un sistema universal.

Parece claro que esta perspectiva posúe algúns puntos de conexión co defendido pola Etoloxía Humana. Con todo, cómpre subliñar que Escandell-Vidal, baseándose en Jerome H. Barkow, antropólogo sociocultural, especifica que a universalidade se manifestaría, principalmente, no plano cognitivo (non no cultural); esta universalidade “can be found ‘primarily at the level of evolved psychological mechanisms, not of expressed cultural behaviours’” (Escandell-Vidal 2009:73). Neste sentido, recorda a autora que o cultural complementa a capacidade cognitiva innata, de tal xeito que o desenvolvemento “normal” dun individuo está subordinado en igual medida á súa herdanza biolóxica e cultural. Este razonamento sérvelle para resaltar a importancia da diversidade cultural para a especie humana, algo que vén ser unha especie de marca distintiva do seu comportamento. Neste tipo de reflexión, do mesmo xeito que na investigación etnolóxica, enfócase, sobre todo, o que é diferente, o que varía nas diferentes culturas, mentres que na Etoloxía Humana búscase fundamentalmente o que é común e invariable (Eibl-Eibesfeldt 1977:187).

Quedan por considerar, finalmente, dúas nocións esenciais: as de interacción e estratexia, que apoian o sintagma, *comportamiento social humano*, último constituínte da denominación que se examina. A primeira delas, interacción, non require maiores explicacións, considerando a súa intrínseca relación coa idea de sociedade e ser humano (en esencia, un ente social), e a importancia que teñen estes aspectos para a Etoloxía Humana. En cambio, a segunda noción, a de estratexia, demanda unha breve reflexión, tendo en conta o valor que adquire no conxunto da obra de Eibl-Eibesfeldt. Previamente, para entender devandito valor, hai que ter en conta a súa concepción de comportamento humano como “una red de caminos que lleva a una meta determinada” (Eibl-Eibesfeldt 1993:542). Esta rede de camiños é moi intrincada, chea de encrucilladas, porque un obxectivo pode ser alcanzado por diferentes vías, ou porque poden existir metas subordinadas. Como consecuencia, os seres humanos están obrigados a tomar decisións. De acordo co autor:

La manera como se tomen las decisiones en las encrucijadas dependerá de la predisposición emocional, de la situación estimular y, sobre todo, de las experiencias personales en particular, que hacen al comportamiento humano tan rico en variación, pero de ninguna manera impredecible. Las convenciones culturales y las adaptaciones filogenéticas restringen decisivamente las posibilidades de conducta (Eibl-Eibesfeldt 1993:103).

Neste contexto, Eibl-Eibesfeldt (1993) utiliza o termo *estratexia* dunha forma precisa para referirse á serie de pasos sucesivos que dan os seres humanos para lograren un obxectivo, para conseguiren algo determinado. A observación dun comportamento dado, por exemplo, a liberación dunha agresión, revela que “a esa meta pueden llevar diversos caminos con muchos pasos de acción diferentes” (Eibl-Eibesfeldt 1993:132); por iso é

possible falar de estratexias de liberación de agresión, en lugar de referirse a unha única estratexia, entendéndoas como as diferentes traxectorias relacionadas con iso. Afirma este autor que:

Una estrategia sería el camino recorrido en concreto mediante unos pasos de acción determinados que conducen a un fin, pero como registramos diversos caminos preferentes para un mismo fin, hay diversas estrategias para la liberación de la agresión. Se las podría denominar en conjunto como el repertorio de estrategias de que un individuo dispone para este cometido (Eibl-Eibesfeldt 1993:132).

En consonancia co anterior, advirte que as estratexias despregadas para acadar unha meta específica, así como as posibilidades de conducta sinaladas anteriormente, non constitúen un conxunto aberto, senón que están limitadas.

O concepto de *estratexia* é fundamental para a súa formulación de gramática, xa que está directamente vinculado ás ideas de ritual, ritualización e de universalidade. De feito, Eibl-Eibesfeldt considera que os rituais son a miúdo “estrategias configuradas y consolidadas de modo especial mediante convenciones” (Eibl-Eibesfeldt 1993:569). É preciso sinalar que na Etoloxía Humana os termos “ritual” e “ritualización” poden definirse dende un punto de vista biolóxico -neste sentido, entenderíanse, respectivamente, como unha categoría particular de patróns de comportamento e o proceso que deu lugar a estes (Eibl-Eibesfeldt 1979a:4)-; e tamén dende unha perspectiva antropolóxica, pola que se comprende que un ritual constitúe un patrón de comportamento ao servizo da función comunicativa (e este pode sufrir cambios a favor desa función, o que fortalecería o seu valor comunicativo). No sentido antropolóxico, a ritualización constitúe, de igual xeito, un proceso, a través do que un ritual pasa a ter un papel comunicativo. Así o explica este autor: “The process by which behavior patterns acquire their signalling function is called ritualization” (Eibl-Eibesfeldt 1979a:7)⁶. Na xénese dun ritual, é posible distinguir entre sinais que evolucionaron filoxenéticamente, os que se adquiriron culturalmente e os que poden ser creados polo propio individuo.

Para os etólogos, un patrón de comportamento pode ter un valor adaptativo e funcional, polo que é posible indagar, por exemplo, sobre a contribución dun determinado comportamento para o mantemento dunha sociedade e sobre que papel cumpre. Reconécese, por exemplo, que os rituais proporcionan cohesión aos grupos sociais, xa que axudan a crear ou reforzar a súa identidade. Isto en si mesmo ten un valor adaptativo porque favorece a conservación do grupo social. Por todo iso, compréndese por que na evolución biolóxica e cultural se percibe unha tendencia á tradición: “(...) humans are fond of traditional ways. They do not like to throw overboard the beloved customs which provide subjective security” (Eibl-Eibesfeldt 1979a:5). Neste sentido, o medo a abandonar costumes e tradicións

⁶ Mais adiante, valida o autor esta información ao afirmar que “Ritualization is the process by which non-communicative behavior patterns evolve into signals. The term ‘semantization’ has been proposed by Wickler (1967) to encompass all processes which lead to an improvement of communication. This can take place from the sender (semantization from the sender) which is then called ritualization” (Eibl-Eibesfeldt 1979a:14).

ten, do mesmo xeito, valor adaptativo. Como sinalou Santiago Guervós (2005), o medo cumpre un papel fundamental no comportamento humano, xa que gran parte das nosas accións van dirixidas a reducilo e, con iso, a diminuir a inseguridade e a incerteza: “El miedo se conjura con seguridad. La búsqueda de seguridad es una respuesta universal” (Santiago Guervós 2005:187).

Cómpre sinalar, do mesmo xeito, que, para Eibl-Eibesfeldt, o comportamento falado posúe un “alto grado de ritualización”. Aquí enúnciase, de feito, outra das teses das que se encargaría de estudar a Etolingüística, a da ritualización da fala, a cal está estreitamente relacionada coa tese do “distanciamiento de los instintos mediante el habla” (Eibl-Eibesfeldt 1993:597). Recorda este investigador que os homes poden pelexar con palabras, o que representaría a máis elaborada forma de ritualización do comportamento agresivo. En definitiva, entende este autor que o comportamento verbal constitúe un evento ritual, de xeito que neste último non é posible separar o que lle incumbe á fala do que lle incumbe ao comportamento (Eibl-Eibesfeldt 1979a:38).

Por outra banda, o carácter universal das estratexias vese confirmado a partir do feito comprobado de que os homes adoitan actuar de modo análogo á hora de lograren un obxectivo concreto. Deste xeito, unha comparación intercultural dos rituais de saúdo, entendidos como patróns de comportamento que se desenvolven nos encontros para emprender unha interacción amistosa, mostra que por detrás das diferenzas externas se atopa unha estratexia universal, baseada nun sistema de regras, que organiza a iniciación do contacto amistoso. De feito, na súa investigación, ao comparar como distintas culturas levan a cabo estes rituais, este autor observou que, máis aló das diferenzas superficiais que se observan, detéctanse moitas similitudes. En todos os casos estudiados, revelouse un elemento estrutural en común: a combinación de demostracións grandiosas e declaracións de conciliación e alianza. Isto pódese observar, por exemplo, cando se comparan rituais efectuados por indios yanomani, cando son invitados a unha festa nunha aldea, e os efectuados polos europeos, nunha recepción dunha visita de Estado. Nos dous casos, á exhibición de poder séguelle a mostra de conciliación, como se ve no cadro que segue:

Yanomani	Europeo
Ostentación agresiva: danza dun guerreiro acompañado de armas, na que realiza unha representación intimidatoria.	Ostentación agresiva: pompa militar dunha compañía de honores, case sempre acompañada de disparos de salvos.
Requerimiento amistoso: durante a representación, acompañao un neno (ou un grupo de rapazas) axitando un ramo verde de palma.	Requerimiento amistoso: entrega ao hóspede, polo xeral por un neno, dun ramo de flores.

Cadro 1: Comparación intercultural dos rituais de saúdo (Fonte: Elaboración propia a partir de Eibl-Eibesfeldt 1993)

Incluso os saúdos interpersonais poden ter unha estrutura similar, como comenta o autor: “si dos centroeuropeos se saludan, se dan la mano y la agitan con un fuerte apretón, en una especie de medición de fuerzas. Al mismo tiempo sonríen amistosamente, asienten con la cabeza y se dicen palabras cortesas” (Eibl-Eibesfeldt 1993:544). A partir da

reflexión sobre estes feitos (esa combinación entre ostentación e conciliación), afirma este investigador que as relacións interpersoais son ambivalentes: os homes senten necesidade de crearen vínculos e á vez mostran unha forte propensión a estableceren relacións de dominio (e, polo xeral, cando detectan calquera sinal de debilidade no seu próximo, poden utilizarla ao seu favor co obxectivo de imponerse). Non obstante, esta tendencia adóitase reprimir e búscase a conciliación. Así, os seres humanos, segundo o tipo de ritual de saúdo no que tomen parte, buscan demostrar enerxía, evitan as disputas e poñen en marcha unha serie de actos amistosos, como a entrega de agasallos, o sorriso e as declaracóns verbais oportunas. Inténtase, pois, asegurar a posibilidade de establecer unha relación amistosa ou de conservala. Conclúe o autor que:

La manera concreta de exhibirse, de conciliar o de establecer un vínculo cambia en cada caso, pues disponemos de diversos modos de comportamiento que son equivalentes funcionales –tanto innatos como culturales-, incluidas las declaraciones verbales. El ropaje externo – la estructura superficial – en que van envueltos estos acontecimientos varía, pero las reglas que los articulan en un nivel profundo son las mismas (Eibl-Eibesfeldt 1993:545).

As probas da universalidade destas estratexias dimanan de catro fontes principais: investigacións interculturais; o estudo do comportamento de bebés e nenos; o exame do comportamento de cegos e xordos conxénitos (e tamén doutros individuos con algúin tipo de carencia)⁷, e estudos comparativos entre primates⁸.

As estratexias poden dividirse segundo os obxectivos da acción realizada e agrupadas en categorías xerárquicas. A partir de estudos comparativos interculturais e de acordo coa súa clasificación dos rituais, Eibl-Eibesfeldt propón unha estruturación das estratexias de interacción, segundo unha perspectiva funcional, que queda reflectida neste cadro:

1. Estratexias de vinculación e agrupamento (estratexias sinagonais)	a. Estratexias do inicio do contacto amistoso b. Estratexias de reforzamento de vínculos c. Estratexias para o mantenemento da harmonía do grupo
2. Estratexias de adoutrinamento social	a. Estratexias de exploración social b. Estratexias de corrección c. Estratexias de acción conxunta
3. Estratexias de aspiración de rango	a. Estratexias de autoexhibición c. Estratexias de defensa do rango c. Rituais de obediencia.

⁷ Un exemplo disto son os estudos de Cyrulnik sobre o atraso no desenvolvemento lingüístico, provocado por carencias afectivas, en nenos abandonados e aillados, “los niños bajo llave” (Cyrulnik 2008:54), así como os seus traballois sobre o comportamento xestual do “hombre sin habla” (Cyrulnik 2008:107), é dicir, os afásicos, os autistas e os nenos salvaxes.

⁸ Como explica Eibl-Eibesfeldt (1979b:9): “It can be shown that a variety of motor patterns and unconditioned responses to certain stimuli determine not only certain innate motivating mechanisms but also many of man’s basic social interaction strategies. Furthermore, there are strong indications that many complex cultural rituals are in fact elaborations of phylogenetically evolved interaction strategies”.

4. Estratexias de belixerancia co inimigo (estratexias agonais)	a. Estratexias para intimidación e presunción b. Estratexias de provocación c. Estratexias de ataque e loita d. Estratexias de defensa e. Estratexias de retirada f. Estratexias de reconciliación e de pacificación g. Estratexias de sumisión
--	---

Cadro 2: Estratexias de interacción segundo a súa función (Fonte: Elaboración propia a partir de Eibl-Eibesfeldt 1993:570-571).

Os elementos que aparecen na columna da esquerda considéranse estratexias de categoría superior e abranguen compoñentes que están interrelacionados. Estes compoñentes, na columna da dereita, enténdense como estratexias de niveis inferiores e moitos deles, de acordo con Eibl-Eibesfeldt, están total ou parcialmente ritualizados. Ademais, esas estratexias repítense en diferentes contextos funcionais. Así, unha conduta amistosa está presente tanto en 1. a) *Estratexias do inicio de contacto amistoso* como en 1. b) *Estratexias de reforzamento de vínculos*; a intimidación pode rexistrarse tanto en 1. c) *Estratexias para o mantemento da harmonía do grupo* como en 4. a) *Estratexias para intimidación e presunción*.

En síntese, a *gramática universal do comportamento social humano* constitúe unha hipótese especulativa segundo a cal existiría un sistema universal de regras a partir do cal se estruturan as diferentes estratexias básicas de interacción verbal e non verbal. Ditas estratexias poden acadar un alto grao de ritualización, e a análise comparativa intercultural revela comportamentos ritualizados similares ou idénticos en diferentes grupos ou individuos. Esta identidade pódese explicar como resultado de cuestiós filoxenéticas e/ou culturais.

2. Consideracións sobre as fórmulas rutineiras

As diferentes ideas que apoian o concepto de *gramática universal do comportamento social humano* proporcionan unha interesante vía de reflexión sobre as fórmulas rutineiras, un tipo de enunciado fraseolóxico. Antes de presentar unha proposta de aplicación do enfoque etolóxico ao estudo destas unidades, faise preciso, no entanto, repasar, aínda que sucintamente, algúns aspectos teóricos clave relacionados con este tema. Estes aspectos servirán, do mesmo xeito, para comprobarmos a aplicabilidade dalgúns conceptos da Etoloxía Humana ao estudo das fórmulas. Este tipo de unidade foi amplamente estudiada, aínda que determinadas cuestiós que competen á súa delimitación, á súa autonomía, ás súas propiedades ou ao seu status (e en relación con iso ao seu tratamento lexicográfico) seguen suscitando polémica e contribúen a que o tema permaneza no ollo do furacán⁹.

⁹ Son exemplos de traballos que enfocaron estas cuestiós polémicas: Núñez Bayo (2013), Alvarado Ortega (2007 y 2010).

Tendo en conta as limitacións e os obxectivos deste traballo, este artigo non se centra nas controversias ao redor da definición e a delimitación do concepto de fórmula rutineira e cínguese a unha visión que pode ser considerada clásica na Fraseoloxía española: a de Corpas Pastor (1996), segundo a cal estas “constituyen fórmulas de la interacción social habituales y estereotipadas que cumplen funciones específicas en situaciones predecibles, rutinarias y, hasta cierto punto, ritualizadas” (Corpas Pastor 1996:171). Nesta definición congréganse diferentes aspectos teóricos, postulados, principalmente, a partir de estudos realizados en inglés ou alemán, debido á escasa atención que, naquel momento, este tema recibira no ámbito hispánico. Esta situación cambiou positivamente e na actualidade é posible atopar diferentes monografías e artigos dedicados ao estudo destas unidades fraseolóxicas¹⁰.

Adoptáronse dúas perspectivas básicas no estudo das fórmulas rutineiras: unha centrada na forma, pola que se destacou a súa fixación e o seu carácter convencional, e outra centrada na función, que demostrou a súa importancia na organización conversacional e a súa relación con determinadas estratexias de comunicación e patróns de comportamento social. Nos traballos sobre este tipo de unidade, son moi frecuentes algúns termos como, por exemplo: *situación social* e *situación comunicativa*; *vinculación contextual*; *estandarización*, *estereotipo* e *ritual*. En consonancia con iso, propuxéronse como características primarias destas unidades: a súa repetición (relacionada coa frecuencia de aparición nalgúns contextos); a súa dependencia situacional (en relación coa vinculación con situacions estandarizadas); o seu carácter predecible (referido á probabilidade de que se dean en determinados contextos comunicativos); a súa funcionalidade pragmática (respecto ao feito de que o seu uso supón un propósito social específico); e a súa normatividade interindividual, relacionada co coñecemento colectivo que os falantes teñen das fórmulas (cousa que lles permite realizar inferencias non só sobre que unidades poden figurar en certas situacions, senón tamén sobre a actitude dos interlocutores -e isto serve de guía para as estratexias de interacción social-) (Wills 1990:378; Corpas Pastor 1996:171-172). De feito, chégase a afirmar que a razón do seu uso atópase “en el conocimiento colectivo acerca de los tipos de enunciados que se esperan en ciertas situaciones comunicativas” (Corpas Pastor 1996:173).

Por todo iso, é amplamente aceptada a idea de que as fórmulas son útiles para a interacción social, xa que actúan como elementos que ordenan o desenvolvemento da comunicación, regulan e facilitan a producción e recepción lingüísticas. De feito, algunas destas peculiaridades serven de fundamento para as diferentes propostas de clasificación das fórmulas, nas que abondan criterios baseados nas nocións de interacción, cortesía, situacions semi ou totalmente ritualizadas, estruturación do discurso e expresividade.

¹⁰ Como botón de mostra, algúns traballos recentes publicados sobre este tema: Larreta Zulategui (2014), sobre as fórmulas rutineiras de rexitamento en español e as súas equivalencias en alemán; Zuluaga Gómez e Arboleda Granda (2012), sobre as formulas rutineiras na variedade argótica parlache; Martín Aizpuru (2010), sobre as fórmulas rutineiras sociais na clase de español como lingua estranxeira; Medina Reguera (2010), sobre as fórmulas rutineiras como un tipo de unidade fraseolóxica nos diccionarios de aprendizaxe do español e alemán; e Mura e Ruiz Gurillo (2010), sobre un tipo de esquema fraseolóxico estudiado de modo contrastivo en español e italiano.

Cómpre sinalar, ademais, que dende hai un tempo a perspectiva intra e intercultural aplicada ao estudo das fórmulas foi gañando moito espazo en diferentes liñas de investigación¹¹. Neste sentido, Corpas Pastor (1996) fai referencia ao concepto de marcos socio-culturais ou marcos de situación formulado para dar conta dos cofiecementos que teñen os falantes para comprenderen e interpretaren as fórmulas. O devandito concepto constrúese a partir dunha idea básica: as fórmulas codifican un tipo especial de coñecemento social e cultural. Afirma esta autora que:

(…) los marcos de situación para las fórmulas rutinarias son esquemas cognitivos que (a) comprenden la información necesaria para el uso correcto de una fórmula, o una clase de fórmulas, y (b) motivan el uso de la(s) misma(s) en un momento dado (Corpas Pastor 1996:176).

Estes esquemas veñen ser o reflexo da percepción prototípica e convencional que teñen os falantes das situacións de uso, e reproducen fielmente a súa cultura.

Interesa destacar aquí algunas cuestiós examinadas con respecto ás fórmulas e que se poden vincular co concepto de *gramática universal do comportamento social humano*, como se verá máis adiante. Trátase, en concreto, dos conceptos de *estereotipo*, *comportamento e interacción social*, *cultura e universalidade*. Estes conceptos están estreitamente relacionados e a formulación dun implica o do outro. Na consideración de cada un deles, queda clara esta vinculación. O primeiro deles, *estereotipo*, aparece en diferentes traballos aplicado ao estudo das fórmulas. Neles, a idea de estereotipo asóciase frecuentemente ás noocións de ritual, convención e rutina, e estas, á súa vez, aplícanse case sempre aos temas de conversa (Corpas Pastor 1996:173). Reitérase nestes traballos a crenza de que a repetición de certas situacións comunicativas, a ritualización de temas conversacionais ou a estandarización das condicións de comunicación propician a aparición de certas unidades lingüísticas, que pasan a ser predecibles e esperadas. Afirma Corpas Pastor, neste sentido, que as fórmulas “comparten con el estereotipo su capacidad de mantener la armonía social, por lo que tienen una gran importancia en los patrones conversacionales occidentales” (Corpas Pastor 1996:173). Por outra banda, chégase a afirmar que as fórmulas están elas mesmas estereotipadas, debido ao seu carácter fixo, e tamén porque son formas de comportamento aceptadas polos falantes, polo que, en consecuencia, son portadoras de valores culturais e reflecten cambios sociais acaecidos. En definitiva, considérase que o dominio das fórmulas vén ser unha parte esencial da competencia comunicativa dos falantes¹², xa que situacións comunicativas estereotipadas adoitan darse en todas as culturas. Como sinalaron Young e outros (1970:26 apud Wills 1990:379): “People conceive of the world in terms of repeatable units”.

Respecto ao tándem *comportamento-interacción social*, percíbese que, áinda que se sinalaron os aspectos cognitivos subxacentes ás fórmulas (por exemplo, o feito de que o seu almacenamento e procesamento se dean “en bloque”), púxose especial énfase nos seus

¹¹ Ilustran este feito os traballos de Szerszunowicz (2012), Geck (2011) e Piirainen (2008).

¹² Richards e Sukhiwat (1983:114), por exemplo, consideran que: “Conversational routines help define speech situations, and their appropriate use is a vital component of a social competence in a language”.

aspectos sociais e, con iso, nos seus aspectos pragmáticos¹³. Neste sentido, identifícanse como un tipo de mecanismo que facilita a interacción social, como xa indiquei, e destacouse o feito de que o seu uso supón a observación dos principios de cooperación, en tanto que esixe dos falantes unha actitude participativa. Todo iso vén reforzar a súa importancia para o establecemento das relacións interpersonais e, polo tanto, para a interacción. Existe, sen dúbida, un consenso maioritario con respecto á idea de que as fórmulas:

constitute a very important group, because their function is to perform speech acts, which means that “they are therefore an immediate part of behavioural and interactive routines, i.e. of modes of social behaviour, including interactional (or: communicative styles (...) These, too, are considered an important feature of a culture (...) (Szerszunowicz 2012:329)¹⁴.

Esta notable vinculación co social levou, incluso, ao emprego da metáfora “gramática social” con respecto ás fórmulas. Wills (1990:382) defendeu a idea de que estas unidades “(...) serve as a communicative calculus, as a “social grammar” which makes sender and recipient aware of the social impact and prestige of convergent discourse strategies”. Do mesmo xeito, Corpas Pastor chegou a afirmar que estas unidades

Constituyen una especie de gramática social o de etiqueta lingüística, un subsistema comunicativo para las situaciones de interacción, que viene motivado por el deseo de un funcionamiento coherente, económico y fluido del discurso, basado en una norma aceptada por la comunidad hablante (Corpas Pastor 1996:173-174).

Nas citas anteriores, queda claro o importante papel atribuído ás fórmulas no funcionamento do discurso; doutra banda, queda patente, ademais, o recoñecemento de que estas unidades lingüísticas son determinantes para o desenvolvemento do comportamento e a interacción social dos seres humanos. A partir desta formulación, moitos teóricos defenden a idea de que as fórmulas son un fenómeno cultural e indagan sobre o suposto carácter universal destes elementos. Do mesmo xeito, arguméntase que o cultural define e moldea o social, polo que “*all communicative formulae reveal aspects of culture-based social interaction*” (Piirainen 2008:215).

Dentro deste complexo contexto, é posible observar como o principio de universalidade foi vinculado, de forma reiterada, ao estudo das fórmulas, aínda que este principio parece aplicarse de forma restrinxida: por unha banda, recoñécese o feito de que este tipo de unidade se atopa presente en todas as linguas estudiadas ata o momento; doutra banda, crese que certas categorías nacionais que subxacen ao uso das fórmulas, como, por exemplo, a idea de cortesía, teñen, do mesmo xeito, un carácter universal. Con todo, para a gran mayoría dos estudiosos, o máis destacable no estudo das fórmulas é o

¹³ Unha aplicación da perspectiva pragmática ao estudo das fórmulas e locucións pode verse en Penadés Martínez (1997:411-426).

¹⁴ Tamén neste sentido sinalouse que “VS [Verbal stereotypy] comply with the general human inclination towards “minimax strategies” which we can also observe in non-linguistic behaviour (Lippmann 1949). VS are, on the whole, an indispensable part of human behaviour” (Wills 1990:387).

feito de que, debido a cuestiós socioculturais, estas poden variar enormemente dunha lingua a outra ou, en cambio, poden ser exclusivas dun sistema lingüístico dado, como se sinala na cita seguinte:

(...) *culture-universal VS invariance* [e.g. “All societies have rules for good manners” (Young et al. 1970: 172)] is complemented by *culture-specific (ethnographic) variance*. A society’s language “ ... consists of whatever it is one has to know in order to communicate with its speakers as adequately as they do with each other and in a manner which they will accept as corresponding to their own” (Goodenough 1964: 37) (Wills 1990: 386).

Porén, a suposta relación de complementariedade sinalada arriba non parece predominar nas investigacións sobre as fórmulas xa que, case sempre, se busca subliñar as idiosincrasias reveladas polos estudos interculturais. En definitiva, faise fincapé nas diferenzas interlingüísticas que se rexistran nas formas e as funcións das fórmulas rutineiras, diferenzas que poden dar lugar a que nunha mesma situación se empreguen distintas unidades ou que, ata, a situación social sexa específica dunha cultura determinada. As palabras de Richards e Sukwiwat (1982) ilustran este suposto:

Cultures define social situations differently. Although there are many social situations that are common across the cultures such as meals, weddings, and funerals, there are others for which no direct equivalence exists in the other culture, such as “at the pub” in Britain, “attending a Buddhist ordination ceremony for a young man” in Thailand, or “visiting elders and family members on Chinese New Year” in Chinese societies. Presumably routines are associated with these and many other culturally specific events that are particular and unique to the culture in which they occur (Richards y Sukwiwat 1982:115).

Infírese de todo iso que un repertorio de fórmulas rutineiras se considera unha especie de patrimonio único de cada sociedade, se se corresponde con eventos socioculturais peculiares. En cambio, cando abrangue prácticas socioculturais comúns poden darse equivalencias lingüísticas. Conforme esta postura, os estudos contrastivos ocupan unha parte importante nas investigacións sobre este tema.

En conclusión, os estudos sobre as fórmulas vincularon, de forma incuestionable, esta parcela lingüística co comportamento social dos seres humanos, coa interacción interpersonal, que se corresponde con determinadas situacións sociais (altamente ritualizadas), e, polo tanto, cos tipos de discurso e estratexias comunicativas que se dan nestes contextos. Finalmente, moitos estudos nos que se asume un vínculo indisociable entre lingua e cultura ratifican a enorme influencia desta última na estruturación e funcionamiento das fórmulas, de tal xeito que se fai referencia a estas como un fenómeno cultural¹⁵.

¹⁵ Sobre a relación entre cultura e Fraseoloxía, afirmou Sabban (2008:231) que “phraseological units can be considered culturally bound in various ways, depending on the following aspects: the type of phraseme and its associated dominant semiotic function (referential phrasemes, e.g. idioms; communicative phrasemes, e.g. routine formulae), the semantic level under consideration (the phraseological level or entire target

3. Achegas da Etoloxía Humana ao estudo das fórmulas rutineiras

A revisión teórica realizada nos apartados 1. e 2. pon de manifesto que determinados conceptos estudiados pola Etoloxía Humana, como os de estratexias de interacción, ritualización e aspectos universais da conducta humana, todos eles constitutivos da gramática universal do comportamento social humano, manteñen unha relación directa con moitas das cuestións que están na base das reflexións sobre as fórmulas¹⁶, a saber: os conceptos de estereotipo, comportamento e interacción social, cultura e universalidade, sinalados máis arriba. Tal feito estimula a reflexión e a curiosidade, o que parece motivo suficiente para emprender a tarefa de intentar empregar o enfoque etolóxico no estudo das fórmulas rutineiras. Así, na proposta que segue, relaciónanse os conceptos etolóxicos indicados con certos tipos de fórmulas rutineiras¹⁷ e intétase mostrar de que xeito estes poden axudar a ampliar o coñecemento sobre este tipo de unidade.

3.1. As fórmulas rutineiras como elementos vinculantes

As citadas “estratexias do inicio do contacto amistoso” e as “estratexias de reforzamento de vínculos” (Cadro 2) poden dar lugar a unha suxestiva perspectiva de estudo dun tipo de fórmula rutineira que pode clasificarse como “fórmula de apertura e peche” (un subtipo de “fórmula discursiva”) ou como “fórmula ritual” (que inclúe as fórmulas de saúdo e despedida, típicas deste tipo de acto de fala ritual). Son exemplos deste tipo de fórmula: *Muy buenas, ¿Cómo te va?, Hasta luego, Que te vaya bien*, todas elas especializadas pragmaticamente e, por iso, relacionadas con situacións conversacionais altamente ritualizadas.

O enfoque etolóxico proporciona, neste caso, unha vía de especulación que permite afondar sobre a cuestión da universalidade deste tipo de unidade¹⁸. Como se indicou, para os etólogos a existencia, en diferentes culturas, de estratexias similares para a iniciación do contacto amistoso é un índice de universalidade no comportamento humano. Esta idea, ademais, corrobórase pola existencia doutras estratexias de interacción con patróns semellantes. Un exemplo diso son as interaccións que suceden ao comezo do contacto amistoso e que dan paso a unha charla vinculante, na que cada un dos interlocutores debe cumplir un papel específico, seguindo unhas pautas pre establecidas, tanto no seu comportamento verbal coma no non verbal. O

domains, concepts and types of motivations), the definition of culture or a particular dimension of culture (modes of conceptualizing and evaluating, modes of interaction and social behaviour and underlying value orientations, a culture's texts, or cultural codes, as in the framework of cultural semiotics), the synchronic or diachronic orientation”.

¹⁶ Estas nocións etolóxicas poden relacionarse, do mesmo xeito, co estudo das bases metafóricas que subxacen á formación de diferentes tipos de unidades fraseolóxicas e incluso de elementos léxicos simples. En relación con isto, cómpre indicar que Goddard (2009) conectou os conceptos de ritual e ritualización ao estudo dos proverbios e sinalou como este tipo de unidade lingüística pode lexitimizar determinados comportamentos sociais e ofrecer estratexias para fazer fronte a circunstancias recorrentes.

¹⁷ A tipoloxía de fórmulas á que fago referencia nos subapartados seguintes está sacada da proposta de clasificación de Corpas Pastor (1996).

¹⁸ Idea apoiada, ademais, pola Fraseoloxía, xa que en diferentes traballos, moitos deles sobre a cortesía, sinálase a existencia deste tipo de fórmula nas culturas descritas.

incumprimento deste ritual pode provocar decepción ou rexeitamento. Así describese este tipo de interacción: o encontro entre dous amigos, por exemplo, pode iniciarse cun saúdo inicial (fase inicial, de saúdo), seguir cunha breve conversa, na que os participantes poden interesarse sobre o estado de saúde ou de ánimo, por exemplo; poden falar de temas triviais, coma do tempo, das circunstancias actuais ou de como marcha a vida (fase de consolidación, que serve para crear unha atmosfera cordial, que permitiría dar paso á exposición dun desexo ou dunha petición); manifestación do desexo ou da necesidade de marchar (fase de despedida, que finalizaría case sempre cun bo desexo, que equivale a un agasallo). Non hai dúbida de que, neste tipo de interacción, unha gran parte do comportamento verbal humano maniféstase por medio de fórmulas, como as que figuram no seguinte cadro:

Fase inicial	Fase de consolidación	Fase de despedida
<i>Muy buenas</i> <i>¿Qué hay?</i> <i>¿Cómo te va?</i> <i>Choca esos cinco // vengan esos cinco</i>	<i>¿Qué hay de tu vida?</i> <i>¿Dónde te metes?</i>	<i>¡Que te vaya bien!</i> <i>¡Que descanses!</i> <i>A seguir bien</i> <i>A pasarlo bien</i>

Cadro 3: As fórmulas e os rituais de interacción amistosa

Tanto na Etoloxía Humana como na Antropoloxía prestóuselle atención á importancia deste tipo de charla, comunmente denominada *charla vinculante*. Distintos autores adoptaron o termo *grooming talk*, atribuído ao etólogo e zoólogo inglés D. Morris (1984), para facer referencia a ela. Morris, no célebre traballo *The Naked Ape*, publicado en 1969, mostra que o *grooming* (acicalamento) é unha tendencia xeral que marca os patróns de comportamento dos primates e que cumpre tamén unha función social (*social grooming*), como a de fortalecer os lazos de amizade. No caso dos seres humanos, dita tendencia debe ser considerada no marco do comportamento verbal. Propón este autor que este comportamento, nas súas orixes, evolucionaría a raíz do incremento da necesidade do intercambio cooperativo de informacións. Suxire, así, que a partir dunha función informativa inicial (*information talking*), o comportamento verbal foi adquirindo outras funcións como a emocional (*mood talking*), a investigativa (*exploratory talking*) e, finalmente, o *grooming talk*, entendido como:

This is the meaningless, polite chatter of social occasions, the ‘nice weather we are having’ or ‘have you read any good books lately’ form of talking. It is not concerned with the exchange of important ideas or information, nor does it reveal the true mood of the speaker, nor is it aesthetically pleasing. Its function is to reinforce the greeting smile and to maintain the social togetherness. It is our substitute for social grooming. By providing us with a non-aggressive social preoccupation, it enables us to expose ourselves communally to another over comparatively long periods, in this way enabling valuable group bonds and friendships to grow and become strengthened (Morris 1984:167).

De acordo co autor, este tipo de conversa xoga un papel dominante inmediatamente despois da realización dos rituais de saúdo, pero a súa importancia, desenvolvemento e duración verase afectada polo tipo de evento comunicativo de que se trate (charla de negocios, encontro entre amigos, encontros sociais entre descoñecidos nunha festa, etc.).

Para Eibl-Eibesfeldt (1993:545) a conversa vinculante posúe unha función primordial, a de “buscar e manifestar coincidencia”. A este respecto, fórmulas como as que se amosan no cadro seguinte son, do mesmo xeito, características desta conversa vinculante, xa que expresan asentimento, concordancia:

<i>¡Así se habla!</i>	<i>¡Eso es!</i>
<i>¡Claro está!</i>	<i>¡Pues claro!</i>
<i>¡Claro que sí!</i>	<i>Si lo sabré yo (él...)</i>
<i>¡Di/diga que sí</i>	<i>¡Y que lo diga (s)!</i>
<i>Dímelo/ Dígamelos a mí</i>	<i>¡Ya lo veo!</i>
<i>¡Eso digo yo!</i>	

Cadro 4: Fórmulas de consentimento

Na Fraseoloxía, este tipo de unidade adoita clasificarse como un tipo de “fórmula expresiva” (máis concretamente, unha “fórmula de consentimento” un subtipo das “fórmulas psico-sociais”). Considerando a perspectiva etolóxica, verifícase que estas unidades cumpren unha función moi similar á das fórmulas discursivas ou rituais: todas elas figuran en interaccións amistosas e exercen o papel de elementos vinculantes. Deste xeito, estas fórmulas parecen estar relacionadas cun tipo de comportamento considerado universal pola Etoloxía Humana, a través do cal os seres humanos establecen contactos amistosos e esforzánse por manter e reforzar os vínculos que os unen. Do mesmo xeito, esta perspectiva reforza os supostos segundo os cales as interaccións sociais establecidas pola especie humana son, en esencia, colaborativas e a comunicación humana, de igual xeito, é un fenómeno sustancialmente cooperativo (Tomasello 2010 e 2013).

3.2. As fórmulas rutineiras como elementos apaciguadores e harmonizadores

O exame doutro subtipo de “fórmulas expresivas”, as “fórmulas de agradecemento”, a partir da súa posible relación coas “estratexias para o mantemento da harmonía do grupo” (e, de modo específico, as subestratexias para evitar o desafío e coa finalidade de apaciguamento), permite, do mesmo xeito, abrir novas vías de reflexión sobre este tipo de unidade. Neste caso, tense en conta a visión etolóxica sobre a doazón e o reparto de obxectos.

Para os etólogos, o reparto de obxectos non só crea ou reforza os vínculos, senón que en si pode manifestar un compoñente agresivo (demonstración de superioridade). Recoñécese que unha doazón pode, en ocasións, converter ao que recibe en debedor e conferir ao que doa un rango máis elevado. Neste sentido, cómpre resaltar que moitas das “fórmulas de agradecemento” parecen traer esta idea implícita, como se pode apreciar nos exemplos a continuación:

<i>Muchas gracias</i>	<i>(Que) Dios te (le...) bendiga</i>
<i>Muy agradecido</i>	<i>(Que) Dios te (se...) lo pague</i>
<i>Muy amable</i>	

Cadro 5: Fórmulas de agradecemento

O sentido literal das dúas últimas unidades parece remitirlle ao doador expresamente ao sinalado:, o que será bendito e pago por Deus, en caso de cumprirse o desexo do debedor, atribúeselle un status máis elevado. Resulta interesante sinalar que a fórmula portuguesa de agradecemento (*muito obrigado (a)*) (Houaiss, 2008)¹⁹, equivalente ao *muchas gracias* do español, parece traducir perfectamente este suposto, xa que polo seu uso o falante reconócese como debedor dun favor ou amabilidade, polo que se supón que está obligado a retribuílos²⁰.

As cuestiós tratadas no marco da noción de doazón, reparto e propiedade de obxectos teñen clara relación coa teoría pragmática da cortesía verbal²¹. De feito, Eibl-Eibesfeldt (1993) recolle algúns dos descubrimientos de Brown e Levinson na súa investigación sobre as peticións verbais cortesas²². Fai fincapé na importancia que ten a noción de prestixio persoal para os seres humanos; indica, ademais, o feito de que a necesidade de mantelo configura o desenvolvemento das interaccións e chega a modelar as estratexias de petición verbal²³. Como se trata dunha necesidade inherente aos individuos, os actos de fala empregados neste contexto poden ser idénticos en diversas linguas. O comportamento polo que se busca non presionar ao outro, non poñer en perigo o seu prestixio (o do interlocutor) e, ademais, eludir calquera tipo de presión sobre si mesmo e non expoñer o seu propio prestixio é propio das estratexias vinculantes cooperativas (é dicir, non só está presente nas peticións senón tamén no inicio dun contacto amistoso). Estas estratexias parecen ter relación, do mesmo xeito, coas chamadas “fórmulas de réplica”, que se empregan como resposta a un agradecemento ou a unha petición de desculpas. As unidades que se amosan no cadro de abaxo son exemplos deste tipo de unidade:

¹⁹ A fórmula podería evolucionar a partir da expresión: *Fico-lhe obrigado (a) por.....* Poderíase indagar tamén sobre a orixe da fórmula *muchas gracias* e a súa relación con un dos sentidos do vocablo latino *gratia*: ‘recoñecemento dun favor’.

²⁰ Esta idea manifestase tamén por medio doutros tipos de enunciados, como *tener una deuda de gratitud*, e non soamente a través de las fórmulas.

²¹ Aquí tan só se fai referencia á vinculación establecida por Eibl-Eibesfeldt (1993) entre as estratexias para o mantemento da harmonía do grupo e a teoría de Brown e Levinson sobre a cortesía verbal. Para coñecer unha aplicación en detalle desta teoría ao estudo das fórmulas rutineiras, consúltense Alvarado Ortega (2010).

²² Eibl-Eibesfeldt baséase nestes autores para apoiar a súa tese da universalidade inherente ao comportamento humano. Para el, o seu estudo sobre a cortesía “atestigua la existencia de una estructura profunda universal subyacente a cualquier solicitud verbal” (Eibl-Eibesfeldt 1993:558), polo que coincide coa investigación etolóxica sobre as estrategias usadas por los seres humanos.

²³ Afirma Eibl-Eibesfeldt (1993:557): “Para el establecimiento de una relación cooperativa se hace saber que se conocen las necesidades del otro, se comprenden sus deseos, se coincide con él, se cultiva una relación de reciprocidad, se otorgan deseos y promesas. Se compromete al interlocutor utilizando el plural ‘nosotros’, en lugar del ‘yo’ y el ‘tú’ y se satisfacen sus deseos mediante donaciones (votos, alabanzas y muestras de simpatía)”.

<i>A mandar</i>	<i>No hay de qué</i>
<i>De nada</i>	<i>No faltaba/faltaría más</i>
<i>Es un placer</i>	<i>No las merece</i>
<i>Ha sido un placer</i>	<i>j(Y) muchas veces!</i>

Cadro 6: Fórmulas de réplica

Coa expresión *de nada*, por exemplo, minimízase a capacidade do que a di, revélase a súa modestia, á vez que se salvagarda o interlocutor, non o pon en evidencia nin exerce coacción sobre el: “Lo liberamos así de una deuda de agradecimiento que podría darnos cierta ventaja. Naturalmente no lo hacemos del todo, pero sí mitigamos esa deuda”. (Eibl-Eibesfeldt 1993:565).

Considerando o exposto, é posible recoñecer que as fórmulas analizadas arriba contribúen ao mantemento da harmonía social. Neste sentido, representan tamén un tipo de unidade que vén ratificar “la aportación del lenguaje a la armonización de la vida en grupo”, outra das teses xurdidas no ámbito da Etolingüística (Eibl-Eibesfeldt 1993:597).

3.3. As fórmulas rutineiras en relación cos principios de veracidade e predecibilidade

Por último, propónse o exame dun tipo de “fórmula asertiva”, a de aseveración, outro subgrupo de “fórmulas psico-sociais”, en relación cunha serie de principios identificados na configuración das estratexias de interacción: a veracidade e a *predecibilidade*, empregando o termo utilizado por Eibl-Eibesfeldt (1993). No cadro a continuación, figurán exemplos destas unidades:

<i>como el sol que nos alumbría</i>	<i>las cosas como son</i>
<i>como / lo mismo que te digo una cosa te digo de veras</i>	<i>no me dejará mentir</i>
<i>de verdad</i>	<i>que me muera / que me caiga muerto / que me quede muerto</i>
<i>te lo digo yo // te lo digo</i>	<i>(te) lo digo como lo siento</i>

Cadro 7: Fórmulas asertivas

De acordo con Eibl-Eibesfeldt (1993), a veracidade é unha regra básica do trato humano. Baseándose en estudos interculturais, considera que se trata dun atributo inherente ás relacions humanas: sempre que se recoñecen os lazos de unión e se teña en conta a noción de pertenza (a un grupo, a unha familia), xéranse ámbitos de confianza que se deben manter porque, pola contra, os vínculos rómpense ou atenuánsen. Do mesmo xeito, considera que, aínda que a mentira e o engano foron sempre instrumentos fundamentais nas relacions entre as especies, outórgaselle un valor especial á verdade, tanto entre os animais coma entre os homes, xa que esta leva ao entendemento e á colaboración, elementos fundamentais para o desenvolvemento e a conservación de calquera sociedade²⁴.

²⁴ Apoia e reforza o pensamento de Eibl-Eibesfeldt, o concepto de “intencionalidade compartida” presentado por Tomasello (2010:15), que sinala a capacidade de xerar con outros intencións e compromisos conxuntos para as empresas cooperativas. Eses compromisos e intencións acordados estrutúranse en común por

As relacións de colaboración mutua, á súa vez, posibilitan a *predicibilidade* no xeito de actuar, o que vén reforzar o sentimento de confianza. Como explica o autor:

Para cualquier clase de interacción en que se deba asegurar la continuidad de una relación de colaboración rige, además, la regla de comportarse de modo predecible. Esta regla es válida incluso en los conflictos agonales (guerra, duelo), que permiten ciertas tretas en el marco de unas convenciones pero prohíben marrullerías y trampas que las vulneren. En enfrentamientos hostiles puede permitirse temporalmente la simulación de unas intenciones falsas y demás formas de engaño, pero por encima de ello han de existir unas condiciones de predecibilidad de la acción, una base de confianza. Esa es la razón de que antiguamente los pactos se consideraran sagrados (Eibl-Eibesfeldt 1993:564).

A *predicibilidade* mutua das accións, ademais, vén ser un requisito esencial para que se dea a interacción comunicativa. Dende o punto de vista pragmático, xa se indicou a necesidade de que o falante actúe de forma colaborativa, que sexa consecuente e predecible nas interaccións (Eibl-Eibesfeldt 1993).

Tales supostos poderían xustificar, non só a existencia dun gran número de fórmulas asertivas, como as presentadas no cadro anterior, senón que, ademais, explicaría o uso doutras fórmulas, que, en principio, poderían considerarse “fórmulas emocionais”, aínda que non figuren de forma explícita na taxonomía de Corpas Pastor (1996). Trátase de unidades que se empregar para expresar incredulidade ou para ponderar a veracidade dos feitos, como as que se presentan no cadro seguinte:

Fórmulas de expresión da incredulidade	Fórmulas de ponderación do que se <i>di / din</i>
<i>A otro perro con este hueso</i>	<i>A decir verdad / (a) la verdad</i>
<i>Cuéntaselo a tu padre / madre / abuela</i>	<i>Así se escribe la historia</i>
<i>Eso no te lo crees ni tú</i>	<i>Cerca // por ahí le anda / le anda cerca</i>
<i>Sí, pero menos</i>	<i>Cualquiera diría que...</i>
<i>Tarari que te vi</i>	<i>Nada más lejos de la verdad / de la realidad / de mi* pensamiento / de mi* intención / de mi*, etc.</i>
<i>¡Vamos, anda!</i>	<i>que + sust</i>
	<i>Si no me engaño // o mucho me engaño</i>

Cadro 8: Fórmulas emocionais

Co emprego de unidades deste tipo, demóstrase, por unha parte, o compromiso dos falantes en expresar a verdade como unha manifestación clara da máxima de calidade de Grice (1975)²⁵ e, por outra parte, a valoración que se lle concede á súa preservación.

medio de procesos de atención conxunta e coñecemento mutuo, que descansan todos sobre as motivacións cooperativas de axudar a outros e compartir cousas con eles”.

²⁵ Como é sabido, segundo a máxima de calidade, unha das que regula os intercambios comunicativos, de acordo con Grice (1975:45), os falantes intentan que a súa contribución á conversa sexa sempre verdadeira e, para iso, non din cousas que cren ser falsas ou das que non teñen probas suficientes. O emprego das unidades que figuran no cadro 8 indica a implicación dos falantes en asegurar a verdade do que din ou do que escotan.

A *predicibilidade* relaciónnase con outra noción consubstancial, intrínseca ao comportamento humano, a de creación de patróns de comportamento. Como xa se indicou, os etólogos entenden que os rituais están ao servizo da comunicación, e iso aplicaríase tanto ao uso de certas fórmulas, como *muchas gracias* ou *buenas noches*, como ao costume dos disparos de salvas nunha visita de Estado. Por ende, os rituais crean e reforzan os vínculos, ademais de conducir significados implícitos, como pode ser o sentido de pertenza, de obriga mutua ou participación. En definitiva, os seres humanos precisan organizar as súas relacóns interpersoais coa axuda de rituais. Trátase dunha necesidade que se manifesta no curso do día e da vida. Por iso:

Los ritos organizan la vida cotidiana, proporcionando así seguridad –no en vano llegamos a tener apego a las costumbres y nos sentimos integrados en la comunidad de quienes actúan de la misma manera y protegidos contra lo imprevisible (Eibl-Eibesfeldt 1993:569).

Tales consideracóns etolóxicas aluman un entendemento distinto da noción de ritual no ámbito de estudo das fórmulas, circunscrito á consideración de certos supostos, como a existencia de situacóns comunicativas ritualizadas e estandarizadas ou a presenza de temas de conversa ritualizados²⁶. Dende a perspectiva etolóxica, os rituais e os mecanismos de ritualización son substanciais para a especie humana e debe ser considerado nas súas relacóns coa lingüaxe, a cultura²⁷, etc.

4. Consideracóns finais

No estudo do comportamento humano, a Etoloxía Humana achega unha serie de coñecementos, relacionados, principalmente, coas nocións de universalidade, estratexias de interacción e ritualización, que se revelan especialmente interesantes para o estudo das fórmulas rutineiras. Este interese maniféstase, sobre todo, na posibilidade de indagar sobre as bases innatas e as bases culturais que subxacen á forma e ao uso destas unidades dende unha perspectiva máis ampla, pola que se vincula esta parcela lingüística con certos patróns de comportamento. Queda claro que a Etoloxía Humana descobre un interesante camiño que proporciona novas formas de reflexión sobre diferentes aspectos xa considerados no estudo das fórmulas. Iso é así, por exemplo, respecto ás nocións

²⁶ Ferguson (1976) xa abordara lixeiramente esta cuestión, áinda que limitándose ás fórmulas de cortesía (*politeness formulas*), ao indicar a importancia de ter en conta as teorías sobre os rituais á hora de formular unha teoría sobre as fórmulas. Este autor sinalou o carácter innato deste tipo de unidade e evidenciou o seu interese para os estudos lingüísticos, antropolóxicos, sociolóxicos e etnográficos. Así, aseverou Ferguson (1976:137) que: “All human speech communities have such formulas, although their character and incidence of their use may vary enormously from one society to another. Strangely enough this universal phenomenon has been very little studied by linguists or anthropologists or other students of human behaviour”. O razoamento de Ferguson ten certos puntos de contacto coas ideas que se presentan neste artigo, áinda que cómpre mencionar que non o influenciou de modo directo. Por outra parte, este traballo pode verse como unha maneira de encher o baleiro ao que se refire Ferguson, ao menos no que se refire ao español.

²⁷ Como xa se indicou, hai determinados comportamentos ritualizados que non teñen unha base innata e que son construccóns culturais. É de supoñer que os primeiros facilitan o entendemento entre os individuos, mentres que os segundos poden ocasionar, en cambio, algún tipo de conflicto.

de ritual e ritualización. Como indicamos, polo xeral, na Fraseoloxía, ditas nocións circunscríbense á consideración de certos supostos (situacíons comunicativas e temas de conversa ritualizados e estandarizados). O enfoque etolóxico, en cambio, vén proporcionar unha explicación sobre o valor do ritual para a especie humana. Demóstrase que os rituais son elementos consubstanciais, intrínsecos ao comportamento dos homes, xa que crean e reforzan os vínculos, levan significados implícitos, como pode ser o sentido de pertenza, de obriga mutua ou participación, e, ademais, proporcionan seguridade, ao conferirlle preditibilidade ao comportamento dos seres. Así, se os homes teñen, pois, unha especie de disposición natural á creación de rituais, esta maniféstase no seu comportamento de modo xeral e non é característica tan só da interacción social ou de certas condutas comunicativas. Pode verse, pois, como un mecanismo esencial para os individuos, que se debe considerar nas súas múltiples vinculacións coas linguas e cos aspectos socioculturais, o que explica, en gran medida, o emprego de determinadas fórmulas.

De igual xeito, as achegas da Etoloxía Humana ao estudo do tema da universalidade poden ser, da mesma maneira, relevantes para a investigación fraseolóxica. A cuestión do innatismo, por exemplo, permite examinar a posible conexión de determinadas unidades fraseolóxicas con algúns dos comportamentos considerados innatos pola Etoloxía Humana, que se manifestan nalgunhas das estratexias presentadas. Segundo esta perspectiva, a identificación de universais nas fórmulas rutineiras faríase a partir do recoñecemento das condutas que as avalan, que están por detrás do seu uso, e non se cinguiría tan só a recoñecer e inventariar unidades fraseolóxicas comúns a diferentes sistemas lingüísticos. En última instancia, a adopción dun enfoque etolóxico podería resultar útil para reflexionar sobre dous aspectos moi problemáticos, ao redor dos cales se mantén unha longa polémica: a cuestión da clasificación das fórmulas rutineiras e a súa definición lexicográfica. Trátase, sen dúbida, dunha prometedora perspectiva de investigación.

5. Referencias bibliográficas

- ALVARADO ORTEGA, María Belén (2007): “Las fórmulas rutinarias como unidades fraseológicas” en *Estudios de Lingüística* 21; 9-20.
(2010): *Las fórmulas rutinarias del español: teoría y aplicaciones*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- CYRULNIK, Boris (2008): Del gesto a la palabra. Etología de la comunicación humana. Barcelona: Gedisa.
- EIBL-EIBESFELDT, Irenäus (1979a): “Functions of Ritual. Ritual and Ritualization from a Biological Perspective” en VON CRANACH, Mario et al. (eds.): *Human ethology: Claims and Limits of a New Discipline*, vol. 1. Cambridge: Cambridge University; 3-93.
(1979b): “Human Ethology: Concepts and Implications for the Sciences of Man” en *The Behavioral and Brain Sciences* 2; 1-57
- (1993): *Biología del comportamiento humano. Manual de etología humana*. Trad. Francisco Giner Abati e Luis Cencillo. Madrid: Alianza.

- ESCANELL-VIDAL, Maria Victoria (2009): “Social Cognition and Intercultural Communication” en GUILLÉN-NIETO, Victoria et al. (eds.): *Intercultural Business Communication and Simulation and Gaming Methodology*. Bern: Peter Lang; 65-96.
- FERGUSON, Charles Albert (1976): “The Structure and Use of Politeness Formulas” en *Language in Society* 5, 2; 137-151.
- FOX, Kate (2004): *Watching the English: The Hidden Rules of English Behaviour*. London: Hodder and Stoughton.
- GECK, Sabine (2011): “Guten Appetit! Routineformeln und das Script der Mahlzeit aus interkultureller Perspektive (Deutsch-Spanisch)” en PAMIES, Antonio y DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (eds.): *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*. Baltmannsweiler: Schneider, 341-348.
- GODDARD, Cliff (2009): “‘Like a Crab Teaching its Young to Walk Straight’: Proverbiality, semantics and indexicality in English and Malay” en BASSO, Ellen y SENFT, Gunter (eds.): *Ritual Communication*. Oxford: Berg, 103-126.
- GRICE, Hebert Paul (1975): “Logic and conversation” en COLE, Peter e MORGAN, Jerry (eds.): *Syntax and Semantic. Speech Acts*. Nueva York: Academic Press, 41-58.
- HOUAISS, Antônio (2008): *Dicionário eletrônico Houaiss da língua portuguesa*. Rio de Janeiro: Objetiva (Edición electrónica).
- LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2014): “Fórmulas rutinarias de rechazo en español y sus equivalencias en alemán” en *Zeitschrift für romanische Philologie* vol. 130, 1; 134-159
- MARTÍN AIZPURU, Leyre (2010): “Las fórmulas rutinarias sociales en la clase de español como lengua extranjera (ELE)” en *Lenguas Modernas* 36; 65-84.
- MEDINA REGUERA, Ana (2010): “Las fórmulas rutinarias como tipo de unidad fraseológica en los diccionarios de aprendizaje de español y alemán como lengua extranjera” en RUHSTALLER, Stephan e GORDÓN PERAL, María Dolores (coord.): *Diccionario y aprendizaje del español*. Bern: Peter Lang; 287-320.
- MORRIS, Desmond (1984): *The Naked Ape*. New York: Dell.
- MURA, Ángela e RUIZ GURILLO, Leonor (2010): “De la construcción a la fórmula: estudio contrastivo de un esquema fraseológico en español e italiano” en *Cuadernos de Filología Italiana* 17; 47-64.
- NÚÑEZ BAYO, Zaida (2013): “La distinción locuciones verbales / fórmulas oracionales a partir de su definición lexicográfica” en *Lingüística en la Red* XII; 1-13.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (1997): “Aproximación pragmática a las unidades fraseológicas” en ESCAVY ZAMORA Ricardo et al. (eds.): *Homenaje al Profesor A. Roldán Pérez*, vol. 1. Murcia: Universidad de Murcia; 411-426.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2008): “Figurative Phraseology and Culture”, en GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (eds.): *Phraseology. An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins; 207-228.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la lengua española* (<http://www.rae.es>) [4.4.2014].

- RICHARDS, Jack e SUKWIWAT, Mayuri (1983): “Language Transfer and Conversational Competence” en *Applied Linguistics* 1; 113-125.
- SABBAN Anette (2008): “Critical Observations on the Culture-Boundness of Phraseology” en GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (eds): *Phraseology. An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins; 229-241.
- SANTIAGO GUERVÓS, Javier (2005): “Retórica, Pragmática y Lingüística de la comunicación” en *Revista de Investigación Lingüística* VIII; 177-208.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia e RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual*. Madrid: Aguilar.
- SZERSZUNOWICZ, Joanna (2012): “Routine Formulae and Culture: on Polish Hospitality Scenario and Phraseology” en ORTIZ, Mª Luisa (org.): *Tendências atuais na pesquisa descritiva e aplicada em Fraseologia e Paremiología*, vol. 2. Campinas: Pontes Editores; 327-341.
- TOMASELLO, Michael (2007): *Los orígenes culturales de la cognición humana*. Buenos Aires / Madrid: Amorrortu.
- (2010): *¿Por qué cooperamos?*. Madrid: Katz.
- (2013): *Los orígenes de la comunicación humana*. Madrid: Katz.
- VARELA, Fernando e KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.
- WILSS, Wolfram (1990): “Verbal Stereotypes” en *Meta: Journal des Traducteurs / Meta: Translators' Journal* vol. 35, 2; 378-388.
- YOSHINO, Yuki (2008): *La enseñanza de las fórmulas rutinarias en el aula de E/LE*. Memoria de Máster (<https://www.mecd.gob.es/redele/Biblioteca-Virtual/2010/memoriaMaster/2-trimestre/YukiYoshino.html>) [4.4.2014].
- ZULUAGA GÓMEZ, Francisco e ARBOLEDA GRANDA, Diego León (2012): “Las formulas rutinarias en la variedad argótica parlache: una aproximación pragmática” en VILA RUBIO, María Nieves y CASTAÑEDA NARANJO Luz Stela (coord.): *El argot, entre España y Colombia: estudios léxicos y pragmáticos*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida; 85-98.

Fixación estrutural e desautomatización das locucións

Structural fixedness and defamiliarization of idioms

Inmaculada Penadés Martínez

Universidad de Alcalá
inmaculada.penades@uah.es

Resumo: Neste traballo revisase, en primeiro lugar, o concepto de fixación sintáctica e as implicacións que supón establecer os patróns sintácticos das locucións por seren unidades fixas das linguas. En segundo lugar, propónse diferenciar, xunto á fixación formal e a idiomática, unha fixación estrutural, entendida como a característica ou o trazo das locucións polo que non se establecen entre os seus constituyentes as relacións sintácticas que se dan entre os elementos que forman grupos sintácticos libres. O trazo, pola súa natureza gradual, non impide desautomatizar unha locución mediante fenómenos sintácticos como a tematización, a pronominalización, a pasivización, a complementación ou a elisión. Dende esta perspectiva, e partindo da concepción de desautomatización sustentada polos formalistas rusos; por unha parte, distínguense tres tipos de desautomatización das locucións: desautomatización do significante, do significado e do significante e o significado á vez e, por outra, analízase un conxunto de textos nos que aparecen locucións desautomatizadas. O artigo remata coas conclusións teóricas e aplicadas que se desprenden da concepción presentada sobre a fixación estrutural e a desautomatización das locucións.

Palabras clave: fraseoloxía, fixación, desautomatización, locución.

Abstract: In this article we revise the concept of syntactic fixedness and the implications of establishing the syntactic patterns of idioms as fixed units of languages. Secondly, we propose the differentiation between formal and idiomatic fixedness and structural fixedness, which is understood as characteristic of idioms in which syntactic relationships are not established between their constituents in the same way as they are between those forming free syntactic groups. Due to the gradual nature of this characteristic, an idiom undergoes defamiliarization through syntactic phenomena such as thematization, pronominalization, passivization, complementation or elision. From this perspective along with the Russian Formalist of defamiliarization held by the Russian Formalists, three types of defamiliarization of idioms are distinguished: the defamiliarization of the signifier, of the signified and of both the signifier and the

Data de recepción: 4.12.2014. Data de aceptación: 8.1.2015.

signified simultaneously. Furthermore, a group of texts containing defamiliarized idioms is analysed. The article ends with theoretical and applied conclusions arising from the structural fixedness and defamiliarization of idioms.

Keywords: Phraseology, fixedness, defamiliarization, idiom.

1. Introdución

A idea de escribir este traballo xorde da lectura da recensión feita por Álvarez de la Granja (2013) a Penadés Martínez (2012). Nesta obra sobre as locucións, deféndese a imposibilidade de analizar internamente estas unidades fraseolóxicas, especialmente as locucións verbais, xa que, no caso de facelo, destrúese a locución como tal, é dicir, en tanto que unidade que, como un todo, ten unha función na oración e cuxos elementos constituíntes non desempeñan ningún papel sintáctico na oración nin no interior da propia locución. Poñamos un exemplo, *caerse el pelo* é unha combinación fixa de palabras que, de xeito conxunto, funciona nunha oración como o faría un verbo, clasificase como impersonal, porque na oración que con ela se constitúe non existe un suxeito expreso nin sobreentendido, e cuxa valencia é monoactancial por esixir únicamente un actante que funciona como complemento indirecto: *a alguien*. Se esta análise non se admite e se considera que *el pelo* é un actante coa función sintáctica de suxeito áinda que se apostile que o actante é interno e o suxeito, fixado, é imposible diferenciar o uso de *caerse el pelo* nos dous fragmentos seguintes: o primeiro coa locución *caerse el pelo* na oración principal e o segundo cun grupo verbal homónimo da locución. O significado, idiomático, da locución é 'Recibir un castigo o una reprimenda por una causa mal hecha'¹, mentres que o do grupo verbal dedúcese a partir dos significados dos elementos constituíntes: o verbo *se había caído* e o complemento indirecto *le*, ao que hai que engadir o significado do grupo nominal *el pelo*, suxeito da oración, para interpretala correctamente:

- (1) *El fotógrafo tiene que llevarle la foto al redactor jefe. Si no se la lleva se le cae el pelo. El redactor jefe no acepta esas excusas* (CREA).
- (2) *Llevaba semanas sin afeitar y se le había caído el pelo en forma irregular dejando al descubierto aquí y allá franjas de cuero cabelludo* (CREA).

Na recensión mencionada, Álvarez de la Granja (2013:528) mostra o seu desacordo con esta visión por considerar que existen locucións verbais que se poden analizar semántica e sintacticamente, como proban determinados comportamentos sintácticos aos que se ven suxeitos algúns dos seus constituíntes: a relativización, a modificación e a tematización. O argumento de Álvarez de la Granja (2013), apoiado no uso das locucións, é irrefutable, polo que se fai necesario buscar unha explicación que dea conta da imposibilidade de analizar sintacticamente os elementos que forman unha locución e, á par, do feito certo de que sobre algún deles recaian fenómenos como a pronominalización, a tematización ou a complementación. A solución estriba en

¹ Agás no caso de que se dea outra indicación, os significados das locucións corresponden aos elaborados na redacción do DILEA (Penadés Martínez en preparación).

considerar que as locucións mostran o trazo da fixación estrutural, propiedade que, como outras que caracterizan estas unidades lingüísticas, a fixación formal ou a idiomática, non se dá de xeito absoluto, senón relativo. E é, xustamente, o carácter relativo, gradual, da fixación estrutural o que permite os fenómenos citados, todos eles cun determinado efecto textual, a desautomatización da locución, a cal conduce mesmo á interpretación dunha locución verbal como unha combinación non fixa de palabras, é dicir, leva á súa interpretación literal.

Para probar a tese que aquí se mantén, no seguinte apartado deste artigo revisase o concepto de fixación sintáctica; propónse, fronte a el, o de fixación estrutural no apartado 3.; e amósase, no 4., o efecto desautomatizador que a pronominalización e outros fenómenos sintáticos teñen sobre a locución verbal que os sofre, apoiándose para iso en exemplos de uso das locucións obtidos do CREA² e de Internet, neste caso limitando a busca, mediante *Google*, a España e a páxinas en español. O artigo péchase coa exposición das conclusións que se desprenden del (5.).

2. A fixación sintáctica

Na fraseoloxía sobre o español e na cultivada en España sobre outras linguas, utilizouse o termo fixación para referirse ao feito de que as locucións ou, os seus elementos constituyentes, fronte aos sintagmas non fixos, non poden ser obxecto de determinados fenómenos sintáticos como a relativización, a pasivización, a tematización, etc. Así se comproba se pasamos revista a traballos que se ocuparon desta cuestión, ainda que é necesario puntualizar que en varios casos non foi fixación sintáctica o termo usado polos autores, senón outros más ou menos semellantes.

En efecto, Zuluaga (1980:95-113) inclínase polo máis xenérico de *fixación fraseolólica* e, cando se refire ás clases que presenta esta propiedade das unidades fraseolóxicas, establece unha: a fixación transformativa, para dar conta do feito de que, por exemplo, a locución *comer pavo* (“No ser invitado a bailar”, co significado que este autor lle asigna) rexeita a transformación pasiva: **el pavo fue comido por...* Mais complexa resulta a explicación de Carneado Moré (1985:14), para quen os fraseoloxismos están representados polos mesmos tipos de estruturas sintáticas que as combinacións libres de palabras, ainda que as relacións formais naqueles e nestas non coinciden, pois nos primeiros dáse unha desmantelización das relacións sintáticas³. O exemplo proporcionado por esta autora aclara un tanto a súa concepción; en *tomar el rábano por las hojas*, a valencia obxectiva do verbo (refírese a *el rábano*) e tamén a locativa (relativa a *por las hojas*) só teñen significado formal⁴, porque o fraseoloxismo designa outra tipo de acción que non é a propia do verbo *tomar*. En calquera caso, a seguinte

² REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. Banco de datos (CREA). *Corpus de referencia del español actual*. [<http://www.rae.es>]. [outubro-novembro de 2014].

³ Obsérvese cómo se introduce xa o adjetivo *sintáctico* en relación coa fixación, adjetivo que dun xeito ou outro aparece nas exposicións dos autores que segúen.

⁴ Carneado Moré (1985) non explica que se entende por *significado formal*.

afirmación permite establecer a relación entre as ideas da autora cubana e a cuestión que aquí se examina: “Por regla general, la superficie sintáctica de la estructura de los fraseologismos está “osificada”, es decir, no presenta la capacidad de transformarse regularmente de forma parcial o completa” (Carneado Moré 1985:14). Pola súa banda, Corpas Pastor (1996:23 e 88-91), baseándose en Thun, prefire a denominación *fijación interna material* para este trazo das locucións, plasmado na súa cohesión semántica e morfosintáctica, característica que, á súa vez, se traduce, aínda que non só, na deficiencia transformativa de unidades como *estirar la pata* en *El borracho estiró la pata*, que no permite **La pata fue estirada por el borracho*.

A postura de Ruiz Gurillo (1997:74-81) si vincula máis claramente a propiedade da fixación ás súas particularidades sintácticas, dado que organiza os trazos das unidades fraseolóxicas por niveis diferenciando o sintáctico no conxunto que establece deles. Neste inclúe, entre outros, os dous trazos seguintes, directamente relacionados co tema analizado:

- Fixación, entendida exclusivamente como complexidade e estabilidade da forma, o que leva consigo a improdutivididade ou escasa produtivididade dos esquemas sintácticos.
- Fixación, entendida adicionalmente como defectividade combinatoria e sintáctica, manifestada, á súa vez, nos trazos:
 - Compoñentes non permutables: invariabilidade da orde, polo que resulta imposible a topicalización: *buscarle tres pies al gato*, pero non **al gato, le buscas tres pies*.
 - Imposibilidade de extracción dos seus compoñentes⁵, mostrada en que non é posible a pronominalización (*ser santo de su devoción*, pero non **serlo de su devoción*), a relativización (*dar en el clavo*, pero non **el clavo en el que has dado me pertenece*) nin a pregunta (*ponerle el cascabel al gato*, pero non **¿Qué le puso al gato? El cascabel*).
 - Compoñentes léxicos non separables, polo que non é factible, entre outras particularidades, modificar un compoñente da unidade fraseolólica mediante un complemento extraño á estrutura fixa: *tomar el pelo*, pero non **tomar el pelo liso*.
 - Fixación transformativa, que impide a admisión de diversas transformacións como, por exemplo, a pasiva: *Pedro estiró la pata*, pero non **La pata fue estirada por Pedro*.

O apropiado do título dado a este apartado do artigo comprobouse tendo en conta a proposta de Álvarez de la Granja (2003:17), quen ás características das unidades

⁵ Téñase en conta que a imposibilidade da topicalización, o trazo anterior, non deixa de ser un caso de imposibilidade de extracción dos seus compoñentes.

fraseolóxicas⁶ engade, como trazo non imprescindible, a fixación sintáctica entendida como a non aplicación a estas unidades de operacións de transformación que outras unidades do discurso libre, estruturalmente semellantes, aceptan, tales como as operacións de relativización dunha frase nominal, coordinación dunha frase nominal ou modificación dun substantivo.

De xeito máis sintético, Mellado Blanco (2004a:21) propón como un dos criterios adicionais para determinar o centro no conxunto de unidades fraseolóxicas a restrición de transformacións sintácticas, a cal supón unha maior fraseoloxicidade, fronte á posibilidade de certas transformacións, cunha consecuente menor fraseoloxicidade. Por último, García-Page Sánchez (2008:25-26) indica, de modo sucinto, que a fixación non é un trazo enteiramente definitivo, pois son abundantes as unidades fraseolóxicas que admiten transformacións diversas, concepto baixo o que, polos exemplos proporcionados, parece englobar a pronominalización (*comer el coco > comérselo*), a derivación (*lavar el cerebro > lavado de cerebro*), a topicalización (*tener mucha vista > mucha vista es lo que tiene*) e a pasivización (*tomar el pelo > ser tomado el pelo*).

Claro está que a nómina de autores salientados pode incrementarse. Non obstante, o peso dos achegados é suficientemente significativo para mostrar que na fraseoloxía española, entendendo por tal a que analiza o español e a que se desenvolve en España, se utilizou unha serie de termos⁷ para facer referencia ao feito de que as locucións non permiten, ou fano de xeito restrinxido, un conxunto de procesos sintácticos que os grupos sintácticos libres⁸ si experimentan. A presenza do adjetivo *sintáctico* na maior parte destes termos lexitima o uso de *fixación sintáctica* como denominación utilizada para titular este apartado.

Ademais, dende o ámbito da gramática fálase tamén de *fijación sintáctica* (Val Álvaro 2000:4824-4825), fenómeno que se revela no feito de que as locucións, por exemplo, mostran unha orde secuencial determinada; non permiten a comutación dos seus constituíntes por outras unidades léxicas; non admiten a variación de determinantes ou especificadores dos complementos; só poden modificar o conxunto da construción; non poden separar ningún dos constituíntes, nin é posible que se dea unha referencia pronominal a un só deles; e non admiten a elipse. Non obstante, indícase, así mesmo, que os constituíntes das estruturas correspondentes, por exemplo, as locucións verbais non perden completamente a súa independencia sintáctica, e, en contextos de desautomatización, o falante é capaz de violar as propiedades fixadas e facer unha interpretación composicional da oración.

⁶ En concreto, fixación dos compoñentes, non seguir un proceso de formación regular e produtivo, posuir una unidad conceptual e/ou funcional (gramatical ou pragmática) e ser unidades lingüísticas que se emplegan para crear textos e se vinculan cunha situación dada (Álvarez de la Granja 2003:11).

⁷ Concretamente, *fijación transformativa* (Zuluaga), *desemanización de las relaciones sintácticas* (Carniado Moré), *cohesión morfosintáctica* (Corpas Pastor), *defectividad sintáctica* (Ruiz Gurillo), *fijación sintáctica* (Álvarez de la Granja) e *restricción de transformaciones sintácticas* (Mellado Blanco).

⁸ Tómase aquí o termo *grupo sintáctico libre* no sentido que lle dan a Real Academia Española (RAE) e a Asociación de Academias de la Lengua Española (ASALE) (2009:61): “el creado mediante la combinación de categorías gramaticales aplicando los principios de la sintaxis”.

Agora ben, cómpre puntualizar unha observación en relación co concepto que recobre o termo *fixación sintáctica*: non atinxerá unha particularidade ou un trazo das propias locucións en tanto que unidades, é dicir, en tanto que elementos lingüísticos que gozan da “Propiedad de todo ser, en virtud de la cual no puede dividirse sin que su esencia se destruya o altere”, tomado a definición da voz *unidad* do DRAE (2014:2196), senón que se entendeu as más das veces como a imposibilidade de que algún constituyente da locución acepte determinado proceso sintáctico, particularidade que, non obstante, tamén acontece con grupos sintácticos libres, pois non todos poden dar lugar a unha oración pasiva, como se ve en (3); nin poden pronominalizar algún dos seus elementos, como pasa en (4); nin ter complementos, tal como ilustra (5):

- (3) *según dice Victor*, él conoce a muchos diplomáticos españoles aficionados al caviar que visitan la maison. / **según dice Victor*, muchos diplomáticos españoles [...] son conocidos por él (CREA).
- (4) *Entre Paco y yo no había ya diferencias sociales. Más aún: empezaba a tomarle ventaja. Tenía dinero, tenía prestigio, tenía coche y tenía inteligencia: cuatro cosas de las que él carecía.* / **Dinero, lo tenía [...]* (CREA).
- (5) *Irene sentía miedo, sí, pero aún mucha más sed, de modo que bebió con ansiedad.* / *Irene* **sentía miedo espantoso [...]* (CREA).

Se algúns grupos sintácticos libres tampouco admiten estas operacións, a fixación sintáctica das locucións non pode establecerse a partir de características que non son específicas nin exclusivas desta clase de unidades lingüísticas. Ademais, como se comprobará no apartado 4., non sempre que algún constituyente dunha locución sofre algún deses procesos, esta destrúese; e se se divide a locución ata o punto de que a súa esencia queda alterada, a unidade fraseolóxica segue estando presente para os interlocutores na situación comunicativa dun modo ou outro. De aí a proposta de utilizar *fijación estructural*, non para dar conta de que os constituyentes dunha locución non permiten certas operacións sintácticas, senón para reflectir que entre os constituyentes dunha locución non se establecen as relacións sintácticas que se dan entre os de grupos sintácticos libres. Por último, *sintáctico* non só cualifica a propiedade da fixación das locucións, tamén se utilizou, se ben non só este adjetivo, para referirse aos modelos que seguen as locucións na súa estrutura ou constitución, como se ve no seguinte apartado.

2.1. Os patróns sintácticos das locucións

Aínda que conviven coa denominación *modelos de formación* ou *modelos estructurales* de Carneado Moré (1985), no ámbito hispánico, mediante os termos *patrones sintácticos* (Corpas Pastor 1996), *modelos sintácticos* (García-Page Sánchez 2008), *patrones morfosintácticos* (Castillo Carballo 2000) e *pautas sintácticas ou de formación* (RAE e ASEle 2009), deuse conta do feito de que cada locución non segue un procedemento individual na súa constitución, senón que, pola contra, é posible establecer distintos patróns, cada un dos cales abrange ou corresponde a grupos

relativamente amplos de locucións⁹. Así, para a clase das nominais RAE e ASALe (2009:853) delimitan entre outras a pauta sintáctica “DETERMINANTE + SUBSTANTIVO + de + NOME PROPIO O GRUPO NOMINAL”, que se ilustraría con *el chocolate del loro*. Ruiz Gurillo (2001:45), en relación coas locucións adxectivais, sinala que algunas están formadas por un núcleo, de carácter adxectivo ou participial, que recibe modificacións de forma fixa baixo a forma dun sintagma prepositivo, como acontecería en *ligero de cascós*. Pola súa banda, García-Page Sánchez (2008:143-150), na clase das locucións verbais, delimita, como unha das súas estruturas básicas (os modelos sintácticos anteriores), a de “V + CD”, que se daría en *cantar vitoria*. Por último, tomando, así mesmo, como referencia a nova gramática académica (RAE e ASEle 2009:2393), nas locucións adverbiais unha das pautas que se fixan é a correspondente a un grupo nominal, ilustrada coa locución *un ojo de la cara*¹⁰. En Penadés Martínez (2012) encóntrase unha exposición detallada dos patróns sintácticos das locucións, organizados por clases de locucións, de maneira que non ten sentido volver relationalos agora de xeito completo, pero si interesa reflexionar sobre un problema que subxace a estas propostas.

Se se observaron con atención os elementos que conforman as pautas anotadas, comprobarase que o seu establecemento conduce a perder a visión do que son as unidades lingüísticas que explican (locucións) e a equiparalas ao que en realidade non son, grupos sintácticos libres. E iso por considerar que en *el chocolate del loro* existe un determinante (*el*) dun substantivo (*chocolate*) e un grupo nominal (*el loro*) unido ao substantivo anterior mediante a preposición *de*; que en *ligero de cascós* o adxectivo *ligero* é modificado polo sintagma prepositivo *de cascós*; que en *cantar vitoria* o substantivo é complemento directo; e que en *un ojo de la cara* existe un grupo nominal, o que implica analizar *ojos* como núcleo, *un* como determinante e *de la cara* como complemento. Consideracións deste tipo inducen a interpretar as locucións como unidades que admiten unha análise sintáctica análoga ao que se leva a cabo en grupos sintácticos libres como:

- (6) *El chocolate del siglo XVII al ser líquido, no infringía el ayuno eclesiástico*¹¹.
- (7) *se calculó tras pesar y tallar cada paciente descalzo y ligero de ropa en una báscula (CREA)*.

⁹ Na fraseoloxía galega, Álvarez de la Granja (2003) fala de *esquemas sintácticos* e *esquemas sintáctico-funcionales*, entre os que se inclúe, por exemplo, V+OD. Tamén se refire ás *estructuras formales* das locucións, como, por exemplo, V+O+SUBST.

¹⁰ En RAE e ASALE (2009:2393), analízase *un ojo de la cara* como locución adverbial cuantificativa substituíble polo adverbio **cuantificativo** *mucho*. Non obstante, en RAE (2014:1570-1571) esta unidade non se rexistra e, pola contra, aparecen *costar un ojo de la cara* e *valer un ojo de la cara* como locucións verbais. Pola súa parte, en Seco, Andrés e Ramos (2004:706) *un ojo de la cara* clasifícase como locución nominal. Os desacordos non inflúen na argumentación que aquí se presenta, pois sexa adverbial, verbal ou nominal nin *un* nin *de la cara* establecen unha modificación sobre *ojos*, como se indica máis adiante.

¹¹ [http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_del_chocolate]. [29.10.2014].

- (8) *Pues con los amigos nos cogemos todos de la mano, nos ponemos en un corro y empezamos a cantar canciones* (CREA).
- (9) *Imágenes de un ojo de la cara*¹².

Proceder así implica destruir a unidade que supón concibir unha locución como unha combinación fixa de palabras que funciona como elemento da oración e cuxo significado non se corresponde coa suma dos significados dos seus compoñentes (Penadés Martínez 2012:23). Efectivamente, ¿qué determinación e qué modificación achegan o *el* e *del loro* a *chocolate*, pensando que a unidade *el chocolate del loro* significa ‘Cosa, especialmente cantidad de dinero, insignificante en comparación con otra’?; así mesmo que modificación leva consigo o sintagma preposicional *de cascós* respecto ao adjetivo *ligero*, dende a perspectiva do significado ‘Irreflexivo’?; ¿que complementación é a de *victoria* en relación con *cantar*, tendo en conta que *cantar victoria* significa ‘Dar por seguro un triunfo o un éxito’?; e, ¿que determinación e modificación, de novo, supoñen *un* e *de la cara* sobre o suposto núcleo *ollo*, se a unidade *un ojo de la cara* pode substituírse polo adverbio cuantificativo *mucho*?

O caso das locucións verbais é, ademais, especialmente significativo por tanto que son varios os autores que fan corresponder o establecemento dos seus patróns sintácticos coa análise das funcións sintácticas que contraen os elementos dunha oración. Deste xeito, en *alzar el gallo*, para Melendo (1965:9-10) *el gallo* é o complemento directo; segundo Koike (1991:87-90), *ahuecar el ala* ten como estrutura sintáctica S+V+CD, áñada que se especifique co subliniado que V (*ahuecar*) e CD (*el ala*) son a parte fixa da locución; Corpas Pastor (1996: 102-104) tamén se refire ao tipo de locución verbo + obxecto directo, representado por *chuparse el dedo*; para Ruiz Gurillo (2001:48-49) existen locucións verbais, constituídas por un verbo + un sintagma prepositivo, nas que o verbo da locución mantién os seus valores actanciais, respecta os argumentos que esixe, como *sacar de quicio*, na que, segundo esta autora, o verbo se completa cun suplemento fixo (*de quicio*); Castillo Carballo (2000), pola súa banda, establece como estrutura morfosintáctica de *arrimar [algúen] el ascua a su sardina* o patrón vb. + [suxecto] + s. (obxecto dir.) + [prep. + s. (c.c.)].

Este tipo de análise, que equipara unha locución a un grupo sintáctico libre, por descomponer esta en elementos aos que se asignan funcións sintácticas, queda un tanto mitigado ou suavizado ao especificar que o elemento da locución verbal ao que se lle asigna unha función sintáctica é un actante interno, ou fixo, como algúns dos autores citados no parágrafo anterior afirma. Así mesmo, Wotjak (1998) e (2006) considera internos os actantes que forman parte da unidade fraseolóxica, como *corazón en abrir su corazón*, e refírese a unha valencia morfosintáctica intrafraseolóxica ao analizar o complemento directo *venda* e a preposición + substantivo *en los ojos* da locución *poner una venda en los ojos*. Con todo, cómpre formalizarse -se é que se considera que unha locución verbal ten un ou varios actantes internos- qué función sintáctica e semántica lles corresponde a estes elementos na oración que constitúe a locución, pois o concepto

¹²[https://www.google.es/?gws_rd=ssl#q=%22un+ojos+de+la+cara%22&lr=lang_es&cr=countryES&tbs=ctr:countryES,lr:lang_1es&start=0]. [29.10.2014].

de actante vai indisolublemente unido a un valor oracional do elemento actante tanto no plano sintáctico coma no semántico. A cuestión ten unha difícil resposta, o que pode ser indicio da non conveniencia de establecermos suxeitos e complementos fixos ou actantes internos, e da pertinencia de considerar unha locución verbal como un todo indisoluble no que non ten lugar falar de verbo máis actantes ou de suxeito e complementos que carecen de función e cuxo significado léxico pode ter que ver moi pouco co da locución verbal polo carácter non composicional desta.

Máis acertada é a concepción de Mellado Blanco (2004b:151-155) sobre esta cuestión por non coincidir exactamente coa dos autores salientados. Para esta fraseóloga os actantes internos son o resultado da fosilización dunha proposición que orixinariamente era libre; segundo isto, considera que dende o punto de vista sincrónico o estudo destes actantes non bota luz sobre o uso activo dunha unidade fraseolóxica, pero si pode aclarar os procesos de metaforización e remotivación do significado literal e a relación entre sintagmas libres e fraseolóxicos. Entendidos así os conceptos de valencia intrafraseolóxica e actante interno, facilitase a súa vinculación cos procesos de formación de locucións, dito doutro xeito, coa súa análise diacrónica e neolólica, se ben sería preferible buscar termos más axeitados que os de *valencia* e actante *internos* polas vinculacións que estes establecen coa propia análise valencial da locución verbal e, consecuentemente, do esquema oracional ou actancial que esta constitúe, pois non hai que esquecer que, do mesmo modo que os verbos poden analizarse e clasificarse en función da súa valencia, dos actantes que rexen, as locucións verbais divídense en aivalentes (*haber de todo como en botica*), monoivalentes (*partirse el corazón*), bivalentes (*echar una mano*) e trivalentes (*echar en cara*), e, consecuentemente, clasifícanse polo seu comportamento valencial, é dicir, segundo o número e a natureza sintáctico-semántica dos elementos cos que se combinan, intransitivas (*partirse el espinazo*), transitivas (*pagar caro*) e impersonais (*pedir el cuerpo*), tendo en conta que poden ser, así mesmo, pronominais inherentes (*caerse de espaldas*) e alternantes (*callar la boca ~ callarse la boca*) (Penadés Martínez 2012:130-155).

En síntese, o establecemento dos patróns sintácticos das locucións a partir da anotación das funcións sintácticas que desempeñan os seus elementos constituíntes é contrario á propia natureza das locucións. Non obstante, é un bo recurso para a súa análise desde unha perspectiva diacrónica, pois permite poñelas en relación coas posibles formacións neolóxicas actuais nesta clase de unidades fraseolóxicas¹³. Por outra parte, para evitar o problema exposto neste apartado, sería posible establecer os patróns sintácticos das locucións simplemente a partir da indicación da categoría gramatical a que pertence

¹³ Neste sentido, Castillo Carballo (2000) puxo de manifesto cales son as tres estruturas morfosintácticas más usuais e más frecuentes nas locucións verbais xa consolidadas polo uso, estruturas que coinciden coas das locucións verbais neolóxicas: vb. + s. (obxecto dir.), vb. + s. (obxecto dir.) + [obxecto indir.] e vb. + [prep. + s. (c. c.)]. A máis rendible é vb. + s. (obxecto dir.), que corresponde, de igual xeito, a locucións neolóxicas desta mesma clase rexistradas por Olímpio de Oliveira Silva (2014), como, por exemplo, *cambiar el chip, hacer los deberes, plegar las velas, romper el silencio*.

cada elemento constituyente, sen ofrecer datos que conduzan a unha análise sintáctica. Deste modo, os patróns dalgúns das locucións citadas serían:

- Art. + N + Prep. + Art. + N: *el chocolate del loro, un ojo de la cara.*
- V + N: *cantar victoria, comer pavo.*
- V + Art. + N: *ahuecar el ala, alzar el gallo, caerse el pelo, chuparse el dedo, comer el coco, estirar la pata, lavar el cerebro, tomar el pelo.*
- V + Art. + N + Prep. + Art. + N: *tomar el rábano por las hojas, poner una venda en los ojos.*

3. A fixación estrutural

Dende a perspectiva da gramática, o concepto recuberto polo termo *grupo* non se refire a un conxunto de elementos –de substantivos, se se trata dun grupo nominal, ou de adjetivos, se é un grupo adjetival–, senón a unha estrutura articulada en torno ao núcleo que a vertebral, o cal admite modificadores e complementos (RAE e ASA 2009:61). Por exemplo, *la tercera carta oficial que me enviaron* é un grupo nominal formado en torno ao substantivo *carta*, modificado polo adjetivo *oficial*. O conxunto *carta oficial* forma outro grupo nominal, inserido no principal, e, ademais, é modificado pola oración de relativo *que me enviaron*. A secuencia *carta oficial que me enviaron* é modificada polo ordinal *tercera* e, por último, todo o conxunto *tercera carta oficial que me enviaron* está determinado polo artigo *la*. A construción represéntase do seguinte modo: [la [tercera [[[carta] oficial] que me enviaron]]] (RAE e ASA 2009:59).

Ben, pois nas estruturas correspondentes aos patróns citados ao final do apartado anterior, non existen estas relacións de modificación nin de complementación entre os elementos constituyentes. E nisto, xustamente, radica a fixación dunha locución, no feito de que estes non establecen as relacións sintácticas que se dan entre os constituyentes dos grupos sintácticos libres¹⁴. Unha locución presenta, logo, a propiedade da fixación estrutural, é dicir, constitúe unha estrutura fixa na que os seus elementos constituyentes non desempeñan funcións específicas, co que non se poden analizar asignándolle

¹⁴ A fixación estrutural, tal como aquí se está presentando, é, segundo Mendivil Giró (2009), resultado da reanálise sintáctica, é dicir, do fenómeno segundo o cal un argumento do verbo reanalízase como parte do predicado e deixa de ser argumento sintáctico do mesmo. Cun exemplo deste autor, na estrutura [*Mi perro*]_{SN} [[*estiró la pata*]_V]_{SV}, o argumento *la pata* está reanalizado e *estirar la pata* constitúe un sintagma fixado co sentido de ‘morrer’. Pola súa banda, en [*Mi perro*]_{SN} [[*estiró*]_V [*la pata*]_{SN}]_{SV}, existiría un sintagma verbal en uso non idiomático. Das explicacións que se ofrecen no traballo de Mendivil Giró (2009) sobre a reanálise sintáctica parece desprenderse a condición de que, de xeito previo a unha locución verbal, debe existir un sintagma libre non reanalizado, o que non sempre é para moitísimas locucións, incluso excluíndo as que si contan cun homónimo literal non fraseolóxico, caso de *estirar la pata*.

algunha¹⁵. Cuestión distinta é que a propia locución desempeñe unha función sintáctica oracional de acordo coa clase á que pertenza.

De aí, ademais, a conveniencia de definir as locucións referíndose a elas como combinacións fixas de palabras, non como grupos de palabras, pois nos grupos priman os elementos -sexan adxacentes ou nucleares- e as súas relacións sobre o todo, mentres que nas combinacións o punto de mira, a perspectiva, sitúase no todo que resulta da unión. Así se explica, ademais, que en gramática existan denominacións como *grupo nominal* ou *grupo verbal*, pero non *combinación nominal*.

Agora ben, a fixación estrutural das locucións, igual que a fixación formal e a propiedade da idiomática, non se presenta de xeito absoluto, senón de modo relativo ou gradual, circunstancia que sinalaron reiteradamente os fraseólogos áinda sen se referir explicitamente ao concepto de fixación estrutural tal como aquí se entende. A comprobación deste feito encóntrase, precisamente, nos múltiples exemplos de uso que se poden rexistrar con locucións nas que algún dos seus elementos constituíntes foi sometido a procesos sintácticos como:

- A pronominalización:

- (10) *Todos los proyectos que se hicieron en torno al ferrocarril en la última campaña continúan inmaculados. ¿Será tan difícil ofrecer ponderables sin que parezca política barata?, ¿tenemos acaso cara de pedir la luna a quienes no la tienen?* (CREA).

- A referencia posterior:

- (11) *Los utensilios que precisamos para acometer la empresa que estamos decididos a sacar adelante, se pueden contar con los dedos de una mano y*

¹⁵ Por suposto, xunto á fixación estrutural, situaríase a fixación formal, entendendo por tal o que Zuluaga (1980:99) define simplemente como fixación: “suspensión de alguna regla de la combinación de los elementos del discurso”, definición que dá conta de que os principios que regulan as combinacións de palabras nas lingüas deixan de ter efecto, deixan de funcionar, quedan suspendidos nas unidades fraseolóxicas. Así, móstrano exemplos como *a pie juntillas*, no que quedou en suspensión, sen efecto, a regra de gramática española que obriga a concordar o nome *pie*, masculino singular, co adjetivo *juntillas*, femenino plural, que o acompaña. E iso áinda que puidese considerarse que non existe tal falta de concordancia por considerar que a unidade se forma co sufijo adverbializador *-as*, de xeito semellante a *a oscuras* ou *a tontas y a locas*. Que existe fixación formal, por non se dar a concordancia en xénero e número, probaríao a documentación da variante *a pies juntillos* no CORDE (*Agora digo que quiero creer a pies juntillos lo de Berta y Fiameta* (Eslava, A. de (1609): *Noches de invierno*) e tamén en internet (*se cena de maravilla, cosa que me confirmó Rubén de los Brezos, vecino de la Taberna, al que creo a pies juntillos*). Do mesmo xeito, habería que ter en conta a fixación semántica ou idiomática, que tamén definiu Zuluaga (1980:122): “rasgo semántico propio de ciertas construcciones lingüísticas fijas, cuyo sentido no puede establecerse a partir de los significados de sus elementos componentes ni del de su combinación”. Se na definición se substitúen os termos *trazo semántico* (ou elimináñase *semántico*) e sentido, o primeiro pola súa utilización na semántica estrutural e o segundo por referirse á interpretación dunha locución, máis que ao seu significado, a idiomática pode entenderse como a característica, propiedade ou trazo polo que algunas unidades fraseolóxicas teñen un significado que non pode establecerse a partir do significado dos elementos que as constitúen.

sobran dedos, son: las pinzas, la lupa, el odontómetro y el filigranoscopio. (CREA).

- A tematización:

(12) *Aunque la voz cantante la llevaron los diputados conservadores, el momento más tenso lo protagonizó el laborista Keith Vaz*¹⁶.

- A relativización:

(13) *Querida Mariana: Después de liquidar unos trabajos para publicidad, aquí estoy otra vez pensando en las musarañas, que es en lo único que vale la pena pensar* (CREA).

- A complementación:

(14) *El ministro de Hacienda, Cristóbal Montoro, ha puesto en vereda a las Comunidades Autónomas. Las ha puesto en la vereda de la austeridad en el gasto*¹⁷.

- A elisión:

(15) *Ese triunfo en el corazón de Europa hará pensárselo dos veces al enemigo. Y mientras se lo piensa, nosotros decidiremos el ataque.*

4. A desautomatización como efecto do carácter relativo da fixación estrutural

O lector que coñeza en profundidade a obra de Zuluaga (1980) percibirá, de inmediato, a relación entre o título de 4. e un dos fragmentos dessa obra:

Si se aplican a las expresiones fijas operaciones posibles según el sistema de la lengua (tales como permutaciones, inserciones, sustituciones pronominales, conmutaciones, modificaciones gramaticales, transformaciones sintácticas [...]) se obtienen efectos especiales diferentes de los efectos regulares propios de las combinaciones libres (Zuluaga 1980:95).

E así é, pois pódese falar de determinados *efectos* textuais, como haberá ocasión de comprobar ao longo dos apartados que seguen, para referirse ás consecuencias do carácter relativo da fixación estrutural. Agora ben, o primeiro que se produce, sen que este autor o mencione, é a perda do propio trazo da fixación estrutural por parte da locución sometida a unha ou outra de tales operacións. Que, en *pedir la luna* de (10), constituíntes *la luna* poidan ser o correferente nominal do pronom *la*, obxecto directo de *tienen*, supón tratar a locución como un grupo verbal no que algún dos seus elementos é substituído polo pronom correspondente en referencias posteriores. O mesmo sucede con *pensar en las musarañas* de (13): converter *las musarañas* en

¹⁶ [<http://www.elmundo.es/internacional/2013/12/03/529dd52561fd3db3058b456a.html>]. [7.11.2014].

¹⁷ [<http://www.arndigital.com/economia/opinion/89/el-ano-del-dragon/>]. [7.11.2014].

antecedente do relativo *que* implica conferir a *las musarañas* o status de grupo nominal. Non obstante, esta é a perspectiva do investigador, do lingüista. A do falante non especialista no estudo da lingua, senón usuario dela, é outra.

O emisor, ao proceder deste modo, ben sexa de xeito intencionado ou non, destrúe a fixación estrutural que caracteriza ás locucións, fainos perder o trazo ao que os fraseólogos¹⁸ se referiron con diferentes termos: *fixación, estabilidad, petrificación, conxelación, repetición, institucionalización, automatización*, sen presupostear que todos eles recobren o mesmo concepto. En efecto, cómpre considerar que repetir, reproducir, as locucións ou as unidades fraseolóxicas en xeral, unha e outra vez baixo unha forma fixa, estable, conxelada conduce a institucionalizalas ou codificalas con esa forma que o emisor aprende e usa automaticamente e o receptor escucha tamén de xeito automático. Así, acontece a maioría das veces no uso lingüístico que os falantes fan das locucións: só hai que consultar os exemplos que aparecen en córpores lingüísticos ou ter rexistrados centos e centos de ocorrencias para comprobalo de xeito inmediato. Non obstante, non é infrecuente encontrar modificacións das locucións coma as exemplificadas ao final do apartado anterior, que, en último extremo, conducen á súa desautomatización, á ruptura do automatismo da percepción, no sentido que ao termo *desautomatización* ou *estrañamiento* lle deron os formalistas rusos (Šklovski 1975). Ben entendido que en primeiro lugar se produce unha desautomatización da locución, unidade que, en relación co seu significante ou o seu significado, emite o falante de modo distinto a como a súa codificación como unidade da lingua esixe e, en segundo lugar, provócase un estrañamento, unha sorpresa no receptor que pode acabar obtendo unha perspectiva insólita da propia locución e tamén da realidade designada por esta, unha percepción particular –que o uso da locución na súa forma codificada non ofrece do obxecto designado (se se trata dunha locución nominal ou adxectiva, por exemplo) ou do evento referido (no caso dunha locución verbal ou adverbial).

Na fraseoloxía do español, non son habituais as referenciais a Šklovski ao tratarmos a desautomatización das locucións (unha excepción constitúea Martí Sánchez (2014)), pero si a Zuluaga¹⁹, posiblemente o primeiro autor que remitiu a este formalista ruso ao estudar as unidades fraseolóxicas desta lingua²⁰. Non obstante, a aplicación á fraseoloxía do concepto de desautomatización xurdido da teoría literaria rusa non foi levada a cabo dun xeito estrito, talvez pola complexidade que leva consigo a lectura de Šklovski. En efecto, rastrexar a concepción da desautomatización e o estrañamento en *La cuerda del arco*, a obra que culmina os seus libros sobre crítica literaria (Šklovski 1975), resulta un exercicio en ocasións infructuoso polas peculiaridades formais da propia obra e pola dificultade da súa interpretación. Non obstante, sempre é posible o recurso de acudir aos esexetas para obter os datos que poidan ser de interese nun traballo coma este, que non é especificamente de crítica literaria.

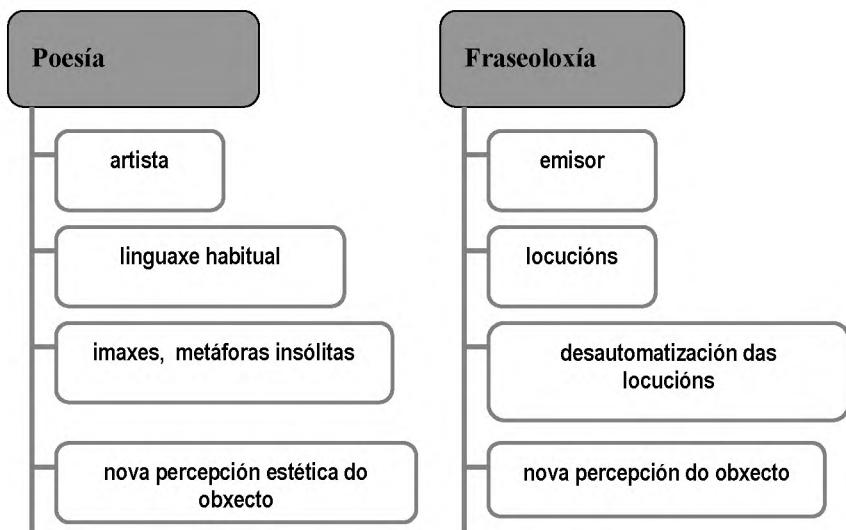
¹⁸ Por exemplo, Corpas Pastor (1996:19-24); Zuluaga (1980:95).

¹⁹ Corpas Pastor e Mena Martínez (2003); Mena Martínez (2003); Martí Sánchez (2014); Sznydler (2014); Timofeeva (2009); Zurdo (2002).

²⁰ Zuluaga (1975); Zuluaga (1980); Zuluaga (1992); Zuluaga (2001).

Neste sentido, a obra de Erlich (1974) ou a tese de Sanmartín Ortí (2006) explican que para a escola literaria constituída por estes estudiosos rusos a forma retorcida, o uso poético da imaxe, as metáforas en poesía, os recursos, en suma, de que dispón o poeta, transfieren o obxecto descrito a un plano diferente da realidade no que o habitual se converte en estranho; dito doutro xeito, a arte como recurso de estranamiento presenta o habitual baixo unha nova luz, sitúao nun contexto inesperado. O artista contrarresta o pulo da rutina e do costume de maneira que arranca o obxecto do seu contexto habitual; o poeta dálle un golpe de grazas ao clixé verbal, á linguaxe habitual e obríganos, como suxeitos perceptores, a unha percepción máis elevada das cousas, pois o acto de deformación creadora restaura a agudeza da nosa percepción.

Así e todo, pode estenderse agora esta doutrina –poética, non se esqueza- á análise das unidades fraseolóxicas, especialmente das locucións. Estas unidades lingüísticas constitúen o paralelo dos termos habituais, do clixé verbal, na poética do formalismo ruso, pois forman parte do uso lingüístico corrente. O emisor -o paralelo do artista- que desautomatiza a súa emisión, nalgúns casos mediante as operacións sintácticas indicadas e noutras, mediante a inserción da locución nun determinado contexto, primeiro crea un estranamiento da propia locución ao presentala baixo unha nova forma e/ou cun significado ou unhas connotacións que lle son alleas -é o paralelo da metáfora ou da imaxe poética en poesía-. En segundo lugar, preséntalle ao receptor (o paralelo do suxeito perceptor na arte) a referencia da locución (o obxecto, a causa distorsionada na arte poética) baixo unha nova luz, na esfera dunha nova percepción (que constitúe o fin principal da poesía). A seguinte figura esquematiza o explicado no parágrafo:

Con estos vínculos pódese intentar, logo, tecer o estudo da desautomatización en fraseoloxía.

4.1. Clasificación dos fenómenos de desautomatización

Clasificar e catalogar os efectos que produce a desaparición da fixación estrutural das locucións e a súa consecuente desautomatización esixe, como paso previo, a recompilación dun corpus de ocorrencias que mostren fenómenos como os indicados ao final de 3. para a súa posterior análise, que daría como probable resultado a citada clasificación. Presentala non é a finalidade deste artigo, senón que, máis ben, o seu obxectivo é mostrar de xeito condensado, polas limitacións de espazo, algúns casos cuxa xeralización podería ser unha referencia para unha futura investigación coma a que aquí se está a formular.

Dado que a análise versa sobre locucións, unidades que, como calquera outras da lingua, constan dun significante e un significado, os casos que se van expoñer organizáronse segundo que afecten só ao significante da locución, únicamente ao seu significado ou tanto ao seu significante coma ao seu significado. Ben entendido que o significante se materializa nunha combinación de palabras con fixación formal e estrutural e o significado considérase que é idiomático, non composicional, non deducible do significado dos elementos constituíntes da locución.

Non debe pasar desapercibido que xa contamos con traballos nos que se clasifica a desautomatización fraseolóxica. En efecto, Corpas Pastor e Mena Martínez (2003) diferencian entre unha modificación formal ou manipulación intencionada e creativa na estrutura formal das unidades fraseolóxicas e unha modificación semántico-contextual e pragmática, que non é interna, senón que acontece no ámbito textual ou pragmático. Pola súa banda, Timofeeva (2009) diferencia entre unha desautomatización formal; cando se dan cambios, adicións ou supresións na estrutura formal, externa do fraseoloxismo; unha desautomatización semántica, relativa á composición léxica do fraseoloxismo, isto é, baséase no potencial semántico dos componentes da unidade fraseolólica; e unha desautomatización discursiva, referida a un uso inadecuado, dende o punto de vista do discurso, da unidade fraseolólica, como por exemplo, a mestura de rexistros²¹.

Non obstante, preferín sacar á palestra outra proposta, en primeiro lugar porque se basea na natureza das locucións en tanto que unidades lingüísticas cun significante e un significado e, en tanto que unidades fraseolóxicas con fixación estrutural e significado idiomático; en segundo lugar, porque as tipoloxías anteriores presentan algúns aspectos revisables. Así, por exemplo, en Corpas Pastor e Mena Martínez (2003) a ilustración do tipo de modificación semántico-contextual ou pragmática lévase a cabo a partir dun fragmento que non inclúe unha unidade fraseolólica, senón un grupo sintáctico libre: *se da de cabezazos contra la pared*, cuestión distinta é que a súa aparición conduza ao lector do texto a pensar na locución *darse de cabezazos contra la pared*, ‘Estar

²¹ Sznydler (2014) baséase, esencialmente, nos traballos das autoras citadas neste parágrafo para analizar exemplos de desautomatización de unidades fraseolóxicas, sobre todo paremias, do polaco e do español. Tamén as paremias desautomatizadas son o obxecto de estudo de García Yelo (2012), concretamente en canto ao seu uso nas redes sociais.

extremadamente desesperado o furioso,²² pero o falante non emite ningunha locución. En canto á clasificación de Timofeeva (2009), como haberá ocasión de comprobar nos apartados que seguen a este, a desautomatización formal (do significante na proposta que aquí se desenvolve) non leva consigo sempre modificacións no significado da locución, en contra do que afirma a autora (Timofeeva 2009:258); xunto a iso, a mestura de rexistros, nun discurso solemne que inclúa locucións coloquiais por exemplo, non desautomatiza, en principio, a locución, senón o propio discurso, do que se acaba obtendo unha percepción estraña.

4.1.1. Desautomatización do significante da locución

Neste apartado vaise mostrar que, en ocasións, a desautomatización das locucións incide simplemente sobre o seu significante, sobre a súa forma, aunque isto implique determinada interpretación do sentido do fragmento no que se inclúe a locución, non, en cambio, do significado da locución mesma, que permanece inalterado²³. De *llevar la voz cantante* pódense rexistrar ocorrencias como a xa presentada en (12), na que a tematización dos elementos *la voz cantante* obriga á aparición do pronomé *la*, correferencial de *la voz cantante*, se ben o significado que hai que asignar á locución é o que propiamente lle corresponde ‘Ser el que impone su voluntad’, de maneira que a desautomatización da locución afectou só á fixación estrutural alterada coa tematización e o pronomé.

A inmensa maioría de exemplos documentados no CREA da locución *llevar la voz cantante* presentase sen que os constituyentes *la voz cantante* estén tematizados, ou sexa, como en

- (16) –*¿Hubo alguien más aquella noche junto al Rey, además de usted? –Sí, sí, su familia, algún amigo y todas las personas destinadas en esta Casa, con papeles más o menos directos, pero colaborando todos para salir de aquella situación difícil, en la que Su Majestad el Rey llevó siempre la voz cantante* (CREA).

Adoptando o punto de vista de Firbas (1964) para a análise da perspectiva funcional da oración²⁴ no enunciado que inclúe a locución citada, o sintagma *el Rey* presenta un grao de dinamismo comunicativo menor que a locución, pois constitúe o tema, a información coñecida polo contexto lingüístico (previamente xa foi mencionado: *junto*

²² Do indicado por Corpus Pastor e Mena Martínez (2003:198) hai que deducir que existe unha locución, *darse de cabezazos contra la pared*, que ten o significado indicado no texto. Hai que facer notar, non obstante, que nin Seco, Andrés e Ramos (2004) nin a RAE (2014) recollen esta unidade fraseolóxica.

²³ Estáse partindo aquí da concepción de Coseriu sobre sentido e significado. Para este autor (Coseriu 1977 e Coseriu 1992), o sentido enténdese como o contido do discurso, os textos expresan actitudes, opinións e intencións do falante que constitúen o seu contido específico, o seu sentido. Pola súa parte, concibe o significado como un contido de conciencia, como una estruturación da experiencia humana.

²⁴ Segundo este autor praguense, por *perspectiva funcional da oración* enténdese a distribución en varios graos de dinamismo comunicativo dos elementos dunha oración. Pola súa parte, o *grao de dinamismo comunicativo* refírese á extensión na que un elemento da oración contribúe ao desenvolvemento da comunicación.

a el Rey) e sobre todo polo coñecemento que do mundo teñen os dous interlocutores. Frente a este sintagma, o elemento con máis alto grao de dinamismo comunicativo é a locución; que predica unha calidade, en sentido amplo, da persoa designada por *el Rey*. Dito doutro xeito, o que importa é *o que* se di do Rei, o que se predica del: que é o que impón a súa vontade, non que se deixou levar polas opinións das outras persoas, por exemplo.

(17) *Aunque la voz cantante la llevaba Eufrasio, su esposa intervenía de vez en cuando con voz entrecortada por las lágrimas* (CREA).

Pola contra, na tematización de *la voz cantante* confirelle á locución un valor distinto ao anterior, o dun menor grao de dinamismo comunicativo, xustamente pola dependencia contextual que lle orixina a tematización á locución; por outra parte, a ruptura do automatismo na percepción da propia locución produce o efecto de chamar a atención sobre a persoa que se vai mencionar a continuación, Eufrasio. Importa agora que o receptor repare en que é el *quen* impón a súa vontade, non a súa esposa.

Non se debe pensar, non obstante, que a desautomatización dunha locución, a súa percepción a través dunha forma modificada, vai sempre unida a un menor grao de dinamismo comunicativo. Só a análise do fragmento que inclúa a locución dende a perspectiva funcional da oración pode determinar as consecuencias da desautomatización. Obsérvese este outro texto:

(18) *“A nivel profesional, las puertas que tengo abiertas son gracias a mi actividad en esta red”, confiesa Maestre, que reconoce haber conseguido sus dos últimos trabajos gracias a su procacidad [...] Sin embargo, mostrar sus ideas sin ningún tipo de ambages también le ha cerrado otras* (EL MUNDO, 22 /xaneiro/2014).

Nel encontramos as locucións *abrir las puertas* e *cerrar las puertas*, ambas as dúas baixo un significante que mostra a desaparición da fixación estrutural. No primeiro caso desaparece porque os elementos *las puertas* da locución están, así mesmo, tematizados, ademais de constituíren o antecedente do relativo. No segundo isto acontece polos mesmos elementos, pero esta vez da locución *cerrar las puertas*, foron substituídos polo pronomo *otras*. Os significados das dúas locucións son os que propiamente lles corresponden ‘Hacer posible que una persona tenga éxito’ e o antónimo ‘Hacer imposible que una persona tenga éxito’. Non obstante, o grao de dinamismo comunicativo varía nunha locución e outra, ainda que as dúas perderon a súa fixación estrutural. Na oración composta que inclúe a locución *abrir las puertas*, o menor grao de dinamismo comunicativo corresponde á locución, onde a tematización simplemente prepara o receptor para saber que lle abriu as portas ao falante: *mi actividad en esta red*. Pola contra, na oración cuxo predicado é a locución *cerrar las puertas* (modificada baixo a forma *ha cerrado otras*), o sintagma *mostrar sus ideas sin ningún tipo de ambages* ten un menor grao de dinamismo comunicativo, pois polo contexto lingüístico sábase que esa é a actividade, cualificada de procáz, á que se dedica o falante. A locución *cerrar las puertas*, co significante modificado, é a que soporta o maior grao de dinamismo comunicativo, de maneira que a percepción da

locución desautomatizada permite que o receptor atenda especialmente ao feito de que o falante non tivo éxito nalgún aspecto.

En ocasións, a percepción desautomatizada do significante dunha locución chega ata o extremo de crear imaxes con certo valor estilístico; nada alleo á orixe do propio concepto de desautomatización, xurdido, como se indicou, no ámbito do formalismo ruso para o estudo da obra de arte literaria. O seguinte fragmento é boa mostra do que se acaba de afirmar:

- (19) *Si Francia, Italia o España dan la medida de hasta dónde puede llegar la corrupción con sistemas públicos, Inglaterra o Japón ilustran de sobre la corrupción que puede generar un sistema privado. El gato de la corrupción no es blanco ni negro: es gris, y si nuestros políticos se encastillan en sus posiciones en lugar de salir juntos a buscarlo, no podrán ponerle el cascabel (CREA).*

O sintagma *El gato de la corrupción* crea unha anomalía semántica –*El gato* é semanticamente incompatible co complemento *de la corrupción*–, ademais da metáfora O SUBORNO É UN ANIMAL²⁵, que non chega a ser comprendida polo lector ata que non aparece, ao final do fragmento, a locución *ponerle el cascabel al gato*, cun acurtamento formal pola tematización previa dos elementos *El gato*, pero co significado que lle corresponde: 'Atreverse a realizar unha acción difícil', o cal conduce, finalmente, a interpretar a imaxe previa do gato e, ao mesmo tempo, a presentar o suborno baixo unha luz, un prisma, que sae absolutamente do habitual.

Outra operación non permitida, en principio, pola fixación estrutural das locucións verbais é a súa transformación á forma pasiva perifrástica. Non obstante, aínda que son escasos, é posible encontrar exemplos coma:

- (20) *Los dedos rectos: Estas personas son francas y directas. Se enfrentan al peligro de ser tomado el pelo, debido a su naturaleza honesta. Son diligentes, energicos e impulsivos*²⁶.
- (21) *La fiebre de los viajes, el ansia de ver y pisar nuevas tierras bullen en su interior. De repente, lo tira todo por la borda. En 1864 abandona el servicio del sultán, inexplicablemente. Huye a uña de caballo y su cabeza es puesta a precio*²⁷.

²⁵ Máis que dunha metáfora trátase mesmo dunha alegoría, dunha metáfora continuada, porque se di, ademais, que o gato da corrupción é gris: non destaca, non chama a atención; o que non acontecería se fose branco ou negro e por iso é máis difícil de detectar, de descubrir, se non se ten a vontade de buscalo.

²⁶ [<http://www.carmenmonterotarot.es/blog/los-dedos-de-las-manas-y-la-quiromancia>]. [7.11.2014].

²⁷ [<http://mdc2.cbuc.cat/cdm/compoundobject/collection/destino/id/132732/show/132641/rec/16>]. [12.11.2014].

Estamos agora ante as locucións *tomar el pelo*²⁸ e *poner su cabeza a precio*, esta última variante non marcada da locución *poner la cabeza a precio*. A desautomatización que a pasiva perifrásica leva consigo acompañarse, ademais, do feito de que, en xeral, as pasivas con *ser* son moito menos frecuentes no uso lingüístico que as oracións activas ou as pasivas con *se*²⁹. Deste modo, a desautomatización destas locucións mediante a pasiva perifrásica, operación que non afecta ao seu significado, logra unha maior atención por parte do receptor cara ás propias locucións. Destácase a súa percepción ofrecéndoas coa súa fixación estrutural alterada e nunha forma pouco habitual³⁰. Neste caso, o estrañamiento vincúlase, ademais, á menor frecuencia: o pouco frecuente remata sendo visto como raro e, en consecuencia, cando aparece destaca.

4.1.2. Desautomatización do significado da locución

Como se observou, a análise que se presenta neste traballo documéntase no uso real das locucións, non en meras indicacións sobre se unha determinada locución admite ou non determinadas operacións sintácticas, xeito de proceder non infrecuente no estudo desta cuestión. Pois ben, xustamente os textos producidos polos falantes fan ver que, en ocasións, a desautomatización dunha locución prodúcese só en relación co seu significado sen afectar ao seu significante e sen que, en consecuencia, aparezca ningún dos fenómenos sintácticos ata agora mencionados. Isto implica que a desautomatización non ten que ver só coa fixación estrutural, senón que vai máis alá dela cando se desautomatiza o significado dunha locución.

Léase o seguinte fragmento oral obtido do CREA e que corresponde a unha entrevista realizada na cadea 1 de TVE a Miguel Durán Campos, durante un tempo director xeral da ONCE, como é ben sabido.

(22) *hablan de que usted tiene un excesivo protagonismo, por mucho que ahora parece un corderito, esta noche en televisión, excesivo protagonismo y que sus inversiones tienen un excesivo riesgo, por ejemplo, estamos hablando esta noche de concretamente de televisión. La televisión, ¿no le da miedo pillar los dedos, señor Durán, de verdad? No, y además, los dedos nosotros los vigilamos mucho porque sirven para leer* (CREA).

O entrevistador utiliza a locución *pillar los dedos*, ‘Salir perjudicado’, para referirse ao perigo que poden supoñer os investimentos accionariais que a ONCE realizou, no ámbito dos medios de comunicación, baixo a dirección de Miguel Durán. Este interlocutor responde á pregunta do xornalista tallantemente cun *Non* e engade: “los

²⁸ Sobre esta locución a nova gramática da Academia indica explicitamente que contén un obxecto directo immobilizado lexicamente e que tende a rexeitar a pasiva (RAE e ASALE 2009:3050).

²⁹ Isto dedúcese de Fernández (2007:191) e de RAE e ASALE (2009:3091).

³⁰ Obsérvese, ademais, que na (19) conversión en pasiva da locución verbal *tomar el pelo* tradúcese nunha construcción que case roza a agramaticalidade, xa que de ser aceptada, fronte a *Se enfrentan al peligro de que les tomen el pelo, debido a su naturaleza honesta*, sería un tanto máis correcta *Se enfrentan al peligro de que les sea tomado el pelo, debido a su naturaleza honesta*.

dedos nosotros los vigilamos mucho porque sirven para leer”. Dende ese momento o entrevistador e o espectador están obligados a pensar non no significado da locución *pillarse los dedos*, senón no do grupo verbal homónimo da locución, cuxo significado, non idiomático, se obtén a partir da acepción 4 de *pillar* e da 1 de *dedo*³¹. O interlocutor que emitiu a locución non tiña ningunha intención de desautomatizala, a desautomatización xurdiu no interlocutor que a escoitou e que tomou a decisión de interpretar literalmente unha combinación de palabras en principio fixa, coa conseguinte carga de ironía e humor á que isto, ademais, conduce. Explótase ata o límite a motivación da locución³², moi probablemente formada polo proceso cognitivo da metáfora, que leva a proxectar situacions concretas (sufrir un dano físico por pillar os dedos da man cunha porta) sobre outras de natureza non física (sufrir un dano económico por unha mala xestión accionarial).

Un exemplo análogo encontrámolo no seguinte fragmento, a diferenza co anterior consiste en que neste caso non interveñen dous interlocutores, senón que o mesmo falante emite a locución e, de xeito inmediato, obriga o receptor á súa reinterpretación como grupo sintáctico libre:

- (23) *Froome ganó la contrarreloj con nueve segundos de ventaja sobre Contador y diez sobre Purito [...] En la víspera hubiéramos firmado una pérdida mínima, pero el desarrollo de la etapa nos puso la miel en los labios. Cómo no relamerse. En cada paso intermedio, Contador aventajaba a Froome: primero en dos segundos, luego en veinte y después en once. El keniano bajaba con precauciones, como si cada señal de curva peligrosa le recordara el perfil de Contador. La expectativa, sin embargo, se evaporó como el agua que había caído durante la etapa. En el último tramo el líder recuperó 20 segundos, suficientes para sumar su tercer triunfo de etapa*³³.

O texto no que se inclúe o fragmento (23) permítelle saber ao lector que, na etapa da volta ciclista previa á descrita nese fragmento, o corredor Contador quedou por detrás de Froome e que o equipo de Contador se conformaría coa perda de só nove segundos. A locución *poner la miel en los labios*, co significado ‘Hacer que una persona comience a disfrutar de una cosa grata’, avánzalle ao lector un cambio na situación descrita previamente, non de todo favorable ao ciclista español: o desenvolvemento da etapa fai que Contador e o seu equipo empiecen a pensar que a posición deste mellore. Non obstante, a aparición do enunciado exclamativo *Cómo no relamerse* sitúa o fragmento *puso la miel en los labios* non no plano da satisfacción anímica pola obtención dun triunfo deportivo, senón no da satisfacción corporal de lamber os beizos despois de comer mel, unha substancia doce que queda pegada cando se toma. De novo

³¹ Son estas: “Aprisionar con daño a algo o alguien. U. c. prnl. *Me pillé un dedo con la puerta*” e “Cada uno de los cinco apéndices articulados en que terminan la mano y el pie del hombre y, en el mismo o menor número, de muchos animales” (DRAE 2014:1711 e 714, respectivamente).

³² Para a aplicación da noción de motivación ao ámbito de la fraseoloxía, véxase Penadés Martínez e Díaz Hormigo (2008).

³³ [http://ciclismo.as.com/ciclismo/2013/07/17/mas_ciclismo/1374048473_676196.html]. [13.11.2014].

alúdese á motivación da locución e ao mesmo proceso metafórico cognitivo anterior que está na orixe da súa formación, e iso para situar o goce dun triunfo non só no plano anímico, tamén no fisiolóxico, botando así unha nova percepción sobre a realidade dos triunfos deportivos.

Nos dous exemplos anteriores, a desautomatización da locución chega coa aparición dun fragmento do discurso situado despois da locución. En ocasións, a clave para desautomatizala encóntrase antes. Véxase este fragmento:

- (24) *Que lo de la acusación de corrupción sobre CiU que hizo Maragall ha destapado la caja de Pandora es un hecho irrefutable, pero que la información se vaya a volver también contra Maragall quizás no lo previera el presidente de Cataluña. Resulta que Maragall era el alcalde antes, durante y después de las Olimpiadas de Barcelona de 1992. Ahí se cocieron miles y miles de millones de las antiguas pesetas. Parece ser que el ex alcalde puso el cazo³⁴.*

A lectura deste texto non presenta ningunha singularidade destacable ata a aparición do verbo *cocieron* nunha oración en pasiva reflexa cuxo suxeito é *miles y miles de millones de las antiguas pesetas*. A transformación a activa daría lugar a *Aquí cocieron miles y miles de millones de las antiguas pesetas*, oración impersonal activa cun suxeito que non se coñece ou non se quere especificar e o obxecto directo *miles y miles de millones de las antiguas pesetas*. Indico isto simplemente para puntualizar que o verbo *cocer* selecciona un obxecto directo referido a un alimento crudo, é dicir, impón unha restrición semántica que converte en anómala a oración *Aquí se cocieron miles y miles de millones de las antiguas pesetas*, co obxecto directo da oración anterior agora en función de suxeito paciente. A percepción do lector queda xa alertada pola anomalía semántica, que resulta máis comprensible cando aparece o enunciado que contén a locución *poner el cazo*, cuxo significado é ‘Aceptar o recibir dinero’. En efecto, a desautomatización previamente creada coa imaxe de cocer diñeiro fai comprensible o xogo de significados que implica *poner el cazo*, pois non se trata só de ‘Aceptar o recibir dinero’, significado idiomático, senón tamén de ter actuado poñendo no lume o cazo onde o diñeiro se ía cocer, continuación metafórica da imaxe previa de cocer diñeiro. É dicir, créase un triplo plano de significados: o literal xurdido da imaxe mental³⁵ á que dá lugar a locución, estraña pola propia referencia a poñer un cazo para cocer diñeiro, situación real de todo punto incríbel; o idiomático relativo a aceptar ou recibir diñeiro, propio da locución; e o alegórico derivado da sucesión de imaxes que conducen á interpretación do texto: Maragall fixo todo o posible para conseguir diñeiro, co que incorreu tamén na corrupción da que se fala.

Os anteriores son, por tanto, casos que conducen á interpretación literal, non idiomática, da locución, o que produce, claro está, a súa desautomatización, pois o receptor, percibida a unidade fraseolóxica, nun primeiro momento de xeito automático,

³⁴ [<https://es.groups.yahoo.com/neo/groups/partidofederalistaesp/conversations/messages/5>]. [13.11.2014].

³⁵ Tómase imaxe mental no sentido que lle dan Dobrovolskij (2007) y Dobrovolskij e Filipenko (2007).

tanto en relación co seu significante coma en relación co seu significado, vese obrigado, de inmediato a contraponer un significado idiomático (o da locución) e un significado literal (que non é o da locución) pero puido estar na orixe da unidade frascolólica ou, polo menos, así o percibe quen desautomatiza a locución³⁶. E se na súa mente non está esa vinculación diacrónica, si está presente a posibilidade de vincular no momento (en sincronía diría o especialista) dous significados distintos a unha mesma unidade lingüística (o idiomático e o literal), ou, mellor, dous significados distintos de dúas unidades lingüísticas diferentes: a locución e o grupo sintáctico libre homónimo, co conseguinte xogo interpretativo do texto ao que isto conduce.

4.1.3. Desautomatización do significante e do significado da locución

O último caso que se vai presentar refírese á desautomatización de locucións que se produce por modificar o seu significante, coa consecuente perda da fixación estrutural, e por facer presente, procedendo así, tanto o significado do grupo sintáctico libre homónimo da locución, coma o significado idiomático desta. Tamén é posible, como se verá, modificar o significante e, parcialmente, o significado da locución ou, polo menos, facer que este contribúa, de modo especial, á interpretación do texto no que aquela se insire.

O seguinte exemplo, coa locución *ligero de cascós*, só se pode entender como locución desautomatizada no seu significante se se parte da lingua escrita, porque aparece Cascos en maiúscula; ademais, o contexto lingüístico e o coñecemento do mundo acaban facéndolle saber o lector que se está a dar unha noticia sobre Francisco Álvarez-Cascos, coñecido exmilitante do Partido Popular:

(25) *El PP es un partido ligero de Cascos. “Dejo 34 años de militancia por dignidad”. Francisco Álvarez-Cascos está dispuesto a liderar una candidatura, al margen del PP, a la presidencia de Asturias el próximo 22 de mayo si el sector social que le ha respaldado hasta ahora le apoya en lo que hoy calificó de “un gran reto para espíritus valientes”*³⁷.

A modificación formal da locución adjactiva *ligero de cascós* abre a posibilidade de interpretala non só no seu significado idiomático de 'Irreflexivo', non únicamente en tanto que locución, senón tamén literalmente, como grupo adjactival, a partir da acepción 1 b) do núcleo *ligero*: "Que está, o da la impresión de estar, poco cargado. *Gram con un compl especificador*" (Seco, Andrés e Ramos 1999: 2837), completado polo sintagma nominal *de Cascos*³⁸. Deste modo, o autor da noticia ofrece dúas

³⁶ No último exemplo analizado, pola imaxe previa de *Ahí se cocieron miles y miles de millones de las antiguas pesetas*, tal vez na mente do falante estea primeiro o significado literal e con posterioridade repare no idiomático. En calquera caso, esta é unha cuestión psicolingüística que, en principio, non afecta ao fio argumental exposto.

³⁷ [<http://www.forodelasrozas.com/foro/viewtopic.php?f=21&t=29992>] [19.11.2014].

³⁸ Obsérvese, asimismo, la asociación que el grupo sintáctico libre *ligero + complemento especificador* crea inmediatamente con el conocido verso de Antonio Machado "me encontraréis a bordo ligero de equipaje", lo que refuerza la lectura no idiomática del fragmento.

interpretacións: que o PP xa non conta coa presenza de Álvarez Cascos entre os seus afiliados e que actúa de xeito irreflexivo ao permitir esa situación.

Tamén se produce unha desautomatización do significante e do significado da locución verbal *pasar bajo las horcas caudinas*, que significa ‘Someterse a una persona o a una cosa por la fuerza’, no seguinte fragmento:

- (26) *Cuando Jesús Polanco, el dios laico de la progresía que en la gloria laica esté, comunicó urbi et orbi lo que podríamos denominar como su testamento político en marzo de 2007, diseñó las horcas caudinas bajo las que tendría que pasar el PP para ser considerado un partido digno de ser apoyado por PRISA y con el nihil obstat polanquiano para poder volver a detentar el poder. El yugo bajo el que tendría que agachar la cerviz todo pepero que quisiese dejar de ser ultraderechista extremo quedó conformado por las siguientes condiciones bien explicitadas por Jesús Polanco³⁹.*

A locución carece de fixación estrutural porque os elementos *las horcas caudinas* tematizáronse e, ademais, transformáronse no antecedente dun pronomo relativo. Pero, ao mesmo tempo, a locución reenvía o lector á súa orixe no fragmento posterior: *El yugo bajo el que tendría que agachar la cerviz todo pepero*, de maneira que non só se trata de someterse ás condicións de Jesús Polanco, de aceptalas por chegar a un acordo por exemplo, senón tamén de sufrir a humillación que iso implica para algúns afiliados ao Partido Popular, dende a perspectiva do autor do texto. Só hai que recordar a orixe desta locución⁴⁰ e reflexionar sobre o significado de *humillarse*: ‘Adoptar alguien actitud de inferioridad frente a otra persona, o perder su dignidad con alguna acción’ (Moliner 1990:76). En calquera caso, coa desautomatización do significante e do significado da locución o autor do texto logra ofrecer unha nova percepción da situación á que se debe adaptar o Partido Popular se quere alcanzar o obxectivo de gobernar.

Non son escasos outros exemplos con locucións modificadas no seu significante cuxa interpretación alcanza maior ou menor forza en función das implicacións que se derivan a desautomatización do significante efectuada. Trátase de ocorrencias nas que un elemento constituínte da locución modifícase por un complemento, situación que mostra o carácter gradual da fixación estrutural e, á par, permite matizar, dalgun modo, o significado da locución. É o que encontramos nos seguintes textos:

³⁹ [<http://foros.periodistadigital.com/viewtopic.php?t=23754>]. [19.11.2014].

⁴⁰ En Buitrago (2002:555) indicase: “El dicho hace referencia al episodio que tuvo lugar en el año 321 en la ciudad italiana de Caudio, en el camino entre Capua y Benevento, actual región de Campania. En esa zona habitaban los samnitas, que mantenían frecuentes enfrentamientos con los romanos. Tras uno de ellos, los romanos se comprometieron a firmar la paz a cambio de obtener paso libre por el estrecho desfiladero, denominado hoy de las Horcas Caudinas, que atraviesa los Apeninos. Como garantía del compromiso dejaron a seiscientos soldados de la caballería en manos de los samnitas. Éstos, con el fin de humillar a los romanos, formaron un arco con una especie de yugos, llamados horcas, que eran los que se utilizaban para llevar al cadalso a los condenados a muerte, lo colocaron a poca altura y obligaron a los rehenes a pasar bajo él, con lo que se veían obligados a agachar la cabeza [...] El episodio se saldó suspendiendo el acuerdo y declarando la guerra a los samnitas”.

- (27) Margaret Thatcher ha puesto tímida sordina a la triunfal gira europea de George Bush al advertir contra los riesgos del exceso de optimismo. Ambos insistieron ayer en que la especial relación británico-norteamericana va a seguir en el futuro, aunque una fuente próxima a la primera ministra colocó un pero a la relación personal entre ambos líderes (CREA).
- (28) Julio Anguita se ha apercibido de que Felipe González anda poniéndole a parir; y le ha pedido al presidente algunas aclaraciones [...] A Julio Anguita le ha sorprendido que González le ponga como chupa de dómine comunista (CREA).
- (29) Sergio Scariolo regresaba por primera vez a la cancha del Martín Carpena para sentarse en el banquillo visitante del club al que puso en los altares del baloncesto y ante el que ayer el Laboral Kutxa consiguió una victoria de enorme mérito en el arranque del "Top 16"⁴¹.

As locucións rexistradas neles cos seus respectivos significados son *poner sordina* ('Hacer que sea menos notoria una cosa'), *poner como chupa de dómine* ('Criticar a una persona') e *poner en los altares* ('Ensalzar, engrandecer a una persona o una cosa') todas elas cun constituínte modificado por un adxacente, concretamente os adxectivos *tímida* e *comunista*, e o complemento do nome *del baloncesto*. Deste modo, en (27), ao indicar que Thatcher puxo sordina á xira de Bush, redúcese a notoriedade do triunfalismo da xira, pero, ademais, a crítica que hai implícita por parte de Thatcher cara a Bush queda minorada, atenuada, coa anomalía semántica que se crea ao combinar o substantivo *sordina* co adxectivo *tímida*, combinación que non respecta as restricións semánticas que impón o adxectivo, pois pode ser atributo de substantivos referidos a seres humanos ou a aspectos seus, pero non referidos a obxectos como os designados por *sordina*.

Pola contra, a crítica de Felipe González a Julio Anguita magnificase, non se atenúa, como o triunfo do exemplo anterior, aínda que o procedemento é, de novo, unha anomalía semántica: *dómine comunista*, pois nada máis lonxe da realidade que un preceptor comunista na época na que existían estes mestres de gramática latina. Ademais, as implicacións que se derivan da desautomatización creada polo autor do fragmento crecen se se ten en conta, por unha parte, que Julio Anguita era mestre de profesión e, por outra, que os dómines foron caracterizados como persoas pouco coidadosas no seu aseo persoal⁴². Evidentemente, a figura real de Julio Anguita non

⁴¹ .[<http://m.noticiasdealava.com/2014/01/03/baskonia/scariolo-alaba-la-paciencia-para-mover-el-balon-y-lograr-ventajas>]. [20.11.2014].

⁴² Neste sentido, a orixe da locución *poner como chupa de dómine* explícase do seguinte modo: "Como en otras locuciones de este tipo, lo sucio se identifica con la ofensa que se hace a otra persona de palabra. En este caso, tal suciedad la encontramos en una *chupa* [...] La *chupa* era una prenda de tela ajustada que cubría el pecho y los brazos, con unas faldillas que caían por debajo de la cintura. Solían usarla los soldados y gente de condición humilde. La prenda en cuestión pertenece en este caso a un cura que ejerce de preceptor y de maestro de latines, que eso es lo que significa *dómine*. Parece ser que estos sacerdotes, muchas veces fingidos y motivo de crítica y mofa en varios episodios de nuestra literatura,

resulta nada favorecida pola percepción que se obtén dela a partir da desautomatización da locución.

O último exemplo tamén xira ao redor doutra modificación do significante: *altares del baloncesto*, estraña por ser, así mesmo, de todo punto anómala. A locución *poner en los altares* esixe, ademais, unha análise previa á interpretación do seu uso no contexto anterior. Seco, Andrés e Ramos (2004:134) definen esta locución verbal como 'Canonizar o beatificar' e engaden a explicación de que tamén ten un uso figurado (Tb fig.). Sen entrar agora nos problemas que suscita esta marca nos dicionarios, hai que indicar que son moitos os exemplos nos que a locución non significa "Canonizar o beatificar", de maneira que é conveniente asignarlle unha segunda acepción cuxa definición correspondería ao significado mostrado anteriormente: 'Ensalzar, engrandecer a una persona o una cosa', o que precisamente ten o uso ilustrado en (29), no que se fala de que o adestrador de baloncesto Sergio Scariolo fixo grande o club de baloncesto Unicaja Málaga, pois con este adestrador o club obtivo a Copa do Rei en 2005. A acepción 'Canonizar o beatificar' da locución explícase polo proceso metonímico do lugar (altar) pola causa que permite ocupar ese lugar (ser santo). Pola súa banda, a segunda acepción, 'Ensalzar, engrandecer a una persona o una cosa', supón unha xeralización do primeiro significado pola que o feito de ser santo, bo, se estende a outros moitos ámbitos distintos do relixioso⁴³. En (29) o ámbito queda claramente especificado polo complemento *del baloncesto*.

5. Conclusións

Son varias as conclusións que se desprenden do exposto neste traballo, unhas de orde teórica e outras de carácter aplicado. En relación coas teóricas, unha primeira conclusión refirese á necesidade de delimitar máis claramente o concepto de fixación sintáctica das locucións. Como se demostrou no apartado 2., habitualmente refirese ao feito de que nesta clase de unidades fraseolóxicas non é posible tematizar, pronominalizar, pasivizar ou complementar algúns dos seus elementos constituíntes. Non obstante, as mesmas deficiencias danse en certos grupos sintácticos libres, de maneira que esta particularidade non serviría para diferenciar as locucións e, o que é peor, non se refire á locución en tanto que unidade, senón aos seus elementos constituíntes.

En cambio, nestes fraseoloxismos, fronte aos grupos nominais, adjetivais, verbais ou adverbiais, non se establecen relacións funcionais entre os elementos que os forman, o

abandonaban su aseo personal hasta el punto de que su suciedad daba origen a ciertos proverbios" (Buitrago 2002:574-575).

⁴³ Por exemplo o mundo do cine, no primeiro dos seguintes exemplos, e o ámbito das bebidas, no segundo: *A Depardieu se le puso en los altares porque era francés. Pero se ve que él de patriotismo poco. Si le suben los impuestos se hace ruso. Para lo bueno quiero, para lo malo me voy por ser un poco menos fabulosamente rico. Ingrato. Ojalá sus compatriotas tomen nota y le retiren ese apoyo* [<http://www.burbuja.info/inmobiliaria/burbuja-inmobiliaria/381406-irse-de-putins.html>] [20.11.2014]; *¿Qué opinión te merece la cerveza Judas? Ayer un colega mío la puso en los altares y me quedé con ganas de probarla* [<http://foros.acb.com/viewtopic.php?f=3&t=307396&start=180>]. [20.11.2014].

que permite falar dunha estrutura fixa nas locucións, de aí a posibilidade de diferenciar, xunto á fixación formal e semántica, unha fixación estrutural, entendida como característica ou trazo das locucións segundo o cal non se establecen entre os seus constituyentes as relacións sintácticas que se dan entre os de grupos sintácticos libres. Unha locución constitúe unha estrutura fixa na que os seus elementos constituyentes non desempeñan funcións específicas, polo que non se poden analizar asignándolleas determinadas funcións sintácticas ou semánticas. Obsérvese que esta propiedade corresponde á locución como unha unidade, como un todo, non a algúns dos seus compoñentes, como acontece coas caracterizacións que se deron da fixación sintáctica. A existencia dunha fixación estrutural nas locucións e a súa caracterización sería a segunda conclusión que se deriva deste traballo.

Agora ben, seguindo o universal lingüístico do centro e a periferia, diferenciado polos estudosos do Círculo de Praga, é posible afirmar que non todos os elementos dunha clase presentan todos os trazos que a caracterizan (Penadés Martínez 2012:30-41), de aí a consideración do carácter relativo da fixación estrutural das locucións. Iso explica que se documenten ocorrencias nas que algunas locucións mostran fenómenos como a tematización, a pronominalización, a pasivización, a complementación ou a elisión. Neste sentido, a terceira conclusión refírese ao carácter relativo, gradual, da propiedade da fixación estrutural das locucións.

A cuarta conclusión, tamén de natureza teórica, atinxé á desautomatización das locucións que se orixina cos fenómenos sintácticos citados no parágrafo anterior. En efecto, tal como se demostrou no apartado 4., o concepto de desautomatización, orixinado no formalismo ruso para o estudo da obra poética, pode estenderse á análise das locucións, con todas as súas implicacións sobre o estrañamento que se produce ao percibir unha locución e a realidade por ela designada. Puido comprobarse, así mesmo, que a desautomatización dunha locución non atinxé só ao seu significante, tamén se pode desautomatizar o seu significado ou os dous elementos da locución á vez en tanto que signo lingüístico: o significante e o significado.

As dúas últimas conclusións que se deducen deste artigo atinxen máis á vertente aplicada na investigación das locucións. Os exemplos analizados de locucións, que poderían multiplicarse, e o propio estudo levado a cabo sobre a interpretación dos fragmentos que as inclúen, mostran que a teoría sobre a desautomatización é un instrumento extremadamente útil para traballar no ámbito da análise lingüística de textos, pois todas as connotacións e implicacións ás que se chega nos distintos fragmentos xorden do exame dunha locución desautomatizada incluída nun determinado contexto lingüístico. As posibilidades que abre esta hermenéutica textual afasta as locucións do pintoresquismo, coloquialismo ou mesmo expresividáde, baleiro no que, frecuentemente, as situán os especialistas. As locucións desautomatizadas non aparecen nun texto como mero obxecto de adorno, senón que son a chave para chegar ao sentido, á interpretación que se esconde detrás dunha aparentemente inofensiva unidade lingüística. Non hai máis que recordar a análise realizada dos fragmentos (19), (22), (24), (25), (26) ou (28). Abrese, en consecuencia, un amplo conxunto de posibilidades coa aplicación da fraseoloxía á análise lingüística de textos e tamén –por que non?– ao literario. Ademais, faise explícita a necesidade de estudar a

desautomatización en fragmentos más ou menos extensos de textos, non en oracións descontextualizadas nas que só se ilustran as operacións sintácticas que permiten ou non certos constituíntes das locucións, como en ocasións se fixo.

Finalmente, como se sabe, formulouse a cuestión da desautomatización das locucións para o seu ensino-aprendizaxe no ámbito da L2 (Martí Sánchez 2014). Aínda que xa se indicou (Martí Sánchez 2014:47), convén insistir en que das análises dos fragmentos utilizados neste artigo dedícese a obriga de controlar esta práctica pedagógica especificando claramente o nivel para o que sería apropiada a súa utilización. Se as locucións xa presentan de por si certa complexidade pola fixación e a idiomática, a súa desautomatización multiplica as dificultades para recoñecelas, por parte dun falante non nativo, e para comprenderlas e interpretalas. Por todo isto, só hai que delimitar claramente as condicións nas que pode recorrerse a este tipo de práctica, por exemplo para traballar a comprensión lectora en aprendices dun nivel C. Deste modo, evitaríanse situacións como a que se lle formula a Manolito Gafotas, áínda que esta sexa unha pura ficción:

(30) *Nos tomaban medidas con un metro y hablaban de tallas y de colores. Yo quise insistirle a la Luisa que no me comprara los pantalones azules para que el chulo de mi calle, Yihad, no se me riera en la cara nada más verme, porque según Yihad el color de los pijos es el azul y que eso es algo demostrado por sociólogos de todo el mundo. Pero la Luisa me dijo que me callara porque mi opinión le importaba bien poco, y que encima de que se iba a gastar un dineral, que no pusiera pegas idiotas, y luego habló de un caballo que si te lo regalaban no tenías ni que mirarle los dientes* (Lindo 2003:69).

6. Referencias bibliográficas

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico.
- (2013): “Recensión de PENADÉS MARTÍNEZ, INMACULADA (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá. I.S.B.N.: 9788415595762; 332 páxs” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 15; 526-529.
- BUITRAGO, Alberto (2002, 7.ª ed.): *Diccionario de dichos y frases hechas*. Madrid: Espasa Calpe.
- CARNEADO MORÉ, Zoila (1985): “Algunas consideraciones sobre el caudal fraseológico del español hablado en Cuba” en CARNEADO MORE, Zoila y TRISTA PÉREZ, Antonia María: *Estudios de fraseología*. La Habana: Editorial de Ciencias Sociales; 7-38.
- CASTILLO CARBALLO, M.ª Auxiliadora (2000): “Lingüística de corpus y fraseología: algunas consideraciones sobre las locuciones verbales” en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.): *Las lenguas de Europa: estudios de fraseología, fraseografía y traducción*. Granada: Comares; 95-126.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.

- CORPAS PASTOR, Gloria y MENA MARTÍNEZ, Florentina (2003): “Aproximación a la variabilidad fraseológica de las lenguas alemana, inglesa y española” en *Estudios de Lingüística. Universidad de Alicante* 17; 181-201.
- COSERIU, Eugenio (1977): *El hombre y su lenguaje*. Madrid: Gredos.
- (1992): *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*. Madrid: Gredos.
- DOBROVOL'SKIJ, Dimitrij (2007): “Idiom Semantics from a Cognitive Perspective”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios y PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje*, I, *El significado como corolario cultural*. Granada: Granada Lingvistica; 37-48.
- DOBROVOL'SKIJ, Dimitrij y FILIPENKO, Tatjana (2007): “Russian Phraseology” en BURGER, Harald, DOBROVOL'SKIJ, Dimitrij, KÜHN, Peter y NORRICK, Neal R. (eds.): *Phraseologie. Phraseology. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. An International Handbook of Contemporary Research*, 2. Berlin / New York: Walter de Gruyter; 714-727.
- ERLICH, Victor (1974): *El formalismo ruso*. Barcelona: Seix Barral.
- FERNÁNDEZ, Susana S. (2007): *La voz pasiva en español: un análisis discursivo*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- FIRBAS, Jan (1964): “On Defining the Theme in Functional Sentence Perspective” en *Travaux Linguistiques de Prague* 1; 267-280.
- GARCÍA YELO, Marina, (2012): “El proceso de desautomatización de paremias españolas en las redes sociales” en GONZÁLEZ REY, M.ª Isabel (ed.): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Centro Virtual Cervantes, Instituto Cervantes; 111-124. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf]. [29.11.2014].
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
- KOIKE, Kazumi (1991): “Estructuras sintácticas de las locuciones verbales en español (1)” en *Language Studies* 64; 81-99.
- LINDO, Elvira (noviembre 2003, 13.ª ed.): *Yo y el imbécil*. Madrid: Alfaguara.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2014): “Lecciones de la desautomatización fraseológica” en GONZÁLEZ REY, M.ª Isabel (ed.): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico da Universidade de Santiago de Compostela; 37-50.
- MENA MARTÍNEZ, Florentina (2003): “En torno al concepto de desautomatización fraseológica: aspectos básicos” en *Tonos. Revista Electrónica de Estudios Filológicos* 5. [https://www.um.es/tonosdigital/znum5/estudios/H-Edesautomatizacion.htm]. [7.10.2014].
- MELENDO, A. (1965): “De las locuciones en español” en *Les Langues Néo-Latinas* 173, II; 1-31.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004a): *Fraseologismos somáticos del alemán*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- (2004b): “Das Valenzkonzept in der Phraseologie” en ENGEL, Ulrich y MELISS, Meike (eds.): *Das Valenzkonzept in Lexik und Grammatik*. München: Iudicium; 149-163.
- MENDÍVIL GIRÓ, José Luis (2009): “Palabras con estructura externa” en DE MIGUEL, Elena (ed.): *Panorama de la lexicología*. Barcelona: Ariel; 83-113.
- MOLINER, M. (1990, reimpr.): *Diccionario de uso del español*. H-Z. Madrid: Gredos.
- OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, M. Eugenia (2014): “Neología y Fraseología: cuestiones lingüísticas y lexicográficas” en *VI Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica, 10, 11 y 12 de septiembre de 2014, San Millán de la Cogolla (La Rioja)*.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.
- (en preparación): *Diccionario de locuciones idiomáticas del español actual*.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada y DÍAZ HORMIGO, Mª Tadea (2008): “Hacia la noción lingüística de motivación” en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Lenguaje figurado y motivación*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 51-68.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2014, 23.ª ed.): *Diccionario de la lengua española*. Barcelona: Espasa Libros.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA y ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA (2009): *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1997): *Aspectos de fraseología teórica española*. Valencia: Universitat de València.
- (2001): *Las locuciones en español actual*. Madrid: Arco/Libros.
- SANMARTÍN ORTÍ, Pau (2006): *La finalidad poética en el formalismo ruso: el concepto de desautomatización*, Memoria para optar al grado de doctor. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
- SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia y RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual*. Madrid: Aguilar.
- ŠKLOVSKI, Víctor (1975): *La cuerda del arco. Sobre la disimilitud de lo símil*. Barcelona: Planeta.
- SZYNDLER, Agnieszka (2014): “Aproximación al proceso de desautomatización en la fraseología española y polaca” en *Estudios de Lingüística. Universidad de Alicante* 28; 267-297.
- TIMOFEEVA, Larissa (2009): “La desautomatización fraseológica: un recurso para crear y divertir” en JIMÉNEZ RUIZ, José Luis y TIMOFEEVA, Larissa (eds.): *Estudios de Lingüística. Investigaciones lingüísticas en el siglo XXI*, Anexo III. Alicante: Universidad de Alicante; 249-271.
- VAL ÁLVARO, José Francisco (2000, 1.ª ed., 3.ª reimpr.): “La composición” en BOSQUE, Ignacio y DEMONTE, Violeta (dirs.): *Gramática descriptiva de la lengua española, 3. Entre la oración y el discurso. Morfología*. Madrid: Espasa-Calpe; 4757-4841.
- WOTJAK, Gerd (1998): “¿Cómo tratar las unidades fraseológicas (UF) en el diccionario?” en WOTJAK, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía*

- del español actual*. Frankfurt am Main / Madrid: Vervuert / Iberoamericana; 307-321.
- WOTJAK, Gerd (2006): *Las lenguas, ventanas que dan al mundo*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- ZULUAGA, Alberto (1975): “La fijación fraseológica”, *Thesaurus. Boletín del Instituto Caro y Cuervo XXX*, 2; 225-248.
- (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter D. Lang.
- (1992): “Spanisch: Phraseologie / Fraseología” en HOLTUS, Günter, METZELTIN, Michael y SCHMITT, Christian (eds), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, VI, 1. Aragonesisch/Navarresische, Spanisch, Asturianisch/Leonesisch. Aragonés/Navarro, Español, Asturiano/Leonés. Tübingen: Max Niemeyer; 125-131.
- (2001): “Análisis y traducción de unidades fraseológicas desautomatizadas” en *Philologie im Netz* 16; 67-83.
- ZURDO, Mª I. Teresa (2002): “En torno a la modificación por expansión en fraseologismos de núcleo verbal alemanes y españoles” en *Estudios Filológicos Alemanes* 1; 131-149.

**Recadádivas
Compilations**

Fraseoloxía do noroeste de Valdeorras

Phraseology of Northwestern Valdeorras

Noelia Estévez Rionegro

Centro Ramón Piñeiro para Investigación en Humanidades

Resumo: Compilación de material fraseolóxico dos concellos de Petín, A Rúa e Vilamartín de Valdeorras elaborada entre os anos 2013 e 2014.

Palabras clave: fraseoloxía galega, traballo de campo.

Abstract: Compilation of phraseological material from the municipalities of Petín, A Rúa and Vilamartín de Valdeorras, undertaken between 2013 and 2014.

Keywords: Galician phraseology, fieldwork.

1. Introdución

1.1. Localización e contido

Preséntase, neste traballo, unha compilación de unidades fraseolóxicas recollidas na comarca de Valdeorras (noroeste da provincia de Ourense) entre os anos 2013 e 2014. O enclave de Valdeorras posúe unhas características xeográficas singulares: dista ao redor de 100 quilómetros da capital ourensá e linda coa provincia de Lugo e a comarca leonesa do Bierzo. A súa localización é chave á hora de interpretar determinados trazos lingüísticos propios dun dialecto no que conflúen características propias e alleas, produto da proximidade coas mencionadas áreas xeográficas e lingüísticas. A fala das comunidades veciñas deixá pegadas na gramática e no léxico do dialecto valdeorrés e, polo tanto, tamén nas expresións, fórmulas, locucións e refráns que os valdeorreses empregan nos seus discursos.

Participaron na elaboración desta recadádiva 15 informantes, nados e residentes en distintas parroquias dos concellos de Petín, A Rúa e Vilamartín de Valdeorras. Na maioría

Data de recepción: 17.3.2014. Data de aceptación: 26.5.2014.

dos casos, as recollas foron realizadas a partir da escuta de discursos espontáneos; noutros, son produto das lembranzas dos informantes, o que impide, ás veces, coñecer con total exactitude a procedencia da unidade fraseolóxica evocada.

Divídese a colección en locucións, fórmulas, refráns, dialoxismos, trabalinguas, cantigas e expresións monolexicais, segundo a forma e o significado da unidade e ofréncense explicacións lingüísticas dos casos máis representativos da fala de Valdeorras. Nalgún caso, apúntanse datos de índole histórica sobre a orixe da expresión e outros baseados no saber popular do que son coñecedores os informantes e a autora.

Todas as expresións e, sobre todo, os refráns amosan unha panorámica ben definida e bastante completa da cultura de Valdeorras, os seus costumes e a súa idiosincrasia. A temática é variada e abrangue desde os recursos naturais e xeográficos da comarca ata as fontes de sustento, os labores e os produtos gastronómicos que a definen culturalmente. Os saberes sobre micoloxía e enoloxía emerxen recorrentemente no discurso dos valdeorreses como produto natural da súa realidade máis immediata; este feito motiva a aparición de abundantes unidades fraseolóxicas que aluden ás ciencias mencionadas e que predominan na compilación de refráns xunto coas de fenómeno meteorolóxico e aquelas que exaltan ou caricaturizan as vilas e as aldeas veciñas e/ou as súas xentes. Prescindo de reproducir nesta recadádiva todos os refráns sobre micoloxía recollidos que xa foran publicados con anterioridade en Ruiz Leivas (2002), o traballo máis completo na actualidade sobre fraseoloxía de temática micolólica de Valdeorras, e inclúo só os inéditos.

1.2. Características lingüísticas desta recadádiva

Dende un punto de vista lingüístico, o galego de Valdeorras enmárcase no bloque oriental-central e constitúe unha subárea con trazos propios que a identifican e diferencian dentro do seu grupo (*vid.* Fernández Rei, 2003). Pero, ademais, a isoglosa *muito / muto* permite distinguir dúas microsubáreas dentro do propio dialecto valdeorrés: O Bolo-Viana e Valdeorras occidental, a que aquí nos ocupa e da que cabe destacar os seguintes trazos:

Palatalización de *a* átono (A>E) e ditongación (A>EI) nos adverbios de lugar: *eiquí, ei, elí*.

Evolución do grupo latino -ULT- en -UI-: *multum>muito*.

Terminación dos substantivos e adjetivos en -au: *irmau*.

Formación do plural en -is nos substantivos e adjetivos rematados en -n. Cabe sinalar o caso de *bois*, plural do adjetivo *bon* na súa forma dialectal valdeorresa.

Formación do imperativo dos verbos da primeira e da segunda conjugación en -ai / -ei: *casaime, collei*.

Presenza de castelanismos léxicos: *adiós, cazuela, lana, caballero, plato*.

Castelanismos nas formas verbais: *vuela*.

Castelanización de formas galegas: *senderilla* (en galego, *sendeiriña* e en español, *senderuela*).

Hiperenxebrismos: *hueveiro*.

1.3. Características xeográficas desta recadádiva

Ademais dos trazos lingüísticos, cómpre sinalar a abundante toponimia que se extrae da fraseoloxía da comarca, na que se nomea unha gran parte das vilas, parroquias e lugares que conforman o occidente valdeorrés.

Preséntase, a seguir, a nómina de topónimos mencionados na recadádiva cunha breve descripción e localización xeográfica (pódese obter máis información ao respecto a través dos recursos electrónicos citados na bibliografía):

A Rúa: concello do nordeste ourensán que linda ao nordeste co municipio lugrés de Quiroga, ao sueste con Larouco, ao leste con Vilamartín e ao sur co río Sil, que define o seu linde co concello de Petín.

Casares: lugar da parroquia de Peites (San Martiño), no concello de Ribas de Sil (Lugo).

Fontei: lugar da parroquia da Rúa de Valdeorras, concello da Rúa.

Larouco: concello do nor-nordeste da provincia de Ourense.

O Barco: concello situado no extremo nor-nordeste da provincia de Ourense, localizado ao fondo do val do Sil, baixo a Serra do Eixo.

Peites: lugar e parroquia do concello de Ribas de Sil (Lugo).

Petín: concello do nordeste ourensán que linda cos municipios da Rúa e de Vilamartín de Valdeorras, ao leste co Barco de Valdeorras, ao sur co Bolo e coa Veiga e ao oeste con Larouco.

San Paio: lugar da parroquia de Mones, concello de Petín.

Somoza: lugar da parroquia da Rúa de Valdeorras, concello da Rúa.

A Pobra de Trives: municipio da comarca do mesmo nome na provincia de Ourense, sitúase ao occidente da Serra de Queixa e baixa cara ao oeste e cara ás ribeiras do río Bibei.

Vilamartín: concello situado ao nordeste da provincia de Ourense e ao norte da comarca de Valdeorras.

Vilela: lugar da parroquia da Rúa de Valdeorras, concello da Rúa.

2. Recadádiva

2.1. Abreviaturas

I. s.: locución substantiva

I. adj.: locución adxectiva

I. v.: locución verbal

I. adv.: locución adverbial

2.2. Locucións

1. **darlle ao trápele** *l.v.* Falar moito con alguén, estar de parola. *Leva dúas horas dándolle ao trápele coa veciña. Trápele* pertence á familia léxica das formas *trapalear* e *trapelear*, presentes ambas as variantes no dialecto valdeorrés. A primeira rexístrase, en Constantino García González (1985), co significado de “conversar confundiendo las cosas” e a segunda, no *Apéndice ao Diccionario de Eladio Rodríguez*, como “charlicar, ser indiscreto, no callar las cosas (Láncara)”, en Aníbal Otero Álvarez (1977) “chachabellar” e no DRAG “contar trapeleadas”, chismes, contos. No galego de Valdeorras *trapelear / trapalear* empréganse, con certo ton despectivo, para aludir ao feito de falar alguén sobre algo que non provoca interese no interlocutor. *Non sei que trapalea dende a cociña.*
2. **cheirar como a bubela** *l.v.* Cheirar mal. *Vaite bañar e cambiar de roupa, que cheiras como a bubela!*
3. **facer a/unha allada** *l.v.* Facer os cativos unha trasnada. *Descóidome un intre e xa está a facer a allada, é un cativo moi traste!*
4. **traer un corroverás, que anda p'adiante e p'atrás** *l.v.* (de *corre e verás*). Non traer nada. Xogo de palabras que se emprega para dicirlle a un cativo que non se lle trouxo un agasallo. *Que que che trouxen? Un corroverás, que anda p'adiante e p'atrás.* En Montefurado (Lugo) existe a variante *traer un corroverás con sete mazás.*
5. **parecer un zarampallo** *l.v.* Ir mal amañado. *Con eses pelos pareces un zarampallo!*
6. **Zarampallo** e as variantes *zarapallo* e *zarangallo* designan un trapo vello, en sentido figurado a expresión realiza un símil entre este e o aspecto físico de alguén.
7. **coma un cesto da vendima** *l.adx.* Apícase ás persoas preguiceiras, torpes e/ou sen aptitudes para o traballo. *Xan non vale para axudar na matanza, é coma un cesto da vendima.*
8. **máis burro ca un cesto / burro coma un cesto** *l.adx.* Apícase ás persoas ignorantes. *Este rapaz non sabe nin cal é a capital de Francia, é máis burro ca un cesto!*
9. **nin fol nin farrapos de gaita** *l.adv.* Significa ‘nada’, ‘ningunha cousa’. *Fun á feira e nin fol nin farrapos de gaita, non había o que buscaba!* Existe unha variante que substitúe *fol* por outra realidade mencionada no discurso ou no diálogo: -Mamá, dásme un euro? -Nin euro nin farrapos de gaita.
10. **ter más limos cás fontes vellas.** *l.v.* Con connotacións sexuais, dise da muller promiscua. *Esa rapaza déitase con todos, ten más limos cás fontes vellas.*
11. **máis basto ca unhas bragas de esparto** *l.adx.* Apícase ás persoas brutas na fala e no carácter. *A filla do veciño di muitísimas palabrotas. É más basta ca unhas bragas de esparto.*
12. **andar de chacleteira/o** *l.v.* Meterse na vida privada da xente. *Non sei para que lle preguntaches nada ao veciño, que más che dará o que faga coa súa vida! Muito che gusta andar de chacleteira!*
13. **ter [unha] xostra** *l.v.* Ter preguiza, desgana. *Con esta calor non apetece facer nada, eu teño unha xostra...*

- En Eladio Rodríguez (1958-1961) e X. L. Franco Grande (1972), baixo o lema *xostra*, dáse conta do emprego, nalgúnsas zonas, desta locución co significado mencionado: “En algunos sitios se dice *ter xostra*, como equivalente a *ter doca*, *ter galvana*, *ter maiola*, *ter lorana*, *ter morlana*, etc., es decir, tener pereza o abulia” (Franco Grande, 1972).
13. **ir más cheo que un rato enriba dun queixo.** *l.v.* Mostrarse contento ou orgulloso dun mesmo. *Maria sacou a mellor nota da clase e vai más chea que un rato enriba dun queixo.*
14. **non dar nin pra un plato de caldo.** *l.v.* Dise das persoas que están moi delgadas. *Este rapaz está moi fraco; non dá nin pra un plato de caldo!*
- ### 2.3. Fórmulas
15. **Trapalatrá, María Manuela.** Expresión que se emprega ante persoas que falan sen fundamento e/ou con enredos ou esaxeracións. Serve para expresar indiferenza ante un discurso que se sabe banal ou inverosímil. *—Díxome que na súa viaxe aos Estados Unidos fora ás Vegas, que gañara mil dólares na ruleta e que os gastara nunha viaxe en limusina... — Trapalatrá, María Manuela.*
En Carballeda de Valdeorras existen as variantes *Trápala trápala trápala* e *Chaparrachá, María Castaña* e en Vilamartín a forma abreviada *chaparrachá*.
16. **Pau porque aras, pau porque non aras.** Expresión de queixa que se emprega cando nada do que un fai satisfai a outra/s persoal/s. *Cando me preocupo por ti paréceche mal e cando non o fago tamén. Pau porque aras, pau porque non aras.*
17. **Vamos, reluz, pónteme na punta da luz.** Fórmula que empregaban os rapaces cando ían á rebusca despois da vendima, apelando a un raio de sol que os axudase a atopar algo. *Non atopo nin un racimo! Vamos, reluz, pónteme na punta da luz!*
18. **Van para Trives e son cabezudas.** Expresión de enfado que se emprega cando alguén conta algo que o interlocutor sabe que non é verdade. *—Profesor, non puiden facer os deberes porque me roubaron o caderno. — Van para Trives e son cabezudas! Pero ti pensas que alguén vai crer iso?*
19. **Na vida dos nacidos!** Expresión de asombro que denota incredulidade. *Este ano, os nosos tomates maduraron en abril. Na vida dos nacidos!*
20. **Virxe das Pimpirilliñas, madre, casaime!** Exclamación que se emprega ante algo que parece difícil ou imposible de conseguir. *Pero que difícil é facerlle entender algo a este home! Virxe das Pimpirilliñas, madre, casaime!* Dise popularmente na zona que *Pimpirilliñas* ten o significado de ‘marabillas’ e que a expresión procede da súplica á Virxe dunha rapaza que quería casar. É común o emprego da fórmula acurtada *Virxe das Pimpirilliñas!* co mesmo sentido. *Oh, Virxe das Pimpirilliñas, calarán estes nenos dunha vez?*
21. **Árdelle o carallo ao moucho / Víuselle o carallo ao moucho.** Expresión de asombro que se emprega cando alguén moi tranquilo saca o carácter. *Maria púxose furiosa coa noticia, co coitadiña que parecía... Víuselle o carallo ao moucho!*
22. **Eí vai un!** Expresión de asombro e incredulidade. Emprégase ante unha esaxeración ou fanfurriñada do

- interlocutor. - *O meu fillo nos douis anos que estivo en Madrid fixo tres carreiras! - Eí vai un! Iso é imposible!*
23. **Adiós que te fuches!** Exclamación que indica fracaso. Emprégase cando algo se dá por perdido. *Ou gañamos esta man ou adiós que te fuches, perdemos a partida.*
24. **Furga na cinsa, furga no lume e non se lle pode quitar o costume.** Fórmula que se aplica aos rapaces inquietos e revoltosos (*vid. 82*). *Este rapaz está todo o día revolvendo! Furga na cinsa, furga no lume e non se lle pode quitar o costume.*
25. **Figo maduro, ao cacharulo.** Voz onomatopeica que empregaban os cativos imitando o canto do ouriolo (*Oriolus oriolus*). Emprégase para indicar que o froito da figueira xa serve para comer. *Xa maduraron os figos. Figo maduro, ao cacharulo.*
- #### 2.4. Refráns
26. **(As castañas) en agosto arder e en setembro beber.** Alude ás condicións atmosféricas ideais para que a produción de castañas sexa boa. *A chuvia a finais do verán é moi boa para as castañas, en agosto arder e en setembro beber.*
27. **(Se te queres casar busca) vaca da montaña e boi valdeorrés.** Exaltación das calidades dos homes da comarca e das mulleres das montañas que rodean o val. *A miña muller é moi xeitosa, como todas as de Manzaneda. Xa sabes: vaca da montaña e boi valdeorrés!*
28. **A pita onde ten os ovos ten os ollos.** Fai referencia á constante vixilancia e protección das galifas cos seus ovos. *A ver se podo despistar a pita e coller os ovos; non vai ser doado porque a pita onde ten os ovos ten os ollos.*
29. **Auga de mediodía, auga para todo o día.** Prognostica unha tarde e noite chuviosas cando chove ao mediodía. Ningún informante é consciente de que se basee en ningún coñecemento real de climatoloxía, nin científico nin popular. *Hoxe xa non para de chover en todo o día! Auga de mediodía, auga para todo o día.*
30. **Ave que corre, nada e vuelta, á cazuela, incluídos o moucho e a bubela.** Variante do refrán castelán *Ave que vuelta, a la cazuela.* Emprégase para salientar as propiedades culinarias das aves en xeral. Nótese o emprego dos castelanismos *vuelta* e *cazuela* para obter a rima coa forma galega *bubela*.
-De verdade que ides comer pichóns?
-Claro, están boísimos! Ave que corre, nada e vuelta, á cazuela, incluídos o moucho e a bubela.
31. **Boi que non ares pa' Peites ou pa' Casares.** Apícase ás persoas preguiceiras que non son eficaces realizando unha tarefa. Referido ás parroquias do municipio Ribas de Sil (Lugo), que linda ao norte con Quiroga (Lugo) e ao sur coa provincia de Ourense, delimitando a fronteira o curso do río Sil. Nos seus terreos predominan os soutos, sendo a produción de castaña a actividade máis característica destas aldeas. O sentido do refrán vén da comparación entre os terreos de Valdeorras, propicios para a agricultura (e, especialmente, a viticultura), e os soutos e os montes dos lugares de Peites e Casares. Existe a variante *boi que non ares vas pa' Casares* co mesmo sentido. *Como non vendimes ben, mándote pr'a casa. Boi que non ares pa' Casares.*

32. **Cando apunta a teta, carallín caralleta.** Con connotacións sexuais, refírese á puberdade da muller. *Maria só ten 15 anos pero xa é unha mulleriña e ten moitos pretendentes; cando apunta a teta, carallín caralleta.*
33. **Cando as nubes corren pró Cebreiro, colle a capa e o sombreiro; cando corren pra Viana, colle os bois e vai á arada.** Baseado no saber popular, predición meteorolóxica en función da dirección que seguen as nubes, dende a perspectiva xeográfica da comarca de Valdeorras: se van cara ao Cebreiro, irá mal tempo, se van cara a Viana o tempo será bo, favorecendo os labores do campo. *Parece que vai estar boa tarde. Cando as nubes corren pró Cebreiro, colle a capa e o sombreiro; cando corren para Viana, colle os bois e vai á arada.*
34. **Cáveme quen queira, pódeme quen saiba.** Referido aos labores vitícolas e á importancia dos coñecementos necesarios para levalos a cabo. *A poda é unha das cousas más importantes no coidado das viñas: cáveme quen queira, pódeme quen saiba.*
35. **Comer fungos con aprehensión fan dano ata os bois.** Alude ao medo de comer cogomelos ante a posibilidade de intoxicación. Nótese a presenza do trazo lingüístico característico da fala valdeorresa na formación do plural do adjetivo *bon* (normativo, *bo*) en *-ois*. *Come sen medo os choupíns, que comer fungos con aprehensión fan dano ata os bois.*
36. **De pais gatos, fillos mixiños.** Alude ao parecido entre pais e fillos referido, especialmente, ás actitudes e comportamentos. Equivalente ao español *de tal palo, tal astilla* ou ao galego *de pais porcos, fillos marraus.* *É tan mentireiro coma seu pai. De pais gatos, fillos mixiños!*
37. **Do mar, o mero e do Barco, o botelo.** Refrán que pondera a calidade do produto máis representativo da cultura gastronómica da vila. Lema dos anos setenta que se popularizou en adhesivos para os vehículos e que foi retomado como reclamo publicitario da popular Festa do Botelo, encontro gastronómico anual que se celebra no Barco de Valdeorras para darlle promoción a este produto. *Encarguei botelos de Valdeorras, é onde mellor os fan; do mar, o mero e do Barco, o botelo.*
38. **En abril, o porco ao cubil.** Alude á época do ano na que se adoita mercar os porcos para metelos na corte e comezar a cebalos ata a matanza. *Hai que ir á feira mercar os porquiños, que xa estamos na primavera e en abril o porco, ao cubil.*
39. **En abril, setas mil.** Alude a unha época do ano na que abundan os fungos. Probablemente, relacionado co tópico do ‘abril chuvioso’ e a proliferación de fungos a causa da auga. *A xente só adoita buscar setas no outono, pero en abril, setas mil.*
40. **En Larouco, en cada casa, un louco.** Burla entre vilas veciñas sen máis razón que a busca arbitraria de rima. *É de Larouco? Uí, en Larouco, en cada casa, un louco.*
41. **En Larouco, muito viño e/pero pan pouco [e o pouco que hai cómeno os de Larouco]** Referido ao concello valdeorrés, onde predomina a actividade vinícola como motor económico, e burla á carencia de máis fontes de sustento. Úsase tanto na

- forma abreviada como na plena. *Mañá é a feira do viño en Larouco... Boh! alí muito viño pero pan pouco.*
42. **En maio ou abril ou o cuco ou a fin.** Referido ao mal tempo propio dos meses de marzo e abril, agoiro da continuación do clima propio do inverno durante a primavera, se esta non se manifesta no inicio da estación. *Estamos en abril e mira que frío vai, peor que en decembro! En marzo ou abril ou o cuco ou a fin*
43. **En xaneiro entra o sol en calquera regueiro, pero a finais, non a primeiros.** Refírese ao aumento das horas de luz ao rematar o mes de xaneiro, cando os días comezan a ser máis longos. *Moito creceron os días desde o Nadal. En xaneiro entra o sol en calquera regueiro, pero a finais, non a primeiros.*
44. **Eu fun a Petín e repetín / Eu Petín e repetín.** Exaltación da vila e do seu atractivo para quen a visita. Expresión popularizada a partir do seu emprego como lema dun grupo de amigos que acudía á vila por segunda vez, satisfeitos da súa primeira visita. *En Petín sempre se pasa ben, eu Petín e repetín!*
45. **Febreiriño mocho cos seus días vinte e oito e o que ben os contou vinte e nove lle sacou.** Alusión ao número de días do mes de febreiro en función de se é ou non bisesto. *Este mes é curto, xa verá como logo pasa. Febreiriño mocho cos seus días vinte e oito e o que ben os contou vinte e nove lle sacou.*
46. **Febreiro hueveiro.** Alude a un mes do ano no que abundan os ovos, segundo o saber popular do rural (*vid. 61*). *Temos tantos ovos que non os damos comido,*
- como todos os anos nesta época. Febreiro hueveiro!*
47. **Fillos de carriza nunca foron grandes paxaros.** Apícase ás persoas de baixa estatura. *Casou cun home más pequeno ca ela: fillos de carriza nunca foron grandes paxaros.*
48. **Fontei, pobo sen lei; Petín, pobo sen fin; Larouco, pobo de loucos.** Rimas que salientan características das vilas da comarca. Non pretenden ser verosímiles nin un reflexo da realidade, senón que buscan a elaboración dunha rima sinxela en ton humorístico. *—De onde es? —De Fontei, pobo sen lei!*
49. **Fungo á vista non crece nin pizca.** Prevén en ton supersticioso contra o acto de observar con constancia un fungo que trastorna o seu crecemento. *Esa seta non serve, é moi pequena e canto más a mires menos crece: fungo á vista non crece nin pizca.*
50. **Hai homes, homiños, macacos e macaquiños.** Referido á superioridade duns homes sobre os outros, por cuestiós de físico, idade, personalidade etc. *Non me gusta nada Xoán, é moi infantil; pola contra, o seu irmán xemelgo é moi maduro e responsable... Hai homes, homiños, macacos e macaquiños.*
51. **Non hai peor cuña ca a da mesma puga.** A través do emprego da metáfora botánica referida aos enxertos nas plantas, o refrán alude aos inimigos dentro da propia familia: é peor o que procede da mesma casta ca o alleo. *A súa curmá é malísima con ela, xa lle leva feito moitas faenas. Non hai peor cuña ca a da mesma puga.*
52. **Nubes como a lana, neve na montaña.** Alude á cor branca e ao espesor que adquieren as nubes que se ven dende

- o val de Valdeorras cando neva nas montañas que o rodean (Manzaneda, Trives etc.). Parece que está nevando en Manzaneda, mira as nubes: nubes como a lana, neve na montaña.
53. **O mentirán rola e tantarantán.** Burla ás persoas que menten comparando o seu discurso co canto da rola ou rula (*Streptopelia turtur*). María non di unha verdade, xa todos a coñecemos e non lle facemos caso. O mentirán rola e tantarantán.
54. **O que debaixo de folla se recolla, doble se molla.** Advertencia sobre a inutilidade de buscar refuxio baixo unha árbore coa intención de protexerse da choiva. – *Pillounos a choiva! Haberá que meterse debaixo dun castiñeiro.* – Iso é moito peor! O que debaixo de folla se recolla, doble se molla.
55. **O traballo dun neno é pouco pero o que o perde é un louco.** Referido á axuda que os nenos poden prestar nas tarefas para aliviar o traballo dos maiores. Menos mal que me axuda a coller as patacas o meu neto; non é que faga moito, pero acabo antes que facéndoo eu só: o traballo dun neno é pouco pero o que o perde é un louco.
56. **Para a fame, non hai mal pan / pan duro.** Referido á prioridade de mitigar a fame antes que satisfacer o padal. Só atopei estas galletas na lacena, están algo resesas pero cómoas igual que para a fame non hai mal pan.
57. **Para cantar viva Trives, para bailar os rueses e para comer patacas, os brutos dos boleses.** Refrán que salienta as características que popularmente se lle aplican ás persoas das vilas mencionadas e que se emprega como burla aos que reciben as calidades más negativas. Que brután é ese rapaz, nótase que é do Bolo. Para cantar viva Trives, para bailar os rueses e para comer patacas os brutos dos boleses.
58. **Para ser puta e non gañar nada, vale más ser muller honrada.** Referido á inutilidade de realizar unha tarefa ou actividade sen obter ningún beneficio. Díxenlle ao xefe do proxecto que non colaboraba máis, levo facéndoo cinco anos e nin me paga nin me contrata. Para ser puta e non gañar nada, vale más ser muller honrada.
59. **Petín alagado, San Paio ao río.** En relación ás características xeográficas da vila de Petín (no val ao pé do encoro de San Martiño) e á aldea de San Paio (na ladeira da montaña), indica que se Petín se inundase, San Paio quedaría á beira do río. O embalse está tan cheo que áinda vai inundar o val e Petín alagado, San Paio ao río.
60. **Petín pitou porque non pasou / En Petín pitou e de alí non pasou.** Dito que rememora un episodio heroico da historia de Petín, cando en 1812 os petineses se enfrentaron ás tropas de Napoleón, derrotándoas e expulsándoas da localidade grazas á valentía e á afouteza das mulleres da vila, as verdadeiras actrices da fazaña. Os de Petín cando queren sonche bravos, en Petín pitou e de alí non pasou.
61. **Por San Antón toda galiña pon.** Alude á época do ano, ao redor da festividáde de Santo Antón Abade (o 17 de xaneiro), da que popularmente se di que as galiñas poñen máis ovos. Nesta época sempre temos moiísimos ovos, é ben certo que por San Antón toda galiña pon!

62. **Se chove o domingo antes da misa, toda a semana de risa.** En ton supersticioso, relaciona o fenómeno atmosférico da choiva coa divina providencia. *Que preguiza me dá sair da casa con esta choiva, menos mal que a semana que entra vai vir boa: se chove o domingo antes da misa, toda a semana de risa.*
63. **Se queres saber o que é camiñar, párate a mexar.** Referido ao feito de perder o ritmo nunha actividade por interrompela momentaneamente. *Non te pares a coller flores que o grupo non te espera e despois tes que correr para collelos. Se queres saber o que é camiñar, párate a mexar.*
64. **Todas son comestibles, pero algunas só unha vez.** Referido aos fungos cuxainxestión pode ser mortal. Emprégase en ton de advertencia. *Ten moito coidado coas setas que comes, que todas son comestibles, pero algunas só unha vez.*
65. **Vale máis fungo perdido que comido.** Fai referencia ao perigo de confundir un fungo velenoso cun comestible, polo que, ante a dúbida, aconséllase non comelo. *Eu non estou segura de que iso sexa un choupín, mellor non o collemos: vale máis fungo perdido que comido.*
66. **Vilamartín, de España, o xardín.** Exaltación da beleza paisaxística da vila. *Vilamartín é unha vila moi fermosa para gozar da natureza. Vilamartín, de España o xardín.*
67. **Volta e media ao pé, senderilla é.** Fai referencia á maneira de recoñecer o fungo *marasmius oreades*, que se caracteriza por ter un pé coriáceo e duro: se ao xiralo aguanta dúas voltas sen romper, trátase dun exemplar

auténtico. O termo normativo en galego para este fungo é *sendeiriña* e o equivalente en castelán, *senderuela*. A forma *senderilla*, empregada en Valdeorras só atopa un equivalente no castelán de Burgos e Soria, onde empregan a mesma variante. Porén, non podemos afirmar con seguridade que esa sexa a procedencia da forma valdeorresa, que tamén se podería atribuír a unha mala adaptación ao castelán de *sendeiriña*. *Xíralle o pé para ver se é unha senderilla. Volta e media ao pé, senderilla é.*

2.5. Dialoxismo

68. (Pastor) – **Marzo, marceiro, ti vaste e eu quedo.** (Mes de marzo) – **Con tres días que me faltan e outros tres que me presta o meu irmau abril, pelexos heiche facer mil.** Referido ao mal tempo de finais de marzo e principios de abril, pasado xa o inverno e comezando a primavera.

2.6. Trabalinguas

69. **Bota pin bota botarrín de bota rota, quen non diga sete veces “bota pin bota botarrín de bota rota” non bebe viño desta bota.** Recítase cando se bebe viño nas reunións de lecer en adegas particulares; a súa complicación aumenta canto maior é o efecto do alcohol.

2.7. Cantigas

70. **Eu fun, eu vin na feira de Petín unha cabra cunha roda e un castrón con violín.** Cantiga infantil que exalta a vistosidade da feira da vila mencionada.
71. **Por esa sala vén relumbrando o/a señor/a [antropónimo] co aguinaldo.**

- Cantiga de Nadal coa que os rapaces introducían a petición do aguinaldo.
72. **Estas portas son de ferro, eiquí vive un caballero. / Estas portas son de estopa, eiquí vive un lapasopas. / Estas portas son de pino, eiquí vive un gran cochino.** Cantigas de Nadal que empregaban os rapaces segundo recibisen ou non o aguinaldo.
73. **Cántoche os reis, guedellos de cabra, cántoche os reis e non me dás nada.** Cantiga de Nadal que empregaban os rapaces para burlarse de quen lles negaba o aguinaldo.
74. **Os de Vilela mataron un burro, os de Fontei coméreron crudo e os de Somoza mandaron recado que lles deixaran a punta do rabo. / Os de Fontei mataron un burro, os de Vilela coméreron crudo e os de Petín mandaron recado que lles guardaran a punta do rabo.** Entre os cativos da zona, burla propia da rivalidade entre vilas e aldeas veciñas que alude á superioridade dunhas sobre as outras. Existen distintas variantes que intercambian os topónimos. *Os de Petín somos mellores ca os de Fontei en todo. Os de Petín mataron un burro, os de Fontei coméreron crudo.*
- ## 2.8. Expresións monolexicais
75. **trapalatrá** Persoa que fala moito e sen fundamento. *Non lle sagas moito caso ao que conta, é unha trapalatrá.* Trapalatrá é unha variante do adv. e s. trápele-trápele definido no *Apéndice ó Diccionario de Eladio Rodríguez* (1961) como ‘Individuo hablador en demasia y poco sensato (Lugo)’. Pertence á familia léxica de *trápele*, *trapalear*, *trapelear* e *trapelo* (*vid. 1*). Emprégase tamén a forma *trapalatrá* en fórmulas (*vid. 15*).
76. **trapela/o** Persoa que fala moito e conta más do debido. *Fúcheslle contando todo á túa nai, serás trapela!* Trapelo aparece documentado no Apéndice ó *Diccionario de Eladio Rodríguez* (1961) e en X. L. Franco Grande (1972) co significado de ‘charlatán, que todo lo habla sin guardar secreto’, en Aníbal Otero Álvarez (1977) como ‘trapeleiro’, en Constantino García González (1985) como ‘cuentista’, en Eligio Rivas Quintás (2001) como ‘charlatán, armadanzas (Aldosende e Paradela, Lugo)’ e no DRAG como ‘que trapelea e non garda segredos’ (*vid. 1*).
77. **larila** Muller locuaz e/ou rexoubeira. *Maria é unha larila, todo o fala ela!* Por extensión, persoa que emite un discurso prolongado. *Xa acabou de falar a larila do telexornal?*
78. **bubela** Aplicase ás mulleres que actúan con malicia. Relacionado co mal cheiro da bubela (*Upupa epops*) e os seus sucios costumes, ser sucia en sentido figurado. *Esa veciña é unha bubela, moito mal nos leva feito a todos!* Documéntase a mesma expresión en Eladio Rodríguez González (1958-1961) pero con diferente significado: ‘aplicado a una joven, equivale a llamarle casquivana o locuela’.
79. **chandoiro** Persoa descoidada co aspecto físico. Aínda que a palabra *chandoiro* se corresponde co topónimo dunha parroquia valdeorresa, os informantes non reconfiécen na expresión ningún significado asociado a ela nin aos seus habitantes. *O Xabier é moi elegante vestindo, o Pablo non, o Pablo é un chandoiro, sempre vai de calquera xeito.*
80. **botaporel/a** Aplicase ás persoas que se sobrevaloran ou que se eloxian moito a si mesmas. *Sempre está a dicir o perfecta que é. É unha botaporela!*

- Recóllese no DRAG *botaporela* como substantivo feminino, co mesmo significado. Porén, os informantes recoñecen o emprego das formas masculina e feminina na expresión (*Xoán é un botaporel e María é unha botaporela*).
81. **perexileira** Muller que fala moito. *Ai, ben perexileira es, sempre que te vexo estás de lería con alguén!*
 82. **unha / un furganacinsa** Persoa inqueda e revoltosa. Aplícase, xeralmente, aos cativos. *Xa me remexiches todo o cuarto! Es un furganacinsa!* Emprégase tamén como formulismo (vid. 24).
 83. **sarnosa/o** Aplícase á xente coreña ou agarrada. *É unha sarnosa, non gasta unha perra.*
Sarnoso é variante de *sarnento* definido en Eladio Rodríguez González (1958-1961) e X.L. Franco Grande (1972) como ‘persona roñosa y tacañía’ e no DRAG como ‘figurado, extremadamente ruín’.
 84. **cimixe** Muller fisicamente ruín, pequena e/ou moi delgada. *A túa compañoira é unha cimixe, mira que está esmirriada!* A palabra *cimixe* recóllese en Leandro Carré Alvarellos (1951 e 1979) e en X.L. Franco Grande (1972) co significado de ‘gorgojo de las castañas’. Emprégase en sentido metafórico comparando a muller de tales características co insecto coleóptero de pequeno tamaño que bota a perder as castañas, froito autóctono de Valdeorras.
 85. **haigas** Aplícase ás persoas presumidas e fachendosas. *Antón é un haigas, sempre pide o viño máis caro da carta cando invita a cear os amigos, gústalle que se vexa que ten muitos cartos.* A locución procede do apelativo que se aplicaba, en ton de burla, ás persoas que, enriquecidas pola emigración, presumían mercando sempre ‘o mellor que haiga’.

3. Procedencia das expresións

3.1. Colaboradores e informantes

Pilar Estévez González
 Tomás Estévez Martínez
 Julia Fernández Domínguez
 José Antonio Justo Teixeira
 María Losada González
 Joaquín Marcos Fernández
 Marta Marcos Rodríguez
 Asunción Martínez Tato

Adela Mon Rionegro
 José Antonio Paradelo
 Isolina Pérez Álvarez
 Carmen Rey Rionegro
 Aurora Rionegro Fernández
 Brais Rodríguez Rodríguez
 Elvira Rodríguez Sotelo
 Albino Yáñez Fernández
 Mario Yáñez Pérez

3.2. Lugares, parroquias e concellos

A Portela (Petín), A Rúa de Valdeorras, Baxeles (Vilamartín), Carballeda de Valdeorras, Fontei (A Rúa), Petín, Santo Estevo (A Rúa), Vilamartín de Valdeorras.

3.3. Agradecementos

Ás persoas que actuaron como colaboradoras e informantes, pola súa implicación e interese neste proxecto. Ás xentes de Valdeorras, por manter viva na fala a cultura da comarca.

4. Bibliografía

- FERNÁNDEZ REI, Francisco (2003): *Dialectoloxía da lingua galega*. Vigo: Xerais.
- GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel (dir.) (2012): *Dicionario da Real Academia Galega*. [en liña]. A Coruña, Real Academia Galega. [<http://www.realacademiagalega.org/dicionario/#inicio.do>] [21.02.2014]
- RUÍZ LEIVAS, Cristovo (2002): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogumelos”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* núm. 4, 363-379
- SANTAMARINA FERNÁNDEZ, Antón (dir.) (2006-2013): *Dicionario de dicionarios. Corpus lexicográfico da lingua galega*. [en liña]. Santiago de Compostela, Instituto da Lingua Galega, Universidade de Santiago de Compostela e Universidade de Vigo. [<http://sli.uvigo.es/DdD/>] [21.02.2014]

Referencias electrónicas

- <http://www.arua.es> [Data de consulta: 27.02.2014]
- <http://www.petin.es> [Data de consulta: 27.02.2014]
- <http://www.concellodobarco.org> [Data de consulta: 27.02.2014]
- <http://www.vilamartindevaldeorras.es> [Data de consulta: 27.02.2014]
- <http://www.apobradetrikes.es> [Data de consulta: 27.02.2014]
- <http://xunta.es/nomenclator> [Data de consulta: 27.02.2014]
- <http://www.concelloribasdesil.es> [Data de consulta: 27.02.2014]

Locucións, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955)

Galician idioms, expressions and paroemias noted by Couceiro Freijomil (1888-1955)

Xesús Ferro Ruibal
Noelia Surribas Díaz

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

Resumo: Recadádiva inédita de material fraseológico e paremiológico galego da primeira metade do século XX, realizada por Antonio Couceiro Freijomil, probablemente en Pontedeume, Lugo, Ourense e Santiago de Compostela.

Palabras clave: fraseología galega, paremiología galega, trabajo de campo.

Abstract: Unprecedented collection of Galician phraseological and paroemiological material from the first half of the twentieth century. This work was carried out by Antonio Couceiro Freijomil, probably in Pontedeume, Lugo, Ourense and Santiago de Compostela.

Keywords: Galician phraseology, Galician paroemiology, fieldwork.

1. Introdución

1.1. Procedencia desta recadádiva

Antonio Couceiro Freijomil (1888-1955) natural de Pontedeume, pedagogo e inspector de ensino primario, foi home moi interesado en cuestións pedagóxicas pero tamén en cuestións históricas, lingüísticas (gramaticais e ortográficas) e tamén literarias: en xeral, en todo canto en Galicia se movía arredor da lingua. Por iso escribiu, entre outras cousas un libro *El idioma gallego: historia, gramática, literatura* (Couceiro 1935), que para algúns do meu tempo foi a primeira aproximación á nosa lingua e un catálogo ponderado de escritores galegos (Couceiro 1951).

A hospitalidade do Instituto Padre Sarmiento de Estudios Gallegos permitiuños acceder hai uns meses ó arquivo persoal de Antonio Couceiro Freijomil, que se garda no Arquivo

Data de recepción: 5.8.2014. Data de aceptación: 25.11.2014.

desa histórica Institución. Alí comprobéi que aquel ilustre galeguista conservaba en caixas e atados un bo número de paquetiños de papeletas con refráns galegos editados por colectores anteriores a el e hoxe ben coñecidos. Aquelinxente traballo suscitoume a sospeita de que, se tantos refráns copiara doutros, tivo por forza que anotar refráns recollidos por el mesmo directamente do uso popular sen intermediación de ninguén.

E nisto batín cun traballo dun ilustrado sacerdote eumés (López Calvo 2005) que ofrece o imprescindible servizo de catalogar todo ese fondo gardado en 21 atados, hoxe 21 caixas. No atado nº 1 (LÓPEZ 2005:55) dise que alí hai, entre outras cousas “28 cuartillas manuscritas con refráns de todos os temas”. Na realidade eu só dei con 21 follas e, despois de repasar atentamente todo o fondo, non apareceron as outras 7 follas restantes; é dicir, se non hai erro, entre o 2005 –data do artigo – e a miña pescuda extraviáronse 7 follas, o que equivale, previsiblemente, a uns 210 refráns.

1.2. Procedencia destes fraseoloxismos e paremias

Couceiro non dá neste seu manuscrito ningunha indicación de onde os recolleu pero sabemos que dende 1911 el foi profesor en diferentes colexios de Lugo (Escola Graduada). En 1917 aprobou as oposicións a Inspector de Enseñanza Primaria e destínano a Ourense. De 1936 a 1939 estivo os tres anos da Guerra Civil como asesor do Reitorado da Universidade de Santiago e, acabada a guerra, volvے á Inspección a Ourense. En 1942 regresou a Santiago participando ata a súa morte (9.5.1955) na vida cultural e literaria desta cidade.

Polo tanto, para o que interesa neste caso, os lugares dos que verosimilmente procede esta recadádiva son Pontedeume, Lugo, Ourense e Santiago, aínda que a isto hai que unir (como fontes posibles) os mestres sometidos ás Inspeccións de Lugo, Ourense e Santiago, cos que no arquivo de Couceiro se documenta constante e intensa relación pedagógica. Esta procedencia confirmano os trazos dialectais que afloran en diversas paremias: véxase a epígrafe 1.7.2. Tamén poden ser significativos os topónimos citados no corpo das entradas fraseolóxicas e paremiolóxicas. Non son moitos: nun deles cítanse dous lugares próximos á súa Pontedeume natal: *Limodre* (Fene) e *San Martiño (de Porto)* (Cabanás) (500); os outros tres son da provincia de Ourense: *Cea* (515), *Seixalbo* (Ourense) (62), *Rabeda* (concellos ourensáns de San Cibrao das Viñas e Taboadela) (113). Trazos ourensáns serían *y-os ladrós* (150), *y-o gastar* (392); *cu-il* (199); *us* (25, 533), *vrau* (326) e quizais *que-lo gaiteiro* (85), *que-lo esqueiro* (483), que suxiren que a súa estadía en Ourense pudo ser máis determinante na constitución desta colección. Outros trazos son máis comúns: lugueses, santiagueses ou mesmo da bisbarra natal de Pontedeume, coma *poide* (184,544).

Só en tres casos cita un informante e este é “Prado” que corresponde, segundo indicamos nas Notas de edición, a Jacinto Del Prado, autor, entre outras cousas, dun traballo titulado *Máximas y refranes gallegos ordenados y colecccionados por Jacinto del Prado* (publicado por *La Defensa* entre 1906 e 1907), autor descoñecido pero que, pola cantidade de máximas de sanidade animal que inclúe, probablemente era veterinario e que, se non aparece mellor identificación, podería resultar ser un pseudónimo do veterinario Xavier

Prado Rodríguez, que por veces asinaba como *Xavier Prado Lameiro*, que se licenciou como veterinario en 1901 e que sería Inspector Provincial de Hixiene e Sanidade Pecuaria en Ourense dende 1910 quizais ata 1926: é dicir, conveciño de Couceiro.

1.3. Data deste manuscrito

Verbo das datas de anotación temos que dicir que as 21 follas parecen todas dunha mesma época (idéntico papel, tamaño e tinta). Pero non estamos ante un manuscrito redactado en poucos días, porque as paremias nin están ordenadas alfabeticamente nin por temas e, ademais, porque hai paremias que aparecen en follas diferentes idénticas ou con lixeiras variantes (31-32; 111-112; 156-157; 303-304; 381-382): todo parece indicar un estado primario da súa colección. Pódese dicir que estamos ante un traballo persoal que quedou inconcluso na súa fase primeira. ¿Cando? Dado que a maior parte dos topónimos citados son das proximidades da cidade de Ourense, resulta verosímil que esta recadádiva sexa do tempo no que Couceiro residiu en Ourense: 1917-1942. En calquera caso, se non aparece unha versión máis elaborada nalgún outro arquivo, é da primeira metade do século XX e, con certeza, antes de 1955, ano no que el morre con 67 anos.

1.4. Estrutura desta colección

As 21 follas de tamaño cuartilla conteñen un listado de 20 locucións, 45 fórmulas e 636 refráns. Xebro outras 6 unidades que non parece que estean fixadas no uso. Desas 699, 519 (75%) teñen unha única forma. O 25% restante (180) presenta algunha variante. En moitos casos a variante está constituída por unha soa palabra (*Ter moita terra na Habana* (15; f. 11) / *Ter terra na Habana* (16/f. 14)).

1.4.1. Alta proporción de formas únicas. Orixinalidade desta colección

Toda colección de fraseoloxía e paremioloxía viva, por pequena que sexa, ten valor. É valiosa mesmo se o que presenta xa está recollido e publicado noutro lugar, porque as repeticións son as que nos informan da extensión xeográfica desa paremia. Non se poderían facer estudos de xeografía fraseolóxica nin de mínimo fraseolóxico se non tivésemos moita información repetida en diferentes lugares.

Mais toda colección, cando é auténtica, recolle algunas unidades que áinda ninguén anotara antes pero que todos recoñecemos como coherentes co conxunto. O sorprendente desta colección de Couceiro Freijomil é a alta proporción de novedades, é dicir, de unidades que non encontramos en coleccións fraseolóxicas ou paremiolóxicas anteriormente publicadas (653 / 695): esta cantidade representa un 93% de verdadeiras novedades.

1.4.2. Significación das variantes

Pero a carón das novedades hai outro elemento que caracteriza este manuscrito: en moitos casos Couceiro Freijomil chata unha ou varias palabras e sobre elas escribe outras que dan novo feitío ó refrán. Isto merece unha reflexión porque unha persoa inexperta na recollida de refráns en vivo, cando ve estas chataduras edobres versións no manuscrito, podería pensar que Couceiro manipulaba os refráns que oía, para darriles unha forma más redonda. Podería ser.

1.4.3. Hipótese máis probable

Pero quen teña experiencia de capturar refráns ou ditos no momento exacto en que xorden na conversa, no uso vivo, sabe que o colector non sempre escoita no uso unha variante única, senón que, cando vai anotar un refrán ou dito e os circunstantes ven que toma nota, un terceiro interlocutor intervén para ofrecer unha versión lixeiramente diferente (*Eu seino doutro xeito... Miña nai dio doutra maneira...*). Isto acontece tantas veces, é tan habitual, que podería se-lo caso deste manuscrito; e podería explica-la abundancia de variantes. Mesmo as chataduras poderían ser testemuño da dúbida persoal do colector de cal era a que tiña que dar como más redonda e, polo tanto, como canónica.

Hai un dato complementario que fai verosímil esta hipótese. Couceiro Freijomil, como demostra o seu arquivo persoal, pasara anos da súa vida papeletando refraneiros alleos. É máis que probable que aqueles milleiros de papeletas de refraneiros alleos formasen parte dun proxecto de gran refraneiro galego que el nunca chegou a facer pero que era un proxecto secretamente e individualmente traballado por máis dunha ducia de amantes da cultura popular en lingua galega nesa época: demóstrano as actas das convocatorias para un *Gran Refraneiro Galego* da Editorial Bibliófilos Gallegos en 1951 e 1953 (como explicamos na introdución á edición do gran refraneiro de Vázquez Saco (VÁZQUEZ SACO, F. (2003: XXVIII-XXXI) e os 11.961 refráns que contén o diccionario póstumo de Eladio Rodríguez González (Rodríguez 1958-1961). Ben, pois eses milleiros de papeletas de refráns de coleccións xa publicadas teñen un segundo efecto sobre o paciente colector: acábanlle dando ollo e oído para detectar novedades; cando oe o le un refrán instintivamente sabe xa “se o ten ou se non o ten”, se é ou non unha peza única. Esta é a nosa hipótese. Estas 21 follas con materiais tan exclusivos probablemente constituían a súa achega persoal do uso vivo; o que el co seu fino oído fora apartando como pezas únicas, como formas que lle parecía que non estaban nos seus milleiros de papeletas. E tiña razón: a inmensa maioría dos fraseoloxismos e paremias que aparecen aquí nunca antes as anotara ningúen.

Só excepcionalmente (6 casos) quedamos coa sensación de que podemos estar, efectivamente, ante unha sentencia de creación recente (propia ou allea): nese caso colocámola no final na epígrafe *¿Refráns ou creacións de autor?*

Todo o dito fai ve-la necesidade de dar todo isto á luz, en proba de gratitud e de homenaxe merecida a quen os recolleu; e tamén ó Instituto P. Sarmiento que os conservou.

1.5. Contido social

Lendo esta recadádiva produce sorpresa a gran cantidade de refráns de carácter social e que observan o mundo dende a perspectiva proletaria. Vexamos algúns: *O que moi traballa, non é sempre o que máis *gana* (435). *O xornal do obreiro entra pola porta e sai polo fumeiro* (484). *O moito que o pobre ten, cómeo no día* (388). *Polo mundo hai moiito, pero mal repartido.* (534). *Uns fan a redada i-outros comen os peixes.* (633). *Santos, no altar: que antre a xente n'os hai* (589). **Mentras prometas, tes / terás amigo.* (655).

Aquí entran tamén refráns que expresan como se di non a tópica desconfianza galega senón a escarmentada fe dos galegos na xestión pública (que non nas actividades convxuntas): *Gobernal-o de outros, ben para un, mal para todos* (564). *Xúntanse os que mandan, mal dos que pagan.* (644).

Consecuencia do anterior, moitas paremias son críticas coa administración pública en tódolos seus estamentos, maiormente, coa xustiza (e sobre todo en cuestiós de propiedade da terra). Obviamente este non é o caso do refrán neutro: *Cando non hai xuicio, hai xuicios. / Cando non hai xuicio houbo xuicio* (172). Pero a realidade é que a opinión vulgar axiña ve que a lexislación sempre favorece os ricos: *A lei é dura pra o que non ten* (88). A partir de aí a mentalidade popular afirma que a burocracia (*a curia*) sempre traballa en contra do humilde, empezando polas implicacións incontrolables da documentación: *O gato do *escribano rata millor que o meu.* (382). *Mans da curia, poutas son. Mans da curia e mans de ladrón, poutas son.* (297). Tanto **sona ladroízo como xuizo.* (612). *Xusticia, a da *conciencia do home honrado, que a do *xuzgado é de *tasa* (672). *Avogados e nubeiros, apárteos Dios dos meus eidos.* (133). *Cada un come do seu, i-a xusticia, o dos más. Cada un come o seu, y os ladrós, o dos mais.* (150). En consecuencia *O bo veciño non mete a ninguén na xusticia.* (367) E dese concepto sae a locución que simboliza a honestidade dunha persoa: *Non meteu a ninguén na xusticia* (44). E áinda figura estoutro proverbio extremo: **Si as sillas do xuzgado estivesen forradas de pelicas de *xueces, habería de sobra onde sentarse* (660).

O contido social é especialmente visible nalgún refrán que parece creado para expresa-la crise psicolóxica na que viven hoxe tantísimas familias como consecuencia da actual crise económica: *Non pode ergue-la cabeza quen ten o pé no pescozo* (346). *Probe que vai ó inferno, vai de segundas* (562). E a perspectiva relixiosa vehicula moitas veces o mesmo sentimento: *Todos somos fillos de *Dios; pero a moitos apadriñounos o demo.* (619) *Todos somos irmáns; pero o probe éio de outro probe.* (620). “*Todos sodes irmáns*”, dixo o rico ós probes. (619). Por iso non estrañan refráns críticos co clero: *Cando todos choran, o crego canta* (177). *Os cregos son a *guardia civil das *concessions.* (499).

O humor está presente e, por veces, dende unha perspectiva na que os mortos, os pobres ou os eivados son os profetas do sentido común: “*¡Hai que ver!*”, dixo o cego. (690). “*¡Na miña vida tal vin!*”, dixo o cego. (691). “*¿Que hai de novo?*”, preguntáronlle ó vello. (692). “**Dios dea que facer a cada un no seu oficio*”, dixo o enterrador. (695). *O folgazán gárdalle a festa a tódolos santos* (379). *O que dá limosna a un mudo que diga:* “*¡Vaia polos meus difuntos!*” (413).

1.6. Creatividade

Algúns refráns son verdadeiros xogos creativos, cousa máis frecuente nos dialoxismos. Por exemplo, hai xogos fonéticos (*Se non hai din, non hai dan* (664) onde *din* é unha antiga denominación onomatopeica do diñeiro, dos tempos en que o diñeiro consistía en moedas de prata que facían */din!* cando se botaban enriba dun mostrador de mármore). Pero tamén hai xogos semánticos: *Estaba cego por ela i-andivo ás palpadelas* (244). *Todos*

andamos fartos do que sea (618). *O non ter i-o gastar lévanse mal i-acaban por *reñer* (392). O xa citado *A lei é dura pra o que non ten* (88) parece ser unha reelaboración do vello refrán latino *Dura lex sed lex* (“A lei é dura pero é a lei”).

O morcego quixo ser paxaro, e solo se aventurou a salir pola noite (389).

Outros son necesariamente modernos, quizais pés de debuxos humorísticos, cheos de enxeño coma os que hoxe fai O Carrabouxo: *Os cregos son a *guardia civil das *concencias.* (701). *As antiparras son as muletas dos ollos.* (696) *Pra entrete-la besta púxolle virutas i unhas gafas verdes.* (549).

No aspecto fraseolóxico e en positivo quero resaltar dúas locucións internas pouco rexistradas: *de pouxa* (“lentamente”) (475) e *deica en diante* (“no sucesivo, no futuro”) (680); *rézalle afeito* (99).

1.7. Esta edición

1.7.1. Cuestións gráficas

Dado que o texto orixinal carece de calquera ordenación e que mesmo algunas unidades aparecen repetidas en follas diferentes, a ordenación que se ofrece nesta edición é estrutural e alfabetica. Estrutural, porque nalgúns poucos casos claramente estamos ante unha locución ou unha fórmula e non ante un refrán. Alfabetica, porque, non habendo ningunha outra orde establecida no manuscrito, a alfabetización é a más útil para posterior localización e, entre outras cousas, para localizar unha repetición en follas distintas.

Tralo fraseoloxismo ou o refrán indícase entre parénteses o número de páxina do manuscrito. Así, a indicación (f. 12) significa que esa unidade figura na folla número 12 deste manuscrito, que, como queda dito, componse de 21 follas soltas.

Aínda que esta edición axeita a grafía do orixinal ás convencións gráficas actuais, o texto orixinal do manuscrito está sempre visible no aparato crítico para o lector interesado, con tódalas peculiaridades propias da grafía da época ou da experimentación do paremiólogo nos casos non previstos nunha época na que aínda non había unha grafía socialmente consolidada para o galego moderno. Debemos lembrar que Couceiro Freijomil realizou en vida diversas propostas ortográficas (Couceiro 1925, 1926, 1929).

Deste xeito a grafía ás editase como ás; ôs > ós; cô > co; côs > cos; y-o > i-o (390); pol-a > pola; quel-o > que-lo (85 e 485); mail-a > maila; as *vísporal-o din > as víspora-lo din. Tamén se respectan os casos nos que *n'hai* alterna con *non hai*; pero non en *ll'acomoda* por *lle acomoda* (91).

Por ser un cambio moi recente (2003) na ortografía galega, mantéñense (precedidas de *) as formas **barren* (503, 633 e 681), **barra* (542) e **basoira* (633), que na grafía actual escribimos *varren*, *varra* e *vasoira*. Menos chamativo resulta o cambio nalgúns topónimos e, por esta razón, actualizámolo-a grafía, seguindo o actual Nomenclátor de Galicia: *Raveda* > *Rabeda* (113), *Seixalvo*, *Seixalviño* > *Seixalbo*, *Seixalbiño* (62).

1.7.2. Tratamento dos dialectalismos

Pero fóra disto, o lector encontrará na edición aqueles casos que superan o ámbito estritamente gráfico e son verdadeiras peculiaridades diatópicas. Deste xeito respéctanse trazos dialectais como *n'o* (77, 257, 440, 502, 591) por *non o*; *n'os* por *non os* (591) e *n'a* por *non a* (307) e tamén *n'hai* e *n'admita* (por *non hai* e *non admita*) (341, 342); e *n'houbra* (190) por *non houbra* (co valor de *non habería*); *ca* por *coa* (104).

No vocalismo átono percíbese a vacilación en *víspara* (226, 406), *pidir* por *pedir* (95-96). Figura o i epentético en *a y-auga* (3, 86, 87) e en *a y-alma* (93) e tamén aparece a realización da conxunción copulativa como *iode* átono que se apoia en sinalefa na sílaba seguinte: *y-os ladrós* (150); *y-o gastar* (390). Coherente con iso é a forma *eyo* por *éo* (620). Distingue graficamente *cás* (que hoxe escribimos *coas*) en 21, 45, 190 fronte a *cas* (que hoxe escribimos *cans*) (189, 235, 264, 498; en 456 escrito *cás*) pero tamén escribe *cas* (forma dialectal de *casa*) en 313, 673. As variantes *vran* / *vrau* son indiscernibles pola súa maneira de facer a letra ene: parécenos que escribe *vrau* en 326 (aínda que aquí cita a J.Prado que escribe *vran*) e *vran* en 198 e 644. Nos dous casos de gheada *auja* (59) e *justasen* (651) transcríbimolos como hoxe é habitual co dígrafo *gh* (*augha*, *ghustasen*).

Aparece *pruma* (106); e nunca aparece a terminación *-ade*, hoxe normativa e en recuperación no uso espontáneo: sempre é *ruindá* (142), *honestidá* (370).

Nos pronomes figura *eso* (155) e tamén *ela* (244, 307, 433) pero *il* en *cu-il* (199); tamén *us* polo hoxe normativo *uns* (25, 534); *sea* (por *sexa*) (140), *poide* por *pode* (184, 544). Pola contra, fronte ó xa normativo *onda* el escribe *onde a* (*Os nenos, onde a seus pais*) (504).

Nos verbos vense formas como *sea* (140); *eyo* (620); *andivo* (244), *acode* (407), *asoenllar* (por *asollar*) (699) pero *rexurden* (198).

A preposición é sempre *sin* (144, 155, 326, 340, 580).

Editanse con asterisco certas formas que naquela época eran as únicas vivas tanto no uso oral coma no escrito: tal é o caso de **Dios* (única viva polo feito da impermeabilidade da liturxia á lingua galega, hoxe en vías de superación) e *xusticia*: a norma actual recuperou as formas propias *Deus* e *xustiza* que hoxe empezan a asentarse no uso espontáneo (como levan tempo asentadas no uso culto).

Na sintaxe só sorprende un caso de OD con preposición: *mata â ovella* (242).

1.7.3. Lematización

Reproducimos nos lemas a redacción do manuscrito, aínda que é obvio que en non poucos casos o que Couceiro anota é unha das moitas realizacións concretas posibles.

2. Edición

2.1. Locucións verbais

1. *Andar ós grilos en xaneiro.*?¹ (f. 12).
2. *Apoleirouse a galiña no cubil do lobo / zorro / raposo.*² (f. 06).
3. *Casou o viño ca i-auga...?*³ (f. 18).
4. *Cerrou os ollos pra que n'ô viran.*⁴ (f. 18).
5. *Doulle ó tolo por ser cordo.*⁵ (f. 07).
6. *Estar a velas vir.*⁶ (f. 16).
7. *Fixo a conta do perdido.*⁷ (f. 03).
8. *Hai quen vai ós grilos en xaneiro.*⁸ (f. 12).
9. *Ir á corte e matalas todas.*⁹ (f. 09).
10. *Ir ás mozas polo atallo.*¹⁰ (f. 20).
11. *Meterse na boca do lobo.*¹¹ (f. 06).
12. *Quixo vistilos calzós pola cabeza.*¹² (f. 16).
13. *Tanto corría que daba cos pés no cu.*¹³ (f. 08).
14. *Te-lo verme.*¹⁴ (f. 20).
15. *Ter moita terra na Habana.*¹⁵ (f. 11).
16. *Ter terra na Habana.*¹⁶ (f. 14).

2.2. Locucións clausais

17. *Foi á viña por uvas cando non quedaban más que as follas.*¹⁷ (f. 11).
18. *Pegáballe á muller porque lle sabía o caldo e non via as talladas. / O que non topaba as talladas, pegáballe á muller.*¹⁸ (f. 07).
19. *Quería enfornar, e inda tiña o gran no muíño.*¹⁹ (f. 17).
20. *Tratar de dar vida, cando sobra.*²⁰ (f. 18).

2.3. Fórmulas

21. *Abaixo inda non veu, pro está cas raíces ó aire.*²¹ (f. 14).
22. *Acabouse o que se daba.*²² (f. 20).
23. *Alegria, alegrote, que anda o rabo do porco no pote.*²³ (f. 11).
24. *Bota viño e toca a Santos. -Apaga as *velas e ímonos.*²⁴ (f. 20).
25. *Cando ti vas, xa eu estou de volta. / Cando us van, outros xa están de volta.*²⁵ (f. 19).
26. *Casou a fame coa gana de comer... Xuntouse a fame coa gana de comer...*²⁶ (f. 18).

¹ *Andar ós grilos en xaneiro.*

² *Apoleirouse a galiña no cubil do lobo. / 2: Apoleirouse a galiña no cubil do zorro/raposo.*

³ *Casou o viño ca y-auga...*

⁴ *Cerrou os ollos pra que n'ô viran.*

⁵ *Doulle ó tolo por ser cordo.*

⁶ *Estar a vel-as vir.*

⁷ *Fixo a conta do perdido.*

⁸ *Hai quen vai ós grilos en xaneiro.*

⁹ *Ir á corte e matalas todas.*

¹⁰ *Ir ás mozas polo atallo.*

¹¹ *Meterse na boca do lobo.*

¹² *Quixo vistilos calzós pola cabeza.*

¹³ *Tanto corría que daba cos pés no cu.*

¹⁴ *Tel-o verme.*

¹⁵ *Ter moita terra na Habana.*

¹⁶ *Ter terra na Habana.*

¹⁷ *Foi á viña por uvas cando non quedaban mais que as follas.*

¹⁸ 1: *Pegáballe á muller porque lle sabía o caldo e non via as talladas. / 2: O que non topaba as talladas, pegáballe á muller.*

¹⁹ *Quería enfornar, e inda tiña o gran no muíño.*

²⁰ *Tratar de dar vida, cando sobra.*

²¹ *Abaixo inda non veu, pro está cas raíces ó aire.*

²² *Acabouse o que se daba.*

²³ *Alegria, alegrote, que anda o rabo do porco no pote.*

²⁴ *Bota viño e toca a Santos. -Apaga as velas e ímonos.*

²⁵ 1: *Cando ti vas, xa eu estou de volta. / 2: Cando us van, outros xa están de volta.*

²⁶ 1: *Casou a fame coa gana de comer... / 2: Xuntouse a fame coa gana de comer...*

27. *Coma min n'hai outro no meu canto.*²⁷
(f. 11).
28. *Chamábase músico e tocaba o tambor.
Tocaba o tambor e chamábase músico.*²⁸ (f. 06).
29. *Despois que o burro vai no ichó, ¡xo, burro, xo! / Despois que o burro vai no xó, ¡xo, burro, xo!*²⁹ (f. 14).
30. *Dici-la verdade, *según e cómo...*³⁰ (f. 01).
31. *Digocho Xan, enténdemo Pedro.*³¹ (f. 08).
32. *Digocho Xan, enténdemo Pedro.*³² (f. 14).
33. *Dios nos vexa fartos, e non de fame. /
Fartos, e non de fame.*³³ (f. 14).
34. *Dixo unha parvada, e mais non era parvo.*³⁴ (f. 14).
35. *Do ceo veña quen nos manteña. / De arriba veña quen nos manteña.*³⁵ (f. 16).
36. *Has de cantar que che hei de dar zonchos; *si non son moitos, serán poucos.*³⁶ (f. 18).
37. *Ímola andando, que a festa vai boa.*³⁷
(f. 08).
38. *Ladra o can, i-o gato ergue a cabeza.*³⁸
(f. 15).
39. *Librenos *Dios de nubeiros e preitos.*³⁹
(f. 15).
40. *Meu conselleiriño; ti polo teu i-eu polo meu camiño.*⁴⁰ (f. 10).
41. *Morra o conto.*⁴¹ (f. 17).
42. *Non custe más a salsa que o peixe.*⁴²
(f. 12).
43. *Non gábe-la vaca, que non cha quero mercar.*⁴³ (f. 10).
44. *Non meteu a ninguén na *xusticia.*⁴⁴ (f. 15).
45. *Non quero, non quero, e morría cas ganas.*⁴⁵ (f. 13).
46. *O porco debía ser cempés. / *Si o porco fora cempés...!*⁴⁶ (f. 06).
47. *O que fixo o cesto que lle poña o aro.*⁴⁷
(f. 12).
48. *Ó que morre, *Dios o teña na gloria.*⁴⁸
(f. 17).
49. *O rapaz non é teu, i-agarímalo moito;
explicame o conto.*⁴⁹ (f. 07).
50. *Pouco mal e ben xemido.*⁵⁰ (f. 15).

²⁷ *Coma min n'hai outro no meu canto.*

²⁸ 1: *Chamábase músico e tocaba o tambor. / 2: Tocaba o tambor e chamábase músico.* [N. de ed.: Esta fórmula revela unha baixa consideración da percusión. Obviamente o dito procede dalgúen sen experiencia ningunha no mundo da música e que bota de conta que a percusión é asunto moi secundario, cando realmente é o director oculto dun grupo musical e, se a percusión non é de calidade, estraga todo; mentres que, se a ten, como acontece con certas pandeireiras, sosteñen o conxunto e engádenlle matices e brillantez].

²⁹ 1: *Despois que o burro vai no xó, ¡xo, burro, xo! / 2: Despois que o burro vai no ichó, ¡xo, burro, xo!*

³⁰ *Dicil-a verdade, según e cómo...*

³¹ *Digocho Xan, enténdemo Pedro.*

³² *Digocho Xan, enténdemo Pedro. *[Hay]*

³³ 1: *Fartos, e non de fame. / 2: Dios nos vexa fartos, e non de fame.*

³⁴ *Dixo unha parvada, e mais non era parvo.*

³⁵ 1: *Do ceo veña quen nos manteña. / 2: De arriba veña quen nos manteña.*

³⁶ *Has de cantar que che hei de dar zonchos; si non son moitos, serán poucos.*

³⁷ *Ímola andando, que a festa vai boa.*

³⁸ *Ladra o can, y-o gato ergue a cabeza.*

³⁹ *Librenos Dios de nubeiros e preitos.*

⁴⁰ *Meu conselleiriño; ti pol-o teu y-eu pol-o meu camiño.*

⁴¹ *Morra o conto.*

⁴² *Non custe mail-a salsa que o peixe.*

⁴³ *Non gabel-a vaca, que non cha quero mercar.*

⁴⁴ *Non meteu a ninguén na xusticia.*

⁴⁵ *Non quero, non quero, e morría cás ganas.*

⁴⁶ *O porco debía ser cempés. / 2: Si o porco fuera cempés!...*

⁴⁷ *O que fixo o cesto que lle poña o aro.*

⁴⁸ *Ó que morre, Diol-o teña na gloria.*

⁴⁹ *O rapaz n'e teu, y-agarímalo moito; explicame o conto.*

⁵⁰ *Pouco mal e ben xemido.*

51. *Pregúntalle a Mateu, que sabe tanto como eu.*⁵¹ (f. 15).
52. *Santa Lilaila *pareu por un dedo; será verdade, pero eu non o creo.*⁵² (f. 14).
53. *Si o porco fora cempés.*⁵³ (f. 10).
54. *Soñou o cego que vía.*⁵⁴ (f. 09).
55. *Sopetear, que hai prebe.*⁵⁵ (f. 03).
56. *Tí que non podes, lévame ás costas.*⁵⁶ (f. 07).
57. *Todos eramos *gallegos, menos o patrón, que era de Muros. / Todos somos *gallegos, menos o patrón, que é de Muros.*⁵⁷ (f. 14).
58. *Zapateiro, con perdón.*⁵⁸ (f. 13).
59. *¡Quen te collera na augha / na palla dos ovos! ~ dos nabos!*⁵⁹ (f. 13).
60. *¡Si o porco voara...!*⁶⁰ (f. 10).
61. *¿Acabaches? Fai o cadullo. / ¿Xa acabaches? Fai o cadullo.*⁶¹ (f. 05).
64. *-¿Quen matou ó Meco? -Matámolo todos.* fórm.- dial.⁶⁴ (f. 20).
65. *-¿Ti qué pescas, Xan? -Pesco barallocas. -¿E con qué as engadas? -As unhas coas outras.* fórm.- dial.⁶⁵ (f. 19).

2.4. Refráns

66. *A alegria non se pode repartir.*⁶⁶ (f. 14).
67. *A anduriña volve ó niño. / A anduriña volve a onde tuvo o niño.*⁶⁷ (f. 03).
68. *A aquillada fai que os bois veñan ó rego.*⁶⁸ (f. 08).
69. *A araña non estende a tea pra mollala. / A araña non tece a tea pra mollala.*⁶⁹ (f. 19)⁷⁰.
70. *A barriga non ten espera.*⁷¹ (f. 11).
71. *A bo zorro millor can.*⁷² (f. 21).
72. *A cada pregunta, responder con outra.*⁷³ (f. 14).
73. *A cada *cual tratalo como val.*⁷⁴ (f. 11).
74. *A casa non se empeza a facer polo tellado.*⁷⁵ (f. 16).
75. *A casa, con caber nela, xa é casa.*⁷⁶ (f. 09).

2.3.1. Fórmulas dialogadas

62. *No tempo das cereixas: “-¿De onde *eres? -¿De Seixalbo!” Despois: “-De Seixalbiño”.* fórm.- dial.⁶² (f. 05).
63. *-¿Como te chamas? -Come castañas.* fórm.- dial.⁶³ (f. 19).

⁵¹ *Pregúntalle a Mateu, que sabe tanto como eu.*

⁵² *Santa Lilaila pareu por un dedo; será verdade, pero eu non-o creo.*

⁵³ *Si o porco fora cempés.*

⁵⁴ *Soñou o cego que via.*

⁵⁵ *Sopetear que hai prebe.*

⁵⁶ *Tí que non podes, lévame ás costas.*

⁵⁷ 1: *Todos eramos gallegos, menos o patrón, que era de Muros. / 2: Todos somos gallegos, menos o patrón, que é de Muros.*

⁵⁸ *Zapateiro, con perdón.*

⁵⁹ 1: *¡Quén te collera na auga dos ovos! / 2: ¡Quén te collera na palla dos nabos!*

⁶⁰ *¡Si o porco voara...!*

⁶¹ 1: *¿Acabaches? Fai o cadullo. / 2: ¿Xa acabaches? Fai o cadullo.*

⁶² *No tempo das cereixas: “-¿De ónde eres? -¿De Seixalvo!” Despois: “De Seixalbiño”.*

⁶³ *¿Cómo te chamas? Come castañas.*

⁶⁴ *¿Quén matou ó Meco? Matámolo todos.*

⁶⁵ *¿Ti qué pescas, Xan? Pesco barallocas. -¿E con qué as engadas? As unhas coas outras.*

⁶⁶ *A alegria non se pode repartir.*

⁶⁷ 1: *A anduriña volve ó niño. / 2: A anduriña volve a onde tuvo o niño.*

⁶⁸ 1: *A aquillada fai que os bois veñan ó rego. / 2: A aquillada fai que os bois veñan ó rego.*

⁶⁹ 1: *A araña non estende a tea pra mollala. / 2: A araña non tece a tea pra mollala.*

⁷⁰ [N. de ed.] Delicada metáfora que expresa que cando a araña sobe a tece-la súa tea é sinal de que vén tempo seco; e, se andar polo chan, probablemente chove ou choverá.

⁷¹ *A barriga non ten espera.*

⁷² *A bo zorro millor can.*

⁷³ *A cada pregunta, responder con outra.*

⁷⁴ *A cada cual tratalo como val.*

⁷⁵ *A casa non se empeza a facer pol-o tellado.*

⁷⁶ *A casa, con caber n'ela, xa é casa.*

76. *A castaña qforra o pan.*⁷⁷ (f. 17).
 77. *A cera dos santos alumea ós que n'o son.*⁷⁸ (f. 10).
 78. *A cortesía o más das veces é finximento.*⁷⁹ (f. 13).
 79. *A Cristo matárono na súa terra.*⁸⁰ (f. 10).
 80. *A desgracia de outro non torna a nosa.*⁸¹ (f. 21).
 81. *A fama non repara.*⁸² (f. 21).
 82. *A fame logo farta.*⁸³ (f. 02).
 83. *A fame tamén farta.*⁸⁴ (f. 17).
 84. *A gaita alegra ós vellos e mais fainos chorar. / A gaita alegra ós vellos e tamén fainos chorar.*⁸⁵ (f. 06).
 85. *A gaita que-lo gaiteiro.*⁸⁶ (f. 11).
 86. *A i-auga cando cai non mira prá terra. / A y-auga cando cai non mira pra o que hai na terra.*⁸⁷ (f. 10).
 87. *A i-auga, pra os lameiros.*⁸⁸ (f. 20).
 88. *A lei é dura pra o que non ten.*⁸⁹ (f. 21).
 89. *A *limosna pídense polas boas, e se non, á forza. / A *limosna pídense polas boas, e se non, pol-a forza.*⁹⁰ (f. 21).
 90. *A menos, calquera vai.*⁹¹ (f. 21).
 91. *A millor moda é a que a un lle acomoda.*⁹² (f. 21).
 92. *A morte non repara. / A morte non escolle*⁹³ (f. 15).
 93. *A muller hai que querela coa i-alma, e tamén co corpo.*⁹⁴ (f. 17).
 94. *A pandeiro vello, ferriñas novas.*⁹⁵ (f. 17).
 95. *A pidir calquera chega.*⁹⁶ (f. 01).
 96. *A pidir logo se chega.*⁹⁷ (f. 21).
 97. *A porta aberta ás veces garda a casa.*⁹⁸ (f. 16).
 98. *A quen non ten fillos dálle Dios sobriños.*⁹⁹ (f. 14).
 99. *Ás santas en candieiro rézalle afeito.*¹⁰⁰ (f. 07).
 100. *A tallada está no prato pra que a coman. / A tallada bótase no prato pra que a coman*¹⁰¹ (f. 20).
 101. *A todo se afai un, menos a non comer.*¹⁰² (f. 09).

⁷⁷ *A castaña qforra o pan.*

⁷⁸ *A cera dos santos alumea ós que n'o son.*

⁷⁹ *A cortesía o más das veces é finximento.*

⁸⁰ 1: *A Cristo matárono na sua terra. / 2: A Cristo matárono os seus.*

⁸¹ *A desgracia de outro non torna a nosa.*

⁸² *A fama non repara.* [N. de ed.: Aínda que o ms. di claramente fama, podería ser erro por fame, xa que noutrous refraneiros encontramos paralelos: *A fame non ten lei. A fame non espera. A fame non ten agarda. Aínda que tamén é certo que se detecta A alegria non espera / agarda.*].

⁸³ *A fame logo farta.*

⁸⁴ *A fame tamén farta.* [N. de ed.: Supoñemos que este *farta* hai que entendelo no sentido secundario e metafórico do que “resulta insopportable”].

⁸⁵ 1: *A gaita alegra ós vellos e mais fainos chorar. / 2: A gaita alegra ós vellos e tamén fainos chorar.*

⁸⁶ 1: *A gaita quel-o gaiteiro. / 2: A gaita quel-o gaiteiro.* [N. de ed. Esta forma *que-lo* gaiteiro por quer o gaiteiro tamén aparece recollida por Saco y Arce coa grafía *quel-o* e comenta “Cada oficio o profesión exige para su desempeño personas competentes” (SACO2:306)]

⁸⁷ 1: *A y-auga cando cai non mira prá terra. / 2: A y-auga cando cai non mira pra o que hai na terra.*

⁸⁸ *A y-auga, pra os lameiros.*

⁸⁹ *A lei é dura pra o que non ten.* [N. de ed.: Esta paremia parece unha reelaboración do vello refrán latino *Dura lex sed lex* (“A lei é dura pero é a lei”)].

⁹⁰ 1: *A *limosna pídense pol-as boas, e se non, á forza. / 2: A *limosna pídense pol-as boas, e se non, pol-a forza.*

⁹¹ *A menos, calquera vai.*

⁹² *A millor moda é a que a un lle acomoda.*

⁹³ 1: *A morte non repara. / 2: A morte non escolle.*

⁹⁴ *A muller hai que querela coa i-alma, e tamén co corpo.*

⁹⁵ *A pandeiro vello, ferriñas novas.*

⁹⁶ *A pidir calquera chega.*

⁹⁷ *A pidir logo se chega.*

⁹⁸ *A porta aberta ás veces garda a casa.*

⁹⁹ *A quen non ten fillos dálle Dios sobriños.*

¹⁰⁰ *A santa en candieiro rézalle afeito.*

¹⁰¹ 1: *A tallada está no prato pra que a coman. / 2: A tallada bótase no prato pra que a coman*

¹⁰² *A todo se afai un, menos a non comer.*

102. *A toupa trocou os ollos polo rabo.*¹⁰³ (f. 02).
103. *A toura do santo mantémola todos.*¹⁰⁴ (f. 08).
104. *A traballar vai un como o can cát tunda, pero vai.*¹⁰⁵ (f. 03).
105. *A *lengua logo di; pero o mal que pode facer non se repara tan axiña.*¹⁰⁶ (f. 21).
106. *A *pruma vai tras do tinteiro.*¹⁰⁷ (f. 11).
107. *A *xusticia bota a un polas portas. / A xusticia bota pol-as portas.*¹⁰⁸ (f. 13).
108. *Abonda o que ningúen quer.*¹⁰⁹ (f. 20).
109. *Aire e vento son o mesmo.*¹¹⁰ (f. 13).
110. *Almorzo cedo, cría carne e sebo, almorzo tarde cría sebo e carne.*¹¹¹ (f. 13).
111. *Allos e cebolas, parentes son.*¹¹² (f. 05).
112. *Allos e cebolas, parentes son.*¹¹³ (f. 04).
113. *Anada na Rabeda, fame en toda a terra.*¹¹⁴ (f. 05).
114. *Andar, andar, e nunca chegar.*¹¹⁵ (f. 02).
115. *Ande polo aire quen queira, que o home é terreño.*¹¹⁶ (f. 13).
116. *Ansias ó lombo é a pior carga.*¹¹⁷ (f. 07).
117. *As albres queren medrar por riba e por baixo. / As albres queren medrar pra riba e pra baixo.*¹¹⁸ (f. 09).
118. *As cousas parecen ben por fóra.*¹¹⁹ (f. 17).
119. *As edras non agarran nas paredes novas. / En parede nova non se ven edras.*¹²⁰ (f. 06).
120. *As edras son o mal das paredes vellas.*¹²¹ (f. 06).
121. *As mans finas, pra as *custureiras.*¹²² (f. 06).
122. *As mañas non se perden.*¹²³ (f. 06).
123. *As mataduras das bestas disimúlanse cát albarda.*¹²⁴ (f. 10).
124. *As merendolas quentan as cholas. / Coas merendolas quecen as cholas.*¹²⁵ (f. 12).
125. *As moitas paradas fan longo o camiño.*¹²⁶ (f. 11).
126. *As sardiñas están no mar dando ó rabo.*¹²⁷ (f. 15).
127. *Ás veces é millor dar que emprestar. / Ás veces é millor regalar que emprestar.*¹²⁸ (f. 02).
128. *Ás veces, perdendo *gánase.*¹²⁹ (f. 18).
129. **Astra que chega a da morte non se morre.*¹³⁰ (f. 06).

¹⁰³ *A toupa trocou os ollos polo rabo.*

¹⁰⁴ *A toura do santo mantémola todos.*

¹⁰⁵ *A traballar vai un como o can cát tunda, pero vai.*

¹⁰⁶ *A lengua logo di; pero o mal que pode facer non se repara tan axiña.*

¹⁰⁷ *A pruma vai tras do tinteiro.*

¹⁰⁸ 1: *A xusticia bota a un pol-as portas. / 2: A xusticia bota pol-as portas.*

¹⁰⁹ *Abonda o que ningúen quer.*

¹¹⁰ *Aire e vento son o mesmo.*

¹¹¹ *Almorzo cedo, cría carne e sebo, almorzo tarde cría sebo e carne.*

¹¹² *Allos e cebolas, parentes son.*

¹¹³ *Allos e cebolas, parentes son.*

¹¹⁴ *Anada na Raveda, fame en toda a terra.* [N. de ed.: A Rabeda comprende dúas parroquias de dous concellos ourensáns estremeiros: Santa Cruz da Rabeda do concello de San Cibrao das Viñas e Santiago da Rabeda do concello de Taboadela].

¹¹⁵ *Andar, andar, e nunca chegar.*

¹¹⁶ *Ande pol-o aire quen queira, que o home é terreño.*

¹¹⁷ *Ansias ó lombo é a pior carga.*

¹¹⁸ 1: *As albres queren medrar por riba e por baixo. / 2: As albres queren medrar pra riba e pra baixo.*

¹¹⁹ *As cousas parecen ben por fóra.*

¹²⁰ 1: *As edras non agarran nas paredes novas. / 2: En parede nova non se ven edras.*

¹²¹ *As edras son o mal das paredes vellas.*

¹²² *As mans finas, pra as custureiras.*

¹²³ *As mañas non se perden.*

¹²⁴ *As mataduras das bestas disimúlanse cát albarda.*

¹²⁵ 1: *As merendolas quentan as cholas. / 2: Coas merendolas quecen as cholas.*

¹²⁶ *As moitas paradas fan longo o camiño.*

¹²⁷ *As sardiñas están no mar dando ó rabo.*

¹²⁸ 1: *Ás veces é millor dar que emprestar. / 2: Ás veces é millor regalar que emprestar.*

¹²⁹ *Ás veces, perdendo gánase.*

¹³⁰ *Hastra que chega a da morte non se morre.*

130. *Auga parada non move muíño. / Auga pasada non move muíño.*¹³¹ (f. 15).
131. *Auga parada, apodrece.*¹³² (f. 14).
132. *Auga pouca e xamón astra a boca.*¹³³ (f. 12).
133. *Avogados e nubeiros, apárteos *Dios dos meus eidos.*¹³⁴ (f. 11).
134. *Azoutar e dar no cu, todo é un. / Tanto ten azoutar como dar no cú.*¹³⁵ (f. 05).
135. *Bebeche ou non bebeche, mais na tasca estiveche. / *Si na tasca/taberna estiveches, inda que non beberas, bebeche.*¹³⁶ (f. 12).
136. *Ben lle vai ó que aconsella.*¹³⁷ (f. 10).
137. *Besta de probe, con todo pode.*¹³⁸ (f. 11).
138. *Besta grande, ande ou non ande.*¹³⁹ (f. 10).
139. *Boa anada, despois de gardada.*¹⁴⁰ (f. 01).
140. *Boa vida a do crego: sempre canta, *sea polo que *sea.*¹⁴¹ (f. 16).
141. *Boa vida a do porco, *si non fora o fin que lle espera / agarda.*¹⁴² (f. 16).
142. *Boca que se abre, ou fame, ou sono, ou ruindá do dono.*¹⁴³ (f. 14).
143. *Boi na corte, ben descansa.*¹⁴⁴ (f. 13).
144. *Bota o pé *sin medo, onde pisa o boi. / Bota o pé sin medo, *si o boi pisou antes.*¹⁴⁵ (f. 01).
145. *Burro morto, cebada ó rabo.*¹⁴⁶ (f. 15).
146. *Cada cousa quer seu tempo.*¹⁴⁷ (f. 12).
147. *Cada día, queixo, e todo o ano un queixo.*¹⁴⁸ (f. 13).
148. *Cada paxaro canta ó seu modo / xeito.*¹⁴⁹ (f. 03).
149. *Cada probe enterra a seu pai como pode.*¹⁵⁰ (f. 10).
150. *Cada un come do seu, i-a xusticia, o dos más. / Cada un come o seu, i-os ladrós, o dos mais.*¹⁵¹ (f. 11).
151. *Cada un é o millor criado pra si. / O meu criado son eu.*¹⁵² (f. 04).
152. *Cada un fai do seu un pandeiro. / Cada un pode facer do seu un pandeiro.*¹⁵³ (f. 17).
153. *Cada un polo seu volve. / Cada un volve pol-o seu.*¹⁵⁴ (f. 12).

¹³¹ 1: *Auga parada non move muíño. / 2: Auga pasada non move muíño.*

¹³² *Auga parada, apodrece.*

¹³³ *Auga pouca e xamón hastra a boca.* [Prado]

¹³⁴ *Abogados e nubeiros, apárteos Dios dos meus eidos.*

¹³⁵ 1: *Azoutar e dar no cú, todo é un. / 2: Tanto ten azoutar como dar no cú.*

¹³⁶ 1: *Bebeche ou non bebeche, mais na tasca estiveche. / 2: Si na tasca/taberna estiveches, inda que non beberas, bebeche.*

¹³⁷ *Ben lle vai ó que aconsella.*

¹³⁸ *Besta de probe, con todo pode.*

¹³⁹ *Besta grande, ande ou non ande.*

¹⁴⁰ *Boa anada, despois de gardada.*

¹⁴¹ *Boa vida a do crego: sempre canta, sea pol-o que sea.*

¹⁴² 1: *Boa vida a do porco, si non fora o fin que lle espera. / 2: Boa vida a do porco, si non fora o fin que lle agarda.*

¹⁴³ 1: *Boca que se abre, ou fame, ou sono, ou ruindá do dono. / 2: Boca que se abre, ou fame, ou sono, ou ruindá do dono.*

¹⁴⁴ 1: *Boi na corte, ben descansa. / 2: Boi na corte, ben descansa.*

¹⁴⁵ 1: *Bota o pé sin medo, onde pisa o boi. / 2: Bota o pé sin medo, si o boi pisou antes.*

¹⁴⁶ *Burro morto, cebada ó rabo.*

¹⁴⁷ *Cada cousa quer seu tempo.*

¹⁴⁸ *Cada dia, queixo, e todo o ano un queixo.*

¹⁴⁹ 1: *Cada paxaro canta ó seu modo. / 2: Cada paxaro canta ó seu xeito.*

¹⁵⁰ *Cada probe enterra a seu pai como pode.*

¹⁵¹ 1: *Cada un come do seu, y-a xusticia, o dos más. / 2: Cada un come o seu, y os ladrós, o dos más.*

¹⁵² 1: *Cada un é o millor criado pra si. / 2: O meu criado son eu.*

¹⁵³ 1: *Cada un fai do seu un pandeiro. / 2: Cada un pode facer do seu un pandeiro.*

¹⁵⁴ 1: *Cada un pol-o seu volve. / 2: Cada un volve pol-o seu.*

154. *Cada un sabe de si.*¹⁵⁵ (f. 21).
155. *Caldo *sin tasa e pan a fartar, con que eso haxa xa hai. / Pan sin tasa e caldo a fartar, inda que non haxa mais.*¹⁵⁶ (f. 09).
156. *Calquera can pilla un óso.*¹⁵⁷ (f. 11).
157. *Calquera can pilla un óso.*¹⁵⁸ (f. 08).
158. *Calzar alparagatas, ir cos pés descalzos.*¹⁵⁹ (f. 01).
159. *Camiñar entre toxos, espiñas de cote.*¹⁶⁰ (f. 01).
160. *Camiño que andar, nunca falta... astra que se morre.*¹⁶¹ (f. 12).
161. *Can de moito vicio, palleiro roubado. / Can de moito vicio, palleiro mal gardado.*¹⁶² (f. 14).
162. *Can na cadea di “Vou, vou” e non chega.*¹⁶³ (f. 06).
163. *Can / cadelo que se dá con todos n'é de ninguén.*¹⁶⁴ (f. 03).
164. *Cando a galiña se revolve, tamén se revolve o tempo.*¹⁶⁵ (f. 19).
165. *Cando a mesa está posta, veñen as moscas. / Á mesa posta, acoden as moscas.*¹⁶⁶ (f. 04).
166. *Cando a mora madura, xa pinta a uva.*¹⁶⁷ (f. 12).
167. *Cando a vaca é de moitos non se pensa más que en muxila.*¹⁶⁸ (f. 04).
168. *Cando descarga o nubeiro, non repara nos eidos.*¹⁶⁹ (f. 14).
169. *Cando hai qué comer, tense ganas de comer; cando non hai, tense fame.*¹⁷⁰ (f. 16).
170. *Cando menos se pensa salta a lebre.*¹⁷¹ (f. 15).
171. *Cando millor se atopaba na cama, comezou a choverlle nela. / Cando millor se atopaba na cama, deu en choverlle nela.*¹⁷² (f. 16).
172. *Cando non hai *xuicio, hai *xuicios. / Cando non hai xuicio houbo xuicio.*¹⁷³ (f. 13).
173. *Cando o santo está de cara, aproveitarse. / Cando o santo se pon de cara, non virarlle o ciú.*¹⁷⁴ (f. 09).
174. *Cando o viño n'está polas mubes, están as mubes polo viño.*¹⁷⁵ (f. 04).

¹⁵⁵ *Cada un sabe de si.*

¹⁵⁶ 1: *Caldo sin tasa e pan a fartar, con que eso haxa xa hai. / 2: Pan sin tasa e caldo a fartar, inda que non haxa mais.*

¹⁵⁷ *Calquera can pilla un oso.*

¹⁵⁸ *Calquera can pilla un oso.*

¹⁵⁹ *Calzar alparagatas, ir cós pes descalzos.*

¹⁶⁰ *Camiñar entre toxos, espiñas de cote.*

¹⁶¹ *Camiño que andar, nunca falta... hastra que se morre.*

¹⁶² 1: *Can de moito vicio, palleiro roubado. / 2: Can de moito vicio, palleiro mal gardado.*

¹⁶³ *Can na cadea di “vou vou” e non chega.*

¹⁶⁴ 1: *Can que se da con todos n'é de ninguén. / 2: Cadelo que se da con todos n'é de ninguén.*

¹⁶⁵ *Cando a galiña se revolve, tamén se revolve o tempo.*

¹⁶⁶ 1: *Cando a mesa está posta, veñen as moscas. / 2: Á mesa posta, acoden as moscas.*

¹⁶⁷ *Cando a mora madura, xa pinta a uva.* [Prado]

¹⁶⁸ *Cando a vaca é de moitos non se pensa más que en muxila.*

¹⁶⁹ *Cando descarga o nubeiro, non repara nos eidos.*

¹⁷⁰ *Cando hai que comer, ténse ganas de comer; cando non hai, tense fame.*

¹⁷¹ *Cando menos se pensa salta a lebre.*

¹⁷² 1: *Cando millor se atopaba na cama, comezou a choverlle n'ela. / 2: Cando millor se atopaba na cama, deu en choverlle n'ela.*

¹⁷³ 1: *Cando non hai xuicio, hai xuicios. / 2: Cando non hai xuicio houbo xuicio.*

¹⁷⁴ 1: *Cando o santo está de cara, aproveitarse. / 2: Cando o santo se pon de cara, non virarlle o ciú.*

¹⁷⁵ *Cando o viño n'está pol-as mubes, están as mubes pol-o viño.* [N. de edición: *Estar polas mubes* significa “estar moi caro”. Unha das maneiras galegas de dicir que un produto está caro é que non se lle chega (sobreenténdese ‘de alto que está’); por iso *está polas mubes* que no mundo tradicional que non coñecen a aviación significa “altísimo”. *Estar as mubes polo viño*, en cambio, significa “esta-lo viño rebaixado con auga para podelo vender máis barato ó dar menos cantidade real de viño en cada medida”].

175. *Cando se carga pénsase na descarga.*¹⁷⁶ (f. 07).
176. *Cando se come traballan os dentes. / Traballamos sempre: hastra cando comemos, traballan os dentes.*¹⁷⁷ (f. 11).
177. *Cando todos choran, o crego canta. / Cando todos choran, canta o crego.*¹⁷⁸ (f. 03).
178. *Cando un goza do que lle acomoda, díás veces se goza. / Cando se goza do que se aforra, duas veces se goza.*¹⁷⁹ (f. 04).
179. *Cando *Dios dá non é migalleiro. / Cando *Dios da n'é migalleiro.*¹⁸⁰ (f. 03).
180. *Cando *Dios quer, a tódolos ventos chove.*¹⁸¹ (f. 04).
181. *Canta más presa más vagar.*¹⁸² (f. 14).
182. *Canto más burro, más peixe.*¹⁸³ (f. 20).
183. *Canto más lonxe dos que mandan, millor. / Dos que mandan, canto mais lonxe.*¹⁸⁴ (f. 11).
184. *Canto poide ter o probe, cómeo no día.*¹⁸⁵ (f. 06).
185. *Cara limpia non é como cara lavada.*¹⁸⁶ (f. 07).
186. *Carga ben comprida vale por díás.*¹⁸⁷ (f. 18).
187. *Carneiros i-ovellas, gando da miseria.*¹⁸⁸ (f. 12).
188. *Carne, do día, e pan, de onte.*¹⁸⁹ (f. 08).
189. *Cas á porta, cadelas na casa. / Cadelas na casa, cás á porta.*¹⁹⁰ (f. 06).
190. *Cas díás pernas *iguales n'houbera coxos.*¹⁹¹ (f. 21).
191. *Casa de pais, escola de fillos.*¹⁹² (f. 11).
192. *Casa emprestada parece que bota fóra a un.*¹⁹³ (f. 17).
193. *Casa onde non hai, logo se goberna.*¹⁹⁴ (f. 08).
194. *Catro xastres fan un home, e *gracias. / Sete xastres fan un home, e gracias.*¹⁹⁵ (f. 06).
195. *Co medo á morte mórrrese más axiña.*¹⁹⁶ (f. 16).
196. *Co que xunta a formiga non come o boi.*¹⁹⁷ (f. 14).
197. *Co San Cosme, acabáronse as festas.*¹⁹⁸ (f. 18).
198. *Co vran tódolos bechos *rexurden.*¹⁹⁹ (f. 04).
199. *Colle o que che dan, inda que tires con il. / Colle o que che regalan, inda que tires cu-il*²⁰⁰ (f. 05).

¹⁷⁶ *Cando se carga pénsase na descarga.*

¹⁷⁷ 1: *Cando se come traballan os dentes. / 2: Traballamos sempre: hastra cando comemos, traballan os dentes.*

¹⁷⁸ 1: *Cando todos choran o crego canta. / 2: Cando todos choran canta o crego.*

¹⁷⁹ 1: *Cando un goza do que lle acomoda, duas veces se goza. / 2: Cando se goza do que se aforra, duas veces se goza.*

¹⁸⁰ 1: *Cando Dios da non é migalleiro. / 2: Cando Dios da n'é migalleiro.*

¹⁸¹ *Cando Dios quer, a todol-os ventos chove.*

¹⁸² *Canta más presa más vagar.*

¹⁸³ *Canto más burro, más peixe.*

¹⁸⁴ 1: *Canto más lonxe dos que mandan, millor. / 2: Dos que mandan, canto mais lonxe.*

¹⁸⁵ *Canto poide tel-o probe, cómeo no dia.*

¹⁸⁶ *Cara limpia n'é como cara lavada.*

¹⁸⁷ *Carga ben comprida vale por duas.*

¹⁸⁸ *Carneiros y-ovellas, gando da miseria.*

¹⁸⁹ *Carne, do dia, e pan, de onte.*

¹⁹⁰ 1: *Cas á porta, cadelas na casa. / 2: Cadelas na casa, cás á porta.*

¹⁹¹ *Cás duas pernas iguales n'houbera coxos.*

¹⁹² *Casa de pais, escola de fillos.*

¹⁹³ *Casa emprestada parece que bota fora a un.*

¹⁹⁴ *Casa onde non hai, logo se goberna.*

¹⁹⁵ 1: *Catro xastres fan un home, e gracias. / 2: Sete xastres fan un home, e gracias.*

¹⁹⁶ *Cô medo á morte mórrrese mais axiña.*

¹⁹⁷ *Cô que xunta a formiga non come o boi.*

¹⁹⁸ *Cô San Cosme, acabáronse as festas.*

¹⁹⁹ *Co ¿vran / vran? todol-os bechos rexurden.*

²⁰⁰ 1: *Colle o que che dan, inda que tires cu-il. / 2: Colle o que che regalan, inda que tires cu-il.*

200. *Colleume a man un ladrón, e despois contei os dedos.*²⁰¹ (f. 10).
201. *Cómase ou non se coma, os dentes gástanse.*²⁰² (f. 06).
202. *Comer na casa allea presta máis que na de un.*²⁰³ (f. 02).
203. *Comer, onde se queira, e *dormir, na casa.*²⁰⁴ (f. 07).
204. *Con bo nabo ben se f...*²⁰⁵ (f. 05).
205. *Con calma e tempo, todo se dá feito.*²⁰⁶ (f. 06).
206. *Consellos, dos vellos.*²⁰⁷ (f. 15).
207. *Conta de tolos, ganancia de cordos.*²⁰⁸ (f. 14).
208. *Contas ó dia levadas, nunca son equivocadas.*²⁰⁹ (f. 12).
209. *Contei onde me abrigaba, e quedei fóra. / Dixen onde me abrigaba, e quedei fora.*²¹⁰ (f. 06).
210. *Contra o que *Dios manda, non val ir.*²¹¹ (f. 05).
211. *Conversa de lavadeiro, deixala ir en i-auga. / Conversa de lavadeiro, deixala ir polo regueiro*²¹² (f. 08).
212. *Corre o ouro pra o tesouro.*²¹³ (f. 15).
213. *Corte ou cortello. / Ou corte ou cortello.*²¹⁴ (f. 13).
214. *Crego feito, muller é.*²¹⁵ (f. 04).
215. *Cría corvos e guitaranche os ollos.*²¹⁶ (f. 18).
216. *Cunha muller xa vai un ben servido. / Cunha muller xa un vai ben servido.*²¹⁷ (f. 21).
217. *Chámame o amo, fai que non *oies.*²¹⁸ (f. 13).
218. *Da risa ás bágoas media o fuciño. / Da risa ás bágoas non media mais que o fuciño.*²¹⁹ (f. 10).
219. *Dáme pan e chámame can.*²²⁰ (f. 01).
220. *Dáme pan e chámame tonto.*²²¹ (f. 01).
221. *De neno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro, e de vello, can.*²²² (f. 12).
222. *De terra, mantéñense as cobras.*²²³ (f. 17).
223. *De *Dios ninguén se esconde.*²²⁴ (f. 18).
224. *Despois que eu morra, que pare o muíño.*²²⁵ (f. 09).
225. *Día de todo, *visperas de nada.*²²⁶ (f. 16).
226. *Día de *amorrada *vispora de nada.*²²⁷ (f. 09).
227. *Dios sabe o que fai, e nós n'o entendemos.*²²⁸ (f. 13).

²⁰¹ *Colleume a man un ladrón, e despois contei os dedos.*

²⁰² *Cómase ou non se coma, os dentes gástanse.*

²⁰³ *Comer na casa allea presta más que na de un.*

²⁰⁴ *Comer onde se queira, e dormir na casa.*

²⁰⁵ *Con bó nabo ben se f...*

²⁰⁶ 1: *Con calma e tempo, todo se da feito. / 2: Con calma e tempo, todo se da feito.*

²⁰⁷ *Consellos, dos vellos.*

²⁰⁸ *Conta de tolos, ganancia de cordos.*

²⁰⁹ *Contas ó dia levadas, nunca son equivocadas. [Prado]*

²¹⁰ 1: *Contei onde me abrigaba, e quedei fora. / 2: Dixen onde me abrigaba, e quedei fora.*

²¹¹ *Contra o que Dios manda, non val ir.*

²¹² 1: *Conversa de lavadeiro, deixala ir en y-auga. / 2: Conversa de lavadeiro, deixala ir pol-o regueiro.*

²¹³ *Corre o ouro pra o tesouro.*

²¹⁴ 1: *Corte ou cortello. / 2: Ou corte ou cortello.*

²¹⁵ *Crego feito, muller é.*

²¹⁶ *Cría corvos e guitaránche os ollos.*

²¹⁷ 1: *C'unha muller xa vai un ben servido. / 2: C'unha muller xa un vai ben servido.*

²¹⁸ *Chámame o amo, fai que non oyas.*

²¹⁹ 1: *Da risa ás bágoas media o fuciño. / 2: Da risa ás bágoas non media mais que o fuciño.*

²²⁰ *Dame pan e chámame can.*

²²¹ *Dame pan e chámame tonto.*

²²² *De neno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro, e de vello, can.*

²²³ *De terra, mantéñense as cobras.*

²²⁴ *De Dios ninguén se esconde.*

²²⁵ *Despois que eu morra, que pare o muíño.*

²²⁶ *Día de todo, visperas de nada.*

²²⁷ *Día de *amorrada vispora de nada.*

²²⁸ *Dios sabe o que fai, e nós n'o entendemos.*

228. *Do estar quedo ó estar morto, non vai moito.*²²⁹ (f. 04).
229. *Do mal que un fai non ten toda a culpa.*²³⁰ (f. 02).
230. *Do outubro en diante, pitanza fumeante. / Do outono pra diante, a pitanza fumeante.*²³¹ (f. 12).
231. *Do porco todo se aproveita.*²³² (f. 15).
232. *En casa chea tamén pode haber fame.*²³³ (f. 05).
233. *En pano podre non gaste-lo fio.*²³⁴ (f. 10).
234. *En Redes non te quedes, en Ares non te pares, en Caamouco para pouco. / En Ares non te pares, en Caamouco para pouco.*²³⁵ (f. 03).
235. *En tempo de cas todo son ouveos.*²³⁶ (f. 12).
236. *En tempo de eiras, nin domingo nin festas.*²³⁷ (f. 12).
237. *En tocantes a repartir, cada un quer o millor pra si. / En tocantes a repartir, cada un arrima o millor pra sí.*²³⁸ (f. 12).
238. *En xaneiro anda a noite tralo dia. / En xaneiro anda a noite co día ás porfiás.*²³⁹ (f. 19).
239. *En *outubre, graus curados e viños de nai sacados. / No outono, graus curados e viños de nai sacados.*²⁴⁰ (f. 12).
240. *Encargo feito, cartiños por diante. / Encargo feito, pide os cartiños por diante.*²⁴¹ (f. 06).
241. *Entre mozo e moza, o carreiriño polo medio.*²⁴² (f. 20).
242. *Espiga caída mata á ovella.*²⁴³ (f. 12).
243. *Esquece o que non convén.*²⁴⁴ (f. 06).
244. *Estaba cego por ela, i-andivo ás palpadelas.*²⁴⁵ (f. 04).
245. *Estaba en coiro i-envolveuse nun cacho de rede. / Estaba en coiro i-envolveuse nun pedazo de rede.*²⁴⁶ (f. 03).
246. *Esterco de galinha, esterco quente.*²⁴⁷ (f. 06).
247. *Fai más festa o que toca as *campanas que quen vai na procesión.*²⁴⁸ (f. 18).
248. *Fai más un pai por cen fillos que cen fillos por un pai.*²⁴⁹ (f. 14).
249. *Faise de un o que se quer, cando lle poñen o pé no pescozo.*²⁵⁰ (f. 20).
250. *Fálase da feira *según vai nela.*²⁵¹ (f. 13).

²²⁹ *Do estar quedo ó estar morto, non vai moito.*

²³⁰ *Do mal que un fai non ten toda a culpa.*

²³¹ 1: *Do outubro en diante, pitanza fumeante.* / 2: *Do outono pra diante, a pitanza fumeante.*

²³² *Do porco todo se aproveita.*

²³³ *En casa chea tamén pode haber fame.*

²³⁴ *En pano podre non gastel-o fio.*

²³⁵ 1: *En Redes non te quedes, en Ares non te pares, en Caamouco para pouco.* / 2: *En Ares non te pares, en Caamouco para pouco.*

²³⁶ *En tempo de cas todo son ouveos.*

²³⁷ 1: *En tempo de eiras, nin domingo nin festas.* [Prado] / 2: *En tempo de eiras, nin domingo nin festas.*

²³⁸ 1: *En tocantes a repartir, cada un quer o millor pra si.* / 2: *En tocantes a repartir, cada un arrima o millor pra sí.*

²³⁹ 1: *En xaneiro anda a noite tral-o dia.* / 2: *En xaneiro anda a noite cō dia ás porfiás.*

²⁴⁰ 1: *En outubre, graus curados e viños de nai sacados.* / 2: *No outono, graus curados e viños de nai sacados.*

²⁴¹ 1: *Encargo feito, cartiños por diante.* / 2: *Encargo feito, pide os cartiños por diante.*

²⁴² *Entre mozo e moza, o carreiriño pol-o medio.*

²⁴³ *Espiga caída mata á ovella.* [Prado]

²⁴⁴ *Esquece o que non convén.*

²⁴⁵ *Estaba cego por ela, y-andivo ás palpadelas.*

²⁴⁶ 1: *Estaba en coiro y-envolveuse n'un cacho de rede.* / 2: *Estaba en coiro y-envolveuse n'un pedazo de rede.*

²⁴⁷ *Esterco de galinha, esterco quente.*

²⁴⁸ *Fai mais festa o que toca as campanas que quen vai na procesión.*

²⁴⁹ *Fai mais un pai por cen fillos que cen fillos por un pai.*

²⁵⁰ *Faise de un o que se quer, cando lle poñen o pe no pescozo.*

²⁵¹ *Fálase da feira según vai n'ela.*

251. *Faltriqueira rachada non *sirve pra gardar. / Quixo encher unha faltriqueira rachada.*²⁵² (f. 09).
252. *Fame do pobre, fartura do rico.*²⁵³ (f. 15).
253. *Festa todo o ano cansaría más que o traballo.*²⁵⁴ (f. 07).
254. *Firmar, tras de ler un por si.*²⁵⁵ (f. 20).
255. *Folgar sempre tamén cansa. / Folgar sempre tamén cansaría*²⁵⁶ (f. 04).
256. *Gaita *sola non fai festa.*²⁵⁷ (f. 01).
257. *Galo no poleiro está no seguro, *mentras non sai ou n'o botan.*²⁵⁸ (f. 14).
258. *Gardar boa crianza con quen a ten.*²⁵⁹ (f. 05).
259. *Gastar *sin tino, dar de fuciños.*²⁶⁰ (f. 20).
260. *Gata axaneirada, ben sei como acaba.*²⁶¹ (f. 06).
261. *Golfiños pola beira, mal tempo ás carreiras. / Golfiños na ribeira, tronada ás carreiras.*²⁶² (f. 19).
262. *Hai a quen non lle chega o sol polo día, e tamén o quixerá pola noite.*²⁶³ (f. 21).
263. *Hai bois que teñen cornos pra adornárense.*²⁶⁴ (f. 03).
264. *Hai más cas que ósos.*²⁶⁵ (f. 12).
265. *Hai que chamar por *Dios de maneira que nos queira oír. / Hai que chamar por Dios de modo que nos queira oír.*²⁶⁶ (f. 16).
266. *Hai que estar ás verdes e mais ás maduras.*²⁶⁷ (f. 15).
267. *Hai quen morre de medo a morrer.*²⁶⁸ (f. 19).
268. *Hai quen toda a vida morre.*²⁶⁹ (f. 19).
269. *Hai tolos ós que ás veces dálles por ser cordos. / Hai tolos por falta de miolos y-outros por sobra.*²⁷⁰ (f. 01).
270. *Hai tolos por falta de miolos e tamén por sobra.*²⁷¹ (f. 03).
271. *Haxa pan e coza o forno.*²⁷² (f. 13).
272. *Hai que estar a velas vir.*²⁷³ (f. 15).
273. *Home casado muller é.*²⁷⁴ (f. 04).
274. *Home de palla é pallazo.*²⁷⁵ (f. 07).
275. *Home falso astra cando se ri regaña os dentes.*²⁷⁶ (f. 09).
276. *Home pouson é bo pra ir busca-la morte.*²⁷⁷ (f. 08).

²⁵² 1: *Faltriqueira rachada non sirve pra gardar. / 2: *Quixo encher unha faltriqueira rachada.*

²⁵³ *Fame do pobre, fartura do rico.*

²⁵⁴ *Festa todo o ano cansaría más que o traballo.*

²⁵⁵ *Firmar, tras de ler un por si.*

²⁵⁶ 1: *Folgar sempre tamén cansa. / 2: Folgar sempre tamén cansaría.*

²⁵⁷ *Gaita sola non fai festa.*

²⁵⁸ *Galo no poleiro está no seguro, mentras non sai ou nô botan.*

²⁵⁹ *Gardar boa crianza con quen-a ten.*

²⁶⁰ *Gastar sin tino, dar de fuciños.*

²⁶¹ *Gata axaneirada, ben sei como acaba.*

²⁶² 1: *Golfiños pola beira, mal tempo ás carreiras. / 2: Golfiños na ribeira, tronada ás carreiras.*

²⁶³ *Hai a quen non lle chega o sol polo día, e tamén-o quixerá pola noite.*

²⁶⁴ *Hai bois que teñen cornos pra adornárense.*

²⁶⁵ *Hai más cas que ósos.*

²⁶⁶ 1: *Hai que chamar por Dios de maneira que nos queira oír. / 2: Hai que chamar pro Dios de modo que nos queira oír.*

²⁶⁷ *Hay que estar ás verdes e mais ás maduras.*

²⁶⁸ *Hai quen morre de medo a morrer.*

²⁶⁹ *Hai quen toda a vida morre.*

²⁷⁰ *Hai tolos ós que ás veces dálles por ser cordos.*

²⁷¹ 1: *Hai tolos por falta de miolos e tamén por sobra. / 2: Hai tolos por falta de miolos y-outros por sobra.*

²⁷² *Haxa pan e coza o forno.*

²⁷³ 1: *Estar a velas vir. / 2: Hay que estar a velas vir.*

²⁷⁴ *Home casado muller é.*

²⁷⁵ *Home de palla é pallazo.*

²⁷⁶ *Home falso hastra cando se ri regaña os dentes.*

²⁷⁷ 1: *Home pouson é bo pra ir busca-la morte. / 2: É bo pra ir busca-la morte.*

277. *Home pousón, pra ir busca-la morte.*²⁷⁸ (f. 11).
278. *Home que baila con zocos leva a música nos pés.*²⁷⁹ (f. 11).
279. *Home sosegado, aire; home enfurecido, vento.*²⁸⁰ (f. 13).
280. *Imos por onde podemos ou por onde nos deixan.*²⁸¹ (f. 03).
281. *Inda que a sona renda é, ben está boa sona ter. / Inda que a sona non se ve, ben está boa sona ter.*²⁸² (f. 04).
282. *Inda que non haxa que mallar, non sobra a eira.*²⁸³ (f. 14).
283. *Inda que non se vaia ó mar, non está de más deprender a nadar.*²⁸⁴ (f. 09).
284. *Inda que se teñan dous ollos e dúas orellas, por algo non se ten más que unha *lengua.*²⁸⁵ (f. 17).
285. *Inda que se *gane o preito, non se libra un das *costas.*²⁸⁶ (f. 07).
286. *Inda que un sexa vello, o bo gusta velo. / Inda que un sexa vello, o que [é] bó gusta velo.*²⁸⁷ (f. 06).
287. *Ir a modo é ir con modo. / Ir a modo e mais con modo.*²⁸⁸ (f. 14).
288. *Labor feito non ten presa.*²⁸⁹ (f. 16).
289. *Labor feito non ten presa.*²⁹⁰ (f. 08).
290. **Limosna do rico, e do probe agarimo.*²⁹¹ (f. 06).
291. *Logo que a chola quece, o demais serve. / Logo que a chola quece, todo o demais serve.*²⁹² (f. 12).
292. *Máis caga un boi que cen anduriñas.*²⁹³ (f. 20).
293. *Máis confianza no mar que no río.*²⁹⁴ (f. 09).
294. *Máis cría o sol que a i-auga. / Mais cría o sol do que a y-auga.*²⁹⁵ (f. 10).
295. *Mal da moza que ó mozo lle ten que pór un interdito.*²⁹⁶ (f. 19).
296. *Manda quen pode.*²⁹⁷ (f. 06).
297. *Mans da curia, poutas son. / Mans da curia e mans de ladrón, poutas son.*²⁹⁸ (f. 08).
298. *Mans de ladrón, poutas son.*²⁹⁹ (f. 08).
299. *Mata-la fame é a millor morte.*³⁰⁰ (f. 01).
300. *Medra o home pra devecer.*³⁰¹ (f. 01).
301. *Millo miúdo, pan de paxaros.*³⁰² (f. 06).
302. *Moitas cousas se fan de balde que pagando non se fixeran.*³⁰³ (f. 07).
303. *Moitas formigas poden cun escarabello.*³⁰⁴ (f. 03).

²⁷⁸ *Home pousón, pra ir buscrala morte.*

²⁷⁹ *Home que baila con zocos leva a música nos pes.*

²⁸⁰ *Home sosegado, aire; home enfurecido, vento.*

²⁸¹ *Imos por onde podemos ou por onde nos deixan.*

²⁸² 1: *Inda que a sona renda(?) é, ben está boa sona ter. / 2: Inda que a sona non se ve, ben está boa sona ter.*

²⁸³ *Inda que non haxa que mallar, non sobra a eira.*

²⁸⁴ *Inda que non se vaya ó mar, non está de más deprender a nadar.*

²⁸⁵ *Inda que se teñan dous ollos e duas orellas, por algo non se ten más que unha lengua.*

²⁸⁶ *Inda que se gane o preito, non se libra un das costas.*

²⁸⁷ 1: *Inda que un sexa vello, o bó gusta velo. / 2: Inda que un sexa vello, o que [é] bó gusta velo.*

²⁸⁸ 1: *Ir a modo é ir con modo. / 2: *Ir a modo e mais con modo.*

²⁸⁹ *Labor feito non ten presa.*

²⁹⁰ *Labor feito non ten presa.*

²⁹¹ **limosna do rico, e do probe agarimo.*

²⁹² 1: *Logo que a chola quece, o demais serve. / 2: Logo que a chola quece, todo o demais serve.*

²⁹³ *Máis caga un boi que cen anduriñas.*

²⁹⁴ *Máis confianza no mar que no río.*

²⁹⁵ 1: *Mais cría o sol que a y-auga. / 2: Mais cría o sol do que a y-auga.*

²⁹⁶ *Mal da moza que ó mozo lle ten que por un interdito.*

²⁹⁷ *Manda quen pode.*

²⁹⁸ 1: *Mans da curia, poutas son. / 2: Mans da curia e mans de ladrón, poutas son.*

²⁹⁹ *Mans de ladrón, poutas son.*

³⁰⁰ *Mata-la fame é a millor morte.*

³⁰¹ *Medra o home pra devecer.*

³⁰² *Millo miúdo, pan de paxaros.*

³⁰³ *Moitas cousas se fan de balde que pagando non se fixeran.*

³⁰⁴ *Moitas formigas poden c'un escarabello.*

304. *Moitas formigas poden cun escarabello.*³⁰⁵ (f. 04).
305. *Moito sabe o demo, por ser demo e por ser vello.*³⁰⁶ (f. 19).
306. *Moitos fan de tripas corazón.*³⁰⁷ (f. 13).
307. *Moza que ela non se quer gardar, n'a gardan os máis. / Moza que ela non se quer gardar, que a garde/gardaa o demo.*³⁰⁸ (f. 12).
308. *Muller que se compón, non se compón pra si.*³⁰⁹ (f. 09).
309. *Muller vella e sol posto, tanto ten. / Sol posto e muller vella, non quentan.*³¹⁰ (f. 03).
310. *Muller vella xa n'é muller. Home vello inda é home. / Muller vella non é muller.*³¹¹ (f. 03).
311. *Música delgadiña, pra os da vila.*³¹² (f. 07).
312. *Na boda de Xan Pingón, chegou e non sobrou, e *si houbera máis inda se comía.*³¹³ (f. 08).
313. *Na cas da veciña atan os cas con longanizas.*³¹⁴ (f. 11).
314. *Na casa da fame non morre o dono. / Na casa da fame non morre o seu dono.*³¹⁵ (f. 15).
315. *Na casa que se derruba, nin os ratos paran.*³¹⁶ (f. 10).
316. *Na casa ser e fóra parecer. / : Na casa ser e na praza parecer.*³¹⁷ (f. 09).
317. *Na guerra todos son valentes.*³¹⁸ (f. 05).
318. *Na terra de aquel home, quen non ten non come. / Na terra de aquel home, o que non ten que comer non come.*³¹⁹ (f. 07).
319. *Na terra dos lobos, ouvear como todos.*³²⁰ (f. 10).
320. *Na xente nova anda o formigo. / Ca xente nova anda o formigo.*³²¹ (f. 11).
321. *Nacemos pra morrer.*³²² (f. 16).
322. *Nas rúas da vila todo parece ben; pero nas eiras son as medas as que falan.*³²³ (f. 02).
323. *Nas tuás contas, medida colmada, e nas alleas sempre axustada.*³²⁴ (f. 12).
324. *Neno que chora fai o seu oficio.*³²⁵ (f. 07).
325. *Nin burlarse das leis nin gardalas moi xustiño.*³²⁶ (f. 21).
326. *Nin en inverno *sin capa, nin en vrou *sin cabaza. / Nin en inverno sin capa,*

³⁰⁵ *Moitas formigas poden c'un escarabello.* [Repetido]

³⁰⁶ *Moito sabe o demo, por ser demo e por ser vello.*

³⁰⁷ *Moitos fan de tripas corazón.*

³⁰⁸ 1: *Moza que ela non se quer gardar, ná gardan os mais. / 2: Moza que ela non se quer gardar, que a garde/gardaa o demo.*

³⁰⁹ *Muller que se compón, non se compón pra si.*

³¹⁰ 1: *Muller vella e sol posto, tanto ten. / 2: Sol posto e muller vella, non quentan.*

³¹¹ 1: *Muller vella n'é muller. / 2: Muller vella xa n'é muller. Home vello inda é home.*

³¹² *Música delgadiña, pra os da vila.*

³¹³ *Na boda de Xan Pingón, chegou e non sobrou, e si houbera más inda se comía.*

³¹⁴ *Na cas da veciña atan os cas con longanizas.*

³¹⁵ 1: *Na casa da fame non morre o dono. / 2: Na casa da fame non morre o seu dono.*

³¹⁶ *Na casa que se derruba, nin os ratos paran.*

³¹⁷ 1: *Na casa ser e fóra parecer. / 2: Na casa ser e na praza parecer.*

³¹⁸ *Na guerra todos son valentes.*

³¹⁹ 1: *Na terra de aquel home, quen non ten non come. / 2: Na terra de aquel home, o que non ten que comer non come.*

³²⁰ *Na terra dos lobos, ouvear como todos.*

³²¹ 1: *Na xente nova anda o formigo. / 2: Ca xente nova anda o formigo.*

³²² *Nacemos pra morrer.*

³²³ *Nas ruas da vila todo parece ben; pero nas eiras son as medas as que falan.*

³²⁴ *Nas tuás contas, medida colmada, e nas alleas sempre axustada.*

³²⁵ *Neno que chora fai o seu oficio.*

³²⁶ *Nin burlarse das leis nin gardalas moi xustiño.*

- nin en vrau *sin calabaza. [Prado]³²⁷ (f. 12).
327. *Nin ir tan de presa que se chegue antes de tempo.*³²⁸ (f. 17).
328. *Nin ó mar sobra auga, nin ó home leña, nin ó avarento riqueza.*³²⁹ (f. 04).
329. *Nin por moito follaxe, hai más froita. / Nin por moito follaxe, hai más froita nas albres.*³³⁰ (f. 04).
330. *Nin tanto peixe que rompa a rede. / Nin tanto peixe que esconde a rede.*³³¹ (f. 04).
331. *Ninguén pode fuxir de si.*³³² (f. 09).
332. *Ninguén tira pedras ó seu tellado.*³³³ (f. 17).
333. *No día da Ascensión nin os paxaros removen os ovos no niño. / No día da Ascensión nin os paxaros revolven/ remexen os ovos no niño.*³³⁴ (f. 13).
334. *No *xuzgado está o tobo dos animais más ruís.*³³⁵ (f. 02).
335. *No *xuzgado está o tobo dos más feros lobos.*³³⁶ (f. 02).
336. *Non as fas, non as temas.*³³⁷ (f. 17).
337. *Non comer por vergonza, é cousa tonta.*³³⁸ (f. 19).
338. *Non é boa a anada astra que se garda na casa.*³³⁹ (f. 01).
339. *Non é de ouro todo o que reloce.*³⁴⁰ (f. 17).
340. *Non encargues *sin bota-los cartos por diante. / Non fagas encargo sin bota-los cartos por diante*³⁴¹ (f. 06).
341. *N'hai mal que n'admita peor.*³⁴² (f. 15).
342. *N'hai que alegrarse do mal alleo.*³⁴³ (f. 21).
343. *Non morre a mala herba. / Mala herba non morre.*³⁴⁴ (f. 15).
344. *Non naceu o pan cocido. / O pan non nace cocido.*³⁴⁵ (f. 12).
345. *Non perde os estribos o que non ten pés.*³⁴⁶ (f. 17).
346. *Non pode ergue-la cabeza o que ten o pé no pescozo. / Non pode ergue-la cabeza quen ten o pé no pescozo.*³⁴⁷ (f. 19).
347. *Non se anda *sólo cos pés.*³⁴⁸ (f. 21).
348. *Non se chama un, que o chaman.*³⁴⁹ (f. 07).
349. *Non se dá limosna *sin que se pida.*³⁵⁰ (f. 17).

³²⁷ 1: *Nin en inverno sin capa, nin en vran sin calabaza. [Prado]* / 2: *Nin en inverno sin capa, nin en vran sin cabaza.* [N. de ed.: PRADO di *Nin en inverno sin capa*'nin en vrau sin calabaza. (PRADO: 1906-55)].

³²⁸ *Nin ir tan de presa que se chegue antes de tempo.*

³²⁹ *Nin ó mar sobra auga, nin ó home leña, nin ó avarento riqueza.*

³³⁰ 1: *Nin por moito follaxe, hai más froita. / 2: Nin por moito follaxe, hai más froita nas albres.*

³³¹ 1: *Nin tanto peixe que rompa a rede. / 2: Nin tanto peixe que esconde a rede.*

³³² *Ninguén pode fuxir de si.*

³³³ *Ninguén tira pedras o seu tellado.*

³³⁴ 1: *No día da Ascensión nin os paxaros removen os ovos no niño. / 2: No dia da Ascensión nin os paxaros revolven/ remexen os ovos no niño.*

³³⁵ *No xuzgado está o tobo dos animais más ruís.*

³³⁶ *No xuzgado está o tobo dos más feros lobos.*

³³⁷ *Noas fas, noas temas.*

³³⁸ *Non comer por vergonza, é cousa tonta.*

³³⁹ 1: *Non é boa a anada hastra que se garda na casa.* / 2: *Non é boa a anada mentres non está gardada.*

³⁴⁰ *Non é de ouro todo o que reloce.*

³⁴¹ 1: *Non encargues sin botal-los cartos por diante.* / 2: *Non fagas encargo sin botal-los cartos por diante.*

³⁴² *N'hai mal que n'admita peor.*

³⁴³ *N'hai que alegrarse do mal alleo.*

³⁴⁴ 1: *Non morre a mala herba. / 2: Mala herba non morre.*

³⁴⁵ 1: *Non naceu o pan cocido. / 2: O pan non nace cocido.*

³⁴⁶ *Non perde os estribos o que non ten pes.*

³⁴⁷ 1: *Non pode erguel-a cabeza o que ten o pé no pescozo. / 2: Non pode erguel-a cabeza quen ten o pé no pescozo.*

³⁴⁸ *Non se anda sólo cós pés.*

³⁴⁹ *Non se chama un, que o chaman.*

³⁵⁰ *Non se da *limosna sin que se pida.*

350. *Non se morre máis que unha vez.*³⁵¹ (f. 16).
351. *Non se morre más que unha vez.*³⁵² (f. 19).
352. *Non se morre *sin estar de *Dios.*³⁵³ (f. 07).
353. *Non se remexe onde non hai.*³⁵⁴ (f. 01).
354. *Non se sabe o que val a saíde astra que se perde.*³⁵⁵ (f. 15).
355. *Non se vai a Roma nunha hora.*³⁵⁶ (f. 20).
356. *Non sempre está o alcacén pra gaitas.*³⁵⁷ (f. 11).
357. *Non somos como queremos, *sinon como cadra.*³⁵⁸ (f. 02).
358. *Non te casas, hache pesar; cásaste, hache pesar.*³⁵⁹ (f. 02).
359. *Non ter e andar á mioca, tanto monta.*³⁶⁰ (f. 07).
360. *Non val o arruallo pra quen está no allo.*³⁶¹ (f. 21).
361. *Nunca están ben as pallas ó pé do lume. / Quita as pallas do pé do lume.*³⁶² (f. 01).
362. *Nunca o probe lle ganou preito ó rico.*³⁶³ (f. 17).
363. *Nunca se veu porco que non fozase.*³⁶⁴ (f. 16).
364. *O aire e mailo vento son irmaus.*³⁶⁵ (f. 20).
365. *O barato é caro.*³⁶⁶ (f. 20).
366. *O bo dente dá a todo.*³⁶⁷ (f. 17).
367. *O bo veciño non mete a ningúén na xusticia.*³⁶⁸ (f. 19).
368. *O caldo di o que leva o pote. / O caldo di o que se lle botou ó pote.*³⁶⁹ (f. 02).
369. *O camiñño que andas é de todos.*³⁷⁰ (f. 09).
370. *O capador percura pola *honestidá dos animais.*³⁷¹ (f. 14).
371. *O carreteiro deprendeu a ter calma.*³⁷² (f. 05).
372. *O caso son as obras, que os malos pensamentos bo mal teñen.*³⁷³ (f. 05).
373. *O cego non vía ca fame.*³⁷⁴ (f. 08).
374. *O cu é carne morta.*³⁷⁵ (f. 05).
375. *O dado á forza non vai polas ánimas.*³⁷⁶ (f. 06).
376. *O demo todo él é demo.*³⁷⁷ (f. 15).
377. *O dia que ti naciches, naceu a sarna e maila tiña.*³⁷⁸ (f. 04).
378. *O diñeiro fixose pra descanso da memoria.*³⁷⁹ (f. 01).
379. *O folgazán gárdalle a festa a tódolos santos.*³⁸⁰ (f. 19).

³⁵¹ *Non se morre mais que unha vez.*

³⁵² *Non se morre más que unha vez.*

³⁵³ *Non se morre sin estar de Dios.*

³⁵⁴ *Non se remexe onde non hai.*

³⁵⁵ *Non se sabe o que val a saíde hastra que se perde.*

³⁵⁶ *Non se vai a Roma n'unha hora.*

³⁵⁷ *Non sempre está o alcacén pra gaitas.*

³⁵⁸ *Non somos como queremos, sinon como cadra.*

³⁵⁹ *Non te casas, hache pesar; cásaste, hache pesar.*

³⁶⁰ *Non ter e andar á mioca, tanto monta.*

³⁶¹ *Non val o arruallo pra quen está no allo.*

³⁶² 1: *Nunca están ben as pallas ó pé do lume. / 2: QUITA AS PALLAS DO PÉ DO LUME.*

³⁶³ *Nunca o probe lle ganou preito ó rico.*

³⁶⁴ *Nunca se veu porco que non fozase.*

³⁶⁵ *O aire e mail-o vento son hirmaus.*

³⁶⁶ *O barato é caro.*

³⁶⁷ *O bó dente da a todo.*

³⁶⁸ *O bo veciño non mete a ningúén na xusticia.*

³⁶⁹ 1: *O caldo di o que leva o pote. / 2: O caldo di o que se lle botou ó pote.*

³⁷⁰ *O camiñño que andas é de todos.*

³⁷¹ *O capador percura pol-a honestidá dos animais.*

³⁷² *O carreteiro deprendeu a ter calma.*

³⁷³ *O caso son as obras, que os malos pensamientos bó mal teñen.*

³⁷⁴ *O cego non vía cā fame.*

³⁷⁵ *O cuí é carne morta.*

³⁷⁶ *O dado á forza non vai pol-as ánimas.*

³⁷⁷ *O demo todo él é demo.*

³⁷⁸ *O dia que ti naciches, naceu a sarna e mail-a tiña.*

³⁷⁹ *O diñeiro fixose pra descanso da memoria.*

³⁸⁰ *O folgazán gárdalle a festa a todol-os santos.*

380. *O gato astra xogando arrabuña.*³⁸¹ (f. 01).
381. *O gato do *escribano rata millor que o meu.*³⁸² (f. 17).
382. *O gato do *escribano rata millor que o meu.*³⁸³ (f. 19).
383. *Ó gato novo untarlle os pés con aceite.*³⁸⁴ (f. 09).
384. *O grilo dixo “cri cri” i-o sapo dixo “cro cro”, i-os dous dixerón o *mismo. / O grilo dixo “cri cri” i-o sapo dixo “cro cro”, e falaron ben os dous.*³⁸⁵ (f. 01).
385. *O mal do vello son os anos. / Os males do vello son os anos.*³⁸⁶ (f. 09).
386. *O mal sempre está de sobra.*³⁸⁷ (f. 04).
387. *O medo témolo todos: uns por fóra i-outros por dentro.*³⁸⁸ (f. 17).
388. *O moito que o pobre ten, cómeo no día.*³⁸⁹ (f. 06).
389. *O morcego quixo ser paxaro, e *solo se aventurou a *salir pola noite.*³⁹⁰ (f. 16).
390. *Ó morrer, acabáronse as ansias.*³⁹¹ (f. 04).
391. *O mudo non se pode confesar.*³⁹² (f. 21).
392. *O non ter i-o gastar lévanse mal y acaban por *reñer.*³⁹³ (f. 14).
393. *O novo di o que fai, o vello o que fixo i-o parvo o que pensa facer. / O novo di o que fai, o vello o que fixo i-o parvo o que teima/coida facer.*³⁹⁴ (f. 11).
394. *O oficio da muller é ben parecer.*³⁹⁵ (f. 03).
395. *O oficio más probe é andar ós cagallós.*³⁹⁶ (f. 19).
396. *O orballo tamén molla.*³⁹⁷ (f. 07).
397. *O pan non vén de seu pra a casa. / O pan non vai de seu pra a boca.*³⁹⁸ (f. 08).
398. *O papel terma do que poñen.*³⁹⁹ (f. 03).
399. *Ó pe do lume ben se está. / A carón do lume ben se está.*⁴⁰⁰ (f. 02).
400. *O pecado de ser vella non o *perdonan os mozos.*⁴⁰¹ (f. 18).
401. *O porco non repara nas pozas onde se deita. / O porco quer refrescar e non repara nas pozas onde se deita.*⁴⁰² (f. 10).
402. *O porco non sabe o fin que lle espera. / O porco non sabe o fin que lle agarda.*⁴⁰³ (f. 16).

³⁸¹ *O gato hastra xogando arrabuña.*

³⁸² *O gato do escribano rata millor que o meu.*

³⁸³ *O gato do escribano rata millor que o meu.*

³⁸⁴ *Ó gato novo untarlle os pes con aceite.*

³⁸⁵ 1: *O grilo dixo “cri cri” y o sapo dixo “cro cro”, y-os dous dixerón o mismo. / 2: O grilo dixo “cri cri” y o sapo dixo “cro cro”, e falaron ben os dous.*

³⁸⁶ 1: *O mal do vello son os anos. / 2: Os males do vello son os anos.*

³⁸⁷ *O mal siempre está de sobra.*

³⁸⁸ *O medo témolo todos: uns por fóra y-outros por dentro.*

³⁸⁹ 1: *O moito que o pobre ten, cómeo no día. / 2: O mais que teña o pobre, cómeo no dia.*

³⁹⁰ *O morcego quixo ser paxaro, e solo se aventurou a salir pol-a noite.*

³⁹¹ *Ó morrer, acabáronse as ansias.*

³⁹² *O mudo non se pode confesar.*

³⁹³ *O non ter y-o gastar lévanse mal y acaban por reñer.*

³⁹⁴ 1: *O novo di o que fai, o vello o que fixo y-o parvo o que pensa facer. / 2: O novo di o que fai, o vello o que fixo y-o parvo o que teima/coida facer.*

³⁹⁵ *O oficio da muller é ben parecer.*

³⁹⁶ *O oficio mais probe é andar ós cagallós.*

³⁹⁷ *O orballo tamén molla.*

³⁹⁸ 1: *O pan non ven de seu pra a casa. / 2: O pan non vai de seu pra a boca.*

³⁹⁹ *O papel terma do que poñen.*

⁴⁰⁰ 1: *Ó pe do lume ben se está. / 2: A carón do lume ben se está.*

⁴⁰¹ *O pecado de ser vella non-o perdonan os mozos.*

⁴⁰² 1: *O porco non repara nas pozas onde se deita. / 2: O porco quer refrescar e non repara nas pozas onde se deita.*

⁴⁰³ 1: *O porco non sabe o fin que lle espera. / 2: O porco non sabe o fin que lle agarda.*

403. *Ó porco, cozarlle o lombo. Ó cocho, cozarlle o lombo.*⁴⁰⁴ (f. 04).
404. *O probe con todo pode.*⁴⁰⁵ (f. 10).
405. *Ó pulpo botarlle aceite i-o estómago viño, que de auga xa ven fartiño. / O pulpo vén de auga ben fartiño, quer aceite no prato e no estómago viño.*⁴⁰⁶ (f. 05).
406. *O que a festa é, as *visporas o din. / O que a festa ha ser, as *vispora-lo din*⁴⁰⁷ (f. 09).
407. *O que acode *sin que o chamen, acode pola súa comenencia.*⁴⁰⁸ (f. 21).
408. *O que anda ás escuras, apalpa.*⁴⁰⁹ (f. 21).
409. *O que arma á trampa pode caer nela.*⁴¹⁰ (f. 21).
410. *O que caga no palleiro leva as pallas no cu.*⁴¹¹ (f. 15).
411. *O que camiña de presa leva moito adiantado pra afuciñar. / O que camiña de presa leva moito adiantado pra esbarar.*⁴¹² (f. 01).
412. *O que come nécoras fai que come.*⁴¹³ (f. 08).
413. *O que dá limosna a un mudo que diga: ¡Vaia polos meus difuntos!*⁴¹⁴ (f. 20).
414. *O que dá moitas voltas non anda ó dereito.*⁴¹⁵ (f. 21).
415. *Ó que dá parte, tócalle menos.*⁴¹⁶ (f. 14).
416. *O que dan de valde non val nada.*⁴¹⁷ (f. 08).
417. *O que de home lle falta ó xastre, sóbralle ó cavador.*⁴¹⁸ (f. 06).
418. *O que di o que non debe, *oie o que non quer.*⁴¹⁹ (f. 21).
419. *Ó que dorme moito, amanécelle pola tarde/tarde lle amanece. / Ó que dorme moito, logo se lle acaba o día*⁴²⁰ (f. 14).
420. *O que é de todos non é de ningüén.*⁴²¹ (f. 08).
421. *O que é tolo é do miolo.*⁴²² (f. 21).
422. *O que está calado, algo cavila.*⁴²³ (f. 01).
423. *Ó que está en coiro; unha perna lle tapa a outra.*⁴²⁴ (f. 18).
424. *O que está farto non come.*⁴²⁵ (f. 01).
425. *O que fai chourizos enche a tripa e non come.*⁴²⁶ (f. 16).
426. *O que fan os pais vaiano os fillos deprendendo. / O que os*

⁴⁰⁴ 1: *Ó porco cozarlle o lombo. / 2: Ó cocho cozarlle o lombo.*

⁴⁰⁵ *O probe con todo pode.*

⁴⁰⁶ 1: *Ó pulpo botarlle aceite y-o estómago viño, que de auga xa ven fartiño. / 2: O pulpo vén de auga ben fartiño, quer aceite no prato e no estómago viño.*

⁴⁰⁷ 1: *O que a festa é, as *visporas o din. / 2: O que a festa ha ser, as *visporas o din.*

⁴⁰⁸ *O que acode sin que o chamen, acode pola súa comenencia.*

⁴⁰⁹ *O que anda ás escuras, apalpa.*

⁴¹⁰ *O quearma á trampa pode caer n'ela.*

⁴¹¹ *O que caga no palleiro leva as pallas no cu.*

⁴¹² 1: *O que camiña de presa leva moito adiantado pra afuciñar. / 2: O que camiña de presa leva moito adiantado pra esbarar.*

⁴¹³ *O que come nécoras fai que come.*

⁴¹⁴ *O que da *limosna a un mudo que diga: ¡Vaya polos meus difuntos!*

⁴¹⁵ *O que da moitas voltas non anda ó dereito.*

⁴¹⁶ *Ó que dá parte, tócalle menos.*

⁴¹⁷ *O que dan de valde non val nada.*

⁴¹⁸ *O que de home lle falta ó xastre, sóbralle ó cavador.*

⁴¹⁹ *O que di o que non debe, oye o que non quer.*

⁴²⁰ 1: *Ó que dorme moito, amanécelle pola tarde/tarde lle amanece. / 2: Ó que dorme moito, logo se lle acaba o día.*

⁴²¹ *O que é de todos n'é de ningüén.*

⁴²² *O que é tolo é do miolo.*

⁴²³ *O que está calado, algo cavila.*

⁴²⁴ *Ó que está encoiro; unha perna lle tapa a outra.*

⁴²⁵ *O que está farto non come.*

⁴²⁶ *O que fai chourizos enche a tripa e non come.*

- pais van facendo váiano os fillos
deprendendo.*⁴²⁷ (f. 18).
427. *O que fixo a lei fixo a trampa.*⁴²⁸ (f. 21).
428. *Ó que has de cobrar non lle poñas
reparos.*⁴²⁹ (f. 02).
429. *O que inventou a roda, bebeu
primeiro.*⁴³⁰ (f. 20).
430. *O que manda ten moito que facer,
i-o que ten moito que facer, non o fai
ben.*⁴³¹ (f. 16).
431. *O que mira pra quen come, come da
memoria.*⁴³² (f. 16).
432. *O que moito barulla, pouco pensa.*⁴³³
(f. 01).
433. *O que moito bota por ela, busque quen
llo crea.*⁴³⁴ (f. 09).
434. *O que moito discurre gasta os
miolos.*⁴³⁵ (f. 19).
435. *O que moito traballa, non é sempre o
que más *gana.*⁴³⁶ (f. 01).
436. *O que morre non curou.*⁴³⁷ (f. 06).
437. *O que morre non sanou da última. / O
que morre non curou da última.*⁴³⁸ (f.
06).
438. *Ó que morre, campanas por gaitas.*⁴³⁹
(f. 07).
439. *O que non chora, non mama.*⁴⁴⁰ (f. 20).
440. *O que non pode a cabeza n'o pode a
ferramenta.*⁴⁴¹ (f. 21).
441. *O que non sabe fai como o que non
oe.*⁴⁴² (f. 13).
442. *O que non sabe fai como que non ve.*⁴⁴³
(f. 18).
443. *O que non se sabe non preocupa. /
Polo que non se sabe non se *di[s]gusta un.*⁴⁴⁴ (f. 13).
444. *O que non suda, trasuda.*⁴⁴⁵ (f. 19).
445. *O que non ten besta e quer montar logo
llo saben en todo o lugar.*⁴⁴⁶ (f. 17).
446. *O que non ten nada, con pouco lle
abasta.*⁴⁴⁷ (f. 18).
447. *O que non ten onde sentarse, séntase
no chan.*⁴⁴⁸ (f. 02).
448. *O que non ten pan, xa comeu.*⁴⁴⁹ (f. 04).
449. *O que non ten, nin pode ter, ou roubar
ou morrer.*⁴⁵⁰ (f. 19).
450. *O que non vai a ningures, sempre
chegou.*⁴⁵¹ (f. 05).
451. *O que perde o que non bota de perder,
queda como estaba. / O que perde o
que non bota de perder, como *si non
perdera.*⁴⁵² (f. 20).
452. *O que perdeu quedou *sin camisa i-o
que ganou quitaba a que tiña.*⁴⁵³ (f. 11).

⁴²⁷ 1: *O que fan os pais vayano os fillos dependendo.*
/ 2: *O que os pais van facendo vayano os fillos
deprendendo.*

⁴²⁸ *O que fixo a lei fixo a trampa.*

⁴²⁹ *Ó que has de cobrar non lle poñas
reparos.*

⁴³⁰ *O que inventou a roda, bebeu primeiro.*

⁴³¹ *O que manda ten moito que facer, y-o que ten
moito que facer, non o fai ben.*

⁴³² *O que mira pra quen come, come da memoria.*

⁴³³ *O que moito barulla, pouco pensa.*

⁴³⁴ *O que moito bota por ela, busque quen llo crea.*

⁴³⁵ *O que moito discurre gasta os miolos.*

⁴³⁶ *O que moito traballa, non é sempre o que más
gana.*

⁴³⁷ *O que morre non curou.*

⁴³⁸ 1: *O que morre non sanou da última. / 2: O que
morre non curou da última.*

⁴³⁹ *Ó que morre, campanas por gaitas.*

⁴⁴⁰ *O que non chora, non mama.*

⁴⁴¹ *O que non pode a cabeza nô pode a ferramenta.*

⁴⁴² *O que non sabe fai como o que non oe.*

⁴⁴³ *O que non sabe fai como que non ve.*

⁴⁴⁴ 1: *O que non se sabe non preocupa. / 2: Polo que
non se sabe non se *di[s]gusta un.*

⁴⁴⁵ *O que non suda, trasuda.*

⁴⁴⁶ *O que non ten besta e quer montar logo llo saben
en todo o lugar.*

⁴⁴⁷ *O que non ten nada, con pouco lle abasta.*

⁴⁴⁸ *O que non ten onde sentarse, séntase no chan.*

⁴⁴⁹ *O que non ten pan, xa comeu.*

⁴⁵⁰ *O que non ten, nin pode ter, ou roubar ou morrer.*

⁴⁵¹ *O que non vai a ningures, sempre chegou.*

⁴⁵² 1: *O que perde o que non bota de perder, queda
como estaba. / 2: O que perde o que non bota de
perder, como si non perdera.*

⁴⁵³ *O que perdeu quedou sin camisa y-o que ganou
quitaba a que tiña.*

453. *O que procura e non topa, moito lle devanan os miolos.*⁴⁵⁴ (f. 20).
454. *O que rouba ha de roubar pra si e mais pra os que sobre de il. / O que rouba ha de roubar pra si e tamén pra os que sobre de il.*⁴⁵⁵ (f. 02).
455. *O que sabe estar consigo, xa algo sabe.*⁴⁵⁶ (f. 09).
456. *O que se deita cos cas érguese cas pulgas.*⁴⁵⁷ (f. 21).
457. *O que se esconde é porque non quer que o vexan. / O que se esconde é porque non lle convén que o vexan.*⁴⁵⁸ (f. 18).
458. *O que se fai na casa non se conta na *plaza.*⁴⁵⁹ (f. 05).
459. *O que se lle vai a forza pola boca, non lle queda pra outra cousa.*⁴⁶⁰ (f. 18).
460. *O que se senta no escano, que aguante o fume. / O que se senta no escano, ten que aguanta-lo fume.*⁴⁶¹ (f. 20).
461. *O que se ve por dentro goza da mellor vista. / O que se ve por dentro goza da vista mais clara.*⁴⁶² (f. 18).
462. *O que serra de arriba bótalle o relón ó de abaixo.*⁴⁶³ (f. 20).
463. *O que ten capa, escapa, i-o que na ten, escapa tamén.*⁴⁶⁴ (f. 13).
464. *O que ten tenda quer que lle atenda.*⁴⁶⁵ (f. 15).
465. *O que traballa na casa traballa no enxoito.*⁴⁶⁶ (f. 04).
466. *O que vai no carro nin vai a pé nin a cabalo.*⁴⁶⁷ (f. 17).
467. *O que veña atrás que arree.*⁴⁶⁸ (f. 09).
468. *Ó raposo que dorme, lévalle outro a galiña. / Óraposo que dorme, rouballe/papalle a galiña.*⁴⁶⁹ (f. 12).
469. *O sancristán sempre ten algo de crego. / O sancristán sempre ha ter algo de crego.*⁴⁷⁰ (f. 21).
470. *O sol alumea pra todos, menos pra os cegos.*⁴⁷¹ (f. 01).
471. *O sol fixoo *Dios más pra os probes que pra os ricos.*⁴⁷² Los fenómenos atmosféricos] (f. 18).
472. *O sol todo cría. / Cría mais o sol que a y-auga.*⁴⁷³ (f. 14).
473. *O tempo cambia pra o labrador. / O tempo cambia pra os que traballan fóra / ó aire.*⁴⁷⁴ (f. 18).

⁴⁵⁴ *O que procura e non topa, moito lle devanan os miolos.*

⁴⁵⁵ 1: *O que rouba ha de roubar pra si e mais pra os que sobre de il. / 2: O que rouba ha de roubar pra si e tamén pra os que sobre de il.*

⁴⁵⁶ *O que sabe estar consigo, xa algo sabe.*

⁴⁵⁷ *O que se deita cós cás érguese cás pulgas.*

⁴⁵⁸ 1: *O que se esconde é porque non quer que o vexan. / 2: O que se esconde é porque non lle convén que o vexan.*

⁴⁵⁹ *O que se fai na casa non se conta na plaza.*

⁴⁶⁰ *Ó que se lle vai a forza pol-a boca, nón lle queda pra outra cousa.*

⁴⁶¹ 1: *O que se senta no escano, que aguante o fume. / 2: O que se senta no escano, ten que aguanta-lo fume.*

⁴⁶² 1: *O que se ve por dentro goza da mellor vista. / 2: O que se ve por dentro goza da vista mais clara.*

⁴⁶³ *O que serra de arriba bótalle o relón ó de abaixo.*

⁴⁶⁴ *O que ten capa, escapa, y-o que na ten, escapa tamén.*

⁴⁶⁵ *O que ten tenda quer que lle atenda.*

⁴⁶⁶ *O que traballa na casa traballa no enxoito.*

⁴⁶⁷ *O que vai no carro nin vai a pé nin a cabalo.*

⁴⁶⁸ *O que veña atrás que arree.*

⁴⁶⁹ 1: *Ó raposo que dorme, lévalle outro a galiña. / 2: O raposo que dorme, rouballe/papalle a galiña.*

⁴⁷⁰ 1: *O sancristán sempre ten algo de crego. / 2: O sancristán sempre ha ter algo de crego.*

⁴⁷¹ *O sol aluméa pra todos, menos pra os cegos.*

⁴⁷² *O sol fixoo Dios más pra os probes que pra os ricos.*

⁴⁷³ 1: *O sol todo cría. / 2: Cría mais o sol que a y-auga.*

⁴⁷⁴ 1: *O tempo cambia pra o labrador. / 2: O tempo cambia pra os que traballan fóra/ó aire.* [N. de ed.] Interesante observación, porque moita xente urbana (a que non traballa ó aire) considera que calquera tempo non aprable (choiva ou frío) sempre o considera mal tempo, porque, ademais

474. *O tempo do cuco é todo o ano.*⁴⁷⁵ (f. 19).
475. *O tempo pérde-se de moitas maneiras e *gánase de pouxa. / O tempo pérde-se de moitas maneiras y-aproveitase de pouxa.*⁴⁷⁶ (f. 02).
476. *O tonto de comenencia entendeuna, *mentras o deixan.*⁴⁷⁷ (f. 07).
477. *O tonto fai unha cousa ben, e todos lla gabán.*⁴⁷⁸ (f. 18).
478. *O trono non fai mal, o caso é o raio.*⁴⁷⁹ (f. 16).
479. *Ó ver mesa farta, amainan as ganas. / Mesa farta, quita/amaina as ganas.*⁴⁸⁰ (f. 02).
480. *Ó ver mesa farta, xa fixen as ganas.*⁴⁸¹ (f. 02).
481. *O vicio está ben nos prados.*⁴⁸² (f. 04).
482. *O viño está polas nubes; pero tamén as nubes están polo viño.*⁴⁸³ / *Si o viño é bo, está polas nubes e, *si non, están as nubes polo viño. / Cando o viño n'está polas nubes, están as nubes polo viño (f. 04).
483. *O viño está pol-as nubes; inda que as nubes estén polo viño.* (f. 04).
484. *O xornal do obreiro entra pola porta e sai polo fumeiro.* *[Prado] / *O xornal do obreiro entra pola porta e sai polo fumeiro*⁴⁸⁴ (f. 10).
485. *O xornaleiro non que-lo esqueiro.*⁴⁸⁵ (f. 11).
486. *O xorobado leva sempre a molida ó lombo. / O xorobado leva sempre a molida as costas.*⁴⁸⁶ (f. 03).
487. *O *aguacil é sancristán do *xuez.*⁴⁸⁷ (f. 20).
488. *O *xuez trocou a *concencia polos códigos.*⁴⁸⁸ (f. 21).
489. *O *xuzgado é como unha tea de araña: can nela as moscas i-os ratos pasan.*⁴⁸⁹ (f. 17).
490. *Onde hai patrón, non manda mariñeiro.*⁴⁹⁰ (f. 14).
491. *Onde n'hai bestas non se venden albardas.*⁴⁹¹ (f. 21).
492. *Onde non hai perdas todo é miseria.*⁴⁹² (f. 01).
493. *Onde n'hai auga non se nada.*⁴⁹³ (f. 10).
494. *Onde non se ve o lume, non hai fume. / Onde n'hai lume, n'hai fume.*⁴⁹⁴ (f. 06).
495. *Onde non te chaman, non vaias.*⁴⁹⁵ (f. 02).

de molestalo, non inflúe no produto do seu traballo: non así o labrador, que depende de que a choiva, o sol e mesmo a xeadá se alternen e que, ademais, veñan cando a agricultura os precisa, nin antes nin despois].

⁴⁷⁵ *O tempo do cuco é todo o ano.*

⁴⁷⁶ 1: *O tempo pérde-se de moitas maneiras e gánase de pouxa. / 2: O tempo pérde-se de moitas maneiras y-aproveitase de pouxa.*

⁴⁷⁷ *O tonto de comenencia entendeuna, mental-o deixan.*

⁴⁷⁸ *O tonto fai unha cousa ben, e todos lla gabán.*

⁴⁷⁹ *O trono non fai mal, o caso é o rayo.*

⁴⁸⁰ *Ó ver mesa farta, amainan as ganas.*

⁴⁸¹ 1: *Ó ver mesa farta, xa fixen as ganas. / 2: Mesa farta, quita/amaina as ganas.*

⁴⁸² *O vicio está ben nos prados.*

⁴⁸³ 1: *O viño está pol-as nubes; pero tamén as nubes están pol-o viño. / 2: O viño está pol-as nubes; inda que as nubes estén pol-o viño.* Véxase a nota 175.

⁴⁸⁴ 1: *O xornal do obreiro entra pol-a porta e sai pol-o fumeiro.* *[Prado] / 2: *O xornal do obreiro entra pol-a porta e sai pol-o fumeiro.* [N. de ed.: Prado realmente escribe: *O xornal d'obreiro entra po-la porta e sai po-lo fumeiro* (Prado 1906: 33)].

⁴⁸⁵ *O xornaleiro non quel-o esqueiro.*

⁴⁸⁶ 1: *O xorobado leva sempre a molida ó lombo. / 2: O xorobado leva sempre a molida as costas.*

⁴⁸⁷ *O aguacil é sancristán do xuez.*

⁴⁸⁸ *O xuez trocou a concencia pol-os códigos.*

⁴⁸⁹ *O xuzgado é como unha tea de araña: can nela as moscas y-os ratos pasan.*

⁴⁹⁰ *Onde hai patrón, non manda mariñeiro.*

⁴⁹¹ *Onde n'hai bestas non se venden albardas.*

⁴⁹² *Onde non hai perdas todo é miseria.*

⁴⁹³ 1: *Onde n'hai *hai auga non se nada. / 2: Onde n'hai auga non se nada.*

⁴⁹⁴ 1: *Onde non se ve o lume, n'hai fume. / 2: Onde n'hai lume, n'hai fume.*

⁴⁹⁵ *Onde non te chaman, non vayas.*

496. *Os bois non voan, nin aran os paxaros.*⁴⁹⁶ (f. 14).
497. *Os cachos semellan ás olas.*⁴⁹⁷ (f. 08).
498. *Os cas non son xente, i-andan entre ela.*⁴⁹⁸ (f. 16).
- 499.
500. *Os de San Martiño comen pan e viño; os de Limodre comen o pan podre.*⁴⁹⁹⁵⁰⁰ (f. 05).
501. *Os gatos, de antes da Ascensión. / Gatos, os de antes da Ascensión.*⁵⁰¹ (f. 07).
502. *Os males do labrador n'os puxeron nos libros. / As enfermedades do labrador n'están nos libros.*⁵⁰² (f. 03).
503. *Os namoros *barren o sono.*⁵⁰³ (f. 04).
504. *Os nenos, onda seus pais.*⁵⁰⁴ (f. 20).
505. *Os ollos, refregalos cos *codos.*⁵⁰⁵ (f. 16).
506. *Os paxaros tamén hai que mantelos. / Paxaros e ratos tamén hai que mantelos.*⁵⁰⁶ (f. 10).
507. *Os peixes queren viño, que de auga xa veñen fartiños.*⁵⁰⁷ (f. 07).
508. *Os pitos pra ser galos e galiñas teñen que agarda-lo seu.*⁵⁰⁸ (f. 18).
509. *Os que mandan, canto máis lonxe.*⁵⁰⁹ (f. 09).
510. *Os que non dan pra o inferno irán.*⁵¹⁰ (f. 09).
511. *Os rapaces pra os recados.*⁵¹¹ (f. 03).
512. *Os santos ven inda que estean ás escuras. / Os santos ven sempre inda que estean ás escuras.*⁵¹² (f. 05).
513. *Ós *animales tamén lles doi.*⁵¹³ (f. 16).
514. *Pais gatos, fillos michiños.*⁵¹⁴ (f. 15).
515. *Pan de Cea, *Dios o dea.*⁵¹⁵ (f. 15).
516. *Pandeiro vello logo esfonda.*⁵¹⁶ (f. 20).
517. *Panza baleira, mala conselleira.*⁵¹⁷ (f. 11).
518. *Papas e bodas en quente.*⁵¹⁸ (f. 13).
519. *Para o probe sempre é mal tempo.*⁵¹⁹ (f. 09).
520. *Para pan e viño, Carballiño.*⁵²⁰ (f. 05).
521. *Parrochos do fume, xamón do mar.*⁵²¹ (f. 05).
522. *Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, non pode ser. / Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, paréceme ó torto.*⁵²² (f. 08).

⁴⁹⁶ *Os bois non voan, nin aran os paxaros.*

⁴⁹⁷ 1: *Os cachos semellan ás olas.* * [Hay] / 2: *Os cachos semellan ás olas.*

⁴⁹⁸ *Os cas non son xente, i-andan entre ela.*

⁴⁹⁹ [N. de ed. Este refrán debeu ser recollido en Pontedeume, porque Limodre ten que se-la parroquia de Santa Eulalia de Limodre (concello próximo de Fene) e San Martiño ten que ser San Martiño de Porto (parroquia do concello de Cabanas que está entre Fene e Pontedeume): será unha de tantas paremias que expresan rivalidade de colectividades veciñas].

⁵⁰⁰ *Os de San Martiño comen pan e viño; os de Limodre comen o pan podre.*

⁵⁰¹ 1: *Os gatos, de antes da Ascensión.* / 2: *Gatos, os de antes da Ascensión.*

⁵⁰² 1: *Os males do labrador n'os puxeron nos libros.* / 2: *As enfermedades do labrador n'están nos libros.*

⁵⁰³ *Os namoros barren o sono.*

⁵⁰⁴ *Os nenos, onde a seus pais.*

⁵⁰⁵ *Os ollos, refregalos cós codos.*

⁵⁰⁶ 1: *Os paxaros tamén hai que mantelos.* / 2: *Paxaros e ratos tamén hai que mantelos.*

⁵⁰⁷ *Os peixes queren viño, que de auga xa veñen fartiños.*

⁵⁰⁸ *Os pitos pra ser galos e galiñas teñen que agardal-o seu.*

⁵⁰⁹ *Os que mandan, canto mais lonxe.*

⁵¹⁰ *Os que non dan pra o inferno irán.*

⁵¹¹ *Os rapaces pra os recados.*

⁵¹² 1: *Os santos ven inda que estean ás escuras.* / 2: *Os santos ven sempre inda que estean ás escuras.*

⁵¹³ *Ós animales tamén lles doi.*

⁵¹⁴ *Pais gatos, fillos michiños.*

⁵¹⁵ *Pan de Cea, Diol-o dea.*

⁵¹⁶ *Pandeiro vello logo esfonda.*

⁵¹⁷ *Panza valeira, mala conselleira.*

⁵¹⁸ *Papas e bodas en quente.*

⁵¹⁹ *Para o probe sempre é mal tempo.*

⁵²⁰ *Para pan e viño, Carballiño.*

⁵²¹ *Parrochos do fume, xamón do mar.*

⁵²² 1: *Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, non pode ser.* / 2: *Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, paréceme ó torto.*

523. *Patacas de cedo non se gardan.*⁵²³ (f. 17).
524. *Pedra ceibada, o demo a guía.*⁵²⁴ (f. 06).
525. *Pensa-lo mal xa é ter algo adiantado pra facelo.*⁵²⁵ (f. 14).
526. *Pérdense as que van polo aire.*⁵²⁶ (f. 15).
527. *Pico de galiña non ten descanso.*⁵²⁷ (f. 08).
528. *Pinte a lúa de esta ou da outra maneira, *solo ha ser o que *Dios queira.*⁵²⁸ (f. 18).
529. *Pobre que non sabe pidir, nin pra pobre *sirve.*⁵²⁹ (f. 07).
530. *Pola Candelaria cásanse os paxariños.*⁵³⁰ (f. 13).
531. *Pola merda *conócese o animal que a deixa. / Pola merda sábese do animal que a cagou.*⁵³¹ (f. 14).
532. *Pola noite todos se asemellan.*⁵³² (f. 05).
533. *Pola noite todos somos us. / Pola noite todos nos asemellamos.*⁵³³ (f. 05).
534. *Polo mundo hai moiito, pero mal repartido.*⁵³⁴ (f. 19).
535. *Polos fillos sácase o pan da boca. / Polos fillos quitase o pan da boca.*⁵³⁵ (f. 21).
536. *Pon a conta como cha paguen. / Fai a conta tal como cha paguen.*⁵³⁶ (f. 16).
537. *Poñas mal, poñas ben, ti pon como paguen.*⁵³⁷ (f. 20).
538. *Póñaste como te poñas, hante de podar.*⁵³⁸ (f. 16).
539. *Por dar, dan.*⁵³⁹ (f. 05).
540. *Por falar pouco ninguén se perdeu.*⁵⁴⁰ (f. 08).
541. *Por moito que o gato arrabuñe, non se lle gastan as uñas.*⁵⁴¹ (f. 20).
542. *Por moito que se *barra a eira, sempre algo queda nela. [Prado] / Por moito que se *barra a eira, sempre algo se deixa.*⁵⁴² (f. 11).
543. *Por moito que se teña, ninguén se val de por si.*⁵⁴³ (f. 04).
544. *Por moito / más que o pobre teña, cómeo no dia. / Canto poide te-lo probe, cómeo no dia*⁵⁴⁴ (f. 06).
545. *Por moito trigo nunca foi mal ano.*⁵⁴⁵ (f. 21).
546. *Por pouco que se teña, pra o ladrón sempre queda. / Por pouco que un teña, pra o ladrón sempre deixa.*⁵⁴⁶ (f. 11).

⁵²³ *Patacas de cedo non se gardan.*

⁵²⁴ *Pedra ceibada, o demo a guía.*

⁵²⁵ *Pensal-o mal xa é ter algo adiantado pra facelo.*

⁵²⁶ *Perdense as que van pol-aire.*

⁵²⁷ *Pico de galiña non ten descanso.*

⁵²⁸ *Pinte a lúa de esta ou da outra maneira, solo ha ser o que Dios queira.*

⁵²⁹ *Pobre que non sabe pidir, nin pra pobre sirve.*

⁵³⁰ *Pol-a candelaria cásanse os paxariños.*

⁵³¹ 1: *Pol-a merda conócese o animal que a deixa. / 2: Pol-a merda sábese do animal que a cagou.*

⁵³² 1: *Pol-a noite todos se asemellan. / 2: Pol-a noite todos nos asemellamos.*

⁵³³ *Pol-a noite todos somos ús.*

⁵³⁴ *Polo mundo hai moiito, pero mal repartido.*

⁵³⁵ 1: *Pol-os fillos sácase o pan da boca. / 2: Pol-os fillos quitase o pan da boca.*

⁵³⁶ 1: *Pon a conta como cha paguen. / 2: Fai a conta tal como cha paguen.*

⁵³⁷ *Poñas mal, poñas ben, ti pon como paguen.*

⁵³⁸ *Póñaste como te poñas, hante de podar.*

⁵³⁹ *Por dar, dan.*

⁵⁴⁰ *Por falar pouco ninguén se perdeu.*

⁵⁴¹ *Por moito que o gato arrabuñe, non se lle gastan as uñas.*

⁵⁴² 1: *Por moito que se barra a eira, sempre algo queda n'ela. [Prado] / 2: Por moito que se barra a eira, sempre algo se deixa. [N. de ed.: Prado realmente escribe: Por moito que se barr'a eira, sempre algo queda n'ela.] (PRADO 1906:55).*

⁵⁴³ *Por moito que se teña, ninguén se val de por si.*

⁵⁴⁴ *Por moito / más que o pobre teña, cómeo no dia. / Canto poide te-lo probe, cómeo no dia*

⁵⁴⁵ *Por moito trigo nunca foi mal ano.*

⁵⁴⁶ 1: *Por pouco que se teña, pra o ladrón sempre queda. / 2: Por pouco que un teña, pra o ladrón sempre deixa.*

547. *Pouca cousa é unha muxica, e mais pode prender lume na casa.*⁵⁴⁷ (f. 11).
548. *Pouco ou moito, un veciño axuda a outro.*⁵⁴⁸ (f. 12).
549. *Pra entrete-la besta púxolle virutas i unhas gafas verdes.*⁵⁴⁹ (f. 11).
550. *Pra o camposanto hannos levar a todos, se o mar non os come.*⁵⁵⁰ (f. 03).
551. *Pra o camposanto non imos, *sinon que nos levan.*⁵⁵¹ (f. 14).
552. *Pra o moito sono n'hai cama ruín.*⁵⁵² (f. 03).
553. *Pra o que ten n'hai ano de fame.*⁵⁵³ (f. 02).
554. *Pra os cegatos da i-alma n'hai antiparras.*⁵⁵⁴ (f. 18).
555. *Pra presos novos, *carceleiros vellos.*⁵⁵⁵ (f. 01).
556. *Pra que a terra dea, hai que sudar sobre de ela.*⁵⁵⁶ (f. 17).
557. *Pra que o viño non suba á cabeza, hai que tapalo cando se beba. / Pra que o viño non suba á cabeza, tapalo por baixo e por entremedias.*⁵⁵⁷ (f. 08).
558. *Pra resistir, pau de punta.*⁵⁵⁸ (f. 08).
559. *Pra troulear, as boas mozas; pra traballar as boas bestas.*⁵⁵⁹ (f. 17).
560. *Primeiro, comer; logo vistir, e despois o que queira vir.*⁵⁶⁰ (f. 02).
561. *Principio queren as cousas.*⁵⁶¹ (f. 16).
562. *Probe que vai ó inferno, vai de segundas. / Si un probe vai ó inferno, vai de segundas.*⁵⁶² (f. 08).
563. *Procura-la saúde, inda que as tullas se baleiren.*⁵⁶³ (f. 02).
564. *Procura-lo de outros, ben para un, mal para todos. / Goberna-lo de otros, ben para un, mal para todos.*⁵⁶⁴ (f. 13).
565. *Pulgas e piollos, gando de pobres.*⁵⁶⁵ (f. 04).
566. *Que o carro renxa, tamén é fachenda.*⁵⁶⁶ (f. 11).
567. *Quen aguanta, tamén é valente. / Ás veces o mais valente é o que más aguanta.*⁵⁶⁷ (f. 13).
568. *Quen con nenos se deita, cagado se ergue.*⁵⁶⁸ (f. 15).
569. *Quen c[aga] de campo, pon o cu ó recacho.*⁵⁶⁹ (f. 06).
570. *Quen dorme non vive.*⁵⁷⁰ (f. 11).

⁵⁴⁷ *Pouca cousa é unha muxica, e mais pode prender lume na casa.*

⁵⁴⁸ *Pouco ou moito, un veciño axuda a outro.*

⁵⁴⁹ *Pra entretel-a besta píxolle virutas y unhas gafas verdes.*

⁵⁵⁰ *Pra o camposanto hannos levar a todos, se o mar non-os come.*

⁵⁵¹ *Pra o camposanto non imos, sinon que nos levan.*

⁵⁵² *Pra o moito sono n'hai cama ruín.*

⁵⁵³ *Pra o que ten n'hai ano de fame.*

⁵⁵⁴ *Pra os cegatos da y-alma n'hai antiparras.*

⁵⁵⁵ *Pra presos novos, carceleiros vellos.*

⁵⁵⁶ *Pra que a terra dea, hai que sudar sobre de ela.*

⁵⁵⁷ 1: *Pra que o viño non suba á cabeza, hai que tapalo cando se beba. / 2: Pra que o viño non suba á cabeza, tapalo por baixo e por entremedias.* [N. de ed. Recomenda comer antes de beber e despois de beber].

⁵⁵⁸ 1: *Pra resistir, pau de punta. / 2: Muller deitada e pau de punta, ningún sabe o que resiste.*

⁵⁵⁹ *Pra troulear, as boas mozas; pra traballar as boas bestas.*

⁵⁶⁰ *Primeiro, comer; logo vistir, e despois o que queira vir.*

⁵⁶¹ *Principio queren as cousas.*

⁵⁶² 1: *Probe que vai ó inferno, vai de segundas. / 2: Si un probe vai ó inferno, vai de segundas.*

⁵⁶³ *Procural-a saíde, inda que as tullas se valeiren.*

⁵⁶⁴ 1: *Procura-o de outros, ben para un, mal para todos. / 2: Gobernal-o de otros, ben para un, mal para todos.* [N. de ed. Velai un dos refráns que expresan a escarmentada fe dos galegos nas actividades conxuntas].

⁵⁶⁵ *Pulgas e piollos, gando de pobres.*

⁵⁶⁶ *Que o carro renxa, tamén é fachenda.*

⁵⁶⁷ 1: *Quen aguanta, tamén é valente. / 2: Ás veces o mais valente é o que más aguanta.*

⁵⁶⁸ *Quen con nenos se deita, cagado se ergue.*

⁵⁶⁹ *Quen c... de campo, pon o cu ó recacho.*

⁵⁷⁰ *Quen dorme non vive.*

571. *Quen fixo o cesto que lle poña o aro.*⁵⁷¹ (f. 17).
572. *Quen non conta as súas penas, consigo se depena.*⁵⁷² (f. 15).
573. *Quen non pode dar no burro, dá na albarda.*⁵⁷³ (f. 17).
574. *Quen non se aventura, non pasa o mar.*⁵⁷⁴ (f. 16).
575. *Quen non vai a ningures pode estar quedo.*⁵⁷⁵ (f. 18).
576. *Quen non viu mundo é como unha besta brava.*⁵⁷⁶ (f. 13).
577. *Quen pasou A Marola pasou a mar toda.*⁵⁷⁷ (f. 03).
578. *Quen rumbou de novo, de vello inda rompe unhas mangas. / Quen runfou de novo, de vello inda rompe unhas mangas.*⁵⁷⁸ (f. 14).
579. *Quen ten ansia non dorme.*⁵⁷⁹ (f. 04).
580. *Querer ter lume sin fume, é perde-lo tempo.*⁵⁸⁰ (f. 14).
581. *Quixo ver, e matou o candil, por non gasta-lo aceite.*⁵⁸¹ (f. 06).
582. *Rabo de palla fuxeu do lume.*⁵⁸² (f. 09).
583. *Rendeulle *a labor no dia pequeno; será verdade, pero eu non o creo.*⁵⁸³ (f. 07).
584. *Repicar i-andar na procesión non pode ser.*⁵⁸⁴ (f. 15).
585. *Rouban outros as galiñas i-a culpa lévaa o raposo.*⁵⁸⁵ (f. 21).
586. *Roubar, nin ó ladrón.*⁵⁸⁶ (f. 06).
587. *Sábado á noite, Marica colle a roca.*⁵⁸⁷ (f. 16).
588. *Saco baleiro non terma de outro.*⁵⁸⁸ (f. 09).
589. *Saco esfondado nunca se encheu.*⁵⁸⁹ (f. 09).
590. *Santo sempre o hai, inda que non haxa festa. / Santo haino cada día, inda que non haxa festa.*⁵⁹⁰ (f. 18).
591. *Santos, no altar, que antre a xente n'os hai.*⁵⁹¹ (f. 07).
592. *Se a besta non rexe, polo si ou polo non, lévaa á feira.*⁵⁹² (f. 19).
593. *Se han ir/de cair, han cair.*⁵⁹³ () .
594. *Se houbera *xuicio non había *xuicios. / Se [h]oubera xuicio non había xuicios.*⁵⁹⁴ (f. 13).
595. *Se non houbera bestas non se facían albardas.*⁵⁹⁵ (f. 20).

⁵⁷¹ *Quen fixo o cesto que lle poña o aro.*

⁵⁷² *Quen non conta as suas penas, consigo se depena.*

⁵⁷³ *Quen non pode dar no burro, da na albarda.*

⁵⁷⁴ *Quen non se aventura, non pasa o mar.*

⁵⁷⁵ *Quen non vai a ningures pode estar quedo.*

⁵⁷⁶ *Quen non viu mundo é como unha besta brava.*

⁵⁷⁷ *Quen pasou A Marola pasou a mar toda.*

⁵⁷⁸ 1: *Quen rumbou de novo, de vello inda rompe unhas mangas. / 2: Quen runfou de novo, de vello inda rompe unhas mangas.*

⁵⁷⁹ *Quen ten ansia non dorme.*

⁵⁸⁰ *Querer ter lume sin fume, é perdel-o tempo.*

⁵⁸¹ *Quixo ver, e matou o candil, por non gastal-o aceite.*

⁵⁸² *Rabo de palla fuxeu do lume.*

⁵⁸³ *Rendeulle a labor no dia pequeno; será verdade, pero eu non o creo.*

⁵⁸⁴ *Repicar y-andar na procesión non pode ser.*

⁵⁸⁵ *Rouban outros as galiñas y-a culpa lévaa o raposo.*

⁵⁸⁶ *Roubar, nin ó ladrón.*

⁵⁸⁷ *Sábado á noite, Marica colle a roca.*

⁵⁸⁸ *Saco valeiro non terma de outro.*

⁵⁸⁹ *Saco esfondado nunca se encheu.*

⁵⁹⁰ 1: *Santo sempre o hai, inda que non haxa festa. / 2: Santo haino cada día, inda que non haxa festa.*

⁵⁹¹ *Santos, no altar, que antre a xente n'os hai.*

⁵⁹² *Se a besta non rexe, polo si ou polo non, lévaa á feira.*

⁵⁹³ *Se han ir/de cair, han cair.*

⁵⁹⁴ 1: *Se oubera xuicio n'había xuicios. / 2: Se oubera xuicio non había xuicios.* [N. de ed. Refrán que expresa a pouca e escarmentada fe galega na xustiza].

⁵⁹⁵ *Se non houbera bestas non se facían albardas.*

596. *Se non se lle unta o eixe (...) non se move. / Se o carro non se lle unta o eixe, non se move*⁵⁹⁶ (f. 10).
597. *Se queres andar polas portas, métete na *xusticia. / Se queres quedar por portas, métete na xusticia.*⁵⁹⁷ (f. 19).
598. *Semellan os cachos ás olas.*⁵⁹⁸ (f. 20).
599. *Sementa o gran mesto e collerás un cesto; sementao raro, i-enchera-lo carro; mais non tan raro que o gran non vexa outro ó lado.*⁵⁹⁹ (f. 19).
600. *Sempre lle a un gusta que o teñan en más do que é.*⁶⁰⁰ (f. 18).
601. *Señor cura, a misa lixeira, que meu pai vai á eira.*⁶⁰¹ (f. 12).
602. *Ser medio tonto inda é pior que selo enteiro.*⁶⁰² (f. 04).
603. *Sobriños de crego dan que pensar.*⁶⁰³ (f. 01).
604. *Tantas cabezas, tantas sentencias.*⁶⁰⁴ (f. 21).
605. *Tanto coxea o que lle sobra como o que lle faltra. / Tanto se coxea por sobre como por falta.*⁶⁰⁵ (f. 21).
606. *Tanto se é tolo por falta de miolos como por sobra.*⁶⁰⁶ (f. 03).
607. *Tanto ten comer como estar comendo.*⁶⁰⁷ (f. 13).
608. *Tanto ten morrer de fartura como morrer de fame. / Máis se morre de fartura ca de fame.*⁶⁰⁸ (f. 01).
609. *Tanto ten touciño como soá.*⁶⁰⁹ (f. 08).
610. *Tanto ten Xan como Pericán/Perillán.*⁶¹⁰ (f. 11).
611. *Tanto tes, tanto vales.*⁶¹¹ (f. 11).
612. *Tanto *sona ladroízo como xuízo. / Tanto ten touciño como soá.*⁶¹² (f. 02).
613. *Tellado de colmo, terra nas pallas. / Teito de colmo, terra nas pallas.*⁶¹³ (f. 18).
614. *Tendeiro que afina, agrándalle ás uñas o que quita á medida.*⁶¹⁴ (f. 12).
615. *Tódalas cousas queren comezo.*⁶¹⁵ (f. 15).
616. *Todo o mar é *salado.*⁶¹⁶ (f. 05).
617. *Tódolos fillos do crego chámantelle ó pai señor tío. / Os fillos do crego chámantelle ó pai señor tío.*⁶¹⁷ (f. 13).

⁵⁹⁶ 1: *Se non se lle unta o eixe (...) non se move. / 2: Se o carro non se lle unta o eixe non se move.* [N. de ed. Refrán que expresa a convicción labrega de que, se non hai suborno, a sociedade urbana non atende as lexitimas aspiracións do sector primario].

⁵⁹⁷ 1: *Se queres andar pol-as portas, métete na xusticia. / 2: Se queres quedar por portas, métete na xusticia.*

⁵⁹⁸ *Semellan os cachos ás olas.*

⁵⁹⁹ *Sementa o gran mesto e collerás un cesto; sementao raro, y-encherálo carro; mais non tan raro que o gran non vexa outro ó lado.*

⁶⁰⁰ *Sempre lle a un gusta que o teñan en mais do que é.*

⁶⁰¹ *Señor cura, a misa lixeira, que meu pai vai á eira. [Prado]*

⁶⁰² *Ser medio tonto inda é pior que selo enteiro.*

⁶⁰³ *Sobriños de crego dan que pensar.*

⁶⁰⁴ *Tantas cabezas, tantas sentencias.*

⁶⁰⁵ 1: *Tanto coxea o que lle sobra como o que lle faltra. / 2: Tanto se coxea por sobre como por falta.*

⁶⁰⁶ *Tanto se é tolo por falta de miolos como por sobra.*

⁶⁰⁷ *Tanto ten comer como estar comendo.*

⁶⁰⁸ 1: *Tanto ten morrer de fartura como morrer de fame. / 2: Máis se morre de fartura ca de fame.* [N. de ed. A morte reequilibra a balanza da xustiza].

⁶⁰⁹ 1: *Tanto ten touciño como soá. *[Hay] / 2: Tanto ten touciño como soá.*

⁶¹⁰ *Tanto ten Xan como Pericán/Perillán.*

⁶¹¹ *Tanto tes, tanto vales.*

⁶¹² 1: *Tanto sona ladroízo como xuízo. / 2: Con xuízo cadrá ladroízo.*

⁶¹³ 1: *Tellado de colmo, terra nas pallas. / 2: Teito de colmo, terra nas pallas.*

⁶¹⁴ *Tendeiro que afina, agrándalle ás uñas o que quita á medida.*

⁶¹⁵ *Todal-as cousas queren comezo.*

⁶¹⁶ *Todo o mar é salado.*

⁶¹⁷ 1: *Tódolos fillos do crego chámantelle ó pai señor tío. / 2: Os fillos do crego chámantelle ó pai señor tío.*

618. *Todos andamos fartos, do que *sea. / Todos andamos fartos do que cadra.*⁶¹⁸ (f. 16).
619. *Todos somos fillos de *Dios; pero a moitos apadriñounos o demo. / "Todos sodes irmáns", dixo o rico ós probes.*⁶¹⁹ (f. 19).
620. *Todos somos irmáns; pero o probe éio de outro probe.*⁶²⁰ (f. 10).
621. *Tolos de certo, os que rompen os billetes; os demais, serano ou non. / Tolos de certo, os que rachan os billetes; os demais ou serán tollos ou n'oserán.*⁶²¹ (f. 05).
622. *Traballo doado non é traballo. / Traballo de costureiras, xastres e cregos, non é traballo*⁶²² (f. 19).
623. *Traballo no enxoito, medio traballo.*⁶²³ (f. 11).
624. *Tras da festa do santo, vén a do santo pequeno.*⁶²⁴ (f. 11).
625. *Tras de tempos veñen tempos.*⁶²⁵ (f. 14).
626. *Tras de tempos veñen tempos.*⁶²⁶ (f. 18).
627. *Trócarse de tenda, mais non se troca de ladrón. // Trócarse de tenda, mais non de ladrón.*⁶²⁷ (f. 02).
628. *Tulla chea, ou riqueza ou miseria. / Tulla chea, pode ser riqueza, pode ser miseria.*⁶²⁸ (f. 02).
629. *Tulla chea, pode ser riqueza ou non sela.*⁶²⁹ (f. 02).
630. *Un empeza i acaba en si; todo o demais son arrechegos.*⁶³⁰ (f. 18).
631. *Un tolo fai outro.*⁶³¹ (f. 03).
632. *Un vaso chama por outro. / Un vaso tira por outro.*⁶³² (f. 05).
633. *Unha *basoira, por boa que *sea, *solo *barre onde hai que *barrer.*⁶³³ (f. 04).
634. *Uns fan a redada i-outros comen os peixes.*⁶³⁴ (f. 17).
635. *Vaca de moitos, mal negocio.*⁶³⁵ (f. 04).
636. *Val más chegar a tempo que rondar un ano.*⁶³⁶ (f. 19).
637. *Val más dar que pidir.*⁶³⁷ (f. 02).
638. *Val más un cego dos ollos que da i-alma.*⁶³⁸ (f. 18).
639. *Van ás codornices cazadores novos e cas aprendices.*⁶³⁹ (f. 12).
640. *Velo aí vén, velo aí ven: escusa mirar por onde se ha de meter.*⁶⁴⁰ [ícese del hombre pequeño. (f. 20).

⁶¹⁸1: *Todos andamos fartos, do que sea. / 2: Todos andamos fartos, do que cadra.*

⁶¹⁹1: *Todos somos fillos de Dios; pero a moitos apadriñounol-o demo.*

⁶²⁰1: *Todos somos hirmans; pero o probe eyo de outro probe. / 2: "Todos sodes hirmans", dixo o rico ós probes.*

⁶²¹1: *Tolos de certo, os que rompen os billetes; os demais, seráno ou non. / 2: Tolos de certo, os que rachan os billetes; os demais ou serán tollos ou nô serán.*

⁶²²1: *Traballo doado non é traballo. / 2: Traballo de costureiras, xastres e cregos, non é traballo.*

⁶²³1: *Traballo no enxoito, medio traballo.*

⁶²⁴1: *Tras da festa do santo, vén a do santo pequeno.*

⁶²⁵1: *Tras de tempos veñen tempos.*

⁶²⁶1: *Tras de tempos veñen tempos.*

⁶²⁷1: *Trócarse de tenda, mais non se troca de ladrón. / 2: Trócarse de tenda, mais non de ladrón.*

⁶²⁸1: *Tulla chea, ou riqueza ou miseria. / 2: Tulla chea, pode ser riqueza, pode ser miseria.*

⁶²⁹1: *Tulla chea, pode ser riqueza ou non sela.*

⁶³⁰1: *Un empeza y acaba en si; todo o demais son arrechegos.*

⁶³¹1: *Un tolo fai outro.*

⁶³²1: *Un vaso chama por outro. / 2: Un vaso tira por outro.*

⁶³³1: *Unha basoira, por boa que sea, solo barre onde hai que barrer.*

⁶³⁴1: *Uns fan a redada y-outros comen os peixes.*

⁶³⁵1: *Vaca de moitos, mal negocio.*

⁶³⁶1: *Val más chegar a tempo que rondar un ano.*

⁶³⁷1: *Val más dar que pidir.*

⁶³⁸1: *Val más un cego dos ollos que da y-alma.*

⁶³⁹1: *Van ás codornices cazadores novos e cas aprendices.* [Prado]

⁶⁴⁰1: *Velo ahí ven, velo ahí ven: escusa mirar por onde se ha de meter.*

641. *Vella a confesar, non sei pra que.*⁶⁴¹ (f. 07).
642. *Vellos a falar e mozos a deprender.*⁶⁴² (f. 18).
643. *Vén a morte cando non se espera. / Ven a morte cando menos se pensa.*⁶⁴³ (f. 15).
644. *Viño no vran, pra refrescar e no inverno pra quentar.*⁶⁴⁴ (f. 12).
645. *Xúntanse os que mandan, mal dos que pagan.*⁶⁴⁵ (f. 08).⁶⁴⁶
646. *Zoco vello, cai dos pés.*⁶⁴⁷ (f. 10).
647. *¿Chora o meniño? Fai o seu oficio.*⁶⁴⁸ (f. 07).
648. *¿Vello *casáschete? Cagácheste.*⁶⁴⁹ (f. 05).
649. * *Camarón que se dorme, lévao a corrente.*⁶⁵⁰ (f. 15).
650. * *Aguacil pola aldea, arrenegado *sea.*⁶⁵¹ (f. 15).
651. * *Dios fixo as mulleres pra que lles ghustasen ós homes. / Dios fixo as mulleres pra gustaren ós homes*⁶⁵² (f. 01).
652. * *Dios fixo o mundo, pero ás veces n'o parece.*⁶⁵³ (f. 13).
653. * *Gaviotas altas e quedas, vento ás cheas. / Gaviotas altas que planean, vento ás cheas.*⁶⁵⁴ (f. 09).
654. * *Gaviotas pola terra, mariñeiro á mferda*⁶⁵⁵ (f. 05).
655. * *Mentras non lle chega a da morte, ninguén morre.*⁶⁵⁶ (f. 20).
656. * *Mentras prometas, tes amigo. / Mentras prometas, terás amigo.*⁶⁵⁷ (f. 13).
657. * *Según fagas, así espera. / Según fagas, así agarda.*⁶⁵⁸ (f. 17).
658. * *Según ha carga-lo carro, así lle compren os fungueiros. / Según ha carga-lo carro, cómprenlle os fungueiros.*⁶⁵⁹ (f. 10).
659. * *Si as mulleres se volvesen vacas, habíamos ver más de unha na feira. / Si as casadas se volvesen vacas, habíamos ver mais de unha na feira.*⁶⁶⁰ (f. 10).
660. * *Si as sillas do *xuzgado estivesen forradas de pelicas de *xueces, habería de sobra onde sentarse.*⁶⁶¹ (f. 19).
661. * *Si atopas tallada, come e cala.*⁶⁶² (f. 17).

⁶⁴¹ *Vella a confesar, non sei pra que.*

⁶⁴² *Vellos a falar e mozos a deprender.*

⁶⁴³ 1: *Vén a morte cando non se espera. / 2: Ven a morte cando menos se pensa.*

⁶⁴⁴ *Viño no vran, pra refrescar e no inverno pra quentar.*

⁶⁴⁵ *Xúntanse os que mandan, mal dos que pagan.*

⁶⁴⁶ [N.de edición. Este refrán lembra moito aquelloutro que di *Asembra de pastores, ovella morta*].

⁶⁴⁷ *Zoco vello, cai dos pes.*

⁶⁴⁸ *¿Chora o meniño? Fai o seu oficio.*

⁶⁴⁹ *¿Vello casáschete? Cagácheste.*

⁶⁵⁰ * *Camarón que se dorme, lévao a corrente.*

⁶⁵¹ *Aguacil pol-a aldea, arrenegado sea.*

⁶⁵² 1: *Dios fixo as mulleres pra que lles justasen ós homes. / 2: Dios fixo as mulleres pra gustaren ós homes.*

⁶⁵³ *Dios fixo o mundo, pero ás veces nô parece.*

⁶⁵⁴ 1: *Gaviotas altas e quedas, vento ás cheas. / 2: Gaviotas altas que planean, vento ás cheas.*

⁶⁵⁵ *Gaviotas pol-a terra, mariñeiro á m...*

⁶⁵⁶ *Mentras non lle chega a da morte, ninguén morre.*

⁶⁵⁷ 1: *Mentras prometas tes amigo. / 2: Mentras prometas terás amigo.*

⁶⁵⁸ 1: *Según fagas, así espera. / 2: Segin fagas, asi agarda.*

⁶⁵⁹ 1: *Según ha cargal-o carro, así lle compren os fungueiros. / 2: Según ha cargal-o carro, cómprenlle os fungueiros.*

⁶⁶⁰ 1: *Si as mulleres se volvesen vacas, habíamos ver mais de unha na feira. / 2: Si as casadas se volvesen vacas, habíamos ver mais de unha na feira.*

⁶⁶¹ *Si as sillas do xuzgado estivesen forradas de pelicas de xueces, habería de sobra onde sentarse.*

⁶⁶² *Si atopas tallada, come e cala.*

662. *Si non axudas non te axudarán.⁶⁶³ (f. 04).
663. *Si non chegas, ponte na punta dos pés.⁶⁶⁴ (f. 03).
664. *Si non hai din non hai dan.⁶⁶⁵ (f. 05).
665. *Si non houbera escaleiras, non se caía por elas.⁶⁶⁶ (f. 09).
666. *Si nos enterros foguetes houbera, astra ás veces ben estivera. / *Si nos enterros foguetes houber, astra ás veces ben estiver.⁶⁶⁷ (f. 07).
667. *Si o boi pisou antes, bota o pé *sin medo.⁶⁶⁸ (f. 01).
668. *Si os homes fosen cabalos, ¡boa música armarian no fiadeiro!⁶⁶⁹ (f. 12).
669. *Si te convidan e non quedas obrigado, non te faga-lo rogado.⁶⁷⁰ (f. 02).
670. *Si todos disen limosna, o millor oficio sería o do probe. / *Si todos disen limosna, o millor oficio era andar a pidir.⁶⁷¹ (f. 01).
671. *Sin m... n'hai esterco, nin *sin esterco, colleita.⁶⁷² (f. 03).
672. *Xusticia, a da *conciencia do home honrado, que a do *xuzgado é de *tasa.⁶⁷³ (f. 13).
673. *Xusticia en cas do *enemigo. / Xusticia na cas do enemigo.⁶⁷⁴ (f. 13).

2.5. Wellerismos

674. “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba prá leña porque non era súa. / “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba prá leña do veciño.⁶⁷⁵ (f. 07).
675. “Carga ó lombo témola todos”, dicía o xibado.⁶⁷⁶ (f. 20).
676. “Comer e beber ben, e despois o que viñer” - dixolle o home á muller. / “Primeiro, comer, e despois o que viñer” - dixolle o home á muller.⁶⁷⁷ (f. 11).
677. *Din os frades de Samos:* “Comamos, bebamos, poñámonos gordos; por más que nos digan, fagámonos xordos”.⁶⁷⁸ (f. 10).
678. *Dixo a muller do cego:* “A moitas casadas ¡quen outro lles dira!”.⁶⁷⁹ (f. 10).
679. *Dixo o folgazán ó chega-la noite:* “¡Lástima que non fora dia!”.⁶⁸⁰ (f. 16).
680. *Dixo o porco polo San Martiño:* “Moita *mortandá hai deica en diante”. / *Dixo o porco no San*

⁶⁶³ Si non axudas non te axudarán.

⁶⁶⁴ Si non chegas, ponte na punta dos pes.

⁶⁶⁵ Si non hai din non hai dan.

⁶⁶⁶ Si non houbera escaleiras, non se caía por elas.

⁶⁶⁷ 1: Si nos enterros foguetes houvera, hastra ás veces ben estivera. / 2: Si nos enterros foguetes houver, hastra ás veces ben estiver.

⁶⁶⁸ Si o boi pisou antes, bota o pé sin medo.

⁶⁶⁹ Si os homes fosen cabalos, ¡boa música armarian no fiadeiro!

⁶⁷⁰ Si te convidan e non quedas obrigado, non te fagal-o rogado.

⁶⁷¹ 1: Si todos disen *limosna, o millor oficio sería o do probe. / 2: Si todos disen *limosna, o millor oficio era andar a pidir.

⁶⁷² Sin m... n'hay esterco, nin sin esterco, colleita.

⁶⁷³ Xusticia a da conciencia do home honrado, que a do xuzgado e de tasa.

⁶⁷⁴ 1: Xusticia en cas do enemigo. / 2: Xusticia na cas do enemigo.

⁶⁷⁵ 1: “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba pra a leña porque n'era súa. / 2: “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba pra a leña do veciño.

⁶⁷⁶ Carga ó lombo témola todos, dicía o xibado.

⁶⁷⁷ 1: Comer e beber ben, e despois o que viñer. Dixolle o home á muller. / 2: Primeiro, comer, e despois o que viñer. Dixolle o home á muller.

⁶⁷⁸ *Din os frades de Samos:* Comamos, bebamos, poñámonos gordos; por mais que nos digan, fagámonos xordos.

⁶⁷⁹ *Dixo a muller do cego:* “A moitas casadas ¡quén outro lles dira!”

⁶⁸⁰ *Dixo o folgazán ó chegal-a noite:* ¡Lástima que non fora dia!

- Martiño: "Moita mortandá vai a haber deica en diante".⁶⁸¹ (f. 08).
681. Dixo o que *barre as *calles: "Os da feira veñen a fode-la besta". / Dixo o que limpa as calles: os da feira veñen a monta-la besta.⁶⁸² (f. 13).
682. Dixo o que viña *sangrando: "Paréceme que vai a haber paus".⁶⁸³ (f. 13).
683. Dixo o torto: "Para o que aquí hai que ver, cun ollo teño dabondo".⁶⁸⁴ (f. 11).
684. Matou o candil e dixo: "Aquí todos somos uns".⁶⁸⁵ (f. 16).
685. "Non vexo ningota", dixo o borracho.⁶⁸⁶ (f. 18).
686. "Tanto se ve cun ollo como con dous", dixo o torto.⁶⁸⁷ (f. 09).
687. "Ten quen ten", din as campás de Toén.⁶⁸⁸ (f. 03).
688. "Todos somos iguales", *decía o coxo.⁶⁸⁹ (f. 17).
689. "Un bico dáselle a un neno", dixolle o mozo á moza.⁶⁹⁰ (f. 09).
690. "¡Hai que ver!", dixo o cego.⁶⁹¹ (f. 09).
691. "¡Na miña vida tal vin!", dixo o cego.⁶⁹² (f. 09).
692. "¿Que hai de novo?", preguntáronlle ó vello.⁶⁹³ (f. 09).
693. "Dio-las arrexunta", dixo o raposo ás galiñas.⁶⁹⁴ (f. 17).
694. "Todo o que vexo é meu, i-adicome a aforrar", dixo o que nada tiña.⁶⁹⁵ (f. 21).
695. "*Dios dea que facer a cada un no seu oficio", dixo o enterrador.⁶⁹⁶ (f. 15).

2.6. ¿Refráns ou creacións de autor?

696. As antiparras son as muletas dos ollos.⁶⁹⁷ (f. 04).
697. As gaivotas son as pombas do mar.⁶⁹⁸ (f. 03).
698. Hai gatas axaneiradas que astra parece que o finxen. / Hai gatas axaneiradas que hastra semella que o finxen.⁶⁹⁹ (f. 02).
699. Nunca vin rico que puxera as onzas a *asoenllar.⁷⁰⁰ (f. 13).
700. O home é terreño, e meteuse a andar polo aire.⁷⁰¹ (f. 20).
701. Os cregos son a *guardia civil das *concencias.⁷⁰² (f. 19).
702. Tiña a feitura do pote i-a *color da cheminea, e mais casou, ti me dirás por qué foi.⁷⁰³ (f. 10).

⁶⁸¹1: Dixo o porco pol-o San Martiño: "Moita mortandá hai deica en diante". / 2: Dixo o porco no San Martiño: "Moita mortandá vai a haber deica en diante".

⁶⁸²1: Dixo o que barre as calles: os da feira veñen a fodel-a besta. / 2: Dixo o que limpa as calles: os da feira veñen a montal-a besta.

⁶⁸³Dixo o que viña sangrando: "Paréceme que vai a haber paus".

⁶⁸⁴Dixo o torto: Para o que aquí hai que ver, c'un ollo teño dabondo.

⁶⁸⁵Matou o candil e dixo: aquí todos somos uns.

⁶⁸⁶Non vexo ningota, dixo o borracho.

⁶⁸⁷Tanto se ve c'un ollo como con dous, dixo o torto.

⁶⁸⁸Ten quen ten, din as campás de Toén.

⁶⁸⁹Todos somos iguales, decía o coxo.

⁶⁹⁰Un bico dáselle a un neno. (Dixolle o mozo á moza).

⁶⁹¹¡Hai que ver!, dixo o cego.

⁶⁹²¡Na miña vida tal vin!, dixo o cego.

⁶⁹³¿Qué hai de novo?, preguntáronlle ó vello.

⁶⁹⁴"Dio-las arrexunta", dixo o raposo ás galiñas.

⁶⁹⁵"Todo o que vexo é meu, y-adicome a aforrar", dixo o que nada tiña.

⁶⁹⁶Dios dea que facer a cada un no seu oficio, dixo o enterrador.

⁶⁹⁷As antiparras son as muletas dos ollos.

⁶⁹⁸As gaivotas son as pombas do mar.

⁶⁹⁹1: Hai gatas axaneiradas que hastra parece que o finxen. / 2: Hai gatas axaneiradas que hastra semella que o finxen.

⁷⁰⁰Nunca vin rico que puxera as onzas a asoenllar.

⁷⁰¹O home é terreño, e meteuse a andar polo aire.

⁷⁰²Os cregos son a guardia civil das concencias.

⁷⁰³Tiña a feitura do pote y-a color da cheminea, e mais casou, ti me dirás por qué foi.

3. Bibliografía

- LÓPEZ CALVO, Xesús Andrés (f. 2005): “Antonio Couceiro Freijomil (f. 1888-1955) na estela dos patriarcas das letras galegas” en *Catedra* 12, 2005, 27-80.
- COUCEIRO FREIJOMIL (1925): “A nosa ortografía: Sobre o emprego do apóstrofo” en *Nós* 24, 1925; 5-8. Galiciana: Biblioteca Dixital de Galicia, 2009, <<http://galiciana.bibliotecadegalicia.xunta.es/gl/consulta/registro.cmd?id=7275>> [14.1.2014].
- (1926): “El idioma gallego” en F. Carreras y Candi (dir.) (f. 1926): *Geografía General del Reino de Galicia*, I, Barcelona, Alberto Martín, [1926]:161-327. | [Ed. facs.]: A Coruña, Ediciones Gallegas, I, 1980:161-327. |
- (1935) *El idioma gallego: historia, gramática, literatura*. Barcelona: Alberto Martín, 1935, 503 páx. (3^a ed. rev. e aum., 1945).
- (1929): *Ortografía gallega. Bases para su unificación*. Orense: 1929 (Imprenta y Papelería La Popular); 46 páxs.
- (1944): *Historia de Puentedeume y su comarca*. [Galicia]: Editorial Compostela; 463 páxs.
- (1951): *Diccionario bio-bibliográfico de escritores*. Santiago de Compostela: Bibliófilos Gallegos, 1951-54, 3 v. (I: A-E, 1951, 404 páxs.; II: F-O, 1952, 524 páxs.; III: P-Z, 1954, 540 páxs.).
- (1953) “El idioma gallego” en *Galicia (Revista del Centro Gallego)* Caracas, 1952-1954; I/6, 1953:20. [Ed. facs.]; Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, Secretaría Xeral de Política Lingüística, Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, D.L. 2006. | [Ed. facs. en liña n.v.]: [2007], <<http://www.cirp.es/pub/docs/revrec/Galicia-CGCaracas.pdf>>, Formato: PDF, [22.3.2007].
- FERREIRO, Charo e PENA Inma (eds.) (f. 2005): *Simposio sobre Antonio Couceiro Freijomil. Actas do congreso realizado pola Dirección Xeral de Creación e Difusión Cultural, Santiago de Compostela, o día 13 de maio de 2005*. Santiago de Compostela: Consellería de Cultura e Deporte; 123 páxs.
- PRADO, Jacinto del (1906-1907): “Máximas y refranes gallegos ordenados y colecciónados por Jacinto del Prado” en *La Defensa*, Lalín: Imprenta de La Defensa, 1-9-1906 a 8-6-1907.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio (1958-1961): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. Vigo : Galaxia
- SACO Y ARCE, Juan Antonio (18811987): *Literatura Popular de Galicia. Colección de coplas, villancicos, diálogos, romances, cuentos y refranes gallegos recogidos por Edición e estudio preliminar de Juan Luís Saco Cid*. Vigo: Servicio de Publicacións, Diputación Provincial de Ourense. Esta edición corresponde ó manuscrito que se estaba imprimindo en 1881 cando o autor morreu.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003) : *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 5,2003; CXVII +1067 paxs.

Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es. Así se fala na Chan

'Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es'. The way people from A Chan speak

Fernando Groba Bouza¹
Universidade do Minho

Resumo: Compilación de máis de 1200 unidades fraseolóxicas do lugar da Chan, pertencente á parroquia de Santiago de Tortoreos, As Neves, Pontevedra, elaborada entre os meses de xaneiro e xullo de 2014.

Palabras clave: fraseoloxía galega, traballo de campo.

Abstract: An more than 1200 phraseological units compilation from A Chan, undertaken between the months of January and July 2014 in the parish of Santiago de Tortoreos, located in As Neves, Pontevedra.

Keywords: Galician phraseology, fieldwork.

1. Introdución

Reunimos aquí unha serie de unidades do discurso repetido compiladas das conversas das horas do café, dos encontros nos camiños, nas rúas ou nas hortas desta aldea nevense. Fómolas recollendo a medida que as íamos escouitando na boca das persoas que formaron parte deste estudo apuntándoas no editor de texto das mensaxes do teléfono móvil, botando carreiras ao ordenador para non esquecelas, escribíndoas no papel máis próximo... Eles/as foron as nosas vítimas e pensarán que estamos “enganchadísimos” ao teléfono ou ao computador, polo contra, nós cremos que son uns comunicadores excepcionais que poden dominar a lingua como lles dea a gana para acadar calquera propósito que desexen.

O número total de informantes que nos axudaron -sen saberlo- neste estudo son 15 persoas galegofalantes de nacemento e de pensamento con idades comprendidas

Data de recepción: 22.7.2014. Data de aceptación: 3.10.2014.

¹ Agradecemos enormemente o arduo e excelente traballo dos revisores deste traballo.

entre os 20 e os 67 anos, dúas delas con estudos universitarios e o resto con estudos básicos. A decisión de recollelas sen dicirlles nada aos falantes debeuse ao noso obxectivo de captalas en contexto no momento da fala. Aínda que poden parecer poucos participantes, nós intentamos coller unha boa cantidade de unidades que achegase unha boa mostra representativa da súa creatividade e necesidade. Agora ben, quen se enfronte con esta compilación ten que ter en conta que, como están sacadas de encontros informais, a inmensa maioría pertencen a ese rexistro e algunas poderían chegar a ser malsoantes. De todos os xeitos, non por isto están exentas de creatividade ou de expresividade.

Por último, gustaríanos apuntar que esta recolleita foi unha experiencia moi gratificante por poder confirmar como as persoas manexan a lingua dun xeito tan eficiente e enriquecedor. Durante o proxecto, chegamos a comparala con capturar bolboretas en plena primavera cun cazabolboretas que collía todo o becho que atopaba no seu camiño conseguindo apañar moitísimas especies autóctonas mais tamén algunas senlleiras que viñeron de fóra que, ou ben acabaron por mesturarse coas de aquí, ou ben se mantiveron a pesar das características adversas da "climatoloxía" galega.

1.1 Caracterización xeográfica

A Chan é un lugar da parroquia de Tortoreos, no concello pontevedrés das Neves. Segundo datos do Instituto Galego de Estatística (IGE) do 2009, conta con 146 habitantes (71 homes e 75 mulleres). Unha cifra que o sitúa, con diferenza, como o máis poboado dunha parroquia que, con 648 habitantes (IGE 2008), tamén é a máis poboada do concello.

1.2 Caracterización dialectal

Segundo Fernández Rei (1990: 152-154), a variante dialectal á que pertencen estas expresións inclúese no bloque occidental, na área pontevedresa, na macrosubárea Verdugo-Miño, na subárea do Miño e na microsubárea do Condado. Esta zona xeográfica presenta as seguintes características dialectais:

-Gheada	-Formas <i>cantei/cantén</i> no pretérito de indicativo da 1ªconxugación
-Seseo implosivo ou postnuclear	-Sufixo de número e persoa -des (<i>facedes</i>)
-Metafonía e outras alteracións do timbre	-Diferencia as formas do pronome de 2ª persoa te (acusativo) e che (dativo)
-Plural -ns	-Complemento indirecto //e tanto para o singular coma para o plural
-Terminación -án	-Non distinción <i>ver/mirar</i>
-Pronome suxeito <i>ti</i>	-Rotacismo
-Vocal temática e (<i>colleches, vendeches</i>)	

1.3 Convencións de estilo

Como toda plasmación escrita da lingua oral, son necesarios unha serie de acordos e unhas pautas para o tratamento e o rexistro de todo o material recollido. A este respecto,

conservamos todos os castelanismos², os dialectalismos e vulgarismos do xeito máis fiel posible nos exemplos. Non así nos lemas, onde eliminamos os vulgarismos e os dialectalismos e marcamos cun asterisco os castelanismos. O motivo principal de deixar estas palabras procedentes do idioma cervantino foi, sobre todo, a conservación da rima. A este respecto, temos que dicir tamén que incluímos nunha epígrafe distinta unha serie de lemas ou partes de entradas que escribimos en letra cursiva que están directamente en castelán. Esta decisión de introducir estes fraseoloxismos ou partes tal e como se escotaron foron dúas: o carácter universal desta revista, con ánimo de que algúns observadores de fóra do país se poidan sentir atraídos cara á nosa realidade lingüística e cultural e -esta é a segunda razón- achegar un material, por se alguén se anima, para facer algún tipo de estudio sobre o contacto de linguas na fraseoloxía da zona ou da paremiología galega en xeral. Agora ben, nas definicións ou indicacións de uso, usamos xa un vocabulario e unha lingua estándar cun rexistro máis culto e elaborado aínda que con moita intención de sermos claros e transparentes.

Para os exemplos que, como mencionamos arriba, forman os contextos de uso real por seren sacados de conversas espontáneas, tivemos que adoptar tamén medidas á hora de marcar as intervencións. Todos son contextos dialogados. Agora ben, cando só fala unha persoa, non engadimos nada. Cando hai máis dun emisor no diálogo, marcamos as distintas intervencións con guións. E, se a conversa ten máis de dous participantes, os guións van numerados.

Tamén van numeradas as distintas acepcións ou significados que pode ter algunha das unidades. Cando é así, cada unha ten tamén o seu exemplo propio.

As variantes dunha mesma unidade separámolas con barras / e as posibilidades (elementos que poden aparecer ou non na unidade fraseolóxica) indicámolas con parénteses () .

Por último, nos exemplos, tamén representamos o rotacismo (*mirmo*) e o seseo potsnuclear cun s (*rapás, ves...*) pero non así a gheada porque pensamos que o digrafo *gh* pode entorpecer a lectura. Así e todo, gustaríamos que quen lea estes anaquíños da fala que o faga pensando na súa pronuncia real.

2. Unidades fraseolóxicas

2.1 Abreviaturas empregadas

COL.: coloquial	I.adv.: locución adverbial	LUD.: lúdico
EUF.: eufemismo	I.adx.: locución adxectiva	PEX.: pexorativo
fórm.: fórmula	I.s.: locución substantiva	ref.: refrán
HUM.: humorístico	I.v.: locución verbal	VULG.:vulgar
IRÓN.: irónico		

² Advertimos nesta nota que sospeitamos dúas (que poderían ser tres) causas que afectan ao uso dos castelanismos: palabras que forman parte das súas denominacións diárias e que aparecen illadas nos refráns en galego (algún incluso axuda na rima); e refráns que ou ben traducen ao castelán cun tratamiento eufemístico ou ben citan textualmente tal e como os memorizaron desde que o aprenderon.

2.2. Locucións

2.2.1. Locucións substantivas

1. **(nin) un peso.** *l.s.* COL. Nada absolutamente. Úsase con valor ponderativo con verbos, xeralmente en oracións negativas, como *quedan*, *ter*, *valer*, etc. -*Ai, a vaca éche xeitosas. -Ti cres? Si non vale un peso.*
2. **(nin) unha alma.** *l.s.* Absolutamente ninguén. *Hoxe a iglesia estaba vacía. Non había unha alma.*
3. **(nin) unha hostia.** *l.s.* VULG. Nada absolutamente. Úsase con valor ponderativo con verbos, xeralmente en oracións negativas, como *andar*, *mellorar*, *valer*, etc. *A onde vas ti? Que non vales unha hostia.*
4. **asunto/lea de saias.** *l.s.* Asunto no que hai mulleres implicadas ou que son o seu motivo principal. *Ese andivo metido en moitos lós de faldas.*
5. **barriga de can.** COL. *l.s.* Abdomen fraco, metido para dentro. Aplicase a persoas. *Esa muller ten barriga de can. Ai que flaca é.*
6. **bo corazón.** *l.s.* Bondade, carácter bondadoso. Úsase a miúdo co verbo *ter* ou na construcción de *bo corazón*. *Ela é así atolascada pero ten moi bo corazón.*
7. **bo fondo.** *l.s.* Bondade, carácter bondadoso. Úsase a miúdo co verbo. *Eu creo que, ainda que se fai o duro, penso que ten un bo bonfo.*
8. **bo peixe.** *l.s.* IRÓN. Persoa rebelde ou mala. *No, ese é un bo peixe. Hai que ter cuidado con el.*
9. **boa cara** *l.s.* Cara con expresión de contente ou moi saudable. *Hoxe xa tes boa cara. Fíxolle ben o leite quente.*
10. **boa peza.** *l.s.* IRÓN. Persoa coa que hai que ter coidado, persoa mala ou pouco de fiar. -*O Rafa éche igualiño ao pai, mi ma, que peza. -Xa, ser fillo de raposa e non comer galiñas, é raro. / No si, ese é boa peza!*
11. **boa vida.** *l.s.* IRÓN. Vida con pouco traballo ou ningún e con todas as comodidades necesarias. *Ala! Ti, coma sempre, á boa vida.*
12. **boca que/para manter.** *l.s.* Persoa que alimentar. *O Juan agora ten que pensar que ten dúas. Dúas non. Tres bocas más que manter.*
13. **cabeza ben asentada/amoblada.** *l.s.* Persoa moi seria coas ideas moi claras que lle inspira moita confianza a quen o rodea. *Ese rapás sempre tivo a cabeza mui ben asentada.*
14. **cabeza louca.** *l.s.* Persoa aloucada. *Miña tíia Lola sempre foi así, unha cabeza loca.*
15. **cara de cona.** *l.s.* VULG. Persoa con cara de aparvada. *Mira que cara de cona se lle puxo cando entrou ela.*
16. **cara de non romper un prato.** *l.s.* Persoa que parece moi bondadosa. *A Asunción parece que nunca rompeu un plato pero ti mételle a man na boca e verás.*
17. **cara de parvo.** *l.s.* VULG. Cara de sorprendido ou aparvado. *Ese Jose ten unha cara de parvo que é muito.*
18. **cara de poucos amigos.** *l.s.* Cara encabuxada. *Si te fijas, nadie se arrima a ese tipo. Debe ser porque ten cara de poucos amigos.*
19. **cariño puto.** *l.s.* VULG. Cariño falso e meloso que se mostra para conseguir algo. -*Hai que cariño me ten. -Si, un cariño puto.*
20. **ciriquitos na cabeza.** *l.s.* Parvadas, teimas. *A ti métenseche ciriquitos na cabeza. Como vas ir ti solo á fonte?*

21. **corpo de muller.** *l.s.* Corpo con formas femininas. *O irmán da Patricia ten un corpo de muller que alucinas, he, he.*
22. **cu inquieto.** *l.s.* Persoa inqueta. *Eres un cu inquieto. Para un momento.*
23. **cuspe de galiña.** *l.s.* Adhesivo universal e imaxinario que se lle recomenda a quen pide cousas imposibles. *-Que lle boto aquí pa que pegue? -Bótalle cuspe de galiña.*
24. **espírito de contradicción.** *l.s.* Persoa que nunca está de acordo, por sistema. *Marga é a ouvella negra da familia, sempre ao revés. Ai, parece un espíritu de contradicción.*
25. **hora da verdade.** *l.s.* Momento moi serio no que hai que demostrar o que se dixo ou o que hai que facer. *No, si, el, cando fala, fai, desfai, buh, de todo. Pero, á hora da verdá, non fai nada. Can ladrador, pouco mordedor.*
26. **idea de bombeiro.** *l.s.* Idea absurda, estupidez. Entón, o José María non quería meter agora o coche aí? Aínda puxeron agora o cemento e xa quere pisalo. *Di que é porque así queda despois más firme. Haiche cada un con cada idea de bombero...*
27. **lingua de trapo.** *l.s.* PEX. Persoa que vive facendo contos da vida allea ou comentando os asuntos da súa propia casa cos outros, xerando varias confusións. *Ten cuidado con esa que é unha lengua de trapo de muito carallo.*
28. **mal corazón.** *l.s.* Maldade, carácter ruín ou cruel. Úsase a miúdo co verbo *ter* ou na construción de *mal corazón*. *Si, borrega coa irmán e cos veciños pero si falas con ela miras que non ten mal corazón.*
29. **mala cara.** *l.s.* Cara con expresión de anoxado, enfermo. *Tes mala cara. Que che pasou?*
30. **mala hostia.** *l.s.* VULG. Rabia, xenio. *Teu sobriño ten mala hostia eh. Sale á tía, ha, ha.*
31. **mala vida.** *l.s.* Vida con maltrato, pobreza e escravitude. *A pobre levou mala vida. O home pegáballe, tivo sete fillos, e tivo que sacalos todos adiante.*
32. **man de santo.** *l.s.* Solución ou cura milagreira a algo. *O neno non paraba de chorar. Foi chegar a nai e, man de santo, parou no momento.*
33. **man dura.** *l.s.* Disciplina. *Ese rapás está mui mimado e consentido. O que necesita é un pouco de man dura.*
34. **man inocente.** *l.s.* Persoa neutral e sen implicación directa en algo. *Pedíronlle á xente do público que fora ali unha man inocente a sacar a papeleta.*
35. **mans de señorito.** *l.s.* Mans moi finas ou sen sinais propios do traballo do campo (durezas, cicatrices...). *Anda, ti mira que mans de señorito ten este? Iso é de traballar mucho, si.*
36. **marea vermella.** *l.s.* EUF. Menstruación. *Hoxe non se pode. Hai marea*
37. **mazá podre.** *l.s.* PEX. Persoa que acaba estragando un proxecto ou unha relación que unía a moitas outras. *Sempre ten que haber unha mazán podrida que o escaralle todo.*
38. **mente aberta.** *l.s.* Persoa moi tolerante. *A verdá é que teu pai, pa os anos que ten, ten unha mente bastante aberta.*
39. **mente cerrada.** *l.s.* Persoa moi intolerante. *Tes unha mente cerrada de carallo, eh. Mira que a rapariga non pudo ir á festa?*
40. **mosca de can/dos cabalos.** *l.s.* Tipo de mosca que é propia dos cabalos que ten unha pel moi dura e que é difícil de matar cos dedos das mans. *As ouvellas truxeron moscas de can do porto seco. Pegáronelle dos burros dos gitanos.*

41. **nin Deus/Cristo.** *l.s.* COL. Absolutamente ninguén. *Chegou a policía e ali non quedou nin Cristo.*
42. **o cu do mundo.** *l.s.* HUM. VULG. Lugar inexistente ou praticamente ilocalizable que se usa para sinalar que outro lugar (neste caso coñecido) é ou está moi lonxe. *Mondoñedo queda no cu do mundo.*
43. **o mellor de cada casa.** *l.s.* IRÓN. Constituíntes dun grupo no que todos teñen uns antecedentes sospeitosos ou pouco recomendables. *Eses que están ai no goberno escóllenos ao dedo e xa poñen o mellor de cada casa.*
44. **o quinto *pino.** *l.s.* HUM. COL. Lugar inexistente ou praticamente ilocalizable que se usa para sinalar que outro lugar (neste caso coñecido) é ou está moi lonxe. *Buhh! Iso queda no quinto pino. Mi ma! De aquí alá.*
45. **o quinto carallo.** *l.s.* HUM. VULG. Lugar inexistente ou praticamente ilocalizable que se usa para sinalar que outro lugar (neste caso coñecido) é ou está moi lonxe. *El xa vai alá no quinto carallo. Ai, xa hai un bo pouco que marchou.*
46. **o quinto ovo.** *l.s.* HUM. VULG. Lugar inexistente ou praticamente ilocalizable que se usa para sinalar que outro lugar (neste caso coñecido) é ou está moi lonxe. *Saca iso de aí que lle dou unha patada e chega ao quinto pino.*
47. **ollos de gato.** *l.s.* ollos claros semellantes aos da cor dos gatos. *Tes ollos de gato. Son mui bonitos.*
48. **ollos malos.** *l.s.* Persoa ou persoas malas e traizoeiras que son traidoras. *Si, podes matalo e enterralo pero librate duns ollos malos. (salan de asasinar un ladrón).*
49. **ovella negra.** *l.s.* PEX. Persoa que sempre está en contra do que din ou fan os demais dentro dun grupo. É coma un espírito de contradición. *Marga é a ouvella negra da familia, sempre ao revés. Ai, parece un espíritu de contradición.*
50. **paraíso fiscal.** *l.s.* Lugar no estranxeiro ao que envían capital as persoas que posúen moito dinheiro normalmente froito de fraudes fiscais. *O Cristiano Ronaldo si. Tenche el bo problema. Ti mira que coche ten e o que ha de ter nun deses paraísos fiscales.*
51. **paraugas de sete parroquias.** *l.s.* Paraugas moi grande. *Métete aquí debaixo que colles ben. Este é un paraguas de sete parroquias. Aquí ainda colle unha persona máis.*
52. **pernas de quica³.** *l.s.* VULG. Pernas femininas parecidas ás dun home cunha barriga da perna moi marcada pero delgadas e semellantes ás dunha quica. *Esa rapariga ten pernas de quica, se non fijate ben.*
53. **radio macuto.** *l.s.* COL. Nome dado á persoa que transporta as noticias dunha casa á outra. *Cala, cala. Que vén aí radio macuto e xa nos conta todo.*
54. **roupa dos domingos.** *l.s.* A roupa nova. *Carallo! Que guapo estás. Hoxe andas coa roupa dos domingos.*
55. **tose de can.** *l.s.* Tose seca e pesada. *Tes que ir ao médico e que che mire esa tose de can que tes porque xa levas así uns días.*

³ Ave de curral máis pequena ca unha pita ou galinha que ten unha plumaxe de cores e que é moi apreciada porque é moi boa criadora por ter unha facilidade especial para chocar. Tamén se usa como ama para sacar crías doutro tipo de aves como polos, faisáns, parrulos... todas elas aves dun tamaño relativamente semellante e cun tempo de incubación moi parecido.

56. **traballo social/comunitario.** *l.s.* Tipo de castigo que se lle impón a determinados infractores da lei no que teñen que colaborar en tarefas de servizo público. *Ao irmán da Clotia sacáronlle o carné e agora ten que facer traballo comunitario dese no ayuntamiento.*
57. **un olllo da cara.** *l.s.* Moito diñeiro. Úsase con verbos como *custar, pagar e valer*. *Ah, ese collar compreino xa fai corenta anos e xa daquela pagara un olllo da cara por el.*
58. **uñas de gato.** *l.s.* Uñas longas e finas que rabuñan e fan dano. *Tí mira como me puxeches este brazo? Tes uñas de gato. Fódase!*
59. **voz de home.** *l.s.* Voz semellante á dun home polo seu timbre. *A irmán do Pachorrás ten unha voz de home que tira pa tras.*
60. **voz de pito.** *l.s.* Voz fina e aguda que recorda á voz dun polo. *O irmán da Vanesa ten unha voz tan finiña e aguda que parece que ten voz de pito.*
61. **xuíz das causas perdidas.** *l.s.* Persoa que defende o indefendible. *Si, agora vai ser que te vas convertir no xuíz das causas perdidas.*
64. **amarrado coma a virxe do puño.** *l.adx.* PEX. COL. Coreño. *-E túa madriña, deuche algo? -Que me vai dar si é más amarrada ca a virgen do puño.*
65. **calado/a coma un peto.** *l.adx.* Completamente calado. *Eu, cando vou á misa, ao salir, están alí fala que te fala pero eu estou alí caladiña coma un peto. Que din que quen oe e cala, jode a quen fala.*
66. **chumba chumba.** *l.adx.* COL. Ruidosa e con sons estrondosos. Música que escoita a xente moza. *A min a música chumba chumba esa que poñen nas discotecas agora non me gusta nada. Rebéntame a cabeza.*
67. **coma un banco.** *l.adx.* Puntual nos pagamentos. *Ese Guitarritas será o que sea pero, á hora de pagar, é coma un banco. No momento.*
68. **coma un can.** *l.adx.* VULG. Abandonado. Levar unha vida de vicio e desenfreno moitas veces asociada á falta de hixiene. *Ese anda por aí tirado coma un can.*
69. **coma un cristo.** *l.adx.* COL. Empapado de auga ou sucio. *Ai, como se puxo ese desgraciado. Está coma un cristo.*
70. **coma un energúmeno.** *l.adx.* PEX. Irascible, intratable. *Ese gilipollas sempre se comporta coma un energúmeno.*
71. **coma un peliqueiro.** *l.adx.* COL. Mal amañado na vestimenta e moi pouco coidadoso na apariencia. *Mete esa camisa por dentro do pantalón e limpaeses zapatos que andas coma un piliqueiro.*
72. **coma un porco.** *l.adx.* VULG. Sucio. *Andas sempre coma un porco. Eu non sei como fas. Mira como tes esa camisa.*

2.2.2. Locucións adxectivas

62. **(bruto) coma un arado / más bruto ca un arado.** *l.adx.* COL. Moi bruto. *Queee! Non colles?! Eres más bruto ca un arado.*
63. **a boa fe (coma os gatos pequenos).** *l.adx.* PEX. COL. Moiinxenuo, que cre todo e non ten malicia ningunha e, en certos contextos, que ten pouca ansia por facer as cousas e que é un pouco apavrido. *Tí debes ser medio a boa fe, coma os gatos pequenos. Como lle botaseses güesos aos cans?! Non ves que lle poden facer daño.*

73. **coma un pozo sen fondo.** *l.adx.* Insaciable coa comida. *Eres coma un pozo sin fondo. Levas vinte minutos comendo sin parar e áinda non fartaches. Mi madriña.*
74. **coma un xitano.** *l.adx. COL.* Sucio e desaliviado. *Ai, Trasniño, andas coma un gitaniño. Todo cheo de terra e todo mollado.*
75. **coma unha ból/a/pelota.** *l.adx.* Moi gordo. *O que engordou ese home. Está coma unha ból/a.*
76. **coma unha moto.** *l.adx.* Alterado/a. *Mira pa o Trasno, anda coma unha moto. Púxose así desde que saliu o Duque.*
77. **cortados polo mesmo patrón.** *l.adx.* Moi semellantes. *Tanto a nai como a filla parecen cortadas polo mirmo patrón.*
78. **da casa.** *l.adx.* Caseiro/a. Fabricado, nacido ou criado na casa. *Coma o da casa, o que cría un, coma o natural non hai.*
79. **da color dun burro a fuxir.** *l.adx.* HUM. Dunha color inexistente ou indeterminado que se utiliza de forma humorística. *-Que color é este, rojo ou granate? -Ese é color dun burro a fuxir.*
80. **de bo ano.** *l.adx.* Gordo. *Tanto a nai como a filla estanche as ditas de bo ano.*
81. **de cabalo.** *l.adx.* Moi grande, moi forte, moi intenso. *Vou comer que traio unha fame de cabalo.*
82. **de ciencias/números.** *l.adx.* Que estudou ciencias no bacharelato ou na carreira e non domina datos literarios ou históricos. *-Non sabes cando se publicou Follas Novas? -Non. A ver, eu son de ciencias.*
83. **de contra o pescozo/óso.** *l.adx. PEX. COL.* Ruín. *No, a bo lado soches. Esa é de contra o pescozo.*
84. **de detrás da orella.** *l.adx. PEX. COL.* Mala persoas. *Ese hai que ter cuidado con el que é de detrás da ourella.*
85. **de estrea.** *l.adx. Novo.* Eses zapatos son de estrena, non? *Brillan muito.*
86. **de fiar.** *l.adx.* Digno de confianza. *Ese a min non me dá confianza. Báilalle muito a vista cando fala.*
87. **de lei.** *l.adx.* Cumpridor, honrado, de fiar. *Hum, non me ten muita pinta de ser de lei.*
88. **de letras.** *l.adx.* Que estudou letras no bacharelato ou na carreira e non domina os números. *-Non sabes canto suma iso? -Non. A ver, eu son de letras.*
89. **de mala cona.** *l.adx. VULG.* Fodido, de mal carácter. *Esa é de mala cona. Escusas pedirlle nada porque che vai dicir que no.*
90. **de mala raza.** *l.adx. PEX.* 1. Que non engorda. Referido a animais ou persoas. *Tí mira que come este tipo eh, e non engorda. É de mala raza.* 2. Mala persoas. *Ese é así porque xa é el de mala raza. Xa miras que non ten visita ningunha.*
91. **de morros.** *l.adx.* Encabuxado. *Túa nai está de morros desde o martes. A ver si lle pasa.*
92. **de morte.** *l.adx.* Moi grande, extraordinario." Pódese usar con outros substantivos: *disgusto de morte.... Que fas? Que me pegaches un susto de morte?*
93. **de proveito.** *l.adx.* Útil, que se pode aproveitar, próspero e con futuro. *Agora que xa eres un home de proveito, necesitas un pouco de sorte.*
94. **de segunda man.** *l.adx.* Usado. Algo que non é comprado ou vendido novo. *Comprou un coche pero de segunda man que, agora, a ver quen compra un novo. Ta a cousa jodida.*

95. **devicio.** *l.adx.* COL. Moi saboroso. *Hum, estes dulces están de vicio. Perdónolle o mal que fan polo ben que saben.*
96. **do ano chispún.** *l.adx.* COL. Moi vello ou antigo. *De donde sacaches ese vestido? Parece que foches ao baúl dos recuerdos. Mi ma, iso xa é do ano chispún.*
97. **do montón.** *l.adx.* COL. Normal, nada excepcional. *Nada, ese é do montón. Coma todos.*
98. **do trinque.** *l.adx.* Novo de todo. *Carallo, esa saia é do trinque. Calquera te para hoxe.*
99. **duro coma un cañoto.** *l.adx.* Moi duro. *Dios! Este pan está duro coma un cañoto. Non hai quen o coma.*
100. **duro coma un carballo.** *l.adx.* Moi duro. *Teu pai é duro coma un carballo. El anda a chuvia, ao frío, ao sol e nada. Nin un catarriño.*
101. **duro coma un ferrote.** *l.adx.* Moi duro. *O Anxo é duro coma un ferrote. Pa o pequeno que é, el cae, levántase, volve caír e nin unha lagrimiña.*
102. **duro coma unha pedra.** *l.adx.* Moi duro. *Mi ma. Este turrón está duro coma unha pedra.*
103. **duro de roer/pelar.** *l.adx.* Difícil, complicado de superar, de soportar, de convencer, etc. *É duro de roer, eh. Sale ben ao pai. Non dá o brazo a torcer.*
104. **falso coma as burras / más falso ca as burras.** *l.adx.* Moi falso, nada de fiar. *Ese Fernandito éche más falso ca as burras.*
105. **falso coma as pesetas.** *l.adx.* PEX. Ser Moi falso. *Con esa Julia, hai que ter un cuidado... É falsa coma as pesetas. Solo mira pa o seu bolsillo.*
106. **fino coma un allo.** *l.adx.* Espelido, agudo. *Eres fina coma un allo eh, ben mirei cando colleches a chave ou pensas que non me din de conta.*
107. **frío coma a neve.** *l.adx.* Moi frío. *Ai, non me toques con esas mans. Vaite pa alá. Están frías coma a neve. Méteas no cu!*
108. **más parvo ca andar a pé.** *l.adx.* PEX. VULG. Moi parvo. *Ese rapás cando estabamos na escuela era más parvo ca andar a pé.*
109. **más parvo ca feito de encarga.** *l.adx.* PEX. VULG. Moi parvo. *Ese rapás cando estabamos na escuela era más parvo ca andar a pé.*
110. **malu coma a peste.** *l.adx.* PEX. Moi malo. *Bu, ese Careto, é malo coma a peste. Cando pasamos pola casa del, pasamos a correr.*
111. **metido na allada.** *l.adx.* Implicado en algo. *Tí tamén foches aos portales na noite de San Juan, non? Tamén andabas metido na allada, claro.*
112. **moi de andar por casa.** *l.adx.* Moi humilde e sociable. *A Maribel non é tan así como pensas. É mui de andar por casa.*
113. **na estica.** *l.adx.* COL. Moi delgado/a. *Esas cabras están na estica. Non deben de comer muito.*
114. **nas nubes.** *l.adx.* Despistado. *Ese está nas nubes. Non se entera de nada.*
115. **negro coma os pecados.** *l.adx.* COL. Moi negro. Negru acibeche. *Ese cabalo é negro coma os pecados.*
116. **negro coma un tizón/chamizo.** *l.adx.* Moi negro. *Ese vestido é negro coma un tizón.*
117. **no aire.** *l.adx.* COL. Apurado, acelerado. *Dios, que che pasa? Hoxe andas no aire.*
118. **para chupar os dedos.** *l.adx.* Delicioso. *Esas filloas están pa chuparse os dedos. Seguro que as fixo a Cris.*
119. **para comelo!** *l.adx.* Moi bonito. *O fillo da Isabel chámase Íker. Ai, está pa comelo! É guapísimo.*

120. **para unha foto.** *l.adx.* Moi bonito e tenro. Dise dunha imaxe inusual que é típica para ser inmortalizada. *Tí mira, unha a traballar e a outra a mirar. Estades pa unha foto.*
121. **polas nubes.** *l.adx.* Inalcanzable, moi caro. *O precio do gasoil, da gasolina e o da bombona de butano está polas nubes.*
122. **queimado e non (ser) do sol.** *l.adx.* Moi canso ou decepcionado con algo. *De tanto facer horas pola noite, quedou queimado de tanto traballar.*
123. **quente coma o caldo.** *l.adx.* Moi quente. *Buh, esta agua está quente coma o caldo. Non sabías metela na nevera?*
124. **teimudo coma a cona.** *l.adx.* VULG. Ser moi testán. *Tí, cedula, eres terca coma a cona.*
125. **teimudo coma o porco.** *l.adx.* VULG. Ser moi testán. *Mira que lle digo as cousas cincuenta veces. Pois nada. É terco coma o porco.*
126. **teimudo coma ti só.** *l.adx.* COL. Ser moi testán. *Entón non vés? Eres terco coma ti solo!*
127. **teimudo coma unha mula.** *l.adx.* COL. Moi testán. *E quen lle di nada que é terco coma unha mula. Non hai quen lle diga nada.*
- 2.2.3. Locucións verbais**
128. ***incala.** *l.v.* Traballar. *A xente nova agora non quere incala.*
129. ***planchar a orella.** *l.v.* COL. Durmir. *-A onde vas? -Vou planchar a ourella un pouco.*
130. **abrir a boca ata as orellas.** *l.v.* COL.
1. Gritar. *Mi ma, a nai abría a boca hasta as orellas pero eu non lle calei.*
 2. Pedir moito diñeiro por algo que se quere vender, alugar... *Ese alquila o baixo pero ha de abrir a boca hasta as orellas.*
131. **abrir as portas do ceo.** *l.v.* EUF. Morrer de primeiro/a. *-Mira ti, morreu el antes ca a sogra. Iso que a ela xa lle deu unha trombosis e quedou cega dun olllo. -Si, tocoulle a el abrir as portas do ceo.*
132. **abrirlle a porta a [alguén].** *l.v.* Permitir que alguén entre no eido. *Aos gitanos si que non lle abro eu a porta, non.*
133. **acabárselle o billete a [alguén].** *l.v.* HUM. Finalizar unha viaxe ao chegar ao destino. Dise de xeito humorístico. *Ala, todos abaixo. Acabouse o billete.*
134. **acender un cigarro co outro.** *l.v.* Fumar compulsivamente. *Teu irmán fuma coma un carreteiro. Encende un pitillo co outro.*
135. **acordarse de santa Bárbara cando chove.** *l.v.* IRÓN. Acordarse de algo cando se necesita e xa é tarde. *Ah, e deixei a chaqueta na casa. Vaia, acórdase un de santa Bárbara cando chove.*
136. **afeitarse para riba.** *l.v.* COL. Non ser da incumbencia do afectado. "Pasar" de todo. Dise pasando a parte de arriba da man pola cara simulando o movemento de barbearse de abaxo para arriba para mostrar indiferenza ou ignorar algo. *Iso non é comigo. Eu aféitome pa riba. Que faga o que queira. Éche o seu problema.*
137. **aforrarse o corpo a [alguén].** *l.v.* Descansar e non castigar o corpo con traballo ou esforzo físico. *Miña abuela dicíame que non lle importaba que meu abuelo andivera con outras. Dicíame que, con tal de que non lle puxera a man enriba nin nada parecido, que xa estaba. Dicíame que así aforráballe o corpo a ela. Ha, ha.*
138. **agachar a orella.** *l.v.* Aceptar algo con submisión. *Cando me dixo que fora eu o que pagara de menos entón agachei a orella e non dixen nada máis.*

139. **andar a buscala.** *l.v.* Facer cousas propensas para que suceda un accidente ou que alguén se anoxe con el/a. *Ai, apañaches. Claro, andas a buscala.*
140. **andar ás xaneiras.** *l.v.* Andar as gatas na tempada de celo. *Esas gatas xa andan ás xaneiras outra ves. Aínda non hai nada que andiveron e xa andan outra ves. Teñen o vicio no corpo.*
141. **andar cos dentes.** *l.v.* Estar un bebé no período no que lle nacen os dentes no que manifesta dor e malestar. *Chora porque anda cos dentes.*
142. **andar de cabra (tola).** *l.v. COL.* Vivir a vida sen aplicar o sentido común, sen pensar no futuro nin nas consecuencias dos actos. *Si, foi pa Francia pa facer muitos cartos pero andivo de cabra e, despois de dous anos, viu cunha man diante e outra detrás.*
143. **andar no medio coma o xoves.** *l.v. COL.* Molestar. *Ai, hoxe! Séntate aí nun lado! Se non andas sempre no medio coma o jueves.*
144. **andar sempre co (palabra ou expresión recorrente) na boca.** *l.v. VULG.* Repetir continuamente as mesmas palabras malsoantes. *Mira que é feo eh (referíndose á expresión malsoante) pero sempre anda co carallo na boca.*
145. **andar/estar á súa vida.** *l.v.* Andar metido ou pensando nos seus asuntos. *-Que iría facer a Piugau á Grela? -Ao que fora, andaría á súa vida.*
146. **andarlle coa roupa das festas a [alguén] / andarlle coa roupa dos domingos a [alguén].** *l.v. EUF.* Zoscarlle. *Vai haber que andarche coa roupa das festas, como non te portes ben.*
147. **andarlle no cu a [alguén].** *l.v. EUF.* Zoscarlle. *Ai, andívache no cu? Seguro que foi porque o merecías.*
148. **andarlle o rato no caixón a [alguén].** *l.v.* Ter fame. *Ui, xa me anda o rato no caixón. Que hora é?*
149. **arder Troia.** *l.v.* Haber lea. *Cando veña ela vai arder Troia cando vexa iso todo aí tirado.*
150. **armar/montar un cristo.** *l.v. COL.* Armar unha boa lea. *Vaia cristo arman aí dentro os rapaces todos xuntos.*
151. **atar/matar o nervio.** *l.v. COL.* Díselle a alguén que anda descontrolado, normalmente porque está nervioso, para controlalo ou para que sosegue. *Tranquilízate e ata o nervio. Xa che chegará a hora.*
152. **atender ao que está.** *l.v.* Pór atención ao que se está a facer. *Atende ao que estás ou estás a dormir.*
153. **atoparlle o sitio a [algo].** *l.v. IRÓN.* Quedar sen el porque alguén llo sacou. *Si, ti deixa o coche aí e coas chaves postas que, cando volvas, atópaslle o sitio.*
154. **baixar os santos todos / baixar todos os santos.** *l.v. EUF.* Blasfemar. Dicir moitos pecados. *Ai se chegas a estar aquí. Este rompeu a máquina. Despois cabreouse. Baixaron os santos todos. Un por un.*
155. **baixarlle os fumes a [alguén].** *l.v. COL.* Facer que perda gallardía coa que presume. *Ao Pepin xa lle baixaron muito os fumos pero aínda lle teñen que baixar muito máis.*
156. **bater coas pernas no cu / bater cos pés no cu.** *l.v. COL.* Correr desesperadamente. *Corría que batía coas pernas no cu pola costa abaxo pensando que viñan detrás del.*
157. **botar as barbas de mollo.** *l.v.* Agardar alguén algo de forma moi desexada pero inmerecida. *Si, ti bota as barbas de mollo que pa ti non é nada disto.*

158. **botar o carro diante dos bois.** *l.v.* Facer as cousas na orde inversa. O más común é que se refira a cando se celebra un triunfo antes de conseguilo. Normalmente dá mala sorte por iso non se aconsella facelo para non facerse falsas esperanzas. *Iso pásache por botar o carro diante dos bois. Eu xa te avisei.*
159. **botar o cu fóra.** *l.v. COL.* Saír dun sitio quente, abrigado ou protexido. *Mira os cans. Como che está a chover, hoxe non botan o cu fóra.*
160. **botar para o lombo.** *l.v. Cargar.* Hoxe meu pai cumple 67 anos. *Ala, un máis pa o lombo.*
161. **botar un batebarbas.** *l.v.* Manter unha discusión afervoada. *Esas díusas botaron un bo batebarbas.*
162. **botar un olllo a [algo ou alguén].** *l.v.* Vixiar. *Bótalle un olllo aí ás patatas mentras vou sacar a roupa da lavadora.*
163. **botar/tirar para atrás** Espantar, desanimar. *Ese queso ten un cheiro que bota pa atrás. / A irmán do Pachorras ten unha voz de home que tira pa tras.*
164. **botarlle (máis) leña ao lume.** *l.v.* Picar a alguén cando xa hai lea. *Si, ti bótalle leña ao lume, que despois...*
165. **botarlle [algo] enriba a [alguén].** *l.v.* Incomodar a alguén para que se enfrente a unha terceira persoa. *O Neymar tirase muito e, claro, bótalle o público enriba ao árbitro. Deberían castigalo máis coas tarjetas.*
166. **botarlle a(s) culpa(s) a [alguén].** *l.v.* Culpar. *Eu non sei como fas pero sempre lle botas as culpas aos demais.*
167. **botarlle collóns a [algo].** *l.v. VULG.* Atreverse. Ser unha persoa que lle bota valor á vida. *Quen? O Revilla? Ese si que lle bota collóns.*
168. **botarlle de comer á parte a [alguén].** *l.v.* Refirese a alguén que é moi mala persoa por ser conflitivo/a. *Ui, a ese haille que botar de comer á parte.*
169. **botarlle peito a [algo].** *l.v.* Botarlle valor. *Na vida, ás veces, tamén hai que ser valientes e botarlle valor porque quen non se arriesga, nunca boa cona fode. Iso si, tamén hai que ter muito oollo porque o cementerio está cheo de valientes.*
170. **botarlle unha man a [alguén].** *l.v.* Axudar. *Aínda que o vexa andando coas tripas fóra, non lle penso botar unha man.*
171. **botarlle/ter cara.** *l.v. PEX. COL.* Ser descarado. *Xa hai que ter cara para vir e dicirche iso. Desde logo, haiche xente pa todo.*
172. **botarse á xente.** *l.v.* Non ser apropiado para as persoas porque incluso é prexudicial ou contrario a elas. *Este viño bótase á xente. Ta frío!*
173. **botarse para atrás.** *l.v.* Arrepentirse. *É un covarde. Nada máis empezar, xa se botou pa atrás.*
174. **buscar o ceo e a terra.** *l.v.* Facer todo o que sexa posible para conseguir algo. *Buu, se saben que ali hai cartos, buscan eles o ceo e a terra pa ganalos.*
175. **buscarlle os (tres) pés ao gato.** *l.v.* Tentar a paciencia de alguén co risco de irritalo. *Andas a buscarlle os tres pés ao gato, despois vente queixar.*
176. **buscarlle sitio a [algo].** *l.v.* Facerse dono de algo sen permiso. *No, xa sei que ti logo lle buscas sitio ao armario pero déixao estar aí.*
177. **caer ben/mal.** *l.v.* 1. Sentar ben ou mal unha comida. *Caiúme ben esa sopiña por riba do bisté.* 2. Simpatizar ou sentir antipatía sobre unha persoa. *Ese fillo da Josefa non me cae nada ben.*
178. **caer co sono.** *l.v.* Ter moito sono. *Vou pa a cama que caio co sono.*

179. **caer da burra**. *l.v. COL.* Darse conta de algo. *Por fin caíches da burra. Levo díás horas intentando explicarche isto.*
180. **caer de caixón**. *l.v.* Ser algo lóxico. *Home, caía de caixón que non iba vir. Sabes que ten o problema que ten.*
181. **caerlle os aneis a [alguén]**. *l.v. IRÓN.* Esforzarse moito. Emprégase para reprocharlle a alguén que está a gabar o traballo que acaba de facer e que non foi tanto duro nin tan importante como di. *Ah, e fixeches ti todo iso? Vaia, pois debéronche de caír os anillos, si.*
182. **cambiar o aceite / facer un cambio de aceite**. *l.v. EUF.* Urinar. *Véño agora. Vou facer un cambio de aceite.*
183. **cambiarlle a auga ao canario**. *l.v. EUF.* Urinar. *Voulle cambiar a agua ao canario e xa veño.*
184. **cantar vitoria**. *l.v.* Celebrar un triunfo. *Aínda non che dixerón nada, así que, non cantes vitoria antes de tempo.*
185. **cantarlle as corenta a [alguén]**. *l.v.* Poñerlle as cousas claras a alguén. *Tí déixa vir que lle vou cantar eu as corenta cando chegue.*
186. **chegar para [alguén]**. *l.v.* Afrontar a alguén e ser suficiente para tal situación. *Ai, ela púxose tesa. Pero eu cheguei para ela!*
187. **chegarlle a hora a [algo ou alguén]**. *l.v.* Chegarlle o momento. *Tranquilizate e ata o nervio. Xa che chegára a hora.*
188. **chegarlle co dedo**. *l.v. COL.* Estar e sentirse alguén moi cheo despois de comer en exceso. *Ai, non podo máis. Xa lle chego co dedo. Canto comín.*
189. **cheirar coma unha bubela⁴**. *l.v.* Ulir moi mal. Desprender un olor moi forte e desagradable. *Buf, saca de aí! Cheiras coma unha bubela!*
190. **chupar a dous carrís**. *l.v.* Beneficiarse de díás fontes de ingresos distintas. *O Manolo da Portela tenche o traballo de conserje no colegio e é representante de contratación de orquestas. Así que chupa a dous carrires. Non me estraña que teña a casa que ten.*
191. **coller balor**. *l.v.* Estragarse. Non só se aplica á comida, senón tamén ao resto das cousas de forma figurada. *Tí tranquila que o chocolate non deixo eu que colla barolo.*
192. **coller carreira**. *l.v.* Andar cara a atrás para dispoñer dunha distancia na que se poida volver correndo. *Colles carrerilla e logo dáslle unha patada ao balón.*
193. **coller o goberno de [algo]**. *l.v.* Convertirse no director de algo. *Cando morran os vellos, ela terá que coller o goberno da casa.*
194. **coller o sal**. *l.v.* Absorber a carne o sal para que se conserve salgada. *Tí mira, co tempo que estaba e agora volve chover e a facer frío. Xa o dician as vellas desta casa que en abril, aínda o porco sala. Sempre virá un tempo frío neste mes no que o porco aínda colle o sal.*
195. **coller/dar van**. *l.v.* Balancear. *Pa dar a volta, primeiro, ten que coller van.*
196. **comer na man de [alguén]**. *l.v.* Depender economicamente de alguén. *Os políticos queren que comamos todos na súa man, así fan o que queren.*
197. **comer verde**. *l.v.* 1. Comer tenro os animais: herba, xestas, toxo, etc. en contraposición a seco. *Hoxe as ouvellaas comeron todo o día verde.* 2. Comer verduras ou alimentos similares as persoas. *Hai que comer más verde que é bo pa a salú.*

⁴ Dise que a bubela fai o niño de merda e que, cando unha persoa ou animal ameaza as súas crías ou ovos, esta deféndelas defecando enriba deles.

198. **comerlle a suor a [alguén].** *l.v.* Aproveitarse de alguén. *Están os meus fillos aí e pódense dicir que jamás lle comemos o seu sudor.*
199. **confundir o touciño coa velocidade.** *l.v.* Estar enganado. Confundir as cousas. *Non ten nada que ver que vaia con ela con que sea a súa moza. Ti confundes o touciño coa velocidá.*
200. **contarlle un conto ao oído a [alguén].** *l.v.* EUF. IRÓN. Botarlle unha reprimenda a alguén. *Tí ensucia ben a casa que despox vouche contar un conto ao oído eu.*
201. **correr os camiños todos.** *l.v.* Andar todo o día de leria para un lado e para o outro buscando persoas ou noticias e cousas novas sobre as que falar. *Esa Aurora corre os camiños e as casas todas.*
202. **cortarlle corda a [alguén].** *l.v.* COL. Reprender os cátivos ou mozos sobre os que se ten potestade para telos baixo control. *Tí vaille cortando un pouco de corda ao rapás se non váiseche volver un vándalo.*
203. **cortarlle o voo a [alguén].** *l.v.* COL. Reprender os cátivos ou mozos sobre os que se ten potestade cando comezan a desobedecer. *Tí dáslle muito vuelo ao teu fillo. Non cres? Cando queiras cortarillo vas ter problemas. Faime caso. Digicho por experiencia.*
204. **crear afección.** *l.v.* Animar a comer ou beber máis. Fai referencia a unha comida ou bebida que está moi saborosa. *Estas custilletas están riquísimas. Hum! Son das que crean afición e animan a criar outra toura.*
205. **criar raíces na cama.** *l.v.* Pasar moito tempo nela. *Tí aínda estás na cama. Has criar raíces aí.*
206. **criar/ter un porquiño.** *l.v.* PEX. VULG. Criar un neno ou nena fomentando ou permitindo malos modais. En concreto, fai referencia á mala educación e ao mal resultado conseguido unha persoa maleducada, preguiceira, respondona... *Eles teñen que saber cando poden e cando non poden. Hai que lle dar unha de cal e outra de arena. Si non, dentro de nada, tes un porquiño.*
207. **cumprirlle o desexo a [alguén].** *l.v.* Satisfacer o que unha persoa desexa. *Faille unha tarta ao rapás. Cúmplelle o desejo ao home por un día.*
208. **custarlle ferro e fariña a [alguén].** *l.v.* Dar moiísimo trabalho e ter que sacrificarse duramente. *Ai, eu ben sei o que pasou pa facer a casa. Custoulle ferro e fariña.*
209. **dar a vida por [alguén ou algo] / dar o que sexa por [alguén ou algo].** *l.v.* Facer o que sexa por algo que se quiere ou desexa moito. *Eu daría o que fóra por estar agora aí ao lado deses da televisión. / Eu daría a vida por comer agora un bo churrasco.*
210. **dar boa espíña.** *l.v.* Dar unha impresión ou sensación positiva. *Non me dá boa espíña mirar ese espello aí.*
211. **dar más voltas ca un muíño/trompo.** *l.v.* COL. Andar ou moverse dun lado para outro de forma continua. *Normal que o choio non avance. Andas dun lado pa o outro sin parar. Dás más voltas ca un muíño.*
212. **dar mala espíña.** *l.v.* Dar unha impresión ou sensación negativa. *Dáme mala espíña ese triángulo aí.*
213. **dar punto.** *l.v.* Finalizaren as clases. *Dani, agora xa estás de vacacións, non? Xa deu punto a escuela?*
214. **dar unha de cal e outra de area.** *l.v.* Indicar que unha situación inclúe aspectos positivos e negativos de forma alternada. Por exemplo, no proceso de

- aprendizaxe, hai que saber decir que si e saber decir que non para que o neno ou nena aprenda valores na vida e un saber estar. *Eles teñen que saber cando poden e cando non poden. Hai que lle dar unha de cal e outra de arena. Si non, dentro de nada tes un porquiño.*
215. **dar(lle) que falar (a [alguén]).** *l.v.* Realizar accións desaprobadas socialmente e, como consecuencia, andar na boca da veciñanza. *Iso inda ha de dar muito que falar. Tempo ao tempo.*
216. **darlle a [alguén] as doce na cama.** *l.v.* Estar moito tempo na cama e estar a esa hora ainda nela. *Ai, xa había tempo que non me daban as doce na cama. Que marabilla!*
217. **darlle a gana a [alguén].** *l.v.* Querer por propia vontade. *Si non me dá a gana, non vou. Ou teño que ir obligada?*
218. **darlle a razón a [alguén].** *l.v.* Asentir e aprobar o que outra persoa di. *Terqueou todo o que puido e más pero acabou dándolle a razón.*
219. **darlle a razón como aos parvos/tolos a [alguén].** *l.v.* VULG. Asentir coa cabeza sen prestar atención ao que se lle di. *Estasme a dar a razón como se lle dá aos parvos.*
220. **darlle a volta á tortilla.** *l.v.* Provocar un cambio drástico no punto de vista ou na situación de algo. *En quince días que leva aquí no restaurante xa lle deu volta completamente á tortilla. Si sigue así, chegará lonxe na restauración*
221. **darlle as costas a [alguén].** *l.v.* Deixar de lado a alguén. Ignoralo. *A Adolfo Suárez, os do propio partido déronlle as costas.*
222. **darlle candea neste enterro a [alguén]** *l.v.* Pedirlle que participe nun asunto. *E ti que tes que decir nada?! Quen che deu a ti vela neste enterro?*
223. **darlle corda a [alguén].** *l.v.* COL. Ser permisivo cos cativos ou mozos sobre os que se ten potestade. *Non lle deas muita corda que se non, cando queiras dominalo, non eres capás.*
224. **darlle entrada a [alguén] (na casa).** *l.v.* Permitir que alguén entre no eido. *Hoxe en día hai que mirar ben a quen se lle dá entrada na casa.*
225. **darlle na espíña a [alguén].** *l.v.* Ter a sensación ou a impresión. *Dámela na espíña que ti hoxe non vas ir de festa.*
226. **darlle todo feito a [alguén].** *l.v.* Facilitarlle todo a alguén de maneira que consigue todo sen traballo nin esforzo ningún. *Ti queres que che dean todo feito e non é así. Na vida hai que traballar e luchar polas cousas.*
227. **darlle un chupo (a unha bebida).** *l.v.* Darlle un trago. *Dálle un chupo a ese licor café e a ver que che parece.*
228. **darlle unha hostia do revés a [alguén].** *l.v.* VULG. Dar unha labazada coa parte superior da man. *A ti nunca che deron unha hostia do revés? Pois mira ben porque ao mellor hoxe levas unha.*
229. **darlle unha visita a Roca.** *l.v.* EUF. Ir ao cuarto de baño. *Véño agora. Voulle dar unha visita a Roca.*
230. **darlle vida a [algo].** *l.v.* Animar, fortalecer e causar vida. *Os viñedos son os que lle dan vida a este ayuntamiento.*
231. **darlle voltas a [algo].** *l.v.* 1. Pensar algo moito e de forma detida. *Mira que lle dás voltas a iso. Eu creo que non che vale a pena. Agora si, fái o que ti queiras.* 2. Andar con algo dun lado para o outro. *Mira que lle dás voltas ao mando da televisión. Mientras non che caia, non paras.*
232. **darlle voo a [alguén].** *l.v.* COL. Ser demasiado permisivo cos cativos ou mozos sobre os que se ten potestade. *Ti dáslle muito vuelo ao teu fillo. Non*

- cres? Cando queiras cortarilo vas ter problemas. Faime caso. Digocho por experiencia.
233. **darlle xeito** [algo] a [alguén]. *l.v.* Resultar [unha causal] fácil, cómoda, manexable a alguén. *Teño que apretar o tornillo do aceite pero desde aquí non me dá xeito.*
234. **darlle xeito a** [algo]. *l.v.* Facer unha persoa con habilidade algo, fazer ben algo, mostrar moi boa disposición e calidades para realizar algo. *Ai, báilache ben, dálle xeito.*
235. **deixar** [alguén] coa palabra na boca. *l.v.* Non darlle opción a réplica ao interlocutor. *Cando me dixo que era fillo de solteira, deixoume coa palabra na boca. Xa non fun capás de dicirlle nada.*
236. **deixar en paz.** *l.v.* Non molestar. Dío unha persoa que está anoxada ou molesta por algo con alguén para que a deixe tranquila. *Déixame en pas. E séntate ai quieto!*
237. **desvestir un santo para vestir outro.** *l.v.* Desfacer unha cousa para amañar outra. *Creo que pa arreglar esa desbrozadora imos ter que sacarlle o disco á outra. Imos ter que desvestir un santo pa vestir outro.*
238. **dobrar o lombo/ril.** *l.v. COL.* Facer esforzo físico. *A meu irmán non lle gusta nadiña dobrar o riñón pero ten que joderse.*
239. **doerlle na alma** a [alguén]. *l.v.* Afectarlle profundamente na súa sensibilidade. *Dóeme na alma ter que deixar o gato aquí pero non teño alternativa.*
240. **doerlle os dentes** a [alguén]. *l.v.* Estar rabioso ou ter envexa por algo. *Dóenlle os dentes porque non puido ir á feira.*
241. **durmir a mona.** *l.v. COL.* Durmir unha borracheira. *O Guitarritas debe estar a durmir a mona que onte estaba de carallo.*
242. **durmir más ca as mantas.** *l.v.* Durmir moito; ser un durmiñón. *A Debi dorme más ca as mantas, leva 12 horas na cama. Vai alí e dille que se levante.*
243. **durmir nas videiras / durmir nunha cama de videiras.** *l.v. IRÓN.* Estar un animal moi delgado e notárenselle as costelas. *As cabras do Juan parece que dormen nas videiras. E non che dá vergonza andar nesa burra así que parece que durmiu nas videiras?*
244. **durmir todo xunto / durmir o tempo esquecido.** *l.v.* Durmir durante moitas horas de forma continua. *O Manolo aínda non se ergueu? Hoxe dorme todo xunto.*
245. **empezar a casa polo tellado.** *l.v.* Facer as cousas ao revés. *Ti sempre empezas a casa polo tellado. Primeiro compras o coche e logo apíntaste na autoescuela. Mui bonito. Si señor.*
246. **enfiar polo cu dunha agulla** [alguén]. *l.v. COL.* Ser bastante más listo e espelido ca outra persoa. *Ese enfia a irmán polo cu dunha agulla, si fai falta. É fino coma un allo.*
247. **entrar por unha porta e saír pola outra / entrar por un lado e saír polo outro.** *l.v.* Permanecer moi pouco tempo dentro dun edificio. *Os políticos corruptos que van á cárcel, iso entran por unha porta e salen pola outra.*
248. **escribir/coser para fóra.** *l.v. IRÓN.* Manter relacions fóra do matrimonio ou da parella, sobre todo, aplicado a unha muller. *Dixéronme que fulanita escribe pa fóra. Ai, como se entere o home. Vai arder Troia.*

249. **esperar a que o can cague.** *l.v.* VULG. Agardar por algo imposible ou que non paga a pena. *A que esperamos? A que o can cague?*
250. **esperar sentado!** *l.v.* IRÓN. Mostrar desengano e incredulidade sobre algo que se agarda que nunca vai pasar. *-Ela díxome que lle apañarias os grellos. -Si xa, que espere sentada!*
251. **estar ao que hai que estar.** *l.v.* Estar atento ou despistado en caso de negación. *É o que pasa cando non se está ao que hai que estar. Que despois hai que repetir as cousas sete veces.*
252. **estar más alá ca aquí.** *l.v.* EUF. Estar más morto ca vivo. Ex: *Bu, ese pito morre. Xa está más alá ca acá.*
253. **estar na orde do día.** *l.v.* Ser algo normal que pase áinda que non contemos con elas. *Ai, ben sabes que esas cousas están na orden do día. Non te estrañas.*
254. **estar parvo.** *l.v.* COL. Estar enganado. *Tí estás parvo. Como vas meter aí os cans que che rillan todo? Ai, fai o que queiras. A min non me digas nada.*
255. **estar posto polo concello.** *l.v.* Non traballar, non facer nada. *Ese home parece que está aí posto polo ayuntamento. Non fai absolutamente nadiña.*
256. **estar/pórse no sitio de [alguén].** *l.v.* Situarse ou pensar que se está na mesma situación doutra persoa para entender os seus sentimientos ou problemas. Expresión que expresa empatía con alguén. *O que ti dis é porque non estás no seu sitio. É así. Porque se chegas a estar, non dirías iso.*
257. **estarle ben empregado a [alguén].** *l.v.* Merecer algo malo que lle aconteceu a alguén. *Non andaba a xogar cos cables? Ah, estívolle ben empleado.*
258. **estarlle que nin pintado.** *l.v.* Merecer algo malo que lle aconteceu a alguén. *Ai, estívolle que nin pintado. Pago por pago non é pecado. Non se meteu el antes. Agora tocoulle a el.*
259. **estirar a pata.** *l.v.* EUF. Morrer. *Houbo unha cuella que estirou a pata.*
260. **estorbarlle no camiño a [alguén].** *l.v.* EUF. Molestar ou meterse na vida dun. *Eu, mentres non me estorbe no camiño, o resto déame igual.*
261. **facela/armala (boa).** *l.v.* IRÓN. Formar unha lea. *Ah, deixaches a comida na casa. Xa a armaches. Ti espera a que pregunten por ela.*
262. **facer (dúas persoas) boa parella / facer boa parella con [alguén].** *l.v.* Conxeniaren moi ben dúas persoas, conxeniar moi ben con outra persoa. *A verdá é que ti e a Jesi facedes mui boa parexa. Non fai falta que te poñas colorado.*
263. **facer (varias persoas) as paces / facer as paces con [alguén]** *l.v.* Reconciliárense varias persoas, restablecer unha persoa a concordia e a amizade con alguén. *A moza do Alvarito e a nora xa deberon de facer as paces porque hoxe estaban xuntas.*
264. **facer *záping.** *l.v.* Cambiar continuamente a televisión co mando a distancia. *Co Manolo non hai quen vexa a televisión. Está facendo záping continuamente. Está chuza que chuza.*
265. **facer [algo] de noite.** *l.v.* IRÓN. Facer algo que quedou mal feito. *Tí miraches como quedaron rapadas as ouvellas da Maribel? Parece que as raparon de noite. Quedoulle a lan toda ás bocadas.*
266. **facer a burla de [alguén].** *l.v.* Imitar mofándose de alguén. *Tí eres parvo, o*

- que fai a persona repíteo a mona. Pa que me fas a burla?*
267. **facer bo de [alguén].** *l.v.* Conseguir que unha persoa que non se comporta dunha forma axeitada o faga. Lograr que sexa unha persoa de proveito. *A ver se eres capás de facer bo del. O pai non foi capás.*
268. **facer bobis/bobó/oó.** *l.v.* Durmir (usado con nenos). *Non tes ganas de ir facer bobis?*
269. **facer burla de [alguén].** *l.v.* Arremedar a alguén, mofarse de alguén. *Na mili facían burla del todo o que querían e más. Pobre rapás.*
270. **facer coma quen que.** *l.v.* Disimular ou simular. *El fai coma quen que fai algo e aí o está. É concejal.*
271. **facer como se tal.** *l.v.* Disimular ou simular. *Ti fas como si tal e xa está. O importante é que te vexan facer algo. Se te pillan parado, malo.*
272. **facer cucú.** *l.v.* Esconderse (usado con nenos). *Prin, ti fas cucú?*
273. **facer de tripas corazón.** *l.v.* Ser valente e enfrentarse a unha situación desagradable, a algo que non nos apetece nada facer pero que non temos máis remedio que facer. *Xa sei que non che apetece nada ir pero tes que facer de tripas corazón e apuntarte a esa excursión.*
274. **facer o agosto.** *l.v.* Facer un bo negocio. *Os alcaldes, agora polo tempo das lampreas, fan o agosto.*
275. **facer o paripé.** *l.v.* Finxir que se está a facer algo de forma seria. *-Vas ir ao enterro? -Si, por facer o paripé, más que nada.*
276. **facer o parvo.** *l.v. COL.* Comportarse facendo parvadas e de forma molesta. *Deixa de facer o parvo e vén pa aquí.*
277. **facer o requisito.** *l.v.* Cumprir unicamente co xusto e necesario, normalmente só para aparentar. *Vas ali pa, fas o requisito e vés.*
278. **facer pouco de [alguén].** *l.v.* Burlarse de alguén, non respectar alguén. *Tí andas a facer pouco dela. Calquera día, arréache.*
279. **facer un cinco contra un.** *l.v. EUF.* Masturbarse un home. *Ala, agora a facer un cinco contra un, ha, ha.*
280. **facer un traballo (que ninguén pode facer por un).** *l.v. EUF.* Ir ao cuarto de baño. *Veño agora que vou facer un traballo que nadie pode facer por min.*
281. **facerlle a cama a [alguén].** *l.v.* Prepararlle unha trampa, unha emboscada, a alguén. *Os do seu propio partido fixéronlle a cama, mentras non o botaron.*
282. **facerlle a pelota a [alguén].** *l.v.* Adular a alguén dicindo ou facendo cousas coa intención de conseguir algo. *Xa está a outra facéndolle a pelota ao pai pa que lle deixe ir de festa.*
283. **facerlle a rosca a [alguén].** *l.v.* Saber convencer ou adulor a alguén dicindo ou facendo cousas coa intención de conseguir algo. *Que vaia o Mario alí que el sabe facerlle ben a rosca a teu pai.*
284. **facerlle as beiras a [alguén].** *l.v.* Cortexar a alguén. *O Manolo, o fillo do Alvarito, anda aí a facerlle as beiras á Cloti, pero nada.*
285. **facerlle mal á comida a [alguén].** *l.v.* Molestar ou enfadar a alguén cando está a comer ou hai pouco que comeu. *Por Dios, Argentina, non me fagas mal á comida! Déixame tranquilo!*
286. **facerlle un traxe a [alguén].** *l.v. EUF.* Criticar a alguén. *No, vaya traxe lle fixeron esas ao Casimiro cando saliron da misa.*

287. **facerse un home / facerse unha muller.** *l.v.* Medrar, madurar e comportarse coma unha persoa adulta. *O teu fillo está feito un home e vestido así ainda máis.*
288. **falar** (dúas persoas) **ao oído / falar ao oído con** [alguén]. *l.v.* IRÓN. Falar seriamente. *Rite rite que logo imos falar ao oído os dous.*
289. **falar para o aire.** *l.v.* Falar sen que ningúen faga caso. *Eu debín falar pa o aire porque ningúen fai nada.*
290. **falar polos cóbados.** *l.v.* Falar moito. *Ai, mira que fala túa irmán. Fala polos codos. Faise un pouco aborrecida.*
291. **falar por catro.** *l.v.* Falar moito. *O viño subíuselle á cabeza. Hoxe fala por catro.*
292. **falar por non estar calado/a.** *l.v.* Falar por falar. Persoa que fala porque non está afectado polo que pasou e incluso, ás veces, dicindo cousas que non debe. *Tí que tes nada que dicir?! Está claro que falas por non estar calado.*
293. **falarlle na pel a** [alguén]. *l.v.* Falar desa persoa. *Xusto che estaban a falar na piel cando entraches pola porta.*
294. **faltarlle o aire a** [alguén]. *l.v.* Estar afogado por correr ou porque se vai desmaiitar. *Ai, déixame, que me falta o aire.*
295. **faltarlle unha fervura a** [alguén]. *l.v.* EUF. Portarse como se se tivese unha deficiencia mental facendo parvadas. *Eres parvo ou que? Parece que che falta unha fervura.*
296. **ferverlle o cu a** [alguén]. *l.v.* VULG. Estar inquieto. *Que che pasa hoxe? Parece que che serve o cu. Para un pouco.*
297. **ferverlle o sangue a** [alguén]. *l.v.* IRÓN. COL. Alterarse ou encabuxarse por algo. *Ese home solo fai andar ás voltas e non fai nada. Ai, miralo así con todo o que hai que fazer, férveme o sangre.*
298. **fiarse en Deus.** *l.v.* COL. IRÓN. Desconfiar. Aconsella non fiarse ou fixarse moi ben en quen se confia. *Tí pensas que eles van vir axudarche gratis? Ti fiate en Dios. / Ti fiate en Dios. Mira que el non é trigo limpio.*
299. **firmar o testamento.** *l.v.* HUM. Adormecer por mor do cansazo enriba da mesa despois de comer. *Mira pa a Rosa, está a firmar o testamento.*
300. **fumar coma un carreteiro.** *l.v.* Fumar moiísimo. *Teu irmán fuma coma un carreteiro. Encende un pitillo co outro.*
301. **haber roupa ao sol / haber roupa tendida.** *l.v.* IRÓN. Haber persoas que poden escoitar algo que non queremos que escoiten. *Agora non cho pudo dicir que hai roupa ao sol.*
302. **haber xente para todo.** *l.v.* Haber xente moi atrevida, disposta a calquera cousa. *Xa hai que ter cara para vir e dicirche iso. Desde logo, haiche xente pa todo.*
303. **haber/ter más merda ca onde a fabrican/encargan.** *l.v.* VULG. Haber moita sucidade e lixo acumulado. *Tí miraches como ten esa habitación? Ten más merda ca onde a fabrican.*
304. **ir a bo lado.** *l.v.* IRÓN. Acudir ou pedir auxilio á persoa ou ir ao lugar menos indicada. *-A Rosa non me axudou nada. -Non si. Esa si. Ponte á espera. A bo lado soches.*
305. **ir a bo lado.** *l.v.* IRÓN. Ir ou acudir a lugar ou persoa pouco indicado para algo. *Fócheslle pedir cartos a túa tí? No, a bo lado soches.*
306. **ir á corte e matalas a todas.** *l.v.* Vingarse. Utilízase cando non se lle ve saída ou solución a un problema. Indica vinganza ou ameaza. *Ou vamos todos ou vou á corte e mátoas a todas.*

307. **ir a mellor.** *l.v.* Mellorar. *Despois de Franco. Aí si. A vida xa empezou a vir a millor.*
308. **ir a peor.** *l.v.* Empeorar. *Con estes políticos cada día imos a pior.*
309. **ir a Vigo por ver Cangas.** *l.v.* Non lograr facer o que pensaba, ir en balde a un sitio. -*Fun ás Neves e non puiden arreglar o do banco porque non levei o carné. -Vaia, entón foches a Vigo por mirar Cangas.*
310. **ir para vello.** *l.v.* Envellecer. *Ímosche pa vello e os anos non perdonan.*
311. **ir pola mesma estrada.** *l.v.* COL. Ter a mesma opinión sobre algo. *Eu vouche pola mirma carretera. Tes razón.*
312. **ir/andar ás mozas.** *l.v.* Mocear. *Ti xa eres un home feito e dereito con pelos no peito. Agora xa tes que empezar a ir ás mozas.*
313. **ir/estar na oficina de emprego.** *l.v.* EUF. Ir ou estar no baño. *Agora non pode vir que está na oficina de empleo.*
314. **irlle á pel a [alguén].** *l.v.* EUF. Zoscarlle. *Onte fórondle á piel ao teu veciño. Anda a meterse onde non debe.*
315. **irlle polo camiño vello a [alguén].** *l.v.* Obstruíselle a gorxa a alguén con algo que comeu ou bebeu. *Vaia, foiche polo camiño vello. A verdá é que é mui molesto.*
316. **írselle a pinza a [alguén].** *l.v.* COL. Facer algo fóra do normal e de forma irracional. *Ti como metes a fruta no bolso? Mira como puxeches os papeles. Vaiseche a pinza ou que?!*
317. **írselle o santo ao ceo a [alguén].** *l.v.* Esquecerse de algo. *Que raro que non chamara miña nai ainda. Debéuselle ir o santo ao ceu.*
318. **írselle/marchárselle a cabeza a [alguén].** *l.v.* 1. Estar mareado, andar cambaleando e incluso caer. *Ui, voume sentar un pouco que parece que se me vai a cabeza.* 2. Padecer trastornos mentais temporais algunha persoa. *A ela agora váiselle a cabeza por veces e non fala ben.*
319. **lavarlle a cabeza/cerebro a [alguén].** *l.v.* Convencer a alguén de algo que antes non cría. *Eses de Jeová debérónlle de lavar a cabeza.*
320. **lavarse por parroquias.** *l.v.* IRÓN. Lavarse por partes. *A min gústame lavarme por parroquias porque parece que quedo más limpo, ha, ha.*
321. **ler moi o periódico.** *l.v.* Pasar fame. Estar esfameado. *As ouvellas da Gallosa len muito o periódico. Dios, nótanselle as costillas.*
322. **lerlle a cartilla a [alguén].** *l.v.* EUF. Discutir con alguén poñéndolle as cousas ben claras. *Ai, leulle a cartilla ben lida que ela marchou chorando.*
323. **levantar cabeza.** *l.v.* Mellorar ou prosperar a partir dunha mala situación. *Ese non levanta cabeza. Ela déixao e logo volve beber. É sempre a mirma historia.*
324. **levar ao rego.** *l.v.* COL. Encamiñar. *Non hai quen o leve ao rego. É terquiño coma el solo.*
325. **levar derecho coma un carballo [alguén].** *l.v.* Educar de forma estrita os fillos levántodos polo camiño que se considera mís correcto. *Eles teñen que saber cando poden e cando non poden. Hai que lle dar unha de cal e outra de arena. Teñen que levalo derecho coma un carballo. Si non, dentro de nada tes un porquiño.*
326. **levar no cu.** *l.v.* COL. Amolarse. *Foi onda o padriño a ver se lle daba algo pero levou no cu.*
327. **levar no sangue [algo].** *l.v.* Facer o mesmo que fan os seus proxenitores ou parentes. Amosa a herdanza e determinismo xenético das persoas que

- fan o mesmo ca os seus proxenitores e incluso devanceiros. Tamén pode ser que actúe así porque naceu para iso. *O de ser tratante. Iso xa o leva no sangre derde pequeno.*
328. **levar os dentes.** *l.v.* Estar moi frío/a. *Buuu, esta agua que collin na nevera leva or dentes.*
329. **levar un chasco.** *l.v.* Sufrir un desengano. *Eu leveiche un chasco de carallo con esa rapariga. Desde logo que aparentaba unha cousa e saliu outra.*
330. **levar/ter más capas (enriba) ca unha cebola.** *l.v.* Levar moita roupa enriba. *Mi ma! Pero ti canta roupa traes? Unha camiseta, unha camisa, un jersey, unha chaqueta, unha cazadora. Mi madriña, tes más capas ti ca unha cebola.*
331. **limpar a vista.** *l.v.* IRÓN. Recrearse vendo algo fascinante. *-Ti que fas mirando paeses homes? -Déixame limpar a vista.*
332. **mallar auga.** *l.v.* Chover moi. *Tan pronto pare o aire, vai mallar agua que verás.*
333. **mandar un fax / escribir un fax.** *l.v.* EUF. Ir ao cuarto de baño. *Rafael foi enviar un fax e xa vén.*
334. **marear a perdiz.** *l.v.* Andar a enredar con algo para perder tempo. *Andas a marear a perdiz?*
335. **marearlle a cabeza a [alguén].** *l.v.* Ser unha persoa teimuda e moi pesada. *Ai, díxenche que me deixaras en pas. Todo o dia a marearme a cabeza. Eres pior ca unha promesa.*
336. **mesturar allos con bugallos/cebolas.** *l.v.* COL. Mesturar cousas moi distintas. *Ti botaches todo ai pa dentro ao montón. Así mesclaches todo, allos con mugallos.*
337. **meter a man no lume por [alguén].** *l.v.* Arriscar e confiar moiísimo en alguén. *Eu non meto a man no lume por nadie.*
338. **meter a pata (ata o fondo).** *l.v.* Trabucarse (moito). *Creo que volví meter a pata ao dicir iso.*
339. **meter no mesmo saco [algo ou alguén].** *l.v.* Considerar iguais varias cousas ou persoas, tratar de igual modo varias cousas ou persoas. *Eh, a min non me metas dentro do mirmo saco que eu non dixen nada diso nin penso así.*
340. **meter o barco nas pedras.** *l.v.* Facer algo mal. Meterse en dificultades. *Manolo, teña cuidado co que vai dicir. Non meta o barco nas pedras.*
341. **meter o can na mouta.** *l.v.* Meter a alguén nunha lea. *Tí, meteches o can na mouta, agora sácalo. Se non estuveras calado.*
342. **meter o cazo.** *l.v.* Aproveitarse da ocasión e collar diñeiro de forma fraudulenta. *Eses que están aí, todos meten o cazo. (refírese aos políticos do Parlamento)*
343. **meter o nariz (onde non (se) debe).** *l.v.* Andar a fisgar en cousas que non son da súa incumbencia. *Si, á Maribel gústalle muito meter o nariz na casa dos demás.*
344. **meterlle a man na boca a [alguén].** *l.v.* COL. Avivalo. *A Asunción parece que nunca rompeu un plato pero ti mételle a man na boca e verás.*
345. **meterlle gato por lebre a [alguén].** *l.v.* Engañar alguén. *Foron comer marisco da ría e conóceno ben. Cando o camarero llo truxo, fixolle levar de volta. Queríalle meter gato por lebre.*
346. **meterlle o voto na man a [alguén].** *l.v.* IRÓN. Darlle un político un sobre

- coa papeleta do seu partido a alguén manipulando a decisión individual da persoa e o resultado da votación. *O alcalde gana por esos velllos que amenazan con sacarlle a paga, que os levan ao colegio electoral e lle meten o voto na man.*
347. **meterlle polos ollos [algo].** *l.v.* Facer que alguén realice algo en contra da súa vontade. *Dios, metíanos as cousas hasta polos ollos. Tiñas que comer áinda que non quixeras. Se non, ala, pa o calabozo.*
348. **meterse** (un son estrafío ou unha persoa cun aspecto moribundo) **nun.** *l.v. COL.* Facer unha cousa estremecer alguén provocándolle medo. *Ese can non para de ouvear. Parece que se mete nun. Fódase.*
349. **meterse en camisas de once varas.** *l.v.* Meterse nunha enleada, nunha situación que non é quen de afrontar. *Ai, andas a meterete en camisas de once varas. Agora, jódete.*
350. **meterse na vida de [alguén].** *l.v.* Fisgar na vida e nos asuntos doutra persoa. *Aquí a xente ten unha manía de meterse na vida dos demás. Si se metera na súa.*
351. **meterse polos ollos.** *l.v.* Ser excelente, de moi boa calidade. *A Sonia tiña uns peixes que se metían polos ollos. Si señor.*
352. **mxar fóra do penico.** *l.v. VULG.* Facerse adulto, medrar. *Ah, mira pa ese pimpín, xa quiere mixar fóra do pinico.*
353. **mxarse/cagarse de medo / mexarse/ cagarse co medo.** *l.v. VULG.* Ter moito medo. *-Ai, que susto. -Si, a ver se te vas mixar co medo.*
354. **mexarse/morrer de/coa risa / mexarse/morrer de/coa risa.** *l.v. VULG.* Rirse desmesuradamente. *Ai, moito rimos hoxe co Casimiro. Casi nos mixamos coa risa. Empezou a meterse co Alberto. Ai, eu non podía parar.*
355. **mirar para o seu peto.** *l.v.* Ser egoísta. *Con esa Julia, hai que ter un cuidado... É falsa coma as pesetas. Solo mira pa o seu bolsillo.*
356. **mollar os dentes.** *l.v.* Probar a comida. *Si, foron ao balneario pero a comida escaseaba. Dábanlle aquel pouquiño e listo. Solo lle daba pa mollar os dentes.*
357. **morder coma un can.** *l.v. COL.* Morder vorazmente, coma se fose un can. *Mi ma, ese rapás morde coma un can.*
358. **moveir o cu.** *l.v. VULG.* Avivar. *Veña, move o cu, que imos chegar tarde.*
359. **moveir o esqueleto.** *l.v.* Bailar. *Ah, ao Alvarito güstalle ir á Reina a mover o esqueleto con aquelas vellas, ha, ha.*
360. **nacer co cu apertado.** *l.v. PEX.* Ser unha persoa amarrada. *Ese xa debeu nacer co cu apretado que non dá nin un céntimo.*
361. **nacer de pé.** *l.v.* Ter moita sorte na vida. *Tí mira o que levan pasado esas raparigas. No, ti naceches de pé.*
362. **nacer en bo berce / nacer en boa cama.** *l.v.* Nacer nunha familia adiñeirada. *No, ese non che ten problema ningún que naceu en bo berce.*
363. **nacerlle o cu ao revés a [alguén].** *l.v. PEX.* Ser unha persoa que anda a contra corrente e que non fai o que fan os demás. *-Eses fillos da Maribel non fan nadiña. Sonche señoritos. -Iso é que lle naceu o cu ao revés.*
364. **nin atar nin desatar.** *l.v.* Non decidirse, dubidar; ser persoa indecisa. *Tí pensas que vai a ali. Está ai que nin ata nin desata.*
365. **non as ter todas consigo.** *l.v.* Non ter todo a favor ou non estar seguro de

- todo de algo. Hoxe non as teño todas conigo. Pola mañán morreume unha galiña e agora douis pitos.
366. **non chegar o sangue ao río.** *l.v.* Non ser algo tan grave como se pensaba ou como parecía. *De momento áinda non chega o sangre ao río. Áinda non foi tan grave como dicías.*
367. **non chegarlle co que se ten na casa a [alguén].** *l.v. IRÓN.* Non ser suficiente. Dise da persoa que busca favores sexuais fóra do fogar ou da que ten moitas leas dentro dela e anda por aí de esmorga. *Ese vai todas as semanas de nenas. Non lle chega co que ten na casa.*
368. **non chupar o dedo.** *l.v. IRÓN. COL.* Non ser parvo. *-Mira quen vén alí. -Ai, si, pensaches que iba picar e que me ibas coller a tarta? Debes pensar que me chupo o dedo.*
369. **non coller nos pantalóns (coa/da alegría).** *l.v.* Estar moi alegre por algo e incluso alardear sobre o sucedido. *Olla, está que non colle nos pantalóns. Agora como ten coche novo...*
370. **non collerelle os cornos a [alguén].** *l.v. VULG.* Ser malcabido, que tropeza contra as demais persoas cando hai sitio de sobra para pasar. *Por que me empurras? Non che collen os cornos ou que?*
371. **non comer máis pan.** *l.v. EUF.* Morrer. *Esa galiña volvے escapar e desfixome outra ves o xardín. Esa non come máis pan.*
372. **non dar o brazo a torcer.** *l.v.* Ser teimudo ou teimuda nunha idea. *É duro de roer, eh. Sale ben ao pai. Non dá o brazo a torcer.*
373. **non dar o roto para o descosido.** *l.v. IRÓN.* Non ser suficiente. Usado para referirse a que algo é insuficiente para amañar algo que xa era problemático.
- No si, a onde vas con iso?! Paréceme a min que non che vai dar o roto para o descosido. Non che vai chegar.*
374. **non dar para más.** *l.v. EUF. IRÓN.* Ser unha persoa de pouca intelixencia. *Ela é así, un pouco atolascada e xa non dá pa más. Onde non hai, non se pode sacar.*
375. **non dar puntada sen fio.** *l.v. IRÓN.* Facer as cousas de forma interesada e intentando conseguir beneficio a cambio. *A Maricarmen Gil veu a onda a Lucha. Había de ser pa lle pedir o voto. Esa non dá puntada sin fio.*
376. **non deixar nin a sol nin a sombra [alguén].** *l.v.* Non abandonar baixo ningunha circunstancia. *A túa filla quérete pola vida. Nótase. Non te deixa nin a sol nin a sombra.*
377. **non decir nin que esta boca é miña.** *l.v.* Non decir absolutamente nada. *Como che sabía que a culpa fora del, non dixo nin que esta boca é miña.*
378. **non fiarse nin da propia sombra.** *l.v.* Ser (moi) desconfiado/a. *Eu xa non me fio nin da miña propia sombra.*
379. **non folgarlle o dente a [alguén].** *l.v. EUF. COL.* Non comer. *-A ti o dente non che folga. -E a tí a lengua.*
380. **non haber color.** *l.v.* Ser moi distinto. Non ter nada que ver. *De ir neste coche a ir naquel, haiche boa diferencia. Non hai color.*
381. **non haber más volta (que darrle a [algo]).** *l.v.* Non haber posibilidade de discutir un tema que se dá por tratado. Expresión coa que se indica que un asunto está totalmente concluído ou que non ten outra solución. *Iso é que quería que lle axudara na vendima e agora xa a largou. E non hai más volta. É un aproveitado.*
382. **non haber/ter collóns.** *l.v. VULG.* Non ser capaz de. Desafía a quen se lle di

- para que faga algo que non se atreve a facer. *Non hai cojones de collerlo. Covarde!*
383. **non lle cagar un pisco/mosca a [alguén].** *l.v. HUM. VULG.* Estar impoluto, moi limpo e coidado. *Ten o coche que non lle caga un pisco. E el anda que non lle mexa unha galiña.*
384. **non lle coller a ansia/alegría no corpo/peito a [alguén].** *l.v.* Ter moiísima ansia ou alegría. *Ten unhas ganas de baixar do coche que non lle colle a ansia no corpo.*
385. **non lle coller unha agulla no cu a [alguén].** *l.v. VULG.* Estar moi alegre ou terse por superior aos demais. *Desde que a filla é avogada, non lle colle unha agulla no cu e non hai quen lle diga nada. Logo contesta.*
386. **non lle mexar unha galiña a [alguén].** *l.v. HUM. VULG.* Ter moita chulería. *Ten o coche que non lle caga un pisco. E el anda que non lle mexa unha galiña.*
387. **non lle parar o corpo na cama a [alguén].** *l.v.* Estar inquieto porque non acouga e non é capaz de aguantar moito tempo na cama. *Foi durmir unha sesta pero el logo se levanta que a el non lle para muito o corpo na cama.*
388. **non pagar as zapatillas que gasta.** *l.v. IRÓN.* Ser moi pouco rendible economicamente. Non pagar a pena facer algo porque o beneficio non compensa o gasto. *Digoche eu que compensa mellor comprar unha toura ca manter esas ouvellas todas. Digoche que non pagan as zapatillas que gasto con elas.*
389. **non pasar os anos por [alguén].** *l.v.* Conservarse ben. *A Carolina non pasan os anos por ela. Estache igual ca fai oito anos.*
390. **non pintar nada.** *l.v.* Sobrar, estar de más. *Vai fritir churros por ai adiante. Aquí non pintas nada.*
391. **non poder (nin) coa alma/cos collóns/ coa cona.** *l.v. COL.* Estar moi canso. Derreado. *Ai, que día. Todo o día a traballar. Dentro dun pouco xa vou pa a cama que non podo coa alma.*
392. **non quedan nin o apuntador.** *l.v.* Non ficar ninguén en algures; que todas as persoas se van ou morren, sen excepción. Morreu o Adolfo Suárez. *Está claro que ante a morte somos todos iguales. Aquí non queda nin o apuntador.*
393. **non querer nada con [alguén].** *l.v.* Non querer manter relación ou contacto con alguén. *Quita pa alá! Eu cos gitanos non che quero nada.*
394. **non regular.** *l.v. EUF.* Non pensar ben as cousas antes de facelas ou facelas mal, como cadra. Dise da persoa que realiza accións anormais ou ilóxicas. Que non está moi ben da cabeza. *O fillo da Vita andaba sin roupa por onda os contenedores da basura. Pa min que non regula muito.*
395. **non saír dela.** *l.v.* Non ser capaz de saír dunha mala situación provocada por problemas de saúde, económicos, sentimentais... *Ai, Prin, ainda tes así esa ourelliña? Miña pobre. Tí tamén, non sales dela.*
396. **non saír do que é.** *l.v.* Non medrar ou non prosperar. *Eses pitos non salen do que son. Parece que teñen o demo no corpo.*
397. **non saír dunha para meterse noutra.** *l.v.* Ir de lea en lea. *Esa aínda a semana pasada tiña o lío que tiña aí co ex e xa anda con outro. Haiche xente que non sale dunha pa meterse noutra.*

398. **non saír nunca da casa.** *l.v. PEX.* Ser ignorante. *Saberá esa o que é bo ou o que é mala. Si nunca saliu da casa.*
399. **non ser ben.** *l.v. EUF.* Ter algún tipo de atraso ou deficiencia psíquica. *Dise dunha persoa pouco espelida e que normalmente padece algún tipo de deficiencia mental. Ao Tino non se lle pode facer muito caso. El non é ben.*
400. **non ser moco de pavo.** *l.v. COL.* Non ser algo insignificante, senón importante. *Ganar dous campeonatos do mundo e tres copas europeas non é moco de pavo.*
401. **non ser palla.** *l.v. IRÓN.* Non ser calquera cousa. *Ese home perdeu douscentos mil euros na lotería que non é palla.*
402. **non ser para [alguén].** *l.v.* Non ser o seu destino. Indica de xeito determinista o camiño irrevogable do sino. *Si non te colllerón a ti é que xa non era pa ti.*
403. **non ser quen pinta.** *l.v. IRÓN.* Enganar as apariencias; non ser o que parece. Persoa que aparenta o que non é. *Ese non che é quen pinta. Parecía tranquilo pero mira como se puxo. E por unha tontería.*
404. **non ser trigo limpo.** *l.v. PEX.* Non ser unha persoa na que se poida confiar. *Tístate en Dios. Mira que el non é trigo limpo.*
405. **non soltala** (a borracheira). *l.v. COL.* Estar continuamente bêbedo/a e enfiar unha borracheira detrás doutra. *Ese ainda non a soltou. Mira que cara ten.*
406. **non ter avoa.** *l.v. IRÓN.* Gabarse moito a si mesmo. Autoloarse. *Quen te escuite pensará que non tes abuela.*
407. **non ter cara para levar unha hostia.** *l.v. PEX. VULG.* Ser unha persoa miúda de corpo ou á que se quere desafiar. *Que tes? Tes algún problema? Que non tes cara pa levar unha hostia.*
408. **non ter espiñas/ósos.** *l.v. IRÓN.* Ser unha comida doada de comer á que alguén lle está a poñer peros. *Boh, iso cómese ben que non ten espiñas.*
409. **non ter espírito ningún.** *l.v. PEX.* Ser unha persoa desganada, sen ansia, débil. *-Ese home fala e non ten espírito ningún. Dá unha gana de ir ali e espabilalo...!*
410. **non ter nin para pebidas.** *l.v.* Non poder permitirse nin un pequeno gasto. *E a onde queres ir que non truxen a carteira? Hoxe non temos nin pa pipas.*
411. **non ter nin pés nin cabeza.** *l.v.* Ser totalmente caótico, desordenado. Non ter sentido algo. *Iso que fixeches aí non sabes nin ti o que é. Iso non ten nin pés nin cabeza.*
412. **non ter nin xeito nin dereito.** *l.v.* Non ter razón de ser, non ter lóxica. *Ten unha maneira de facer as cousas. Despois sempre monta lios. Ademais o que di non ten nin xeito nin dereito.*
413. **non ter onde caer (morto).** *l.v.* Non ter recursos económicos. *Ese fillo da Pelada, cando lle falte a nai, non vai ter onde cair morto.*
414. **non ter onde levalas/non ter onde levar unha/s hostia/s.** *l.v. PEX. VULG.* Ser miúdo de corpo. *Ai, éche xa un homiño, xa ten onde levalas.*
415. **non ter outra cara.** *l.v.* Non cambiar. Referido a un día no que está mal tempo e que non parece que cambie. Así e todo, tamén se pode aplicar a persoas malencaradas ou moi serias. *-Vaia, dia, non ten outra cara, leva toda a mañán a chover e non parece que pare pola tarde. Hoxe, non poderemos facer nada. -Si, xa o dicían os vellos: Un sábado a chover é coma un ladrón a beber.*
416. **non ter papas na boca.** *l.v.* Falar sen ningún tipo de censura nin impedimento.

- Ese si que di a verdá. Fala que non ten papas na boca.*
417. **non ter para pan e comprar estampiñas.** *l.v.* Gastar en cousas innecesarias tendo necesidades básicas. *E ese pa que quere esa tremenda televisión? No, non temos pa pan e compramos estampitas.*
418. **non ter parada.** *l.v.* Ser unha persoa inqueda. *Ese neno non ten parada. É un fervillico.*
419. **non tremerlle a voz a [alguén].** *l.v.* Dicir as cousas con firmeza e franqueza. *Oe, dixolle que non o quería e non lle temblou a voz pa nada.*
420. **non valer (nin) para limpar o cu.** *l.v.* VULG. Non valer para nada. *No, si, vaia teléfono. Iso non vale nin pa limpar o cu. Tira con iso.*
421. **non ver [algo ou alguén] (diante).** *l.v.* IRÓN. 1. Non soportar algo ou alguén. *Téñolle tanta rabia que non o vexo diante.* 2. Estar farto de algo. *Ai, levo toda a mañán a lavar botellas. Xa non as vexo diante.*
422. **non ver un burro a dous/tres/catro pasos.** *l.v.* Ver moi pouco. *Con esta niebla non miro un burro a tres pasos. Teño que ir máis amodo áinda.*
423. **pagarlle coa mesma moeda a [alguén].** *l.v.* Devolver o mesmo trato recibido ou dado. Pagamento xusto da vinganza sobre alguén que se meteu primeiro. *Pagoulle coa mirma moneda. Nin máis nin menos. Que non se queixe.*
424. **parecer a obra do Escorial.** *l.v.* IRÓN. Parecer un traballo interminable, moitas veces, porque vai lento e non avanza. *Aínda estás con esas cortinas? Mi ma, parece a obra do Escorial.*
425. **parecer pai/nai e fillo/filla.** *l.v.* Seren moi parecidos. *Ti mira que dous. Parecen pai e fillo.*
426. **parecer que nunca viu xente.** *l.v.* PEX. Ser unha persoa ou animal que non sabe comportarse cando hai persoas diante, ben mostrando medo, ben mostrando un non saber estar. *Mi ma, esas ouvellas escapán como si miraran o lobo. Parece que nunca miraron xente.*
427. **parecer que ten papas na boca.** *l.v.* Falar case tateando. *Eu non sei o que di. Fala que parece que ten papas na boca.*
428. **parecer un baño de auga / estar nun baño de auga.** *l.v.* Estar empapado en suor. *Sácalle ese jersey ao rapás que parece un baño de agua.*
429. **parecer un enterro/velorio.** *l.v.* Estar en absoluto silencio sen motivo aparente onde se podería falar ou facer algo de ruído.. -Dios, podes falar un pouco que isto parece un enterro. -Pa que? Xa sabes que ovella que berra, bocado que perde.
430. **parecer un odre.** *l.v.* PEX. Mostrar malos modais na comida. Persoa ruda e con moi poucos modais á hora de comer. *Mira pa aí, parece un odre a comer.*
431. **parecer un pau de virar as tripas.** *l.v.* Estar moi delgado. *Ese Saúl cada día está máis delgado. Ai, agora parece un pau de virar as tripas.*
432. **parecer un paxariño.** *l.v.* Estar unha persoa moi débil ou debilitada por unha enfermidade. *Ai, ese Benito está que parece un paxariño. A muller é a que o move coa grúa, a que o limpa. Pa estar así, eu preferiría morrer.*
433. **parecer un saco sen fondo.** *l.v.* IRÓN. Ser bo comedor. Persoa que come continuamente grandes cantidades de comida. *Para un pouco que pareces un saco sin fondo. Onde vai que xa acabamos nós e ti áinda sigues. Mi ma.*

434. **parecer/ser do cedo.** *l.v.* EUF. Ser unha persoa que fai cousas anormais ou infantís; con esta locución estáselle reprochando tamén un atraso mental. *Ti! Como meteches o gato na cociña? Pareces do cedo.*
435. **partir as pernas (a correr).** *l.v.* COL. Correr desesperadamente. *Corría que batía coas pernas no cu pola costa abaixo pensando que viñan detrás del.*
436. **pasar a mellor vida.** *l.v.* EUF. Morrer. *Hubo doux pitos que xa pasaron a mellor vida.*
437. **pasar pola pedra [alguén].** *l.v.* 1. EUF. Manter relacións sexuais con. *No, esa ten unha fama de carallo. Ao parecer pasou a toda a Chan pola pedra.* 2. Tamén pode referirse a pasar alguén por unha situación que non quería ou desexaba. *Ao final pasou pola pedra. Non quería facelo pero o pai obligouno.*
438. **pasarlle a [alguén] coma ao burro do xitano (que, cando se acostumou a non comer, morreu).** *l.v.* HUM. Morrer por falta dunha boa alimentación. Denuncia a morte por deshidratación e neglixencia, ás veces, de forma humorística. *A esa galíña pasoule coma ao burro do gitano que, cando se acostumbrou a non comer, morreu.*
439. **pasárselle o arroz a [alguén].** *l.v.* Superar a idade ideal para facer determinadas cousas na vida, como casar. *Ese? A onde vai ese que xa se lle pasou o arrós que xa ten casi 60 anos.*
440. **pechárselle as persianas a [alguén].** *l.v.* HUM. Pechar os ollos por ter moito sono. *Eh, vai pa a cama, que se che pechan as persianas.*
441. **pedirlle permiso a unha perna para mover a outra.** *l.v.* IRÓN. Andar como se dese moito traballo ou se se estivese moi canso. Díselle a unha persoa moi preguiceira e moi tranquila. *Mira que é tranquilo eh, parece que pa andar unha perna ten que lle pedir permiso á outra.*
442. **pegarlle un tiro ao traballo.** *l.v.* Non gustar traballar. *No, me parece a mi que ti pégaslle un tiro ao traballo de carallo.*
443. **pegarse ao corpo.** *l.v.* Ser moi bo para a saúde e ser moi saboroso. Fai referencia a unha comida ou bebida que está moi saborosa. *Este viño si que se pega ao corpo.*
444. **pegárselle as sabas a [alguén].** *l.v.* IRÓN. Quedar durmido/a. Emprégase cunha persoa que chega ou chegou tarde a un sitio para reprocharlle que se atrasou por estar na cama. *Que?! Pegáronseche as sábanas? Non quedamos ás 9?*
445. **pensar na morte da burra.** *l.v.* HUM. Estar abstraído, estar despistado, non prestar atención ao que o rodea. *En que pensabas cando fixeches iso? Estabas a pensar na morte da burra?*
446. **perder o sentido.** *l.v.* Facer cousas estrañas. *Esa muller perdeu o sentido. Ti mira onde puxo as zapatillas.*
447. **perder os papeis.** *l.v.* EUF. Perder o control de si mesmo. *Chegou un momento no que xa non podía más e perdeu os papeles. Mi ma. Como se puxo.*
448. **perderse pola boca.** *l.v.* Dicir sandeces ou falar de máis. *Esa muller pérdeuse pola boca. Conta a súa vida nun vira vira.*
449. **pisarlle o rabo a [alguén].** *l.v.* COL. Cabreiar unha persoa. Dicir ou facer algo que a moleste para ver o seu límite de paciencia. Normalmente dise das persoas que son tranquilas ou aparentan ser calmosas pero que

- amosan moi mal xenio cando están anoxadas. *Si, parece tranquila, pero ti písalle o rabo e verás.*
450. **piscarlle a reserva a [alguén].** l.v. COL. Ter sede ou fame. *Vou beber algo que xa me pisca a reserva.*
451. **pór a caer dun burro [alguén].** l.v. COL. Falar mal de a alguén, botar unha boa reprenta. *Ai, si escuitas a Piujau a falar da irmán. Púxoa a cair dun burro.*
452. **pór a caldo [alguén].** l.v. COL. Recriminarlle algo duramente a alguén. *Ah, eu que che dixen. Eu xa che dixen que túa nai ibate pór a caldo.*
453. **pór a parir [alguén].** l.v. COL. Criticar duramente a alguén. *A verdá é que o puxo a parir e non o conoce de nada. Eu alucino.*
454. **pór fino a [alguén].** l.v. Avivar a alguén ou chamarlle a atención. *Tí mexa aí outra ves; verás como te poño fino. (Dito a un can)*
455. **pór un pé aquí e outro alá.** l.v. Ir rápido a un sitio. *Vai buscar á Buraquiña un bote de flis das moscas. Pero rápido, tes que pór un pé aquí e outro alá que hai que marchar.*
456. **pór unha receita.** l.v. HUM. Multar. *Hoxe foi a Vigo, aparcou mal e xa lle puxeron unha receta. Ala cincuenta euros. E menos mal que non lle sacaron ningún punto.*
457. **pór/estar dos nervios.** l.v. Alterarse ou estar alterado. *Sáleme de aquí que me pos dos nervios.*
458. **pórle a man enriba a [alguén].** l.v. EUF. Zoscarlle. Darlle unha malleira. *Prefiro marchar antes de lle pór a man enriba. Neste caso, unha retirada a tempo é unha vitoria. Non vaia ser que despois teña que pagarlle unha paga de por vida.*
459. **pórle peros/pegas a [algo].** l.v. Buscarlle defectos. *Tí tamén! Poslle peros a todo. Jastís!*
460. **pórse colorado (coma un tomate).** l.v. Ruborizarse. A verdá é que ti e a Jesi facedes mui boa parexa. Non fai falta que te poñas colorado.
461. **pórse teso/a.** l.v. Enfrontarse a alguén. *Ai, ela púxose tesa. Pero eu cheguei para ela!*
462. **prender coma as silvas.** l.v. HUM. Pararse a falar a cada pouco e con calquera. *Ese Manolo prende coma as silvas. Así é que non dá chegado á casa desde a hora que saliu.*
463. **quedár coa palabra na boca.** l.v. Non ser capaz de responder. *Botoulle unha recresta que non foi capás de dicirlle nada. Quedou coa palabra na boca.*
464. **quedár coma un capitán/Pepe.** l.v. Quedar cheo nunha comida. *Ai, eu como unha lamprea enteira e quedo coma un capitán.*
465. **quedár con cara de parvo.** l.v. COL. Atoparse nunha situación na que un queda con cara de sorprendido. *Cando che demos o regalo quedouche cara de parvo.*
466. **quedár en auga de bacallau.** l.v. COL. Quedar en nada. Refirese a algo que parecía grave pero que pasou a ser algo totalmente insignificante. *Tanto lío e, ao final, quedou todo en agua de bacalao.*
467. **quedár feito un feixe / quedár nun feixe.** l.v. COL. Quedar nun montón todo desmontado. *O coche quedou nun feixe. Non valeu pa nada. Dérollo por siniestro. Agora, daranlle outro ou o diñeiro pa que compre outro.*
468. **quedár pegada a chuvia.** l.v. Non chover despois de predicir que o faría. Dise cando a predición meteorolóxica

- anuncia moita chuvia e despois só choven unhas pingueiras. -*Daba tanta chuvia e solo cairon unhas gotas. -Iso é porque quedou pegada a chuvia.*
469. **quedar sen o santo e sen a esmola.** *l.v. Perdeño todo. O profesorado Celga tanto protestou pola situación laboral que agora a Xunta xa non os quere. Quedaron sin o santo e sin a limorna.*
470. **quitar pelos dunha perna e metelos/espichalos na outra.** *l.v. COL. HUM. Non estar facendo nada, estar ocioso. -Que fago mentras non chegan? -Pois quitas pelos dunha perna e mételos na outra.*
471. **quitar/ter o dente da fame.** *l.v. Saciar a fame unha persoa que ten un apetito voraz e come de forma descomunal e esaxerada. Dios, para un pouco! Que parece que estás a quitar o dente da fame.*
472. **rebentarlle a cabeza a [alguén].** *l.v. COL. 1. Amolar ou molestar. Non me rebentes a cabeza. 2. Provocar dores de cabeza. A min a música chumba chumba esa que poñen nas discotecas agora non me gusta nada. Rebéntame a cabeza.*
473. **remover/fozar (sempre) na (mesma) merda.** *l.v. VULG. Falar continuamente de algún asunto pasado pouco agradable. A ti débeche gustar andar a fozar sempre na merda, non? Para de falar diso dunha vez.*
474. **repartir o mal polas aldeas.** *l.v. Distribuír de forma equitativa algo que é escaso. l.v. Este anaco de madeira non dá pa todo. Imos ter que repartir o mal polas aldeas.*
475. **revirarse os paxaros á escopeta.** *l.v. PEX. Revelarse contra alguén superior. Ah, mira como se pon o Trasniño. Ah, revíranse os paxaros á escopeta.*
476. **rir para o bolo.** *l.v. IRÓN. COL. Rir de forma falsa, forzada e de mala gana. Ai, ris pa o bolo. Vouche dar eu a ti.*
477. **rir por debaixo do nariz.** *l.v. IRÓN. COL. Rir de forma falsa, forzada e de mala gana. Ai, ris por debaixo do narís. Malo.*
478. **rir por non chorar.** *l.v. Rir de forma forzada cando se teñen máis motivos para chorar que para estar alegre. Río por non chorar, sabes. Esta vida é unha basura.*
479. **saber *lepe.** *l.v. Saber moito. -Saberá meter o coche ali? -Oh, sabe el lepe.*
480. **saber con que gando labra.** *l.v. IRÓN. Coñecer ben a persoa ou persoas coas que se convive ou traballa. Tamén se lle di a alguén que nos alertou de algo sobre esas persoas e xa intuíamos que podía pasar. -Teu pai quería ir á feira e túa nai foi pa a cama pa non ir. -Si, xa o sei, pero el ben sabe con que gando labra.*
481. **saber de que pé/perna coxea.** *l.v. IRÓN. Saber os seus defectos. Eu ben sei de que pé coxea. Que xa me dixo que lle gustaban muito as nécoras.*
482. **saber latín.** *l.v. Ser moi vivo e perspicaz. Ese Jalisco é tremendo. Non hai quen lla meta. Sabe el latín.*
483. **saber o que é bo (ou o que é malo).** *l.v. 1. Saber distinguir o bo do malo. Saberá esa o que é bo ou o que é malo. Si nunca saliu da casa. 2. IRÓN. Darlle a alguén un escarmiento. Ven aquí, que vas saber o que é bo!*
484. **saber o que lle esqueceu ao demo.** *l.v. Saber moito, ser moi astuto, nomalmente por ter moita experiencia. Ese, sabe el o que lle esqueceu ao demo. Mira que estivo trinta anos traballando no ayuntamiento de Salvaterra.*
485. **saber onde fere o zapato a [alguén].** *l.v. Coñecer as limitacións ou o punto*

- fraco, en canto ao carácter, xa sexan propias ou de alguén moi coñecido. *El ben sabe o que fai. Sabe de sobra ata onde pode chegar. Ben sabe onde lle fire o zapato.*
486. **sacar/tocar (unha boa) tallada de [algo].** *l.v. COL.* Obter beneficio de algo ou obtelo nun sorteo. *Ai, el cando che estivo no concello de alcalde sacouche unha boa tallada.*
487. **sacarlle as castañas do lume a [alguén].** *l.v.* Solucionarlle os problemas. *Eu non sei como fai ese Casimiro pero sempre hai alguén que lle saca as castañas do lume.*
488. **saír xa [algo] pola cabeza a [alguén].** *l.v.* Estar farto de algo. *Xa me sale atar e podar por aquí* (poñendo a man enriba da cabeza).
489. **saírlle a porca capada a [alguén].** *l.v.* Saír mal algo planificado. *El pensou que estariamos todos alí pero solo estaba a muller, ha, ha. Saliulle a porca capada. Queríanos dar unha sorpresa e levouna el.*
490. **saírlle de dentro a [alguén]/saírlle da alma a [alguén].** *l.v. 1.* Dar a gana. *Non vou porque non quero. Non me sale de dentro. Vale?!* *2.* Facer algo por propia iniciativa. *As cousas teñen que salir dela, teñen que salirlle de dentro.*
491. **saírlle mal a xogada a [alguén].** *l.v.* Saír mal algo planificado. *Pilloute. Saliuche mal a xogada.*
492. **saírlle o tiro pola culata a [alguén].** *l.v.* Saír mal algo planificado. *Ah, queríasme tirar das orellas, eh. Saliuche o tiro pola culata.*
493. **ser (a) hora.** *l.v.* Ser o momento esperado de algo. *Por fin! Xa era hora! Levo díás horas esperándote.*
494. **ser (coma a) xente.** *l.v. IRÓN. PEX.* Comportarse como é debido. *Ese, se fora xente, xa non viña aquí.*
495. **ser (coma) uña e carne / ser (coma) carne e uña.** *l.v.* Seren dúas persoas moi moi unidas. *Esas son carne e uña. Viven xuntas, van ás Neves xuntas...*
496. **ser (como) a pescada que morde o rabo.** *l.v.* Ser situacións que se repercuten reciprocamente, de maneira circular. *Non hai traballo porque non hai cartos e non hai cartos porque non hai traballo. É como a pescadilla que se morde o rabo.*
497. **ser (un home) dos que mexan para diante.** *l.v. VULG.* Ser moi varonil e poderoso. *Mira que cando seas grandes que ser un home dos que mexan para diante.*
498. **ser (un(ha)) do carallo.** *l.v. IRÓN. VULG.* Ser mala persoa. *-A Marialús érache unha do carallo, andaba con canto home había. Así que, non me digas que as mulleres son mellores ca os homes. -Ti di o que queiras pero o home e o can van a onde llo dan. Sempre foi.*
499. **ser a alma da festa.** *l.v.* Ser unha persoa divertida que se encarga de amenizar e animar as festas familiares ou amigables. *O Amancio é a alma da festa. Si falta el, alá vai.*
500. **ser a cara un poema.** *l.v.* Reflectir na cara os estados de ánimo de forma moi visible. Sobre todo dise cando alguén foi sorprendido ou cabreado. *Había un neno tirando cos zapatos e boteille unha bronca. A nai non me dixo nada pero debeu ser porque a miña cara debía ser todo un poema.*
501. **ser a hostia.** *l.v. VULG.* Ser gracioso ou listo. *Ese home é a hostia. Mira que rimos con el.*
502. **ser a vida de [alguén].** *l.v.* Ser o sustento ou dedicación vital dunha persoa. *Andar co camión dunha fábrica pa a outra, esa foi a miña vida.*

503. **ser bo/a mozo/a.** *l.v. IRÓN.* Ser mala persoa. *Noo, esa éche boa moza si. Fala duns e fala dos outros.*
504. **ser coma a noite e o día.** *l.v.* Seren moi diferentes. *Son irmáns pero son coma a noite e o día. Non ten nada que ver un co outro.*
505. **ser coma botarlle flores aos porcos.** *l.v. VULG.* Darlle algo a quen non o vai aproveitar. *Regaloulle un ordenador ao fillo que valeu 2000 euros. Pa min é coma botarlle flores aos porcos. Pa que quere el un ordenador así?*
506. **ser coma o can e o gato.** *l.v.* Pelexar continuamente. *Eses dous son coma o can e o gato. Botan todo o día a discutir e a pelexar.*
507. **ser coma o cego e o criado.** *l.v. HUM.* Ser dúas persoas que presentan os mesmos defectos e que anda unha sempre atrás da outra. *Aí vén a Maribel e o Juan. Sonche coma o cego e o criado. Sempre anda un ao rabo do outro.*
508. **ser coma o tempo.** *l.v.* Ter un carácter moi cambiante e variable. *Tí eres coma o tempo. Hai un pouco, querías ir e agora xa non queres. Eu non te entendo.*
509. **ser coma un pai para [alguén].** *l.v.* Portarse moi ben con alguén, axudándoo e aconsellándoo da mellor maneira posible. *El pa min foi coma un pai. Sempre estivo aí e axudoume no que puido e sempre lle vou estar agradecido.*
510. **ser coma un xardín sen flores.** *l.v. PEX.* Non ter grazas; faltarlle o fundamental. *Un home sin cornos é coma un xardín sin flores.*
511. **ser como Deus manda.** *l.v.* Ser boa persoas. *Se fora como Dios manda, non viña á casa da irmán a dicirlle esas cousas.*
512. **ser como enfiar o cu dunha agulla.** *l.v.* Ser algo delicado ou incluso difícil de facer. *Facer isto é como enfiar o cu dunha agulla.*
513. **ser como hai/ten que ser.** *l.v.* Ser unha boa persoas, na que se pode confiar. *Se fora como ten que ser, non tiña os problemas que ten.*
514. **ser causa de bruxas.** *l.v.* Ser unha situación estraña e misteriosa. Úsase para darlle explicación a un acontecemento que non a ten e que normalmente sucede de forma sobrenatural. *Eu non sei como puido entrar iso aí. Éche causa de bruxas!*
515. **ser da mesma idea/*calaña.** *l.v. IRÓN.* Ser dúas ou más persoas que pensan igual, normalmente cun matiz irónico e negativo. *O Novas di que o Belarmino non é boa persona pero eu creo que son os dous da mirma idea.*
516. **ser de/ter mala idea.** *l.v. PEX.* Ser unha persoas mal intencionada ou de mal corazón. *Ese bicho éche de mala idea! Botou toda a broza por riba das verzas.*
517. **ser do que non hai.** *l.v.* Ser unha persoas exclusiva ou excepcional tanto positiva como negativamente. *Eres do que non hai. Estivemos aquí todos e preguntámosche si querías vir e agora dis que te deixamos atrás. Anda.*
518. **ser dos que tiran a pedra e esconden a man.** *l.v. PEX.* Ser unha persoas que lle gusta montar lea pero manténdose á marxe ou marchando. *Xa, xa, tí non marches ou eres dos que tiran a pedra e esconden a man.*
519. **ser home dunha muller soa / ser muller dun home só.** *l.v.* Ser fiel. *Eu sempre fun home dunha muller sola. Non me gustou nin me tirou nunca andar por aí de can.*

520. **ser más vago ca a chaqueta dun garda civil.** *l.v. PEX. COL.* Ser unha persoa moi preguiceira. *Aínda te ergueches agora? Eres más vago ca a chaqueta dun guardia civil.*
521. **ser mellor facerlle un traxe ca darrle de comer a [alguén].** *l.v. HUM.* Dar moito gasto de comida por comer moita cantidade. *E comedes unha lamprea entre os dous?! A vós é millor facervos un traxe ca darvos de comer.*
522. **ser o demo.** *l.v. Díselle a quen se porta mal ou é moi picaro/a. Eres o demo. Como te colla vaite pór fino.*
523. **ser o que trae a [alguén] a pé.** *l.v.* Ser o sustento. *-Imos tomar as pastillas que é o que nos trae a pé.*
524. **ser o seu problema.** *l.v.* Ser algo que non é da incumbencia nin do interese do falante sobre o que lle está a falar unha segunda persoa. *-Esas cabras do Juan están a caír. -Éche problema del, cada un, na súa casa, que faga o que queira.*
525. **ser para pouco.** *l.v. EUF.* Ser parvo. *Ti eres pa pouco. Quen che mandou facer iso?*
526. **ser pel e ósos.** *l.v.* Ser unha persoa moi delgada. *Mi ma! O que cambiou esa muller. Antes era piel e güesos.*
527. **ser peor ca unha promesa.** *l.v. PEX.* Ser unha persoa moi pesada. *Ai, dixenze que me deixaras en pas. Todo o día a marearme a cabeza. Eres pior ca unha promesa.*
528. **ser peor o remedio ca a enfermidade.** *l.v.* Ser a solución a algo peor ca o problema. *Ela di que é millor mandalo pa un asilo porque estará millor cuidado pero non sei si será pior o remedio ca a enfermedá e igual dura menos. Non sei.*
529. **ser pesado coma a merda.** *l.v. VULG.* Ser moi teimudo/a. *Déixame en pas! Eres pesado coma a merda!*
530. **ser porco dúas veces.** *l.v. COL.* Ser moi porco un animal ou unha persoa. *Dios, ese porco é porco dúas veces. Sempre teño que sacarlle a merda da pía. É tan porco que caga todos os días dentro dela.*
531. **ser sen tempo.** *l.v. IRÓN.* Ser más tarde do esperado ou do debido. *Por fin! Xa era sin tempo! Levo dúas horas esperándote.*
532. **ser tal para cal.** *l.v.* Ser moi parecidas dúas persoas, normalmente, dise por algo negativo. *Sonche tal para cual. Cando naceu o sapo naceu a sapa.*
533. **ser tan bo Xan coma Pirillán/Pedro.** *l.v.* Ser tan bo un coma o outro; ser tal para cal. *E que esperabas?, si é tan bo Xan coma Pirillán.*
534. **ser tan boa a burra coma quen a tangue.** *l.v.* Ser tan boa unha persoa coma a outra. *Me parece a min que é tan boa a burra coma quen a tangue.*
535. **ser todo oídos.** *l.v.* Prestar toda a atención posible. *A partir de agora solo che vou facer caso ao que dis ti. Veña, son todo oídos.*
536. **ser un can.** *l.v. COL.* Levar unha vida dominada polo vicio e o desenfreno e, moitas veces, asociada á falta de hixiene. *Ese éche un can de muito cuidado e non o parece.*
537. **ser un home feito e derecho (con pelos no peito).** *l.v. HUM.* Ser unha persoa adulta. *Ti xa eres un home feito e derecho con pelos no peito. Agora xates que empezar a ir ás mozas.*
538. **ser/pór un de cada pai.** *l.v.* Ser totalmente diferente (un do outro ou unha da outra). *Ti, en ves de pór dúas iguales, pos unha de cada pai.*
539. **soñar desperto.** *l.v.* Alucinar. Dicir cousas que non se adecuán á realidade. *E como vas comprar ese coche? Con que? Ti soñas desperto.*

540. **subirlle á cabeza a [alguén].** l.v. 1. Provocar mareos ou comportamentos estraños bebedas alcohólicas nas persoas. *O viño subíuselle á cabeza. Hoxe fala por catro.* 2. Adoptar unha actitude de chulería por algo favorable que pasou na súa vida e no seu estatus social. *Desde que ten coche, xa non fala coa xente. Subíuselle á cabeza.*
541. **tanto pasarlle o ferro a un ovo como fritirunha gravata.** l.v. COL. HUM. Ser unha persoa polifacética, saber facer de todo. *Ese dálle a todo. Tanto plancha un güevo como frite unha corbata.*
542. **taparlle a boca a [alguén].** l.v. Responderelle de tal forma que quede sen opción a réplica. *Dixenlle que nós non íbamos más con eles. Que foi unha vergonza. Oe, tapeille a boca quen non dixo nin que esta boca é miña. Así non conta más trolas.*
543. **tela ali.** l.v. Estar escrito, predestinado. Explicación para alguén que morreu de forma imprevista, normalmente, de accidente. Ademais engade unha visión determinista da vida. *-Sabes que Marcos tivo un accidente e morreu? A verdá é que foi algo moi raro. -Xa, tiñaa ali.*
544. **ter (aínda) a casca do ovo pegada no cu.** l.v. COL. Ser inmaturo. *A onde vas ti? Pimpín. Que ainda tes a casca do güevo pegada no cu.*
545. **ter (sempre) a última palabra.** l.v. Ser o último en falar e ter sempre máis que dicir pretendendo ter sempre a razón nas discusións. *Aah, eres a hostia. Sempre tes que ter a última palabra.*
546. **ter [algo] na punta da lingua.** l.v. Saber algo pero non lembrarse no momento. *Aah, téñoo na punta da lingua pero non me sale. Pero eu sei como se chama.*
547. **ter a color dos peidos.** l.v. VULG. Estar pálido. *Que che pasa? Tas pálido. Tes o color dos peidos. Tas malo ou que?*
548. **ter a lingua de trapo.** l.v. PEX. Ser un falabarato/a. *Tí que tiñas que dicirrle nada a teus tíos? Tes unha lengua de trapo que vamos. Xa non che volvo contar nada.*
549. **ter a merenda feita.** l.v. Ter a falcatruada feita. *Cando chegamos, xa a Prin tiña a merenda feita. Rillara os calcetins e as zapatillas.*
550. **ter a solitaria.** l.v. Estar moi delgado/a. Persoa que come moito e é moi delgada. *Co que come e mira como está. Parece que ten a solitaria.*
551. **ter algo.** l.v. EUF. Ter algún tipo de atraso mental ou defecto físico. Dise dunha persoa pouco espelida e que normalmente padece algún tipo de deficiencia mental ou física. *Ao Tino non se lle pode facer caso. El ten algo.*
552. **ter as mans moi longas.** l.v. PEX. Ser unha persoa que lle bota a man a todo de forma indiscriminada e mostrando falta de educación. *Ten usté as mans mui largas. Volva pór o vaso no seu sitio.*
553. **ter bo problema.** l.v. IRÓN. Non ter problema ningún ao respecto. *O Cristiano Ronaldo si. Tenche el bo problema. Tí mira que coche ten e o que ha de ter nun deses paraísos fiscales.*
554. **ter cara para [algo].** l.v. PEX. Ser capaz ou non ter vergoña para facer algo. *Ese! Ten cara para iso e para moito más! É un maleducado. Eu non sería capás, non tería cara de volver á casa despois de facer o que el fixo.*
555. **ter conta con [alguén].** l.v. Ter precaución, coidado. *Non! Co gitano vello hai que ter conta. É fodido!*
556. **ter dous dedos de fronte.** l.v. Ter sentido. *A verdá é que esa muller, pa a edá que*

- ten, podía ter dous dedos de frente e non facer algunhas cousas das que fai.*
557. **ter fame.** *l.v. HUM.* Estaren uns zapatos, unhas zapatillas, etc. rotos, con buratos. *Os teus zapatos teñen fame. Mira como os tes? E non hai nada que os compraches. As cousas de agora xa non son coma as de antes.*
558. **tergando/familia.** *l.v. EUF.* Terparasitos como piollos, pulgas... *A Iritas ten gando. Teño que lle botar algo.*
559. **ter más dunha cara / ter moitas caras.** *l.v. PEX.* Non ser de fiar. *Ese home ten más dunha cara. Ti mira o que dixo aquí e o que foi contar á de túa prima.*
560. **ter más merda ca o pau dun galiñeiro.** *l.v. VULG.* Estar moi sucio. *Buf, como está ese coche. Ten más merda ca o pau dun galiñeiro. Xa podes aspiralo e lavallo o sábado pola tarde.*
561. **ter menos força ca o peido dun maricón.** *l.v. VULG.* Ser débil, ter pouca força. *Sale de aí anda que non podes con el. Tes menos força ca o peido dun maricón.*
562. **ter menos sentido ca unha cabra na cona.** *l.v. VULG.* Ser unha persoa pouco asisada e que se comporta dun xeito atolado. *Que fas? Tes menos sentido ca unha cabra na cona.*
563. **ter o cu coma un cesto.** *l.v. VULG.* Ter o cu amasado e dorido. *De tanto andar en cabalo, teño o cu coma un cesto.*
564. **ter o demo (no corpo).** *l.v.* 1. Non comportarse de forma correcta. Díselle a unha persoa ou animal que se comporta dun xeito inapropiado e inesperado. *Pasa pa ali! Oi, hoxe parece que tes o demo. Fódase!* 2. Tamén pode ser un animal que non engorda, que non cura... como se estivese entangarafiado. *Eses pitos non salen do que son. Parece que teñen o demo no corpo. Fódase!*
565. **ter o formiguillo no cu.** *l.v. COL.* Estar ou ser inquedo/a. *Que che pasa hoxe? Tes o formiguillo no cu ou que?*
566. **ter o ladrón no eido.** *l.v. IRÓN.* Ter a persoa responsable do delito na propia familia e incluso vivindo na mesma casa. *Ten cuidado porque, se che roubaron os xamóns tal e como contaches, igual tes o ladrón no eido.*
567. **ter o sono da morte.** *l.v.* Durmir profundamente sen espertar cos ruídos do ambiente que poden chegar a ser dun ton moi elevado. *E non te enteraches cando chegamos? Pois mira que fixemos ruído e tocamos no timbre. Ti tes o sono da morte. Fódase!*
568. **ter o vicio no corpo.** *l.v.* Ser adicto/a a algo. *Esas gatas xa andan ás xaneiras outra ves. Ainda non hai nada que andiveron e xa andan outra ves. Teñen o vicio no corpo.*
569. **ter ollo.** *l.v.* 1. Ter coidado ou precaución. *Con ese hai que ter ollo que é capás de vir e levarnos as patatas que a raposa perde a piel pero non as mañas.* 2. Escoller moi ben. *No, ti pa isto tes (bo) ollo.*
570. **ter ollos na cara.** *l.v. IRÓN.* Ver sen problemas. Recalca e recorda a capacidade ou facultade de ver a alguén que se quere mofar do interlocutor. *Teño ollos na cara. Ben vexo.*
571. **ter ollos só para [alguén].** *l.v.* Dedicarlle todos os seus esforzos e atencions a esa persoa. *A Lucía solo ten ollos pa o Rafael. Nótase que é o seu filliño.*
572. **ter onde agarrar.** *l.v. IRÓN.* Ter uns quilos de máis. *Esa éche gordiña e mui xeitosa. Así ten onde agarrar.*
573. **ter os collóns ben grandes / ter a cona ben grande.** *l.v. PEX. VULG.* Ser descarado/a ao tempo que

- preguiceiro/a. Díselle, por exemplo, a alguén que, cando todo o mundo está a traballar, el ou ela está a descansar ou a xogar. *Desde logo, túa nai a traballar e ti aí deitada. Tes unha cona ben grande, eh!*
574. **ter os pés (ben asentados) na terra.** *l.v.* Ser unha realista e coas cousas moi claras. *É unha persoa mui seria e nótase que ten os pés mui asentados na terra. Non é un deses titiriteiros que hai agora.*
575. **ter que ver.** *l.v.* Estar relacionadas dúas ideas expostas. Ter relación con. *Que el sea como é non explica que chegue tarde sempre. Non, iso non ten que ver.* *I -Ao irmán da Rosa enterraran en Setados. Vivía ali. -Iso non ten que ver.*
576. **ter sangue.** *l.v.* Ser moi nervioso. *Esa egua si que ten sangue. Dios, non para quieta.*
577. **ter un aire a [alguén].** *l.v.* Ter algúin parecido a alguén. *Ese home ten un aire ao Gayoso.*
578. **ter un buraco no estómago.** *l.v. COL.* Ter (moita) fame. *Ai, teño un buraco aquí no estómago. Levo desde as oito da mañán sin comer nada e son as tres.*
579. **ter un debate.** *l.v.* Falar seriamente. *Logo imos ter un debate ti e mais eu a ver que pasou coas uvas do Joselito.*
580. **ter un morro que o pisa.** *l.v. COL.* Ser unha persoa descarada. *Eres fino de carallo, eh. Foches días veces a comer por aí de moca. Tés un morro que o pisas.*
581. **ter un pé aquí e outro alá.** *l.v. EUF. IRÓN.* Estar a piques de morrer. *Ai, estivoche jodida a Marcelina. Cando eu a fun visitar parecía que tiña cun pé aquí e outro alá.*
582. **ter unha cara por diante e outra por detrás.** *l.v. PEX.* Ser unha persoa falsa, hipócrita ou traidora. *Ten conta con ese que, pa min, ten pinta de ter unha cara por diante e outra por detrás.*
583. **ter unha cara que lle defende o cu.** *l.v. PEX. VULG.* Ser unha persoa malencarada. *No, xa pode ser moi bo pero ten unha cara que lle defende o cu.*
584. **ter unha força coma un animal.** *l.v.* Ter moita之力. *Dios, ese Mario ten unha força coma un animal. Levantou a pedra el solo.*
585. **ter unha lingua que a pisa.** *l.v. PEX. COL.* Falar de máis, dicir cousas que non debe ou cousas que son mentira. *No, a Marujiña, A Pastora e esas teñen unha lengua que a pisan.*
586. **ter unha lingua que lle chega ao chan.** *l.v. PEX. COL.* Ser unha persoa que fala de máis, cousas que non debe ou cousas que son mentira doutras persoas. *Mi ma, ti non teñas cuidado con esa que ten unha lengua que lle chega ao chan.*
587. **ter unha lingua que non lle colle na boca.** *l.v. PEX. COL.* Falar de máis, dicir cousas que non debe ou cousas que son mentira. *Mi ma, e dixo iso? No, esa ten unha lengua que non lle colle na boca.*
588. **ter unha sorte coma un afogado.** *l.v.* Ter moita sorte. *Acabou de estudiar e xa entrou a traballar nunha empresa. Tivo unha sorte coma un afogado.*
589. **terlle a medida tomada a [alguén].** *l.v.* Coñecer moi ben a alguén. *El ben sabe o que lle ten que decir. Xa hai tempo que lle ten a medida tomada.*
590. **tirar para o seu lado.** *l.v.* Separarse. Ir á súa vida. *Cando fagan dezaoito anos, cada un xa tira pa o seu lado.*
591. **tirar pedras contra o seu propio tellado.** *l.v.* Ir en contra de si mesmo. *Pensas que é parvo. Si che parece, vai tirar pedras contra o seu propio tellado. Si xa.*

592. **tirarlle pedras aos avións.** *l.v.* PEX.
Facer cousas absurdas. *Tí non serás dos que lle tira pedras aos avións?*
593. **tirarse dos pelos.** *l.v.* Desesperarse.
Con isto da crisis, a xente que mira que se lle acaba o diñeiro xa empeza a tirarse dos pelos.
594. **tocarlle a lotería a [alguén].** *l.v.* 1.
Ter moita sorte. *Noo, xa podes estar contento que, ao traballar aí, é como si che tocara a lotería.* 2. IRÓN. Ter moi mala sorte. *Ala, vén pa acá que che tocou a lotería. Veña, a limparme o coche.*
595. **tocarlle a moral a [alguén].** Amolar a alguén. *l.v. Ui, que virgen. Xa me estás tocando muito a moral.*
596. **tocarlle bailar coa más fea a [alguén].** *l.v.* Ter mala sorte nunha elección ou sorteo. *Eu non sei por que pero sempre me toca bailar coa más fea. O lunes tocouse ir co xefe mover unhas pedras, o martes coa xefa pa Chantada e hoxe, pa Vigo.*
597. **tocarlle o gordo a [alguén].** *l.v.* IRÓN. Ter mala sorte. *Ala. Tocouche o gordo. Tes que ir con túa nai a pintar a habitación.*
598. **tomar man de [algo ou alguén].** *l.v.* Encargarse; facerse responsable. *Menos mal que o fillo pequeno tomou man da nai, se non, que sería dela?*
599. **tomar pola tremenda todo.** *l.v.* Tomar todo en serio ou coma unha ofensa. *Xa se cabreou. El tamén, toma todo pola tremenda. Non se lle pode facer unha broma.*
600. **tomarlle a palabra a [alguén].** *l.v.* Afirmarse no que dixo alguén para que cumpra o que dixo. *Tómoche a palabra. O próximo domingo imos á plaia.*
601. **traballar de aquí** (sinalando a cabeza e logo a lingua). *l.v.* COL. Fai referencia aos políticos ou ás persoas que teñen moita facilidade de palabra e aos que traballan co pensamento. *Hai os que traballan de aquí (sinala a cabeza) e os que traballan de aquí (sinala a lingua). Eu quería ser dos que traballan de aquí (sinala a lingua) así tiña o corpo aforrado.*
602. **trocar as pernas coa fame.** *l.v.* Estar moi delgado/a. *Pobres cabritos. Trocan as pernas coa fame.*
603. **valer a pena.** *l.v.* Ser merecedor de algún esforzo. *Mira que lle dás voltas a iso. Eu creo que non che vale a pena. Agora si, fai o que ti queiras.*
604. **valer só para facer esterco.** *l.v.* PEX. Ter un cabalo pouca utilidade. Díselle a unha persoa que ten cabalos sobre os seus animais e que monta pouco ou nada para picalo. *Que!? Cando imos dar unha volta dacabalo? Ou iso solo vale para facer esterco.*
605. **valerse/axudarse da ocasión.** *l.v.* Aproveitarse. *Mira a outra como se vale da ocasión pa comer outro pastel.*
606. **vender [algo ou alguén] por bo.** *l.v.* Falar moi ben dun produto ou persoa que realmente non presenta tan boas calidades. *Home, os peixes non sei se estarán bos ou non pero vender, vendéronnolos por bos. E cobrar, cobróunolos ben.*
607. **vender a pel do cordeiro antes de matalo.** *l.v.* Gabar ou "vender" algo antes de conseguilo. *O Madri aínda apenas ganou o primeiro partido e xa os periodistas falan de que vai pasar á final. Venden a piel do cordero antes de matalo.*
608. **vender o peixe.** *l.v.* Estar de leria con alguén, normalmente bastante tempo. *Teu pai debe de estar a vender o peixe. Aínda non viu desde que marchou. Exa debe de facer unha hora boa.*

609. **venderse ben.** *l.v.* Falar moi ben de si mesmo. *Que ben te vendes.* Nótase que aquí cada un tira do seu pa que lle creza.
610. **ver [algo] cos (meus) ollos / ver [algo] con estes ollos.** *l.v.* Ver algo de forma certa. Úsase para autoafirmar algo irrefutable que viu o falante e que se intenta cuestionar. *Que dis ti? Mireino eu cos meus olliños.*
611. **ver con bos ollos** [alguén]. *l.v.* Ter unha opinión boa sobre alguén. *Eu ben sei que ti mírasme con bos ollos.*
612. **ver con outros ollos** [alguén]. *l.v.* Ter unha opinión diferente á de alguén. *Eu ben sei que ti mírasme con bos ollos.*
613. **ver moitas películas.** *l.v.* PEX. Ser unha persoa pouco ou nada realista que conta ou fai cousas ilóxicas. *Tí miras muitas películas. Como vas meter o coche entreeses dous pilares? Non ves que aí non colle.*
614. **ver o lixo no ollo do outro / ver a herba no ollo do outro.** *l.v.* IRÓN. Reparar nos pequenos defectos dos más e non se dar conta dos grandes defectos propios. *Pero tí non ves que tes tanta paciencia coma min. Si, claro, calquera mira o lixo no ollo do outro.*
615. **ver o lobo.** *l.v.* Estar unha persoa con cara de asustada. Ter cara ou apariencia de asustado. *Que che pasou? Parece que miraches o lobo? Traes cara de asustado.*
616. **ver todo negro.** *l.v.* Observar só o lado negativo das cousas. *Eu non sei como fas pero sempre miras todo negro.*
617. **verlle as orellas ao lobo.** *l.v.* Coñecer os perigos, obstáculos ou a dureza da vida. Díselle a alguén que consideramos que é inexperiente ou está verde nalgúnha cousa. *Ui, o que che espera. Tí aínda non lle miraches as ourellas ao lobo.*
618. **verlle o cu á curuxa.** *l.v.* Coñecer os perigos, obstáculos ou a dureza da vida. Díselle a alguén que consideramos que é inexperiente ou está verde nalgúnha cousa. *Non che queda nada. Tí aínda no lle miraches o cu á curuxa.*
619. **virar a chaqueta.** *l.v.* Cambiar de opinión de forma inesperada e sen pensar en quen poida saír afectado da situación. *No, ese logo che vira a chaqueta. Ten cuidado.*
620. **virarlle o cu a [alguén] / virarlle as costas a [alguén].** *l.v.* Xirarse con ánimo ou pretensión de ignorar a alguén. Trátase dun acto de desaprobación e desprezo cara a alguén. *Si che volve dicir babosas, víraslle o cu e marchas. Que se cre ese pallaso!*
621. **virárselle o sentido a [alguén] / virárselle a cabeza a [alguén].** *l.v.* Facer alguén algo anormal. Moitas veces, sucede de forma repentina. *Eu estaba todo tranquilo e, de repente, tirou as cousas no chan e foise. Fódase! A esa muller viróuselle o sentido.*
622. **virlle o agosto a [alguén].** *l.v.* Vir unha época moi próspera, sobre todo economicamente. *A ese porteiro do Atlético de Madrí, ao Curtuá ese, agora quéreno todos os equipos. O Barcelona, O Madrí. Vénlle aí o agosto.*
623. **vivir de rendas.** *l.v.* Vivir sen traballar. *Eu non sei de que vive ese porque nunca traballou. Debe vivir de rentas.*
624. **vivir nun inferno.** *l.v.* Vivir nunha situación moi difícil. *Os irmáns da Clotilde péganlle e amenázana. Pobre rapariga. Vive nun inferno.*
625. **volver atrás.** *l.v.* Ir ao pasado. *Si puidera volver atrás a cando tiña vinte anos, volvía. Sin pensalo.*

626. **xuntar a cabeza cos pés.** *l.v.* Dobrarse moito. *Cando teu irmán era pequeno, era tan delgadiño e flexible que xuntaba a cabeza cos pés.*

627. **xuntarse a fame coa(s) gana(s) de comer.** *l.v.* IRÓN. Xuntárense dúas persoas de características similares, do mesmo estilo (xeralmente en sentido negativo); sumárense dúas situacóns negativas. *Xa acabastes o traballo? Noo, si, me parece a min que se xuntou a fame coa gana de comer.*

2.2.4. Locucións adverbiais

628. **a cada pouco.** *l.adv.* Frecuentemente. *Eu non sei que lle pasa a isto pero, a cada pouco, teño que levantalo, que cae.*

629. **a caer.** *l.adv.* En estado deplorable. Normalmente, úsase para referirse a animais ou persoas moi fracos/as. *-Esas cabras do Juan están a cair. -Éche problema del, cada un, na súa casa, que faga o que queira.*

630. **a cara de can.** *l.adv.* COL. Con moita rivalidade. *Partidos coma o de hoxe entre o Barcelona e o Atlético son sempre a cara de can.*

631. **a dúas velas.** *l.adv.* Con poucos recursos económicos ou amorosos. *O Guitarritas desde que se separou da muller anda a dúas velas.*

632. **a durmir.** *l.adv.* Adurmiñado/a e apavado/a. *Volveuche cair o libro. Hoxe andas a durmir, eh, he, he.*

633. **a fio.** *l.adv.* Ininterrompidamente. *Dios! Non para!. Chove a fio.*

634. **a ovo.** *l.adv.* COL. Moi fácil de conseguir. *Meteu o gol porque o defensa tirou co porteiro. Home, púxolla a güevo. Non me fastidies.*

635. **a pelo.** *l.adv.* Sen proteccións nin miramentos. *E fixoo así, a pelo? Que valor!*

636. **á porfía.** *l.adv.* En desafío. *Eses dous andan á porfía a ver quen come más pipas no mirmo tempo.*

637. **a rasca cu.** *l.adv.* COL. [Baixar] deslizándose co cu pegado ao chan. *Nós, cando éramos pequenas rompiamos os pantalóns todos ao baixar pola rampa aquela a rasca cu.*

638. **a regañadentes.** *l.adv.* PEX. COL. A disgusto, de mala gana. *Primeiro choraba e logo ría a regañadientes.*

639. **a rego cheo.** *l.adv.* En gran cantidade. *Bótalle a rego cheo. Énchelle ben o vaso.*

640. **á tenza de [algo ou alguén].** *l.adv.* Á conta de alguén. Dependendo sempre dos demás. *No xa, ti o que queres é andar á miña tenza. Que che pague eu todo.*

641. **á vista.** *l.adv.* En lugar facilmente visible. Algo que se pode ver, que está de mostra. *Foi buscar as muletas á farmacia e pensou que non había porque non as tiñan á vista.*

642. **ao *tuntún.** *l.adv.* De forma aleatoria mesturando todo. *Botaches todo pa aí ao tuntún. Agora a ver quen colle a roupa que está por debaixo.*

643. **ao fiado.** *l.adv.* Sen pagar, prometendo que as pagará máis tarde. *O Litos ten un letreiro no taller que di: Eu firmei un acordo co banco: eles non traballan de mecánicos e eu non presto diñeiro. -Pois estache ben. Iso é pa que a xente non vaia ao fiado nin lle marche sen pagar. -A verdá é que a min non me gusta ir a un sitio e marchar debendo. Prefiro non ir. -Home, así e todo, quen paga descansa pero quen cobra, dúas veces.*

644. **ao loro.** *l.adv.* Atento. *Estate ao loro porque poden chegar en calquera momento.*

645. **ao montón.** *l.adv.* De forma aleatoria mesturando todo. *Tí botaches todo aí*

- pa dentro ao montón. Así mesclaches todo, allos con mugalllos.*
646. **ao rabo.** *l.adv. COL.* Detrás. *Aí vén a Maribel e o Juan. Sonche coma o cego e o criado. Sempre anda un ao rabo do outro.*
647. **ao seu aire/xento.** *l.adv.* Áúa maneira ou ritmo. *Digas o que lle digas, sempre fai as cousas ao seu aire.*
648. **aos biosbardos⁵.** *l.adv.* Moi distraído, moi despistado, sen decatarse do que ocorre. *Ola. Estamos aquí. Na Chan. E ti? Hoxe parece que andas aos biosbardos.*
649. **ás bocadas.** *l.adv.* De forma irregular, como se fosen mordeduras. *Tí miraches como quedaron rapadas as ouvellas da Maribel? Parece que as raparon de noite. Quedoulle a lan toda ás bocadas.*
650. **ás voltas.** *l.adv.* Dun lado para o outro continuamente. *Ese home solo fai andar ás voltas e non fai nada. Ai, miralo así con todo o que hai que facer, férvenme o sangre.*
651. **así así.** *l.adv. COL.* 1. Máis ou menos, entre ben e mal. *Eses dous lévanse así así.* 2. Fácil. *El pensa que se asa así así.*
652. **cada dous por tres / cada dúas por tres.** *l.adv.* Frecuentemente e de forma
- continuada. *Esa porca mexa aquí cada dúas por tres.*
653. **catro gotas.** *l.adv.* Moi pouca auga. *Daba tanta chuvia e caíron catro gotas.*
654. **catro pelos.** *l.adv.* Moi pouco pelo. *Eu pa catro pelos que teño escuso ir ao peluquero.*
655. **co cu apertado.** *l.adv. EUF. HUM.* 1. Descomposto, con gana de defecar. *Ai, andas co cu apretado. Espera un pouco que xa imos chegar dentro de pouco á casa.* 2. Andar asustado por medo a algo. *Vaia cagazo levaches. Parecía que viñas co cu apretado, ha, ha.*
656. **co nariz pegado.** *l.adv.* Demasiado cerca fisicamente de algo. *Fai falta estar co narís pegado á televisión? Con pórvos aquí, chégavos ben.*
657. **coa boca pequena.** *l.adv.* 1. En voz baixa; para si. *A ver, eu digovolo a vós aquí e coa boca pequena. Ninguén ten por que enterarse.* 2. Sen sinceridade, sen convicción. *El díxonolo coa boca pequena. Non estaba seguro que fora verdá.*
658. **coa cabeza baixa.** *l.adv.* Triste ou avergonzado/a. *Desde que a operaron anda coa cabeza baixa.*
659. **coa cabeza ben alta.** *l.adv.* De forma orgullosa ou fachendosa. *De aquí en diante vou andar coa cabeza ben alta e a xente se fala, que fale. Dáme igual.*
660. **coa cabeza no aire.** *l.adv.* Distraído. Díselle a quen esqueceu algo por estar preocupado/a por outras cousas. *Como non colleches a teu pai no médico? Ai, andas coa cabeza no aire.*
661. **coas tripas fóra / coas tripas a rastro.** *COL. l.adv.* Nunha situación deplorable. *Aínda que o vexa andando coas tripas fóra non lle penso botar unha man.*

⁵ Os biosbardos son unha especie de criaturas fantásticas que seguen vivas no imaxinario das xentes de hoxe. Trátase de seres nocturnos dun tamaño e forma semellante aos coellos que deambulan polo monte. Existe unha bromita para quen non os coñece. A xogo consiste en ir en grupo a un monte escuro e levar a persoa facéndolle crer que estes animais existen. Ao chegar a unha zona escura, algúen queda coa vítima e un saco coa boca aberta dicindo: Un, dous, tres, catro, biosbardo ao saco. Mentres, os demás simulan que os asustan para que vaian cara ao saco. Cando a persoa está más confiada xa, o acompañante dille que vai ir tanguer tamén os bechos para alí e vaise. Pouco a pouco a xente vaise aloxando coa intención e obxectivo final de deixar a persoa soa no monte para mofarse dela.

662. **coma un animal.** *l.adv.* De forma esaxerada ou sobrehumana. *Pa ter esa casa, traballou coma un animal.*
663. **coma un libro abierto.** *l.adv.* Moi ben, con propiedade, con coñecemento, con sensatez. Úsase con verbos como expresarse ou falar. *Mi ma, falas coma un libro abierto.*
664. **coma un mallo.** *l.adv.* De cheo, con todo o corpo e con toda a forza. Úsase co verbo caer. *Dios, oe, caíu coma un mallo no chan. Blun! Fixo un barullo!*
665. **coma un rei/maraxá.** *l.adv.* Marabillosamente. Nunha situación moi cómoda e confortable na que non falte de nada. *Mira pa o outro, vive coma un rei.*
666. **coma un trapo.** *l.adv.* De forma descoidada, a golpes. *El á filla trátaa coma un trapo pero cando lle marche da casa xa chorará por ela. Ás veces, non valoramos o que temos e non sabemos o que temos hasta que o perdemos.*
667. **contando os pasos.** *l.adv.* Moi amodo. *No. Así non chegamos máis. Parece que vas contando os pasos.*
668. **cos ollos pechados.** *l.adv.* Con moita facilidade e destreza. (Nun rali) *Boh, vaia trompo. Iso fágoo eu cos ollos pechados.*
669. **cos ollos pechados/cerrados.** *l.adv.* Con moita facilidade. *Eu iso fágoo cos ollos pechados.*
670. **cos pantalóns na man.** *l.adv.* EUF. HUM. Descomposto, con ganas de defecar. *Meu tío Joselito leva unha semana andando cos pantalóns na man. Non sale do baño.*
671. **cos pelos de punta.** *l.adv.* Asustado. *Se miras as imágenes dese accidente, alucinas. Eu salin de alí cos pelos de punta.*
672. **cunha man diante e outra detrás.** *l.adv.* Sen recursos, nunha situación deplorable. *Si, foi pa Francia pa facer muitos cartos pero andivo de cabra e, despois de dous anos, viu cunha man diante e outra detrás.*
673. **da porta para dentro.** *l.adv.* privado, na intimidade. *Da porta pa fóra, que faga o que queira. Agora, da porta pa dentro, mando eu.*
674. **da porta para fóra.** *l.adv.* Fóra do privado, fóra da intimidade. *Da porta pa fóra, que faga o que queira. Agora, da porta pa dentro, mando eu.*
675. **de *bruces.** *l.adv.* De frente e boca abaixo; dando coa cara contra algo, caendo, levando un golpe. *Estabamos todos tranquilos na farmacia e unha muller que estaba detrás de min desmaiouse e caíu de bruces por riba miña.*
676. **de adiante a atrás.** *l.adv.* Dende a parte anterior á posterior. *Ralláronlle o coche de diante a atrás. Agora a ver se o cubre o seguro.*
677. **de balde.** *l.adv.* Gratuitamente, sen custo de ningún tipo. *Tranquilízate que o tempo deuno Dios de balde.*
678. **de cabo a rabo.** *l.adv.* Do principio ao final. *Fixo o camiño de cabo a rabo e sin parar.*
679. **de carallo.** *l.adv.* VULG. En mala situación. *No, con este presidente estamos de carallo, si.*
680. **de cheo/pleno.** *l.adv.* Con toda a súa superficie. *Deulle de cheo nas costas.*
681. **de festa.** *l.adv.* COL. Ir á discoteca ou de festa, en xeral. *Andas de festa ou que?*
682. **de fociños/morros.** *l.adv.* Coa cara contra o chan. *Iba na bicicleta e caíu de morros no asfalto. Meu pobre.*
683. **de frente.** *l.adv.* Amosando a cara e a parte dianteira. *As carrozas viñan de*

- frente e os coches tiñan que apartar.
Xa estaba ali tráfico dirigindo.*
684. **de marcha.** *l.adv.* COL. Ir á discoteca ou de festa, en xeral. *Xa hai tempo que non vou de marcha un sábado.*
685. **de movida.** *l.adv.* COL. Ir á discoteca ou de festa, en xeral. *O Jose e a Cloti sempre van xuntos de movida. Seica son mui amigos.*
686. **de pe a pa.** *l.adv.* De memoria e de carreira. *Carallo, sábelo de pe a pa. Mui ben. Mereces un bico. Ven aquí.*
687. **de por vida.** *l.adv.* Para o resto da vida dunha persoa. *Tí non te coides, que o que pode quedar aleixado de por vida eres ti. Ao xefe dálle igual. Non hai un xefe bo.*
688. **de porta a fóra / de porta para fóra.** *l.adv.* Fóra da casa. *Si chegas tarde, quedas porta a fóra. Eu avisote e quen avisa non é traidor. Despois terás que aterte ás consecuencias.*
689. **de rañacán.** *l.adv.* PEX. COL. De forma falsa, forzada e de mala gana. *Ten cuidado coa toura que vén medio de rañacán. Non vaia ser que che dea un golpe.*
690. **de sobra.** *l.adv.* Abondo, suficiente. *El ben sabe o que fai. Sabe de sobra ata onde pode chegar. Ben sabe onde lle fire o zapato.*
691. **de sol a sol.** *l.adv.* Arreo, de forma continuada e sen descanso. *Ese home non sei como non está máis rico, traballa de sol a sol todos os días.*
692. **de sorpresa.** *l.adv.* De forma inesperada. *A verdá é que me colle totalmente de sorpresa.*
693. **de/pola moca.** *l.adv.* COL. Gratis. *Eres fino de carallo, eh. Foches díás veces a comer por ai de moca. Tes un morro que o pisas.*
694. **desde logo.** *l.adv.* Desde aquel momento, a partir daquel momento.
- Desde logo!, túa nai a traballar e ti aí deitada. Tes unha cona ben grande, eh!*
695. **dito e feito.** *l.adv.* Xa. Marca a instantaneidade entre o momento en que se ordena algo e o momento en que se realiza. *Ai si, é o que ti queres, non? Pois xa está, dito e feito. Mañán xa gardo o teu coche ali.*
696. **dun lado ao outro.** *l.adv.* De dereita a esquerda ou de esquerda a dereita. *Pintaron a calle dun lado ao outro.*
697. **en boas mans.** *l.adv.* Seguro, entregado a persoa competente ou adecuada. Úsase con verbos como *estar, deixar* ou *quedar. No, el traballando aí está ben. Está en boas mans.*
698. **en bólás.** *l.adv.* VULG. Espido. *Saliu en bólás da ducha e foise secar á habitación.*
699. **en couro.** *l.adv.* COL. Espido. *Ah, porco, andas en couro. Vaite vestir.*
700. **en malas mans.** *l.adv.* En perigo, entregado a persoa menos adecuada. Úsase con verbos como *estar, deixar* ou *quedar. Ai filliño! Considérote. Caíches en malas mans. Tiveches mala sorte. Vaia por Dios.*
701. **en pelota picada / en pelotas.** *l.adv.* VULG. Espido. *A el gústalle andar en pelotas pola casa cando non hai ningún. Di que é bo pa a salú.*
702. **en plan.** *l.adv.* Con certa actitude ou orientación de algo ou para facer algo. *E dixomo así. En plan que non íbamos ir todos ao Meixoeiro.*
703. **en van.** *l.adv.* Inutilmente, en balde. *Segar agora a herba e que se molle é traballar en van.*
704. **fronte a fronte.** *l.adv.* Coas dúas partes dianteiras enfrentadas. *Os coches chocaron fronte a fronte así que imagínate o que pudo ser.*

705. **na cara.** *adv.* COL. Directamente, diante, na presenza de alguén. Úsase con verbos como *dicir*. *Ai, como me morra algún pito, xa llo salpicarei na cara cando pare alí outro día. / Non che quero nada que despois bótasco na cara.*
706. **na casa de Deus.** *l.adv.* HUM. COL. Lugar indeterminado e, moitas veces, lonxe. Úsase para indicar que algo non existe facendo referencia a ese lugar inexistente. *Si, o diñeiro, si. Está na casa de Dios.*
707. **na mesma.** *l.adv.* Igual, sen cambio ningún. *Ti, mira que comes, eh, e sempre estás na mirma. Eu non me explico.*
708. **na pel de [alguén].** *l.adv.* Na situación, no lugar, nas circunstancias de alguén. *Si ti estiveras na súa piel que farías?*
709. **na vida.** *l.adv.* IRÓN. Nunca. *Non acabará iso na vida.*
710. **nas últimas.** *l.adv.* EUF. A piques de morrer. -Morreu o Adolfo Suárez. -Si, xa dixo ao mediodía na televisión que estaba nas últimas.
711. **nin áinda que me maten/paguen.** *l.adv.* COL. De maneira ningunha. *Non vou alí a onda o morto nin anque me paguen.*
712. **nin arre nin xo.** *l.adv.* COL. Nada de nada, nin unha cousa nin outra. Marca a indecisión dunha persoa ou incluso culpabilidade de que algo non avance. *O irmán está malo e ¿pensas que di algo? Noo si, a conta dela nin arre nin xo.*
713. **nin borracho / nin farto de viño.** *l.adv.* VULG. De maneira ningunha. *Non dás subido alí a ese carballo nin farto de viño.*
714. **nin de *coña.** *l.adv.* VULG. De maneira ningunha. *Nin de coña entra ese aquí!*
715. **nin de broma.** *l.adv.* COL. De maneira ningunha. *Non vou mirar un partido ao campo nin de coña.*
716. **nin en pintura.** *l.adv.* 1. Nin de broma. *Non quero velo nin en pintura.* 2. En nada. *Non se parecen nin en pintura.*
717. **nin para diante nin para atrás.** *l.adv.* Parado, que non avanza. *Había un coche no medio. E ti pensas, nin pa diante nin pa atrás.*
718. **nin unha cousa nin outra.** *l.adv.* Absolutamente nada. Indecisión. *Está aí e non fai nin unha cousa nin outra.*
719. **nun vira vira.** *l.adv.* COL. Nun instante. *Esa muller pérdese pola boca. Conta a súa vida nun vira vira.*
720. **ollo por olllo, dente por dente.** *l.adv.* Devolvendo o mesmo dano q se recibiu. *Ah, oollo por oollo, dente por dente. Molesta? Tamén me molestou a min antes.*
721. **onde Cristo perdeu a pedra do chisqueiro.** *l.adv.* HUM. COL. Moi lonxe. *Mondoñedo queda no cu do mundo.*
722. **pisando ovos.** *l.adv.* COL. Moi amodo, como se se tivesen que transportar ovos. *Ese coche que vai diante vai a 30 nesta zona de 60. Mi ma, parece que vai pisando güevos.*
723. **pola vida.** *l.adv.* Moito. Úsase cos verbos *querer* e *gustar*. *A túa filla quérete pola vida. Nótase. Non te deixa nin a sol nin a sombra.*
724. **polo menos.** *l.adv.* Como mínimo. *Agora o neno púxose malo e non podemos salir da casa. Levamos así cinco semanas. No, temos unha crus con el! Boh, meu pobre. Polo menos, a ver si se pon ben.*
725. **por amor á arte.** *l.adv.* Desinteresadamente, sen remuneración ningunha. *Aquí non está nadie por amor á arte.*

726. **por ben** *l.adv.* Con boa intención. *Eu fixeno por ben. Agora, si non saliu ben. Que culpa lle teño eu?*
727. **por desgraza**. *l.adv.* Desgraciadamente. *Si, haber sempre hai quen chuce. Por desgracia, diso non falta.*
728. **por mal**. *l.adv.* Con mala intención. *Home, non te cabrees que eu non o fixen por mal.*
729. **que nin Deus**. *l.adv.* COL. Moito. Funciona como elemento intensificador: moito, moi ben, moi grande. *Eu aí non entro que hai un lio que nin Dios.*
730. **sen alento**. *l.adv.* Respirando moi forte. *Cando chegou, viña sin alento ningún. Tivo que esperar uns minutos antes de poder falar.*
731. **sen querer**. *l.adv.* De forma involuntaria e en contra da vontade da propia persoa que realiza a acción. *Onte comín, sin querer, un mosquito. Bah, é igual, do que se como se cría.*
732. **sen sombra**. *l.adv.* Rapidamente e de forma asustada. *Unha muller que estaba na misa foi o outro dia ao médico e, cando lle dixo que tiña 400 de azucré, veu sin sombra pa a casa.*
7. **(Sempre) A mesma historia**. *fórm.* Refirese a algo que se repite e que é algo pesado. *Ese non levanta cabeza. Ela déixao e logo volve beber. É sempre a mirma historia.*
8. **(Xa) Podes dicir misa**. *fórm.* Expressa indiscutibilidade e incredibilidade. *Xa pode dicir misa que o autobús, por ali, non pasa.*
9. ***Me cago na cona/puta/virxe/hostia!** *fórm.* VULG. Indica cabreo ou indignación. *Alá vai. Caiume todo no chan. Me cago na cona!*
10. ***Me cago na marilús/no mundo/na puta de bastos!** *fórm.* EUF. VULG. Utilízase de forma eufemística ou incluso humorística co mesmo significado de *Me cago na cona/puta/virxe/hostia. Me cago no mundo, eh! Ven pa aquí. Ou queres que te vaia buscar eu?*
11. ***Me cago na nai/puta/cona que o pariu!** *fórm.* VULG. Indica cabreo ou indignación cara a alguén. *Ese fillo de puta non entra máis aquí. Me cago na cona que o pariu!*
12. ***Me cago no señor dos apertóns!** *fórm.* EUF. VULG. Emprégase de forma eufemística e incluso humorística co mesmo significado de *Me cago en *Dios. Me cago no señor dos apretóns! Vén pa aquí.*

2.3. Fórmulas

1. **(*Me cago no) Deus que o fixo!** *fórm.* VULG. Mostra molestia por alguén que fixo algo malo. *Dios que te fixo! E agora que!? Quen arregla a mangueira?*
2. **(Aínda) Tes moito que andar.** *fórm.* Díselle a quen amosa desapego ao traballo ou a outras cousas necesarias na súa vida de forma soberbia. *Aínda tes muito que andar. Non che queda nada.*
3. **(Alá vai) María matouse.** *fórm.* HUM. Dise de forma humorística cando cae alguén (non ten por que chamarse

María e úsase este nome para todo o mundo). *Ala vai, María matouse.*

4. **(Arre) carallo!** *fórm.* Engade énfase e indica sorpresa. *Arre carallo! E fixo falta ir as dúas á fonte?!*

5. **(Iso é) Fame, sono ou maña do dono.** *fórm.* HUM. Díselle a quen bocexa. *-Uuuaaaaiii. (esprenguizándose) -Ui. Iso ou é fame, sono ou maña do dono.*

6. **(Se) Caeches? (Pois) Levántate.** *fórm.* HUM. Díselle a quen acaba de decir que caeu. *Caiches? Pois levántate. Non sei a que esperas.*

7. **(Sempre) A mesma historia.** *fórm.* Refirese a algo que se repite e que é algo pesado. *Ese non levanta cabeza. Ela déixao e logo volve beber. É sempre a mirma historia.*

8. **(Xa) Podes dicir misa.** *fórm.* Expressa indiscutibilidade e incredibilidade. *Xa pode dicir misa que o autobús, por ali, non pasa.*

9. ***Me cago na cona/puta/virxe/hostia!** *fórm.* VULG. Indica cabreo ou indignación. *Alá vai. Caiume todo no chan. Me cago na cona!*

10. ***Me cago na marilús/no mundo/na puta de bastos!** *fórm.* EUF. VULG. Utilízase de forma eufemística ou incluso humorística co mesmo significado de *Me cago na cona/puta/virxe/hostia. Me cago no mundo, eh! Ven pa aquí. Ou queres que te vaia buscar eu?*

11. ***Me cago na nai/puta/cona que o pariu!** *fórm.* VULG. Indica cabreo ou indignación cara a alguén. *Ese fillo de puta non entra máis aquí. Me cago na cona que o pariu!*

12. ***Me cago no señor dos apertóns!** *fórm.* EUF. VULG. Emprégase de forma eufemística e incluso humorística co mesmo significado de *Me cago en *Dios. Me cago no señor dos apretóns! Vén pa aquí.*

13. **A boa porta fuches petar/tocar.** fórm. IRÓN. Dise cando alguén vai a onda a persoa ou ao lugar menos indicada para algo. *Non che deron nada? Home, a boa porta foches petar.*
14. **A boa(s) hora(s).** fórm. IRÓN. Díselle a quen chega moi tarde. *A boa hora chegas. Xa marcharon todos.*
15. **A boca non priva das mans.** fórm. Díselle a quen pon de escusa que está a comer para facer algo. -*Tráeme a botella de aceite que está aí. -Non podo que estou comendo o bocadillo. -A boca non priva das mans.*
16. **A burra déitase.** fórm. HUM. COL. Dise cando alguén se deita ou se rende. *Xa te cansaches? Alá vai!, a burra déitase! Xa non podes coa alma.*
17. **A cabalo/nas pernas doutro, calquera vai.** fórm. HUM. Úsase cando un vai montado nun cabalo ou nunha persoa. -*Vaia, que marabilla vertos dacabalo. -Oh, a cabalo doutro calquera vai.*
18. **A mala hora.** fórm. Fai referencia ao momento no que algo malo lle sucedeu a alguén. -*A verdá é que é unha putada. Morrer con 20 anos.-Si, pero, a mala hora. Que lle queres?*
19. **A nai/puta que o pariu!** fórm. VULG. Mostra molestia por alguén que fixo algo malo. *Ese can pulgoso xa anda aí outra ves. A puta que o pariu! Voulle dar unha pedrada que verás!*
20. **A ningún porco lle cheira a merda que caga.** fórm. HUM. VULG. Díselle a quen afirma que as súas propias feces ou gases non emiten un cheiro desagradable con ánimo de insultalo de forma sutil e humorística. -*Non cheira mal. -Non que va. Desde logo, a ningún porco lle cheira a merda que caga.*
21. **A quen lle amarga un doce?** fórm. HUM. A ninguén lle desgusta algo agradable. *A ela ben lle gustou o bico. A quen lle amarga un dulce? Ha, ha!*
22. **Agora de vello, gaiteiro.** fórm. HUM. Dise cando unha persoa maior fai algo propio de xente máis nova. *Ah, mira o Pepe a xogar coa táblet. Agora de vello, gaiteiro.*
23. **Agora si.** fórm. IRÓN. Emprégase de forma enfática para desenganar a quen ten esperanza en algo que xa non a ten. *No, agora si. Vas aprender a andar agora en bicicleta, si. Ben sabes que burra vella non colle andadura.*
24. **Aí é onde a porca torce o rabo.** fórm. COL. Úsase para referirse á parte difícil de algo. *O Careto, cando lle tocou a lotería, viviu a vida loca e arrimóuselle muita xente. Pero cando se acabou. Ah, aí si. Aí foi onde a porca torceu o rabo que todo o mundo desapareceu. Xa o dicía miña nai: Cuanto tienes, cuanto vales; si nada tienes, nada vales. E non falla.*
25. **Ai, que me racha o cu.** fórm. HUM. LUD. Dise para ridiculizar a alguén moi presumido que anda con moita delicadeza e cun coidado desorbitado para as cousas. *A ver si te vas desmontar. Ai que me racha o cu, ha, ha.*
26. **Ai, señor/san Antonio!** fórm. Expresa resignación. *Cago en Diola! Xa me caíu outro vaso. Ai, señor! Que día!*
27. **Aire non vai, vento non puxa, quel quen me *trumpuxa?** fórm. HUM. Dise cando unha forza de orixe desconecida toca e empurra a alguén. *Quen me anda aí nas costas? Aire non vai, vento non puxa, quen me trumpuxa?*
28. **Ala virxe!** fórm. VULG. Expresa sorpresa por parte de quen o di. *Ala virgen, xa estás aquí.*

29. **Algo de rabo tiña o porco.** fórm. HUM. COL. Indica a lóxica relación entre dúas cousas sucedidas que teñen algo que ver áinda que non o parecía. *Túa nai díxome que eles iban mañán a Salvaterra. Eu pensei que iban hoxe. Home, eu sabía que algo de rabo tiña o porco. Sabía que iban ir pero non sabía ben cando.*
30. **Algo farías.** fórm. Úsase como intento de explicación de algo inexplicable que lle acaba de acontecer a alguén. *Ah, se cortaches un dedo. Algo farías. Dios castiga.*
31. **Amarra esa!** fórm. VULG. Úsase cando alguén queda estupefacto ou decepcionado por algún tipo de traizón ou desavivna. *O Atlético quedou fóra da Champions. Amarra esa!*
32. **Anda (ai) o das tamancas.** fórm. Refirese ao ruído dos tronos. *Ui, xa anda ai o das tamancas. (Despois de soaren os tronos).*
33. **Anda o ladrón detrás do que rouba.** fórm. IRÓN. Úsase cando anda unha persoa detrás doutra por motivos económicos ou porque desconfía dela sobre algo e o que anda a perseguir tamén debe ou fixo cousas semellantes. *Os gitanos andan a buscar a ver quen lle desatou o cabalo da casa. Anda o ladrón detrás do que rouba.*
34. **Anda para diante.** fórm. Díselle a alguén para que avance ou apure. *A ver, dámese ese embude dunha ves! Anda para diante.*
35. **Ándalle aí/Por aí anda.** fórm. Indica aproximación. *Miña nai ten 60 anos e meu pai... Meu por aí anda tamén.*
36. **Antes fala, antes pasa/cae.** fórm. Dise cando sucede unha catástrofe pouco antes profetizada. *Foi dicilo e, alá, todo no chan. Antes fala, antes pasa.*
37. **Ao estilo san Mateu/Ribadeu, cada un fai o seu.** fórm. HUM. Emprégase para sinalar a maneira persoal e independente de facer as cousas á súa maneira e pola súa conta. *-Aquí, cada un que faga á súa maneira. -Ao estilo san Mateu, cada un fai o seu.*
38. **Ao estilo tropa, aquí, cada un fódese, cando lle toca.** fórm. HUM. Úsase para obrigar a facer algo a alguén que quere librarse dun traballo ou algo semellante. *Ai, hoxe tócache a ti fregar os cacharros. Aquí é ao estilo tropa, aquí, cada un jódese, cando lle toca. Onte tocouse a min. Hoxe a ti.*
39. **Ao que moito quiere saber, dáselle o cu a lamber.** fórm. LUD. VULG. Díselle a unha persoa curiosa en exceso que pregunta cuestiós que non son da súa incumbencia. *A Rosa preguntoume que si meus tíos venderan a casa. E díxenlle: E a ti que che importa. O que muito quiere saber, dáselle o cu a lamber.*
40. **Apagóuseche o farol (ou que)!?** fórm. Díselle a quen chega tarde a algures. Pero non quedaramos ás diáns. *Apagóuseche o farol ou que!?*
41. **Aperta a gaita/cona!** fórm. VULG. Úsase cando alguén está a espremer os grans do corpo doutra persoa, extraer un espiño... e fai tanta forza que lle acaba por facer dano. *Ah! Para! Apreta a gaita.*
42. **Aprende cachola, que estamos na escola!** fórm. Díselle a alguén que está a estudar (pode dárselle na cabeza coa man de forma lúdica). (Un mozo que está a facer os deberes e aproxímase un adulto que lle di) *Aprende cachola, que estamos na escola!*
43. **Apúntao nunha verza/verceira e bótallo ao porco.** fórm. COL. Díselle de forma humorística a alguén para que

- non se esqueza de algo do que adoita esquecerse. -Teño que me acordar de coller velóns. -Si, apúntao nunha verceira e bótalla ao porco.
44. **Aquí quen manda é Roque (e Roque son eu).** fórm. HUM. Dise para sinalar que hai unha persoa que ten máis autoridade e manda sobre as demais, por moito que elas digan. *Tí di o que queiras, pero aquí quen manda é Roque.*
45. **As paredes escoitan.** fórm. Advirte de que pode haber persoas que poidan escoitar unha conversa privada. Úsase como precaución para que ningún escoite algo segredo. *Fala baixo que as paredes escutian e non quero que nadie sepa que estamos aquí.*
46. **Así nunca está o camiño só/Así sempre está o camiño cheo.** fórm. Dise cando se cruzan persoas no mesmo camiño fronte a fronte. *Eu vou pa alá e vós xa vides de volta. Así nunca está o camiño solo.*
47. **Así vou saber os teus segredos.** fórm. HUM. Dise cando dúas ou máis persoas beben polo mesmo vaso. *Vou beber polo teu vaso que así sei os teus secretos.*
48. **Baixa Modesto! (que sobe...)** fórm. Díselle a quen se autoloa en exceso. *Baixa Modesto, que sube Francisco!*
49. **Baixan os galegos pola cheminea.** fórm. HUM. Dise cando alguén comeza a durmir na mesa. Ex: -Mira pa o Casimiro. —Casimiro, baixan os gallegos pola cheminea.
50. **Ben o sabe Deus!** fórm. COL. Úsase cando se ten moi claro algo que se vai facer de forma drástica e incuestionable. *Tí mira o que fas que como teñan que ir teus pais a alá, tráente polas ourellas. Ben o sabe Dios!*
51. **Bo xa nunca foi.** fórm. Dise de alguén do que se di algo negativo e non estraña porque sempre foi mala persoa ou, humoristicamente, aplícaselle a unha persoa que está enferma para mofarse dela. *Ai, estás malo. Bo xa nunca foches.*
52. **Bótalle auga bendita.** fórm. Díselle a alguén que dixo un pecado ou algo malsoante para que o Señor llo perdoe. -*Me cago en Dios. -Ala, non digas eses tacos. Agora bótalle agua bendita.*
53. **Bromas, as xustas / Bromas á parte.** fórm. Díos alguén para que non se fagan moitas bromas. *Aquí non quero barullo, así que, bromas, as xustas.*
54. **Cada can que lamba o seu carallo.** fórm. VULG. Refírese a que cada un se preocupe do seu. *Mira, meu rei, aquí, cada un que lle atenda ao seu e que se preocupe das súas cousas. Cada can que lamba o seu carallo.*
55. **Cada un, na súa casa, que faga o que queira.** fórm. Fai referencia á liberdade de xestión e goberno que cada un ten no seu propio fogar cando están a falar de alguén. -*Esas cabras do Juan están a caír. —Éche problema del, cada un, na súa casa, que faga o que queira.*
56. **Cada vez que falas/abres a boca ti, sobe o pan (cinco céntimos).** fórm. PEX. Díselle a quen acaba de dicir unha parvada. *Estate calado, anda, que, cada vez que abres a boca, sube o pan cinco céntimos.*
57. **Cando tes razón, hai que cha dar.** fórm. Úsase para aprobar o que outra persoa di. *Cando tes razón, hai que cha dar.*
58. **Carne de burro non transparenta/é transparente.** fórm. COL. Díselle a quen estorba á visión de alguén por poñerse diante. -*A ver. Aí non podes estar que así non vexo. Carne de burro non transparenta. —Si, ollos de porco míranlo todo.*

59. **Chámalle burro ao cabalo.** fórm. Dise ironicamente para se referir a alguén que aparenta ser más parvo do que é. *Ti chámalle burro ao cabalo. E pensabas que non o iba facer.*
60. **Chámalle xe / Chámalle como queiras.** fórm. 1. Mostra autoridade e desaprobación. *Chámalle como queiras pero eu cando veña ten que estar todo limpo e os deberes feitos.* 2. Amosa conclusión sobre dúas formas ou camiños distintos que teñen que confluír nun mesmo final. *Chámalle como queiras. Se fixeron unha estafa, roubar é.*
61. **Chíanme/Pítanme os oídos.** fórm. Dise cando se fala de alguén na súa presenza ou cando lle pitán os oídos a alguén facendo mofa e dicíndolle que están a falar mal del nalgún sitio. Cando se dá esta segunda opción, incluso se pode matizar e pódese decir que, se lle pita o oído esquierdo, están a falar mal e, se o que pita é o derecho, é que están a falar ben. Pódese usar tamén en primeira persoa. *Oi, pítame o oído esquierdo. Alguén está a falar mal de min.*
62. **Chimpa na porta, que sobe e que baixa e métea no cu.** fórm. HUM. LUD. VULG. Resposta de forma humorística a *A ti que che importa*. -*Ti vas a vir? -Por que, a ti que che importa. -Chimpa na porta, que sube e que baixa e métea no cu.*
63. **Colliches un burro/burriño?** fórm. Díselle a quen se encabuxou para amolalo. *Ai, colleches un burriño? Pois cóllelo pola corda e vaino pastar.*
64. **Coma o catarro e a *tos.** fórm. HUM. LUD. Funciona como resposta humorística a *Que dous*. -*Ai, que dous. -Si, coma o catarro e a tos.*
65. **Comecastañas.** fórm. HUM. LUD. VULG. Úsase como resposta humorística a *Como te chamas?* -*Como te chamas? -Comecastañas. -Si, que o burro as caga e ti as apañas. -Si, o burro a cagar e ti a lamber, sempre hai/tes algo que facer.*
66. **Comeuche a lingua o gato.** fórm. Díselle a quen non fala normalmente por vergoña. *Que, Juan!? Non dis nada, comeuche a lengua o gato ou que.*
67. **Como (nome do interlocutor) me chamo!** fórm. Remite á valentía, afouteza e promesa incuestionable. *Como José me chamo, que vou ali e bótolle as pólás todas pa baixo!*
68. **Como che quedou o corpo?!** fórm. Úsase cando alguén queda estupefacto ou decepcionado por algún tipo de traizón ou desavinza. *O Madrí acaba de baixar a segunda. Como che quedou o corpo?!*
69. **Como te coidas!** fórm. Díselle a quen come algo doce ou unha boa porción de comida. -*Como te cuidas! -Home, o palleiro non se fai sin palla.*
70. **Como vai a cousa?** fórm. COL. Úsase como forma de saúdo coa intención de establecer diálogo. -*Como vai a cousa? -Bah, tirando.*
71. **Como vaia aí!** fórm. Ameaza. *Como vaia a aí, voute pór fino!*
72. **Comprepá (ou non comprepá)?** fórm. HUM. COL. Apela á comprensión do interlocutor. Adaptación do francés *comprend pas* que significa 'entendes?'. *Ainda que pon o título da película que vai vir; a que está agora é a anterior. Comprepá?*
73. **Con que te afeitas Marcelo, que non che queda ningún pelo?** fórm. HUM. Díselle a quen non ten pelos ou ten moi poucos. Tamén se pode usar cando alguén ten un remedio ou un truco para lograr cousas que un non

- é capaz de acadar. -*Como fixeches esa tarta? Está riquísima. -Ah, con que te afeitas Marcelo, que non che queda ningún pelo?*
74. **Con quen eu casei a miña filla!** fórm. Dise para expresar a sorpresa e o arrepentimento de algo que se fixo ou se ordenou. *E foron todos a alá. Eu non che dixen que solo foran tres que ali non podían entrar todos. No, con quen eu casei a miña filla! Vale máis ir ca mandar.*
75. **Coñecendo a burra.** fórm. COL. Refírese ao coñecemento profundo e das mañas doutra persoa. *Home, eu xa contaba con iso ou con algo parecido. Conocendo a burra.*
76. **Cousa rara.** fórm. Úsase cando sucede algo estranho. *Son as oito e áinda non viñeron teus pais. Cousa rara. Vai morrer un portugués.*
77. **Da fronte á paxareta para que o demo non se me meta.** fórm. HUM. LUD. VULG. Úsase acompañada co sinal da cruz para ridiculizar este acto relixioso e coa que se busca provocar o riso.
78. **Dá igual de que lado se mire.** fórm. Úsase para desengañar a alguén que pensaba que dúas cousas eran distintas cando non o son. *Dá igual de que lado o mires, é tan bo un coma o outro.*
79. **Dá igual/o mesmo.** fórm. Refírese a algo insignificante ao que non se lle debe dar importancia. *Se non vén, dá igual. Malo será que non deamos feito nós.*
80. **Dálle un bico no cu.** fórm. HUM. VULG. Ridiculiza a quen dá bicos de forma pesada ou estoxadiza. *Tanto bico nin tanta tonteria. Ai, dálle un bico no cu.*
81. **De algo hai que morrer.** fórm. Díno as persoas que fan, dun xeito voluntario, actividades que son prexudiciais para a saúde. -*Deberías deixar de fumar. Cada día respiras pior. -É igual, de algo hai que morrer.*
82. **De estira e aperta/encolle como a picha de Alberta/Jorge.** fórm. HUM. LUD. Dise de algo que consiste en estirar e encoller. *Pa encender a máquina tes que tirar pola corda e despois ela xa volve sola pa dentro. É de estira e aperta como a picha de Alberta.*
83. **De lado, é menos pecado.** fórm. HUM. VULG. Dise con intención cómica cando alguén fai algo e se pon de xirado para facelo pero ten unha orixe e sentido erótico-picaresco. -*Así vou sentada de lado. -De lado, é menos pecado.*
84. **De perdidos, ao río.** fórm. Apela á valentía cando a situación xa é mala. Hai que arriscarse porque non hai nada que perder. *Agora que chegamos aquí. De perdidos ao río. Agora tiramos pa adiante. Total, que temos que perder?*
85. **Deixa andar o can coa roca que ha de dar conta da mazaroca.** fórm. Díselle a quen presenta determinados comportamentos irracionais, ilóxicos ou negativos. -*Si un pavo vale 6 euros 50. Por tres pavos casi compra unha docena de pitos. -Boh, e que lle vas facer. El éche así. Deixa andar o can coa roca que che ha de dar conta da mazaroca.*
86. **Déixao estar/ir.** fórm. Indica indiferenza sobre algo. -*O Alvarito pasa unha vida coma un rei. Non pega golpe. -Déixao estar. Si pa el está ben, pa min tamén. Cada un manda na súa casa.*
87. **Dente fóra e outro na cova.** fórm. Dise cando se tira un dente de leite para un lugar sagrado ou máxico. *A ver, pide un*

- deseo e tiras o dente pa riba do forno do pan e tes que decir: dente fóra e outro na cova. Así náceche outro no sitio.
88. **Deuche a billa no peito?!** fórm. Díselle de broma a alguén que foi buscar o viño e tardou no camiño. *Que?! Deuche a billa no peito?! Xa casi acabamos de cenar.*
89. **Deus castiga!** fórm. Díselle a alguén que lle aconteceu algo malo e que normalmente non se explica por que lle pasou. *Ah, se cortaches un dedo. Algo farías. Dios castiga!*
90. **Deus dálle pan a quen non ten dentes.** fórm. Dise cando consideramos que algo éinxusto. *Dios sempre lle dan pan a quen non ten dentes. Se non, mira ti, que fai o Panzudo aí no concello.*
91. **Deus dea as cousas ben repartidas/ todo ben repartido.** fórm. Dise cando hai unha situación na que hai moita abundancia ou escaseza de algo para mostrar que non é normal. *Primeiro chove catro meses sin parar e agora este calor tolo. Dios dea as cousas ben repartidas.*
92. **Deus non quere as malas cousas.** fórm. Díselle a alguén que ía facer algunha trasnada e saíulle mal. *Íbasme dar e non puideches. Que ben che estivo! Dios non quere as malas cousas.*
93. **Deus os dá e eles se xuntan.** fórm. HUM. Dise das persoas que son tan parecidas que acaban xuntas dalgúnha maneira. *Tí mira pa alí. Non fan nadiña. Sonche tal para cual. Dios os dá e eles se xuntan. Xa o di o refrán.*
94. **Diso nada!** fórm. Úsase para negar de maneira irrefutable. *Deso nada! Tí vés pa aquí!*
95. **Dito iso/isto.** fórm. Marca unha progresión no discurso despois de
- facer un inciso ou aclaración. *Cando eu estaba en Francia, no Departamento 235 de París, eu tiña que ir co camión ao centro polas calles estreitas. Dito isto, agora as cousas cambiaron muito.*
96. **Díxolle o pote ao caldeiro.** fórm. Dise cando alguén lle recrimina algo a alguén e é a persoa menos indicada para facelo porque é a que máis pecha de facer iso. *-Non comes más helados que despox dóeche a barriga. -Si si, díxolle o pote ao caldeiro. Cantos comeches ti hoxe?*
97. **Do chan para baixo, non pasa.** fórm. Dise de algo ou alguén que acaba de caer. *-Acaba de caír o Anxo. -Pois si caíu, que se levante, que, do chan pa baixo, non pasa.*
98. **Dóeche a cabeza, sinal de riqueza.** fórm. HUM. Díselle de forma humorística a quen se queixa dunha dor de cabeza. *Ai, dóiche a cabeza. Xa sabes, a quen lle doi a cabeza, señal de riqueza.*
99. **É (cousa d)o demo.** fórm. Dise dunha situación estraña. Úsase para darlle explicación a un acontecemento que non a ten e que normalmente sucede de forma estranya. *-A tarteira caiu de enriba da mesa. -Tocácheslle ti? -Non -Oi, pois éche cousa do demo. / -Por que cairía o estante? -Iso foi o demo. Fódase!*
100. **É a morte.** fórm. Díselle de forma humorística a quen se está a queixar de algo que padece sen saber, de certo, o que ten. *-Doime aquí o brazo e aquí esta perna. Non sei que pode ser. -É a morte, ha, ha.*
101. **É a ruindade.** fórm. PEX. Díselle a alguén que se está a queixar ou que mostra unha dor ou dalgún tipo de molestia corporal para meterse con el/ela. *-Ai, levo todo o dia a fregar neste*

- ollo. Non sei que será. -Digocho eu. A ruindá.
102. **É ao que eu che vou.** fórm. Centra o discurso e amósalle ao interlocutor que está a entender o que se lle di. -Ese home non é capás de facer nadiña. -É ao que eu che vou. E despois quere ter galiñas, ouvellas e porcos.
103. **É así.** fórm. Expressa indiscutibilidade. O que ti dis é porque non estás no seu sitio. É así. Porque se chegas a estar, non dirías iso.
104. **E cun coitelo cortouse.** fórm. HUM. LUD. Responde de forma humorística a *Maria matouse*. -Ala vai, María matouse. -Si, e cun cuchilo cortouse.
105. **É lei de vida.** fórm. Dise para facer referencia a cuestiós que van marcando a vida das persoas como medrar, casar, marchar da casa, morrer... Home, casou e foi pa a casa dos sogros. É lei de vida.
106. **E non falla!** fórm. Expressa infalibilidade e indiscutibilidade. E non parecía así pero, co tempo, descúbrese a enfermedá que un leva dentro. E non falla!
107. **É normal.** fórm. Úsase como vara de medir das accións das persoas: é normal ou non é normal. Iso que fai esa xentiña non é normal.
108. **É o conto.** fórm. Úsase para referirse ao asunto que a persoa está a falar e autoafirma ou reafirma o que di. Entón. É o conto. Vesme dando a razón.
109. **É problema da casa de cada un.** fórm. Fai referencia a que cada quen ten que amañar os seus propios problemas, incluído os que hai dentro do seu fogar. -Si o Manolo anduvo coa Clotilde todo o que quixo e agora está coa outra. -Iso é cousa deles. Éche problema da casa de cada un.
110. **E quen o perdeu para que eu o teña.** fórm. HUM. Úsase como resposta dunha persoa á que se lle reprocha que acaba de facer unha estupidez. -Olla que sentido ten. Non tes sentido ningún. -E quen o perdeu pa que eu o teña.
111. **É verdade.** fórm. Discando algúen lembra ou recorda algo. É verdá, ti non tiñas os pasteles na cociña?
112. **En menos tempo pariu miña avoa!** fórm. HUM. Díselle a quen tarda moito en facer algo. Vai buscar cinco euros pa a panadeira. A ver. En menos tempo pariu miña abuela!
113. **En todas as casas hai algo.** fórm. Úsase para indicar que en todas as casas hai algún problema entre as persoas, xa sexa entre pais e fillos, xenros e sogras, cuñados... En todas as casas hai algo e o que diga que no que levante o dedo.
114. **En todas as casas se cocen fabas.** fórm. Úsase para indicar que en todas as casas hai algún problema entre as persoas, xa sexa entre pais e fillos, xenros e sogras, cuñados... -O Clara tivo problemas coas preferentes. E iso que ten un parente no banco. -En todas as casas se cocen fabas.
115. **En todos os lados (che) hai.** fórm. Refírese que en todos os lados hai persoas boas, malas... -Mira que hai xente aquí que é mala. -Aquí? En todos os lados che hai, meu fillo.
116. **Enriba da cona un corte.** fórm. VULG. Discando a situación é mala e empeora. Xa tiña un tumor e agora outro. Xa ves, enriba da cona un corte.
117. **Enriba de burro, mallado.** fórm. Sinala o empeoramento da situación de algúen que xa non estaba ben. Agora ten que facer más horas no traballo. Como xa facía poucas. En fin, enriba de burro, apaleado.

118. **Era sen tempo!** fórm. Díselle a alguén ou cando xa se está canso/a de agardar. *Home, xa era sin tempo! Levo aquí media hora.*
119. **Era visto.** fórm. Sinala algo que estaba claro; era obvio; era esperable. *Eu xa sabía que iba pasar. Era visto.*
120. **Esa si.** fórm. IRÓN. Úsase para quitarlle crédito a unha terceira persoa da que se está a falar ou coa que se confirma un mal comportamento agardado. *-A Rosa non me axudou nada. -Non si. Esa si. Ponte á espera. A bo lado foches.*
121. **Escóitase o tren.** fórm. Dise para indicar que vai cambiar o tempo, normalmente que vai empeorar e vai chover. Sucede isto porque, ao haber baixas presións, escóitase o son do tren e, esas baixas presións, normalmente implican chuvia. *Ui, escúitase o tren. Vai chover.*
122. **Está a lúa no crecente.** fórm. HUM. IRÓN. Dise cando alguén está cabreado. *Ui, debe estar a luna no crecente. Non hai quen aguante a túa nai.*
123. **Estaba/Está un can a cagar (nunha cabaza).** fórm. HUM. VULG. Úsase de forma humorística con quen fai un traballo ou algo que debería hacer más a miúdo pero non o fai. *-Xa me afeitei. -Si, estaba un can a cagar.*
124. **Estamos a comer.** fórm. Dá un toque de atención ou recordar que se está a comer ao xurdir algúin tema ou palabra pouco noxenta. *-Hoxe había un gato atropellado en Meder coas tripas fóra. -Ai, non fales desas cousas que estamos a comer.*
125. **Están a peitarse/lavarse as bruxas.** fórm. Dise cando chove e vai sol. *Mira, chove e fai sol. Estanse a peinar as bruxas.*
126. **Estás a buscarlle/pedirlle traballo para teu irmán.** fórm. HUM. Díselle a alguén que se espreguiza estirando os brazos. *Mira pa este, estaslle a pedir traballo pa teu irmán.*
127. **Fai o favor!** fórm. Advertencia formal para evitar tentativas de oposición e convidar a unha segunda persoa a facer algo. En ocasións, dise de forma encabuxada e conténdose. *Fai o favor e déixame tranquila!*
128. **Fóra a alma, son coma a xente.** fórm. Emprégase para facer referencia ao bo comportamento dun animal ou á súa semellanza coas persoas. *A Prin é mui cariñosa. Fóra a alma, é coma a xente.*
129. **Fuches á escola do Pisiñas.** fórm. HUM. Díselle a alguén que non é capaz de facer un cálculo fácil en pouco tempo ou que o fixo mal. *Non sabes multiplicar iso?! Ti foches á escuela do Pisiñas.*
130. **Fuches ao baúl dos recordos.** fórm. Úsase cando alguén ensina cousas do seu pasado ou mostra algo moi antigo. *De donde sacaches ese vestido? Parece que foches ao baúl dos recuerdos. Mi ma, iso xa é do ano chispún.*
131. **Gábate meu can, que te vendo mañán.** fórm. COL. Díselle a quen se autoeloxía de forma gratuita. *Si, si. Gábate meu can, que te vendo mañán.*
132. **Ganar, gánaos un burro (; o carallo é aforralos).** fórm. COL. Refirese á facilidade de gañar diñeiro e de gastalo sen pensar. *Xa o dicía miña nai. Ganar, gánaos un burro; o carallo é aforralos.*
133. **Habelas hainas.** fórm. Fai referencia ás bruxas. *Esa Gallosa éche bruxa. Eu cando a vexo cruzo os dedos que, habelas hainas. Fódase!*
134. **Hai que asubiar/cantar.** fórm. HUM. Díselle a quen chega a un sitio sen avisar e en silencio sen que a persoa ou

- persoas se dean de conta e se asusten ao vela. *Hai que asubiar! Vaia susto me deches. Pensei que eras a Maribel*
135. **Hai que atender ao que se está a facer.** fórm. Díselle a quen está distraído/a e acaba de facer algo mal. *Ves, xa che botou a tarteira por fóra. Hai que atender ao que se está a facer.*
136. **Hai que chamar o matador que o porco xa ronca/fala.** fórm. HUM. PEX. VULG. Díselle a quen acaba de eructar. *Porco. Hai que chamar o matador que o porco xa fala.*
137. **Hai que mollarse.** fórm. Dise para facer referencia a cando hai que facer un traballo que é esixente fisicamente ou que require unha implicación especial. *Ai, non quere comer patatas da casa? Pois ten que mollarse.*
138. **Hai temporal/tormenta.** fórm. IRÓN. Refírese a unha persoa que está anoxada e mostra comportamentos que o demostran. *-Vai lavar a louza e trae os platos pa aquí. (Con voz de enfado) -Hum, me parece que hai temporal.*
139. **Home.** fórm. 1. Expressa afirmación, sorpresa ou apelación. Con este sentido, pode ir acompañado de *claro* para darlle énfase. *-Fixeches iso? -Home claro.* 2. Repetido, indica desaprobación ou reconsideración. *Home, home. Que fas aí metido?*
140. **Huhu, auga para o cu.** fórm. HUM. LUD. Dise cando alguén bebe. Antes esta voz onomatopeica usábase co gando. *Huhu, agua pa o cu. Ala, xa botaches por fóra coa risa. Tampouco foi pa tanto.*
141. **Ímolo levando.** fórm. Úsase para marcar o progreso da vida a pesar das súas dificultades. *Vámolo levando que é o importante. E non se pode mirar todo se non...*
142. **Ir por ir (é parvada) / Ir para nada (é parvada).** fórm. Dise cando se sospeita que se vai ir inutilmente a algures. *Pa que imos ir a alá si non imos poder facer nada. Ir por ir é tontería.*
143. **Iso non se di/fai.** fórm. Desaproba algo que se dixo ou fixo. Xeralmente, díselle aos nenos pequenos. *E díxolle iso ao pai? Iso non se lle di a un pai.*
144. **Malo será.** fórm. Anima a ser optimista. *Se non vén, dá igual. Malo será que non deamos feito nós.*
145. **Manda carallo!** fórm. COL. Expresa sorpresa. *E viñéronche os dous. Manda carallo!*
146. **Mans frías, amores todos os días.** fórm. Dise de quen ten as mans moi frías. *-Ai, que mans frías tes. -Si. Xa sabes, mans frías, amores todos os días.*
147. **Mans quentes, amores ausentes.** fórm. Dise de quen ten as mans quentes ou moi quentes. *-Ai, que mans quentiñas. -Si, mans quentes, amores ausentes.*
148. **Mátame, camión!** fórm. HUM. Dí quen acaba de recibir unha nova sorprendente e algo increible para dicir que se quere desaparecer. *E vai vir Jose. Mátame camión!*
149. **Mete as mans no cu / Mete as mans onde che caiban/collan!** fórm. VULG. Díselle a alguén que anda coas mans ou os dedos por onde non debe e molesta. *-Quen me andivo nas miñas cousas? -Fun eu. -Pois, pa a próxima, mete as mans no cu!*
150. **Mete o dedo no cu / Mete o dedo onde che caiba/colla!** fórm. VULG. Díselle a alguén que anda coas mans ou os dedos por onde non debe e molesta. *-Quen anda a meter aí as mans? Mete o dedo no cu! -O dedo no cu, métello tu.*
151. **Mete o nariz no cu / Mete o nariz onde che caiba/colla!** fórm. VULG.

- Díselle a alguén que anda coas mans ou os dedos por onde non debe e molesta. *Que andas a cheirar ti aquí? Mete o o naris onde che colla.*
152. **Méteo no cu!** fórm. VULG. Díselle a quen presume gratuitamente de algo intentando facerlle auga na boca á outra persoa. *Agora non cho quero. Méteo no cu!*
153. **Meu pai mandou a miña nai, miña nai mandoume a min e eu mandei a meu irmán que é más novo ca min.** fórm. Dise cando uns mandan aos outros e ninguén quere ir. *1-Vai buscar unha botella de viño. 2-Cris, vai ti. 3-Eu agora non puedo que estou a fritir as patatas. Que vaia a Debi. 4-Sí, claro. Meu pai mandou a miña nai, miña nai mandoume a min e eu mandei a meu irmán que é más novo ca min.*
154. **Mi ma/madriña.** fórm. Expressa de sorpresa. *Mi ma, e dixo iso? Noo, esa ten unha lengua que non lle colle na boca.*
155. **Mira quen fala! / Mira que vai/foi falar!** fórm. Repréchalle a alguén algo que acaba de decir, manifestando que é o menos indicado para falar. *Sí, mira quen foi falar. Sempre vai falar, quen más ten que rañar.*
156. **Mira quen foi falar!** fórm. Úsase para reprocharlle a alguén que se queixa de algo cando é el mesmo o principal culpable. *Si, mira quen foi falar. Sempre fala o que debía estar calado.*
157. **Mira quen vén aí/alá.** fórm. Dise de forma seria pero coa intención de que a outra persoa olle mentres lle facemos unha broma. *-Mira quen vén alí. -Ai, sí, pensaches que iba picar e que me ibas coller a tarta. Debes pensar que me chupo o dedo.*
158. **Mira ti.** fórm. Úsase para chamar a atención e reparar sobre algo que se acaba de decir ou que se vai decir. *-Mira ti, morreu el antes ca a sogra. Iso que a ela xa lle deu unha trombosis e quedou cega dun ollo. -Sí, tocoulle a el abrir as portas do ceo.*
159. **Moi/Que bonito!?** fórm. Díselle a alguén que está a contar algo malo que fixo como se fose unha proeza para reprobalo. (Despois de botarlle unha escuma de Entroido que usan os mozos no instituto de broma) *Mui bonito!? Mira que bonito! Agora a lavarme a chaqueta.*
160. **Morra a marta, morra farta.** fórm. Xustifica a gula de quen come en exceso. *Deixa que coma pa adiante. Morra a marta, morra farta.*
161. **Morren os bos e quedan os ruíns/ malos.** fórm. Dise cando morre unha boa persoa e quedan vivas algunas que son ruíns da mesma familia ou doutra distinta. *Así que morreu o irmán da Rosa. Morren os bos e quedan os ruíns. Sempre foi.*
162. **Ningún traballo é bo (por iso se chama traballo).** fórm. HUM. PEX. Critica o exercicio laboral. *-Ese traballo é jodido eh. -Xa. E dime ti que traballo é bo? Porque ningún traballo é bo, por iso se chama traballo.*
163. **No coche de san Fernando, un pouquiño a pé e outro pouquiño andando.** fórm. HUM. Fai referencia de forma humorística a ir a pé. *-E en que imos ir á misa? A pé? -A pé no, no coche de san Fernando, un pouquiño a pé e outro pouquiño andando. Ha, ha!*
164. **Nome do pai, nome do fillo, se lle ves a cona, pégalle un tiro.** fórm. HUM. LUD. VULG. Dise humoristicamente para sacarlle ferro a unha situación más ou menos seria e indicar incredulidade

- e sorpresa. *E ese home entrou por ese buraco. Nome do pai, nome do fillo, si lle ves a cona, pégalle un tiro.*
165. **Non che queda nada (que andar).** fórm. IRÓN. Díselle a alguén que amosa reticencia ao traballo ou a algunha actividade dura necesaria para sobrevivir. Realmente estase a dicir que ainda lle falta moito. *Non che queda nada. Tí ainda non lle miraches o cu á curuxa. / E non comes ese peixe. Uuuh, non che queda nada.*
166. **Non cuspas para o aire (que che pode caer)!** fórm. COL. Úsase para censurar a quen está a falar de algo de forma prematura e inconsciente sen coñecer realmente as consecuencias ou ignorándoas. *-A miña filla non é desas. -Non cuspas po aire que che pode caír.*
167. **Non é o mesmo levar no cu ca no cu levar.** fórm. HUM. LUD. Advirte de que dúas cousas non son iguais, tal e como se pensaba. *No, non me digas que che dá igual. Mira que non é o mirmo levar no cu ca no cu levar.*
168. **Non era nada non era nada (e levaba un ollo na man).** fórm. HUM. IRÓN. Resalta a importancia de algo que ao principio parecía algo insignificante. *Dicías que non era nada non era nada e tiveron que operala.*
169. **Non fumes más/Deixa de fumar (d)esa merda.** fórm. HUM. VULG. Usado pola xente nova para invalidar algo que dixo ou fixo alguén que se trabucou en algo moi doado de facer ou non para de caer, normalmente, por un despiste. Obviamente, ten relación co tabaco e con todo o que se fuma pero dise de forma humorística. *Xa caíches tres veces. Deixa de fumar esa merda.*
170. **Non hai cartos que o paguen.** fórm. Expresa unha gratificación moi grande.
- O que Casimiro leva feito por nós, non hai cartos que o paguen.*
171. **Non hai outra.** fórm. Non haber outra alternativa. *Temos que ir buscar a herba ainda que chova. Non hai outra. Os animais non teñen nada na corte.*
172. **Non hai outro día/tarde.** fórm. Dise sobre o mediodía, cando xa choveu toda a mañá, segue chovendo, e parece que choverá toda a tarde. *Escusas collar as ouvellas porque creo que hoxe non hai outro día.*
173. **Non hai quen lle diga nada.** fórm. PEX. Emprégase cando alguén está intratable. *Desde que a filla é avogada, non lle colle unha agulla no cu e non hai que lle diga nada. Logo contesta.*
174. **Non hai un/ha bo/a.** fórm. Dise para facer referencia aos homes ou ás mulleres de forma humorística ou para queixarse cando están a comentar os seus defectos. *Non hai un bo. O que non é coxo é manco. Ha, ha!*
175. **Non me mires con cara de porco que eu non son levadura.** fórm. PEX. VULG. Dise para meterse con alguén que está mirando o emisor. *-Non me mires con cara de porco que eu non son levadura. -Si xa, pero parecido ao caldeiro si que eres.*
176. **Non por ir á misa se é máis santo.** fórm. Advirte de que non se debeiar un ou non pensar que as persoas que mellor fan un traballo son todas as que se dedican a iso. *Si, ela traballa no Caixanova tamén pero non se entera muito de que vai o tema das preferentes. Non por ir á misa un é máis santo, eh! Ademais, ela hache ser coma todos os que están ali dentro.*
177. **Non sabes o que é bo.** fórm. Díselle a alguén para reprocharlle a alguén algo que non quere. *Non che gusta o viño?*

- E logo bebes pisicolas, kases e merdas desas. Tí non sabes o que é bo.*
178. **Non se aprende nada.** fórm. Dise ironicamente para marchar. *Marcho que non aprendo nada con vós. Hasta mañán.*
179. **Non se pode mirar todo, se non non fas nada.** fórm. Díselle a unha persoa que é demasiado esixente ou que é demasiado escrupulosa. *Se o vas mirar todo, non fas nada. Todo o mundo ten algún defecto. Non se pode mirar todo.*
180. **Non teñas/tiveras medo.** fórm. Dise para non preocuparse ou asustarse por algo. *Non teñas medo de que ese gilipollas volva pisar nesta casa.*
181. **Nunca o fixen para que o fagas ti / Nunca fun eu para que vayas ti.** fórm. Mostra autoridade e supremacía sobre unha persoa que se considera de rango inferior ou allea ao campo de dominio do interlocutor, normalmente por idade. *Si, home, si, nunca fun eu, pa que vayas ti.*
182. **O can déítase á última volta.** fórm. HUM. COL. Díselle a quen se deita. *Ai, déitaste?! O can tamén se deita á última volta, sabías?*
183. **O cliente sempre ten/leva a razón.** fórm. Dise para resolver os posibles conflitos nas compras malogradas ou defectuosas. *-Non sei se devolver estes zapatos que comprei hai dous meses porque empezáronme a romper por aquí por riba. -Eu que ti, iba. Non tes nada que perder. -Pero non teño o tique e seguro que mo pide. -Tí vai e a ver que che di. Ti pensa que o cliente sempre ten a razón.*
184. **O dedo no cu, métello tu!** fórm. HUM. LUD. VULG. Resposta a *mete o dedo no cu*. *-Quen anda a meter ai as mans? Mete o dedo no cu. -O dedo no cu, métello tu!*
185. **O non xa o tes (agora tes que buscar o si).** fórm. Incita a non darse por vencido/a antes de pretender algo. *-Non sei se ir á entrevista ou non. Total, o puesto xa ha de estar dado. -Eu que ti, iría. Que tes de perder? O no xa o tes.*
186. **O que diga que non, que levante o dedo.** fórm. IRÓN. Úsase para apelar aos interlocutores e desafialos para ver que contradí unha verdade absoluta. *En todas as casas hai algo e o que diga que no que levante o dedo.*
187. **O que fai a *persona, repíteo a mona.** fórm. HUM. PEX. Díselle a quen está a facer a burla doutra persoa repetindo os movementos ou o que di.: *Tí eres parvo, o que fai a persona repíteo a mona. Pa que me fas a burla?*
188. **O que paga descansa e/pero o que cobra, más / O que paga descansa e/ pero o que cobra, dúas veces / O que paga descansa e/pero o que cobra, o dobre.** Refírese a que queda más feliz quen cobra unha débeda ca quen a paga. *O Litos ten un letreiro no taller que di: Eu firmei un acordo co banco: eles non traballan de mecánicos e eu non presto diñeiro. -Pois estache ben. Iso é pa que a xente non vaia ao fiado nin lle marche sen pagar. -A verdá é que a min non me gusta ir a un sitio e marchar debendo. Prefiro non ir. -Home, así e todo, quen paga descansa pero quen cobra, dúas veces.*
189. **O que ti digas.** fórm. Fórmula de resposta para darlle a razón ao interlocutor aínda que dunha forma pouco convencida despois dunha discusión. *-Que levas? O pantalón e a camisa. -O que ti digas.*
190. **O que vale, vale (e o que non para Citroën).** fórm. HUM. PEX. Refírese á/s persoa/s que realmente son boas ou moi boas en algo. *-Pois si que*

- quedou ben pintada a casa. -Home, que pensabas. O que vale, vale.*
191. **O tranquilo morreu cagando (na vía do tren (lendo o periódico a páxina de sucesos)).** fórm. HUM. VULG. Resposta humorística a quen di *tranquilo* para que avive e apure. -*Colleches a cousas pa marchar? -Tranquilo. -Tranquilo, o carallo!, que xa sabes o que lle pasou ao Tranquilo que morreu cagando na vía do tren.*
192. **Oi, que cona!** fórm. VULG. Indica sorpresa con indignación, enfado ou desaprobación. *Oi que cona! Xa está esa aí outra ves. Dille que non estamos. / Uí, que virgen. Xa me estás tocando muito a moral.*
193. **Oi/Uí que carallo!** fórm. VULG. Indica sorpresa con indignación, enfado ou desaprobación. *Oi que carallo! Pasa pa aquí.*
194. **Oi/Uí que hostia!** fórm. VULG. Indica sorpresa con indignación, enfado ou desaprobación. *Oi que ostia! Non dou salido de aquí.*
195. **Oi/Uí que lería!** fórm. VULG. Indica sorpresa con indignación, enfado ou desaprobación. *Ten que arreglarche a bicicleta outra ves? Oi que lería!*
196. **Oi/Uí que virxe!** fórm. VULG. Indica sorpresa con indignación, enfado ou desaprobación. *Temos que ir de volta outra ves? Oi que virgin!.*
197. **Ollos de porco veno todo.** fórm. HUM. LUD. VULG. Resposta a *Carne de burro non transparenta/é transparente*. Díselle a quen estorba á visión de alguéun por poñerse diante. -*A ver. Aí non podes estar que así non vexo. Carne de burro non transparenta. -Si, ollos de porco mirano todo.*
198. **Os de fóra rachan leña.** fórm. Díselle a quen mete o nariz en asuntos que non son da súa incumbencia, sobre todo, no que se refire a partidas de cartas... nas que unha persoa que non está a xogar lle está a dicir aos xogadores o que teñen que facer. *E ti, caladiño. Que aquí os de fóra rachan leña.*
199. **Ou que?** fórm. Úsase para buscar unha resposta o máis correcta posible a unha pregunta. A súa intención é un si, un non ou outra resposta calquera pero que sexa a correcta. *Que che pasa? Tas pálido. Tes o color dos peidos. Tas malo ou que?*
200. **Ou xogamos todos ou boto/tiro a puta ao río / Ou xogamos todos ou pico/rompo a pelota.** fórm. COL. Dise cando alguéun queda marxinado nun xogo colectivo. *Podiamos botar unha partida pero sobra unha persona. Así que, nada. Aquí ou xogamos todos ou pincho a pelota.*
201. **Para/Por variar.** fórm. Indica cambio nunha situación que sempre é a mesma. Se se di ironicamente, refírese á inmobilidade e á ausencia de cambio. -*A onde fostes o sábado á noite? -A onde íbamos ir? A Ponteareas. -Pa variar. -Si.*
202. **Parece mentira (en ti)!** fórm. Dise cando alguéun ve algo increíble ou difícil de crer. *Mira, puxo un coche enriba de catro güevos e non romperon. Parece mentira, eh!*
203. **Parece que foi Deus.** fórm. Dise dunha situación que ten algo de milagrosa. *Mira, agora a cadela xa anda ben. Parece que foi Dios.*
204. **Pensas que todos fan/son coma ti/vos/eles.** fórm. IRÓN. Díselle a quen ou sobre quen xeneraliza e pensa que todo o mundo fai ou actúa igual. *Tí pensas que todos facemos coma ti, que te levantas todos os días á unha.*
205. **Pensei que te perderas.** fórm. HUM. IRÓN. Dise humoristicamente cando

- alguén tardou moito en ir buscar algo.
A onde foches buscar a tiseira? Pensei que te perderas. Xa onde vai que marchaches.
206. **Perdóolle o mal que fai polo ben que sabe.** fórm. HUM. Fai referencia ao falso sacrificio que fai alguén ao comer algo que está moi rico pero que é prexudicial para a saúde. *Hum, estes dulces están de vicio. Perdónolle o mal que fan polo ben que saben.*
207. **Pero parecido ao caldeiro es.** fórm. LUD. PEX. VULG. Resposta a *Non me mires con cara de porco que eu non son levadura.* -*Non me mires con cara de porco que eu non son levadura. -Si xa, pero parecido ao caldeiro si que eres.*
208. **Pícache o leite!** fórm. HUM. VULG. Díselle a alguén que parece molesto por algo. *Que che pasa hoxe? Non tes parada. Pícache o leite! Fódase!*
209. **Pícache? Pois rasca.** fórm. HUM. LUD. Díselle a quen se queixa de que lle pica algo. -*Ai, picame aquí no medio das costas. -Pois si che pica, pois rasca.*
210. **Picaches, picaches, que tunda levaches, comiches touciño e non empachaches.** fórm. HUM. LUD. Dise de forma burlesca a quen caeu nunha trampa. -*Miraches o que hai aí dentro? (A persoa asoma a cara e bótalle auga na cara) Ha, ha, ha, picaches, picaches, que tunda levaches, comeches touciño e non empachaches.*
211. **Pode ser teu pai/nai.** fórm. Díselle a alguén que parece descoñecer ou que ignora dalgunha maneira a idade de alguén bastante máis vello ca el ou ela. *Cantos anos pensas que ten? Mira que esa muller pode ser tua nai. Tranquilamente.*
212. **Ponlle unhas canizas.** fórm. HUM. Dise cando alguén enche ata o límite unha cunca ou algo semellante cun líquido. *Vas ter que pórrlle unhas canizas á taza pa que non che caian as galletas ou o leite.*
213. **Ponte á espera.** fórm. IRÓN. Mostra desengano e incredulidade. -*A Rosa non me axudou nada. -Non si. Esa si. Ponte á espera. A bo lado foches.*
214. **Por algo/áí se empeza.** fórm. Alerta a quen se inicia en algo, para o bo ou para o malo. *E décheslle un bico a ese?! Mira que quen dá o bico, dá o crico. Por aí se empeza.*
215. **Por ese/esa-el/ela non vén o mal ao mundo.** fórm. Fai referencia a unha boa persoa. *Podes estar tranquilo que por ese non che vén o mal ao mundo.*
216. **Por falar, non cobran.** fórm. IRÓN. Desacredita a quen fala sen ser consciente da realidade e de forma gratuita. *Ti dí o que queiras que o falar non ten cancelas nin cobran por iso, así que...*
217. **Por iso non é malo.** fórm. Defende a alguén que se está a criticar de forma gratuita. -*Mira que é desconfiado que está todo o día mandando pechar as portas e contando sempre o mirmo.-Xa home, pero por iso non é malo.*
218. **Predica, meu padre/*fraile, que por un oído me entra e por outro me *sale.** fórm. HUM. LUD. Fai referencia a cando alguén non fai caso do que lle din. *Si si, pradica meu padre que por un oído me entra e por outro me sale. Non che fixo nin caso.*
219. **Pregúntalle/Mándalle a Mateu, que é tan bo coma eu.** fórm. HUM. PEX. Úsase para marcar que dúas persoas son iguais de irresponsables. *E dixécheslle á Debi que cho recorde?!*

- No si, mándalle a Mateu que é tan bo coma eu.*
220. **Que (hostia) tes?/Que (hostia) che doe?** fórm. VULG. Úsase para desafiar a alguén, moitas veces, de broma. *Que tes? Tes algún problema? Que non tes cara pa levar unha hostia.*
221. **Que aproveite.** fórm. Dise cando se chega a unha mesa con comensais para desexarllles que lles preste a comida. *-Dixeches que aproveite cando entraches? -Si. -Ah, bueno, pensaba.*
222. **Que bicho che/lle picou (agora)?** fórm. IRÓN. Díselle a alguén que tiña unha molestia e comeza a mostrar unha nova inquietude. *Ti non sabes estar quieto? Que bicho che picou agora?*
223. **Que che/vos sexa leve.** Fórm. Dise para desexar que sexa menos dura unha situación pola que alguén ten que pasar. *-Hoxe, tócame ir toda a tarde de compras. -Ah, si, pois que che sea leve.*
224. **Que come/ten de malo.** fórm. Pon de relevo que cousas malas ten ou come o que poñamos a continuación. *Que come de malo o teixugo pa non poder comelo nós.*
225. **Que foi á misa e cagou na camisa.** fórm. HUM. LUD. VULG. Resposta humorística a **Que risa, tía Luisa.** *-Ha, ha, ha, que risa, tía Luisa. -Que foi á misa e cagou na camisa.*
226. **Que foi e volveu non a perdeu.** fórm. HUM. LUD. Resposta a **Quen foi a Sevilla perdeu a silla.** *-Aí estaba eu sentada. -Ai, ti marchaches. Agora quen foi a Sevilla perdeu a silla. -Xa, pero quen foi e volveu non a perdeu.*
227. **Que lle pides/queres?** fórm. IRÓN. Dise e desculpa unha persoa da que non se pode esperar máis do que dá intelectualmente. *Ela é así. Que lle pides? Non dá pa más.*
228. **Que lle vas (imos) facer?** fórm. IRÓN. Indica resignación ante unha situación que parece que non ten aparente solución. *-Manolo non para de lle bater a esas ovellas. Non se dá de conta de que son animais, que non pensan e que, por moito que lle pegue, non van deixar de comer nas couvas e na viña. O que ten que facer é prendelas. -Que lle vas facer? Non pensa máis. Por máis que lle digo. Exa o dician as vellas: Bater nos animais é bater no diñeiro.*
229. **Que más che dá?** fórm. Dise cando algo é insignificante; que non ten maior importancia. Díselle a alguén que se mostra molesto/a sen motivo porque é sobre algo que non o incumbe. *Boh, meu pobre. Déixao estar aí. Que más che dá?*
230. **Que me/che/nos/lle quiten o bailado.** fórm. Dío quen fai balance das experiencias vividas como algo fantástico. *Hai que vivir a vida. Que, unha vez que morramos, que nos quiten o bailado.*
231. **Que o burro as caga e ti as apañas.** fórm. HUM. LUD. VULG. Resposta a **Comecastañas.** *-Como te chamas? -Comecastañas. -Si, que o burro as caga e ti as apañas. -Si, o burro a cagar e ti a lamber, sempre hai/tes algo que facer.*
232. **Que risa, tía/María Luisa.** fórm. HUM. IRÓN. LUD. Ridiculiza a alguén que se está a rir dun. Dise de forma irónica *Ha, ha, ha, que risa, tía Luisa.*
233. **Quen foi a Sevilla perdeu a *silla.** fórm. HUM. LUD. Díselle a quen marchou e deixou un asento baleiro que foi ocupado. *-Aí estaba eu sentada. -Ai, ti marchaches. Agora quen foi a*

- Sevilla perdeu a silla. -Xa, pero quen foi e volveu non a perdeu.*
234. **Quen nada (non afoga nin) non vai ao fondo.** fórm. HUM. LUD. Resposta humorística a quen contesta *nada*. -*Que fas?* -*Nada*. -*Quen nada non vai ao fondo*.
235. **Quieto parado!** Úsase para deter a alguén de forma repentina. A súa principal difusión e popularización estivo marcada pola súa aparición nunha sección do programa Supermartes que emitía a Televisión de Galicia nos anos 90. El foi o encargado de popularizar este dito. *A onde vas. Quieto parado ai!*
236. **Quieto, viño! (que domino o home).** fórm. Dío alguén que case cae por tropezar ou por sentirse mareado/a, normalmente, polo efecto dunha bebida alcohólica. *Quieto, viño! Que case tiras comigo, ha, ha*.
237. **Saen os lagartos ao sol.** fórm. HUM. Poñerse a xente ao sol, normalmente cando comezan os días solleiros de primavera. *Vaia, salen os lagartos ao sol. Ídesvos pórr morenas*.
238. **Saíulle unha tripa.** fórm. HUM. Díselle a quen se preocupa en exceso por unha ferida insignificante. *Boh, iso non é nada. É un rascaciño. A ver se lle vai salir unha tripa*.
239. **Se está ben para el, para min tamén.** fórm. Mostra indiferenza sobre algo que non lle afecta e alguén está a criticar dunha terceira persoa. -*O Alvarito pasa unha vida coma un rei. Non pega golpe. -Déixao estar. Si pa el está ben, pa min tamén. Cada un manda na súa casa*.
240. **Se houbo algunha palabra mal dita, botádelle/bótalle/hai que botarlle auga bendita.** fórm. Dío alguén para desculparse se puido haber algunha palabra fóra de lugar ou ofender a algunha persoa. Tamén se di ao levantarse da mesa despois dunha comida familiar que foi continuada dunha longa parrafada. *Ai, xa son as seis. Hai que levantarse que levamos aquí catro horas. (Levantándose) Eu vou facer algo. Se houbo algunha palabra mal dita, botádelle auga bendita*.
241. **Seica che come/pica a cona?!** fórm. VULG. Díselle de forma humorística a quen está anoxado. *Que che pasa? Seica che come a cona?!*
242. **Selaví.** fórm. Refírese a que ‘así é a vida’ e que temos que aceptala como vén. Adaptación do francés *C'est la vie. Morren uns e nacen outros. Selaví*.
243. **Sempre fala o más indicado.** fórm. IRÓN. Emprégase para reprocharlle a alguén que é o menos indicado para falar de algo polo motivo que sexa. *Eu non sei pero sempre fala o más indicado*.
244. **Sempre fala o que tiña que estar calado / Sempre fala o que debía estar calado.** fórm. Emprégase para reprocharlle a alguén que é o menos indicado para falar de algo polo motivo que sexa. *Si, mira quen foi falar. Sempre fala o que debía estar calado*.
245. **Sempre hai que facer.** fórm. Refírese ás continuas trasfugas dunha casa. *Eu non sei, non paro un minuto e sempre hai que facer*.
246. **Sempre vai falar quen más ten que rañar.** fórm. Sempre fala o que debería estar calado. Emprégase para reprocharlle a alguén que é a persoa menos indicada para protestar sobre unha situación porque ela mesma foi a causante. *Si, mira quen foi falar. Sempre vai falar, quen más ten que rañar*.

247. **Ser fillo de raposa e non comer galiñas.** fórm. IRÓN. Dise das persoas que amosan os mesmos defectos ca os seus proxenitores. -*O Rafa éche igualiño ao pai, mi ma, que peza. -Xa, ser fillo de raposa e non comer galiñas.*
248. **Son cousas que pasan.** fórm. Dise das cousas comúns, correntes que non teñen outro tipo de explicación. *Estate tranquilo, home. Son cousas que pasan. Ten paciencia.*
249. **Sopra/Chupa que se apaga!** fórm. HUM. Dise cando se lle sopla a unha cousa ou se chupa, normalmente de forma humorística. *Chupa que se apaga! Non chupaches o suficientemente forte e a agua volveu pa atrás.*
250. **Tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando.** fórm. HUM. LUD. Dise cando dúas persoas se comportan igual de mal áinda que se tiña a idea de que unha era mellor. *Eu penseiche que era mellor persona pero creo que tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando.*
251. **Tarde piaches.** fórm. Dise cando alguén se lembrou tarde de algo ou cando xa é tarde para algo. *Ah, tarde piaches. Xa tomamos o postre fai un pouco.*
252. **Tempo ao tempo!** fórm. Recomenda ter paciencia e que as cousas cheguen cando teñen que chegar. *Iso inda ha de dar muito que falar. Tempo ao tempo!*
253. **Ter iso e non ter nada (éche o mesmo/a mesma cousa).** fórm. Refírese a que ter pouca cantidade ou moi insuficiente da que se precisa, é como non ter nada. *No si, a onde vas con iso? Ter iso e non ter nada, éche o mirmo.*
254. **Ti sabías que o porco é o único animal que se ergue/levanta pola noite a comer no dono?** fórm. Dise despois da locución teimudo *coma o porco*. *Ti, cadela, eres terca coma a cona. Ti sabías que o porco é o único animal que se ergue/levanta pola noite a comer no dono?*
255. **Tíralle do aire!** fórm. Úsase cando alguén queda estupefacto ou decepcionado por algún tipo de traizón ou desavinza. *O Deportivo hai dous meses que non lle paga aos xogadores e o presidente acaba de comprar un coche de trescentos mil euros. Tíralle do aire!*
256. **Tócalle a cona e bota a fuxir.** fórm. VULG. Dise cando algo xa non ten remedio. -*Teu pai marchou?* -Si. -*Vaia, tócalle a cona e bota a fuxir. E agora con quen vou eu?*
257. **Toda a vida a ensinar burros e teño a corte chea / Toda a vida a ensinar burros e está a corte chea.** fórm. HUM. COL. Dío quen desespera coa aprendizaxe de alguén. *Pero non ves que a máquina do café non se pode enchufar antes de tempo. Mira que cho teño dito veces. Ai, toda a vida enseñando burros e teño a corte chea.*
258. **Todo queda aquí.** fórm. Remite ao momento da morte e contrasta coa obsesión que teñen moitas persoas polas cousas terreais. *Ese traballa día e noite e non sei pa que. Ao final, todo queda aquí. A vida hai que vivila que dura mui pouco. Ao millor mañán dáche un patatús e alá vas.*
259. **Trece, (é) mal número se non crece.** fórm. HUM. LUD. Resposta a alguén que di o nome do número. -*Que día do mes é hoxe?* -Trece. -*Trece? Mal número si non crece.*
260. **Un corre que te cagas e unha levita.** fórm. HUM. LUD. COL. Significa 'nada' e díselle a alguén que pregunta

- por un regalo. -*Que me truxeches? -Pati? Un corre que te cagas e unha levita.*
261. **Uns polos outros e a casa sen varrer.** fórm. Sinala que uns están á espera dos outros para facer algo pero nin uns nin os outros toman a iniciativa. *Ti pensas que empezan a facer algo? Estanche de leria e uns polos outros e a casa sin varrer.*
262. **Vai á herba para a bicicleta.** fórm. 1. EUF. PEX. Dise para enviar a alguén a un lugar indeterminado ao que se manda para que non moleste. *Vai á merda, sabes? Déixame en pas. Vai á herba pa a bicicleta. Corre!* 2. HUM. De forma humorística, lugar absurdo ao que se di que foi alguén que non sabemos onde está. *-A onde foi teu pai? -Foi á herba pa a bicicleta. Eu que sei.*
263. **Vai á merda (cunha cesta) (antes de que me esqueza).** fórm. PEX. VULG. Dise para enviar a alguén a un lugar indeterminado ao que se manda para que non moleste. *Vai á merda antes de que me esqueza, sabes? E déixame en pas.*
264. **Vai chover.** fórm. Dise cando alguén está a cantar de forma moi inusual ou a facer algo que non fai normalmente. *Vai chover, ta Manolo a cantar.*
265. **Vai fritir churros.** fórm. EUF. COL. Úsase de forma eufemística co significado de *Vai á merda*. *Vai fritir churros por aí adiante. Aquí non pintas nada.*
266. **Vai fritir espárragos.** fórm. EUF. COL. Úsase de forma eufemística co significado de *Vai á merda*. *Vai fritir espárragos por aí. Déixame tranquilo un pouco.*
267. **Vai lamber/Lambe a gaita/crica.** fórm. PEX. VULG. Díselle a quen anda a coller ou comer algo doce que ainda non debe comer ou coller. *Que estás ti a comer o meu pastel? Ví lamber a gaita. Corre.*
268. **Vai morrer un portugués.** fórm. IRÓN. Úsase cando sucede algo estranxo. Ten un certo sentido cómico. *Son as oito e áinda non viñeron teus pais. Cousa rara. Vai morrer un portugués.*
269. **Vai para onde quece.** fórm. Dise da comida fría. *-E ti comes iso así frío? -Vai pa onde quece.*
270. **Vai rañar a gaita.** fórm. EUF. VULG. Úsase de forma eufemística co significado de *Vai á merda*. *Vai rañar a gaita! Eu non vou contigo. Non digas mentiras.*
271. **Vai rañar os pés.** fórm. EUF. COL. Úsase de forma eufemística co significado de *Vai á merda*. *Vai rañar os pés, corre! E déixame un pouco en pas.*
272. **Vai tomar polo cu! / Vai tomar por onde se empezan os cestos!** fórm. PEX. VULG. Díselle a quen molesta para sacalo de diante. Ao mesmo tempo indica desaprobación. A segunda opción é eufemística da primeira. *Eu non che dixen iso. Non seas mentiroso. Boh, vai tomar polo cu!*
273. **Vaiche boa (Vilaboa).** fórm. Expresa incredulidade. *-Ti que fas aí dentro? -Estou a limpar a cociña. -Con ese trapo? Vaiche boa Vilaboa. Iso ensucia más do que limpia.*
274. **Vale máis ir ca mandar.** fórm. IRÓN. Dise cando se lle manda facer algo a alguén e, ou non o fixo ou o fixo mal. *-Truxeches o empate das cintas? -No. -Xa o sabía eu, vale máis ir ca mandar.*
275. **Valo cheirar pola zapa.** fórm. Dise de algo ao que alguén nunca aspirará. *Sí, xa, ti valo cheirar pola zapa, si queres, porque ser vai ser pa teu irmán.*

276. **Vannos dar as uvas.** fórm. IRÓN. Dise cando hai que agardar moito por alguén ou por algo. *Como non veña, vannos dar as uvas aquí. Xa son as doce.*
277. **Vas ter regalo.** fórm. LUD. Dise cando alguén viste unha peza de roupa do revés sen darse de conta. *Andas coa camisa do revés, ha, ha. Vas ter regalo.*
278. **Vellos son os trapos.** fórm. Dise para matizar a quen di que unha persoa é vella. -*Xa vas vello eh. -Vello, non. Gastado. Vellos son os trapos.*
279. **Vomita, Fandiño.** fórm. HUM. VULG. Díselle de forma humorística a alguén que está a vomitar. *Ai, ai, tanto beber. Gomita Fandiño. Ala, e agora pa a casa que vaia noite nos deches.*
280. **Xa choveu.** fórm. Dise para indicar que xa pasou moito tempo de algo. *Bu, cantos anos hai que non vou a alá. Xa choveu.*
4. **(Nesta vida) todo ten solución menos a morte.** ref. Remite á posible solución de calquera problema vital. *Si non encontrais traballo, xa aparecerá que, nesta vida, todo ten solución menos a morte.*
5. **(O) diñeiro chama a más diñeiro.** ref. Expresión que sinala o aforro e o investimento empresarial para que funcione ben. 1-*E logo din que o que garda sempre ten.* 2-*Pois é certo. 3-Diñeiro chama a más diñeiro. 2-Iso é no comercio, Argentina.*
6. ***Á larga sábese todo / *Á larga todo se sabe.** ref. Co paso do tempo todo se descobre. *Iso tiveron que ser os da propia familia. Ha se descubrir. Á larga, todo se sabe.*
7. **A (boa) fariña, moito porco che cría.** ref. Refirese ao número de persoas que se aproveitan do diñeiro público. *Ái na Xunta muito funcionario che hai. Desde logo, a boa fariña, muito porco che cría.*
8. **A auga é o sangue da terra.** ref. Refirese á importancia da auga na terra e na vida terrestre. *Deixa que chova que a agua é o sangre da terra.*
9. **A base de caer/(levar) patadas no cu, apréndese a andar.** ref. Refirese aos erros que ten que cometer unha persoa para aprender a vivir. Apréndese equivocándose. *O que che pasou non é nada. Nin caso. Non te preocupes que a base de cair, apréndese a andar. / A vida é así e a base de levar patadas no cu, apréndese a andar.*
10. **A base de cortar collóns, apréndese a capar.** ref. VULG. Un oficio apréndese, sobre todo, coa práctica e coa insistencia. *Ti tranquilo que hei de aprender. A base de cortar collóns, apréndese a capar.*

2.4. Refráns

1. **(A) corpo folgado, media mantenza.** ref. Úsase para adecuar a cantidade de comida ao esforzo físico do traballo cando se fixo pouco ou nada. Normalmente díselle a alguén para botarlle na cara que traballou pouco. *Hoxe non creo que teñas muita fame. Corpo folgado, media mantenza.*
2. **(De) pais porcos, fillos marráns.** ref. VULG. Úsase para facer referencia aos malos costumes que os fillos aprenden dos pais. -*Ese anda por aí de noite. A saber o que busca. -Xa era así o vello. Xa se sabe que de pais porcos, fillos marráns.*
3. **(De) tales pais, tales fillos.** ref. Refirese á paridade entre uns e outros, normalmente para criticar ou recalcar algo malo. *No, aí nesa casa, mi ma. Pais, fillos, netos, aí todos andan en lós. Xa o di o refrán: De tales pais, tales fillos.*

11. **A boa vida logo se acaba.** ref. Refirese ao efémera ou fugaz que é vida sen traballar con todo o que se precisa ao alcance da man. *Ai, que ben se está así. A verdá é que á boa vida logo se acostumbra o corpo. Non pasa así cando hai que traballar.*
12. **Á boa vida logo se acostuma o corpo / Á boa vida logo se acostuma un.** ref. Refirese á facilidade de adaptación ou á fugacidade da vida sen traballar con todo o que se precisa ao alcance da man. *Ai, que ben se está así. A verdá é que á boa vida logo se acostumbra o corpo. Non pasa así cando hai que traballar.*
13. **A cabeza llas fai, o corpo llas paga.** ref. Dise de quen fai as cousas sen pensar e despois ten que padecer ou sufrir as consecuencias. *Anda á chuvia e despois di que está malo. A cabeza llas fai, o corpo llas paga.*
14. **A cabra co vicio dá co corno no cu.** ref. COL. Apícase ás persoas ociosas que están ben e, pola súa mala cabeza, pónense mal. *Xa sabía eu que tanto vuelo non era bo. A cabra co vicio dá co corno no cu.*
15. **A can fraco, todo son pulgas.** ref. Úsase para facer referencia a cando lle vén un mal a quen xa o padece. *Está no paro e agora viulle da Renta que ten que pagar 500€. Meu pobre. Desde logo, a can flaco todo son pulgas.*
16. **A cara é o espello da alma/non mente.** ref. A cara é onde mellor se reflecte o que pensa ou sente unha persoa. *Notábaselle ben que non se sentía cómoda. A cara é o espello da alma.*
17. **A cara non mente.** ref. A cara é a parte da persoa máis fiable para comprobar se o que di é certo ou non. *Ti di o que queiras pero a cara non minte.*
18. **A carne do peito, moita sona e pouco proveito.** ref. Dise da carne do peito dos animais que se comen porque é moi saborosa pero, ao ser unha zona na que hai moito óso, é escasa en cantidade. *Xa o dicía miña abuela que a carne do peito, muita sona e pouco proveito.*
19. **A fame no san é como a rabia no can.** ref. Remite ao difícil que é andar esfameado e ao que pode chegar a facer unha persoa que se atopa nese estado. *O Guitarritas díxolle á Clotilde que quería que lle abrira a bodega. Xa sabes o refrán, a fame no san é como a rabia no can.*
20. **A fe move montañas.** ref. A forza de vontade e as ganas de querer lograr algo son o máis importante para conseguir un logro. *A xente cando quere conseguir algo ten que crer no que defende e luchar por iso. A fe move montañas.*
21. **A gaita é para o gaiteiro.** ref. Que lle hai que deixar facer as cousas a quen sabe facelas mellor. *O rapás pégalle ben á máquina. Mellor ca ti. Esta claro que a gaita éche pa o gaiteiro.*
22. **A paciencia é a raíña de todas as ciencias.** ref. Aconsella paciencia a quen a precisa. *Tes que ter paciencia que é a reina de todas as ciencias.*
23. **A persoa coñécese no falar; e o gando, no andar.** ref. Fai referencia a dúas maneiras de cómo coñecer ben as persoas e os animais. *Xa o dicía mui ben teu abuelo: a persona conócese no falar; e o gando, no andar. Así que, ten conta e non te fies do que che conten.*
24. **A preguiza morreu de sede (por non agachar a cabeza para beber).** ref. Díselle a quen non quere facer algo por preguiza. *Ai, non te queres levantar a collar as cebolas? A preguiza tamén*

- morreu de sede por non agachar a cabeza, sabías?*
25. **A quen madruga, Deus o axuda.** ref. Sorte para o que madruga. *Eu sempre me ergo cedo porque dicen que a quen madruga, Dios o axuda.*
26. **A raposa perde a pel pero non as mañas / A raposa perde as uñas pero non as mañas.** ref. Apícase a alguén que nunca perderá os malos hábitos ou costumes. *Con ese hai que ter olllo que é capás de vir e levarnos as patatas que, a raposa perde a piel pero non as mañas.*
27. **A todo o porquiño lle chega o seu san Martiño.** ref. A todo lle chega o seu tempo. -*Aínda non matastes ningún pito dos novos? -No. Pero ti tranquilo que a todo porquiño lle chega o seu san Martiño.*
28. **A vida dá moitas/tantas voltas.** ref. Dise para quen está moi seguro de algo apelando ao devir das cousas e do tempo. *Ti non te desanimes que a vida dá muitas voltas.*
29. **Abril, augas mil.** ref. Abril é o mes da chuvia por excelencia. *Xa choveu bastante todo o inverno pero áinda ha de vir más. Ti pensa que en abril, aguas mil.*
30. **Amiguiños si, pero a vaquiña/o porquiño polo que vale.** ref. Indica que, no momento do negocio, hai que deixar momentaneamente apartada a amizade. -*O boli é meu. -Ah, perdona. Ha, ha. Está ben, amiguiños si pero a vaquiña polo que vale.*
31. **Andar para dentro, andar trencou; andar para fóra, andar que namora.** ref. Dise das persoas que viran os pés para dentro ou para fóra ao andar. O viralos para fóra é esteticamente máis bonito ca botalos para dentro. -*A fúa filla vira os pés pa fóra. En cambio,*
- meu sobriño víraos pa dentro. -Mellor que os vire pa fóra ca pa dentro que andar pa dentro, andar trencou; andar pa fóra, andar que namora.*
32. **As aparencias enganan.** ref. O que se ve, ás veces, non é certo e non se corresponde co que se pensa. *Ten pendientes e pelo largo pero é moi bo rapaciño. Desde logo que, ás veces, as apariencias engañan.*
33. **Ás veces o demo ten cara de coello.** ref. Dise para alertar sobre a falsidade das aparencias. *Con ese hai que che ter cuidado que ás veces o demo tenche cara de cuello.*
34. **Así fas, así che farán/recibirás.** ref. PEX. Díselle a quen se porta mal advertíndolle que algún día pagará polo que está a facer porque alguén lle fará o mesmo ou algo parecido. *Ti pórtate así que así fas, así che farán.*
35. **Ata o corenta de maio, non quites o saio.** ref. Ata o 9 de xuño pode durar o tempo invernal, sobre todo, de chuvia. *Ti xa andas coa roupa de vran e áinda estamos en abril. Mira que a vella dicía que hasta o corenta de maio non quites o saio.*
36. **Auga corrente, non mata a xente.** ref. Dise da auga que corre por un rego, regueiro, sae dunha fonte... -*E vas beber ai? -Home, auga corrente non mata a xente.*
37. **Ave de pico non pon/deixa o seu amo rico.** ref. Refírese ao seu escaso beneficio ou rendemento económico que ofrecen as aves en comparación co que comen, cos quilos que collen, coa súa curta esperanza de vida... *Teño aquí estes canarios e van criando algo pero ave de pico non pon o seu amo rico. Téñoo claro.*
38. **Bater nos animais é (coma) bater no diñeiro/cartos.** ref. Referido ao

- maltrato animal e á súa incidencia no seu rendemento cárnico ou leiteiro.
-Manolo non para de lle bater a esas ovellas. Non se dá de conta de que son animais, que non pensan e que, por moito que lle pegue, non van deixar de comer nas couvas e na viña. O que ten que facer é prendelas. -Que lle vas facer? Non pensa máis. Por máis que lle digo. E xa o dicían as vellas: bater nos animais é bater no diñeiro.
39. **Bo será/Xa virá quen bo te fará.** ref. Díselle a un mozo rebelde advertíndolle que chegará un momento na súa vida no que a súa actitude inadecuada sufrirá reprimendas ou provocaralle serios problemas. *Tí sigue portándote así. Si. Xa virá, quen bo te fará.*
40. **Braga aberta, chuvia certa.** ref. 'Braga' refírese á cidade portuguesa que está situada a uns 80 quilómetros dende A Chan e o refrán refírese a que, cando está o ceo encapotado e está más claro para Portugal, hai unha alta probabilidade de que chova. *Vas ir agora á fonte? Mira pa alí. Non sei se choverá. Braga aberta, chuvia certa.*
41. **Burra vella non colle andadura (e, se a colle, pouco lle dura).** ref. Fai referencia á falta de habilidade das persoas maiores para aprenderen.. No, agora si. *Vas aprender a andar agora en bicicleta aos teus anos, si. Burra vella non colle andadura.*
42. **Burro grande, ande non ande.** ref. O grande sempre ten máis capacidade para levar más cousas e tende a ser más cómodo. Aínda que se segue usando no mundo animal, actualmente aplícase aos automóbiles... -Cal me aconsellas que compre. -O grande. *Burro grande, ande non ande.*
43. **Cada quen tira polo seu para que lle creza.** ref. Refírese a que cada un gaba e traballa para que as súas cousas sexan as mellores para triunfar sobre os demais. *Que ben te vendes. Nótase que aquí cada un tira do seu pa que lle creza.*
44. **Cada un fala da feira segundo lle foi nela.** ref. Cada quen fala das cousas dependendo da súa experiencia e beneficio. *É normal que fales ben dos teus profesores pero cada un fala na feira asegún lle foi nela.*
45. **Cada un manda/goberna na súa casa.** ref. Dise coa intención de manter a distancia e a diferenza con respecto ao goberno da casa dos veciños e, ao mesmo tempo, respectando o que alí fan, teñen... aínda que sexa diferente e autoafirmar como válido o seu propio modelo. -*O Alvarito pasa unha vida coma un rei. Non pega golpe. -Déixao estar. Si pa el está ben, pa min tamén. Cada un manda na súa casa.*
46. **Cada un mira o/polo seu.** ref. Úsase para se referir a que cada persoa pensa nas súas cousas sen pensar nos demais. -*El non mira pa as plantas. Solo mira pa as botellas. -Ai, cada un mira o seu.*
47. **Cada un recolle o/do que sementa.** ref.. Refírese a que cada un recibe o trato que dá ou ten a situación persoal que buscou por propia iniciativa e comportamento. -*Sempre foi malo coa muller e cos fillos. Agora está solo. Cada un recolle o que sementa. -Normal. Estalle ben.*
48. **Can ladrador, pouco mordedor.** ref. Refírese á persoa que di que fai moito e non fai nada. *No, si, el, cando fala, fai, desfai, buh, de todo. Pero, á hora da verdá, non fai nada. Can ladrador, pouco mordedor.*
49. **Cando as barbas do veciño vexas afeitar, pon as túas a remollar/*demollar.** ref. Cando vexas

- que algo lle pasa ao veciño, ten coidado, porque che pode pasar exactamente o mesmo a ti. *Ao Casimiro chegoulle unha factura de Fenosa carísima. Ui, cando as barbas do veciño vexas afeitar, pon as túas a remollar. A ver o que nos chega a nós.*
50. **Cando marzo abrilea, abril marcea.** ref. Cando en marzo está o tempo típico de abril, en abril está o de marzo. *Eu creo que en abril non vai chover tanto porque xa choveu muito en marzo. Miña abuela dicía que cando marzo abrilea, abril marcea.*
51. **Cando marzo maiea, maio marcea.** ref. Cando en marzo está o tempo típico de maio, en maio está o de marzo. *En maio áinda vai vir algo de frío porque marzo estivo mui quente e choveu pouco. Xa o dí refrán que cando marzo maiea, maio marcea.*
52. **Cando naceu o sapo, naceu a sapa.** ref. COL. Fai referencia á semellanza nos dous membros dunha parella, normalmente, por algo malo. *Sonche tal para cual. Cando naceu o sapo naceu a sapa.*
53. **Cando o río soa é porque auga leva.** ref. Cando a xente rumorea, é porque algo de verdade hai sobre o tema. -*Tí cres que eses dous estarán xuntos? -Ai, cando o río sona é porque agua leva.*
54. **Canto máis bo é un, máis lle dan no cu / Canto máis bo é un, máis paus leva.** ref. Canto máis boa é unha persoa máis se rin ou máis se aproveitan dela. *Eu deixeille vir pa aquí e agora viñeron todos. Está claro que non se pode ser bo porque canto máis bo é un máis lle dan no cu.*
55. **Canto máis de presa, máis devagar.** ref. Dise para resignarse cando unha persoa ten moito apuro e xorden imprevistos ou as cousas hai que facelas cun ritmo máis demorado do que se quixera. *E ti colleches as correas dos cans? Entón? Éche ben certo, canto más de presa, máis devagar.*
56. **Co tempo, descóbrese a enfermidade que un leva no corpo / Co tempo, descóbrese a enfermidade que un leva dentro.** ref. Indica que, co tempo, acábanselles coñecendo os defectos a todas as persoas. *E non parecía así pero, co tempo, descúbrese a enfermedá que un leva dentro. E non falla!*
57. **Cóllese antes un mentiroso ca un coxo.** ref. As persoas que menten acaban descubríndose. Moitas veces, máis rápido do que pensan. *Tí non viñeches con el que o coche estaba ai. Si xa. Cóllese antes a un mentiroso ca a un coxo.*
58. **Comer e ter, non pode ser.** ref. Díselle humoristicamente a quen quiere ter algo que xa comeu. -*Esta carne é da toura vella ou da de agora? -Home, é da de agora. A outra xa a comeches. Comer e ter, non pode ser.*
59. **Cousa de todos, comida de lobos / Cousa de todos cómena os lobos.** ref. Critica e describe o abandono que padecen as propiedades colectivas. *Tí mira como está ese campo de fútbol. Antes todos querían mandar e agora está todo abandonado. A verdá é que cousa de todos, comida de lobos.*
60. **Cousa gabada, cousa cagada.** ref. VULG. Censura ou desacredita a quen gabou ou gaba algo que despois non funcionou ou non foi adiante. *Entón non ibas ter un traballo tan bo? Bah!, cousa gabada, cousa cagada.*
61. **Cría corvos e sacaranche os ollos.** ref. PEX. Dise da ingratitud das persoas ás que amablemente axudamos. *Tí mira como nos trata ese desgraciado*

- despois de todo o que fixemos por el.
Cría corvos e sacaramche os ollos.
62. **Cría fama e déitate/bótate a durmir.** ref. Díselle a quen se portou mal e agora recibe as culpas de todo. *Agora todo o mundo lle bota a culpa a eles.*
Claro, cría fama e déitate a durmir.
63. **Despois de san Miguel, comer as uvas e os figos por onde os houber.** ref. Refírese a que só queda na viña e nas figueiras o froito non recollido. -*O domingo é san Miguel en Ponteareas.*
-Ah si? Entón xa se poden comer as uvas e os figos que non é pecado.
Despois de san Miguel, comer as uvas e os figos por onde os houber.
64. **Detrás do bico vai/vén o crico / Quen dá o/un bico dá o crico.** ref. Alerta as persoas que dan bicos de forma gratuita, acusándoas de que se dan bicos tamén dan o resto. *A min non me gusta dar muitos bicos a xente desconocida porque dicen que detrás do bico vai o crico. / E décheslle un bico a ese?! Mira que quen dá o bico, dá o crico. Por aí se empeza.*
65. **Día/s de todo/moito, semana/s de nada.** ref. Hai épocas nas que hai moito dunha cousa e logo temporadas longas que non. *Agora veñen tres días de sol seguidos. Está claro que días de todo, semanas de nada.*
66. **Do que se come, se cría.** ref. Refírese a que a comida que seinxire é a que acaba formando o corpo. *Onte comín, sin querer, un mosquito. Bah, é igual, do que se como se cría.*
67. **Dous meses, tres días, tres horas, cadeliños fóra.** ref. É o tempo de duración da xestación dunha cadela. *Xa non faltará muito pa que paira a Iritas. Xa vai facer dous meses e en dous meses, tres días, tres horas, cadeliños fóra.*
68. **Dúas pedras duras non fan (boa) fariña.** ref. Refírese a que dúas persoas que teñen un carácter forte ou que teñen caracteres moi distintos ou opostos nunca se levarán ben ou non farán nada xuntas. *Eses doux non se levan nada ben. Sempre están a berregar. Está claro que dúas pedras duras non fan fariña.*
69. **É de ben nacidos, ser agradecidos.** ref. Aconsella ser agradecidos coas persoas que axudan. *Eu leveille uns bombóns porque ela axudoume en muitas cousas e é de ben nacidos, ser agradecidos.*
70. **En abril, áinda o porco salga.** ref. Fai referencia a uns días de frío que normalmente veñen no mes de abril, a pesar de estar xa na primavera. *Tí mira, co tempo que estaba e agora volve chover e a facer frío. Xa o dicían as vellas desta casa que en abril, áinda o porco sala. Sempre virá un tempo frío neste mes no que o porco áinda colle o sal.*
71. **En boca pechada/cerrada, non entran moscas.** ref. Díselle a quen fala de máis. *Por que tiñas que decir nada do que che dixen eu. En boca pechada, non entran moscas, sabías? Non che penso contar nada máis.*
72. **En martes, nin cases nin te embarques.** ref. Ten fama de non ser un bo día para emprender algo. -*Que día é hoxe?* -*Martes.* -*En martes, nin te cases nin te embarques. Xa o di o refrán.*
73. **En xaneiro, un paso de carneiro.** ref. Refírese ao aumento dos días neste mes. -*Agora xa vén aí santa Lucía e xa os días empezan a medrar: por santa Lucía, sácale á noite e ponlle ao dia.*
-*Si, e despois en xaneiro, un paso de*

- carneiro e por san Blas, una hora más.
O pior xa pasou.
74. **Entroidos mollados, Pascuas enxoitas. Entroidos secos, Pascuas molladas.** ref. Cando chove no Entroido, está bo tempo na Pascua e viceversa. *Este ano choveu nos Entruidos, non creo que chova na Pascua. Entruidos mollados, Pascuas enxutas.*
75. **Fai ben e non mires a quen.** ref. As persoas deben ser o máis bondadosas posible sen ningún tipo de contemplación. *Non se pode mirar todo, se non non facemos nada. Fai ben e non mires a quen.*
76. **Fillos criados, traballos dobrados (e, despois de casados, ladróns refinados).** ref. Describe a evolución da traballosoa crianza dos fillos. *Xa o dicía miña nai que fillos criados, traballos dobrados e, despois de casados, ladróns refinados. E algo de razón tiña.*
77. **Gaiotas á terra, mariñeiros á merda.** ref. VULG. Dise cando se ven gaiotas que abandonan circunstancialmente a costa, o mar, polas terras do interior augurando ou vaticinando un naufraxio. -*Mira, gaiotas. -Oh, gaiotas á terra, mariñeiro á merda.*
78. **Gato escaldado ata á auga fría lle ten medo.** ref. A persoa escarmentada por algo que padecceu, despois tenlle medo a situacóns semellantes. *Eu non penso volver á casa dese home. Xa me chegou ben o que me dixo da outra ves. Ao millor non me di nada pero gato escaldado hasta a agua fría lle ten medo.*
79. **Hai que ganalos cos dentes para despois comeños coas enxivas.** ref. Refrán que se refire a que hai que gañar ben a vida cando un é novo para vivir ben de vello. *Xa o dician as vellas da casa: hai que ganalos cos dentes pa despois comeños coas enxivas. Pero agora a xente nova teno moi jodido.*
80. **Hai que ir para que che vaian.** ref. É a filosofía do bo cristián da Chan. Refírese a que hai que ir á misa dos defuntos para que despois os parentes vaian á dun. *Ai, pois penso ir ao cabodano que hai que ir pa que che vaian.*
81. **Hai que respectar para ser respectado.** ref. Cómpre respectar as persoas para que elas te respecten a ti. *Eu, se quere que non lle falte ao respeto, ten que respetarme primeiro a min. Hai que respetar pa ser respetado.*
82. **Hai que vivir a vida que dura moi pouco/dous días / A vida hai que vivila que dura moi pouco/dous días.** ref. Filosofía de vivir o día a día sen pensar demasiado no futuro. Amosa desengano. *Ese traballa día e noite e non sei pa que. Porque, ao final, todo queda aquí. A vida hai que vivila que dura mui pouco. Ao millor mañán dáche un patatús e alá vas.*
83. **Home/Muller prevido/a vale por dous/dúas.** ref. A persoa que é previda sempre é máis segura e evita riscos e sorpresas desagradables. *Eu vou con ela que muller prevenida, vale por dúas.*
84. **Máis vale estar ao lado de quen caga ca de quen traballa.** ref. VULG. Dise porque cando estamos a carón de alguém que está a manexar unha máquina ou ferramenta coa que nos pode mancar (motoserra, coitelo...), corremos perigo. -*Non te acerques tanto que aínda te vai cortar. -Si, máis vale estar ao lado de quen caga ca de quen traballa.*

85. **Máis vale previr ca lamentar/curar.** ref. Aconsella ser prevido para evitar accidentes, sorpresas desagradables... *Leva contigo un paraguas e unha chaqueta. Máis vale previr ca lamentar. Que despois, si te mollas e te pos mala, tes que estar na cama e ir ao médico.*
86. **Máis vale tarde ca nunca.** ref. Escusa dunha persoa que chega tarde a un encontro. *Xa sei que chego tarde pero máis vale tarde ca nunca.*
87. **Mans que non dades; que esperades?** ref. Alude á xente que non dá nada e espera moito. *-Nunca me fixo un regalo. -E ti, fixécheslo? -Non. -Ah, mans que non dades, que esperades.*
88. **Marzo, espigarzo. Abril saca a herba do seu cubil.** ref. Refírese á medra da herba no principio e na primeira parte da primavera. *-Hoxe notei eu a herba vizosa. -Home claro, estamos en abril. O refrán di: marzo, espigarzo e abril saca a herba do seu cubil.*
89. **Morta a burra, cebada ao rabo.** ref. Unha vez que morre unha persoa ou un animal xa non se pode facer nada máis. Hai que coidalos en vida. *Agora é cando me tedes que tratar ben que unha ves que morra... Morta a burra, cebada ao rabo.*
90. **Muller rideira, ou (é) puta ou (é) peideira.** ref. VULG. Crítica á muller que ri moi á que caracteriza como pouco seria. *Esa muito ri. Non sei eu pero o refrán di que a muller rideira ou é puta ou peideira.*
91. **Na/En terra dos lobos, ouvea coma todos.** ref. Alí a onde vayas ou onde esteas, tes que comportarte ou actuar coma os de alí. *Ai, estás na Chan. Exa sabes, na terra de lobos, ouvea coma todos. Así que, a bailar.*
92. **Nas uñas, nas mans ou nos pés, has saír a quen es.** ref. Refírese á herdanza xenética e á innegable similitude entre pais e fillos. Normalmente, úsase para criticar algún aspecto negativo dunha persoa. *-O Carliños de San Mateu ten os mirmos xeitos ca o pai. Non poden dicir que non son pai e fillo. -Xa o di o refrán: Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es.*
93. **Ninguén é perfecto.** ref. Todas as persoas teñen algún defecto por pequeno que sexa. *Xa sei que teño xenio pero, que lle vou facer; nadie é perfecto.*
94. **Ninguén é profeta na súa terra.** ref. Ninguén é valorado nin na súa xusta medida nin de forma obxectiva alí onde nace. *Eu non sei por que traen a esa xente de fóra a facer as exhibicións porque hainos aquí ben cerca que son tan bos ou millores. Desde logo que nadie é profeta na súa terra.*
95. **Ninguén nace aprendido.** ref. Dise para que alguém entenda que somos seres humanos e temos erros e necesidade e habilidade de aprender. *Home, ti xa queres que che faga todo no primeiro día e non pode ser. Nadie nace aprendido.*
96. **Non digas: desta auga non beberei.** ref. Cuestiona a unha persoa que afirma rotundamente que nunca vai facer ou faría algo nunha determinada situación. *-O Pachorras vai pa aí pa onda a gitana. Ag, que asco! Non iría eu con ela nin cheo de viño. -Ai, non digas desta agua non beberei.*
97. **Non hai animal bravo, se o dono é manso.** ref. Refírese ao comportamento dos animais domesticados. *-Dicen que hai cans más malos ca outros. -Home, si pero normalmente non hai animal bravo, si o dono é manso.*
98. **Non hai maior desprezo que non dar aprecio.** ref. Dise de quen non

- merece nin a máis mínima atención por portarse de forma desapiadada e cruel. *A ese hijo de puta non o quero ver más diante de min. E á muller tampouco penso falarlle. Non hai mayor desprecio que non dar aprecio.*
99. **Non hai más cego ca o que non quiere ver.** ref. Dise da persoal teimuda que ten en fronte súa algo obvio que non quere entender nin aceptar. *Pois si ti non quereres entender que eles che están a tomar o pelo e non quereres vir con nós porque pensas que eles che van axudar más, ti mirmo. Desde logo que non hai más cego ca o que non quiere mirar.*
100. **Non hai quen lle tire do rabo á burra coma o dono.** ref. Non hai que lle quite prestación a algo coma o seu propietario. *-Cando conduzo eu o coche da Cristina, vai ben. Pero, cando o colle ela, vai mellor. -Home, non hai quen lle tire do rabo á burra coma o seu dono. Está claro.*
101. **Non sabemos o que temos ata que o perdemos.** ref. Este refrán pretende evitar que perdamos algo ao que non lle damos o valor que realmente ten para as nosas vidas. *El á filla trátaa coma a un trapo pero cando lle marche da casa xa chorará por ela. Ás veces, non valoramos o que temos e non sabemos o que temos hasta que o perdemos.*
102. **Non todo o que reloce é ouro.** ref. Non todas as cousas que parecen moi bonitas o son en realidade senón que teñen máis defectos do que a simple vista parece. *Non todo o que reloce é ouro. Eles cóntancho mui bonito pero algunha trampa ha de ter.*
103. **Nunca chove ao gusto de todos.** ref. IRÓN. Dise cando hai desacordo. As cousas nunca están ou saen como quere todo o mundo. *Uns porque o cura é bo, outros porque é malo. Eu non entendo a esta xente. A verdá é que nunca chove ao gusto de todos.*
104. **Nunca choveu que non escampase.** ref. A mala situación sempre ten un remate. *-Mi ma, toda a xente no paro; os cartos acábanse; que vai ser de nós? -Bah, tranquila que nunca choveu que non escampara.*
105. **Nunca digas nunca.** ref. Cuestiona a unha persoa que afirma rotundamente que nunca vai facer ou faría algo nunha determinada situación. *-Non lle penso falar máis. -Ai, nunca digas nunca.*
106. **Nunca te deitarás sen saber/aprender unha cousa más.** ref. Refírese á aprendizaxe continua da vida. *Non sabías que os cabalos teñen once meses de preñez? Pois mira. Nunca te deitarás sen aprender unha cousa más.*
107. **O barato, *á larga, sae caro.** ref. Dise cando algo que custou pouco diñeiro saíu malo e durou pouco e hai que comprar outro. *No, xa rompeches os zapatos? Xa che dicía eu que o barato, á larga, sale caro.*
108. **O caldo (sempre) sabe más na casa do veciño.** ref. Fai referencia á cortesía de decir que a comida está moi rica cando se está de invitado nunha casa. (Xantando na casa do veciño) *Eu non sei por que pero o caldo sempre sabe más na casa do veciño. Vamos a ter que vir más veces.*
109. **O caldo sen feixóns é coma un home sen collóns.** ref. HUM. VULG. Defende o feixón como ingrediente crucial no caldo. *A ti non che gustarán pero o caldo ten que levar feixóns. Xa o di o refrán: o caldo sin feixóns é coma un home sin collóns.*
110. **O can que más ladra non é o que más morde.** ref. Hai persoas que falan moito pero non fan nada e outras que

- son caladas e son peores persoas. *Eu sempre estou de broma con el e digo muitas cousas de broma pero ten en conta que o can que más ladra non é o que más morde.*
111. **O casamento faise ao pé da moza.** ref. O prezo a un artigo que é diferente dos demais da súa clase pónselle con el diante. -*E a como valen as touras?* -*Ai filliño, o casamento faise ao pé da moza. Hainas más grandes e más pequenas. Unhas valen más e outras menos.*
112. **O cemiterio está cheo de valentes.** ref. Dise como precaución para as persoas que son moi arroutadas. *Na vida, ás veces, tamén hai que ser valientes e botarlle valor porque quen non se arriesga, nunca boa cona fode. Iso si, tamén hai que ter muito ollo porque o cementerio está cheo de valentes.*
113. **O comer e o rascar, todo o malo é empezar.** ref. Fai referencia a que son accións que, ás veces, son difíciles de comezar pero que, e nesta idea é na que más incide, áinda é más difícil despois parar. *Non tiña fame e mira pa aí. Noo, se o comer e o rascar, todo o malo é empezar.*
114. **O falar é libre.** ref. Dise cando alguén fala sen ser consciente da realidade. *El pode dicir o que queira que o falar é libro. Agora si, xa veremos si atopa traballo tan rápido como di.*
115. **O falar non custa dñeiro / O falar é de balde.** ref. Dise cando alguén fala por falar, de forma gratuita. *Oh, claro que fala. Fala coma un libro aberto pero o falar é de balde.*
116. **O falar non ten cancelas.** ref. Dise cando alguén fala sen ser consciente da realidade. *Ti di o que queiras que o falar non ten cancelas nin cobran por iso así que...*
117. **O gato sempre comeu o que estaba mal gardado.** ref. Dise cando o gato rouba algunha comida. -*Argentina, o gato comeu os peixes. -Pois quedarian mal gardados porque o gato sempre comeu o que estaba mal gardado.*
118. **O home e o can van a onde llo dan.** ref. Refirese á promiscuidade masculina. -*A Marialús érache unha do carallo, andaba con canto home habia. Así que, non me digas que as mulleres son mellores ca os homes. -Ti di o que queiras pero o home e o can van a onde llo dan. Sempre foi.*
119. **O palleiro non se fai sen palla.** ref. Dise para desmentir a quen está gordo e di ou pensa que come pouco. -*Como te cuidas! -Home, o palleiro non se fai sin palla.*
120. **O que algo quere, algo lle custa.** ref. Para conseguir algo hai que sacrificarse. *Ti non queres comprar o smartphone ese? Pois terás que ganalo dalgunha forma que xa eres grandiño. Ai, aquí o que algo quere, algo lle custa.*
121. **O que casa, casa quere.** ref. O novo matrimonio é máis feliz se ten casa propia para que non haxa liortas con sogros, cuñados... *Aforra pa diante e fai unha casa que despois has querer casarte e o que casa, casa quere.*
122. **O que fai o fillo en muller allea, perde o fillo e a feitura.** ref. Quen fai obras ou proxectos en terreos que non son da súa propiedade arríscase a perdelo todo. *Eu nunca farei unha casa ao lado da de meus sogros no seu terreno porque se algún día pasa algo igual quedo sin nada. Déixame facer no que é meu que o que fai o fillo en muller allea, perde o fillo e a feitura.*
123. **O que garda sempre ten.** ref. Refirese a que a persoa que garda e coida as cousas ou que é aforradora sempre ten.

- 1-E logo din que o que garda sempre ten. 2-Pois é certo. 3-Diñeiro chama a máis diñeiro. 2-Iso é no comercio, Argentina.
124. **O que hai na xente, haino nos animais.** ref. Refírese ás similitudes entre humanos e animais. *Pobre cadeliña. A verdá é que o que hai na xente haicho nos animais e, ao revés.*
125. **O que non chora non mama.** ref. COL. Fai referencia a que quen non protesta e pide non consegue nada. *Onte tiven que ir a onda o xefe a pedirlle material porque o que había non valía pa nada. Ai filliño, aquí, quen non chora non mama.*
126. **O que non sabe é coma o que non ve.** ref. Fai alusión á ignorancia das persoas. *Ala, xa rompeches outro. Me cago na cona. Éche ben certo, o que non sabe é coma o que non ve. Mira que cada merdiña desas vale cincuenta euros.*
127. **O roubado chora polo dono/non loce.** ref. O que se rouba sempre vai ter esa fama ou ese recordo que non é nada positivo. *Prefiro comprar os tapacubos do coche ca ter que andar a roubalos. O roubado chora polo dono. Déixate de carallos.*
128. **O roubado non loce.** ref. O que se rouba sempre vai ter esa fama que non é nada positiva para o prestixio da persoas. *Prefiro comprar uns tomates na tenda a ter que roubalos. O roubado non loce.*
129. **O tempo deuno Deus de balde.** ref. Díselle a alguén que se desespera por facer ou conseguir algo moi rápido. *Tranquilízate que o tempo deuno Dios de balde.*
130. **O tempo pon a cada un no seu sitio/ onde lle toca.** ref. A vida sitúa a cada persoa onde debe e úsase cando se pensa que algunha non o está. *Ti deixa andar que o tempo pon a cada un no seu sitio.*
131. **O un de abril, vai o burro a onde non debe de ir.** ref. Úsase para recordarlle ás persoas o día das trolas por excelencia, o un de abril. Asemade, tamén se emprega para mofarse nesta data dos que caen na broma. *Ah, ha, ha. Picaches. Pero ti non sabes, parvo, que o un de abril, vai o burro a donde non debe de ir?*
132. **O un de maio, quérome erguer e caio.** ref. É un día no que se aconsella que a xente madrugue porque existe a crenza de que quen non madruga ese día que andará amaiado (canso) todo o mes. *Eu mañán penso madrugar se non andas o resto do ano amaiado. Xa o di o refrán: o un de maio, quérome erguer e caio.*
133. **O verán de san Martiño, (que dura tres días e un pouquiño).** ref. Refírese á duración dese pequeno veranciño que sempre aparece nesa data. *Este debe ser o vran de san Martiño que dura tres días e un pouquiño.*
134. **Onde hai patrón, non manda mariñeiro.** ref. Onde hai unha persoa adulta ou con máis poder, non manda un neno ou unha persoa con menos autoridade. *Si os xefes me din que teño que limpar a oficina. Eu limpoa que onde hai patrón, non manda mariñeiro.*
135. **Onde non hai, non se pode sacar/ pedir.** ref. Refírese a que onde hai pobreza ou falta de cultura non se pode buscar riqueza económica ou educativa. *Ela é así, un pouco atolascada e xa non dá pa más. Onde non hai, non se pode sacar.*
136. **Os anos non perdoan.** ref. IRÓN. Notarse os cambios que marcan o proceso de envellecemento. *Ímosche pa vello e os anos non perdonan.*

137. **Os anos pásannos factura a todos.** *ref.* Fai referencia aos achaques propios da xente que ten xa unha certa idade. *Á noite, cando vou pa a cama. Dóenme os braciños aquí por baixo. Os anos pásannos factura a todos e non falla.*
138. **Os bos perfumes veñen en frascos pequenos.** *ref.* Defende e valoriza as persoas baixas con respecto ás altas. *Que dis ti?, home, que os bos perfumes veñen en frascos pequenos.*
139. **Os bos van ao ceo e os malos a todos os lados.** *ref.* Xustifica a mala educación e o mal comportamento. *Hai que ser malos que os bos van ao ceo pero os malos, a todos os lados.*
140. **Ovella que berra, bocado que perde.** *ref.* Dise para chamar a atención do que está na mesa e come sen dar nada de leira. *-Dios, podes falar un pouco que isto parece un enterro. -Pa que? Xa sabes que ovella que berra, bocado que perde.*
141. **Pago por pago non é pecado.** *ref.* Considera xusto vingarse de quen fixo o mal. *Ai, estívolle que nin pintado. Pago por pago non é pecado. Non se meteu el antes? Agora tocoulle a el.*
142. **Para a fame non hai pan duro/malo.** *ref.* Refírese a que, cando alguén ten fame, come o que sexa e, xeralmente, dío o que está a comer algo estranxo. *-E ti comes iso?, que leva aí toda a semana? -E que? Cal é o problema? Boooh, pa a fame non hai pan malo.*
143. **Para presumir hai que sufrir.** *ref.* Fai referencia ás horas e dores que pasa unha persoa para estar guapo/a. (Depilando) *-Ah, que me doi! -Pois aguanta que xa se sabe que pa presumir, hai que sufrir.*
144. **Para quen é meu pai, ben vale/vale ben miña nai.** *ref.* Dise cando alguén está a facer un traballo e alguén intenta criticalo. Con este dito, a persoa quere dicir que o traballo hai que axeitalo a como é a persoa para quen se fai, que non fai falla deixalo moito mellor. *-Casimiro, ti como deixas iso así? -Boh, pa quen é meu pai, ben vale miña nai.*
145. **Pasou San Roque, acabouse a sesta/ sestiña e o merendoque.** *ref.* Refírese ao cambio de hábito que implica o acurtamento das horas de luz do día e o descenso das temperaturas nos días de sol. *Ai, agora xa toca furrular polas tardes. Pasou San Roque, acabouse a sesta e o merendoque.*
146. **Pensa mal/Desconfía, e acertarás.** *ref.* Aconsella que sexamos algo desconfiados na vida para previr e afrontar situacóns traizoeiras. *Xa o dicía meu pai: Desconfía e acertarás. E iso pasoume co Pepín.*
147. **Pensa o ladrón que todos son da súa condición.** *ref.* Ataca a desconfianza coa que actúan as persoas que realizan accións malignas ou fraudulentas. Úsase para rirse ou meterse con alguén que pensa que lle van facer mal mais non ten base real nin motivos para a desconfianza. *Ai, pensaches que che iba dar, eh? Ha, ha, éche certo, pensa o ladrón que todos son da súa condición.*
148. **Pide o *goloso para o vergonzoso.** *ref.* Dise cando unha persoa pide algo por outra que non se atreve ou que sospeita unha resposta negativa. *Vén túa irmán a pedir pa que ti poidas ir á festa? Pide o goloso pa o vergonzoso.*
149. **Pola forza nin os burros beben.** *ref.* Desaproba as obrigas absurdas ás que alguén non se quere someter. *Por moito que lle bata non fai bo del e pola forza nin os burros beben.*
150. **Polo san Martiño mata o teu porquiño.** *ref.* Fala do tempo máis

- axeitado para a matanza. *O sábado que vén é o san Martiño. Muitos porcos se matan nese día. Polo san Martiño mata o teu porquiño.*
151. **Polo san Xoán a sardiña pinga no pan.** *ref.* O san Xoán é a época en que hai máis consumo de sardíña. *Ah, a semana que vén é o san Juan. Así que hai que traer unhas sardiñas. Xa se sabe que polo san Juan, a sardiña pinga no pan.*
152. **Prometer para meter; unha vez metido, alá vai o prometido.** *ref.* Significa que hai persoas que só fan promesas para conseguir algo e, unha vez que o conseguiron, non as cumplen. *Iso coma os políticos: prometer pa meter; unha vez metido, alá vai o prometido.*
153. **Quen avisa non é traidor.** *ref.* Advirte ao interlocutor que quen avisa do que poida pasar non é mala persoa. Asemade, tamén pretende xustificar unha acción ou acontecemento pouco grato que sucederá se esa persoa non fai o que se lle está a aconsellar ou a dicir. *Si chegas tarde, quedas porta a fóra. Eu avisote e quen avisa non é traidor. Despois terás que aterte ás consecuencias.*
154. **Quen ben fai a cama, ben se deita/ descansa nela.** *ref.* Refírese a que quen establece unha estrutura familiar e laboral para o seu futuro será feliz e non terá que depender de ninguén. *Tí fai unha casa e busca unha boa muller que quen ben fai a cama, ben se deita nela.*
155. **Quen chega tarde nin oe misa nin come carne.** *ref.* Díscelle a quen chega tarde a un evento e case ao final. *Ah, se chegaras antes! Quen chega tarde nin oe misa nin come carne.*
156. **Quen con nenos se deita, mexado se levanta.** *ref.* Critica a falta de seriedade dunha persoa máis nova para cumplir tratos. *Andas a tratar con rapaces e xa sabes que quen con nenos se deita, mexado se levanta.*
157. **Quen de novo baila ben, de vello dálle un xeito.** *ref.* Dise da persoa que de novo facía algo especial como, por exemplo, bailar e que de vello aínda se apaña. *-Mira como baila a Pastora. -Ela, cando era nova, xa lle pegaba ben e quen de novo baila ben, de vello dálle un xeito.*
158. **Quen escucha, mal escucha.** *ref.* Refírese a que, ás veces, non se escucha ou non se entende de todo ben o que falan dúas ou máis persoas cando non se está participando na conversa. *Eu entendinlle que agora tiñan que vender os dous coches e arreglar a casa. Pero non me fagas muito caso porque ben sabes que ás veces quen escucha, mal escucha.*
159. **Quen espera, desespera.** *ref.* Dise para resaltar a molestia que causa ter que agardar por unha persoa impuntual ou por algo que non dá chegado. *Xa sei que quen espera, desespera pero tes que ter paciencia que a todo porquiño lle chega o seu san Martiño.*
160. **Quen mal anda, mal acaba.** *ref.* A persoa que anda con malas compañías ou que ten hábitos vitais prexudiciais para a saúde acaba nunha situación deplorable. *Tí mira como acabou o fillo da Pelada. Quen mal anda mal acaba. E non falla.*
161. **Quen mira/escucha/oe e cala, fode a quen fala.** *ref.* Refrán que fai referencia a que é mellor estar calado cando alguén fala porque o que un di sempre pode ser utilizado na súa contra. *Eu, cando vou á misa, ao salir,*

- están ali fala que te fala pero eu estou ali caladiña coma un peto. Que din que quen oe e cala, jode a quen fala.
162. **Quen non (se) arrisca, nunca boa cona fode.** ref. Incita a arriscarse na vida para lograr obxectivos ambiciosos. *Na vida, ás veces, tamén hai que ser valientes e botarlle valor porque quen non se arriesga, nunca boa cona fode. Iso si, tamén hai que ter muito ollo porque o cementerio está cheo de valientes.*
163. **Quen non quere/queira cans á porta, que non teña cadelas.** ref. Refírese a que non pode dar queixa alguén de algo cando buscou motivos para merecelo. *-Ai, dóeme o riñón. Tanto traballar nin tanta leria. -Ai filliño, non querías ter unha casa? Quen non quereira cans á porta, que non teña cadelas.*
164. **Quen non ten cabeza, ten pernas/ pés.** ref. HUM. Díselle a alguén que esqueceu algo e tivo que volver por el. *Ah, quedoume a carteira na casa. Xa o di miña nai: quen non ten cabeza, ten pernas.*
165. **Quen paga, manda.** ref. Indica que a persoa que ten o diñeiro e quere comprar é a que decide as condicións. *-Ai, se quere que lle compre o coche, ten que lle cambiar as rodas e o aceite. Quen paga, manda. Si non quédalle ai.*
166. **Quen ri último, ri dúas veces / Quen ri último, ri mellor.** ref. Dice con pretensión de vinganza sobre alguén que se ri do mal alleo. *Ti rite rite. Que quen se ri do veciño, vénlle o mal polo camiño. Despois tocarame rir a min. E quen ri de último, ri dúas veces.*
167. **Quen rouba a un ladrón, sete anos de perdón.** ref. Defende o roubo a quen rouba. *Si lle cobran muito a eses chourizos dos políticos non pasa nada. Ao contrario, quen rouba a un ladrón, sete anos de perdón.*
168. **Quen se pica, allos *masticá/come.** ref. Quen se molesta por algo que se dixo é por algún motivo especial. *E el por que se puxo así? Uí, quen se pica, allos mastica. Aí algo hai.*
169. **Quen se ri do veciño, vénlle o mal polo camiño.** ref. Quen se mofa do que está mal, algo malo lle espera a el tamén. *Ti rite rite. Que quen se ri do veciño, vénlle o mal polo camiño. Despois tocarame rir a min. E quen ri de último, ri dúas veces.*
170. **Quen ten boca vai a Roma (e quen non, á terra da cona).** ref. Quen pregunta polos lugares aos que vai, acaba chegando. *Cando fomos a Lisboa, non sabiamos onde estaba o Castelo de São Jorge pero nós preguntamos e ali chegamos. Bueno, quen ten boca vai a Roma.*
171. **Quen ten burro e vai a pé, más burro é.** ref. Refírese aos que teñen un vehículo e non o usan. *Entón levas a bicicleta pola man? Ai Ai, quen ten burro e vai a pé, más burro é.*
172. **Quen ten cu, ten medo.** ref. Refírese ás persoas que abandonan un desafío antes de perder porque arriscan algo importante. *Mira ti como escapaches co dedo antes de que chegara ao lume. Aaaa, quen ten cu ten medo.*
173. **Quen ten tenda que a atenda, se non que a venda.** ref. Díselle a alguén ou sobre alguén que ten unha responsabilidade que ten que atender. *Pasa, a lavar o can. Ai, quen ten tenda que a venda, se non que venda. Quen cho mandou traer?*
174. **Quen todo o quere, todo o perde.** ref. Refrán que alerta ou critica a todo aquel que é demasiado avarento e que por querer todo agora non ten nada. *-Dixo meu pai que Manolo cambiou de traballo porque no outro lado iba*

- cobrar máis e agora está na casa. -Xa o di o refrán: quen todo o quere, todo o perde.
175. **Querer é poder.** ref. Quen quiere, acaba conseguindo o que se propón. -Xa hai tempo que non te miro. -Porque non queres. Eu sempre che estou a dicir pa quedar e nada. Querer é poder. Dime ti que, despois de dous anos, áinda non tiveches media hora pa quedar. En fin.
176. **Roubar a quen ten, non é pecado.** ref. Dise para xustificar un roubo pequeno. Si roubas un cacho de uvas no pazo non pasa nada que roubar a quen ten, non é pecado.
177. **Rubias á Franqueira, vellas á borralleira; rubias ao mar, vellas a sollar / Rubias á Franqueira, vellas á borralleira; rubias ao mar, vellas ao solar.** ref. Refrán referido ás nubes e á predición do tempo. Ao estar entre a costa (Vigo-A Guarda) e o monte da Franqueira no concello da Cañiza, dende alí, divísase o ceo dos dous lugares e cando hai nubes rubias, nun ou no outro lado, indican chuvia ou sol. Mira pa aquelas nubes rubias ali pa Vigo. Mañán vai estar bo día. Xa o di o refrán: rubias á Franqueira, vellas á borralleira; rubias ao mar, vellas ao solar.
178. **Sabe o demo máis por vello ca por demo.** ref. Fai referencia á sabedoría das persoas maiores ou veteranas en algo. Sabe o demo máis por vello ca por sabio, se non mira pa teu abuelo.
179. **Santa Lucía, quítalle/sácalle á noite e ponlle ao día.** ref. O 13 de decembro marca o final da diminución dos días a favor do seu aumento. -Agora xa vén ai santa Lucía e xa os días empezan a medrar: Por santa Lucía, sácalle á noite e ponlle ao día. -Si, e despois en xaneiro, un paso de carneiro e por san Blas, una hora más. O pior xa pasou.
180. **Se a envexa fose tiña, todos a tiñan.** ref. Fai referencia a que se a envexa fose unha enfermidade coma a tiña que as persoas que a teñen sufrirían pola súa maldade. Ti mira como te mira esa. Hai si a envidia fora tiña.
181. **Se che traba un liscanzo, non ten cura nin descanso.** ref. Advirte e fai referencia ao veneno ou ás consecuencias da mordedura deste réptil. O carallo que si che morde un liscanzo, non ten cura nin descanso.
182. **Se non chove nin fai vento, vai facer bo tempo.** ref. Aplicase ao tempo meteorolóxico para dicir que non vai chover porque nin chove nin fai vento e dise, sobre todo, cando está anubrado e alguén pregunta que tempo pensamos que vai facer. -Choverá? -Si non chove nin fai vento, vai facer bo tempo. No, eu creo que vai aguantar.
183. **Sempre che hai un *chacho para unha *chacha.** ref. HUM. COL. Sinala a similitude entre os membros dunha parella. Sempre che hai un chacho pa unha chacha. Se non mira pa o José e a Manuela. Sonche tal para cual.
184. **Sempre hai un roto para un descosido.** ref. HUM. A ninguén lle falta alguén que o queira. A verdá é que sempre hai un roto pa un descosido se non mira pa esos dous. Tan guapiño é un coma o outro.
185. **Sempre hai unha ovella negra no rabaño.** ref. PEX. Haber sempre alguén que vai en contra dos demás dentro dun grupo. É coma un espírito de contradicción. E ese que fai?! Por que tira as cousas non chan?! Que paciencia!!! Sempre ten que haber unha ouvella negra no rabaño.

186. **Setembro deixou morrer a nai coa de sede.** ref. Setembro é un mes moi seco. *Este vai ser un mes mui malo. Pensade que setiembre foi o único mes que deixou morrer a nai coa sede.*
187. **Setembro, ou seca as fontes ou leva as pontes.** ref. Setembro, ou é un mes moi seco ou chove moito. *Xa o dicía miña nai que setiembre, ou seca as fontes ou leva as pontes.*
188. **Só hai xustiza/leis para os pobres.** ref. Critica a falta de aplicación da xustiza nas clases aristocráticas da sociedade e o abuso nas más pobres. *Ao roubar, hai que roubar muito que, si roubas pouco vas pa a cárcel. E, como solo hai xusticia pa os pobres, si tes diñeiro, libraste ben. Mira pa o Urdangarin.*
189. **Somos o que comemos.** ref. Refírese a que a comida que se envía é a que acaba formando o corpo. *Hai que comer sano que somos o que comemos e hai que saber o que se come. Xa sabendo, hai cousas raras. Canto más se non o sabes.*
190. **Tan bo é o que queda á porta coma o que vai á horta.** ref. Tanta culpa ten o que comete o delito coma o que o consente. *Si foches con el a roubar os potros, ainda que ti non sabías que eran roubados, si vos pillan, facédelas boa. Ti tamén serías culpable, que tan bo é o que queda á porta coma o que vai á horta.*
191. **Tarde ou cedo, todo se acaba sabendo/descubrindo /Antes ou despois, todo se acaba sabendo/descubrindo.** ref. Por moito que se oculten as cousas, todo ou case todo se acaba descubrindo. *Si a Infanta roubou tamén, xa se saberá. Tarde ou cedo, todo se acaba sabendo.*
192. **Tiran máis dúas tetas ca dúas carretas.** ref. VULG. Parodia o poderío sedutor das mulleres sobre a virilidade e masculinidade dos homes. *Entón, ti non ibas vir hoxe con nós? Quedaches coa parenta claro? Tiran máis dúas tetas ca dúas carretas. É normal, ha, ha.*
193. **Traballo feito, non corre apuro/présa.** ref. Fai referencia a que cando acabamos de fazer un traballo que tiñamos pendente no tempo que temos dispoñible, pois xa nos podemos esquecer del. *Ala, xa lavei as botellas. Traballo feito, non corre apuro. Así xa saco o sentido de ai.*
194. **Un sábado a chover é coma un borracho a beber.** ref. Usado nun sábado que chove e non se pode traballar no campo ou saír da casa para facer algo. *-Vaia, día. Non ten outra cara. Leva toda a mañá a chover e non parece que pare pola tarde. Hoxe, non poderemos facer nada. -Si, xa o dicían os vellos: un sábado a chover é coma un borracho a beber.*
195. **Unha retirada a tempo é unha vitoria.** ref. É preferible ser o primeiro en abandonar un negocio que co tempo daría perda. *Prefiro marchar antes de lle pór a man enriba. Neste caso, unha retirada a tempo é unha vitoria. Non vaia ser que despois teña que pagarlle unha paga de por vida.*
196. **Vai a vella morrendo, vai a vella aprendendo.** ref. Refírese a que, na vida, as persoas aprenden todos os días, indiferentemente da idade. *Entón Mondoñedo está en Lugo? Vaia, vai a vella morrendo, vai a vella aprendendo.*
197. **Vale más pequeno e agudo ca grande e burro.** ref. Defende e valoriza as persoas baixas con respecto ás altas. *O Brais é más pequeno pero dá igual porque vale más pequeno e agudo ca grande e burro.*

198. **Vale más pouco e bo ca moito e malo.** ref. Dise cando hai pouca cantidade que recolectar pero de moi boa calidade. *A verdá é que este ano dá gusto vendimar. Non hai muito viño pero o que hai está sanciño. Vale más pouco e bo ca muito e malo.*
199. **Vale más ter ca desexar.** ref. É mellor que sobre ca que falte. *Agora engordaches un pouco. Así estás ben. Vale más ter ca desear.*
200. **Vida duns, morte doutros.** ref. O que é bo para unhas persoas é prexudicial para outras. *Desde que as cooperativas aumentaron os viñedos, a xente coma nós xa non vende nada de viño. Vida duns, morte doutros. E non falla.*
201. **Xaneiro sete capas e un sombreiro.** ref. O mes de xaneiro é frío e chuvioso. *Home, chove bastante pero xa o di o refrán: xaneiro, sete capas e un sombreiro.*
202. **Xea na lama, chuvia na cama.** ref. Cando a noite arrefría despois de chover e parece que xea ou xea de verdade, é indicio de chuvia. *Ui! Xía na lama, chuvia na cama.*
203. **Xente nova e leña verde todo é fume** (*; Xente vella e leña seca, todo é lume*). ref. Refírese á falta de seriedade e á hiperactividade que ten a xente na adolescencia. *Ponte á espera del, si. Ben sabes que xente nova e leña verde todo é fume.*

3. Unidades fraseolóxicas en castelán

3.1. Fórmulas

1. ***A sus órdenes (mi coronel/capitán).*** fórm. HUM. Díselle de forma humorística a quen ordena as cousas como se tivese moita autoridade. -Mete a roupa sucia na bolsa. *-A sus órdenes mi capitán.*
2. ***Ancha es Castilla.*** fórm. Díselle a quen é malfacido e non colle por un sitio estreito. *Que! Non colles?! Ancha es Castilla, claro.*
3. ***Bueno estaba y se murió.*** fórm. HUM. Resposta a quen di *Bueno*. -Que tal está teu pai? -Bueno.—Como que bueno. *Bueno estaba y se murió. Cántame algo más.*
4. ***Cada loco con su tema.*** fórm. Cada un coa súa vida e coas súas preocupacións. *Aquí cada un anda ao seu. Un co tractor, outro co coche e o outro coa moto. Cada loco con su tema.*
5. ***Como la trucha al truchó.*** fórm. HUM. LUD. Resposta humorística a *te quiero mucho*. Sempre me di: *te quiero mucho. E digolle eu: si, como la trucha al truchó.*
6. ***La madre que te parió!*** fórm. VULG. Mostra molestia por alguén que fixo algo malo. *La madre que te parió! Que non tivo a culpa. Pasa pa aquí.*
7. ***Me cago en Diola/Sos.*** fórm. EUF. VULG. Forma eufemística de *Me cago en Dios*.
8. ***Me cago en Dios!*** fórm. VULG. Expresión que indica cabreo ou indignación. *Isto non vai. Me cago en Dios!*
9. ***Me cago en mi padre!*** fórm. VULG. Expresión que indica cabreo ou indignación. *Xa sabía eu que isto non ía entrar aquí. Me cago en mi padre!*

10. **Ni hablar.** fórm. COL. Negación rotunda. *E vir a aquí pa xantar todos xuntos. Diso, ni hablar!*
11. **Por mis cojones.** fórm. Amosa unha actitude innegociable e obriga a facer algo. *Agora vas a ali e pídeslle perdón. Por mis cojones que vas!*
12. **Santa Rita Rita, lo que se da no se quita.** fórm. Diselle a alguén que reclama algo que regalou previamente. *Diso nada, iso foi un regalo que me fixeches polo día do pai. Así que, santa Rita Rita, lo que se da no se quita.*
13. **Tres también son las hijas de Elena: Blanca, Flor y Filomena.** fórm. HUM. LUD. Resposta humorística a alguén que di *tres*. 1-Cantos irmáns tiña ela? 2-Tres. 3-Tres también son las hijas de Elena: Blanca, Flor y Filomena.
14. **Visto lo visto.** fórm. Significa 'de acordo co que vin'. *Visto lo visto, como non te busques ti a vida pola túa conta, vas aviada.*

3.2. Locucións

1. **a cien.** l.adv. Apurado, acelerado. *Cando miña nai está na cociña, aqueles cacharros andan todos a cien.*
2. **a tocateja.** l.adv. Ao contado. Úsase co verbo *pagar*. A asociación non tivo ningunha axuda externa e houbo que ir pagando todo a tocateja.
3. **cinturita de avispa.** l.s. Cintura estreita e a cadeira máis ancha semellante a unha avéspora. É indicativo de beleza. *De tanta dieta, váiseche pór cinturita de avispa, he, he.*
4. **ser coma as lentejas, o las comes o las dejás.** l.v. IRÓN. LUD. Ser unha situación na que hai que tomar unha decisión determinante, ou si ou non. *O esterco vale iso e non che vou baixar. Isto é coma as lentejas, o las comes o las dejás.*

3.3 Refráns

1. **Ave que vuela, a la cazuela.** ref. HUM. Dise das aves que se consomen como comidas. *-Collín unhas rolas. Querédelas pa comer? -Claro, ave que vuela, a la cazuela. Que teñen de malo?*
2. **Cada oveja con su pareja.** ref. HUM. Cada un que baile... coa súa parella. *Aquí, a bailar, iso si, cada oveja con su pareja.*
3. **Cuanto/Tanto tienes, cuanto/tanto vales; si nada tienes, nada vales.** ref. Mide o valor das persoas polo seu capital e critica o interese das persoas que só se arriman polo interese económico. *O Careto, cando lle tocou a lotería, viviu a vida loca e arrimóuselle muita xente pero cando se acabou. Ah, ai si. Ai foi onde a porca torceu o rabo que todo o mundo desapareceu. Xa o dicía miña nai: Cuanto tienes, cuanto vales; si nada tienes, nada vales. E non falla.*
4. **Dime con quien andas y te diré quien eres.** ref. Remite a coñecer a unha persoa a través das persoas que a rodean. *Ese coas compañías que ten non pode ser bo. Dime con quien andas y te diré quien eres.*
5. **Palo porque remas, palo porque no remas.** ref. Dise nunha situación na que alguén é reprendido ou recriminado tanto se fai unha cousa como se non a fai. *-Se falo porque falo e se estou calado porque estou calado. Xa non sei que facer. -Si, palo porque remas, palo porque no remas.*

6. **Por interés, te quiero Andrés.** ref.
PEX. Dise das persoas que se arriman a alguén por interese. *O Adrián sempre vai visitar a abuela porque lle dá cincuenta euros cada ves que vai. Por iso vai a onda ela. Por interés, te quiero Andrés.*
7. **Por San Blas, una hora más.** ref.
Refírese ao aumento dos días no inverno. -Agora xa vén aí santa Lucía e xa os días empezan a medrar: por santa Lucía, sácalle á noite e ponlle ao día. -Si, e despois en xaneiro, un paso de carneiro e por san Blas, una hora más. O pior xa pasou.

4. Cantigas

1. *Aí vai, aí vai, aí vai carallo aí vai, unha noite coa filla e outra coa nai.*
2. *Alá riba, en Cotorredondo, había unha vella co carallo ao lombo. Alá abaixo, naquela cascada, había unha vella rascando a paxara. Alá arriba, en San Vicente, había un vello co carallo quente. E alá arriba, en San Cibrán, había un vello co carallo na man.*
3. *Cómprame un porco María pero cómpramo sen rabo que, se mo compras con rabo, non me cabe no cortello.*
4. *Fun ao Sannomedio medio. Fun a alá buscar un home. E arranxei un barbas de gato que nin o caldo me come.*
5. *Manoliño piroliño foi á bodega buscar viño e rompeu o xerro polo camiño. Pobre xerro, pobre viño, pobre cu do Manoliño.*
6. *Manolo pirolo matou a muller con sete coitelos e un *alfiler. Matouna un domingo e levouna a vender. Quen quere touciño da súa muller.*
7. *O paxaro da María anda nas miñas cereixas. Come paxariño come que hei de ver as que me deixas.*
8. *Os de Oleiros mataron o burro, os de Liñares comérono *crudo, os de Leirado mandaron recado, para que lle deixaran a punta do rabo.*
9. *Porque me vou porque me veño, *Mariquita que estás facendo.*
10. *Ramón do Fortes foi á Coruña e arranxou unha moza pero veulle sen uñas.*
11. *Ramón do Fortes tiña un botixo e tiña más merda ca o Deus que o fixo.*
12. *Unha vella mais un vello fixeron unha empanada; a vella comeu todo e o vello non lambeu nada.*
13. *Unha vella no tempo dos mouros fixo da cona unha praza de touros.*
14. *Unha vella paparrachuda mixou na cama e dixo que *suda.*

Fernando Groba Bouza. 'Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es'. Así se fala na Chan.

5. Bibliografía

- FERNÁNDEZ REI, Francisco (1990): *Dialectoloxía da lingua galega*. Vigo, Xerais.
- GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel (dir.) (2012): *Dicionario da Real Academia Galega*. A Coruña, Real Academia Galega. [<http://www.realacademiagalega.org/dicionario/#inicio.do>]. [2.4.2014].
- SANTAMARINA FERNÁNDEZ, Antón (dir.) (2006-2013): *Dicionario de dicionarios*. Corpus lexicográfico da lingua galega. [en liña]. Santiago de Compostela, Instituto da Lingua Galega, Universidade de Santiago de Compostela e Universidade de Vigo. [<http://sli.uvigo.es/DdD/>] [21.3.2014].
- WALES, Jimmy e SANGER, Larry (2003): *Galipedia*. Florida, Fundación Wikimedia. [<http://gl.wikipedia.org/wiki/Tortoreos>]. [2.4.2014].

Ditos e refráns recollidos na comarca do Ortegal

Expressions and proverbs collected in the Ortegal area

Narciso Luaces Pardo

Museo Etnográfico de Meixido. Ortigueira

narcisoluaces@hotmail.com

Resumo: Recadádiva de 185 locucións, fórmulas e refráns galegos da comarca do Ortegal (NO de Galicia) que son da acordanza e uso actual do colector, da súa familia e veciños.

Palabras clave: Fraseoloxía galega, paremiología, traballo de campo, fraseografía espontánea.

Abstract: Compilation of 185 Galician idioms, expressions and proverbs from the Ortegal area (NW of Galicia) remembered and currently used by the gatherer, his family and neighbourhood.

Keywords: Galician Phraseology, Paroemiology, fieldwork, spontaneous phraseography.

A seguinte recadádiva é o resultado da miña memoria persoal e da miña preocupación de home de oitenta anos que non encontra nos dicionarios certas maneiras de dicir usadas por aquí entre nós dende sempre ou que mesmo van desaparecendo do uso das novas xeracións coa evolución natural da lingua. Que en moi pouco tempo a nosa sociedade agrogandeira e mariñeira estea pasando a ser unha sociedade maiormente urbana ten moito impacto na lingua: e este impacto e moi intenso na fraseoloxía, porque se alteran os referentes visibles de moitos modos de dicir. A natureza escurécese e iso é unha perda, porque non só desaparecen imaxes, ideas e palabras senón tamén saberes e técnicas. Esta preocupación é a que tamén me levou a crear un Museo Etnográfico propio en Meixido (Ortigueira, A Coruña)¹ no que teño expostas algo máis de tres mil pezas da cultura agraria tradicional.

O ámbito no que esta fraseoloxía está viva e é de circulación común é a comarca do Ortegal, situada no NO de Galicia. Máis concretamente, procede da miña parroquia (San Paulo dos Freires) e das parroquias da redonda (Santiago de Cuiña, San Sebastián de Devesos, San Salvador de Couzadoiro, San Cristovo de Couzadoiro e San Xulián

Data de recepción: 22.5.2014. Data de aceptación: 24.9.2014.

¹ Situado en Meixido (San Paulo dos Freires)- 15332 Ortigueira (A Coruña). Aberto sábados e domingos de 11:00 a 14:00 e de 17:00 a 20:00. De luns a venres con cita previa. Tf.: 34+ 981 422 258.

de Senra), todas do concello de Ortigueira. Só media ducia de expresións recollinas na parroquia e vila de Santa Marta de Ortigueira.

Para ben ser, cómpre advertir que esta fraseoloxía é común a unha zona máis ampla e por iso a dou como fraseoloxía e paremioloxía da Comarca do Ortegal. E nisto tamén debo aclarar que esta Comarca do Ortegal comprende hoxe os concellos de Cariño, Cerdido, Maañón e Ortigueira; e que, antes da última reforma administrativa, tamén comprendía os concellos de Cedeira (agora na comarca de Ferrol-Terra) e As Pontes de García Rodríguez (agora pertencente á comarca do Eume).

1. Locucións

1. **andar ás apalpadas.** Ser noivos e ter momentos secretos de intimidade, axudándose do tacto, coma tal, vénzose no muíño para que ninguén llelo saiba. *En tempos os mozos aproveitaban que se vián no muíño para andar ás apalpadas sen que ninguén llelo soubese Vexase vir do muíño.*
2. **andar coma un can tundado.** Andar avergoñado alguén por algunha falta grave ou por algún delito que cometeu. *Fulano fixo o que non debía, a xente sábeo e agora anda coma un can tundado.*
3. **ás anchas.** Sen ter ningún problema en que cavilar. Úsase con verbos como *durmir, estar* e outros. *A Xan tocoulle a lotería e agora dorme ás anchas.*
4. **baleira-lo saco.** Irse confesar co cura. Dise dos crentes cando van confesar. *¿Onde vai Marica? - preguntou a veciña. Vai baleira-lo saco - dixo o home da que se ía confesar.*
5. **botarlle pan ó caldo.** Ter recursos económicos suficientes. *Cando unha familia se vale ben dicimos 'Esta xente bótalle pan ó caldo'.*
6. **bourar en ferro frío.** Intentar convencer alguén dalgún asunto sen conseguilo. É tan testán que intentar convencelo dalgunha cousa éche bourar en ferro frío.
7. **cargar co lote.** Casar cunha persoa que xa ten un ou máis fillos dunha parella anterior. Úsase máis referido a mozas con fillos previos. *Andrés cargou co lote que deixou Rufino.*
8. **cheirar a chamusco [nunha casa].** Haber voda inminente nunha casa ben porque se ven preparativos de banquete nupcial ou, máis ben, porque a moza arde de amor. É unha broma cariñosa entre os veciños para felicita-la familia e despois felicita-la noiva. Cabe pensar que antigamente se asaría unha boa peza, tal vez se sacrificase e chamuscase un porco. *Veño a esta casa, porque aquí cheira a chamusco. Na casa de Pedro, cheira a chamusco: o cura leu hoxe as proclamas da filla.*
9. **coma a cabra e o coitelo.** Moi mal, con mala convivencia. Úsase con verbos como *andar, estar, levarse...* *O Caxigo e mais o Silvestre eran tan amigos e agora están coma a cabra e o coitelo.*
10. **co saco baleiro.** Sen conseguir un obxectivo que se confiaba conseguir; sen nada. Combina preferentemente con verbos como *ir, vir, volver* e similares. *Naqueles tempos tiñas que levar unha recomendación pra que che empregasen un fillo no concello; e, cando chegabas e a praza xa lla deran a outro, volvías prá casa co saco baleiro.*

11. **durmir *ca perna estirada.** Dispoñer dos recursos necesarios para vivir. Ter de todo. *A Marica da casa de riba deixoulle unha boa herdanza un tío que lle morreu na Habana e agora pode durmir *ca perna estirada.*
12. **entra-lo vento de *embudo.** Vir do mar vento con moita força e moi frío ó pasar pola boca da barra. *Antonia viña de apañar un carabel de berberechos á praia de Morouzos - Ortigueira e, viña conxelada de frío, por mor do vento do Nordés que entraba de *embudo pola boca da barra.* Véxase *ir un frío que pela coma na boca da barra.*
13. **estar gordo coma o bacallau polo rabo.** Estar fraco. Soe dicirse con intención de burla da persoa ou do animal que está fraco dado que o bacallau polo rabo é moi delgado. *O mozo de Antonia, a nosa veciña, antes era gordo e agora, está coma o bacallao polo rabo.*
14. **facerlle á lebre un nó no rabo.** Intentar consegui-lo que xa non é posible. Un cazador que andaba de caza ás lebres preguntoulle a un rapaz que estaba alindando as vacas, se vira por alí algunha lebre, o rapaz díolle: *Mire, naquela toxeira hai unha, ¿Non lle ve as orellas? Tirelle. Non -dixo o cazador-, sacude a toxeira para que saia.* O pequeno obedeceu e, cando saíu a lebre, o cazador meteuelle dous tiros e non a matou. Daquela dille o rapaz: *A lebre que corría e vostede que a axotou, agora fágalle un nó no rabo.*
15. **falso coma as mulas.** Persoa de comportamento imprevisible e traidor. *Xan do Perico é falso coma as mulas: nunca sabes cando che vai dar un couce.*
16. **falso coma a vaca que da couces á canada pra verte-lo leite.** Persoa de comportamento imprevisible e traidor. *Hai vacas un pouco imprevisibles que, cando as moxen, por veces danlle un couce á canada e verten o leite. Non te fies del, que che é falso coma a vaca, que dá couces á canada para verter o leite.*
17. **ir coma a tres nun cesto, e o cesto polo río abaxo.** Encontrarse unha persoa nunha situación difícil. *Vai coma a tres nun cesto, e o cesto polo río abaxo.*
18. **ir [unha cousa] coma a correá no lume.** Ir a menos, empeorar, porque a correá no lume sempre vai a menos: encólrese e arde. *-¿Que tal che vai o negocio? -Coma a correá no lume.*
19. **ir coma a tres nun cesto, e o cesto polo río abaxo.** Encontrarse unha persoa nunha situación difícil. *Vai coma a tres nun cesto, e o cesto polo río abaxo.*
20. **ir un frío que pela coma na boca da barra.** En tempo de inverno na boca da barra vai moi frío. A *barra* é un conxunto de área que as correntes mariñas van traendo para esta enseada de Ortigueira e vai formando bancos de área que están somerxidos a ambos lados da entrada da ría de Ortigueira fronte a praia e soamente quedan ó descuberto cando a marea é moi viva. Os barcos, para cruzar por este canal van dirixidos polo práctico do porto, para que non embarranquen na area. As ondas do mar batén contra os bancos de area que hai fronte á praia de Morouzos (Ortigueira). Cando o vento zoa do N-NE entra, de *embudo dende a Estaca de Bares e o cabo Ortegal ata a dita barra que se atopa na enseada entre os coutos de Figueiroa e o de Ladrido e, ó entra-lo vento de *embudo na boca da barra, zoa forte e vai más frío. Fóra da barra xa non vai tanto frío. *Vaiche un frío que pela coma na boca da barra.*

21. **máis pesado có pé do muíño.** Persoa insopportable falando. O pé do muíño é a pedra cilíndrica e fixa sobre a que rola outra (a moa). O pé do muíño pesa moito para que non se move a tempo de moer. *O Farruco non hai quen o aguante cando se pon a falar da Guerra de África: éche más pesado có pé do muíño.*
22. **mezar fóra do ouriñal.** Contar mentiras; ser persoa mentireira. *Prudencio, cando conta algo, mexa moito fóra do ouriñal.*
23. **non agarra-lo ferro por onde queima** Ser un folgazán; traballa-lo mínimo posible. *O Xacinto non che é traballador: non agarra o ferro por onde queima.*
24. **non matar unha mosca co rabo.** Ser persoa ineficiente. Dise do animal sen rabo, e tamén da persoa que é moi parada, lenta, ineficiente. *Non mata unha mosca co rabo.*
25. **non ser trigo limpo.** Ter mala reputación. *Culás non me parece que sexa trigo limpo: con moita diplomacia todo o quere pra el.*
26. **parecer un pito sorollo.** Estar raquítico; non medrar. Refírese a calquera animaliño que non medra como os outros, que está raquítico, ben sexa por enfermidade ou por defecto de nacemento. Non fai mención ós humanos. *Ese cadelo parece un pito sorollo.* A forma común nesta comarca é *sorollo*, é variante, con palatalización, da forma estándar *serodio*. Eu sempre escoitei *pito sorollo*, aquí nunca se dixo *serodio*.
27. **saber [algo], que arde no candil.** Ser comida que leva ben graxa, sobre todo a sopa de pan. Aínda que noutras partes de Galicia se refire ó viño, aquí refírese só á comida. *Esta comida sabe que arde no candil.*
28. **saír a fume de carozo.** Fuxir a toda presa. Saír [alguén] correndo por algunha trasnada que fixo sen mala intención. *Farruco asustou o cabalo e por pouco tira co cabaleiro e Farruco saíu a fume de carozo.*
29. **ser tan lixeiro coma a *viruta cando está ben seca.** Ser home de pouco peso, que non ten formalidade. A motivación é que a labra da madeira seca pesa pouco e por iso se di de quen non é formal. *Cando mira-los feitos e as palabras de Fulano, ves que é tan lixeiro coma a *viruta cando está ben seca.*
30. **ser un *mexamorna.** Ser persoa que non ten decisión para ningunha cousa.² *Tanto lle dá arriba coma abaxo: é unha mexamorna.*
31. **ser unha ave perdida.** Ser persoa que non ten paraxe en ningunha parte, nin se preocupa por ter nada de seu. *Fulano é unha ave perdida.*
32. **ter [alguén] moita guirivila / haber [nalgún lugar] moita guirivila.** Chufarse alguén sen ter grande motivo. Considero que é moi importante recoller ben esta locución e vou relatar tal como a escoitou miña nai, a quen eu lla escoitei contar varias veces. Ia ela para o mercado de Ortigueira e atopou cun grupo de xente que ía tamén cara á vila. Neste grupo ía home que vivía nun dos lugares da Montaña máis unha muller que era da mariña. Ata hai poucos anos a xente da Mariña tiñase por máis importante cá da Montaña. Esta mariñán deu en lle chufar ó

² N. da Red.: *Ser un mexamorna* aplicase a aqueles que nunca toman partido por nada e carecen de iniciativa. [<http://haiucu.blogspot.com.es/2006/04/un-idiolécto-de-meu.html>]. [8.9.2014].

montañés o ben que se vivía na Mariña, todo era moito mellor que o doutras bisbarras. O home foína escoitando e cando lle pareceu que a muller levaba contado bastantes loanzas, díxolle el:
- ¿Sabe vostede o que estou pensando?
- ¿E que, señor? - Pois que na Mariña haille moita guirivilla. - ¿E logo que é a guirivilla? - preguntou ela. - Pois elle que, cando a miña muller vai muxi-la vaca, ainda que a canada vén mediada de leite, a espuma reverta pra fóra desta. A esa espuma elle ó que lle chamamos guirivilla. A muller calou.

33. **verter no río coma un cesto vello.** Contar moitas mentiras. Os cestos, por estaren trenzados con vergas, gardan sólidos pero non líquidos. E, se o cesto está vello e roto, pode non gardar tampouco sólidos. *Fulano verte no río coma un cesto vello.*
34. **vir do muíño.** Vir de estar en segredo coa moza, vir de andar con ela ás

apalpadas. Dise dos que son noivos ás escondidas. A frase nace de cando os muíños eran o lugar e ocasión de encontro secreto dos noivos pero sempre quedaba á vista a proba da roupa enfouzada en fariña. *¡Viñache do muíño! Sempre se ha de descubrir por onde un anda.*

35. **vir enfariñado.** Vir de estar en segredo coa moza, vir de andar con ela ás apalpadas. Dise dos que son noivos ás escondidas pero a xente sempre llelo nota nalgún pequeno detalle (por traer na roupa algo de fariña). *Pedro mais Amalia dise que son noivos ás apalpadas e algo debe de haber, porque onte os doux tiñan a roupa algo enfariñada; seguro que pola noite se viron no muíño ás escondidas.*
36. **vivir de mancoca.** Vivir á conta do que outro ten. *Xan vive cuns parentes que son moi ricos e non traballa: vive de mancoca.*

2. Fórmulas

37. **¡Agora, gugurugú mandín!** Fórmula que expresa que a situación no momento de falar xa non ten remedio. Véxase *Os que me daban.*
38. **As cousas, claras; e o chocolate, espeso.** Fórmula que se usa para decir que se contan ou deben conta-las cousas como son *sen andar con voltas*. *Marica contas as cousas claras coma a auga da fonte.*
39. **¡Así paga o demo a quen o *sirve!** Fórmula que se usa cando un pide axuda a unha persoa a quen previamente ten axudado pero el agora non corresponde. Aínda que o normativo é *sirve*, aquí dise **sirve*.
40. **¡Chufa, carracha, que logo vén o vrao!** Dise cando alguén se chufa sen ter moito de qué, pero ten esperanza de chegar a ter. *A carracha a boa vida pasa no vrao.*
41. **Desta auga non beberei.** Dise cando alguén quere asegurar que un nunca pensa facer semellante cousa [coma a cousa da que se está a falar]. *Xacinto, dixo, eu desta auga non beberei.*
42. **¡É ben segredeiro!, garda o que come despois que o ten no papo.** Fórmula irónica, que significa que conta todo o que lle contan a el. Xoquín, canto sabe, canto conta.
43. **¡É ben segredeiro!, garda outro tanto coma a porta da vila.** Fórmula para decir que alguén non garda segredo ningún: na porta da vila era onde se contaban e comentaban tódalas novas.

- Tamén se di, coa mesma intención, que *a porta da vila non ten cancela*.
- 44. Latrica, que te latrique o demo.** Aplicaselle á persoa que protesta (*roña*) seguido, áinda que non teña motivo pra roñar. *Xoana, colléche-lo costume de rifar seguido cos da casa: se deixámolo-la porta aberta, protestas e, se a pechamos, tamén protestas. Latrica, que te latrique o demo.*
- 45. ¡Moitas *limosnas collen nun saco!** Dicíao o que non tiña nada, cando chegou a ve-lo seu saco cheo de esmolas.
- 46. Moito fu fu e pouco ñameñame.** Fórmula coa que se critica que alguén se gabe de ter abundancia de todo, cando, á hora da verdade, non ten nin que comer. *Fu fu* é onomatopea da ostentación (quizais polo ruído que facía o rozamento de roupas de tecidos caros) e *ñame ñame* é onomatopea da acción de mastigar. En definitiva, moita barulla para pouco proveito.
- 47. ¡Morra o burro e morra farto!** Úsase cando un se excede comendo dunha comida que lle sabe ben. *Patricio, xa comera abondo pero mirou para o doce que quedaba na bandexa e comeuno mentres dicía 'Morra o burro e morra farto'.*
- 48. ¡Morra o can e morra (tamén) a rabia!** Fórmula que se usa cando morre a persoa que lle ten feito moito dano a outra, querendo dicir que o falante desexa esquecer todo o que pasou con esa persoa.
- 49. ¡Naceu un corvo branco!** Dise cando se recibe algo de quen nunca dá nada a ninguén. Coma tal, cando vén de visita pero, desta vez, trouxo un bo obsequio. *¡Vaia! - dixo a ama- fulana nunca trouxo nada e desta vez veu cun pito*
- máis unha pita que logo ha de comezar a poñer. ¡Naceu un corvo branco!*
- 50. ¡Nin tanto, nin tan pouco!** Recomendación de non pasarse, nin tampouco quedarse curto cando se fai algo. *El pasa de estar mañá e tarde *ca moza a botar, se cadra, díusas semanas sen falar con ela. Nin tanto nin tan pouco.*
- 51. Non está o alcacer pra gaitas.** Dise cando unha persoa está de mal humor e non ten gana de bromas. *Rosa está enfadada co mozo e non ten gana de festas. Non está o alcacer pra gaitas.*
- 52. No meu carro non vai á misa.** Fórmula que expresa que a persoa de quen se fala non é de confiar, porque só anda ás comenencias dela. *O veciño da casa de riba quere que lle cambie a leira mellor que teño pola del, que é moito más cativa cá miña. No meu carro non vai á misa.*
- 53. O burro diante, pra que non se espante.** Dísselle ó que, cando conta algo no que participaron varias persoas, di *Eu e ti*, ou *Eu e el; eu e mais ela*, poñiendo diante o pronome de primeira persoa.³
- 54. O falar non ten cancelas.** Úsase cando alguén di barbaridades que ninguén

³ N. de Red. Esta corrección debe proceder da escola, porque en castelán prescribese como norma de cortesía *tú y yo*; coma en inglés *you and I / you, she, and I* mentres que en galego *eu e ti* é o habitual. Isto tamén acontece no italiano (*io e te*) e en latín (*ego et tu*): No latín xa Plauto usa o *ego et tu*: *Talentis magnis totidem, quot ego et tu sumus* (*Mostellaria* 3,1,114). Na Biblia Vulgata nunca encontramos a secuencia *tu et ego* senón sempre *ego et tu*, coma nestas tres citas do Antigo Testamento: *de verbo autem quod locuti fuimus ego et tu sit Dominus inter me et te usque in sempiternum* (*Samuel* 20,23). *memini enim quando ego et tu sedentes in curru sequebamur* (4^{Reis}, 9,25); *cui ille respondit ut ego et tu sicut populus tuus sic et populus meus tecumque erimus in bello* (2 *Crón.* 18,23).

cre. Xan contou na taberna que collera moitas patacas e grandes: unha disque pesa máis de tres quilos. Un dos que estaban á escoita, dixo: ‘O falar non ten cancelas’.

55. **Pouco más dá o fol que as amarrallas.** Fórmula para cualificar dúas persoas de pouco prestixio. As amarrallas eran de coiro de cabra, coma o fol; e, se o fol ía vello, as amarrallas tamén. O fol usábase para leva-la gra a moer ó muíño. Aínda lembro ver un fol na nosa casa, cando eu era un cativo, xa non se usaba para nada. Tanto o fol coma as amarrallas valía poucos cartos.
56. **Tanto monta Xan coma Pirillán.** Dise de dúas persoas de pouco peso, pouco serias. *Xan e más Pirillán, se os poñen*

na balanza, queda en equilibrio, non sobe nin baixa ningún dos dous pratos.

57. **Toda a leria é súa.** Dise do que parola seguido sen deixar fala-los outros. *Xan non pecha a boca en todo o tempo e non deixa fala-los outros. Toda leria é súa.*
58. **Todo é peixe, o que non o queira que o deixe.** Todo (o que hai aquí) é igual, non hai en que escoller.
59. **Un pé aquí e outro aló.** Fórmula que se usa, maiormente cos rapaces, para apuralos cando se mandan a un recado, para que non paren no camiño, para que volvan axiña.
60. **¡Vaia o demo *ca carrada!** Dise cando alguén resolveu con ben un asunto que lle ocasionaba moitos problemas. Por aquí dise máis *ca que coa*.

3. Refráns

61. **A abundancia fai a barateza.** Cando hai moita abundancia, as cousas páganse menos. *Un veciño estaba moi ledo porque collera moitas patacas. E o outro díxolle “Nin por iso é mellor ano: a abundancia fai a barateza”.*
62. **A bragas enxoitas non se collen as troitas.** Para colle-las troitas coa man hai que mollarse, hai que meterse no río. O refrán quere dicir que o que algo quer ter primeiro ten que suar.
63. **A coda que está pra un, non hai can que a roia.** Aínda que nós o queiramos desviar, o destino ha de segui-lo seu camiño. Aínda que neste caso a rima non sexa perfecta (*coda – roia*), por esta terra sempre se lle chamou *coda* (e non *codia*) tanto á do pan coma á terrestre. *Pedro quería casar con Marica; mais ela agardaba que lle viñese outro más guapo. Pero, como non veu, casou co Pedro, porque a*

coda que está pra un non hai can que a roia.

64. **A comida que sobra é a que farta.** Cando sobra comida, é que un xa vai farto.
65. **A esperanza nunca se perde, aínda n'a perde a galiña polos dentes.** A esperanza é ilusión e, se esa se perde, perdeuse todo. Que a galiña chegue a ter dentes, é imposible pero, precisamente por ser imposible, o refrán concreta nese soño irrealizable da galiña a esperanza que nunca se perde de ter ou facer algo. É máis común a forma breve que só ten as cinco palabras pero a forma plena deste lemaescoiteina moitas veces.
66. **A falta de pan, boas son papas.** Tamén se di, *A falta de pan, boas son tortas.* A torta é fariña amasada coma a do pan pero cocida co graxa nunha tixola. Cando non hai pan, bo é que,

- polo menos, haxa papas ou tortas. Apíllase a todo tipo de carencias.
67. **A fame en Galicia vén nadando.** Ano de moita chuvia, ano de mala anada. Pra que a colleita sexa boa, debe chover; pero non de máis, porque as plantas tamén precisan que faga moito sol.
68. **A mal pagador nunca lle faltan desculpas.** É frecuente que quen nunca paga o que debe sempre ande buscando razóns para xustificarse e, inda por riba, queira quedar ben.
69. **A mal tempo, boa cara.** Tras do malo, sempre ha de chega-lo bo. Díselle a unha persoa ou a unha familia que está a pasar por unha situación crítica para animala a pensar que tras do malo chegará o bo.
70. **A parola é boa prá feira.** Díselle a quen, en vez de traballar, está de parola con outra persoa. Dicíallo o amo ós traballadores cando se poñían de parola e non traballaban. Aínda que noutras zonas de Galicia a parola pode teñer significado de “verborrea”, nesta terra do Ortegal *parola* é “conversa” e a conversar sempre se lle chamou *parolar*.
71. **A sol posto, pouco díá queda.** Este refrán ten un primeiro significado real, referido á duración do día. Pero utilizase máis en sentido figurado: úsanlo maiormente as persoas que xa fixeron moitos anos, para expresaren que, polos anos que xa teñen, verosimilmente quedállas pouca vida.
72. **A xente de seu e gando alleo, calquera chega.** Chegar a ter *xente de seu* (do propio sangue, é dicir, fillos) é máis doado que facerse con *gando de seu* (da súa propiedade). Por iso o refrán ironicamente di que o fácil é chegar a ter *xente de seu pero gando alleo*. Nos tempos da miseria para os pobres era máis doado casar e ter fillos que gañar cartos para facerse con gando de seu. Os cartos non había onde os gañar pero os fillos non había que os mercar: viñan de seu. O gando, en cambio, poñíallelo o rico da parroquia, o cacique, que levaba a metade da cría que dese a vaca. Este é un refrán que describe con ironía a economía dos pobres labregos.
73. **Amiguños si, pero a galiña pola peseta.** O trato é trato, a amizade é á parte. Dicíallo o que lle vendía a vaca ó amigo, cando este lle pedía rebaixa no prezo da vaca. Curioso este falar de galiñas cando se tratava de vender e mercar unha vaca.
74. **Amoras á moreira, canadas á silveira.** En tempo de amoras hai pouca herba no prado porque non medra debido á seca, e sen herba a vaca non dá leite.
75. **Ano de moito enxame, ano de pouca melada.** Cando a abella cría moito, non dá feito mel pra mante-la cría e mais pró dono.
76. **Boi ceibo, de seu se lambe.** O que vive só, non ten quen lle berre.
77. **Burro mal rapado, ós oito días igualado.** Tamén se di do home mal rapado.
78. **Cabra que estás na pena, o que por outro ves, a ti te espera.** O que vexas que lle fan ós outros, hancho de facer a ti tamén.
79. **Cada gallo dorme no seu poleiro e cada can no seu palleiro.** O home debe durmir na súa casa.
80. **Cambiarás de muiñeiro, pero de ladrón, non.** Os muiñeiros teñen sona de maquiar máis da conta.

81. **Cando a barra de Ladrido ruxe, inverno forte.** Véxase o dito en *ir un frío que pela coma na boca da barra*. A rima con *forte* parece pedir *roxo*: pero nesta zona dicimos *ruxe*. A barra de Ladrido está na desembocadura do río Baleo entre a parroquia de Ladrido e a illa de San Vicente, á entrada da ría de Ortigueira. Queda a sete quilómetros en liña recta. Se nos situamos na miña casa (Meixido – Freires), quedámos xusto ó N. Cando esta barra se escoita desde certos lugares é sinal de inverno. A barra de Ladrido escóítase dende o lugar de Meixido cando o vento está en calma pero, pode que, cando chova neste lugar, xa faga tamén vento coma nos demais lugares. Cando mellor se escoita é no outono e co vento en calma. Disto podo dar fe. Vázquez Saco (2003:494,12824) ofrece esta variante coincidente coa anterior: *Cando brúa a barra de Ladrido, bois ó abrigo.*
82. **Cando brúa a barra de Ortigueira, bois á leira.** Vázquez Saco (494,12817) cataloga este refrán como prognóstico de bo tempo e isto permítenos matizar ainda algo máis: a barra de Ladrido e a barra de Ortigueira están na mesma enseada a entrada da ría de Ortigueira, soamente as separa a mentada illa de San Vicente pero soan diferente: na de Ortigueira as ondas do mar baten contra os bancos de área da Praia e ruxe menos; mentres que na barra de Ladrido o mar bate contra os cantís de dita illa e dos do couto de Ladrido, ruxe máis forte, e síntese de máis lonxe. Este é o motivo de escoitarse dende Meixido. Referente ós refráns de Vázquez Saco, os dous están acertados: seguro que el recolleu información en dous lugares opostos un do outro. O que coincide co meu tivo que darlo alguén desta bisbarra e, o outro, tivo que o recoller pola outra banda da ría entre as parroquias da Pedra e de Sismundi que quedan na ladeira do cabo Ortegal, un lugar ó que a barra de Ortigueira lle queda ó Leste. Cando o vento está do Leste, nesta comarca fai mellor tempo que cando o vento zoa doutros cuadrantes, pero, insisto en que, para que se escoite a barra tanto nun lugar como no outro ten que estallo vento en calma ainda que se levante antes de comezar a chover.
83. **Cando a néboa asoma no couto da Penoseira, pon os baldes á goteira.** O couto da Penoseira está no alto da parroquia de Cuiña e esta queda a carón da de Santa Marta de Ortigueira, no centro da comarca. O couto ten 250 m. de altura preto da ría de Ortigueira e, cando a néboa o cobre, ainda que sexa pouco, algo ha de chover.
84. **Cando a ral croa na fonte e o sapo canta no valado, xa o tempo está temperado.** Anuncian que vén o bo tempo. Aquí chamamos *ral* á rá.
85. **Cando ó home lle apunta o bigote e á muller a teta, cascaralleta.** Cando nace o bigote e a teta, tamén esperta o desexo sexual.
86. **Cando do nordés chove, ata as pedras move.** Cando chove do nordés, chove forte, ainda que nesta comarca chove poucas veces cando o vento está Nordés.
87. **Cando o galo pica a galiña, sinal de pitos pró ano; cando a galiña pica o galo, sinal de pitos axiña.** Dice cando a femia busca ó macho.
88. **Cando o lume eschareta, inverno á porta.** A leña, se está húmida,

- eschareta. A palabra *escharetar* significa chispear, saltar chispas con ruído más ou menos forte.
89. **Cando o mar está en abalo, o muíño de marea está parado; cando a marea baixa, xa o muíño pode moer.** O muíño do mar que hai na ría de Ortigueira só moe cando a marea está en debalo porque moe coa auga que se encora na presa (feita cun muro de pedra que ten unha comporta que hai que pechar cando a presa está chea co abalo da marea). Así que este muíño só pode empezar a moer cando o nivel de auga da ría é más baixo co da auga encorada na presa.
90. **Canta rula naquel souto, ¡pobre do que agarda polo que está na *mao doutro!** Expresa a desesperación do que espera por algo que lle prometen e non llo chegan a dar. Nesta comarca dicimos *mao* por *man*.
91. **Canto menos vulto, máis claridade.** O moito vulto ás veces engana.
92. **Chega a más o pouco ben repartido que o moiito mal administrado.** O que é ben repartido sempre chega; o mal administrado, chegará ou non.
93. **Colle fama e déitante a durmir.** O que é famoso sempre o admiran e isto facilítalle levar unha vida tranquila.
94. **Criado novo, pan e ovo; criado vello, dáselle un codelo.** O novo é sempre más apreciado.
95. **De burro pra baixo, non hai menos besta.** Dise da persoa pouco intelixente.
96. **De noite tótolos gatos son pardos.** Tras da escuridade escóndese todo.
97. **Desconfía e acertarás; confía e perderás.** O que de todos se fía, fracasos ha de levar.
98. **Deus dea a pereira e eu á súa beira.** Cando teña peras, algunha sempre me ha de tocar.
99. **Día de moito, véspera de nada.** O que hoxe ten moito, mañá pode verse sen nada.
100. **Dime con quen andas e eu che direi quen es.** Se andas cos malos, malo has de ser ti tamén; se andas cos bos, ti tamén serás bo.
101. **En agosto está a auga tras do toxo.** Aínda que é verán, en agosto tamén chove por veces.
102. **En agosto secan os montes e en setembro as fontes.** Se o verán dura ata setembro, non só secan os montes: secan as fontes tamén.
103. **En San Xoán as nove con día dan.** As nove, pola hora solar, dan con día.
104. **Gaiotas en terra, mariñeiros á merda.** Cando hai temporal, as gaiotas van para a terra e os mariñeiros non poden saír pescar.
105. **Hai amores que non matan, pero mortifican.** Fala este refrán dos amores que non son correspondidos
106. **Hai que limpar cando vai vento.** Hai que aproveita-la ocasión cando a hai: pode que non a volva haber.
107. **Home casado, nin muller é.** O home desde que casa, anda por onde lle manda a muller.
108. **Leve o demo ó dente que come a semente.** O que come a semente mal pode ter que comer para o ano que vén.
109. **Máis vale auga da carne que carne da auga.** Mantén máis un caldiño de carne que o peixe.
110. **Máis vale o vello co uso, que o novo co fuso.** O saber non se aprende só nos libros: tamén se adquiere cos anos.
111. **Mais vale ter que desexar.** Dío quen está gordo, cando alguén fai a risa del.

112. **Moita pompa na praza e merda na casa.** Aplícase ás persoas que queren aparenta-lo que non son na realidade.
113. **Muller barbuda, de lonxe se saúda.** Muller barbuda, pon respecto.
114. **Muller morta, cento á porta.** O home viúvo disque ten moitas oportunidades de volver casar.
115. **Muller rabuda e can rabeno aparta deles coma do demo.** Ambos son falsos.
116. **Na casa do ferreiro, coitelo de pau.** O oficial fai primeiro o traballo de encarga que o traballo da casa.
117. **Nin todo o monte é ourego, nin todo o que reloce é ouro.** Nin todo o que se ve é verdadeiro.
118. **Non hai mellor cuña cá do mesmo pau.** Non hai mellor recomendación cá dun familiar. Variante local que contradí a más estendida, que di que a do mesmo pau é a cuña peor.
119. **Non hai palleiro sen palla.** O que come pouco non engorda.
120. **Non hai sábado sen sol nin moza sen amor.** Raro ha de se-lo sábado que non haxa unha raiola de sol, ou unha moza sen amor.
121. **Non se pode estira-lo pé máis do que dá a manta.** Non se pode gastar máis do que un ten.
122. **Nunca chove a gusto de todos.** Por moito que tarde en chover, a algúm sempre lle ha de vir mal a auga.
123. **Nunca faltou un roto pra un descosido.** Sexas da condición que sexas, sempre has de atopar outro do teu igual.
124. **Nunca se sabe de quen é a albarda ata que morre o arrieiro.** No suposto deste refrán, a albarda do arrieiro era emprestada.
125. **O amor verdadeiro entra polo mexadeiro.** Sen sexo, o amor non é completo.
126. **O burro meteralo no río, pero ¡de aquí a que beba...!** Aínda que sexa burro, o que non ten sede, non bebe.
127. **O demo ten unha manta mais unha choca: o que a manta tapa a choca o destapa.** Tarde ou cedo, todo se chega a saber.
128. **O fol cando vai pró muíño, vai cheo, cando volve vén medio baleiro.** Este refrán expresa veladamente que o muíñeiro maquia moito máis do que lle pertence. *Maquiar* era collar para si [o muíñeiro] unha parte proporcional da fariná que moera o seu muíño: este pagamento en especie ó muíñeiro chamábase precisamente *maquia*.
129. **O mal veciño torna a auga toda pró seu prado.** Dise dos que todo o queren para eles.
130. **O mentireiro tamén conta alguma verdade: o malo é saber cando a conta.**
131. **O mentireiro ten os dentes raros.** O que é mentireiro váselle as mentiras polo medio dos dentes.
132. **O monte de cardo pra min o gardo; o de silva prá miña filla; e o de braña prá miña nora.** O monte mellor para min, o regular para a miña filla e o máis malo para a nora.
133. **O paxaro, cando chove, mete o rabo na silveira.** As silveiras (e os muíños) eran o lugar de encontros amorosos da mocidade. Noutros lugares eran as xesteiras pero nesta bisbarra había moi poucas xesteiras, por iso se compara coa silveira e non coa xesteira. Este refrán, coma moitos, ten unha forma ampliada que se converte en cantiga popular: esta é a continuación: *Así fan*

- algunhas nenas, cando non hai quen as queira.*
134. **Ó pé do ovo pon a galiña.** Hai o costume de lle deixar á galiña un ovo no niño onde está afeita a ir poñer, para que non cambie de niño. Por iso se di: *Un ovo tira polo outro* e tamén *Un carto tira polo outro*.
135. **O que ó vello non quer crer, ou é cego ou non quer ver.** O saber non só se aprende nos libros, tamén se aprende cos anos.
136. **O que dá consellos, non dá pan.** Os consellos poden axudar pero, se non se traballa, non hai pan.
137. **O que do seu fai alleo, mete as brasas no seo.** O que empresta algo e non llo devolven, perde o emprestado mais o amigo.
138. **O que delas ten, delas perde.** Non todo son ganancias nesta vida. Neste caso *delas*⁴ refírese a calquera obxecto, ben sexa material ou inmaterial, do que dispoña unha persoa e que o poida perder todo ou parte del.
139. **O que é amigo de saber, tamén é amigo de contar.** Hai xente que anda sempre preguntando cousas para logo ilas contar a outra parte; coma tal, ilas escoitar na taberna, pra logo ilas contar el ó muíño: o refrán avisa da indiscreción.
140. **O que lonxe quer chegar, atrancos no camiño non lle han de faltar.** Para chegar lonxe hai que vencer moitas dificultades.
141. **O que pra ti non queiras, non llo deas a outro.** O que non vale para ti, tampouco valerá para outro.
142. **O que pexegos ha de roubar, en marzo os ha de alertar.** O pexegueiro madura no mes de setembro pero florea no mes de marzo.
143. **O que se esconde, por algo se esconde.** Algunha trasmada fixo. O pequeno da casa de baixo abriulle a cancela ás ovellas e foron come-lo maínzo doutro veciño: agora el non se atreve a ir alí.
144. **O que sementa antes da Sanluca colle moita palla e pouca manduca.** O trigo que se sementa cedo ten máis tendencia ó encamado. Se chove moitos días seguido cando está na floración, o trigo déitase contra o chan e non se volve a erguer de todo: nese caso dá a mesma palla pero dá menos gra. E, claro, antes da Sanluca (18 de outubro) era moi cedo para sementa-lo trigo.
145. **O que ten rabo de palla, sempre ten medo que lle arda.** Quen ten algúns mal feito sempre ten medo a que o descubran.
146. **O que todo o quiere, todo o perde.** Dise daquel que é tan cobizoso que perde o pouco por querelo todo. *A Xan mercábanlle unha casa vella que tiña á venda e pagábanlla ben pero el ainda quería más e, cando veu o inverno, co temporal, caiulle. O que todo o quiere, todo o perde*
147. **O segredo que é cousa de dous, xa non é segredo.** Cando o segredo pasa de un, xa non é segredo.
148. **O tempo de afiar non é tempo perdido.** A ferramenta ben afiada corta mellor e avanza máis o traballo.

⁴ N. de edición: *deles...deles* é un arcaico distributivo que significa “uns... outros”. Aínda se rexistrou nalgúns lugares da prov. da Coruña en 1980 pero tamén aparecía nas *Cantigas de Santa María* (325, 54-58): *E ascuitou húa peça / e oyu falar os mouros / que yan cavar as vyas, / deles brancos, deles louros; / e oyu mogir as vacas / e oyu bruyar os touros / e diss*: “En terra de Tanjar / me sóo como soya.” / Con dereit’ a Birgen santa / á nome Strela do Dia...

149. **Ollos que non ven, corazón que non sente.** A ausencia fai esquece-lo amor.
150. **Onde hai troncos logo se fan cachelas.** O que ten algo aforrado sempre ten algo de que botar man.
151. **Ónde irás, boi, que non ares.** Vaias para onde vaias, sempre has ter que traballar.
152. **Os cartos esvaran da *mao coma as anguiás.** Os cartos, se non se termaben deles, logo se esfuman. Por aquí dicimos *mao por man.
153. **Os poltros de Caaveiro dun ano saltan a sebe e de dous caen de cu.** Aínda que *Caaveiro* é un mosteiro relativamente próximo, a conciencia dos falantes refire este *Caaveiro* a un tal Xeremías Caaveiro (é dicir, é un apelido frecuente na parroquia do Freixo – As Pontes, que antes pertencia á comarca do Ortegal). Os *poltros* – como se lles chamaba antes – ata o ano maman e están brioso – pero, se teñen fame, non teñen gana de brincar. O que proverbializa este refrán é que o tal Caaveiro mantíña mal os *poltros* e, en vez de medraren, ían a menos.
154. **Os que me daban non os quixen, os que eu quería non mos deron; e agora, gugurugú mandín.** Dise da persoa que quixo escoller moito con quen casar e tanto escolleu que despois quedou solteira. A primeira vez que o escoitei foi sendo aínda un neno, a unha amiga da avoa que viñera de visita á nosa casa. Estaban a falar dunha vella que, cando era moza, tivera moitos admiradores pero non quixera casar con ningún porque agardaba que viñese un príncipe; pero ese non veu, e agora casaba co primeiro que llo propuxera e por iso lle dicían */Agora, gugurugú mandín!* Agora xa ningún mira para ela. Agora queda para vestir santos. Todos estes ditos refírense sempre á moza que queda solteira.
155. **Ovella que berra, bocado que perde.** A ovella, mentres berra, non come.
156. **Polo San Miguel colle o varal e o carabel.** San Miguel celébrase o 29 de setembro, que é o tempo en que maduran as noces: polo tanto é o tempo de varea-la nogueira para que caian as noces e apañalas no cesto con asa, feito con vergas ou varas tecidas, que aquí chamamos *carabel*.
157. **Pra podelo crer, primeiro haino que ver.** Porque, aínda véndoo, por veces as apariencias tamén enganan.
158. **Pita de maio vale por dúas.** A pitas que nacen en maio comezan a poñer no inverno, cando as galiñas vellas mudan de pluma e non poñen.
159. **Por San Andrés, frío nos pés.** Por esta data xa o tempo arrefría. Así se oce. Certo que o normativo hoxe sería *Santo André*, pero non rima.
160. **Primeiro de andar ás maduras, hai que andar ás verdes.** Primeiro de comelas, hainas que cocer. Refírese ás patacas; pero tamén se usa para expresar que, para consegui-lo que un deseja, primeiro haino que suar duro.
161. **Quen corvos cría, os ollos lle comen.** Cando os fillos lle comen o que teñen os pais.
162. **Quen cos cans se deita, coas pulgas se levanta.** Aplicaselle a quen se mestura con xente de mala conduta.
163. **Quen de todos desconfía, tampouco nel se debe de confiar.** O que de todos desconfía, tampouco el é bo.
164. **Quen lonxe vai casar, faltas leva ou vai buscar.** Antigamente o normal era casar con persoa coñecida de vello.

165. **Quen mal anda, mal acaba.** O que é malo nunca ben acabou.
166. **Quen manda, non roga.** O amo non solicita que se faga o que el ordena: obriga a facelo.
167. **Quen moito adulá, algo quere.** Louvar unha persoa é unha maneira de consegui-lo que se desexa.
168. **Quen moito chufa, pouco manda.** O que moito chufa non é o que máis ten. Non se refire só á comida; refírese a todo en xeral.
169. **Se non fora o rabo empreñaba a becerra.** Se non houbera atrancos, todo ía ben.
170. **Se non queres levar patadas, non vayas á feira dos cabalos.**
171. **Se os primeiros tronos do ano proceden do mar, riqueza prós pescadores; se proceden da terra, bo ano prós labradore.** Dito moi estendido por toda esta comarca, ó que nunca lle atopei unha explicación científica: se cadra é unha crenza errónea.
172. **Sol de inverno que moito madruga, pouco dura.** Cando o sol madruga no inverno, non bota o día sen chover.
173. **Toda a terra é país.** Dise cando os costumes entre dous pobos son semellantes. Dicíao o criado que marchara dun lugar porque tiña que traballar moito e gañaba pouco; pero no sitio a onde foi parar era o mesmo ou aínda peor.
174. **Tras do cuco sempre vén unha pequena invernía.** O cuco vén coa primavera pero trae canda el dous ou tres días de chuvia antes de que se estabilice o bo tempo.
175. **Tres aves cruzan o mar, o cuco, a rula e o pantallar.**
176. **Tres cousas hai que sempre frías están, cu de muller, *rodilla de home e fociño de can.**
177. **Unha abella mala, descompón a alvariza.** Unha familia ben unida pódea descompoñer unha persoa rebelde.
178. **Unha *mao con outra se lava; e a cara con entrambas.** Este refrán expresa que, cando se recibe un regalo, hai que corresponder con outro. E, se o regalo é moi bo, aínda máis. Por aquí dicimos **mao* por *man*.
179. **Vale más *limosna de pobre que canto o rico dá.** O pobre dá do que ten; o rico dá o que el non quer.
180. **Vale más o pouco ben ganado que o moito mal adquirido.** É preferible o pouco ben gañado ó moito, se non foi ben adquirido.
181. **Vello que incha, na cova rincha.** Cando o vello incha, tarda pouco en morrer.
182. **Xente nova e leña verde, todo é fume.** O fume logo desaparece, daquela queda o esencial.

4. Dialoxismo

183. **Santa Marta de Ortigueira, a muller que come a nata, non ten sorte coa manteiga.** Dise da muller que é lambona; pero en realidade a utilización desta expresión é un diálogo tópico entre nós. Cando alguén de por aquí á

pregunta “de dónde é”, responde dicindo que é de *Santa Marta de Ortigueira*, o habitual é que o interlocutor de forma automática remate a frase dicindo *a muller que come a nata, non ten sorte coa manteiga*.

5. Wellerismo

184. **Unha vella dixo a outra polo furado da porta: “Métete na túa vida, a miña nada che importa”.** A que

estaba fóra, escoitaba o que a outra dicía desta.

6. Frase proverbial

185. **Millán as trae e Millán as leva.**

Este é un dito local que ten unha historia e que se usa referido a quen vén contando mentiras e a el tamén llas din para que as conte noutro lado. A historia deste dito local é a seguinte. Un home de aquí, que servira en África, cando o licenciaron, non falaba senón dos contos doutro compañoiro de servizo militar que se apelidaba Millán. Os veciños deste home, cansos de lle escoitar tantas

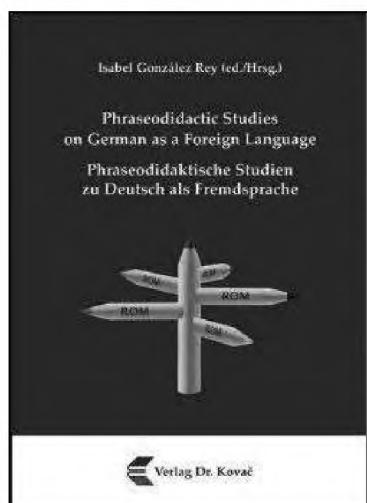
mentiras, cando o vían chegar á taberna, dicían humoristicamente *Ven ai Millán*. Pero outro veciño, que as tiña sempre presentes, contoulle varias mentiras e, cando o rebautizado Millán marchou, dixo este veciño: *Millán as trae e Millán as leva*. E a frase quedou no ámbito local co sentido que se especifica arriba⁵.

⁵ N. de ed.: Esta frase proverbial do Ortegal está construída sobre unha estrutura ben asentada no refraneiro pero referida á neve, ó cuco ou ás abellas. Do primeiro caso *A Santa Catalina* (25.11) *trae a neve na cestiña e o santo san Millán* (12.11) *trae a neve no pan*. (recollido en Cualedro). *O San Martiño* (25.11) *leva a neve no fuciño e o santo Millau* (12.11) *lévaa na punta do pau* (A Capela; Pol). *O cuco san Benito* (21.3.) *o trae e san Benito o leva* (11.7.). *As abellas na primavera, *Dios as trae e *Dios as leva. As abellas da Madalena, *Dios as trae e *Dios as leva* (común a toda Galicia). *O agosto leva e o agosto trae* (común).

Recensións

Reviews

GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language / Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač. ISSN 1614-5550; 138 páxs.

O afianzamento e progreso da fraseoloxía como disciplina científica que ten lugar ao longo das últimas décadas no ámbito europeo da investigación lingüística trae consigo a expansión cara novos horizontes aplicados. De feito, o desenvolvemento epistemolóxico de calquera disciplina parece un feito natural que a unha (necessaria) primeira etapa de preocupación por aspectos teóricos, terminolóxicos, metodolóxicos ou –no caso concreto da fraseoloxía– tipolóxicos e clasificadores, se suceda unha segunda fase de exploración das vías aplicadas. Dentro desta tendencia inaugurada de xeito máis temperán no panorama alemán coas investigacións de Kiuhn (1984; 1987; 1992; 1994), Wotjak e Richter (1988), Ettinger (1989; 1998), Hessky (1992; 1997), Hessky e Ettinger (1997) ou Lüger (1997)–entre outros traballos e autores– sobre a aplicación didáctica da fraseoloxía

e a praxe lexicográfica con fines didácticos do alemán como lingua estranxeira (*DaF*) inscríbese o volume editado por Mª Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela), no que, baixo o termo aglutinador de *phraseodidáctica* (ao que se acollen más estritamente as contribucións de Ettinger e Iglesias Iglesias), recóllense tamén traballos orientados á tradución de fraseoloxismos (Geck), a aspectos morfolóxicos (Castro Moreno) e descriptivos (Oro Cabanas), e á fraseografía (Strohschen; Mellado Blanco e Dobrovolskij); e que, ademais, transcenden o alemán para ocuparse adicionalmente do inglés (Oro Cabanas) ou incorporando o ruso (Dobrovolskij) ou o galego e o catalán (Geck) como linguas de contraste co alemán.

Os oito artigos que componen este libriño, publicado pola editorial Dr. Kovač dentro dunha serie titulada “Fremdsprachenunterricht in Forschung und Praxis” (vol. 22), contribúen, segundo destaca a propia editora na súa presentación (páx. 8), a realzar

o valor das expresións idiomáticas no contexto actual da aprendizaxe do alemán como lingua estranxeira e a promover certas pautas didácticas para a súa adecuada incorporación á clase de idiomas, todo isto baixo unha dobre premisa que se estende, case como un fío condutor, ao longo das achegas dos distintos autores: por unha banda, a idea de que a *corrección* (“accuracy”, en palabras de González Rey), “is not only a question of fluency and well-formed expressions but also of the learner’s ability to select the right words in the proper context (the so-called native-like selection, or *idiomaticity*)” (páx. 9); e, por outra banda, a convicción de que a chamada *competencia fraseolóxica* non ten por que verse relegada aos estadios máis avanzados da aprendizaxe, senón que o coñecemento da fraseoloxía (pasivo, en primeiro termo, pero tamén activo para segundo que clase de unidades) pode e debe potenciarase na aula dende niveis máis temperáns.

Sobre esta última idea inciden de xeito especial os dous primeiros artigos do volume, asinados por Stefan Ettinger (Universidade de Augsburg) e Nely M. Iglesias Iglesias (Universidade de Salamanca), que conforman, á súa vez, un primeiro bloque temático ao redor das condicións xerais e recomendacións para a adquisición das expresións idiomáticas. O artigo inaugural, do profesor Ettinger, articúllase ao redor de dúas preguntas nucleares: en primeiro lugar, que unidades da fraseoloxía deben aprenderse, e, en segundo lugar, en que nivel é conveniente facelo. A combinación da dilatada experiencia do autor como aprendiz, primeiro, e profesor, despois, de linguas estranxeiras, e o seu longo camiño como investigador deste campo de estudio son garantía da pertinencia das observacións plasmadas na súa intervención. Así, Ettinger apoia a introdución de certas fórmulas rutineiras dende as fases iniciais, e das colocacións e os sintagmas idiomáticos en estadios secundarios ou de ensino universitario. Facendo unha necesaria distinción entre o seu coñecemento pasivo –cuxo límite o establecería a ambición de cada discente en particular– e o seu emprego activo, ao que, non obstante, tan só se prestaría un número limitado de fraseoloxismos (“*Phraseme*”, como prefire este autor) favorecidos pola súa frecuencia ou disponibilidade na lingua, tal e como xa suxeriron para o alemán Hallsteindóttir, Šajánková e Quasthoff (2006) coa súa proposta dun *mínimo ou óptimo fraseolóxico* (“phraseologisches Minimum/Optimum”). A aprendizaxe dos refráns e das paremias, polo xeral, quedaría relegado, en cambio, aos niveis máis avanzados e a un coñecemento exclusivamente pasivo. De calquera maneira, Ettinger insiste na relevancia dunha aprendizaxe autónoma e adaptada ás necesidades particulares de cada discente, introducindo o criterio da *utilidade persoal* (“persönliche Nützlichkeit”) como o único filtro válido para responder adequadamente ás dúas preguntas que xurdían ao inicio da contribución.

A conclusións moi similares chega a seguinte autora, Nely M. Iglesias Iglesias, que analiza a transmisión da fraseoloxía idiomática dentro dunhas coordenadas didácticas específicas –a clase de alemán como lingua estranxeira de nivel B1 nun contexto de ensino universitario– e a partir da propia experiencia con dous manuais concretos: *Lagune 3 e studio d.* Como Ettinger, Iglesias recomenda potenciar a presenza da fraseoloxía xa neste nivel intermedio de aprendizaxe e facilitar polo menos o seu

coñecemento pasivo. O interesante desta contribución é a proposta do recurso ao cognitivo como estratexia para a recepción das expresións idiomáticas e a posta en relevo da motivación como criterio de absoluta relevancia didáctica. Para Iglesias, a recreación de imaxes propiciadas por certas expresións idiomáticas na lingua de estudo, a súa descodificación e as asociacións e comparacións que poidan xurdir coa propia lingua materna do discente, son condicións favorables ao fomento da competencia metafórica e idiomática do alumno e ao desenvolvemento do que a autora denomina un “Fingerspitzengefühl”, un sentido da intuición necesario e inherente ao proceso de adquisición de calquera lingua estranxeira e que aflora xa, sen dúbida, nese nivel de aprendizaxe.

De diversos aspectos da fraseoloxía contrastiva ocúpase o segundo bloque temático do libro, que abrangue as contribucións de Carmen-Cayetana Castro Moreno (Universidade de Sevilla), Sabine Geck (Universidade de Valladolid) e José Manuel Ouro Cabanas (Universidade de Santiago de Compostela). A primeira delas aborda algunas cuestións morfolóxicas do alemán que poden caracterizarse como anomalías do sistema, como son, entre outras, a formación do plural mediante o alomorfo -s en determinados préstamos e ata palabras autóctonas do alemán (*Lexikons, PCs, Mädels, Jungs*), ou a creación de compostos a partir de elementos foráneos (*Allroundspieler, teamfähig, nachgoogeln*), fenómenos, en xeral, achacables ao contacto do alemán con outras linguas e, en especial, ao influxo do inglés. A autora suxire algunas implicacións didácticas destas peculiaridades formais que poden resultar de interese para a clase de alemán como lingua estranxeira, pero que, ao non exceder o límitar monolexical (en ningún dos exemplos propostos), máis que xerar problemas de clasificación, como propón a autora (páx. 47), son de dubidosa adscrición á fraseoloxía.

O traballo Geck é totalmente pertinente para a investigación da fraseoloxía e, concretamente, da súa análise tradutolóxica. Nel, a autora propón unha serie de pautas encamiñadas a respectar o contido metafórico na tradución literaria fundamentadas na análise sistemática e rigorosamente documentada dunha selección de 81 metáforas cognitivas –case sempre asociadas ou encarnadas por fraseoloxismos– extraídas dunha das obras que pertencen ao denominado *canon* da literatura alemá de todos os tempos: *Die Leiden des jungen Werther*. O cotexo dun total de oito traducións máis e menos recentes desta obra ao español, ao catalán e ao galego, por unha banda, e o exame en detalle de ata trece casos organizados ao redor de tres niveis (“unproblematische Fälle”; “Metaphern und Phraseologismen mit gleicher semantischer Basis (Ausgangsdomäne), aber unterschiedlicher sprachlicher Realisierung” e “schwierige Fälle”, segundo o grao de dificultade que suscita a súa tradución), pola outra banda, permite a exposición dalgunhas consideracións certamente proveitosas dirixidas a respectar o calado metafórico que a miúdo subxace a determinadas expresións idiomáticas (e que tan facilmente lle pode pasar desapercibido ao tradutor), e a incrementar, en consecuencia, a calidade da tradución literaria.

Pecha este segundo bloque un artigo de corte teórico e descriptivo sobre as unidades fraseolóxicas do inglés, que o seu autor, Ouro Cabanas, engloba baixo o termo de

“non-canonical expressions”, inscritas, á súa vez, dentro das chamadas “gray areas” ou *zonas fronteirizas* da linguaxe. A pesar dalgunhas comparacións puntuais co español e co galego, a ausencia de referencias á lingua alemá ou á dimensión didáctica das expresións abordadas fai que non resulte do todo coerente incluíllas nun volume cuxo título enténdese (ou debería entenderse) como programático con respecto ao contido global, pero tamén en particular de cada unha das achegas.

No terceiro bloque temático preséntanse tres recursos fraseográficos que si resultan de máximo interese e pertinencia dentro da perspectiva didáctica da fraseoloxía e que contan co engadido de dar a coñecer proxectos de novidade e senlleiros neste campo, dous deles áinda en curso: a plataforma virtual de fraseoloxismos alemáns e españolos ideada por Carola Strohschen (Universidade de Murcia) e o diccionario idiomático alemán-ruso dirixido por Dmitrij Dobrovolskij (Academia Rusa das Ciencias); e un terceiro proxecto xa culminado e publicado, o diccionario *Idiomatik Deutsch-Spanisch* (2013), que presenta e describe unha das súas autoras, Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela). O primeiro destes tres recursos é un banco de datos cooperativo disponible en liña e creado a partir do *software* gratuito que proporciona a plataforma *Mediawiki* en combinación coa aplicación *Wikimindmaps*. Baixo o ilustrativo nome de *Phraseopedia* (no dominio phraseopedia.org), esta ferramenta interactiva describese como un sistema flexible e de fácil configuración que permite o almacenamento e procesamento de datos (expresións idiomáticas, neste caso) e que, dende a súa propia concepción como formato *wiki*, ofrécelles aos estudiantes a posibilidade de introducir, modificar ou corrixir datos, e desta maneira adquieren un rol activo e involúcranse no seu propio proceso de aprendizaxe. O proxecto que presenta Strohschen conta coa vantaxe indiscutible de levar as novas tecnoloxías ao terreo do ensino de linguas e, concretamente, da fraseoloxía, e, sen dúbida, abre a veda a outras linguas de estudio coas que podería ampliarse e enriquecerse esta plataforma no futuro.

A mesma finalidade didáctica, áinda que en formato máis tradicional, perseguen os diccionarios idiomáticos que se presentan nas dúas contribucións que pechan o volume, e nas que se detallan aspectos esclarecedores da súa concepción, a súa macroestrutura e microestrutura, algúns coincidentes e outros abertamente diverxentes. O inmenso proxecto lexicográfico de Mellado Blanco e o seu equipo supón a contrapartida do diccionario de Hans Schemann (2011), e inscríbese dentro dun macroproxecto dirixido por este autor para a conversión desta obra monolingüe –con preto de 33.000 unidades idiomáticas do alemán nos seus respectivos contextos creados *ad hoc*– en senilos diccionarios bilingües co alemán como lingua de partida e o italiano, o inglés, o francés, o portugués e o español como linguas de chegada. De acordo coas tres fases concibidas por Kühn (1992 e 1994) na adquisición da competencia fraseolóxica, recoñecemento, comprensión e emprego dos fraseoloxismos (*Erkennen-Verstehen-Anwenden*), a autora vai debullando algunas das características do diccionario que explican como a súa consulta pode constituir unha boa base para o afianzamento destes tres pasos. O proxecto para a confección do *German-Russian Corpus-Based Dictionary of Modern Idiomatics* (tamén disponible parcialmente en Internet, por certo)

que expón Dobrovolskij presenta evidentes similitudes co de Schemann e Mellado, áinda que difire en dous aspectos básicos relativos á macroestrutura e á microestrutura, respectivamente: en primeiro lugar, o menor caudal das unidades contidas: unhas 2.000 expresións alemás más os seus correlatos en ruso (un dato, no entanto, de importancia só relativa); e, en segundo lugar, a presenza de contextos auténticos resultantes do manexo de corpora electrónicos para ilustrar e exemplificar o uso dos fraseoloxismos. Ámbolos diccionarios e os seus respectivos autores coinciden, con todo, en destacar a equivalencia funcional na lingua de chegada como a solución lexicográfica más apropriada (a menos nociva, polo menos), áinda cando ditas correspondencias non sempre resulten reversibles entre as dúas linguas de traballo ou extrapolables a outros hipotéticos contextos de emisión.

Na súa diversidade, e áinda que non todos na mesma medida, os traballos recompilados neste volume dan boa conta da puxanza que experimenta a fraseodidáctica e a fraseografía de corte didáctico nos nosos días e, unha vez máis, volve amosarse como unha das vertentes más frutíferas ao redor do alemán como lingua estranxeira ou *DaF* provén da chamada “Auslandsgermanistik”. Como último apuntamento, esta vez estritamente formal, sería deseñable ampliar o tamaño de captura de pantalla da *Phraseopedia* que se plasma na páx. 94 e que resulta, lamentablemente, ilexible, e emendar algúns erros ortotipográficos detectados en varios artigos: “Lehr- und Lehrkonzepte” (páx. 32); “Entwicklung” (páx. 34); “Frageologie” (páx. 47); “ein para” (páx. 49); “vieleicht” (páx. 50); “wollen wir hier auf zwei Gesichtspunkte der beschränken” (páx. 52); “Phrasenen” (páx. 108); “attributive” (páx. 128); “Blech reden” (páx. 132), entre algunas outras erratas menores de puntuación.

Referencias bibliográficas

- ETTINGER, Stefan (1989): “Einige Probleme der lexikographischen Darstellung idiomatischer Einheiten (Französisch-Deutsch)“ en GRÉCIANO, Gertrud (ed.): *EUROPHRAS 88. Phraséologie contrastive. Actes du Colloque International Klingenthal-Strasbourg*. Strasbourg: Université des Sciences Humaines, Dép. d’Études Allemandes; 95-115.
- (1998): “Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik” en EISMANN, Wolfgang (ed.): *EUROPHRAS 95. Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 201-217.
- HALLSTEINDÓTTIR, Erla; ŠAJÁNKOVÁ, Monika; QUASTHOFF, Uwe (2006): “Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache. Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen” en *Linguistik online* 27/2006.
- HESSKY, Regina (1992): “Aspekte der Verwendung von Phraseologismen im Unterricht Deutsch als Fremdsprache“ en *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 21; 159-168.
- (1997): “Einige Fragen der Vermittlung von Phraseologie im Unterricht Deutsch als Fremdsprache“ en WIMMER, Reiner; BERENS, Franz J. (eds.): *Phraseologie und Wortbildung*. Tübingen: Gunter Narr, 245-261.
- HESSKY, Regina; ETTINGER, Stefan (1997): *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene*. Tübingen: Narr Studienbücher.
- KÜHN, Peter (1984): “Pragmatische und lexikographische Beschreibung phraseologischer Einheiten: Phraseologismen und Routineformeln” en *Germanistische Linguistik* 5-6; 5-24.

- (1987): "Deutsch als Fremdsprache im phraseodidaktischen Dornröschenschlaf. Vorschläge für eine Neukonzeption phraseodidaktischer Hilfsmittel" en *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 16; 62-79.
- (1992): "Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF" en *Fremdsprachen lehren und lernen* 21; 169-189.
- (1994): "Pragmatische Phraseologie: Konsequenzen für die Phraseographie und Phraseodidaktik" en SANDIG, Barbara (ed.): *Tendenzen der Phraseologieforschung*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 411-428.
- LÜGER, Heinz-Helmut (1997): "Anregungen zur Phraseodidaktik" en *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 32; 69-120.
- SCHEMANN, Hans (2011): *Deutsche Idiomatik. Wörterbuch der deutschen Redensarten*. Berlin; New York: de Gruyter.
- WOTJAK, Barbara; RICHTER, Manfred (1988): *Deutsche Phraseologismen. Ein Übungsbuch für Ausländer*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.

Laura Amigot Castillo

Universidad Complutense de Madrid

GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico. Universidade de Santiago de Compostela; 274 páxs. ISBN 978-84-15876-23-6.

O interese pola fraseoloxía por parte de investigadores doutros ámbitos de especialidade foi en aumento nas últimas décadas, de xeito que se está a producir unha crecente interrelación desta disciplina con outras. Entre outros, o inicio dos estudos realizados arredor da didáctica da fraseoloxía deu orixe a unha nova subdisciplina: a fraseodidáctica, campo de estudo, cuxa aplicación se espallou recentemente tamén ao ámbito do ensino e o exercicio da tradución. Como mostra dun saber colectivo cun alto grao de contido cultural, o seu coñecemento e a súa aprendizaxe non poden máis que favorecer a comprensión mutua entre dúas ou varias comunidades lingüísticas, ademais de contribuír a que o estudiante acade unha maior precisión e fluidez expresiva, o que é fundamental para achegarse á capacidade de expresión dun nativo. Con todo, a aprendizaxe e o correcto uso seguen a ser un desafío, do mesmo xeito que a súa tradución. De aí o grande interese por parte dos profesores na incorporación destas unidades ao ensino de linguas estranxeiras e da tradución.

O libro que aquí presentamos foi editado por María Isabel González Rey, fraseóloga de sona internacional no eido da fraseoloxía francesa e editora de varios libros acerca da fraseodidáctica. Este volume reúne 14 contribucións de especialistas sobre a fraseoloxía nun senso amplio: fórmulas rutineiras, locucións, colocacións e paremias, que tratan o seu estudo tanto dende o punto de vista da didáctica coma dende o da tradución. Responde esta obra, polo tanto, a esta inquietud por parte dos investigadores de non perder de vista a necesidade de interrelación entre estes campos de estudio independentes máis conectados.

A presentación por parte da editora (páxs. 9-15) fai referencia a esta tendencia e preséntanos os bloques ao redor dos que xiran as distintas contribucións, cuxo eixe de todos eles é o estudo das unidades fraseológicas, tanto dende un punto de vista teórico, no primeiro bloque, coma dende unha perspectiva pragmática, aplicada ao ensino/á aprendizaxe de linguas e á tradución no segundo bloque. A continuación, Gonzalez Rey preséntanos de maneira breve o obxecto de estudio e os resultados obtidos por cada un dos autores e engade unha información valiosa que se agradecerá en especial por parte de aqueles lectores interesados nun artigo ou temática concretos.

Empezaremos a nosa avaliación co primeiro bloque, constituído por catro traballos de índole teórica, cuxo obxecto de estudio aborda a fraseoloxía dende catro ópticas: o discurso, a desautomatización, o rexistro coloquial e as variantes diatópicas.

Cando se reflexiona sobre a complexidade de traducir unidades fraseológicas, faise polo xeral fincapé na dificultade específica que implica a tradución de aquelas unidades que presentan un alto grao de idiosincrasia. Non obstante, hai outros factores esenciais e que xogan un papel importante á hora de interpretar e traducir un texto. Un deles é o componente enunciativo do falante, é dicir, a manifestación da presenza deste no discurso. Na súa análise semántico-pragmática das dúas unidades fraseológicas do francés *pour tout dire* e *comme qui dirait*, Ana María Ramos Sañudo amosa a importancia dunha análise minuciosa e en profundidade deste tipo de conectores ou operadores, nos que se evidencian pegadas lingüísticas como o distanciamento, a proximación ou a evidencialidade. As súas propostas de tradución de textos de diferentes épocas destan unha evolución a nivel diacrónico de distintos valores enunciativos nestes operadores, cuxo coñecemento por parte dun tradutor é condición *sine qua non* para traducilos dunha maneira axeitada e correcta. Neste senso, non só desexaríamos atoparnos cunha bibliografía máis actualizada, senón que sería interesante proporcionar máis exemplos relevantes.

Outro escollo na labor tradutolóxica é, sen dúbida, o da tradución de fraseoloxismos desautomatizados, fenómeno con frecuencia empregado na poesía e a literatura, e na actualidade, moi presente na linguaxe publicitaria. Na súa contribución, Manuel Martí Sanchez ofrece unha visión diferente deste fenómeno metalinguístico ao enfocalo dende unhas reflexións filosóficas nas que distingue entre intereses obxectivos e subxectivos dos estudiantes. O autor insiste en que a meta do desenvolvemento verbal constitúe un interese obxectivo, moitas veces inconsciente, de calquera estudiante. Con todo, para lograr resultados relevantes e satisfactorios a través da aprendizaxe cómpre converter

este interese obxectivo nun interese subxectivo, o que se consegue, segundo o autor, ao espertar o “afán de descubrimento”. Ao final, Martí chama a atención sobre o especial interese deste fenómeno dende o punto de vista didáctico, xa que a integración na clase de lingua de actividades relacionadas co procedemento de desautomatización respondería á meta do desenvolvemento das competencias e habilidades verbais dos estudiantes, ao reorientar e estimular a atención destes. A propia natureza opaca da desautomatización fai necesario espertar este afán por desvelar a opacidade para facer a estas actividades transparentes. Se cadra esperaríamos que a parte práctica e aplicada á didáctica ocupase máis espazo dentro deste estudo que, ao noso parecer, revela a importancia dun aproveitamento didáctico deste fenómeno, mais fica nun plano moi teórico sen dar realmente propostas frutíferas.

Co seu estudo contrastivo sobre os fraseoloxismos no rexistro coloquial dos idiomas italiano, español e alemán, Jorge Leiva Rojo abrangue dous campos de estudo importantes e á vez pouco tratados ata o momento, e aínda menos dende unha perspectiva contrastiva, como son as locucións adverbiais e o rexistro coloquial. O autor preséntanos os resultados dunha análise contrastiva realizada a partir das locucións adverbiais extraídas da obra italiana *Mai sentita così bene* de Rossana Campo e das correspondentes traducións ao alemán e ao italiano. Despois dun breve apartado sobre o que se entende por rexistro coloquial, no que se delimita doutros conceptos como familiar, popular, informal, oral, etc., o autor destaca varios aspectos: por unha banda, a discrepancia entre os tres idiomas en canto a estudos realizados sobre o rexistro en cuestión, en especial a falta de contribucións que traten o concepto da *Umgangssprache*, e, en xeral, a “escasa mención de la fraseología en relación con este nivel de idioma” (páx.58), o que resulta tanto más sorprendente polo feito de ser “el tipo de locuciones que ayudan a poner de relieve el elemento coloquial del discurso”. Isto contribúe á dificultade de categorización destas unidades, sobre todo pola súa gran variedade gramatical e sintáctica, ademais de existir diferenzas notables entre os idiomas. Na súa análise, o autor preséntanos unha categorización dos esquemas sintácticos e unha clasificación dos aspectos semánticos dun corpus de 54 locucións idiomáticas distintas extraídas do texto orixinal italiano.

Como ben di o autor nas súas conclusións, a categorización deste tipo de locucións non é un labor nada fácil pola mesma natureza tan dispar destas locucións a nivel sintáctico e funcional, e menos aínda ao tratarse dun estudo contrastivo neste nivel de lingua. Neste senso, esta contribución representa un auténtico avance en canto á taxonomía dunhas locucións tan pouco estudiadas ata o momento, sobre todo para cuestións didácticas e tradutolóxicas. Agardamos que nos se faga esperar o futuro traballo anunciado polo autor no que pretende analizar as traducións destas locucións adverbiais.

Para finalizar as contribucións de índole teórica, Pedro Mogorron presenta a análise das variantes diatópicas de construcións verbais fixas (CVF) arxentinas e mexicanas en canto ás súas características sintácticas e léxicas, por unha banda, e ás diferenzas/similitudes coas mesmas construcións españolas, pola outra banda. O corpus do seu estudo constitúe unha parte da base de datos multilingüe de 24.000 construcións

españolas deste tipo elaborada polo grupo de investigación FRASYTRAM e que recolle variantes e creacións diatópicas de numerosos países hispanoamericanos nos que o español é lingua oficial.

Os resultados da análise revelan varios aspectos que poñen de manifesto a necesidade de continuar con este tipo de estudos, xa que existe unha gran cantidade de expresións que ocasionan problemas de comprensión por parte dun usuario hispanofalante non coñecedor do español hispanoamericano. O autor destaca o alto nivel de variantes morfolóxicas, morfosintácticas, e, como era de esperar, léxicas debido ao uso de léxico das linguas indíxenas faladas pola poboación autóctona como o quechua, náhuatl ou o mapuche. Outros fenómenos que se observan son a forte influencia dos estraneirismos, causada pola inmigración dos países vecíños, con léxico que provén do francés, o inglés e o portugués, e, por último, a aparición de polisemias, xa que existen expresións coñecidas en España cun significado distinto en Arxentina ou México, como sería por exemplo o de “*comerse las uñas*”. Como ben di Mogorrón nas súas conclusións, “Las unidades fraseológicas son una muestra muy representativa de la idiosincrasia de las lenguas y de las culturas que han sido tratadas muy superficialmente en los diccionarios”. De aí que nos pareza que unha base de datos con colaboración a nivel internacional sería un paso importante para afondar nesta liña de investigación. Tendo hoxe en día a disposición as ferramentas que nos proporcionan as novas tecnoloxías e para compartir información textual, resultaría deseable a ampliación colaboradora deste tipo de fontes e incluso a creación dunha base de datos aberta ao público ou polo menos a un público concreto.

O segundo bloque de contribucións fórmano nove achegas que responden a tres grandes liñas de investigación: a fraseodidáctica, a paremiadidáctica e a didáctica da tradución das unidades fraseolóxicas.

Inicia o ámbito da fraseodidáctica a contribución de Patricia Baran cun estudio do papel das locucións verbais somáticas na clase de E/LE, destinada neste caso a estudiantes franceses. Comeza o seu estudio facendo fincapé na pouca atención que recibiu ata agora a fraseodidáctica dentro do ensino de E/LE, situación que constitúe unha verdadeira lagoa dentro da didáctica. Por este motivo, os fraseodidactas coinciden no seu postulado de que a integración da fraseoloxía na clase de idiomas debe comenzar dende os niveis más baixos para asegurar unha aprendizaxe gradual e consciente destas estruturas tan complexas e, ao mesmo tempo, tan enriquecedoras do idioma, co obxectivo de aspirar a unha competencia equivalente á dun nativo en niveis de coñecemento superiores.

Con todo, a realidade en canto á aplicación práctica das pautas propostas por investigadores e docentes non se corresponde coas súas reivindicacións. Na maioría dos casos, estas quedan en apreciacións teóricas e afirmacións dunha necesidade de cambio sen propostas concretas aplicables e de fácil adaptación para o docente. Neste senso, a contribución da autora é un verdadeiro avance na práctica por parte dos docentes para a integración da fraseoloxía no ensino. Aínda que o seu estudio se reduce a un campo moi pouco extenso, os somatismos, e a uns destinatarios concretos,

estudantes franceses, os exercicios propostos serían, como ela mesma di, de fácil adaptación a outro tipo de fraseoloxismos e destinatarios. Quizais, aínda que xa parece unha verdade indiscutible, podíase ter introducido tanto na parte teórica coma no desenvolvemento dos tipos de exercicios: o famoso “*Dreischritt*” formulado por Kühn (1987) e máis adiante desenvolvido por outros investigadores como Ettinger (1998, 2011), no que o recoñecemento do fraseoloxismo establece o primeiro paso no proceso da aprendizaxe fraseolóxica, seguido pola comprensión e, finalmente a súa posta en práctica e memorización.

A seguinte contribución de Laura Amigot e Inés Olza acerca da fraseodidáctica abrangue un estudo contrastivo da fixación prosódica das fórmulas rutineiras dos idiomas alemán e español. Pola súa natureza de constituyentes no discurso oral, este tipo de fórmulas, usadas polo xeral de forma oral e non escrita, implica que o factor prosódico constitúe un elemento determinante tanto para a detección e comprensión deles por parte dun non nativo como tamén para o seu correcto uso, e deste xeito aplicar esta mesma prosodia, que adoita ser distinta á das construcións libres con sentido literal. As autoras presentan os resultados dun estudo experimental que se realizou sobre a prosodia de cinco fórmulas rutineiras tanto do alemán como do español para achar ata que punto se distingue a súa prosodia da das mesmas construcións libres. Desenvolven unha serie de tests, nos que parten da hipótese de que as diferencias de natureza tipológica entre os dous sistemas prosódicos destes idiomas, é dicir, por unha parte o papel do acento en alemán, e pola outra, a curva melódica en español, tamén deberían ser determinantes en canto ás diferencias de entoación entre unidades fraseolóxicas e unidades do discurso libre. Os resultados obtidos non só fan patente o xeito no que inflúe en cada idioma a prosodia para distinguir os dous tipos de secuencias, senón que ademais demostra a importancia de coñecer e recoñecer estas tendencias para unha correcta reproducción delas por parte dun non nativo. Ademais, demóstrase a través dos resultados que existe un descoñecemento por parte dos non nativos da existencia destas diferencias, o que fai imposible reproducilas con corrección. Se temos en conta os estudos realizados ao respecto nos dous campos de investigación, a fraseoloxía e a prosodia, a integración directa combinando ámbolos factores a nivel didáctico non só parece conveniente, senón que tamén necesaria. Obviamente, as limitacións do alcance do estudo prexudican a representatividade do mesmo. Neste senso, como observación crítica só quereríamos sugerir que sería moi interesante ampliar este tipo de tests en relación coa cantidade de fórmulas elixidas e o número de informantes co fin de que os resultados sexan aproveitables para a súa incorporación didáctica.

A última contribución no marco da fraseodidáctica xira ao redor do ensino do ruso a estudantes españoles. Nela, Josefina Velasco afirma o importante papel das UF's na clase de linguas estranxeiras pola súa insubstituibilidade e a súa capacidade de ampliación das posibilidades comunicativas do aprendiz. Como reflexo específico das manifestacións dun pobo, da súa orixinalidade e da súa cultura, a aprendizaxe e o achegamento ao universo fraseolóxico da lingua rusa permítelle ao estudiante ter unha visión dos aspectos culturais más importantes do país en cuestión. A proposta didáctica que nos

presenta a autora alicérzase na idea de crear un mínimo fraseológico que se basee nun mínimo léxico. A autora desenvolve esta idea afirmando a utilidade da elaboración de tal lista e asegura que para que sexa aplicable para fins didácticos sería necesario ter en conta criterios como o de tipo de estudiante, o seu nivel, e, naturalmente o seu idioma materno. A continuación, describe as pautas para a creación desta lista de mínimos de UFs orientadas a distintos niveis de ensino na aula de hispanofalantes. Con esta xerarquización responde ao procedemento metodolóxico no ensino de idiomas dunha delimitación estrita do contido gramatical e léxico de acordo cos distintos niveis. De feito, a natureza opaca e o grao de dificultade destas unidades foi durante moito tempo a causa da súa non integración no ensino de idiomas. Probablemente, as propostas concretas de actividades podíanse ter enriquecido máis de visións metodolóxicas da lingüística aplicada, como por exemplo as propostas existentes sobre a adquisición de léxico. Aínda así, coa súa contribución Velasco dá un paso adiante no camiño cara unha integración o máis pronta posible destas estruturas na clase de linguas, tendencia que seguen cada vez máis investigadores como Ettinger (2011), Bergerova (2011) ou Hallsteindottir (2006), autores cuxa mención aquí consideraríamos enriquecedora.

A estas tres contribucións acerca da fraseodidáctica que acabamos de presentar seguen outras tres que tratan sobre unha aplicación didáctica, neste caso do ensino das paremias, campo que, en analogía á fraseodidáctica, se denomina paremiodidáctica. Este apartado comézao a contribución de Germán Conde e María Pilar Río, coa presentación dunha unidade didáctica deseñada para o primeiro curso de bacharelato, na que se empregan paremias francesas que tratan o mes de outubro. O motivo da integración deste tipo de texto literario na clase de lingua parte da convicción dos autores de que a competencia lingüística non implica necesariamente un coñecemento didáctico. A discrepancia entre estes dous valores indicaría un fracaso pedagóxico e didáctico no ensino de linguas estranjeiras en España, o que, segundo os autores, é o resultado dunha deficiencia a nivel de formación didáctica do profesorado. Esta discrepancia entre a formación puramente lingüística e a didáctica reflíctese nun ensino conservador, estancado e metodoloxicamente obsoleto. A solución, así o afirman os autores, áchase no establecemento de materias dedicadas únicamente á didáctica do ensino do idioma, neste caso do francés, que amosen pautas metodolóxicas e ferramentas concretas para que o recente licenciado poida, por unha banda, transmitir sen dificultades o seu saber lingüístico, e pola outra, saiba motivar o alumnado, ao relacionar os contidos das súas clases coas súas necesidades e intereses. Unha destas ferramentas didácticas sería, segundo os autores, a incorporación das paremias como centro de interese por ser documentos reais de gran valor cultural que permiten potenciar a pluriculturalidade e o traballo contrastivo por parte dos estudiantes. Neste caso, a unidade didáctica presentada ten como temática as paremias que tratan o mes de outubro e os obxectivos que se atopan na comprensión dos proverbios, a análise léxica e gramatical, a busca de correspondencias e a análise de erros. No tocante ás competencias, hai que destacar que os dous autores non só pretenden favorecer a competencia lingüística, tanto a nivel de comprensión como de expresión oral, senón que tamén o uso e manexo das TIC, recurso hoxe en día imprescindible no ensino.

As actividades propostas por Conde e Río baséanse sobre todo na metodoloxía do descubrimento autónomo das regularidades e significados por parte do alumno. Este ten que detectar, localizar, buscar, clasificar, reconñecer, distinguir, etc., e finalmente contrastar as paremias con outras do seu propio idioma. En conclusión, este tipo de actividades permítelles aos alumnos unha inmersión a nivel lingüístico e cultural no idioma que están aprendendo, ao mesmo tempo que esperta o seu interese, ao evitar a desmotivación xeneralizada polos temas impostos nos manuais.

Na mesma liña de traballo atopámonos coa seguinte contribución de Marina García Yelo, que propón igualmente actividades para acadar a competencia paremiolóxica na clase de francés e enfoca a súa proposta en especial no desenvolvemento da destreza produtiva no uso correcto da paremia a nivel escrito e oral por parte do estudiante. Ao igual que os autores anteriores, a autora fai fincapé na necesidade de encher a lagoa didáctica en canto á incorporación de paremias na clase de francés e xustifica a validez da súa proposta, ao presentar extractos de xornais que amosan a forte presenza e vitalidade destas unidades na prensa francesa. Insiste na necesidade dunha breve introdución teórica sobre a natureza das paremias, co obxectivo de familiarizar ao alumnado cos seus trazos máis significativos. A continuación presenta o desenvolvemento dunha serie de actividades moi variadas en tres etapas nas que se fundamenta, como indica a autora, na proposta realizada por Sevilla Muñoz e Muñoz González. As frases deste modelo serían o descubrimento, a asimilación e a utilización das paremias. Segundo estes pasos metodolóxicos, as actividades propostas por Yelo constitúen efectivamente un amplo abano de exercicios teóricos e prácticos.

Vanessa Fernández Pampín pecha o apartado da paremiodidáctica cun artigo no que nos ofrece igualmente unha proposta didáctica cun triplo obxectivo: a reflexión sobre o papel da literatura na ESO, a posta a disposición dos docentes dun corpus paremiolóxico dos refráns presentes nas obras literarias que forman parte do currículo da ESO e, por último, aprenderelles aos alumnos a localizar, comprender e reutilizar ditos refráns. Afirma a autora que a relación entre a literatura e o refraneiro español é fundamental para o paremiólogo, xa que as paremias introducidas en obras literarias son, en principio, mostras de xénero oral e popular que merecen ser estudiadas xa que son portadoras duns valores peculiares que as fan insustituíbles. O seu estudo dentro da obra non só lle permite ao estudiante ampliar o seu repertorio paremiolóxico, senón que, ademais, reflexionar de xeito consciente sobre o seu significado e función como recurso literario dentro dunha obra. Con este fin a autora desenvolveu unha ficha en forma de táboa coas nove paremias elixidas para que os estudiantes a cubran coa seguinte información: obras nas que aparece, significado, uso actual, sinónimo/antónimo e número de veces que aparece. Proponse o desenvolvemento da actividade como traballo en grupo, o que nos parece un xeito de traballo moi acertado, xa que, por desgraza, no ensino español aínda prevalece en moitas aulas a forma social da clase frontal, ou ben, en todo caso, o traballo individual por parte do alumno. Con esta proposta didáctica demóstrase que nin a literatura nin a paremioloxía teñen por que ser materias áridas ou “aburridas”, senón que a súa achega implica un gran potencial educativo.

Pasamos agora da clase de literatura á clase de tradución para iniciar o seguinte e último apartado, o da didáctica da tradución, que comeza coa contribución de María Antonella Sardelli, que pretende suplir coa súa proposta didáctica a escaseza de materiais didácticos e metodolóxicos para a tradución de paremias. Esta segue a ser un escollo no labor do tradutor, como reconece a autora, entre outros motivos, pola falta de criterios comúns para a inclusión da fraseoloxía nas clases de lingua e de tradución, que se paliaría se se elaborase un corpus de UFs conforme ao marco europeo de referencia e que serviría de alicerce para o desenvolvemento de unidades didácticas.

Despois dunha breve introdución teórica das tres fases no desenvolvemento das actividades, Antonelli preséntanos a súa aplicación nas clases de tradución da Universidade de Bari. Trátase da tradución directa de textos literarios, neste caso extractos da novela “*La familia de Pascual Duarte*” de Cela. Despois dunha introdución teórica da materia a través de dous artigos publicados sobre a temática dos refráns nas obras de Cela, a primeira actividade práctica dos estudiantes consiste na localización, ou dito doutro xeito, o recoñecemento de refráns en extractos concretos. O criterio a ter en conta neste caso sería o da idiomática como indicio do refrán. Esta actividade complétase coa busca dos refráns en cuestión e a súa correspondente tradución ao italiano no *Refranero Multilingüe* do Instituto Cervantes. A autora expón a continuación os problemas de tradución que apareceron durante o desenvolvemento da actividade, motivados por tres factores: o desaxuste dende o punto de vista pragmático no tocante ao marcador de uso, a aparición de refráns modificados cunha intencionalidade concreta, que había que intentar manter na lingua meta e, finalmente, a aparición de falsas paremias. Este último caso representa o maior reto para o tradutor, xa que lle obriga a crear unha paremia igualmente ficticia e emprega o seu potencial de imaxinación e creatividade. Con este tipo de exercicios e actividades a autora conseguiu plasmar de xeito moi gráfico o gran potencial que teñen as paremias para a clase de tradución, mais tamén o reto que representan tanto para o tradutor como para o docente de tradución.

Ao igual que a investigadora italiana, Lavinia Similaru apela á imaxinación, á creatividade e ao talento do tradutor por realizar este labor tan criticado, e moitas veces insatisfactorio, na que nunca se remata de conseguir a “tradución perfecta”. No caso das paremias, esta imperfección radica na súa propia natureza, xa que reflecten aspectos da cultura que, ao ser traducidos, se perden de xeito irremediable. Despois dun breve apartado sobre a paremioloxía en Romanía, a autora presenta a proposta de tradución dun corpus de paremias extraído do *Refranero Multilingüe* do Centro Virtual Cervantes ao romanés, e para o que se basea nas catro técnicas propostas por Julia Sevilla Muñoz: a actancial, a semántica, a temática e a hiperónimica. A pesar da base común destas dúas linguas latinas, o español e o romanés, as paremias seguen representando un dos elementos más complexos para traducir e a elaboración dun refraneiro nas linguas española e romanesa sería sen dúbida unha grande axuda para os tradutores nestes dous idiomas.

Finaliza este último apartado a contribución de Carlos Alberto Crida Álvarez, cun estudo da tradución ao español de fórmulas rutineiras desiderativas do grego moderno. Este tipo de unidades representa outro escollo no labor tradutolóxico, neste caso non só por reflectir

uns valores culturais idiosincráticos dunha comunidade, senón que tamén pola súa alta carga emocional. Afirma o autor que, ademais, estas veñen determinadas por situacións concretas de comunicación nas que son aceptadas polos membros da mesma comunidade como conduta psicosocial. Cando este tipo de situacións, convencionais e prototípicas dentro dunha cultura, non se dan noutra, estas diverxencias reflíctense en especial neste tipo de frases que constitúen fórmulas sen equivalente de tradución. Na súa análise, o autor establece un corpus de 256 fórmulas rutineiras do grego extraídas de diferentes fontes e define a fórmula rutineira desiderativa como unha fórmula psicosocial para expresar tanto boa sorte como mala sorte. Do mencionado corpus, 160 exemplos representan un desexo positivo e 96 un desexo negativo cara o interlocutor. A metodoloxía usada na análise baséase na proposta de Corpus Pastor que distingue entre equivalencia plena ou exacta, parcial ou funcional, nula e por último a errónea (falsos amigos). O autor explica en que consiste cada tipo de equivalencia para revelar, a continuación, os resultados cuantitativos obtidos para cada tipo de equivalencia. Os resultados obtidos resultan moi rechamantes e pertinentes para os profesionais e investigadores no ámbito da tradución, xa que a menor porcentaxe de equivalencias dáse nas equivalencias plenas, tanto nas fórmulas positivas como nas negativas. Nas fórmulas que expresan mala sorte destacan as equivalencias nulas, de forma que o tradutor se ve obrigado a buscar unha tradución que substitúa por completo esta fórmula. Isto constitúe un enorme reto e neste senso, consideramos que o presente estudo, grazas ao apéndice de equivalencias e propostas de tradución que leva ao final, resulta de grande utilidade, tanto para investigadores como para profesionais de tradución.

Conclúe este amplo abano de contribucións sobre a didáctica e a tradución de unidades fraseológicas o estudo de Luis Meneses Lerin e Aude Grezka que leva ao primeiro plano (centro de interese) unha das características a miúdo subestimada, que é a fixación. Tras analizar o tratamiento didáctico e tradutolóxico deste trazo tanto nun manual de ELE como en tres dos programas de tradución de libre acceso máis empregados, chegan á conclusión de que a fixación é un fenómeno moi pouco considerado de xeito sistemático. Este feito débese seguramente á complexidade e á dificultade de almacenar toda a información necesaria nun tipo de base de datos que permita manipularla de xeito eficiente para fins didácticos ou de tradución. De aí, que os autores se propuxeran a elaboración dunha base de datos de locucións francesas, que comeza coas adverbiais pola súa importante función de procesadores de lingua e o seu alto contido de fixación, clasificadas segundo o seu grao de fixación. A finalidade desta base de datos consiste en crear uns recursos automatizables de recoñecemento de calquera elemento fixo da lingua, que o identifiquen morfolóxica e sintacticamente e que o definan semanticamente segundo o seu contexto. O seu sistema de busca que permite a busca por construcción, por substantivo ou por suxeito de locución parécenos moi oportuno e de grande axuda para o labor tradutor. Por outra parte, permítense dous tipos de visualización: a gráfica, seguramente de especial interese a nivel didáctico, e a tabular, interesante para calquera usuario. Sen dúbida, os resultados do estudo son moi valiosos, aínda que nos parece que o obxectivo proposto dunha complexidade no inventario das secuencias fixas non se puido acadar e foi demasiado ambicioso. Esperamos que sexa o preludio de futuros estudos sobre este tema.

Bibliografía

- ETTINGER, Stefan (1998): "Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik" en EISMANN, W. (ed.) (1998): *EUROPHRAS 95, Europäische Phraseologie im Vergleich. Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 201-217.
- HALLSTEINDOTTÍR, Erla; ŠAJÁNKOVÁ, Monika; QUASTHOFF, Uwe (2006): "Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache. Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen" en (2006): *Linguistik online* 27, 2/06. [http://www.linguistik-online.de/27_06/hallsteindottir_et_al.html]
- KÜHN, Peter (1987): "Deutsch als Fremdsprache im phraseodidaktischen Dornröschenschlaf. Vorschläge für eine Neukonzeption phraseodidaktischer Hilfsmittel" en (1987): *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 16; 62-79.
- (2011): "Einige kritische Fragen zum gegenwärtigen Forschungstand der Phraseodidaktik", en SCHÄFER, Patrick e SCHOWALTER, Christine (eds.) (2011): *In medium linguam, Mediensprache–Redewendungen-Sprachvermittlung*, Festschrift für Heinz-Helmut Lüger. Landau: Verlag Empirische Pädagogik; 231-250.

Carola Strohschen
Universidade de Murcia

GONZÁLEZ REY, María Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 320 páxs.

María Isabel González Rey, profesora da Universidade de Santiago de Compostela, é unha investigadora de recoñecido prestixio en fraseoloxía, como o demostra o seu extenso currículo neste saber: *La phraséologie du français* (2002), *La didactique du français idiomatique* (2007), *Les expressions figées en didactique des langues étrangères* (2007), *Unidades fraseológicas y TIC* (2012), etc. Esta autora sostén que tanto os útiles coma os métodos empregados no ensino/aprendizaxe dunha lingua e na tradución condicionan as propostas didácticas que se deben levar a cabo para lograr estes obxectivos.

Sobre esta base nace *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*, que recolle o traballo de quince investigacións que mostran en sentido amplo a importancia da fraseoloxía como elemento didáctico e, como obxectivo máis preciso, propónsenos unha serie de suxestións para levar a cabo a fraseodidáctica.

A estruturación desta obra obedece a tres criterios: o papel da fraseoloxía na didáctica da lingua e da literatura, os mecanismos didácticos que se deben emplegar para traballar as expresións fixas na lingua e na literatura e, finalmente, na tradución.

No primeiro apartado, denominado *La Fraseodidáctica*, aparecen as publicacións dos seguintes autores:

- Stefan Ettinger (Augsburg, Alemaña) recoméndanos a aprendizaxe e o uso de fórmulas rutineiras e das expresións familiares dende que nos internamos no coñecemento dunha lingua estranxeira. Non obstante, as “colocacións” e os “sintagmas idiomáticos”, que requieren coñecementos más profundos dunha lingua, son propicios para o ensino secundario e universitario. As paremias, debido á súa complexidade, débense reservar para os estudantes avanzados dunha lingua estranxeira. Para este autor, o ensino dos frases debese realizar progresivamente cos avances que se van adquirindo no coñecemento dunha lingua estranxeira.

Para Ettinger, os frases son “maioritariamente un ornamento e dependen dos desexos do falante” polo que propón unha aprendizaxe autónoma destas formas: suxírenos a súa recollida coa finalidade de permitir “aos estudantes de dotarse dun stock de frases que teña con eles unha afinidade persoal e que poidan empregar activamente” e confésanos que presenta gran dificultade seleccionar os más frecuentes e os más útiles.

Dominique Legallois (Universidade de Caen, Francia) reflexiona sobre como aprender aspectos léxico-gramaticais dunha segunda lingua a partir de unidades fraseolóxicas, sobre todo daquelas que responden ás estruturas “N1 V N2 à N3” (*il a cassé la figure à Paul*) e “N1 V SP à N2” (*elle leur rit au nez*).

Na primeira parte do seu traballo reflexiona sobre a Gramática de Construccións (conceptos básicos e innovacións), mentres que na segunda nos mostra unha “cartografía de relacións entre as unidades fraseolóxicas”. Despois de analizar varias destas formas, Legallois conclúe que as expresións fixas son elementos moi útiles para a didáctica e propón a súa integración nos programas educativos, xa que a maioria delas, tanto dende o punto de vista gramatical como sintáctico, “constitúen uns recursos incontestables para a súa aplicación didáctica, e teñen unha grande eficacia na elaboración de dispositivos pedagógicos a través dos cales os aprendices se poden decatar dos escenarios expresados por estas construcións”.

- Jean-Louis Dufays (Universidade Católica de Louvain, Bélxica) chama a nosa atención sobre os clixés de lingua, formas que sitúa entre o sintagma libre e a expresión fixa. Facéndose eco das dificultades que existen para recoñecer os clixés, o autor propónnos unha serie de criterios para logralo, que exemplifica na primeira estrofa da canción “*La mauvaise réputation*” de Brassens (*faire du tort à quelqu'un, petit bonhomme, ça va de soi, etc.*).

Dufays sinala a importancia que presentan os clixés na didáctica dunha lingua, pero tamén na súa literatura xa que permitirían estimular no alumnado, de lingua materna ou estranxeira, “a metacognición, a reflexibilidade nas súas propias lecturas, pero tamén a crítica, a activación da súa memoria transtextual e a consciente da relatividade”.

O interese da lingüística, segundo este autor, e da didáctica polos clixés de lingua permitirá unir pontes entre o estudo do léxico e da sintaxe, da lingua coa literatura e da producción coa recepción.

O segundo apartado deste libro, *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique* contén as seguintes seis contribucións:

- Vilmos Bárdosi (Universidade Eötvös Loránd de Budapest, Hungría) centrou o seu traballo sobre fraseografía (bota en falta obras que recollan a historia da fraseoloxía das diferentes linguas), cuestións teóricas e prácticas, e máis concretamente sobre o tratamento lexicográfico das expresións fixas nos dicionarios.

Este autor analiza en once apartados os aspectos relevantes que se deben ter en conta á hora de confeccionar un dicionario fraseolóxico: os frases que deben incluírse, a estruturación das expresións fixas (dicionario semasiolóxico ou onomasiolóxico), as diferentes posibilidades que se presentan á hora de sinalar a palabra baixo a cal se inclúe un enunciado, marcas de uso (diacrónicas, diastráticas, diatópicas, diafásicas, gramaticais e pragmáticas), etc.

Bardosi sostén que o fraseógrafo debe mostrar nun dicionario “todas as informacións semánticas, contextuais, estilísticas, e pragmáticas que un locutor non nativo pode necesitar para utilizar axeitadamente os frases en situacións de comunicación reais”.

- Mª Ángeles Solano Martínez (Universidade de Murcia, España) avala o emprego de textos literarios modernos na aula, xa que, como documentos auténticos que son, permiten observar o funcionamento das unidades fraseolóxicas en contextos reais de emprego. Internet ofrécenos abundantes resultados “que están cheos de exemplos de uso dos fraseoloxismos en todas as linguas vivas e en todos os rexistros”.

Cando hai dificultades para localizar unha obra ou un texto literario na súa versión orixinal ou encontrar a súa tradución na lingua meta, Internet presta unha grande axuda xa que pon á nosa disposición bibliotecas, editoriais, motores de busca, etc.

Despois de analizar trece motores de busca, Solano Martínez conclúe que os máis idóneos pola súa calidade e rapidez de rastrexo son Google e Cluuz. Para a localización dunha obra literaria invítanos a recorrer á web do *Proxecto Gutenberg* e ás páxinas da Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, da Biblioteca Numérica Mundial e da Biblioteca Nacional de Francia (colección numérica *Gallica*).

- Eva Mª Iñesta Mineral (Universidade de Oviedo, España) móstranos como se debe incorporar a competencia fraseolóxica ao *Portfolio Europeo das Linguas* co obxectivo de lograr unha educación plurilingüe e intercultural.

Dende o primeiro momento “débese sensibilizar o neno sobre a diversidade lingüística e cultural que o rodea para axudalo a construir a súa identidade”. Iñesta Mena, tomando como argumento as expresións idiomáticas comparativas, sostén que a fraseoloxía pode ser unha boa ferramenta de traballo para lograr este fin, pois “o potencial das

expresións fixas é evidente para encontrar converxencias ou establecer contrastes entre unha lingua e a súa cultura, pero isto débese plasmar nas prácticas de clase”.

Unha serie de propostas didácticas (recollida de fraseoloxía referente a expresións familiares ou da vida cotiá, elaboración de glosarios multilingües coa finalidade de sinalar as colocacións, etc.) fai fincapé no valor do *Portfolio* como soporte metodolóxico na integración da fraseoloxía na aula.

- Florence Detry (Universidade Europea de Madrid, España) promove, fronte á idea clásica dun ensino memorístico das expresións idiomáticas en español como lingua estranxeira, unha aprendizaxe cognitiva na que o alumno debe ser capaz de distinguir entre o sentido literal e o sentido figurado destas formas.

Para alcanzar este obxectivo, formúlasenos unha serie de actividades (*as miñas expresións para a clase, o noso tesouro paremiolóxico, as miñas fichas fraseológicas*, etc.) coas que “o aprendiz é guiado a realizar certas tarefas que lle permitan, non soamente comprender e visualizar a dimensión icónica-literal da nova expresión, senón tamén reflexionar e proponer hipóteses sobre a interpretación figurada que lle debe atribuír”. Nesta formulación, o papel do profesor debe ser o dun guía que axuda ao alumno a encontrar o sentido metafórico das unidades fraseológicas (algunhas delas presentan grandes complicacións: as arcaicas, as que pertencen a campos semánticos moi específicos, etc.), o que redundará na súa memorización.

- Cristelle Cavalla (Lidilem, Universidade de Grenoble 3, Francia) indícanos que o proxecto FULS (*Formes et Usages des Lexiques Spécifiques en français*), do que é a súa directora, ten como finalidade axudar os estudiantes estranxeiros das universidades francesas a redactar con corrección os textos científicos que deben presentar para a súa avaliación (traballos de máster e doutoramento). Para fomentar esta tarefa pódese botar man de *Scientext*, método que nos propón un corpus en liña de colocacións frecuentes en francés e de ferramentas informáticas como TAL, que presenta unha serie de exercicios encamiñados a examinar o emprego de colocacións en lingüística, medicina e informática, ou TICE, sistema que permite a redacción de escritos curtos e que axuda a que progresivamente se poidan realizar textos más complexos.

O obxectivo deste artigo, ademais de resaltar a importancia das colocacións nos traballos científicos, é que se comprenda “o principio da colocación” co fin de que “se reteña simultaneamente o sentido e a asociación léxica” destas unidades.

- Claire Nicolas (Universidade Complutense de Madrid, España) centra o seu estudo en “proponer estratexias na adquisición de colocacións transdisciplinarias [...] para os aprendices de nivel B1 e B2” na materia *Sciences de la Vie et de la Terre*.

Sen esquecer os coñecementos que deben adquirir os alumnos que cursen esta materia, Nicolas sinala que o profesor debe lograr que o estudiante adquira un amplio repertorio de colocacións coa finalidade de dominar unha lingua: “a adquisición das colocacións reviste entón unha importancia moi particular xa que permitirá o dominio da lingua científica interdisciplinar”.

Para lograr a aprendizaxe, adquisición e memorización das unidades fraseolóxicas propón traballar con elas na aula: suxírenos realizar cinco tarefas con estas formas, que teñen como finalidade comprobar que o alumno alcanzou os coñecementos enunciados e que, así mesmo, é capaz de “expresarse de xeito fluído grazas ao emprego das colocacións interdisciplinarias”.

Na terceira sección deste libro encádranse os traballos de:

- Julia Sevilla Muñoz (Universidade Complutense de Madrid, España) intérmanos no complexo mundo da tradución de paremias presentándonos o proxecto de investigación “Paremiastic”, que ten por finalidade “a selección e a análise de paremias que deberían ser ensinadas para obter un excelente coñecemento da lingua”. Moitas destas formas presentan grandes problemas na súa tradución a outras linguas: a autora recomenda a consulta de obras paremiológicas, escritas ou na rede, para identificalas e comprender o seu sentido. O *Refranero Multilingüe* é unha magnífica base de datos que achega abundante documentación sobre as paremias e ofrece a súa tradución nas principais linguas europeas.

Dende o punto de vista da fundamentación tradutolóxica, Sevilla Muñoz indícanos tres posibilidades de tradución (equivalencia literal, conceptual e pragmática) e resalta “as estratexias e técnicas que se deben aplicar para encontrar o equivalente dunha paremia”: técnica actancial, temática, sinonímica e hiperonímica.

- Anda Rădulescu (Universidade de Craiova, Romanía) descóbrenos que algunas expresións fixas, nos diccionarios bilingües romanés-francés e francés-romanés, non presentan o equivalente apropiado na outra lingua (ou non se propón), quizais debido a peculiaridades semánticas, estilísticas e culturais que dificultan a súa tradución.

Despois de estudar as equivalencias de 250 estruturas adverbiais comparativas romancesas en francés [do tipo *V ca (comme) N*], que extraeu de catro diccionarios, sinala os diferentes procesos da súa tradución en francés: literal, transposición, modulación, equivalencia e adaptación.

Rădulescu conclúe neste traballo que nalgunhas ocasións é difícil facer visible o referente cultural dunha lingua nunha tradución, do que resulta que unha expresión fixa non sexa comprendida na súa totalidade na lingua de tradución: “un bo número de connotacións étnicas pérdense na tradución porque o que se compara en lingua estranxeira reenvía a experiencias culturais diferentes”.

- Yauheniya Yakubovich (Laboratorio *fLexSem*, Universidade Autónoma de Barcelona, España) empeza o seu traballo mostrándonos unha serie de mecanismos que mostran a desautomatización dos frases: substitución lexical, alteración da orde dos composteiros, intersección de varios frases que comparten un ou varios composteiros, commutación gramatical, etc.

O eixe central deste artigo xira ao redor da desautomatización (nas colocacións, nas [semi/quasi]locucións, nas unidades frásticas, nos pragmatemas e nos clixés) que existe

na poesía francesa e bielorrusa contemporánea, onde aparece como un procedemento estilístico co que os poetas saen da normalidade ao conferirlle ás palabras un novo significado. Segundo esta autora, este recurso, tanto nunha lingua como na outra, “prodúcese ben pola activación dun segundo sentido dos componentes dun frasema, ben pola ambigüidade de toda a unidade, ben pola creación dun novo valor semántico nunha secuencia desautomatizada”.

- Ascensión Sierra Soriano (Universidade de Alicante, España) interésase pola tradución da interxección nos libretos de ópera, ao centrar o seu traballo en 144 unidades fraseolóxicas recollidas nas obras francesas: *L'enfant et les sortilèges*, *La belle et la bête* e *Carmen*.

Sierra Soriano fai unha análise das interxeccións recollidas no seu corpus dende tres puntos de vista: morfolóxico (simples e compostas), léxico (propias e improprias) e pragmático (interxección apelativa, expresiva, fálico e referencial)).

A autora chama a nosa atención sobre “as técnicas de tradución empregadas en función da morfoloxía, da semántica e da función das interxeccións” e propón unha nova tradución en español sobre a base dunha sonoridade máis española, o estilo do texto, etc. Este estudio complétase con dous apartados moi interesantes nos que se trata a non tradución da interxección francesa no libreto español e o xeito de traducir as interxeccións francesas que xa non están en uso.

- Fernande Ruiz Quemoun (Universidade de Alicante, España) interésase polo argot descuberto na fraseoloxía que recolleu en *Zazie dans le métro* (1959), novela de Raymond Queneau, e na súa versión española.

Neste interesante traballo analízanse en profundidade 15 unidades fraseolóxicas: a autora reflexiona sobre cada unha destas expresións fixas, tanto na súa versión francesa (*il était un peu faux jeton*) como na castelá (*era un poco falso*), e achéganos a súa propia tradución (*menudo pájaro está hecho*).

As conclusións ás que chega esta autora en canto a este tipo de fraseoloxía son que a observación e manipulación das unidades fraseolóxicas fará que as memoricemos e que formen parte do noso saber, que o tradutor debe ter toda a información necesaria que lle axude a encontrar a tradución correcta (por exemplo, coñecer a orixe dunha expresión) e que a correspondencia exacta de expresións é moi difícil: a equivalencia é o procedemento máis utilizado.

- Gabriela Scurtu e Daniela Dinca (Universidade de Craiova, Romanía) propóñennos traballar as unidades fraseolóxicas do tipo V + N (*rejeter un pourvoi*) que aparecen en francés xurídico coa finalidade de axudar aos estudiantes romaneses que deban enfrentarse coa tradución deste tipo de textos á súa lingua.

Estas autoras sosteñen que o primeiro paso que se debe dar no proceso dunha tradución xurídica é convencer os alumnos de que “as CV [colocacións verbais] son o produto da cultura xurídica de cada pobo e que a súa tradución vai máis alá da simple transposición dos termos que as componen”. A proposta didáctica de Scurtu e Dinca céntrase na

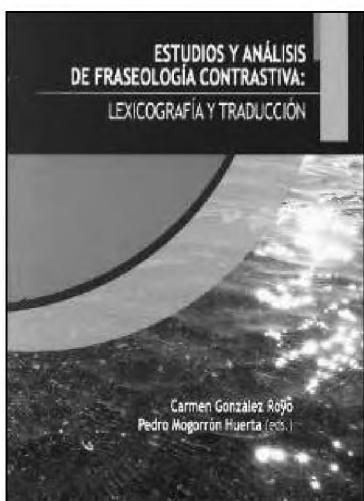
presentación en paralelo de textos bilingües sobre un mesmo tema, nos que se fará notar tanto o funcionamento destas expresións xurídicas en francés como os problemas cos que se pode encontrar o tradutor romanés, en exercicios lexicais (mecanismos para descodificar en francés e para codificar en romanés) e en análise en contexto (funcionamento discursivo).

O papel da fraseoloxía na didáctica das linguas é un feito que xa ninguén discute. Pero, como ben sinala González Rey na presentación desta obra, o que se demanda con forza no noso tempo é prover a fraseoloxía “de útiles e métodos capaces de facela eficaz para os docentes de linguas estranxeiras e para os tradutólogos”.

Xeralmente os docentes, ante a ausencia dunha metodoloxía específica, crean as súas propias propostas didácticas para lograr introducir a fraseoloxía na aula. A directora desta obra recomenda que estas propostas metodolóxicas non caian no esquecemento e pide que, baixo o paraugas da investigación, se participe conxuntamente na busca dos procedementos axeitados que faciliten a adquisición fraseolóxica, tanto aos estudantes de linguas coma aos tradutores. Con esta finalidade naceu *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*, obra na que se recollen as experiencias dun grupo de profesionais europeos que se dedican ao ensino do francés como lingua materna ou estranxeira.

Germán Conde Tarrío
Universidade de Santiago de Compostela

GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): *Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción*. Alicante: Universidad De Alicante. Servicio de Publicaciones; 192 páxs. ISBN: 978-84-79089-29-0.

A monografía colectiva sobre a que realizamos esta recensión vén a engrosa-la áinda escasa bibliografía, mais cada día máis abondosa, que versa sobre os aspectos lexicográficos e tradutolóxicos da fraseoloxía contrastiva. Os directores da obra, Carmen González Royo e Pedro Mogorón Huerta, son respectivamente membro e director do grupo de investigación Frasytram (Fraseología y Traducción Multilingüe) da Universidad de Alicante e, coa experiencia madurada no seo de dito grupo e na organización de numerosas xuntanzas científicas internacionais verbo do tema, conseguiron reunir un sólido equipo de investigadores para explora-las distintas facetas da fraseoloxía multilingüe na actualidade.

Son catorce os autores das dez contribucións que componen este volume e catro as linguas de traballo nas que están redactadas: español, francés, inglés e italiano. No texto examínanse os sistemas fraseolóxicos de varios idiomas e a combinación entre distintos pares de linguas: francés/español, español/catalán, italiano/francés, árabe/francés e español/catalán/francés/romanés.

O fenómeno fraseológico analízase nas diferentes linguas obxecto de estudo dende perspectivas moi heteroxéneas:

- atendendo a criterios diversos como unha clasificación semántica –tómase en consideración UFs que pertencen a un campo semántico específico (por exemplo, o relativo a Deus e ó Demo en español ou ó galo en francés e en español, entre outros);
- dende un punto de vista sintáctico (os verbos sintagmáticos en italiano e en español);
- dende a perspectiva das linguas de especialidade (a lingua da zootecnia) e, ampliando o espectro da análise, trátanse
- aspectos sociolingüísticos inherentes á fraseoloxía como, por exemplo, as representacións de xénero a través das UFs, e
- aspectos extralingüísticos como a xestualidade en relación co uso destas unidades léxicas.

Ademais, as categorías estudiadas nas diferentes contribucións son variadas: nalgúns traballos diríxese a atención cara a unidades específicas como frases sentenciosas, refráns e frases proverbiais; noutros, mírase o universo fraseológico na súa totalidade e reflexiónase sobre as súas unidades en conxunto.

Abre a colección de intervencións o traballo dun experto paremiólogo, Jean-Claude Anscombe, da Université de Paris 13, titulado *Quelques propriétés linguistiques des formes sentencieuses, et leur application à la traduction franco-espagnole*. Nel, o autor presenta unha clasificación da categoría fraseológica das formas sentenciosas e propón uns criterios útiles para a tradución de ditas estruturas. Esta investigación insírese nun proxecto do mesmo autor máis amplio e ambicioso que aspira a elaborar un diccionario francés/español de formas sentenciosas.

A segunda contribución, a cargo de Jorge Baptista da Universidade do Algarve, leva por título *Structuring of cross-linguistic database of frozen sentences* e propón unha metodoloxía para a descripción formal das UFs en xeral.

Nun traballo de corte lexicográfico, Césareo Calvo Riguall da Universitat de València estuda *I verbi sintagmatici italiani, con appunti contrastivi con lo spagnolo e il catalano*, onde pon en evidencia, por unha banda, a produtividade dos verbos sintagmáticos en italiano e, por outra, grazas á análise contrastiva, a improdutividade desta categoría fraseológica noutras dúas linguas románicas como o español e o catalán.

O artigo *Expressions figées, gestes, gestuelle et gestualité. Difficultés d'interprétation entre italien et français*, escrito por Catherine Camugli Gallardo da Université de Paris 10

Nanterre & Institut Gaspard Monge, trata da realidade extralingüística ó se empregaren as UFs e, en concreto, propón un método para compara-la xestualidade do italiano e do francés.

Mª Isabel González Rey da Universidade de Santiago de Compostela, unha autoridade no campo dos estudos fraseológicos e, especialmente, da chamada “fraseodidáctica”, coa contribución titulada *Représentations collectives sur l’homme et la femme dans les expressions figées* enfróntase ó espíñento problema da identidade de xénero a través das UFs que, en ocasións, revelan unha lingua áinda moi sexista.

O estudo de Brigitte Lépinette Lepers, da Universitat de València, e Françoise Olmo Cazevieille, da Universidad Politécnica de Valencia, *La langue de la zootechnie. De l’inventaire terminologique à l’inventaire syntaxico-sémantique. Quelques observations et propositions*, insírese no ámbito das linguas de especialidade e pretende aplicar un corpus de unidades léxicas procedentes do eido da zootecnia á tradución automática, segundo criterios de tipo semántico e sintáctico.

Iván Martínez Blasco da Universidad de Alicante presenta unhas *Reflexiones sobre la naturaleza traductológica de las estructuras con verbo soporte*, cun enfoque tradutolóxico francés-español. Para defini-los principais mecanismos empregados na tradución de ditas estruturas, o autor parte da análise da tradución ó español da novela “Les Nègres du traducteur” de Claude Bleton.

En *Les proverbes arabes et français: Problèmes de traduction interlinguistiques et intralinguistiques*, Salah Mejri e Inès Sfar da Université Paris 13 ocúpanse da problemática da tradución dos refráns nunha mesma lingua (tradución intralingual) e noutra lingua (tradución interlingual) e, coa análise do corpus, amosan que esta operación de transferencia de contido tende a conservar globalmente o contido semántico pero adoita afecta-las características formais do refrán.

Mª Dolores Santos Maestre, Lucía Navarro Brotons e Cristina Borlea da Universidad de Alicante, co artigo titulado *Concepto de dios y del diablo en la fraseología española: su traducción al catalán, francés y rumano*, realizan un estudio interlingüístico e intercultural das diferentes UFs relacionadas coa figura de Deus e do Demó en catro linguas e culturas diferentes: o español, o catalán, o francés e o romanés. Con esta análise contrastiva demostran a relevancia do factor cultural na tradución das UFs.

Pecha o volume o traballo de Julia Sevilla Muñoz, da Universidad Complutense de Madrid, e mais Marina García Yelo, que analiza *Los refranes y las frases proverbiales relativas al gallo en francés y en español: estudio intercultural y traductológico*. Tomando como base a elaboración dun corpus de paremias francesas e españolas nas que aparecen os termos *gallo* e *coq*, as autoras propónense realizar un estudio contrastivo dos aspectos lingüísticos e culturais e presentar unha metodoloxía de traballo aplicable ós estudos contrastivos restrinxidos a un actante.

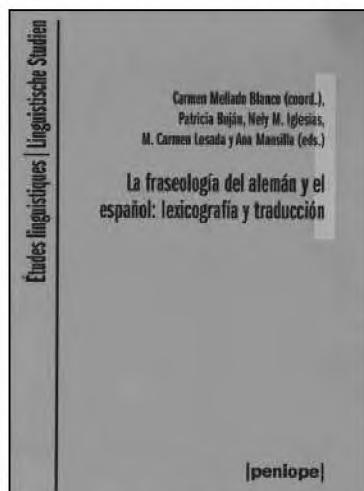
Este sucinto repaso pon de manifesto como, consonte o título do volume (*Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción*), áinda que mantendo a variedade de perspectivas e orientacións, tódalas achegas preséntanse segundo un

denominador común, iso é, os aspectos lexicográficos –e, sobre todo, tradutolóxicos– do fenómeno fraseológico en clave contrastiva. Os diferentes autores enfrántanse ás intrincadas cuestións relacionadas coa tradución das UFs, cadaquén dende o seu ámbito de especialidade e a través de córpora procedentes de linguas distintas, o que ofrece unha gama de análise considerable e de grande utilidade para un público vasto e heretoxéneo.

Xa que logo, a variedade de enfoques, a multiplicidade das linguas, a heteroxeneidade de estruturas fraseológicas analizadas, así como a distinta procedencia –non só xeográfica senón tamén científica– dos autores que participan nel, fan deste libro un compendio polifacético e multilingüe do complexo universo da fraseología contrastiva. En resumo, trátase dunha obra rica e de novidade, que trata con seriedade e rigor temas actuais de grande importancia para a disciplina fraseológica.

G. Angela MURA
Universidad de Alicante

MELLADO BLANCO, Carmen (coord.); BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (eds.) (2013): *La fraseografía del alemán y el español: Lexicografía y traducción* (Études linguistiques / Linguistische Studien, Band 11). München: Peníope; 177 páxs.

O volume que aquí nos ocupa xorde no seo do grupo de investigación FRASESPAL e do seu proxecto “La estructura idiomática del alemán y el español. Un estudio cognitivo a partir de un corpus onomasiológico” (MEC: HUM2007-62198/FÍO) dirixido pola profesora da Universidade de Santiago de Compostela Carmen Mellado Blanco¹. Na liña doutras publicacións fraseográficas e tradutolóxicas do grupo (*vid. [http://www.usc.es/frasespal/es/publicaciones.html]*), este libro aborda, esta vez como monografía, algúns temas relevantes das disciplinas da Lexicografía e Tradución aplicadas á Fraseología contrastiva do alemán e español. Por esta dobre temática, o volume resulta de especial interese non

¹ Esta publicación deriva dunha parte das comunicacións presentadas na Internationale Tagung zur kontrastiven Phraseologie Deutsch-Spanisch-Galicisch (Santiago de Compostela, 24-25 de novembro de 2011). Neste primeiro congreso internacional de Fraseología Contrastiva dedicada especificamente aos pares de linguas alemán-español e alemán-galego (programa Acciones Complementarias a Proyectos de Investigación Fundamental no orientada do Ministerio de Ciencia e Innovación, código FFI2011-13721-E), inscribíronse máis de medio centenar de relatores das seccións de Fraseografía, Tradución, Fraseología cognitiva, Fraseopragmática, Fraseodidáctica e Fraseología computacional, todas elas centradas nas linguas obxecto de estudo: alemán, español, galego.

só para tradutores ou lexicógrafos, senón tamén para o ensino e adquisición do alemán e español como linguas estranxeiras.

O volume consta dunha detallada introdución das compostas do grupo FRASESPAL Nely M. Iglesias e Ana Mansilla Pérez (páx. 7-15), na que se expoñen algúns conceptos básicos da tradución de fraseoloxismos (como a correspondencia entre o nivel sistémico e a Lingüística Contrastiva e entre o nivel textual e a Tradutoloxía) e faise un balance crítico dos estudos realizados ata o momento no ámbito da tradución e fraseografía do par de linguas alemán-español. Na citada introdución preséntase igualmente un resumo dos 7 traballos dedicados á Tradución e dos 4 centrados na Fraseografía.

O bloque da Tradución contén contribucións de Jenny Brumme, Jorge Leiva Rojo, Zuriñe Sanz Villar, Alejandro Pastor Lara, Encarnación Tabares Plasencia / José Juan Batista Rodríguez, Mª José Corvo Sánchez e Mª Jesús Barsanti Vigo.

No primeiro, (“Diálogo ficcional, fraseología y traducción. *Voller Container o ¿cómo traducir una fórmula ficticia real?*”), Jenny Brumme aborda o tema dos equivalentes fraseolóxicos en textos literarios e resalta algúns aspectos como a norma lingüística, a situación sociolingüística das linguas empregadas nas traducións obxecto de estudo ou as expectativas do público que inflúen nas decisións últimas que o tradutor tome para traducir un texto. No seu artigo, a autora analiza ademais as distintas estratexias utilizadas polos tradutores á hora de recrear a oralidade ficcional dun personaxe e destaca a necesidade de recrear na lingua meta o compoñente pragmático emocional que levan os fraseoloxismos no texto orixinal.

Jorge Leiva Rojo céntrase no seu traballo (“La traducción de unidades fraseológicas (alemán-español/español-alemán) como parámetro para la evaluación y revisión de traducciones”) nos parámetros que hai que seguir para avaliar a calidade das traducións, e fai fincapé na tradución de fraseoloxismos. O autor avoga por incluír a fraseoloxía como parámetro de avaliación na formación de futuros tradutores e como parámetro de calidade nas traducións profesionais.

En canto aos procedementos para a tradución de fraseoloxismos, Leiva Rojo sinala o equivalente fraseolóxico como procedemento máis empregado e ante a falta deste, o tradutor optará por outros procedementos indirectos como a paráfrase ou a compensación, respectando, iso si, o contido semántico-pragmático do texto orixe ao texto meta.

Na achega de Zuriñe Sanz Vilar (“Hacia la creación de un corpus digitalizado, paralelo, trilingüe (alemán-español-euskera). Una propuesta metodológica para analizar la traducción de unidades fraseológicas”) preséntase un corpus con traducións de fraseoloxismos alemáns ao éuscaro. A autora chama a atención sobre a natureza aglutinante do éuscaro, na que non se dá a pluriverbalidade propia das UF, polo que estas corresponden a unha categoría morfosintáctica distinta (monolexemas), sen perder por iso a súa natureza idiomática en éuscaro. Como consecuencia, o labor de traducir implica tanto coñecementos lingüísticos como culturais sobre a lingua orixe para poder conferirlle sentido pleno ao texto traducido.

Do ámbito da tradución das linguaas con ou para fins específicos, concretamente do ámbito xurídico, proceden dous traballos, o primeiro, de Alejandro Pastor Lara e, o segundo, de Encarnación Tabares Plasencia xunto con José Juan Batista Rodríguez. Ambos artigos céñtranse na chamada fraseoloxía xurídica ou, para ser más exactos, nas unidades fraseolóxicas xurídicas ou do Dereito (UFED). Dende a perspectiva da lingüística aplicada a a tradución, Tabares Plasencia e Batista Rodríguez distinguen no seu traballo (“Delimitación y análisis de las unidades fraseológicas jurídicas en español y alemán”) tres tipos ben diferenciados de UFED. En primeiro lugar, destacan as cadeas gramaticais e fórmulas adverbiais, despois, as construcións verbonominais e, en terceiro e último lugar, os textos formulaicos de dimensión variable. Por conseguinte, a linguaxe xurídica parece estar más cinguida que a da lingua común e carece, ademais do trazo de idiomáticaidade propio desta.

Alejandro Pastor Lara tamén destaca na súa achega (“Termini und ihre Umgebung im Strafprozessdiskurs Spanisch-Deutsch”) a importancia que ten o estudo da fraseoloxía para o tradutor especializado en textos xurídicos e céñtrase nalgúns problemas tradutolóxicos específicos das colocacións do ámbito xurídico. Para o autor, a equivalencia nas colocacións especializadas non se pode establecer partindo únicamente de criterios semánticos, procedemento que segue sendo demasiado habitual na maioría dos diccionarios bilingües, tanto xerais coma especializados. No discurso xurídico, o verdadeiramente relevante é a equivalencia (con)textual ou de uso, que debe ademais ter en conta os sistemas xurídicos vixentes nos países nos que se falan as linguaas implicadas.

Os traballos de María José Corvo Sánchez (“Estudio de los refranes españoles y alemanes de Juan Ángel de Zumaran (1): perspectiva didáctica”) e de María Jesús Barsanti Vigo (“Estudio de los refranes españoles y alemanes de Juan Ángel de Zumaran (1): perspectiva traductológica”) presentan a tarefa docente e o labor de tradución de Juan Ángel de Zumaran, mestre e intérprete español das linguaas francesa, italiana, española e alemá do S. XVII que viviu en Alemaña.

Maria José Corvo Sánchez sinala a importancia do estudo dos refráns dende un enfoque didáctico, os cales resultan ser ferramentas moi eficaces para a producción oral e escrita dunha lingua estranxeira, se ben a adquisición destas destrezas presupón un coñecemento alto da lingua obxecto de estudo. A través deste tipo de enunciados breves e sentenciosos, en forma de “consejos, experiencias, admoniciones o exhortaciones”, María Jesús Barsanti Vigo sostén que se transmite a sabedoría popular e a idiosincrasia de cada comunidade lingüística e, por esta especificidade cultural, dende a óptica da tradución, as paremias dificultan excesivamente o labor do tradutor.

No bloque dedicado á Fraseografía bilingüe alemán-español, contamos con 4 traballos, o primeiro de Aina Torrent, Lucía Uría e Anja de Werth (“El controvertido tema de las equivalencias en los diccionarios bilingües español-alemán y viceversa. Reflexiones a raíz de las propuestas de Balzer *et al.* (2010) en *Kein Blatt von den Mund nehmen*”) no que se fai unha revisión dos equivalentes interlingüísticos de determinadas locucións do diccionario fraseolóxico de Berit Balzer *et al.* (2010). Partindo das dificultades ás que

se enfrentaron de forma práctica na elaboración do seu *Diccionario español-alemán de locuciones del español de España*, as autoras do traballo defenden que o significado das locucións só se pode descodificar mediante implicaturas, por tratarse dun significado en gran parte implícito. En consecuencia, relativízase o concepto de sinonimia fraseolóxica. As autoras avogan, na elaboración de dicionarios bilingües, polo método empírico da inclusión de exemplos auténticos, espontáneos e, a ser posible, definitorios.

O traballo de Paloma Sánchez Hernández (“La lematización de las unidades fraseológicas en diccionarios generales semasiológicos y onomasiológicos”) explica os problemas de lematización dos fraseoloxismos do campo semántico LEHREN-LERNEN en dicionarios xerais semasiológicos e onomasiológicos. Os problemas que se atopan nos dicionarios son debidos sobre todo á carencia dunha tipoloxía fraseolóxica e dunha taxonomía onomasiolóxica comunmente aceptadas, o cal repercutre na escasa fiabilidade das equivalencias fraseolóxicas nos dicionarios bilingües

No seguinte traballo (“Vergleich nominaler phraseologischer Komponenten im Deutschen und Spanischen mit computerlinguistischen Werkzeugen”), as autoras Britta Juska-Bacher, Cerstin Mahlow y Sixta Quassdorf toman un dicionario fraseolóxico de referencia para cada un das linguas obxecto de estudo, co fin de analizar tanto de forma cuantitativa como cualitativa os substantivos presentes nos fraseoloxismos somáticos do alemán e do español. Para obter resultados sobre posibles universais fraseolóxicos, fan uso dos métodos da lingüística computacional, que se converte así nunha ferramenta sumamente útil na investigación fraseolóxica contrastiva.

Pecha o volume o traballo de Hans Schemann, (“Gedanken zu einer kontrastiven europäischen Idiomatik ausgehend von fünf synchronisierten zweisprachigen idiomatischen Großwörterbüchern”), no que o autor expón o seu gran proxecto multilingüe fraseográfico, que consiste na conexión conceptual dos seus cinco dicionarios idiomáticos bilingües (nos que a lingua de partida é o alemán e a lingua de chegada o inglés, francés, italiano, español e portugués respectivamente) co seu dicionario onomasiolóxico *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten* (1991, ²2012)². As liñas de investigación que poderían derivarse da combinación dos datos resultantes describeas o autor como inesgotables e os usuarios potenciais poderían dispoñer deste modo dunha obra lexicográfica de referencia para disciplinas como a Tradución e a Lingüística Aplicada.

Con esta publicación, o grupo de investigación FRASESPAL, ofrece unha rica mostra dos enfoques teóricos e prácticos más actuais nos ámbitos da Tradución e Fraseografía do alemán e español. En palabras das autoras da introducción Iglesias Iglesias / Mansilla Pérez (páx. 14), “[...]a riqueza de los temas expuestos y la diversidad de enfoques y planteamientos ponen de manifiesto la versatilidad de una disciplina —como es la fraseología contrastiva— en plena efervescencia.”

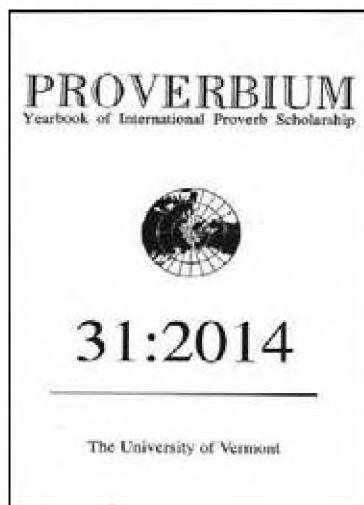
² Vid. Schemann, Hans (1991): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*. Stuttgart / Dresden. (²2012) Berlin / New York e Schemann, Hans / Mellado Blanco, Carmen / Buján, Patricia / Iglesias, Nely / Larreta, Juan Pablo / Mansilla, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Hamburg: Buske.

E é precisamente a riqueza e profundidade da obra o que a converte nunha referencia para os estudosos do alemán e español como linguas estranxeiras no ámbito contrastivo da Fraseografía e Tradución da Fraseoloxía.

Beatriz Pérez Traseira

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31, 2014. Vermont: The University of Vermont; 532 páxs. ISSN 0743-782X.

O último número que saiu á luz da revista *Proverbium* é o 31, que corresponde ao ano 2014. Esta é a publicación máis veterana sobre Paremioloxía no mundo editada na Universidade de Vermont (Estados Unidos). Dende o ano 1984 o seu editor é Wolfgang Mieder, un dos maiores expertos de Paremioloxía.

Cómpre destacar que *Proverbium* ten carácter aberto e rigorosamente internacional. Vese o interese por tódalas culturas do mundo, non tendo unha visión nacional ou occidental en exclusiva. Interésase por refráns de culturas de cuxa paremioloxía non se fala habitualmente. É importante que nestas culturas haxa cada vez máis presenza da ciencia fraseolólica e paremiolólica, mais tamén que reciban a atención de Europa e os Estados Unidos á hora de tratar a fraseoloxía internacional.

A revista preséntase co anexo *Proverbs: their lexical and semantic features*, de František Čermák, que se centra nas características léxicas e semánticas dos refráns. Xa son 36 os volumes publicados nesta colección de traballos monográficos sobre os distintos aspectos da paremioloxía.

Este número 31 contén 17 artigos vidos de todo o mundo. A revista recibe artigos en inglés, francés, alemán, ruso e español e nesta edición atopamos trece artigos en inglés, un en español e tres en alemán. Esta variedade de linguas amosa a relevancia internacional da revista. Como pequena desvantaxe cabe citar que algúns artigos non presentan unha estrutura clara e carecen de apartados.

O volume 31 dedícase ao paremiólogo estoniano Arvo Krikmann con motivo do seu 75 aniversario. Tanto no prefacio como no encomio, Mieder destaca o seu traballo como compilador. Unha das grandes achegas deste paremiólogo foi *Proverb Semantics. Studies in Structure, Logic and Metaphor*, volume 29 da colección *Proverbium* publicado no

ano 2009 que inclúe oito contribucións. Para Mieder esta é unha das publicacións más valiosas que todo paremiólogo debería ler.

A continuación, describiranse os artigos que componen o volume:

Peter Grzybek describe o intercambio de correspondencia con Arvo Krikmann dende abril ata novembro do 1984 no artigo chamado *Mosaic or Jigsaw? Publishing an Article From Estonia in the 'West', 30 Years Ago, When Circumstances Were Quite Different From Today*. Cando Grzybek recibe a noticia da morte do paremiólogo ruso Peryjakow decide publicar traducións ao alemán da súa obra e pídelle permiso a Krikmann para publicar na revista *Ars Semeiotica. An International Journal on Semiotic* o artigo de Krikmann "Some Aspects of Semantic Indefiniteness of Proverbs" en alemán. Krikmann prefire escribir un novo artigo a que haxa versións do anterior. Ao final do artigo amósanse seis cartas que intercambian e como vai tornando esa relación cordial nunha amizade.

No seguinte artigo, titulado *The Use of Proverbs in Hip-Hop Music: The Example of Yoruba Proverbs in 9ice's Lyrics*, Akinmade Timothy Akande e Adebayo Mosobalaje observan os refráns presentes nas letras de Abolore Adegbola Akande (nome artístico 9ice), coñecido cantante de hip hop de Yoruba. O pobo de Yoruba é un dos tres grandes grupos étnicos de Nixeria e sitúase ao suroeste do país. No estudo de varias letras de 9ice, os autores dividen a temática dos refráns en tres grupos. En primeiro lugar, retratan a cultura local. A través do emprego de refráns, 9ice pretende recrear a cultura na que creceu e facer do hip hop unha expresión creativa e cultural de yoruba para así achegalo a todos os públicos. Ademais, ten un obxectivo global: transmitir os valores éticos e percepcións da súa sociedade. Nestes casos as funcións da fala son ensinar e informar. O segundo obxectivo é defender o seu espazo creativo ante competidores. Por último o autor emprega os refráns como arma de protesta para crear conciencia sobre a situación social.

En '*Las palabras vuelan, lo escrito se queda*' (*The words fly, the written stays*): *The Judeo-spanish (Haketic) proverb in Northern Morocco*, os autores Tamar Alexander e Yaakov Bentolila analizan as características literarias e lingüísticas dos refráns haquetías en Marrocos como expresión da identidade étnica. O haquetía é unha lingua que falan as comunidades sefardís do norte de Marrocos. Estes refráns compáransen con outras equivalencias do mesmo contexto cultural: refráns de fontes hebreas canónicas (biblia, *tahmud* e *midhash*), españois (mesma orixe xeográfica), da lingua ladina (lingua sefardí), xudeoárabes e árabes en Marrocos. Ademais, analízanse refráns haquetías sen equivalencias noutras linguas. Determinase que os refraneiros de todas estas culturas presentan trazos en común co haquetía e incluso moitas veces coinciden totalmente. Outras veces sufriren procedementos de adaptación ou paralelismo, como é o caso de *Quien madruga el Dió le ayuda* en haquetía e *Quien madruga Dios le ayuda* en español. Todas estas influencias confirenlle a súa identidade ao pobo haquetí, que ten o refrán como un dos canais de expresión más importantes.

No artigo *Der Begriff 'Sparsamkeit' in den Sprichwörtern unter den Aspekt der kulturwissenschaftlichen Linguistik (basielend auf Russisch, Lettisch, Deutsch und Englisch)* Mikhail Bredis realiza unha comparación entre refráns en ruso, letón, alemán

e inglés que tratan da fugacidade da riqueza e do aforro. Nos refráns letóns inclúense refráns en latgalio, lingua da parte oriental de Letonia. Percíbese unha semellanza de significados, pero con frecuencia as imaxes varían, xa que, segundo a cultura, a concepción de valores é diferente. A maior proximidade establecése entre o ruso e o letón debido á situación xeográfica e ás circunstancias históricas. No caso do inglés e do alemán tamén presentan moitas similitudes por seren ámbalas linguas xermánicas. Os refráns en alemán e en letón presentan diversas variantes. Isto débese a que ata o século XIX Alemaña estaba composta por distintos estados e a que o letón estivo durante séculos baixo a influencia das linguas e culturas rusa e alemá.

Simon J. Bronner analiza a frase *Who's your daddy?* (*The Proverbial and Psychological Meanings of 'Who's Your Daddy?'*), na actualidade moi empregada en eventos deportivos nos Estados Unidos. Realiza unha investigación dende un punto de vista lingüístico, paremiológico, histórico, folclórico e etnográfico para demostrar que esta pregunta retórica é unha frase proverbial. Esta frase probablemente teña a súa orixe na fronteira americana a mediados do século XIX e sinalaba dominación social, polo que se mantén o seu uso como indicador de superioridade. No século XX asociábase á cultura de rúa afroamericana. Actualmente o seu uso está más ben restrinxido a partidos de baloncesto cando un equipo gaña o partido ou supera en puntos ao outro. Bronner realiza unha busca da aparición desta pregunta en fontes e determina que entre mediados dos anos 60 e o ano 2000 esta foi en aumento.

Esther Clinton no seu artigo *Proverbial Play: J.R.R. Tolkien's Use of proverbs in 'The Hobbit' and 'The Lord of the Rings'* profunda no uso dos refráns por parte de Tolkien nas obras *O Hobbit* e *O señor dos Aneis*. Na súa opinión, os refráns son parte da complexidade lingüística que Tolkien creou para ambientar a Idade Media e tanto o narrador como os personaxes (en maior ou menor medida) usan refráns. Non só atopamos refráns orixinais, senón que tamén novos refráns que o mesmo autor crea, antiproverbios e adaptacións de refráns. Neste artigo preténdese estudar o obxectivo e o modo no que Tolkien os introduce intencionadamente na conversa e como o lector os reconece. A autora cre que Tolkien non foi suficientemente valorado polos paremiólogos. Para inventar refráns Tolkien utiliza algúns instrumentos poéticos como a metáfora, a rima, o ritmo ou o paralelismo. Ademais, Tolkien xoga coa linguaxe e modifica refráns tradicionais. Este é o exemplo de *All that glitters is not dull*, que modifica a *All that glitters is not gold*. Noutros casos cambia a orde das palabras para expresar un significado contrario, como ocorre con *All that is gold does not glitter*. Os refráns empréganse coa intención de abraiar outros personaxes, ilustrar relacións, describir o desenvolvemento da historia ou para dar credibilidade e máis profundidade histórica. Son unha mestura do tradicional e o innovador, co uso de xogos. Moitos refráns da obra transcenderon ao mundo real e incluso deles xurdiron antiproverbios e adaptacións.

Carlos Alberto Crida Álvarez, en *El lado oscuro del 3: En paremias y fraseologismos del español y del griego*, trata o lado escuro do número tres en diferentes refráns. Este é un arquetipo que deu lugar a un gran número de metáforas. A pesar do seu simbolismo positivo na civilización occidental, nas culturas grega e española úsase máis

ben negativamente, como vemos ao longo do artigo, valor que provén da mitoloxía grega. Se analizamos refráns co número tres vemos que moitos teñen significado sexista (representa unha tríade de carácter negativo na que un dos elementos é a muller), mala saúde, mal tempo, segredos, inimizade, discrepancia, problemas ou desgrazas. Por último, este número tamén pode representar unha cantidade indefinida como crítica por escaseza ou por exceso.

Charles Clay Doyle no artigo '*Wearing One's Heart on His Sleeve': The Formation and Evolution of a (Shakespearean) Proverbial phrase*' examina a frase *Wearing one's heart on his sleeve*, que é unha liña da obra *Othello* de Shakespeare, escrita en 1602. Hoxe en día ten moitos significados e variantes. En moitas ocasións sufriu adaptacións, como a substitución de *heart* por un nome abstracto ou de *wear* por *hang* ou *pin*. Dice que xa estaba fixado nos tempos de Shakespeare, pero non existen probas que o confirmen. Esta frase fixose común a partir da publicación da obra shakespeareana.

O mesmo autor desta vez atende á frase proverbial *A way out of no way*, moi utilizada nos discursos de Martin Luther King e escritores afroamericanos do século XX no artigo '*A Way Out of No Way': A Note on the Background of the African American Proverbial Saying*'. Esta frase xa existía no século XVI durante a Reforma Protestante e no século XIX empregábana os cuáqueros. Esta frase proverbial forma parte do refrán *God makes (can make) a way out of no way*. Segue a utilizarse na cultura afroamericana, na que o camiño ao respecto, á suficiencia económica e aos dereitos civís se considera como unha viaxe sen un rumbo determinado e esta frase serve para infundir esperanza. Existen diferentes variacións: sen o artigo (*make way*) para facela abstracta, ou coa substitución de *no way* por *none*, na que se mantén o significado. Xa que esta frase apareceu en momentos diferentes, unha posibilidade é que esteamos ante unha situación de polixénese, mais a cuestión sobre as influencias ou posibles conexións fica sen resolver.

Erzsébet Drahota Szabó trata as UFs do húngaro e o alemán como elementos intertextuais que no macrodiscurso cultural son unidades coherentes en *Sprichwörter als intertextuelle Elemente: Zu den Sprichwörtern mir und ohne Kulturspezifik auf Langue_ und auf Diskurs_Ebene*. Analízanse dende un punto de vista lingüístico, discursivo e nas relacións entre ámbolos campos. Esta autora clasifica os fraseoloxismos como culturalmente específicos ou non e decide os procedementos de tradución óptimos en cada caso. Cómpre intentar manter o mesmo valor no texto, tanto a nivel semántico como estilístico. No ámbito lingüístico, preséntanse casos dos fraseoloxismos non culturalmente específicos do húngaro que contan con equivalencias totais no alemán e establecese a mesma imaxe para as dúas linguas, ou esta equivalencia é parcial por variar unha palabra. Os fraseoloxismos culturalmente específicos adoitan presentar nomes xeográficos, unidades monetarias, descritores de características do pobo, elementos arquitectónicos concretos ou refráns de orixe literaria. A autora conclúe facendo fincapé na importancia da formación fraseolóxica dos tradutores para facilitar o recoñecemento destas unidades.

O artigo de Patricio Ferrari *Proverbs in Fernando Pessoa's Works* aborda os refráns na obra de Fernando Pessoa. Na primavera de 1914 Pessoa recolleu, seleccionou e traduciú

ao inglés 300 refráns portugueses da colección de proverbios nacionais editados por Frank Palmer. Este artigo leva o apéndice de 24 refráns portugueses que o escritor portugués recolectou coa súa tradución e tres manuscritos sobre refráns non publicados. Un dos temas principais, case dun terzo deles, é Deus e a relixión. Podemos atopar, ademais, un refrán literario sobre esta temática, extraído de Florilegio, así como moitos *wellerismos*. No ano 1930, baixo o heterónimo de Álvaro de Campos, Pessoa creou seis antiproverbios, manipulando refráns existentes. Un exemplo é a alteración do refrán incluído na súa recadádiva *Deus escreve os tortos por linhas direitas a Deus escreve direito por linhas tortas*, que provoca un cambio do significado do refrán como técnica de innovación lingüística. O interese de Pessoa polo refraneiro fainos entender mellor a visión do escritor sobre o carácter portugués e a humanidade.

O artigo de Tamás Forgács *Über das parömische Minimum des Ungarischen* ten o propósito de dar resposta ás grandes diferenzas que se observan entre o mínimo paremiolóxico do alemán e o húngaro en base ao estudo dos respectivos informes de Grzybek no ano 1991 e de Litkovina nos 1993 e 1996. O húngaro ten un mínimo paremiolóxico maior que o alemán, feito no que inflúe que a listaxe de refráns é máis longa (a listaxe de Grzybek contén 275 refráns e a de Litkovina presenta 378 refráns). Os traballos de Litkovina presentan algúns problemas a pesar de ser pioneiros. Rexístranse variantes e refráns arcaicos, xa que non se tiveron en conta córpora electrónicos. A investigación demostra que esta grande diferenza non reflicte que o húngaro sexa unha lingua cunha riqueza paremiolólica moi maior. Atópase unha maior porcentaxe de refráns alemáns cun 100% de recoñecemento (6,54%) que de húngaros (0,3%). A porcentaxe de refráns recoñecidos por un 95% dos informantes é a mesma nas dúas linguas, ainda que a selección do húngaro sexa maior nun 25%. Forgács conclúe sinalando que cómpre realizar unha nova investigación, baseándose nunha listaxe validada por análises de córpora xa realizadas e tendo en conta que nos últimos dez anos aumentaron considerablemente os córpora electrónicos.

Rosemarie Gläser no artigo *We Have Ceased to Be a Nation in Retreat': Redewendungen und Sprichwörter in Margaret Thatcher's Rhetorik* observa a retórica e estilo de Margaret Thatcher en dúas autobiografías, *The Downing Street Years* (1993) e *The Path to Power* (1995), dende un punto de vista paremiolóxico. Segundo Mieder, ata 1995 non se analizou a retórica dun político inglés, cando se publicou a obra de Bryan sobre Churchill. A análise lingüística céntrase en expresións fixas que teñen a función de palabras, en especial nos ditos proverbiais e metafóricos, citas, palabras aladas, lemas e slogans. Cabe destacar que os discursos eran resultado dun traballo meticoloso de xornalistas, ministros e especialistas en diferentes áreas. Na súa bibliografía vemos citas de Shakespeare, Pope Burns ou Kiplings. Outra característica é a introdución de slogans políticos do programa electoral ou dunha xeración como, por exemplo, *time for a change*. Para unha investigación máis acaída sería necesario un corpus máis amplio, xa que isto só representa unha parte dos seus escritos.

No artigo *Parabasis in Nikolay Gogol's 'The Inspector General': The Proverbial Medium* Kevin J. McKenna analiza a epígrafe *Don't grumble at the mirror if your (own) puss is*

distorted, presente na obra *O inspector* do dramaturgo ruso Nikolay Gogol. Este autor introduciu este refrán no ano 1842, na versión final e definitiva. O crítico literario ruso Vyacheslav Ivanov reparou neste momento final do quinto acto como a parábaxe central da obra, ao estilo da comedia antiga da Grecia do século V a.C. O refrán *Don't blame the mirror for your old ugly mug*, o que inicia a obra, tamén se considera parábaxe ou polo menos paralela, como adianto ao refrán final da obra. A súa mensaxe social vai máis ben dirixida á audiencia, representa a cidade como unha persoa colectiva e non a moitos personaxes illados. Unha diferenza coa parábaxe da comedia grega é que a de Gogol non acontece na metade da obra e non participa o coro. O refrán que abre adianta dalgunha maneira a lección moralista do final. Aínda así non podemos documentar a intención de Gogol de que funcionase como parábaxe, pero sábese que a comedia aristofánica foi unha importante fonte para a súa obra e que o refrán é a expresión do seu interese polo folclore ruso e ucraíno.

Wolfgang Mieder no artigo Keep. ‘*Your Eyes on the prize*’: *Congressman John Lewis's Proverbial Odyssey for Civil Rights* realiza un estudo da linguaxe proverbial de tres obras de John Lewis: *Walking of the Wind: A Memoir of the Movement* (1998), *Across that Bridge: Life Lessons and a Vision for Change* (2012) e *March: Book One* (2012). Este artigo serve como felicitación persoal para este representante no congreso por Xeorgia, o último sobrevivente dos seis grandes líderes do movemento estadounidense polos dereitos civís dos 50, 60 e 70. Os seus discursos mantíñan o estilo sermoneiro dos predicadores bautistas e a destreza retórica de Martin Luther King. Alude con frecuencia a refráns da biblia, citas da tradición demócrata estadounidense e refráns e expresións populares. Ao longo do artigo realizanse exemplos con comentarios interpretativos. Ao final, preséntase unha listaxe de 742 proverbios distribuídos por orde alfabética das palabras clave que aparecen nestas tres obras.

Barry Shelton trata o refrán norteamericano *root, hog or die*, que ten orixes populares no artigo titulado ‘*Root, Hog, or Die*’: *A Republican Proverb*. Aínda que xa estaba en uso a principios do século XIX, estendeuse dende o momento no que Lincoln o utilizou na conferencia de Hampton Roads. Foi un grito de batalla usado na retórica racista na Era da Reconstrucción. A primeira vez que se rexistra este refrán é no ano 1834 na obra *The Narrative of the Life* de David Crockett. Segundo este, en 1884 xa era un dito antigo. En 1828 aparece a versión *root, little hog or die* nunha publicación en Delaware. Sobre todo utilizouse nos discursos políticos dos republicanos nos 150 anos seguintes á Guerra Civil. Ademais, é o título dunha canción folk popular do século XIX de McGowan, a partir da que se compuxeron outras cancións. Na actualidade non é un refrán moi recoñecido, xa que nunha investigación recente ningunha persoa menor de 50 anos nin sequera o recoñecía. Isto pode acontecer debido ao éxodo rural e ao comezo da gandería intensiva.

No artigo *Insights From the Middle of Nowhere: Proverbial Language and Intertextuality in Gary Larson's The Far Side*, Stephen D. Winick estuda a presenza de refráns no traballo do debuxante Larson, creador da columna diaria *The Far Side*. Emprega metáforas “de forma literal” para facer crítica social. Moitas veces estas ilustracións están na fronteira

entre o sentido e o disparate. Este artigo, a través de diferentes exemplos, analiza as estratexias intertextuais arredor das ilustración de refráns. Winnik suxire que hai unha relación entre o traballo de Larson e a arte do Word Upside Down, que tamén representaba refráns de forma literal. Nalgúns ocasions, un refrán amósase parcialmente e o receptor debe completalo co seu coñecemento. Apréciase, ademais, un intercambio de papeis, como por exemplo, na humanización de animais ou na animalización de humanos; unha xerarquía inversa como forma de crítica da xerarquía social. Ao final do artigo inclúese unha listaxe de refráns que Larson ilustrou.

A continuación atopamos as recensións de dúas obras publicadas no 2012 *Aspekte der historischen Phraseologie und Phraseographie e Functions and Formal Stylistic Features of Kafa Proverbs*. Os respectivos autores son John M. Jeep e Peter Unseth. A primeira é un conxunto de artigos dun congreso en Granada en 2010 e a segunda é un estudo e recadádiva de 130 refráns etíopes, primeira análise de refráns dunha lingua osmótica.

O libro remata con dúas valiosas bibliografías: unha de refraneiros (90 obras) e outra con publicacións sobre paremioloxía non rexistrada na bibliografía paremiolóxica internacional que Mieder leva realizando dende o ano 1977. Mieder dedicalle esta sección a Edward Zellem, ex-capitán da mariña estadounidense en Iraq que recolleu refráns na obra *Afgham Proverbs Illustrated*, traducido a varias linguas. Este refraneiro é un tesouro da sabedoría dunha cultura na que pouco se afonda no mundo occidental. Tamén destaca a tradución ao italiano da Adagia de Rotterdam.

A bibliografía actualizada contén 407 obras e vai dedicada a Elena Arsentyeva, da Universidade de Kazan. Nesta longa listaxe está presente *Cadernos de Fraseoloxía Galega* xa dende o número 28. É unha grande honra que se nos abra deste xeito a porta cara ó mundo científico internacional.

Beatriz Pérez Traseira

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

MOGORRÓN HUERTA, Pedro; GALLEGOS HERNÁNDEZ, Daniel; MASSEAU Paola; TOLOSA IGUALADA Miguel (eds.) (2013): *Fraseología, Opacidad y Traducción*. Berna: Peter Lang; 281 páxs.

Os editores Pedro Mogorrón Huerta, Daniel Gallego Hernández, Paola Masseau e Miguel Tolosa Igualada da Universidade de Alicante dedican este volume colectivo ó meritorio labor docente e investigador do profesor Salah Mejri da Université Paris 13. Os dezaseis traballos reunidos abordan a problemática da tradución fraseolóxica. Os autores coas súas variadas achegas contribúen a aclara-la complexa armazón que entrañan os conceptos de fraseoloxía, opacidad e tradución (xa no título da obra) e converten esta antoloxía de artigos nun volume interesante para profesores, investigadores e estudiantes.

Trala presentación da obra por parte dos editores, o primeiro dos artigos, de Jean-René Ladmíral, formuláse como unha introdución. Interesándose pola posición que ocupa a fraseoloxía no proceso

de tradución, o autor analiza os posibles efectos do tratamento fraseolóxico neste proceso. En consecuencia, leva a cabo un estudo da lingüística contrastiva e tamén das novas orientacións teórico-lingüísticas partindo dunha nova perspectiva do fenómeno fraseolóxico.

O segundo artigo, de Salah Mejri, empeza por unha aclaración teórica sobre as nocións de *composicionalidade / non composicionalidade* e *transparencia / opacidade* para demostrar por que a opacidade é característica das unidades poliléxicas e intentar discernir factores particulares do fenómeno opacificador. O autor privilexia a resposta a dúas preguntas fundamentais: en que estes factores imponen un funcionamento particular das unidades poliléxicas e en que esta opacidade pode influír sobre a tradución.

O artigo de Carmen Mellado Blanco trata o tema da motivación en fraseoloxía a partir dun corpus alemán/español correspondente ó campo conceptual “paso do tempo”. A motivación non se entende en termos de idiomaticode, senón dende unha perspectiva cognitiva. A autora céntrase esencialmente nos fraseoloxismos que presentan motivación metafórica, pero tamén considera as motivacións simbólica, intertextual e indexal.

O texto asinado por Aude Grezka subliña a relevancia da fixación na investigación lingüística actual, porque desempeña un papel clave nos sistemas lingüísticos de recoñecemento. O proxecto que presenta, en fase de elaboración, pon de relevo a confección dunha base de datos que pretende almacenar tódalas locucións totalmente fixas, tendo en conta criterios formais. Iníciase coa descripción das locucións adverbiais, xa que representan elementos importantes para o tratamento da lingua.

Pedro Mogor n Huerta aborda a competencia fraseolóxica dos usuarios. Para iso, leva a cabo un estudo que permite analiza-la competencia de estudiantes de primeiro e cuarto curso de Traducción e Interpretación da Universidade de Alicante, referido a unhas cincuenta expresións fixas españolas de distintos rexistros de lingua e a variedades diatópicas diferenciadas.

Pola súa banda, Xavier Blanco, expón unha tipoloxía dos procesos de deslexicalizaci n de locucións adverbiais presentes na poesía do escritor e poeta Mario Benedetti. A súa investigación asent se na análise de más de duascentas locucións adverbiais e o autor dedícalle un apartado a cada patrón de deslexicalizaci n.

O traballo de Jean-Philippe Zouogho xira ´o redor da traducción dos refráns e pon de relevo que a imposición de normas tradutolóxicas equivale a sucumbir a un purismo metodolóxico que, tarde ou cedo, podería compromete-la creativit d do tradutor, cora n da actividade tradutora, polo menos, no que se refire ´os refráns.

Inés Sfar interésase pola observación dos conceptos de opacidade e motivación nos procesos de formación de palabras como a derivación e a composición. A partir dun corpus bilingüe franco-árabe de termos pertencentes ´s ciencias da linguaxe, o seu obxectivo ´e mostrar que a correspondencia entre monolexicalidade e transparencia, por un lado, e polilexicalidade e opacidade, por outro, non está sempre demostrada.

Lucía Navarro Brot ns centra a súa investigación nas paremias e, en concreto, na análise da fixación e da idiomaticidade que constit n dous aspectos clave da opacidade. Esta opacidade pode darse por varias causas, tales como o emprego de voces en desuso ou case en desuso; os elementos culturais, mitolóxicos e históricos; a perda de referente e as variacións dunha lingua.

O traballo de Bechir Ouerhani versa sobre a traducción dos referentes culturais en secuencias opacas nunha obra literaria árabe. O seu obxectivo ´e dobre: presentar unha tipoloxía dos factores de opacidade que explicarán o arraigamento cultural causante da natureza idiomática de gran parte das secuencias analizadas; e analiza-las dificultades ´as que se enfrenta o tradutor para traducir estes referentes dunha lingua a outra, dunha cultura a outra.

Manuel Sevilla Muñoz no seu estudio mostra como na didáctica da Fraseoloxía, dentro dos estudos de Traducción, podemos recorrer ´a opacidade das unidades fraseolóxicas para identificalas no corpo do texto orixinal e ´a imaxe referencial para solucion rmolo problema que suscita a opacidade na captación do significado. Este traballo sitúase nos pasos de identificación e interpretación do proceso de traducción dunha unidad fraseolóxica.

Analia Cuadrado indaga na traducción das referencias culturais en secuencias fixas e opacas nos textos literarios e aborda os problemas que implica a súa traducción dunha lingua a outra. Neste traballo, formúlase a traducción ´o inglés, italiano e francés de culturemas riopratenses procedentes dunha obra de Jorge Luis Borges.

O artigo asinado por Jean-Pierre Colson subliña a elevada frecuencia de aparición nos córpora de estruturas semi-fixas como colocacións, fórmulas rutineiras, clixés e construcións con verbo soporte. Na práctica tradutora, estas estruturas son problemáticas, porque identificalas no texto orixe esixe por parte do tradutor un gran dominio lingüístico, mentres que o texto meta pecha pola ausencia da fraseoloxía en sentido amplo. Dende un enfoque didáctico, este traballo propón novas ferramentas informáticas para sensibilizar os alumnos ante este tipo de estruturas.

Daniel Gallego Hernández ofrece un corpus piloto especializado no ámbito da economía e dos negocios, que podemos utilizar para extraer fraseoloxía bilingüe utilizable na tradución económica no par lingüístico francés-español e español-francés.

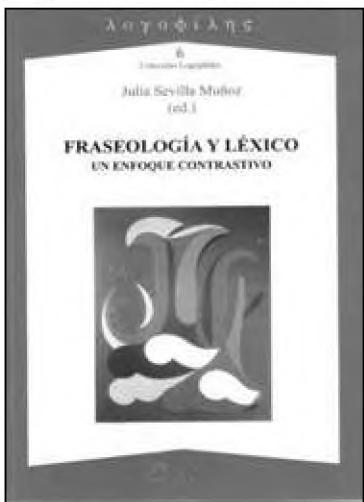
Emmanuel Cartier pretende presentar un balance do tratamento automático dos fenómenos fraseolóxicos. O artigo consta de dúas partes: a formulación de aspectos teóricos que permitan delimita-lo fenómeno fraseolóxico no contexto dun tratamento automático da linguaxe e a presentación dunha análise con valoración do coñecemento no ámbito da detección automatizada de colocacións.

E, por último, Fabrice Issac culmina o volume revelando o potencial que ofrecen os córpora multilingües paralelos como instrumentos lingüísticos e como axudas didácticas para a tradución. E, partindo de exemplos, presenta as posibilidades de tratamento da linguaxe que proporciona a ferramenta *Corpindex/Proteus*.

En conclusión, a variedade de unidades fraseolóxicas tratadas polos autores neste volume outórganlle a esta obra a súa peculiaridade, ofrecéndose deste modo un apreciable panorama de análise dos conceptos de fraseoloxía, opacidade e tradución.

Marie-Évelyne Le Poder
Universidad de Granada
lepower@ugr.es

**SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y Léxico. Un enfoque contrastivo*.
Lugo: Axac; 155 páxs. ISBN: 978-84-92658-32-9.**

A obra colectiva que recensionamos a continuación recolle doce intervencións seleccionadas entre os traballos presentados no *Congreso Internacional de Fraseología, Didáctica y Traducción* celebrado na Facultade de Humanidades de Lugo (Universidade de Santiago de Compostela) durante os días 29, 30 e 31 de outubro de 2012. Este volume, subdividido en catro seccións, mostra a relevancia que posúe o léxico na caracterización dunha unidade fraseolóxica dende un enfoque contrastivo cunha perspectiva fundamentalmente interlingüística. As linguas de traballo que presenta son o castelán, o galego, o italiano, o portugués de Brasil, o serbio, o grego actual, o alemán e o latín tardío.

A primeira das seccións inclúe tres traballos dedicados ao uso das expresións fixas en xéneros

textuais especializados: tratados arquitectónicos e textos xurídicos. Guillermo Herráez Cubino (Universidad Karl-Franzens, Graz, Austria) partindo do corpus do *Diccionario de la Ciencia y de la Técnica del Renacimiento Español (DICTER)* céntrase no estudo das unidades fraseolóxicas que necesitan combinarse con outros signos e que equivalen a sintagmas, é dicir, compostos sintagmáticos e locucións, sobre todo adverbiais, recollidas en manuais de xeometría, construción, arquitectura e cantería dos séculos XVI e XVII. Destaca a utilidade práctica destas unidades fraseolóxicas para precisar as operacións que tiña que realizar o canteiro. Alexandra Feldekiercher Müller (Unisinos, Brasil) achégase á identificación das unidades fraseolóxicas nos textos xurídicos portugueses, de forma máis concreta, a un texto de derecho laboral, como maneira para mellorar a comprensión dos lectores. Cristiane Krause Kilian (Universidade Federal do Río Grande do Sul, Brasil) presenta os resultados parciais dun subproxecto do *Projeto Combinatórias Léxicas Especializadas da linguagem legal, normativa e científica* destinado a tradutores de textos lexislativos e que ten como lingua de partida o portugués na súa variante brasileira e como linguas de chegada cinco: alemán, español, francés, inglés e italiano. A autora presenta a equivalencia portuguesa - alemá nas unidades fraseolóxicas en leis e decretos para poder establecer unha clasificación baseada en criterios funcionais e semánticos.

A segunda sección está formada polos traballos de tres investigadores relacionados pola pertenza dos fraseoloxismos estudiados aos campos semánticos relativos ás nocións de lugar, tempo ou beleza. Francisco Núñez Román (Universidad de Sevilla) analiza as características morfolóxicas, funcionais e semánticas de unidades fraseolóxicas italianas atendendo á súa rexionalidade. Pretende afondar na xeofraseoloxía italiana partindo da análise de diversos diccionarios. Desde o punto de vista dos campos semánticos, advírtete que, dependendo do contido que se trate, aparecerá un tipo ou outro de unidade

fraseolóxica. Así, explica que podemos diferenciar hápax fraseolóxicos, rexionalismos significos, rexionalismos non rexionais ou rexionalismos semánticos segundo o seu contido. Destaca nas súas conclusións a relación entre diatopía e tipo de fraseoloxismo asociando ás variedades setentrionais e meridionais o uso de palabras non rexionais, mentres que asocia ao italiano central o uso preferente de hápax. O seguinte campo semántico tratado fai referencia ao tempo. É no traballo realizado por Aneta Trivic (Univerzitet u Kragujevcu), quen compara as locucións temporais que expresan relación de anterioridade, simultaneidade, posterioridade, frecuencia e rapidez dunha acción en español e serbio. A análise realizaase dende dous puntos de vista: tradutolóxico e semántico. A continuación, Andjelka Pejovic (Univerzitet u Kragujevcu) analiza os valores estéticos na fraseoloxía serbia e española. Reflexiona sobre o concepto de beleza transmitido, sobre todo, no ámbito paremiológico e os posibles cambios e contradicións que atoparíamos nunha sociedade cuns valores éticos e estéticos diferentes se se realizase un estudio diacrónico.

A sección terceira na que está dividido o volume recolle os artigos de María Montes López (Universidade de Santiago de Compostela), Sofía Cherouvim (Universidade Nacional e Kapodistriáca de Atenas) e Mariarosaria Colucciello (Universitá degli Studi di Salermo). A primeira delas, consciente da dificultade que supón a ensinanza de unidades fraseológicas nos niveis iniciais dunha lingua estranxeira, céntrase nas expresións fixas italianas e galegas que fan referencia ao mundo animal co obxectivo de presentar unha clasificación que axude a decidir que unidades deberían aparecer nunha programación de aula nun nivel inicial. Sofia Cherouvim, segundo un criterio de clasificación semántico, establece as correspondencias entre español e grego moderno de fraseoloxismos que conteñen ou fan referencia aos lexemas somáticos *corazón* e *ojos*. Este estudio mostra a importancia que ten o componente corporal como base metafórica e metonímica para a construción de fraseoloxismos e a cantidade de correspondencias case exactas entre as dúas linguas, o que revela conceptualizacións lingüísticas similares. O terceiro dos traballos incluídos nesta sección realiza unha breve análise comparativa latín – castelán das paremias que chegaron aos nosos días procedentes da Vulgata, o libro bíblico editado para o pobo cun estilo non refinado e retórico. A autora destaca a importancia das formas e das ensinanzas transmitidas por seren a base da paremiología e da idiomática romance.

A última sección está dedicada ao tratamento do patrimonio léxico. O primeiro dos traballos corresponde a María Álvarez de la Granja (Instituto da Lingua Galega – Universidade de Santiago de Compostela), quen presenta as características do proxecto *Tesouro do léxico patrimonial galego e portugués* (TLPGP) —un banco de datos que almacena o material léxico galego e portugués (nas súas variedades brasileira e portuguesa) recompilado en diferentes obras de carácter dialectal de acceso libre para os usuarios— e analiza as particularidades de tratamiento das expresións pluriverbais fronte ás monoverbais. Explica os criterios de lematización das expresións complexas pola dificultade inherente a elas e as diferenzas con respecto a outras obras lexicográficas. Remata coas vantaxes que presenta o proxecto. Por unha banda, destaca a posta en valor da fraseoloxía, que adoita ter un carácter secundario nas obras lexicográficas, e por outra, a posibilidade de realizar buscas directas sen necesidade de pasar polo filtro do seus componentes léxicos.

Trátase, pois, dun banco de datos sobre o léxico dialectal galego, portugués e brasileiro que ofrece a posibilidade de extraer información cartográfica e que permite facer cotexos, análises e reflexións sustentados nun corpus que representa a realidade da fala galega. María Concepción Fernández López (Universidade de Santiago de Compostela) estuda a produtividade dunha estrutura elativa desde o latín tardío ao galego. Presta tamén atención á evolución que teñen os elementos comparativos hiperbólicos no galego actual, citando como exemplo a expresión “pega como a lapa”, o que demostra que se mantienen vivos os usos do latín tardío tanto no léxico como na forma expresiva. Rematan o volume Susana Termignoni e María José Bocorny Finatto (Universidade Federal do Río Grande do Sul, Brasil) cun traballo relativo aos falsos amigos fraseolóxicos en italiano e portugués na súa variante brasileira. Este traballo presenta parte das conclusións dunha investigación maior que leva por título *Bases teórico-metodológicas para un hiperdicionário on-line de expressões idiomáticas italiano-português brasileiro*. Despois de analizar varios exemplos concretos nas dúas linguas, conclúe coa necesidade de traballar nos estudos fraseolóxicos contrastivos referentes aos falsos amigos.

Este volume recompilatorio manifesta a importancia do compoñente léxico na fraseoloxía desde a súa función como elemento constitutivo na estrutura interna das unidades fraseolóxicas ata a súa dimensión formativa e conceptual nestas. Os compoñentes léxicos outorgan idiomatizade, gramaticalidade e funcionalidade, características que permiten clasificar e analizar de diversas maneiras os fraseoloxismos. As doce reflexións presentes neste libro demostran a riqueza léxica das linguas, as relacións lingüísticas, estéticas, éticas e culturais existentes entre idiomas e as posibilidades de continuar indagando nun campo de estudio que dista moito de estar pechado.

Vanessa Fernández Pampín
Universidade de Santiago de Compostela
Vaneferpa_5@hotmail.com

SULKOWSKA, M. (2013): *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques*. Katowize: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego; 325 páxs.

A publicación da obra de Monika Sulkowska (2013) marca un fito no eido da didáctica da Fraseoloxía teórica por ser a primeira monografía en lingua francesa centrada na Fraseodidáctica e que emprega este termo desde mesmo o seu título: *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques*. Isto é destacable vista a pouca penetración desta denominación, a *Frasedidáctica*, nos estudos fraseolóxicos franceses desde a súa creación en Alemaña polos anos 80. Efectivamente xa é ben sabido que o termo foi acuñado por Peter Khün en 1987, e a súa difusión percorreu primeiro os traballos fraseolóxicos xermanos, pasando logo ao galego grazas ao artigo que Stefan Ettinger publicou en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* en 2008. Pouco a pouco foise estendendo polo castelán e agora polo francés. Aínda así, é de subliñar a procedencia da obra de Mónica Sulkowka, publicada en Polonia, xa que con isto se confirma que

son antes os docentes estranxeiros de francés lingua estranxeira os que se interesan polo ensino desta parte da Fraseoloxía francesa, no seu status de disciplina plena, ca os mesmos francófonos.

A relevancia deste volume estriba no seu contido, que abarca a constitución da Fraseoloxía como disciplina lingüística a través dun fenómeno en particular, a fixación, e se centra na emerxencia da Fraseodidáctica como eido aplicado desta; recolle así mesmo os traballos prácticos realizados en Fraseodidáctica do francés como lingua estranxeira, e en particular os experimentos que efectuou a autora cun grupo de alumnos polacos.

Internándonos na estrutura da obra, esta divídese en setes grandes capítulos: un primeiro en referencia á fixación, a súa definición e incidencia na formación das expresións fixas; un segundo centrado na natureza semántica e sintáctica deste fenómeno lingüístico; un terceiro adicado á percepción e comprensión das expresións fixas; un cuarto en volta do tratamento

da fixación na didáctica das linguas estranxeiras; un quinto focalizado na noción de competencia fraseolóxica en linguas estranxeiras; un sexto relacionado coa tipicidade e estruturas prototípicas en Fraseoloxía e o seu papel na Fraseodidáctica; e un séptimo onde se relacionan as ferramentas, os métodos, as técnicas e as suxestións fraseodidácticas. Como di a autora, estes sete capítulos “illustrent successivement le passage de la phraséologie théorique aux problèmes pratiques de la phraséodidactique” (2013, p. 10).

Nos dous primeiros capítulos, a autora presenta a terminoloxía relativa ás distintas maneiras de referirse ás expresións fixas e as diferentes clasificacións que os estudos fraseolóxicos propuxeron ao longo da historia da constitución da Fraseoloxía como disciplina lingüística. A característica máis salientable desta rama científica é, segundo a autora, a fixación xa que abre o capítulo sublinhando a importancia deste fenómeno na composición e funcionamento das linguas a todos os niveis (fonético, prosódico, morfolóxico, sintáctico, e semántico, pág. 12) e o pecha facendo un percorrido pola historia dos estudos que se interesaron por esta propiedade tan especial das expresións fraseolóxicas. A xustificación que achega para elixir este trazo por enriba dos demais é a seguinte (2013, pág. 31):

“[...] *figement* est le terme qui semble s’imposer davantage pour dénommer le phénomène qui renvoie à la double caractéristique des séquences syntagmatiques syntaxiquement solidaires et d’un sémantisme global. Il présente, par rapport aux autres termes, l’avantage de ne désigner aucun type de séquence en particulier et de focaliser sur la caractéristique fondamentale du processus”.

En efecto, supedita todos os demais trazos das unidades fraseolóxicas (UP) a este fenómeno lingüístico, que supón para ela o punto de arranque da Fraseoloxía, baseando a orixe desta disciplina na dicotomía combinatoria libre da lingua *vs.* combinatoria fixa da lingua. As demais características das UP, a pluriverbalidade no eido sintáctico e a idiomática no eido semántico, forman parte, segundo o seu punto de vista, dos mecanismos naturais da fixación. Incluso a fixación sería o resultado do uso de elementos trópicos e socioculturais.

Certo é que a descripción que fai a autora, por unha banda, do aspecto sintáctico da fixación se basea en estudos lingüísticos enmarcados sobre todo na corrente lingüística francesa do léxico-gramática de Maurice Gross e Gastón Gross, e por outra banda, a do seu aspecto semántico nos traballos de Salah Mejri. A particularidade da elección destes referentes da lingüística francesa consiste no feito de que consideran as UP como elementos léxicos, o que vén situar a Fraseoloxía no eido da Lexicoloxía. Nesta tradición francesa inscríbese a propia autora, que define a Fraseoloxía como unha rama da Lingüística e da Lexicoloxía que analiza as expresións fixas (páx. 9), que tamén define como grupos de palabras lexicalizadas (páx. 17) que se formaron como resultado da fixación léxica.

Aínda así, malia esta posición a favor do tratamento das UP como unha cuestión de vocabulario, recoñece máis adiante (páx. 119) que poden estar situadas entre o léxico e a sintaxe:

[...] les expressions figées constituent un niveau à mi-chemin entre le lexique et la grammaire. De ce fait, elles n'appartiennent à proprement parler, ni à l'un ni à l'autre, mais sont au contraire le produit d'une fusion d'éléments constitutifs, de nature lexicale, syntaxique et sémantique, qui demandent une attention particulière”.

Deste xeito, reconcíliase, por unha banda, coas diferentes clasificacións que ela mesma achega dos distintos especialistas que contribuíron a constituir a Fraseoloxía desde os seus inicios como disciplina autónoma, e que demostran que os límites destas UP seguen a ser moi variables (desde o termo simple en forma de enunciado fixo ata a frase completa, e mesmo o texto). Por outra banda, este dobre valor das UP, léxico e sintáctico, permitelle elaborar a súa propia proposta didáctica da Fraseoloxía nos seguintes capítulos, baseada precisamente na adquisición dunha competencia que ten en conta conxuntamente todos os aspectos da lingua.

Así, os capítulos dous e o tres están enfocados cara á fixación das UP desde dous eidos específicos da lingüística aplicada: a adquisición de linguas maternas e a didáctica de linguas estranxeiras. No primeiro destes dous eidos, a autora presenta os diferentes estudos realizados pola psicolingüística onde se analizan os mecanismos de percepción e comprensión do componente semántico das unidades fraseolóxicas, sobre todo das unidades figuradas con sentido idiomático. Pasa revista ás distintas concepcións segundo estean baseadas na interpretación literal das unidades (os modelos composticionais) ou no acceso directo ao sentido figurado (os modelos non composticionais). No capítulo seguinte trata a didáctica da Fraseoloxía, ou Fraseodidáctica, no marco do ensino das

linguas estranjeiras e da tradución. Nel apunta os obxectivos desta rama aplicada da Fraseoloxía e as etapas da súa constitución a través das diferentes correntes lingüísticas e enfoques en materia de ensino das linguas estranjeiras, e analiza as dificultades que representan as UP tanto para os alumnos como para os tradutores. Conclúe este capítulo cun repaso ás distintas técnicas propostas polos estudiosos para a didáctica e a tradución da fixación, e mesmo do seu contrario, a delexicalización.

Nos tres seguintes capítulos, a autora desenvolve a súa propia proposta fraseodidáctica. Así, o capítulo cinco representa a parte principal deste volume polas achegas persoais da autora á Fraseoloxía e a Fraseodidáctica. En efecto, nel expón, por unha banda, as diferentes competencias que conforman a competencia global fraseolóxica e por outra, presenta un par de experimentos que levou a cabo con alumnos universitarios poloneses aprendices de francés como lingua estranjeira. No relativo á competencia fraseolóxica ofrece un conxunto de competencias organizadas en dúas partes: por unha banda, unha serie de subcompetencias referidas ao componente lingüístico das UP, divididas en subcompetencias fonética e prosódica, léxica, sintáctica e semántica; e por outra, un grupo de competencias referidas ao componente intercultural, sociolingüístico e pragmático das UP. Esta proposta xustifícase na condición plural das UP, como indica a autora (páxs. 150-151):

“Les unités phraséologiques, en tant que structures placées à mi-chemin entre la combinatoire lexicale et la fixité syntaxique, exigent plus de compétences lexicales et collocatives par rapport aux unités lexicales simples ; et plus de compétences syntaxiques par rapport à des syntagmes libres”.

Malia este recoñecemento, a autora sitúa a didáctica das UP dentro do apartado do ensino do vocabulario (páx. 157), como se pode comprobar ademais nos dous experimentos que levou a cabo de forma separada no tempo con grupos de aprendices de francés da Universidade de Silesia. O primeiro experimento foi realizado durante os cursos 2003/2004, 2004/2005 con 80 alumnos coa finalidade de diagnosticar o grao de dificultade que pode suponérllas a aprendizaxe das UP tanto no manexo da fraseoloxía en lingua estranjeira como materna. Con este propósito a autora elaborou una listaxe de expresións de tipo idiomático (somático e zoomórfico) que lles foi entregada para que realizasen tarefas de tipo léxico (definir, completar, traducir). O segundo experimento realizouse durante os anos 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010 con 175 alumnos para establecer o nivel de competencia fraseolóxica dos estudiantes en francés como lingua estranjeira de nivel avanzado. Deste experimento a autora dá conta cunha análise pormenorizada cuantitativa e cualitativa dos resultados, así como cun exame dos errores cometidos. A partir das UP de tipo verbal, extraídas do corpus empregado neste segundo experimento, a autora determina que expresión lles resulta máis difícil aos alumnos aprender, cal acepta máis transformacións sintácticas e polo tanto cal pode ser máis fixa, atribuíndo a cada unha un valor específico (1, 2 ou 3). Esta proposta de atribución de valores xustifíca a apelando á súa utilidade na confección de exercicios didácticos máis apropiados para desenvolver a competencia fraseolóxica activa dos alumnos, como afirma na páx. 195.

“La phraséodidactique devrait prendre en considération le phénomène des degrés de figement. Les opérations syntaxiques qu'on peut appliquer au matériau phraséologique pourraient nous incliner à proposer de tels exercices lors des processus didactiques. Elles permettent de développer des compétences productives en phraséologie, surtout pour l'emploi des phraséologismes en contexte linguistique et situationnel”.

En canto aos dous últimos capítulos, a autora trata no seis unha problemática recente dentro dos estudos fraseolóxicos, a tipicidade e as estruturas prototípicas ao nivel da fixación léxica, e a súa importancia para a Fraseodidáctica. A partir dunhas enquisas levadas a cabo pola autora nos cursos 2006-07/2007-08/2008-09 con 150 alumnos da Universidade de Silesia para sondar os coñecementos que podían ter sobre a fraseoloxía da súa propia lingua, desprendeuse que os trazos típicos das UP son o seu carácter estable e fixo, a súa unicidade semántica e a forte ligazón á cultura e á lingua ás que pertencen. Deste xeito, salientase que a fixación resulta ser a característica que prima sobre as demais. En canto ás estruturas prototípicas, os resultados variaron segundo as preguntas das enquisas (15 en total), indicando ás veces que eran as locucións verbais, outras as nominais e outras más as adjetivas de tipo comparativo (páx. 207). Aínda así, para a didáctica da fixación estes datos permitenlle á autora deducir que de primeiras é importante empezar polo ensino das expresións en lingua materna do campo onomasiolóxico ligado aos campos léxicos do home et da súa contorna; logo cos relacionados co seu carácter e o seu modo de traballar. No relativo á forma, as expresións prototípicas más axeitadas para ensinar de primeiras son as adjetivas comparativas ou as verbais seguidas tamén de comparación. Logo importa promover as equivalencias en lingua estranxeira, fomentar o uso cotián para favorecer a memorización e apoiarse na forza das imaxes e no dobre sentido das expresións para elaborar exercicios apropiados.

No derradeiro capítulo, o sete, a autora presenta as ferramentas, métodos e técnicas que permiten desenvolver as competencias fraseolóxicas produtivas facendo un repaso ás propostas xa elaboradas por diferentes especialistas en Fraseodidáctica. Baseándose nos tipos de exercicios creados por R. Galisson (1984, *Les expressions imagées*), a autora levou a cabo un cuarto experimento nos cursos 2009/2010, 2010/2011 para comprobar o grao de eficiencia dunha serie de exercicios fraseodidácticos sobre un grupo de 92 alumnos de instituto, aprendices de francés lingua estranxeira. Adicou o primeiro ano a familiarizalos coas expresións fixas e cos seus trazos e logo aplicou un conxunto de 120 expresións francesas de tipo zoomórfico nunha serie de 13 clases de exercicios compostas de 3 exercicios cada unha (39 exercicios en total), durante 6 sesiós de 45 minutos. Os resultados demostraron que os exercicios más eficaces son os que están relacionados con documentos auténticos, que son de deducir, de debuxar e de contextualizar, e os menos os que son de modificar, de completar e de traducir.

Ao remate desta obra, as conclusións que extrae a autora (páx. 248) inciden na importancia de propiciar a didáctica da fraseoloxía nas lingua estranxeiras e a súa tradución por seren as competencias fraseolóxicas produtivas as más lentas de adquirir con respecto ás demais competencias lingüísticas e as más necesarias para conseguir una comunicación eficaz.

“L’acquisition et le développement des compétences phraséologiques en langues étrangères est un processus vaste et multiaspectuel. Il exige la connaissance de la nature complexe du figement et leur traitement spécialisé. La non-compréhension du langage idiomatique de l’interlocuteur peut provoquer la perturbation du processus de communication. C’est pourquoi chaque apprenant d’une langue étrangère devrait tenter d’avoir une bonne connaissance réceptive en phraséologie parce que celle-ci joue un rôle primordial dans la communication verbale”.

O volume complétase cunha serie de anexos que corresponden aos formularios das enquisas aplicadas nos catro experimentos levados a cabo, así como aos programas de estudos dos alumnos na Universidade de Silesia nos cursos aos que corresponden os experimentos. Complementase cunha bibliografía extensa que recolle os principais traballos de especialistas fraseólogos de todas as lingua (eslavistas, europeos occidentais e americanos), o que demostra o amplio coñecemento que ten a autora do campo fraseolóxico e fraseodidáctico. A súa capacidade de síntese queda patente na elaboración de esquemas e cadros, que son un testemuño do seu esforzo pedagóxico por explicar todo o exposto.

En conclusión, podemos asegurar que estamos ante una obra froito dun traballo rigoroso feito ao longo de moitos anos de estudo e de experimentacións. A súa credibilidade nace dese rigor, dunha metodoloxía empírica realizada cun sistema de diagnose que permite corroborar a importancia de ensinar esa parte fundamental das lingua que é a súa fraseoloxía. Con ela a Fraseodidáctica gaña un referente ineludible que vai contribuír a apuntalala no seu recente status de disciplina aplicada ás lingua estranxeiras.

María Isabel González Rey
Universidade de Santiago de Compostela

VAL VAL, Xosé. Cura de Vilar de Ortelle (2012): *Díxoo ou predicouno? Ditos populares*. Lugo: Edición de Xosé Val, Cura de Vilar de Ortelle; 447 páxs. DL. PO 597-2012.

O pasado 29.9.2014 faleceu Xosé Val Val, sacerdote rural con longa dedicación á observación e anotación da fraseoloxía e paremioloxía dos seus fregueses de Vilar de Ortelle (Pantón) na provincia de Lugo³. Cónstame que para el a dedicación fraseográfica non era un pasatempo senón unha forma de dinamiza-la mocidade da súa parroquia (que colaborou na recolleita baixo o nome colectivo *Os Estraloxos*, palabra que significa

³ O 1.9.2008 emitiuse na TVG o capítulo 31 do *Ben falado!* e nel tiven o honor de presentar a Xosé Val e a Pilar Guerra, dous galegos da provincia de Lugo que levan salvado moito patrimonio fraseolóxico galego. Se o traballo de Pilar Guerra viu a luz en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 12,2010, 289-315, o de Xosé Val Val vea no libro que comentamos, ainda que no 2003 xa publicara coa Asociación Xuvenil “Os Estraloxos” o libro *Cántigas, ditos, alcumes... da Ribeira Sacra* (Pantón: Concello de Pantón; 509 páxs), que tería unha segunda edición en 2005 (832 páxs). Se para o libro anterior conseguiu algunas axudas do Concello de Pantón, da Deputación de Lugo e da Xunta de Galicia, para este libro que comento (*Díxoo ou predicouno? Ditos populares*) non lle foi posible e a edición pagoua o autor coa axuda de Anxo Vega González, outro sacerdote entusiasta de Ferreira de Pantón.

“rapaces trastes e inquietos” p. 437) e tamén os vellos, que son portadores de saberes e de valores humanos sobranceiros (que eles moitas veces nin saben que transportan). Anotando os primores da súa fala, aumentáballe-la autoestima e facíaos participar activamente na recuperación da cultura propia de Galicia.

O libro que comento é o que na sección de NOVAS desta revista se chama *fraseografía espontánea* (5). Non sempre se axeita á rigorosa disciplina fraseográfica e paremiográfica actual: iso impediulle ve-la luz onde lle correspondía e tivo que saír como edición de autor (e doutro compañeiro sacerdote, Anxo Vega González). Pero supera coa súa riqueza de materiais boa parte do que conseguimos editar.

1. A recadádiva fraseolóxica e paremiolóxica de Xosé Val en cifras

Xosé Val Val ofrece neste libro unha importante colleita: 4.158 colocacións ou locucións (con algúin composto sintagmático polo medio) que corresponden ás páxs. 17-327; 1031 fórmulas (páxs. 335-408); 372 refráns (páxs. 409-434). No remate aparecen ainda 95 unidades que debeu de recoller na última da hora (páxs. 443-447). Como apéndice a este material fraseolóxico ou paremiolóxico ofrece 108 palabras que ou ben teñen en Vilar de Ortelle un significado peculiar ou que son de uso exclusivo alí (páxs. 435-442); e a estas palabras hai que engadir 89 palabras, locucións ou fórmulas que conteñen a palabra *carallo* (ou derivados) que pola súa produtividade en galego forman unha sección específica (páxs. 329-334).

Aínda deixando de parte as unidades léxicas, Xosé Val extrae da fugacidade oral e introduce na

intemporalidade do papel escrito 5.189 fraseoloxismos e 372 paremias: velaí unha colleita de alto valor cultural, froito dunha vida de contacto diario con falantes de especial riqueza fraseolóxica.

2. A fraseoloxía é memoria (motivación), polisemia, sinonimia, crenzas compartidas e vontade de estilo

Non vou reiterar aquí o que queda escrito con certo detalle no prólogo que Xosé Val tivo a amabilidade de me pedir. Pero si debo resaltar que esta fraseografía espontánea está pensada fundamentalmente para os falantes e non para os eruditos e, por esa razón, Xosé Val coa súa maneira de definir, espontánea pero suficiente, recolle innumerables casos de **polisemia fraseolóxica**. Só citarei un:

Andar á viceira. Cando noutros tempos todo o mundo tiña ovellas, para non perde-lo día gardando dez ou quince que viña tendo cada un, xuntábanse todas no medio do pobo e cada día gardábaas un veciño, ó que se lle dicía “a viceira”. Tamén se lle aplica á moza que é un pouco lixeira.

Nesta fórmula, e tamén na locución anterior, Xosé Val capta que un mesmo fraseoloxismo pode ter dúas acepcións, algo así como unha ferramenta de dobre función: *andar á viceira* ten dous significados diferentes. Se a nosa linguaxe de comunicación por palabras resulta case un milagre comparada ás más complexas formas de comunicación que podemos percibir en baleas, elefantes, abellas ou arañas, a polisemia multiplica a nosa capacidade comunicativa, converténdose nun milagre suplementario. Contabilicei 729 casos de polisemia neste libro.

Do mesmo xeito na recadádiva fraseolóxica non lle escapan a Xosé Val os casos de **sinonimia** e, sempre que procede, a carón dun lema, inclúe sinónimos precedidos do signo >:

¡Xúrocho por estas!

Unha forma de xuramento, ó igual ca
> *xúroo pola alma dos meus defuntiños*
xúrocho por meu pai

Como se ve, o maxistral dominio que Xosé Val Val ten da fraseoloxía galega permítelle en numerosas ocasións ofrecer sinónimos, co que a recadádiva xa se converte en embrión de dicionario para o uso activo, porque contabilicei 920 casos de sinonimia, que por veces se concentra nunha mesma entrada:

a millaradas. Para comunicar que do que falamos hai en abundancia. Tamén *a barullo / a carros / a dar cun pao / a embute / a esgalla / a fartar / a mansalva / a manta / a maus cheas / a mogollón / a montón / a puntapala / a puñados / a puños / a rodo / a tutiplén / ás moreas*

Outra das riquezas deste colector espontáneo é que, en moitos casos, consigna a **motivación** do fraseoloxismo, porque percibe que, cando mudan os costumes ou as cousas que sustentan un fraseoloxismo, esa motivación escurécese e o fraseoloxismo vai camiño de converterse nun signo lingüístico arbitrario. Neses casos a definición é iluminadora:

¡Átaa no dedo! Consello que se dá a un con certa sorna para que non se esqueza de algo importante que ten que realizar. Antes era costume atar unha baraza no dedo para recordarse da encarga que lle facían.

A explicación non é superflua: un estudiante actual, nacido na cidade e afeito a programar alarmas no seu teléfono móvil, que lle lembren no día e no momento oportuno todo o que ten que lembrar, nunca sabería explica-la motivación desta fórmula *¡Átaa no dedo!* Pero os que hoxe temos setenta anos fixémolo máis dunha vez. Xosé Val anota aquí a motivación do dito, que posiblemente se extinga coa nosa xeración substituído por un *¡Grávao!* E, se tal acontece, esta nota neste libro igual acaba sendo a última documentación desta práctica, anterior á aparición da electrónica de uso persoal. Podemos encontrar neste libro moitos más fraseoloxismos dos que o colector consigna a motivación: por exemplo en *está pra chuparse os dedos; está pra gardarlle as pitas ó cura; nacer cun pan debaixo do brazo; nacer de pé. ser un raigaña ¡Será o que tase o xastre!* e moitas semellantes.

Xosé Val anota numerosas **innovacións semánticas** que se están a producir na fraseoloxía neste inicio do século XXI por evolución do significante e por evolución do significado. Un bo exemplo é esta entrada:

ter cobertura. Antes dicíase do que tiña suficiente diñeiro para resolver un problema, montar unha empresa ou adquirir algo que intenta con ansiedade. Agora aplícase ós teléfonos moveis.

Xosé Val tamén explicita que por veces frases e paremias apoian o seu contido en **crenzas latentes**

capar [a un] o cuco. Antes pensábase que era un caso de mala sorte cando un oía o canto do cuco por primeira vez estando en xaxún.

Esta motivación está explicitada en moitos outros casos, coma *ter o mal de ollo. O que escoita o cuco en *aúñas, leva albarda pró ano. Xaula feita, *páxaro morto*; e só os falantes nativos están en condicións de captar tódalas alusións implícitas. Na fraseoloxía están as intimidades dun pobo. Por iso, cando aprendemos un idioma estranxeiro, a fraseoloxía é un sancta sanctorum no que sempre somos novatos. Por iso a fraseoloxía é a cruz de tódolos tradutores. Por iso os foráneos ou os máis pequenos precisan que un entendido lles explique a motivación dun dito. E Xosé Val faino nos casos necesarios.

3. Esta escolma é galego vivo nos camiños de Lugo no século XXI

Un pobo no que se felicita os novos casados dicindo *Deus queira que vos levedes coma o cimón e o lacón* é por forza o pobo galego de Lugo, non só por aludir a un prato típico galego do interior (lacón con grelos) senón por chamarlle *cimo* ou *cimón* ó *grelo*. O material que contén este libro non está sacado doutros libros; non é material de segunda man. Todo isto vén directamente dos camiños, procede da vida, das longas horas de conversa coa xente. Da xente común. Mesmo da xente sen libros. Tamén, obviamente, da propia autoconciencia de falante do colector Xosé Val, que lle permite detectar posibilidades sorprendentes, coma a ironía.

4. A fraseoloxía, nivel superior da lingua, reside no pobo

Temos, polo tanto, aquí tres elementos. Primeiro un repertorio fraseolóxico ben localizado no tempo (2012) e no espazo (Vilar de Ortelle, Pantón, provincia de Lugo): o seu valor é importante para a lingua galega e para a fraseoloxía en xeral. Segundo, é no uso real onde este tesouro multiplica ese valor expresivo en proporción á distancia entre a situación da metáfora e a situación do uso; e neste libro apúntase a iso en non poucos casos. O terceiro elemento é outra verdade non sempre explicitada nos estudos fraseolóxicos e consiste en que a destreza e mesmo a creatividade fraseolóxica nada teñen que ver co nivel económico ou académico do falante: moitas veces a riqueza do fraseoloxismo e a oportunidade con que se trae a conto é maior na xente más afastada dos libros. Os libros tenden a facernos xente de fala abstracta e plana. A rúa e o traballo na natureza tenden, en cambio, a facernos de fala concreta e ondulada; chea de imaxes de plantas, de animais, de sitios; chea de colorido. A lingua científica só xoga coa gama de grises. A lingua do labrego e do mariñeiro ten toda a gama de cores e ten unha arquitectura chea de imaxes. A fraseoloxía é a policromía da lingua. Cando un médico nos avisa

con palabras abstractas do perigosos que son os excesos e sobre todo os desequilibrios na comida, o refrán de Pantón dío de maneira más sintomática: *Dar gusto ó dente trae o laiar da xente*. A fraseoloxía é o nivel máis repenicado da técnica comunicativa. Por iso, non só é, como xa dixen, a cruz dos tradutores senón que, ata onde sabemos hoxe, é no pobo rural e mariñeiro onde tódalas lingua do mundo teñen a súa despensa fraseolóxica. Unha lingua, calquera lingua, por pobre que sexa o pobo que a fala, é un prodixio admirable de técnica comunicativa. A fraseoloxía revela que é no proletariado onde están as Academias reais de cada lingua.

É certo que os especialistas que se acheguen a esta escolma fraseolóxica de 447 páxinas encontrarán aquí e alí lemas e definicións que non seguen os estándares hoxe establecidos e que poderían mellorarse, para que algunas definicións, que sempre son certas, precisas e suficientes, correspondesen con maior simetría ó definido. Son detalliños que teñen a súa importancia e nos que bate sempre a fina mirada científica, que a todo lle fai a disección. Podo dar fe de que Xosé Val sabía que non tiña a formación taxonómica e fraseográfica dun especialista pero tamén de que fixo sucesivos esforzos por axeitarse a eses estándares.

Pero é de xustiza recoñecer que a inmensa maioría das entradas están correctamente lematizadas, definidas e, en moitos casos, enriquecidas con exemplos e sinónimos; que este fraseógrafo autodidacta tiña capacidades que valen moito máis: o instinto de detectalo que está fixado no uso, o que ten semántica figurada, o que ten intención estética, irónica ou humorística; tiña tamén a proximidade á fonte verdadeira da lingua, que é a xente común do mundo rural que non usa os atallos do falar abstracto urbano senón as reviravoltas do falar florido rural; e tamén tiña a actitude de admiración a esa xente humilde portadora de saberes que o mundo moderno, esencialmente urbano e fabril, descoñece e minusvalora pero da que, debidamente disfrazado, lle chega á boca todo canto come e bebe.

Este libro, que algún día citarán os investigadores, non é un cadáver fraseolóxico xa esmiuzado en pezas inertes. Non. É o caderno de notas dun informante de primeira man que anota a fraseoloxía dende dentro: moitas veces a fraseoloxía que el mesmo sorprende na súa propia boca. En certa medida este libro é a autoconciencia fraseolóxica dun falante rural galego do 2012. Non hai aquí frases arcaicas que xa ninguén diga. Non hai aquí citas eruditias. Non hai plumas alleas. Aquí hai a fraseoloxía viva dunha parte da Galicia central, dun falante rural galego do 2012. Todo isto é o latexo palpitante da nosa lingua, tal e como a usan hoxe os galegos de Vilar de Ortelle no concello de Pantón. Todo isto está en uso; é a lingua da rúa e dos camiños, libre aínda do corsé normativo. En certa medida é froita ecolólica, de intenso sabor e pureza, aínda que teña peor aspecto cá froita estandarizada e vernizada, pero desaborida ou con sabor a sulfato, que encontramos nos supermercados con tódolos cuños comerciais.

Neste libro hai proximidade ás fontes da fraseoloxía; hai horas sen límite que ningunha empresa ou institución pagou; hai a extrema xenerosidade da autoedición. Son as características de todo o sector primario da economía. Xosé Val Val é un deses sacerdotes

rurais, que, coma noutras culturas europeas, foron os primeiros en recoller, describir e promove-la propia lingua: penso na obra inmensa e xenial do P. Sarmiento (séc. XVIII) e en Sobreira, Pardo de Andrade, Saco e Arce no XIX e Vázquez Saco, Rielo Carballo, Nicandro Ares, Chao Rego, Xosé López, Xosé Mato, Xosé Manuel Carballo no XX. A obra de Xosé Val non recibiu apoio académico pero dela seguramente sacará proveito o mundo académico.

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): *Paremias populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa)*. Centro Virtual Cervantes: Instituto Cervantes; 578 páxs.

Paremias populares asturianas é o número 4 da serie “Monografías” da Biblioteca Fraseológica y Paremiológica do Centro Virtual Cervantes.

Este estudio xorde a raíz do Proxecto de Investigación de Corpus Lingüístico *Esolema* da Universidade de Oviedo e da súa liña complementaria orientada á elaboración dun tradutor automático asturiano.

O autor baséase no corpus paremiológico asturiano de referencia: por unha banda, o traballo de Luciano Castañón –ao que lle reconoce especialmente o esforzo de recompilación desde o XVIII; por outra banda, o de Xuan Xosé Sánchez Vicente e Xesús Cañedo Valle, que normalizaron o repertorio herdado de Castañón e aplicáronlle unha clasificación coherente segundo palabras do estudos.

Xulio Viejo Fernández fai unha preselección deste material e refúnde-o cunha colleita propia de paremias co obxectivo de construír un punto de referencia digno para, nun futuro, crear un programa investigador específico sobre a paremiología. Así, fai fincapé no carácter provisorio do traballo e susire cuestións que haberá que resolver, como o manexo das fontes documentais bibliográficas –que poden conter deturpacións (por “castelanizacións diglósicas” ou por “normativismos reasturianizantes”); a conveniencia dunha fonda análise crítica desde a filoloxía e a antropoloxía ou a necesidade dunha formulación teórica clara, que defina métodos e obxectivos.

Consegue dar a visión global da tradición paremiólica asturiana que pretende. A introdución ten aquí un papel relevante, pois familiarízanos coa historia da recompilación e da edición paremiográfica asturiana e, mediante a sociolingüística, explica a idiosincrasia da cultura tradicional nestas latitudes.

Quen se mergulle na obra atopará, tras a dita introdución, o corpus de refráns: 3619 entradas con refráns locais expresados en asturiano. Ao lado de cada refrán, dá a súa tradución literal en castelán. A continuación, a glosa aclara a interpretación do refrán cando é pouco intuitivo ou dá o significado dalgunha palabra concreta. De seguido achega variantes ou versións de sentido equivalente cando as hai –e, áinda que descarta por principio as paremias que non estean en asturiano, ás veces, para ilustrar algún aspecto temático concreto, pode incluír algunha variante en castelán ou no galego da Asturias occidental. Vexamos un exemplo:

446. Pola Ascensión, tres días sí, tres días non, y tres días de rogación (*LG*) [*Por la Ascensión, tres días sí, tres días no, y tres días de rogación*].

“*El refrán se refiere al consumo de carne durante esta celebración, a la luz de la versión gallego-asturiana recogida (infra).*”

OTRAS VARIANTES O VERSIONES DE SENTIDO EQUIVALENTE: Na semana d’Ascensión, tres días carne e tres días non, e tres días de rogación

O corpus de refráns está ordenado en cinco bloques: temporal, meteorolóxico, dialogados, morais e outros refráns.

Dentro do refraneiro temporal (820 refráns), unha pequena entrada explicativa introduce cada mes e, a seguir, veñen as entradas cos refráns; cada mes pecha cos referidos ao seu santoral. Así, febreiro, marzo e maio son os que máis refráns xuntan; outubro é o que conta con menos refraneiro. Xullo e novembro teñen, sobre todo, refráns do santoral e non tanto os propios do mes; acontece algo similar con xuño e setembro.

Mentres, por unha banda, clasificaba os referidos aos meses, pola outra, inclúe outros modelos de referenciação temporal:

820. *Val más añu tardiu que vacíu* [*Vale más año tarde que vacío*]. *Siempre vale más algo, aunque escaso o de menor calidad, que nada.*

Un exemplo do bloque meteorolóxico é:

1019. *Xeladas altas, nevadas fondas* [*Heladas altas, nevadas profundas*]. *Si hiela en las zonas altas, se anuncia nieve para los valles y zonas más bajas.*

Un exemplo de refrán dialogado:

1154. —*¿Qué comes, sapu?* —*Tierra. Díztelo la teyera* [—*¿Qué comes, sapo?* —*Tierra. Te lo dice la tejera*].

“*El sentido es ambiguo. La teyera es el horno tradicional donde se fabricaban y cocían las tejas de un pueblo, con la arcilla de vetas próximas, visibles cuando la tierra que la tapaba ha sido comida (comer, escomer, puede tener el sentido de ‘socavar una superficie’. La suposición absurda de que esa tierra la hayan comido los sapos sugiere que las cosas no son siempre lo que parecen, ni la explicación común la más correcta. Por el contrario, es obvio que la veta de*

arcilla ha sido excavada con el trabajo humano y ese trabajo debe ser valorado, pues los bienes que se disfrutan no vienen de la nada.”

OTRAS VARIANTES O VERSIONES DE SENTIDO EQUIVALENTE: Segundo a terra, é o sapo (gallego-asturiano).

A sección de refráns morais é a máis voluminosa (1911). Velaquí un par de exemplos:

1214. *A baxamar, too apaez [A bajamar, todo aparece].*

3125. *Zapica que nun ta llena, nun merez la pena (RefCan) [Jarra que no está llena, no merece la pena].*

Case 500 fican no apartado de outros refráns:

3545. *Si quies ver la mujer morta, da-y zamborca (CSV) [Si quieres ver a la mujer muerta, dale alosa].*

La alosa es un pescado de mala calidad, que normalmente no se comía e incluso se consideraba que tenía consecuencias fatales para aquellas mujeres que lo hiciesen durante la menstruación. Aunque Cañedo y Sánchez Vicente sugieren que el refrán está en asturiano occidental, parece más bien una paremia procedente del gallego-asturiano.

3619. *Yo casar bien me casaría, si nun fuera lo que temo: andar con una filoxa al llombu entrugando si hai centenu [Yo casar bien me casaría, si no fuera lo que temo: andar con un cesto a la espalda preguntando si hay centeno].*

En ocasións, inclúese o mesmo refrán en dous apartados diferentes por conexións semánticas. Así:

Temporal e moral:

644. / 1607. *Cuando s'acaba'l San Martín, nin chourizo, nin toucín (asturiano occidental, CRA) [Cuando se acaba el San Martín, ni chorizo, ni tocino]. En un sentido genérico, conviene ser previsores.*

Ilustran a monografía 25 imaxes fornecidas polo autor: *sidros* de Aninovo, o monte Aramo entre o lusco e fusco, vacas, cabalos, colmeas, un camiño empedrado, o mazo hidráulico dunha ferrería, pisóns, a presa dun muíño, casas tradicionais de diferentes puntos xeográficos, hórreos, unha corte, un pazo, unha portela, un castiñeiro...

O apartado bibliográfico dá conta de numerosas referencias que son de obrigada consulta para as persoas interesadas en seguir afondando no tema. Para rematar, o volume achega un anexo onde Patricia Fernández Martín e Rafael Negrete Portillo nos ofrecen un glosario por orde alfabética coas correspondencias asturiano-castelán das pareñas recollidas no libro.

A importancia desta obra radica na seriedade científica coa que foi realizada e no propósito de ser un punto de partida sólido para unha investigación seria e planificada que non dependa simplemente da actividade voluntarista de persoas ben intencionadas carentes

moitas veces dun método rigoroso de traballo. Tamén é unha revisión crítica do corpus paremiolóxico asturiano precedente e propón novas vías de investigación.

De aí que este ben poida ser o “traballo de máis alento libre de prexuízos puristas” do que falabamos en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 14 a propósito da recensión do *Refraneru temático asturianu* de Martino Ruz de 2008.

Tendo en conta que o autor manifestou que se centraba unicamente nas paremias en asturiano, poderíase pensar en facer un estudo semellante coas paremias no galego do occidente asturiano, que moitos chaman gallego-asturiano, das que existen recolleitas principalmente a nivel local ou diseminadas en traballos más amplos que tratan doutros asuntos (como investigacións etnográficas ou dicionarios).

Xacinta Varela Martínez
Licenciada en Filoloxía Galega pola USC

**Novas
News**

NOVAS

1. Libros, revistas e artigos (excluídos os publicados neste volume)

- ABAKUMOVA, O.B (2011): “K voprosu o sozdani slovaria poslovichnykh kontseptov (na materiale poslovichnykh kontseptov ‘Pravda’ i ‘Truth’)” en *Problemy istorii, filologii, kul’tury* 33, 493-497.
- ABRAMOWICZ, Zofia (2011): Véxase 2.1.2.
(2013): Véxase 2.1.2.
- ABREU, Estela (2009): Véxase 2.1.2.
- ABREU FREIRE, António (2009 a b) (2010): Véxase 2.1.2.
- ADEGOJU, Adeyemi (2009): “Rhetoric in Conflict-Related Yoruba Proverbs: Guide to Constructive Conflict Resolution in Africa” en *African Studies Monograph* 30, 2; 55-69.
- ADEGOKE, Adegboyega O.: Véxase BASSEY, Ebeno (2012).
- ADEYEMI, Lere (2012): “Proverbs and Anti-Proverbs in Oladejo Okediji’s *Réré Rún*: A Marxist Perspective” en *Paremia* 21; 207-218.
Véxase BASSEY, Ebeno (2012).
- ADEYEMI, Gbenga; ALBERT, Marilyn S.; WOLFE, Jessica; LAFLECHE, Ginette (1990): “Differences in Abstraction Ability with Age” en *Psychology and Aging* 5, 1 (1990); 94-100.
- AFONSO, Maria do Rosário Brás Cavaco Ferreira (2011). *Provérbios sobre os meses do ano*. Portugal, Tavira: Edição do autor. 167 páxs.
- AGIS, Fazila Derya (2007): *A Comparative Cognitive Pragmatic Approach to the Judeo-Spanish and Turkish Proverbs and Idioms that Express Emotions*. Tese de doutoramento. Ankara: Hacettepe University; 160 páxs.
- AGUILAR RUIZ, Manuel José (2012): “‘Neologismos fraseológicos’ como palabras diacríticas en las locuciones en español” en *Paremia* 21; 47-57.
(2013): “Notas sobre las posibilidades de aprendizaje de español mediante unidades fraseológicas” en *Marco ELE*, 17, julio-diciembre 2013. ISSN 1885-2211. [http://marcoele.com/descargas/17/aguilarr-unidades_fraseologicas.pdf] [18.9.2014].
- AGYEKUM, Kofi (2012): “Akan Proverbs and Aphorisms about Marriage.” en *Research Review of the Institute of African Studies* 27, 2 (2012); 1-24.
- AKANDE, Akinmade Timothy e MOSOBALAJE, Adebayo (2014): “The Use of Proverbs in Hip-Hop Music: The Example of Yoruba Proverbs in 9ice’s Lyrics” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 35-38. ISSN 0743-782X.
- AKBARIAN, Is’haaq (2012) “A Grey Area in Translating Proverbial Expressions: The Case of English and Persian” en *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 47 (2012); 704-710.
- ALEGRE-GONZÁLEZ, María Aránzazu (2011): “Reflejos árabes en el refranero español: Misoginia popular?” en *Hispanic Journal* 32, 2 (2011); 67-78.

- ALEKSA, Melita (2008) (2009) (2012): Véxase 2.1.2.
- ALEMAYEHU, Fikre (2012): *An Analysis of Wolayta [Ethiopia] Proverbs: Function in Focus*. Tese de doutoramento. Addis Ababa: Addis Ababa University; 77 páxs.
- ALESSANDRO, Arianna: Véxase ZAMORA, Pablo (2013).
- ALEXANDER, Tamar e BENTOLILA, Yaakov (1998): “On the Meaning of Personal Names in Hakitic Proverbs” en *Jerusalem Studies in Jewish Folklore* 19-20 (1998); 147-186.
- (2008): *La Palabra en su hora es oro. El refrán judeoespañol del Norte de Marruecos*. Jerusalén: Yad Izhak Ben-Zvi y la Universidad Hebrea de Jerusalén; 642 páxs.
- (2010): Véxase 2.1.2.
- (2014): “‘Las palabras vuelan, lo escrito se queda’ (The words fly, the written stays): The Judeo-spanish (Haketic) proverb in Northern Morocco” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 59-88. ISSN 0743-782X.
- ALIAKBARI, Mohammad e KHOSRAVIAN, Fereshteh (2013): “A Corpus Analysis of Color-Term Conceptual Metaphors in Persian Proverbs” en *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 70 (2013); 11-17.
- ALIEN, Arthur B (1955): “Some Iraqi Proverbs and Proverbial Phrases” en *Journal of the American Oriental Society* 75, 2, 122-125.
- ALLSOPP, Richard (2004): *A Book Of Afric Caribbean Proverbs*. Kingston: Arawak Publications; 246 páxs.
- (2006): *The Afrogenesis of Caribbean Creole Proverbs*. St. Augustine, Trinidad: Society for Caribbean Linguistics; 53 páxs. Con un mapa.
- ALMQVIST, Bo (2012): Véxase 2.1.2.
- AL-SHAFARI, Abdul Gabbar (2012): “Proverb Translation: Fluency or Hegemony? An Argument for Semantic Translation” en LITTLEJOHN, Andrew e RAOMEHTA, Dandhyā (eds.) (2012): *Language Studies: Stretching the Boundaries*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 61-74.
- ALTMANN, Ulrike: Véxase BOHM, Isabel C.(2012).
- ALUNAS/OS Turmas A, B, C dos 3º e 4º anos, da Escola Básica nº 1, Agrupamento Vertical de Escolas D. Manuel I, Tavira (2012). *Pitada de proverbiós: proverbiós e receitas*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. 170 pp. [ISBN 978-989-96592-8-5].
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2014): “O tratamento das expresións pluriverbais no Tesouro do léxico patrimonial galego e portugués” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 123-136. ISBN 978-84-92628-32-9.
- ÁLVAREZ DÍAZ, Juan José (2011) (2012 a b) (2013): Véxase 2.1.2.
- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2012): “Paremiología xeográfica: refráns referidos a localidades galegas e os seus habitantes” en CUGNO, Federica; MANTOVANI, Laura; RIVOIRA, Matteo, SPECCHIA, Maria Sabrina (2012): *Studi linguistici in onore di Lorenzo Massobrio a cura di...* Torino: Istituto dell'Atlante Linguistico Italiano; 11-22.
- (2013): “Distribución geoparemiológica de refranes meteorológicos asturianos en *Lletres Asturianes* 109 (2013); 67-102. Con 11 mapas.
- AMADO RODRIGUES, Francisco (2012): Véxase 2.1.2.
- AMARAL, Maria Leonor (2011): Véxase 2.1.2.
- AMAHJOUR, Aziz (2012): “Aproximación semiótica a unidades fraseológicas españolas de temática mora y morisca” en *Paremia* 21 (2012); 177-186.
- AMBU-SAIDI, Suaad (2012): “Omani Proverbs: A Gender and Language Analysis” en ROSCOE, Adrian e AL.-MAHROOQI, Rahma (eds.) (2012): *Literacy, Literature and Identity: Multiple Perspectives*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 51-86.
- AMIGOT CASTILLO, Laura (2014): “‘Was weiß ICH!’: El componente prosódico en las fórmulas rutinarias expresivas del alemán. Un análisis a partir de muestras orales” en MELLADO

- BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 127-140.
- AMIGOT CASTILLO, Laura e OLZA, Inés (2014): “Prosodia de las fórmulas rutinarias expresivas: notas contrastivas alemán-español e implicaciones en la enseñanza de segundas lenguas” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 115-130. ISBN 978-84-15876-23-6.
- ANÓNIMO (1852): *The Book of Familiar Quotations. Being a Collection of Popular Extracts and Aphorisms from the Works of the Best Authors*. London: George Routledge; 268 páxs.
- (1968): *The Wisdom of Bertrand Russell. A Selection*. New York: Philosophical Library; 115 páxs.
- (2002): *Happy Birthday. Birthday Quotations and Date, to Remember*. Rotherham: History and Heraldry; 64 páxs.
- ANDERSSON, Daniel (2012): “Courting Is Like Trading Horses, You Have to Keep Your Eyes Open”: Gender-Related Proverbs in a Peasant Society in Northern Sweden” en *Journal of Northern Studies* 6, 2 (2012); 9-36.
- (2013) “Understanding Figurative Proverbs: A Model Based on Conceptual Blending” en *Folklore* (London) 124 (2013); 28-44.
- ANDREJEWICZ, Urszula e WOŁOSZ, Robert (2011): “Frazeologizmy z komponentem czasownikowym w języku polskim i węgierskim - analiza porównawcza w wybranych jednostek” en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 207-227.
- ANSCOMBRE, Jean-Claude (2011): “Figement, idiomaticité et matrices lexicales” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. París: Honoré Champion; 17-40.
- (2013): “Paremas, normas de acción y estructura semántica” en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseoprágmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 109-126.
- ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. París: Honoré Champion; 484 páxs.
- ANTONELLO, Rodolfo M.: Véxase MORETTI, Rita (2002).
- APPERSON, G.L (2006): *The Wordsworth Dictionary of Proverbs*. CURTÍS, Stephen J. e MANSER, Martin H. (eds.). Ware: Wordsworth Editions; 656 páxs.
- ARAUJO, Luis de (2011 a b) (2014): Véxase 2.1.2.
- ARH, Urška Valenčič (2014): “Ein Prinz auf der Erbse”. *Phraseologie und Übersetzung. Am Beispiel der Kinder- und Jugendliteratur von Christine Nöstlinger im Deutschen und Slowenischen*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren GmbH; 317 páxs. ISBN: 978-3-8340-1375-0.
- ARSENTIEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 386 páxs.
- (ed.) (2013a): *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*. 2 vol. Kazan’: Kazanskii Federal’nyi Universitet.I, 367 páxs; II, 248 páxs.
- (2013b): “Kazanskaia ffazeologicheskaiia shkola” en ARSENTYEVA, Elena (ed.) (2013). *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*. 2 vol. Kazan’: Kazanskii Federal’nyi Universitet, vol. 1;115-125.
- ARSENTIEVA, Elena e AYUPOVA, Rosa (2013): “Bilingual and multilingual Russian-English phraseological dictionaries” en KUIPER, Koenraad (ed.) (2013): *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 125 páxs; 65-78. ISSN: 1868-632X.
- ARSENTIEVA, Elena e SAFINA, Rimma (2014): “Kazan School of Phraseology” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 2-15.
- AUGUSTYN, Rafal (2013): Véxase 2.1.2.

- AUGUST-ZAREBSKA, Agnieszka (2011): "Judeo-Spanish Proverbs as an Example of the Hybridity of Judezmo Language" en *Studia Lingüistica* (Wroclaw) 30 (2011); 7-20.
- AULETTE, Judy: Véxase CARTER, Katherine (2009).
- AUTELLI, E.; KONECNY, C.; BRADL-ALBRICH, M. (2012): "Creating a bilingual learner's dictionary of Italian and German collocations: strategies and methods for searching, selecting and representing collocations on the basis of a learner-oriented, semantic-conceptual approach" en VATVEDT_FJELD, R. e TORJUSEN, J. M. (eds.) (2012): *Proceedings of the 15th Euralex International Congress*. 7-11 August 2012. Oslo: Department of Linguistics and Scandinavian Studies. [http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2012/pp726-736%20Autelli,%20Konecny%20and%20Bradl-Albrich.pdf] [15.9.2014].
- AVOSEH, Mejai B.M. (2012): "Proverbs as Theoretical Frameworks for Lifelong Learning in Indigenous African Education" en *Adult Education Quarterly* 63, 3 (2012); 236-250.
- AWRAMIUK, Elzbieta (2011): "Phraseology in Poles' Language Education" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 371-387.
- AYUPOVA, Rosa. Véxase ARSENTEVA, Elena (2013).
- AYUPOVA, Roza e ZAMALETINOV, Radif (2014): "Types of Phraseological Unit Definition" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 316-328.
- BABIČ, Saša; JANEŽ, Simona; VEIDER, Matej (2014): "Priprava in preverjanje paremiološkega gradiva za objavo / Preparation and revision of paremiological material for publication" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 214-225.
- BABIČ, Saša (2011): Véxase 2.1.2.
 (2012): Estetska struktura slovenskih folklornih obrazcev v casovnem preseku z vidika slovstvene folkloristike. Diss: Univerza v Ljubljani; 243 páxs.
 (2013): Véxase 2.1.2.
- BABUNGA, Alain (2013): *Mibeko ya ba nkoko. An Overview on Lingala Proverbs from the Democratic Republic of the Congo*. Nairobi: Autoedición; 25 páxs.
- BĂDESCU, Laura (2012): Véxase 2.1.2.
- BALÁKOVÁ, Dana: Véxase WALTER, Harry (2013).
- BALIBAR-MRABTI, Antoinette (2011): "Ellipse, figement, traductions, *tomber de charibde en scyllá*." en *Le figement linguistique: La parole entravée* en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 267-279.
- BAMISILE, Sunday (2010) (2013): Véxase 2.1.2.
- BARAN À NKOUUM, Patricia (2014): "Propuesta para la enseñanza de locuciones verbales somáticas en clase de E/LE" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 99-114. ISBN 978-84-15876-23-6.
- BARAN, Anneli (2011): "On the Semantic Ambiguity of Phraseologisms" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 57-78.
 (2012): Véxase 2.1.2.
 (2013): "On the Role of Visualisation in Understanding Phraseologisms on the Example of Commercials" en *Folklore* (Tartu)53 (2013); 47-72.

- BARAN, Anneli e BARSANTI VIGO, María Jesús (2010): “Las paremias de *El Quijote* en alemán y español. Delimitación de una investigación” en *Estudios Filológicos Alemanes* 21 (2010); 285-305.
- BARANOV, A. e DOBROVOL'SKIJ, D. (2012): “Avtorskaja frazeologija I problema var ‘irovanija’” en *Variativnost' v yazyke I kommunikaciı*; 343-360.
- BÁRDOSI, Vilmos (2014): “Phraséographie: questions théoriques et pratiques ” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 75-96.
- BARROS DE OLIVEIRA, José (2008): Véxase 2.1.2.
- BARSANTI VIGO, María Jesús: Véxase BARAN, Anneli (2010).
- BARTA, Péter: Véxase ITOVKINA, Anna T. (2013).
- BASHIROVA, Mar’iam (2013): “Classification of Paremiological Units of Benjamin Franklin’s *Poor Richard’s Almanac* by subject- matter” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2013): *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*. Kazan’: Kazanskii Federal’nyi Universitet, vol. II; 8-15.
- BASSEY, Ebenso; ADEYEMI, Gbenga; ADEGOKE, Adegboyega O. e EMMEL, Nick (2012): “Using Indigenous Proverbs to Understand Social Knowledge and Attitudes to Leprosy Among the Yoruba of Southwest Nigeria” en *Journal of African Cultural Studie*; 1-15.
- BATISTA, Maria de Fatima B. de M. (2012): “A citando popular no romance *Fogo Morto* de José Lins do Rego” en *Romance Note*, 52, 1; 97-109.
- BATULINA, A.V. (2011): “O leksikograficheskem predstavlenii antiposlovits v ‘Prikol’nom slovare’ V.M. Mokienko, H. Val’ tera.” en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 214-218.
- BAVA, Antonio: Véxase MORETTI, Rita (2002).
- BAYRAMOVA, Louise e MUHAMETDINOVA, Rose (2014): “Colour Symbolism of Biblical Idioms with Components Indicating White and Black in Bible Translations into English, German and Russian” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 106-121.
- BEDRAČ, Bojan: Véxase KRAŠN, Marjana (2014).
- BĘDKOWSKA-KOPCZYK, Agnieszka (2013): “Emotions that move around and up. A cognitive analysis of Slovene verbal idioms formed by prefixed verbs” en JEMEC TOMAZIN, M. e JAKOP, N. (2013): *Frazeolska simfonija. Sodobni pogledi na frazeologijo*. Ljubljana: ZRC; 65-75. [https://www.academia.edu/6495294/B%C4%99dkowska-Kopczyk_A._2013_.Emotions_that_move_around_and_up._A_cognitive_analysis_of_Slovene_verbal_idioms_formed_by_prefixed_verbs._In_Frazeolo%C5%A1ka_simfonija._Sodobni_pogledi_na_frazeologijo_ed._by_M._Jemec_Tomazin_N._Jakop_Ljubljana_ZRC_65_75] [27.10.2014]
- BELINKO, Lital (2013): Véxase 2.1.2.
- BEN HARIZ OUENNICHÉ, Soundous (2011): “Bibliographie récapitulative & raisonnée du figement” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 433-471.
- BEN-AMOS, Dan. (2013): “The Image of the Jew in Yiddish Proverbs” en SALAMON, Hagar e SHINAN, Avigdor (2013): *Textures. Culture, Literature, Folklore. For Galit Hasan-Rokem*. Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, Mandel Institute of Jewish Studies, 297-303 e pár. xxi (resumo en inglés).
- BENAYOUN, Jean-Michel (2013): *Parémiologie: proverbes et formes voisines*. Collection Métaphrastique. Sainte Gemme: Presses Universitaires de Sainte Gemme; 367 páxs. ISBN 9791091467452.
- BENTOLILA, Yaakov: Véxase ALEXANDER, Tamar (1998).
- Véxase ALEXANDER, Tamar (2008).
- Véxase ALEXANDER, Tamar (2010). Véxase 2.1.2.
- Véxase ALEXANDER, Tamar (2014).
- BÉRCHEZ CASTAÑO, Esteban (2013): “*Iouem lapidem iurare y otros proverbios*” en *Revista de Estudios Latinos* 13 (2013); 83-99.

- BERGEN, Fanny D. (ed.) (1896): *Current Superstitions. Collected from the Oral Tradition of English Speaking Folk.* Introducción de William Wells Newell. Boston: Houghton, Mifflin and Company; 161 páxs.
- BERGEROVÁ, Hana (2013): "Emotionswortschatz: (lerner)lexicographisch und korpuslinguistisch. Falbeispiel: Kollokationen des Typs Verb + Adverb" en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge.* Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 13-34.
- BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge.* Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013.
- BERLIOZ, Jacques (2009): "Proverbes" en BERIOU, Nicole e JOSSERAND, Philippe (2009): *Prier et combatiré. Dictionnaire européen des ordres militaires au Mayen Age.* Paris: Fayard; 754-755.
- BERNJAK, Elizabeta: Véxase FABČIĆ, Melanija Larisa (2014).
- BERTHEMET, Elena (2011): "Motivation of Idioms and Proverbs in a Contrastive Perspective" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies.* Białystok: University of Białystok Publishing House; 229-245.
- BHUVANESWAR, Chilukuri (2012): "Speech Act Theory and Proverbial Discourse: A Ka:rmik Linguistic Analysis" en *Nauchnyi vestnik.* Colección: Sovremennye lingvisticheskie i metodiko-didakticheskie issledovaniia 2 (2012); 90-102.
- (2013): "Derivation of Referential Meaning in Proverbs. Syntactic Meaning of Complex Speech Acts: A Ka:rmik Linguistic Analysis" en *Nauchnyi vestnik.* Colección: Sovremennye lingvisticheskie i metodiko-didakticheskie issledovaniia 1 (2013); 25-40 e en *Scientific Newsletter.* Colección: Modera Linguistic and Methodical-and-Didactic Researches, 1 (2013); 17-31.
- BIBER, Hanno (2010) (2011): Véxase 2.1.2.
- BINON, Jean: Véxase VERLINDE, Sergi (2006).
- BLACHUT, Edyta (2013): "Einige Bemerkungen zur lexikalisch- strukturellen Abwandlung von Sprichwörtern (an deutschem und polnischem Material)" en JAROSZ, Józef; SCHRÖDER, Stephan Michael e STOPYRA, Janusz (eds.) (2013): *Studia Scandinavica et Germanica. Vom Sprachlaut zur Sprachgeschichte.* Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; 45-61.
- BLANCO, Xavier (2011) "Carné de conducir" vs "licencia de manejar". Les locutions nominales en espagnol dans une perspective diatopique" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée.* Paris: Honoré Champion; 377-390.
- BLASS, Moritz (1857): *Jüdische Sprichwörter.* Leipzig: Wolfgang Gerhard; 30 páxs.
- BLEDSOE, Seth A. (2013): "Can *Ahiqar* Tell Us Anything about Personified Wisdom?" en *Journal of Biblical Literature* 132, 1 (2013); 119-137.
- BLUHM, Lothar (2012): "Auf verlorenem Posten" en *Ein Streijzug durch die Geschichte eines Sprachbildes.* Trier: Wissenschaftlicher Verlag; 226 páxs.
- BLUMENTHAL, Peter (2006): "De la logique des mots à l'analyse de la synonymie" en BLUMENTHAL, Peter e HAUSMANN, Franz Josef (eds.) (2006): *Langue française n° 150, 2006/2. Collocations, corpus, dictionnaires.* Paris: Larousse/Armand Colin; 14-31. ISBN 9782200921774. [http://www.armand-colin.com/download_pdf.php?idd=0&cr=38&idr=7&idart=1155] [9.9.2014].
- (2011): "Le figement: du XVIIe siècle au français contemporain" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée.* Paris: Honoré Champion; 283-302.
- BLUMENTHAL, Peter e HAUSMANN, Franz Josef (eds.) (2006b): *Langue française n° 150, 2006/2. Collocations, corpus, dictionnaires.* Paris: Larousse/Armand Colin; 128 páxs. ISBN 9782200921774.
- BOBKINA, Jelena (2011): Véxase 2.1.2.
- BOCHAVER, Svetlana: Véxase DRONOV, Pavel (2014).

- BOCHINA, Tatyana e KUL'KOVA, Marija (2014): "Quantitative Appraisal in Russian Proverbs and Weather-Lore" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 250-268.
- BOCK, Bettina (2013): "Tierische Menschen." Übertragungen vom Tier auf den Menschen im Deutschen und in benachbarten slavischen Sprachen." en JAROSZ, Józef; SCHRÖDER, Stephan Michael e STOPYRA, Janusz (eds.) (2013): *Studia Scandinavica et Germanica. Vom Sprachlaut zur Sprachgeschichte*. Wroclaw: Wydawnictwo Uniwersytetu Wroclawskiego; 63-72.
- BOCORNÝ FINATTO, Maria José: Véxase TERMIGNONI, Susana (2014).
- BOHM, Isabel C.; ALTMANN, Ulrike; LUBRICH, Oliver; MENNINGHAUS, Winfried; JACOBS, Arthur M. (2012): "Old Proverbs in New Skins - an fMRI Study on Defamiliarization" en *Frontiers in Psycholog*, 3 (2012); 1-18.
- BOLLY, Catherine (2014): "Gradience and gradualness of parentheticals" en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 25-56. [http://www.academia.edu/7005659/Gradience_and_gradualness_of_parentheticals_Drawing_a_line_in_the_sand_between_phraseology_and_gramaticalización].
- BOLT, Ivana Vidovic (2011): "Who Is Responsible for Discord - the Apple, the Stone or the Bone?" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Bialystok: University of Bialystok Publishing House; 355-368.
- BORDONI, Luciana; PÉREZ ÁVILA, Elena (2009): Véxase 2.1.2.
- BORGENICHT, David (1994): *The Quotable Traveler: Wise Words for Travelers, Explorers, and Wanderers*. Philadelphia: Running Press; 125 páxs.
- BOSREDON, Bernard: "Dénominations monoréférentielles, figement et signalétique" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 155-169.
- BOZZALI, Marco: Véxase MURPHY, Patrick (2013).
- BRADL-ALBRICH, M.: Véxase AUTELLI, E. (2012).
- BRATANIĆ, Maja e OSTROŠKI ANIĆ, Ana (2012): "Pedagoški pristup korpusno utemeljenoj izradbi kolokacijskoga rječnika strukovnoga nazivlja" en JURIJ, Sem (ed.) (2012): *Filologija* 58. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; 39-54. [http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=144409] [1.9.2014].
- BREDIS, Mikhail (2014): "Der Begriff 'Sparsamkeit' in den Sprichwörtern unter den Aspekt der kulturwissenschaftlichen Linguistik (basierend auf Russisch, Lettisch, Deutsch und Englisch)" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 89-108. ISSN 0743-782X.
- BRONNER, Simon J. (2014): "The Proverbial and Psychological Meanings of 'Who's Your Daddy?'" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 109-132. ISSN 0743-782X.
- BROWN, William P. (2004): "The Didactic Power of Metaphor in the Aphoristic Sayings of 'Proverbs'" en *Journal for the Study of the Old Testament* 29, 2 (2004); 133-154.
- BUENDÍA CASTRO, Miriam; MONTERO MARTÍNEZ, Silvia e FARBER, Pamela (2014): "Verb collocations and phraseology in EcoLexicon" en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 57-94.
- BUJÁN OTERO, Patricia e MELLADO BLANCO, Carmen (2010): "Dormir el sueño de los justos". Fraseología y valores pragmáticos a partir de corpus textuales en alemán y español" en MOSKOWICH-SPIEGEL FANDIÑO, Isabel, CRESPO GARCÍA, Begoña, LAREO MARTÍN, Inés e LOJO SANDINO, Paula (eds.) (2010): *Language Windowing through Corpora. Visualización del lenguaje a través de corpus*. A Coruña: Universidade da Coruña; 125-137.
- BURA, Renata: "Sorb Self-Stereotypes of the Sorb in Upper Sorbian Proverbs" en *Studia Lingüistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis* 129 (2012); 49-60.
- BUVET, Pierre-André (2011): "Les modifieurs des noms au regard du figement: le cas des groupes prépositionnelles" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 235-248.

- CABRÉ, M.Teresa; ESTOPÀ, Rosa e LORENTE, Mercé. Grupo IULATERM (1996): “Terminología y Fraseología” en ESTOPÀ, R (1996): *Actas del V Simposio de Terminología Iberoamericana*, (Ciudad de México, 3-8 de noviembre de 1996); 1-23. [https://www.academia.edu/5304839/Terminologia_y_Fraseologia._MT_Cabre_M_LORENTE_R_ESTOPA_-_Actas_del_V_Simposio_de_Terminologia_Iberoamericana_1996] [1.9.2014].
- ČAGALJ, Ivana e SVÍTKOVÁ, Milina (2014): “Tipologija frazeološke ekvivalencije na primjeru hrvatskih i slovačkih frazema s ihtionimskom sastavnicom” en VIDOVIC BOLT, I. (ed.) (2014): *Životinje u frazeološkom ruhu*. Zagreb: FF-Press; 1-15. [https://www.academia.edu/8625063/Cagalj_I._Svitkova_M._2014._Tipologija_frazeoloske_ekvivalencije_na_primjeru_hrvatskih_i_slovačkih_frazema_s_ihtionimskom_sastavnicom._In_Vidovic_Bolt_I._ed._.Životinje_u_frazeoloskom_ruhu._Zagreb_FF-press_Filozofski_fakultet_1-15] [13.10.2014].
- ČAGALJ, Ivana e VASUNG, A. (2013): “O metafori sporta u političkom diskursu – neke hrvatsko-bugarsko-slovačke frazeološke paralele” en KRYŽAN-STANOJEVIĆ, B. (ed.) (2013): *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenta*. Zagreb: Srednja Europa; 153-168.
- CALA, Rafael (2009): “De la (in)traducibilidad de la metáfora a la luz de algunas locuciones y unidades fraseológicas del español, francés y catalán.” en *Revista de Investigación Lingüística*, 12 (2009). Murcia: Universidad de Murcia; 245-273. ISSN: 1139-1146.
- CALUDE, Andreea S. (2009): “Formulaic Tendencies of Demonstrative Clefts in Spoken English” en CORRIGAN, R.; MORAVCSIK, E. A.; QUALI, H. e WHEATLEY, K. M. (eds.) (2009): *Formulaic Language: Volume 1. Distribution and Historical Change*. Philadelphia: John Benjamins; 55-76.
- CALUDE, Andreea S. e DELAHUNTY, Gerald (2012): “Inferentials: Fixed or not?” en *Token: A Journal of English Linguistics* 1, 2012; 59-83.
- CAMERON, Krista: Véxase VAN LANCKER SIDTIS, Diana (2012).
- CAPPONI, Paola (2011) (2012): Véxase 2.1.2.
- CARMICHAEL, Catherine (1996): “Ethnic Stereotypes in Early European Ethnographies: A Case Study of the Habsburg Adriatic c. 1770-1815” en *Narodna Umjetnost*, 33, 2 (1996); 197-209.
- CARSON WILLIAMS, Fionuala (2009) (2010) (2012) (2014). Véxase 2.1.2.
- CARTER, Katherine e AULETTE, Judy (2009): “Creole [Proverbs] in Cape Verde. Language, Identity and Power” en *Ethnography*, 10, 2 (2009); 213-236.
- CASSIDY, Frederick G. e HOUSTON HALL, Joan (eds.) (1985-2013): *Dictionary of American Regional English*. 6 vol. Cambridge: Harvard University Press. I, A-C, 903 páxs.; II, D-H, 1175 páxs.; III, I-O, 927 páxs.; IV, P-Sk, 1014 páxs.; V, SI-Z, 1244 páxs.; VI, Contrastive Maps, Index to Entry Labels, Questionnaire, and Fieldwork Data, 1053 páxs.
- CASTRO MORENO, Carmen-Cayetana (2013): “Fraseodidaktik des Deutschen als Fremdsprache: Evolution und Kognition” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 45-54.
- CATALÀ GUITART, Dolors (2012): “Figement et défigement des pro- verbes comme outil didactique du FLE” en *Paremia* 21 (2012); 59-66.
- CAZAL, Frangoise: “Los refranes en el *Auto de Cain y Abel*, de Jaime Ferruz: Frontera entre texto dramático y enunciado proverbial” en *Paremia* 21 (2012); 21-32.
- CAVALLA, Cristelle (2014): “Collocations transdisciplinaires: réflexion pour l’enseignement” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d’apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 151-170.
- CAZELATO, Sandra (2012): “The Parodied Proverbs Protocol: The Interpretation and Enunciative Manipulation of Parodied Proverbs by Aphasic Subjects” en *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 61 (2012); 234-235.
- (2014): Véxase 2.1.2.
- CAZZATO, Giuseppe: Véxase MORETTI, Rita (2002).
- ČERMÁK, Frantisek (2008) (2010) (2012) (2013): Véxase 2.1.2.

- (2014): *Proverbs: Their lexical and semantic features*. Volume 36 de Supplement Series of *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*. Vermont: University of Vermont; 234 páxs. ISBN 978-0-9846456-1-9.
- ČERMÁK, František; LINDROOS, Hilkka (2011): Véxase 2.1.2.
- CHANGSHAN, Ma (2014): Véxase 2.1.2.
- CHELMI, Evlampia (2008): Véxase 2.1.2.
- CHEN, Chu-Hsien (2010) (2011): Véxase 2.1.2.
- CHEROUVIM, Sofia (2014): “Unidades fraseológicas del español y del griego moderno referentes a los vocablos corazón y/u ojos” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 105-110. ISBN 978-84-92628-32-9.
- CHOUDHURY, Sanghamitra (2013): Véxase 2.1.2.
- CHOUDHURY, Sanghamitra; NEOGI, Pratima (2013): Véxase 2.1.2.
- CHUNYI, Lei: Véxase PAMIES BERTRÁN, Antonio (2014).
- CICHON, Michael (2011): “As Ye Have Brewd, so Shal Ye Drink”: The Proverbial Context of *Eger and Grime* en PURDIE, Rhiannon e CICHON, Michael (eds.) (2011): *Medieval Romance, Medieval Contexts.*. Woodbridge, Suffolk: Boydell & Brewer; 35-46.
- CIEŚLAROVA, Eva (2013): “SCHAM in der deutschen und tschechischen Phraseologie” en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 35-51.
- CIOLFI, Lorenzo (2014): Véxase 2.1.2.
- CIPOLOTTI, Lisa: Véxase MURPHY, Patrick (2013).
- CLIFFORD, Hugh (1891): “A New Collection of Malay Proverbs” en *Journal of the Straits Branch of the Royal Asiatic Society* 24 (1891); 87-118.
- CLINTON, Esther (2014): “Proverbial Play: J.R.R. Tolkien’s Use of proverbs in *The Hobbit* and *The Lord of the Rings*” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 133-165. ISSN 0743-782X.
- COCCO, Francesca (2014): Véxase 2.1.2.
- COLCLOUGH, Gillian: Véxase HARMES, Marcus K. (2011).
- COLSON, Jean-Pierre (ed.) (2014): *Yearbook of Phraseology* 5, 2014, 1-2.
(2014): “Editorial: Phraseology at a crossroads” en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014, 1-2.
- COLUCCIETTO, Mariarosaria (2014): “Las paremias bíblicas. Un breve análisis comparativo italiano-español” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 111-119. ISBN 978-84-92628-32-9.
- COLUMBUS, Georgie (2013): “In support of multiword unit classifications: Corpus and human rating data validate phraseological classifications of three different multiword unit types” en KUIPER, Koenraad (2013): *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 23-43. ISSN: 1868-632X.
- CONDE TARRIÓN, German: Véxase SOLANO RODRÍGUEZ, Mª Ángeles (2012).
- CONDE TARRIÓN, Germán e RÍO CORBACHO, M.ª Pilar (2014): “El refrán, un centro de interés en la unidad didáctica” en GONZÁLEZ REY, M.ª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 143-162. ISBN 978-84-15876-23-6.
- CONDE, Josefa (2012): Véxase 2.1.2. Véxase tamén COSTA PEREIRA, Pedro (2013) en 2.1.2.
- COPPENS d'Eeckenbrugge, Monique (2012): “Errare humanum est” [Errors in Proverb Dictionaries] en *Paremia* 21 (2012); 197-205.
- ĆORALIĆ, Zrinka e MIDŽIĆ, Senija (2012): *Bosanski frazeološki rječnik*. Bihać: Univerzitetska Knjiga; 156 páxs.
- CORPAS PASTOR, Gloria (2013): “Detección, descripción y contraste de las unidades fraseológicas mediante tecnologías lingüísticas” en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 335-373.
- COSTA Pereira, Pedro (2009) (2012): Véxase 2.1.2.
- COSTA Pereira, Pedro; CONDE, Josefa; KOSSI, Eugenia (2013). Véxase 2.1.2.

- COUTINHO, Maria João (2008) (2009 a b) (2010 a b) (2011) (2012) (2013) (2014): Véxase 2.1.2.
- COUVANEIRO, Amílcar (2010): Véxase 2.1.2.
- COUVANEIRO, Maria Conceição (2009 a b): Véxase 2.1.2.
- CRAIG, Margaret: Véxase PAMIES, Antonio (2014).
- CRESPO JIMÉNEZ, María Rosalia (2010): Véxase 2.1.2.
- CRESPO JIMÉNEZ, Rosalía (2010): Véxase 2.1.2.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2014a): "El lado oscuro del 3: En paremias y fraseologismos del español y del griego" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 167-181. ISSN 0743-782X.
- (2014b): "La traducción al español de las fórmulas rutinarias desiderativas del griego moderno" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 229-260. ISBN 978-84-15876-23-6.
- CRISTEA, Simion Dora (2008) (2009 a b) (2010 a b) (2011) (2012) (2013) (2014): Véxase 2.1.2.
- CHIDAMMODZI, H.F.: Véxase KAPHAGAWANI, D. N. (1983).
- CHINGOMBE, Agrippa: Véxase NABDOVA, Evans (2013).
- CHLEBDA, Wojciech (2011): "The Identity of Phraseology" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 13-24.
- CHOI, Bernard; PAK, Anita; CHOI, Jerome; CHOI, Elaine (2004): "Health Proverbs" en *Journal of Epidemiology and Community Health* 58 (2004); 1010. [<http://jech.bmjjournals.com/content/58/12/1010.full>] [10.12.2014].
- CHOUDHURY, Sanghamitra e NEOGI, Pratima (2013): Véxase 2.1.2.
- CYMBRON, José Manuel (2014 a b): Véxase 2.1.2.
- DA OFFEIO, R.P. Francesco (1908): "Proverbi abissini in lingua Tigray" en *Anthropos* 3, 2 (1908); 207-212.
- DA SILVA REIS, Valdeni e DE FÁTIMA SERAKIDES HON., Fernanda (2009): "Nao só de pao vive o homem": A implicação do efeito de universalidade no encaixe proverbial" en *Vertentes* 34 (2009); 191-201.
- DADOO, Hamid Reza (2013): "Reflection on National Character in Russian, Persian and Arabic Proverbial Units with Moral and Valuable Components" en *Scientific Newsletter. Colección: Modera Linguistic and Methodical-and-Didactic Researches*, 1 (2013), 84-95.
- DALMAS, Martine (2013): "Figement et pragmaticalisation" en KUIPER, Koenraad (2013): *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 3-21. ISSN: 1868-632X.
- DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 335 páxs. ISBN 978-3-95809-504-5.
- DALMAS, Martine; FILATKINA, Natalia e PIIRAINEN, Elisabeth (2014a): "Vorwort" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 9-14. ISBN 978-3-95809-504-5.
- (2014b): "Schriftenverzeichnis von Dmitrij Dobrovolskij" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 287-329. ISBN 978-3-95809-504-5.
- DASH, Pratap Kumar (2013): "Socio-Cultural Praxis and Stylistics in Selected Odia Proverbs" en *Lokaratna* (Odisha, India) 5-6 (2013); 14 páxs. [<http://www.indianfolklore.org/journals/index.php/Lok/article/view/1213/1410>] [23.09.2014]
- DAUM, Irene: Véxase UEKERMANN, Jennifer (2008).

- DAVLETBAEVA, Diana e YARMAKEEV, Iskander (2014): "Lexicographic Presentation of Phraseological Transforms" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 329-338.
- DE FÁTIMA SERAKIDES HON., Fernanda: Véxase DA SILVA REIS, Valdeni (2009).
- DE JESÚS, Joaquim (2012): *Tradição popular: Caderno diário*. Tavira: Tipografia Tavirense; 38 páxs.
- DE ROTTERDAM, Erasmo Desiderius (2013): *Adagia. Prima traduzione italiana completa*. Ed. Emanuele Lelli. Milano: Bompiani; 3011 páxs.
- DE JUAN, Alexander (2013): *Aklanon Proverbs [from Panay Island, Philippines]: A Preliminary Aklanon Paremiology*. München: Grin Verlag; 64 páxs.
- DELAHUNTY, Gerald: Véxase CALUDE, Andreaa S. (2012).
- DEMIRYAY, Nihan: "Kulturelle Verortung der Routineformeln. Ein deutsch-türkischer Vergleich" en *Muttersprache* 123, 1 (2013); 1-15.
- DETKOVA, V.A. (2011): "Russkie i angliiskie paremii semanticheskoi gruppy 'Semeinye otnoshenii' kak obekty opisaniiia v lingvisticheskikh slovariakh" en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 628-634.
- DETTRY, Florence (2012): "Estrategias de aprendizaje e iconocidad fraseológica: Claves cognitivas para el estudio de expresiones idiomáticas en una LE" en *Paremia* 21 (2012); 97-106.
- (2014): "En lutte contre l'arbitraire: pistes méthodologiques pour un apprentissage cognitif des expressions idiomatiques en LE" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 133-150.
- DIAS, Idaete (2014): "Die idiomatische Synonymie und die sprechaktrestringierten Idiome. Eine kontrastive Untersuchung: Deutsch-Portugiesisch-Spanisch" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 37-48.
- DILLON, Diane (il.): Véxase DILLON, Leo (1998).
- DILLON, Leo e DILLON, Diane (il.) (1998): *To Every Thing There is a Season. Verses from Ecclesiastes*. New York: The Blue Sky Press; . 38 páxs.
- DINCA, Daniela: Véxase SCURTU, Gabriela (2014).
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij: Véxase BARANOV, A. (2012).
- (2011): Véxase 2.1.2.
- (2013a): *Besedy o nemeckom slove*. Moskau: Rossijskaâ akademîa nauk.
- (2013b): "German-Russian Phraseography: on a new dictionary of modern idiomatics" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 121-136.
- (2013c): "On a New German-Russian Dictionary of Idioms" en ARSENTYEVA, Elena (ed.) (2013): *Frazeologija v mnogoizychnom obshchestve*. Ed. Elena Arsentyeva. Kazan': Kazanskii Feder- al'nyi Universitet, 2013.1,3-12.
- (2014a): "Idiome in der Übersetzung und im zweisprachigen Wörterbuch" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 197-212.
- (2014b): "On a New German-Russian Dictionary of Idioms: Aspects of Corpus-Based Bilingual Phraseography" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 339-349.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN, Elisabeth (2014): "Im Keller läuft die Bartwickelmaschine. Strukturell-semantische Ursachen humoristischer Effekte en DRINGÓ-HORVÁTH et al. (eds.) (2014): *Das Wort - Ein weites Feld. Festschrift für Regina Hessky*. Budapest: Gáspár-Károli-Universität der Reformierten Kirche • L'Harmattan Kiadó; 93-102. ISBN 978 963 236 885 6.
- DOD, John (1768): *Oid Mr. Dod's Sayings*. Philadelphia: John Dum lap; 11 páxs.

- DODSON, Stephen e VANDERPLANK, Robert (2009): *Uglier than a Monkey's Armpit. Untranslatable Insults, Put-Downs, and Curses from Around the World*. New York: Perigee Book; 122 páxs.
- DOLENC, Bogdan (2014): "Pregovori v Svetem pismu / Proverbs in the Bible" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 42-60.
- DOMIŃCZAK, Alicja (2012a): "Frazeologizmy z komponentem etnonimicznym. Niemiecko-polskie studium leksykograficzne" en MIKOŁAJCZYK, B.; TABOREK, J. e ZABROCKI, W. (eds.) (2012): *Język w poznaniu 3, Poznań: Wydawnictwo Rys*; 93-104.
- (2012b): "Korpusbasierte Analyse der Phraseologismen. Dargestellt am Beispiel von Phraseologismen aus der Sprache in der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (DDR)" en LANKIEWICZ, H.; SZCZEPAŃIAK-KOZAK, A. e WĄSIKIEWICZ-FIRLEJ, E. (eds.) (2013): *Culture and creativity in discourse studies and foreign language pedagogy*. Pila: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica; 281-291.
- DOYLE, Charles Clay (2014a): "'A Way Out of No Way': A Note on the Backgrouncel of the African American Proverbial Saying" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 193-198. ISSN 0743-782X.
- (2014b): "'Wearing One's Heart on His Sleeve': The Formation and Evolution of a (Shakespearean) Proverbial phrase" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 183-191. ISSN 0743-782X.
- DRAHOTA-SZABÓ, Erzsébet (2014): "Sprichwörter als intertextuelle Elemente: Zu den Sprichwörtern mir und ohne Kulturspezifik auf Langue_ und auf Diskurs_Ebene" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 199-234. ISSN 0743-782X.
- DRONOV, Pavel e BOCHAVER, Svetlana (2014): "To add Fresh Fuel to the Fire: Modifications of Widespread Idioms" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 174-183.
- DUBROVINA, K.N. (2011): "Bibleiskie frazeologizmy v leksiko- graficheskikh trudakh V.I. Dalia" en *Problemy istorii, filologii, kul'tury*, no volume given 33 (2011); 448-453.
- (2012) "Study of Biblical Phraseology: General Tasks and Results" en *Nauchnyi vestnik*. Colección: Sovremennye lingvisticheskie i metodiko-didakticheskie issledovaniia 2 (2012); 154-163.
- DUFAYS, Jean-Louis (2014): "Expression figée et cliché de langage: quels statuts, quels effets?" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 59-74.
- DURANTE, Vanda (ed.) (2014): *Fraseología y paremiología: enfoques y aplicaciones*. Madrid: Instituto Cervantes. ISBN: 978-84-697-0320-5.
- ĎURČO, Peter: Véxase STEYER, Kathrin (2012).
- ĎURČO, Peter e FEDOSZOV, Oleg (2014): "Nichtaffirmative Idiome im Russischen und Slowakischen" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 221-231. ISBN 978-3-95809-504-5.
- ĎURČO, Peter e METERC, Matej (2014): "Ekvivalentnost slovaških in slovenskih pregovorov. Pristop k tipologiji ekvivalentnosti / Equivalence Between Slovak and Slovene Proverbs: An Approach Towards a Typology of Equivalence" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana,

- 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 80-96.
- DZIEMIANKO, Anna (2014): "On the Presentation and Placement of Collocations in Monolingual English Learners' Dictionaries: Insights into Encoding and Retention" en DYKSTRA, Anne (ed.) (2014): *International Journal of Lexicography* 27.3. Oxford: Oxford University Press; 259-279.
- EASTON, Peter B. (2012): "Identifying the Evaluative Impulse in Local Culture. Insights from West African Proverbs" en *American Journal of Evaluation* 33 (2012); 515-531.
- EGOROVA, Anna (2008): Véxase 2.1.2.
- EISEN, Amand (1994): *Witty Women. Wise, Wicked, & Wonderful Words*. Kansas City: Ariel Books; 80 páxs.
- EISMANN, Wolfgang (2014): "Baudouin de Courtenay and Phraseology" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 16-33.
- ELCHINOVA, Magdalena (2011): Véxase 2.1.2.
- EL GHALAYINI, Yara: Véxase PAMIES, Antonio (2014).
- EMMEL, Nick: Véxase BASSEY, Ebenso (2012).
- ERDELJIĆ, Dubravka (2009). Véxase MOLNAR, Draženka (2009) en 2.1.2.
- ESPINAL, M. Teresa (2005): "A Conceptual Dictionary of Catalan Idioms" en DYKSTRA, Anne (ed.) (2005): *International Journal of Lexicography* 18.4. Oxford: Oxford University Press; 509-540.
- ESPINAT, Marine (2012): "Corpus et phraséologie: un catalogue de 'prêt-à-parler'?" en Laboratoire MoDyCo (2012): *Actes du 'Coldoc'* (Nanterre/Sorbonne 2012); 95-112. [https://www.academia.edu/5278508/Corpus_et_phraseologie_un_catalogue_de_pret-a-parler_] [1.9.2014].
- ESPY, Willard R. (1978): *Thou Improper, Thou Uncommon Noun. An Etymology of Words that Once Were Names*. New York: Clarkson N. Potter; 366 páxs.
- ESTAJI, Azam e NAKHAVALI, Fakhteh (2011): "Semantic Derogation in Persian Animal Proverbs" en *Theory and Practice in Language Studie* 1, 9 (2011); 1213-1217.
- ESTOPÀ, Rosa: Véxase CABRÉ, M.Teresa (1996).
- ETTINGER, Stefan (2013): "Aktiver Phrasemgebrauch und/oder passive Phrasemkenntnis im Fremdsprachenunterricht: einige phraseodidaktische Überlegungen" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 11-30. [http://www.ettinger-phraseologie.de/media/pdf/Beitrag_Ettinger.pdf] [17.9.2014].
- (2014a): "Ex oriente lux phraseologiae. - Zu einem fast vergessenen Kapitel sowjetischer Phraseologieforschung" en ETTINGER, Stefan (2014): *Ettinger-Phraseologie* [<http://www.ettinger-phraseologie.de/media/artikel/EurasischeSprichwoerter1.Dezember2014.pdf>] [15.12.2014].
- (2014b) "Le problème de l'emploi actif et / ou de connaissances passives des phrasèmes chez les apprenants de langues étrangères" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 17-38.
- (2014c): "Vom Arbeitsbuch *Virágnyelven* zu einer bilingualen Datenbank deutscher Phraseme en DRINGÓ-HORVÁTH et al. (eds.) (2014): *Das Wort - Ein weites Feld*. Homenaxe a Regina Hessky. Budapest: Gáspár-Károli-Universität der Reformierten Kirche • L'Harmattan Kiadó; 103-120. ISBN 978 963 236 885 6.
- EUGENIO, Damiana L. (2002): *Philippine Folk Literature: The Proverbs*. Quezon City: University of the Philippines Press; 667 páxs.
- FABCÍČ, Melanija Larisa e BERNJAK, Elizabeta (2014): "(Iz)lastnoimenske sestavine v slovenskih in nemških frazemih / (De-)Onymic Components in Slovene and German Phrasemes" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babić (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in*

- dictionaries and in everyday use. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013*, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 98-122.
- FALCONER, Carolyn: Véxase VAN LANCKER SIDTIS, Diana (2012).
- FARBER, Pamela (2014): Véxase BUENDÍA CASTRO, Miriam (2014).
- FASCIOLI, Marco; MENESSES-LERIN, Luis; ZHU, Lichao (2012): “À la recherche du figement perdu: le figement cognitif” en *SHS Web of Conferences*, Volume 1, 2012. 3e Congrès Mondial de Linguistique Française; 871-879. [https://www.academia.edu/7764016/A_la_recherche_du_figement_perdu_le_figement_cognitif] [3.9.2014].
- FAULHABER, Susen: Véxase HERBST, Thomas (2011).
- FEDOSZOV, Oleg: Véxase ĎURČO, Peter (2014).
- FEDULENKOVA, Tatiana (2014): “Basic Components of the Connotative Aspect in Phraseological Units: (As Seen by A. V. Kunin and his Disciples)” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 34-46.
- FELDEKIRCHER MÜLLER, Alexandra (2014): “As fraseologías jurídicas previdenciárias” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 23-33. ISBN 978-84-92628-32-9.
- FELDMAN, Reynold e VOELKE, Cynthia (eds.) (1992): *A World Treasury of Folk Wisdom*. San Francisco: Harper Collins; 162 páxs.
- FELIX, Erika: Véxase TRACY, Robert J. (2003).
- FELLBAUM, Christiane: Véxase ZHU, Feng (2014).
- FERNÁNDEZ LÓPEZ, María Concepción (2014): “Fraseología, elación y creación léxica: del tardolatín al gallego común” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 137-146. ISBN 978-84-92628-32-9.
- FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanessa (2012): “Las unidades fraseológicas en la Educación Secundaria. El Refranero multilingüe como punto de partida” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 217-232. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2014): “De lo oral a lo literario. La paremiología en las clases de literatura en educación secundaria: propuesta didáctica” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 181-198. ISBN 978-84-15876-23-6.
- FERRARI, Patricio (2013): Véxase 2.1.2.
- (2014): “Proverbs in Fernando Pessoa’s Works” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 235-254. ISSN 0743-782X.
- FIEDLER, Sabine (2010): Véxase 2.1.2.
- (2011): “The Sky is the Limit - The Influence of English on German Phraseology” en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 247-268.
- (2012): “Der Elefant im Raum...” The Influence of English on German Phraseology” en FURIASSI, Cristiano; PULCINI, Virginia; RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Félix (eds.) (2012): *The Anglicization of European Lexis*. Amsterdam: John Benjamins; 239-259.
- (2014): *Gläserne Decke und Elefant im Raum - Phraseologische Anglizismen im Deutschen*. Berlin: Logos Verlag. ISBN 978-3-8325-3722-7.
- FILATKINA, Natalia (2014): “Constructionalization, Konstruktionswandel und figurative Sprache (sprach)historisch betrachtet” en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 41-59. ISBN 978-3-95809-504-5.
- Véxase DALMAS, Martine (2014a).

- Véxase DALMAS, Martine (2014b).
- FILIPOVIĆ PETROVIĆ, Ivana (2012): “Leksikografska obrada frazema u Benešićevu Rječniku hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića” en JURII, Sem (ed.) (2012): *Filologija* 58. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; 115-153. [http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=144415] [1.9.2014].
- FITZPATRICK, Tess: Véxase MOLLET, Eugene (2011).
- FIX, Ulla (2013): “Zitier-, Reproduzier- und Mustertextsorten” en FIX, U. (2013): *Sprache in der Literatur und im Alltag*. Berlin: Frank & Timme; 185-204.
- FOMINA, Sinaida (2013): “Peculiarities of the Conceptualization of the Phenomenon ‘Number’ in the German Linguistic Consciousness (Based on the Material of the German Numerical Phraseologisms)” en *Nauchnyi vestnik. Colección: Sovremennye lingvisticheskie i metodiko-didakticheskie issledovaniia* 1 (2013); 40-56 e en *Scientific Newsletter. Colección: Modera Linguistic and Methodical-and-Didactic Researches*, 1 (2013); 31-45.
- FORGÁCS, Tamás (2014): “Über das parömische Minimum des Ungarischen” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont255-278. ISSN 0743-782X.
- FORMAN, Mary (2012): “The ‘All-Seeing Lord’ in the Rule of Benedict” en *American Benedictine Review* 63, 3 (2012); 321-330.
- FOULLIOUX, Caroline (2011): “La nature des pronoms sans référence dans les expressions figées espagnoles du type *dárselas de algo*” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 171-193.
- FOURNIER, Jean-Marie (2011): “Notes sur la question du figement dans les descriptions du français à l’âge classique” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 303-316.
- FRANCESCHI, Temistocle (2012): “I proverbi toscani dell’*Atlante Paremiolegico Italiano* nella loro relazione con la raccolta dei Giusti” en BENUCCI, Elisabetta e GHIDETTI, Enrico (2012): *Giuseppe Giusti. Atti dei Convegni di Monsummano Terme, Firenze, Pistoia (2009-2010)*. Firenze: RM Print Editore; 340-350.
- FRANÇOIS, Jacques e MANGUIN, Jean-Luc (2006): “Dispute théologique, discussion oiseuse et conversation téléphonique: les collocations adjetivo-nominales au cœur du débat” en BLUMENTHAL, Peter e HAUSMANN, Franz Josef (eds.) (2006): *Langue française* n° 150, 2006/2. *Collocations, corpus, dictionnaires*. Paris: Larousse/Armand Colin; 50-65. ISBN 9782200921774. [http://www.armand-colin.com/download_pdf.php?id=0&cr=38&idr=7&idart=1157] [9.9.2014].
- FRATANTONIO, Anna: Véxase MALTESE, Agata (2013).
- FRENKEL, Irina (2010): “L’image de la mère dans les unités phraséologiques russes et françaises (analyse contrastive)” en NOVAKOVA, Iva e DONTCHENKO, Elena (eds.) (2010) *Grammaire et lexique: regards croisés*. Grenoble: Université Stendahl; 115-139.
- FREY, Thomas (pseud. Theodor Fritsch) (18811; 18822): *Leuchtkugeln. Alt-deutsch-antisemitische Kernsprüche*. Leipzig: Josef Müller, 2ª ed. revisada e ampliada; 24 páxs.
- FRIEDENBERG, Jay (2012): *Aphorisms from A to Z. A User’s Guide to Life*. New York: Golden Palace Publishing; 228 páxs.
- FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2013): “Marcadores argumentativos escalares y gramaticalización” en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 263-301.
- FUNK, Maria Gabriela (2008) (2009) (2010). Véxase 2.1.2.
- FUNK, Matthias (2008) (2009). Véxase 2.1.2.
- GALIULLIN, Kamil, GOROBETS, Elena, KARIMULLINA, Guzel; KARIMULLINA, Rezeda (2014): “Computational Corpus of Tatar Proverbs and Sayings: Electronic Database of Paremias” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 350-362.

- GALLEGU BARNÉS, André (2012): “La investigación de las unidades fraseológicas y las TIC” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 9-28. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- GALLEGU HERNÁNDEZ, Daniel (2012): “Traducir en tiempos de *crisis*: Estudio comparativo de la traducción francés-español de colocaciones en el lenguaje de los negocios” en *Paremia* 21 (2012); 151-162.
- GAMBAHAYA, Zifikile: Véxase MUWATI, Itai (2011).
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2010): “Estructuras fraseológicas de intensificación: la frase elativa con forma de sintagma preposicional” en *Mediterranei, identificazioni e dissonanze; I Giornata Sicialiana di Studi Isoanici del Mediterraneo*. Universidad de Catania / Caltagirone, 6-8.5.2010.
- (2011): “Aspects sémantique de la comparative proverbiale du type *fuerte como un toro!*” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 127-141.
- (2013): “La fraseología de ‘Cuento de Cuentos’ de Francisco de Quevedo” en *Anuario de Estudios Filológicos* 2013, XXXVI; 55-67.
- (2014): “Relaciones entre la morfología y la fraseología” en VANDA, Duarte (ed.): *Fraseología y paremiología: enfoques y aplicaciones*. Madrid: Centro Virtual Cervantes (Instituto Cervantes), Biblioteca fraseológica y paremiológica, serie «Monografías», n.º 5, 2014; 11-22 ISBN: 978-84-697-0320-5.
- GARCÍA-PAGE, Mario e GAUGER, Hans-Martin (2012): *Das Feuchte & das Schmutzige. Kleine Linguistik der vulgaren Sprache*. München: C.H. Beck; 283 páxs.
- GARCÍA YELO, Marina (2012): “El proceso de desautomatización de paremias españolas en las redes sociales” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 111-124. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2014): “Adquisición de la competencia paremiológica en la clase de francés lengua extranjera. Selección de actividades didácticas” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 163-180. ISBN 978-84-15876-23-6.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2012): “BADARE, una herramienta multidisciplinar” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 29-50. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2013): “‘La dona de record immarcescible’. Ecos almerienses en la obra etimológica de Joan Coromines” en *Anuari de Filologia. Estudis de Lingüística* 3, 2013; 1-31.
- GAUGER, Hans-Martin: Véxase GARCÍA-PAGE, Mario (2012).
- GECK, Sabine (2013): “Phraseologismen und Metaphern in Goethes ‘Werther’ und ihre Übersetzung ins Spanische, Galicische und Katalanische” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 55-68.
- (2014): “Phraseologie der Sinne” en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 99-112.
- GELUSO, Joe (2013): “Phraseology and frequency of occurrence on the web: native speakers’ perceptions of Google-informed second language writing” en *Computer Assisted Language Learning* 26, Issue 2, 2013; 144-157.
- GERSTNER, Károly (2014): “Phraseme als Ausdrücke der volkstümlichen Denkweise im Neuen ungarischen Dialektwörterbuch” en DRINGÓ-HORVÁTH et al. (eds.) (2014): *Das Wort - Ein weites Feld*. Homenaxe a Regina Hessky. Budapest: Gáspár-Károli-Universität der Reformierten Kirche • L’Harmattan Kiadó; 121-128. ISBN 978 963 236 885 6.

- GÉVAUDAN, Paul; LAUTENBACH; Hiltrud; SCHNECK, Peter e SCHOLLER, Dietrich (eds.) (2014): *Philologie im Netz* 67, 2014. ISSN: 1433-7177. [<http://www.phin.de>] [15.9.2014].
- GEWEKWERERE, Tavengwa: Véxase MUWATI, Itai (2011).
- GHARAVI, Naeimeh Alsadat (2012): *Persisch-Deutsche Sprichwörter im Vergleich*. Tese de doutoramento. Tehran (Iran): Azad University, 2012; 100 páxs.
- GHITESCU, Micaela (2008) (2009 a b). Véxase 2.1.2.
- GIL, Serapio (1915-1918): “Proverbios, refranes y dichos anamitas” en *Anthropos* 10-11; 5-6 (1915-1916), 799-816; e 12-13, 1-2 (1917-1918), 206-235.
- GIMALETINOVA, Gulnara e KHALITOVA, Liliia (2014): “Ways of Using Phraseological Units in TEFL” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 184-194.
- GLÄSER, Rosemarie (2014): “‘We Have Ceased to Be a Nation in Retreat’: Redewendungen und Sprichwörter in Margaret Thatchers Rhetorik” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 279-316. ISSN 0743-782X.
- GNEVEK, O.V. (2011): “Konzept ‘Rodina’ v sovremennoi paremiologii” en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 530-537.
- GODDARD, Cliff (2009): “Like a Crab Teaching Its Young to Walk Straight”. Proverbiality, Semantics, and Indexicality in English and Malay” en SENFT, Gunter e BASSO, Ellen B. (2009): *Ritual Communication.* Oxford: Berg.; 103-125.
- GOMES, Susana et al. (2012): *Pitada de provérbios: Provérbios e receitas*. Tavira: Tipografía Tavirense; 170 páxs.
- GONZÁLEZ, Raúl (2009): Véxase 2.1.2.
- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2007): “Les identités de genre dans les expressions idiomatiques du français” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2007): *Interculturalidad y lenguaje, T. I. El significado como corolario cultural*. Granada: Granada Lingüística- Serie Collectae; 253-263.
- (2012a): “De la didáctica de la fraseología a la fraseodidáctica.” en *Paremia* 21 (2012); 67-84.
- (2012b): “Le sigle: mot simple ou mot construit ? Une approche phraséologique à la siglaison” en BLANCO, X.; FUENTES, S. e MEJRI, S. (eds) (2012): *Les locutions nominales en langue générale*. Bellaterra: Servei de Publicacions de l’Universitat Autònoma de Barcelona; 125-142.
- (2013a): “Phraseodidactics, an applied field of Phraseology” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 7-10.
- (ed.) (2013b): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 138 páxs.
- (2014a): “Creación de un corpus literario paralelo como herramienta didáctica en fraseología bilingüe francés-español: criterios de composición” en DURANTE, Vanda (ed.) (2014): *Fraseología y paremiología: enfoques y aplicaciones*. Madrid: Instituto Cervantes; 153-175. ISBN: 978-84-697-0320-5 [http://www.academia.edu/7372582/Creacion_de_un_corpus_literario_paralelo_como_herramienta_didactica_en_fraseologia_bilingue_frances-espanol_criterios_de_composicion] [3.9.2014].
- (ed.) (2014b): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela; 274 páxs. ISBN 978-84-15876-23-6. Véxase recensión de Carola Strohschen neste mesmo número (476-484).
- (2014c): “Le ‘double’ principe d’idiomaticité en traduction littéraire” en DÍAZ ALAYÓN, Carmen (dir.) (2014): *Revista de Filología* 32; enero 2014. La Laguna: Servicio de Publicaciones Universidad de La Laguna. ISSN: 0212-4130; 227-244. [<http://publica.webs.ull.es/upload/REV%20FILOLOGIA/32-2014/Revista%20de%20Filolog%C3%ADA%2032.pdf>] [1.9.2014].

- (dir.) (2014d): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 320 páxs.
- GONZÁLEZ ROYO, Carmen y MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): *Estudios y análisis de la fraseología contrastiva: lexicografía y traducción*. Alicante: Universidad de Alicante; 192 páxs. ISBN: 9788479089290.
- GORDY, Mirostawa (2010): *Somaticheskaia frazeologija sovremennoj russkogo i pol'skogo iazykov*. Szczecin: volumina.pl Daniel Krzynowski; 364 páxs.
- GOROBETS, Elena: Véxase GALIULLIN, Kamil (2014).
- GÖRZ, Günther e SCHELLENBERGER, Günter (2011): “Chunk parsing in corpora” en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 269-282. [http://www.dh.cs.fau.de/IMMD8/staff/Goerz/chunk_sinclair.pdf] [12.9.2014].
- GOTZ, Dieter (2011): “Chunks and the effective learner - a few remarks concerning foreign language teaching and lexicography” en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 147-158.
- GÖTZ-VOTTELER, Katrin: Véxase UHRIG, Peter (2011).
- GRANGER, Sylviane (2011): “From phraseology to pedagogy: challenges and prospects” en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 123-146.
- GRESCA, Aude: MENESSES LERIN, Luís (2014).
- GRANBOM-HERRANEN, Liisa (2008) (2009) (2010) (2011) (2012) (2014): Véxase 2.1.2.
 (2013) Véxase MIEDER, Wolfgang; SOARES, Rui (2013) en 2.1.2.
 (2011): “How Do Proverbs Get Their Meanings? The Model of Interpretation Based on a Metaphor Theory” en *Biatostockie Archiwum Językowe* 10 (2011); 47-67.
 (2012a): “Suomalaisen sananlaskutut- kimuksen aikakaudet [Periods of Finnish Paremiology]” en *Elore* 19, 2 (2012); 165-180.
 (2012b): “Vanasonad pedagoogilises kones [Proverbs in Pedagogical Speech]” en *Maetagusel* 51 (2012); 81-100.
- GRANDL, Christian e MCKENNA, Kevin J. (eds.) (2014): *Bis Dat, Qui Cito Dat: Gegengabe in Paremiology, Folklore, Language, and Literature. Honoring Wolfgang Mieder on His Seventieth Birthday*. En colaboración con Elisabeth Piirainen e Andreas Nolte. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang. ISBN 978-3-653-03900-9.
- GRANDL, Christian (2009) (2011 a b) (2013): Véxase 2.1.2.
 (2013a): “Europäischer Marchenpreis 2012 to Wolfgang Mieder” en *Folklore (Tartu)* 53 (2013); 180-184.
- GRECO, Nicholas: Véxase TRACY, Robert J. (2003).
- GREEN, Jonathon (1998): *The Cassell Dictionary of Slang*. London: Cassell; 1316 páxs.
- Green's Dictionary of Slang. London: Chambers. Vol I, 1884 páxs.; II, 1997 páxs., III, 2204 páxs.
- GRIFFITHS, Trevor R. e JOSCELYNE, Trevor A. (1985): *Longman Guide to Shakespeare Quotations*. Harlow: Longman; 667 páxs.
- GROSS, Gaston e MASSOUSSI, Taoufik (2011): “Figement et transparence” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 95-108.
- GRZYBEK, Peter (2009) (2012): Véxase 2.1.2.
 (2014): “Mosaic or Jigsaw? Publishing an Article From Estonia in the ‘West’, 30 Years Ago, When Circumstances Were Quite Different From Today” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 11-34. ISSN 0743-782X.
- GUEZZI, Maddalena (2010): “Esbozo para un estudio de las construcciones comparativas estereotipadas en castellano” en BAHÍLLO SPHONIX-RUST, Emma; BURGOS CUADRILLERO, Beatriz;

- IGLESIAS BOTRÁN, Ana M. (coords.) (2010): *Interlingüística XXI. Actuales líneas de investigación en el panorama internacional de los jóvenes lingüistas*. Valladolid: Asociación de Jóvenes Lingüistas/Universidade de Valladolid. Páxs: 401-412. ISSN 1134-8941.
- (2011): "Aspectos de fraseología contrastiva ítalo-española: el caso de las comparaciones estereotipadas" en ÁLVAREZ MOSQUERA, Pedro et al. (ed.) (2011): *Interlingüística XXII. Actuales líneas de investigación en el panorama internacional de los jóvenes lingüistas*. Vol. I. Salamanca: Asociación de Jóvenes Lingüistas y Luso-Española de Ediciones. Páxs: 445-460. ISSN: 1134: 8941.]
- (2012a): "Creación de una base de datos para el estudio de las comparaciones estereotipadas y su explotación en la enseñanza de ELE" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 203-216. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2012b): "Las construcciones comparativas estereotipadas. Investigación sociolingüística sobre su uso y aplicación en la clase de ELE" en LÓPEZ SOTO, Antonio (dir.) (2012): *Biblioteca virtual de la Red Electrónica de Didáctica del Español como Lengua Extranjera*. Salamanca: Universidad de Salamanca; 60 páxs. ISSN: 1697-9346. [http://www.mecd.gob.es/redele/Biblioteca-Virtual/2012/memoria_Master/Maddalena-Ghezzi.html] [14.9.2014].
- GÜLÇİN AMBROS, Edith (2014): "Halide Nusret Zorlutuna'nın Hanım Mektupları ve kadınların toplumsal cinsiyetine bağlı stereotipik iletişim ögeleri" en AYNUR, Hatice; AYDIN, Bilgin e ÜLKER, Mustafa Birol (eds.) (2014): *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe: İsmail E. Erünsal'a Armağan*, vol.2, İstanbul: Ülke Yayınları; 653-680.
- GUSTAFSSON, Ulla e PIIRAINEN, Ilpo Tapani (1985): *Untersuchungen zur Phraseologie in Zeitungstexten der deutsch-sprachigen Länder*. Vaasa: Vaasan korkeakoulun julkaisuja; 174 páxs.
- HAAS, Heather A. e ROUSE, Steven V. (2012): "If It Walks Like a Duck": Construct Validation of Proverb-Based Personality Dimensions" en *Personality and Individual Difference* 52 (2012), 458-461.
- HAKAMIES, Pekka (2008) (2009) (2010) (2013): Véxase 2.1.2.
- HALLER-WOLF, Angelika; Véxase SCHOLZE-STUBENRECHT, Werner (2013).
- HALSTEINSDÓTTIR, Erla: Véxase KONECNY, Christine (2013).
- HALSTEINSDÓTTIR, Erla (2014): "Phraseologie im GER und Deutsch als Fremdsprache: Wieso, weshalb, warum? / Phraseology in CEFR and German as a Foreign Language: When, How, Why?" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 140-159.
- HANSKE, Paul-Philipp (2013): "Redezeit: Sprichwortforscher Wolfgang Mieder über den Zusammenhang von Redewendungen und Zeitbewusstsein" en *Süddeutsche Zeitung Magazin* 1 (2013); páx. 20.
- HARALDSSON, Helgi (2011): Véxase 2.1.2.
- HARMES, Marcus K. e COLCLOUGH, Gillian (2011): "Henry Prince of Wales, Proverbs and the English Episcopate" en *Explorations in Renaissance Culture* 37, 2 (2011); 97-115.
- HARRIS, Richard L. (2012): "Friendship in the Literature of Medieval Iceland: The Evidence of the Proverbs" en MATHESON, Sue e BUTLER, John (eds.) (2012): *The Fictional North: Ten Discussions of Stereotypes and Icons Above the 53rd Parallel*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 130-149.
- HASAN-ROKEM, Galit (2010): Véxase 2.1.2.
- HAUSMANN, Franz Josef: Véxase BLUMENTHAL, Peter (2006a).
- HAUSSER, Roland (2011): "Corpus linguistics, generative grammar and database semantics" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 243-268.

- HAVLIN, Tetiana (2012): Véxase 2.1.2.
- HAYES, Kevin J. (1999): "Proverb and Irony" en HAYES, Kevin J. (1999): *Melville's Folk Roots*. Kent: Kent State University Press; 25-37.
- HEALEY, Joseph G. (ed.) (2005): *African Stories [with Proverbs] for Preachers and Teachers*. Nairobi: Paulines Publications Africa; 152 páxs.
- (ed.) (2006): *Hadithi za Kiafrika kwa Wahubiri na Walimu. (African Stories [with Proverbs] for Preachers and Teachers)*. Nairobi: Paulines Publications Africa; 152 páxs.
- (ed.) (2012): *Sagesse Africaine. Histoire vraies, Mythes et Contes (African Stories [with Proverbs] for Preachers and Teachers)*. Nairobi: Paulines Publications Africa; 94 páxs.
- HEIM, Knut (2010): "Prov 26: 1-12: A Crash Course on the Hermeneutics of Proverb Reception and a Case Study in Proverb Performance Response" en *Die Welt des Orients* 40, 1 (2010); 34-53.
- HELD, Ulrich (2011): "German noun+verb collocations in the sentence context: morphosyntactic properties contributing to idiomticity" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 283-312.
- HENDRICKSON, Robert (19971; 20002): *The Facts on File Encyclopedia of Word and Phrase Origins*. New York: Facts on File Publications Edición revisada e ampliada (2000). New York: Checkmark Books; 754 páxs.
- HERDADE-LUCAS, Margarida: Véxase 2.1.2. PORTELA, Miguel (2013).
- HERRÁEZ CUBINO, Guillermo (2014): "Unidades fraseológicas en los tratados arquitectónicos españoles del siglo XVI" en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 13-22. ISBN 978-84-92628-32-9.
- HERBST, Thomas (2011): "Choosing sandy beaches - collocations, probabemes and the idiom principle" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 27-58.
- HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 324 páxs.
- HETTINGER, Eugen (1965): *Springs of Indian Wisdom*. New York: Herder Book Center; 42 páxs.
- HIRSCH, E.D. (ed.) (1989): *A First Dictionary of Cultural Literacy. What Our Children Need to Know*. Boston: Houghton Mifflin; 271 páxs.
- HOA, Bui Viet (2011): Véxase 2.1.2.
- HO-ABDULLAH, Imran (2011): "Análisis kognitif semantic peribahasa Melayu bersumberkan *anjing (Canis familiaris)*" en *Gema: Journal of Language Studie*, 11, 1 (2011); 125-141.
- HOEKSEMA, Jack e SAILER, Manfred (2012): "Literal and Nonliteral Meaning in Placename Idioms" en *Yearbook of Phraseology* 3 (2012); 127-142.
- HOFFMANN, Sarah (2012): *Argumentative Strukturen in Sprichwörtern*. Series Sprichwörterforschung, vol. 28. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang; 506 páxs.
- HOLCOMB, Chris e KILLINGSWORTH, M. Jimmie (2010): "Rituals of Language" en HOLCOMB, Chris e KILLINGSWORTH, M. Jimmie (2010): *Performing Prose. The Study and Practice of Style in Composition*. Carbondale: Southern Illinois University Press; 145-162.
- HOLUB, Zbyněk (2012): "Dobrovského Českých přísloví sbírka z pohledu současné regionální frazeologie" en *Slavica litteraria* 15, 2 (2012); 81-94.
- HOLZINGER, Herbert J. (2012): "Unikale Elemente: Eine Herausforderung für Lexikologie und Lexikografie" en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre* 7, 2013; 53-66.
- (2014): "Kollokationen im Deutschen und im Spanischen" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 155-166.
- HOU, Rong (2013): "Proverbs Reveal Culture Diversity" en *Cross-Cultural Communication* 9, 2 (2013), 31-35.

- HOULDER, J.A. (1881): "Madagascar and Its Proverbs" en *The Antananarivo Annual and Madagascar Magazine* 5 (1881); 58-73.
- (1884): "Proverbial Illustrations of Malagasy Life and Character" en *The Antananarivo Annual and Madagascar*. 8 (1884); 386-396.
- (1894-1900) "Ohabolana, or Wit and Wisdom of the Hova of Madagascar" en *The Antananarivo Annual and Madagascar Magazine* 5, 18, 1894; 188-204; 5, 19, 1895, 281-291; 5, 20, 1896, 436-445; 5, 22, 1898, 175-184; 5, 23, 1899, 277-287; 5, 24, 1900, 437-450.
- HOUSTON HALL, Joan: Véxase CASSIDY, Frederick G. (1985-2013).
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina (2008) (2009): Véxase 2.1.2.
- (2009) Véxase ALEKSA, Melita (2009) en 2.1.2.
- HUALDE, José Ignacio e IRIGIYEN-GARCÍA, Javier (2013): "Translation and Retranslation in the Anonymous *Refranes y Sentencias* of 1596" en *Neophilologus* 97, 3 (2013); 497-512.
- HULIN, John (2008) (2010) (2011) (2012) (2013): Véxase 2.1.2.
- HUMPHREYS, J.L. (1914): "A Collection of Malay Proverbs" en *Journal of the Straits Branch of the Royal Asiatic Society* 67 (1914); 95-123.
- HUXLEY, Henry Minor (1902): "Syrian Songs, Proverbs, and Stories" en *Journal of the American Oriental Society*, 23 (1902); 175-288.
- HYVÄRINEN, Irma (2013): "Routineformeln zur Quittierung von Dank." en ENELL-NILSSON, Mona; FABER, Benedikt; NIKULA, Henrik (eds.) (2013): *Mit Wörtern bewegen. Festchrift für Mariann Skog-Södersved*. Vaasa: Vaasan yliopisto; 171-186.
- HYLAND, Bruce N. e MERLE J. (1995): *More Reflections for Managers*. New York: McGraw-Hill; 145 páxs.
- IBEKWE, Patrick (1998): *Wit & Wisdom of Africa. Proverbs from Africa and the Caribbean*. Trenton: Africa World Press; 209 páxs.
- IGLESIAS IGLESIAS, Nely (ed.) (2012): *Aktuelle Studien zur kontrastiven Phraseologie Deutsch-Spanisch-Portugiesisch*. Stuttgart: Ibidem.
- (2013): "Neuere kognitive Ansätze in der Vermittlung von Phraseologismen im Fremdsprachenunterricht" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kováč; 31-44.
- IGLESIAS IGLESIAS, Nely e LOSADA ALDREY, Mª Carmen (2014): "'Mir dröhnt der Kopf!': GERÄUSCH als Krankheitsmetapher" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 49-64.
- IIDA, Hidetoshi (2011): Véxase 2.1.2.
- ILYASHAVA, Katsiaryna (2012): *Phraseme mit temporaler Bedeutung im Weißrussischen und Deutschen. Eine kontrastive Studie*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 226 páxs.
- INDHOLM, Camilla e WRAY, Alison (2011): "Proverbs and Formulaic Sequences in the Language of Elderly People with Dementia" en *Dementia* 10, 4 (2011); 603-623.
- INTORP, Leonhard (1990): "Gott ist tot" en RANKE, Kurt et al. (1990): *Enzyklopädie des Marchens*. Berlin: Walter de Gruyter; VI, cols. 3-6.
- İNESTA MENA, Eva (2014): "Compétence phraséologique et Portfolio européen des langues: vivre la diversité linguistique et culturelle dans l'enseignement obligatoire" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 117-132.
- IRIGIYEN-GARCÍA, Javier: Véxase HUALDE, José Ignacio (2013).
- ISHIDA, Priscilla. "Corpus Data and the Treatment of Idioms in Japanese Monolingual Dictionaries" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Bialystok: University of Bialystok Publishing House; 101-127.
- ISMAEVA, Farida: Véxase SOLNYSHKINA, Marina (2014).
- ISRAELI, Alina (2014): "Russian repetition as excoriation: nominative plus instrumental" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language –*

- Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 251-256. ISBN 978-3-95809-504-5.
- ISSAC, Fabrice (2011): “Figement et informatique” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 413-431.
- JACOBS, Arthur M.: Véxase BOHM, Isabel C.(2012).
- JAKI, Sylvia (2014): *Phraseological Substitutions in Newspaper Headlines: “More than Meats the Eye”*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. ISBN 9789027224002.
- JANEŽ, Simona: Véxase BABIĆ, Saša (2014).
- JARMAN, Colin M. (ed.) (1993): *The Book of Poisonous Quotes*. Lincolnwood: Contemporary Books; 348 páxs.
- JAROSZ, Józef (2011): “Zarys historii paremiografii duńskiej w XVII wieku” en *Studia Linguistica* (Wrocław) 30 (2011); 93-114.
- (2013): “Peder Syv-duński językoznawca i paremiograf.” en JAROSZ, Józef; SCHRÖDER, Stephan Michael e STOPYRA, Janusz (eds.) (2013): *Studia Scandinavica et Germanica. Vom Sprachlaut zur Sprachgeschichte*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; 113-135.
- JAROSZ, Józef; SCHRÖDER, Stephan Michael; STOPYRA, Janusz (eds.) (2013): *Studia Scandinavica et Germanica. Vom Sprachlaut zur Sprachgeschichte*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; 333 páxs.
- JAZBEC, Saša: Véxase KACJAN, Brígita (2014).
- JEONG, Jisuk (2011): Véxase 2.1.2.
- JESENŠEK, Vida (2013): “Sprichwörtgebrauch heute. Linguistische und sprachdidaktische Überlegungen” en *Muttersprache*, 123, 2 (2013); 81-98.
- (2014a): “Frazeologija nemškega jezika: slovensko-nemški kontrastivni in medkulturni vidiki. Predstavitev projekta / Presentation of the Project Phraseology of the German Language: German-Slovene Intercultural and Contrastive Aspects” en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 10-25.
- (2014b): *Frazeologija nemškega jezika z vidikov kontrastivnega in uporabnega jezikoslovja = Phraseology of the German language from the perspective of contrastive and applied linguistics*. Maribor: Filozofska fakulteta; 428 páxs.
- Véxase KRAŠN, Marjana (2014).
- JESENŠEK, Vida e ULČNIK, Natalija (2014): “Spletni frazeološko-paremiološki portal: redakejska vprašanja ob slovenskem jezikovnem gradivu / Phraseological-Paremiological Web Portal: Observing Editing Issues Based on Slovenian Language Data” en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.
- JIMÉNEZ, Elvira: Véxase KAISER, Natalie C. (2013).
- JOE, Igbaro: Véxase YÉMISÍ, Akinbileje Thessy (2010).
- JOHANSSON, Stig (2011): “Corpus, lexis, discourse: a tribute to John Sinclair” en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 17-26.
- JONES, K. L.: Véxase LANSKY, Bruce (1989).
- JOSCELYNE, Trevor A.: Véxase GRIFFITHS, Trevor R. (1985).
- JULIÀ LUNA, Carolina: Véxase ROMERO AGUILERA, Laura (2011).

- JULIÀ LUNA, Carolina e ORTIZ RODRÍGUEZ, Cristina (2012): "El proceso de enseñanza-aprendizaje de las unidades fraseológicas en ELE" en *VII CIDUI: La universitat, una institució de la societat / La universidad, una institución de la sociedad // The university, an institution of society* (Universitat Pompeu Fabra, 4-6 de juliol de 2012). Barcelona.: Universitat Pompeu Fabra. [http://www.cidui.org/revista-cidui12/index.php/cidui12/article/viewFile/344/337] [27.10.2014].
- JURCZYK-DUARTE, Adriana (2014): Véxase 2.1.2.
- JUSKA-BACHER, Britta: Véxase SCHREIBER, David (2012).
- KACJAN, Brigit: Véxase KONECNY, Christine (2013).
- (2014): "Phraseologische Einheiten im DaF-Unterricht: Vorschlag eines didaktischen Konzepts / The Use of Phraseological Units in Teaching German as a Foreign Language: A Proposal for a Didactic Concept" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use. Maribor: Ljubljana, 18.-19. 4. 2013*, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 160-181.
- KAISER, Natalie C.; LEE, Grace J.; LU, Po H.; MATHER, Michelle J.; SHAPIRA, Jill; JIMÉNEZ, Elvira; THOMPSON, Paul M. E MENDEZ, Mario F. (2013): "What Dementia Reveals about Proverb Interpretation and Its Neuroanatomical Correlates" en *Neuropsychologia* 51 (2013); 1726-1733.
- KALMYKOVA, E.L. (2011): "Poniatinye priznaki kontsepta 'Mir' i ikh verbalizatsii v paremiiakh (na materiale russkikh tolkovykh slovarei) en *Problemy istorii, filologii, kul'tury*, 33 (2011); 538-541.
- KAMARAH, Sheikh U. (2006): "Nuggets of Krio Wisdom: Structure Figurative Language and the Construction of Meaning in the Krio Proverb [of Sierra Leone]" en DIXON-FYLE, Mac e COLE, Gibril (2006); *New Perspectives on the Sierra Leone Krio*. New York: Peter Lang; 133-150.
- KAŇOVSKÁ, Michaela (2013): "Leitartikel des 'Mährischen Tagblatts' als Belegquelle für historische Phraseographie" en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre* 7, 2013; 67-86.
- KANZAKI, Takaaki (2011): "Gender-Related Phraseological Units in Japanese" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 411-425.
- Véxase SZERSZUNOVICZ, Joanna (2011).
- KAPHAGAWANI, D. N. e CHIDAMMODZI, H.F. (1983): "Chewa Cultural Ideals and System of Thought as Determined from Proverbs: A Preliminary Analysis" en *Botswana Journal of African Studies*, 3, 2 (1983); 29-37.
- KARABACAK, Esra (2012): "Kıbris ağzında ölümle igili anlatımlar [Death Expressions with Cypriot Accents]" en *Milli Folklo*, 94 (2012); 204-213.
- KARADAĞ, Özay. (2013a): "Emotional Intelligence Functions in Turkish Proverbs" en *Social Behavior and Personality* 41, 2; 295-310.
- (2013b): "Türkiye türkçesi atasöllerinde çocuk ve çocukluk [Child and Childhood in Turkish Proverbs]" en *Milli Folklor* 25, 98; 109-124.
- KARIMULLINA, Guzel: Véxase GALIULLIN, Kamil (2014).
- KARIMULLINA, Rezeda: Véxase GALIULLIN, Kamil (2014).
- KARPOVA, Olga (2008): Véxase 2.1.2.
- (2011): "Dictionaries of Quotations and Proverbs" en KARPOVA, O. (2011): *English Author Dictionaries (the XVth - the XXIst cc.)*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 142-162.
- KASSIS, Riad Aziz (1999): *The Book of Proverbs & Arabic Proverbial Works*. Leiden: Brill; 318 páxs.
- KATS, Pavel e LAUHAKANGAS, Outi (2010): Véxase 2.1.2.
- KATSIUBA, L.B. (2011): "Paremiograficheskoe opisanie v lingvokul' turnom i psikholingvisticheskom aspektakh" en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 163- 167.

- KAWICH, Puok (2012): *The Subject Matter of Nuer [Ethiopia] Proverbs: Late Community of Gambella*. Tese de doutoramento. Addis Ababa: Addis Ababa University; 70 páxs.
- KAYUMOVA, Albina: Véxase KONOPEVA, Natalia (2014).
- KESSLER, Rachel C. (2008): *Reading Gnomic Phenomena in Old English Literature*. Diss: University of Toronto; 218 páxs.
- KHALITOVA, Liliia (2013): "Opyt ispol'zovaniia posloviits i pogovorok pri obuchenii fonetiki angliiskogo jazyka." en ARSENTEVA, Elena: *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*". Kazan': Kazanskii Federal'nyi Universitet, vol. 1; 352-358.
- Véxase GIMALETDINOVA, Gulnara (2014).
- KHAN, Mohammad A.: Véxase PRIDMORE, Saxby (2011).
- KHOSRAVIAN, Fereshteh: Véxase ALIAKBARI, Mohammad (2013).
- KIK, Richard (ed.) (1955): *Kein Sonnenstrahl geht verloren. Worte Albert Schweitzers*. Freiburg: Hyperion-Verlag; 114 páxs.
- KILBURG, Donald F.: Véxase TRACY, Robert J. (2003).
- KILLINGSWORTH, M. Jimmie: Véxase HOLCOMB, Chris (2010).
- KIMILIKE, L.P.(2007): "'The Poor Are not Us!' An Exploration into the Transforming Possibilities of Old Testament and African Proverbs on Poetry" en HOLTER, Knut (ed.) (2007): *Interpreting Classical Religious Texts in Contemporary Africa*. Nairobi: Action Publishers; 105-117.
- KISPÁL, Tamás (2013): "Lexikographie der Jugendsprache in neueren deutschen Lernerwörterbüchern" en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 87-102.
- KIZILTAN, Nalan (2012): "Enhancing the Italian Learners' Comprehension Competence in Turkish Proverbs and Idioms" en *Journal of Language and Linguistic Studies* 8, 2 (2012); 79-97.
- KLAUS, Simona (2012). *Folklora v mnozicnih medijih na Slovenskem v obdobju od 1980 do 2010*. Tese de doutoramento. Ljubljani: Univerza v Ljubljani; 298 páxs.
- KLÉGR, Aleš (2011) (2012): Véxase 2.1.2.
- KLEIN, Jean René, e LAMIORY, Béatrice (2011): "Routines conversationnelles et figement" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 195-213.
- KLOUDOVÁ, Věra: Véxase SEMELIK, Martin (2013).
- KOSSI, Eugenia: Véxase COSTA PEREIRA, Pedro (2013).
- KOUGENTAKIS, Katherine M.: Véxase VAN LANCKER SIDTIS, Diana (2012).
- KNUUTILA, Seppo (2013): "Älähän hättäile. Kiire vanhan kansan käsityksissä (Proverbs about Rush and Haste)" en HOVI, Tuomas; HÄNNINEN, Kirsi; LEPPÄLAHTI, Merja e VASENKARI, Maria (eds.): *Viisas matkassa, vara laukussa. Näkökulmia kansanperintein tutkimukseen*. Folkloristiikan julkaisuja 3. Turku: Turun yliopisto; 19-32.
- KONECNY, C (2012): "Da chiodi 'piantati' a DVD "vergini" e lacrime 'inghiottite'. Insegnamento e rappresentazione lessicografica di collocazioni lessicali italiane per apprendenti tedescofoni (sulla base del DIB – Dizionario di base della lingua italiana)" en FERRERI, S. (ed.) (2012): *Lessico e Lessicologia. Atti del XLIV. Congresso Internazionale di Studi della Società di Linguistica Italiana (SLI)*, Viterbo, 27-29 settembre 2010. Roma: Bulzoni; 463-477.
- Véxase AUTELLI, E. (2012).
- KONECNY, Christine; HALLSTEINSDÓTTIR, Erla; KACJAN, Brigit (eds.) (2013): *Phraseologie im Sprachunterricht und in der Sprachendidaktik / Phraseology in language teaching and in language didactics*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. ISBN: 978-961-6930-02-4.
- KONOPEVA, Natalia e KAYUMOVA, Albina (2014): "English Phraseological Units with the Components FIRE and WATER and their Counterparts in Russian, Spanish and Tatar" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 122-140.

- KOREN, Anna (2013): "Project: Idiom, the bilingual phraseological online dictionary" en *Lexicography and Dictionaries in the Information Age* (8th ASIALEX International Conference - Bali, Indonesia, 2013); 27-33. [https://www.academia.edu/5298249/Project_Idiom_the_Bilingual_Phraseological_Online_Dictionary/www.projectidiom.com] [01.9.2014].
- KORHONEN, Jarmo (2013): "Zum Vorkommen von Verbiidiomen in einer südwestdeutschen Regionalzeitung" en ENELL-NILSSON, Mona; FABER, Benedikt; NIKULA, Henrik (eds.) (2013): *Mit Wörtern bewegen. Festchrift für Mariann Skog-Södersved*. Vaasa: Vaasan yliopisto; 187-199.
- KORSHUNKOV, Vladimir (2010): "Словарь Н. М. Васнецова: каковы его особенности и чем он нам сейчас интересен" en BACHNEЦOB, Н. М. (2010): *Материалы для объяснительного областного словаря языка говор. Киров: Лобань*; 385-423.
- KRAŠN, Marjana; BEDRAČ, Bojan; JESENŠEK, Vida (2014): "Text Search Engine for the Purpose of Linguistic Research" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use. Maribor: Ljubljana, 18.-19. 4. 2013*, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 294-308.
- KRAUSE KILIAN, Cristiane (2014): "Combinatórias léxicas especializadas em textos legislativos do Brasil e da Alemanha" en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Frageología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 35-48. ISBN 978-84-92628-32-9.
- KREMER, Edmund P. (1939): *German-American Handbook. A Collection of Current Idioms, Colloquialisms, Familiar Quotations, Localisms, Dialectal and Slang Expressions, and Words not Generally Found in German-English Dictionaries*. New York: J.B. Lippincott; 390 páxs.
- KRIKMANN, Arvo (2008) (2009) (2010) (2011) (2013): Véxase 2.1.2.
- KUČERA, Karel (2011) (2012) (2013) (2014): Véxase 2.1.2.
- KUIPER, Koenraad (2014): "Formulaic Genres as Cultural Artefacts: Monolingual Speech Communities as Multicultural Societies" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 195-209.
- (ed.) (2013): *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 125 páxs. ISSN: 1868-632X.
- KUL'KOVA, Marija (2013a): "Die Realisierungsformen des kommunikativ-pragmatischen Frames 'Erlaubnis' in den russischen und deutschen Bauernregeln" en *Proverbium* 30; 105-112.
- (2013b): "Kommunikativ-pragmatische Untersuchung von russischen und deutschen Bauernregeln mit der Bedeutung des Verbots und der Erlaubnis" en ARSENTYEVA, Elena (2013): *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*. Kazan': Kazanskii Federal'nyi Universitet.1; 191-199.
- Véxase BOCHINA, Tatyana (2014).
- KUMAR, Santosh (2013): Véxase 2.1.2.
- KURIEN, John (1998): "Traditional Ecological Knowledge and Ecosystem Sustainability: New Meaning to Asian Coastal Proverbs" en *Ecological Applications* (Anexo) 8, 1 (1998), S2-S5.
- KUSTOVA, Galina (2014): "Notes on 'reflexive' meanings" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 243-249. ISBN 978-3-95809-504-5.
- LAFLECHE, Ginette: Véxase ALBERT, Marilyn S. (1990).
- LAJES, Maria Alcina (2008 a b): Véxase 2.1.2.
- LAMBERTINI, Vicenzo (2014 a b): Véxase 2.1.2.
- LAMPINEN, Nina (2008): Véxase 2.1.2.
- LANDA, Luis (2013): "The Plebeian and the Cultivated Proverb in Miguel de Cervantes' *Don Quixote*" en SALAMON, Haga'r e SHINAN, Avigdor (eds.) (2013): *Textures. Culture, Literature, Folklore. For Galit Hasan-Rokem*. Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, Mandel Institute of Jewish Studies, 1; 225-235 e I; xviii-xix (resumo en inglés).

- LANSKY, Bruce e JONES, K.L. (1989): *Dads Say the Dumbest Things. A Collection of Fatherly Wit and Wisdom*. New York: Meadowbrook Press; 99 páxs.
- LAPINSKAS, S. (2013): *Zu ausgewählten theoretischen Problemen der deutschen Phraseologie. Ein Lehrbuch für Studierende der Germanistik*. Vilnius: Universität Vilnius.
- LAUFER, Matt (2004): “You Cannot Run and Read It”: Melville’s Search for the Right Reader” en *Leviathan* 6 (2004); 17-38.
- LAUHAKANGAS, Outi (2008) (2009) (2010) (2011) (2012) (2013 a b) (2014): Véxase 2.1.1 e 2.1.2. (2010) Véxase KATS, Pavel en 2.1.2.
 (2013 c): “Kontekstista se pienperinnekin ponnistaa (On the Importance of Context in the Study of Proverbs)” en HOVI, Tuomas; HANNINEN, Kirsi; LEPPASALAHTI, Merja e VASENKARI, Maria (eds.) (2013): *Viisas matkassa, vara laukussa. Näkökulmia kansanperinteentutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto; 33-55.
- LAUTENBACH; Hiltrud: Véxase GÉVAUDAN, Paul (2014).
- LAUTENBACH, Ernst (2006): *Lexikon Bibel Zitate. Auslese für das 21. Jahrhundert*. München: Iudicium Verlag; 1096 páxs.
 (2009): *Lexikon Shakespeare Zitate. Auslese für das 21. Jahrhundert aus Werk und Leben*. München: Iudicium Verlag; 1003 páxs.
 (2012a): *Lexikon Jean Paul Zitate. Auslese für das 21. Jahrhundert aus Werk und Leben*. München: Iudicium; 785 páxs.
 (2012b): *Lexikon Moliere Zitate. Auslese für das 21. Jahrhundert aus Werk und Leben*. München: Iudicium Verlag; 1203 páxs.
- LEAL VILARINHO, Manuel Eduardo (2008 a b): Véxase 2.1.2.
- LEE, Grace J.: Véxase KAISER, Natalie C. (2013).
- LEGALLOIS, Dominique (2014): “La grammaire d’une langue peut-elle être enseignée à partir de ses unités phraséologiques ?” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d’apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 39-58.
- LEIVA ROJO, Jorge (2014): “Fraseología contrastiva y registro coloquial: esquemas sintácticos y valores semánticos en locuciones adverbiales (italiano, alemán y español)” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 53-76. ISBN 978-84-15876-23-6.
- LELLI, Emanuele (2014): Véxase 2.1.2.
- LEMGHARI, El Mustapha (2013). Véxase 2.1.2.
- LEPINETTE, Brigitte (2011): “La difficile emergence de la notion de *figement* dans l’histoire de la grammaire (XVIe-XVIIIe siè- cles)” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 317-338.
- LILICZ, Halinie A. (dir.) (2001): *Frazeografia słowiańska*. Opole: Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Opolskiego; 409 páxs.
- LIN, Phoebe M.S. (2014): “Investigating the validity of internet television as a resource for acquiring L2 formulaic sequences” en *System, An International Journal of Educational Technology and Applied Linguistics* 42(1); 164-176. [<http://www.journals.elsevier.com/system/>] [2.9.2014].
- LIN, Phoebe M.S. e SIYANOVA-CHANTURIA, A. (2014): “Internet television for L2 vocabulary learning” en NUNAN, D. e RICHARDS, J. C. (eds.) (2014): *Language learning beyond the classroom*, London: Routledge.
- LINDROOS, Hilkka (2011): Véxase 2.1.2. (ČERMÁK, František).
- LITOVKINA, Anna T.; VARGHA, Katalin; HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina; BARTA, Péter (2013): “Nyelvi humor a közmondásfordításban magyar, angol, német, francia és orosz példákkal [Linguistic Humor in Anti-Proverbs with Hungarian, English, German, French and Russian Examples]” en VARGHA, Katalin; LITOVKINA, Anna T.; BARTA, Zsuzsanna (2013): *Szokszinű humor. A III. Magyar Interdisziplináris Humorkonferencia előadásai*. Budapest: Tinta Kdnyvkiadó; 244- 269.
 (2008) (2009): Véxase 2.1.2.

- (2009): Véxase ALEKSA VARGA, Melita en 2.1.2.
- LJUBIMOVA, Natalia (2014): "Kulinarische Phraseologismen im politischen Kontext: interdiskursive Spiele" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache – Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 173-185. ISBN 978-3-95809-504-5.
- LOMAKINA, O.V. (2011): "Parametritatsii russikh poslovits i pogo- vorok v leksikograficheskoi praktike" en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 218-226.
- LOPAREVA, Iu. V. "Idioms with Colour-Component as a Means of Objectification of the Semantic Sphere 'Social Relations' in Closely Related Languages (Spanish and Italian)" en *Nauchnyi vestnik*. Colección: Sovremennye lingvisticheskie i metodiko-didakticheskie issledovaniia, 1 (2012); 146-156.
- LOPES NUNES, Natália Maria (2009) (2011) Véxase 2.1.2.
- LORBERBAUM, Havazalet (2013): "The Power of a Proverb - the Role of a Proverb in Agnon's Story" en SALAMON, Hagar e SHINAN, Avigdor (2013): *Textures. Culture, Literature, Folklore. For Galit Hasan-Rokem*. Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, Mandel Institute of Jewish Studies, 503-515 e xiv-xv (resumo en inglés).
- LORCIN, Marie-Thérèse (2011): Les recueils de proverbes français (1160-1490). *Sagesse des nations et langue de bois*. Paris: Honoré Champion; 156 páxs.
- LORENTE, Mercé: Véxase CABRÉ, M.Teresa (1996).
- LOSADA ALDREY, Mª Carmen: Véxase IGLESIAS IGLESIAS, Nely (2014).
- LU, Po H.: Véxase KAISER, Natalie C. (2013).
- LUBRICH, Oliver: Véxase BOHM, Isabel C.(2012).
- LÜGER, Heinz-Helmut (2013): "'Wer gackert, muss auch legen'. Phraseologie und Textbildung" en ENELL-NILSSON, Mona; FABER, Benedikt; NIKULA, Henrik (eds.) (2013): *Mit Wörtern bewegen. Festschrift für Mariann Skog-Södersved*. Vaasa: Vaasan yliopisto; 171-186.
- LUÍS DE CARVALHO, Sérgio (2012 a b): Véxase 2.1.2.
- LUKIANETS, Olga (2013): "The Traditional Attitude Toward Conflicts in the Moldavian Village" en *Anthropology & Archaeology of Eurasia* 52, 1 (2013); 9-21.
- LURATI, Ottavio (2000): "Prefazione" en GODENZI, Giuseppe (2012): *Locuzione latine di uso corrente*. Locarno: Armando Dado; 7-15.
- MAC COINNIGH, Marcas (2009): Véxase 2.1.2.
- (2012): "Tracing Inspiration in Proverbial Material: From *The Royal Dictionary* (1699 & 1729) of Abel Boyer to *The English-Irish Dictionary* (1732) of Begley and McCurtin" en *International Journal of Lexicography* 26, 1 (2012); 23-57.'
- (2013): "The Blason Populaire: Slurs and Stereotypes in Irish Proverbial Material" en *Folklore* (London) 124(2013); 157-177.
- MACPHERSON, Sarah E.: Véxase MURPHY, Patrick (2013).
- MAHMUDOVA, Sabina (2012): "Analyse syntaxique des proverbes azerbaïdjanaïs" en *Paremia* 21 (2012); 129-140.
- MAIR, Christian (2011): "Writing the history of spoken standard English in the twentieth century" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 179-196.
- MAHLOW, Cerstin: Véxase SCHREIBER, David (2012).
- MAIA, Maria; MAIA, Manuel (2010 a b): Véxase 2.1.2.
- MAIUK, Elena (2013): "Funktional'no-semanticheskie kharakteristiki opredelennogo kolichestva *odin* v beloruskikh i an- gliiskikh paremiakh" en ARSENTYEVA, Elena (2013): *Frazeologiiia v mnogoiazychnom ob- shchestve*. Kazan': Kazanskii Federal'nyi Universitet, 1; 296-303.
- MAJDENIĆ, Valentina (2012). Véxase 2.1.2.
- MAKAHAMADZE, Tompson: Véxase MASAKA, Dennis (2013).

- MALTESE, Agata; SCIFO, Lidia; FRATANTONIO, Anna e PEPI, Annamaria (2012): "Linguistic Prosody and Comprehension of Idioms and Proverbs in Subjects of School Age" en *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 69 (2012); 2027-2035.
- MANDOVA, Evans: Véxase WASOWA, Wellington (2013).
- MANERO RICHARD, Elvira (2013): "En boca cerrada no entran moscas". Algunos apuntes sobre el valor discursivo del refrán en textos periodísticos" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 127-166. Véxase OLZA, Inés (2013).
- MANGUIN, Jean-Luc: Véxase FRANÇOIS, Jacques (2006).
- MANJATE, Teresa (2014): Véxase 2.1.2.
- MANSILLA PÉREZ, Ana (2010): "Lying as a Metaphor in a Bilingual Phraseological Corpus (German-Spanisch)" en WEBSTER, Jonathan (ed.) (2010): *Linguistic and the Human Sciences*; 345-362. Sheffield: Equinox.
- (2013): "El lenguaje hostil en la fraseología contrastiva alemán-español desde un enfoque pragmático" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 83-106.
- MARCON, Mario (2012a): "Another proverb in the wall. Perception parémique et intérêt parémiologique sur les fan pages de Facebook" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 125-146. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2012 b): "Mieux vaut n-gram qu'introspection. Google Ngram Viewer et parémiologie" en *Parempia* 21 (2012); 85-95.
- MARÍN CALVARRO, Jesús (2010): Véxase 2.1.2.
- MARINOVIC, Anamarija (2009 a b) (2010 a b) (2011 a b): Véxase 2.1.2.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2014): "Lecciones de la desautomatización fraseológica" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 37-52. ISBN 978-84-15876-23-6.
- MARTI SOLANO, Ramon (2010) (2013): Véxase 2.1.2.
- MARTIN, Dwight Edwards (1922, 2012 r.): "The Antiquity of Proverbs. Fifty Familiar Proverbs and Folk Sayings With Annotations and Lists of Connected Forms" en *All Parts of the World*. New York: G.P. Putnam's Sons. Reimpresión (2012) Hong Kong: Forgotten Books; 329 páxs.
- MARTINEZ, Béatrice (2009): Véxase 2.1.2.
- MARTINEZ, Ron: SIYANOVA-CHANTURIA, Anna (2014).
- MARTINS, Antonio (2013). Véxase 2.1.2.
- MARTINS, Pedro (2009) (2010) (2011): Véxase 2.1.2.
- (2012): "Dura lex sed lex": Traces of Latin Proverbs in the Portuguese Contemporary Law" en *Parempia* 12 (2012); 33-38.
- (2014): "On Proverb Translation Within a Literary Context: Preliminary Theoretical Considerations" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 269-277.
- MASAKA, Dennis e MAKAHAMADZE, Tompson (2013): "The Proverb: A Preserver of Shona Traditional Religion and Ethical Code" en *Journal of Pan African Studies* 6, 5 (2013); 132-143.
- MASSOUSSI, Taoufik: Véxase GROSS, Gaston (2011).
- MATHER, Michelle J.: Véxase KAISER, Natalie C. (2013).
- MATOS, Gaspar (2008 a b): Véxase 2.1.2.
- MATSUMURA, Hisashi (2009) (2010): Véxase 2.1.2.
- MATSUMURA, Yumi (2010): Véxase 2.1.2.
- MATULINA, Željka (2011): "Voda u svome paremiološkom kontekstu. Kontrastivna studija na materijalu hrvatskih I njemačkih poslovica" en JESENŠEK, Marko (ed.) (2011): *Globinska moč beside..* Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor; 525-542.

- (2012): "Emotionsphraseme in der Kinder- und Jugendliteratur. Am Beispiel der Erzählungen von Christine Nöstlinger und Ivana Brlić-Mažuranić" en POLAJNAR, Janja (ed.) (2012): *Emotionen in Sprache und Kultur*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani; 217-225.
- (2014): "Zur Darstellung von Sprichwörtern in deutsch-kroatischen Übersetzungswörterbüchern / Presentation of Proverbs in Bilingual German-Croatian Dictionaries" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 242-256.
- MAYR, Georg (1567): *Etliche hundert schoener / lustiger / vnd gemainer Teütschen Sprüchwörter / von allerlay gueten Tugenten / Vnd von vermeydung manicherlay boesen Lastern / welliche vormalen nicht im Truck auf gangen / maenigklich sehr nutzlich zuo lesen seind*. Augsburg: Ulhart; 78 páxs.
- MBANGALE, Machozi (2014): Véxase 2.1.2.
- MCGUINNESS, Ross (2013): "'To Cut a Long Story Short...' Proverbs in Pop Culture [interview with Wolfgang Mieder]" en *Metro* (London), (August 12, 2013); 12-13.
- MCGUIRK, Carol (2012): "Bums and Aphorisms; or, Poetry into Proverb: His Persistence in Cultural Memory Beyond Scotland" en ALKER, Sharon; DAVIS, Leith; NELSON, Holly Faith (eds.) (2012): *Robert Burns and Transatlantic Culture*. Farnham: Ashgate Publishing; 169-186.
- MCKENNA, Kevin J. (2013): "The Tolstoy 'Connection': Aleksandr Solzhenitsyn's *In the First Circle* Through the Prism of Peasant Proverbs in *War and Peace* and *Anna Karen*" en *Proverbium* 30 (2013); 151-170.
- Véxase GRANDL, Christian (2014).
- (2014): "Parabasis in Nikolay Gogol's *The Inspector General*: The Proverbial Medium" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 317-329. ISSN 0743-782X.
- MEIRA, Maria José (2012): Véxase 2.1.2.
- MEJRI, Salah (2011): "Figement, collocation et combinatoire libre" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 63-77.
- Véxase ANSCOMBRE, Jean-Claude (2011).
- MEL'ČUK, Igor: Véxase POLGUÈRE, Alain (2006).
- (2011): "Phrasèmes dans le dictionnaire" *Le figement linguistique: La parole entravée* en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 41-61.
- (2012): "Phraseology in the Language, in the Dictionary, and in the Computer" en *Yearbook of Phraseology* (2012); 31-56.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2010a): "La 'forma interna' de los fraseologismos en la teoría de Anatolij Baranov y Dmitrij Dobrovolskij a partir de su obra 'Aspectos teóricos da fraseoloxía'" (2009)" en *Verba* 37, 2010; 345-359.
- (2010b): Véxase BUJÁN OTERO, Patricia (2010).
- (2012a): "La codificación lexicográfica de las emociones expresadas mediante fraseologismos" en EBERWEIN, P. e FERNÁNDEZ, A. T. (eds.) (2012): *Sprache und Emotionen - Kontrastive Betrachtung Spanisch-Deutsch*. Aachen: Shaker.
- (2012b): "La conceptualización del tiempo a través del espacio en la fraseología alemana y española" en TABARES, E. e MONTORO, E. (eds.) (2012): *La expresión de tiempo y espacio y las relaciones espacio-temporales en la fraseología y paremiología españolas*. München: Peníope.

- (2012c): “Optimización de los recursos TIC en la fraseografía del par de lenguas alemán-español” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 147-166. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2012d): “Pragmatische Aspekte der Bedeutung von Sprichwörtern aus dem kognitiven Feld SCHWEIGEN am Beispiel des Sprachenpaars Deutsch-Spanisch” en STEYER, K. (ed.) (2012): *Sprichwörter multilingual. Theoretische, empirische und angewandte Aspekte der modernen Parömiologie*. Tübingen: Narr.
- (2013): “Das Wörterbuch Idiomatik Deutsch-Spanisch als didaktisches Werkzeug im DaF-Unterricht” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 101-120.
- (2013b): “El campo conceptual TOD/MUERTE en alemán y español: eufemismos y disfemismos” en *Revista de Filología Alemana* 21, 2013; 105-125.
- (2013c): “La gramaticalización de las restricciones y preferencias de uso de las unidades fraseológicas del español y alemán desde un enfoque cognitivo-pragmático” en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 303-331.
- (2013d): “Tipología de la motivación fraseológica en un corpus onomasiológico alemán-español” en HUERTA, P. M.; HERNÁNDEZ, D. G.; MASSEAU, P.; IGUALADA, M. T. (eds.) (2013): *Frageologie, Opacidad y Traducción*. Berlin: Peter Lang.
- (2014a): “Das idiomatische Unterbegriffsfeld ‘viel reden’ im Deutschen und im Spanischen” en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Colección “Sprachkontraste und Sprachbewusstsein”, Bd. 1. Tübingen: Edition Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag.
- (2014b): “Die pragmatische Orientierung der *Idiomatik Deutsch-Spanisch* (2013): eine Brücke zwischen Metaphraseografie und Phraseografie / Pragmatic Orientation of the Bilingual Idiomatic Dictionary *Idiomatik Deutsch-Spanisch* (2013): A Bridge Between Metaphraseography and Phraseography” en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Vec glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 258-274.
- (2014c): “Die WEG-Metaphorik in der deutschen Phraseologie: ein Typologisierungsversuch” en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 59-77. ISBN 978-3-95809-504-5.
- (ed.): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 212 páxs. ISBN 978-3-87276-882-7.
- (2014e): “Phrasem-Konstruktionen und lexikalische Idiom-Varianten: der Fall der komparativen Phraseeme des Deutschen” en ENGELBERG, S.; MELISS, M.; PROOST, K.; WINKLER, E. (eds.) (2014): *Argumentstruktur – Valenz – Konstruktionen*. Tübingen: Narr.
- (2014f): “Überblick über die kontrastive deutsch-spanische Phraseologieforschung. Eine kurze Einführung” en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 9-22.
- MENDEZ, Mario F.: Véxase KAISER, Natalie C. (2013).
- MENDONÇA, Lina Santos (2013). Véxase 2.1.2.
- MENNINGHAUS; Winfried: Véxase BOHM, Isabel C.(2012).
- MENESES-LERIN, Luis: Véxase FASCIOLI, Marco (2012).

- MENESES LERIN, Luis e GRESCA, Aude (2014): “La fijación absoluta en la enseñanza de los idiomas y en la traducción” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 261-274.
- MENSAH, Eyo Offiong (2010): “A Morphosyntactic Analysis of Efik Proverbs” en *Glossa*, 5, 2 (2010); 250-281.
- MERLE J.: Véxase HYLAND, Bruce N. (1995).
- METERC, Matej (2012): “Transformations of phraseological units and recognizing of transformations in other Slavic language among Slovene and Slovak native speakers” en PALLAY, Jozef; STANKOVSKA, Petra; WTORKOWSKA, Maria (eds.) (2012): *Slavica slovenica Individualna in kolektivna dvojezičnost*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- (2013): “Antonimija enako motiviranih paremioloških enot” en ZADRAVEC, Franc (ed.) (2013): *Slavistična revija, letnik 61/2013, št. 2, april–junij*; Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije; 361-376. [https://www.academia.edu/7107720/Antonimija_enako_motiviranih_paremioloskih_enot] [2.9.2014].
- Véxase ĎURČO, Peter (2014).
- (2014): “Je prihodnost slovenskih antipregovorov (le) pregovorna?” en TIVADAR, Hotimir (ed.) (2014): *SEMINAR slovenskega jezika, literature in kulture (50; 2014; Ljubljana)*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta; 113-116 ISBN 978-961-237-655-0. [http://www.centerslo.net/files/file/ssjlk/50_SSJLK/Meterc.pdf] [3.9.2014].
- MIANSARYAN, Anna (2009): Véxase 2.1.2.
- MIDŽIĆ, Senija: Véxase ČORALIĆ, Zrinka (2012).
- MIEDER, Wolfgang (2008) (2009) (2010 a) (2011) (2012 a) (2013 a) (2014 a) Véxase 2.1.2.
- (2010b): “Preface” en NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 1-6.
- (2012b): “Heiligkeit trägt nicht Gold im Mund”. Friedrich Nietzsches sprichwörtliche Lyrik” en *Nauchnyi vest-nik*. Colección: Sovremennye lingvisticheskie i metodiko-didakticheskie issledovaniia, 1 (2012); 13-26.
- (2013b): “Der Wolf ist dem Wolf ein Mensch”. Zu den sprichwörtlichen Aphorismen von Arthur Feldmann” en VOSWINCKEL, Klaus e VOSWINCKEL, Ulrike (eds.) (2013): *André Chademont - Arthur Feldmann (1926-2012). Zur Erinnerung*. München: Klaus Voswinckel; 71-83.
- (2013c): “Die Furcht ist auch hier wieder die Mutter der Moral”. Sprichwörtliche Aphorismen in Friedrich Nietzsches *Jenseits von Gut und Böse*” en *Academic Journal of Modern Philology* (Poland) 2 (2013); 75-89.
- (2013d): “Neues von Sisyphus”. *Sprichwörtliche Mythen der Antike in moderner Literatur, Medien und Karikaturen*. Wien: Praesens Verlag; 393 páxs.
- (2013e): “Preface” en TADI, Nereus Yerima (2013): *Sam Kwi Bolji. Tangle Proverbs and Their Contexts*. Samaru: Ahmadu Bello University Press; V-XV.
- (2013f): “Sterntaler der fröhlichen Wissenschaft. Danksagung. In Erinnerung an meine Eltern” en *Marchenspiegel* 23, 4 (2012); 35-40.
- (2013g): “Viele Wege führen zur Globalisierung. Zur Übersetzung und Verbreitung angloamerikanischer Sprichwörter in Europa” en LEWANDOWSKA, Anna e BALLOD, Matthias (eds.) (2013): *Wissenstransfer durch Deutsch als Fremdsprache. Eine internationale Perspektive*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 7-28.
- (2013h): “Vorwort” en WILLE, Wilhelm (1781; 2013 r): *Die Sittenlehre, in Denksprüchen der Deutschen*. Cassel e Göttingen: Hahn. Hildesheim: Georg Olms; 5-43.
- (2014a): “All Men and Women are Created Equal”. Elizabeth Cady Stanton’s and Susan B. Anthony’s Proverbial Rhetoric Promoting Women’s Rights. New York, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, Oxford, Wien: Peter Lang. ISBN 978-1-4331-2673-4.

- (2014 b): "Arvo Krikmann: Master Folklorist and Palemiologist" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 1-10. ISSN 0743-782X.
- (2014 c): *Behold the Proverbs of a People: Proverbial Wisdom in Culture, Literature, and Politics*. Jackson: University Press of Mississippi; 480 páxs.
- (2014 d): "Keep Your Eyes on the prize": Congressman John Lewis's Proverbial Odyssey for Civil Rights" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 331-393. ISSN 0743-782X.
- (ed.) (2014 e): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 532 páxs. ISSN 0743-782X.
- (2014 f): "What's Sauce for the Goose is Sauce for the Gander": The Proverbial Fight for Women's Rights by Elizabeth Cady Stanton and Susan B. Anthony" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 278-296.
- MIEDER, Wolfgang; GRANBOM-HERRANEN, Liisa; SOARES, Rui J G. (2013 i): Véxase 2.1.2.
- MIGE CONDE, Josefa: Véxase COSTA Pereira, Pedro (2013).
- MIERZWIŃSKA-HAJNOS, Agnieszka (2014): Véxase 2.1.2.
- MILADI, Lidia. "Énoncés proverbiaux du polonais et du français de type *Chelee to móc / Vouloir, c'est pouvoir* à la lu- mière de la théorie du centrage métá-informatif" en *Grammaire et lexique: regards croisés*. Grenoble: Université Stendahl; 141-158.
- MILICĂ, Ioan (2012a): "Notes on the Semantics of the Romanian *cruce*: From Lexis to Proverbs." en *Text și discurs religios*, 4 (2012); 319-331.
- (2012b): "Proverbes et anti-proverbes" en *Philologica Jassyensia*, 9, 1 (2013); 63-78.
- MILLER, J. (2013): "Phraseology across continents" en SZERSZUNOWICZ J. (ed.) (2013): *Research on phraseology across continents*, vol. 2. Białystok: University of Białystok Publishing House; 404-421.
- MIMOSO, Anabela (2011 a b): Véxase 2.1.2.
- MINEIRO, Ana (2014): Véxase 2.1.2.
- MÍS, Anna (2012) en "Język jako nośnik stereotypów związanych z plcią - kontrastywna analiza angielskich i polskich przysłów, powiedzeń i aforyzmów" en SZNURKOWSKI, Przemysława; PAWLIKOWSKA-ASENDRYCH, Elżbieta; RUZEK, Beata (eds.) (2012): *Neofilologie na przełomie tysiącleci*. Częstochowa: Olicyna Wydawnicza "Atut"; 331-348.
- MITTMANN, Brigitta (2011): "Prefabs in spoken English" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 197-210.
- MLETZKO, Manfred (2012): *Expressis verbis. Der lateinische Zitatenschatz*. Rheinbach: Regionalia Verlag; 127 páxs.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro: Véxase GONZÁLEZ ROYO, Carmen (2008).
- (2011): "Les expressions figées le sont- elles vraiment?" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 217-234.
- (2012): "Explotación informática de una base de datos multilingüe de unidades fraseológicas" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 63-82. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2014a): "Las expresiones fijas diatópicas argentinas y mexicanas" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 77-98. ISBN 978-84-15876-23-6.
- (2014b): "Importancia (numérica) de las variantes diatópicas españolas y su tratamiento en los diccionarios" en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 123-144.

- MOHAMMADI, Mandana Kolahdouz (2012): A Comparative Study of English and Persian Proverbs and Anti-Proverbs Based on Halliday's Experiential Meta-Function. Tese de doutoramento. Tehran: Islamic Azad University at Tehran; 184 páxs.
- MOKIENKO, Valerii M. (2013 a): "Bibleizmy v evropeiskoi frazeologii i paremiologii" en WALTER, Harry; MOKIENKO, V. M.; BALÁKOVÁ, Dana (eds.) (2013): *Die slawische Phraseologie und die Bibel*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald, Institut für Slawistik; 144-153.
- (2013 b) (2014): Véxase 2.1.2.
Véxase WALTER, Harry (2013).
- MOLINA PLAZA, Silvia (2010) Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia (2010) en 2.1.2.
(2012): "Translation quality assessment in technical texts via TIC: the case of collocational equivalence" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 257-268. [http://cve.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- MOLLET, Eugene; WRAY, Alison; FITZPATRICK, Tess (2011): "Accessing second-order collocation through lexical co-occurrence networks" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 87-122.
- MOLNAR, Draženka e ERDELJIĆ, Dubravka (2009): Véxase 2.1.2.
- MONTARROYOS, Sylvia (2012): Véxase 2.1.2.
- MONTERO MARTINEZ, Silvia (2014): Véxase BUENDÍA CASTRO, Miriam (2014).
- MONTES LÓPEZ, María (2014): "El universo animal en la fraseología italiana y gallega: un enfoque contrastivo para la clase de italiano lengua extranjera" en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 93-101. ISBN 978-84-92628-32-9.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban T. (2011): "Locutions á cases vides, locutions á cases libres, et phénomènes apáxsarentés" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 249-265.
- (2012a): "Fraseología y paremiología" en ZAMORANO AGUILAR, Alfonso (ed.) (2012): *Reflexión lingüística y lengua en la España del XIX: marcos, panoramas y nuevas aportaciones*. Lincom Studies in Romance Linguistics 70. München: Lincom; 173-196. ISBN 9783862883912.
- (2012b): "La fraseología especializada del área científica y socioeconómica del olivar y el aceite de oliva" en PAMIES BETRÁN, Antonio; PAZOS BRETAÑA, José Manuel; LUQUE NADAL, Lucía (eds.) (2012): *Phraseology and Discourse: Cross Linguistic and Corpus-based Approaches*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag; 337-34.
- (2013): "Valores pragmáticos de las locuciones pronominales" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Frageopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 375-398.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban T. e SINNER, Carsten (2014): "Pronominale Phraseolexeme: Beschreibung und kontrastive Analyse Spanisch-Deutsch" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 167-182.
- MORETTI, Rita.; TORRE, Paola; ANTONELLO, Rodolfo M.; CAZZATO, Giuseppe e BAVA, Antonio (2002): "Ten-Point Clock Test: A Correlation Analysis with Other Neuropsychological Tests in Dementia" en *International Journal of Geriatric Psychiatry* 17 (2002); 347-353.
- MORTON, Mark (2008): "Sweetest Nuts Have Hardest Shell" en *Gastronomica: The Journal of Food and Culture* 8, 1 (2008); 6-8.
- MOSOBALAJE, Adebayo: Véxase AKANDE, Akinmade Timothy (2014).
- MUHAMETDINOVA, Rose. Véxase BAYRAMOVA, Louise (2014).
- MÜLLER, Christoph (2013): "Ruth 2.8: Booz cite-t-il un proverb" en *Le sycamore. Revue de traduction biblique* 7, 1; 16-20.

- MÜLLER, Gerhard (2012): “‘Hier irrt Goethe’. Anmerkunsen emem mutmaßlichen Zitat” en *Goethe-Jahrbuch* 129; 201-208.
- MUNTEANU, Cristinel (2005): “O expresie regională rară: a-i coace în gușă (cuiva)” en MICLE, Maria e LAȚIU, Vasile (ed.) (2005): *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*. Timișoara: Editura Universității de Vest; 389-395
- (2006): “Tehnica utilizării frazeologismelor expresive” en BANTOȘ, Alexandru (ed.) (2006): *Revista Limba Română* 7-9, anul XVI, 2006; 150-158. ISSN 0235-9111. [<http://limbaromana.md/numere/d12.pdf>] [2.9.2014].
- (2007): *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvistică integrală*. Pitesti: Editura Independenta Economică; 271 páxs. ISBN: 978-973-7732-66-8. [http://www.academia.edu/6019525/Sinonimia_frazeologică_in_limba_română_din_perspectiva_lingvistică_integrală_Editura_Independenta_Economica_Pitesti_2007] [3.9.2014].
- (ed.) (2008): *Discursul repetat între alteritate și creativitate*. Iași: Ed. Institutul European; 366 páxs.
- (2013a): “Frazeologia în primele texte literare românești” en BANTOȘ, Alexandru (ed.) (2009): *Revista Limba Română* 9-10, anul XIX, 2009; 184-192. ISSN 0235-9111 [<http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=689>] [27.10.2014].
- (2013b): “Despre expresia ‘cai verzi pe pereți’ (o încercare etimologică)” en BANTOȘ, Alexandru (ed.) (2013): *Revista Limba Română* 1-4, anul XXIII, 2013; 152-161. ISSN 0235-9111. [<http://limbaromana.md/numere/d31.pdf>] [2.9.2014].
- (2013c): “Despre motivarea contextuală a frazeologismelor” en BANTOȘ, Alexandru (ed.) (2013): *Revista Limba Română* 1-4, anul XXIII, 2013; 116-128. ISSN 0235-9111. [<http://limbaromana.md/numere/d31.pdf>] [2.9.2014].
- (2013d): “Discursul repetat și titlurile jurnalisticice atipice” en BANTOȘ, Alexandru (ed.) (2013): *Revista Limba Română* 9-12, anul XXIII, 2013; 11-19. ISSN 0235-9111 [<http://limbaromana.md/numere/d34.pdf>] [2.9.2014].
- (2013e): *Frazeologie romaneasca. Formare și funcționare*. Iasi: Ed. Institutul European; 258 páxs.
- (2014): “La originea ideei de ‘colaj discursiv’: Platon – Phaidros” en BANTOȘ, Alexandru (ed.) (2014): *Revista Limba Română* 1, anul XXIV, 2014; 92-103. ISSN 0235-9111. [<http://limbaromana.md/?go=numar&n=57>] [2.9.2014].
- MURA, Giovanna Angela (2012): “TIC y fraseología contrastiva: el caso de los esquemas fraseológicos” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 97-110. [http://cve.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- MURPHY, Patrick; SHALLICE, Tim; ROBINSON,, Gail; E MACPHERSON, Sarah; TURNER, Martha; WOOLLETT, Katherine; BOZZALI, Marco; CIPOLOTTI, Lisa (2013): “Impairments in Proverb Interpretation Following Focal Frontal Lobe Lesions” en *Neuropsychologia* 51 (2013); 2075-2086.
- MUSSNER, Marlene (2012): *Jedem Tierchen sein Plasierchen. Phraseme mit Tierbezeichnungen im Komponentenbestand im Vergleich zwischen den Sprachen Deutsch, Französisch und Italienisch*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 339 páxs.
- MUWATI, Itai; GAMBAHAYA, Zifikile; GEWEKWERERE, Tavengwa (2011): “Africana Womanism and African Proverbs: Theoretical Grounding of Mothering/Motherhood in Shona and Ndebele Cultural Discourse” en *Western Journal of Black Studies* 35, 1 (2011); 1-8.
- NABDOVA, Evans e CHINGOMBE, Agrippa (2013): “The Shona Proverb as an Expression of *unhu/ubuntu*” en *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development* 2, 1 (2013); 100-108.
- NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Prólogo de Wolfgang Mieder. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 292 páxs.
- (2011): “A Cognitive Approach to Translating Phraseological Terms” en SZERSZUNOWICZ, Joanna (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies: Research on Phraseology in*

- Europe and Asia*, vol. 1. Białystok: University of Białystok Publishing House; 269-290. [<http://www.naciscione.com/resources/terms2011.pdf>] [15.9.2014].
- (2013a): Véxase 2.1.2.
- (2013b): “A Cognitive Approach to Instantial Use of Phraseological Units in Discourse” en *Phraseology in Multilingual Society*. EUROPHRAS-Konferenz in Kazan 2013. Kazan: Universidade de Kazan; 38-50. [<http://www.naciscione.com/resources/kazan2013.pdf>] [15.9.2014].
- (2013c): “Creativity in Shakespeare’s Use of Phraseological Units” en SZERSZUNOWICZ, J. (ed.) (2013): *Research on Phraseology Across Continents*, vol. 2. Białystok: University of Białystok Publishing House. [<http://www.naciscione.com/resources/shakespeare2013.pdf>] [15.9.2014].
- (2014): “Instantial Stylistic Use: A Cognitive View of Phraseological Units in Discourse” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 210-227. [<http://www.naciscione.com/resources/pudisc2014.pdf>] [15.9.2014].
- NAKHAVALI, Fakhteh: Véxase ESTAJI, Azam (2011).
- NAVARRO BROTONS, María Lucía (2012): “Las TIC y la traducción al francés de refranes españoles en textos periodísticos” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes. 299-307. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2013): “Opacidad, paremias y traducción” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro; GALLEGUERO HERNÁNDEZ, Daniel; MASSEAU, Paola; TOLOSA IGUALADA, Miguel (eds.) (2013): *Frageologie, Opacidad y Traducción*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 155-163.
- NEFEDOVA, Lyubov (2013): “Zu einigen Aspekten der phraseologischen Entlehnungen aus dem Englischen im heutigen Deutsch” en ARSENTYEVA, Elena (ed.) (2013): *Frazeologiaia v mnogoiazychnom obshchesstve*. Kazan’: Kazanskii Federal’nyi Universitet, 1;200-207.
- NEOGI, Pratima (2013): Véxase CHOUDHURY, Sanghamitra (2.1.2.).
- NEFEDOVA, Lyubov e POLYAKOV, Oleg (2014): “On Some Aspects of Borrowing of Phrases from English into German and Russian” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 141-155.
- NESSELHAUF, Nadja (2011): “Exploring the phraseology of ESL and EFL varieties” en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 159-178.
- NETO, Félix (2008 a b) (2009) (2010): Véxase 2.1.2.
- NEUMANN, Siegfried. “Europäischer Märchenpreis 2012 für ein großes Lebenswerk. Laudatio anlässlich der Preisverleihung an Prof. Dr. Wolfgang Mieder” en *Märchenpiegel*, 23, 4 (2012); 28-34.
- NWACHUKWU - AGBADA, Justus O.J. (2010): Véxase 2.1.2.
- NEWERKLA, Lenka: Véxase SODEYFI, Hana (2011).
- NICOLAS, Claire (2014): “Pour un apprentissage / acquisition des collocations en Français Discipline Non Linguistique: Une approche méthodologique en phraséodidactique” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d’apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 171-194.
- NIELSEN, Michael Lerche (2011): “Et Peder Låle-ordsprog skrevet med runer” en *Danske Studier* 106 (2011); 141-150.
- NOWOWIEJSKI, Bogustaw: Véxase SZERSZUNOVICZ, Joanna (2011).
- NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2014): “Geofraseogramos en italiano: marcas de uso y análisis semántico” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Frageología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 51-65. ISBN 978-84-92628-32-9.
- NOLTE, Andreas (2013): “*dem die welt ist groß und unser leben ist kurz*”. *Sprichwörter und Redensarten im Werk von Max Frisch*. Würzburg: Verlag Königshausen&Neumann GmbH; 244 páxs. ISBN: 978-3-8260-5327-6.

- NOWOWIEJSKI, Bogusław (2011): "Współczesna polska frazeologia 'sportowa' z perspektywy leksykograficznej" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 129-152.
- NUESEL, Frank (2013): *Studies in Proverbial Language*. New York: Legas; 169 páxs.
- NURULLOVA, Alsu: Véxase SALIEVA, Rimma (2014).
- O'CALLAGHAN, Kate (2010) (2011 a): Véxase 2.1.2.
- (2011 b): "An Exploration of Culture-Marked Phraseologisms in a Karuta [Proverb Card Game] Set of Endangered Language" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 427-437.
- OHWOVORIOLE, Felicia (2011): "Peacemaking and Proverbs in Urhobo and Yoruba Marital Conflicts: Part 1" en *African Conflict and Peacebuilding Review* 1, 2 (2011); 122-135.
- OLKUSZ, Wieslaw (2011): "Twórczy kontynuator czy tylko zreczny naśladowca? Paremia w powieściach kryminalno-historycznych Mariusza Wollnego" en *Literatura i Kultura Popularna* 17 (2011); 147-187.
- OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013a): *Frageopragnáctica*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 428 páxs.
- (2013b): "Introducción: el necesario 'giro pragmático' en la Fraseología" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Frageopragnáctica*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 7-19.
- (2014): "Sobre los límites entre metáfora y metonimia en la motivación de las unidades fraseológicas, con ejemplos del español y el alemán" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 65-80.
- OLZA, Inés (2013): "Marcadores de unidades fraseológicas y actitudes de enunciación en la argumentación periodística" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Frageopragnáctica. Romanistik*, Band 15. Berlin: Frank & Timme; 185-227.
- Véxase AMIGOT CASTILLO, Laura (2014).
- OMIGBULE, M.B. (2013): "Proverbs in Wole Soyinka's Construction of Paradox in *The Lion and the Jewel and Death and The King's Horseman*" en *Journal of Literary Studies* 29, 1 (2013); 96-112.
- ONAN, Bilginer (2011): "Türk atasözlərində dil farkındalığı ve islevsel dil kullanımı / Language Awareness and Functional Language Use in Turkish Proverbs" en *Milli Folklor* 23, 91 (2011); 91-100.
- OPPIZZI, Alessia (2010): "'De Tongue dat Does Buy Yuh Does Sell Yuh': Bajan English Proverbs on the Web" en PALUSCI, Oriana (ed.) (2010): *English, But not Quite. Locating Linguistic Diversity*. Trento: Tangram Edizioni Scientifiche Trento; 131-153.
- OPRICA, Alexandra (2014). Véxase UGARTE GARCÍA, María del Carmen (2014) en 2.1.2.
- OPUKU, Kofi Asare (2012): "Yesterday's Quarrels and Today's Playmates: Peacemaking and the Proverbial Wisdom of Africa" en ADAMS, Anne V. (ed.) (2012): *Essays in Honour of Ama Ata Aidoo at 70. A Reader in African Cultural Studies*. Banbury: Ayebia Clarke; 287-294.
- ORIMÓÒGÙNJÉ, Oládélé Caleb (2010): Véxase 2.1.2.
- OROCABANAS, Jose Manuel (2013): "Descriptive analysis of some of the English idiomatic expressions belonging to the 'gray areas' of language" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 69-88.
- ORTIZ ALVAREZ, María Luisa (2013): "La representación de valores morales y sociales en proverbios rusos y brasileños" en ARSENTYEVA, Elena (ed.) (2013): *Frazeologija v mnogozazymnom obshchestve*. Kazan': Kazanskii Federal'nyi Universitet, 1; 96-114.
- (2014): "Representation of Moral Values in Russian and Brazilian Proverbs" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 297-315.
- ORTIZ RODRÍGUEZ, Cristina: Véxase JULIÀ LUNA, Carolina (2012).

- OSGOOD GROVER, Edwin (ed.) (1924): *The Book of Courage. A Little Book of Brave Thoughts*. New York: Algonquin Publishing Company; 64 páxs.
- OSTROŠKI ANIĆ, Ana: Véxase BRATANIĆ, Maja (2012).
- OXÓSSI, Mæ Stella de (2013): Véxase 2.1.2.
- PACZOLAY, Gyula (2008) (2010) (2013): Véxase 2.1.2.
- PAJUSALU, Karl e PAJUSALU, Renate (2011): “From Conversation to Proverbs: Estonian *ikka-* and *iks-* Constructions” en *Folklore* (Tartu) 47 (2011); 77-90. Véxase PAJUSALU, Karl (2011).
- PALMA, Silvia (2007): *Les éléments figés de la langue. Étude comparative français-espagnol*. Paris: L’Harmattan.
- (2011): “*Ser et estar* dans les expressions figées de l’espagnol et du portugais” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 143-154.
- PALUTINA, Ol’ga (2013): “Poslovitsy i pogovorki kak pretsedentnye vyskazyvaniia, sostavljaushchie interpretatsionnoe pole kontsepta (na materiale kontseptov *voda/water*)” en ARSENTYEVA, Elena (2013): *Frazeologi- ia v mnogoiazychnom obshchestve*. Kazan’: Kazanskii Federal’nyi Universitet, II; 214- 218.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (2011): “Zoo-Symbolism and Metaphoric Competence” en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Bialystok: University of Bialystok Publishing House; 291-314.
- (2012): Véxase 2.1.2.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio e CHUNYI, Lei (2014): “L’intraduisible? Dites-le avec des fleurs: Botanismes figuratifs et spécificité culturelle” en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 19-40. ISBN 978-3-95809-504-5.
- PAMIES, Antonio; CRAIG, Margaret e EL GHALAYINI, Yara (2014): “Fishing for Productive Models in the Troubled Waters of Figurative Language” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 47-70.
- PANINA, L.S. (2011): “‘Molvushki’ v russkoj idiomatike ikh mesto v leksikograficheskikh istochnikakh” en *Problemy istorii, filologii, kul’tury* 33 (2011); 226-231.
- PAQUOT, Magali (2013): “Lexical bundles and L1 transfer effects” en HASKO, Victoria (ed.) (2013): *New Frontiers in Learner Corpus Research. Special Issue of International Journal of Corpus Linguistics* 18:3. John Benjamins Publishing Company; 391-417. ISSN 1384-6655.
- (2014): “Lexicography and Phraseology” en BIBER, D. e REPPEN, R. *The Cambridge Handbook of Corpus Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. [https://www.academia.edu/6100927/Lexicography_and_Phraseology] [01.9.2014].
- PARINA, Irina (2014a): “Cross-Linguistic Equivalence of Idioms: Corpus vs. Dictionary” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 363-376.
- (2014b): “Ein Gentleman vom Scheitel bis zur Sohle: Korpusbasierte Untersuchung und lexikographische Beschreibung der phraseologischen Synonyme” en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 161-172. ISBN 978-3-95809-504-5.
- PARKER, Enid (1971): “Afar Stories, Riddles and Proverbs” en *Journal of Ethiopian Studies* 9 (1971); 219-287.
- PAULO, Dália (2014): Véxase 2.1.2.
- PAVEL, Silvia (1992): *Bibliographie de la phraséologie 1905-1992*. Bureau de la traduction (Canada) & RINT: Réseau International de Néologie et Terminologie.

- PEIL, Dietmar (2012): "Eucharius Eyering (1520-1597)" en KÜHLMANN, Wilhelm et al. (2012): *Frühe Neuzeit in Deutschland 1520-1620. Literaturwissenschaftliches Verfasserlexikon*. Berlin: Walter de Gruyter, II; 256-260.
- PEJOVIĆ, Andjelka (2014): "Los valores estéticos a través del prisma de la fraseología: casos del español y del serbio" en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 79-89. ISBN 978-84-92628-32-9.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2013): "La imagen subyacente a las locuciones como criterio de marcación diafásica" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 23-47.
- PEPI, Annamaria: Véxase MALTESE, Agata (2013).
- PÉREZ ÁVILA, Elena (2009). Véxase BORDONI, Luciana (2.1.2.).
- PÉREZ-SALAZAR RESANO, Carmela (2013): "Sobre las fórmulas 'nada de eso', 'de eso nada'; 'por cosa (del mundo)'; 'por nada (del mundo)'. Cronología, valores y especialización pragmática" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 231-261.
- PERKINS, Nicholas (2008): "Haunted Hoccleve? The Regiment of Princes, the Troilean Intertext, and Conversations with the Dead" en *Chaucer Review* 43, 2 (2008); 103-139.
- PERMUY HÉRCULES DE SOLAS, Iris C. (2012): "Análisis comparativo de diccionarios monolingües de paremias en inglés como herramienta traductológica" en *Paremia*, 21 (2012); 107-115.
- PERRIN, Laurent (2011): "Figement, énonciation et lexicalization *citative*" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 81-94.
- PETRIČ, Teodor (2014): "Multifaktorielle Analyse der rezeptiven Verarbeitung von idiomatischen Phrasemen im Deutschen als Fremdsprache / Multifactorial analysis of the comprehension of idiomatic phrasemes in German as a foreign language" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 182-210.
- PETROVA, Roumyana (2013): "Humour in the Most Recent Anglo-American Proverbs" en ARSENTYEVA, Elena (2013): *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*. Kazan': Kazanskii Feder- al'nyi Universitet, 2013.1, 173-179.
- PFANDL, Heinrich (2013): "Vzgliad na karintijskuiu slovenskuiu frazeologiju, predstavleniuiu v 'Tezauruse slovenskogo narodnogo iazyka v Karintii'" en ARSENTYEVA, Elena (2013): *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*. Kazan': Kazanskii Federal'nyi Universitet, 1;125-134.
- (2014): "A Look at Carinthian-Slovenian Phraseology as Represented in the 'Thesaurus of the Slovenian National Language in Carinthia'" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 377-385.
- PHILLIPS, Oluwaseun Foluso (2011): "Peacemaking and Proverbs in Urhobo and Yoruba Marital Conflicts: Part 2" en *African Conflict & Peacebuilding Review* 1, 2 (2011); 136-152.
- PHILOLOGUS (2013): "Reader Proposes While Columnist Disposes. A Yiddish Proverb Has a Rich History ['Der mentsh trahkt un got lakht']" en *Forward* 117, 31; 963; páx.15.
- PIETRZAK, Justyna e SARDELLI, Maria Antonella (2012): "Los refranes en la clase de italiano L2. Propuesta de ejercicios interactivos" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 233-246. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- PIIRAINEN, Elisabeth (2014): "mettre le pistolet sous la gorge de qqn.- jmdm. Das Messer an die Brust setzen: Zum Modellcharakter multilingualer Idiom-Entsprechungen en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage*

- figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovol'skij. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 261-279. ISBN 978-3-95809-504-5.
- (2014): "Widespread Idioms in Europe and beyond: Lesser-used languages and their contribution to a 'Lexicon of Common Figurative Units' en *Lětopis 51/1*; 85-103.
- (2014): "Widespread Idioms in Europe and Beyond: The Lesser-Used European Languages and the 'Lexicon of Common Figurative Units' en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 156-171.
- Véxase: DALMAS, Martine (2014).
- Véxase DALMAS, Martine (2014a).
- Véxase DALMAS, Martine (2014b).
- Véxase: DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2014).
- PIIRAINEN, Ilpo Tapani: Véxase GUSTAFSSON, Ulla (1985).
- (1997): "Sie ist eine intrigante Klapperschlange". Unhöflichkeiten im öffentlichen Sprachgebrauch" en *Orbis Linguarum 7* (1997); 151-164.
- (2002): "Phraseologismen für 'Tod und Sterben' im Deutschen und Slowakischen" en FÖLDES, Csaba e PONGÓ, Stefan (eds.): *Sprachgermanistik in Ostmitteleuropa*. Wien: Edition Praesens; .243-251.
- PIKALOVA, Viktoriya (2014): Véxase 2.1.2.
- PIKO-RUSTIA, Martina (2014): "Pregovori in reki na Koroškem / Proverbs in Carinthia" en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 226-241.
- PIRES, Filipe (2008 a b) (2009 a b) (2010) (2012) (2013 a b) (2014 a b). Véxase 2.1.2.
- PLANELLES IVÁÑEZ, Monserrat (2013): "Construcciones del lenguaje del vino en español y en francés" en *Cuadernos de Investigación Filológica 2013, XXXIX*; 205-220.
- PLOTNIKOVA, A.M. (2011): "Sotsial'naa sféra zhizni cheloveka v slovare kontseptov" en *Problemy istorii, filologii, kul'tury 33* (2011); 522-526.
- POLGUÈRE, Alain (2011): "Figement et ellipse dans une perspective lexicographique: le cas de *dé à jouer* et *dé à coudre*" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 363-373.
- POLGUÈRE, Alain e MEL'ČUK, Igor (2006): "Dérivations sémantiques et collocations dans le DiCo/LAF" en BLUMENTHAL, Peter e HAUSMANN, Franz Josef (eds.) (2006): *Langue française n° 150, 2006/2. Collocations, corpus, dictionnaires*. Paris: Larousse/Armand Colin; 66-83. ISBN 9782200921774. [http://www.armand-colin.com/download_pdf.php?idd=0&cr=38&idr=7&idart=1158] [9.9.2014].
- POLYAKOV, Oleg: NEFEDOVA, Lyubov (2014).
- PÖPPEL, Ludmila (2014): "Delimitation of synonyms within the semantic field POWER: *смута* (turmoil), *беспорядки* (disorders), *волнения* (tumult)" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovol'skij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 233-242. ISBN 978-3-95809-504-5.
- PORTELA, Miguel e HERDADE-LUCAS, Margarida (2013 a b): Véxase 2.1.2.
- PRAHLAD, Sw. Anand (1996): *African-American Proverbs in Context*. Publications of the American Folklore Society. New Series. Jackson: University Press of Mississippi; 288 páxs.
- (2001): *Reggae Wisdom. Proverbs in Jamaican Music*. Jackson: University Press of Mississippi; 328 páxs.
- PRĘDOTA, Stanislaw (2009) (2010) (2012) (2014) Véxase 2.1.2.

- (2012a): "Ernesto Handmanns Neubildungen von Wetter- und Bauernregeln" en GRZYWKA, Katarzyna (ed.) (2012): *Kultur - Literatur - Sprache Gebiete der Komparatistik. Festschrift für Lech Kolago*. Warszawa: Instytut Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego; 1367-1375.
- (2012b): "Over nieuwe Nederlandse zeispreuken" en NOVAKOVIC-LOPUSINA, Jelica (ed.) (2012): *Lage landen, hoge heuvels. Handelingen Regionaal Colloquium Nederlandicum*. Belgrado: Beograd: Arius; 351-361.
- (2012c): "Über deutsche Neubildungen von Wetter- und Bauernregeln" en OLPIŃSKA-SIELKO, Magdalena; GRUCZA, Sambor; BERDYCHOWSKA, Zofia; ZMUDZKI, Jerzy (eds.) (2012): *Der Mensch und seine Sprachen Festschrift für Franciszek Grucza*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 478-486.
- (2013): "Niederländische Phraseologismen als Euphemismen und ihre deutschen Entsprechungen" en JAROSZ, Józef; SCHRÖDER, Stephan Michael e STOPYRA, Janusz (eds.) (2013): *Studia Scandinavica et Germanica. Vom Sprachlaut zur Sprachgeschichte*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; 217-226.
- PRIDMORE, Saxby e KHAN, Mohammad A. (2011): "PTSD [Post-Traumatic Stress Disorder] Criterion in Proverbs" en *Journal of Psychiatry* 45, 12 (2011); 1094-1095.
- PRUVOST, Jean (2011): "A travers siècles, un article de dictionnaire et ses séquences figées" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 341-362.
- QUE, Võ Xuân (2010) (2011): Véxase 2.1.2.
- QUEIROZ DA SILVA, Vladimir (2013 a b). Véxase 2.1.2.
- RADA, Roberta V. (2014): Phraseme im Diskurs – 'Aufgewärmt Kohl' oder 'eine neue Platte'? en DRINGÓ-HORVÁTH et al. (eds.) (2014): *Das Wort - Ein weites Feld*. Homenaxe a Regina Hessky. Budapest: Gáspár-Károli-Universität der Reformierten Kirche • L'Harmattan Kiadó; 129-148. ISBN 978 963 236 885 6.
- RAJI-OYELADE, Aderemi (2008): Véxase 2.1.2.
- RAMOS, Ana Margarida (2014): Véxase 2.1.2.
- RANDALL, Tony (2014): Véxase 2.1.2.
- REAL, Miguel (2012): Véxase 2.1.2.
- REZAEI, Ahmad (2012): "Rhetorical Function of Proverbs Based on Literary Genre" en *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 47 (2012), 1103-1108.
- RICA PEROMINGO, Juan Pedro (2013): "Corpus Analysis and Phraseology: Transfer of Multi-word Units" en WEBSTER, Jonathan (ed.) (2010): *Linguistic and the Human Sciences*; 345-362. Sheffield: Equinox.
- RÍO CORBACHO, M.ª Pilar: Véxase CONDE TARRÍO, Germán (2014).
- RILEY, Henry Thomas (1866, 2012 r.): *Dictionary of Latin Quotations, Proverbs, Maxims, and Mottoes, Classical and Mediaeval, Including Law Terms and Phrases*. London: Bell & Daldy. Reimpresión (2012) Charleston: Forgotten Books; 554 páxs.
- RISTIC, Gordana (2010): "Kontrastivna analiza nemackih i srpskih poslovica u tekstu novog zavjeta Martina Lutera i Vuka Stefanovica Karadzica." en *Annual Review of the Faculty of Philosophy* 35 (2010); 393-402.
- RIUTORT RIUTORT, Macià (2014): "Phraseologische Einheiten in der Ausspracheschulung des Deutschen aus der DaF-Perspektive in Spanien" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 141-154.
- ROBERTS, Richard Glyn (ed.) (2013): *Diarhebion Llyfr Coch Hergest [The Proverbs in the Red Book of Hergest (c. 1400)]*. Aberystwyth: Cambrian Medieval Celtic Studies Publications; 148 páxs.
- ROBINSON, Gail: Véxase MURPHY, Patrick (2013).
- ROBLES I SABATER, Ferran (2014): "Las locuciones marcadoras de reformulación en alemán y español" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 183-197.

- RÖCKE, Werner (2011): "Schildbürger aus Abdera? Griechisch-antikes 'Narrentheater', Sprichwortwissen und das *Schildbürgerbuch* von 1598" en *Daphnis* 40 (2011); 665-684.
- RODRIGUEZ MARTIN, Gustavo Adolfo (2008) (2010): Véxase 2.1.2.
- (2014): "Canonical modified phraseological units: Analysis of the paradox" en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 3-24.
- RODRÍGUEZ REDONDO, Ana Laura (2010): Véxase SEVILLA-MUÑOZ, Julia (2010) en 2.1.2
- ROKEM, Freddie (2013): "He that Travels Far Knows Much" en SALAMON, Hagar e SHINAN, Avigdor (2013): *Textures. Culture, Literature, Folklore. For Galit Hasan-Rokem*. Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, Mandel Institute of Jewish Studies, 789-795 e xxv-xxvi (resumo en inglés).
- RÖMER, Ute (2011): "Observations on the phraseology of academic writing: local patterns - local meanings?" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 211-228.
- ROMERO AGUILERA, Laura e JULIÀ LUNA, Carolina (2011): "Evolución histórico-semántica de la locución somática 'no dar pie con bola'" en CARMONA YANES, Elena y DEL REY QUESADA, Santiago (coords.) (2011): *Id est, loquendi peritia. Aportaciones a la Lingüística Diacrónica de los Jóvenes Investigadores de Historiografía e Historia de la Lengua Española*, Sevilla: Departamento de Lengua Española, Lingüística y Teoría de la Literatura. Facultad de Filosofía/Universidad de Sevilla; 387-400. [<http://institucional.us.es/destloquendi/>] [27.10.2014].
- ROMERO AGUILERA, Laura (2009): "Colocaciones y lexicografía: un problema de ayer y de hoy" en ROMERO AGUILERA, Laura e JULIÀ LUNA, Carolina (coords.) (2009): *Tendencias actuales en la investigación diacrónica de la lengua: actas del VIII Congreso Nacional de la Asociación de Jóvenes Investigadores de Historiografía e Historia de la Lengua Española* (Barcelona, del 2 al 4 de abril de 2008). Barcelona: Universitat de Barcelona. ISBN 978-84-475-3328-2; 465-476.
- ROSA, Fernanda (2013 a b). Véxase 2.1.2.
- ROSEN, Ilana (2013): "A Yid Gefint an Eytse (Yiddish: A Jew Gets Advice). A Reading in the Life History and Proverbs and Sayings of an Israeli Man of Transylvanian Origin on His Life in Communist Romania" en *Textures. Culture, Literature, Folklore. For Galit Hasan-Rokem*. Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, Mandel Institute of Jewish Studies, II; 631-647 e II páx. xix (resumo en inglés).
- ROSENTHAL, A.M. (1952): "The Bear that Talks in Proverbs. Russia Has a Saying for Every Day at the U.N., Inspiring the West's Favorite: Enough Is Enough" en *New York Times Magazine* (27 de xaneiro, 1952); páx. 14.
- ROUSE, Steven V.: Véxase HAAS, Heather A. (2012).
- ROZUMKO, Agata (2011): "Proverb Introducers in a Cross-Linguistic and Cross-Cultural Perspective. A Contrastive Study of English and Polish Tags Used to Introduce Proverbs" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 315-330.
- (2012): "English Influence on Polish Proverbial Language" en FURIASSI, Cristiano; PULCINI, Virginia; RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Félix (eds.) (2012): *The Anglicization of European Texts*. Amsterdam: John Benjamins; 261-277.
- RÜDEBUSCH, Frauke (2013): "Verflixt und zugenählt!" en *Der Sprachdiens*, 57, 1 (2013); 28-29.
- RUIZ GURILLO, Leonor (2013): "Apuntando maneras" (2013): el papel de la fraseología en el humor" en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Frasesopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 167-183.
- RUIZ QUEMOUN, Fernande (2014): "Une approche traductologique, vers un décryptage phraséologique de textes argotiques parallèles français-español" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 281-298.

- RUIZ-ZORTILLA CRUZATE, Marc; WALTER, Harry; MOKIENKO, Valerii M. (2012): "Sobre la estructura del nuevo *Diccionario pa remiológico ruso-español*" en *Paremia* 21 (2012); 39-45.
- RUUSILA, Anna (2012): "Wie sollten pragmatische Phraseologismen in einem mehrsprachigen elektronischen Wörterbuch dargestellt werden? Ein Forschungsvorhaben" en *Neuphilologische Mitteilungen* 113, 4 (2012); 487-496.
- SABBAN, Annette (2014): "Flüchtige Figuriertheit: Ressourcen für kreatives bildhaftes Formulieren" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache—Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 101-116. ISBN 978-3-95809-504-5.
- SABINO, Marilei Amadeu (2013 a b). Véxase 2.1.2.
- SABUNI, Bayole Lupape Bin (2012): *Collection of Nyindu Proverbs from the Democratic Republic of the Congo*. Nairobi: Autoedición; 21 páxs.
- SADYKOVA, Aida e SMIRNOVA, Elena (2014): "Phraseological Units in Press: Cultural Peculiarities" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 228-238.
- SAFINA, Rimma: Véxase ARSENTEVA, Elena (2014).
- SAILER, Manfred: Véxase HOEKSEMA, Jack (2012).
- SALAHEL DIN SHALAN, Mona (2012): "Diseño de una base de datos informática para la elaboración de un diccionario fraseológico español-árabe" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 83-96. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- SALAS, Irene (2010): "Peindre avec des mots: Les proverbes-rébus de Pieter Bruegel l'Ancien" en MÉVEL, Pierre-Alexis e TATTAM, Helen (eds.) (2010): *Le Langage et ses contexts. Transposition et transformation du sens?*. Bern: Peter Lang; 67-86.
- SALDAÑA GASCÓN, Carmen (2012): "Estudio paremiológico intergeneracional en la familia Gascón Bernal" en *Paremia* 21 (2012); 187-196.
- SALIBA, Charles Daniel (2012): Véxase 2.1.2.
- SALIEVA, Rimma e NURULLOVA, Alsu (2014): "Phraseological Units with Onomatopoeic Component and Transparent Inner Form" en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 71-82.
- SAMPAIO SERENO, Maria Helena (2010 a b): Véxase 2.1.2.
- SÁNCHEZ DE REBAUDI, María Isabel (2008 a b) (2010 a b) (2011 ab) (2012 a b) (2013) (2014): Véxase 2.1.2
- ŠARANDIN, Artem (2014): "Diachrone Metapher aus Synchronperspektive (am Beispiel der Hofwechselstrophe Walthers von der Vogelweide)" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache—Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 79-87. ISBN 978-3-95809-504-5.
- SARDELLI, María Antonella (2008) (2009): Véxase 2.1.2.
- (2012): "Análisis narratológico, semiológico, temático y fraseológico de *3774, madera de heroes* de Miguel Delibes" en *Paremia* 21 (2012); 163-176.
- Véxase PIETRZAK, Justyna (2012).
- (2014): "La fraseología en las clases de traducción: aproximación metodológica y aplicaciones prácticas" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 199-212. ISBN 978-84-15876-23-6.
- SAVIN, Petronela (2011): Véxase 2.1.2.
- SCHARIPOWA, Astrid (2013): "Aktualisierung phraseologischer Einheiten in der Sportberichterstattung" en ARSENTYEVA, Elena (ed.) (2013): *Frazeologija v mnogoiazychnom obshchestve*. Kazan': Kazanskii Federal'nyi Universitet 1; 207-211.

- SCHECKER, Michael e RAUH, Reinhold: "Zur Verarbeitung figurativer Sprache" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 257-260. ISBN 978-3-95809-504-5.
- SCHELLBACH-KOPRA, Ingrid (2008): Véxase 2.1.2.
- (2012): "Essen und Trinken in der finnischen Volksdichtung" en *Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen* 44 (2012); 30-50.
- SCHELLENBERGER, Günter: Véxase GÖRZ, Günther (2011).
- SCHEMANN, Hans (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*. Berlín: de Gruyter. ISBN 978-3-11-021790-2.
- SCHILLING RODRÍGUEZ, M.ª Luisa (2014): "‘Wem sagst du das!’ – ‘¡Si lo sabré yo!’: Fórmulas rutinarias alemanas y españolas que expresan asentimiento" en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive Phraseologie Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 113-126.
- SCHIPPER, Mineke (2012): Véxase 2.1.2.
- SCHMARJE, Susanne (1964): *A Dictionary of the Proverbial Materials in Montaigne's "Essais"*. Tese de doutoramento. Georgia: University of Georgia; 64 páxs.
- SCHMIDT, Marek: Véxase BERGEROVÁ, Hana (2013).
- SCHNECK, Peter: Véxase GÉVAUDAN, Paul (2014).
- SCHNUR, Erin (2014): "Phraseological signaling of discourse organization in academic lectures: A comparison of lexical bundles in authentic lectures and EAP listening materials" en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 95-122.
- SCHOLLER, Dietrich: Véxase GÉVAUDAN, Paul (2014).
- SCHOLZE-STUBENRECHT, Werner e HALLER-WOLF, Angelika (eds.) (2013): *Duden: Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. 4^a ed. Mannheim: Dudenverlag; 928 páxs.
- SCHUCHARDT, Hugo (2009): "On Virgin Islands Creole Dutch." en HOLM, John e MICHAELIS, Susanne (eds.) (2009): *Contact Languages: Critical Concepts in Language Studies*. New York: Routledge, 2009; 236-247.
- SCHREIBER, David; MAHLOW, Cerstin; JUSKA-BACHER, Britta (2012): "Phraseologische Neologismen: Identifikation und Validierung" en *Yearbook of Phraseology* 3 (2012); 3-29.
- SCHRÖDER, Stephan Michael: Véxase JAROSZ, Józef (2013).
- SCHULZE-BUSACKER, Elisabeth (2011): "Les sources des Proverbes au Vilainreexamines a l'aide du *Thesaurus Proverbiorum Medi Aevi*" en *Romance Philology* 65 (2011); 247-332.
- SCHUPPENER, Georg: Véxase BERGEROVÁ, Hana (2013).
- SCIFO, Lidia: Véxase MALTESE, Agata (2013).
- SCURTU, Gabriela e DINCA, Daniela (2014): "Pour une didactique des collocations verbales en français juridique (domaine français-roumain)" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 299-317.
- SEIDL, Helmut A. (2012): *Der Memminger Mau scheint z Augsburg au. Sprichwörtliche Porträts bayerisch-schwäbischer Orte*. München: Books on Demand; 135 páxs.
- (2013): *Sprichwörtliches über Altbayern. 444 Ortsporträts aus Oberbayern, Niederbayern und der Oberpfalz*. Regensburg: Friedrich Pustet; 254 páxs.
- SELVA, Thierry: Véxase VERLINDE, Sergi (2006).
- ŠEMELÍK, Martin; VACHKOVÁ, Marie; KLODOVÁ, Věra (2013): "Zur Erforschung und lexikographischen Erfassung der substantivierten Infinitive auf der Grundlage neuer korpusanalytischer Methoden" en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 191-210.
- SEMUSHINA, Elena e SOBOLEVA, Nina (2014): "Impact of Peculiarities of Context on Instantial Phraseological Units and their Transference into the Language of Translation" en ARSENTEVA,

- Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 239-249.
- SERRANO LUCAS, Lucía (2012): “Traduciendo que es gerundio: la modificación fraseológica y las TIC en el aula de traducción” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 269-282. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- SEVILLA MUÑOZ, Manuel (2012): “Utilización de recursos en línea en la enseñanza/aprendizaje de traducción de unidades fraseológicas” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes. 283-298. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2008 a b) (2009): Véxase 2.1.2.
- (2012a): “Aplicación de las TIC a la paremiología y la paremiografía: el Refranero multilingüe” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 51-62. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (ed.) (2012b): *Paremia* Volume 21. Madrid: Universidad Complutense de Madrid; 224 páxs.
- (ed.) (2014a): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 155 páxs. ISBN 978-84-92628-32-9.
- (2014b): “L’enseignement de la traduction à travers les parémies” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d’apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 195-214.
- SEVILLA-MUÑOZ, Julia; RODRÍGUEZ REDONDO, Ana Laura; MOLINA PLAZA, Silvia: (2010): Véxase en 2.1.2.
- SHALLICE, Tim: Véxase MURPHY, Patrick (2013).
- SHAPIRA, Jill: Véxase KAISER, Natalie C. (2013).
- SHELTON, Barry (2014): “‘Root, Hog, or Die’: A Republican Proverb” en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 395-408. ISSN 0743-782X.
- SHVYDKAIA, L.I. (2011): “Lingvisticheskii status traditsionnykh paremii i antiposlovits (na materiale russkikh i angliiskikh frazeologicheskikh istochnikov)” en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 236-239.
- ŠICHOVÁ, Kateřina (2012): “Phraseme und Persuasion” en IAKUSHEVICH, M. e ARNING, A. (eds.) (2012): *Strategien persuasiver Kommunikation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 15-32.
- (2013a): “Kann er ihr Hörner aufsetzen?” Zu Geschlechtsspezifik und Restriktionen von deutschen und tschechischen somatischen Phrasemen” en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013, 211-236.
- (2013b): “Typologie und deutsch-tschechischer phraseologischer Vergleich” en NEKULA, M.; SICHOVÁ, K.; VALDROVÁ, J. (eds.) (2013): *Bilingualer Sprachvergleich und Typologie: Deutsch – Tschechisch*. Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag.; 71-94.
- (2013c): “Unvergleichbares vergleichen? Eine neue Methode für den phraseologischen Vergleich zweier typologisch unterschiedlichen Sprachen am Beispiel Deutsch und Tschechisch” en *Phraseology in Multilingual Society*. EUROPHRAS-Konferenz in Kazan 2013. Kazan: Universidade de Kazan; 82-95. [http://www.bohemicum.de/fileadmin/Downloads/KS/Sichova_Aufsatz_Kasan_-_Kopie.pdf] [11.11.2014].
- SIDOTI, Rossana (2014): “El carácter metafórico de las colocaciones: interferencia colocacional entre lenguas afines” en *Tonos Digital* 27, junio 2014. ISSN 1577-6921. [<http://www.tonosdigital.com/ojs/index.php/tonos/article/view/1158/725>] [17.9.2014].
- SIDTIS, John J.: Véxase VAN LANCKER SIDTIS, Diana (2012).
- SIEPMANN, Dirk (2002): “Eigenschaften und Formen lexikalischer Kollokationen: wider ein zu enges Verständnis” en MENSCHING, Guido e SCHNEIDER, Ulrike (eds.) (2002): *Zeitschrift für*

- französische Sprache und Literatur* 3/2002. Stuttgart: Franz Steiner Verlag; 240-263. ISSN 0044-2747. [https://www.academia.edu/7702524/Eigenschaften_und_Formen_lexikalischer_Kollokationen_Wider_ein_zu_enges_Verstandnis] [3.9.2014].
- (2005): “Collocation, Colligation and Encoding Dictionaries. Part I: Lexicological Aspects” en DYKSTRA, Anne (ed.) (2005): *International Journal of Lexicography* 18.4. Oxford: Oxford University Press; 409-443.
- (2006a): “Collocation, Colligation and Encoding Dictionaries. Part II: Lexicographical Aspects” en DYKSTRA, Anne (ed.) (2005): *International Journal of Lexicography* 19.1. Oxford: Oxford University Press; 1-39.
- (2006b): “Collocations et dictionnaires d’apprentissage onomasiologiques bilingues: questions aux théoriciens et pistes pour l’avenir” en BLUMENTHAL, Peter e HAUSMANN, Franz Josef (eds.) (2006): *Langue française* n° 150, 2006/2. *Collocations, corpus, dictionnaires*. Paris: Larousse/Armand Colin; 99-118. ISBN 9782200921774. [http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lfr_0023-8368_2006_num_150_2_6856] [9.9.2014].
- (2011): “Sinclair revisited: beyond idiom and open choice” en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 59-86. [https://www.academia.edu/7702592/Sinclair_revisited_beyond_idiom_and_open_choice] [3.9.2014].
- SIERRA SORIANO, Ascensión (2014): “Traduction de l’interjection dans les livrets d’opéra (français-espagnol)” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d’apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 251-280.
- SILVA, Maria Henriqueta (2014): Véxase 2.1.2.
- SIMILARU, Lavinia (2014): “Procedimientos y técnicas para la traducción de las paremias del español al rumano” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 213-228. ISBN 978-84-15876-23-6.
- SINNER, Carsten: Véxase MONTORO DEL ARCO, Esteban T.(2014).
- SIYANOVA-CHANTURIA, A (2012): “Review of The Phraseological View of Language” en HERBST, T.; FAULHABER, S.; UHRIG, P. (eds.) (2012): *International Journal of Corpus Linguistics* 17 (4); 585-592.
- Véxase LIN, Phoebe M.S (2014).
- SIYANOVA-CHANTURIA, A.; CONKLIN, K.; SCHMITT, N. (2011): “Adding more fuel to the fire: An eye-tracking study of idiom processing by native and nonnative speakers” en *Second Language Research*, 27; 251-272. [http://www.victoria.ac.nz/lals/about/staff/publications/Siyanova-Chanturia-et-al_SLR_2011.pdf] [15.9.2014].
- SIYANOVA-CHANTURIA, Anna e MARTINEZ, Ron (2014): “The Idiom Principle Revisited” en *Applied Linguistics* 35, 2014; 1-22. [<http://applij.oxfordjournals.org/content/early/2014/01/25/applin.amt054.full.pdf+html>] [12.9.2014].
- SMIRNOVA, Elena: Véxase SADYKOVA, Aida (2014).
- SMITH, John B. (2013): “Sayings about Snow” en *FLS News. The Newsletter of the [British] Folklore Society* 70 (2013); páx. 10.
- SOARES, Lina Maria (2009). *São João e São Martinho, santos do fogo e do vinho: lendas, quadros e provérbios*. Portugal, Moita: Tipografia Belgráfica, Lda. 43 pp.
- (2010) (2012 a b) (2013 a b) (2014): Véxase 2.1.2.
- SOARES, Marinela C. R. (2008 a b) (2009) (2010 a b) (2011) (2012) (2013 a b) (2014 a b): Véxase 2.1.2.
- SOARES, Rui João Baptista (2002): *Do ano ao santo tudo é encanto: ditos populares ao longo do ano*. Tavira: Edição do autor (Torres Novas: Gráfica Almondina); 288 páxs. ISBN 972-95837-6-5, 978-972-95837-6-6.
- (2006): *Provérbios europeus / European proverbs / Eurooppalaisia sananlaskuja*. Suomi, Helsinki: Ibero-American Center (Renvall Institute). (Opuscula Instituti Ibero-Americanici, Universitatis Helsingiensis, XVI); 93 páxs. ISBN 952-10-3502-1.

- (2008) *Provérbios europeus / European proverbs / Przysłowia Europejskie*. Tavira: Edição do autor, 91 páxs.
- (2009): *Provérbios europeus / European proverbs / Euroopa Vanasõnad*. Tavira: Edição do autor, 97 páxs.
- (2011): *Provérbios europeus / European proverbs / Европске Пословице / Evropske Poslovice*. Tavira: Edição do autor, 97 páxs.
- (coord.) (2011): *Os meses em provérbios*. Tavira: AIP-IAP; 140 páxs. ISBN: 978-989-96592-4-7].
- (2012): *Provérbios europeus / European proverbs / Europäische Sprichwörter*. Tavira: Edição do autor; 103 páxs. ISBN: 978-989-20-3494-2.
- (2013): Véxase ZELLEM, Edward (2013f).
- SOARES, Rui João Baptista; AFONSO, Maria Rosário C. (coord.) (2010). *Brincando com provérbios*. Tavira: AIP-IAP; 64 páxs.
- SOARES, Rui João Baptista (pref.); PATRÍCIO, João A.B. (introd.) (2012): *Corpos e almas: ex-votos pictóricos – Catálogo*. Tavira: AIP-IAP (contém uma secção “Os provérbios na doença e na medicina”).
- SOARES, Rui João Baptista; RIBEIRO, João M. N. (coord.) (2013): *Fotografe um provérbio*. Tavira: AIP-IAP; 106 páxs. ISBN 978-989-98685-0-2.
- SOARES, Rui J.B. e LAUHAKANGAS, Outi (eds.): Véxase 2.1.1. e 2.1.2.
- SOARES, Rui J.B. (2008 a b) (2009) (2010) (2011) (2012) (2013) (2014): Véxase 2.1.1 e 2.1.2.
- SOBOLEVA, Nina: Véxase SEMUSHINA, Elena (2014).
- SODEYFI, Hana, e NEWERKLA, Lenka (2011): *Idiomatische Redewendungen, Sprichwörter und Begriffe der Gegenwartssprache in Österreich und der Tschechischen Republik*. Wiesbaden: Harrassowitz; 239 páxs.
- SOLANO RODRÍGUEZ, Mª Ángeles (2012a): “Fraseodidáctica basada en tecnologías digitales” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 167-186. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- (2012b): “Las unidades fraseológicas del francés y del español: Tipología y clasificación” en *Parempia* 21 (2012); 117-128.
- (2014): “Phraséologie et littérature: recherche documentaire ciblée sur internet” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 97-116.
- SOLANO RODRÍGUEZ, Mª Ángeles e CONDE TARRÍO, German (2012): “El Refranero multilingüedel Instituto Cervantes: la didáctica y las TIC como referentes en el estudio de las paremias gallegas” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 187-202. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- SOLNYSHKINA, Marina e ISMAEVA, Farida (2014): “The Reflection of Society in Professional Idioms” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 83-91.
- SOLOV'EVA, N.S. (2011): “Sotsiolingvisticheskii portret amerikantsev i russkikh po materialam slovarei antiposloviy (sopostavitel'nyi analiz)” en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 231-235.
- SONEYE, Taiwo (2009): “Linguistic Glottophagia in the Usage of Yoruba Proverbs: A Playful or Painful Blasphemy?” en *International Journal of Language, Society, and Culture* 20 (2009); 80-86.
- SPEARS, Richard A. (1993): *NTC's Dictionary of Phrasal Verbs and Other Idiomatic Verbal Phrases*. Lincolnwood: NTC Publishing Group; 873 páxs.
- STANONIK, Marija (2014): “Slovenski pregovori kot kulturna dediščina: klasifikacija in redakcija korpusa. Predstavitev projekta / Presentation of the Project Slovenian Proverbs as Cultural Heritage: Corpus Classification and Editing” en VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are*

- better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013*, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, ISSN 978-961-6930-13-0; 26-38.
- STARK, Eija (2011): *Köhyyiden perintö. Tutkimus kulttuurisen tied sisällöstä ja jatkuvuuksista suomalaisissa elämäkerta-ja suomalaskuaineistoissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; 479 páxs.
- (2013a). Véxase 2.1.2.
- (2013b): "The Peasant Poor and Images of Poverty: Finnish Proverbs as Discursive Representations of Cultural Knowledge" en *Folklore* (Tartu) 53 (2013); 117-140.
- STEPANOVA, Liudmila (2012): "Iozef Dob'rovskii i sovremennaia frazeologija" en *Slavica litteraria* 15, 2 (2012); 95-100.
- STEPHENS, Autumn (ed.) (1996): *Wild Words from Wild Wornen. An Unbridled Collection of Candid Observations*. Berkeley: Conari Press; 288 páxs.
- STEYER, K. (ed.) (2012): *Sprichwörter multilingual. Theoretische, empirische und angewandte Aspekte der modernen Parömiologie*. Tübingen: Narr; 470 páxs. ISBN 978-3-8233-6704-8.
- (2013): *Usuelle Wortverbindungen. Zentrale Muster des Sprachgebrauchs aus korpusanalytischer Sicht*. Tübingen: Narr Verlag.
- (2014): "Ohne Vorliegen von Voraussetzungen. Ein historisches Syntagma im Netz produktiver Wortverbindungsmuster" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 117-130. ISBN 978-3-95809-504-5.
- STEYER, Kathrin e ĎURČO, Peter (2012): "Ein korpusbasiertes Beschreibungsmodell für die elektronische Sprichwortlexikografie" en BLER, Natalie; BENAYOUN, Jean-Michel; ZOUOGBO, Jean-Philippe (eds.) (2012): "Tous les chemins mènent à Paris Diderot". *Actes du Colloque international de Parömiologie*, Université Paris Diderot 29 juin-2 juillet 2011. Hohengehren: Schneider Verlag; 1-22. [http://www1.ids-mannheim.de/fileadmin/lexik/uww/dateien/SW_Modell_steyer_durco_01.pdf] [15.9.2014].
- STOEVA-HOLM, Dessislava (2014): "rattern, klappern, knallen: über den Zusammenhang von ontologischem Zoomen und dem kommunikativen Potential von Verbmetonymien" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 147-159. ISBN 978-3-95809-504-5.
- STOPYRA, Janusz: Véxase JAROSZ, Józef (2013).
- STROHSCHEN, Carola (2013): "Phraseopedia: eine Wiki als kollaboratives Werkzeug zum Erlernen phraseologischer Einheiten Deutsch-Spanisch" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 89-100.
- STUBBS, Michael (2011): "A tribute to John McHardy Sinclair (14 June 1933-13 March 2007)" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 59-86.
- SWEET, Waldo E. (2002): *Latin Proverbs. Wisdom from Ancient to Modern Times*. Wauconda: Bolchazy-Carducci Publishers; 278 páxs.
- SYATT, Dick (1990): *Like We Say Back Home*. New York: Citadel Press; 219 páxs.
- SZATMÁRI, Petra (2014): "Das Blau schrieb Geschichten. Zu deutschen und ungarischen Phraseologismen mit dem Farbkonzept blau/kék" en DRINGÓ-HORVÁTH et al. (eds.) (2014): *Das Wort - Ein weites Feld*. Homenaxe a Regina Hessky. Budapest: Gáspár-Károli-Universität der Reformierten Kirche • L'Harmattan Kiadó; 149-169. ISBN 978 963 236 885 6.
- SZCZEK, Joanna (2013): "Deutsche und polnische Phraseologie der 'Freude' - eine kontrastive semantische Analyse (am lexikographischen Material)" en JAROSZ, Józef; SCHRÖDER, Stephan Michael e STOPYRA, Janusz (eds.) (2013): *Studia Scandinavica et Germanica. Vom*

- Sprachlaut zur Sprachgeschichte*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; 289-300.
- SZERSZUNOWICZ, Joanna (2010) (2011) (2013). Véxase 2.1.2.
- (2011): “Some Remarks on Cross-Linguistic Equivalence of Polish, English and Italian Pragmatic Idioms with Faunal Constituents” en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (ed.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 331-354.
- (2012): “On the Evaluative Connotations of Anthroponymic Idioms in a Contrastive Perspective (Based on English and Italian)” en *Białostockie archiwum językowe* 12 (2012); 293-314.
- SZERSZUNOVICZ, Joanna, NOWOWIEJSKI, Bogustaw; YAGI, Katsumasa; KANZAKI, Takaaki (eds.) (2011): *Research on Phraseology in Europe and Asia: Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 437 páxs.
- SZILÁGYI-KÓSA, Anikó (2014): “‘Name’ als Bestandteil von festen Wortverbindungen im Deutschen und Ungarischen” en DRINGÓ-HORVÁTH et al. (eds.) (2014): *Das Wort - Ein weites Feld. Homenaxe a Regina Hessky*. Budapest: Gáspár-Károli-Universität der Reformierten Kirche • L’Harmattan Kiadó; 170-182. ISBN 978 963 236 885 6.
- SZPILA, Grzegorz (2008): Véxase 2.1.2.
- (2012): *Idioms in Salman Rushdie’s Novels. A Phraseo-Stylistic Approach*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 293 páxs.
- TADI, Nereus Yerima (2013): *Sam Kwi Bolji. Tangle Proverbs and Their Contexts*. Prólogo de Wolfgang Mieder. Samaru: Ahmadu Bello University Press; 235 páxs.
- TAMBA, Irène (2011): “Sens figé: idioms et proverbes” en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 109-126.
- TARKKA, Lotte (2013): “Sanan polvia. Lainaamisen poetiikka kalevalamittaisessa runossa (Poetics of Quotation in the Kalevala Metre Poetry)” en HOVI, Tuomas; HÄNNINEN, Kirsi; LEPPÄLAHTI, Merja; VASENKARI, Maria (eds.) (2013): *Viisas matkassa, vara laukussa. Näkökulmia kansanperinteeksi tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto; 97-129.
- TEDESCHI, Stefa (2012): “Un refranero mestizo [Bernardino de Sahagún]” en *Bulletin of Hispanic Studies* 89, 5 (2012); 483-496.
- TEKSAN, Keziban (2012): “Ataşozlerinin dil bilgisi öğretiminde kullanılabilirliği (The Use of Proverbs in Teaching Grammar)” en *Türklik Bilimi Araştırmaları* 31 (2012); 301-322.
- TEMPLETON, John Marks (1994): *Discovering the Laws of Life*. New York: Continuum; 300 páxs.
- TERMIGNONI, Susana e BOCORNY FINATTO, Maria José (2014): “Considerações acerca de falsos amigos fraseológicos em italiano e no português do Brasil” en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 147-155. ISBN 978-84-92628-32-9.
- THOMA, Patrizia: Véxase UEKERMANN, Jennifer (2008).
- THOMAS, Paul-Louis (2012): “Temps, mode, aspect et système d’énunciation des proverbes BCMS [bosniaque-croate- monténégrin-serbe]” en *Revue des études slaves* 83, 2-3 (2012); 557-577.
- THOMPSON, Paul M.: Véxase KAISER, Natalie C. (2013).
- TOBÓN BECERRA, Adriana (2012): “La filosofía como método de estudio para la paremiología: La visión de Gonzalo Soto Posada” en *Paremia* 21 (2012); 13-20.
- TOOMEY, Brienne (2013): “Old Wisdom Re-Imagined: Proverbial Cartoons for University Students” en *Proverbium* 30 (2013); 333-346.
- TORRE, Paola: Véxase MORETTI, Rita (2002).
- TORRENT, Aina (2013): “El rol de las locuciones como elementos de intensificación”. en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Frageoprágmatika*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 399-423.
- (2014): “La figura de la lítotes en los sistemas fraseológicos del español y del alemán desde el punto de vista de la traductología” en MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2014): *Kontrastive*

- Phraseologie Deutsch-Spanisch.* Tübingen: Julius Groos Verlag im Stauffenburg Verlag; 23-36.
- TRABULO, Márcia; TRABULO, Wu (2011). *O Gonçalo e os provérbios*. Tavira: AIP-IAP; 70 páxs. ISBN 978-989-96592-5-4.
- TRACY, Robert J.; GRECO, Nicholas; FELIX, Erika; KILBURG, Donald F. (2003): "Reframing and Wisdom within Proverbs" en *Imagination, Cognition and Personality* 22, 2 (2003); 117-162.
- TRAIN, John (ed.) (1991): *Wit. The Best Things Ever Said*. Ilustrado por Pierre Le-Tan New York: Edward Burlingame Books; 63 páxs.
- TRIVIĆ, Aneta (2014): "Análisis conceptual y traductológico de las locuciones temporales españolas y serbias" en SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y léxico. Un enfoque contrastivo*. Lugo: Editorial AXAC; 67-77. ISBN 978-84-92628-32-9.
- TRULSSON, Anders (2013). Véxase 2.1.2.
- TURNER, Martha: Véxase MURPHY, Patrick (2013).
- TUTIN, Agnès (2006): "Esquisse de typologie des noms d'affect à partir de leurs propriétés combinatoires" en BLUMENTHAL, Peter e HAUSMANN, Franz Josef (eds.) (2006): *Langue française* nº 150, 2006/2. *Collocations, corpus, dictionnaires*. Paris: Larousse/ Armand Colin; 32-49. ISBN 9782200921774. [http://www.armand-olin.com/download_pdf.php?idd=0&cr=38&idr=7&idart=1156] [9.9.2014].
- UEKERMANN, Jennifer; THOMA, Patrizia; DAUM, Irene (2008): "Proverb Interpretation Changes in Aging" en *Brain and Cognition* 67 (2008); 51-57.
- UGARTE BALLESTER, Xus (2012): "Parler petit nègre: Una pincelada fraseológica y léxica de la visión de la lengua del otro" en *Paremia* 21 (2012); 141-150.
- UGARTE GARCÍA, María del Carmen (2008) (2009) (2010) (2011) (2012): Véxase 2.1.2.
- UGARTE GARCÍA, María del Carmen; OPRICA, Alexandra (2014): Véxase 2.1.2.
- UNTERSTÖGER, Hermann (2012): *Da platzt dir die Hutschnur. Vergnügliches aus dem Sprachlabor*. München: Süddeutsche Zeitung; 231 páxs.
- UHRIG, Peter: Véxase HERBST, Thomas (2011).
- UHRIG, Peter e GÖTZ-VOTTELER, Katrin (2011): "Collocational behaviour of different types of text" en HERBST, Thomas; FAULHABER, Susen; UHRIG, Peter (eds.) (2011): *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter; 229-242.
- ULČNIK, Natalija: Véxase JESENŠEK, Vida (2014):
- URVE, A. (2011): "Tematiceskii slovar' poslovits kak istochnik rekonstruktsii kul'turnykh kontseptov (sopostavitel'nyi aspekt)" en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 502-507.
- VACHKOVÁ, Marie: Véxase SEMELIK, Martin (2013).
- VAGUER, Céline (2011): "Expressions figées et traduction: *langue, culture, traduction automatique, apôxresrentissage, lexique*" en ANSCOMBRE, Jean-Claude e MEJRI, Salah (eds.) (2011): *Le figement linguistique: La parole entravée*. Paris: Honoré Champion; 391-411.
- VANDERPLANK, Robert: Véxase DODSON, Stephen (2009).
- VAN DEN BROEK, Marinus A. (2013a): *Boeren, burgers, en buitenhui spreekwoordelijk geportretteerd*. Soest: Boekscout; 184 páxs.
- 2013b): "Spreekwoordparodieën en pseudospreekwoorden" en *Neerlandia*, 117, 3 (2013); 37-39.
- VAN HEERDEN, Willie (2002): "'The Proverb is the Drum of God': On the Use of African Proverbs in the Interaction Between African Culture and the Christian Faith" en *Scriptura: Journal of Bible and Theology in Southern Africa* 81 (2002); 462- 475.
- (2006): "'It's on the Old Mat that One Weaves the New One': The Dialogue Between African Proverbs and Biblical Texts" en *Old Testament Essays. Journal of the Old Testament Society of South Africa* 19, 2 (2006); 429- 440.
- VAN LANCKER SIDTIS, Diana; KOUGENTAKIS, Katherine M.; CAMERON, Krista; FALCONER, Carolyn; SIDTIS, John J.(2012): "'Down with...': The Linguistic Schema as Intermediary Between Formulaic and Novel Expressions" en *Yearbook of Phraseology* 3 (2012); 87-107.

- VARGA, Melita Alekса e HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina (2013): "Magyar, bolgár és horvát közmondások és ferdítéseiök összehasonlító vizsgálata az univerzalitás tükrében" en LÁBADI, Zsombor (ed.) (2013): *Szót ér- tésén túl. Komparativ irodalmi, nyelvészeti mitivelődéstörténeti tanulmányok..* Osijek: Pragma; 146-157.
- VARGHA, Katalin: Véxase ITOVKINA, Anna T. (2013).
- VAZ DUARTE, Helena (20008 a b): Véxase 2.1.2.
- VEGA. Mária (2008) (2009) (2010) (2011): Véxase 2.1.2.
- VEIDER, Matej: Véxase BABIČ, Saša (2014).
- VERLINDE, Serge; BINON, Jean; SELVA, Thierry; (2006): "Corpus, collocations et dictionnaires d'apprentissage" en BLUMENTHAL, Peter e HAUSMANN, Franz Josef (eds.) (2006): *Langue française n° 150, 2006/2. Collocations, corpus, dictionnaires.* Paris: Larousse/Armand Colin; 84-98. ISBN 9782200921774. [
- VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio; FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia; NEGRETE PORTILLO, Rafael (2012): *Paremias populares asturianas (estudio, clasificación y glosa).* Madrid: Centro Virtual Cervantes, Instituto Cervantes (Colección: Biblioteca fraseológica y paremiológica 4; 579 págs. ISBN-13: 9788469567531. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n4_viejo/paremias_populares_asturianas.pdf] Véxase a recensión de Xacinta Varela nesta mesma revista (519-522).
- VIELLARD, Stéphane (2014): "Apophategme et proverbe: Sergej Nikolaevič Glinka [1776-1847] et le discours national(iste)" en DALMAS, Martine e PIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache—Figurative Language – Langage figuré.* Festgabe für Dmitrij Dobrovolskij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 83-99. ISBN 978-3-95809-504-5.
- VILFAN, Sibil Gruntar (2014): "Non scholae sed vitae discimus: vpliv klasične gimnazije na prevzemanje latinskih pregovorov v slovenščino / Non Sholae Sed Vitae Discimus: The Influence of Grammar School on Adopting Latin Proverbs into Slovenian Language" en VIDA Jesenšek e SAŠA BABIČ (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use.* Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta, Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0; 62-80.
- VODOPIJA, Irena (2012): Véxase ALEKSA VARGA, Melita en 2.1.2.
- VOELKE, Cynthia: Véxase FELDMAN, Reynold (1992).
- VOOLAID, Piret (2011) (2012) (2013): Véxase 2.1.2.
- VRAJITORU, Ana (2009) (2010 a b) (2011 a b) (2013 a b): Véxase 2.1.2.
- VYSHNIA, Natalia (2012): "El paquete temático fraseológico y su aplicación en la enseñanza/ aprendizaje de ELE a través de las TIC" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC.* Madrid: Instituto Cervantes, 247-256. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014].
- WAGNER, Doris (2013): "Werden Pfennig nicht ehrt... - oder doch den Cent? Ein Sprichwort und seine Aktualisierung" en *Der Sprachdienst* 57, 1 (2013); 19-26.
- WALTER, Harry et al. (2013): *Lebt denn der alte Bruegel noch? Peter Bruegels "Die niederländischen Sprichwörter" (1559) im heutigen Europa.* Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald, Institut für Slawistik; 223 páxs.
- WALTER, Harry; MOKIENKO, V. M.; BALÁKOVÁ, Dana (eds.) (2013): *Die slawische Phraseologie und die Bibel.* Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald, Institut für Slawistik; 205 páxs.
- WALTER, Harry (2013): *Deutsch-Russische Sprichwörter. Historisch-etymologisches Wörterbuch mit europäischen Parallelen.* Greifswald: Institut für Slawistik, Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald; 284 páxs.

- WARNER, Carolyn (1992): *Treasury of Women's Quotations*. Englewood Cliffs: Prentice Hall; 363 páxs.
- WASOWA, Wellington e MANDOVA, Evans (2013): "The Role of Proverbs in the Shona Judicial System with Special Reference to Nhango Dzokusuma Nyaya Padare" en *Journal for African Culture & Society* 41 (2013); 369-376.
- WEHLI, Priscilla M. (2009): "Indigenous Ancestral Sayings Contribute to Modern Conservation Partnerships: Examples Using *Phormium tenax*" en *Ecological Applications* 19, 1 (2009); 267-275.
- WELLS NEWELL, William: (ed.) (1896): *Current Superstitions. Collected from the Oral Tradition of English Speaking Folk*. Boston: Houghton, Mifflin and Company.
- WENG, Liping (2008): "Revisiting Chinese Values Through Self- Generated Proverbs and Sayings" en *Intercultural Communication Studies* 17, 2 (2008); 107-121.
- WIEJAK, Katarzyna (1999): "Novelty in Proverbs Comprehension in Adolescence" en BINSTED, Kim e RITCHIE, Graeme (eds.) (1999): *Proceedings of the AISB '99 Symposium on Creative Language: Humour and Stories*. Edinburgh: The Society for the Study of Artificial Intelligence and Simulation of Behaviour; 22-28.
- WILLIAMS, Michael E. (1994): "Four Sayings to Live By [Proverbs 22: 1-2, 8-9, 22-23]" en WILLIAMS, Michael E. (ed.) (1994): *Old Testament Wisdom*. Nashville: Abingdon Press; 50-55.
- WINICK, Stephen D. (2014): "Insights From the Middle of Nowhere: Proverbial Language and Intertextuality in Gary Larson's The Far Side" en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 409-460. ISSN 0743-782X.
- WINOKUR, Jon (ed.) (1987): *The Portable Curmudgeon*. New York: New American Library; 301 páxs.
- WOLFE, Jessica: Véxase ALBERT, Marilyn S. (1990).
- WOŁOSZ, Robert: Véxase ANDREJEWICZ, Urszula (2011).
- WOODS FISHER, Suzanne (2010): *Amish Proverbs. Words of Wisdom from the Simple Life*. Grand Rapids: Revell; 205 páxs.
- WOOLLETT, Katherine: Véxase MURPHY, Patrick (2013).
- WOTJAK, Barbara (2014): "Sprachliche Intertextualität: Idiome und Bildungsfragmente in Volker Brauns Erzählung Die hellen Haufen" en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache—Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovols'kij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 131-146. ISBN 978-3-95809-504-5.
- WRAY, Alison: Véxase MOLLET, Eugene (2011).
- Véxase INDHOLM, Camilla (2011).
- YAGI, Katsumasa (2011): "Old and New Phraseological Units: Currency Assessment and Mechanism of Formation" en SZERSZUNOWICZ, Joanna et al. (eds.) (2011): *Focal Issues of Phraseological Studies*. Białystok: University of Białystok Publishing House; 25-41.
- Véxase SZERSZUNOVICZ, Joanna (2011).
- YAGI, Katsumasa: YÉMISÍ, Akinbileje Thessy e JOE. Igbaro (2010): "Proverbial Illustration of Yoruba Traditional Clothing: A Socio-Cultural Analysis" en *The African Symposium* 10, 2 (2010); 46-59.
- YAKUBOVICH, Yauheniya (2014): "Défigement dans la poésie française et bélarusse: approche contrastive" en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraseodidactique*. Fernelmont: E.M.E. & interCommunications; 231-250.
- YARMAKEEV, Iskander: Véxase DAVLETBAEVA, Diana (2014).
- YOUNG, Trina Kae (2011): *Büchner and the Bible: Function, Configuration, and Development of Biblical Quotations in the Works of Georg Büchner*. Tese de doutoramento. Utah: University of Utah; 209 páxs.
- YOUSEFI, Hadi: "Comparative Study of Culture in Kurdish and Farsi Proverbs" en *International Journal of Learning & Development* 2, 6 (2012); 41-48.
- ZAMALETDINOV, Radif: Véxase AYUPOVA, Roza.

- ZAMORA, Pablo e ALESSANDRO, Arianna (2013): “Unidades fraseológicas periféricas, marcadores discursivos e interjecciones: consideraciones pragmáticas y discursivas en la traducción italiano/ español” en OLZA, Inés e MANERO RICHARD, Elvira (eds.) (2013): *Fraseopragmática*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag; 49-81.
- ZAMPA, Marta (2013): “Che paura avete voi?” Collocations of it. ‘paura’ in Giovanni Boccaccio’s ‘Decameron’” en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 45-63.
- ZEILE, Edith (2012): *Mit jemandem deutsch reden. Ein Übungsbuch zur deutschen Idiomatik*. Aachen: Shaker Media; 249 páxs.
- ZELLEM, Edward (2011¹;2012²): *Zarbul Masalha. 151 Afghan Dari Proverbs*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Kabul: Karwan Press. 2ª edición (2012) Lexington: CreateSpace; 161 páxs.
- (2012): *Afghan Proverbs Illustrated*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs.
- (2013a) *Afganske poslovitsy illiustrirovannye*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs.
- (2013b) *Afghanische Sprichwörter illustriert*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs.
- (2013c) *Illustrerade afghanska ordspråk*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs.
- (2013d) *Ilustrowane Przysłowia Afganskie*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs.
- (2013e) *Proverbes Illustrés Afghans*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs.
- (2013f) *Provérbios afgãos ilustrados*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs. Traduzido de Inglés para Portugués por Dr. Rui Soares.
- (2013g) *Proverbios Afganos Ilustrados*. Ilustrado polos estudiantes do instituto Marefat en Kabul. Lexington: CreateSpace; 76 páxs.
- (2014): Véxase 2.1.2.
- ZHU, Feng e FELLBAUM, Christiane (2014): “Automatically Identifying Chinese Verb-Noun Idiomatic Collocations” en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovol'skij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 187-200. ISBN 978-3-95809-504-5.
- ZHU, Lichao: Véxase FASCIOLI, Marco (2012).
- ZHUKOV, A.V. (2011): “Metod applikatsii i klassifikatsii poslavichnopogovorochnogo materiala” en *Problemy istorii, filologii, kul'tury* 33 (2011); 210-213.
- ZHUKOV, Konstantin (2012): Véxase 2.1.2.
- ZHUSUPOV, A.E. (2012): “Paradoksal'nye poslovitsy (na materiale kazakhskogo iazyka)” en *International Journal of Russian Studies* 5, 2 (2012); 1-6.
- ZIEM, Alexander (2014): “Metaphern für Fremdsprachenlerner” en DALMAS, Martine e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2014): *Figurative Sprache–Figurative Language – Langage figuré*. Festgabe für Dmitrij Dobrovol'skij. En colaboración con Natalia Filatkina. Tübingen: Stauffenburg Verlag; 201-220. ISBN 978-3-95809-504-5.
- ZIMMERMANN, Matthias (2012): *Sprich mit meinem Arsch, mein Kopfisthrank! Die schmutzigsten Redensarten und fiesesten Flüche unserer europäischen Nachbarn*. Berlin: Be.Bra- Verlag; 143 páxs.
- ZOLTÁN, András (2001): “К вопросу о межславянской миграции фразеологизмов: показания переводных памятников” en LILICZ, Halinie A. (dir.) (2001): *Frazeografia słowiańska*. Opole: Instytut Filologii Wschodnioślawniańskiej Uniwersytetu Opolskiego; 111-116.
- ZOUOGBO, Jean-Phillipe (2013): “Pour une traduction moins idealiste des formules sapientiales” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro; GALLEGOS HERNÁNDEZ, Daniel; MASSEAU, Paola;

- TOLOSA IGUALADA, Miguel (eds.) (2013): *Frageología, Opacidad y Traducción*. Frankfurt am Main: Peter Lang; 119-141.
- ZURDO RUIZ-AYÚCAR, María I. Teresa (2009): ““Todo es según el color del cristal con que se mira”: A propósito de la imagen de la sociedad y la cultura españolas en el *Sprichwörterlexikon* de Karl Friedrich Wilhelm Wander” en *Estudios Filológicos Alemanes* 17 (2009); 17-34.
- ZYKOVA, Irina (2014): “Phraseological Creativity from a Linguoculturological Perspective” en ARSENTEVA, Elena (ed.) (2014): *Phraseology in Multilingual Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing; 92-105.

1.1. Actas

- VIDA Jesenšek e SAŠA Babič (eds.) (2014): *Več glav več ve. Frazeologija in paremiologija v slovarju in vsakdanji rabi = Zwei Köpfe wissen mehr als einer. Phraseologie und Parömiologie im Wörterbuch und Alltag = Two heads are better than one. Phraseology and paremiology in dictionaries and in everyday use*. Maribor, Ljubljana, 18.-19. 4. 2013, Maribor: Oddelek za germanistiko, Filozofska fakulteta; Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. ISSN 978-961-6930-13-0

1.2. Recensións

- BARNBROOK, Geoff; MASON, Oliver e KRISHNAMURTHY, Ramesh (2013): *Collocation: Applications and Implications*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Recensión de BORCHERS, Melanie en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 149-154.
- BURGER, Harald: Véxase FILATKINA, Natalia; KLEINE-ENGEL, Ane; DRÄGER, Marcel; BURGER, Harald (eds.) (2012).
- CHRISSEOU, Marios (2012): *Phraseologismen in Deutsch als Fremdsprache. Linguistische Grundlagen und didaktische Umsetzung eines korpusbasierten Ansatzes*. (LINGUA - Fremdsprachenunterricht in Forschung und Praxis, Band 20). Hamburg: Verlag Dr. Kovač GmbH. Recensión de HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 103-106.
- DRÄGER, Marcel: Véxase FILATKINA, Natalia; KLEINE-ENGEL, Ane; DRÄGER, Marcel; BURGER, Harald (eds.) (2012).
- FERRERO RUIBAL, Xesús (ed.) (2011): *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 13, 2011. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia e Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Recensión de LÓPEZ FERNÁNDEZ, Laura en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 112-115.
- FIEDLER, Sabine (2012): *Englische Redewendungen und Sprichwörter in der Praxis [English idioms and proverbs in practice]*. Leipzig: Engelsdorfer Verlag, Leipzig; 102 páxs. Recensión de HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 145-149.
- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 307 páxs. ISBN: 978-84-695-6413-4 [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014]. Recensión de FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia en POUBLANC, Sébastien (coord.) (2013): *Les Cahiers de Framespa*, 13. *Forêts et sociétés dans la longue durée*. [<http://framespa.revues.org/2358>] [3.9.2014]. Recensión de RUBIO SÁNCHEZ, Roberto (2013) en ESCANDELL MONTIEL, Daniel (dir.) (2013): *Revista Carácteres* Vol. 2, 2. Salamanca: Editorial Delirio; 183-187. ISSN: 2254-4496. [<http://revistacaracteres.net/wp-content/uploads/2013/11/Caracteresvol2n2noviembre2013.pdf>] [4.1.2014].
- FILATKINA, Natalia; KLEINE-ENGEL, Ane; DRÄGER, Marcel; BURGER, Harald (eds.) (2012): *Aspekte der historischen Phraseologie und Phraseographie*. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER. Recensión de JEEP, John M. en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 461-467. ISSN 0743-782X.

- FURIASSI, Cristiano; PULCINI, Virginia e RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Félix (eds.) (2012): *The Anglicization of European Lexis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. Recensión de RONAN, Patricia en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 83-89.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Madrid: Anthropos; 527 páxs. Recensión de MONTORO DEL ARCO, Esteban T. (2009) en *Lingüística (ALEAL)*, 21; 137-142. [<http://www.infoling.org/informacion/Review73.html>] [15.9.2014].
- GIBBS JR., Raymond W. e COLSTON, Herbert L. (2012): *Interpreting Figurative Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press. Recensión de OMAZIC, Marija en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 107-112.
- HYVÄRINEN, Irma e LIIMATAINEN, Annikki (eds.) (2011): *Beiträge zur pragmatischen Phraseologie* (= Finnische Beiträge zur Germanistik, 25). Frankfurt am Main: Peter Lang. Recensión de GRZESIAK, Łukasz (2014) en *Philologie im Netz* 68, 2014; 59-66. ISSN: 1433-7177.
- IDSTRÖM, Anna e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2012): *Endangered Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. Recensión de MARTÍ SOLANO, Ramón en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 79-83.
- JÍLKOVÁ, Hana (2011): *Farbbegriffe in den tschechischen festgeprägten Wendungen und ihre Entsprechungen im Deutschen*. Wien: Praesens Verlag. Recensión de ŠICHOVÁ, Kateřina (2013) en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 260-265.
- KLEINE-ENGEL, Ane: Véxase FILATKINA, Natalia; KLEINE-ENGEL, Ane; DRÄGER, Marcel; BURGER, Harald (eds.) (2012).
- KRISHNAMURTHY, Ramesh: Véxase BARNBROOK, Geoff (2014).
- KRISPÁL, Tamás (2013): *Methodenkombination in der Metaphernforschung. Metaphorische Idiome des Lebens [Combination of methods in metaphor research. Metaphorical idioms of life]*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang; 308 páxs. Recensión de SCHMIDLIN, Regula en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 149-154.
- LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, Mª Rosario (2008): *Dicionario de Fraseoloxía Galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia; 650 páxs. Recensión de MONTORO DEL ARCO, Esteban T. (2010) en *Estudos de Lingüística Galega*, 2; 304-306. ISSN1889-2566.
- MASON, Oliver: Véxase BARNBROOK, Geoff (2014).
- MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán. Romanistik*, tomo 6. Berlín: Frank & Timme; 300 páxs. Recensión de: ETTINGER, Stefan (2012) en *Philologie im Netz* 60, 2012; 102-116. [<http://web.fu-berlin.de/phn/phn60/p60t5.htm>] [15.9.2014].
- MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): *Theorie und praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Tübingen, Max Niemeyer. Recensión de MONTORO DEL ARCO, Esteban T. (2010) en *Revista de Lexicografía* XVI; 141-146.
- MIEDER, Wolfgang (2010): ‘*Making a way out of no way*’ – Martin Luther King’s Sermonic Proverbial Rhetoric. Frankfurt am Main./New York: Peter Lang; 551 páxs. Recensión de MÜLLER, Ronny (2011) en EUROPHRAS [http://www.europhras.org/index.php?option=com_content&view=article&id=122%3Awolfgang-mieder-making-a-way-out-of-no-way&catid=51%3Arezensionen&Itemid=97&lang=de] [15.9.2014].
- MUSSNER, Marlene (2012): *Jedem Tierchen sein Pläsierchen. Phraseme mit Tierbezeichnungen im Komponentenbestand im Vergleich zwischen den Sprachen Deutsch, Französisch und Italienisch. [Jedem Tierchen sein Pläsierchen (Different strokes for different folks). Phraseological units with lexical components denoting animals: a comparison between German, French and Italian]*. Frankfurt: Peter Lang; 335 páxs. Recensión de AGUIRRE CASTAÑEDA, Anna María en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 149-154.

- NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 292 páxs. Recensión de ARSENTIEWA, Elena (2012) en *Filiolgia i Kultura*, 3 (29); 309-311. [<http://www.naciscione.com/resources/arsentjeva2012.pdf>] [15.9.2014].
- Recensión de BARANOV, Anatolij (2012) en *Voprosy Jazykoznanija*. [<http://www.naciscione.com/resources/baranov2012.pdf>] [15.9.2014].
- Recensión de FRANCESCHI, Daniele (2012) en *The European English Messenger*, 21.1; 72-74. [<http://www.naciscione.com/resources/franceschi2012.pdf>] [15.9.2014].
- Recensión de OMAZIC, Marija e FOMIČOV, Olga (2011) en *Jezikoslovlje*. Osijek: Josip Juraj Strossmayer University, 12.1; 93-100. [http://www.europhras.org/images/stories/documents/Verschiedenes/Naciscione_Review2011.pdf] [15.9.2014].
- Recensión de WEST, David (2012) en *Changing English*, Routledge journal vol. 19; 1-6. [<http://www.naciscione.com/resources/west2012.pdf>] [15.9.2014].
- PAMIES-BERTRÁN, Antonio; LUQUE DURÁN, Juan de Dios e FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (eds.) (2011): *Paremiología y herencia cultural*. Granada: Educatori. Recensión de SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 91-94.
- PAMIES-BERTRÁN, Antonio, LUQUE-NADAL, Lucía e PAZOS, José Manuel (eds.) (2011): *Multilingual phraseography: Second language learning and translation applications. (Phraseologie und Parömiologie, Band 28)*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag. Recensión de ORENHA OTTAIANO, Adriane (2013) en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 120-124.
- QUASTHOFF, Uwe (2011): *Wörterbuch der Kollokationen im Deutschen*. Berlin/New York: Walter de Gruyter. Recensión de ŠICHOVÁ, Kateřina en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 269-273.
- QUIROGA, Paula (2006): *Fraseología italo-española Aspectos de lingüística aplicada y contrastiva*. Granada: Método. Recensión de MONTORO DEL ARCO, Esteban T. (2007) en *Cuadernos de Filología Italiana*, vol. 14; 332-335.
- SCHEMANN, Hans; MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan Pablo e MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Hamburg: Buske. Recensión de ETTINGER, Stefan (2014) en *Philologie im Netz* 67, 2014; 102-116. ISSN: 1433-7177. [<http://www.phin.de/phin67/p67i.htm>] [15.9.2014].
- Recensión de KUBARTH, Hugo (2014) en *InfoLing*, 2014. [<http://infoling.org/informacion/Review198.html>] [1.8.2014].
- ŠICHOVÁ, Kateřina (2013): *Mit Händen und Füßen reden. Verbale Phraseme im deutsch-tschechischen Vergleich*. Tübingen: Julius Groos Verlag. Recensión de MALÁ, Jiřína en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 273-275.
- STEYER, Kathrin (ed.) (2012): *Sprichwörter multilingual. Theoretische, empirische und angewandte Aspekte der modernen Parömiologie*. (Studien zur Deutschen Sprache, Band 60). Tübingen: Narr Verlag. Recensión de VARGA, Melita Aleksa en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 115-120.
- VEISBERGS, Andrejs (2012): *Phraselological Borrowing*. Berlin: Logos. Recensión de BORCHERS, Melanie en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 95-102.
- WODAOJ, Mesfin (2012): *Functions and Formal Stylistic Features of Kafa Proverbs*. Saarbrücken: LAMBERT Academic Publishing. Recensión de UNSETH, Peter en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 469-471. ISSN 0743-782X.
- XATARÁ, Claudia; SILVA, Rosa Maria da; ZAVAGLIA, Claudia (dirs.) (2013): *Dicionário Multilingue de Regência Verbal – Verbos Preposicionados*. Recensión de PAMIES BERTRÁN, Antonio en *Kenerman Dictionary News* 22, july 2014; 6-7. [https://www.academia.edu/9663076/PAMIES_A_2013_rese%C3%B1a_de_XATARÁ_Claudia_2013_dir_Dicion%C3%A1rio_de_express%C3%B5es_idiom%C3%A1ticas_fran%C3%AAs_do_Brasil_e_de_Portugal]

franc%C3%AAs_da_Fran%C3%A7a_da_B%C3%A9lgica_e_do_Canad%C3%A1l_In_Language_Design_15_resenha_book_review_].

1.3. Recensionantes

- AGUIRRE CASTAÑEDA, Anna María (2014): Recensión de MUSSNER, Marlene (2012): *Jedem Tierchen sein Pläsierchen. Phraseme mit Tierbezeichnungen im Komponentenbestand im Vergleich zwischen den Sprachen Deutsch, Französisch und Italienisch. [Jedem Tierchen sein Pläsierchen (Different strokes for different folks). Phraseological units with lexical components denoting animals: a comparison between German, French and Italian]*. Frankfurt: Peter Lang; 335 páxs en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 149-154.
- ARSENTIEWA, Elena (2012): Recensión de NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 292 páxs en *Filologija i Kultura*, 3 (29); 309-311. [<http://www.naciscione.com/resources/arsentjeva2012.pdf>] [15.9.2014].
- BARANOV, Anatolij (2012): Recensión de NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 292 páxs en *Voprosy Jazykoznanija*. [<http://www.naciscione.com/resources/baranov2012.pdf>] [15.9.2014].
- BORCHERS, Melanie (2013): Recensión de VEISBERGS, Andrejs (2012): *Phraselogical Borrowing*. Berlin: Logos; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 95-102.
- (2014): Recensión de BARNBROOK, Geoff; MASON, Oliver e KRISHNAMURTHY, Ramesh (2013): *Collocation: Applications and Implications*. Basingstoke: Palgrave Macmillan en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 149-154.
- ETTINGER, Stefan (2012): MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán*. Romanistik, tomo 6. Berlín: Frank & Timme; 300 páxs en *Philologie im Netz* 60, 2012; 102-116. [<http://web.fu-berlin.de/phinf/phin60/p60t5.htm>] [15.9.2014].
- (2014): Recensión de SCHEMANN, Hans; MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan Pablo e MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Hamburg: Buske en *Philologie im Netz* 67, 2014; 102-116. ISSN: 1433-7177. [<http://web.fu-berlin.de/phinf/phin60/p60t5.htm>] [15.9.2014].
- FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2013): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 307 páxs. ISBN: 978-84-695-6413-4. [http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf] [3.1.2014] en POUBLANC, Sébastien (coord.) (2013): *Les Cahiers de Framespa*, 13. *Forêts et sociétés dans la longue durée*. [<http://framespa.revues.org/2358>] [3.9.2014].
- FRANCESCHI, Daniele (2012): Recensión de NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 292 páxs en *The European English Messenger*, 21.1; 72-74. [<http://www.naciscione.com/resources/franceschi2012.pdf>] [15.9.2014].
- GRZESIAK, Lukasz (2014): Recensión de HYVÄRINEN, Irma e LIIMATAINEN, Annikki (eds.) (2011): *Beiträge zur pragmatischen Phraseologie* (= Finnische Beiträge zur Germanistik, 25). Frankfurt am Main: Peter Lang. en *Philologie im Netz* 68, 2014; 59-66. ISSN: 1433-7177. [<http://web.fu-berlin.de/phinf/phin68/p6813.htm>] [15.9.2014].
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina (2013): Recensión de CHRISSOU, Marios (2012): *Phraseologismen in Deutsch als Fremdsprache. Linguistische Grundlagen und didaktische Umsetzung eines korpusbasierten Ansatzes*. (LINGUA - Fremdsprachenunterricht in Forschung und Praxis, Band 20). Hamburg: Verlag Dr. Kovač GmbH; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 103-106.
- (2014): Recensión de FIEDLER, Sabine (2012): *Englische Redewendungen und Sprichwörter in der Praxis [English idioms and proverbs in practice]*. Leipzig: Engelsdorfer Verlag, Leipzig; 102 páxs en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 145-149.

- JEEP, John M (2014): Recensión de FILATKINA, Natalia; KLEINE-ENGEL, Ane; DRÄGER, Marcel; BURGER, Harald (eds.) (2012): *Aspekte der historischen Phraseologie und Phraseographie*. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 461-467. ISSN 0743-782X.
- KUBARTH, Hugo (2014): Recensión de SCHEMANN, Hans; MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely; LARRETA, Juan Pablo e MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Hamburg: Buske; en *Infoling*, 2014, [<http://infoling.org/informacion/Review198.html>] [1.8.2014].
- LÓPEZ FERNÁNDEZ, Laura (2013): Recensión de FERRO RUIBAL, Xesús (ed.) (2011): *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 13, 2011. Santiago de compostela: Xunta de Galicia e Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 112-115.
- MALÁ, Jiřina (2013): Recensión de ŠÍCHOVÁ, Kateřina (2013): *Mit Händen und Füßen reden. Verbale Phraseme im deutsch-tschechischen Vergleich*. Tübingen: Julius Groos Verlag en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 273-275.
- MARTÍ SOLANO, Ramón (2013): Recensión de IDSTRÖM, Anna e PIIRAINEN, Elisabeth (eds.) (2012): *Endangered Metaphors*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 79-83.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban T. (2010a): Recensión de LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, Mª Rosario (2008) en *Dicionario de Fraseoloxía Galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia; 650 páxs.en *Estudos de Lingüística Galega*, 2; 304-306. ISSN1889-2566.
- (2010b): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Tübingen, Max Niemeyer en *Revista de Lexicografía* XVI; 141-146.
- (2009): Recensión de GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Madrid: Anthropos; 527 páxs en *Lingüística (ALEAL)*, 21; 137-142. [<http://www.infoling.org/informacion/Review73.html>] [15.9.2014].
- (2007): Recensión de QUIROGA, Paula (2006): *Fraseología italo-española Aspectos de lingüística aplicada y contrastiva*. Granada: Método en *Cuadernos de Filología Italiana*, vol. 14; 332-335.
- MÜLLER, Ronny (2011): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2010): ‘*Making a way out of no way’ – Martin Luther King’s Sermonic Proverbial Rhetoric*. Frankfurt am Main./New York: Peter Lang; 551 páxs en EUROPHRAS [http://www.europhras.org/index.php?option=com_content&view=article&id=122%3Awolfgang-mieder-making-a-way-out-of-no-way&catid=51%3Arezenionen&Itemid=97&lang=de] [15.9.2014].
- OMAZIC, Marija (2013): Recensión de GIBBS JR., Raymond W. e COLSTON, Herbert L. (2012): *Interpreting Figurative Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 107-112.
- OMAZIC, Marija e FOMIČOV, Olga (2011): Recensión de NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 292 páxs en *Jezikoslovje*. Osijek: Josip Juraj Strossmayer University, 12.1; 93-100. [http://www.europhras.org/images/stories/documents/Verschiedenes/Naciscione_Review2011.pdf] [15.9.2014].
- ORENHA OTTIANO, Adriane (2013): Recensión de PAMIES-BERTRÁN, Antonio, LUQUE-NADAL, Lucía e PAZOS, José Manuel (eds.) (2011): *Multi-lingual phraseography: Second language learning and translation applications. (Phraseologie und Parömiologie, Band 28)*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 120-124.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (2014): Recensión de XATARA, Claudia; SILVA, Rosa María da; ZAVAGLIA, Claudia (dirs.) (2013): *Dicionário Multilingue de Regência Verbal – Verbos Preposicionados*. Recensión de PAMIES BERTRÁN, Antonio en *Keneman Dictionary News* 22, july 2014; 6-7. [https://www.academia.edu/9663076/PAMIES_A_2013_rese%C3%B1a_de_XATARA_Claudia_2013_dir_Dicion%C3%A1rio_de_express%C3%B5es

- idiom%C3%A1ticas_fran%C3%AAs_do_Brasil_e_de_Portugal-franc%C3%AAs_da_Fran%C3%A7a_da_B%C3%A9lgica_e_do_Canad%C3%A1l. In Language Design_15_resenha_book_review_].
- RONAN, Patricia (2013): Recensión de FURIASSI, Cristiano; PULCINI, Virginia e RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Félix (eds.) (2012): *The Anglicization of European Lexis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 83-89.
- RUBIO SÁNCHEZ, Roberto (2013): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes; 307 páxs. ISBN: 978-84-695-6413-4. http://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/unidades_fraseologicas_y_tic.pdf [3.1.2014] en ESCANDELL MONTIEL, Daniel (dir.) (2013): *Revista Carácteres* vol. 2, 2. Salamanca: Editorial Delirio. ISSN: 2254-4496: 183-187. [<http://revistacaracteres.net/wp-content/uploads/2013/11/Caracteresvol2n2noviembre2013.pdf>] [4.1.2014].
- SÁNCHEZ LÓPEZ, Elena (2013): Recensión de PAMIES-BERTRÁN, Antonio; LUQUE DURÁN, Juan de Dios e FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (eds.) (2011): *Paremiología y herencia cultural*. Granada: Educatori; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 91-94.
- SCHMIDLIN, Regula (2014): Recensión de KRISPÁL, Tamás (2013): *Methodenkombination in der Metaphernforschung. Metaphorische Idiome des Lebens [Combination of methods in metaphor research. Metaphorical idioms of life]*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang; 308 páxs en *Yearbook of Phraseology* 5, 2014; 149-154.
- ŠICHOVÁ, Kateřina (2013): Recensión de JÍLKOVÁ, Hana (2011): *Farbbegriffe in den tschechischen festgeprägten Wendungen und ihre Entsprechungen im Deutschen*. Wien: Praesens Verlag en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 260-265.
- Recensión de QUASTHOFF, Uwe (2011): *Wörterbuch der Kollokationen im Deutschen*. Berlin/New York: Walter de Gruyter. en BERGEROVÁ, Hana; SCHMIDT, Marek; SCHUPPENER, Georg (eds.) (2013): *Aussiger Beiträge*. Germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre 7, 2013; 269-273.
- UNSETH, Peter (2014): Recensión de WODAJO, Mesfin (2012): *Functions and Formal Stylistic Features of Kafa Proverbs*. Saarbrücken: LAMBERT Academic Publishing en MIEDER, Wolfgang (ed.) (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31. Vermont: The University of Vermont; 469-471. ISSN 0743-782X.
- VARGA, Melita Aleksa (2013): Recensión de STEYER, Kathrin (ed.) (2012): *Sprichwörter multilingual. Theoretische, empirische und angewandte Aspekte der modernen Parömiologie*. (Studien zur Deutschen Sprache, Band 60). Tübingen: Narr Verlag; en *Yearbook of Phraseology* 4, 2013; 115-120.
- VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2014): “Fraseo didáctica rusa aplicada a los estudiantes españoles” en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela; 131-142. ISBN 978-84-15876-23-6.
- WEST, David (2012): Recensión de NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins; 292 páxs en *Changing English*, Routledge journal, Vol. 19; 1-6. [<http://www.naciscione.com/resources/west2012.pdf>] [15.9.2014].

2. Congresos, coloquios, asembleas e xornadas

2.1. Coloquios Internacionais de Paremiología en Tavira (Portugal)

A *Associação Internacional de Paremiología / International Association of Paremiology (AIP-IAP)* vén mantendo desde 2008 no sudoeste de Europa (Tavira, Portugal) unha actividade paremiolóxica relevante. A súa páxina [<http://www.aip-iap.org/>] infórmanos dos seus cinco obxectivos: estimular a cooperación internacional en paremiología e árees científicas afins; establecer programas de acción

educativa con entidades oficiais públicas ou privadas; incentivar novos investigadores na defensa do patrimonio cultural inmaterial; organizar ciclos de conferencias nacionais e internacionais de paremioloxía; e, finalmente, promover a realización de estudos de paremioloxía.

Coherenteamente, a súa actividade ten un dobre carácter. Primeiro, local, no Algarve portugués con concertos, exposicións, conferencias, tertulias, visitas a bibliotecas, escolas e institucións de solidariedade social. Pero ten tamén un segundo carácter internacional, froito dos seus xa oito *Colóquios Interdisciplinares sobre provérbios* que tiveron a capacidade de levar a ese paradisiaco lugar de Europa os mellores especialistas do mundo no mes de novembro. Cando xa boa parte da Europa nórdica convive coa neve, Tavira ofrece un abeiro de suavidade climática e de cordialidade humana para que os grandes da paremioloxía debatan as novidades desta vella ciencia que son as paremias. Pero non é só o clima senón a eficacia científica do Dr. Runo Soares (e a das súas colaboradoras Marinela da Cruz Rosa Soares, Outi Lauhakangas e Liisa Granbom-Herranen) a que converte a cidade de Tavira na *capital mundial dos provérbios*, como se ten dito, co patrocinio da UNESCO e de diferentes Organismos Públicos portugueses.

Nestes Coloquios de TAVIRA participaron con comunicación ou conferencia 154 paremiólogos de 42 países: África (5 países), América (4), Asia (7) e Europa (26). Destacan, polo seu número, as comunicacións de paremiólogos de países latinos (168) maiormente, como é lóxico, de Portugal (102 comunicáns) e de España (32). Pero a alta participación de comunicacións de paremioloxía eslava (76) e xermánica (15) é ben sintomática de onde están hoxe os motores desta ciencia. Mérito adicional da convocatoria tavirensa é a incorporación de expertos africanos, asiáticos e americanos que dan boa mostra de cómo Portugal non é só un país europeo senón tamén ese País de navegantes dos mares todos do mundo, que foron deixando contactos de estabilidade multisecular.

Para que os lectores de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* comproben a fertilidade dos Coloquios de Tavira ofrecemos aquí unha referencia bibliográfica completa das actas xa publicadas dos sete primeiros coloquios, á espera de que as do 8º Colóquio, realizado en novembro de 2014, vexan a luz como é tradición na apertura do seguinte Colóquio (neste caso, o 9º) que xa está convocado para o 1-8.11.2015. Os interesados poden dirixirse a este enderezo (icp15.tavira@gmail.com) ou, máis persoalmente, a Rui Soares, AIP-IAP, Tavira (Portugal) (runo_mari@yahoo.com) ou a Outi Lauhakangas, AIP-IAP, Helsinki (Finlandia) (outi.lauhakangas@sci.fi).

2.1.1. Actas dos Coloquios de Tavira

- SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. 534 pp.; 21,0 cm. [ISBN 978-989-96592-1-6].
- (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. 550 pp.; 21,0 cm. [ISBN 978-989-96592-2-3].
- (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. 574 pp.; 21,0 cm. [ISBN 978-989-96592-0-9].
- (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. 582 pp.; 21,0 cm. [ISBN 978-989-96592-6-1].
- (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. 550 pp.; 21,0 cm. [ISBN 978-989-96592-7-8].

- (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. 650 pp.; 21,0 cm. [ISBN 978-989-96592-8-2].
- (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Portugal, Tavira: AIP-IAP. [No prelo para nov. 2015].

2.1.2. Contido dos Coloquios de Tavira (2008-2013)

- ABRAMOWICZ, Zofia (2011): “Stereotype of a Jew in Polish and Russian proverbs and idioms” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 416-425. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2013): “Stereotype of a Jew as recorded in Polish and Ukrainian phraseologies” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 144-156. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- ABREU, Estela (2009): “Como traduzir provérbios: um dicionário multilíngue (Francês/Português/Inglês)” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 71-76. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- ABREU, Estela (2009): “How to translate proverbs: a multilingual (French/Portuguese/English) dictionary” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 76-82. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- ABREU FREIRE, António (2009): “Provérbio e profecia nos sermões do padre António Vieira” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 15-25. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2009): “Proverb and prophecy in the sermons of priest António Vieira” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 25-36. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Os provérbios na literatura de cordel” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 544-551. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- ALEKSA, Melita (2008): “Finding anti-proverbs in large-scale corpora: automatic corpus analysis with NSP” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; páxs. 298-308. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- ALEKSA VARGA, Melita; HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hristzalina e LITOVKINA, Anna (2009): “The reception of anti-proverbs in the German language area” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 83-98. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- ALEKSA VARGA, Melita; MAJDENIĆ Valentina; VODOPIJA Irena (2012): “Croatian proverbs in use” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 519-530. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- ALEXANDER, Tamar (2010); BENTOLILA, Yaakov: ““Quien madruga el Dió le ayuda” - between a Spanish proverb and a Sephardic proverb” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary*

- Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 327-339. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- ALMQVIST, Bo (2012): “The proverb repertoire of a basket fisherman: collecting and studying the proverbs of the Gaelic poet and storyteller Micheál Ó Gaoithín” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 14-27. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- ÁLVAREZ DÍAZ, Juan José (2011): “Proverbs dealing with the relationship of the clergy and the prostitute trade with soldiers and weaponry” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 515-528. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “Spanish sayings and proverbs about country women and soldiers” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 430-441. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2012): “Refranes españoles de mozas y soldados” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 441-451. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “The recruitment of soldiers in the Spanish proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 209-217. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- AMADO RODRIGUES, Francisco (2012): “A musicalidade do exército português no contexto das invasões francesas – uma manifestação de património imaterial e um meio de construção proverbial” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 123-134. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- AMARAL, Maria Leonor (2011): ““Faz do teu limão uma limonada”: provérbios e sentido das aprendizagens” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 178-192. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- ARAÚJO, Luís de (2011): “Paremiologia maética: a sapiência proverbial do antigo Egípto” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 13-23. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2011): “Paremiology maet: the proverbial wisdom of ancient Egypt” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 23-29. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2014): “A maet proverbial do antigo Egito” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 76-80. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- AUGUSTYN, Rafal (2013): “Fixedness vs. variation: a cognitive linguistic analysis of the creative use of selected Polish and English proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 386-396. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].

- BABIĆ, Saša (2011): "The use of proverbs in Slovene language" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 426-435. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2013): "Proverbs in Slovenian newspapers (The Newspaper Project)" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 282-290. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- BĂDESCU, Laura (2012): "Política e politheia nos provérbios romenos do século XVIII" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 158-177. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- BAMISILE, Sunday (2010): "Sexist prejudices in Yoruba, English and Portuguese proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 133-146. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2013): "Provérbios como fontes históricas em língua Ioruba" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 218-228. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- BARAN, Anneli (2012): "Phraseological units in online-media: visualisation as a tool for processing of figurative units" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 391-399. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- BARROS DE OLIVEIRA, José (2008): "Proverbs about aging and the old age: educative applications" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 318-322. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- BELINKO, Lital (2013): "A Comparative Analysis of Argentinean and Spanish Proverbs" en SOARES, Rui J. B. e LAUHAKANGAS, Outi (2013). *Proceedings of the Sixth Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 4th to 11th November 2012, at Tavira, Portugal*. Tavira: Tipografia Tavirense; 410-420.
- BENTOLILA, Yaakov. Véxase ALEXANDER, Tamar (2010).
- BIBER, Hanno (2010): "A corpus-based study of proverbs and proverbial expressions" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 106-110. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "How to find proverbs in the AAC - Austrian Academy Corpus" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 345-348. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- BOBKINA, Jelena (2011): "Clothing, sayings and proverbs taken through the prism of the Russian old-believers" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 531-538. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- BORDONI, Luciana; PÉREZ ÁVILA, Elena (2009): "Computational approaches for studying proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 99-108. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- CAPPONI, Paola (2011): "Names of celestial objects in popular tradition: proverbs as sources" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 210-222. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “On the analysis of popular references to the sky” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 238-246. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- CARSON WILLIAMS, Fionnuala (2009): “Proverbs in seminal English-Irish dictionary” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 109-117. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): ““Life, against its better judgment, goes on ... chick lit and proverbs and their spread, with reference to Marian Keyes” much translated Dublin based best seller Watermelon” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 415-427. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2012): “Proverb pairs, with particular regard to Irish material” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 187-202. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2014): “All roads lead to...? - proverbs containing place-names and their contemporary use” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 443-451. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- CAZELATO, Sandra (2014): “Interpretation of proverbs: the sociocognitive journey in the relation of meaning among proverbs carried out by aphasic subjects” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 52-63. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- ČERMÁK, František (2008): “Proverbs - linguistic and lexicographic approaches versus ethnographic logical onomasiological and other” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 197-207. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2010): “Frequent proverbs and their meaning: a proposal of a linguistic description (the core and paremiological minima described)” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 40-65. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2012): “Lexical foundations of proverbs, based on data from English, German, French and Czech” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 203-217. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “Lexical origins of proverbs: lexicon and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 229-238. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “Pragmatics of proverbs: basic types of evaluation” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 259-266. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].

- ČERMÁK, František; LINDROOS, Hilkka (2011): "Dog and cat proverbs: a comparison of English, Czech, Finnish and other languages" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 131-140. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- CHANGSHAN, Ma (2014): "A brief introduction of Chinese contemporary satirical proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 289-294. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- CHELMI, Evlampia (2008): "A panorama of modern Greek paremiography and paremiology" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 231-239. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- CHEN, Chu-Hsien (2010): "When wisdom became a dictionary: the poster's monologue" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 428-434. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "“A water-scorpion dreams of becoming a dragonfly”: combating poverty and social exclusion as seen from Taiwanese proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 51-61. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- CHOUDHURY, Sanghamitra (2013): "Learning proverbs through folktales: “Burhi air Sadhu” - grandmas tales from Assam, India" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 61-72. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- CHOUDHURY, Sanghamitra; NEOGI, Pratima (2013): "Reflections of rural values through the “Fokora Jujona”, Assamese proverbs from India’s north-east" [cun mapa] en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 555-560. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- CIOLFI, Lorenzo (2014): "The Apostoloi: a family of modern paremiologists in the XVIth century (part I)" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 174-184. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- COCCO, Francesca (2014): "Quando o provérbio faz vender. Publicidade paremiológica na Itália" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 279-287. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- CONDE, Josefa (2012): "O nome nos Mwajimbo (linhagem Cokwe): nome-provérbio em Cokwe" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 340-346. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- CONDE, Josefa (2013). Véxase COSTA PEREIRA, Pedro (2013).
- COSTA PEREIRA, Pedro (2009): "Óscar Ribas e os provérbios em Kimbundu. A mulher na colección de provérbios recolhidos por Óscar Ribas" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 117-128. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2012): "O mais velho: reparem como sou sábio (A sabedoria dos mais velhos ou os provérbios como estratégia de poder)" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.)

- (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 319-327. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- COSTA PEREIRA, Pedro; CONDE, Josefa; KOSSI, Eugenia (2013): “Cixima Ca Ngungu” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 605-609. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- COUTINHO, Maria João (2008): “The heart is a beach: proverbs and “improverbs” in Mia Couto’s stories” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 484-489. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “Do ritual aos provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 129-133. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2009): “From ritual to proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 133-138. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Vestindo provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 466-472. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010): “Proverbs, we wear them” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 472-478. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “The paremiological base of Akan symbols” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 483-488. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “The wisdom of African music and dance: “the way you sing shows in the way you dance”” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 231-237. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “Four proverbs to explain the world” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 206-208. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “Wise ways of Carolina Maria De Jesus’ life” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 453-458. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- COUVANEIRO, Amílcar (2010): “Aforismos e desigualdades de género” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 251-262. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- COUVANEIRO, Maria Conceição (2009): ““Filho és, pai serás” - provérbios: os mitos e a praxis” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 493-502. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].

- (2009): ““Filho és, pai serás” (You are a son, You’ll be father) - proverbs: the myths and praxis” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 502-511. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- CRESPO JIMÉNEZ, María Rosalía (2009): “Reflections on doors: a contrastive analysis of English/ Spanish proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 139-148. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- CRESPO JIMÉNEZ, Rosalía (2010): “Bible doors” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 498-509. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- CRISTEA, Simion (2008): “The linguistic creativity in Romanian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 490-498. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “De mãos dadas com Deus” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 148-154. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2009): “By hand with God” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 154-162. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Linguagem e provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 455-461. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010): “Language and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 461-466. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “On the stream of wisdom” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 489-492. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “Love in proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 491-498. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “The proverbs in the learning of languages” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 273-281. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “From oral to written proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 144-156. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- CYMBRON, José Manuel (2014): “Pensar, Agir, Festejar: semeadores de sonhos” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 238-241. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].

- (2014): “Think, Act, Celebrate: sowers of dreams” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 241-244. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2011): “Criteria for distinguishing between proverbs and sentential phrasemes of other type” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 97-105. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- EGOROVA, Anna (2008): “Evaluation potential of English and Russian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 277-284. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- ELCHINOVA, Magdalena (2011): “Pragmatics of Bulgarian proverb: proverbs and folk narratives” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 84-97. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- ERDELJIĆ, Dubravka (2009). Véxase MOLNAR, Draženka (2009).
- FERRARI, Patrício (2013): “Proverbs in Fernando Pessoa’s works” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 46-60. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- FIEDLER, Sabine (2010): “Proverbs in Esperanto” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 146-156. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- FUNK, Maria Gabriela (2008): “How to use a practical dictionary of Portuguese proverbs – aims and methodology” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; y” 17-28. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “Indicadores estruturais da função textual do provérbio” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 162-172. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Women in the Portuguese proverbs: facts and myths” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 435-442. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- FUNK, Matthias (2008): “Game theoretical models to describe the frame of proverbial usage” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 239-246. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “Correlation between proverbial knowledge and location of habitation” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 174-180. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- GHITESCU, Micaela (2008): “Peculiarities of Romanian proverbs as compared to those of other Romance languages” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 180-186. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “Pastores versus marinheiros nos provérbios Romenos e Portugueses” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre*

- Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 180-183. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2009): "Shepherds vs. seafarers in Romanian and Portuguese proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 184-187. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- GONZÁLEZ, Raúl (2009): "Proverbs in the Mexican folk song" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 511-520. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- GRANBOM-HERRANEN, Liisa (2008): "Proverbs in pedagogical speech - what do children hear?" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 341-348. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): "Proverbs and meanings" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 188-200. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): "Is a proverb always a proverb?" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 215-221. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "Grandmother gave us the guidelines of life" - proverbs from childhood" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 106-118. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): "Women's place in Finnish proverbs from childhood" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 284-294. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): "Newspapers Are the School-masters of the Common People": Some Paremiological Notes of Proverbs in a Finnish Newspaper" en SOARES, Rui J. B. e LAUHAKANGAS, Outi (2013): *Proceedings of the Sixth Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 4th to 11th November 2012, at Tavira, Portugal.* Tavira: Tipografía Tavirense; 315-328.
- (2013) Véxase MIEDER, Wolfgang; SOARES, Rui (2013) en 2.1.2.
- (2014): "Family proverbs – three generations looking at proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 295-303. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- GRANDL, Christian (2009): "There is no son of Pharaoh at night" - the "lost proverbs" of ancient Egypt" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 201-213. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2011): "Velerismos demóticos" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 498-501. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2011): "Demotic wellerisms" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 502-505. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].

- (2013): "Low German wellerisms and proverbs on beer coasters from Schleswig-Holstein (poster)" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 624-626. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- GRZYBEK, Peter (2009): "The popularity of proverbs. A case study of the frequency-familiarity relation for German" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 214-229. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2012): "Proverb variants and variations: a new old problem?" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 136-152. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- HAKAMIES, Pekka (2008): "Cognitive approach to proverbs: a universal mode of thinking" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 156-164. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): "Food and eating represented in Finnish proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 230-237. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): "Word order, information structure and the perception of proverbiality in Finnish proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 208-214. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2013): "Aspects on proverb genre" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 542-554. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- HARALDSSON, Helgi (2011): "Proverbs and paremiology in Iceland" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 119-130. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- HASAN-ROKEM, Galit (2010): "Proverbs as cultural capital: a structural and functional analysis with special reference to Judeo-Persian and Georgian Jewish examples" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 29-40. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- HAVLIN, Tetiana (2012): "Socio-cultural changes of the female and male representations in the German proverbial and anti-proverbial contexts" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 295-309. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- HERDADE LUCAS, Margarida (2013). Véxase PORTELA, Miguel (2013).
- HOA, Bui Viet (2011): "Proverbs in the Kalevala and in descendant of Mon man" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 61-71. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hristzalina (2008): "Print dictionaries and collections of proverbs versus a multilingual proverb database" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium*

- on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 187-196. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009a): ““A proverb comes not from nothing”: on the origin of Bulgarian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 238-246. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- Véxase ALEKSA VARGA, Melita (2009).
- HULIN, John (2008): “Ode to a proverb” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 459-466. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2010): ““The pen is mightier than the sword” – the European Union explained through proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 442-444. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): ““Great oaks from little acorns grow” - The Portuguese explained through proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 493-498. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “The use of computer databases in proverbs research” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 400-403. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “The Japanese writing system, as learned through the proverbial card game “Iroha Karuta”” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 382-384. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- IIDA, Hidetoshi (2011): “The standardized PS lists” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 371-377. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- JEONG, Jisuk (2011): “Comparative paremiology and PS lists” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 359-371. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- JURCZYK-DUARTE, Adriana (2014): “Auto-aprendizagem de Português língua estrangeira e o papel dos provérbios no conhecimento da mentalidade portuguesa” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 157-172. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- KARPOVA, Olga (2008): “Dictionaries of Shakespeare proverbs and quotations” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 271-277. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- KATS, Pavel e LAUHAKANGAS, Outi (2010): “Proverbial databases, variety and challenges” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 110-120. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- KLÉGR, Aleš (2011): “Paradigmatic relations between English proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 157-172. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].

- / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 267-289. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): "Proverbs from a discourse function perspective" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). 5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 349-363. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- KOSSI, Eugénia (2013). Véxase COSTA PEREIRA, Pedro (2013).
- KRIKMANN, Arvo (2008): "Imaginary of proverbs: the great chain of being as the background of personificatory and depersonificatory metaphors in proverbs and elsewhere" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). 1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; e" 29-68. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): "Balto-Finnic proverb lores as a mirror of folkloric, ethnic and linguistic relationships" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). 2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 247-275. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): "Metaphor vs. joke? Figurativeness vs. funniness?" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). 3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 300-309. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "An attempt at multidimensional structural classification of American proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). 4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 231-245. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2013): "The problem of "motivating power" of proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 459-468. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- KUČERA, Karel (2011): "What exactly is "proverbial"?" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). 4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 257-267. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): "What meets the eye and the brain: punctuality, hospitality caretaker's mentality and other proverbial attributes" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). 5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 404-414. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): "Proverbs and grammar: the Czech case" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 397-409. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): "Jan Ámos Komenský: a man in search of peace, wisdom – and proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). 7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 65-73. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- KUMAR, Santosh (2013): "Proverbial wisdom about persons with disabilities" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 260-272. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- LAJES, Maria Alcina (2008): "A contribution to the study of proverbs: educational context" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). 1º Colóquio Interdisciplinar sobre

- Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 208-219. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): “Contribuição para o estudo dos provérbios: contexto educativo” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 219-230. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- LAMBERTINI, Vincenzo (2014): ““Os provérbios cruzados”: em busca da forma perdida. Proposta de uma categorização conceptual de provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 349-353. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- (2014): “The “crossproverbs”: in search of lost form. proposition of conceptual categorization of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 353-365. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- LAMPINEN, Nina (2008): “The Matti Kuusi international type system of proverbs in practice” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 363-373. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- LAUHAKANGAS, Outi. Véxase na epígrafe 2.1.1. SOARES, Rui João Baptista (2008), (2009), (2010), (2011), (2012), (2013) e (2014).
- LAUHAKANGAS, Outi (2008): “The functions of proverbs in social interaction” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 123-132. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “From old folk poetry to discussion on the Internet” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 37-50. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010). Véxase PAVEL, Kats (2010).
- (2011): “Discussion forums on the internet as the substratum of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 399-416. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “Personifications in proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 466-480. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013 a) “In honorem Wolfgang Mieder” en SOARES, Rui J. B. e LAUHAKANGAS, Outi (2013): *Proceedings of the Sixth Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 4th to 11th November 2012, at Tavira, Portugal.* Tavira: Tipografia Tavirense; 640-643.
- (2013 b): “Proverbs, Fragments and Modifications of Proverbs in the Most Widely Read Finnish Newspaper (The Newspaper Project)” en SOARES, Rui J. B. e LAUHAKANGAS, Outi (2013): *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings Tavira, Portugal.* Tavira: AIP-IAP; 421-440.
- (2014): “Reappraisal of some classics of paremiology” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 132-143. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].

- LEAL VILARINHO, Manuel Eduardo (2008): "Proverbs are universal" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 254-263. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): "Os provérbios são universais" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 263-271. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- LELLI, Emanuele (2014): "The Apostoloi: a family of modern paremiologists in the XVIth century (part II)" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 186-192. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- LEMGHARI, El Mustapha (2013): "On the role of proverbs and proverbial expressions such as vector of social conflicts" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 612-623. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- LINDROOS, Hilkka (2011). Véxase ČERMÁK, František (2011).
- LITOVKINA, Anna (2008): ""A proverb a day keeps boredom away": proverbs and anti-proverbs in the language classroom" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 133-145. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): "Paronomasia, homonymy and homophony in Anglo-American anti-proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 275-288. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2009): Véxase ALEKSA VARGA, Melita (2009).
- LOPES NUNES, Natália Maria (2009): "Uma mulher virtuosa, quem a poderá encontrar?" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 382-392. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2011): "Aquele que procura Deus é masculino" - a anulação do sexo no provérbio Sufi (uma aproximação com o "evangelho de Tomé" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 168-177. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- LUÍS DE CARVALHO, Sérgio (2012): "A origem histórica das expressões populares portuguesas" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 179-183. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2012): "The historical origin of Portuguese popular expressions" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 183-186. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- MAC COINNIGH, Marcas (2009): "Blason populaire in Irish proverbial expressions: categorisation and analysis" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 289-302. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- MAIA, Maria; MAIA, Manuel (2010 a): "A propósito de provérbios e lenga-lengas da Beira Transmontana. O anti clericalismo do séc. XIX e o seu reflex na cultura do séc. XX" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios*

- / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 157-160. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010 b): “About proverbs and riddles from Beira Transmontana. Anticlerical thoughts of the 19th century and their survival during the 20th c.” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). 3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 160-163. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- MAIA, Manuel (2010): Véxase MAIA, Maria (2010 a b).
- MAJDENIĆ, Valentina (2012). Véxase ALEKSA VARGA, Melita (2012).
- MANJATE, Teresa (2014): “A imagem da mulher nos provérbios moçambicanos: entre a centralidade e a periferia” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). 7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 267-278. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- MARÍN CALVARRO, Jesús (2010): “Clusters of proverbs and polyseic terms in Otello, the moor of Venice: analysis and translation” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). 3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 486-497. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- MARINOVIC, Anamarija (2009): “Visão dos homens, mulheres e crianças nos provérbios populares Sérvios e Portugueses” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). 2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 302-311. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2009): “An overview of men, women and children in popular Serbian and Portuguese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). 2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 311-322. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “No inicio era a palavra: provérbios portugueses e sérvios sobre a língua, a palavra e conceitos aproximados” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). 3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 185-195. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010): “In the beginning was the word: Portuguese and Serbian proverbs about language, word and similar concepts” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). 3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 196-207. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “Diálogo moralizador: uma análise contrastiva entre o “Diálogo de la lengua” de Juan de Valdés e o “Diálogo em louvor da nossa linguagem” de João de Barros” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). 4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 289-299. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2011): “Moralizing dialog: a contrastive analysis between “Diálogo de la lengua” de Juan de Valdés and “Diálogo em louvor da nossa linguagem” de João de Barros” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). 4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 299-307. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- MARTI SOLANO, Ramon (2010): “Proverbs in the press: from sentence-like units to word-like units” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). 3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 310-320. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2013): ““As the saying (or whatever) goes”: sayings and pseudo-sayings in the American press” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio

- Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 377-389. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- MARTINEZ, Béatrice (2009): “In the land of the laics, God is the king. Divine proverbs in France and Spain” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 323-330. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- MARTINS, António (2013): “Arte de envelhecer e diálogo entre gerações. Leitura cruzada entre provérbios bíblicos e provérbios populares algarvios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 27-43. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- MARTINS, Pedro (2009): ““Dura lex, sed lex”: reminiscências proverbiais latinas no direito português contemporâneo” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 330-338. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “O provérbio em contexto didáctico: proposta de trabalho” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 509-519. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “Da tradução do provérbio na obra de José Saramago: análise de “Ensaio sobre a cegueira” (Blindness)” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 200-210. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- MATOS, Gaspar (2008): “A task for public libraries to transmit traditional oral literature: proverbs in public libraries for teenagers and young adults” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 324-334. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): “Assim como cada qual é, assim ensina: provérbios em bibliotecas públicas para adolescentes e jovens adultos” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 334-341. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- MATSUMURA, Hisashi (2009): “Significance of proverbs in the Japanese-Portuguese dictionary (*Nippo Jisho*)” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 339-345. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “A brief history of Japanese paremiological study and problems we are facing: how can the Japanese contribute to the realization of international cooperation in proverbial studies?” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 66-75. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- MATSUMURA, Yumi (2010): “Food culture reflected in Japanese proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 381-388. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- MBANGALE, Machozi (2014): “Reflections of proverbs in popular culture Nande (R.D.Congo)” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 374-382. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- MEIRA, Maria José (2012): “A presença de provérbios japoneses em textos de Wenceslau de Moraes: relance de provérbios japoneses na escrita de Wenceslau de Moraes” en SOARES, Rui João

- Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 481-490. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- MENDONÇA, Lina (2013): ““Palavras leva-as o vento”: a recolha de provérbios no concelho de Reguengos de Monsaraz” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 304-313. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- MIANSARYAN, Anna (2009): “On some aspects of colour symbols in Spanish and English” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 346-351. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- MIEDER, Wolfgang (2008): ““New proverbs run deep”: prolegomena to a dictionary of modern Anglo-American proverb” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 69-87. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): ““I’m absolutely sure about - the Golden Rule” Barack Obama’s proverbial Audacity of Hope” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 52-71. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): ““Proverbs and poetry are like two peas in a pod”: the proverbial language of modern minipoems” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 263-289. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): ““I have a dream”: Martin Luther King’s proverbial hope for a better future” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 29-51. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): ““Beating swords into plowshares”: proverbial wisdom on war and peace” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 92-120. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “Idleness is the beginning of all philosophy: Friedrich Nietzsche’s aphoristic anti-proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 108-129. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): ““M(r)ight makes r(m)eight”: The socio-political history of a contradictory proverb pair” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 108-131. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- MIEDER, Wolfgang; GRANBOM-HERRANEN, Liisa; SOARES, Rui J G. (2013): Véxase 2.1.2. “In honorem Outi Lauhakangas” en SOARES, Rui J. B.e LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *Program of the Seventh Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, 3rd to 10th November, at Tavira, Portugal*. Lauhakangas. Tavira: Tipografía Tavirense, 2013. 86 92.
- MIERZWIŃSKA-HAJNOS, Agnieszka (2014): “Instances of conceptual blending in selected Polish and English modified proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 427-441. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- MIMOSO, Anabela (2011): “Provérbios no feminino: imagens da mulher nos séculos XVI e XVII” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 308-325. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2011): “Portraits of women in the 16th and 17th centuries” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 326-342. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- MINEIRO, Ana (2014): “Aspects of the Portuguese nautical language: the role of proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 27-38. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- MOKIENKO, Valery (2013): “The problems of Slavic paremiology: linguistical aspects” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 82-107. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “Paremiological thesaurus yesterday and today: the problems of constructing” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 83-106. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- MOLINA PLAZA, Silvia (2010). Véxase SEVILLA-MUÑOZ, Julia (2010).
- MOLNAR, Draženka; ERDELJIĆ, Dubravka (2009): “Cognitive mechanisms in creation and interpretation of proverbs: a study of Croatian and English words of wisdom” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 352-365. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- MONTARROYOS, Sylvia (2012): “Provérbios dos povos indígenas” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 499-504. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- NACISCIONE, Anita (2013): “A cognitive stylistic perspective of proverbs: a discourse-based approach” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 16-26. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.]. [<http://www.naciscione.com/resources/perspective2013.pdf>] [15.9.2014].
- NEOGI, Pratima (2013). Véxase CHOUDHURY, Sanghamitra (2013).
- NETO, Félix (2008): “The colours of love conveyed by sayings about love” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 348-355. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): “Cores do amor veiculadas por provérbios sobre o amor” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 356-362. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “Conceptualizations of forgiveness conveyed by saying about forgiveness” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 366-381. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Conceptualizations of forgiveness in proverbs among young people” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 405-414. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].

- NWACHUKWU -AGBADA, Justus O.J. (2010): "The proverb as a historical resource: the case in Igbo" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 531-544. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- O'CALLAGHAN, Kate (2010): "Local color in Uchinaguchi proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 289-299. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "Food imagery embodied by Okinawan proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 192-200. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- OPRICA, Alexandra (2014). Véxase UGARTE GARCÍA, María del Carmen (2014).
- ORÍMÓÓGUNJÉ, Oládélé Caleb (2010): "Yorùbá proverbs: an insight into the indigenous healthcare delivery system and education" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 551-559. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- OXÓSSI, Mãe Stella de (2013): "Ówe" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 471-474. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- PACZOLAY, Gyula (2008): "Literary sources of European and Far-Eastern proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 87-101. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2010): "Some decades of works on proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 13-28. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2013): "Some notes on Malan's notes on the book of proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 73-81. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- PAMIES, António (2012): "El árbol y el pez en el lenguaje figurado y la visión lingüística del mundo" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 28-41. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- PAULO, Dália (2014): ""Passo a passo se anda um bom pedaço": nas veredas do património cultural imaterial" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 13-21. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- PÉREZ ÁVILA, Elena. Véxase BORDONI, Luciana (2009).
- PIKALOVA, Viktoriya (2014): "Verbal behavior norms and tactics in the paremiological units of English and Russian linguistic cultures" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 193-203. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- PIRES, Filipe (2008): "Memorial of the Convent and sayings in the literary creativity of Saramago" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar*

- sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 467-476. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): “Memorial do Convento e os provérbios na criatividade literária de Saramago” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). 1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 476-484. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “A função da recriação proverbial em Memorial do Convento” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). 2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 393-401. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2009): “The function of proverbial recreation in Memorial of the Convent” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). 2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 401-409. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “O ano da morte de Ricardo Reis: situações cogitacionais proverbializadas” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). 3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 120-132. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2012): “O que tem de ser tem de ser e tem muita força”: pensar com provérbios em “O Ano da Morte de Ricardo Reis” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). 5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 505-517. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “Proverbalidade em “Ensaio sobre a Cegueira” de Saramago” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 337-359. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): “Proverbiality in the work “Blindness” by Saramago” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 359-381. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “Racionalização e proverbialidade em “Ensaio sobre a Lucidez” de José Saramago” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). 7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 304-325. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- (2014): “Rationalization and proverbiality in Ensaio sobre a lucidez by José Saramago” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). 7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 327-347. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- PORTELA, Miguel e HERDADE LUCAS, Margarida (2013): “José Malhoa, com a arte na alma” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 441-450. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): “José Malhoa, with art in the soul” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). 6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 450-458. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- PRĘDOTA, Stanislaw (2009): “Introductory remarks on Dutch wellerisms” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). 2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 410-420. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].

- (2010): "On the meaning of Reyer Gheurtz's Adagia (1552) for Dutch paroemiography" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 76-84. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2012): "On German equivalents of Dutch priamels" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 57-70. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2014): "Lexicographic assumptions of Afrikaans-Poolse spreekwoordeboek" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 417-426. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- QUE, Võ Xuân (2010): "Rhyme in Vietnamese proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 234-243. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "Eating and drinking in Vietnamese proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 349-359. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- QUEIROZ DA SILVA, Vladimir (2013): "O proverbial aguaceiro do sertão" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 475-492. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): "The proverbial downpour of the sertão (backlands)" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 492-509. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- RAJI-OYELADE, Aderemi (2008): "Classifying the unclassified: the challenge of postproverbality in international proverb scholarship" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 146-155. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- RAMOS, Ana Margarida (2014): "Betrayal and tradition: publications of proverbs aimed at children" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 39-50. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- RANDALL, Tony (2014): "Updating proverbs as a resource for language learning" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 367-373. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- REAL, Miguel (2012): "O provérbio – modo cultural de pensar" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 153-157. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- RODRIGUEZ MARTIN, Gustavo Adolfo (2008): "Modified proverbs in the plays of Bernard Shaw" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 386-395. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2010): "Modified biblical proverbs in the plays of Bernard Shaw" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd*

- Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 478-486. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- RODRÍGUEZ REDONDO, Ana Laura (2010). Véxase SEVILLA-MUÑOZ, Julia (2010).
- ROSA, Fernanda (2013): “Da expressão proverbial à poesia” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 239-247. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): “From proverbial expression to poetry” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 247-248. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- SABINO, Marilei (2013): ““Mudam-se os tempos, mudam-se os pensamentos”: estereótipos da mulher em provérbios de várias culturas” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 157-172. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): ““Times change, thoughts change”: the stereotyped image of woman in proverbs of several cultures” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 172-178. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- SALIBA, Charles Daniel (2012): “Maltese proverbs: a reflection of Mediterranean history and culture?” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 71-91. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- SAMPAIO SERENO, Maria Helena (2010): “José Saramago, ensinando provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 389-397. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010): “José Saramago, a proverb master” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 397-405. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- SÁNCHEZ DE REBAUDI, María Isabel (2008): “The proverbs as an intercultural element: human condition, analysis and values in class” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 498-511. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): “El proverbio como elemento intercultural en la clase de lengua: un análisis sobre la condición humana y los valores” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 512-524. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2010): “The use of proverbs, a communication vehicle with a great impact on the EAD: the place of proverbs in a world of paradigms” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 85-95. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010): “El uso de los proverbios, vehículo comunicador de gran impacto en EAD: el espacio del proverbio en un mundo paradigmático” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary*

- Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 96-106. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “The world intercultural presence in the Argentine bi-centennial anniversary: a view into the gaucho literature and sayings of the Martín Fierro” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 435-459. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2011): “Presencia intercultural de dos mundos en el bicentenario Argentino: una mirada holística de la literatura Gauchesca, a partir de dichos de Martín Fierro” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 460-483. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “Holistic analysis of rural speech centered in nature, different universal replicas in which they reflect and difficulties in the idiomatic transference” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 251-266. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2012): “Análisis holístico del habla campestre centrada en la naturaleza, distintas réplicas universales en que se espejan y las dificultades de su transferencia idiomática” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 267-283. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “‘The book of moral proverbs by Alonso de Barros’ from the perspective of paremiological, creations as ethical tools” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 570-604. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “Professorship needs on the application of new educational tools for the teaching of South American paroemias” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 246-258. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- SARDELLI, Maria Antonella (2008): “‘Paremiás’ in Júan de Timoneda’s ‘Sobremesa y alivio de caminantes’ (1563): use and function” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 374-385. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “Culture and intercultural studies throughout proverbs: work in Spanish, Italian and English” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 421-438. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- SAVIN, Petronela (2011): “Dictionary of Romanian proverbs and proverbial expressions: the onomasiological field of human nourishment. Aims and methodology” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 378-389. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- SCHELLBACH-KOPRA, Ingrid (2008): “‘To travel is better than rest’ - Sami proverbs in discourse” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 165-180. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].

- SCHIPPER, Mineke (2012): ““Never marry a woman with big feet”: gendered proverbial wisdom in a global context” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 42-56. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- SEVILLA-MUÑOZ, Julia (2008): “The horse in French, Italian, Spanish and English proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 101-112. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): “El caballo en los refranes Franceses, Italianos, Españoles e Ingleses” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 113-122. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “The challenges of paremiology in the XXI century” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 439-449. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- SEVILLA-MUÑOZ, Julia; RODRÍGUEZ REDONDO, Ana Laura; MOLINA PLAZA, Silvia (2010): “English proverbs in the multilingual paremiological database” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 445-454. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- SILVA, Maria Henriqueta (2014): “Recordar ... num tempo fora de tempo ... “Os Robertos”” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 204-208. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- SOARES, Lina Maria (2010): “Novembro em Portugal: das tradições aos provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 320-326. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “Festividades cílicas cristãs: provérbios e tradições” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 222-230. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “Os santos casamenteiros na tradição portuguesa” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 329-336. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2012): “The matchmaker Saints in the Portuguese tradition” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 337-339. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “Lobos e ovelhas entre lendas e provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 510-520. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): “Wolves and sheep between legends and proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 520-524. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “Em torno do vaso de Tavira: uma leitura proverbial” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios /*

- 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 209-228. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- SOARES, Marinela C.R. (2008): "Salt memories: the proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 415-425. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): "Memórias do sal: os provérbios" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 426-437. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): "Re ... encontros com provérbios" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 449-460. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): "Provérbios e economia em tempo de crise" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 351-369. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010): "Proverbs and economy at the crisis epoch" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 370-380. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "Da mesa ao mais belo naco literário: o pão e os provérbios" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 538-547. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): "Viagem ao mundo dos ofícios ... através das expressões proverbiais" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 310-317. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): "Os provérbios na tradição marítima portuguesa" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 190-197. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): "Proverbs in the Portuguese maritime tradition" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 198-205. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): "Ao redor do Mediterrâneo: os provérbios e os sabores tradicionais" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 398-410. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- (2014): "Around the Mediterranean: the proverbs and the traditional flavors" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 410-415. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- SOARES, Rui J.B. (2008): "Mathematics, uncertainty and sayings: common principles" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 438-447. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].

- (2008): “Matemática, incerteza e ditos: princípios comuns” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 448-459. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): ““Praia baril só no barril (Tavira)”: provérbios Portugueses na caracterização toponímica” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 521-526. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Other times, other manners” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 520-531. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “A sapiência proverbial na “Didáctica Magna”” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 547-557. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “Deveres e direitos em provérbios” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 452-464. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): “A relação do homem com o Divino” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 561-568. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2014): “Identity features of Mediterranean culture: some aspects” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 460-462. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- STARK, Eija (2013): “Proverbs and the estate society in the 19th century Finland” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 329-336. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- SZERSZUNOWICZ, Joanna (2010): “Evaluation in culture-bound proverbs and proverbial expressions as a translation problem” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 222-234. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “On anthroponymic constituents of Polish and Italian proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 72-83. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2013): “On paremiological lacunae in a contrastive perspective” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 131-143. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- SZPILA, Grzegorz (2008): “Micro- and macrofunctions of proverbs in literature” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings*. Tavira: AIP-IAP; 248-254. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- TRULSSON, Anders (2013): “Who uses proverbs?” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary*

- Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 249-259. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- UGARTE GARCÍA, María del Carmen (2008): “Two different experiences, relating proverbs, among scholars (aged 6-12), in two different rural schools in Burgos (Spain)” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 285-296. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): ““Y yo La Horra, galán”: a virtual community remembers their proverbs on the internet” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 462-473. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Who teaches proverbs to our children?” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 243-250. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “The role of proverbs in Miguel Delibes’ novel: Five hours with Mario” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 390-399. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): “Proverbs and folk elements in the Spanish revolution” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 417-427. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- UGARTE GARCÍA, María del Carmen; OPRICA, Alexandra (2014): “The wine in the Mediterranean culture. An approach through proverbs” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 383-397. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- VAZ DUARTE, Helena (2008): “The ways how traditional/popular/oral/literature cross José Saramago’s narrative production: tradition and modernity” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 396-406. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2008): “Tradição e modernidade: a presença de provérbios nos romances de José Saramago” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 406-415. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- VEGA, Mária (2008): “Anglosaxon proverbs as an interdisciplinar link at university levels” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2008). *1º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP07 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 309-317. [ISBN 978-989-96592-1-6; 534 páxs.].
- (2009): “Proverbs sourced in spells, incantations, charms, and curses in Scots-Gaelic” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 474-481. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): “Proverbs, refrains, and sayings on “Sound Counsel”” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 340-351. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): “Mair weet, mair weey, waur wedder, waur wedder” en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th*

- Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 508-514. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- VODOPIJA, Irena (2012). Véxase ALEKSA VARGA, Melita (2012).
- VOOLAID, Piret (2011): "Why is the floor squeaking? Because the wiser one gives in. On relations between Estonian conundrums and paremiology" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 245-257. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2012): "“An empty wall is an ugly wall”: on paremiological features in the public space of Tartu" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 364-376. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].
- (2013): "On paremiological findings in the Estonian daily newspaper “postimees” (The Newspaper Project)" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 291-303. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- VRAJITORU, Ana (2009): "Definite / indefinite article in Portuguese and Romanian proverbs, phrases and expression" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2009). *2º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 2nd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP08 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 482-493. [ISBN 978-989-96592-2-3; 550 páxs.].
- (2010): "Provérbios na literatura: o universo dos provérbios em “Quando tudo se desmorona”, de Chinua Achebe" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 163-174. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2010): "Proverbs in literature: the use of proverbs in Chinua Achebe's “Things fall apart”" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2010). *3º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP09 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 174-184. [ISBN 978-989-96592-0-9; 574 páxs.].
- (2011): "Reflexões sobre amizade em provérbios" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 141-155. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2011): "Reflections on friendship in proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2011). *4º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 4th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP10 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 155-168. [ISBN 978-989-96592-6-1; 582 páxs.].
- (2013): "O tema da morte nalguns mitos, lendas e provérbios" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 525-533. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- (2013): "Death as a motif in myths, legends and proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2013). *6º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 6th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP12 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 533-541. [ISBN 978-989-96592-9-2; 650 páxs.].
- ZELLEM, Edward (2014): "Crowdsourcing Afghan proverbs: exploring the paremiological minimum using 21st century social media"; en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2014). *7º Colóquio Interdisciplinar sobre Provérbios / 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP13 Proceedings.* Tavira: AIP-IAP; 232-237. [ISBN 978-989-986865-1-9; 490 páxs.].
- ZHUKOV, Konstantin (2012): "Verbalization of concept of “friendship” in Russian, Swedish and English proverbs" en SOARES, Rui João Baptista; LAUHAKANGAS, Outi (eds.) (2012). *5º Colóquio*

Interdisciplinar sobre Proverbios / 5th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs: Actas ICP11 Proceedings. Tavira: AIP-IAP; 218-229. [ISBN 978-989-96592-7-8; 550 páxs.].

2.2. EUOPHRAS: Congresos e publicacións

2.2.1. EUOPHRAS 2014 ‘La phraséologie: ressources, descriptions et traitements informatiques. 10-12.9.2014. Dirixido por Salah Mejri. Este foi oitavo congreso de EUOPHRAS tras Uppsala 2000, Loccum 2002, Basel 2004, Veszprém 2006, Helsinki 2008, Granada 2010 e Maribor 2012. Con ocasión deste oitavo Congreso de Paris 2014, EUOPHRAS elixiu unha nova Xunta Directiva, para o período 2014-2016: Kathrin Steyer (presidenta), Dmitrij Dobrovolskij (vicepresidente), Natalia Filatkina (tesoureira), Harald Burger (presidente de honra), Annelies Häcki Buhofer, Vida Jesenšek, Salah Mejri e Carmen Mellado Blanco (vogais). Na dirección do *Yearbook of Phraseology* Jean-Pierre Colson relevou a Koenraad Kuiper. Os vindeiros Congresos serán 2015 en Málaga (dirixido por Gloria Corpas Pastor) do que ofrecemos máis información na epígrafe seguinte 2.2.2.; e o congreso do 2016 será en Trier, dirixido por Natalia Filatkina, verbo das expresións poliléxicas/secuencias idiomáticas no sistema lingüístico e uso, centrándose nos conceptos paralelos na teoría da fraseoloxía. Acordouse tamén que o de 2018 se celebre en Białystok (Polonia), baixo a dirección de Joanna Szerszunowicz.

Eis agora as comunicacións e conferencias do Congreso de Paris 2014

- ABUSERIDZE, A.: Die Körperteile des Menschen als der fruchtbarste Herkunftsreich der Phraseologismen.
- AHMAD, A.: In-depth study of the paremiological units in Islamic and Christian Religions with some contemporary interpretations in their translations.
- ALESSANDRO, A.: Las interrelaciones entre signos no verbales y código lingüístico en los usos y valores de las unidades fraseológicas en el marco de la traducción filmica.
- ALVARADO ORTEGA, M.-B: La independencia en las fórmulas rutinarias.
- ANQUETIL, S. e LEGALLOIS, D.: La phraséologie de l'idéologie.
- ANTOLI MARTINEZ, J.: Estudio de la fraseología diacrónica a partir de corpus.
- APARICIDAS MARQUES, E.: É aí que o bicho pega: el estereotipo animal en locuciones brasileñas, españolas y francesas formadas por zoónimos.
- ARBOE, T.: Idioms (metaphors) from the 19 th century until today in West Denmark.
- AUTELLI, E.: The Italian-German Collocations Dictionary “Kollokationen Italienisch-Deutsch”: its structure, innovative aspects and possible application methods in class.
- AYUPOVA, R. e SAKHIBULLINA, K.: Phraseological and Paremiological units with Ornytonym Components in the English, Russian and Tatar Languages.
- BALSLIEMKE, P.: Gedankenlose Z eit – gedankenlose Sprache? Viele Sprichwörter.
- BARAN, A.: Compounds as Phraseological Units.
- BEN AMOR BEN HAMIDA, T.: La terminologie phraséologique: le cas du défigement.
- BERGEROVÁ, H.: Deutsch-tschechische Phraseographie zu Beginn des 21. Jahrhunderts: Wirklichkeit und Wunschvorstellungen.
- BERTHEMET, E.: Dictionaries: the didactic dimension.
- BIBER, H.: “In these great times”. A corpus based analysis of the phraseology of the first Worl War as registered by Karl Kraus.
- BIBIRI, A.D.: Intonational structure of some idioms in Romanian in AMPER-ROM.
- BOCK, B.: Bedeutungswandel–Möglichkeiten der Darstellung in einer Datenbank mit Sprichwörtern und anderen Kleintexten.
- BOUALI, M.: Adjectivaux et adverbiaux: cas d'am ivalence d'emplois.
- BUERKI, A.: Approaches to Formulaic Language as a Universal Phenomenon.
- BUVET, P.-A.: Collocation et expression de l'identité.

- CAVALA, C. e SORBA, J.: Étude diachronique du figement: collocations verbo-nominales.
- CHEKIR, A.: Phraséologismes et traduction en arabe: pour un dictionnaire électronique bilingue des calques.
- CHEN, L.: Bildlichkeit in Werbeanzeigen der Versicherungsbranche und in Phrasemen zur "Sicherheit" am Beispiel des Deutschen und des Chinesischen.
- CORPAS PASTOR, G. e KOVALEVA, A.: Idioms of colour in Spanish and Russian: a corpus-based study.
- CSEREP, A.: Idiom variation and decomposability: what is the relationship?
- CUADRADO R EY, A.-R.: Las construcciones verbales comparativas diatópicas argentinas/españolas.
- DERHUN, T.: Fusion of meaning and structure in English idioms: construction grammar perspective.
- DIADECHKO, L. e NABEREZHNEVA, T.: The Multi-Lingual Dictionary of Shakespeare's Winged Words.
- DIOUSSÉ, G.-V.: Analyse sémantico - syntaxique de quelques locutions verbales du wolof.
- DJACHY, K.: L'aspect pragmatique de la phraséologie littéraire en français et en géorgien.
- DOBROVOLSKIJ, D.: Correlation between idiom frequency and its stylistic properties: evidences from Russian.
- DRAHOTA-SZABÓ, E.: Realien - Phraseologismen als Prätexe in literarischen Texten.
- DRONOV, P.: No Laurel to Rest On: modifications of the Idiom in English, Russian, and Spanish.
- DUCARME, C.: L'exploitation de sources lexicographiques (phraséographiques) pour la description de faits phraséologiques.
- ĎURCO, P.: Computergrammatik und Kollokationsforschung.
- EISMANN, W.: Filmtitel und Phraseologie.
- FEDORYUK, A.: Functional and Pragmatic Aspects of Phraseological Intensifiers in the English Language.
- FILATKINA, N.: Analyzing Formulaic Patterns in Historical Corpora.
- FORGÁCS, T.: Zur Frage des parömischen Minimums – ein korpusbasierter Annäherungsversuch am Beispiel des Ungarischen.
- GALLEG HERNÁNDEZ, D.: Fraseografía bilingüe especializada basada en corpus. Elaboración de un diccionario contable para traductores de francés y español.
- GANAPOLSKAYA, E.: Dictionary of idioms of contemporary Russian detective as a dictionary of phraseological innovations (tasks, difficulties, solutions).
- GERÖLY, K.: Phraseologismen in der ungardeutschen Pressesprache.
- GHARIANI-BACCOUCHE, M.: Le douaa: constitution de corpus.
- GIZATOVA, G.: A nation without a language is a nation without heart.
- GONZÁLEZ REY, M.-I.: Fondements théoriques et guide pédagogique de FRASEOTEXT.
- GOSHKHETELIANI, I.: A Somatic Component of the Idiom as an Element of its Main Characteristics.
- GRZYBEK, P. e CHLOSTA, C.: Zum Neuen Jahr unter dem Pantoffel Verbal-visuelle kulturologische Analysen zu einem europäischen Phraseologismus.
- GUŁAWSKA – GAWKOWSKA, M.: Zusammenfassende Darstellung des Projektes: "Das onomasiologische phraseologische Übersetzungswörterbuch Deutsch – Polnisch".
- HAJOK, A.: Etude contrastive des modifieurs figés du polonais et du français.
- HALLSTEINSDÓTTIR E.: Gemütliche Dänen und grimmige Deutsche? Phraseologie in deutsch - dänischen Nationalstereotypen.
- HAMMER, F.: Du figement à la lexicalisation l'exemple des binômes adverbiaux en français.
- HOSNI, L.: Les slogans: sont - ils des séquences figées ? Le cas des slogans de la révolution tunisienne.
- HOWARD HAO, J.-C.: Uncovering Learners Collocation Errors with the Help of Automatic NS-NNS Corpus Comparison.
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, H.: Zur Ermittlung der Bedeutung und Gebrauchsbesonderheit von Sprichwörtern im Bulgarischen nationalen Korpus.
- HYVÄRINEN, I.: Zum gehäuften Gebrauch von phraseologischen Ungenauigkeitssignalen – Ein Beitrag zu gesprächsspezifischen Formeln im Deutschen.
- IAKUSHEVICH, M.: Phraseme und die Text - Bild – Narration.

- IBRAHIMOVA, S.: Le Structuralisme et la théorie de la phraséologie au XXesiècle.
- ISSAC, F. e GREZKA, A.: Une ressource linguistique pour ne pas “parler français comme une vache espagnole”.
- JAKI, S.: “Jetzt hat der Rabe die Federn endgültig voll”: Phraseology in TV formats on wildlife and history.
- JAKOP, N.: Potentielle phraseologische Neologismen im Text von der Entstehung bis zur Lexikalisierung.
U. VALENČIČ ARH.
- JESENŠEK, V.: Die normative Komponente des lexikographischen Beispiels in der Parömiographie.
- KAUFFER, M.: Phraséologismes et actes de langage.
- KIKVADZE, M.: The linguocultural studies of phitonimical phraseological units in Southwest (Samkhruli) Dialects.
- KIM, M.-H.: Phraseological and lexicographic treatment of compounds.
- KOPŘIVOVÁ, M. e HNÁTKOVÁ, M.: “Lemmatizing” Idioms in Czech Corpora.
- KORHONEN, J.: Phraseologie und Humor am Beispiel von Heinz Erhardt.
- KOUKI, N.: Construction prépositionnelle à base substantivale exprimant l'espace: l'exemple DANS + N. Etude contrastive français-arabe.
- KROTOVA, E.: Negation der Idiome.
- KRZYZANOWSKA, A.: Phraséologie et axiologie: l'unité polylexicale comme porteur de valeurs conditionnées par la culture.
- KUBEKOVA, J.: Comparación de dos corpus fraseológicos en los diarios italianos.
- LAGODENKO, J.: Two - sided approach to the idiom studies.
- LAJMI, D.: L'enchaînement polylexical: le cas des actualisateurs complexes de la prédication nominale.
- LAUHAKANGAS, O.: Arguments for a special status of proverbs among set phrases.
- LEGAHRISTOSKA, J.-H.: Entre balkanite et romanite: expressions phraséologiques aromaines.
- LEIVA ROJO, J.: How does the translation of phraseological units affect the overall quality of a translated text? A case study (English - Spanish).
- LIIMATAINEN, A.: Situative Routinen: Bahnhofs-und Zugansagen.
- LINNIK, L.: A Comparative Study of English and Ukrainian Motion Idioms: A Cognitive Linguistic Approach.
- LOZANO, E.: Aspectos fraseológicos del derecho civil mexicano.
- LÜHR, R.: Phraseologismen bei Friedrich Schiller.
- LUKIANOVA, E.: When red herring smells: distinguishing between idioms and compounds.
- MALÁ, J.: Kinigramme zur Verbalisierung von Emotionen. Eine korpusgestützte Analyse.
- MARCON, M.: Séquences lexico - grammaticales parémiques. Une aide linguistique pour le repérage des parémies sur corpus.
- MARTINES, J.: Expresiones temporales en catalán antiguo. Un estudio diacrónico de corpus.
- MARTÍNEZ MARTÍNEZ, C.: La importancia de la anotación de corpus para el estudio de la fraseología.
- MATTA, H.: Phraseologismen und ihr Verhältnis zu den Textsorten im Deutschen und Arabischen. Eine vergleichende Studie.
- MED, N.: “Homo piger” en la fraseología de las lenguas romances (en comparación con el ruso).
- MEJRI, A.: Le défigement dans les proverbes: un transfert d'opérateurs appropriés.
- MELLADO BLANCO, C.: Die Äquivalenzsuche als Ermittlungsmethode zur Aufdeckung und Beschreibung von Phraseologismen der Zielsprache: Die Fallstudie der Idiomatik Deutsch - Spanisch (2013).
- MENESES LERIN, L.: Modelización de la fijación para el reconocimiento automático de secuencias fijas a través de métodos automáticos.
- MESKOVA, L.: Les phrasèmes dans la chanson française contemporaine.
- MILADI, L.: A propos de l'ordre des mots dans les proverbes polonais.
- MILLER, J.: Bringing it all together: a table of terms for multiword expressions.
- MITRACHE, L.: Die Multiperspektivität der Bühnentextübersetzung. „Die Physiker“ von Friedrich Dürrenmatt in schwedischer Bearbeitung für das Königliche Dramatische Theater.

- MOGORRÓN HUERTA, P.: Les 500 constructions verbales figées les plus usuelles en espagnol actuel.
- MONTORO DEL ARCO, E.-T.: Locuciones verbales de significado metadiscursivo en español.
- MTCHEDLISHVILI, M. e AKHVLEDIANI, T.: The etymology of phraseological expressions of French and English languages.
- MÜCKEL, W.: Phraseme im primärsprachlichen Deutschunterricht.
- MURANO, M.: Idiotismes, gallicismes, locutions familières: la phraséographie bilingue franco-italienne aux 19eet 20esiècles.
- MUSSNER, M.: Documentation de la “phraséologie animale”: inventaire.
- NAVARRO BROTONS, M.-L.: Sobre la descripción sintáctica de paremias españolas y francesas en quien/quí. Antesala de la informatización aplicada a la traducción.
- NEFEDOVA, L.: Zum diskursiven Umfeld von entlehnten Phraseologismen im Deutschen und Russischen.
- NIZIOLEK, M.: L'expression de la “peur” comme un des composants essentiels du profil phraséologique dans la nouvelle fantastique du XIX e siècle.
- NOVÉNKOVA, V. N.: La desautomatización fraseológica en la obra literaria y periodística de Arturo Pérez - Reverte
- NYHOLM, M.: Translation - theoretical, Semiotic and Ontological View of Some Finnish and Swedish Somatic Phrases.
- OGUY, O. e TYMOSHCHUK, N.: Codified and modified phraseological units in the creative activity of Joseph Roth (1894-1939).
- OLEXOVÁ, N.: Verbale Wortpaare im Deutsche.
- OLZA, I.: Phraseology and Gesture in TV Debates in US and Spain.
- ORENHA OTTAIANO, A.: The Relevance Of An English Collocations E-Workbook To Brazilian Portuguese Speakers.
- ORTIZ ALVAREZ, M.-L.: Lenguaje en uso: pragmatismo de las expresiones idiomáticas y competencia fraseológica.
- OSELEC, Z.: Cultural models and motivation of idioms with the component heart in Swedish.
- OUERHANI, B.: Le traitement lexicographique des collocations en arabe moderne: problèmes terminologiques et aspects méthodologiques.
- OUESLATI, L.: Adverbiaux appropriés et propriétés aspectuelles.
- PARESHISHVILI, M.: Les phraséologies dans la presse écrite française et géorgienne.
- PARINA, I.: Kombinatorische Eigenschaften von Paarformeln im Korpus und im Wörterbuch.
- PARIZOSKA, J. e RAJH, I.: Idiom variation in English for Business – an unlevel playing field.
- PARREIRA, M.-C.: La phraséologie dans le “Dictionnaire des mots non-conventionnels du portugais brésilien”.
- PÉREZ BETTAN, A. e THEOPHANOUS, O.: Rôle du langage préfabriqué en production orale chez des apprenants de français langue étrangère.
- PFANDL, H.: Militärisch geprägte Phraseologie im Russischen (mit Vergleichsbeispielen aus dem Deutschen, Französischen und Slowenischen).
- PFEIFFER, C.: Diachronische Beobachtungen zum Phrasemgebrauch in meinungsbetonten Pressetexten.
- PIATKOWSKA, J.-I.: Transformations of Gestural Phrasems in Marina Tsvetaeva's Poetry.
- POKROVSKA, I.: Functioning of phraseological units of religious origin in newspaper and publicistic texts.
- PRAZUCH, W.: Le figement en tant que critère définitoire de la “langue de bois”.
- RAGHALLAIGH, B. Ó. e NÍ LOINGSIGH, K.: Harping on a new string: the search for Irish-language idioms.
- RAJI – OYELADE, A.: Of Radical Tongues: A Pan - African Postproverbial Database Project.
- RASOANANTENAI NA, A. e BOTOUHELY, J.-L.: La dissymétrie dans les collocations adjectivales malgaches.
- ROSENBAUM FRANKOVA, L.: Schémas métaphoriques productifs dans la phraséologie des textes économiques.

- RUIZ GURILLO, L.: Las locuciones en serio y en broma como acotadores del sentido humorístico en español.
- SABBAN A.: Genrespezifische Stereotypie und Formelhaftigkeit – am Beispiel einer archäologischen TV-Dokumentation.
- SABBAN, A.: The representation of the foreign: formulaic expression of cultural and linguistic difference in film and literature – and its translation.
- SADIKHOVA, G.: La représentation des concepts “droit–gauche” d’origine religieuse dans les expressions phraséologiques françaises, azerbaïdjanaises et russes.
- SALGADO GARCÍA, I.: El estudio de la fraseología en la lengua latina clásica: propuestas teóricas y metodológicas.
- SÁNCHEZ, E.: CIMTAC: Explotación de un corpus diacrónico para el estudio de la fraseología.
- SANZ VILLAR, Z.: A corpus-based analysis of the translation of somatic phraseological units from German into Basque.
- SCHOWALTER, C.: Und ewig lockt das Schnäppchen... Aktuelle Phraseologismen und ihre Bildfelder als Spiegel kultureller Identität oder Diversifikation. Eine kontrastive Studie zur internationalen Presseberichterstattung.
- SCHULZE, F.: Faust sucht Fresse – Interesse? – Ein phraseologischer Blick auf das Sprachhandlungsmuster DROHEN.
- ŠICHOVÁ, K.: Geschlechtsspezifk und somatische Phraseme.
- SIORIDZE, M.: Les connotations culturelles des expressions idiomatiques impliquant les parties du corps.
- SMITH, A.: Actes de langage stéréotypés (ALS) en lexicographie bilingue: entre figement et mouvement.
- SOLANO RODRÍGUEZ, Mª-A.: Les pragmatèmes phraséologiques du français en contexte d’enseignement/apprentissage espagnol: rôle des cartes mentales.
- STAMBOLISHVILI, N.: Kollokationen als spezifische Elemente einer Sprache und Kultur.
- STANTCHEVA, D.: Phraseologie sehen: Zur Visualisierung von Phraseologismen im DaF – Unterricht.
- STAVTSEVA, A.: Transformation of phraseological units in Dan Brown’s works.
- STEYER, K.: Korpusbasierte Mehrwortlexikografie – Stand der Dinge und Perspektiven.
- STOEVA-HOLM, D.: In allen vier Ecken soll Freundschaft drin stecken. Funktionalisierung von Versen und Routineformeln für eine Beziehungskultur im 20.
- STROHSCHEN, C.; ALESSANDRO, A.; ZAMORA, P.; SOLANO, M.-A.; SÁNCHEZ, C.; MARTÍNEZ, F.-M.e BELCHÍ, E.: Phraseopedia: una base de datos wiki multilingüe como herramienta de la enseñanza y el aprendizaje de unidades fraseológicas.
- STUMPF, S.: Unikalia im Kontext der Korpusanalyse.
- SUKHOVII, O.: The European monetary system in Ukrainian paremias.
- SUL, M.: Phraséodidactique et compétences phraséologiques: recherches, analyse et bilan des résultats.
- SUMIYOSHI, M.: Phrases and their emancipation from part-of-speech rules.
- SURGULADZE, N.: La possibilité fonctionnelle des unités phraséologiques dans le discours politique (sur la base des matériaux français et géorgien).
- SVENSSON, M.-H.: Un temps à ne pas mettre un chien dehors – examen du degré de figement de quelques expressions verbales.
- SZERSZUNOWICZ, J.: Economic phenomena in the phraseology of the modern Polish language: linguo-cultural aspects in a cross-linguistic perspective.
- SZILÁGYI-KÓSA, A.: Zu der Frage der Übersetzung von Phraseologismen – Eine empirische Untersuchung (Deutsch - Ungarisch).
- SZPILA, G.: Polish Paremic Demotivators: Tradition in an Internet Genre.
- TABUASHVILI, L.: L’étude comparatiste des phraséologies gastronomiques françaises et géorgiennes.
- TALAVIRA, N.: English prepositional articleless phrases as constructions.
- TIMOFEEVA, L.: Larvas que crían malvas y otras especies fraseológicas. Un estudio sobre el componente de imagen.
- TORLAKOVA, L.: Body - Part Phrasemes in Recent Arabic Political Rhetoric: Hand, Finger and Fist.

- TUTIN, A. e ALAISE, A. F.: Expressions polylexicales dans le discours scientifique: une base de données lexicales basée sur corpus.
- TWARDZISZ, P.: The phraseologisation of a specialist lexicon. A case of the phrase E/eastern Europe..
- UGARTE GARCÍA, M.: Búsqueda de material paremiológico en la hemeroteca digital de la Biblioteca Nacional de España.
- VARGA, M.-A.: Kroatische Sprichwörter im Test.
- VIGUIER, M.-H.: Zur Aktiv/Passiv-Deutung deverbaler Nomina in und außerhalb von Funktionsverbgefügen—Überlegungen am Beispiel des Deutschen.
- VLADIMIROVNA SABIROVA, L. e SABIROVA, L.-A.: The figurative nomination of idioms in the sociolect of playing cards.
- WOJCIECHOWSKA, S.: Decomposable and modifiable nature of body part idioms: Corpus-based findings vs. lexicographic representation.
- XATARÀ, C.: La parasyonymie des expressions idiomatiques et ses implications dans la traduction.
- YAICHE, S.; BASSANO, D.; KAIL, M. e MEJRI, S.: Traitement des expressions figées par des locuteurs natifs et non natifs au cours d'une tâche de mémorisation.
- ZAHARIEVA, R. e KALDIEVA-ZAHARIEVA, S.: Figement et variabilité en phraséologie.
- ZINAIDA, F.: Phraseologismen als Mittel für die Objektivierung ökologischer Phänomene.
- ZRIGUE, A.: Le fonctionnement prédictif des locutions proverbiales.
- ZUCCHI, A.-M. T.: Specification in lexicographic expressions: guidance in translating phrases.
- ZYKOVA, I.-V.: Phraseological images in discourse: on some strategies of their modification.

2.2.2. EUROPHRAS 2015 Málaga. Dirixido por Gloria Corpus Pastor.

<http://www.europhras2015.eu/>

A Sociedade Europea de Fraseoloxía (EUROPHRAS) ten en marcha o seu Congreso de 2015 (29.6 – 1.7) na histórica e cosmopolita cidade de Málaga. Conxuntamente con EUROPHRAS 2015 terá lugar (1-2.7) o segundo Taller de “Unidades multi-palabra en Traducción Automática e Tecnoloxía de Tradución” (Workshop on “Multi-word Units in Machine Translation and Translation Technology”) (MUMTTT2015).

O título do Congreso de 2015 é *Aproximacións á fraseoloxía, informatizadas e baseadas en córpora. Perspectivas monolingües e multilingües. Computerised and Corpus-based Approaches to Phraseology: Monolingual and Multilingual Perspectives*. Este Congreso estará centrado na tecnoloxía aplicada á fraseoloxía, co obxectivo de dar a coñecer os métodos computacionais e baseados en córpora más recentes e más avanzados nesta especialidade, impulsando así a innovación no campo da fraseoloxía multilingüe e da tradución.

O Congreso, centrado na fraseoloxía baseada en córpora, busca localizar, dar a coñecer e valorar os métodos existentes no procesamento computacional de UF's non só para a identificación de UF's senón tamén para a clasificación, extracción, análise, tradución e representación. Aceptanse comunicacóns en inglés, español, alemán ou francés (para o Workshop só en inglés). Para prazos, formatos e outros asuntos véxase <http://www.europhras2015.eu/presentation>. Contacto: secretaria@lamardeventos.com + 34 952003669

2.3. Outros Congresos, Xornadas ou Asembleas do ano 2014

2.3.1. PHRASIS. Verona 20-21.2.1014. A Asociación PHRASIS presentouse no 2014 coas súas *Primeras Jornadas sobre fraseología y paremiología* nos seus aspectos estruturais, contrastivos, tradutolóxicos e lexicográficos. O lema das Xornadas era “*Paese che vai, usanza che trovi*”. Na organización Carmen Navarro, Elena Dal Maso, Fernando Martínez de Carnero, Luisa Messina Fajardo e Rosa Rodríguez. Entre os asistentes Cristina Cacciari (Modena), Dmitrij Dobrovolskij

(Moscova), Carmen Mellado Blanco (Santiago de Compostela), Stefania Nuccorini (Roma 3) e Antonio Pamies Bertrán (Granada).

2.3.2. PARSEME: Frankfurt 8-10.9.2014. / Malta 19-20.3.2015. PARSEME é unha rede científica centrada na análise sintáctica de expresións multilexicais. A 3ª Asemblea Xeral de PARSEME coordinada por Manfred Sailer e Gert Webelhuth tivo lugar en Frankfurt (8-10.9.2014), aínda que inicialmente estaba fixada en Haifa (Israel). [<http://typo.uni-konstanz.de/parseme/index.php/event/meetings/95-frankfurt-workshop-on-mwes-8-9-september-2014-frankfurt-germany-relocated-from-haifa>]. A cuarta asemblea xeral de PARSEME terá lugar do 19-20.3.2015 en Malta, coordinada por Mike Rosner. A quinta asemblea xeral de PARSEME será no outono de 2015 na Alexandru Ioan Cuza University en Iași (Romanía) organizada por Corina Forascu

2.3.3. V Coloquio Lucentino. Alacant 28-30.10.2014. Fraseología, Variaciones, Diatopía y Traducción Do 28-30.10.2014 tivo lugar xa o *V Coloquio Lucentino. Fraseología, Variaciones, Diatopía y Traducción*. Universidad de Alicante. Este Congreso convocabía a reflexionar sobre as variacións xeográficas nos grandes espazos lingüísticos (francofonía, hispanofonía, arabofonía, anglofonía, etc.); as variacións sociais (de rexistros, sociolectos e fórmulas eufemísticas); as individuais que marcan o idiolecto de cada escritor; as propias das xergas e das linguas de especialidade; e as variacións pragmáticas. Esperábanse estudos teóricos pero tamén experiencias de xestión de bases de datos de variantes. Axiña se publicarán as actas.

2.3.4. Outros encontros fraseológicos no ano 2014. Wrocław 25-27. 9.2014. Phrasenstrukturen und -interpretationen im Gebrauch. Basel. 13-15.10.2014. Multi-word-units. Collocations in Language. Use & Lexicography. Nancy 11-12.12.2014. Approches théoriques et empiriques en phraséologie.

2.4. Outros Congresos, Xornadas ou Asembleas para o ano 2015

Ademais do Congreso de EUROPHRAS que terá lugar en Málaga (e do que xa demos información en 2.2.2.), chegou a esta revista comunicación dos seguintes:

2.4.1. XX Congreso da Asociación Alemana de Hispanistas (Heidelberg, 18-22.3. 2015). Para marzo de 2015 en Heidelberg anúnciase o vixésimo Congreso da Asociación Alemana de Hispanistas que na súa sección de *Fraseología y discurso repetido: de como el lenguaje innova sobre la tradición* estará coordinado por Katrin Berty (Universität Heidelberg), Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela) e Inés Olza (Universidad de Navarra). Acólense ponencias verbo da pragmática e comunicación intercultural; estudos estilísticos e literarios; estudos de comunicación e persuasión; estudos lexicográficos. Máis información no web [http://www.uni-heidelberg.de/fakultaeten/neuphil/iaask/sued/iaz/20ht/sektionen/37_es.html].

2.4.2. PARSEME. Malta + Iași (Romanía). Tamén, e como queda dito (2.3.2.), está anunciada a cuarta asemblea xeral de PARSEME do 19-20.3.2015 en Malta, coordinada por Mike Rosner. A quinta asemblea xeral de PARSEME será no outono de 2015 na Alexandru Ioan Cuza University en Iași (Romanía) organizada por Corina Forascu

2.4.3. PHRASIS. Cagliari 17-18.9.2015. Co lema *Fraseología e paremiología. Passato, presente e futuro* a Asociación PHRASIS convoca as súas II Xornadas de Estudios Internacionais, que continúan as primeiras de Verona 2014. Admiten comunicacións en italiano, portugués, español, catalán, francés, inglés e alemán. O sitio é [<http://www.phrasis.it/cagliari2015>]. Pero pódese ver máis información en [<http://www.phrasis.it/wp-content/uploads/2014/12/Chiamata-in-inglese.pdf>].

3. Recursos

3.1. Paremia e o Refranero Multilingüe. A Asociación Cultural Independiente Paremia, editora da revista española *Paremia* e do *Refranero Multilingüe*, que ten un enlace propio en <http://www.paremia.org/>, acaba de anunciar que a revista *Paremia* xa se pode consultar na páxina web do Instituto Cervantes no seguinte enlace <http://cvc.cervantes.es/lengua/paremia/>. Parece ser que ese será o seu enlace definitivo, aínda que o actual seguirá activo algúin tempo máis. A súa base de datos *Refranero Multilingüe* xa estaba disponible nese sitio [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>] e foi consultada, por exemplo, no artigo sobre o P. Sarmiento que se publica neste número: ofrece correspondencias noutras linguas (ata 13 diferentes), tradución literal, posibles variantes, sinónimos e antónimos).

3.2. ParemioRom. Como se explica e exemplifica neste mesmo número da revista (pp. 17-37) no artigo de Xosé Afonso Álvarez Pérez, na súa epígrafe 3 *ParemioRom* definease como “Paremiología romance: refranes meteorológicos y territorio”. É un proxecto de paremioloxía europea, centrado nas linguas romances pero coa peculiaridade da xeolocalización das paremias e coa correspondente cartografía, co que aproveita a experiencia atesourada na creación de BADARE (*Base de datos sobre refranes del calendario y meteorológicos en la Romania*) pero introducindo importantes innovacións técnicas.

3.3. Paremiología catalana –<https://refranywordpress.com>. A páxina *Paremiología catalana – www.refrany.com. Refranys, dites, frases fètes, proverbis... Una mica de tot*, creada e sostida por Víctor Pamies, vaise consolidando como unha iniciativa polivalente centrada na fraseoloxía e paremioloxía catalá. Unha das novedades que inclúe actualmente son os ditos e os refráns tópicos debidamente xeolocalizados. [https://www.google.com/maps/d/viewer?ll=40.329796,1.647949&lr=lang_ca&ie=UTF8&msa=0&spn=6.681542,14.150391&z=6&hl=ca&mid=zzzHBYZ48I.s.kxogvTShNgj8] ou en [<http://topica.dites.cat/>]. **Paremiología catalá más usual.** Outro enfoque tamén na Rede é o da frecuencia. *Els refranys més usuais de la llengua catalana* está promovido por Joan Fontana, José Enrique Gargallo e Víctor Pamies e ofrécese en <http://www.refranysmesusuals.cat/>

4. Proxectos de investigación

4.1. Combinaciones fraseológicas del alemán de estructura [prep. + sust.]: patrones sintagmáticos, descripción lexicográfica y correspondencias en español (FFI2013-45769-P). Carmen Mellado Blanco (da USC) dirixe este proxecto plurianual de I+D para crear unha plataforma en liña con (1) combinacións fraseológicas de estrutura [Prep. + Sust.] en alemán e as súas correspondencias en español, (2) patróns sintagmáticos destas estruturas en ambos idiomas, en colaboración con K. Steyer do “Institut für Deutsche Sprache” IDS (Mannheim). Os binomios fraseológicos [Prep. + Sust.] extraeranse do macrocórpora do alemán ReDeKo (6.100 millóns de palabras) e analizaranse con COSMAS II (“Corpus Search, Management and Analysis System”), os dous do IDS. Os datos de frecuencia resultantes das buscas de coocorrelación [Prep. + Sust.] analizaranse lingüisticamente para determinar se os binomios extraídos son ou non son “usuelle Wortverbindungen”/“combinacións fraseológicas”. Para elo, non é suficiente un alto grao de coocorrelación ou restricción combinatoria entre preposición e substantivo, senón que cómpre que o seu significado non sexa sumativo. Por este motivo, para poder formular unha defición das unidades seleccionadas acorde co seu uso, sométense as combinacións fraseológicas a unha segunda análise por medio da ferramenta “UWV-Analysemmodell”, para identificar posibles patróns sintagmáticos onde se inserta el binomio fraseológico (segundo obxectivo do proxecto). As estruturas nominadas a “patróns sintagmáticos” serán analizadas

lingüisticamente para formular o seu significado, atendendo en especial ás implicaturas e valor ilocutivo que revelan en contexto.

A análise modular dos binomios [Prep. + Subs.] abrangue: (1) o nivel de gramaticalización da preposición, (2) o grao de lexicalización do substantivo e a cohesión entre ambos de acordo con probas de inserción de adjetivos, (3) a posibilidade de aparición do artigo en lugar do artigo cero, (4) a intercambiabilidade entre as combinacións fraseolóxicas e os seus eventuais sinónimos monolexémáticos, (5) a análise paradigmática dos slot componentes dos patróns sintagmáticos, coa fin de abstraer posibles campos semánticos ou valores pragmáticos de ditos slots.

Outro obxectivo do proxecto é ofrecer as correspondencias en español tanto dos binomios fraseolóxicos coma dos patróns sintagmáticos que estes poidan xerar. As correspondencias ofréncense sempre a partir de usos prototípicos dos lemas alemáns, e utilizan o CREA e mailo Corpus del Español de M. Davies para detectar coocorrenzas e para a descripción lingüística de posibles patróns sintagmáticos das combinacións fraseolóxicas lematizadas. Os resultados da investigación fraseolólica e lexicográfica do par de linguas alemán-español, relevantes para a adquisición destas linguas, publicaranse na plataforma en línia en <http://wvonline.ids-mannheim.de/> do Institut für Deutsche Sprache.

4.2. Widespread Idioms in Europe and Beyond. O proxecto “Widespread Idioms in Europe and Beyond”, dirixido por Elisabeth Piirainen como coñecen tódolos lectores desta revista, é unha especie da atlas fraseolóxico europeo (e máis aló) que analiza locucións de distintas linguas que comparten a mesma estrutura léxica e semántica. A directora do proxecto anuncia para o ano 2015 o *Lexicon of Common Figurative Units: Widespread Idioms in Europe and Beyond, Volume II*. Este segundo volume, ademais de avanzar na cartografía fraseolólica do que nos é común nesta parte do planeta, incorpora seis novas linguas, das que dúas son latinas (mirandés e friulano); dúas eslavas (baixo sorbio e montenegrino); unha de Turquía (bashkir) e unha asiática (hindi). É ben sabido que este proxecto abrangue ata o momento unhas 90 linguas, a maioría faladas en Europa. Dende Galicia colabórarse con este magnífico proxecto, achegando locucións en galego. Véxase máis información en: <http://www.widespread-idioms.uni-trier.de>.

5. Fraseografía espontánea.

As 1054 referencias bibliográficas que recolle esta sección demostran que Fraseoloxía e Paremioloxía teñen hoxe unha velocidade de cruceiro importante. Pero os 6.800 millóns de seres humanos falamos 7.106 linguas segundo *Ethnologue* (<http://www.ethnologue.com/world>) e do 95% destas linguas non consta nin que se estea recollendo o corpus nin que se estea facendo estudo ningún. Quere isto dicir que a maior parte do tesouro fraseolóxico e paremiolóxico mundial está en perigo e que o monumental arquivo paremiolóxico mundial de Wolfgang Mieder é unha excepción exemplar e providencial pero probablemente é a punta do iceberg. Mais, áinda nas privilexiadas linguas con estudos (maioritariamente linguas de Estado), moitos falantes teñen a certeza de que áinda non pasaron ó papel moitas locucións, fórmulas e paremias que eles usan e coas que se senten moi directamente identificados. Por iso existe outro tipo de fraseografía e paremiografía espontánea e individual que hoxe aproveita a gratuidade da internet. Desta iniciativa providencial e necesaria queremos destacar (ademais do que aparece na nosa sección de Recadádivas) tres exemplos: dous de Galicia e un das Illas Canarias.

5.1. Fraseoloxía en *ogalego.eu*. Esta páxina, creada por dous catedráticos de galego (Anxo González Guerra e Vitoria Ogando Valcárcel), é probablemente o viveiro máis utilizado por profesores e estudiantes de lingua galega, porque ofrece un rico e variado arsenal de exercicios de

todo tipo e estrutura para o perfeccionamento na lingua galega. Pero esta páxina ten unha especial sensibilidade coa materia fraseolóxica, porque non só contén exercicios de comprensión, definición uso de fraseoloxismos e paremias, [http://www.ogalego.eu/exercicios_de_lingua/exercicios/frases.htm#1] senón que ademais ten unha sección activa (*Así falan en Trasar de Carballo* 1 e 2). O primeiro (escolma de Pilar Guerra) viu a luz nesta revista (12,2010, 289-315). O segundo, en permanente actualización (“Así falan en Trasar 2”), débese ós outros cinco membros da mesma familia gandeira que van subindo á rede as unidades que a eles lles veñen á boca, coas indispensables explicacións técnicas (de técnica agrícola e gandeira) e semánticas que para xente urbana son ouro puro. Un exemplo a seguir.

5.2. Fraseoloxía carcamana. Este sintagma pretende designa-la “fraseoloxía da Illa da Arousa” (en Galicia) asumindo con orgullo o alcume de *carcamáns* con que os de terra designaban os habitantes dunha illa (a Illa da Arousa) que hoxe é concello de seu e está unida a terra por unha longa ponte. O sitio, que está na internet dende 2009 [<http://illadearousa.blogspot.com/2009/05/xogartestos-expresion-usada-para.html>] ten unha versión ampliada en 2014: nel ofrécese algo máis de 70 fraseoloxismos nos que a maior parte dos referentes son, como é lóxico, o mar, os peixes, o marisco, os traballos, penas e alegrías dos mariñeiros, das mulleres, dos fillos desta poboación insular, situada no centro da Ría da Arousa, unha das rías más espectaculares e con maior producción de alimentos do mundo.

5.3. Decires tradicionales canarios. Humberto Pérez mantén, polo menos dende 2013, dentro do seu blog unha sección de fraseoloxía e paremiología propia das Ilhas Canarias que é moi interesante non só pola localización espacial e temporal que dá ós seus lemas senón, e sobre todo, polas ricas glosas que acompañan a cada unha das 150 unidades, como pode verse nestas: *A esa no se le quema el tostadero. A lengua ligera, tijera. ¿A usted quién te ha dado vela en este entierro? Al burro no se le ven las mataduras mientras no se le quita la albarda. ¡Amargos chochos! Amasa, boba, que el horno adoba.* O enlace é este: <http://decirestradicionalescanarios.blogspot.com.es>.

**Balance
Outcome**

1. Índices de Cadernos de Fraseoloxía Galega 1, 2000 – 16, 2014

1.1. Índices alfabeticos de artigos

- ACUÑA, Ana (2006): “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxia. Novas achegas” en *CFG* 8, 2006, 13-27.
- AGUILAR RUIZ, Manuel José (2011): “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: *Los refranes que dicen las viejas tras el fuego*” en *CFG* 13, 2011, 17- 48.
- ALONSO RAMOS, Margarita (2006): “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións” en *CFG* 8, 2006, 29-43.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas” en *CFG* 4, 2003, 9-34.
- (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en *CFG* 7, 2005, 13-40.
- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2014): “Carapucho no Farelo, auga no pelo: a xeografía dos refráns meteorolóxicos romances” en *CFG* 16, 2014; 19-40.
- ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas” en *CFG* 10, 2008, 15-33.
- ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)” en *CFG* 9, 2007, 13-30.
- (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)” en *CFG* 9, 2007, 13-30.
- AUGUSTO, Mª Celeste (2012): “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘sabedoría’?” en *CFG* 14, 2012, 21-42.
- BALÁZS, Géza (2010): “Panorama da fraseoloxía húngara” en *CFG* 12, 2010, 17-28.
- BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela (2005): “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación” en *CFG* 7, 2005, 41-53.
- BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico” en *CFG* 8, 2006, 45-94.
- BÁRDOSI, Vilmos (2009): “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán” en *CFG* 11, 2009, 17-48.
- (2010): “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna” en *CFG* 12, 2010, 29-39.
- BEVILACQUA, Cleci Regina (2013): “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)” en *CFG* 15, 2013; 17-32.
- BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly (2009): “A fraseoloxía moncadiana, 1” en *CFG* 11, 2009, 49-64.
- (2012): “A fraseoloxía moncadiana, 2” en *CFG* 14, 2012, 43-62.
- BLANCO ESCODA, Xavier (2006): “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?” en *CFG* 8, 2006, 95-110.
- BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka (2009): “Os somatismos más frecuentes na fraseoloxía portuguesa” en *CFG* 11, 2009, 65-79.
- BRUMME, Jenny (2008): “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constitutínte a partir da perspectiva histórica” en *CFG* 10, 2008, 35-53.
- BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en *CFG* 14, 2012, 63-82.

- BUJÁN OTERO, Patricia (2012): “Pataqueiras e ‘Radieschen’: fraseoloxía da morte en alemán e galego” en *CFG* 14, 2012, 83-98.
- CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor (2010): “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuita: *De Luns a Venres*” en *CFG* 12, 2010, 41-68.
- CARBONELL BASSET, Delfín (2005): “O clixé e a fraseoloxía tópica española” en *CFG* 7, 2005, 55-73.
- CATALÀ GUITART, Dolors (2004): “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán” en *CFG* 6, 2004, 11-26.
- (2008): “Elementos de descripción dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario” en *CFG* 10, 2008, 55-65.
- CHACOTO, Lucilia (2007): “A sintaxe dos proverbios. As estruturas *quem / quien* en portugués e español” en *CFG* 9, 2007, 31-53.
- CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve (2013): “Achega fraseoloxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego” en *CFG* 15, 2013; 33-133.
- CONCA, María (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura” en *CFG* 7, 2005, 75-89.
- CONDE TARRIÓN, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en *CFG* 6, 2004, 27-56.
- CORPAS PASTOR, Gloria e KOVALEVA, Anastasia (2014): “Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus: *en negro* e os seus equivalentes de tradución ao ruso” en *CFG* 16, 2014; 41-59.
- CORVO SÁNCHEZ, Mª José (2008): “Dúas seccións fraseoloxicas plurilingües nos *Sprachbücher* de Juan Ángel de Zumaran” en *CFG* 10, 2008, 67-78.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2007): “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno” en *CFG* 9, 2007, 55-66.
- (2013): “Na procura do mínimo paremiológico grego” en *CFG* 15, 2013; 135-142.
- DETTRY, Florence (2011): “Do literal ó figurado: descodificación das expresións idiomáticas na clase de LE” en *CFG* 13, 2011, 49-63.
- ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura” en *CFG* 10, 2008, 79-94.
- ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación” en *CFG* 10, 2008, 95-127.
- FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva (2011): “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica” en *CFG* 13, 2011, 65-76.
- FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2014): “Perífrases verbais con valor deontico no discurso paremiológico: unha perspectiva diacrónica” en *CFG* 16, 2014; 61-92.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2004): “Explicitación e implicitación fraseoloxica. Notas galegas” en *CFG* 6, 2004, 57-80.
- (2007): “*Cando chove e dá o sol* ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?” en *CFG* 9, 2007, 67-94.
- (2010): “Dentes e moas na fraseoloxía galega” en *CFG* 12, 2010, 69-126.
- (2011): “Álvaro Cunqueiro e a paremiología” en *CFG* 13, 2011, 77-111.
- (2013): “*Ser ~ parecer ~ facerse de Angrois*. Relacións de clase e caducidade fraseoloxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza” en *CFG* 15, 2013; 143-184.
- FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Notas para unha bibliografía paremiológica galega” en *CFG* 4, 2003, 35-58.
- FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués” en *CFG* 11, 2009, 81-111.
- FERRO RUIBAL, Xesús; PÉREZ TRASEIRA, Beatriz; SURRIBAS DÍAZ, Noelia e VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2014): “Fraseoloxía e paremiología castelá nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en *CFG* 16, 2014; 93-180.
- FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremiología galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en *CFG* 14, 2012, 99-163.
- FIEDLER, Sabine (2010): “Fraseoloxía do Esperanto” en *CFG* 12, 2010, 127-139.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2006): “O acrónimo fraseológico” en *CFG* 8, 2006, 111-121.
- GARCÍA SALIDO, Marcos (2014): “O uso de construíños con verbos soporte en aprendices de español como lingua estranxeira e falantes nativos” en *CFG* 16, 2014; 181-198.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2007): “*Garda o teu saio para maio*. Consellos de abrigo no calendario romance de refráns” en *CFG* 9, 2007, 95-112.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descriptiva das locucións nun corpus textual galego” en *CFG* 6, 2004, 81-112.

- GONDAR PORTASANY, Marcial (2008): “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos “dicta” populares sobre o paseo e a paisaxe” en *CFG* 10, 2008, 129-161.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): “Castelán ‘a hecho’, galego ‘a eito’: dúas locucións de diferente fortuna” en *CFG* 7, 2005, 91-117.
- (2011): “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas” en *CFG* 13, 2011, 113-148.
- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada” en *CFG* 6, 2004, 113-130.
- (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as lingüas” en *CFG* 8, 2006, 123-145.
- GROBA, Fernando (2010): “A cabalo regalado non se lle mira o dente. Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en *CFG* 12, 2010, 317-372.
- (2011): “Onde hai egusas, poldros nacen. A realidade vista dende os equinos” en *CFG* 13, 2011, 149-176.
- GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun diccionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos” en *CFG* 6, 2004, 131-139.
- HEINEMANN, Axel (2007): “La langue dans la langue: O tratamento metalexicográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España” en *CFG* 9, 2007, 113-135.
- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2011): “El encuentro y desencuentro expresado a través de los fraseologismos del campo cognitivo HABLAR” en *CFG* 13, 2011, 177-190.
- HOLTZINGER, Herbert. Unikale Elemente (2012): “Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual” en *CFG* 14, 2012, 165-174.
- ÍÑESTA MENA, Eva Mª (2010): “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira” en *CFG* 12, 2010, 141-154.
- JORGE, Guilhermina (2005): “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica” en *CFG* 7, 2005, 119-133.
- KLEIN, Jean René (2006): “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)” en *CFG* 8, 2006, 147-163.
- KÓTOVA, Marina (2005): “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía” en *CFG* 7, 2005, 135-148.
- LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas” en *CFG* 10, 2008, 163-173.
- LAREO, Inés (2011): “Colocacións con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres” en *CFG* 13, 2011, 191-214.
- LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2004): “Colocacións verbais: estabilidade fraseolólica vs. combinatoria sintáctico-semántica” en *CFG* 6, 2004, 141-147.
- LASKOWSKI, Marek: Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica” en *CFG* 11, 2009, 113-138.
- LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudio dun caso” en *CFG* 15, 2013; 185-210.
- MANSILLA, Ana (2007): “A fraseoloxía da música na vida cotiá Un estudio contrastivo (alemán - español)” en *CFG* 9, 2007, 137-144.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2013): “A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolólica” en *CFG* 15, 2013; 211-236.
- MARTÍNEZ BLANCO, Xulián; VEIGA ALONSO, Serxio (2010): “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños” en *CFG* 12, 2010, 155-173.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn (2008): “Locucións e colocacións: algunas causas da coaparición dos seus formantes” en *CFG* 10, 2008, 175-188.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2003): “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro” en *CFG* 4, 2003, 59-77.
- MASIULIONYTÉ, Virginija; ŠILEIKAITÉ, Diana (2007): “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, caraxe e ruindade da fraseoloxía lituana” en *CFG* 9, 2007, 145-165.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienko a través da súa monografía ‘Fraseoloxía Eslava’ (1980/trad. 2000)” en *CFG* 6, 2004, 149-158.
- MENAKER, Angelika (2008): “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás” en *CFG* 10, 2008, 189-205.
- MILLÁN RODRÍGUEZ, Francisco Miguel. (2014): “Unha tradución ó galego da ‘Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria’ de Levin Warner (1644)” en *CFG* 16, 2014; 199-248.

- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2005): “As locucións verbais nos diccionarios” en *CFG* 7, 2005, 149-176.
- MOLINA PLAZA, Silvia (2008): “Puntos de contacto e diferencia: a traducción de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos” en *CFG* 10, 2008, 207-219.
- MONTES LÓPEZ, María (2011): “Consideracións sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudiantes galegófonos” en *CFG* 13, 2011, 215-226.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban (2012): “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo” en *CFG* 14, 2012, 175-201.
- MORVAY, Károly (2004): “Notas sobre fraseoloxía comparada” en *CFG* 6, 2004, 159-168.
 (2004): “Por unha metafraseografía peninsular” en *CFG* 6, 2004, 169-189.
 Ver BIOSCA (2009).
 Ver BIOSCA (2012).
- MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María (2005): “Notas para unha análise comparativa das nocións de ‘restrición léxica’ e ‘colocación’” en *CFG* 7, 2005, 177-190.
- NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena (2013): “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano” en *CFG* 15, 2013; 237-253.
- NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2006): “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *año/gato-dog/cat*” en *CFG* 8, 2006, 165-175.
 (2007): “Fraseoloxía comparada — hendiade en inglés e portugués” en *CFG* 9, 2007, 167-171.
- NOUESHI, Mona (2008): “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudio comparativo” en *CFG* 10, 2008, 221-238.
- NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía” en *CFG* 15, 2013; 255-268.
- ODRIOZOOLA PEREIRA, Juan Carlos (2010): “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de *ere* ‘tamén’ na lingua vasca” en *CFG* 12, 2010, 175-194.
- OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2014): “As fórmulas rutineiras españolas á luz da etoloxía humana” en *CFG* 16, 2014, 249-272.
- OLZA MORENO, Inés (2009): “*Habla, soy todo otoño*. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español” en *CFG* 11, 2009, 137-160.
 (2012): “*Fijo que este artículo te gustará*: o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na linguaxe xuvenil do español e do inglés” en *CFG* 14, 2012, 203-217.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETAÑA, José Manuel (2004): “Extracción automática de colocacións e modismos” en *CFG* 6, 2004, 191-203.
- PASTOR LARA, Alejandro (2010): “Unidades fraseológicas especializadas e traducción” en *CFG* 12, 2010, 195-208.
- PAZ ROCA, Mª Carmen (2004): “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego ‘caer’ e o correspondente inglés ‘to fall’” en *CFG* 6, 2004, 205-219.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais” en *CFG* 12, 2010, 209-232.
 (2014): “Fixación estrutural e desautomatización das locucións” en *CFG* 16, 2014, 273-301.
- PEREIRA GINET, Tomás (2005): “Fiando paremias (I): glosario paremiológico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés” en *CFG* 7, 2005, 191-223.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de méjicanismos’ de Santamaría” en *CFG* 7, 2005, 225-238.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2007): “Locucións espalladas por Europa e más alá” en *CFG* 9, 2007, 173-193.
 (2011): “Ditos espallados por Europa e más alá dela: O substrato máis antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’” en *CFG* 13, 2011, 227-246.
- QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía” en *CFG* 11, 2009, 163-171.
- RAMOS SANUDO, Ana María (2013): “Achegamento á fraseoloxía do ‘dizer’ en francés” en *CFG* 15, 2013; 269-289.
- RECIO ARIZA, Mª Ángeles (2010): “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade” en *CFG* 12, 2010, 233-245.
- RÍO CORBACHO, Pilar (2005): “O ‘refrán meteorolóxico’: estudo, comparación con outras lingua (castelán e francés) e proposta de nova denominación” en *CFG* 7, 2005, 239-260.
 (2009): “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romania” en *CFG* 11, 2009, 173-190.
 (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo” en *CFG* 13, 2011, 247-262.
- ROBLES I SABATER, Ferran (2012) “As locucións marcadoras de reformulación con ‘decir’, ‘dir’, ‘sagen’” en *CFG* 14, 2012, 219-244.

- RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en *CFG* 4, 2003, 371-387.
- RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (2013): “Sobre a marcación diafásica das locucións en español” en *CFG* 15, 2013; 291-322.
- RUIZ QUEMOUN, Fernande (2011): “O espazo da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)” en *CFG* 13, 2011, 263-277.
- SANROMÁN VILAS, Begoña (2010): “Unidades fraseolóxicas na sección de agradecementos dos escritos académicos” en *CFG* 12, 2010, 247-271.
- SARDELLI, Mª Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do mínimo paremiológico italiano” en *CFG* 11, 2009, 191-209.
- SCHEMANN, Hans (2007): “Factores modelo xeométricos describibles e non describibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego” en *CFG* 9, 2007, 195-221.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiólica” en *CFG* 6, 2004, 221-229.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. (2013): “A elaboración dun corpus paremiológico por francófonos nativos” en *CFG* 15, 2013; 323-350.
- SILVA LÓPEZ, Martina (2010): “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español” en *CFG* 12, 2010, 273-286.
- SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2004): “Aplicacións didácticas dos refráns” en *CFG* 6, 2004, 231-250.
- (2007): “Do verbo *antigo* en Johan García de Guilhade” en *CFG* 9, 2007, 223-232.
- (2009): “Folclore contístico, fraseoloxía e paremiología. Interrelacións xenésicas” en *CFG* 11, 2009, 211-227.
- SOTO ARIAS, Mª do Rosario (2003): “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego” en *CFG* 3, 2003 (vol. monográfico; 344 pp.).
- (2011): “Interaccións verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-rapaz. Contribución á fraseoloxía” en *CFG* 13, 2011, 279-297.
- (2013): “Notas para un estudo dos refráns haxicronolóxicos” en *CFG* 15, 2013; 351-374.
- STROHSCHEN, Carola (2013): “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira” en *CFG* 15, 2013; 375-396.
- TIMOFEEVA, Larissa (2013): “Frasedidáctica: a fraseoloxía para a didáctica” en *CFG* 15, 2013; 397-414.
- TORRENT-LENZEN, Aina (2009): “Lema, categoría e *definiens* na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán” en *CFG* 11, 2009, 229-256.
- UGARTE BALLESTER, Xus (2012): “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de ‘The Way to Wealth’ de Benjamin Franklin” en *CFG* 14, 2012, 245-256.
- VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2013): “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)” en *CFG* 15, 2013; 415-442.
- VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiológico’ galego. Unha proposta didáctica” en *CFG* 4, 2003, 9-116.
- VULETIĆ, Nikola (2012): “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dálmata” en *CFG* 14, 2012, 257-269.
- WIRRER, Jan (2005): “Wat mehr regelt en Gesetz. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada” en *CFG* 7, 2005, 261-276.
- ZULUAGA OSPINA, Alberto (2005): “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos” en *CFG* 7, 2005, 277-289.

1.2. Índice da sección de recadádivas

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en *CFG* 7, 2005, 13-40.
- BARBEITO LORENZO, María Dolores (2005): “Frases feitas do Concello das Neves” en *CFG* 7, 2005, 293-301.
- BUJÁN OTERO, Patricia (2003): “El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto” en *CFG* 4, 2003, 345-369.
- BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen, RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)” en *CFG* 4, 2003, 173-343.

- CASTRO OTERO, Salvador; PAREDES DURÁN, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé; ROCAMONDE, Ramón (2011): “Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas” en *CFG* 14, 2012, 273-286.
- CERVIÑO FERRÍN, M.ª Victoria (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 1” en *CFG* 14, 2012, 287-308. (2013): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2” en *CFG* 15, 2013; 445-468.
- CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en *CFG* 6, 2004, 27-56.
- DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo (2011): “Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)” en *CFG* 13, 2011, 301-404.
- ESTÉVEZ RIONEGRO, Noelia (2014): “Fraseoloxía do noroeste de Valdeorras” en *CFG* 16, 2014; 305-317.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2006): “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas” en *CFG* 8, 2006, 179-264. (2008): “Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro” en *CFG* 10, 2008, 241-253. (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)” en *CFG* 14, 2012, 309-334.
- FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando (2009): “*Dichos y refranes en dialecto vianés* de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)” en *CFG* 11, 2009, 259-282.
- FERRO RUIBAL, Xesús e SURRIBAS DÍAZ, Noelia (2014): “Locucións, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955)” en *CFG* 16, 2014; 319-355.
- FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina (2006): “Paremias selectas”. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópez Méndez” en *CFG* 8, 2006, 265-315.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descriptiva das locucións nun corpus textual galego” en *CFG* 6, 2004, 81-112.
- GONZÁLEZ GUERRA, Anxo (2010): “Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballedo, Lugo)” en *CFG* 12, 2010, 289-315.
- GROBA BOUZA, Fernando (2010): “*A cabalo regalado non se lle mira o dente*. Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en *CFG* 12, 2010, 317-372. (2014): “*Nas uñas, nas mans ou nos pés, bas salir a quen es*. Así se fala na Chan” en *CFG* 16, 2014; 357-437.
- HERMIDA ALONSO, Anxos (2009): “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)” en *CFG* 11, 2009, 283-304.
- LÓPEZ BARREIRO, Margarita (2006): “Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)” en *CFG* 8, 2006, 317-327.
- LUACES PARDO, Narciso (2014): “Ditos e refráns recollidos na comarca do Ortegal” en *CFG* 16, 2014; 439-453.
- MARTINS SEIXO, Ramón Anxo (2007): “108 fórmulas galegas” en *CFG* 9, 2007, 235-246. (2010): “120 locucións verbais galegas” en *CFG* 12, 2010, 373-386. (2013): “*Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe*. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega” en *CFG* 15, 2013; 469-492.
- PAZ ROCA, M.ª Carmen (2003): “Aportazón ao refraneiro. Colección de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)” en *CFG* 4, 2003, 129-141. (2007): “Áinda novos manuscritos paremiológicos de Vázquez Saco” Refráns en *CFG* 9, 2007, 247-293.
- PAZ ROCA, M.ª Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2004): “Novo manuscrito paremiológico de Vázquez Saco” Refráns en *CFG* 6, 2004, 253-264.
- PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda (2008): “Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo” (Porqueira) en *CFG* 10, 2008, 255-264.
- PRIETO DONATE, Estefanía (2009): “Refraneiro escolar galego do cambio de milenio” en *CFG* 11, 2009, 305-369.
- RIVAS, Paco (2000): “Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa” en *CFG* 1, 2000, 11-90.
- RUBINOS CONDE, Miguel (2013): “*Da roda para a piola*: refráns e frases do sur de Galicia” en *CFG* 15, 2013; 493-505.
- RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en *CFG* 4, 2003, 371-387.
- SOTO ARIAS, M.^a do Rosario: “Achegas a un diccionario de refráns galego castelán, castelán-galego” en *CFG* 3, 2003; 344pp.
- TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): “Refraneiro galego” en *CFG* 2, 2000, 47-192.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): “*Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal; M.^a. Carmen Paz Roca”. [Locucións en *CFG* 5, 2003, 943-952. Fórmulas en *CFG* 5, 2003, 933-942. Refráns en *CFG* 5, 2003, 5-842. Ref. con topónimo en *CFG* 5, 2003, 843-910. Dialoxismos en *CFG* 5, 2003, 911-924. Enunc. fras. en *CFG* 5, 2003, 925-928. Frases proverbiais en *CFG* 5, 2003, 929-932].

- VÁZQUEZ, Lois (2003): “Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López” en *CFG* 4, 2003, 143-171.
- VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007): *Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral*. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.” Anexo 1, 2007 de *CFG*.
- VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Mínimo paremiológico de Viana do Bolo” en *CFG* 4, 2003, 79-116.
- (2003): “Un manuscrito paremiológico de Murguía” (71 H.Núñez 72 Sobreira) en *CFG* 4, 2003, 117-128.

1.3.1. Índice alfabético de recensións por autores

- ALESSANDRO, Arianna (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 8, 2006, 331-333.
- ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 9, 2007, 297-322.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas*. Recensión de Jorge Leiva Rojo en *CFG* 6, 2004, 267-270.
- (ed.) (2008a): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*. Recensión de Luis González García en *CFG* 10, 2008, 267-274.
- (ed.) (2008b): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011, 407-411.
- ANDRÉS, Olimpia de (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2004).
- BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Recensión de Mª Isabel González Rey en *CFG* 12, 2010, 389-402.
- BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): Dictionnaire phraséologique thématique français-español. Diccionario fraseológico temático francés-español. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012, 337-339.
- (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*. Recensión de Károly Morvay en *CFG* 15, 2013; 509-514.
- BARSANTI, Mª Jesús (2011): Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiológico contrastivo español-alemán. Recensión de Nelly Iglesias en *CFG* 14, 2012, 340-341.
- BERMÚDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega) 1* (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 2* (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 3* (10.9.2012). Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012, 342-344.
- BIRIKH, Alexander K., MOKIENKO, Valerii M., STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Diccionario de fraseología rusa: libro de referencias históricamente-temáticas). Recensión de Ekaterina Guerbek en *CFG* 7, 2005, 305-308.
- BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto)*. *Diccionario combinatorio del español contemporáneo*. Recensión de María Isabel González Rey en *CFG* 7, 2005, 308-313.
- BUBENHOFER, Noah (2010): Véxase PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010).
- BUJÁN OTERO, Patricia (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2001/2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2001/2008).
- (2008 [2002]): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]).
- CARBONELL BASSET, Delfín (2004): Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need). Recensión de Ana García Lozano en *CFG* 6, 2004, 271-272.
- CASADO VELARDE, Manuel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).
- CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé; ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): *Unha mariña de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 7, 2005, 314-316.

- CONDE TARRÍO, Germán (2007a): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*. Recensión de Emma Mª Salgueiro Veiga en *CFG* 10, 2008, 274-279.
- (ed.) (2007b): *El componente etnolingüístico de la paremiología*. Recensión de Cristina Rodríguez Nieto en *CFG* 10, 2008, 279-282.
- (ed.) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011, 411-416.
- CONSELLO DE REDACCIÓN (2004): “Noticia de traballos fraseolóxicos feitos en Galicia ou en curso de elaboración dende o ano 2000 e que están inéditos en prensa ou en elaboración” en *CFG* 6, 2004, 285-288.
- CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota*. Recensión de Cristina Rodríguez Nieto en *CFG* 12, 2010, 403-404.
- COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 7, 2005, 318-320.
- DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): Véxase BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009).
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIRAINEN, Elisabeth (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 8, 2006, 334-337.
- (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte*. Recensión de Martina Silva López en *CFG* 12, 2010, 405-408.
- DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies*. Vermont: Proverbium & The University of Vermont. Recensión de Rebeca Lema en *CFG* 14, 2012, 345-347.
- DURÁN PAREDES, Lucía (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).
- ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 9, 2007, 301-304.
- GALLEGO HERNÁNDEZ, Daniel: Véxase MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2013).
- GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 11, 2009, 373-378.
- GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. José Enrique Gargallo Gil (coordinador) María-Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana i Tous y Antonio Torres Torres. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 13, 2011, 416-422.
- (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 13, 2011, 423-426.
- GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- GONZÁLEZ RÁDIO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 12, 2010, 408-409.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2002): *La phraséologie du français*. Recensión de María Álvarez de la Granja en *CFG* 6, 2004, 272-274.
- (2007a): *La didactique du français idiomatique*. Recensión de Germán Conde Tarrío en *CFG* 10, 2008, 283-284.
- (dir.) (2007b): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011, 430-432.
- (ed.) (2007c): *Les expressions figées en didactique des langues extrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 13, 2011, 427-430.
- (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Recensión de Emma Mª Salgueiro Veiga en *CFG* 13, 2011, 433-436.
- (ed.) (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín en *CFG* 15, 2013, 514-517.
- (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language/Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Recensión de Laura Amigot Castillo en *CFG* 16, 2014, 457-462.
- (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas*. Recensión de Carola Strohschen en *CFG* 16, 2014, 462-471.
- (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. Recensión de Germán Conde Tarrío en *CFG* 16, 2014, 471-477.

- GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): *Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción*. Recensión de Angela Mura en *CFG* 16, 2014; 477-480.
- GONZÁLEZ RUIZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas*. Recensión de Claudia Herrero Kacmarek en *CFG* 11, 2009, 378-380.
- HALLSTEINSDOTTIR, Erla (2010): Véxase PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010).
- HARGUINDEY BANET, Henrique (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- HERRERO, Claudia (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- IGLESIAS, Nely (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- ÍÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*. Recensión de Patricia Buján Otero en *CFG* 7, 2005, 320-323.
- IOPPOLI, Eleonora (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- KONECNY, Christine (2010): Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annährung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele. Recensión de Simona Brunetti en *CFG* 15, 2013; 517-521.
- LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiología, Madrid, 1922-2007*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín en *CFG* 11, 2009, 381-384.
- LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de fraseología galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia. Recensión de Xosé María Gómez Clemente en *CFG* 10, 2008, 284-287.
- LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático de juego. 150 fraseologismos con ejercicios*. Recensión de Nely M. Iglesias Iglesias en *CFG* 14, 2012, 348-350.
- LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Recensión de Leopoldo Cañizo Durán en *CFG* 8, 2006, 337-340.
- LUQUE NADAL, Lucía (2010): Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 13, 2011, 437-440.
- LURATI, Ottavio (2002): Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 9, 2007, 305-311.
- MANSILLA, Ana (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- MARTINO RUZ, Xandru (2008): *Refraneru temáticu asturianu*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 14, 2012, 351-355.
- MASSEAU Paola: Véxase MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2013).
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 6, 2004, 275-279.
- (2008a): *Beiträge zur Phrasenologie aus textueller Sicht*. Recensión de Claudia Herrero Kaczmarek en *CFG* 10, 2008, 287-289.
- (2008b): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Recensión de Alba Vidal Fernández en *CFG* 10, 2008, 290-293.
- (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Recensión de Patricia Buján Otero en *CFG* 11, 2009, 384-388.
- MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 12, 2010, 410-413.
- MELLADO BLANCO, Carmen (coord.), BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (eds.) (2013): *La fraseografía del alemán y el español. Lexicografía y traducción*. Recensión de Beatriz Pérez Traseira en *CFG* 16, 2014; 480-484.
- MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 8, 2006, 340-342.
- (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012, 355-358.
- (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31, 2014. Recensión de Beatriz Pérez Traseira en *CFG* 16, 2014; 484-490.

- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2008): Véxase GONZÁLEZ ROYO, Carmen (2008).
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro, GALLEGUERO HERNÁNDEZ, Daniel, MASSEAU Paola, TOLOSA IGUALADA Miguel (eds.) (2013). *Fraseología, Opacidad y Traducción*. Recensión de Marie-Évelyne Le Poder en *CFG* 16, 2014, 491-493.
- MOGORRÓN HUERTA, e MEJRI, Salah (dirs.) (2010): *Opacidad, idiomatidad, traducción. Opacité, idiomaticité, traduction*. Recensión de Juan Antonio Albaladejo Martínez en *CFG* 14, 2012, 359-360.
- MOKIENKO, Valerii M. (1998): Véxase BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998).
- MORVAY, Károly (2006): *Els bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 15, 2013; 521-524.
- NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 15, 2013; 525-528.
- NETZLAFF, Marion (2005): La collocation adjetif-adverbial et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol. Recensión de Mª Isabel González Rey en *CFG* 10, 2008, 294-298.
- NUNES, Manuela (2006): Véxase ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006).
- OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugènia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Por Carmen Mellado Blanco en *CFG* 10, 2008, 298-303.
- OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalingüística del español*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en *CFG* 14, 2012, 361-365.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2002): Véxase IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002). (eds.) (2005): Véxase LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (2005).
- PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)*. Recensión de Mª Isabel González Rey en *CFG* 9, 2007, 311-313.
- PÀMIES I RIUDOR, Victor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refranys sobre el cap*. Recensión de Xus Ugarte Ballester en *CFG* 14, 2012, 365-367.
- (2005-2012): [rpamies.dites.cat](http://pamies.dites.cat/) // refraner.dites.cat // biblioteca.dites.cat // diccionari.blogspot.com // didactica.dites.cat // tematic.dites.cat // polism.dites.cat // frasesfetas.dites.cat // enciclopedia.dites.cat // etimologies.dites.cat // conferencies.dites.cat // topica.dites.cat // ulls.dites.cat // cap.dites.cat. Recensión de Joan Puigmalet en *CFG* 14, 2012, 367-371.
- PENA, Xosé A. (2011): *Diccionario fraseológico bilingüe castelán-galego*. Recensión de María do Rosario Soto Arias en *CFG* 13, 2011, 440-446.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Recensión de María Álvarez de la Granja en *CFG* 15, 2013; 528-531.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2006): Véxase DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN, Elisabeth (2005). (2009): Véxase DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN, Elisabeth (2009).
- PIIRAINEN Elisabeth: Widespread Idioms in Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 14, 2012, 371-373.
- PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010): Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 13, 2011, 446-450.
- RAMÓN, E. (ed.) (2005): Véxase ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005).
- RAMOS, Gabino (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2004).
- RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 12, 2010, 414-417.
- ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): Aspectes de fraseología contrastiva alemany-català: fraseologismes de la producció verbal. Recensión de Ana Mansilla Pérez en *CFG* 15, 2013; 532-536.
- ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda (2003): *Pequeno refraneiro alemán-galego*. Recensión de Cristina Veiga Novoa en *CFG* 6, 2004, 279-283.
- RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): Véxase PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005).
- RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniza. Memorias*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 7, 2005, 316-318.

- RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2005): *Diccionario temático de frases hechas*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 7, 2005, 323-329.
- SCHEMANN, H. (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*. Recensión de Isabel Giráldez Arias en *CFG* 9, 2007, 314-318.
- (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en *CFG* 14, 2012, 374-377.
- SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979): *Diccionario Idiomático Portugués-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias en *CFG* 9, 2007, 314-318.
- (2005): *Diccionario Idiomático Portugués-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias en *CFG* 9, 2007, 314-318.
- SCHEMANN-DIAS, L. (1979): Véxase SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979)
- (2005): Véxase SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (2005).
- SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P., MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Recensión de Noelia Surribas Díaz en *CFG* 15, 2013; 536-537.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Recensión de Luis González García en *CFG* 7, 2005, 330-333.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- (ed.) (2014): *Fraseología y Léxico. Un enfoque contrastivo*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín en *CFG* 16, 2014; 494-496.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán*. Recensión de Mª Isabel González Rey en *CFG* 11, 2009, 388-391.
- (dir.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*. Recensión de Germán Conde Tarrío en *CFG* 11, 2009, 391-392.
- SEVILLA MUÑOZ, Manuel (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- SIMONA, Federica (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- SOTO ARIAS, María Rosario (2008): Véxase LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008).
- STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): Véxase BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998).
- SULKOWSKA, M. (2013): *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques*. Recensión de María Isabel González Rey en *CFG* 16, 2014; 496-501.
- TOLOSA IGUALADA Miguel: Véxase MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2013).
- VAL VAL, Xosé. Cura de Vilar de Ortelle (2012): *Díxo ou predicouno? Ditos populares*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 16, 2014; 501-506.
- VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español*. Recensión de Luis González García en *CFG* 15, 2013; 537-544.
- VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): *Paremias populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa)*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en *CFG* 16, 2014; 506-509.
- WOTJAK, G. (ed.) (2005): Véxase ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005).
- ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006): *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano L5/L2*. Recensión de Paula Quiroga Munguía en *CFG* 10, 2008, 304-307.

1.3.2. Índice alfabético de recensiones por recensionantes

- ALBALADEJO MARTÍNEZ, Juan Antonio (2012). Recensión de MOGORRÓN HUERTA, e MEJRI, Salah (dir.) (2010): *Opacidad, idiosincrasia, traducción. Opacité, idiosyncrasie, traduction*. En *CFG* 14, 2012, 359-360.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2004): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2002): *La phraséologie du français* en *CFG* 6, 2004, 272-274.
- (2013): Recensión de PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones en CFG* 15, 2013; 528-531.

- AMIGOT CASTILLO, Laura (2014): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language/Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache* en CFG 16, 2014; 457-462.
- BRUNETTI, Simona (2013): Recensión de KONECNY, Christine (2010): *Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annährung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele* en CFG 15,2013; 517-521.
- BUJÁN OTERO, Patricia (2005): Recensión de IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos* en CFG 7, 2005, 320-323.
- (2009): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher* en CFG 11, 2009, 382-386.
- CAÑIZO DURÁN, Leopoldo (2006): Recensión de LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología* en CFG 8, 2006, 337-340.
- CONDE TARRÍO, Germán (2008): Recensión de GONZÁLEZ REY, Isabel (2007): *La didactique du français idiomatique* en CFG 10, 2008, 283-284.
- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso* en CFG 11, 2009, 391-392.
- (2014): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique* en CFG 16, 2014; 471-477.
- FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanessa (2009): Recensión de LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007* en CFG 11, 2009, 381-384.
- (2013): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC* en CFG 15,2013; 514-517.
- (2014): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.) (2014): *Fraseología y Léxico. Un enfoque contrastivo* en CFG 16, 2014; 494-496.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2005a): Recensión de CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo* en CFG 7, 2005, 314-316.
- (2005b): Recensión de COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]* en CFG 7, 2005, 318-320.
- (2005c): Recensión de RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniza. Memorias* en CFG 7, 2005, 316-318.
- (2006): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook* en CFG 8, 2006, 340-342.
- (2007): Recensión de LURATI, Ottavio (2002): *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee* en CFG 9, 2007, 305-311.
- (2010): Recensión de RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día* en CFG 12, 2010, 414-417.
- (2011a): Recensión de GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. José Enrique Gargallo Gil (coordinador) María-Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana i Tous y Antonio Torres Torres en CFG 13, 2011, 416-422.
- (2011b): Recensión de GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza* en CFG 13, 2011, 423-426.
- (2012a): Recensión de BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*; en CFG 14, 2012, 337-339.
- (2012b). Recensión de BERMÚDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega) 1* (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 2* (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 3* (10.9.2012). En CFG 14, 2012, 342-344.
- (2012c). Recensión de MIEDER, Wolfgang (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms*. En CFG 14, 2012, 355-358.
- (2012d). Recensión de PIIRAINEN Elisabeth: *Widespread Idioms in Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project*. En CFG 14, 2012, 371-373.
- (2013): Recensión de MORVAY, Károly (2006): *Els bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. en CFG 15,2013; 521-524.
- (2014): Recensión de VAL VAL, Xosé. Cura de Vilar de Ortelle (2012): *Díxoo ou predicouno? Ditos populares* en CFG 16, 2014; 501-506.
- GARCÍA LOZANO, Ana (2004): Recensión de CARBONELL BASSET, Delfín (2004): Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need) en CFG 6, 2004, 271-272.

- GIRÁLDEZ ARIAS, Isabel (2007a): Recensión de SCHEMANN, H. (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch* en *CFG* 9, 2007, 314-318.
- (2007b): Recensión de SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979): *Dicionário Idiomático Português-Alemão* en *CFG* 9, 2007, 314-318.
- (2007c): Recensión de SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (2005): *Dicionário Idiomático Português-Alemão* en *CFG* 9, 2007, 314-318.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2008): Recensión de LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Dicionario de fraseoloxía galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia en *CFG* 10, 2008, 284-287.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): Recensión de SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles* en *CFG* 7, 2005, 330-333.
- (2008): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología* en *CFG* 10, 2008, 267-274.
- (2013): Recensión de VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español* en *CFG* 15, 2013; 537-544.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2005): Recensión de BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo* en *CFG* 7, 2005, 308-313.
- (2007): Recensión de PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)* en *CFG* 9, 2007, 311-313.
- (2008): Recensión de NETZLAFF, Marion (2005) : *La collocation adjetif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol* en *CFG* 10, 2008, 294-298.
- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán* en *CFG* 11, 2009, 388-391.
- (2010): Recensión de BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía* en *CFG* 12, 2010, 389-402.
- (2014): Recensión de SULKOWSKA, M. (2013): *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques* en *CFG* 16, 2014; 496-501.
- GUERBEK, Ekaterina (2005): Recensión de BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Diccionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas) en *CFG* 7, 2005, 305-308.
- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht* en *CFG* 10, 2008, 287-289.
- (2009): Recensión de GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas* en *CFG* 11, 2009, 378-380.
- IGLESIAS IGLESIAS, Nely (2012a). Recensión de LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático da juego. 150 fraseologismos con ejercicios*. En *CFG* 14, 2012, 348-350.
- (2012b). Recensión de BARSANTI, Mª Jesús (2011): *Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiológico contrastivo español-alemán*. En *CFG* 14, 2012, 340-341.
- LE PODER, Marie-Évelyne (2014): Recensión de MOGORRÓN HUERTA, Pedro, GALLEGUO HERNÁNDEZ, Daniel, MASSEAU Paola, TOLOSA IGUALADA Miguel (eds.) (2013). *Fraseología, Opacidad y Traducción* en *CFG* 16, 2014; 491-493.
- LEIVA ROJO, Jorge (2004): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locuções verbais galegas* en *CFG* 6, 2004, 267-270.
- LEMA, Rebeca (2012). Recensión de DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies*. Vermont: Proverbium & The University of Vermont. En *CFG* 14, 2012, 345-347.
- LOSADA ALDREY, M. Carmen (2010): Recensión de MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán* en *CFG* 12, 2010, 410-413.
- (2011): Recensión de LUQUE NADAL, Lucía (2010): *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología* en *CFG* 13, 2011, 437-440.
- (2012). Recensión de OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalingüística del español*. En *CFG* 14, 2012, 361-365.
- MANSILLA PÉREZ, Ana (2013): Recensión de ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): *Aspectes de fraseología contrastiva alemany-català: fraseologismes de la producció verbal* en *CFG* 15, 2013; 532-536.

- MELLADO BLANCO, Carmen (2005): Recensión de RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2004): *Diccionario temático de frases hechas en CFG 7*, 2005, 323-329.
- (2006): Recensión de ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano* en *CFG 8*, 2006, 331-333.
- (2007): Recensión de ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen* en *CFG 9*, 2007, 301-304.
- (2008): Recensión de OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugènia (2007): *Fraseografía teórica y práctica* en *CFG 10*, 2008, 298-303.
- (2009): Recensión de GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones* en *CFG 11*, 2009, 373-378.
- (2011): Recensión de PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography* en *CFG 13*, 2011, 446-450.
- (2012): Recensión de SCHEMANN, Hans (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage*, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'. En *CFG 14*, 2012, 374-377.
- (2013): Recensión de NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano* en *CFG 15*, 2013, 525-528.
- MORVAY, Károly (2013): Recensión de BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español* en *CFG 15*, 2013, 509-514.
- MURA, Angela (2014): Recensión de GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): *Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción* en *CFG 16*, 2014, 477-480.
- PÉREZ TRASEIRA, Beatriz (2014): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (coord.), BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (eds.) (2013): *La fraseografía del alemán y el español. Lexicografía y traducción* en *CFG 16*, 2014, 480-484.
- (2014) Recensión de MIEDER, Wolfgang (2014): *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31, 2014 en *CFG 16*, 2014; 484-490.
- PUIGMALET, Joan (2012). Recensión de PÀMIES, Víctor (2005-2012): *vpmies.dites.cat* // *refranyer.dites.cat* // */biblioteca.dites.cat* // */diccionari.blogspot.com* // */didactica.dites.cat* // */tematic.dites.cat* // */polsim.dites.cat* // */frasesfetas.dites.cat* // */encyclopedia.dites.cat* // */etimologías.dites.cat* // */conferencies.dites.cat* // */topica.dites.cat* // */ulls.dites.cat* // */cap.dites.cat*. En *CFG 14*, 2012, 367-371.
- QUIROGA MUNGUÍA, Paula (2008): Recensión de ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006): *Hai voluto la bicidetta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2* en *CFG 10*, 2008, 304-307.
- RODRÍGUEZ NIETO, Cristina (2008): Recensión de CONDE TARRÍO, Germán (2007): *El componente etnolingüístico de la parentiología* en *CFG 10*, 2008, 279-282.
- (2010): Recensión de CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota* en *CFG 12*, 2010, 403-404.
- SALGUEIRO VEIGA, Emma Mª (2008): Recensión de CONDE TARRÍO, Germán (2007): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées* en *CFG 10*, 2008, 274-279.
- (2011): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation* en *CFG 13*, 2011, 433-436.
- SILVA LÓPEZ, Martina (2010): Recensión de DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN Elisabeth (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte* en *CFG 12*, 2010, 405-408.
- SOTO ARIAS, María Rosario (2011): Recensión de PENA, Xosé A. (2011): *Diccionario fraseológico bilingüe castellán-galego* en *CFG 13*, 2011, 440-446.
- STROHSCHEN, Carola (2014): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas* en *CFG 16*, 2014; 462-471.
- SURRIBAS DÍAZ, Noelia. (2013): Recensión de SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P., MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch* en *CFG 15*, 2013; 536-537.
- UGARTE BALLESTER, Xus (2012). Recensión de PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refranzys sobre el cap*. En *CFG 14*, 2012, 365-367.
- VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2010): Recensión de GONZÁLEZ RADÍO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero* en *CFG 12*, 2010, 408-409.

- (2011a): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.) (2008): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective* en *CFG* 13, 2011, 407-411.
- (2011b): Recensión de CONDE TARRIÓN, Germán (ed) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas* en *CFG* 13, 2011, 411-416.
- (2011c): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2007): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources* en *CFG* 13, 2011, 430-432.
- (2011d): Recensión de GONZÁLEZ REY, Isabel (Ed.) (2007): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras* en *CFG* 13, 2011, 427-430.
- (2014): Recensión de VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): *Paremiás populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa)* en *CFG* 16, 2014; 506-509.
- VEIGA NOVOA, Cristina (2004a): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán* en *CFG* 6, 2004, 275-279.
- (2004b): Recensión de RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esméralda (2003): *Pequeno refraneiro alemán-galego* en *CFG* 6, 2004, 279-283.
- (2006): Recensión de DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E. (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives* en *CFG* 8, 2006, 334-337.
- (2007): Recensión de ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología* en *CFG* 9, 2007, 297-322.
- VIDAL FERNÁNDEZ, Alba (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios* en *CFG* 10, 2008, 290-293.

1.4. Índice da sección de Novas

- Novas (2004) CONSELLO DE REDACCIÓN (2004): “Noticia de traballos fraseolóxicos feitos en Galicia ou en curso de elaboración dende o ano 2000 e que están inéditos en prensa ou en elaboración” en *CFG* 6, 2004, 285-288
- Novas (2005): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía en *CFG* 7, 2005, 337-338.
- Novas (2005): *Europhras* en *CFG* 7, 2005, 338.
- Novas (2005): *Paremia* en *CFG* 7, 2005, 338-339.
- Novas (2005): *Proverbium* en *CFG* 7, 2005, 339-340.
- Novas (2006): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía en *CFG* 8, 2006, 345-351.
- Novas (2008): *Frasedonet* en *CFG* 10, 2008, 311.
- Novas (2008): *Frasespal* en *CFG* 10, 2008, 312-313.
- Novas (2009): Baránov, Anatolij; Dobrovol'skij, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades en *CFG* 11, 2009, 395-397.
- Novas (2009): *Coloquio Internacional de Fraseografía* (Santiago de Compostela) en *CFG* 11, 2009, 398-399.
- Novas (2009): *Unha novidosa páxina web fraseolóxica* <<http://www.ettinger-phraseologie.de>> (Stefan Ettinger, Univ. Augsburg) en *CFG* 11, 2009, 399-401.
- Novas (2010): Congreso de EUROPHRAS (Granada 30.6-2.7.2010). Cross-Linguistic And Cross-Cultural Perspectives On Phraseology And Paremiology en *CFG* 12, 2010, 433-439.
- Novas (2010): *Internationale Tagung Zur Kontrastiven Phraseologie Deutsch-Spanisch*, 24.-25. November 2011. Facultade de Filoloxía, Universidade de Santiago. Grupo organizador: FRASESPAL. Coordinadora do congreso: Carmen Mellado Blanco, *CFG* 12, 2010, 439.
- Novas (2010): *XII Simposio Internacional de Comunicación Social*. Centro de Lingüística Aplicada (Santiago De Cuba. 17-21.1.2011) en *CFG* 12, 2010, 439.
- Novas (2011): Tercer Seminario Internacional sobre Refranes Meteorológicos. Geoparemiología Romance (Universitat de Barcelona (UB). 6 -7.6.2011) en *CFG* 13, 2011, 466.
- Novas (2011): *Seminario “La Fraseología en el Corrido Mexicano”*. (Universidad Michoacana de San Nicolás de Hidalgo, México) Raúl Eduardo González Hernández (Universidad Complutense de Madrid (UCM). 17.6.2011) en *CFG* 13, 2011, 467.
- Novas (2011): *Seminario Internacional. Unidades Fraseológicas y TIC* (Universidad Complutense de Madrid (UCM). 5, 6 -7.10.2011) en *CFG* 13, 2011, 467-469.
- Novas (2011): Nace *O Refraneiro Galego*, unha aplicación para Iphone con case 10.000 refráns para consultar offline en *CFG* 13, 2011, 469.

- Novas (2011): II Jornadas de Lengua y Comunicación “La fraseología y la paremiología (60 años después de la Introducción a la lexicografía moderna de D. Julio Casares” (Alcalá de Henares 9-10.11.2011) en CFG 13, 2011, 470.
- Novas (2011): II International Conference on Phraseology and Paremiology. I Brazilian Conference on Phraseology. Topic “Current trends in descriptive and applied research on phraseology and paremiology”. (Brasilia 13-18.11.2011) en CFG 13, 2011, 470.
- Novas (2011): *Congreso Internacional de Fraseología Contrastiva Alemán-Español/Galego*. <www.usc.es/frasespal> (Santiago de Compostela, 24-25.11.2011) en CFG 13, 2011, 470.
- Novas (2011): Exposición virtual: *Refranes y Afirismos en la España del s. XVII*. (Biblioteca Histórica de Madrid. Exposición realizada entre marzo e outubro de 2009) en CFG 13, 2011, 474.
- Novas (2011): International Conference under the Auspices of the European Society of Phraseology (EUROPHRAS) “Phraseology and Culture” <http://www.europhrasmaribor.si/ .> (Maribor, Slovenia. 27-31.8.2012) en CFG 13, 2011, 474.
- Novas (2012): *Fraseología & Paremiología. Seconda giornata di studio*. Università degli Studi di Roma. La Sapienza. 6-7/6/2012.
- Novas (2012): *Coloquio Internacional FRADITRAD: ‘Fraseología, Didáctica de las lenguas y traducción’*. Universidad de Santiago de Compostela. Campus de Lugo (Facultade de Humanidades). 29-31/10/2012.
- Novas (2012): *Language Change and Phraseology*. Annual conference of the Society for the History of Germanic Languages. University of Siegen, Germany. 27-29/9/2012.
- Novas (2012): *Il proverbio nella letteratura italiana dal XV al XVII secolo*. Università Roma Tre - Fondazione Marco Besso - Istituto della Enciclopedia Italiana. Fondata da Giovanni Treccani. Roma 5-6/12/2012.
- Novas (2012): Seminarios para la formación doctoral en fraseología y paremiología. Universidad Complutense de Madrid. 9/2012.
- Novas (2012): Recursos para el desarrollo de la competencia léxica: colocaciones, locuciones y fórmulas institucionalizadas. Obradoiros para profesores de ELE. Instituto Cervantes. Napoli: 24/02/2012.
- Novas (2013): *Congreso Internacional Phraseology in Multilingual Society*. Sociedade EUROPHRAS. Federal University. Kremlyovskaya, 18. Kazan. 19-22/08/2013.
- Novas (2013): Workshop “Feminine/Masculine” in contrastive lexicology and phraseology. FLSH, Université de Limoges. 06-08/03/2013.
- Novas (2013): 21-25/01/2013.
- Novas (2014): CONGRESOS Coloquios Internacionais de Paremiología en Tavira (Portugal) 2008-2013 // EUROPHRAS: Congresos e publicações: 2014 Paris; 2015 Málaga // PHRASIS. Verona. 20-21.2.2014 // PARSEME: Frankfurt 8-10.9.2014 // V Coloquio Lucentino. Alacant 28-30.10.2014. Fraseología, Variaciones, Diatopía y Traducción // Wrocław 25-27.9.2014; // Basel 13-15.10.2014 // Nancy 11-12.12.2014. // XX Congreso da Asociación Alemana de Hispanistas (Heidelberg, 18-22.3.2015) // PARSEME: Malta (3.2015) + Iași. (10.2015) // EUROPHRAS Málaga 29.6-1.7.2015 // PHRASIS Cagliari. 17-18.9.2015. //
- Novas (2014): RECURSOS E PROXECTOS. *Paremia e o Refranero Multilingüe* . // ParemiologíaRom. // Paremiología catalá na Rede: <http://refranys.wordpress.com/> // Paremiología catalá más usual: <http://www.refranysmesusuals.cat/>. // Proxecto de investigación: *Combinaciones fraseológicas del alemán de estructura [prep. + sust.]: patrones sintácticos, descripción lexicográfica y correspondencias en español* // Proxecto: *Widespread Idioms in Europe and Beyond*.
- Novas (2014): Fraseografía espontánea: Fraseología en ogalego.eu . // Novas (2014): *Fraseología carcamana* // Novas (2014): *Decires tradicionales canarios*.

1.5. Publicacións recibidas na redacción

Libros e separatas recibidos na Redacción en CFG 7, 2005, 340-343.

Libros, separatas e revistas recibidas na Redacción en CFG 8, 2006, 352-363.

Libros, revistas ou artigos recibidos en CFG 9, 2007, 325-332.

Libros, revistas ou artigos recibidos en CFG 10, 2008, 313-331.

Libros, revistas ou artigos recibidos en CFG 11, 2009, 402-416.

Libros, revistas ou artigos recibidos en CFG 12, 2010, 421-433.

Libros, revistas ou artigos recibidos en CFG 13, 2011, 453-466.

2. Índice temático dos catorce números de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*

2.1. Índice dos artigos

XENERALIDADES	
Taxonomía	ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas” en <i>CFG</i> 4, 2003, 9-34.
Lit-metaf / prov-non prov	LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas” en <i>CFG</i> 10, 2008, 163-173.
Gramática	BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela (2005): “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación” en <i>CFG</i> 7, 2005, 41-53. ODRIOZOOLA PEREIRA, Juan Carlos (2010): “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de <i>era</i> ‘tamén’ na lingua vasca” en <i>CFG</i> 12, 2010, 175-194. CHACOTO, Lucília (2007): “A sintaxe dos proverbios. As estruturas <i>quem</i> / <i>quien</i> en portugués e español” en <i>CFG</i> 9, 2007, 31-53. FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia (2014): “Perifrases verbais con valor deontico no discurso paremiológico: unha perspectiva diacrónica” en <i>CFG</i> 16, 2014, 61-92.
Fixación	ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas” en <i>CFG</i> 10, 2008, 15-33. FERRO RUIBAL, Xesús (2004): “Explicitación e implicitación fraseolólica. Notas galegas” en <i>CFG</i> 6, 2004, 57-80. AUGUSTO, Mª Celeste (2012): “Os enunciados (implicitados) de sabedoria no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘sabedoria?’” en <i>CFG</i> 14, 2012, 21-42.
Modelación	GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Katerína (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun diccionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos” en <i>CFG</i> 6, 2004, 131-139. MELLADO BLANCO, Carmen (2004): “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienko a través da súa monografía ‘Fraseoloxía Eslava’ (1980/trad. 2000)” en <i>CFG</i> 6, 2004, 149-158. MORVAY, Károly (2004): “Notas sobre fraseoloxía comparada” en <i>CFG</i> 6, 2004, 159-168.
Estilo	NOGUEIRA SANTOS, António (2007): “Fraseoloxía comparada — hendiade en inglés e portugués” en <i>CFG</i> 9, 2007, 167-171.
Rexistro e nivel	GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descriptiva das locucións nun corpus textual galego” en <i>CFG</i> 6, 2004, 81-112.
Pragmática	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais” en <i>CFG</i> 12, 2010, 209-232. OLZA MORENO, Inés (2012): “Fijo que este artículo te gustará: o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na lingua xeovenil do español e do inglés” en <i>CFG</i> 14, 2012, 203-217.
Hermenéutica	GONDAR PORTASANY, Marcial (2008): “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos ‘dicta’ populares sobre o paseo e a paisaxe” en <i>CFG</i> 10, 2008, 129-161. AGUILAR RUIZ, Manuel José (2011): “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: <i>Los refranes que dizan las viejas tras el fuego</i> ” en <i>CFG</i> 13, 2011, 17- 48.

ESTRUTURAS	
FRASEOLOXÍA	
Colocacións	LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2004): “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica” en <i>CFG</i> 6, 2004, 141-147.
	PAZ ROCA, Mª Carmen (2004): “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego ‘caer’ e o correspondente inglés ‘to fall’” en <i>CFG</i> 6, 2004, 205-219.
	MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María (2005): “Notas para unha análise comparativa das noções de ‘restrición léxica’ e ‘colocación’” en <i>CFG</i> 7, 2005, 177-190.
	ALONSO RAMOS, Margarita (2006): “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións” en <i>CFG</i> 8, 2006, 29-43.
	BLANCO ESCODA, Xavier (2006): “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿náis ca unha simple coincidencia?” en <i>CFG</i> 8, 2006, 95-110.
	LAREO, Inés (2011): “Colocacións con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres” en <i>CFG</i> 13, 2011, 191-214.
	HOLTZINGER, Herbert. Unikale Elemente (2012): “Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual” en <i>CFG</i> 14, 2012, 165-174.
	BEVILACQUA, Cleci Regina (2013): “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)” en <i>CFG</i> 15, 2013; 17-32.
	GARCÍA SALIDO, Marcos (2014): “O uso de construcións con verbos soporte en aprendices de español como lingua estranxeira e falantes nativos” en <i>CFG</i> 16, 2014, 181-198.
Col-Loc	MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn (2008): “Locucións e colocacións: algunas causas da coaparición dos seus formantes” en <i>CFG</i> 10, 2008, 175-188.
Locucións	MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2005): “As locucións verbais nos diccionarios” en <i>CFG</i> 7, 2005, 149-176.
	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais” en <i>CFG</i> 12, 2010, 209-232.
	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2014): “Fixación estrutural e desautomatización das locucións” en <i>CFG</i> 16, 2014; 273-301.
	CATALÀ GUITART, Dolors (2004): “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán” en <i>CFG</i> 6, 2004, 11-26.
	CATALÀ GUITART, Dolors (2008): “Elementos de descripción dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario” en <i>CFG</i> 10, 2008, 55-65.
	ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en <i>CFG</i> 7, 2005, 13-40.
	ROBLES I SABATER, Ferran (2012) “As locucións marcadoras de reformulación con ‘decir’, ‘dir’, ‘sagen’” en <i>CFG</i> 14, 2012, 219-244.
	GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): “Castelán ‘a hecho’, galego ‘a eito’: dúas locucións de diferente fortuna” en <i>CFG</i> 7, 2005, 91-117.
	LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso” en <i>CFG</i> 15, 2013; 185-210.
	MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2013): “A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica” en <i>CFG</i> 15, 2013; 211-236.
Fórmulas	RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (2013): “Sobre a marcación diafásica das locucións en español” en <i>CFG</i> 15, 2013; 291-322.
	LASKOWSKI, Marek: “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica” en <i>CFG</i> 11, 2009, 113-138.
	MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2007): “108 fórmulas galegas” en <i>CFG</i> 9, 2007, 235-246.
	OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, María Eugénia (2014): “As fórmulas rutineiras españolas á luz da etoloxía humana” en <i>CFG</i> 16, 2014; 249-272.

Outros	GARCÍA-PAGE, Mario (2006): “O acrónimo fraseolóxico” en <i>CFG</i> 8, 2006, 111-121. CARBONELL BASSET, Delfín (2005): “O clixé e a fraseoloxía tópica española” en <i>CFG</i> 7, 2005, 55-73.
--------	--

PAREMIOLOXÍA

Fraseoloxía Paremioloxía	KÓTOVA, Marina (2005): “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía” en <i>CFG</i> 7, 2005, 135-148.
FrasParContos	SOTO ARIAS, Mª Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luís (2009): “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas” en <i>CFG</i> 11, 2009, 211-227.
Lit-metaf / prov-non prov	LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas” en <i>CFG</i> 10, 2008, 163-173.
Paremioloxía	FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Notas para unha bibliografía paremiolólica galega” en <i>CFG</i> 4, 2003, 35-58.
	PEREIRA GINET, Tomás (2005): “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés” en <i>CFG</i> 7, 2005, 191-223.
Mínimo paremiolóxico	VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica” en <i>CFG</i> 4, 2003, 9-116.
	SARDELLI, Mª Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano” en <i>CFG</i> 11, 2009, 191-209.
	CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2013): “Na procura do mínimo paremiolóxico grego” en <i>CFG</i> 15, 2013; 135-142.
Paremioloxía persa	MILLÁN RODRÍGUEZ, Francisco Miguel. (2014): “Unha tradución ó galego da ‘Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria’ de Levin Warner (1644)” en <i>CFG</i> 16, 2014; 199-248.

Véxase tamén Argumentos e Interpretación

DICIONARIOS

Fraseografía	GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos” en <i>CFG</i> 6, 2004, 131-139.
	MORVAY, Károly (2004): “Por unha metafraseografía peninsular” en <i>CFG</i> 6, 2004, 169-189
	PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETAÑA, José Manuel (2004): “Extracción automática de colocacións e modismos” en <i>CFG</i> 6, 2004, 191-203.
	PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría” en <i>CFG</i> 7, 2005, 225-238.
	BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico” en <i>CFG</i> 8, 2006, 45-94.
	ARES LICER, Elisabeto (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)” en <i>CFG</i> 9, 2007, 13-30.
	SCHEMANN, Hans (2007): “Factores modelo xeométricos describibles e non describibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego” en <i>CFG</i> 9, 2007, 195-221.
	TORRENT-LENZEN, Aina (2009): “Lema, categoría e <i>definiens</i> na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán” en <i>CFG</i> 11, 2009, 229-256.
	CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve (2013): “Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego” en <i>CFG</i> 15, 2013; 33-133.

Historia da fraseoloxía e da fraseografía	MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2003): “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro” en <i>CFG</i> 4, 2003, 59-77.
	CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en <i>CFG</i> 6, 2004, 27-56.
	HEINEMANN, Axel (2007): “La langue dans la langue: O tratamento metalexicográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionários académicos do século XVIII en Francia, Italia e España” en <i>CFG</i> 9, 2007, 113-135.
	SOTO ARIAS, M. do Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2007): “Do verbo antigo en Johan Garcia de Guilhade” en <i>CFG</i> 9, 2007, 223-232.
	BÁRDOSI, Vilmos (2010): “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna” en <i>CFG</i> 12, 2010, 29-39.
Paremiografía	KLEIN, Jean René (2006): “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)” en <i>CFG</i> 8, 2006, 147-163.
	SOTO ARIAS, M.ª do Rosario (2003): “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego” en <i>CFG</i> 3, 2003 (vol. monográfico; 344 pp.).
	AUGUSTO, M.ª Celeste (2012): “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘sabedoría?’” en <i>CFG</i> 14, 2012, 21-42.
	SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. (2013): “A elaboración dun corpus paremiológico por francófonos nativos” en <i>CFG</i> 15, 2013; 323-350.

TRADUCIÓN

	SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiólica” en <i>CFG</i> 6, 2004, 221-229.
	WIRRER, Jan (2005): “Wat mehr regelt en Gesetz”. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbaís, pluriverbaís e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada” en <i>CFG</i> 7, 2005, 261-276.
	ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)” en <i>CFG</i> 9, 2007, 13-30.
	MOLINA PLAZA, Silvia (2008): “Puntos de contacto e diferencia: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos” en <i>CFG</i> 10, 2008, 207-219.
	QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía” en <i>CFG</i> 11, 2009, 163-171.
	PASTOR LARA, Alejandro (2010): “Unidades fraseolóxicas especializadas e tradución” en <i>CFG</i> 12, 2010, 195-208.
	LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso” en <i>CFG</i> 15, 2013; 185-210.
	CORPAS PASTOR, Gloria e KOVALEVÁ, Anastasia (2014): “Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus: <i>en negro</i> e os seus equivalentes de tradución ao ruso” en <i>CFG</i> 16, 2014; 41-59.

USOS LITERARIOS, XEOGRÁFICOS E POR IDADES

Fraseoloxía e literatura	CONCA, María (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura” en <i>CFG</i> 7, 2005, 75-89.
	ZULUAGA OSPINA, Alberto (2005): “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos” en <i>CFG</i> 7, 2005, 277-289.
	ACUÑA, Ana (2006): “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achesgas” en <i>CFG</i> 8, 2006, 13-27.
	ECHEVERRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura” en <i>CFG</i> 10, 2008, 79-94.

	BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly (2009): “A fraseoloxía moncadiana, 1” en <i>CFG</i> 11, 2009, 49-64.
	BIOSCA POSTIUS, Mercè e MORVAY, Károly (2012): “A fraseoloxía moncadiana, 2” en <i>CFG</i> 14, 2012, 43-62.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2011): “Álvaro Cunqueiro e a paremioloxía” en <i>CFG</i> 13, 2011, 77-111.
	FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en <i>CFG</i> 14, 2012, 99-163.
	FERRO RUIBAL, Xesús; PÉREZ TRASEIRA, Beatriz; SURRIBAS DÍAZ, Noelia e VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2014): “Fraseoloxía e paremioloxía castelá nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en <i>CFG</i> 16, 2014, 93-180.
	MONTORO DEL ARCO, Esteban (2012): “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo” en <i>CFG</i> 14, 2012, 175-202.
	UGARTE BALLESTER, Xus (2012): “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de ‘The Way to Wealth’ de Benjamin Franklin” en <i>CFG</i> 14, 2012, 245-256.
	VULETIĆ, Nikola (2012): “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dálmata” en <i>CFG</i> 14, 2012, 257-269.
Xeografía	PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría” en <i>CFG</i> 7, 2005, 225-238.
	PIIRAINEN, Elisabeth (2007): “Locuciones espalladas por Europa e más alá” en <i>CFG</i> 9, 2007, 173-193.
	PIIRAINEN, Elisabeth (2011): “Ditos espallados por Europa e más alá dela: O substrato mais antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’” en <i>CFG</i> 13, 2011, 227-246.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2007): “ <i>Cando cheve e dá o sol</i> ¿Un fraseoloxismo internacional políédrico?” en <i>CFG</i> 9, 2007, 67-94.
	BRUMME, Jenny (2008): “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constitutiva a partir da perspectiva histórica” en <i>CFG</i> 10, 2008, 35-53.
	NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía” en <i>CFG</i> 15, 2013; 255-268.
	RAMOS SAÑUDO, Ana María (2013): “Achegamento á fraseoloxía do “dcir” en francés” en <i>CFG</i> 15, 2013; 269-289.
Xornalismo e publicidade	RECIO ARIZA, Mª Ángeles (2010): “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade” en <i>CFG</i> 12, 2010, 233-245.
	CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor (2010): “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuita: <i>De Luns a Venres</i> ” en <i>CFG</i> 12, 2010, 41-68.
Usos por idade	FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva (2011): “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica” en <i>CFG</i> 13, 2011, 65-76.
	SOTO ARIAS, Marín Rosario (2011): “Interaccións verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-rapaz. Contribución á fraseoloxía” en <i>CFG</i> 13, 2011, 279-297.

ARGUMENTOS E INTERPRETACIÓN

Persoas	NOUESHI, Mona (2008): “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo” en <i>CFG</i> 10, 2008, 221-238.
	FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués” en <i>CFG</i> 11, 2009, 81-111.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo” en <i>CFG</i> 13, 2011, 247-262.

Somatismos	OLZA MORENO, Inés (2009): “ <i>Habla, soy todo oídos</i> . Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalinguística do español” en <i>CFG</i> 11, 2009, 137-160. BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka (2009): “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa” en <i>CFG</i> 11, 2009, 65-79. BÁRDOSI, Vilmos (2009): “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán” en <i>CFG</i> 11, 2009, 17-48. FERRO RUIBAL, Xesús (2010): “Dentes e moas na fraseoloxía galega” en <i>CFG</i> 12, 2010, 69-126. BUJÁN OTERO, Patricia (2012): “Pataqueiras e ‘Radieschen’: fraseoloxía da morte en alemán e galego” en <i>CFG</i> 14, 2012, 83-98.
Animais	NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2006): “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: <i>cão/gato/dog/cat</i> ” en <i>CFG</i> 8, 2006, 165-175. MARTÍNEZ BLANCO, Xulián; VEIGA ALONSO, Serxio (2010): “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños” en <i>CFG</i> 12, 2010, 155-173. SILVA LÓPEZ, Martina (2010): “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español” en <i>CFG</i> 12, 2010, 273-286. GROBA, Fernando (2010): “ <i>A cabalo regalado non se lle mira o dente</i> . Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en <i>CFG</i> 12, 2010, 317-372. GROBA BOUZA, Fernando (2011): “ <i>Onde hai egus, poldros nacen</i> . A realidade vista dende os equinos” en <i>CFG</i> 13, 2011, 149-176.
Plantas	RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en <i>CFG</i> 4, 2003, 371-387. NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena (2013): “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano” en <i>CFG</i> 15, 2013, 237-253.
Máquinas	GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2011): “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas” en <i>CFG</i> 13, 2011, 113-148.
Verde	MENAKER, Angelika (2008): “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás” en <i>CFG</i> 10, 2008, 189-205.
Afectos	BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en <i>CFG</i> 14, 2012, 63-82. MASIULIONYTÉ, Virginija; ŠILEIKAITÉ, Diana (2007): “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, caraxe e ruindade na fraseoloxía lituana” en <i>CFG</i> 9, 2007, 145-165. SANROMÁN VILAS, Begoña (2010): “Unidades fraseolóxicas na sección de agradecimentos dos escritos académicos” en <i>CFG</i> 12, 2010, 247-271. HERRERO KACZMAREK, Claudia (2011): “El encuentro y desencuentro expresado a través de los fraseologismos del campo cognitivo HABLAR” en <i>CFG</i> 13, 2011, 177-190. BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en <i>CFG</i> 14, 2012, 63-82.
Socioloxía	FERRO RUIBAL, Xesús (2013): “ <i>Ser ~ parecer ~ facerse de Angrois</i> . Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza” en <i>CFG</i> 15, 2013, 143-184.
Música Al E	MANSILLA, Ana (2007): “A fraseoloxía da música na vida cotiá Un estudio contrastivo (alemán - español)” en <i>CFG</i> 9, 2007, 137-144.

Paremioloxía meteorolóxica	RÍO CORBACHO, Pilar (2005): “O ‘refrán meteorolóxico’: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación” en <i>CFG</i> 7, 2005, 239-260.
	GARGALLO GIL, José Enrique (2007): “ <i>Garda o teu saio para maio</i> . Consellos de abrigo no calendario romance de refráns” en <i>CFG</i> 9, 2007, 95-112.
	CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2007): “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno” en <i>CFG</i> 9, 2007, 55-66.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2007): “ <i>Cando chove e dá o sol ¿Un fraseoloxismo internacional políédrico?</i> ” en <i>CFG</i> 9, 2007, 67-94.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2009): “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romania” en <i>CFG</i> 11, 2009, 173-190.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo” en <i>CFG</i> 13, 2011, 247-262.
Paremioloxía haxiocronolóxica	SOTO ARIAS, Mª Rosario (2013): “Notas para un estudio dos refráns haxiocronolóxicos” en <i>CFG</i> 15, 2013; 351-374.
Xeoparemioloxía	ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (2014): “Carapucho no Farelo, auga no pelo: a xeografía dos refráns meteorolóxicos romances” en <i>CFG</i> 16, 2014; 19-40.

DIDÁCTICA

	VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica” en <i>CFG</i> 4, 2003, 9-116.
	GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada” en <i>CFG</i> 6, 2004, 113-130.
	SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2004): “Aplicacións didácticas dos refráns” en <i>CFG</i> 6, 2004, 231-250.
	CONCA, María (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura” en <i>CFG</i> 7, 2005, 75-89.
	GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas” en <i>CFG</i> 8, 2006, 123-145.
	CORVO SÁNCHEZ, Mª José (2008): “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos <i>Sprachbücher</i> de Juan Ángel de Zumaran” en <i>CFG</i> 10, 2008, 67-78.
	ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Deix preguntas clave sobre o estado actual da investigación” en <i>CFG</i> 10, 2008, 95-127.
	IÑESTA MENA, Eva Mª (2010): “Didáctica das expresións idiomáticas desde un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira” en <i>CFG</i> 12, 2010, 141-154.
	DETTRY, Florence (2011): “Do literal ó figurado: descodifica-las expresións idiomáticas na clase de LE” en <i>CFG</i> 13, 2011, 49-63.
	MONTES LÓPEZ, María (2011): “Consideracións sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudantes galegófonos” en <i>CFG</i> 13, 2011, 215-226.
	RUIZ QUEMOUN, Fernande (2011): “O espacio da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)” en <i>CFG</i> 13, 2011, 263-277.
	STROHSCHEN, Carola (2013): “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira” en <i>CFG</i> 15, 2013; 375-396.
	TIMOFEYVA, Larissa (2013): “Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica” en <i>CFG</i> 15, 2013; 397-414.

PANORAMAS

JORGE, Guilhermina (2005): “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica” en <i>CFG</i> 7, 2005, 119-133.
BALÁZS, Géza (2010): “Panorama da fraseoloxía húngara” en <i>CFG</i> 12, 2010, 17-28.
FIEDLER, Sabine (2010): “Fraseoloxía do Esperanto” en <i>CFG</i> 12, 2010, 127-139.
VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2013): “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)” en <i>CFG</i> 15, 2013; 415-442.

2.2. Fraseoloxía bilingüe

CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve	“Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego” en <i>CFG</i> 15, 2013; 33-133.
-------------------------------------	---

2.3. Función e índice da sección de Recadádivas

		Col-Loc	Fórm.	Refráns
RIVAS, Paco	“Fraseoloxía do mar na Maríña luguesa” en <i>CFG</i> 1, 2000, 11-90.	614		26
TABOADA CHIVITE, Xesús	“Refraneiro galego” en <i>CFG</i> 2, 2000, 47-192.			3.703
SOTO ARIAS, Mº do Rosario	“Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego” en <i>CFG</i> 3, 2003; 344pp.			4.453
VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Mínimo paremiolóxico de Viana do Bolo” en <i>CFG</i> 4, 2003, 79-116.			348
VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Un manuscrito paremiolóxico de Murguía” (71 H.Núñez 72 Sobreira) en <i>CFG</i> 4, 2003, 117-128.			143
PAZ ROCA, Mº Carmen	“Aportazón ao refraneiro. Coleición de refrás recollidos da tradizón oral por Lois Carré (1898-1965)” en <i>CFG</i> 4, 2003, 129-141.			502
VÁZQUEZ, Lois	“Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López” en <i>CFG</i> 4, 2003, 143-171.			311
BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mº Carmen, RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)” en <i>CFG</i> 4, 2003, 173-343.			3.875
BUJÁN OTERO, Patricia	“El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto” en <i>CFG</i> 4, 2003, 345-369.			70
RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA – GARABAL, Juan A.	“Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en <i>CFG</i> 4, 2003, 371-387.			104
VÁZQUEZ SACO, Francisco Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal, Mº Carmen Paz Roca.	“Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”. Locucións en <i>CFG</i> 5, 2003, 943-952. Fórmulas en <i>CFG</i> 5, 2003, 933-942. Refráns en <i>CFG</i> 5, 2003, 5-842.	263	238	22.939

VÁZQUEZ SACO, Francisco Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal, M. Carmen Paz Roca.	“Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”. Ref. con topónimo en <i>CFG</i> 5, 2003, 843-910. Dialoxismos en <i>CFG</i> 5, 2003, 911-924. Enunc. fras. en <i>CFG</i> 5, 2003, 925-928. Frases proverbiais en <i>CFG</i> 5, 2003, 929-932.		1.410 267 59 56
PAZ ROCA, M. Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco” Refrás en <i>CFG</i> 6, 2004, 253-264.		81
PAZ ROCA, M. Carmen	“Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco” Refrás en <i>CFG</i> 9, 2007, 247-293. Wellerismos-Dialoxismos Enunciados - Frases Proverbiais	57	61 24 17
CONDE TARRÍO, Germán	“Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos” en <i>CFG</i> 6, 2004, 27-56.		54
GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María	“Os rexistros e os niveis de língua na fraseoloxia: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego” en <i>CFG</i> 6, 2004, 81-112.	176	
ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María	“Glosario de locucións adverbiais do galego medieval” en <i>CFG</i> 7, 2005, 13-40..	404	
BARBEITO LORENZO, María Dolores	“Frases feitas do Concello das Neves” en <i>CFG</i> 7, 2005, 293-301.	144	
FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina	“‘Paremiás selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiz Méndez” en <i>CFG</i> 8, 2006, 265-315.		706
LÓPEZ BARREIRO, Margarita	“Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)” en <i>CFG</i> 8, 2006, 317-327.	129	
FERRO RUIBAL, Xesús	“Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas” en <i>CFG</i> 8, 2006, 179-264.	5300	97
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“108 fórmulas galegas” en <i>CFG</i> 9, 2007, 235-246.		108
FERRO RUIBAL, Xesús	“Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro” en <i>CFG</i> 10, 2008, 241-253.		254
PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda	“Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo” (Porqueira) en <i>CFG</i> 10, 2008, 255-264.	88	25 6
FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando	“Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)” en <i>CFG</i> 11, 2009, 259-282. Dial/Wellerismos	94	21 6 229
HERMIDA ALONSO, Anxos	“Fraseoloxía de Matamá (Vigo)” en <i>CFG</i> 11, 2009, 283-304.	227	27
PRIETO DONATE, Estefanía	“Refraneiro escolar galego do cambio de milenio” en <i>CFG</i> 11, 2009, 305-369.		4.072
GONZÁLEZ GUERRA, Anxo	“Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballedo, Lugo)” en <i>CFG</i> 12, 2010, 289-315. Dial/Wellerismos	177	77 6 260

GROBA BOUZA, Fernando	“ <i>A cabalo regalado non se lle mira o dente.</i> Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en <i>CFG</i> 12, 2010, 317-372.. Dial/Wellerismos Refráns con topónimo	355	46	1.450
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“120 locucións verbais galegas” en <i>CFG</i> 12, 2010, 373-386.	120		
VENTÍN DURÁN, José Augusto	“Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.” Anexo 1, 2007 de <i>CFG</i> .	314	173	2.618
DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo	“Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)” en <i>CFG</i> 13, 2011, 301-404.	446	125	2.400
CASTRO OTERO, Salvador PAREDES DURÁN, Lucía GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel HARGUINDEY BANET, Henrique MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé ROCAMONDE, Ramón	“Outros lances nos laíños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas” en <i>CFG</i> 14, 2012, 273-286.	40	19	20
CERRADELO, Silverio, VALLS, Esteve	“Achega fraseoloxica para un diccionario bilingüe gallego-catalán / catalán-galego” en <i>CFG</i> 15, 2013; 33-133.	417	16	87
CERVIÑO FERRÍN, M. ^a Victoria	“Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 1” en <i>CFG</i> 14, 2012, 287-308. Dial/Wellerismos	144	50	31
	“Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2” en <i>CFG</i> 15, 2013; 445-468. Wellerismos	152	89	29
FERRO RUIBAL, Xesús	“Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)” en <i>CFG</i> 14, 2012, 309-334. Dialoxismos/Wellerismos	81	28	145
	“ <i>Perdiolle o mal que me fai polo ben que me sabe.</i> Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega” en <i>CFG</i> 15, 2013; 469-492.	173	18	1
RUBINOS CONDE, Miguel	“ <i>Da roda para a piola:</i> refráns e frases do sur de Galicia” en <i>CFG</i> 15, 2013; 493-505.	46	8	87
ESTÉVEZ RIONEGRO, Noelia	“Fraseoloxía do noroeste de Valdeorras” en <i>CFG</i> 16, 2014; 305-317. Dialoxismos	14	11	41
	“Locucións, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955)” en <i>CFG</i> 16, 2014; 319-355. Wellerismos	20	45	636
FERRO RUIBAL, Xesús e SURRIBAS DÍAZ, Noelia				22

GROBA BOUZA, Fernando	“Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quem es. Así se fala na Chan” en <i>CFG</i> 16, 2014; 357-437.	732	280	203
LUACES PARDO, Narciso	“Ditos e refráns recollidos na comarca do Ortegal” en <i>CFG</i> 16, 2014; 439-453. Dialoxismos/Wellerismos	36	23	121 2
	TOTAL	10.763	1.585	53.158

3. Índice global dos Cadernos de Fraseoloxía Galega

Cadernos de Fraseoloxía Galega 1, 2000

RECADÁDIVA. RIVAS, Paco (2000): *Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 2, 2000

RECADÁDIVA. TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): *Refraneiro galego*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 3, 2003

DICIONARIO. SOTO ARIAS, María do Rosario: *Achegas a un diccionario de refráns. Galego-castelán, castelán-galego*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 4, 2003

ESTUDOS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas”. FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega”. MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro”. VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Aproximación ó mínimo paremiolóxico galego. Unha proposta didáctica”.

RECADÁDIVAS. VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Un manuscrito paremiolóxico de Murguía”. PAZ ROCA, María Carmen: *Aportazón ao refraneiro. Colección de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)*. VÁZQUEZ, Lois: Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López. BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen; RODRÍGUEZ ANÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: *Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)*. BUJÁN OTERO, Patricia: *El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto*. RUÍZ LEIVAS, Cristóbal; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A.: “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos”.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 5, 2003

RECADÁDIVA. VÁZQUEZ SACO, Francisco: *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal; Mª Carmen Paz Roca.

Cadernos de Frasoloxía Galega 6, 2004

ESTUDOS. CATALÀ GUITART, Dolors: “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán”. CONDE TARRÍO, Germán: “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Explicitación e implicitación fraseolóxica. Notas galegas”. GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María: “Os reixistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descriptiva das locucións nun corpus textual galego”. GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: “A fraseoididáctica: un eido da fraseoloxía aplicada”. GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina: “Aplicación da teoría de modelos semánticoestruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos”. LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo: “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica”. MELLADO BLANCO, Carmen: “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienko a través da súa monografía *Fraseoloxía Eslava* (1980/trad. 2000).

MORVAY, Károly: "Notas sobre fraseoloxía comparada". MORVAY, Károly: "Por unha metafraseografía peninsular". PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETAÑA, José Manuel: "Extracción automática de colocacións e modismos". PAZ ROCA, Mª Carmen: "Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego *caer* e o correspondente inglés *to fall*". SEVILLA MUÑOZ, Julia: "O concepto *correspondencia* na tradución paremiolóxica". SOTO ARIAS, M^a do Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: "Aplicacións didácticas dos refráns".

RECADÁDIVA. PAZ ROCA, Mª Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: "Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco".

RECENSIÓN. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: *As locucións verbais galegas* (Jorge Leiva Rojo). CARBONELL BASSET, Delfín: *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)* (Ana García Lozano). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: *La phraséologie du français* (María Álvarez de la Granja). MELLADO BLANCO, Carmen: *Fraseologismos somáticos del alemán* (Cristina Veiga Novoa). RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda: *Pequeno refraneiro alemán-galego* (Cristina Veiga Novoa).

NOTICIA DE TRABALLOS FRASEOLÓXICOS FEITOS EN GALICIA DENDE O ANO 2000 E QUE ESTÁN INÉDITOS EN PRENSA OU ÁINDA EN ELABORACIÓN.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 7, 2005

ESTUDOS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: "Glosario de locucións adverbiais do galego medieval". BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela: "Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación". CARBONELL BASSET, Delfín: "O clixé e a fraseoloxía tópica española". CONCA, María: "Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura". GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: "Castelán a hecho, galego a eito: dúas locucións de diferente fortuna". JORGE, Guillermina: "Período pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica". KÓTOVA, Marina: "Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía". MOGORRÓN HUERTA, Pedro: "As locucións verbais nos diccionarios". MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María: "Notas para unha análise comparativa das noções de restrición léxica e colocación". PEREIRA GINET, Tomás: "Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés". PÉREZ MARTÍNEZ, Herón: "Os ditos do *Diccionario de mejicanismos* de Santamaría". RÍO CORBACHO, Pilar: "O refrán meteorolóxico: estudo, comparación con outras lingüas (castelán e francés) e proposta de nova denominación". WIRRER, Jan: "Wat mehr regelt in Gesett. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada". ZULUAGA OSPINA, Alberto: "Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos".

RECADÁDIVA. BARBEITO LORENZO, María Dolores: "Frases feitas do Concello das Neves".

RECENSIÓN. BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I.: *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* ("Diccionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimológicas") (Ekaterina Guerbek). BOSQUE MUÑOZ, Ignacio: *Redes (las palabras en su contexto)*. *Diccionario combinatorio del español contemporáneo* (María Isabel González Rey). CASTRO OTERO, Salvador et alii: *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. COUCEIRO, Xosé: *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]* (Xesús Ferro Ruibal). INESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio: *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos* (Patricia Buján Otero). RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel: *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Gantán da Caniza. Memorias*. RODRÍGUEZ VIDA, Susana: *Diccionario temático de frases hechas* (Carmen Mellado Blanco).

SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino: *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles* (Luis González García).

Novas e ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 8, 2006

- ESTUDOS.** ACUÑA, Ana: “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas”. ALONSO RAMOS, Margarita: “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións”. BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij: “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico”. BLANCO ESCODA, Xavier: “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?”. GARCÍA-PAGE, Mario: “O acrónimo fraseológico”. GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas”. KLEIN, Jean René: “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)”. NOGUEIRA SANTOS, Antonio: “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *cão/gato dog/cat*”.
- RECADÁDIVAS.** FERRO RUIBAL, Xesús: “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas”. FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina: “Paremias selectas. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiz Méndez”. LÓPEZ BARREIRO, Margarita: “Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)”.
- RECENSIÓNIS.** ALMELA, R.; RAMÓN, E; WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano* (Carmen Mellado Blanco). DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E.: *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives* (Cristina Veiga Novoa). LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología* (Leopoldo Cañizo Durán). MIEDER, Wolfgang: *Proverbs: a handbook* (Xesús Ferro Ruibal).

Novas e ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 9, 2007

- ESTUDOS.** ARES LICER, Elisabete: “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”. CHACOTO, Lucília: “A sintaxe dos proverbios. As estruturas *quem / quien* en portugués e español”. CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto: “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno”. FERRO RUIBAL, Xesús: “*Cando cheve e dá o sol... ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?*”. GARGALLO GIL, José Enrique: “*Garda o teu saio para maio. Consellos de abrigo no calendario romance de refráns*”. HEINEMANN, Axel: “La langue dans la langue: O tratamento metalexicográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España”. MANSILLA, Ana: “A fraseoloxía da música na vida cotiá. Un estudo contrastivo (alemán - español)”. MASIULIONYTÉ, Virginija; ŠILEIKAITÉ, Diana: “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, caraxe e ruindade na fraseoloxía lituana”. NOGUEIRA SANTOS, António: “Fraseoloxía comparada — hendiáde en inglés e portugués”. PIIRAINEN, Elisabeth: “Locucións espalladas por Europa e máis alá”. SCHEMANN, Hans: “Factores modelo xeométricos describibles e non describibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego”. SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “*Do verbo antigo* en Johan Garcia de Guilhade”.
- RECADÁDIVAS.** MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “108 fórmulas galegas”. PAZ ROCA, Mª Carmen: “Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco”.

RECENSIÓNS. ALONSO RAMOS, Margarita (ed.): *Diccionarios y Fraseología* (Cristina Veiga Novoa). ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela: *Portugiesische Redewendungen* (Carmen Mellado Blanco). LURATI, Ottavio: *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee* (Xesús Ferro Ruibal). PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca: *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)* (Mª Isabel González Rey). SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L.: *Dicionário Idiomático Português-Alemão*; SCHEMANN, H.: *Idiomatisch Deutsch – Portugiesisch*; SCHEMANN, H.; DIAS, I.: *Dicionario Idiomático Português–Alemão* (Isabel Giráldez Arias).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 10, 2008

ESTUDOS. ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos: “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseológicas”. BRUMME, Jenny: “As unidades fraseológicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constitúinte a partir da perspectiva histórica”. CATALÀ GUITART, Dolors : “Elementos de descripción dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario”. CORVO SÁNCHEZ, Mª José : “Dúas seccións fraseológicas plurilingües nos *Sprachbücher* de Juan Ángel de Zumaran”. ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier: “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura”. ETTINGER, Stefan: “Alcances e límites da fraseodidáctica. Deix preguntas clave sobre o estado actual da investigación”. GONDAR PORTASANY, Marcial: “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos *dichta* populares sobre o paseo e a paisaxe”. LACHKAR, Abdenbi: “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para unha identificación das locucións estereotipadas expresivas”. MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn: “Locuciones e colocaciones: algunas causas da coaparición dos seus formantes”. MENAKER, Angelika: “As funcións da cor verde en unidades fraseológicas españolas, húngaras e alemás”. MOLINA PLAZA, Silvia: “Puntos de contacto e diferencia: a traducción de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metónimicos”. NOUESHI, Mona: “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudio comparativo”.

RECADÁIVAS. FERRO RUIBAL, Xesús: *Refraneiro de Grou (Lobios) recolleito por Bieito Fernandes do Palbeiro*. PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda: “Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo”.

RECENSIÓNS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología* (Luis González García). CONDE TARRÍO, Germán: *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées* (Emma Mª Salgueiro Veiga). CONDE TARRÍO, Germán: *El componente etnolingüístico de la paremiología* (Cristina Rodríguez Nieto). GONZÁLEZ REY, Isabel: *La didactique du français idiomatique* (Germán Conde Tarrío). LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario: *Dicionario de fraseoloxía galega* (Xosé María Gómez Clemente). MELLADO BLANCO, Carmen: *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht* (Claudia Herrero Kaczmarek). MELLADO BLANCO, Carmen. *Colocaciones y fraseología en los diccionarios* (Alba Vidal Fernández). NETZLAFF, Marion: *La collocation adjetif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol* (Mª Isabel González Rey). OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia: *Fraseografía teórica y práctica* (Carmen Mellado Blanco). ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica: *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2* (Paula Quiroga Munguía).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 11, 2009

- ESTUDOS.** BÁRDOSI, Vilmos: “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán”. BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly: “A fraseoloxía moncadiana”. BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka: “Os somatismos más frecuentes na fraseoloxía portuguesa”. FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria: “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués”. LASKOWSKI, Marek: “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica”. OLZA MORENO, Inés: “*Habla, soy todo oídos. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español*”. QUITOUT, Michel: “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía”. RÍO CORBACHO, Mª Pilar: “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romania”. SARDELLI, Mª Antonella: “Aproximación á elaboración do mínimo paremiológico italiano”. SOTO ARIAS, Mª Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas”. TORRENT-LENZEN, Aina: “Lema, categoría e definiens na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán”.
- RECADÁDIVAS.** FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando: *Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)*. HERMIDA ALONSO, Anxos: “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)”. PRIETO DONATE, Estefanía: “Refraneiro escolar galego do cambio de milenio”.
- RECENSIÓNNS.** GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario: *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones* (Carmen Mellado Blanco). GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel: *Discurso, Lengua y metalenguaje – Balance y perspectivas* (Claudia Herrero Kaczmarek). LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia: *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007* (Vanessa Fernández Pampín). MELLADO BLANCO, Carmen (ed.): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher* (Patricia Buján Otero). SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús: *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán* (Mª Isabel González Rey). SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco - provenzal y ruso* (Germán Conde Tarrio).

Novas e ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 12, 2010

- ESTUDOS.** BALÁZS, Géza: “Panorama da fraseoloxía húngara”. BÁRDOSI, Vilmos: “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna”. CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor: “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuita: *De Luns a venres*”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Dentes e moas na fraseoloxía galega”. FIEDLER, Sabine: “Fraseoloxía do Esperanto”. INÉSTA MENA, Eva Mª: “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira”. MARTÍNEZ BLANCO, Xulián; VEIGA ALONSO, Serxio: “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños”. ODRIZOZOLA PEREIRA, Juan Carlos; ONDARRA ARTIEDA, Ainara: “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de *ere* ‘tamén’ na lingua vasca”. PASTOR LARA, Alejandro: “Unidades fraseolóxicas especializadas e tradución”. PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada: “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais”. RECIO ARIZA, Mª Ángeles: “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade”. SILVA LÓPEZ, Martina: “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español”.

SANROMÁN VILAS, Begoña: “Unidades fraseológicas na sección de agradecimentos dos escritos académicos”.

RECADÁDIVAS. GROBA BOUZA, Fernando: “*A cabalo regalado non se lle mira o dente*. Compilación da fraseoloxía equina actual”. GONZÁLEZ GUERRA, Anxo: “Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballedo, Lugo)”. MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “120 locucións verbais galegas”.

RECENSIÓNS. BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmtrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía* (María Isabel González Rey). CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota* (Cristina Rodríguez Nieto). DOBROVOL'SKIJ Dmitrij; PIIRAINEN Elisabeth (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte*. (Martina Silva López). GONZÁLEZ RADÍO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero* (Xacinta Varela Martínez). MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán* (M. Carmen Losada Aldrey). RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día*. (Xesús Ferro Ruibal).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 13, 2011

ESTUDOS. AGUILAR RUIZ, Manuel José: “Cofece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: *Los refranes que dicen las viejas tras el fuego*”. DETRY, Florence: “Do literal ó figurado: descodifica-las expresións idiomáticas na clase de LE”. FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva: “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Alvaro Cunqueiro e a paremioloxía”. GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas”. GROBA BOUZA, Fernando: “*Onde hai egas, poldros navean*. A realidade vista desde os equinos”. HERRERO KACZMAREK, Claudia: “O encontro e o desencontro expresado a través dos fraseoloxismos do campo cognitivo FALAR”. LAREO, Inés: “Colocacións con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres”. MONTES LÓPEZ, María: “Consideracións sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudiantes galegófonos”. PIIRAINEN, Elisabeth: “Ditos espallados por Europa e más alá dela: O substrato máis antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’”. RÍO CORBACHO, María Pilar: “BADARE: A personificación nos espazos de tempo”. RUIZ QUEMOUN, Fernande: “O espazo da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)”. SOTO ARIAS, María Rosario: “Interaccións verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-rapaz. Contribución á fraseoloxía”.

RECADÁDIVAS. DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo: “Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantíños (Cabana de Bergantíños, Carballo e Coristanco)”.

RECENSIÓNS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.) (2008): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective* (Xacinta Varela Martínez). CONDE TARRÍO, Germán (ed) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas* (Xacinta Varela Martínez). GONZÁLEZ REY, Isabel (Ed.) (2007): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras* (Xacinta Varela Martínez). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2007): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources* (Xacinta Varela Martínez). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation* (Emma Mª Salgueiro Veiga). GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. (Xesús Ferro Ruibal). GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza* (Xesús Ferro Ruibal). LUQUE NADAL, Lucía (2010): *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüísticos*.

culturales. *Relaciones entre fraseología y culturología* (M. Carmen Losada Aldrey). PENA, Xosé A. (2011): *Diccionario fraseológico bilingüe castellán-galego* (Mª do Rosario Soto Arias). PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography* (Carmen Mellado Blanco).

NOVAS.

ÍNDICES TEMÁTICO E GLOBAL

Cadernos de Fraseoloxía Galega 14, 2012

- ESTUDOS.** AUGUSTO, Mª Celeste: “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘sabedoría’? BIOSCA POSTIUS, Mercè e MORVAY, Károly: “A fraseoloxía moncadiana, 2.” BRUNETTI, Simona: “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos”. BUJÁN OTERO, Patricia: “*Pataqueiras e Radieschen*: fraseoloxía da morte en alemán e galego”. FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta: “Fraseoloxía e paremioloxía galega no P: “Sarmiento”. HOLTZINGER, Herbert: “*Unikale Elemente*. Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual”. MONTORO DEL ARCO, Esteban: “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo”. OLZA MORENO, Inés: “*Fijo que este artículo te gustará*” o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na lingua xe Xuvenil do español e do inglés”. ROBLES I SABATER, Ferran: “As locucións marcadoras de reformulación con decir, dir, sagen”. UGARTE BALLESTER, Xus: “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de *The Way to Wealth* de Benjamin Franklin”. VULETIĆ, Nikola: “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dálmata”.
- RECADÁDIVAS.** CASTRO OTERO, Salvador e outros: “Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas”. CERVIÑO FERRÍN, M.ª Victoria: “Frases feitas de Sebil, 1”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)”.
- RECENSÍONS.** BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*. (Xesús Ferro Ruibal). BARSANTI, M.ª Jesús (2011): *Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiológico contrastivo español-alemán*. (Nelly Iglesias). BERMÚDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega)* 1 (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega)* 2 (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega)* 3 (10.9.2012). (Xesús Ferro Ruibal). DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies. Vermont: Proverbium e The University of Vermont*. (Rebeca Lema). LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático da juego. 150 fraseologismos con ejercicios*. (Nely M. Iglesias Iglesias). MARTINO RUZ, Xandru (2008): *Refraneru temáticu asturianu*. (Xacinta Varela Martínez). MIEDER, Wolfgang (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms*. (Xesús Ferro Ruibal). MOGORRÓN HUERTA, e MEJRI, Salah: *Opacidad, idiosincrasia, traducción - Opacité, idiosyncrasie, traduction*. (Juan Antonio Albaladejo Martínez). OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalenguística del español*. (M. Carmen Losada Aldrey). PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refranyes sobre el cap*. (Xus Ugarte Ballester). PÀMIES I RIUDOR, Víctor: [ipmies.dites.cat/](http://pmies.dites.cat/) // refranyer.dites.cat/ // biblioteca.dites.cat/ // diccionari.blogspot.com/ // didactica.dites.cat/ // tematic.dites.cat/ // polsim.ditos.cat/ // frasesfetas.dites.cat/ // enciclopedia.dites.cat/ // etimologias.dites.cat/ // conferencias.dites.cat/ // topica.dites.cat/ // ulls.dites.cat/ // cap.dites.cat/. (Joan Puigmalet). PIIRAINEN Elisabeth: *Widespread Idioms in*

Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project. (Xesús Ferro Ruibal). HANS SCHEMANN (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'.* Unter Mitarbeit von Renate Birkenhauer. (Carmen Mellado Blanco).

NOVAS.

ÍNDICES TEMÁTICO E GLOBAL

Cadernos de Fraseoloxía Galega 15, 2013

ESTUDOS BEVILACQUA, Cleci Regina. “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)“.

CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve. “Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego”. CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto. “Na procura do mínimo paremiológico grego”. FERRO RUIBAL, Xesús. “*Ser ~ parecer ~ facerse de Angrois*. Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza”. LEIVA ROJO, Jorge. “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudio dun caso”. MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel. “A distinción entre convencións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica”. NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena. “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano”. NÚÑEZ ROMÁN, Francisco. “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía”. RAMOS SAÑUDO, Ana María. “Achegamento á fraseoloxía do “dcir” en francés”. RUIZ MARTÍNEZ, Ana María. “Sobre a marcación diafásica das locucións en español”. SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YEO, Marina. “A elaboración dun corpus paremiológico por francófonos nativos”. SOTO ARIAS, Mª Rosario. “Notas para un estudo dos refráns haxicronológicos”. STROHSCHEN, Carola. “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira”. TIMOFEEVA, Larissa. “Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica”. VELASCO MENÉNDEZ, Josefina. “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inícios ata mediados da segunda metade do s. xx)“.

RECADÁDIVAS. CERVIÑO FERRÍN, M.ª Victoria. “Fraseoloxía e paremiología de Sebil, 2”. MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo. “Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega” RUBINOS CONDE, Miguel. “*Da roda para a piola*: refráns e frases do sur de Galicia”.

RECENSIÓNS. BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español.* (Károly Morvay). GONZÁLEZ REY, M.ª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC.* (Vanessa Fernández Pampín). KONECNY, Christine (2010): *Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele.* (Simona Brunetti). MORVAY, Károly (2006): *Els bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià.* (Xesús Ferro Ruibal). NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano.* (Carmen Mellado Blanco). PENADÉS MARTINEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones.* (María Álvarez de la Granja). ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): *Aspectes de fraseología contrastiva alemany-català: fraseologismes de la producció verbal.* (Ana Mansilla Pérez). SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P., MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch.* (Noelia Surribas Díaz). VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español.* (Luis González García).

NOVAS.

ÍNDICES TEMÁTICO E GLOBAL

Cadernos de Fraseoloxía Galega 16, 2014

- ESTUDOS** ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso. “Carapucho no Farelo, auga no pelo: a xeografía dos refráns meteorolóxicos romances”; CORPAS PASTOR, Gloria e KOVALEVA, Anastasia. “Aproximación ao estudo dos fraseoloxismos acromáticos con corpus: ‘en negro’ e os seus equivalentes de tradución ao ruso”; FERNÁNDEZ MARTÍN, Patricia. “Perífrases verbais con valor deóntrico no discurso paremiolóxico: unha perspectiva diacrónica”; FERRO RUIBAL, Xesús, PÉREZ TRASEIRA, Beatriz, SURRIBAS DÍAZ, Noelia e VARELA MARTÍNEZ, Xacinta. “Fraseoloxía e paremioloxía castelá dos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)”; GARCÍA SALIDO, Marcos. “O uso de construcións con verbos soporte en aprendices de español como lingua estranxeira e falantes nativos”; MILLÁN RODRÍGUEZ, Francisco Miguel. “Unha tradución ó galego da ‘Proverbiorum et sententiarum persicarum centuria’ de Levin Warner”; OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, María Eugénia. “As fórmulas rutineiras españolas á luz da etoloxía humana” e PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada. “Fixación estrutural e desautomatización das locucións / Structural fixedness and defamiliarization of idioms”.
- RECADÁDIVAS.** ESTÉVEZ RIONEGRO, Noelia. “Fraseoloxía do noroeste de Valdeorras”; FERRO RUIBAL, Xesús e SURRIBAS DÍAZ, Noelia. “Locucións, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955)”; GROBA BOUZA, Fernando. “‘Nas uñas, nas mans ou nos pés, has salir a quen es’. Así se fala na Chan” e LUACES PARDO, Narciso. “Ditos e refráns recollidos na comarca do Ortegal” .
- RECENSIÓNNS.** GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language* (Laura Amigot Castillo); GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.) (2014): *Didáctica y traducción de las unidades fraseológicas* (Carola Strohschen); GONZÁLEZ REY, María Isabel (dir.) (2014): *Outils et méthodes d'apprentissage en phraséodidactique*. (Germán Conde Tarrío); GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.) (2008): *Estudios y análisis de fraseología contrastiva: lexicografía y traducción* (Angela Mura); MELLADO BLANCO, Carmen (coord.), BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (eds.) (2013): *La fraseografía del alemán y el español. Lexicografía y traducción* (Beatriz Pérez Traseira). MIEDER, Wolfgang. *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, 31, 2014 (Beatriz Pérez Traseira). MOGORRÓN HUERTA, Pedro, GALLEGUERO HERNÁNDEZ, Daniel, MASSEAU Paola, TOLOSA IGUALADA Miguel (eds.) (2013). *Fraseología, Opacidad y Traducción* (Marie-Évelyne Le Poder); SEVILLA MUÑOZ, Julia (ed.): *Fraseología y Léxico. Un enfoque contrastivo* (Vanessa Fernández Pampín); SULKOWSKA, M. (2013): *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques*. (María Isabel González Rey); VAL VAL, Xosé. Cura de Vilar de Ortelle (2012): *Díxoo ou predicouno? Ditos populares* (Xesús Ferro Ruibal) e VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2012): *Paremias populares asturianas (Estudio, clasificación y glosa)* (Xacinta Varela Martínez).

NOVAS.

ÍNDICES TEMÁTICO E GLOBAL

Anexos de Cadernos de Fraseoloxía Galega

Anexo 1, 2007

- RECADÁDIVA.** VENTÍN DURÁN, José Augusto: *Refraneiro de Moscoso e outros materiais de tradición oral*. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.

4. Procedencia dos 177 autores de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 14 ANOS - 177AUTORES DE 22 PAÍSES		
A	Universität Salzburg	Heinemann, Axel
	Universität Wien (Universidade de Viena)	Torrent-Lenzen, Aina
B	Université Catholique de Louvain	Klein, Jean René
BR	Universidade Federal do Rio Grande do Sul	Bevilacqua, Cleci Regina.
D	Fachhochschule Köln (Universidade de Ciencias Aplicadas de Colonia)	Torrent-Lenzen, Aina
	Geisteswissenschaftliches Zentrum. Universität Leipzig	Fiedler, Sabine
	Universität Bielefeld	Wirrer, Jan
	Universität Tübingen	Zuluaga Ospina, Alberto
	Universität Augsburg	Ettlinger, Stefan
	Steinfurt	Pürrainen, Elisabeth (2)
	Technische Universität Dresden	Brunetti, Simona (2)
E	Universidade da Coruña	Alonso Ramos, Margarita
		García Salido, Marcos
		González García, Luis (7)
		Lareo, Inés
	Universidade de Santiago de Compostela	Cajaraville Araújo, Héctor
		Conde Tarrío, Germán (4)
		Fernández Pampín, Vanessa (3)
		Gondar Portasany, Marcial
		González Rey, Mª Isabel (9)
		Herrero Kaczmarek, Claudia (3)
		Losada Aldrey, M. Carmen
		Mellado Blanco, Carmen (9)
		Muñiz Álvarez, Eva María
		Pastor Lara, Alejandro
		Río Corbacho, Mª Pilar (3)
		Silva López, Martina (2)
	Instituto da Lingua Galega Centro de Linguas Modernas	Álvarez de la Granja, María (4)
		Guerbek, Ekaterina (2)
		Losada Aldrey, M. Carmen (2)
		Vlasáková, Katerina
	Universidade de Vigo	Acuña, Ana
		Ares Licer, Elisabete
		Buján Otero, Patricia (3)
		Corvo Sánchez, Mª José
		Fernández Martín, Patricia
		Gómez Clemente, Xosé María (2)
		Pereira Ginet, Tomás
	Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades	Beloso Gómez, Josefá
		Buján Otero, Patricia (2)
		Cañizo Durán, Leopoldo
		Estévez Rionegro, Noelia

	Ferro Ruibal, Xesús (30)
	García Lozano, Ana
	Giráldez Arias, Isabel (3)
	Groba Bouza, Fernando
	Lema Martínez, Rebeca
	Millán Rodríguez, Francisco Miguel
	Paz Roca, Mª Carmen (3)
	Pérez Traseira, Beatriz (3)
	Prieto Donate, Estefanía
	Rodríguez Añón, Marta
	Rodríguez Nieto, Cristina (2)
	Salgueiro Veiga, Emma Mª (2)
	Surribas Díaz, Noelia (3)
	Varela Martínez, Xacinta (9)
	Veiga Novoa, Cristina (5)
	Vidal Castiñeira, Ana (6)
	Vidal Fernández, Alba
I.E.S. Eusebio da Guarda. A Coruña	Soto Arias, Mª do Rosario (7)
IES María Soliño. Cangas do Morrazo	Castro Otero, Salvador
	Durán Paredes, Lucía
	González Barreiro, Xosé Manuel
	Harguindegay Banet, Henrique
	Martínez García, Xosé
	Rocamonde, Ramón
I.E.S. Sánchez Cantón. Pontevedra	González Guerra, Anxo
C.E.I.P. Bormoio-Agualada	Domínguez Rial, Evaristo
C.E.I.P. de Sillobre	Salgueiro Veiga, Emma Mª
Escola Oficial de Idiomas. Pontevedra	Cerviño Ferrín, M.ª Victoria (2)
Escola Oficial de Idiomas. Vigo	Barbeito Lorenzo, Mª Dolores
	Hermida Alonso, Anxos
	López Barreiro, Margarita
	Martínez Blanco, Xulián
	Martíns Seixo, Ramón Anxo (4)
	Penín Rodríguez, Dorinda
	Veiga Alonso, Serxio
Escola Oficial de Idiomas. Vilagarcía	Paz Roca, Mª Carmen
Lugo (A Mariña)	Rivas, Paco
Ortigueira. Museo Etnográfico de Meixido.	Luaces Pardo, Narciso
Secretaría Xeral de Política Lingüística. Xunta de Galicia	Rubinos Conde, Miguel
Madrid	Carbonell Bassat, Delfín
Ourense	Eiroa García-Garabal, Juan A.
	Ruiz Leivas, Cristovo
Ponteareas. Pontevedra	Groba Bouza, Fernando (2)
Santiago de Compostela	Veiga Novoa, Cristina
Revista Estudios (Madrid)	Vázquez, Lois

Euskal Herriko Unibertsitatea (Universidade do País Vasco)	Echevarría Isusquiza, Isabel Arbulu, Aguirre, Javier Odriozola Pereira, Juan Carlos Ondarra Artieda, Ainara
INS Estany de la Ricarda (El Prat de Llobregat)	Puignalet, Joan
Universitat d' Alacant	Mogorrón Huerta, Pedro Mura, Ángela Ruiz Quemoun, Fernande Timofeeva, Larissa.
Universidad de Alcalá	Martí Sánchez, Manuel Olimpio de Oliveira Silva, Maria Eugênia Penadés Martínez, Inmaculada (2) Ruiz Martínez, Ana María
Universitat Autònoma de Barcelona	Blanco Escoda, Xavier Català Guitart, Dolors (2)
Universidad Complutense de Madrid	Amigot Castillo, Laura Sevilla Muñoz, Julia (2) Sardelli, Mª Antonella
Universidad Europea de Madrid	Detry, Florence
Universidad Pontificia de Comillas	García Gyelo, Marina
Universitat de Barcelona	Gargallo Gil, José Enrique
Universitat de Girona	Detry, Florence
Universidad de Granada	Le Poder, Marie-Évelyne Montoro del Arco, Esteban T. Parnies Bertrán, Antonio Pazos Bretaña, José Manuel
Universitat de Lleida	Biosca Postius, Mercè (2)
Universidad de Málaga	Corpas Pastor, Gloria Kovaleva, Anastasia Leiva Rojo, Jorge (2)
Universidad de Murcia	Mansilla, Ana (2) Strohschen, Carola (2)
Universidad de Navarra	Olza Moreno, Inés (2)
UNED	García-Page, Mario
Universidad de Oviedo	Iñesta Mena, Éva Mª
Universidad Politécnica de Madrid	Molina Plaza, Silvia
Universitat Pompeu Fabra	Brumme, Jenny
Universidad de Salamanca	Fernández Álvarez, Eva Nely M. Iglesias Iglesias (2) Recio Ariza, Mª Angeles Velasco Menéndez, Josefina
Universidad de Sevilla	Larreta Zulategui, Juan Pablo Núñez Roman, Francisco Ramos Sañudo, Ana María
Universitat de València	Aguilar Ruiz, Manuel José Conca, Maria Holzinger, Herbert J. Robles i Sabater, Ferran

	Institut Interuniversitari de Llengües Modernes Aplicades de la Comunitat Valenciana	Holzinger, Herbert J.
	Universidad de Valladolid	Ángelova Nénkova, Véselka González-Espresati, Carlos Quiroga Munguía, Paula
	Universitat de Vic	Ugarte Ballester, Xus
EG	Universidade do Cairo	Noueshi, Mona
F	CPST- Université de Toulouse - Le Mirail	Quitout, Michel
FIN	Helsingin Yliopisto (Universidad de Helsinki)	Sanromán Vilas, Begoña
GR	Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Universidade Nacional e Kapodístrica de Atenas)	Crida Álvarez, Carlos Alberto (2)
HRV	Sveučilište u Zadru	Vuletić, Nikola
HU	Eötvös Loránd Tudományegyetem (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)	Balázs, Géza Bárdosi, Vilmos (2) Menaker, Angelika Morvay, Károly (5)
		Balázs, Géza
		Dal Masso, Elena Navarro, Carmen
		Masiulionytė, Virginija Šileikaitė, Diana
MA	Université Ibn Zohr, Agadir	Lachkar, Abdendi
MX	Colegio de Michoacán, México	Pérez Martínez, Herón
NL	Universiteit Utrecht	Augusto, M. Celeste
NO	Norges Handelshøyskole Forsiden (NHH)	Martínez López, Juan A,
	Universitetet i Bergen	Aarli, Gunn
P	Universidade de Lisboa	Jorge, Guilhermina Bojilova Tchobánova, Iovka Álvarez Pérez, Xosé Afonso
		Baptista, Jorge Fernandes, Graça
		Chacoto, Lucília
	Universidade do Minho	Groba Bouza, Fernando Schemann, Hans
		Correia, Anabela
	San Pedro de Moel, Portugal	Nogueira Santos, Antonio (2)
	Universytet Jagielloński w Krakowie	Grygierzec, Wiktoria
PL	Uniwersytet Zielonogórski	Laskowski, Marek
	RU	Dobrovolskij, Dmitrij
RU	Academia Rusa das Ciencias; Universidade Estatal de Moscova	Baránov, Anatolij
	Academia Rusa das Ciencias	Kótova, Marina
	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet	Mokienko, Valerii
RU, D	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet; Institut für Slawistik, Universität Greifswald	Paz Roca, Mª Carmen (2)
UK	University of Wolverhampton	

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Proceso e condicións de admisión de colaboracións

1. Presentación de colaboracións

1.1. *Cadernos de Fraseoloxía Galega* é unha revista internacional anual de temática fraseolóxica que ten tres obxectivos fundamentais: difundir materiais fraseolóxicos galegos inéditos; contribuír á reflexión sobre o ámbito fraseolóxico de calquera lingua; dar a coñecelos eventos e as publicacións más importantes verbo da fraseoloxía, moi especialmente da fraseoloxía galega. Esta revista entende o termo **fraseoloxía** nun sentido amplo, dando cabida non só ás locucións, senón tamén ás colocacións, ós termos compostos sintagmáticos e ás paremias. Consonte estes obxectivos, a revista subdivídise en catro seccións:

Estudos: publicaranse artigos de investigación orixinais sobre fraseoloxía, aceptándose tanto reflexións de corte esencialmente teórico como traballos aplicados (tradución, didáctica, fraseografía...). O corpus de análise pode se-lo repertorio fraseolóxico de calquera lingua e tamén se admite a comparación entre os córpora de diferentes linguas.

Recadádivas: publicaranse recolleitas orixinais de fraseoloxía galega.

Recensións: publicaranse recensions críticas orixinais de obras recentes de temática fraseolóxica de calquera lingua ou país.

Novas: daranse a coñecer congresos, proxectos, recursos, traballos e publicacións (obras recibidas na redacción) que teñan relación co ámbito fraseolóxico. Farase fincapé na difusión de traballos académicos inéditos e de fraseografía espontánea.

Os artigos que se propoñan para publicar en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* teñen que ser **orixinais e inéditos**: é dicir, quedan excluídos os publicados anteriormente noutro formato ou idioma e tampouco deben estar postulados ou aceptados para a súa publicación noutra revista.

1.2. A lingua de publicación é a galega seguindo as normas da Real Academia Galega. A revista ofrecerá un servizo gratuíto de tradución ó galego para aqueles artigos que resulten admitidos e que estean redactados noutra lingua. Os artigos que cheguen á Redacción poden estar escritos en calquera lingua románica da Península Ibérica, en francés, en italiano ou en inglés.

1.3. *Cadernos de Fraseoloxía Galega* editáse en papel no último mes do ano. A partir de xullo do ano seguinte, tódolos artigos publicados poden consultarse en PDF en <http://www.cirp.es/>

1.4. Os traballos deben elaborarse sobre as follas de estilo que se poden encontrar en http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_estilo. Como se pode comprobar nesa folla de estilo, tódolos artigos deben chegar encabezados por un resumo e palabras clave no idioma orixinal e en inglés.

A extensión deseñable para os artigos da sección **Estudos** é de aproximadamente 3950 palabras (15 páxinas) e a mínima de 1830 palabras (8 páxinas), para as **Recensións** un máximo de 1370 (5 páxinas) e un mínimo de 750 (3 páxinas). Excepcionalmente poden admitirse traballos de maior extensión. No caso das **Recadádivas** recoméndase unha extensión similar á dos Estudos, pero faranse algunas excepcións en consideración ó carácter do material recollido.

1.5. Os orixinais deberán remitirse en versión electrónica (compatible cos procesadores de texto más usuais para PC) ó enderezo electrónico paremias@cirp.es. No caso de ser preciso, o autor deberá facer chegar á redacción da revista os permisos necesarios que aseguren o respecto á propiedade intelectual na reproducción dos materiais utilizados no artigo. Para tal caso, o enderezo postal é o seguinte **Cadernos de Fraseoloxía Galega. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Rúa de San Roque, 2. 15704 Santiago de Compostela. Galicia (España)**

1.6. A data límite para o envío de traballos potencialmente publicables no ano en curso é o 1 de marzo. O Consello de Redacción fará unha primeira lectura dos traballos recibidos para determinar se cumpren os requisitos mínimos para a súa publicación. En caso afirmativo, remitiranse como traballos **anónimos a dúas persoas expertas** (membros ou non do Consello Científico), que deberán emitir **cadanseu informe tamén anónimo** sobre a calidade e a conveniencia da súa publicación. Seguirase nisto un sistema de **dobre anonimato**, polo que nin os avaliadores coñecerán quen é o autor ou autora do traballo nin estes coñecerán a identidade dos avaliadores. Para que o artigo se publique, os dous informes deben ser positivos; no caso de que só unha das avaliacóns recomendase a publicación, o traballo remitírase a un **terceiro** avaliador e o ditame deste será definitivo. De aceptarse a publicación con reservas, o autor disporá de dúas semanas para presenta-las alegacións ós cambios solicitados ou realizar xa as oportunas modificaciós.

En recibindo os traballos modificados, o Consello de Redacción deberá acorda-la súa aceptación ou o rexeitamento definitivo. O último día para notifica-la aceptación ou o rexeitamento dun traballo é, en principio, o 15 de xuño, aínda que, en función da marcha do proceso global de avaliación de traballos, o Consello poderá ampliar esa data.

1.7. O Consello de Redacción só poderá alterar levemente os traballos recibidos; e o obxectivo destas alteracións será o de corrixir errores mecánicos ou lingüísticos.

1.8. Os autores dos traballos publicados recibirán un exemplar da revista e 20 separatas e beneficiaranse ademais da seguinte difusión: tódalas Universidades de España e Portugal e tamén noventa e cinco fraseólogos de Europa, América e África recibirán de maneira gratuita

un exemplar de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, que manterá intercambio con outras publicacións similares. Por parte, *Cadernos de Fraseoloxía Galega* figura en elencos bibliográficos importantes e manteñen hiperenlaces diversas páxinas de referencia, como se especifica na páxina de créditos.

1.9. Condicións de difusión e copyright

Cadernos de Fraseoloxía Galega fai **dúas edicións**: a primeira en **papel** e, seis meses despois, en formato electrónico en www.cirp.es (páxina web do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, de Santiago de Compostela).

Ó publicar en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, o autor cede tódolos dereitos de explotación do seu artigo ó Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, de Santiago de Compostela, que, coas condicións e limitacións dispostas pola lexislación en materia de propiedade intelectual, é o titular do copyright. Esta titularidade concede ó dito Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades o dereito para todo o mundo a:

- publica-la versión final do artigo na revista e distribuílo e/ou comunicalo publicamente, tanto na revista en si coma noutros medios relacionados, en formato impreso, dixital ou calquera outro que poida inventarse no futuro;
- traducir ou realizar abstracts do artigo e distribuílos e/ou comunicalos publicamente, e autorizar ou ceder a terceiros o mesmo dereito;
- depositar copias ou referencias do artigo en arquivos en liña tanto en plataformas propias do devandito Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela coma en plataformas de terceiros autorizadas polo devandito Centro.

Pasado un ano da edición en papel os autores, Universidades ou Sociedades Científicas que o soliciten expresamente poderán incluír nos seus repositorios un ou varios artigos sempre que, ademais, cumpran estas dúas condicións:

- que o texto (incluído o formato) sexa exactamente o de CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA;
- que sempre estea clara, visible e íntegra a referencia bibliográfica (revista, número, ano, páxinas, ISSN; etc.).

2. Instrucións para revisores

2.1. Obxectivo da revisión.

O obxectivo da revisión é determinar se o artigo avaliado posúe o **interese** e a **calidade** suficientes para ser publicado, con ou sen modificacións, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, ou se pola contra, debe ser rexeitado.

2.2. Enfoques da revisión

2.2.1. Interese temático

Na sección **Estudos** de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* publicaranse artigos de investigación orixinais sobre fraseoloxía, aceptándose tanto reflexións teóricas como traballos aplicados (tradución, didáctica, historia...). O corpus de análise pode se-lo repertorio

fraseolóxico de calquera lingua. Na sección **Recadádivas** publicaranse recolleitas orixinais de fraseoloxía galega. Nos dous casos esta revista entende o termo *fraseoloxía* nun sentido amplio, dando cabida non só ás locucións, senón tamén ás colocacións, ós termos compostos sintagmáticos, ás fórmulas e ás paremias. Tendo isto en consideración, o revisor deberá indicar se o artigo obedece ou non ós criterios temáticos de publicación.

2.2. Calidade

O revisor deberá indicar así mesmo se o artigo reúne os requisitos mínimos de calidade para ser merecente de publicación. A este respecto deberá ter en conta os seguintes aspectos:

Estudos	Recadádivas
- Orixinalidade e relevancia: o autor fai unha achega nova e relevante para o campo investigado?	- Presentación das unidades recollidas: o autor ofrece un criterio organizativo das expresións? As expresións están correcta e sistematicamente lematizadas? No seu caso, as definicións están correcta e sistematicamente presentadas?
- Adecuación da metodoloxía: o autor emprega unha metodoloxía axeitada?	- Información: o autor ofrece tódolos datos relevantes relativos á recolleita (metodoloxía, coordenadas espazo-temporais, criterios de selección...)?
- Adecuación das conclusiones: están plena e axeitadamente xustificadas as conclusiones do traballo a partir dos datos expostos?	
- Presentación da información: o autor organiza e expón a información axeitadamente?	
- Explotación da bibliografía: o autor emprega para a súa investigación a bibliografía precisa?, é adecuada a discusión bibliográfica?	- Metodoloxía: o autor emprega unha metodoloxía axeitada no que atanxe á recolleita e selección das expresións?

Presentación da revisión

O revisor deberá cubri-lo formulario que acompañará estas instruccións. De acordo co exposto, deberá *indicar e xustificar* se o traballo **se axusta ós intereses temáticos da revista**. Só no caso de que a resposta sexa positiva, deberá *indicar e xustificar* tamén se o traballo **se axusta ós criterios de calidade da revista**.

Aínda que os criterios de calidade foron desdobrados en varios aspectos, que deben ser atendidos na revisión e comentados no informe, o avaliador poderá organizar libremente a súa exposición. En calquera caso, xustificaránse tódalas apreciacións realizadas, sexan positivas ou negativas. Tamén sería aconsellable que, na súa argumentación, o avaliador diferenciese entre observacións fundamentais e observacións secundarias.

Os comentarios do revisor débense vincular cunha toma de decisión sobre a publicación do traballo. Deste xeito, deberá indicar se o artigo

a) pode publicarse sen modificacións.	c) pode publicarse, pero con modificacións menores
b) non se pode publicar.	d) pode publicarse, pero con importantes modificacións

No caso de que as opcións marcadas sexan c) ou d), o revisor deberá explicar con claridade cales son os cambios que se deben realizar para que o traballo poida ser publicado. Esta explicación deberá ir acompañada da correspondente xustificación ou da correspondente remisión ós comentarios verbo da calidade do artigo.

Estilo da revisión

O informe debe ser claro e preciso. Rogamos que sexa especialmente nido na exposición dos aspectos que cómpre modificar para que o artigo se poida publicar e que ofrece a referencia completa de calquera traballo ó que remita.

De por parte, leembrámolo que un dos obxectivos fundamentais dos procesos de revisión é contribuír a mellora-la calidade dos traballos a través da crítica construtiva e obxectiva. Neste sentido, pregámoslle que atenda a este cualificativo e que evite expresións acerbas que poidan desanima-los autores dos traballos no seu proceso investigador (o revisor debe ter en conta que o artigo podería ser da autoría dun investigador que se está iniciando e que a súa revisión crítica e construtiva pódese axudar a mellorar ou reconducir aspectos básicos do seu método de traballo).

Proceso da revisión

O avaliador debe remiti-lo formulario de revisión á Secretaría de Redacción (maria.alvarez.delagranja@usc.es) no prazo máximo de *quince días* desde a recepción do traballo. Cada artigo será enviado a dous revisores e só en caso de discrepancia entre eles se remitirá a un terceiro, cuxo ditame será definitivo. A Secretaría de Redacción comunicaralles ós autores a aceptación (provisional, isto é, suxeita a modificacións, ou definitiva) das colaboracións ou o seu rexeitamento. A comunicación realizarase mediante un informe razonado elaborado pola Secretaría de Redacción a partir dos formularios entregados polos avaliadores. Eventualmente poderán incluirse estes na súa versión íntegra pero sempre desprovistos de todo elemento textual ou informático que permita identifica-los avaliadores.

Se o traballo resulta provisionalmente aceptado, a Secretaría de Redacción da revista deberá incluír no seu informe unha listaxe coas suxestións dos avaliadores. O autor terá un prazo máximo de quince días para realiza-las oportunas modificacións ou, no seu caso, as alegacións ós cambios solicitados. A revista, de súa vez, terá un prazo máximo de sete días desde a recepción do traballo modificado, ou das alegacións, para notifica-la aceptación ou o rexeitamento definitivo deste. Puntualmente, a Secretaría de Redacción poderá remitírlo traballo modificado ós avaliadores para que estes informen sobre a adecuación das modificacións realizadas ós cambios solicitados. Así mesmo, poderán enviarse as alegacións presentadas polo autor para que os avaliadores xustifiquen positiva ou negativamente a súa pertinencia.

O sistema de arbitrase é de dobre anonimato, de xeito que nin os autores dos traballos deben coñece-lo nome dos seus avaliadores nin os avaliadores deben coñece-lo nome dos autores. Por tal motivo, prégase que no informe non se inclúa comentario ningún que poida desvela-la identidade do avaliador.

9 RECURSOS EN LIÑA E 220 PUBLICACIÓNS
DO CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES
1994-2014
Santiago de Compostela

RECURSOS EN LIÑA

Lingüística

ARRECADA: Servizo de Terminoloxía Galega (<http://www.cirp.es/rec2/arrecada.html>).
BILEGA: Bibliografía Informatizada da Lingua Galega (<http://www.cirp.es/bdo/bil/>).
CODOLGA: Corpus Documentale Latinum Gallaeciae (<http://balteira.cirp.es/codolga>).
CORGA: Corpus de Referencia do Galego Actual (<http://corpus.cirp.es/corgaxml>).
COTOVIA: Conversor texto-voz (http://www.gts.tsc.uvigo.es/cotovia/cotovia_gl.html).
ES>GL: Tradutor automático español-galego (<http://www.xunta.es/tradutor/>).

Literatura

BIRMED: Bibliografía de Referencia da Lírica Medieval Galego-Portuguesa (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=BIRMED>).
MEDDB: Base de datos da Lírica profana galego-portuguesa (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=meddb2>).
DITERLI: Base de datos do Dicionario de termos literarios (letras A-D) (E-H) (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=DITERLI>).

OBRAS IMPRESAS (I), EN DISQUETE (D), EN CD-ROM (CD) E/OU EN LIÑA (W)

Medio	Título	Nº publ.
<i>Lingüística</i>		
I	<i>Repertorio bibliográfico da lingüística galega (desde os seus inicios ata 1994 inclusive).</i> Francisco García Gondar (dir.) et alii.	11
I	<i>Euromosaic. Producción e reproducción dos grupos lingüísticos minoritarios da UE.</i> Peter Nelde, Miquel Strubell e Glyn Williams. [Mercedes Penoucos Castiñeiras (trad.)].	22
I, W	<i>Marco Europeo Común de referencia para as línguas: aprendizaxe, ensino, avaliación.</i>	115
I, W	<i>Niveis de competencia en lingua galega. Descripción de habilidades e de contidos adaptados ao Marco europeo común de referencia para as línguas (MECRL).</i> Elvira Fidalgo et alii.	132
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2004).</i> Francisco García Gondar (dir.) et alii.	144
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2005 e complementos de 2004).</i> Francisco García Gondar (dir.) e Silvana Castro García.	157
<i>Lingüística: Fraseoloxía</i>		
I, W	<i>Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía.</i>	30
I, W	<i>As imaxes da lingua rusa. Ensaíos históricos, etimolóxicos e etnolingüísticos sobre fraseoloxía.</i> Valerii Mokienko. [Ekaterina Lossik (trad.)].	52

I, W	<i>Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas.</i> Valerii Mokienko. [Ekaterina Guerbek (trad.)].	53
I, W	<i>Aspectos teóricos da fraseoloxía.</i> Anatolij Baránov; Dmitrij Dobrovoł'skij. [Fernando de Castro (trad.)]	172
I, W	<i>Refraneiro galego da vaca.</i> Pedro Benavente Jareño e Xesús Ferro Ruibal.	6
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 1. Fraseoloxía do mar na mariña luguesa.</i> Paco Rivas.	54
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 2. Refraneiro galego.</i> Xesús Taboada Chivite.	55
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 3. Achegas a un dicionario de refráns galego-castelán, castelán-galego.</i> M ^a do Rosario Soto Arias.	84
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 4. Estudos e recadádivas.</i> VV. AA.	85
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 5. Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral.</i> Francisco Vázquez Saco.	86
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 6, 2004.</i>	107
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 7, 2005.</i>	118
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 8, 2006.</i>	129
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 9, 2007.</i>	146
I, W	<i>Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Anexo 1,2007 de Cadernos de fraseoloxía galega.</i> José Augusto Ventín Durán.	147
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 10, 2008.</i>	156
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 11, 2009.</i>	174
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 12, 2010.</i>	187
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 13, 2011.</i>	196
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 14, 2012.</i>	202
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 15, 2013.</i>	213
I	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 16, 2014.</i>	220
<hr/>		
<i>Lingüística: Terminología</i>		
I+D	<i>Formulario notarial.</i> Victorino Gutiérrez Aller.	40
I+D	<i>Regulamentos municipais I.</i> Xoaquín Monteagudo Romero.	41
I	<i>Vocabulario multilingüe de organismos acuáticos.</i> Fernando Lahuerta Mouríño e Francisco X. Vázquez Álvarez.	63
I, W	<i>Vocabulario multilingüe de agricultura.</i> Fernando Lahuerta Mouríño, Francisco X. Vázquez Álvarez e Xosé L. Rodríguez Villanueva.	78
I, W	<i>Diccionario galego de televisión.</i> Edith Pazó Fernández.	117
I, W	<i>O nome e o símbolo dos elementos químicos.</i> M. R. Bermejo, A. M. González-Noya e M. Vázquez.	134
I, W	<i>Glosario de términos para a avaliação de línguas.</i> Alte.	154
I, W	<i>Diccionario galego de recursos humanos.</i> Lucía Dans Álvarez de Sotomayor, Yolanda Maneiro Vázquez e Inés Veiga Mateos.	181
I, W	<i>Diccionario galego de Bioloxía galego-castelán-inglés.</i> J. Gómez Márquez, A. M ^a Viñas Díaz e Manuel González González (coords.).	188
I, W	<i>Diccionario de alimentación e restauración.</i> Manuel González González (coord.)	199
<hr/>		
<i>Lingüística: Lexicografía</i>		
I, W	<i>Diccionario Italiano-Galego.</i> Isabel González (dir.) et alii.	64
I, W	<i>O libro das palabras (obra xornalística completa).</i> Constantino García. [Teresa Monteagudo Cabaleiro e María Carme García Arias (eds.)].	92
I, W	<i>Diccionario Galego-Latino clásico e moderno.</i> Xosé López Díaz.	178

	<i>Lingüística: Etnolingüística</i>	
I, W	<i>O libro da vaca. Monografía etnolingüística do gando vacín.</i> Pedro Benavente Jareño, Xesús Ferro Ruibal.	180
	<i>Literatura e fontes medievais</i>	
I, W	<i>As Cantigas de Llor de Santa María.</i> Milagros Muíña, Fernando Magán Abelleira e M ^a Xesús Botana Villar.	106
I, W	<i>Cantigas de madre galego-portuguesas. Estudo de xéneros das cantigas líricas.</i> Paulo Roberto Sodré. [Antonio Augusto Domínguez Carregal e Marta López Macías (trads.)].	155
I, W	<i>Cantigas de Santa María, proposta de explotación didáctica.</i> Elvira Fidalgo e Milagros Muíña.	116
I	<i>Cantigas do mar de Vigo.</i> Antonio Fernández Guiadanes et alii.	35
I, W	<i>Carolina Michaëlis e o Cancioneiro de Ajuda, boxe.</i> Mercedes Brea (coord.).	113
I	<i>Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani.</i> Elvira Fidalgo e Pilar Lorenzo Gradín (coords.).	4
I	<i>Livro de Tristán e Livro de Merlin. Estudio, edición, notas e glosario.</i> Pilar Lorenzo Gradín e José António Souto Cabo (eds.).	72
I	<i>Lírica profana galego-portuguesa. Corpus completo das cantigas medievais, con estudio biográfico, análise retórica e bibliografía específica.</i> Mercedes Brea (coord.) et alii.	19
I, W	<i>O cancionero de Pero Meendiz de Fonseca.</i> Laura Tato Fontañá.	148
I, W	<i>Orixes da Materia de Bretaña (A Historia regum Britanniae e o pensamento europeo do século XII).</i> Santiago Gutiérrez García.	75
I	<i>Tratado de Albeitaria.</i> José Luís Pensado Tomé (ed.).	105
I, W	<i>Pola melior dona de quantas fez Nostro Senhor. Homenaxe á profesora Giulia Lanciani.</i> Mercedes Brea (coord.).	165
I	<i>Guía para o estudo da lírica profana galego-portuguesa.</i> Marina Meléndez Cabo, Isabel Vega Vázquez e Esther Corral Díaz (coord.).	182
I, W	<i>Aproximacións ao estudo do vocabulario trobadorescos.</i> Mercedes Brea (coord.).	185
I	<i>O Cancioneiro de Pero Mafaldo. Edición crítica.</i> Lucía Eirín García, Manuel Ferreiro.	217
I	<i>Actas das I Xornadas das Letras Galegas en Lisboa.</i> Luís Alonso Girgado (coord.).	39
I	<i>Antoloxía do conto neozelandés.</i> María Fe González Fernández (ed.).	58
I, R	<i>Diccionario de termos literarios. A-D.</i> Equipo Glifo. (Tamén recurso en rede).	38
I, R	<i>Diccionario de termos literarios. E-H.</i> Equipo Glifo. (Tamén recurso en rede).	81
I	<i>Informe de literatura 1995.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	14
I	<i>Informe de literatura 1996.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	25
I, CD	<i>Informe de literatura 1997 (o CD-ROM tamén inclúe os dous informes anteriores).</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	37
I, CD	<i>Informe de literatura 1998 (o CD-ROM tamén inclúe os tres informes anteriores).</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	48
I, CD	<i>Informe de literatura 1999 (o CD-ROM tamén inclúe os catro informes anteriores).</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	62
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2000.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	73
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2001.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	79
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2002.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	93
I, CD	<i>Informe de literatura 2003.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	109
I, CD	<i>Informe de literatura 2004.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	119
I, CD	<i>Informe de literatura 2005.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	135

I, CD	<i>Informe de literatura 2006</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	145
I, CD	<i>Informe de literatura 2007</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	159
I, CD	<i>Informe de literatura 2008</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	173
I, CD	<i>Informe de literatura 2009</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	179
I, CD	<i>Informe de literatura 2010</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	194
I, CD	<i>Informe de literatura 2011</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	203
I, CD	<i>Informe de literatura 2012</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	211
I, CD	<i>Informe de literatura 2013</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	218
I	<i>Poética da novela de autoformación. O Bildungsroman galego no contexto narrativo hispánico</i> . M ^a de los Ángeles Rodríguez Fontela.	18
I	<i>Terra, mar e lume. Poesía de Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croacia, Eslovenia, Macedonia, Montenegro e Serbia</i> . Úrsula Heinze de Lorenzo (intr., selección e trad.).	15
I, W	<i>Clave Orión. Números XII-XIII-XIV-XV</i> . Luz Pozo Garza (ed. e dir.)	164
<hr/>		
	<i>Literatura: Facsímiles</i>	
I, W	<i>A Gaita Gallega (A Habana, 1885-1889)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.) / 2 ^a ed.: 2006.	51, 122
I	<i>A saudade nos poetas gallegos. Ramón Cabanillas Enríquez e Eladio Rodríguez González</i> . [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	65
I+CD, W	<i>Aires d'a miña terra (Bos Aires, 1908-1909)</i> . Carmen Fariña Miranda (ed.).	97
I	<i>Airiños d'a miña terra (A Habana, 1909)</i> . María Cuquejo Enríquez (ed.).	112
I	<i>Alba. Hojas de poesía. Follas de poesía (A Coruña, 1948 – Vigo, 1956)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	8
I+CD, W	<i>Alma Gallega (Montevideo, 1919-1967)</i> . Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	126
I, W	<i>Arazua (Montevideo, 1929-1930) / Raza Celta (Montevideo, 1934-1935)</i> . Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	125
I	<i>Aturuxo. Revista de poesía e crítica (Ferrol, 1952-1960)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	2
I	<i>Aturuxos. Ramón Armada Teixeiro</i> . [Luís Alonso Girgado (ed.)].	77
I, W	<i>Bohemia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 25 de abril de 1915)</i> . Luís Alonso Girgado (intr.) e Marisa Moreira Leirado (ed.)	152
I, W	<i>Centro gallego (Montevideo, anos 1917-1918, números 1-13)</i> . Luís Alonso Girgado e María Cuquejo Enríquez (eds.).	108
I	<i>Cristal (Pontevedra, 1932-1933)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	29
I, W	<i>Cultura Gallega (A Habana, 1936-1940) [Facsímile dos anos 1936-1937]</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	45
I	<i>Doutrina e ritual da moi nobre orde galega do Sancto Graal</i> . Vicente Risco. [Afonso Vázquez-Monxardín Fernández (ed.)].	31
I+CD, W	<i>Eco de Galicia. (A Habana, 1917-1936) [Facsímile dos anos 1917-1918]</i> . María Lojo Abeijón (ed.).	96
CD, W	<i>El gallego. Periódico semanal. Órgano de los intereses de su nombre</i> . Manuel Quintáns Suárez e Marisa Moreira Leirado (eds.).	150
I, W	<i>Eufonía (Buenos Aires 1958-1959)</i> . Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Manuel Quintáns Suárez (eds.).	111
I, W	<i>Galicia. Revista do Centro Galego (Montevideo, 1929, número 151)</i> . María Cuquejo Enríquez (ed.).	114

I, W	<i>Galicia. Revista del Centro Gallego</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	130
I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 1902-1930) [Facsímile dos anos 1904-1905]</i> . María Vilariño Suárez (ed., estudo e índices).	151
I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada. (A Habana, 1902-1930) [Facsímile dos anos 1902-1903]</i> . Luís Alonso Girgado (ed.).	138
I+CD, W	<i>Galicia Moderna. Semanario de Intereses Generales (A Habana, 1885-1890)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	76
CD, W	<i>Galicia Nueva (Montevideo, 1918)</i> . Luís Alonso Girgado (ed.).	124
I	<i>Galiza. (Mondoñedo 1930-1933)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	42
I	<i>Gelmírez. Hojas de otoño a primavera (Santiago de Compostela, 1945-1946)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	12
I	<i>La Alborada (A Habana, 1912)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	43
I	<i>La Noche. Suplemento del Sábado (Santiago de Compostela, 1949-1950)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	20
I, W	<i>La Primera Luz. Manuel Martínez Murguía</i> . [Vicente Peña Saavedra e Manuel Fernández González (eds.)].	60
I	<i>La Tierra Gallega (A Habana 1894-1896)</i> . Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	80
I	<i>La Tierra Gallega (A Habana, 1915)</i> . Luís Alonso Girgado (ed.).	44
CD, W	<i>La Unión Gallega</i> . Manuel Quintáns Suárez (ed.).	133
I, W	<i>Mundo gallego. Revista de Galicia en América (Bos Aires, 1951-1952)</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	142
I	<i>Nós. Páxinas gallegas do diario da Cruña 'El Noroeste' (1918-1919)</i> . Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	69
CD, W	<i>O Irmandíno. Órgao da Irmandade Galeguista do Uruguay</i> . Luís Alonso Girgado, Élida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	177
I	<i>Plumas e Letras en 'La Noche' (1946-1949)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	13
I	<i>Posío (Ourense, 1945-1946)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	9
I	<i>Posío, Arte y Letras (Ourense, 1951-1954)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	17
CD, W	<i>Prensa gallega en Argentina (1907-1963): Lar Galician / Alalá / Alborada / Alén Mar.</i> Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	139
I	<i>Resol (Galicia 1932-1936), Bos Aires (1937-1938), Galicia (1990)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	28
I, W	<i>Saudade (Verba galega nas américas (México, D.F., 1942-1953)</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	149
I, W	<i>Suevia. (Bos Aires, 1913. Revista gallega regionalista) / (Bos Aires, 1916. Revista gallega)</i> . Luís Alonso Girgado (intr.), Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	140
I+CD, W	<i>Tapal</i> . Carmen Fariña Miranda (ed.).	88
I+CD, W	<i>Tierra Gallega: Seminario regional ilustrado (Montevideo, 1917-1918)</i> . Carmen Fariña Miranda (ed.).	110
I, W	<i>Universitarias. Revista de la F.U.E. (Santiago de Compostela 1932-1933)</i> . María Cuquejo Enríquez e Luís Alonso Girgado (eds.).	123
I, W	<i>Yunque. Periódico de vanguardia política</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	137
CD, W	<i>Escolma de almanaques gallegos (1865-1929) [Bos Aires - A Habana - Galicia]</i> . Manuel Quintáns Suárez (ed.).	158

I, W	<i>1985. Almanaque gallego. F. Lage e G. Díaz (dirs.)</i> [Manuel Quintáns Suárez, Alexandra Cilleiro Prieto, Elida Abal Santorum e Luís Alonso Girgado (eds.)]	160
I	<i>Lérez. Revista do centro pontevedrés de Bos Aires (1962).</i> Luís Alonso Girgado (ed.).	161
CD, W	<i>Prensa gallega da Arxentina (1935-1964).</i> Luís Alonso Girgado, Elida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	162
I, W	<i>Céltiga. Bos Aires (1924-1932). Revista gallega de arte, crítica, literatura y actualidades.</i> Luís Alonso Girgado, Elida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	163
I, W	<i>Soma de craridades por Álvaro Cunqueiro e unha carta a Luís Seoane por Santiago Montero Díaz.</i> Luís Cochón e Luís Alonso Girgado (eds.).	189
DVD	<i>Céltiga. 1925-1926.</i> Luís Alonso Girgado, Manuel Quintáns Suárez, Alexandra Cillero Prieto, Elida Abal Santorum e Lorena Domínguez Mallo (eds.)	206
<hr/>		
	<i>Literatura: Narrativa e poesía recuperada</i>	
I	<i>A cruz de salueiro. Xesús Rodríguez López.</i> [Manuel González e María González (eds.)].	23
I, W	<i>A obra narrativa en galego. Manuel Lugrís Freire.</i> [Modesto Hermida García e Xabier Campos Villar (eds.)]. / 2 ^a edic.: 2006.	57, 121
I	<i>Alira de Elfe, A Reina Loba e outros relatos. Manuel Lois Vázquez.</i> [Manuel López Vázquez (ed.)].	26
I	<i>As noites no fogar e outros textos. Ángel Vázquez Taboada.</i> [Anxo Tarrio Varela e Alexandra Cabaleiro Carro (eds.)].	70
I	<i>Baixo do alpendre e outros relatos. M. P. Amor Meilán.</i> [M ^a Teresa Araujo García (ed.)].	27
I, W	<i>Contos do Turreiro. Avelino Rodríguez Villar</i> [Anxo X. Rajó Pazó (ed.)]	183
I	<i>Escolma. Manuel Martínez Murguía.</i> [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	61
I	<i>Escolma. Eladio Rodríguez González.</i> [Constantino García, Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.)].	68
I	<i>Folla Bricia. Poesía galega Completa. Xosé Crecente Vega.</i> [Ricardo Polín (ed.)].	82
I	<i>Gallegada e outros textos en prosa de Valentín Lamas Carvajal.</i> [Rafael Adán Rodríguez (ed.)].	102
I, W	<i>Narradores ocasionais do século XIX (Relato breve).</i> [Modesto Hermida (coord.)].	101
I	<i>O vento segrel. Augusto Mª Casas.</i> [Luís Alonso Girgado e Carmen Fariña Miranda (ed.)].	83
I, W	<i>Obra galega. Xosé Otero Espasandín.</i> [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	128
I	<i>Obra galega. Xulio Sigüenza.</i> [Luís Alonso Girgado e Josefa Beloso Gómez (eds.)].	59
I, W	<i>Obra narrativa en galego. Amador Montenegro Saavedra.</i> [Eulalia Agrelo Costas e Isabel Mociño González (ed., intr. e notas)].	141
I	<i>Obra narrativa en galego. Aurelio Ribalta y Copete.</i> [M ^a Eulalia Agrelo Costas (ed.)].	56
I	<i>Obra narrativa en galego. Heradio Pérez Placer.</i> [Isabel Soto López (ed.)].	34
I	<i>Obra narrativa en galego. Uxío Carré Aldao.</i> [Modesto Hermida García e Mario Romero Triñanes (eds.)].	66
I	<i>Paja brava de El Viejo Pancho e outras obras. José A. Y Trelles.</i> [Gustavo San Román (ed.)].	32
I	<i>Relatos e outras prosas. Roque Pesqueira Crespo.</i> [M ^a Teresa Araújo García (ed.)].	71
I	<i>Salayos e outros poemas. Manuel Núñez González.</i> [Amelia Rodríguez Esteves (ed.)].	36
I	<i>Sulco e vento. Álvaro de las Casas.</i> [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	95
I	<i>A obra narrativa en galego de Fortunato Cruces.</i> [M ^a Vanesa Solís Cortizas (ed.)]	204

I	<i>Poesía gallega de Eloy Luís André</i> . [César Camoira Vega (ed.)]	212
I	<i>Daniel Pernas Nieto. Fala das Musas e outros poemas</i> . [Armando Requeixo (ed.)]	216
<hr/>		
I	<i>Filosofía e ensaio</i>	
I	<i>A filosofía krausista en Galicia</i> . Ramón López Vázquez.	3
I	<i>Castelao humorista</i> . Siro López.	16
I, W	<i>Celestino Fernández de la Vega. Pensador do novo galeguismo</i> . Ramón López Vázquez.	143
I	<i>Ética xeral. Ramón del Prado</i> . Ramón López Vázquez.	49
I	<i>Fundamentos antropolóxicos da obra de Castelao</i> . Anxo González Fernández.	46
I	<i>Hamlet e a realidade cunqueirana</i> . Anxo González Fernández.	10
I	<i>Historia do pensamento antropolóxico en Galicia</i> . Alfredo Iglesias Diéguez.	50
I	<i>O Padre Feixoo, escolástico</i> . Ramón López Vázquez.	7
I	<i>O pensamento rexeneracionista de Eloy Luís André (Do europeísmo ó galeguismo)</i> . Ramón López Vázquez.	21
I	<i>Suma da lóxica. Guillerme De Ockham</i> . [Xosé Calviño Pueyo (trad.)].	47
I	<i>Ramón Piñeiro: sobre a saudade e outros temas</i> . Luís Rey Núñez.	94
I	<i>Roberto Nóvoa Santos. (Nova interpretación antropolóxica)</i> . Ramón López Vázquez.	99
I	<i>Domingo García-Sabell, fenomenólogo</i> . Ramón López Vázquez	205
<hr/>		
<i>Cine</i>		
I	<i>Filmografía gallega. Longametraxes de ficción</i> . Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.).	33
I	<i>Filmografía gallega. Curtametraxes</i> . Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.).	74
<hr/>		
<i>Ramón Piñeiro e Cadernos Ramón Piñeiro</i>		
I	<i>Lembranza de Ramón Piñeiro. Catro discursos</i> . VV. AA.	1
I	<i>Ramón Piñeiro (video-libro)</i> . Carlos Casares Mouraño.	24
I	<i>Conversa con Ramón Piñeiro</i> . Manuel Rico Verea.	87
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (I). Ramón Piñeiro: dous lecturas</i> . Anxo González Fernández e Ramón López Vázquez.	89
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (II). Ramón Piñeiro: cronobiografía e cartas</i> . Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	90
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (III). Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro: unha contribución</i> . Luis Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	91
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IV). Ideas sobre a lingua gallega na obra de Manuel Murguía</i> . José Ángel García López.	98
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (V). Cartas de Ramón Piñeiro a Ricardo Carballo Calero</i> . Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Carmen Fariña Miranda (eds.).	100
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VI). Idacio Lémico: Chronica (379 – 469)</i> . Xoán Bernárdez Vilar.	103
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VII). Antón e Ramón Villar Ponte. Unha irmandade além do sangue</i> . Emilio Xosé Ínsua López.	104
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VIII). Diálogos na néboa. Álvaro Cunqueiro e Ramón Piñeiro na xeñeza da literatura gallega de posguerra</i> . Manuel Forcadela.	120
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IX). Sobre o humor de Cervantes no Quixote</i> . Siro López.	127
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (X). A pretensa nostalxia da autoridade (Unha interpretación parcelar d'O porco de pé de Vicente Risco)</i> . Alba Martínez Teixeiro.	136

I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XI). Cartas a Filgueira Valverde e outros.</i> Luís Alonso Grgado, Élida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	166
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XII). Cartas de Ramón Piñeiro a José Luis Pensado.</i> Luís Alonso Grgado, Élida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	167
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XIII). Epistolario de Ramón Piñeiro a Isidoro Millán González Pardo (1952-1971).</i> Luís Cochón e Miro Villar (ed., intr. e notas).	168
I, W	<i>Homenaxe a Ramón Piñeiro.</i> Alexandra Cilleiro Prieto e Élida Abal Santorum (eds.)	169
I, W	<i>Ramón Piñeiro. Letras Galegas 2009. Ramón Piñeiro na lembranza (catálogo).</i> Siro López.	170
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XIV). A casa! o val! a patria homilde! Celebración de Uxío Novoneyra (1930-1999)</i>	175
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XV). Ramón Piñeiro: epistolario lugrés.</i>	176
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XVI). I-en todo silencio preguntado. Celebración de Uxío Novoneyra II.</i> Luís Cochón, Luís Alonso Grgado, Alexandra Cillero Prieto e Élida Abal Santorum (eds.).	186
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XVII. Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro.</i> Luís Alonso Grgado e outros.	190
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XVIII. Cartas de Ramón Cabanillas a Isidoro Millán en modo de antíftona.</i> Luís Cochón.	191
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XIX. Homenaxe a Fernández Pérez-Barreiro Nolla.</i> Luís Alonso Grgado, Nicolás Vidal e Alexandra Cillero Prieto.	192
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XX. Álvaro Cunqueiro. Remuñío de prosas.</i> Luís Alonso Grgado, Luís Cochón, Lorena Domínguez Mallo.	195
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXI. Correspondencia habida entre Xosé Mª Álvarez Blázquez e Isidoro Millán González Pardo.</i> X. L. Cochón, Alejandra Cillero Prieto e Lorena Domínguez Mallo.	197
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXII. Correspondencia de Xosé Neira Vilas con Valentín Paz Andrade e Celso Emilio Ferreiro.</i> XXII. Xosé Neira Vilas (ed.)	198
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXIII. Saíban cantos estas cartas viren... Álvaro Cunqueiro e Alberto Casal (1955-1961).</i> Luís Cochón (introducción e edición).	200
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXIV. A luminosa mirada dos ollos Isaac Isaac Díaz Pardo.</i> Obra dispersa. Edición e prólogo de Xosé Ramón Fandino Veiga.	201
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXV. Roberto Vidal Bolaño. Escritos sobre teatro.</i> Xosé Luís Cochón Touriño (ed.) e Lorena Domínguez Mallo (col.)	207
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXVI. Rosalía na cobiza do lonxe.</i> VV.AA	209
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXVII. Cartas a Fermín Penzol.</i> Xosé Luís Cochón Touriño (ed.), Lorena Domínguez Mallo (col.) e Anastasio Iglesias Blanco (col.)	210
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXVIII. Cunqueiro, destinatario.</i> Xosé Luís Cochón Touriño (ed.), Lorena Domínguez Mallo (col.) e Anastasio Iglesias Blanco (col.)	214
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXIX. Nimbos: cálix fervendo!</i> VV.AA	215
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXX. Antonio Blanco Freijeiro. Isidoro Millán González Pardo: cartas habidas (1953-1990).</i> Xosé Luís Cochón Touriño (ed.), Laura Mariño Taibo (col.).	219
	Véxase tamén o apartado de Filosofía e Ensaio.	
	<i>Outros</i>	
I	<i>Epistolario galego de Miguel de Unamuno.</i> Alexandre Rodríguez Guerra.	67
I	<i>Guía de alimentación.</i> Pedro Benavente Jareño.	5
I	<i>Redes e peixes. Saberes dun mariñeiro.</i> Xavier Rodríguez Vergara.	153

I, W	<i>Escritos sobre Federalismo e Galeguismo</i> . Aureliano Pereira. [Esther Martínez Eiras (trad.)].	131
I, W	<i>Máis aló da nación unificadora: en defensa do federalismo multinacional</i> . Alain Gagnon.	171
I, W	<i>A nacionalización do pasado irlandés (1845 – 1937)</i> . Xavier R. Madriñán	184
I, W	<i>A prensa galega de Cuba</i> . Xosé Neira Vilas	193
DVD	<i>Álvaro Cunqueiro (1911-1981)</i> . Luís Alonso Girgado e Lorena Domínguez Mallo (Coord.)	208

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

gàlicia

pan ó caldo. Cuadear
otor. Cando os toxos boten uvas.
uar ó peito (a alguén). Chove-lo
ha cousa a galíña morta. Como
alar. Deus é bo pero o demo non
oma tres nun zapato. Estar coma
en Babia. Estar entre o caldeiro
ar sempre dálle que dálle. Estar
aza e mercala na praza. Falar do
un buxo. Gañar cos dentes para
reitas a un. Haber mar de fondo.
nunha
Mar pa
ra. Ma
he me a
a. Non
a a auga do mar. Os tempos son
Pilla-lo aire do morto. Pola fresca.
i porta e a auga na horta. Querer
quisito do galego. Saír dun souto e
(a alguén). Se o fillo sae ó pai saca
ñores de onte pra acá. Ser coma as
er de casa grande. Ser más os nenos
er un can merendeiro. Te-la antena
na Havana. Ter (algo) na

ISSN 1698-7861

A cera que va...
a cera. Andar mal do tellado. Anaar no te...
moita andada. Aristocracia do pan de millo. Bota
Cambia-los ollos polo rabo. Cambiarlle a auga ó
mar chovido. Chover coma nas películas. Colle
Deus o trouxo ó mundo. Darlle ó trapo. Dar que
é malo. Empreñar do aire e parir do vento. Estar
un can. Estar coma un congro /unha uva. Esta
e a cruz. Estar na aldea e non ve-las casas. E
sempe ó remo. Facer unha América. Falar da
mar e nel non entrar. Falar ó caso. Forte com
comer coas enxivas. Gustarlle as cousas moi
Haber un formigueiro de xente. Ir coma un re
perdeu na guerra de Cuba. Mandar a un a Noia
da Garda. Meter un trifásico. Molla-la pal
Mondoñedo. No tempo de María Castaña. Non
do caso. Non poñe-los ovos todos na mesma ce
e non saber onde as tocan. Ollos verdes ca
chegados. Pasa-la Cruz de Ferro. Petar na por
Poñer neve no mes de agosto. Quere-lo sol
atranca-lo ceo coas pernas. Radio Disque. I
meterse noutro. Sairlle o río Anllóns polos ol
de dúbidas a nai. Se-lo negocio da ameixa.
ritas que poñen fóra. Ser da primeira apaña.

XUNTA
DE GALICIA